MIKES KELEMEN
ÖSSZES MŰVEI IV.

MIKES KELEMEN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI

HOPP LAJOS

IV. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1974

MIKES KELEMEN

AZ IFJAK KALAUZA

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
HOPP LAJOS

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1974

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

A ZÁGONI MIKES KELEMEN
MŰVELŐDÉSI EGYESÜLETNEK

Lektor
KELEMEN JÓZSEF

Magy. irt. T. 3.
99,453.
EÖTVÖS KÖNYVTÁR
MTA

ISBN 963 05 0233 X összkiadás
ISBN 963 05 0234 8 kötetszáma

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1974
Printed in Hungary

AZ IFJAK KALAUZA

A KERESZTYÉNI ÁITATOSÁGBAN

1751

[1a:] Az Isten Fiához valo imádság

Tenéked oh' lelkeknek ura. akarom és kel is szentelni ezt amunkát, te töled vettem. szükséges azért hogy néked viszá is adgyam. és ezt néked ajánlván, olyat adok viszá, a mely tégedet illet, minden ókból, itt ate Isteni igéid vannak fel téve. és azok, a mellyeket. Szent Lélek méltoztatot sugarlani a te nagy szolgaidnak. ate kegyelmed segitett arra hogy azokot rendiben tegyem, ehez a munkához azért a nagy buzgoságért kezdettem, a melyel voltál az emberek üdveségekhez a földön valo létedkor, és remélvén segittségedet bizodalomal kezdettem[1] ehez, oh' én Istenem vegyed kedvesen ajándékodot, és azt meg ne vessed, méltatlanságáért annak. a ki néked ajánlya. adgyad hogy az én nyomoru voltom meg ne tartoztassa jóságodnak erejét, és meg ne gátollya szent oktatásidot gyümölcsöt hozni a lelkekben. **[1b:]**

Tua sunt omnia, et quae de manu tua accepimus dedimus tibi

1 paral. 29

Szenttséges Jésus ted foganatosá szent Lelkedel e könyvben lévö szókót, adgyad hogy mind azok akik ezt olvasák, meg üsmerjék magokban, miképen tartoznak tégedet szolgálni, és hogy mely igen kivánod üdveségeket, beszély uram az ö sziveknek. a midön ezek abetük beszélnek szemeknek., és kegyelmedel olttsad beléjek az oktatásokot, a melyeket itt találnak üdveségekre. Ideje, és szükséges, hogy meg mutassad az ifiu lelkeknek irgalmaságodnak[2] erejét. Tempus faciendi Domine, dissipaverunt legem tuam. nagyob része közüllök akor hágy el., a midön szolgálatodot kellene el kezdeni, el felejtik a nagy kötést mellyet tettek veled a keresztt-ségben, és azt a meg betsülhetetlen kegyelmet, melyet vettek Joságodtol oh' meg válto Isten. ne engedgyed. el veszni

[1] [Nem vehető ki egészen tisztán, hogy Mikes *kezdettem* igealakot használ-e, mivel a szöveg elmosódott; két sorral előbb: *kezdettem.*]

[2] irgalmasságodnak [*-am* kapcsolatot kezdett írni, de írás közben *-alm*-ra javította; *l—m*-ből javítva.]

a lelkeket,[3] a kiket véredel váltottad meg, és akiknek üdvességekért, anyi szeretetet mutattál, tarsd öket szolgálatodban., és ne engedgyed, hogy meg hajttsák térdeket a báál elöt, ujisd[4] meg [2a:] papjaidnak szivekben azt a buzgóságot, a melyel voltál az ifiak üdvességihez, és ad meg nékem azt a kegyelmedet, a melyet alázatoságal kérem, hogy hüségel fordithasam minden munkáimot ditsöségedre.

[3] [Sorvégn:] lelke⟨tt.⟩ [új sor elején:] ket,
[4] ujisd ⟨ben⟩ meg papjaidnak szivekben

[2b:] ELÖL JÁRÓ BESZÉD

Ennek a könyvnek kedves olvaso,. igen kevés szüksége vagyon az elöl járó beszédre, és ha egyet tsináltam., azt tsak azért, hogy meg tudgyad, hogy nem tsinálni.* mivel az elöl járo beszédek. arra valok, hogy az olvaso meg tudgya az auctornak szándékát, vagy azt, hogy mi okozta munkáját, vagy hogy mitsoda rendre, és haszonra kel vigyázni munkájában, A mi pedig az én szándékomot illeti. a nem egyéb, hanem a mint a könyvet neveztem az ifiak kalauzának., hogy az ifiak oktatást vegyenek. az áitatoságban, eminden szándékom és Czélom. akarván magamot oktatni, gondolván, hogy a mit magam számára irtam., ugyan a szolgálhatna az ifiak oktatására is, és ugy, a nékem hasznosab volna, mivel a bizonyos, hogy atanitás, atanulásnak. leg jób modgya., rendben vévén tehát ezt a könyvet., abban ött dologrol tractálok. a melyek leg szükségesebnek láttzottak lenni, [3a:] hogy az ifiak elgendö oktatást vehesenek. az áitatoságra, Elöször, hogy mitsoda indulatok köteledzik oket arra, Masodszor,. hogy mitsoda modon nyerhetik azt meg, Harmadszor; hogy mitsoda akadályok. és nehezségek találtatnak abban., Negyedszer., hogy mitsoda jó erkölcsök kivantatnak nékik, Ötödször, hogy miképen tudgyák jól meg választani azéletnek rendét. ez olyan dolog. a melyet nem igen üsmérik az ifiak.

A Mi pedig ennek a könyvnek hasznát illeti, arrol kedves olvasó, nem énnekem, hanem néked kel itéletit tenni, mint hogy arra avégre iratatott, hogy az ifiak oktatására legyen, hosznosnak fogod tehát betsüleni, a mely dolgokal pedig tele ez a könyv, azokat vagy a szent Irásbol, vagy a szent Atyákbol vették ki, azok hasonlo itéletet tétetnek veled, hogy ha pedig a rend melyet tartottam néked könyünek láttzik. ugy egész lesz. az itélet is.

* hogy nem [ti. akartam] tsinálni [vö. a tárgyi jegyz. is.]

De azt jó meg tudni. hogy tsak az ifiaknak [3b:] irok, és tsak önékik készitettem ezt a munkát. hogy ha pediglen idöseb koruak olvasák ezt. kérem hogy felebaráti szeretettel olvasák, meg mentvén, ha mi fogyatkozást találnak abban, és vegyék jól, a mi jót abban találnak. de te(kedves olvaso akiért irom ezt a könyvet). arra kérlek hogy fordittsad hasznodra ezt a munkát., melyet az üdveségedre adok néked. ebben az oktatásban fiamnak nevezlek., mivel ebben ugy tekéntelek mint fiamot, olvasad tehát ezt a könyvet. hogy az üdveségedre oktattassál. és jó idején meg tanullyad mit kellesék tselekedned egész életedben., tudni illik. azt szolgálni. a kinek mindenel. tartozol., hogy pediglen valoságos hasznodra fordithasad., két dolgot kivánok tölled.

Elöször. hogy ezt a könyvet atanulásnak kedviért olvasad. figyelmeteségel. és rendiben egy más után.

* Másodszor. gondold meg azt, hogy[5] nem én tanitalak, hanem az Isten, a ki elödben adgya a szent irásokban lévö szent oktatásokot, és a szent Atyák irásit, olvasad tehát azt. azal a tisztelettel [4a:] a melyel tartozol. annak az imádando mesternek, és keresed abban a szenttséges forrásban a bölcseséget, a mely nélkül minden más tsak bolondság. boldog vagy ha azt ugy keresed a mint kel: és hogy ha még azt is el mondhatod a leg bölcseb emberel. hogy ifiuságodban kerested abölcseséget. és valojában arra adván magadot. azt meg találtad, és aban elé mentél, adgyad tehát valamint ö az Istennek a ditsöséget, Danti sapientiam, dabo gloriam. és olyan hasznot vész magadnak. a mely örökké meg marad.

*Eccli. 51 cum ad huc junior essem priusquam oberatem quaesivi sapientiam in oratione mea laetatum est cor meum, in ea a juventute investigabam eam. inclinavi modice autem meam, et excepi illam. multum inveni in me ipso sapientiam. et multum profeci in ea. danti mihi sapientiam dabo gloriam

[5] hogy ⟨én⟩ nem én [A margón alább:] juventute ⟨ves⟩ [?] investigabam

[4b:] A RÉSZEK TÁBLÁJA.

Elsö könyve.

Hogy mitsoda okok. és indulatok köteledzik az embereket arra, hogy a jó erkölcsre adgyák magokat ifiuságokban.
Első Rész. Hogy mitsoda végre teremtetet az ember. 1 **[12a]**
2 Rész. A kereszttség kegyelmére valo hivatásrol. és annak köteleségeiröl. 9 **[16a]**
I Articulus A keresztyéni rend nagyságárol, és akegyelemröl amelyet[6] az Isten teszen azal. a kit arra a rendre hi. 10 **[16b]**
II Art A keresztyének nagy koteleségiröl 13 **[18a]**
3 Rész Hogy az Isten különösön kivánnya. és kedveli az ifiuságnak szolgálattyát. 17 **[20a]**
4 Rész Hogy az Isten különösön szereti[7] az ifiakot, és hogy örömest mutattya hozájok kegyelmit. 22 **[22b]**
5 Rész Hogy azok a kik nem adgyák Istennek magokot ifiuságokban. igen meg boszonttyák. 28 **[25b]**
6 Rész Hogy az Isten utállya arosz erkölcsu ifiakot 34 **[28b]**
7 Rész Hogy rend szerént[8] az ifiuság idejétöl füg az üdveség 41 **[32a]**
8 Rész Hogy azok akik a jó erköltsöt követték ifiuságokban. rend szerént azt meg is tarttyák[9] könyen egész életekben 45 **[34a]**
9 Rész A szent irásbol valo nevezetes példák. 51 **[37a]**
10 Rész Hogy azok akik arosz erkölcsre adták volt magokot ifiukorokban., abol nehezen térnek ki. és ugy történhetik. hogy talám soha sem. 61 **[42a]**
11 Rész A fellyeb mondot dolgokrol valo példák. 68 **[45b]**

[6] amelyet a melyet
[7] szereti [*A Részek Táblájá*-ból elírásból kimaradt, de a 22. versón Mikes kiírta.]
[8] szerént [*A Részek Táblájá*-ból kimaradt, de a 32. rectón kiírta.]
[9] tart⟨ották⟩tyák

12 Rész Azokrol valo példák. a kik soha el nem hadták ifiuságoknak[10] rosz erkölcseit. 78 **[50b]**
[5a:] *13 Rész* Hogy mitsoda[11] nagy roszak következnek az ifiuságnak rosz életiböl. 84 **[53b]**
I Art Az elsö roszrol mely a halál, a melyet az ifiuságnak vétkei okozák idö elöt sokaknak 85 **[54a]**
II Art A második rosz a mely az ifiuságban tett vétekért vagyon az elmének meg vakulása, és a vétekben valo meg keményedés 88 **[55b]**
III Art. A harmadik rosz. a sok szép reménségeknek el vesztése. 91 **[57a]**
IV Art Negyedik rosz származván az ifiuság vétkeitöl. az emberek közöt valo vétkeknek el áradása.[12] 97 **[60a]**
14 Rész Hogy az ördög minden erejét arra fordittya, hogy az ifiakot arosz erkölcsre vihese 100 **[61b]**
15 Rész bé fejezése mind annak valamit mondottunk ebben az elsö könyvben. 105 **[64a]**

Második könyv.

Hogy mitsoda szükséges modokkal. lehet jó erkölcsü lenni az ifiuságban 112 **[67b]**
Elsö Resz hogy miben ályon a valoságos jó erkölcs. 113 **[68a]**
2 Rész Hogy a jó erkölcsöt ugy nyerik meg. ha azt ohattyák. 117 **[70a]**
3 Rész Azimádságrol. harmadik módgya a jó erkölcs el nyerésinek 119 **[71a]**
4 Rész Hogy szeretni kel, és keresni az oktatást. 123 **[73a]**
5 Rész Hogy mitsoda szükséges a jó erkölcsnek uttyában a kalauz, fö képen az ifiuságnak idejében. 125 **[74a]**
6 Rész. A gyonásrol. elöször a közönségesen valo gyonásrol. 132 **[77b]**
7 Rész A rend szerént valo gyonásrol. 139 **[81a]**
[5b:] *8 Rész* A gyonásrol valo szükséges oktatás. 142 **[82b]**
9 *Rész* A szent komuniorol. 148 **[85b]**

[10] ifiuságoknak rosz [Első *i—r*-ből javítva.]
[11] mitsoda [*o—a*-ból javítva.]
[12] el áradása. [Szóvégi *a —á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

10 Rész Mint kel a szent komuniohoz készülni. 150 **[86b]**
11 Rész. A regi[13] imádságrol. 154 **[88b]**
12 Rész Az estvéli imádságrol. 158 **[90b]**
13 Rész. A szent Miséröl 162 **[92b]**
14 Rész A munkárol. és aidö[14] töltéséröl. 165 **[94a]**
15 Rész A maga meg[15] üsmérés igen szükséges az ifiaknak.[16] 168 **[95b]**
16 Rész A[17] jó könyvek olvasásárol. 173 **[98a]**
17 Rész A rosz könyvekröl. 178 **[100b]**
18 Rész A jó tarsalkodásrol. 181[18] **[102a]**
19 Rész A. B. szüz, és Josefhez[19] valo aitatoságrol 184 **[103b]**
20 Rész Az örzö Angyalhoz és ahoz a szenthez valo áitatoságrol. a kinek nevét viselik 192 **[107b]**
21 Rész Az innepekröl, és különösön a vasárnaprol. 196 **[109b]**
22 Rész A parochialis templomban valo menetelröl 204[20] **[113b]**

Harmadik könyv

Hogy mitsoda akadályok fordittyák el az ifiakot a jó erkölcstöl 217[21] **[120a]**
Elsö Rész[22] Elsö akadállya az ifiak üdveséginek az oktatásnak fogyatkozása. 218[23] **[120b]**
2 Rész A második akadály. a szüléknek kedvezések, rosz példa adások és rosz oktatások. 221[24] **[122a]**

[13] regi [A. m. *reggeli* vagy *regeli.*]
[14] aidö [*azidö* — az idő]
[15] mes üsmérés [Elírás.]
[16] ifiakk̃. [Rövidítésjellel, alább többször is.] 168 [*6—8*-ból javítva.]
[17] A [*a*-ból javítva.]
[18] [A *181* lapszámot kétszer írta le: először a hasáb jobb szélén, ez elmosódott; utána ettől kissé balra.]
[19] Josefhez [*J — j*-ből javítva.]
[20] 104 [Mikes néhány esetben a *Tábla*ban eltévesztette a lapszámot.]
[21] 117
[22] ⟨1 Rész⟩ Elsö Rész
[23] 118
[24] 121

3 Rész A harmadik akadálya az ifiak üdveséginek. az engedetlenség. 230 **[126b]**
4 Rész negyedik akadály az alhatatlanság. 236 **[129b]**
5 Rész. A jónak szégyene. 240 **[131b]**
6 Rész A hatodik akadály a rosz társaság 244 **[133b]**
I Art hogy a mitsoda ártalmas
II Art két dolog artalmas a rosz társaságban, a beszéd. es a példa. 247 **[135a]**
[6a:] *III Art* négy féle rosz társaságot kel el kerülni 251 **[137a]**
7 Rész hetedik akadálya az ifiak üdveséginek a henyélés 253 **[138a]**
8 Rész nyoltzadik akadály a szemérmetlenség. 260 **[141b]**
I Art hogy a tisztátalan vétek az ifiuságnak leg nagyob ellensége 261 **[142a]**
II Art hogy mitsoda keserves dolgok követik a tisztátalanságot 264 **[143b]**
III Art Az olyan nyomorultul meg holtakrol valo példák, a kik a tisztátalan vétket követték. 273 **[148a]**
IV Art A tisztátalanság ellen valo orvoságok 281 **[152a]**
V Art Hogy a szemérmetlenségnek okait el kel kerülni 285 **[154a]**
VI Art Más egyéb különös orvoságok. a tisztátalanság ellen 291[25] **[157a]**
9 Rész A kisértetekröl 294 **[158b]**
I Art Hogy mi legyen a kisértet 295 **[159a]**
II Art hogy a kisértetet el nem lehet kerülni. és hogy idején kel készülni ahoz. 298 **[160b]**
III Art. Holmi olyan gondolatok. melyek az elmét meg erösittik a kisértetekben 300 **[161b]**
IV Art Hogy mit kellesék tselekedni a kisértetek iránt. 306 **[164b]**
V Art. Hogy mitsoda mesterségekel tsallya meg az ördög az embereket a kisértetekben 309 **[166a]**
VI Art Hogy mitsoda fogyakozásokban[26] esnek az ifiak a kisértetekben. 314 **[168b]**

[25] 290 [A *IV Art*-ban alább] tselekedni [*t—a*-ból jav.] a kisértetek iránt.

[26] fogyakozásokban [168b: *fogyatkozásokban*]

VII Art Hogy mit kel tselekedni a meg győzetet kisértet után. 318 [**170b**]
VIII Art nevezetes példa a melyböl meg láthatni mint kellesék a kisértet ellen állani. 320 [**171b**]
[**6b:**] *10 Rész* Az akadályokrol mely a gazdag iffiakot tekéntik. 325 [**174a**]
11 Rész A nemesek különös akadályirol 332 [**177b**]
12 Rész Az olyan ifiu egyháziaknak kik beneficiumokot birnak különös akadályirol 338 [**180b**]

Negyedik könyv

Az ifiuságnak szükséges jó erkölcsokröl 345 [**184a**]
Elsö Rész Hogy az ifiaknak[27] követni kel a kristust ifiuságában 346 [**184b**]
2 Rész Az Isteni félelemröl. 352 [**187b**]
3 Rész Az Isteni szeretetröl. 355 [**189a**]
4 Rész A szülékhez valo[28] tiszteletröl 361 [**192a**]
5 Rész Hogy kiket kel még másokot is[29] tisztelni. 368 [**195b**]
6 Rész Az engedelmeségröl 370 [**196b**]
7 Rész A tisztaságrol 372 [**197b**]
8 Rész A szemérmeteségröl 376 [**199b**]
9 Rész A modos maga viselésröl 379 [**201a**]
10 Rész A beszédekben valo szemérmeteségröl. 385 [**204a**]
11 Rész A nyelvnek más egyéb rosz erkölcseiröl, és leg elöbször[30] az esküvesröl 389 [**206a**]
Az ember szollásrol. 393 [**208a**]
A boszuság, vagy a gyalázattal valo illetésröl 396[31] [**209b**]
A veszekedest szerzökröl 398 [**210b**]
A hazugságrol. 400 [**211b**]
12 Rész. A mértékleteségröl 404 [**213b**]
13 Rész. A kegyeségröl. a haragrol. 409 [**216a**]
14 Rész A felebarátal valo békeségröl 418 [**220b**]

[27] ifiakk
[28] valo ⟨szeretetröl⟩ tiszteletröl
[29] is ⟨szeretni⟩ tisztelni.
[30] elöbször [*l* javítva, valószínűleg *b*-ből.]
[31] 396 [*6* — *8*-ból javítva.]

15 Rész. A botsánatrol és a boszu állásrol. 423 **[223a]**
[7a:] *16 Rész* A felebaráti szeretetröl 431 **[227a]**
17 Rész A felebarati intésröl 438 **[230b]**
18 Rész A baráttságrol 449[32] **[236a]**
19 Rész A játékokrol, és a mulattságokrol. 456 **[239b]**
20 Rész Az adakozásrol. a fösvenység ellen. 460 **[241b]**
21 Rész Az alamisnárol 467 **[245a]**
22 Rész Az alázatoságrol 475 **[249a]**

ötödik könyve

Az élet rendenek valasztásárol. 484 **[253b]**
Elsö Rész Hogy mitsoda szükséges az életnek rendét jol meg választani 485 **[254a]**
2 Rész Hogy rend szerént mitsoda fogyatkozásban esnek a választásban 489 **[256a]**
3 Rész[33] Az élet rendének jol meg választására valo modok 495 **[259a]**
4 Rész Hogy jól véghez lehesen vinni az élet rendének választását., igen szükséges arrol gondolkodni még idö elött. 501 **[262a]**
5 Rész Hogy mitsoda modokal kel élni a midön végeznek az élet rendinek választásárol 502 **[262b]**
6 Rész Hogy mit kellesék tselekedni, a midön a rend választásnak idejét el érik. 505 **[264a]**
7 Rész Hogy mitsoda személyektöl kel kérni tanátsot, az élet rendinek választásában 511 **[267a]**
8 Rész Hogy ha leheté az ilyen választásban a szüleket halgatni. 514 **[268b]**
A szüléket illetö tanáts a gyermekek hivataloságirol. 517 **[270a]**
[7b:] 9 *Rész* Az életnek külömb féle rendeiröl leg elöbször az egyházi rendröl 529 **[276a]**
I Art Az egyházi rendnek nagy köteleségiröl. és veszedelmiröl. 530 **[276b]**
II Art Az egyházi rendre valo hivatásrol 537 **[280a]**

[32] 448

[33] [A bal hasáb alján:] ⟨3 R⟩ [a jobb hasáb első sora élén:] 3 Rész

III Art Hogy mitsoda készülettel kel lenni az egyhazi rendhez. 542 **[282b]**
IV Art. Ennek a résznek bé fejezése 548 **[285b]**
10 Rész A szerzetesi rendröl 554 **[288b]**
I Art Hogy mi legyen a szerzetesi rend. 556 **[289b]**
II Art Hogy mi képen lehesen meg üsmérni ha hivatalosé valaki a szerzeteségre. 561 **[292a]**
III Art. Hogy arra idöt kel venni, hogy meg lehesen üsmérni, ha valaki hivatalosé a szerzetes rendre 566 **[294b]**
11 Rész. A világi eletnek külömb féle rendeiröl. 571 **[297a]**
I Art A fö renden lévökröl és azokrol a kik igazgatnak 572 **[297b]**
II Art A birák és a magistratusok hivatallyirol. 585 **[304a]**
III Art Az udvari életröl 593 **[308a]**
IV Art A hadi rendröl 597 **[310a]**
V Art A világi életnek. meg más rendeiröl.[34] **[312b]**
12 Rész A házaság rendéröl 605 **[314a]**
I Art Hogy mit kel meg tudni a házaság rendéröl 606 **[314b]**
II Art Hogy mitsoda készülettel kel lenni a házaság rendéhez. 610[35] **[316b]**
III Art A fellyeb valo résznek bé fejezése 621 **[322a]**
13 Rész A nötelenségnek rendéröl. 625 **[324a]**
14 Rész Igen hasznos intések[36] a melyek az olyan ifiakot tekéntik,[37] a kik a világban kezdenek lépni. 632 **[327b]**
Elsö intés hogy az idö amelyben az ifiuságbol ki kelnek és a világban kezdenek menni az életnek leg veszedelmeseb ideje 634 **[328b]**
[8a:] *II Intés* Hogy egy ifiu embernek a ki a világban kezd lépni. elsö gondgya a légyen, hogy meg tarttsa és kövesse az aitatoságot a melyet ifiuságában követte 636[38] **[329b]**
III Intés[39] Hogy szorgalmatoságal el kel kerülni arosz társaságot. 638[40] **[330b]**

[34] [A *Tábl*ában a fejezetcím kimaradt.]
[35] 610 [Előbb, a fölötte levő két sor közt, sorvégen törölve:] 610
[36] intések [Alatta a sorközben, törlés:] ⟨6⟩
[37] tekéntik, [*e* — *é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[38] ⟨634⟩ ⟨638⟩ 636
[39] Intés [*n* — *t*-ből javítva.]
[40] ⟨640⟩ 638

EÖTVÖS KÖNYVTÁR MTA

IV Intés Hogy valamely hasznos foglalatoságra kel magát adni. 640[41] **[331b]**
V Intés Hogy az ifiak rend szerént valo veszedelminek ezen harom okait el kel kerülni. 642[42] **[332b]**
VI Intés Hogy abban az idöben el kel kerülni a tétovazást a hivatalnak választása iránt 643 **[333a]**
VII Intés Hogy elöre meg lássa hivatallyának veszedelmit és köteleségit. 645 **[334a]**
VIII Intés Hogy idején szoktattassa magát arra, hogy ne szégyenellye a jó erkölcsöket és azoknak tselekedetit követni 646 **[334b]**
IX Intes Hogy az allando és avaloságos jó erkölcsre adgya magát 647 **[335a]**
X Intés Hogy hová továb eröseb legyen a hitben és avallásban 653 **[338a]**
XI Intés[43] Hogy a keresztyéni tudományokban meg gyarapodgyék. 657 **[340a]**
15 Rész A keresztyéni tudományokrol 658 **[340b]**
Elsö tudomány. Hogy mi nem ez életért teremtettünk hanem a menyért **[340b]**
II Tudo. Hogy az üdveségnél nagyob dolgunk nintsen ez életben. 659 **[341a]**
III Tudo Hogy az üdveséget bajal, és munkával[44] nyerik meg 660 **[341b]**
[8b:] *IV Tudo* Hogy a mi leg elsö gondunk ez életben a legyen. hogy az Istennek tessünk, és kegyelmében élyünk, 660 **[341b]**
V Tudo.[45] Hogy az Isten kegyelmében nem lehet lenni hogy ha tsak tellyeségel azt fel nem teszik hogy azIstent soha halálos vétekel meg nem bánttyák . . 661 **[342a]**
VI. Tudo. Hogy a véteknél nagyob nyomoruságban nem eshetik az ember. 662 **[342b]**
VII. Tudo Hogy az utolso veszedelem. a halálos vétekben valo halál 663 **[343a]**

[41] 640. [*0 — 2*-ből javítva.]
[42] 642 [*2 — 3*-ból javítva.]
[43] XI Istés [Elírás.]
[44] munkával [*v* megkezdett *l*-ből javítva.]
[45] V ⟨I⟩ Tudo.

VIII. Tudo Hogy ezveszedelem sokakal meg történik. és azokal is a kik erröl leg kevesebet gondolkodnak 664 **[343b]**
IX Tudo Hogy gyakorta kel gondolkodni a halálrol az itéletröl, és az örökké valoságrol. 665 **[344a]**
X Tudo Hogy az Istent magáért és szeretetböl kel szolgálni. 665 **[344a]**
XI Tudo Hogy el kel rendelni minden tselekedetinket 666 **[344b]**
XII Tudo Hogy a világ minden itéletiben és tudományiban meg tsalatkozik. 668 **[345b]**
XIII Tudo Hogy a földi dolgokot meg kel vetni, és tsak az Istenhez. kel ragaszkodni. 669 **[346a]**

utolso Rész.

A végig valo meg maradásrol. 670. **[346b]**
[9ab: üres; **10ab:** üres; **11ab:** üres. **12a:]**

az Ifjak Kalauza
a Keresztyéni
Áitatoságban[46]

ELSÖ KÖNYV

Hogy mitsoda okok, és indulatok köteledzik az embereket arra. hogy a jó erkölcsre adgyák magokat[47] ifiuságokban.

Elsö Rész

Hogy mitsoda végre teremtetet az ember.

Mindenek felet azt leg szükségeseb az embernek meg tudni, hogy mi végre vagyon evilágban; ezt is kel leg elöbször meg tanulni, mert okos teremtet állat lévén az utolso végre kel néki munkálodni, a melyben boldogságát [**12b:**] találhasa, arra a végre pedig nem munkálodhatik. hogy ha arrol olyan üsmerettsége nem lészen. a mely néki arra kivánságot adgyon., és amely fel gerjesze arra. hogy minden modot keresen annak el érésére, egy olyan ember aki a maga utolso végit nem üsméri, nem külömb az oktalan állatnál. mert tsak ajelen valokot tekinti. a testi, és a láthato dolgokot. valamint az oktalan állatok. és ebben ö, annál is nyomorultab azoknál, hogy azok magokhoz valo boldogságokot találnak a testi dolgokban, ö pediglen nem hogy nyugodalmat találhatna azokban. hanem tsak nyughatatlanságot, és véghetetlen nyomoruságot talál.

Ennek az utolso végnek tudatlanságabol származik az emberek életének minden rendeletlensége. és meg romlása. mert nem üsmervén az ö menyei eredeteket, sem azt az Isteni, és nemesi véget, a melyre teremtöjök rendelte öket, meg elégesznek hogy ezen halando életnek jovait birhasak. nem emelvén fellyeb se gondolattyokot, se kivánságokot, ugy élnek eföldön, mint ha tsak a földért teremtettek volna.

[46] [Címlapszerűen, nagyobb piros és fekete betűkkel írt fejezetcím, 5 sorra elosztva, a lap felső felében; lapszélességben aláhúzva.]

[47] magokat [Első *s* — *á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.] — [Alább az *Elsö Rész* első bekezdésében:] ajelen valokot [*k* — *t*-ből jav.] tekinti.

Es mint hogy a szánakodásra méltó dolog volna, hogy ha egy olyan gyermek a ki királyi vérböl születet, és arra rendeltetett hogy még a királyi páltzát hordoza. a pásztorok közöt tudatlanságban[48] neveltetvén fel, **[13a:]** tsak egyedül azal meg elégednék hogy veritékivel kerese szegényül életét. nem gondolkodván leg kisebet is arol a nagy szerentséröl. a melyre születet, ugyan is siralomra méltó dolog. hogy az emberek, a kik amenynek fiai, akik arra rendeltettek Istentöl, hogy ót uralkodgyanak véle együt örökké, még is oly igen el felejtik azt a boldog véget amelyért teremptettek, és minden kedveket a földi dolgokban vetvén, nyomorultul meg foszttyák magokot attol az örökös boldogságtol., a melyet az ö teremptöjök készitet nékik menyben.

Erre valo nézve kedves fiam akarván tegedet arra inteni, hogy még iffiu korodban kaptsollyad magadot ajó erkölcshöz; mindenek elöt azt adom elödben hogy te mi vagy, és hogy mi végre teremptettél, azért hogy fel ébreszelek abbol a feledékenységböl. a mely oly közönséges, és oly veszedelmes az embereknek, ugy hogy üsmervén utolso végedet., buzgoságal suhajtozál az után, és hogy még idején azon légy minden tehettségedel., hogy azt el érhesed

Légy figyelmeteségel kedves fiam, és visgáld meg ezt aháromdolgot, hogy mi vagy. hogy kitsoda az, aki tégedet azá alkotot ami vagy, és miért teremptet **[13b:]**

Elöször, ember vagy, az az, hogy fel vagy ékesitve értelemel és okoságal., olyan testböl állasz, amelynek alkotmánya tsudálatos, és olyan okos, és értelmes lélekböl, mely az Isten képére teremtetett, leg tekélleteseb is vagy minden láthato teremtet állatoknál.

Masodszor, nem te voltál magadnak alkatoja.[49] mivel a lehetetlen. hanem mástol vetted mind azt. ami vagy, és kitöl vetted azt. hanem attol. aki a menyet és a földet teremtette., és aki kezdője[50] mindennek, ugyan öis formálta

[48] tudatlanságban [*d* — *t*-ből javítva:] neveltetvén fel, ⟨tsak⟩ [13a:] tsak egyedül [előző lap alján, őrszók: *csak egyedül*]

[49] alkatoja [Első *a* helyén tintafolt.]

[50] kezdője [*kezde*-ből javítva sötétebb tintával, hosszú *ő*-vel és eltérő *j* betűvel. Mintha eltérne Mikes szokásos kézírásától. Az alábbiakban több hasonló tintaszínű későbbi javítás található a

testedet, az anyádnak méhiben, és teremtette lelkedet hatalmával, te egy Istennek vagy munkája, egy Isten ate Atyád, és a földön lévö atyádon kivül, vagyon olyan más Atyád a menyben, akinek magadal tartozol egészen,

Harmadszor de miért teremtet az Isten tégedet? vigyáz erre fiam, mondám hogy miért, és mitsoda végre gondolod hogy evilágra hozot az Isten? azérté hogy eleget tévén az érzékenységeknek, agyönyörüségekben ély[51] hogy joszágokot gyüjcs,[52] hogy ditsöséget. és hirt, nevet, szerezhes az emberek közöt.,? éppen nem ezekért., oly nemes lélek mint a tiéd, nem rendeltethetik olyan alá valo, és veszendö dolgokra: mivel agyönyörüség kese[**14a:**]rüségé változik, a gazdagságok el vesznek., a ditsöség el mulik. hát azérté hogy sokáig maradgy aföldön aboldogságodot ót keresed. és ez életen kivül[53] többet ne kivány. ha ez ugy vagyon, semmi külömbség nintsen közötted, és az oktalan állatok közöt., az a nemes lélek, a melyet az Isten adot néked, és amelyet fel ékesitette értelemel. akaratal. és elmével. és a ki minden üsmerettségre alkalmatos, nem[54] mutattyaé meg néked. hogy fellyeb valo végre teremtettél, tsak a magad formája, az egyenes tested, a fent valo fejed, a szemeid az ég felé fordulva, :(ez a forma ellenkezik az oktalan állatokéval.:) nem mutattyaé meg néked, hogy nem a földért teremtettél.

Pronaque Cum Spectent animalia caetera
metam. 3. terram.
os homini dedit Coelumque tueri.
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.

---

kéziratban, amikor nehéz bizonyosan eldönteni, hogy Mikes vagy idegen kéz javított-e. Ha Mikes szövege jól megérthető, akkor az ő kezeírásával írt szövegrész marad a főszövegben, s az idegennek látszó javítás kerül jegyzetbe. Ha Mikes szövege amúgy is kiegészítést kíván, akkor a javított alakot hagyjuk meg a főszövegben, s a javítás leírását jegyzetben adjuk.]

[51] ély ⟨?⟩ [Utána halvány tintával olyan jel, mintha áthúzott kérdőjel lenne.]

[52] gyüjcs, [*gyücs.*-ből javítva.]

[53] kivül [Beszúrás.]

[54] nem ⟨t⟩ [vagy ⟨l⟩?] mutattyaé meg

Az oktalan állatok a földért teremtettek. ót vagyon az ö boldogságok. ugyan ezért is mást nem tekintenek tsak a földet, de te kedves fiam, amenyért te[**14b:**]remtettél. ugyan ót ate lako helyed. ugyan onnét is eredtél: ate lelked menyböl jöt, viszáis kel oda térni.

De mit[55] látz amenyben olyat, a mi tégedet boldogá tehesen.? valyon az a szép tsillagos égé, a napé. az a szép munkája az Istennek. és mind a valami nagy és tsudálatos az égben? egyike sem ezek közül, mind ezek nem tehetnek tégedet boldogá., ezeket az Isten sokal aláb valoknak rendelte náladnál, a te szolgálatodra teremtette, és éppen nem. azért. hogy boldogságodra legyenek. egy szoval visgáld meg az egész világot. és mind azt valami nagy és tsudálatos az Isten teremtésiben, mind azok tégedet boldogá nem tehetnek, és az Isten tégedet egyikért sem teremptet ezekért.

vos admirabile opus[56] excelsi

Eccli 43.

Miért teremtet tehát.? tsak egyedül magáért, hogy ötet birjad, és hogy véle ély amenyekben. a leg szeb teremtet állatit, nem itélte hozád méltónak, hanem magát adta hogy boldogságod legyen. ugyan ezért is adot néked a maga képére teremtetet lelket, a mely ötet birhasa, és amely ezen okból. soha meg nem elégszik ezen életben valo jokal. és gyönyörüségekel. a mint ezt ki ki tapasztalhattya magában. [**15a:**]

*

*nimirum ad imaginem dei facta anima rationalis caeteris omnibus occupari potest. repleri omnino non potest, capacem dei quidquid deo minus est non implebit

Nem ateremtet allatokért teremtettél tehát kedves fiam, hanem ateremtöért. ate utolso veged nem a hogy a teremtet dolgokat birjad, hanem az Istent magát. azért teremptettél. hogy a boldogságod. alegyen., hogy birjad a menyben lévö Istent,. és uralkodgyál véle a meg foghatatlan boldogságban, és azt menyi ideig? örökké; az az. anyi ideig, amelynek soha vége nem lesz. és amely[57] addig fog tartani. valamedig az Isten maga, ihon erre a nemesi végre rendeltettél: ihon az örökség a melyet ate menyei atyád. készitet néked. erre a végre teremptet teged, és erre tzéloz az egész láthato

s. bernard. in declamationibus

*

[55] mit [*t* — *n*-ből? javítva.]
[56] opus ⟨es⟩ excelsi
[57] amely ⟨any⟩ addig

világnak teremtése., a melyet a te hasznodra. és a maga ditsöségire teremtette.

*oculus non vidit, nec auris audivit nec in cor hominis ascendit que preparavit deus qui diligunt illum 1 cor. 2.

Ez igy lévén, szály egy kevesé magadban, és vigyáz két dologra,

Elöször. mit tselekedtél mind ekoráig azért a boldog végért, a melyre az Isten rendelt tégedet, ohajtottadé azt szivesen. igyekeztélé azon hogy arra érdemes lehes. oh' talám soha meg arrol nem gondolkodtál valojában: talám egészen el távoztál attol. avétekel tellyes életedel, követvén aközönséges embereket, kik hátat[58] forditanak [**15b:**] annak aboldog hazának, amelyben az ö menyei attyok hija öket, oh' emberi vakság mely nagy vagy! oh' kedves fiam mint szánlak.[59] ha teis azok közül valo vagy.

Erre valo nézve tekinsd meg másodszor hogy mit kell tselekedned ezután azért aboldog végért a melyre hivattál. meddig leszen a, hogy oly keveset gondolkodgyál kedves hazádrol,? meddig fogod el felejteni amenyet, oh' menyei gyermek., ki az egböl jöttél, és aki az égért teremtettél.? oh! ember, mondgya chrysologus szent péter. mi közöd néked a földhöz. te aki azt vallod hogy az égböl jöttel, amidön azt mondod. Mi Atyánk ki vagy amenyekben.,? ez a mennyei eredet arra kötelez. hogy aföldön olyan életet ély, mely illendö legyen amenyhez, ha másként élsz meg gyalázod amenyet, és meg kisebitted menyei eredetedet. kedves fiam ted fel magadban. hogy ohajtani fogod azt aboldog véget amelyért teremtettél, és munkálkodgyál szorgalmatoságal hogy arra méltó lehes. az Isten fiához illendö életel., aki is arra rendeltetet hogy a menyet, és az Istent magát birja.

*s. chrysol serm. 17. o homo quid tibi commune cum terris qui confiteris tibi genus esse de coelis ergo coelestem vitam monstra. in habitatione terrena quia siquid in te gesserit terrena cogitatio coelo maculam coelesti generi injuriam intuisti.

[58] hátat [Első *t* fölött törölt ékezet.]
[59] szánlak. [*n* — *l*-ből javítva.]

[16a:] *Második Rész*

A kereszttség kegyelmére valo hivatásrol.
és annak köteleségeiröl

Hogy ha. az a nemesi vég amelyért az Isten teremtet tégedet. oly igen kötelez az ö szolgálattyára, nem aláb valo képen kötelez arra. a mód, a melyet adot hogy el érhesed azt a boldog véget, az a mód pedig nem más, hanem az a nagy kegyelem: a melyet tett veled, hogy akeresztyénségre hivut., és hogy ki vett tégedet[60] a kereszttség által. abbol aveszedelemböl,. a melyben volt az egész emberi nemzet a vétekért.

Erre kel fiam igen figyelmezned; hogy meg foghassad ennek ameg betsülhetetlen jó tételnek nagyságát. igen szükséges azt meg üsmérni iffiu korodban azért hogy el kerülhesed[61] a keresztyének rend szerént valo veszedelmit, akiknek leg nagyob része nem tudgya tellyeségel., hogy mitsoda a keresztyénség;[62] se azokot a nagy dolgokot, amelyekre kötelez ez a név. ezis az oka, hogy ellenkezö életet elnek. ezel arendel

Kérlek azért az Isten nevére., olvasad figyelmeteségel ezt a részt, a melyet két árticulusra osztottam.

[16b:] *Elsö Articulus*

A keresztyéni rendnek nagyságárol.
és a kegyelemröl a melyet az Isten
teszen azal. a kit arra a rendre. hi.

Fiam keresztyén vagy az Isten kegyelméböl. de tudodé jól. hogy mitsoda a, és hogy mi vagy ugy mint keresztyén? legy figyelmeteségel. és tanuld meg azokot a nagy kegyelmeket, a melyeket az Isten tett veled kereszttséged napján.

A kereszttség által, meg mosogatattál az eredendö bünböl a kristus vérinek érdemi által, ki vétettél. abbol aközönségesen valo átokbol, amelyben eset az egész emberi nemzet

qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sangvine suo. apocal. 5.

[60] tégedet ⟨abbol⟩ a kereszttség által. abbol
[61] el kerülhesed ⟨a⟩ a keresztyének
[62] a keresztyénség; ⟨és hogy⟩ se azokot

avétekért., és meg szabaditattál az ördög hatalmából, az Isten fiává lettél, és ate meg váltodnak tanitványa. az Isten
* Atyádá let, akristus mesteredé; és például életednek, az anyaszent egyház anyádá, az angyalok gondviselöid, a szen-
tek éretted esedeznek, az Isten templomává lettél, a ki is benned lakozik kegyelme által, örököse vagy az ö örökös országának, tagjává lettél akristusnak, és **[17a:]** az ö anyaszent egyházának., a melyen kivül nintsen üdveség., és abban az anyaszentegyházban., a kristus hitének vilagosságával világositatol mostanában., az ö tudományára tanitatol., az ö testével, és drága vérivel tápláltatol., az ö kegyelmével segitetel., és az üdvességedre minden szükséges modok meg adattak., oh' Istenem. mitsoda nagy méltóságu akeresztyéni rend; mitsoda hálá adást adcz az Istennek fiam, aki te veled illyen nagy kegyelmeségeket tett.

*Eramus natura filii irae, sicut et caeteri, deus autem qui dives est in misericordia propternimiam charitatem suam qua dilexit nos, convivi ficavit nos in christo eph. 2. omnes filii dei estis per fidem in christo jesu galat. 3.

Hogy meg foghasad annak nagyságát., vigyáz ezekre.

1. Az Isten nem tartozot néked ezel a kegyelemmel. a tsak
* tisztán az ö irgalmasága, és nagy josága. a melyekel volt hozád, *nem az igazság tselekedetiböl,*[63] *mondgya az apostol sz pál. melyeket mi tselekedtünk, hanem az ö irgalmasága szerént üdvezitet minket, az ujonnan születésnek feredöje és a szent leleknek meg ujitása által. kit ki öntet mi reánk böségesen a mi urunk Jesus kristusunk által.* tit. 3. 5.

*non ex operibus justitia quae fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos fecit nos per lavacrum regenerationis spiritus sancti quem effudit in nos abundé per jesum christum salvatorem nostrum

2 A nelkül a kegyelem nélkül, amelyet az Isten tett veled soha sem üdvezülhetnél; mivel nintsen üdveség hit **[17b:]** nélkül, és a közönséges keresztyéni valláson kivül, hová lennél ha az Isten nem tette volna veled ezt az irgalmaságot

3. Nem tette ezt a kegyelmet annyi sok millium emberekel, kik a hitetlen országokban élnek. tudatlanságban. és avétekben, sem annyi eretnekekel., kik noha meg légyenek keresztelve valamint magad. atévelygésben élnek,. és el távozva a közönséges anyaszent egyháznak igaz hititöl. a ki is *az*

[63] tselekede⟨ti⟩tiböl, [Törlés tollhiba miatt a sorvégen.]

igazság oszlopa, és erös támasza[64] miért nem vagy te azok közül valo.,? miért teremtet az Isten tégedet keresztyén országban. és nem azokot? és aközönséges anyaszent egyháznak kebelében, ahol az Isteni titkokrol oktattattál., és az üdveségedhez valo szükséges dolgokrol., mitsoda boldogság a nékünk fiam. hogy az Istennek oly nagy jóságát vettük. Beati sumus ó Israel; quia quae Deo placent manifesta sunt nobis. oh! mely boldogok vagyunk az Isten irgalmasságabol., amelyel az Isteni titkoknak. és imádando akarattyának üsméritire hivut minket., ezt a kegyelmit nem tette az egész világal,[65] és miért tette azt inkáb mivelünk mint se[66] másokal.? oh. kedves fiam hogy ne szeretnök mi azt az Istent. aki minket annyira szeretet. szent Agoston azt mondgya Theodosius csá-[18a:]szár felöl. hogy boldogabnak tartotta magát azért. hy az anyaszent egyház tagja volt, mint sem azért hogy nagy császár volt e földön, fiam ez a nagy ember. tudta meg betsülni akeresztyénségnek kegyelmét. avaloságos erdeme szerént

1 tim 3 15.

non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis ps. 147.

Második Articulus.

A keresztyennek nagy köteleségiröl

Hogy ha akeresztyénségre valo hivatal olyan nagy kegyelem, hát annak köteleségei mitsodások? azt nem lehet tagadni hogy igen nagyok ne légyenek és sokal nagyobak, mint sem[67] a keresztyének azt tarttyák közönségesen., légy figyelmetes fiam. és tanuld meg mire kötelez hivatalod.

1. Arra kötelez hogy erösen higyed azokot az igazságokat., amelyeket az Isten ki nyilatkoztatot nékünk az Fia a kristus Jesus által. a melyek ebben a négyben foglaltatnak. a hitnek titkai. a jó erkölcsröl valo tudományok. a melyeket predikálotta. a joknak meg jutalmaztatása., és a gonoszoknak büntetések csak ugyan ezen ok alat adták is fel néked akereszttségen, a pap minek elötte meg keresztellyen. azt

[64] támasza [*sza* — utólag beírva sötétebb tintával, Mikesétől eltérő *z* betűvel. Vö. előbb az 50. sz. szövegjegyz.]

[65] világal, [*a* — *á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

[66] mint se [Elírás *mint sem* helyett.]

[67] sem [Beszúrás]

kérdette [**18b:**] tölled: hiszé az Atyában, a Fiuban. a mi urunkban és meg váltonkban, és a szent Lélekben. és azt felelted a kereszt atyád szája által. Credo. hiszek, emlékezél arra. hogy annak a hitnek álhatatosnak, bátornak, és hathatosnak kel lenni, alhatatosnak azért, hogy semmiben nem kételkedned abban. a mit hinned kel. bátornak, azért, hogy soha ne szégyenellyed vallást tenni arrol az emberek elött. hathatosnak azért, hogy az életed meg egyezék azal amit hisz. és nem kel hogy tselekedetid ellenkezenek hitedel. valamint aközönséges keresztyének tselekesznek., akik, szent pál mondása szerént, akristust szájokal vallyák, és tselekedetekel meg tagadgyák.

2 A keresztyéni vallás arra kötelez. hogy ellene mondgy az ördögnek, és minden tselekedeteinek, ugyan még ezen ók alat kereszteltek meg. apap azt kérdette tölled, ellene mondaszé az ördögnek. az ö pompáinak. és minden tselekedeteinek, azt felelted. abrenuntio. ellene mondok, oh.! fiam gondolkodtalé valaha, erröl az ellen mondásról., és tudodé azt jól hogy mit tselekedtél.?[68] igen nagy fogadást tettél, hogy soha nem fogod az ördögöt követni, se annak pompáit nem [**19a:**] szereted, az az. a tsalando jokot, és aföldi gyönyörüségeket, a melyek által el szokta veszteni az embereket. és hogy el fogod[69] kerülni az ö tselekedeteit . . az az a vétket. a melynek ö akezdöje., ez olyan fogadás a melyet az Istennek tettél. az angyalok. és az anyaszent egyház elött, a mely fogadást, mondgya szent Agoston nem az embereknek, hanem az Istennek tettél; és az angyalok.[70] bizonysági. és meg tartoi beszédednek, és azt szorgalmatosan meg tarttyák menyben, tartozol meg tartani ezt az ellen mondást, ellene mondottál az ördögnek szoval., mondgy ellene mostanában néki életedel és tselekedetidel, hogy ha hiti szeget nem akarsz lenni. oh' fiam meg tselekedtedé ezt,? vagy is leg aláb végben viszedé ez után.? lehetneé a, hogy viszá térnél ahoz az ellenséghez. akinek oly nagy bizonyságok elött mondotál

[68] tselekedtél.? ⟨az⟩ igen nagy
[69] el fodog kerülni [Ráshiba.]
[70] angyalok. [Második *a* — *o*-ból javítva.]

ellene. quid tibi Cum pompis diaboli. quibus renuntiasti.? quid tibi Cum pompis diaboli. amator christi.?

*in qua profesione non homini, sed Deo et angelis ejus conscribentibus dixistis renuntio. renuntiare non solum vocibus. sed etiam moribus. non tantum sono lingvae, sed et actu vitae. s. aug. l. 4. de symbolo ad Cathecumenos cap. 1.

3. A keresztyéni vallás az ártatlanságban kötelez élni, el kerülvén avétket inkáb ahalálnál, és kö-[**19b:**]vetvén akeresztyéni jó erkölcsöket, hogy pediglen meg emlékezél erröl akötelesegröl, apap minek utánna meg keresztelt volna, fejér ruhát adot reád. mondván. veddel ezt a fejér ruhát, a melyet motsok nélkül vigyed az Isten széke eleiben. azért. hogy azon külsö fejérség által. meg emlékezél szorgalmatosan meg tartani belsö szépségit és tisztaságát lelkednek, a melyeket vett a kereszttségben. oh! fiam, gondolkodgyál[71] ezekröl a szokrol, és visgáld meg, hogy mitsoda állapotban lész az az Isten itéletekor., hogy ha meg szenyesited vétkes életedel. azt az ártatlanságot, az a fejér ruha melyet reád adtak., karhoztatni fog azon az irtoztato napon, apap, aki meg keresztelt ellened fog támadni és boszu állást kér Istentöl, azért hogy viszá éltel a kereszttséged kegyelmével.

accipe vestem candidam quam immaculatam perferas ante thronum dei.

Elödben tészen ez iránt igen nevezetes tselekedetit egy[72] Muritius nevü Cartagobéli diaconusnak, hogy mint bánt egy Elpidophorus nevü árianus biroval, a kit is hogy meg keresztelte volna, a biro tsak hamar ellene monda a Catholica hitnek. ez a szent diaconus, ezen hamis biro eleiben hivatatván. hogy hitiröl valo számot adna, el vivé magával. [**20a:**] a fejér köntöst, a melyet adot volt abirora kereszttsége után, és meg mutatván néki mindenek. elött, mondá néki ezeket a szokot., a melyeket a jelen valok köny hullatásal halgaták: ihon vagyon oh. Elpidophoré, tévelygésnek szolgája. a fejér köntösök, amellyek vádolnak téged a felséges Isten elött az utolso napon, én azokra gondot viseltem, azok tésznek bizonyságot ate hit szakadásodrol., és meg mutattyák. hogy a pokolnak tüzét érdemled, azok ékességedre voltak a midön a kereszttségben meg mosogattatál. és meg tisztitatál büneidböl, és ugyan azok is fogják annál is inkáb szenvedtetni veled az örökké valo tüzet

victor uticensis. persecutionum vandali carum. lib 3.

[71] gondolkodgyál [Második *d* beszúrás.]
[72] egy ⟨m⟩ Muritius [*Muritus*ból javítva.]

Hogy az Isten különösön kivánnya, és kedvelli az ifiuságnak szolgálattyát.

A két elöbbeni oktatás után., meg más olyanokra[73] megyek, a melyek[74] ate korodot illetik, el akarván veled hitetni. hogy mitsoda nagy köteleség alat tartozol. az Istennek adni magadot ifiu korodban, leg elöbször azt adom elödben, hogy az Isten igen kivánnya. hogy ilyen **[20b:]** korodban szolgállyad ötet, és hogy az ifiak szolgálattya ö elötte igen kedves. ezt az igazságot három okbol. meg mutatom

1 Mert az ifiuságnak ideje. az életnek kezdete. apedig bizonyos, hogy az Isten. minden dolgoknak különösön kivánnya a sengéjit. és a kezdetit. ugyan ezért is parantsolá meg az ó torvényben. hogy a földi gyümölcsök közöt, mindennek a sengéjit nékie ajánlyák, az állatok közöt, az elsök néki áldoztassanak, és az emberek közöt. az elsö szülöttek. elötte bé mutassanak atemplomban az ö szolgálattyára. meg engedvén azt. hogy meg váltathasanak abé mutatás után ezen rendelésel meg mutatá hogy ambár. mindenek övei legyenek is, mind azon által az elsöket, különösön kedvellené, mint olyanokot., a melyek hozája tartoznak. a többi felet, és azokot ugy kivánná, mint hálaadásnak jelit; ebböl következik tehát világosan, hogy az ifiuságnak ideje. kezdete. és elsö része lévén életünknek. azal az Istennek tartozunk. olyan okokbol. a melyeknek nintsen semmi közi atöb idökel. és azt akarja. hogy azt néki bé mutasuk az ö szolgálattyára. **[21a:]**

2. Az ifiuságnak ideje leg kedveseb Isten elöt. mert rend szerént szolván. és a természetnek rendi szerént, az életnek az a leg tisztáb része. és amely nem romlot anyira meg a rosz szokásokal., abban az idöben nem anyira üsmérik aroszat. se anyi hatalmok. és alkalmatoságok nintsen aroszra, avilági rosz szokások még az ö elméjeket anyira meg nem hatoták, az ö szokások, és hajlandoságok nintsenek anyira meg romolva agonoszak által, mind az idöseb koruaknak. de még

[73] olyan⟨ra⟩okra

[74] a melyek [*ek* — beszúrás.] a te korodot illeti, k,

akegyelem melyet vettek akereszttségben. még új lévén, kedvesebé tészi Isten elött azt az idöt, leg aláb azokban. kik lábok alá nem tapodgyák azt a kegyelmet, és akik el nem vesztik az ártatlanságnak azt a ruháját olyan életel. amely tele legyen vétekel.

De vigyáz arra. fiam. hogy én azt mondám hogy az az idö nintsen. még anyira meg romolva, rend szerént szolván, és atermészetnek rendi szerént, mert az igen valo. hogy abban gyakorta nagy meg romlás találkozik. de az atermészetnek rendi ellen vagyon. a ki is az élet ennek elsö reszének. az elmének együgyü[21b:]ségit adta. és részül., az szokásoknak ártatlanságát. és[75] azok igen vétkesek, kik hamiságokal. és rosz erkölcsökel. meg ronttyák a jó tulajdonságokot, a mellyeket a természet adot volt nékik, meg tanulván a roszat, és futván az után. olyan korban., a melyben a természet tsak az együgyüséget, és az ártatlanságot tanittya nékik:

A 3. ók meg mutattya hogy az Isten különösön kivánnya tölled. hogy ifiuságodban szolgályad ötet, ugyan azis az az idö, amelyben több alkalmatoságod lehet hogy meg mutasad hozája valo szeretetedet., az, az elsö kisérteteknek az ideje amelyben arra kezdenek sürgetni hogy mondgy ellene annak a szeretetnek,[76] és szolgálatnak, a melyekel néki tartozol, sürgettetel a magad rosz hajlandoságitol. a melyek akor leg sebesebek: kisérteni fognak a veled egy korásuak., ingerelvén gyakorta aroszra. vagy példájokal, vagy beszédekel: kiserteni fog az üdveséged ellensége. aki mindent el követ akor. hogy el vonhason az Isten szolgálattyától., és idején magáévá tehesen. ugy anyira. hogy valojában. az az idö az. a melyet viaskodo. és proba[77] idönek nevezhetni, a [22a:] melyben meg fogod mutatni. hogy álhatatos és valoságos szeretettel szereted az Istent, hogy ha bátorságal. ellene állasz azoknak az elsö ostromoknak, igen kevés dolog viteznek lenni a békeségben, bátornak mikor senki sem bánt. roszat nem tselekedni kisértet nélkül; de ellene állani *

[75] és [Utólag beírva a sor eleji margóra.]
[76] annak a szeretnek, [Elírás.]
[77] proba [*b* javítva *d*-ből] idönek

arosznak, és el kerülni avétket a kisértetben, és olyan korban, a melyben arra sürgetetnek. hogy az Isten szolgálattyát el hagyák, a bizonyos jele ajó erkölcsnek., és meg bizonyittyák hogy az Istent mindenek felet szeretik.

*gubernator in tempestate dignoscitur, in acie miles. probatur. delicata jactatio est cum periculum non est conflictatio in adversis probatio est virtutis. s. Cyprianus lib de mortalitate.

Ezek az okok fiam. meg üsmértetik velünk hogy az Isten különösön szereti az ifiuságnak[78] szolgálattyát: és hogy ha ezt akarod[79] avétek el kerülésire, és az Isteni szolgálatra forditod. annál önéki kedveseb áldozatot nem adhatz, és amint egy tudos auctor mondgya. azok akik ifiuságokban magokot meg gyözik, és a kik bátran ellene állanak akisérteteknek., hogy az Istennek adhasák magokot., azok ifiuságokbol, szüntelen valo áldozatot tesznek, a melyben az Istennek élö. és kedves ostyát ajánlanak., tiszta ostyát, mivel utállyák avétek ruttságát, oh' fiam tarsd meg jól ezt az igazságot. és soha el ne felejttsed.

*qui in hac aetate se domant. et deo se sociant offerunt deo hostiam viventem, deo placentem immaculatam. Hugo. à s. victor.

[22b:] *Negyedik Rész*

Hogy az Isten különösön szereti az ifiakot,
és hogy örömest mutattya hozájok kegyelmit.

Többet is mondok fiam. mivel az Isten nem tsak azt[80] kivánnya hogy ifiuságodban szolgályad, de még különös szeretettel is szeret téged., és hogy abban az idöben. örömesteb adgya néked több kegyelmit mint sem másban., azért hogy segittsen szolgálatyában, és hogy abban jobban meg maradhas, ez az igazság nem aláb valo erejü az elöbbeninél, eszerént mutatom azt meg.

Az Isten leg inkáb három féle személyeket segit örömest kegyelmivel; agyengéket, az együgyüeket tudniillik, azokot,

[78] az ifiuságnak ⟨szeretetit⟩ szolgálattyát:

[79] akarod⟨ra⟩ [? Első *a* beszúrás a két szó közt; második *a* — *o*-ból javítva. A törlés olvashatatlan, de a szöveg értelme szerint valószínűleg *korodra* vagy *korodot* volt.]

[80] azt ⟨azt⟩ kivánnya

kik aroszat nem anyira üsmérik. és az alázatosokot, az gyengéket, mert azokban tettzik ki inkáb kegyelme, az együgyüeket, mert nem anyira üsmervén aroszat, nem is gátollyák meg anyira az Isten kegyelmét, a ki meg nem veti az együgyüt mondgya az irás. és nem segiti a gonoszt, az alázatosokot, mert a kevélység meg gátolván az Isten kegyelmét, ellenben az alázatoság azt el nyeri, *mert az Isten ellene áll* [**23a:**] *akevélyeknek, és kegyelmét adgya az alázatosoknak*

Ez aharom tulajdonság. rend szerént fel találtatik az ifiu- jacob. 4.
ságban, a kiis gyengéb nem tsak testében, hanem elméjiben is., az ö elméje nem lévén még meg erösitve az üsmerettség. és aproba által, se az akarattya nem elegendö álhatatos az olyan dolgok ellen., a melyek ellenkezö gondolatot adhatnak néki azö jovával., együgyüsége is több vagyon nékie, nem lévén anyi üsmerettsége aroszban, se anyi külömböztetése, mint az idösüeknek. alázatosága is több vagyon nékie. mert készeb is az engedelmeségre., és szó fogadásra. és ha a kevélység fel találtatik, a mint az igen meg vagyon az ifiu elmékben, az a mód nélkül valo meg romlotságtol vagyon.,

Ebböl következik világosan, hogy az Isten aki kedvesen mutattya jósagát azokhoz, akiknek arra leg több szükségek vagyon., a midön ahoz érdemetleneké nem teszik magokot.. örömel közli kegyelmit az ifiakal, adván nékik gyakorta jó gondolatokot, és jó kivánsagokot ajó erkölcsre, és azokhoz valo szükséges segittségit adgya nékik, értem olyan formán. hogy ha rendeletlen életekel azokot meg nem gátolyák, és érde-[**23b:**]metleneké[81] nem teszik magokot jóságihoz. meg rontván idejeknek ártatlanságát, elméjeknek gonoszságával. és vétkek sokaságával

Ennek[82] az igazságnak meg bizonyitására nem kel más bizonyság, hanem a minden napi proba, amely világosan azt[83] meg mutattya; oh fiam menyin vannak olyanok. akik ki kelvén az ifiuságbol. nagy változást tapasztalnak magok-

[81] érde- [23b:] ⟨d⟩metleneké [Az előbbi bekezdés, a 23a elején elírásból] álhatos [*álhatatos* helyett; a 22a elején s másutt is *álhatatos* alakban írja.]

[82] Ennek az ⟨bizonysag⟩ igazságnak [*az* — *a*-ból javítva, *z* beszúrásával.]

[83] azt [Beszúrás.]

ban. nem érezvén[84] az után magokban az Istennek anyi kegyelmét mint a menyit vesznek vala ifiu korokban. akoron a szent sugarlások gyakraban[85] valának. ajó gondolatok, és a[86] kivánságok bövebbek, aroszat igen gyülölték, ajó nálok kedves volt. ajó erkölcs édes, és könyü.

De mostanában láttyák hogy mind ezek meg változtak; a sugarlások ritkábak, avétket nem anyira gyülölik, az áitatoságok meg hült, és némelykor el is alut., a mely szomoru változásért., keseregnek az el mult idön, és az elvesztet kegyelmeken. mondván jóbnak ezeket a szavait. *kitsoda adhattya azt meg nékem. hogy meg láthasam az el mult idöt. és hogy viszá* [24a:] *térhesek arra az álapotra a melyben voltam ifiusagomban, a midön az Isten velem volt.* kegyelmének szüntelenvalo segittségivel.

* jób. 29. quis mihi tribuat ut sim juxta menses pristinos secundum diesquibus dominus custodiebat me sicut fui in diebus adoloscentiae meae. quando erat omnipotens mecum

* Szent Agoston igen szomoruán tapasztalá magában ezt aváltozást. a mint ezt meg valya gyonásiban. azt mondgya tehát. hogy ifiu korában betegségben esvén. nagy buzgoságal kivánta a kereszttséget, a melyet el halasztatták vélc. bizonyos okokbol. és hogy meg más betegségben esvén harmintz esztendös korában, akereszttségröl akor már nem gondolkodék., oh' fiam adgya Isten hogy soha meg ne probállyad ezt a változást, és ne legyen okod az el mult idöért valo keserüségre., mint sokaknak vagyon. akik is meg mutattyák magokban hogy az Isten gyakorta kedvez kegyelmivel az ifiaknak, és hogy meg vonnya azt azoktol, kik azal viszá élnek.

* vidisti deus meus quo motu animi et qua fide baptismum christi tui dei et doni mei flagitavi a pietate matris meae et matris omnium[87] Ecclesiae tuae. lib 1. conf. cap. 10. neque desiderabam in illo tanto periculo baptismum tuum et melior eram quando illum de materna pietate flagitavi, sicut jam recordatus atque confessus sum. lib. 5. c. 9.

De ha még más valoságos bizonyságot kivánsz az ifiakhoz valo szeretetiröl az Istennek, visgáld meg,[88] hogy mit tsele-

[84] érezvén [Szóvégi *é* — *á*-ból javítva.]
[85] gyakraban [*ban a*-ja *o*-ból javítva.]
[86] a [Beszúrás.]
[87] omniumnium [Elírás.]
[88] visgáld meg, [*s* — beszúrás sötétebb tintával.]

kedet az Isten Fia ez iránt, a midön még evilágon volt., azon kivül hogy magais kisdedé akart lenni, és által menni agyermekségnek. és az ifiuságnak gradusin., noha attol meg menthette volna magát. **[24b:]** és egész ember lehetet volna egyszers mind; menyiszér nem mutatá meg a gyermekekhez valo szeretetit,? az Evangyélium sok helyt mondgya. hogy magához hitta a gyermekeket, parantsolta hogy hagyák hozája menni a gyermekeknek: meg feddé azokot kik nem engedék hogy hozája menyenek, hogy övék volna amenyeknek országa. tsudálatos joságal meg öleli vala öket, és[89] tsak akor küldötte el öket magától. minek utanna reájok tette volna kezeit. és meg áldotta volna öket. matth. 19 Mark. 10 luk. 16.

Az ö leg nevezeteseb gyogyitási az iffiakon volt. ilyen volt annak a királynak a fia, a már haldoklot sz. janosnál. a 4 részben; egy meg más akit az ördög gyöttröt. sz. math. 17 resziben. a százados szolgája. a kananéabéli aszonynak a leánya. *

* amat christus infantiam. quam et animo suscepit. et corpore.
amat christus infantiam, humilitatis magistram, innocentiae regulam mansvetudinis formam s. Aug. ser. de Epiphan

A három halottak közül. akiket fel támasztot, a ketteje igen ifiu volt. a jairus leánya. naim városában az özvegy aszony fia, a harmadik lázár. aki nem vala igen idös, atizen két apostol között, szent jánost leg inkáb szerette. aki is leg iffiab volt. **[25a:]**

Egy szoval, mi bizonyithattya jobban meg a kristusnak az ifiakhoz valo szeretetét, mint ez a két dolog.

Elöször azt erösiti nékünk. hogy valamit a kisdedekért tselekesznek, olyan mint ha ö érette magáért tselekedték volna, *a ki bé fogad egy ilyen kisdedet az én nevemben, engem fogad bé.* matth. 18 5.

Másodszor, az a rettentö fenyegetés, a melyel fenyegeti azokot kik meg botránkoztattyák az ifiakot tudni illik, kik vétekben ejtik. *A ki pedig meg bottránkoztat egyet akisdedek közül. kik én bennem hisznek, hasznosb annak hogy egy malom kö kötessék anyakára. és atenger melységiben el meritessék.* matth 18 6. nem elegendö nagy jeleé e. a kristus ifiakhoz valo nagy

[89] és ⟨az⟩ tsak

szeretetének, mivel oly nagy buzgoságal. és nehezségel. vagyon azok ellen, kik el akarják forditani öket szolgáláttyától, Imé kedves fiam ezek a nagy bizonyságok az Isten szeretetinek a melyel vagyon ifiuságodhoz, ebben bizonyos lévén., lehetneé meg tagadnod tölle szeretetedet és szolgálatodot melyeket kiván tölled. ilyen korodban, minden bizonyal nem lehet, hogy ha tsak rettentö háláadatlan nem akarsz lenni. és hameg nem akarod ötet boszontani., a mint ezt meg mutatom néked.

[25b:] *ötödik Rész*

Hogy azok, a kik nem adgyák Istennek magokot ifiuságokban., igen meg boszonttyák.

Ez az igazság nyilván következik[90] a két elsökböl; mert ha avalo amint azt meg mutatuk. hogy az Isten különösön kivánnya az ifjuság szolgálattyát. hogy azt akort igen szereti. hogy különös kegyelmekel segitti azt, ezekböl akövetkezik, hogy ötet nem[91] lehet nagyobal meg boszontani, mint azal. hogy ha nem akarnák szolgálattyát, amelyet ö oly igasságal kiván., és hogy ha nem vennék örömel azt a szeretetet a melyet mutat az ifjusághoz, annyi kegyelmivel és jó tételményivel. de mint hogy ezt az igazságot oly szükséges meg tudni, hogy eléggé arra nem inthetik az ifiakot, azért[92] vilagosaban meg mutatom azt néked, a három következendö dolgokban, kérlek hogy azokra figyelmez

1. Ha az Isten szolgálattyára nem adod az ifjuságodnak. idejét, ugy el veszed tölle ajelen valo és bizonyos idöt, hogy néki olyan mást adgy. amely bizontalan. **[26a:]** azt sem tudod ha azt el érhetedé, és ajövendö nintsen hatalmodban., ez az elsö gráditsa az Istent valo boszontásnak, azt fogadod az Istennek hogy szolgálni fogod a midön idöseb lész. ki mondotta azt néked hogy sokáig fogsz élni? ha abban bizonyos nem vagy, hogy a holnapi napot életben el éred, hogy lehetnél abban bizonyos hogy még tiz esztendeig élsz? sokal

[90] következik ⟨következik⟩ a két [Törlés a sor végén.]
[91] nem ⟨nem⟩ lehet
[92] azért [*z* — *r*-ből javítva.]

többen vannak a kik a husz, huszon ött esztendöt meg nem haladgyák. mint azok a kik meg haladták,[93] hogy pedig bizonyos nem vagy ahoszu életben., nem boszontodé akor igen meg az Istent, a midön olyan idöt igérsz[94] néki, a mely nintsen hatalmadban, és el veszed tölle a jelen valot a melyel élsz.? vald meg fiam ha nem trefálodiké az olyan az Istenel. aki eszerent tselekeszik? és nem mutattyaé meg. hogy leg kiseb akarattya nintsen szolgálattyára, mivel olyan idöre halogattya a szolgálatot a melyet talám soha el nem éri

2. Nem tsak bizonytalan idöre halogatod az Isten[95] szolgálattyát. de még el veszed tölle a leg jóbbat, hogy a leg roszabikát adgyad néki. Mert [26b:] nem akarván szolgalni az Istent. és a jó erkölcsre adni magadot ifiuságodban., amely, amint azt meg mondottuk olyan idö, a melyet arosz szokás nem anyira rontotta meg, olyan idöre hagyod magadot., amelyben mindenek azon vannak, hogy tehetetlenné tegyenek tégedet ajora, és ajó erkölcsre, a testnek almatlansági amelyek minden nap[96] nevekednek, a meg rögzöt rosz szokások, amelyekhez kötetve lészesz. a világi sok bajos dolgok, a földi jokért valo nyughatatlanság, avilági szokások a melyeket magadban vészed.; mivel a világ, szent jánosszerént el merült a vétekben; a mely tsak a gyönyörüségeket. a fösvénységet, és a nagyra menetelt ohajttya, és tsak ugy gondolkodik az üdveségröl, és az örökké valoságrol. mint ha nem is volna.

totus mundus in maligno positus est.

Mind ezek olyan akadályok az üdveségedre, amelyek egészen el forditnak az Isten szolgálattyától, hogy ha idején annak eleit nem veszed,[97] el kerülvén ifiuságodban avetket, és követvén a jó erkölcsöt., itéld el hát mint meg bántod az Istent. a [27a:] midön olyan idöre halasztod szolgálattyát. a melyben mindenek azon igyekeznek hogy attol el forditthasanak, és olyanban nem akarod szolgálni, a melyben keveseb akadályt, és töb könyüséget találsz arra

[93] meg halad⟨gyák.⟩ták,
[94] igérsz [*igész*ből javítva *r* beszúrásával.]
[95] az Isten ⟨Isen⟩ szolgálattyát.
[96] nap [Beszúrás.]
[97] veszed, ⟨hog⟩ el kerülvén

3. De a mi még irtoztatobá tészi aboszontást. melyel vagy az Istenhez, ahogy. nem akarván nékie adni magadot ifiuságodban., tsak akor akarod szolgálni, minek utánna részt vettél volna minden gyönyörüségekben, és meg elégittetted volna kivánságidot. és követted volna minden rendeletlen hajlandoságit ifiuságodnak., ugy hogy. az idö melyet Istennek szántál, tsak annak az idönek maradékja, a melyet a vétekben, és az ördög szolgálattyában töltöttél volt el oh! Fiam. veszedé észre mitsoda nagy meg bántás e.? és mint boszontod Istenedet., és teremtödet, ate lelked[98] arra
1 cor. 3. teremtetet, hogy az Isten temploma, és lakohelye legyen és azt tsak akor akarod nékie szentelni minek utanna sokáig birta volna az ördög, és minek utánna azt meg ferteztetted volna sok számu vétkekel.

Egész életedet az Isten szolgálattyára kellene forditani, és te annak az elsö részit. amelyik leg jób. az ördög **[27b:]** szolgálattyára akarod adni, és tsak azt akarod meg hadni az Istennek., a melyik[99] már a vétekre nem szolgálhat, leheté ehez hasonlo méltatlanság? mit mondanál az olyan emberöl, aki egy fejedelemnek asztalára tsak azt akarná fel vinni. a mi a sertésektöl. és az ebektöl meg maradot: az utálatos dolog volna mondhatnád nekem, és azt nem utálod. hogy hasonlot akarsz tselekedni az Istenel. sokal vétkesebben. a midön olyan korodot szánod szolgálattyára, a melyben már meg nem elégitheted[100] rosz kivánságidot, a melyeket bé töltötted volt ifiuságodban oktalan állat modgyára. Nem Istent boszontásée,? hogy ha azon panaszolkodik az ó testá-
malach. 1. mentumbéliek[101] ellen. kik meg ferteztetet kenyeret ajánlottanak néki az oltáron., mitsoda panasza nem lehet ellened, aki, néki[102] tsak olyan maradék életedet akarod adni; amely meg ferteztetet minden féle tisztátalanságokal. Hogy ha átkoza az olyat a ki magának meg tarttya a jób-**[28a:]**bikot.
malach. 1. 14. mondván. *Átkozot atsalárd, aki aroszabikot, és az aláb valot választtya hogy azt ajánlya az Istennek.* mitsoda átoktol nem

[98] lelked [Első *e* — *é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[99] a melyik ⟨a⟩ már [*r* — *s*-ból javítva.]
[100] elégitheted [Első *e* fölött áthúzott ékezet.]
[101] testámentumbéliek [*men e*-je valószínűleg *n*-ből javítva.]
[102] néki ⟨olyan⟩ tsak olyan

félhetz te. aki nem tsak a roszabikot adod neki, de aki még, tsak azt akarod nékie adni. a mi ate ifiuságodnak gyönyörködtetésire és rendeletlenségire szolgált, oh' adná Isten hogy ne látnok bé tellyesedésit ennek az átoknak, sok számu ifiakon., mint a melyet látunk minden nap veszedelmes történetek által, a hirtelen valo halálok. az Isten el hagyása, arosz erkölcsben valo meg rögzés. és más több veszedelmek, a melyek ate igasságos haragodtol. jönek. oh. nagy Isten, a melyek által meg bünteted azokot kik tégedet el hagynak ifiuságokban, hogy kövesék rosz hajlandoságokat., és akik tégedet anyira meg vetnek, hogy tsak akor akarnak szolgálni, minek utánna rabjai lettek volna avéteknek. rosz kivánságoknak.[103] és az ördögnek.

[28b:] *Hatodik*[104] *Rész*

Hogy az Isten utállya a rosz erkölcsü ifiakot.

Erröl valo nevezetes példák.

Mind azok után a melyeket mondottunk, nem szükséges ezt a mondást meg bizonyitani, a mely szükség képen követi a harom elsöket. mivel, hogy ne utálná az Isten azokot, akikel annyi kegyelmet tészen, hogy különösön kivánnya szolgálattyokot; a kiknek sziveket meg nem hattya[105] a szeretet,. a melyel vagyon hozájok, és a kegyelmek melyeket vélek tészen.: és akik ellenben. olyan meg vetésel bannak véle, a mint ezt meg mutattuk: Az Isten utállya abünösöket, a mint maga mondgya *A versor impium utálom a gonoszt.* de ezt inkáb meg mutatta azok ellen akikhez több szeretetel volt. és akik oly méltatlanul viszá élnek joságával,[106] a meg bántót szeretet fiam. boszonkodásra változik, és a meg vettetet jóság, nagy haragra fordul. [29a:]

genes. 38.

[103] kivánságoknak. [*nak* — kereszttel jelölt beszúrás sötétebb tintával a sor alatt; Mikesétől eltérőnek látszó írás? Vö. az 50. sz. szövegjegyz.]

[104] Hatodik [*d* — *k*-ból javítva.]

[105] a kiknek sziveket meg nem hattya ⟨sziveket⟩ a szeretet,.

[106] joságával, ⟨a szeretet⟩ a meg bántót szeretet

Hogy ez igy légyen, azokon az okokon kivül mellyek ezt meg mutattyák világosan. a történt dolgok elökben adgyák. bizonyosan,[107] hogy az Isten mint utállya arosz erkölcsü ifiakot, erre valo nézve négy nevezetes példát adok elödben a szent irásbol., hogy senki abban ne kételkedhessék.[108] és hogy ezekröl. el lehesen itélni atöbbit.

Az elsö példa ajudás két fiárol vagyon; ennek[109] apátriárkának négy fia volt. a kik közül. akét elsö igen gonosz, és rosz erkölcsü volt. ihon mit mond az irás az elsöröl, Heröl.

Genes 38. *fuit quoque Her primogenitus juda. nequam in Conspectu Domini., et ab eo occisus est, Her judásnak az elsö fia, igen gonosz volt Isten elött. meg is ölte ötet,* amásodikárol, onánrol. mindgyárt azután azt mondgya az irás, hogy az Isten meg verte ötet halálal, mert utálatos vétket tselekedet., *Id circo*

Genes. 38. *percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret,* ez avétek, noha oly utálatos Isten elöt., és oly nagy büntetésel büntetetik meg, mind-[**29b:**]azon által. igen közönséges az ifiak közöt. amelyért gyakorta szál reájok az Isten haragja. láthato, vagy láthatatlan képen.

A második példa., a fö papnak. Hélinek[110] két fiárol. ofni, és finéröl. ezt a két ifiat az attyok atemplomban szolgáltatta. de ezek ót magokát igen roszul viselték., igen nagy illetlenségeket követtek a templomban, és sok igaságtalanságokot a néphez, a ki. áldozatokot mutatot bé az Istennek: a kitöl sokal többet kivántak. mint sem igasságosan kivántatot volna, ugy anyira, hogy az irás béliál fiainak nevezi öket, az az gonoszoknak., mivel béliál teszi. absque jugo., az az. járom. és félelem nélkül valo; azt is mondgya felölök, hogy el vesztették volt az Isten félelmét. és köteleségeket. és hogy az ö vétkek rettentö volt az Isten elöt.

1 reg. c. 3. et 4.

Az ö gonoszságok anyira fel gerjesztette volt az Isten haragját. ellenek, hogy samuel által, azt izené Hélinek. a ki el mulatta volt meg inteni fiait. hogy olyan boszut áll rajtok, a mely például lészen minden maradékinak. Hogy a

[107] bizonyosan, [*a* fölött áthúzott ékezet.]
[108] kételkedhess⟨y⟩ék. [*ſſ* — *g*-ből javítva.]
[109] ennek [*nek* — utólagos beírás a sorvégi margóra.]
[110] Héli⟨ás⟩nek [*nek e*-je *a*-ból javítva.]

familiájából[111] el veszi az **[30a:]** fö papságot, és másnak adgya, hogy soha senki az öregséget a familiájában el nem éri. és hogy tsak nem mind a maradéki iffiukorokban halnak meg: hogy az ö két fia. ofni, és finé. egy napon ölet-
5 nek meg., és hogy minden maradéka mindenkori jelit viselné gonoszságának, a melyet soha el nem törölhetnék az áldozatok. 1 reg.[112] C. 3. et 4.

Mind ezek bé tellyesedének., kevés idö mulva ofnit, és finét, a filisteusok meg ölék, ugyan azon nap Héli meg hal-
10 ván halálokot. a székiben hátra esvén. a fejit bé töré. és meg hala., sok más egyéb szomoru dolgok történtenek azon a napon. a többi. közöt a frigy ládát is el nyeré az ellenség, és mind a töb jövendölések egészen bé tellyesedének, oh' menyi nyomoruság következik egy familiában. két fiunak.
15 gonosz életiért.

A harmadik példa, Ámnonrol a David elsö fiárol vagyon. az irás tsak egy gonosz tselekedetit adgya elönkben, de olyan utálatost, hogy még többeket is tselekedhetet., abizonyos lévén. hogy az ember nem[113] mász fel egyszers mind
20 a hamiságnak tetejére. és hogy a **[30b:]** nagy vétkek attol vannak. hogy az Isten el hagya a lelket., az elöbbeni vétkeiért, ez az ifiu fejdelem. nem igyekezvén hogy még ifiuságában meg zaboláza rosz kivánságit, anyira el hagyá szivit a szemérmetlen szeretetnek, hogy az, amaga hugához valo
25 tisztátalan szeretetre vivé, és mint hogy azt meg nem nyerheté hogy ahuga reá állyon olyan utálatos tselekedetre; az eröszakal segitté rosz kivanságát, és igy egy tselekedetivel, két rettentö vétket mivelt, az eröszak tételt, és az atyafiával valo vétket.[114]

30 De az Istennek igassága nem halasztá sokára. meg mutatni,. hogy mint utálná ennek az fejdelemnek vétkeit. mivel két esztendö mulva. meg ölé ötet absolon. az öttse, aki mind az ideig el titkolta volt magában ezt a boszu állást. oh' Istenem, mely rettentök ate itéletid.

[111] familiájából ⟨ki⟩ el veszi [*el* ⟨ki⟩ fölé írva.]
[112] ⟨1 reg c 3⟩ 1 reg. C.3.
[113] nem [Beszúrás.]
[114] vét⟨e⟩ket.

2 Reg. 13. 14. 15 16 17 18.

A negyedik példa Absolonrol,[115] a Dávid harmadik fiárol, aki is nem vala jobb abátyánál Amnonál, Ez kevély elméjü volt. tudta magat tettetni, boszu álló, nagyra vagyó. emagához. és **[31a:]** a maga szépségihez. mód nélkül valo szeretettel volt, a mint is, az irás szerént. rend kivül szép volt, ennek aleg elsö rosz tselekedete a báttyával valo gyilkosága volt. el lehet[116] itélni hogy több rosz tselekedetek is meg elözhették azt, Ezért avétkiért az Attya haragjában esék. a ki[117] ött esztendeig nem szenvedé ötet udvaránál., az után udvarhoz hivataték, és kegyelmében vevé. de alig tére viszá az udvarhoz, hogy a király ellen. kezde támadni, és a népet magához édesitvén. egy kis városkában mene. ahol királynak kiáltatá magát., az után fegyvert foga az Attya ellen, arra kénszeritté hogy el hagyná jerusálem városát, hadat gyüjte hogy el venné az attyától a koronát. Mit fog it tselekedni az Isten igassága? látatlanná teszié ennek az el vetemedet fiunak tselekedetit.,? nézük meg fiam mit mond a szent historia erröl. David látván a fia igen szorongatná., kételeniteték magát oltalmazni., a mely kevés hadd volt véle, azt rendben veszi . . és a hartzra küldi, a hartz meg lészen, az Absolon hada, noha több számu volt is, de mind le vágatatik. **[31b:]**

Ebben aveszedelemben., (oh! Istennek itélete:) ugy történék hogy[118] absolon el akarván szaladni és egy nagy fa alat[119] nyargalván el. ahaja, a mely rend kivül valo volt, tsudálatosan. és az Istennek engedelméböl, oly erösen a fa ágához tekeröd zök., hogy hajánál fogva az agon fent akadot, és az öszvérje ki ment alola, a David emberei látván fel akadva által verék lántzákal. és meg ölék. noha Dávid tsudálatos kegyeségiböl., meg parantsolta[120] volt nékik a hartz elött, hogy a fiát ne bánttsák.

[115] Absolonrol. [*A* — *a*-ból javítva.]
[116] el lehet⟨e⟩ itélni
[117] a ki [*a* — utólag beírva a sorvégi margóra; *ki* — *és*-ből javítva, új sor elején.]
[118] högy [Ékezethiba.]
[119] fa alat ⟨men⟩ nyargalván el.
[120] meg parantsolta volt [*ts* — *cs*-ből javítva.] nékik ⟨m⟩ a hartz

oh. Istennek igassága. meg mutatod. hogy a szemeidet bé nem hunyod, a rosz fiaknak gonoszságin, és hogy ha némelykor el halasztod az[121] érdemek szerént valo ostorozást. hogy időt adgy nékik ameg térésre, keményen meg bünteted az után. a vétekben valo maradásokot, és a meg vetést. a melyel meg vetik jóságodot. amely joságal várod öket apenitentzia tartásra **[32a:]**

Imé ezen négy szent irásbol valo példák. világosan meg mutattyák, mint utállya Isten arosz erkölcsü ifiakot a szent irás többeket is adhat elönkben illyeneket.

vigyáz fiam egy dologra, a mely méltó afigyelmeteségre., és amely nem más. hanem hogy, a négy példákban a melyekröl szóllottunk, három féle vétkek találtatnak, a melyekért utállya leg inkáb az Isten az ifiakot., és a melyek. leg rend szerént valob okai veszedelmeknek,

Az[122] elsö, és aharmadik példában meg láthatni atisztátalan vétket, a másodikában, a vallásnak. és a szent dolgoknak, meg vetéseket., a melyre igen kel vigyazni az ifiu egyháziaknak, kik egyházi jószágokot birnak, ne hogy[123] azokal viszá élvén. az Isten átkát vegyek magokra. és familiájokra., a negyedikében.[124] a szülék meg vetésit láttyuk, és az atyai hatalom ellen valo fel támadást.

Hetedik Rész

Hogy rend szerént az ifiuság idejétöl füg az üdveség.

A miket mondottunk a négy utolso részben, meg **[32b:]** mutatta néked, hogy mitsoda köteleségel. tartozol. az Istent szolgálni ifiuságodban, a tisztelettel, amelyel tartozol hozája lenni a szolgálatod kivánásáért, és a szeretetért. melyel vagyon üdveségedhez; a mely tiszteletet el nem mulathatod. hogy ha tsak meg nem akarod boszontani., és ha haragjában nem akarsz esni. mostanában. a magad tulajdon hasznod-

[121] az ⟨ostorozást.⟩ érdemek szerént valo ostorozást. [*ostorozást r-je z-ből* javítva.]

[122] Az ⟨harm⟩ elsö, és a harmadik

[123] hogy [Beszúrás.]

[124] a negyedikében. [*i* — *e*-ből javítva.]

bol. akarom veled meg üsmértetni azon köteleséget. és vilagosan meg mutatni néked, hogy ate üdveséged tsak nem egészen azon az életen füg, a melyet fogsz élni ifiuságodban.

oh! Adná[125] Isten fiam, hogy te, és mind azok akik veled egy idösüek, meg foghatnád jól, és soha el ne felejtenéd ezt az igazságot, amelyet aközönséges emberek nem tudgyák., és az a tudatlanság. sokaknak okoza, örökös veszedelmeket. Adná Isten hogy minden emberek meg üsmernék, hogy az anagy örökké valo boldogság, vagy boldogtalanság, a mely ez élet után várja öket, gyakorta attol az elsö idötöl füg, a melylyet minden meg veti, és leg nagyob része oly roszra fordittya

De hogy ezt az igazságot el hitethesem veled. **[33a:]** tsak a szent irásbol valo bizonyságokot hozok elö. tudni illik magát aszent lelket. aki arrol. oly nyilván valo bizonyságot tészen, hogy lehetetlen arrol kételkedni.

Mivel miért inti anyi helyt az ifiakot hogy idején gondolkodgyanak üdveségekröl, és ajó erkölcsre adgyák magokot ifjuságokban., hanem azért hogy meg mutassa, mitsoda nagy haszonravalo idö az. az örök üdveségre.

Miért mondgya apredikator könyvben. *Emlékezél meg ate teremtödröl, ifiuságodnak napjaiban. minek elötte el jöjjön agyötrelemnek ideje, és el közelgesenek az esztendök. melyekröl azt mondgyak: nem tettzenek* Mitöl vagyon hogy a példa beszédekben azt mondgya *az ifiu, az ö uta szerént.*,[126] az az. hogy olyan életet él. a melyet élt ifiuságában. *midön meg vénhedik sem távozik el attol.* Jeremiás próféta azt mondgya. *hogy hasznos az embernek. a terhet hordozni. még ifiuságától fogvást.* az az. hogy ajó erkölcsre adgya magát., és visellye **[33b:]** az Isten törvényének kedves igáját.

Eccles. 12. 1.

prov. 22. 6.

jerem siral. 3. 27.

Eccles. 6. 18.

Az Ecclesiasticus,[127] miért inti oly erösen azifiakot ajó erkölcsre ezen szép szavai altal. a melyeknek meg kellene hatni sziveket: *Fiam ifiuságodtol fogvást ved bé atudományt, és meg öszülésig böltseséget találsz. Mint aki szánt. és vét. ugy járuly ahoz. és várjad az ö jó gyümölcsit, Mert annak dolgában*

[125] Adná [*A* — *a*-ból javítva.] [Alább a 33a elején:] bizonyságot [*g* — *t*-ből jav.] tészen,

[126] szerént., ⟨midon⟩ az az.

[127] Ecclesiasticus, [Második *c* — *l*-ből javítva.]

keveset munkálodol., és hamar észel annak. gyümölcsiböl., Mert igen kemény abölcseség atudatlan embereknek., és meg nem marad az esztelen. Mert a tudománynak bölcsesége nem sokaktol üsmértetik, a kiktöl pedig üsmértetett meg marad az Isten látásáig. Ez a caput tsak abol áll, hogy az ifiakot inti ajó erkölcsre.

Miért mondgya., hogy lehetetlen, *azt meg találni az öregségben. amit nem gyüjtöttek az ifiuságban* Eccles. 25. 5.

végtire[128] miért vagyon a szent könyvek közöt egy olyan könyv. amelyet tsak éppen az ifiak oktatására irták,, apedig apélda beszédek könyve.? mind a nem mutattyaé meg világosan, hogy a szent lélek meg akarta üsmértetni az emberekel. hogy az ifiuságnak ideje sokal drágáb. mint sem azt betsüllik a közön-[**34a:**]séges emberek: és hogy minden boldogsága, vagy boldogtalansága. egy embernek. a mostani. vagy amás életre. rend szerent attol az idötöl füg; aszerent. amint azt jora, vagy roszra fordittya. a bizonyos lévén rend szerént, hogy azok az üdveségeket keresik. akik ifiuságokban, az Isten félelmében, és az ö parantsolatinak végben vitelében neveltettek fel, és hogy azok a kik ebben a félelemben nem neveltettek, vagy akik azt el vetették hogy arosz erkölcsöt követhesék, gyakorta el vesztik tellyeségel magokat.

Ez az igazság egészen,[129] erre a két fundámentumra vagyon támasztva. az elsö a, Hogy azok. akik a jó erkölcsöt követték ifiuságokban. könyebben meg maradnak abban egész életekben, a második a, hogy azok ellenben, a kik a rosz erkölcsöt követték abban az idöben, igen nehezen térnek ki abbol. gyakorta az is meg törtenik. hogy soha el sem hagyák. ezt akét igazságot bövebben kel meg mutatni.

Nyoltzadik Rész

Hogy azok akik a jó erkoltsöt követték iffiuságokban. rend szerént azt meg is tarttyák könyen egész életekben.

A minden napi proba ezt a mondást. oly nyil-[**34b:**]van-

[128] végtire ⟨mitöl vagyon⟩ miért vagyon [*i* — *e*-ből javítva.]
[129] egészen erre [*gé* szótag *rr*-ből javítva.]

ságosá tészi. hogy evalonak[130] tartatik, mind aszent irás, mind az okosak szerént, hogy ezt jobban meg foghasad, elödben tészem annak okait, amelyek meg lésznek erösitve, ezen két részröl.

Az elsö a, hogy a szokasok melyeket az ifiuságban. vett sokáig meg marad., és nem könyen lehet el hagyni.

prov 22

E világos a szent irásban. *az ifiu öregségiben is olyan életet éll, mint amelyet egyszer el kezdet.* az is bizonyos. hogy a mit leg elöbször az elmében vesznek, az állandó, és hogy az elsö szokások erösen meg gyükereznek az ifiakban; *Igen nehéz ki törölni az ifiu elmékböl amit leg elöbször elméjekben vettek. mondgya szent hyeronimus. a festet gyapjut, nehéz az elsö fejérségire visza tenni, és a föld edény. sokáig meg tarttya azt az izt, és szagot, a melyet magához vett volt.* Ezért is mondgya a szent irás. *hogy jó az embernek aterhet hordozni meg az ifjuságától fogvást.* mert még akor adván magát a jó erkölcsre., azt könyen meg is tarttya egész életében. valamint az irás mondgya. *ved bé az oktatást ifjuságodban, és meg öszülésig boltseséget találsz.*

*

Eccles. 6. 18.

* S. Aug. libr 2 Conf. cap. 2. Exhalabantur nebula de limosa concupiscentia carnis et scatebra pubertatis, et obnubilabant atque obfuscabant cor meum, ut non discerneretur serenitas dilectionis a Caligine libidinis. Utrumque in confuso aestuabat. et rapiebat imbecillam aetatem per abrupta cupiditatum. atque mergebat gurgite flagitiorum

* Szent Bernárd. azt mondgya., hogy annak nem kel más okát keresni, hogy miért látunk anyi rosz erköl-**[35a:]**tsü öregeket. akikben[131] semmi jó erkölcs nintsen. hanem azért, mert arra szert nem tettek ifiuságokban, amely alkalmatos idö volt arra. szent hiéronimus. le irván szép érdemes öregségit[132] azoknak, kik még ifiu korokba adtak magokot a szép tudományok tanulására., és ajó erkölcs követésire. azt mondgya. *hogy öregségiért tudosab lészen, szokásában bizonyosab; az idönek haszaságáért bölcseb, és ifiuságában valo régi munkainak. kedves gyümölcsit szedi.*

S. Hier Epist. ad nep.

* S. Bern. l. de ordin. vitae. Multi senes diu viventes et nihil proficientes quia nullas sibi in opportuno tempore divitias con gregarunt.

[130] evalonak [Első *a* — *o*-ból jav.] tartatik, mind aszent irás, mind az okosak [szövégi *a* jav. *o*-ból.] [A következő mondatban a kéziratban *vett* nélkül, hiányosan; vö. a variáns fogalmazását.]

[131] akikben [*ben* — beszúrás;] semmi ⟨jó⟩ jó erkölcs nintsen. hanem [*a* — *e*-ből javítva.]

[132] öregségit [*e* — *ö*-ből javítva.]

Másodszor. hogy az ifiuság, a kisérteteknek. és a küszködésnek ideje: ebből akövetkezik, hogy amidön azokot meg gyözték abban az idöben., akövetkezendö idökben[133] azokot könyeben meg fogják gyözni,

A bizonyos, hogy atesti kivánságok, aleg eröseb kisértetek, a melyekel valo küszködés gyakorta valo, de a gyözedelem igen ritka. mondgya szent Agoston. és amelyek[134] * némelykor meg tántoritották azoknak hüségeket. a kiket meg nem gyözhették akinok. mondgya szent hiéronimus. noha [35b:] ámbár azok akisértetek atöb idökben is[136] meg legyenek, de abizonyos hogy azok rend szerént mind erösebek, mind gyakortáb valok az ifiuságban., akiis szent Hiéronimus szerént,[137] atisztaságnak minden kori küszködésiben vagyon. és mint hogy környül vagyon véve a vétekre valo alkalmatoságokal.[138] és ingereltetvén a testi kivánságokra. sokat szenved hogy atisztaságot meg tarthasa, hasonlo atüzhöz, a mely meg fojtodik, a nyers fa alat

* Inter omnia[135] christianorum certamina duriora sunt praelia castitatis ubi quotidiana pugna et rara victoria. S. Aug. Serm. 250 de tempore.
quem tormenta non vicerant superabat voluptas S. Hier. in vita pauli.
Adolescentia multa corporis bella sustinet et inter incentiva vitiorum et carnis[140] titialationes quasi ignis in lignis viridibus suffocatur. S. Hier. Epist ad nepot

De amidön az Isten kegyelmével., amely[139] különös segittséget ád az ifiuságnak., amint azt már meg mondottuk., az elsö kisérteteket meg gözik, a meg lészen., hogy atöb idökben lévö kisérteteket is keveseb erövel meg fogják gyözni. mivel az ember élete az irás szerént. szüntelen valo küszködésböl ál eföldön militia est vita hominis super terram

Az oka ennek a. mert akisértetek anyiban el fogynak, a menyiben azokot meg gözik. az Isten kegyelme. pediglen

[133] idökben [*d* megkezdett *k*-ból javítva;] azokot [*t* — javítva világosabb tintával.]
[134] amelyek ⟨gyakorta⟩ némelykor
[135] omnia ⟨certamina⟩ christianorum certamina
[136] idökben is [Beszúrás.]
[137] szerérnt, [*szerértb*ől javítva a felesleges *r* betű meghagyásával.] atisztaságnak minden kori ⟨tisz⟩ küszködésiben
[138] alkalmatoságokal. [Második *o* — *a*-ból javítva.] és ingereltetvén a ⟨k⟩ testi kivánságokra.
[139] amely ⟨kü⟩ különös [Törlés a sor végén.]
[140] carnis ⟨titi⟩ titilationes

ahoz képest szaporodik, a mint **[36a:]** azal jól élnek, és egy olyan sziv aki agyözedelemhez szokot, nem gyözetetik meg könyen., az új erökért. melyeket nyer gyözedelmiért. Sámson meg gyözvén az oroszlánt. az után gyözhetetlenné lett, Dávid ifiu korában. oroszlánokot, és medvéket ölvén, ugyan ifiu korában a földre veré Goliátot.[141] Izraelnek rettentö ellenségit. és az után soha ötet meg nem gyözhették a hartzokon

habenti dabitur et abundabit Matth. 25.

Oh' kedves fiam hatudnád mitsoda nyugodalomban, és tsendeségben vagyon az elméjek azoknak akik meg gyözték az ifiusági kisérteteket. nem kétlem magad is azon igyekeznél minden tehettségedel, halgasad mit mond[142] a szent lélek abölcs által. *Fiam, keresed abölcseséget, és meg talalod azt és szerét tévén el ne had azt. mert utollyára nyugodalmat találsz benne. és gyönörüségeddé változik, és az ö békoi erös oltalmaddá lésznek,* abékon érti az Isten félelmét. és parantsolatinak végben vitelét

Eccli 6 28.

Harmadikszor azt mondom, hogy az Isten **[36b:]** neveli,[143] kegyelmét. és szaporittya áldását azokon kik jól éltek ifiuságokban., hogy meg tarttsa öket a jó utban a melyben mentek irgalmaságából.

Ezt az igazságot jobban meg nem mutathatom néked,[144] hanem elödben tészem mit mond az az Isten maga ez iránt néked a szent irásban. *Az ur adgya abölcseséget. és az ö szájából származik az okoság. és atudomány.* És azt nem tsak ö adgya. de ö tarttya is azt meg, Mivel. *ö örzi az igazak üdveségit, és meg oltalmaza. az együgyüen járokot. az* utan meg azt mondgya., *Fiam. a szivedben menend abölcseség. és atudomány, alelkednek tettzeni fog.* (it a jó erkölcsnek tudományát érti.) *atanáts*[145] *meg öriz téged. és az okoság meg tart téged., hogy menekedgyél a gonosz uttol. és arosz társaságtol., hogy meg menekedgyél az idegen aszszony állattol, a kinek beszéde kegyes. és tsalárd. hogy jó uton járj, és az igazak nyomdokit meg örized.*

prov. 2. 7.

[141] Goliátot. [*G* — *g*-ből javítva.]
[142] mit mond a ⟨bölcs⟩ szent lélek. abölcs által.
[143] neveli, ⟨és⟩ kegyelmét. és [Az ⟨*és*⟩-ből *k*-t próbált javítani.]
[144] néked, ⟨mint⟩ hanem
[145] atanáts [Első *t* — *n*-ből javítva.]

A szent irásbol sok helyt láthattyuk azt hogy az Isten mitsoda gond viselésit. és segittségit. [37a:] adgya azoknak. kik a jó erkölcsöt követik az ifiuságban. könnyü is ezt meg bizonyitani. a szent irásbol valo példákal.

Kilentzedik Rész.[146]

A Szent irásbol valo nevezetes példák azokrol kik jó erkölcsüek lévén ifiuságokban., olyanoká is maradtanak egész éltekben, és fö képen azokrol., kik a nagy alkalmatoságokban. hivek[147] maradtak.

A leg elsö példa amelyet elödben teszek. a Josef példája, akiis képe volt ajó erkölcsnek ifiuságában.

Tizen hat esztendös lévén. anyira utálta arosz erköltsöt., hogy az ö báttyainak rosz példája. soha meg nem ronthatá ártatlanságát., de söt még nem szenvedhetvén rosz tselekedeteket, tudtára adá azt az attyának Jákobnak. az ö nagy jó erkölcse. amelyért az Istennek ked-[37b:]viben volt; és a melyért az attya oly igen szerette. ugyan azért az ö battyai anyira meg utálák ötet, hogy[148] tsak azt keresék hogy minden uton modon el veszthessék ötet, ugy történék hogy egyszer egyedül találván otet a mezön, esze beszéllének hogy meg ölyék ötet. de irtozván attol hogy kezeket véribe meg fessék., azt végezék el magok közöt, hogy egy mély veremben botsásák és ót hagyák meg halni, Ez a szegény gyermék. nem engesztelhetvén meg. se könyörgésivel. se köny hullatásival. báttyainak kegyetlenségit. kételen vala azt el szenvedni, az Istenben vetvén minden reménségit. aki soha el nem hagya azokot kik ötet szeretik. a mint hogy meg sem tsalatkozék, mivel az ö báttyai irtozásal kezdék tekinteni kegyetlen tselekedeteket., meg változtaták szándékjokot, ki vonák averemböl, és el adák a kereskedöknek, kik azon mentenek el, akik egyiptumban vivék ötet, és el adák egy

[146] ⟨Hetedik Rész Hogy az üdveség rend szerent. az ifiuságnak idejétöl füg⟩ Kilentzedik Rész.

[147] hivek [*k* — *n*-ből javítva.]

[148] hogy ⟨m⟩ tsak

oda valo urnak, Josef annál az urnál levén, követé jó erkölcsit, élvén nagy ártatlanságban., a melyért is az Isten áldását adá az ura házára. akiis látván az ö erdemes voltát, nagy kedvében vevé ötet. **[38a:]**

Imé mi formában tölté el ez az ifiu. az elsö ifiuságat, ugy mint. husz, vagy huszon két esztendös koráig., tekinsd meg mi következik ebböl., és miképpen tölté el egész életét, a melyben három nagy alkalmatoságokot látok, és a melyek igen meg probálák jó erkölcsit,

Az elsö, a midön oly ifiu korában, olyan nagy kisértetnek álla ellene, a melynél nagyobat nem lehet szenvedni a tisztaság meg tartásáért., mivel az urának felesége, aházaság törö ocsmány vétkire sürgeté ötet, De az Isteni félelem, amelyben neveltetet volt. anyira meg utáltatta véle ezt avétket, hogy annak a szemérmetlennek. se unszolása, se eröszak tétele, meg nem tántorithaták tisztaságát., a mely tisztaság az óltatol fogvást. példája lett minden saeculumoknak.

Ebböl a kisértetböl még nagyobban esék ez a gonosz aszszony nem vihetvén végben rosz szándékját, bé vádolá ötet olyan vétekel. a melyel tsak maga volt vétkes, az ura hogy ezt a hamis vádolást **[38b:]** meg hallá. azon igen[149] meg boszonkodék, meg fogatá ötet. és a[150] tömlötzben vetteté, ahol harmintz esztendös koráig marada, ez olyan kemény kisértet volt, a mely könyen meg győzte volna a gyenge jó erkölcsöt. mivel olyan vétekröl vádoltatot, a melytöl irtozot, és azért ugy büntettetet, mint ha meg tselekedte volna De Josef keményen meg marada az elsö jo erkölcsiben., és mint hogy a békeséges türést meg tanulta volt. azért ezt is tsudálatos álhatatoságal szenvedé, vigasztalván magát a maga ártatlanságával, a melynek az Isten mind bizonysága. mind gond viselöje volt. az Isten pedig aki mindenkor véle volt. abban az állapottyában sem hagyá el, hanem a mint az irás mondgya. le szállot véle atömlötzben, hogy meg segittse kegyelmével. és meg szabadittsa. valamint idövel meg is szabadittá tsudálatosan.

Sap 15.
Genes. 41.

[149] azon igen [*i—a*-ból vagy *o*-ból? javítva.]
[150] a tömlötzben vetteté, [*a* — valószínűleg *ve*-ből javítva.]

Ezen két probák után. következekézek még egy harmadik. a mely nagyob volt., apedig nem más. hanem az a nagy méltoság a melyre emelteték.; mert meg fejtvén a farao álmát, az Istentöl vet tudomány **[39a:]** által, ez a király meg szabadita atömlöczböl. és az után maga után második személyé tevé az országban. az egész országnak tisztartojává tevé, egész hatalomal. és meg parantsolá az egész népinek. hogy ugy engedelmeskednék Josefnek valamint néki magának. Ebben a nagy méltoságban, a mely rend szerént meg vakittya az embereket, és a melyben a gyenge jó erköltsök tsak hamar el szélyednek, Josef álhatatosan meg marada a maga[151] elsö jó erkölcsiben, és mindenkor azon marada a mint volt. Az Istenröl valo feledékenység, kevelység, fösvénység, boszu állás, a melyek szokták követni a nagy szerentséket; az ö elméjit soha el nem foglalhaták. Alkalmatossága lévén. hogy báttyain boszut állyon. akik egyiptumban mentenek volt buzáért,[152] nem tsak boszut nem álla. de még nagy kegyes szeretettel fogadá öket, ugy anyira hogy nem lehet ezt a szent historiát köny hullatás nélkül olvasni, olyan igasággal vitte végben hivatallyát, hogy soha senki ellene nem panaszolkodot, de söt még. az Égyiptum béliek ötet meg **[39b:]** szabaditojoknak nevezték, eszerént marada meg végig ajó erkölcsben, és az Isteni félelemben., a nagy méltoság közöt. harmintz esztendös korától fogvást, a mely[154] idöben emelteték arra anagy tiszttségre. mind egesz száz tiz esztendös koráig. a melyben meg hala., óhfiam,[155] gondolkodgyál jól erröl apéldárol. és tanuld meg ebböl, hogy mit nem tselekedhetik az ifiusagban bé vett allando jó erkölcs

Genes.[153] 45

Meg elégedhetném ezel a példával, hogy ha még egy más tsudálatost nem kellene elé hoznom. a mely meg mutassa ugyan azon igazságat., Az öreg Tobiásnak példáját akarom

[151] a maga ⟨j⟩ elsö jó

[152] nem tsak boszut nem álla. [Idegen kéz törölte ezt a szövegrészt, s ezt írta alája: *nem hogy boszut allott volna* — Vö. az 50. sz. szövegjegyz.]

[153] Genes. ⟨47.⟩ 45

[154] [Sorvégen:] a [új sor elején:] a mely

[155] óhfiam, [*h* — utólagos beszúrás.]

tehát elé hozni., a kiröl az irás tsudálatra valo dolgokot mond. hogy tselekedet ifiuságában. és azután valo életében.

Tob. 1. Tobias leg ifiab lévén a Nephtáli nemzettsége közöt, semmi ifiuhoz, vagy gyermekhez illendö tselekedeteket nem mutatot, és amidön mások áldozni mentenek az arany bornyunak, melyet Jéroboam az Izraelnek királya tsinálta vala, ö el nem ment atöbivel. hanem ö egyedül megyen vala Jérusálemben. az ur Templomában, ahol az Izraelnek **[40a:]** Istenét imádgya vala., hüségel ajánlván nékie. mindennek sengéjit, és tizedgyit. *ö ezeket mind meg tselekeszi vala* mondgya, az irás. *és több illyeneket az Isten törvénye szerént., még igen ifiu gyermek korában.*

Tob. 1.

Oh' fiam mely szép élet egy ifiutol., aki semmi ifiat nem tselekeszik, az az. semmi ellenkezöt a jó erkölcsel: aki nem hagya magát vitetni arosz példák után, álhatatosan meg marad az Isten szolgálattyaban, a midön mások el hagyák oly nyomorultul, egy illyen jó erkölcsben eltöltöt ifiuságot. nem lehete. hogy aszentül valo élet ne követné, amint ezt. ezenel meg látod.

Tobiás az ember kort el érvén. az Assyriabéliek fogságban vivék atöb hazája béliekel. ninivé városában., a hol el nem hagyá ajó erkölcsnek uttyát a melyet meg tanulta vala ifiukorában

Mert elöször,[156] mint hogy meg tanulta volt ifiuságaban ellene állani arosz példának, azért a rabságában sem követé a hazája[157] bélieknek példájokot, akik szabadosan ettek, apogányok ételekböl: a melyet az **[40b:]** Isten törvénye tiltotta

Másodszor, kedvében esvén az Assyriai királynak, és szabadságot nyervén hogy az országban szabadosan járhason mindenüt., meg látogattya vala mind azokot a kik rabságban valának, és üdveséges oktatásokot ád vala nékik, intvén arra öket. hogy hiven meg maradnának az Isten szolgálattyában

Harmadszor: a fogságban lévö Izraélitáknak nyomoruságok. meg szaporodván. ö minden nap el megyen vala öket

[156] elöször, [*e—o*-ból javítva.]
[157] hazája [*z—j*-ből javítva.]

látogatni, és vigasztalni., a mit nékik adhatot, azt közöttök el osztogatta, az éhezöket táplálta. a meziteleneket ruházta, és arra igen nagy gondgya volt hogy a holtakot el temese, noha ezen tselekedetiért az életét veszedelemre tette. de a mi még leg tsudálatosab, az, azö békeséges türése, a melyel szenvedé meg vakulásának keserves állapottyát., a mely vakságban ötven hat esztendös korában esék véletlen történetböl. ugy történék egyszer; hogy minek utánna sok holtakot temetet volna el, fáradton. a házahoz menvén. és a falhoz[158] **[41a:]** támaszkodván. el aluvék. és a feje felet valo fecske fészekböl agané a szemiben esvén. meg vakula, A bizonyos hogy ez igen nehéz keserüség, és kemény probája volt jó erkölcsének, de ö azt oly békeséges[159] türésel szenvedé. hogy az irás azt a jobéhoz hasonlittya *E kisértetet pedig azért engedé meg rajta történni. hogy az utánna valoknak.* Tob. 2. 12 *az ö békeséges szenvedése például adatnék, mint a szent jóbéis. mert mivel hogy gyermekségitöl fogva félte az Istent. és az ö parancsolatit meg örizte, nem szomorkodék az Isten ellen. hogy a vakság*[160] *tsapása történt volna rajta. hanem az Isteni félelemben. álhatatosan meg marada hálákot adván az Istennek életenek minden napjaiban,* oh' mely tsudálatos az olyan jó erkölcs mely az ifiuságal nevekedik. négy esztendö mulva.[161] Tobiás meg menekedék ettöl a keserüségtöl. négy esztendö mulva., és száz tiz esztendeig éle, az után meg hala békeségben, eszerént élnek. és halnak meg fiam mind azok, a kik az ifiuságat ajó erkölcsben töltötték el. **[41b:]**

Elnem végezhetem ezt a részt amely már is elég hoszu. hogy még egy harmadik példát is ne hozak elé néked. az ó testámentumban lévö egy nagy martyrumrol., tudni illik Éléázárol, ez igen tiszteletes ember volt, nem tsak azö öregségiért. de még inkáb az ö nagy jó erkölcsiért. amelyben töltötte életét gyermekségitöl fogvást, a midön Antiochus király üldözé a sidokot, akarván vélek ellene mondatni vallásoknak, és az igaz Istennek. ez a szent ember is meg foga-

[158] falhoz [*a—o*-ból javítva.]

[159] béséges [Íráshiba.]

[160] a vakság [*g* megkezdett *k*-ból javítva.] [. . .] álhatosan [Elírás; vö. előbb a 81. sz. jegyz. is.]

[161] négy esztendő mulva. [Az alatta levő sorban megismételve.]

ték, hogy ötet is azokra kénszerittsék akinzásokal., a melyek soha meg nem tántorithaták. az ö hüségit, és mint hogy némellyek a jelen valok közül. arra inték hogy[162] a kiralynak engedelmeskednék, leg aláb ha tsak külsö képen is: hogy hadd menthetné meg magát a kinoktol, az irás fel teszi, hogy[163] meg tekinté az ö öregséginek méltoságát, a mely ajó erkölcsben öszült volna meg. nem tselekedvén mind addig semit is, olyat. a mi illetlen let volna Ábrahámnak egy valoságos fiához **[42a:]** *És a jó erkölcsü élethez. melyet elt gyermekségétöl fogvást* Ezeket mind meg gondolván, felelé. tsudálatos bátorsággal, hogy jóbban szereti meg halni. hogy sem oly vétkes tselekedetre hajolni., és példájával arra vinni nemzetét. hogy ellene mondgyon vallásának, és az igaz Istennek, ezen szavai után. még inkáb kezdék kinozni. és meg gyözhetetlen bekeséges türésel szenvedé a halált.

Oh' kedves fiam. tanuld meg ezen példákbol,[164] hogy. mit tehet az ifiuságban bé vett jó erkölcs, és a melyet meg erösitette a sok számú jó tselekedet, igyekezél olyanná lenni, a mitsodás akarsz lenni egész életedben., szeresed a jó erkölcsöt ifiuságodban. és követni fog egész életedben.

Tizedik Rész

Hogy azok akik[165] a rosz erkölcsre adták volt magokot ifiukorokban,[166] abol nehezen térnek ki, és ugy történhetik hogy talám soha sem, és el vesztik magokot.

Oh! fiam, hogy nintsen olyan foganatos pennám **[42b:]** a melyel a szivedben irhatnám sokal erösebben. mint sem arézre, vagy a márvány köre. ezt a nagy[167] igazságot, hogy veled meg értethetném tellyeségel. mitsoda nagy, és irtoz-

[162] hogy ⟨engedne⟩ a kiralynak engedelmeskednék,
[163] hogy ⟨ö⟩ [?] meg tekinté az ö
[164] példákbol, [*bol*, — beszúrás a soreleji margón.]
[165] akik a ⟨j⟩ rosz
[166] ifiukorokban, [Első *k*—*s*-ből javítva.] abol ⟨kinem térnek.⟩ nehezen térnek ki,
[167] nagy ⟨szükséges⟩ igazságot. [Törlés a sor végén.]

tato akadályt találnak az ifiusági[168] rosz életnek el hagyásában

Ez az akadály olyan nagy, hogy azt elégségesen ki nem lehet mondani, és másként is olyan közönséges. hogy arol valojában nem lehet gondolkodni nagy keserüség nélkül, látván anyi sok számu keresztyéneket, és föképen ifiakot, kik suhajtoznak, arosz szokásnak[169] rabságában. a mely rosz szokást az ifiuságban vévén bé. az idövel nevekedik, és a veszedelemre viszi öket.: vagy ha ugy történik. hogy azt el hagyák, azt igen nagy nehezen., és hihetetlen viaskodásal, és az Isten kegyelmének nyilván valo tsuda tételiböl., oh' kedves fiam., igyekezél. el kerülni azt az irtoztato veszedelmet, légy azon hogy azt meg elözed, vagy azt el hagyad mentöl hamaréb., hogy ha arra adtad magadot Ez a nagy akadály három dologtol jö.

Az elsö, a rosz szokásnak erejétöl, és el hihetetlen hatalmától. a mely egyszer gyükeret vetvén a lélekben, onnét azt. igen sok bajal lehet ki tépni, **[43a:]** A szokások abban mind meg egyeznek., hogy sokáig tartanak, és nehezen vesznek el., de atöbbi között arószak azok, a melyek leg inkáb ragadnak hozánk. és melyeket leg nehezeb meg változtatni, mert sokal nehezeb. a meg romlot természetnek a jóra forditani magát, mint sem roszat tselekedni. ezért is mondgya az irás. *hogy a gonoszok nehezen térnek meg.* ettöl vagyon. Eccles. 15. hogy *az esztelenek számok. véghetetlen* az az. abünösöknek számok.

De arosz szokások között. amelyeket. az ifiuságban vesznek bé, azok leg erösebbek, és leg nehezeb azokon eröt venni. mert az indulatok, eszközi lévén arosz[170] erkölcsnek, ha abban az idöben ajó erkölcs azokot nem igazgattya, idövel nevekedni fognak, és nevekedvén. a rosz erkölcsöt meg szaporittyák. és minden nap ujjab eröt adnak néki,. amely erö végtire meg győzhetetlenné tészi. ugyan ezért is az irás elönkben akarván tenni a meg romlot szokásnak erejét, a melyet az ifiuságban vesznek bé. olyat mond,

[168] ifiusági ⟨eletn⟩ rosz életnek
[169] szokásnak ⟨keg⟩ rabságában.
[170] arosz ⟨szo⟩ erkölcsnek,

amelyet az ifiaknak el nem kellene felejteniek, *ossa ejus imple*[**43b:**]*buntur*[171] *vitiis adolescentiae ejus, et Cum eo in*[172] *pulvere dormient., az ö tsontyai bé töltetnek ifiuságának hamiságival, és vele együt fognak aluni aporban* az az, hogy az ifiuságnak rosz erkölcsi. és rosz hajlandosági oly erösen meg gyökereznek alélekben, hogy azokot meg érzi egész életeben, és tsak ahalálal végezödnek el. amint ezt minden nap láthatni.

Az oka ennek nyilvánsagos. arosz erkölcs, a mely egyszer meg gyözte alelket,, az indulatokot, meg erösitti, és meg szaporittya.: az indulatok pedig meg ronttyák az itéletet., és jonak tarttattyák véle azt a mi rosz. és rosznak ami jó; a meg romlot itélet, az akaratot meg ronttya. a mely vakul mégyen a vétekre, ebböl is következik az után minden rosz, a melyröl siránkozva mondgya szent agoston, hogy *a meg romlot akarat. kedveli, és gyönyörködik a roszban., a gyönyörűség*[173] *szokásá lészen, és a szokás a melynek ellene nem állanak, szükségé válik.* a midön pedig valamely lélek. erre az állapotra jutot. nem remélheti hogy eleget tegyen vétkeiért, mert [**44a:**] a mint egy aucthor mondgya, ez a szükség a halálnak anya. meg ölvén penitentzia nélkül azt. a kiben találkozik.

* Ex voluntate perversa facta est libido, et dum servitur libidini. facta est consvetudo et dum consvetudini non resistitur. facta est necessitas. S. Aug. lib 8. conf c. 3. Actio Consvetudinem parit. Consvetudo necessitatem necessitas mortem S. Isidor

A második oka. annak a nagy akadálynak. az Isten kegyelmének meg fogyatkozása; mert mint hogy az Isten meg szaporittya kegyelmit azokban. kik azokot alázatosan veszik., és azokot üdveségekre fordittyák, meg is engedi hogy el fogyon azokban, kik azokal[174] viszá élnek. és meg vetik. hogy ha eszerént bánik minden emberekel; ugy tettzik hogy még inkáb igy banik rend szerént az ifiakal, valamint hogy ö örömest adgya nékik bövséges kegyelmit,. a midön ahoz méltatlanoká nem teszik magokot., a mint

[171] imple [43b:] ⟨p⟩buntur
[172] in ⟨pl⟩ pulvere
[173] a gyönyörűség [*s*—*g*-ből javítva.]
[174] azokal [*o*—ö-ből javítva az ékezet áthúzásával; *l*—*k*-ból jav.]

már ezt meg mondottuk ide felyeb. ugy azokot meg is vonnya töllök amidön azokal viszá élnek

Az Isten a proféta által igy fenyegeti öket. *El fogyatkoznak az ifiak a szomjuság miat. kik a Samaria büniért esküsznek* az az, akik hisznek abálványokban., a melyeket Samaria városa imádgya. Ez a szomjuság. nem atesti szomjuságbol áll, [**44b:**] hanem alelki szomjuságbol. ugy mint az Isten kegyelminek valo szomjuságbol; a melyröl mindgyárt felyeb azt mondgya az irás. *Éhséget botsátok a földre: nem akenyér éhségét: sem a viz szomjuságát, hanem az ur igéje hallásinak* Amos 8. 13 ibid 11. v.

A harmadik nagy akadály a melyet találnak az ifiuság vétkeiböl valo meg térésben., az ördögnek uralkodása. a mely mind nagyobodik, mind erösebedik. ahoz képest. a mint a vétkes szokások szaporodnak a lélekben, ezt[175] az uralkodást rend szerént avétek okoza, a mely el vesztetvén a lélekel. az ö teremtöjének kegyelmit és gond viselésit, az ördög rabjává teszi, a ki is hová továb meg tarttya abban a nyomoru szolgálatban.

oh! fiam. kitsoda mondhatnáki elegendö képen. a léleknek azt a keserves állapottyát. aki ebben a rabságban vagyon, az ö leg halálosab ellenséginek kegyetlensége alat. a ki minden gondolattyát. és gonoszságát, tsak arra fordittya. hogy vég képen el veszthese. minden olyan kisértetekre [**45a:**] ingerli, a melyek avétekre vihesék, minden nap ujjab alkalmatoságokot ád eleiben. hogy magát el veszese, el fordittya az olyanoktol., a melyek a rosztol el térithetnék, vétekröl vétekre veti, egy rosz erkölcsböl. a másikában., mind addig valamég gonoszságinak mértékje. tetézve lévén, nékie el hagyasék. az Istennek haragjából., hogy el vegye az érdeme szerént valo büntetést

E szerént bánik ez a kegyetlen ellenség azokal. akik hatalma alat vannak, és az, az Istennek. igasságos engedelmiböl vagyon. a ki is elhadgya azokot. a kik el távoznak szolgálattyától. és szeretetétöl, és akik nem akarván ötet szolgálni. az ö parantsolatinak kedveségiben. az ö kegyelminek. és áldásinak böségiben. igasággal meg érdemlik hogy el

[175] ezt [A *t* betűt utólag írta a szóhoz.]

hagyatasanak annak a kegyetlen urnak keziben. aki tsak azö veszedelmeket óhajttya, és aki addig meg nem szünik, valamég az örök kárhozatra nem veti öket. oh' fiam, mely boldogtalanok mind azok, akik abban a keserves rabság-[45b:]ban estenek; de még boldogtalanabak azok, a kik abban lévén, nem ohajttyák meg szabadulásokot

Tizen egyedik Rész

A fellyeb mondot dolgokrol valo példák
Legelöbször azokrol. a kik meg tértek. az ifiuságnak
rosz erkölcsiböl., de igen nagy bajal.

Hogy ha az okoság világosan meg bizonyittya ezt az igazságot, amint mar azt meg mutattuk, a minden napi proba nékünk azt még bizonyosabbá tészi. az olyan példákal, a melyek ritkák. az olyanokrol., akiket az Isten irgalmasága, különös kegyelemböl. meg téritette. az ifiuságnak rosz erkölcsiböl, Meg elégszem tehát egy igen fö példával. a melyet elödben adom. és a mely a szent Agoston példája. Ennek a szentnek személyiben oly nevezetes példánk vagyon. a melynél a régiek közöt nagyobat nem találhatunk ar-[46a:]ra. hogy meg mutathasuk mitsoda nehéz el hagyni. az ifiuságban bé vett rosz erkölcsöket. egyebet néked arrol nem mondok. hanem tsak a mit maga mond a gyonásiban. az Isten sugarlásabol, hogy az ifiak mindnyájan meg tanullyák, mint kel tartaniok az ifiuságoknak vétkitöl; azért hogy el kerüllyék a veszedelmet a melyben ö eset volt, és hogy meg elözék a hajo törést, a melyre az ö ifiuságának rosz élete. vezette volna bizonyosan., hogy ha az Isten. az ö irgalmaságának tsudájával attol meg nem mentette volna., a melyet nem tselekedet anyi sokakal.

* Azt mondgya leg elöbször hogy gyermek korában minden rosz hajlandoságok meg voltanak benne. az engedetlenség. hazugság, reszttség. a játékhoz, és más gyönyörüségekhez valo szeretet., a jó dolgokot nem kedvelette., és nagy gyorsasággal tanulta meg mind azt valami ellenkezet atisztasággal. és a jó szokásal., tsak épen a játekot szerette, a

* S. Aug. lib 1. conf. c 12. Et tamen ego deus meus libenter haec didici et delectabar. miser et ob hoc bonae spei puer appelabar. cap 16.

munkát kerülte, tsak az ártalmas dolgokot akarta meg tanulni., e szerént töltötte idejét. tizen hat esztendös koráig.

[46b:] Ezeket[176] az elsö hajlandoságokot, amint emeg történik rend szerént, még nagyob rendeletlenségek követék. A tizen hat esztendöt el érvén. az ö elméje. a mely nem volt meg zabolázva azokban az elsö indulatokban, mind azokra a rosz erkölcsökre vezeté ötet, a melyekre az ö ideje alkalmatosá tehette ötet azt maga mondgya nagy keserüségel, hogy a rosz kivánság. és a tisztátalan indulatok oly erösen el foglalák az ö szivét, hogy a tisztátalan vétekben meriték ötet anyira, hogy azt kinem mondhatni. ugy hogy, se az Isteni félelem., se az annyának bölcs intési, se a rosz tselekedetért valo gyalázat, se semi más egyéb okok meg nem tartoztathaták. abban az elsö rendeletlenségiben, de söt még oly igen meg romlot állapotra ment volt., nem hogy avétket szégyenlette volna, de még azért pirult. hogy nem volt mindeneknél roszab erkölcsü, és azt ugy tekintette mint roszat, hogy mások ártatlannak tartották. a midön olyanokot látot., kik ditsekedtek rosz erkölcsökben

* cap 19 lib 2. cap 1. ubi eram et quam longe exulabam a deliciis domus tuae, anno illo sexto decimo aetatis carnis meae, cum accepit in me sceptrum et totas manus dedi ei vesaniae libidinis licentiosae per dedecus humanum illicitae autem per léges tuas. lib 2. cap. 2.
praeceps ibam in tanta caecitate ut inter coaetaneos meos puderet me minoris dedecoris,[177] quando audiebam eos jactantes flagitia sua. et tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent cap. 3.

[47a:] Ezt a rosz életet akor kezdé. amidon az iskolából viszá tért volt az Attya házához. ahol egész esztendeig marada. az után viszá küldék Carthágoban hogy el végezné a tanulását. és ót is követé azon életét, tizen kilencz esztendös koráig

Arra reá vigyáz fiam, hogy a szent Agoston akorikorában valo meg romlásának, négy, vagy öt oka vagyon.

1. A henyélés, a melyben tölté a tizen hatodik esztendejét az Attya házánál. az iskolából valo viszá térésekor. a mely idö igen veszedelmes az ifiaknak. a mint meg fogjuk mondani.

* ubi sexto illo decimo anno interposito otio ex necessitate domestica feriatus ab omni schola cum parentibus esse coepi excesserunt caput meum vepres libidinum. et nulla erat eradicans manus. lib. 2. C. 3.

[176] Ezeket [*et* — beszúrás;] az elsö hajlandoságok,ot [*ot* — beszúrás a sorban.]

[177] de de coris

2. A kevés vigyazás. a melyel volt az Attya az ö szokásihoz. a ki is nem igen figyelmezet arra. hogy fia az Isteni félelemben menyen elé. hanem arra hogy tudos. és ékesen szólló legyen, valamint sok atyák tselekesznek.

* cum interea non satageret idem pater qualis crescerem tibi. aut quam castus essem dummodo essem disertus. ibid

3. hogy meg vetette az annya[178] oktatásit a ki is üsmervén fiának elméjit, szüntelen arra inté, hogy a tisztátalanságnak rendeletlenségit[179] el kerülné. de tsak haszontalan volt

* volebat enim illa et secreto memini ut monuerit cum solicitudine ingenti ne fornicarer. qui mihi monitus mulieres videbantur omnibus obtemperare erubescerem. ibid.

[47b:] 4. A véle valo egy idösüeknek példájok anyira meg rontották volt elméjit. hogy azon igyekezet. hogy még roszab erkölcsü lehesen. mint sem volt. azért, hogy inkáb hasonlithason hozájok, és a midön látá hogy atöbbi meg haladnák agonoszságban, ollyan gonoszságot talált fel. a melyet nem tselekedte volt. tartván attol. hogy annál is inkáb meg ne vettetnék atöbbitöl, mert ugy tettzet. hogy tisztáb volt. és nem olyan rosz erkolcsü mint atöbi.

* quid dignum vituperio nisi vitium ego ne vituperarer vitiosior fiebam et ubi non suberat, quo admisso aequarer perditis. fingebam me fecisse quod non feceram ne viderer abjectior quo eram innocentior et ne vilior haberer quo eram Castior. ibid.

5. A nagy szabadság. a melyet aszüléi adtanak néki a játékra, és más mulattságokra, a mint maga is mondgya,

* Revelabantur etiam mihi ad ludendum habenae: ultra temperamentum severitatis in dissolutionem affectionem variarum. et in omnibus erat Caligo intercludens mihi, Deus meus serenitatem veritatis tuae, et prodibat tanquam es adipe iniquitas mea ibid. c. 5.

Mind ezek az okok arosz erkölcsben veték ötet, és abban arendeletlenségben tarták három esztendeig. az után holmi jó indulatok magában téritték. és meg üsmérteték véle nyomoru állapottyát., it meg láthatod fiam, mitsoda nehéz az ifiuságnak rosz erköltsiböl ki térni

Tizen kilentz esztendös levén erösen kezde gondolkodni üdveségéröl, a mely gondolatot az Isten adá [48a:] néki, a Cicero könyvének olvasásaval, a mely könyvet nevezik Hortensiusnak. melyben, a bölcseségre valo intések vannak

[178] az annya ⟨intésit.⟩ oktatásit [A javítás a törlés fölé írva.]
[179] rendeletségit [Íráshiba.]

Ennek a könyvnek olvasása, amint maga mondgya, meg valtoztatá elméjit, és hajlandoságit, a gondolatit az Istenhez forditatá. és kivánságit meg változtatá. meg kezdé vetni az ideig valo jokot, és az élet gyönyörüségit. és nagy kivánságal kezdé ohajtani abölcseségnek szépségit. A mint, el is kezdette volt már, a rosz erkölcsöt el hagyni, és az Istenhez térni nagy buzgoságal. ki ne hitte[180] volna bizonyoson. hogy ezeket ajó indulatokot a valoságos meg térés ne kövesse,? De oh! fiam, mit nem tselekedhetik az ifiuságban vett rosz szokás.? A rosz erkölcs, és az ifiuságának rendeletlen hajlandoságí anyira meg akadályozák a meg téresire valo jó indulatokot, hogy azokot haszontalanoká tevék. Az ö meg rögzöt szokásinak terhe anyira le veté ötet az elöbeni állapottyában, hogy ugyan ót is marada tizen kilentz esztendös korától fogva, harmintz esztendös koráig. Es ahárom[181] esztendö alat valo bé vet rosz erkölcsök. tizen kettöig[182] uralkodának benne., a melyekben nem tsak az elsö rendeletlenségit követé, de még nagyobakban is esék, az tisztáta-[48b:]lanság[183] gyakorta atévelygésre és a vakságra vezetvén az embert,. a manikéusok eretnekségiben veté ötet, amelyben kilentz esztendeig marada, és az eretnekség[184] mellet, ágyast tarto is volt, mind addig még meg nem tért.

* ib 3. cap. 4. Ille vero liber mutavit affectum meum et ad teip sum domine mutavit. preces meas et vota ac desideria mea, fecit alia, viluit mihi repente omnis vana spes, e-immortalitatem sapientiae concupiscebam aestu cordis incredibili et surgere jam coeperam ut ad te redirem, quomodo ardebam te volare a terrenis ad te.

A midön a harmintz esztendöt el éré, akor valojában kezdék gondolkodni meg téréséröl., valamint ezt maga le irja a hatodik könyvben. tizen egyedik részben. de fiam halgassad mely nehezen vitte azt végben.

Ezen elsö gondolattya után, még továb marada két esztendönél azon rendeletlenségiben, halogatván mindenkor

[180] ki ne hitte ⟨voln⟩ volna [⟨*voln*⟩ sor fölötti; *volna* sor alatti beszúrás.]

[181] ahárom ⟨eszten⟩ esztendö [Törlés a sorvégen.]

[182] tizen kettö⟨d⟩ig

[183] tisztáta-[48b:]talanság gyakorta [Első *a* — *o*-ból javítva.]

[184] eretnekség [*et* — utólag beszúrva a sorvégi margóra, elválasztás után.]

a mint maga mondgya. az Istenhez valo meg térésit, hogy ö benne kerese a kegyelemnek életét. és nem tekinté a keserves halált melyet magának ád vala gonosz életével., sok idö kivántaték néki arra, hogy meg gyogyithasa a maga értelmét a tévelygésekböl,[186] melyek az elöbbeni életétöl maradtanak volt, és hogy azt meg gyöze. a meg térésnek szükséges voltárol. a mint ezt le irja a hetedik könyvben.

* lib 6. c 11. cum haec dicebam et alternabant hi venti et impellabant huc atque illuc cor meum transibant tempora et tardabam converti ad dominum Deum, et diferebam[185] de die in diem vivere in te, et non differebam quotidie in me ipso mori.
Et non erat jam ulla excusatio quia videri mihi solebam propterea me nondum contempto saeculo servire tibi, qui incerta mihi esset perceptio veritatis. jam enim et ipsa certa erat: ego autem adhuc terram obligatus militare tibi recusabam. et impedimentibus omnibus, sic timebam expedi, quemadmodum impedimenta timendum est lib 8. C. 5.
Et ego ad me quae non in me dixi? quibus sententiarum verberibus non flagelavit animam meam. ut sequeretur me Conantem post te ire. et renitebatur.? recusabat, et non se excusabat, Consumpta erant, et convicta argumenta omnia remanserat mota trepidatio: et quasi mortem reformidabat restringi a fluxu Consvetudinis quo tabescebat mortem. cap. 7.

Az ö értelme meg volt gyözetve, de az akarat nem akará még magát meg adni. avétkes szokások **[49a:]** anyira el foglalták volt a szivét, hogy a meg téréstöl ugy tartot. mint valamely nagy rosztol., valamint maga mondgya. ki kelleték gyomlálni egy más után azokot a rosz erkölcsöket, a nagyra vágyást, a fösvénységet. és a tisztátalanságot, az ö lelke meg tisztittatot volt már. a nagyra vágyásbol. és a fösvénységböl, de az a nyomorult[187] tisztátalanság még ellene állot
* oly igen uralkodot rajta az a tisztátalanság, hogy lehetetlennek is tartotta attol valo meg szabadulását: tartván nagy nyomoruságnak meg menekedésit azoktol az utálatos kivanságoktol, a melyek kezdeti minden nyomoruságoknak

* Mihi displicebat quod egebam in saeculo, et oneri mihi valde[188] erat non jam inflammantibus cupiditatibus, ut solebant, spes honoris et pecuniae ad tolerandam[189] illam servitutem tam gravem, sed abhuc tenaciter colligabar ex foemina. lib 5. c. 1.

Végtire, az ö meg térésinek akadállya olyan nagy volt. hogy sok viaskodási után melyeket szenvedet lelkében tizen négy, vagy tizen öt esztendö alat, az ö szent anyának. szorgalmatosági, könyörgési, köny hullatási után, a ki

[185] diferebam [Második *e*—*a*-ból javítva.]
[186] tévelygésekböl, ⟨megy⟩ [A ⟨*g*⟩-ből *l* betűt próbált javítani; melyek [*y*—*e*-ből és megkezdett *k*-ból javítva.]
[187] nyomorult [*l*—*t*-ből javítva.]
[188] valde ⟨erat⟩ erat
[189] tolerandam ⟨virtu⟩ illam

mindenüt kisérte ötet. mind földön [**49b:**] mind vizen. Carthagobol[190] romában, romából milánumban, tsak hogy ötet rendeletlenségiböl ki vehese. és az Istennek meg nyerhese, és azt el mondhatni hogy az anyának is tartozik üdveségiért Isten után. az ö jó akaroinak intések után, a nagy szent Ambrusal valo sok tanátskozási[191] után. akegyelemnek sok belsö indulati után, az ö meg térése tsuda által ment végben a midön egyszer nagy viaskodásban let volna a termeszet. és a kegyelem közöt, az égböl szozatot hallot a mely néki azt mondotta. *Tolle lege. tolle lege. ved fel és olvasad;* parantsolván néki a szozat. hogy nyisa fel az uj testamentum könyvét mely mellette volt, szent Agoston vévé akönyvet. meg nyittá. és szent pálnak ezekre a szavairatalála, a melyek által a szent lélek munkálodván benne., vég képen meg tére. *Non in Comessationibus et ebrietatibus, non in Cubilibus, et impudicitiis,*[192] *non in Contentione et aemulatione, sed induimini Dominum Jesum Christum. et Carnis Curam ne feceritis in desideriis.* oh! Istenem. leheté a, hogy a léleknek meg terése olyan nehéz légyen? és hogy az ifiuságban vett rosz erkölcsök anyi bajban, és anyi orvoságokban kerüllyenek annak. a ki azokbol meg akar gyogyittatni.

putabam me miserum fore, si foeminae privarer amplexibus lib 5. c 11.

rom 13.

[50a:] De emég mind nem elég fiam. szent Agoston tellyeségel meg térvén[193] nem menekedet volt még meg az elöbbeni akadályoktol.; mert noha viszá nem tért is soha meg térése után az elöbeniekre,[194] söt még igen kemény penitentziát tartot, szent, és Angyali életet élt. mind azon által. sokáig érzette magaban az igen nagy, és gyakorta valo kisérteteket, a melyeket ifiuságának régi szokási okozták, a melyek néki sok bajt adtanak. és vigyazni kelletet magára, hogy magát a szenttségben meg tarthasa. a mint ezt maga le irja a gyonásiban. lib 10. Cap. 30. és a többiben a hol szol. a[195] sok féle kisértetekröl, a melyek háborgatták.

Adhuc vivunt in memoria mea talium rerum imagines quas ibi consvetudo mea fixit. lib 10 c. 30.

[190] Carthagobol [*l*—*n*-ből javítva.]
[191] tanátskozási ⟨által⟩ után.
[192] impudicitiis, [*c*—*t*-ből javítva.]
[193] meg térvén ⟨m⟩ nem menekedet volt még meg
[194] elöbeniekre, ⟨mind azon⟩ söt még
[195] a [Beszúrás.]

oh ! fiam. olvasd el egy nehányszor ezt a példát,[196] visgáld meg figyelmeteségel. annak minden részeit. és tekinsd meg, hogy mire mehet az ifiuságnak[197] rosz erkölcse, a midön annak idején ellene nem állanak. kerüld el a veszedelmet., a melyben ez a szent volt. és a melyben sokan abban el vesznek minden nap.

[50b:] *Tizen kettödik Rész*

Azokrol valo példák. a kik soha el nem hagyták ifiuságoknak rosz erkölcseit.

Valamint a szélvészkor a hajó esze töretetvén. sokan vesznek el, és kevesen lesznek olyanok akik vagy az uszásal. vagy más képen meg tarthasák magokot; ugy a jó erkölcsnek hajó törésiben a melyben esnek sokan ifiuságokban, a számok azoknak akik el vesznek igen nagy, és azoknak számok a kik maradnak igen kitsiny.

Meg láthatod hogy mitsoda kevés számuak az olyanok.a midön azt meg tudod fiam, hogy az egész szent irásban., (a mely tsak nem hihetetlen.) tsak egy példát látunk olyat. Manasesben. a juda királyában. a kinek elödben adom historiáját és ezen egy példa helyet, az irás sok számut ád elönkben. az olyanokrol. a kik nyomorultul hajó törést szenvedtek. és el vesztek ifiuságoknak rosz erkölcsiben. némelyek, kik minek utánna sokáig eltenek volna, meg mások. a kik. még igen ifiuságokban holtanak meg. ezekröl egy nehány példákot hozok elé.

[51a:] Elöször az Izraelnek minden királyi közöt kik[198] tizen kilentzen valának. akik a tiz nemzettségen uralkodának. a meg oszlás után.[199] nem volt tsak egy is aki igen gonosz ne lett volna. ifiuságától fogvást. se egy is aki halála elött meg tért volna;

És noha az irás egészen fel ne tegye is ifiuságoknak életét, mind azon által elégé meg érteti velünk, hogy hamisak

[196] a példát, ⟨és⟩ visgáld meg [Törlés a sor végén;] figyelmeteségel. [*f—v*-ből javítva.]

[197] ifiuságnak ⟨j⟩ rosz

[198] kik ⟨a⟩ tizen kilentzen [⟨*a*⟩ beszúrás a soreleji margón.]

[199] után. ⟨nintsen⟩ nem volt [A javítás a törlés fölé írva.]

voltanak azon korokban, hanem azt nyilván mondgya mindenikéröl. hogy rosz erkölcsüek voltanak: nem is mond felölök semmi jó erkölcsü tselekedetet, hanem tsak egyedül Jehu felöl. a kinek egy nehány jó tselekedetiröl szol, de azokot is eleinte tselekedte, és idövel öis meg romlék valamint atöbbi.

A juda királyi közöt is, kik tizen kilentzen valának. Salamontol fogvást. haton valának jók Asa, Josaphát, Ozias, Jonathám, Ezechiás. és Josiás. atöbbi mind gonoszok valának, ajók még ifiuságokban is azok voltak, és egész éltekben azoká maradtak, sokan pedig azok közöt kik gonoszok valának, még ifiuságokban rosz életet éltenek., és soha meg sem változtak.

[51b:] Ezért is mondgya az írás ochoziás királyrol, hogy huszon két esztendös korában kezde uralkodni, hogy gonosz volt, és az Istentelen Áchábot az Izraelnek királyát követte, a mely gonoszságra az Annya Áthália. ennek a hamis királynak a huga tanitotta volt, nem is uralkodék továb esztendönel, és a maga Istentelenségiben hala meg. 4 Reg 8.

Azt mondgya Áchás felöl, hogy az uralkodást husz esztendös korában kezdé;[200] és nem adá magát a jóra, és az Isten szolgálattyára, hanem a bálvanyozo Izrael királyinak követé példáit. és felyül is haladá öket Istentelenségivel, a melyben meg maradván tizen hat esztendeig. abban meg is hala. 4 Reg 6.

Amon, huszon két esztendös korában lett királyá. és az Attyának Manasesnek. rosz erkölcseit követé. de nem követé penitentzia tartásában, és két esztendö mulva vétkeiben hala meg. a maga tselédi ölték meg. 4. Reg. 28.

Joáchim. huszon ött esztendös korában kezde uralkodni. és tizen egyik uralkodék, szintén olyan gonosz volt. valamint az Atyái, és gonoszságaban[201] hala meg, el sem temeteték. Jérémiás jövendölése szerént 4 Reg 23. jerem. 22.

[52a:] Ennek a fia Jechoniás királyá lett tizen nyolcz esztendös korában, tsak három holnapig uralkodék, és meg érdemlé vétkeiért hogy Nabugodonozor rabja lenne,

[200] kezdé: ⟨ſ⟩ [vagy ⟨f⟩ ?] és
[201] goszságaban [Íráshiba.]

és babyloniában vitetnék, a hol az után sokára hala meg,

4 Reg 24. Sédécias. a Juda nemzettséginek utolso királya.huszon egy esztendös korában let királyá, olyan gonosz volt, mint

4 Reg. 24 et 25. az elötte valo királyok: és meg maradván gonoszságában tizen egy esztendeig, az Isten boszu állását vevé[202] magára, és népére, a melyel fenyegette volt az Isten a sidó népet annak elötte sokal; mivel uralkodásának kilentzedik esztendejében Nabugodonozor meg szálván Jerusálem városát. két esztendö mulva azt meg vevé. fel dulá, meg egeté. és a lakosit le vágatá, az Isten templomát fel prédálá, és meg égeté, a kik a fegyvertöl, és az éhségtöl meg maradának. azokot rabságra[203] vivé, És a király a gyermekivel együt el szaladván, bé érék, meg fogák. és a kevély Nabugodonozor eleiben vivék, a ki sok szidalomal illetvén ötet. a gyermekeit elötte meg öleté, azután[204] a szemeit ki szuratá néki. és fogságra vivé babiloniában a hol nyomorultul hala meg.

[52b:] Azok, akikröl szollánk. a magok vétkekben holtanak. meg, hogy meg büntettessenek a vétkekért a melyeket tselekedtenek ifiuságokban, az illyen példák közönségesek a szent irásban, a más félek igen ritkák, és a mint meg mondottam, tsak egyet találunk olyat, aki minek utánna roszul élt volna ifiuságában. valoságal meg tért volna az után, a pedig Manases, de olyan tsudálatos modon tért meg. a mely világosan meg mutattya, hogy mitsoda irtoztato nehéz el hagyni az ifiusagban vett rosz szokásokot, és hajlandoságokot.

Ez a fejdelem tizen két esztendös korában el vesztvén az ö Isten félö Attyát Ezekiást. a juda királyát, királyá let helyében, de el felejtvén tsak hamar az attyának szent példáit, és intésit. minden rosz erkölcsökre és Istentelenségekre adá magát, az ö gonoszsági minden nap nevekedének[205] az ö uralkodásának tizen ötödik esztendejéig, a melyben az Isten nagy keserüséget botsátta reája, büneinek büntetésiért, az Assyria béliek meg fogák jérusálemben.,

[202] vevé [*e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[203] rabságra [Szóvégi *r*—*a*-ból javítva.]
[204] azután ⟨az után⟩ a szemeit
[205] nevekedének [Első *k*—*d*-ből javítva.]

és vásban vivék babiloniában, ót rettentö tömlötzben veték, és sok nyomorgatásokot szenvede. [53a:] Illyen nyomorult állapotban[206] lévén,. a szemeit fel nyittá és meg emlékezék keserüségében segittségül hini azt a kit el felejtette volt jó állapottyában. meg üsméré vétkeit, valoságos töredelmes szivel azokért botsánatot kére az Istentöl. és sok köny hullatásiért, imádságiért meg nyeré szabadulását, és az után szentül tölté életet hatvan hét esztendeig a melyben meg holt

Szent Hieronimus igen nevezetes dolgot mond ezen historiárol, a melyet a sidok traditiojibol vette ki, magyarázván a szent irásnak ezeket a szavait., hogy *manasest szorongatván a nyomoruság az Istenhez*[207] *fordula*, azt mondgya hogy ez akor volt. amidön kinos halálal akarák meg ölni, valamely nagy réz edényben akarák meg ölni, a mely mindenüt lyukas lévén, azt a tüzre tették, a mely meg melegitvén, és bé hatván mindenüt az edényben, meg kelleték emészteni azt a[208] szegény fejdelmet, bé zárák tehát[209] abban az edényben. és alájá tüzet gyujtottak, abban az nyomorult állapottyában is még az Istenhez nem folyamodék, hanem abálványihoz. de látván hogy tsak haszontalan volna. meg emlékezék[210] a szent irás. szavairol, a hol az Isten segittségit igeri, azoknak, a kik hozája folyamodnak a nyomoruságban, és hozája meg térnek töredelmes szivel.

S. Hieron quaestionibus hebraicis in paralip qui postquam Coangustatus est oravit ad dominum deum suum cum quaesieris ibi dominum deum tuum invenies eum. si tamen toto corde quaesieris et tota tribulatione animae tuae Deut 4.

[53b:] ö is azonal az Istenhez emelé szivit nagy ohajtásokal., és meg szabadulását kéré töle.[211] büneiért valo oly nagy töredelmeségel, hogy az Isten meg irgalmaza neki, és meg szabadittá. nem tsak attol az irtoztatohaláltol, de még arabságtol is, és viszá vivé jérusálemben: a hol szentül tölté életét. látod fiam ezt az ifiuság rosz élete után valo meg térést, de a mely meg térés igen sokban állot.[212]

[206] [Előző lap alján, őrszók nyoma: *Illyen nyomorult allapotban*
[207] Istenhez [*hez* — beszúrás.]
[208] a [Beszúrás.]
[209] tehát ⟨ötet⟩ abban [Törlés a sor elején.]
[210] meg emlékezék [*ezék* — beszúrás.]
[211] töle. ⟨oly⟩ büneiért valo oly [*oly* — beszúrás.]
[212] állot. [*o* — *a*-ból javítva.]

Hogy mitsoda nagy roszak következnek az ifiuságnak rosz életéből

A többi között aleg nagyobik rosz az, a melyröl ide fellyeb szollottunk, a mely nem más hanem az üdveségnek el vesztése, és a kárhozat amelyben esnek sokan az ifiuságnak vétkiért,. abizonyos, hogy az akori tett vétkek, sokaknak, eredendö okai lesznek örökös nyomoruságoknak., de még azon kivül, vannák még sokak mások is. a melyek egy eredetböl jönek, a melyeket jó hogy meg tudgyad kedves fiam, ugy hogy azokot meg üsmervén, inkáb irtozál az óktól, mely azokot szerzi

[54a:] *I Articulus.*

Az elsö roszrol., mely a halál., a melyet az[213] ifiusagnak vétkei okozák idö elöt sokaknak

Leg elsöben is az elöre valo halalt teszem fel., a melyben esnek sok számu ifiak vétkeknek büntetésiért.

Ezel nem azt akarom mondani hogy mind azok a kik szép virágzo idejekben halnak meg, avétkeknek büntetésiért halnának meg, sem azt. hogy mind azok kik a vétket követik ifiuságokban., hogy elöre valo halálal. büntetödnek meg.

Azt jól tudom, hogy ajók némelykor ifiuságokban meg halnak, és hogy az a halál. az ö jó erkölcsökért valo jutalom.

* és az Isten hozájok valo szeretetinek jele. valamint az irás mondgya a bölcseség könyvében. *Ha az igaz elöre valo halálal meg hal. abban meg találllya nyugodalmát és üdveségit.* az ö jó erkölcse kedvesé tette ötet Isten elöt, és szeretetit is meg nyerte néki. és azt kegyelmit hogy ki vétesék evilágbol ahol[214] a bünösök között élt. az Isten idején magához vette, ne hogy a meg romlás az elméjiben szivárkozván. az ö lelkét [54b:] meg ne tsallyák evilági hejában valoságok. és gyönyörüségek., melyek az embereket meg tsallyák. és szeretetik

[213] az ⟨az⟩ ifiusagnak
[214] ahol ⟨b⟩ a bünösök

vélek, az olyan dolgokot, a melyek leg inkáb ellenkeznek üdveségekel.

*Sap. 4. justus si morte praeoccupatus fuerit. in refrigerio erit placens deo factus est dilectus. et vivens inter peccatores translatus est. raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus. aut. ne fictio deciperet animam illius.

Tudom azt is hogy vannak olyan bünösök kik sokáig élnek, és akik meg öregesznek az ifiuságokban vet rosz erkölcsökben. hasonlok ahoz. akit daniel eszerént nevezi. *Inveterate dierum malorum* olyan bünösök, akiknek öregségek. tsak a rosz napokbol áll. a kinek hoszu életét, a mint abölcs mondgya, kárhoztatni fogja az igaznak idején valo halála. a ki ifiuságában holt meg, mert ez oly[215] kévés ideig valo életével meg nyerte amenyet, és a bünösnek hoszu élete nem egyébre szolgált, hanem hogy vétkit szaporittsa. és nevellye kárhozattyát. *

* condemnat autem justus mortuus vivos impios et inventus celerius consumata longam vitam justi Sap. 4. 16.
Sícut vita mala quanto magis fuerit temporaliter prolongata., quanto magis delinquen-[216] tibus multiplicat poenam. sic vita bona. quamvis hic brevi tempore terminata sempiternam Conquirit bene viventibus gloriam, vita igitur mala. immaturos acerbosque senes demergit in tartarum, vita vero bona. defunctos juvenes maturos perducit ad regnum. S. Fulgent. Epist. 2. Cap. 3.

De azt is el mondhatom valoságal, hogy sok ifiak halnak meg rosz életeknek büntetésiért. és agyakorta meg történik hogy az ifiuságnak vétkei az idején valo halálnak ókai. erröl az irás igen sok példát ád elé. és a min-**[55a:]**den napi proba ezt meg mutattya nyilvánságosan

Jób azt mondgya agonosz felöl, *hogy el vész, minek elötte az ö napjainak száma bé tellyesednék.* és ollyan lesz. a meg sértet szöllö gerezd. az elsö virágjában. és mint a virágját el hányo olaj fa. job 15 v. 32

Salamon azt mongya, *hogy a gonosznak esztendeji meg röviditetnek. és agonosz olyan lészen. mint a szélvész. a mely hamar el mulik* prov. 10 v. 25.

Meg másut arra int hogy a vétekre ne ad magadot ne hogy az idöd elöt legyen halálod. az az. hogy hamaréb. mint sem természet szerent kellene lenni. azt is ohajttya igasságos neheztelésböl, hogy a gonosznak soha semmi jovai Eccles. 7 18. Eccles. 8. 13.

[215] oly (o fölött áthúzott ékezet.]
[216] delinquen [Sorvégi elválasztásnál így maradt.]

ne legyenek, hogy az ö napjai[217] rövidek legyenek: és hogy mind azok akik nem tisztelik az Istennek felséges voltát. a ki mindent lát. és akik nem félik ötet meg bántani, tsak addig tarttsanak mint az árnyék, a mely el vész egy szem pillantás alat. A szent irásnak ezek a szavai világosak. és ezeknek bé tellyesedések még nyilvánságosabak

De ha szinte más bizonyságunk nem volna is erröl az igazságrol, a példák a melyeket látunk min-[**55b:**]den nap, láthato képen meg mutattyák, menyi ifiakot látunk meg halni. vagy abetegségben, vagy aveszekedés miat, vagy a hadakban, vagy a vizben, vagy egyeb veszedelmes, és véletlen szerentsétlenségekben.mind az illyen halálok az Isten haragjának erejétöl vannak, az olyan ifiak ellen, akik meg vetik az ö kegyelmét., és akik nem akarják ötet olyan idöben szolgálni, a melyben arra leg kötelesebbek. oh fiam tarts attol hogy az illyen büntetés reád ne essék.

II Articulus

A második rosz, a mely az ifiuságban tett vétkekért vagyon; az elmének[218] meg vakulása, és a vétekben valo meg keményedés.

A Testi halál. nem egyedül valo., senem leg keserveseb büntetése az ifiuság vétkeinek, a mely halált okoznak azok a vétkek a léleknek. a belsö vakságért, és aroszban valo meg keményedésért. a melyben vetik ötet, nem ritkában történik meg, és ez, so-[**56a:**]kal veszedelmeseb, és keserveseb, *a meg holt embert sirasad mondgya abölcs, mert el vesztette a világosagot; de siratni kel a bünöst, mert*[219] *el vesztette az értelmét. és a bölcseségét. egy halotért. tsak hét napig*[220] *kel keseregni,* az az. kevés ideig. *de abünöst siratni kel egész életében.* mert ugyan is. hogy lehet köny hullatás. és keserüség nélkül nézni, azt a nagy és oly közönséges veszedelmet. amelyet látunk sok ifiakban. akiket az ifiuságoknak vetke. rettentö meg keményedésre vezeti., a mely öket minden

Eccles. 22. 10

[217] napjai [*i*—*t*-ből javítva.]
[218] elmének [*l*—*s*-ből? javítva.]
[219] mert [*r* javítva *t*-ből vagy *l*-ből.]
[220] hét hapig [Íráshiba.]

meg tartozkodás nélkül arosz erkölcsben veti., minden nap láthatni olyanokot, és az olyanoknak számok hihetetlen kik minek utánna. el töltötték volna az elsö ifiuságokot a véteknek rendeletlenségiben, fö képen atisztátalan vétekben, hogy az után el idegenednek az üdveségtöl; meg vakulnak a magok saját jóvókban a roszban meg keményednek., aleg üdvességesebb intéseket meg vetik, meg nevetik mind azokot ajokot a melyeket láttyák hogy mások tselekeszik: és nem lévén más gondolattyok. hanem tsak a magok gyönyörusége, és hogy [56b:] kövessék minden indulatit meg romlot hajlandoságoknak. igy is fussanak mint vakok veszedelmekre, nem lévén semmi olyan. a mi öket meg tartoztathasa, oh'fiam. nem siralomra melto roszé ez,? de adna Isten hogy olyan közönséges ne volna mint a mitsoda nagy, szent Agoston ezt igen meg probalta volt a maga személyében, a mint ezt maga mondgya gyonásiban, a hol olyan szokal panaszolkodik nyomoruságárol; a melyek a leg keményeb szivet is meg hathattyák., és a melyek meg érdemlik hogy itt egészen ki tétessenek, hogy azokbol meg lássák az ifiak, mint kel tartaniok az ifiuság béli vétkektöl. a melyek oly nyomoruságos dolgokot okoznak.

S. Aug. libr. 2. Conf. cap. 2.

* Exhalabantur nebula de limosa concupiscentia carnis et scatebra pubertatis, et obnubilabant atque obfuscabant cor meum, ut non discerneretur serenitas dilectionis a Caligine libidinis. Utrumque in confuso aestuabat. et rapiebat imbecillam aetatem per abrupta cupiditatum. atque mergebat gurgite flagitioru m

A testnek tisztátalan kivánsága, és ifiuságomnak forradása. olyan ködöt botsátnak[221] *vala az elmémre. a mely nagy homályoságal tölti vala ezt bé, és meg nem engedé hogy meg külömböztesse a tiszteletes szeretetnek tisztaságát, a szemérmetlen szeretetnek setéttségitöl., mind ezek fel háborodásokot indittanak vala bennem, az én gyenge*[222] *ifiuságomot minden féle rosz kivánságoknak meredék helyére viszik vala, és azt, a vétkeknek melységiben merittik vala*

[57a:] És az után hozá tészi. hogy a szemérmetlen szeretetnek tisztátalan indulattya olyan volt. mint alántz. a melyel meg volt lántzolva, és annak a szüntelen valo zörgése., annyira meg süketitte volt ötet belsö képen,

tobsurdueram sridore catenae mortalitatis meae. poena superbiae animae meae. et ibam longius a te. et sinebas, et jactabar, et effundebar per fornicationes meas. et tacebas.

[221] botsátnak [o—á-ból javítva, az ékezet áthúzásával.]
[222] gyenge [Kereszttel jelölt beszúrás a lap alján.]

hogy nem halhatta azt a mi ötet jóra intette., valamint a meg lántzolt oktalan állat, a ki lántzának zörgése miat. nem halhattya a zörgést. mellyet körülötte tesznek, de még ez a mondása is figyelmeteségre való. hogy az a sükettség az ö kevélységének büntetésire valo volt. a melyel. el távozik vala az Istentöl, az Isten is el ereszti vala ötet. tisztátalan kivánságit követni

Imé kedves fiam. mire vezetik az embert az ifiuságnak vétkei.[223] és a melyre. vezetni fognak minden bizonyal a tiéid is hogy ha azokot tellyeségel. és jó idején el nem hagyod.

III. Articulus

A harmadik rosz. a sok szép reménségeknek el vesztése.

Ez arosz igen láthato. nintsen is[224] szüksége más bizonyságra, hanem tsak arra, a mit az iránt látunk **[57b:]** minden nap, menyi ifiakot látunk olyanokot, kik nagy reménségeket adnak[225] elméjeknek szép tulajdonságival kik magokot alkalmatosoká tehetnék valamely nagy hivatalokra, a melyekben az Isten tiszteltetnék., és a hazának szolgálhatnának., menyit látunk mondom olyanokot, akik valamely jónak el kezdésekor. magokot el vesztik., és akik meg bomolván ifiuságokban., alkalmatlanoká teszik magokot a nagy dolgokra, a melyekre ugy tettzik hogy születtek volt menyin vannak, kik minden szép tulajdonságokal[226] haszontalanoká és tunyáká lésznek. egész életekben hasonlok lévén az olyan fákhoz.,[227] a melyek tavaszal. rakva lévén virágokal, egy hó harmat azokot gyümölcsteleneké tészi egész esztendö által.

Ezt a roszat nem tsak azokban lehet látni a kik az ifiuságnak vétkeivel. életeket rövidittik, nem is tsak azokban, akiket ugyan azon vétkek a meg keményedésre viszik.[228]

[223] vétkei. [Beszúrás.]
[224] is ⟨más⟩ szüksége más
[225] adnak ⟨szép⟩ elméjeknek szép [*szép* — beszúrás.]
[226] tulajdonságokal [*j*—*g*-ből? javítva.]
[227] fákhoz,. a⟨kik⟩ melyek [A javítás a törlés fölé írva.]
[228] viszik. a⟨min⟩ melyröl

a melyröl mar szóltunk; de a gyakorta meg történik még azokban is. akik meg térnek az ifiuságnak elsö rendeletlenségiböl [58a:] mert el vesztvén haszontalanul[229] az életnek leg drágáb idejét, magokot alkalmatlanoká tették mindenre, és haszontalanoká a jóra., vagy ha egészen el nem vesztették is az idöt. de[230] érdemetleneké tették magokot, ifiuságoknak vétkiért. a hivatalokra. a melyekre alkalmatosak voltak, és a melyekre az Isten rendelte volt öket.

fiam vigyáz jól erre, és hogy ezt jól meg érthesed. egy nagy igazságra tekints, a melyet jól meg kel tartanod, Az a, hogy az Isten a[231] maga rendelésiböl, az ifiakot külömb, külömb féle hivatalokra rendelte, a melyekben. azt akarja. hogy az ö szolgálattyában. és[232] az üdveségekben foglallyák magokot. ez a rendelés két dolgot tészen fel magában. az elsö az. hogy ha magokot alkalmatosoká tészik ahivatalokra. a második, hogy ha az üdvességre magokot méltatlanoká nem teszik. az elsö a munkán áll. és a második az ifiuságnak jó életin. ebböl a következik, hogy ha az ifiak nem munkálodnak azon, hogy magokot alkalmatosoká tegyék arra, a mire az Isten rendelte., vagy [58b:] ha azon munkálodván. ifiuságokban roszul élnek. el nem fogják érni azokot a hivatalokot, a melyeket az Isten. elsö szándékában. nékik rendelte[233] volt; vagy ha el érik is, a magok hittségek vezeti öket arra. hogy vakmerö képen adgyák magokot olyan állapotra a melyek öket meg haladgyák., és olyan köteleségekre, a melyeket soha végben nem viszik, köteleség. a mely öket a kárhozatnak tsak nem el kerülhetetlen veszedelmére teszi,, ezt igen gyakorta láthatni az egyházi rendben, ugy az igaság szolgáltató rendében is

Ezt az igazságot a szent irás meg bizonyittya. a midön az Isten meg igéré Davidnak. és az ö maradékinak. az Izrael országát., azt olyan ók alat igéré, hogy ö, és a maradéki az Isten törvényét meg tartanák.

Si custodierint filii tui testamentum meum ps. 131

[229] haszontalanul ⟨az életnek⟩ az életnek
[230] de [Beszúrás.]
[231] a [Beszúrás.]
[232] és az [*és—az*-ból javítva.]
[233] rendelte [Az utolsó *e* későbbi beírás?]

Ita tamen si custodierint filii tui vias meas. 2 para. 6.

Egy nehány idövel annak elötte, az Isten el vette volt apapságot a fö pap[234] Héli familiájából. azért mert a fiai. vétkekért, arra méltatlanok voltanak; noha az elsö szándékában, ennek a familiának **[59a:]** rendelte volt apapságot örökösön. de tsak olyan ók alat, ha az ur parantsolatiban járnak., ezek a szók vilagosak a királyok 1 könyv. 2 rész

Az Istennek ez iránt valo tselekedete, még nyilvánságosaban ki tettzik Saulban. az Izrael elsö királyában, az Isten nékie, és az ö familiájának adtavolt ezt az országot: de olyan ók alat hogy meg tarttya parantsolatit; de ugy történék hogy ez a fejedelem, két nagy fö dolgokban az Isten parantsolati ellen tselekedék, a melyekért el véteték tölle az ország,

Leg elöbször, a midön táborban lévén, az ellenség szorongatni kezdé, ö pediglen áldozatot tétetet. meg nem várván arra samuel profétát, aki nékie meg mondotta volt. hogy semmit addig ne tselekednék még viszá nem térne, az áldozatot alig kezdék el. hogy a proféta el érkezék, a ki is mondá Saulnak. *Mit tselekedtél. bolondságot tselekedtél., meg nem tartottad ate urad Istened parantsolattyát; ha ezt avétket nem tselekedted volna, az Isten örökösen meg erösitette volna* **[59b:]** *ate királyságodot, de semmi képen az országod többé fent nem áll.*

1 Reg 13.

A második, a midön az Ámálécitákot meg gyözvén, a királyokot meg nem öleté, és meg tartá a sok nyert csordákot és nyájakot, és minden gazdagságokot, az Isten parantsolattya ellen., a ki meg parantsolta volt hogy semit életben ne hagyon. és mindent tüz, és vas által el veszesen; samuel hozája menvén. meg feddé engedetlenségiröl, mondván hogy többé nem lenne Izraelnek királya, *mert mint hogy meg vetetted az Isten szavát. meg vetet az ur téged hogy ne légy király*

1 Reg. 15

Tanuld meg fiam ezekböl apéldákbol, hogy az Isten némelykor az embereket olyan hivatalokra rendeli, a melyeket vétkek miat el nem érhetik, vagy ha el érik is. azokban[235]

[234] a fö pap ⟨Héli⟩ Héli [⟨Héli⟩ *é*-je *l*-ből javítva.]

[235] azokban [Első *a*—*o*-ból javítva; *z* egy megkezdett betűből javítva.]

sokáig nem maradhatnak, abban bizonyos légy. hogy ha ifiuságodban rosz életet élsz. attol igen tarthatz, hogy az Isten el ne vessen attol állapottol. a melyet néked szánt volt, és hogy soha. elé ne meny. valamely hasznos állapotra ha az Istent nem akarod szolgálni ifiuságodban, az **[60a:]** Isten is, azt a kegyelmeségit nem mutattya hozád, hogy valamire fel emelyen a midön az ember kort el[236] éred, és hogy érdemes lehess hivatalodhoz

IV Articulus

Negyedik rosz. származván az ifiuság vétkeitöl.
az emberek közöt való vétkeknek el áradása

Ez a rosz mindgyárt eleinte hihetetlennek láttzik néked lenni. de azt világosan meg látod. tsak egy kevesé gondolkodgyál arrol;

Mert elöször. ha az igaz, a mint azt meg mutattuk., hogy nehezen hagyák el az ifiuságnak rosz erkölcseit., abbol következik., hogy egy nagy része a meg romlásnak, amelyet látunk az emberekben, attol a meg romlástol[237] jö, a melyben töltötték ifiuságokot.

Az is bizonyos. hogy arosz ifiakbol rosz atyák lesznek. és hogy az rosz életü atyák. rosz erkölcsüeké tészik gyermekeket, mint hogy ifiuságokban arendelet-**[60b:]**lenségben éltenek, és hogy nem igyekeztenek a magok meg jobbitásokon, azért keveset is gondolnak azal hogy a gyermekek Isten félök legyenek. és igy a meg romlás el terjed, és az atyákrol, a fiakra szál.

Hogy ha ez a mondás igaznak találtatik. az ifiaknak nagyobrésziben, még annál inkáb ki tettzik azokban, a kik a tanulásra hivatattak.; akik felöl el mondhatni igazsággal, hogy azö rosz[238] életektöl. származnak töbire a vilagban a vétkek, és a rendeletlenségek, az oka ennek[239] a, hogy ök mennek fel. mind az egyházi, mind a világi hivatalokra,

[236] [Sorvégen:] el [új sor elején:] ⟨el⟩ éred,
[237] meg romlástol jö,⟨nek,⟩ a melyben
[238] rosz [Beszúrás.]
[239] ennek a, [Második *e*—*a*-ból javítva.]

és rend szerént, azokban ahivatalokban. azon hajlandoságok. és szokások szerént viselik magokot. mint a melyeket vettek magokban ifiuságokban, mikor pediglen roszul viszik végben hivatallyoknak köteleségit. a rosz nem marad meg tsak rajtok. hanem mind azokra is el terjed, a kiknek töllök kel venni az intést. és a neveltetést, és nem hogy ezeknek a jó[240] erkölcsre valo példakot adnának, de még ezeket is rosz erkölcsök követöjivé teszik.

[61a:] Egy szoval azt akarom mondani., hogy a rosz erkölcsü tanulok, az anyaszent egyházban rosz papok lesznek. tudatlanok. az Istennek. és az anyaszent egyházának haszontalanok., és gyakorta botránkoztatok, a kik beneficiumokot birnak, heverök. fösvények. mértékletlenek., alkalmatlanok apapi hivatalok végben vitelére, azokot roszul vivén végben, a hivek üdveséginek nagy kárával, a Nemesek közöt, kevély nemes emberek. veszekedök. szemtelenek, káromkodok. szabad életüek., a birák közöt, gyenge birók, személy valogatok, a kik igaságtalanságot tesznek a pénzért. becsületért, a félelemért. tudatlanságbol. vagy hirtelenkedésböl, a melyel itél, a prokátorok közöt, ravasz versengö. tsalárd., az ilyen három, vagy[241] négy, féle személyeknek meg romlásokbol származnak a népeknek meg vesztegetése. és a rosz erkölcsöknek[242] el áradása, és igazan el lehet mondani. hogy a tanuloknak rosz élettyektöl származnak nagyob[243] részint a rosz erkölcsök. és a rendeletlenségek a világban

[61b:] Oh. kedves fiam. gondolkodgyál jól ezekröl a négy articulusokrol., mentöl nagyob dolgokot[244] látz azokban., annál inkáb szükséges hogy mind magad, és[245] mind azok, a kik veled egy idösüek. ajó erkölcsre adgyad magadot ifiuságodban.

[240] jó ⟨erkocl⟩ erkölcsre
[241] vagy [*a* — *á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]
[242] erköl⟨cs⟩csöknek
[243] nagyok részint [Elírás.]
[244] dolgokot [*l* — beszúrás.]
[245] és [Sor előtti margóra írva.]

Hogy az ördög minden erejét arra fordittya.
hogy az ifiakat. a rosz erkolcsre vihesse

Végtire fiam. hogy tellyeségel meg értethesem veled,[246] mitsoda szükséges hogy az Istennek adgyad magadot ifiuságodban., azt meg kel tudnod hogy az ördög. az a halálos ellensége az emberek üdveséginek, semmitöl inkáb ugy nem tart. mint ha jó erkölcsödöt láttya ifiuságodban, és minden erejét arra fordittya, hogy tégedet, és aveled egy idösüeket. magához hodithason. és tellyeségel el vesz-
10 hesen.

Ez az igazság egészen követi mind azt, valamit ed-
[62a:]dig mondottunk, ez a gonosz minden mesterségit[247] tsak arra forditván hogy (a menyiben tölle lehet.) el vegye[248] az Istentöl. anéki tartozando tiszteletet: és az emberektöl
15 az üdveséget a mely nékik készitetet, azt jól tudgya. hogy ha az ifiakot arosz erkölcsre viheti. ugy el veheti az Istentöl. az elsö, és a leg nagyob hálá adást. a melyel az emberek tartoznak nékie. azt is jol tudgya, hogy mint meg boszonttya az Istent, az ifiuságnak rosz élete., a mint már ezt[249] meg
20 mutattuk, azt tudgya. hogy a rosz életet mitsoda roszak követik, ugy mint. a rosz erkölcsben valo el merülés. a vakság. meg keményedés, türhetetlenség. végtire ö azt jol üsméri hogy ifiuságnak meg romlása okoza. a világon valo gonozságokot. és az emberek kárhozattyát. ugyan ezért is
25 minden mesterségit arra veti, hogy meg ronttsa az[250] ifiuságnak ártatlanságát mint olyat. amin áll az üdveség, ö azt tudgya. hogy a ki a patakot meg akarja mérgesiteni. a forrásban **[62b:]** veti a mérget, és a patak mérges lészen

Ez agonosz lélek. jol tudgya követni az[251] ifiuságon., azt
30 a hamiságot, a melyre tanitotta volt faraot hogy az Isten

[246] veled, ⟨h⟩ mitsoda szükséges hogy
[247] mesterségit [*st*—*r*-ből ? javítva.]
[248] el ⟨ve⟩ vegye [Törlés a sor végén.]
[249] ezt ⟨m⟩ meg mutattuk, [Törlés tollhiba miatt.]
[250] az ⟨ártatlanságnak⟩ ifiuságnak ártatlanságát
[251] az ⟨I⟩ ifiuságon., [*n* — *t*-ből javítva;] azt a hamiságot, [*á* — *o*-ból javítva.]

népit el fogyaszthasa, meg öletvén még a bölcsüben a férfiu gyermekeket

Minden nap követi hamiságát. és kegyetlenségit Nabugodonozornak, a ki jérusálem meg vételekor el fogatván sédéciás királyt gyermekeivel együt. meg öleté az gyermekeket az attyok láttára, és mágának a királynak a szemeit ki szuratá meg hagyván életét, agonosz lélek. eszerént öleti meg a gyermekeket a vétekel. és belsö képen meg vakittya az atyákot., hogy ne lássák. vagy ne érezék. gyermekek veszedelmét., és hogy meg ne segithesék öket a veszedelemböl.

Nabugodonozor sok gyözedelmi után, nagy kevélységel tére viszá órszágában., a jérusálemi rabbá tett ifiuságot maga elött vitette. mind gyözedelmének jelét. valamint ezt mondgya jérémiás próféta, és nem hagya[252] ennek a nyomorult **[63a:]** városnak nagyob keserüséget, mint azt. lam. jerem 1. hogy meg fosztá kedves fiaitol; a melyet ez a próféta oly keservesen sirattya mindenek felet

Ez igy lévén, kedves fiam. ez az utálatos, a mint az irás mondgya. minden kevélyeknek királya, nagyob gyözedelemel nem kevélykedhetik az anyaszent egyház ellen., hanem az ifiaknak sokaságával[253] akiket rabságaban tarttya avétek által., Es ez a szent Anya. semmin keservesebben nem siránkozik. mint kedves fiainak el vesztéseken., a kiket ez az ellenség el ragadgya tölle. ifiuságokban.,[254] némelyeket közüllök, a rosz erkölcs által,[255] atöbbit más által. és tsak nem mindnyájokot a tisztátalan vétek által., ez olyan erös lántz, amelyel kegyetlensége alat tarttya öket.[256] E szerént követi szüntelen valo dühöségit az ifiak ellen. még születésektöl fogvást., és még azoknak gyermekek ellen is, a mint ezt mondgya szent János a látásiban Cap. 12.

Végtire, ennek az ellenségnek, az ifiak ellen **[63b:]** valo hadakozása oly valoságos dolog., hogy ugyan azon szent

[252] nem hagya ⟨n⟩ ennek a nyomorult

[253] sokaságával [Szövégi *a* fölött áthúzott ékezet.]

[254] ifiuságokban., [*b*—*n*-ből javítva;] némelyeket [*k*—*t*-ből javítva; *et* toldás a sorvégi margón.]

[255] által, ⟨m⟩ atöbbit más által.

[256] öket. ⟨E⟩ [?] E szerént

János, ahiveknek irván. és köszöntvén ki kit,[257] a maga idejéhez képest, ditséri a gyermekeket. és az ifiakot, a győzedelemért.[258] melyet vettek volt az ellenségeken *Irok néktek ifiu gyermekek, mert meg gyöztétek a gonosz lelket, irok néktek ifiak, mert erösek vagytok. és az urnak igéje bennetek vagyon, és hogy meg gyöztétek a gonosz lelket*

Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum Scribo vobis juvenes quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis. et vicistis malignum.

Oh! fiam, mely boldogok mind azok az ifiak akiknek el mondhatni valojában, hogy meg gyözték üdvességek ellenségit,. hogy pediglen azt el mondhasák. felöled. azért[259] adom elödben. aveled egy idösüek ellen valo hadakozását, hogy meg üsmérhesed az utánnad[260] valo intselkedésiből. 1. mitsoda nagy szükséges ifiuságodban jó erkölcsünek lenned. mivel az ördög tsak azt keresi, hogy attol el fordittson. 2 mitsoda bátorságal. kel ellene állanod annak akegyetlen ellenségnek, a ki oly dühöségel keresi veszedelmedet., **[64a:]** hogy hogy lehetne a, hogy ne irtoznál attol az ellenségitöl üdvességednek., és hogy attol inkáb nem tartanál, mint sem ahaláltol, és hogy meg adnád magadot annak az utálatosnak. a ki tsak az örökös veszedelmedet óhajttya?

Tizen ötödik Rész

Bé fejezése mind annak, valamit[261] mondottunk ebben az elsö könyvben.

Ideje már. végit vetni ennek az elsö könyvnek, és eszedben juttatván mind azt a mit mondottunk, elödben tenni rövideden a nagy köteleségeket, a melyekel tartozol a jó erkölcsre adni magadot ifiuságodban

A tehát fiam igaz, hogy nem tsekély dolognak ki menetelét tekenti. a, hogy ifiuságodban jó erkölcsü légy. és hogy az ifiuságnak rosz élettye, nem gyermek játék. se nem olyan dolog. a melyel nem ke**[64b:]**lene sokat gondolni, amint ezt tarttya a világ közönségesen. de söt még annál nagyob dolog nem lehet és ez az igazság. arravagyon épitve,

[257] ki⟨t⟩ kit,
[258] a győzedelemért. ⟨a⟩melyet
[259] azért ⟨elödben⟩ adom elödben.
[260] utánnad [*d*—*k*-ból javítva.]
[261] valamit ⟨ed⟩ mondottunk [Törlés a sor végén.]

a mi leg nagyob.[262] és leg szenttségeseb az Isteni szolgálatban. és az emberek üdvességiben.

Tartozol az Istent szolgálni ifiuságodban. elöször hálá adoságbol. a melyel tartozol néki mint teremtödnek. és utolso végednek; azért adrágalátos végért, a melyre rendelt tégedet; teremtvén azért, hogy ötet birjad örökösön a menyekben., minek utánna.. ötet szolgáltad volna hiven e földön

2 Azért a nagy kegyelemért melyet tett veled, hogy a keresztyénségre hivut, és az Catholica vallásra, a mely nélkül nintsen üdveség.

3 Mert az ifiak szolgálattya. különösön kedves Isten elött, különösön is szereti öket. és hogy örömest adgya nékik böségel kegyelmit.

4 Mert ha tölle meg vonod szolgálatodot azért igen meg boszontod

5 Azért, mert igen utállya a rosz erkölcsü ifiakot. **[65a:]**

6 Azért, anagy fügésért a mely vagyon üdveseged, közöt. és az élet közöt,. a melyet fogsz élni ifiuságodban: ugy anyira, hogy ha szereted ajó erkölcsöt ifiuságodban. azt könyen meg is tartod egész életedben és ha arosz erkölcsöt követed., azt igen nehezen fogod el hagyni. vagy talám soha sem.

7 Azért hogy el kerülyed a nagy veszedelmeket melyek az ifiuságnak rosz életétöl származnak. ugy mint, ahirtelen valo halál, avétekben valo meg keményedés, a sok szép reménségeknek elvesztése, arosz erkölcsnek avilágban valo el áradása

Es végtire. hogy ellene álhas. az ördög intselkedésinek. a ki szüntelen azon igyekezik hogy el vonhasa az ifiakot az Isten szolgálattyától, és hogy azokot idején az rendeletlenségben vesse., az utan örökösön el veszese. öket.

Mind ezen okok után azt kérdem fiam tölled hogy ha kételkedhetelé még is abban. hogy mit kellesék. tselekedned,[263] ezek az igazságok nem elegendö-**[65b:]**ké arra. hogy

[262] leg⟨y⟩ nagyob. [Törlés a sor végén.]
[263] tselekedned, ⟨mind⟩ ezek

veled el hitethesék., hogy mitsoda köteleségel tartozol az Istennek adni magadot ifiuságodban, hogy ha azt el hitetted magadal,[264] mit gondolsz jövendöröl: és mitsoda ate szándékod? talám még eddig, ennek aköteleségnek nagyságát nem tudtad, mostanában hogy azt tudod világosan, mivel mentheted magadot, mitsoda itéletet várhatz Istentöl magadra, ha *avilágoság ellen tamadcz.* és ha ugy tselekeszel. mint azok a gonoszok a szent irásban. kik azt mondgyák az Istennek. *meny el mi töllünk, mi nem akarjuk tudni ate utaidot.*

Ipsi fuerunt rebelles lumini qui dixerunt deo. recede a nobis scientiam viarum tuarum nolumus. Job 2.

A szent historia azt mondgya, hogy a sidok viszá térvén ababyloniai fogságbol, Esdras proféta közönségesen el olvastatta nékik az Isten törvényit., a melyet ök nem hallották volt hetven esztendeig tarto fogságokban

A nép mihent atörvényt kezdé halani, keservesen kezde sirni, és oly nagy zokogásal., hogy a papoknak, és a levitáknak sokszor kelleték félben hagyni az olvasást. és vigasztalni anépet., a ki is siratá nyomoruságát. hogy az Isten szolgálattyához valo köteleségit. és hivatallyát nem tudta.

[66a:] Oh' kedves fiam. tessék az Isteni jóságnak hasonlo dolgot mivelni szivédben, azon igazságok olvasása után. a melyeket elödben adtam. lehetneé a, hogy olyan keveset gondolnál azokal. és üdveségedel, és minek utánna olvastad volna[265] mind azokot az okokot, a mellyek meg mutattyak a nagy köteleségeket. a melyekel tartozol szolgálni teremtödet., a könyvet bé zárjad magadot meg visgálása nélkül, és magadban valamely jó fel tétele nélkül. kénszeritlek arra atiszteletre amelyel tartozol Istennek, arra aszeretetre a melyel tartozol a kristusnak az ö fiának.[266] szerelmes üdvezitödnek. arra a szeretetre, a melyel kel lenned örökös üdveségedhez., kénszeritlek mondom arra, hogy ne olvasad haszontalanul ezeket az nagy igazságokot: és a midön azokot olvasod. bé zárd a könyvet addig, a még valojában

[264] magadal, ⟨és mitsoda⟩ [Törlés a sor végén.] mit gondolsz jövendöröl: és mitsoda

[265] volna [Beszúrás.]

[266] fiának. ⟨üdvezit⟩ szerelmes üdvezitödnek.

azt fel nem teszed magadban, hogy az üdveségeden fogsz munkálodni, hogy jó életet fogsz élni. meg tartván az Istentöl vett kegyelmet, vagy is hogy élete **[66b:]**det meg jóbitod. ha rendeletlenségben volt,

* Oh' kedves fiam. it vagyon annak ahelye hogy szemeidet fel kel nyitani. és magadot meg üsmérni, siratni az eltöltöt rendeletlenségidet. és vakságodot., a mely azokot okozta., mondván szent Agoston után. *jaj. jaj, a setéttségeknek, a melyekben feküdtem., jaj avakságnak, a mely miat nem láthattam a menyei fényeséget. jaj az én elmult tudatlanságomnak, a melyben nem üsmértelek tégedet oh' én Istenem,! hálákot adok néked meg világosito és szabaditó Istenem., hogy meg világositottál. engemet, és meg üsmértelek tégedet. mely késön üsmértelek meg tégedet,. oh' régi igazság. mely késön üsmértelek meg tégedet oh. örökké valo igazság.*

* soliloq c. 33. vae. vae, tenebris meis in quibus jacui. vae. vae. coecitatis illi in qua videre non poteram lumen coeli, vae vae preteritae ignorantiae meae. quando non cognoscebam te domine? gratias tibi ago illuminator et redemptor meus. quoniam illuminasti me, et cognovi te sero te cognovi veritas antiqua. sero te cognovi veritas aeterna

* Itkel halgatni a menyei Atyának szavát, a ki magahoz hi téged, *ha ma hallyátok az ö szavát. meg ne keményittsétek sziveteket.* mondgya Dávid. szükséges hozája viszá térnéd órtza pirulásal., azért hogy viszá éltel jóságával. és hogy mint rosz gyermek. ugy visel-**[67a:]**ted magadot egy olyan jó atyához, siratván egesz szivedböl háláadatlanságodot. és hüsegtelenségedet. mondván szent bernárd után Az Isten Atyámá akart nékem. lenni, én pedig nem akartam fia lenni, mitsoda[267] ortzával. emelyem fel szemeimet egy ollyan jó Atyához. én, a ki oly rosz fiu voltam; szégyenlem hogy születésemhez méltatlan tselekedeteket tselekedtem; szégyenlem hogy el fajultam olyan nagy és szent Atyától. sirjatok szemeim. és mint a forrásbol. ugy hulyanak könyveim, gyalázatal. fedeztessék bé az én ortzám.

* Serm. 16. cant. Ipse patrem se exhibuit mihi sed non ego vicissim illi filium quanam fronte attollo jam vultum patris tam boni tam malus filius, pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanto patri vixisse degenerem. exitus aquarum deducite oculi mei, operiat confusio faciem meam

[267] mitso [:sorvégen elválasztva; új sor elején nincs folytatása.] ortzával. emelyem fel ⟨ortzámot⟩ szemeimet

Oh' boldog sirás fiam boldog gyalázat, a mely Istentöl, és Isten szerént lévén, olyan szent békességes[268] türést fog benned munkálodni. az mely az örök üdveségnek uttyára tészen., és szerentsésen fog vezetni a jó erkölcsnek uttyában., a melyet meg fogok néked mutatni az Isten kegyelmének segittségével, arra intelek. hogy azokot figyelmeteségel olvasad.

quae secundum Deum tristitia est poenitentiam in salutem stabilem operatur 2. Cor 7.

[268] békességes [*séges* — kereszttel jelölt sor alatti beszúrás eltérő világosabb tintával; idegen kéz? Vö. az 50. sz. szövegjegyz.] türést fog benned munkálodni. ⟨a mely⟩ az mely

[67b:] MÁSODIK KÖNYV

Hogy mitsoda szükseges modokal. lehet jó erkölcsü lenni az ifiuságban

A midön ez a szent ember Tobiás, meg parantsolá a fiának. hogy menne Rages városában, Gábellus nevü jó akarojához. azt is meg parantsolá neki, hogy keresne valamely módót arra az utra. de mindenek felet valamely bizonyos kalauzt igyekezék találni, Ez a jó fiu el mene hogy az Attya parantsolattyának engedelmeskedgyék az Istennek különösön valo rendelésiböl, utozo köntösben. Rafael Angyalra találа. a ki néki meg igeré. hogy el vinné oda a hová akarna menni. és viszá is hozná: a mint ugy is lett.

Ez igy lévén fiam, minek utánna meg mutattam volna néked, hogy mitsoda köteleségel tartozol. ajó erkölcsnek uttyára meni ifiuságodban, mostanában azt mondom, hogy minden képen azon **[68a:]** kel igyekezned hogy meg tanullyád azt az utat, és magadot azokra a szükséges modokra oktattatni. hogy azt a nagy[269] és szükséges utozást el kezdhessed,. és juthasál a menyekben. és az örök életre.

Meg fogom ezt néked mutatni ebben a második könyvben, és hogy ha azt szorgalmatoságal keresed; az Isten el fogja néked küldeni szent lelkét hogy arra az utra vezesen, és meg segit kegyelmével. hogy azt jól el végezhesed.

Elsö Rész

Hogy miben ályon avaloságos jó erkölcs

Az elsö modgya ajó erkölcs elnyerésinek. a. hogy azt jól meg kel üsmérni., és jol meg külömböztetni a valoságos áitatoságot, a hamistol. és tsalárdtol

Sokan ugy tettzik[270] hogy szeretik ajó erkölcsöt. de attol távul vannak., mert nem szeretik ugy a mint avagyon

[269] a nagy ⟨sz⟩ és szükséges

[270] ugy tettzik ⟨hogy szeretik⟩ hogy szeretik

magában, hanem tsak amagok gondolat[68b:]tyok, és hajlandoságok szerént szeretik. sokan azt gondollyák, hogy az olyan jó erkölcsü; aki nem számláltatik a leg gonoszabbak közi: mások abban tarttyák ajó erkölcsöt, hogy el távoznak némely vétkektöl amelyeket utállyák, noha más olyanokot követnek, amelyek Isten elött olyan vétkesek., mások meg jó erkölcsüeknek tarttyák magokot, a midön külsö bizonyos áitatoságokot visznek végben, noha a lélek üsméretnek belsö részit. tellyeségel el mulattyák. a mely rend szerént meg vagyon motskolva halálos vétkekel., és mind az illyeneket. annál is inkáb lehet szanni, hogy ajó utban gondolyák magokot lenni noha attol távul vannak: és hogy gondolván ezen az uton az üdveségnek kapujára menni. végtire ugy történik. hogy aveszedelemnek kapujára vezetetnek, bé is tellyesedik rajtok salamonak eza mondása *Est via. quae. videtur homini recta et novissima ejus ducunt ad mortem, vagyon olyan út mely az embernek egyenesnek láttzik lenni, de annak a vége a halálra vezet.*

[69a:] fiam. ajó erkölcs[271] nem füg az emberek gondolattyától. az, az Isten munkája. tölle kell hát venni annak rendét. tsak ö is rendelheti azt el, hogy mint szolgállyák.

Halgassad mit mond erröl maga a szent irásban. és arra meg tanit. hogy a bölcseség. azaz, a jó erkölcs. abban áll. hogy *az Istent féllyék, és a vétket. tellyeségel el kerüllyék Akoron.* mondá Jób. az az világ kezdetekor. *az Isten mondá az embernek, az urnak félelme, valoságos bölcseség. és atekélletes értelem abban áll. hogy a vétektöl el távozanak.*

Job. 28. tunc vidit illam et enarravit et dixit homini. ecce timor domini ipsa est sapientia et recedere a malo intelligentia. psal. 36. Eccles. 12.

szent Dávid hasonlot mond néked. és közönségesen azt mondgya ajó erkölcsröl. *Declina amalo. et fac bonum. tavozál a rosztol. és tselekedgyed a jót.*

A bölcs Salamon. hasonlo igazságra tanit, mondván. *féllyed az Istent, az ö parantsolatit tarsd meg, mert ez, az egész ember.* az, az. hogy ebben áll az embernek tekéllletesége, azért születet. az, az utolso vége és boldogsága

Eccles. 12 13

[69b:] Egy szoval a szent irás nem üsmér más bölcseséget. hanem *az Isteni felelmet.* amelyröl azt mondgya. hogy ez, *a bölcseségnek koronája*

Ecclis. 11.

[271] erkölcs ⟨m⟩ nem füg

Ezen afélelmen pedig nem kel tsak azt az félelmet érteni, a mely szolgálat béli félelem,[272] és amely a büntetéstöl fél, és nem avétkezéstöl. hanem az Isten fiaihoz illendö szerelemel valo félelmet, a mely utáltattya vélek avétket, mert az, az Istennek nem tettzik, és szereteti vélek ajót. mert az. elötte kedves.

Ez igy lévén fiam. az Isteni iskolának tudománya szerént, avaloságos jó erkölcs, az Isteni félelemben áll, a mely örömest meg tartattya az ö parantsolatit; és a mely azt tselekeszi. hogy mindenek felet attol félnek. és irtoznak. hogy az Istent meg ne bánttsák, és minden modot kerestet arra. hogy az ö kedviben. és kegyelmében lehesünk. tsak egyedül ezt kel jó erkölcsnek tartani, és tsalando áitatoságnak azt a mely ettöl a bizonyos rendtöl el távozik

[70a:] *Második Rész*

Hogy a jó erkölcsöt ugy nyerik meg. ha azt ohajttyák

Nem elég meg üsmérni ajót, amelyet meg akarjuk nyerni, azt még szeretni, és ohajtani is kel buzgoságal. a szeretet elsö indittoja tselekedetinknek, ugyan az is fogat minket a nagy dolgokhoz. az is ingerel minket arra. hogy azok után járjunk, és az is talál abban modot. hogy azok véghez mehesenek, hogy ha ez igy vagyon a külsö tselekedetinkben, a jó erkölcsnek tselekedetiben, emég inkáb meg vagyon: mert a jó erkölcsnek szeretete, és ohajtása. a jó erkölcsnek maganak egyik része,

Halgassad fiam mit mond ez iránt abölcs a hatodik részben. Hogy *a bölcseség fényes. és annak szépsége soha meg nem hervad. könyen meg láttatik azoktol akik azt szeretik, és meg találtatik azoktol.* **[70b:]** *akik azt keresik. meg elözi azokot kik azt kivánnyák, hogy azoknak elöb mutassa meg magát*

Sap. 6. 13.

A hetedik részben azt mondgya. hogy meg tekintvén az emberek közönséges nyomoruságát a kik mindnyájan gyarloságban, és tudatlanságban születnek. a bölcseséget kezdé ohajtani, hogy meg menekedhetnék nyomoruságitol.

[272] félelem, ⟨és⟩ és [Törlés a sor végén.]

Az okáért. kivántam, és értelem adatot nékem. és kértem, Sap. 7. 7.
és én belém jött abölcseség lelke. Es fellyeb betsültem azt az országoknál. és királyi székeknél. és agazdagságot seminek állitottam ahoz képest,[273] *Nem is hasonlitottam hozája adrága követ: mert minden arany ahoz képest egy kevés föveny, és az ezüst, ugy mint sárnak itéltetik ahoz hasonlitatván. Az egésség. és a szépség fölöt szerettem azt., és el végeztem. hogy világoság gyanánt tartanám azt, mert el olthatatlan annak világa. jövének pedig nékem minden jók. azal egyetemben. és számlálhatatlan tiszteség az ö kezei által.*

Az után meg azt mondgya a[274] nyolczadik részben, *Ezt* Sap. 8. 2.
szerettem. és kerestem ifiuságomtol **[71a:]** *fogva és kerestem ötet magamnak jegyesül vennem. és szeretöje lettem az ö szépségének, El tekéllettem azért azt hozzám vennem. hogy véle együt éllyek. tudván hogy a jókat velem közli. és vigasztalása lészen gondolatimnak. és unakodásimnak.*

Oh' fiam mely szép példa ez arra. hogy meg lássad mitsoda szükséges ajó erkölcsö ohajtani. tanuld meg tehát ebböll apéldából ajó erkölcsöt szeretni. és azt buzgoságal ohajtani, abban bizonyos is lehetz. hogy az után nintsen semmi kivánatra méltó a világban semmi oly méltán bé nem töltheti hajlandoságodot mint az egyedül. se semmi a mi azon kivül boldogá tehesen. és hogy azon kivül lehetetlen hogy nyomorult ne légy mind ezen. mind amás életben.

Harmadik Rész.

Az imádságrol:[275] harmadik módgya. a jó erkölcs el nyerésinek

Ez atöbbi közöt leg nagyob modgya ajó erkölcs el nyerésinek, nem elég tsak azt ohajtani, hanem azt **[71b:]** szorgalmatoságal is kel keresni, és hogy a kereses hasznos legyen. egyenesen ahoz kel menni aki annak kezdöje. és tölle kel azt kérni, a[276] ki meg is adgya azt azoknak., a kik azt ugy kérik amint kel. a szent irás mondása szerént. *ha valaki*

jacob. 1 5. *si quis indiget sapientia. postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter*

[273] képest, [*e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[274] a ⟨h⟩ nyolczadik
[275] imád⟨ság⟩ságrol:
[276] a ki [*a*—*es*-ből javítva.]

szükölködik bölcseség nélkül. kérje azt az Istentöl, meg adgya azt böségel mindennek.

Sap. 8. A bölcs Salamon jól élt ezel a modal, abölcseségnek buzgó ohajtásában., a melyröl már[277] szolottunk, a ki is azt mondgya, hogy meg tekintvén tekélleteségeit abölcseségnek. aztot ugy meg szerette, hogy mindenüt kereset abban modot hogy azt meg nyerhese., és az ö gyermekségiért. a mellyet ártatlanságban tartotta volt meg. az Isten meg üsmértette véle, hogy abölcseség az ö kegyelmének ajándéka volna, és azt tsak ötölle kel várni, ezt pedig hogy meg tudta volna, a bölcseségnek kút fejétöl[278] kezdé azt szivesen kérni. az ö imádságát. ennek a résznek a végin teszük fel.

[72a:] Ezen a szép példán kivül, az irás elödben adgya még A Jesus Sirák fiát. a ki ezeket mondgya magárol

Eccle 51. 18. *Még midön ifiab volnék, minek elötte tévelygenék, nyilván kerestem a bölcseséget imádságomban, atemplom*[279] *elött kérem vala azt. és mind végig keresem azt, igaz uton járt alábam. ifiuságomtol fogvást, visgáltam. azt, kezeimet fel emeltem az ég felé,. lelkemet ahoz igazitottam.,*[280] *meg háborodtam annak keresésiben. azért is fogom azt a nagy jót birni*

Imé mitsoda modokal éltenek azok a nagy emberek. hogy el nyerhesek abölcseséget ifiuságokban: az irás elejekben adgya azokot az ifiaknak mint olyan példákot. a melyeket követniek kel. hogy azt meg nyerhesék. adná Isten hogy sokan[281] követnék öket.

De te fiam. aki az Isten kegyelméböl ohajtod azt a bölcseséget, szükséges hogy azokot például vegyed magadnak. és hogy kövessed az utat melyet néked mutattak., kérjed az Istentöl minden nap.azt **[72b:]** a bölcseséget. mely atudatlanságot el távoztassa. a vétket el üzze, és a mely a jó erkölcsnek uttyán vezesen a valoságos boldogságra,. el mondván alázatos szivel. salamonak ezt az imádságát.

[277] már [*r* — hosszú szárú betűből javítva.]
[278] küt fejétöl [Ékezethiba.]
[279] atemplom⟨l⟩ [?] elött
[280] igazitottam., [*o*—*a*-ból javítva.]
[281] sokan [*a* — *á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.] [Két sorral alább:] példá [sor végén csonkán hagyva;]ul [utólagos beírás új sor elejére. Mikestől?]

Én Atyaimnak Istene, és irgalmasságnak ura. ki mindeneket ate igeidel teremtettél. ad meg nekem a te szekidnél álló bölcseséget, és ne vess ki engem a te szolgaid közül.: én a te szolgád vagyok, és teremtet állatod, erötlen ember. és halando. alkalmatlan arra hogy magamtol meg érttsem parantsolatidot. küld el nékem az[282] *te szent egeidböl és ate nagy voltodnak székétöl a bölcseséget, hogy velem legyen. és velem munkálkodgyék, hogy tudgyam mi légyen kedves nálad. mert a mindeneket tud, és ért. és mértékletesen fog hordozni tselekedetimben., és meg öriz engem az hatalmaságában, és igy kedvesek lésznek néked. az én tselekedetim.* Sap. 9.1.

Az ilyen imádsággal fiam mindent meg nyerhetz. de azt meg kel tudnod, hogy az imádság foganatos legyen.,[283] ahoz három dolog kivántatik. alázatoság. buzgoság, és álhatatoság, alázatoság. meg üsmervén magadban, hogy tsak az Istentöl nyerhe**[73a:]**ted meg a bölcseségnek jó[284] erkölcsét. buzgoság. hogy azt buzgó kivánsággal kérjed. álhatatoság. hogy azt minden nap kérjed, mivel nintsen olyan nap., a melyben. nem volna szükséged az Isten kegyelmére

Negyedik Rész

Hogy szeretni kel. és keresni. az oktattatást.

Az imádsággal., az oktattatás is szükséges a jó erkölcs el nyerésire, az Isten. aki kut feje az bölcseségnek., nem adgya azt meg mindenkor maga által. hanem arra az embereket veszi eszközül. akarván, hogy azok vezesenek minket a jó erkölcsnek uttyán, a mi sziveinkben adván a szent igazságokot akoron. a midön az emberek minket[285] azokra tanitanak beszédgyek által., ugyan ezért is rendelt az anyaszent egyházában pásztorokot. és doktorokot. az apostol szerént. hogy az Isteni igazságokra tanittsák az embereket, és mind azokra a mi szükségesek az üdveségre

[282] az ⟨egekböl⟩ te szent egeidböl

[283] legyen., ⟨ah⟩ ahoz [⟨ah⟩ *h*-ja *b*-ből javítva.]

[284] [Előző lap alján levágott őrszók nyomai: *ted meg a bölcseségnek jó*]

[285] minket [*k*—*d*-ből javítva.]

[73b:] Hogy ha szükséges minden embernek az oktatás. a még[286] szükségeseb az ifiaknak, akik ifiuságokért. nintsenek elegendö képen oktattatva a bölcseségnek tudományira, vagy nem elegendök arra, hogy magoktol azokot meg foghasák

A nem elegendö kedves fiam hogy minden nap kérjed a böltseséget, és a jó erkölcsöt. hanem szükséges hogy még oktattatást[287] is ohajttsad, és keresed azt, hogy azon az uton vezetesél azok által. akik azt üsmérik.

A tanulásnak ohajtása olyan szükséges ajó erkölcsre,

Sap. 6. 18. hogy ugyan azis annak a kezdete a bölcs mondása szerént. *abölcseségnek kivánsága. atudománynak igaz kivánsága.*

Hogy pediglen egészen el hitethesed magadal ezeket. olvasad figyelmeteségel. ezeket a szép intéseket

Eccli 6. 33. *Fiam ha szomot fogadot tanulni fogsz, és ha akaratodot arra alkalmaztatod. bölcs lészesz. hameg hajtod ate füledet tudományt vészesz bé. és hogy ha szeretz halgatni. bölcs lészesz. az okos vének gyülekezetiben ály, és azok bölcseségéhez szivböl ragaszkodgyál. hogy* **[74a:]** *az Istennek minden beszéllését halgathasad.*

Sok modal juthatunk. a jó erkölcsre valo tanuláshoz. ugy mint a predikacio. a lelki dolgokrol valo könyvek. ezekröl még fogunk szollani, a mi néked leg hasznosab. és leg szükségeseb. ate korodban, a. valamely okos, és jó erkölcsü embernek. read valo gond viselése. a kitöl meg tanulhatnád az üdveségnek valoságos uttyát. ezért is mondgya a bölcs,

Eccli 6. 36. hogy *ha egy értelmes*[288] *embert üsmersz légy szorgalmatoságal. hozája., és gyakorta meg látogassad.*

Ötödik Rész

Hogy mitsoda szükséges. ajó erkölcsnek uttyában a kalauz, fö képpen. az ifiuságnak idejében

E fiam leg föveb mód azok[289] közöt, a mellyek tégedet ajó erkölcsre vezethetnek,[290] **[74b:]** evitetheti végben atöb-

[286] a még ⟨sz⟩ szükségeseb [Törlés tollhiba miatt.]
[287] öktattatást [Ékezethiba.]
[288] értelmes ⟨el⟩ embert
[289] azok⟨ot⟩ közöt,
[290] vezethetnek, ⟨evithe⟩ [74b:] evitetheti

bit. és enélkül tsak nem lehetetlen, hogy a többivel élhess haszonal. az üdveségnek, és avaloságos bölcseségnek uttya, elötted üsméretlen dolog., szükséged[291] vagyon egy olyan kalauzra. a ki téged arra vezesen. ezt, mind a szent irás, mind a szent Atyak igy tanittyák

Ha egy vak más vakot vezet. mondgya az Isten Fia. *mind a ketten averemben esnek* menyivel inkáb ha[292] egy olyan. vak. a ki maga magát vezetné egy olyan uton a melyet nem üsmeri. *jaj annak a ki egyedül vagyon.* mondgya a bölcs. *mert ha el esik senki fel nem emeli,* ugyan ezért is[293] inti oly gyakorta az ifiakot a példa beszédiben., *hogy ne támaszkodgyanak okoságokhoz, a ki magának hiszen az esztelen., a bölcs pedig meg halgattya a tanátsokot* tobiás a többi közöt erre inti a fiát *hogy mindenkor a bölcs ember tanátsát kerese.* a bölcs ide fellyeb azt a tanátsot adta néked, hogy az okos és értelmes emberel tégy üsmerettséget[294] **[75a:]** és azt gyakorollyad, de még erröl meg más szép tanátsot ád: *az olyan szent férfiuval légy szüntelen akit látod hogy az Isten félelmét meg tarttya, akinek lelke, lelked szerént legyen.*, az az. aki szeresen tégedet és te is ötet. *és a ki mikor tantorgatz a setétben.*[295] *szánakodgyék rajtad.* a ki meg segittsen. és ne engedgye hogy el esél, vagy a ki fel emelyen ha el estél. látod mitsoda szükséges ajó erkölcsnek uttyában akalauz, azt is világosan meg láthattad. hogy micsodásnak kel annak lenni, hogy nagy jó erkölcsü legyen. hogy az üdveségedet szerese., hogy avétekben valo eséstöl meg oltalmazon., hogy okosága. és tudománya legyen

matth. 15. prov. 3.5. prov. 28. prov. 12. tob. 4. Eccli. 37. 15

Szent Hieronimus[296] a szent iráshoz. hasonlo tanátsot ád egy ifiunak a ki a jó erkölcsnek uttyában elö akara menni. Ennekem a tettzenék. hogy mindenkor Isten félö áitatos

[291] szükséged⟨re⟩ vagyon

[292] ha [Beszúrás.]

[293] ezért is [*is* — sorvégi margóra írva;] ⟨is⟩ inti [*inti* ⟨is⟩ fölé írva, a sor elején.]

[294] üsmerettséget [*get* — elválasztás után írva a sor vége alá a lap aljára, halványabb tintával.] [75a:] és azt [Talán idegen kéz? Vö. az 50. sz. szövegjegyz.]

[295] a setétben. [Első *t*—*r*-ből javítva.]

[296] Hieronimus [*H*—*h*-ból javítva.]

emberekel társalkodnál., és hogy magad magadot ne tanittsad, se olyan utban ne meny kalauz nélkül. a melyet nem üsméred, ne hogy eleinte mindgyárt el tévelyedvén, a rosz utat [**75b:**] vegyed ajó helyet, vagy is hogy azon szaporában, vagy lassabban járj. mint sem kivántatik, és hogy szaporán menvén el ne faradgy, vagy ha lassan. el ne alugyál az uton

* S. Hier. ep. ad rustic mihi placet ut habeas sanctorum contubernium. nec ipse te doceas, et absque ductoreingrediaris viam quam nunquam ingressus es, statimque tibi in partem alteram declinandum sit. et errori pateas plusquam aut minus ambules quam necesse sit. ne aut currens lasseris. aut moram faciens. obdormias.

Arra intelek tehát fiam. a szent Lélek, és szent Hyeronimus után, hogy egy értelmes, és jó erkölcsü gyontato papot válasz magadnak, a ki igazgasa lelked üsméretit, akitol meg tanullyad mind azt a mivel tartozol az Isten szolgálattyára ifiuságod idejében, ö leszen a te kalauzod és vezéred az üdveség uttyában., meg tanitván tégedet a valoságos áitatoságnak tudományára. és meg mutatván néked azokot a miket elkel kerülni. és amiket tselekedni kel. viszá tészen ajó utban. amidön attol eltávozol, tudtodra adgya aveszedelmet a melyben látni fog: arra meg tanyit hogy a kisértetek ellen ály. arosz szokásidot el hagyad. a jó erkölcsre fog tegedet bátoritani, ö tégedet fel ébreszt a midön azon az uton el aluszol., meg tartoztat ha sietni fogsz; azért hogy[297] ne esél. az elöbbeni lankadságodban. és a lankadságbol. a vétekben. a mely gyakran törtenik az ifiakon. jegyezd fel fiam mind ezeket [**76a:**] ahasznokot egy más után. mind ezeket el veszed egy jó gyontato atyától, akire mind ezekért szükséged vagyon.

Erre valo nézve. terjeszed eleiben gyakorta lelked üsméretinek állapottyát, és belsö voltodot tölle el ne titkollyad. légy nagy tisztelettel hozája. mint olyan emberhez. aki által az Isten hozád szól, és vezérel. légy bizodalomal., az ö igazgatásában. és tanácsiban, halgasad figyelmeteségel oktatásit, kövesed szorgalmatoságal. a miket jóval, és adgy számot néki mind azokrol. a miket végben vittél. ne szégyenellyed neki meg vallani vétkeidet., és mindenek felet örized magadot attol avétektöl a melyben esnek némelykor

[297] hogy ⟨el⟩ ne eséL

az ifiak, a kik valamely nagyob vétekben esvén mint sem a szokás szerént. máshoz mennek gyonni, szégyenelvén meg gyonni vétkeket. a rend szerént valo gyontato papjoknak, eszerént tselekedvén. haszontalanná teszik agyontato papnak igazgatását., és olyan utat vesznek magok[**76b:**]nak. a melyen sok vétkekben esnek, és végtire magokat el vesztik. Nem ugy, fiam nem ugy, szükséges hogy a gyontato atyádhoz olyan bizodalomal légy mint egy gyermek az attyához, egy beteg adoktorához, eleiben terjesztvén egy aránt, a benned valo jót és roszat., adoktor nem tudhatván a nyavalyát, azt meg sem gyogyithattya, és abeteg aki azt el titkolya, veszedelmes nyavalyát várhat. és még ahalált is, ne titkold el tehat soha is magadot a gyontato atyád elöt, és akár mely állapotban légy. ne tarts semmitöl is. nékie mindent meg vallani hogy ha valoságal bánod vétkedet; nem[298] szégyenelheted meg vallani annak. aki azt meg gyógyithattya jobban mint akár ki, mivel tégedet jobban üsmér, és tudgya mitsoda orvoság neked leg hasznosab., el ne felejttsed fiam ezeket az én mondásimot. és kövesed azokot hiven.

Minek elötte el végezem ezt a részt, azt teszem még hozája, hogy olyan szükséges kalauzt lehesen találni. azt az Istentöl kel kérni. kérjed ötet [**77a:**] szivedböl. hogy találhas olyan jora, és azt néked meg adgya, kérj tánatsot erröl. más okos és értelmes embertöl. de ha olyan jora találsz, szükség nélkül meg ne változtassad. mind addig valamég a halál. vagy más egyéb nagy ók. el nem választ tölle

oh fiam mely boldog lész, hogy ha egy ollyan jó kalauznak gond viselése alat élhetz, bizodalomal járhatz az üdveség uttyán. és abban elé mehetz. hogy ha[299] pedig jó kalauzod nem lészen minden nap tarthatz attol a veszedelemtöl. hogy a jó uttol el ne távozál. és magadot elne veszesed.

Emlékezél meg arrol anevezetes dologrol a melyet az irás mond Joás királyrol, ezt a királyt a fö pap Jojada nevelte volt fel. az Isteni félelemben. a törvenyre oktatá.

4 Reg. 12.
2 paral. 24.

[298] nem ⟨g⟩ szégyenelheted
[299] ha [Beszúrás.]

és ajó erkölcsnek uttyán vezeté ötet. hét esztendös korától fogvást. negyven esztendös koráig., azon idö alat szentül is éle ez a király és az irás, ennek a szent fö papnak tulajdo-
4 Reg. 2. nittya szent életét. *Joás szentül viselé magát* **[77b:]** *az Isten elött, mind addig valamég a fö pap Jojada oktatá.* De nem marada meg végig mind ebben az állapotban, mert ez a fö pap meg halván, azt a[300] nyomorult királyt. nem tartoztathatván meg[301] az után az ö jó mesterének oktatási. és jó tanácsi, a szabados és rendeletlen rosz életre adá magát, a melyért sok nyomoruságokban esék. és az Isten tsak hamar az után. nyomorult halált botsáta reája; ez a példa meg tanit arra, hogy mit ér egy jó mesternek igazgatása, a jó erkölcsnek uttyában.

Hatodik Rész

A gyonásrol. elöször a közönségesen valo gyonásrol.

A gyonás olyan szenttség lévén. amelyet akristus rendelte hogy a keresztyének vétkeit el törölye, és az Isten kegyelmében öket viszá tegye, abban nem lehet kételkedni, hogy az olyan mód nelegyen. amely nem tsak hasznos, de még szükséges is., a jó erkölcs megnyerésire,[302] és a szenttségre. a melyet abünböl **[78a:]** valo meg tisztuláson kel el kezdeni., ugyan azért is adom azt it elödben, mint olyan elsö dolgot. amellyen kel[303] el kezdened a fel tett szándékodnak végben vitelét. hogy az Istennek adod magadot, ajó gyonáson kel tehát azt el kezdeni kedves fiam, hogy pediglen a néked hasznos légyen, azt jovallom néked. hogy az egész életedröl valo közönséges gyonáson kezd el. azt pedig három okbol.

Elöször, mert a meg történik némelykor, hogy az elöbbeni gyonások haszontalanok voltanak, példának okáért. amidön agyonásban valamely halálos vétket el titkoltak. a mely

[300] azt a [*t* — későbbi beírás.]
[301] meg [Beszúrás.]
[302] megnyerésire, [*elnyerésire*ből javítva; *m* — beszúrás a soreleji margón, *g*—*l*-ből javítva.]
[303] kel [*k*—*e*-ből javítva.] el kezdened

igen meg történik az ifiaknak. vagy a midön elegendö készület nélkül volt agyonás, a vétkekért valo töredelmeség nélkül. és azokbol valo meg térésnek fel tétele nélkül. ezis nálok igen rendszerént valo., ezen okokra valo nézve a közönségesen valo gyonás szükséges.

Másodszor. ha szinte nyilván ki nem tettzenék is haszontalansága, az elöbbeni gyonásoknak, mind azon által lehet arra ók hogy abban kételkedhesenek. **[78b:]** asok fogyatkozásokra valo nézve a melyekel azok tellyesek a penitentzia tartoknak el mulatásokért, akik meg gyonnak igen kevés készülettel, még kevéseb töredelmeségel., és gyakorta.minden meg térés[304] és elég tétel nélkül, aközönséges gyonás eleget teszen. és helyre hoza azokot a fogyatkozásokot és alélek üsméretet nagy bizodalomban tészi.

Harmadszor ha anéked szükséges nem volnais. de a néked mindenkor, tsak nagy három hasznodra lészen, az egyik.[305] magadra valo nézve. a második[306] a gyontato atyádra valo nézve, a harmadik. a mi az Istent illeti.

1. Magadra valo nézve, magad eleiben tévén az eltöltöt életedet, amelyböl meg üsmérheted; menyire el távoztál az üdveségnek uttyától. és magadot meg alázván az Isten elött. látván amagad nyomoruságát; abbol meg üsméred rosz hajlandoságidot. hogy azt meg jobbittsad., és magadban fel tegyed. hogy egészen az Istennek adod magadot **[79a:]**

2. A gyontato atyádra valo nézve, abban egészen meg üsmérteted véle. a magad lelked üsméretit. ugy hogy bizonyosaban igazgathat teged; és szükségedre valo[307] oktatást adhat néked.

3. A mi az Istent illeti. abban böségeseb kegyelmet nyerhetz tölle, a valoságos meg téresre. és azt annál is inkáb meg adgya hogy meg alázván magadot töredelmeségel bánod vétkeidet

[304] meg térés ⟨nélkül.⟩ és elég tétel nélkül,
[305] az egyik. ⟨a⟩ magadra
[306] másodok [Íráshiba.]
[307] valo ⟨nézve.⟩ oktatást

Hogy pediglen ez a gyonás jó lehesen.

1⁰. Arra a végre tselekedgyed hogy az életedet[308] meg jobbittsad. és el hagyván tellyeségel. avétket magadot egészen. az jó erkölcsnek uttyára. tegyed.

2. készüly ahoz. nyolcz napal annak elötte, és azon idö alat. két dologban foglallyad magadot

1. hogy a vétkeidröl meg emlékezél. 2 hogy azokot töredelmeségel meg bánván ted fel magadban hogy életedet meg változtatod.

Hogy az elsöt követhesed; végy minden nap bi-[**79b:**]zonyos idöt arra hogy magadot meg visgállyad az Isten,[309] és az anyaszent egyház parantsolatinak rendi szerént. és a hét fö vétkekröl.

De fö képen a másodikán kel munkálodni mint leg nehezeb, és leg szükségeseb dolgon., és a melyre leg kevesebet készülnek rend szerént. ugy mint a töredelmeségen.[310] hogy meg nyerhesed Istentöl. könyörögni kel. olyan dolgokrol kel olvasni a melyek meg utáltassák avétket., és az Isteni szolgálatra ingerellyenek, de a szükséges hogy a[311] könyörgés buzgo legyen, és az olvasás figyelmetes.

Vond el tehát magadot kétszer. vagy háromszor napjában különösön., és ót le borulván Isten elöt, kérjed ötet[312] alázatoságal., és buzgóságal. hogy szállya meg szivedet, adgya néked kegyelmit. a melyel meg láthasad nagyságát a véteknek. és hogy mely igen meg boszonttya az, az ö véghetetlen jóságát. hogy azt töredelmeségel meg bánhassad, és hogy azt tellyeségel el hagyhassad a valoságos penitentzia[313] tartás által, és elete[**80a:**]det, egészen meg változtathasad.

A gyonásodnak napján, minek utanna az Istennek kegyelmét kérted volna olyan nagy dologra, járuly ahoz a szenttséghez, nagy tisztelettel., elmédnek nagy figyelmeteségivel.,

[308] életedet [Első *e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával; első *t*—*g*-ből javítva; előbb *elégedet* volt.]

[309] az Isten,⟨nek.⟩ és

[310] a töredelmeségen. [*s*—*g*-ből javítva.]

[311] a ⟨g⟩ könyörgés

[312] ötet ⟨h⟩ alázatoságal.,

[313] penitentzia [*p*—*b*-ből javítva.]

és szivbéli nagy töredelmeségel. vádold bé magadot vétkeidröl. alázatoságal. és tisztán, és az után, hogy azokot meg vallottad volna., fogad fel a gyontato atyádnak, hogy azokot utalni fogod; főképen az Istennek jóságáért a kit oly igen meg bántottad, hogy alázatoságal kérsz tölle botsánatot, és hogy kész vagy inkab meg halni. mint sem valaha ötet meg bántani, kérjed az után a gyontato atyádot, hogy a vétek ellen valo orvoságot adgyon néked. hogy többé abban ne esél. és modot abban. hogy az után a jó erkölcsben, és az Isten félelmében élhess. emeg lévén. figyelmetességel halgasad a mit fog mondani, és a midön az absolutiot akarja néked adni. alázd meg Isten elött magadot és töredelmeségel meg bánván vétkeidet, kér-[**80b:**]jed irgalmaságát néki, hogy had oldozon fel tégedet menyekben, akoron[314] midön a pap fel oldoz eföldön.

Oh! mely boldog nap a fiam. a melyben meg szabadulsz a vétektöl, es az ördög hatalma alol., hogy az Isten fiai közöt lehess. és hogy ötet szolgálhasad hüségel mindenkoron

De hogy ez a gyonás hasznos lehesen. arra vigyáz. hogy azt elne felejtsed[315] oly hamar. a mint etörtenik sokakal., hogy az után arol nem is gondolkodnak, és viszá térnek az elöbbeni életekre. ez okáért, nagy szorgalmatoságal vid végben mind azokot a miket a gyontato atyád hagyot néked. vagy a vétkeidért valo penitentzia tartásrol, vagy arol. hogy mikepen kerülhesed el azokot az után.

Arra vigyáz. hogy minden regel. ujisd meg magadban atöredelmeséget, és a fogadást hogy az Istent meg nem bántod., és a[316] fel tételt. hogy többé ötet meg nem bántod.

[**81a:**] *Hetedik Rész*

A rend szerént valo gyonásrol.

Hogy a gyonás,[317] nem tsak igen hasznos. de még tellyeségel szükséges módgya hogy az embert ajó erkölcsnek uttyában meg tarttsa, ez olyan igazság, a melyet a minden napi

[314] akoron ⟨a⟩ midön a pap
[315] felejtsed [*j*—*t*-ből javítva.]
[316] a [Beszúrás.]
[317] a gyonás, ⟨igen hasznos⟩ nem tsak igen ⟨ig⟩ hasznos.

proba valoságosá tészi. a mely meg is mutattya, hogy azok, akik ezel az Isteni orvoságal nem élnek. viszá térnek avétkekre. a melyeket el hagyták volt, ez igy lévén fiam., azt bizonyosnak tarttsad; hogy ha a jó erkölcsben akarsz élni, a penitentzia tartásnak szenttségéhez gyakorta kel jarulnod: és ha azt el mulatod soha a rosz erkölcstöl meg nem menekedel. se a veszedelemnek uttyától; ezt világosan meg mutatom néked, a következendö okokal.

1. Mert ha szinte egy darab idöig nem esnél is[318] halálos vétekben., mind azon által agyakorta **[81b:]** valo gyonás nélkül, el nem kerülheted más egyéb sok vétkeket, a melyeket ha meg szaporitod, és el mulatod, a halálos vétekre vezetnek

2. A gyakorta valo gyonás nélkül, észre sem veszed hogy a rosz szokásokra adod magadot a melyeket nem is tartanád roszaknak lenni, és sok olyan veszedelmes állapotokban esel; a mellyektöl magadot nem fogod[319] örizni, hogy ha tsak azt elödben nem adgyák., apedig ugy lehet meg, hogy ha lelked üsméretit valamely okos gyontato pap eleiben terjeszted; aki azokot észre vévén, el is kerülteti veled.

3. A lehetetlen.[320] hogy sok ideig lehes kisértet nélkül. fö képen az olyan ellen mely a tisztaságot tekénti. én tehát azt mondom. hogy lehetetlen az ellen sokaig[321] tusakodni a gyakorta valo gyonás nélkül. lássad akar mit tselekedgyél. de ha gyakorta nem élsz ezel az orvoságal, minden bizonyal. meg gyözetel: aminden napi proba azt meg mutattya, hogy aki el mu**[82a:]**lattya az orvoságot. a betegségben esik; és a betegségböl a halálban

A gyonás fiam a vétek ellen valo orvoság.

1. mert szenttség lévén. kegyelmét. ád. hogy azt el kerüllyed.

2. Mert meg ujittattya veled a töredelmeséget a vétek meg utálását, és annak el hagyását.

[318] is [Utólagos beszúrásnak látszik a két szó közé.]
[319] fogod [*f* — javítva olvashatatlan betűből.]
[320] A lehetetlen. [Harmadik *e*—*l*-ből javítva.] ⟨s⟩ hogy sok
[321] az ellen sokaig ⟨ellene⟩ tusakodni

3. Mert a gyontato papnak intési fel emelik és meg bátorittyák a penitentzia tartot hogy a vétket el kerüllye. és hü légyen az Istenhez

4 Mert a penitentzia tarto meg valván vétkeit, és kisértetit a gyontato papjának, veszen tölle. olyan modokot. a melyekel azok ellen álhat. a gonosz lélek semmitöl ugy nem tart. mint attol hogy észre vegyék, ö olyan kigyó. aki el rejti magát a midön marni akar; és el szalad. ha észre veszik,. és nagyob tsalárdságot nem tselekeszik az ifiak el vesztésekre, mint azt, hogy némává teszi öket a lelki dolgokban, és nem engedi hogy magokot ki nyilatkoztasák., azért hogy abban a vesze[**82b:**]delmes halgatásban, segittséget ne vegyenek a kisérteti ellen valo állásra., se olyan modokot a melyekel el hagyhasák rosz erkölcsöket, *a vétek,* mondgya szent Bernárd. *hamar meg gyogyitatik. ha azt meg vallyák, de a halgatásal. a nevekedik; ha azt ki nyilatkoztattyák nagybol, kitsidé leszen, és ha el fedezik. kitsinyböl. nagyá lesz.*

peccatum proditum cito curatur crimen vero tacendo ampliatur, vitium, si patet fit ex magno pusillum, si latet, fit ex minimo magnum
S. Bern. Serm de interiori dono

Ezen okok után nem kétlem fiam, hogy magadal elne hitethesed . . hogy mitsoda szükséges a gyakorta valo gyonás. de mint ez igen nagy és szükséges dolog. és hogy abban gyakorta nagy vétkekben esnek., azért ez iránt még több oktatásokot is adok. a melyeket kérlek. olvasad figyelmeteségel.

Nyolczadik Rész

A gyonásrol valo szükséges oktatás.

Gyonyál meg leg aláb minden holnapban., soha azt elne mulasad; hogy ha akisértetek szaporák. akor gyakortáb kel meg gyonni. [**83a:**] erre jol reá vigyáz, mert eszükséges dolog, és[322] ezt nem követvén. avétekben esnek nyomorultul

2. Vigyáz az olyan vétekre, amely sokakal. meg történik., hogy tsak akor gondolkodnak agyonásrol. a midön valamely kisértetben estenek, ez olyan keserves viszá élés, a melyel meg tsalya az ördög alelkeket., mivel nem bolondságé a, akor gondolkodni az orvoságrol. a midön halálos betegség-

[322] és ⟨m⟩ezt nem

Eccle. 18.

ben estenek, holot azt meg elözhették volna ugyan azon orvoságal. a bölcs tanátsa szerént. *Ante languorem, adhibe medicinam, abetegséget elözd meg az orvoságal.*

3. Vigyáz még inkáb. egy[323] más nagyob. vétkire azoknak, kik akisértetben esvén, nem hogy mentöl hamaréb ki kelnének abbol., és apenitentzia szenttségihez járulnának,[324] hanem a vétekre hagyak magokot, és a gyonást el mulattyák., vagy szégyenböl, vagy lágyságbol, vagy hogy keveset gondolnak üdveségekel., mind ezek el halogattattyák vélek agyonást. valamely jó innep-**[83b:]**napig. a mely nélkül nem is gondolkodnanak ilyen szükséges orvoságrol., az illyen viszá éles. közönséges az ifiak közöt, és ez is az oka hogy a jó kezdet után. sokan viszá fordulnak, és[325] ismét arosz erkölcsben esnek, az esésért nem kel kéttségben esni, hanem fel kel kelni, és ugyan az esetel kel magunkot jobban oltalmazni az esettöl. és nem[326] kel. bünt, bünhöz tenni.

4. Ha lehet mindenkor a rend szerént valo gyontato atyádhoz. gyonyál, mind azon által. ha ameg nem lehet. azért agyonást el nem kel mulatni.

5. Aban bizonyos lehetz. hogy az ördög a menyiben tölle lehet, meg gátollya agyakorta valo gyonásodot, minden féle akadályt tészen elödben, némelykor azt hiteti el veled. hogy az igen nagy baj, hogy ahoz nem vagy jó készülettel. némelykor hogy arra szükséged nintsen, mászor valamely dolgot teszen elödben, gyakorta. meg untattya veled a gyonást; gyakorta. és igen gyakorta **[84a:]** azt hiteti el veled. hogy szégyen egy ifiunak. a szenttségek gyakorlása, akarván azt. hogy meg piruly a leg szentebb, és leg üdveségeseb dologért; egy szoval minden mesterségit abban veti, hogy el fordithason ilyen szükséges. és hasznos dologtol.. de fiam az Isten nevére kérlek, hogy ezen akadályokra ne hajts. és tarttsad ördögi kisértetnek, mind azokot a gondolatokot, a melyek el akarnak forditani a fel tet napon valo gyonásodtol.,

[323] egy ⟨oly⟩ más
[324] járulnának, ⟨ts⟩ hanem
[325] viszá fordulnak, és ⟨vi⟩ ismét [Törlés a sor végén.]
[326] nem ⟨b⟩ kel. bünt,

Hogy pedig a gyonásod jó lehesen. igyekezél ezeket követni.

I. visgáld meg lelked üsméretit mentöl jobban lehet tölled, az olyan vétkekröl. a melyekre leg hajlandób vagy.

II. meg visgálván magadot, töredelmes szivel bánnyad hogy az Istent meg bántottad; és alázatoságal kérj tölle botsánatot

III járuly a gyonáshoz tisztelettel. és szemérmeteségel, meg gondolván. hogy az Isten eleiben ugy mégy [84b:] mint birád eleiben., hogy irgalmaságát kérjed, és ha kételenitetel várakozásban lenned, olvass. vagy imádkozál addig nagy töredelmeségel.

IV. vald meg vétkeidet alázatoságal. és világosan., meg értetvén jól azokot agyontato atyadal; sokan vannak olyanok akik tsak félig mondgyák ki vétkeket, és akik azt várják hogy a pap kérdgye töllök atöbbit; az illyen vétek. és az ilyenért gyakorta a gyonás haszontalan valo, és szenttség törésben esnek.

V. vigyáz igen arra, hogy soha egy halálos vétket el ne titkoly agyonásban, szégyenért, félelemért. vagy egyébért, ez olyan nagy rosz a melyben gyakran esnek az ifiak, fö képen némely bizonyos tisztátalan vétkeket, a melyeket szégyenlik meg vallani, és nagy szenttség töréseket tselekesznek, és szüntelen valo halálos vétekben maradnak, oh. fiam. ne esél sohais az ilyen nyomoruságban, a melyel, az ördög. sok [85a:] számu ifiakot tsal meg. és veszt el.

VI. Ne keresed agyonásidban, hogy a gyontatopapod meg ditsérjen. hanem hogy meg[327] gyogyittson vétkeidböl, és az üdveség uttyan vezesen

VII. A vétkeidet meg valván., halgasad figyelmeteségel a pap oktatásit, és hogy mikre int. ne tselekedgyél ugy mint azok, akik. a midön a pap nékik beszél. arol gondolkodnak hogy ha nem felejtetteké el valamely vétket. eközönséges fogyatkozás de igen rosz, az alat a még apap absolutioját veszed. nagy töredelmeségel kérjed büneidnek botsánattyát Istentöl, meg szánván. bánván. azoknak tselekedetit., fel

[327] meg ditsérjen. hanem hogy meg ⟨ditserj⟩ gyogyittson [Törlés a sor végén.]

tévén magadban hogy minden erödböl magadot meg jobbitod az ö kegyelmének segittségével,

VIII. A penitentziádot vid végben szorgalmatoságal. és buzgoságal.

[85b:] IX. szoktasad magadot arra. hogy a gyonásod napján., visgáld meg jól azokot a fö vétkeket, a melyekben estél.[328] gondolkodgyál. az intésekröl. a melyekre intet a pap, hogy magadot meg jobbittsad., tedd fel magadban hogy azokot követni fogod

Kilentzedik Rész

A Szent Komuniorol

A Kristus Jesus. ami meg váltonk, és üdvezitönk oly igen kivánta a mi meg szentelésünket és üdveségünket, hogy meg nem elégedék apenitentzia tartás szenttséginek rendelésivel. amelyben a maga tulajdon hatalmát adá az apostolinak abünök meg botsátására: hanem még a szenttséges Eucharistiának[329] szenttségit nékünk hagyá, hozánk valo meg foghatatlan szeretetéböl, a melyben valoságal adgya magát eledelül lelkünknek., hogy azokot meg tarttsa, akegyelemnek életében. hogy azokot meg gyogyittsa betegségekböl. meg erösittse gyengeségekben, és hogy örök életet adgyon nékik

Nisi manducaveritis carnem filii hominis. et biberitis ejus sangvinem non habebitis vitam in vobis. joan. 6.

[86a:] Ebböl következik, hogy a szent komunio igen szükséges azoknak. akik a jó erkölcsöt ohajttyák, és azok akik valoságal kivánnyák üdveségeket. azon igyekezenek hogy ahoz gyakorta járulhasanak. *Ha az én testemet nem eszitek*, mondgya akristus. *és az én véremet nem iszátok, nem lészen élet bennetek.*

frumentum electorum et vinum germinans virgines.

Kedves fiam az Isten[330] kegyelmének. ebben az élö kut fejében merithetz magadnak minden szükséges segittségeket, és jó erkölcsöket, keresedé abölcseséget,? it az örökké valo bölcseséget veszed. valojában., kivánodé atisztaságot, it magát a tisztaságot veszed, szükseged vagyon az eröre hogy meg tarthasad ez élet akadályi. és veszedelmi közöt

[328] estél. [*é*—*ö*-ből javítva.]
[329] Eucharistiának [*n*—*t*-ből javítva.]
[330] az Isten⟨nek⟩ kegyelmének.

ajó erkölcsöt, it a[331] kegyelmeknek kut fejét veszed., a ki meg oltalmazhat mind az ellen, a ki üdveségednek ellene áll. Zach. 9.

Ez így lévén járuly tehát gyakorta ehez a szenttséghez. és meg ne vessed kegyelmét az üdvezitönek, a ki oly tsudálatos szeretettel. adgya néked magát, és a meg mutattya, hogy az üdveségit nem ohattya., a ki el mulattya **[86b:]** az üdveségnek kezdetit.

Es noha közönségesen idöt ne lehesen is szabni a komuniora, mivel a, kinek kinek a maga állapottyától füg. azt mondom mind azon által., hogy igen jó rend szerént[332] minden holnapban komunikálni de ez iránt[333] szükséges tanátsot kérni a papodtol

Mint hogy pedig a komunionak haszna azon áll. hogy a komunio ahoz illendö készülettel legyen, ezeket jovallom tehát néked. hogy a komuniod jó legyen. tarsd meg ezeket és minden komuniod elött. olvasd el.

Tizedik Rész

Mint kell. a jó komuniohoz készülni

A komuniohoz készüly leg jobban a mint tölled lehet. aregeli imádságodban kérjed az Istent adgya kegyelmét hogy a szentül valo komuniora készülhes. tarttsad az elmédet egész regel. arol a nagy dologrol[334] valo gondolatban., a melyhez akarsz készülni. és mondgyad gyakorta magadban a mit. **[87a:]** David mond vala a midön a templom épitésihez készült. *Grande opus. non enim hominis praeparatur habitatio sed Deo.* Ez igen nagy dolog mivel nem embernek kel késziteni lako helyt, hanem az Istennek, Igen is. fiam. a kristus Jésusnak. valoságos Istennek, és embernek akarsz lako helyt késziteni lelkedben, olyat kel tehát néki készziteni. a mely méltó legyen hozája.

A templomban idején el meny az imádságra és agyonásra, és kérd meg a gyontato papodtol. hogy ha a komuniora

[331] a [Beszúrás.]
[332] rend szerént [*d* — hosszú *ſ*-ből javítva.]
[333] ez iránt ⟨u⟩ szükséges
[334] dolog⟨ban⟩rol [*rol* ⟨ban⟩ fölé írva.]

el mehetzé. és ha jónak találllya hogy el meny, eszerént készittsed ahoz magadot

A komuniod elött fél orával. szály egészen magadban. és tselekedgyed azt a mit jovallok néked. 1. alázd meg magadot egészen a kristus Jésus elött. méltatlannak üsmervén magadot arra hogy ötet vegyed, méltatlan, az ö nagyságához. és szenttségihez képest. méltatlan amagad vétkeihez képest. *Ergone credibile est. ut habitet Deus Cum hominibus?* hát le-[87b:]heté, hogy az Isten az emberekel lakjék.?[335] monda Salamon. a midön el végezé atemplomot,, mond el ezeket magadrol, kérj büneidröl valo botsánatot, a melyek érdemetlenné tettek arra hogy ötet vegyed; 2. kérjed kegyelmit arra, hogy méltán vehesed ötet. az az. tiszta lelki üsméretel. élö hitel,, nagy alázatoságal., az ö joságához valo buzgo szeretettel, magadban tellyeségel valo el tekéllésel, hogy egész eletedben fogod hiven szolgálni, el lehet mondani. a komuniohoz valo más egyéb imádságokot is: de figyelmeteségel.

A komunionak ideje lévén. meny az oltár eleiben nagy szemérmeteségel, nem tekintvén se egy felé, se más felé. azért ne sies hogy elsö lehes. hanem hagy másokot elöre menni, térden lévén, imádgyad a mi urunkot alazatos szivel. és minek utánna el mondottad volna a Confitéort. Domine non sum dignus. vegyed erös hittel alázatoságal. a menyeknek Istenét. és lelkednek üdvezitöjét.

[88a:] Az oltártol viszá menvén ahelyedre; ne vegyed mindgyárt akönyvedet elé. hanem elmélkedgyél az üdvezitöröl aki hozád méltoztatot jöni.

1. Imádgyad alázatos szivel az ö nagyságát.

2. Tsudállyad jóságát., a melyel tégedet meg látogat. el mondván azt néki. amit szent Ersébet monda a szent szüznek. *honnét vagyon a, hogy azén Istenem látogatásomra jöjjön.?* vallyad meg azt magadban, hogy érdemetlen vagy ahoz akegyelemhez, 3. kérjed tölle büneidnek botsánattyát, bánnyad hogy egy olyan Istent meg bántottál, aki oly szeretettel és jóságal adgya magát néked, fogad fel nékie hogy mindenkor szeretni fogod, és soha tölle elnem távozol.

Et unde hoc mihi ut veniat mater domini ad me. luk. 1.

diligam te domine fortitudo mea dominus firmamentum meum, et refugium meum. et liberator meus ps. 31

[335] lak⟨ni⟩jék.?

4. mutassad eleiben lelkednek szükségit, kérjed kegyelmit hogy a kisértetek ellen álhas., hogy a rosz társaságot el kerülhesed, és[336] a vétekre vivö alkalmatoságokot, gyogyittson meg rosz szokásidbol,[337] és hogy elé mehes ajó erkölcsökben, 5. adgy hálákot néki aveled tett kegyelemért, hogy hozád méltoztatot jö-[88b:]ni, és azért anagy jó tételményiért. ajánlyad nékie lelkedet, életedet,[338] mindenedet. és minden tehettségedet. mind ezekröl tsak kevés idö alat kel elmélkedni,. de nagy buzgoságal.

A templombol viszá térvén, arra vigyáz, hogy minden tselekedetidben meg emlékezél. a regeli szent tselekedetedröl., a prédikáciora. vetsernyére el meny ha lehet, és tölcs egy nehány orát. a jó és lelki olvasásban, kerüld el a sok féle társaságot, és Isteni dolgokrol beszélges. és azon a napon, az is legyen a te leg nagyob mulattságod.

Tizen egyedik Rész

A regeli Imádságrol.

A[339] gyonás, és a komunio igen fö módók a jó erkölcs el nyerésire, de azok. semmi haszonra., vagy is igen kevés haszonra lennének, hogy ha ezeket el mulatnák: ugy mint, aregeli, és az estvéli imádságot. **[89a:]** a szent Mise áldozattyát., az idönek joban valo töltésit, a maga meg üsmérésit, a jó könyvek olvasását. a jó társaságot. mind ezek olyan szükséges modok ajó erkölcsre., hogy az étel és a lélegzet vétel. nem szükségesebek a testi élethez. mint ezek, az áitatoság meg tartására, a mely élete aléleknek.

Minden teselekedetinkel tartozunk az Istennek de föképen a napnak elsö tselekedetivel, az is ö elötte leg kedveseb, ugyan azal is szentellyük meg atöbit az által, az Isten áldását veszük atöbb tselekedetinkre is, és egész naprá valo kegyelmit gyüjttyük valamint az Izraeliták gyüjtötték apusztában a mannát regel. a melyel táplálták magokot azon anapon.

[336] és [*é* — javítva olvashatatlan betűből;] a [beszúrás.]
[337] szokásidbol, [*bol o*-ja *ó*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]
[338] életedet, ⟨és⟩ mindenedet. és
[339] A ⟨komunio. és a⟩ gyonás, és a komunio

Es amire kel vigyázni a mannában. ahogy a kik regel nem gyüjtöttek, a nap fel jötele után semmit nem találtanak. az irás azt a szép okát adgya. hogy az Isten. a ki azt harmatoztatta minden regel. azt el is olvasztatta a nap fényel., *azért* **[89b:]** mondgya abölcs. *hogy minden ember meg tudgya hogy nap fel jötele elöt kel az Istent áldani. és hogy hajnalban kel ötet imádni*

Sap. 16.

De fiam arra vigyáz, hogy az olyan formában legyen., valamint a bölcs adgya elödben, a ki is nem akarja hogy az imádság erövel, és imel ámal legyen hanem buzgoságal. azt mondgya, *hogy a bölcs regel. az ö teremtöjéröl valo gondolatra*[340] *adgya a szivét.* az az, hogy az elsö gondolatit az Istennek adgya. és imádgya ötet mint teremtöjét; és meg hálállya jó tételeményit. hogy *könyörögni fog. a magosság béli elött,* az az. hogy imádni fogja az Isten nagyságát hogy pedig ezt követhesed. vigyaz arra a mi következik.

Cor suum[341] tradet ad vigilandum diluculo ad dominum qui fecit illud et in conspectu altissimi de precabitur Ecli 36.

Minden nap regel. mihent fel kelsz. különös helyen térdepely le. és ót. 1. Imádgyad. az Istent tellyes szivedböl. mint örökös uradot és teremtödet. a kitöl vetted létedet.

2. Adgy hálákot néki minden hozád valo jo tételeményiért, azért hogy tégedet teremtet. **[90a:]** hogy szent Fiának érdemi által meg váltot, keresztyéné tett. a közönséges anyaszent egyháznak fiává. hogy az üdveségednek szükséges igazságira oktattatál, és más egyéb különös jó tételeményiért

Kérjed alázatoságal. egész életedben tett büneidnek botsánattyát, a melyekel anyira meg bántottad az ö joságát, és viszá éltel jó tételeményivel,

4. kérjed kegyelmit hogy szolgálattyában tölthesed a napot vétek nélkül, ted fel magadban hogy semmi halálos vétket nem tselekeszel., el is kerülöd az arra vivö alkalmatoságot, és visgáld meg. még elöre hogy mitsoda alkalmatoság lehetne azon a napon. és attol. ojad[342] magadot

5 Ajánlyad néki minden tselekedetidet. azon a napon, kérjed hogy áldgya meg azokot, és hogy semmit ne tsele-

[340] gondolatra ⟨a szivét.⟩ adgya a szivét.
[341] Corsuum ⟨dalit⟩ [?] tradet
[342] ojad [*o* — javítva *a*-ból?]

kedgyél parantsolati ellen. hanem mindent az ö ditsöségire.

Ajánlyad magadot a Boldogságos: az örzö Angya[**90b:**]lod, és a patronusod gondviselések alá, ezeket rövideden. és buzgon tselekedgyed; és aban bizonyos lehetz fiam, hogy ha ezeket hiven követed. meg találod a bölcseséget, valamint a bölcs mondgya. *akik regel vigyáznak ream. meg találnak engem* prov. 8. 17.

Tizen kettödik Rész.

Az estvéli imádságrol

Hogy ha szükséges a napot jól kezdeni, nem aláb valo szükséges azt jol végezni, az ó törvényben az Isten meg parantsolta volt. hogy áldozat lenne. minden regel. és minden estve. hogy meg lásuk abbol, hogy valamint a napnak kezdetekor tartozunk ötet imádni, ugy háláadásal is tartozunk néki. annak avégin.

A föveb része ennek atselekedetnek, a lelki üsméretnek meg visgálása., a mely olyan dolog. hogy azt el nem kel mulatnod, ha valoságal akarsz ajó erkölcsben eléb menni., ez igen jó modgya. arosz szokás el hagyásának. a vétekben valo esés el kerülésinek., igen szükséges avétkek meg-[**91a:**]üsmérésére, és azoknak el kerülésére; hogy a halálos vétket meg utállyák, és azon igyekezenek hogy azt többé ne tselekedgyék., az ilyen visgálás nélkül, sok vétkekben esnek, a melyeket[343] ha el mulattyák, a halálos vétekre vezetnek, az ilyen meg visgálással pedig, agyónás könyeb lehet,. az életet meg jobbittyák. arosz halált meg elözik, ajó halálhoz készülnek., magokot meg itélvén. az itéletet meg elözik, és igy követik abölcsnek ezt a szép intésit. *Az itélet elöt kérdezd meg magadot. és az Isten elött engesztelést találsz,* Eccli. 18. 20.

Vigyáz tehát fiam arra hogy az estvéli áitatoságodot soha elne mulasad: és ezt a rendet kövessed.

1. Estve minek elötte le feküg̈yel. le terdepelvén. az Istent imádgyad szivesen, adgy néki alázatoságal valo

[343] a melye⟨t⟩ket [*ket⟨t⟩* fölé írva;] ha el mulattyák, a halálos [*ál — es*-ből javítva.]

hálákot. mind azokért a jó tételeményiért, a melyeket vettél joságától., fö képpen. hogy tégedet meg tartot azon anapon, és meg oltalmazot azoktol a szerentsétlenségektöl, a melyekben eshettél volna **[91b:]**

2. kérjed kegyelmét. hogy meg üsmérhesed vétkeidet a melyeket tselekedtél azon anapon, hogy azokért botsánatot kérj. és magadot meg jóbbittsad

3. visgáld meg lelked üsméretit mind azokrol a vétkekröl,. a melyek rend szerént valok, erre valo nézve juttasd eszedben mind azokot a tselekedeteket[344] a melyeket tselekedtél regeltöl fogva estig, és nézd meg hogy mitsoda vétket tselekedtél azokban. jusson az is eszedben, ha azon a napon voltálé valamely kisértetben., ha annak engedtélé, vagy ellene állottál; hogy mitsoda társaságban voltal; ót mitsoda roszat tselekedtél. rosz példát adván beszédedel. és tselekedetedel, hogy az idöt jól, vagy roszul és tsak haszontalan töltöttedé el.

4. Meg látván hogy miben vétettél, töredelmeségel bányad azokot, kérj azokért alázatossággal botsánatot Istentöl; és ted fel magadban hogy azokot többé nem tselekeszed. és az elmédben azokot meg tartván.. leg elsö alkalmatossággal. azokot meg gyonyad

[92a:] De ha oly szerentsétlen volnál., hogy azon vétkek közöt volna valamelyik halálos., oh' Istenem! fiam, fel ne kely addig helyedböl, még böségel meg nem siratod nyomoruságodot. és meg nem bánod, hogy oly igen bántottad azt a nagy, és szent Istent., kérj azért botsánatot tölle., és fogad fel néki. hogy azt meg fogod gyonni;

kérjed kegyelmét. hogy meg ne haly abban a nyomorult állapotban, oh! kedves fiam, hogy lehetne aluni félelem. és nagy nyughatatlanság nélkül, a midön a lélek üsméret. terhelve vagyon halálos vétekel, ha az a félelem meg nem hattya szivedet, azt irtoztato rosznak tarttsad, és azördög tört vett elödben. hogy meg ejttsen; és az örök veszedelemben ejttsen

[344] tselekedeteket a melyeket [*eket a* — utólag beszúrva halványabb tintával. Eredetileg: *tselekedet a melyeket* volt; javítás közben *a* törölve. Mikes javitása?]

5 Ajánlyad Istennek testedet.[345] és lelkedet. kérjed ötet hogy oltalmazon meg. az éttzakai veszedelmektöl., fö képen avétektöl., az után kérjed. a Boldogságos szüzet. az örzö Angyalodot, a pátronusodot. és a töb szenteket [92b:]

Es mint hogy a napnak kezdetin, a jó életre valo kegyelmit kéred Istennek. ugy annak avégin, a jó halálra valo kegyelmét kérjed, mindenik napnak avége. képe, a mi utolso napunkon valo életünk végének, végezd el tehát életednek minden napjait. valamint életedet akarod egyszer el végezni

Tizen harmadik Rész

A szent Miséröl

A szenttséges Misének áldozattya.,[346] leg nagyob a mi titkaink közöt: és leg fövebb tselekedete vallásunknak, ez olyan áldozat, a mellyet a kristus Jésus rendelte. a melyben, az ö valoságos Testének, és vérinek. fel mutatása által. 1. Az Istent olyan nagy tisztelettel tisztellyük. a melynél néki nagyobat nem adhatunk. 2 hálákot adunk néki jó tételeményiért, 3. az által meg engesztelyük, hogy büneinket meg botsása. 4. az által, kegyelmit nyerjük. az ó törvény béli négy áldozatot ez az áldozat magában foglallya. ugyan [93a:] ezt is jelentették.[347] mivel ez egy szers mind. Egész áldozat, Engesztelö áldozat, hálá ado áldozot. megnyerö áldozat

Az olyan boldogok,[348] kik jelen lehetnek ezen a szent áldozaton, reszesülnek ezekben a négy féle hasznokban, tsak azon ugy legyenek jelen a mint kivántatik.

Ahoz pedig. három dolog szükséges; figyelmeteség. tisztelet. és áitatoság. Figyelmeteség, hogy az elme jelen légyen. és figyelmezen arra az Isteni dologra, Tisztelet. hogy nagy

[345] testedet. [*d*—*t*-ből javítva.]

[346] áldozattya., ⟨leg föveb és⟩ leg nagyob a mi titkaink közöt., és leg fövebb

[347] [Előző lap alján őrszók: *ezt is jelentették*]

[348] boldogok, ⟨hogy⟩ kik [*kik* ⟨hogy⟩ fölé írva.]

szemérmeteséggel legyenek külsö képen., belsö képen pedig igen nagy[349] tisztelettel. ahoz a szenttséges áldozathoz, a melyen, még az Angyalok is. rettegésel, és félelemel vannak jelen. Áitatoság. mert nem imel. ámal, és tsak szokásbol. kel ót jelen lenni. a mint ezt gyakorta tselekeszik,. hanem olyan szándékal és ohajtásal., hogy részesülhesenek ennek az áldozatnak négy hasznaiban. hogy ót az Istent imádgyuk köteleségünk szerént, jó tételményiért valo hálakot adgyunk **[93b:]** néki, kérjük büneinkért valo irgalmaságát., és kérjük malasztit., föképen olyan malasztit, hogy övé lehesünk tellyeségel, és ö néki engedelmeskedgyünk egész életünkben

Igyekezél tehát fiam. azon. hogy minden nap el mehess arra a szenttséges áldozatra. de soha elne felejttsed, ezt a harom dolgot. a melyekröl szollék ugy mint. a figyelmeteséget. tiszteletet, és az áitatoságot, meg más sok féle képen is jovallyák a Mise halgatását. de tsak te ezen három dolgokal halgassad, és hogy vigyed végben a fellyeb meg mondot négy dolgot, ugy mint. hogy ót alázatoságal. imádgyad az Istent, adgy hálát néki jo tételményiért, kérjed büneidnek botsánattyát, könyörögj malasztyáért. mind magadra mind másokra. ennél hasznosab modot a mise halgatásában nem követhetz.

A fellyeb meg mondot négy dolgot. föképen a Consecratiotol fogvást. a Communioig kel végben vinni. a Consecratio elöt valo idöben valamely más imádságokot mondhatz el, vagy pediglen apapot követheted **[94a:]** minden imádságiban, a misének minden részeiben. ugy mint. kérj véle botsánatot Istentöl. az introitus, és a kyrie eleisonkor., könyörögj véle. midön a könyörgéseket mondgya. halgasad figyelmeteséggel az Epistolát. és az Évangyéliumot, mint ha magát a kristust halgatnád. és tarts meg mindenkor az elmédben valamit azokbol, a Credot mond el véle, és az offertoriumkor ajánlyad véle együt, a prefaciokor mikor azt mondgya. Sursum Corda. emeld fel Istenhez szivedet, és légy figyelmeteséggel., hogy a Consecratiokor imádgyad. a mi urunkot, és a fellyeb meg mondot négy dolgot végben vigyed.

[349] nagy [Beszúrás.]

A munkárol. és az idö töltéséröl.

Nem elég a napot jól kezdeni. és jól végezni. a mint azt meg mutattuk, azt még hasznoson is kel tölteni valamely tisztességes munkában., nem lévén semmi. a mi ugy ellenkeznék ajó erkölcsel; se jób akaroja nintsen a véteknek, mint a henyélés, fö képen az **[94b:]** ifiuságban, a mint ezt meg fogjuk mondani. erre valo nézve fiam, ha valoságal a jó erkölcsben akarsz élni, azt[350] el kel magadal hitetni, hogy tellyeségel szükséges el kerülnöd a henyélést. és magadot, a magad rendihez valo munkában foglalnod.

Halgass fiam engemet mondgya a bölcs. és meg ne ves engem. és végezetre meg találod az én igéimet. minden tselekedetidben gyors légy, és semmi betegség nem talál reád, it nem tsak a testi betegségeket hanem a lelki betegségeket is érti. a henyélés meg gyengitti, atestet, a rosz humorok miat. a melyeket gyüjti magában., alelket nem aláb valo képen gyengitti. de még sokal veszedelmeseben, mert minden féle rosz erkölcsöt bé vétet véle. és mint hogy atestnek szükséges amozgás. a fáradság. az egéség meg tartására., a foglalatoság. és a munka, a lélek egéségire is oly szükségesek, hogy azok nélkül lehetetlen azt meg tartani. Ecclí 31 26.

Elne mulasad tehát fiam, magadot minden nap olyan munkában foglalni, a mely ahoz arendhez illik, a melyben az Isten tett. ne tekénttsed azt. ugy mint valamely szomoru. és nehéz állapotot., hanem ugy- **[95a:]** mint olyan gyakorlatoságot, a melyet Isten adta néked. hogy abban foglallyad magadot hüségel., és mint olyan szükséges modot az üdvéségedre. melyel el kerülyed a heverést, a mely minden rosz erkölcsöknek anya és rend szerént valo oka. az ifiak veszedelminek. ajánlyad Istennek munkádot minden regel, és mikor el kezded. kérjed áldását[351] reája Istennek. és hogy annak végben menetele, az ö ditsöségire és üdvéségedre legyen.

[350] azt [*az* — *és*-ből javítva.] [Három sorral alább:] engemet [először *em*-mel kezdte, majd az *m* második szárából *g*-t javított.]

[351] áldását ⟨reg⟩ reája Istennek. és [*és* — beszúrás a soreleji margón, kissé a sor fölött.]

Hogy ha amunka szükséges minden renden lévöknek, a sokal szükségeseb atanuloknak, hogy ha arra hivatattál; sokal inkáb kel abban foglalni magadot, mint akár mely más rendben, nem tsak azért, mert az Isten abban a foglalatoságban tett; és hogy azal el kerülheted a henyélést, hanem azért is, mert ha rest vagy abban arendben, el vesztted atanulásra valo alkalmatos idöt, a mely az ifiuságnak ideje. a melyet soha helyre nem hozhatod,. és alkalmatlanná teszed magadot, hogy annak idejében valamely tisztességes hivatalra mehess, valamint e meg történik minden nap sokakon., akik el- **[95b:]** vesztvén a tanulásra valo idöt, henyelök. és haszontalanok lesznek minden jora egész életekben, és gyakorta. rosz erkölcsüek, és hamisak válnak belölök. oh! fiam igen kel vigyáznod hogy el ne veszesed azt a drága idöt, azért számot fogsz adni az Istennek. az irás azt mondgya. *hogy a ki nem akar tanulni. a, sok roszban esik*

Prc v. 17.

Tizen ötödik Rész

A maga meg üsmérés. igen szükséges az ifiaknak

A több módók közöt melyek ajó erkölcsre vezethetnek, a maga meg üsmérés leg szükségeseb. ugyan[352] ezért is jovallották ezt oly igen az auctorok[353] kik a keresztyéni életröl irtanak. de söt még a pogányok is ezeket a menyböl le jöt két szokot igen tisztelték. és az Apollo templomának akapujára irták[354] delphus városában, *üsmérd meg magad. magadot.*

E Coelo descendit juvenal. sat. XI.

Ezen az üsméreten, a valojában. és gyakorta valo[355] **[96a:]** magunk meg visgálását kel érteni,. hogy meg láthasuk lelkünk hajlandoságit, annak indulatit, abban mitsoda fogyatkozások nevekednek, hogy azokot meg lehesen orvosolni illendö orvoságokal.

[352] ugyan⟨t⟩ ezért
[353] auctorok [*ct—to*-ból javítva.]
[354] irták ⟨p⟩ delphus városában, ⟨m⟩ üsmérd meg magad.
[355] valo [96a:] ⟨meg visg⟩ magunk meg visgálását

Minden embernek vagyon szüksége a maga meg üsmérésére; és azok, kik azt el mulattyák, egész életekben, sok fogyatkozásokban maradnak. de azt el mondhatni. hogy a szükséges föképen az ifiaknak, mivel az indulatok azon idöben kezdenek nevekedni, és erösödni, hogy ha azokot meg nem tartoztattyák. és meg nem zabolázák; szükséges tehát. hogy azokot meg lásák, és meg üsmerjék idején két okra valo nézve, 1. mert kezdetekkor,[356] könnyeb azokot meg orvoslani, és meg tartoztatni, nevekedesekkor. mint sem jová tenni. a midön[357] már nagyok

S. Ambr. l. 1. offi 4.

2 Mert szent Ambrus mondása szerént, az ördög soha egyébkor ugy nem kisérti az embereket, mint mikor láttya hogy lelkekben, uj indulatok nevekednek: akoron az okokot fel gerjeszti, és a keleptzéket el készitti. hogy azokban ejttse.

Tunc maxime insidiatur adversarius, quando videt in nobis passiones aliquas generari. tunc fomites movet laqueos parat.

Mind ezekre valo nézve kedves fiam. arra in[**96b:**]telek, hogy igyekezél magadot[358] jól meg üsmérni az olyan dolog a mely tellyeségel szükséges, és néked igen. hasznos, ezt nem én jovallom néked. hanem maga a szent lélek abölcs által. *fiam életedben probáld meg alelkedet. és ha gonosz léend. neadgy hatalmat néki.* másut ennek okát adgya. mondván. *mert agonosz lélek el veszti azt akié.* hogy pediglen mi légyen hatalmat nem adni lelkének. a 18 részben meg mondgya hogy a nem más. hanem hogy ne kövesse rendeletlen indulatit, és hajlandoságit., *kivánságid után ne induly, és el térj ate akaratodtol, ha meg engeded ate lelkednek az ö kivánságit. örömre ád téged ate ellenségidnek*

Eccli 37. 30.

Eccli. 6 4.

ibid . 18. 30.

Illyen formában. abölcs szerént. még az ifiuságban kel meg üsmérni a lélek hajlandoságit,. hogy azokot meg lehesen zabolázni ha roszak., leg elöbször is ezt a tudományt kel meg tanulni; de jó idején kel meg tanulni, hogy holtig követhesék, ez a tudományoknak tudománya, enélkül a többi nem használhatnak, mert mire valo mindent tudni, és magát nem tudni? *kezd el tanulásodot, a ma-*[**97a:**]*gadot valo meg üsméreten. mondgya szent Bernárd., hejában adod az*

[356] kezdetekkor, [*kkor* első *k*-ja beszúrás.]
[357] a midön [*d*—*n*-ből javítva.]
[358] magadot ⟨m⟩ jól meg üsmérni

elmedet az idegen dolgokra. ha magadot el felejted; mit használ ha az egész világot el nyered is. ha magadot el veszted; aárk minémü bölcs légy. ha magadnak bölcs nem vagy., bölcseség héjával vagy, ha tellyeségel tudnád a hitnek titkait. és mind azokot a tsudálatos dolgokot melyeket a természet magában foglal., de ha magadot nem üsméred, olyan vagy mint aki fundamentum nélkül épit., és aki nem állando, hanem romladozo épületet épit. ugy történik az olyanoknak a kik el mulattyák magokot meg üsmérni., valamint annak a filosofusnak, a ki a tsillagok járását visgálván. és nem tekintvén lába alá. egy mély veremben eset; és mind nevették a kik látták.

S. Bernard. l. 2. de consideratione. c. 3.

Tehát kedves fiam. szoktasd magadot. amagad meg üsmérésére, és hajlandoságidnak meg türköztetésére., azt idején tanuld meg, hogy nem kel követned. minden indulatit és kivánságit lelkednek. és hogy sokan vannak olyanok. a melyek ellen kel állanod minden tehettségedel az Isten kegyelme által, hogy pediglen el érhesed azt az üsmerettséget. és **[97b:]** meg türköztetést. három dologra vigyáz.

1 szoktasad magadot arra. hogy magadot meg visgállyad, arra a végre. hogy meg láthasad hajlandoságidot, és azokot a fogyatkozásokot, a mellyekben leg gyakraban esel. meg látod hogy vagyon mindenkor valamely[359] indulat, vagy fogyatkozás. a mely inkáb uralkodik benned mint más egyéb a kevélység, vagy aharag, vagy a gyönyörüség. vagy más illyenek. más egyebeket is fogsz észre venni, a kik némely idöbben fel serkennek., és nevekedni fognak benned; hogy ha azok ellen nem állasz, némelykor az engedetlenség támad fel benned, némelykor a reszttség. gyakorta az embertelenség. a hazugság. és tsalárdság. némelykor az ember szollás, ésküvés, mászor. az harag tartás. boszu állás. meg más illyenek, mikor pedig ezeket észre veszed. meg ne engedgyed hogy ezek nevekedgyenek

Principes obsta. sero medicina paratur.
Cum mala per longas. invaluere moras.

[359] valamely [*m—l*-ből javítva;] indulat, vagy fogyatkozás. [*f—k*-ból javítva.]

2. Mi nem üsmerhettyük meg mindenkor világosan magunkot, fö képen az ifiu korban., azért szeresed — [98a:] ha tudtodra adgyák. rosz[360] hajlandoságidot,. fö képpen az üsméröid. mesterid. uraid. de leg inkáb a gyontato atyád. azt ved jó neven töllök. és jobbisd meg magadot

3. Mindenek felet kérjed az Isten kegyelmét hogy magadot meg üsmérhesed, és a roszat magadbol ki irthasad. oh! en Istenem vilagosisd meg lelkemnek setéttségit. hogy meg üsmérhesem mind azt, a mi néked nem tettzik én bennem, és hogy azt el hagyam kegyelmed által; mond el szent Agostonal. ezt a szép imádságot oh! én Istenem. had üsmérjem meg[361] magamot. és had üsmérjelek. ez a két üsmérettség fiam leg szükségeseb egyedül. hogy magunkot, és az Istent meg üsmérjük. az elsö alázatoságot, és meg térést indit bennünk, a mely kezdete ajó erkölcsnek. és a második Isteni. és felebaráti szeretetet, a mely atekélleteség bé fejezése.

Deus meus illumina tenebras meas.

noverim me, noverim te, noveris te ut deum timeas, noveris ipsum, ut aeque ipsum. diligas.

Tizen hatodik Rész

A jó könyvek olvasásárol.

A bölcs ember, az öregek bölcseségit fogja keres-[98b:]ni, és a profétàk olvasását gyakorolya, abölcs meg ezt a más modot is adgya néked, a mely mind szükséges, mind hasznos a jó erkölcs meg szerzésire, és meg tartására.

Tudosá atudományok tanulása altal lehet lenni, és jó erkölcsü nem lehet lenni. ajó erkölcs tanulása nélkül. meg mutattuk már ide fellyeb mitsoda oktatás szükséges a jó erkölcs meg tanulására, az oktatást pedig nem tsak a mesterek tanitasibol lehet venni, hanem még a könyvek olvasásából is, nem lehetünk mindenkor apásztorink. vagy más lelki mesterink mellet. hogy töllök tanullyuk meg a jó erkölcsnek uttyát, az ö intések. oktatások. tanátsok, egy ideig mag maradnak. elménkben. de azokot könyen el veszttyük, hogy ha tsak meg nem ujittyuk az olvasásal. és a szent dolgokrol valo elmélkedésel.

[360] rosz ⟨hasz⟩ hajlandoságidot,.

[361] üsmérjem meg magamot. [*ü* — megkezdett *m*-ből javítva.]

Erre valo nézve a bölcs. minek utánna azt mondotta volna, hogy a bölcseség el nyerésire. szükséges a bölcsek tanitásit halgatni., azt is mondgya hogy szükséges. meg tanulni. és elmélkedni az Isten **[99a:]** törvényiröl.[362] *gondol-*

Eccli 6. 37. *kodgyál az Istennek hagyásirol. és elmélkedgyél szorgalmatoságal. az ö parantsolatirol.*

Az Isteni szeretet. olyan tüz, a melyet szükség képen kel táplálni a jó gondolatokal., ha nem éltetik meg gyengül, és egészen el aluszik, ha pedig éltetik. fel gerjed., és minden nap nevekedik; ezeket ajó gondolatokot tehát meg lehet találni az áitatos könyvekben. a melyek eszközi az Isten kegyelmének, hogy azokot a jó gondolatokot adgya nékünk.

A könyvek által munkálodá Isten a szent Agoston tsudálatosan valo meg térésit., a mely meg térést, a hortensius könyvének olvasása el kezdete volt. a mint ezt maga mondgya gyonásinak 3 könyvében. és 4 részében. végtire az uj testámentumnak olvasása azt el végezé, a melyet a menyei szózat parantsolá néki hogy olvasná.[363] mondván. tolle lege. vegyed és olvasad.

Az olvasás által tselekedé Isten szent Serápionban azt a tsudálatos változást. a ki is az Evangyeliumot olvasván. a szivét az ugy meg hatá. hogy minden jovait el[364] hagyá. és mindenit a szegényeknek osztogatá. az után, az uttzákon járván. az uj testamentum a kezében. **[99b:]** mindennek ezt mondá. Ille me spoliavit. E fosztot meg engemet. oh' mitsoda ereje vagyon a szent olvasásnak. ! hogy lehet a.hogy azt anyira el mulasák

De nem elég a jó könyveket tsak olvasni, hasznoson kel olvasni, erre valo nézve. az olvasásidban ezekre vigyáz.

1. Ne olvas tsak atudásnak kedviért. és az elméd kivánságiért, hanem abban a szándékban, hogy a jó életet meg tanullyad, az olvasás pedig hogy hasznosab legyen, mindenkor az Istenhez valo kis fuhászkodásal kezd el. a melyben

[362] törvényiröl. ⟨g⟩ gondolkodgyál

[363] olvasná. [*olvaná.*-ból javítva halványabb tintával, az *s* betű beszúrásával.]

[364] el ⟨adá⟩ hagyá.

kérjed az Isten kegyelmét, hogy meg érthesed, és oktatásodra legyen a mit olvasz.

2. olvass tisztelettel. meg gondolván. hogy a könyvben. az Isten szol hozád, a szent Atyák is azt tanityák, hogy a midön imádkozunk, az Istennek beszéllünk, és a midön olvasunk. ö szól hozánk.

* S. Ambr. l. 1. offic. 20. christum alloquimur cum oramus, illum audimus cum divina legimus oracula
* S. Cypr. ep. ad dominum. sit tibi vel oratio assidua. vel lectio nunc cum Deo loquere nunc deus tecum.

3. Sok könyveket ne olvass. hanem egyet, vagy kettöt. a melyek a jó erkölcsre vihesenek., ugy mint szent Agoston gyonásit. thomas kempist, vagy valamely más szép áitatos könyvet. **[100a:]**

4. olvas rendivel. az az. a könyvet az elein kezd el. és mind végig. más képen az olvasás nem volna igen hasznos.

5. keveset olvas egyszerre, de lassan. és figyelmetesen. gondolkodgyál[365] arol. a mit olvasz. és kérjed az Isten kegyelmét. hogy azt követhesed.

6. Gyakran olvas, az az minden nap. vagy némelykor a hétben. fö képen vasárnapokon. és innep napokon.

7. meg ne elégedgyél egy könyvnek. egyszeri el olvasásával. hanem egy nehányszor olvasd által., meg látod hogy a másodszori olvasásod hasznosab leszen az elsönél,. mind könyeben érted, mind jobban meg fogod tartani mind követni. a mit olvasz.

* Fortuita et varia lectio quasi casu reperta non aedificat. sed reddit animum instabilem et leviter admissa[366] levius recedit a memoria. S. Bernd. de vita solitaria. ad fratres de monte Dei.

Ved eszedben fiam jol ezeket, és kövessed hiven, igen sok ifiakot látunk olyanokot, kik semmi hasznokra nem forditták a jó könyvek olvasását., mert roszul olvasnak, kedvetlenül, és gondolatlanul, a melyböl nyilván ki tettzik hogy kevés igyekezetek vagyon a jó erkölcsre

[365] gondolkodgyál [Első *d*—*k*-ból javítva.]
[366] admissa ⟨leviter⟩ levius

[100b:] *Tizen hetedik*[367] *Rész*

A rosz könyvekröl.

A midön arra intelek hogy a jó könyveket olvasad, egyszers mind arra is intelek hogy tellyeségel kerüld el aroszakot, a melyekröl el lehet mondani, hogy a jó szokások mérge., nintsen semmi azoknál veszedelmeseb az ifiaknak.

Ezeknél nem találhatot az ördög föveb modot az elmék meg rontására, ö minden féle rosz könyveket találtatot, minden féle dolgokrol. minden idökben és minden nyelveken és minden nap ujakot találtat, sokan azok közül, holmi szines tudományokal.[368] vagy ékesen valo szollásokal. vagy elme találmányal vannak tele, és ezek annál is veszedelmesebek., hogy azon szin alat. halálos mérget rejtenek el. az ifiak azokot gyönyörüségel. és buzgoságal olvasák., és meg is tarttyák. akönyv is kezeknél maradván. idejek vagyon hogy azokról gondolkodgyanak, és kedvesen el nyeljék az alatta valo mérget.

A rosz könyvek mindenkor veszedelmes és ha[101a:]lalos dolgokot okoznak, némellyek az elmét a kételkedésben és a tévelygésben vetik a vallásnak leg nagyob igazságirol: némellyek meg ronttyák. az itéletet. és a jó hajlandoságot, jónak itéltetvén ami rosz és rosznak a mi jó. atöbbi pediglen aroszat tanitván. fel gerjeszti az indulatokot, és atisztátalan szeretetet fel gyujttya a szivekben, és akik az ilyen könyveket olvasák. kevesen lesznek, akik meg ne bánnyák olvasását.

Az illyen könyvek veszedelmesek az embereknek, de fö képen az ifiaknak., akik könyen veszik elméjekben aroszat, vagy az elméjeknek[369] gyengeségire valo nézve; vagy azért hogy nagyob hajlandoságok vagyon a roszra, mint sem ajóra, ugy kel futni az illyen könyvektöl. mint[370] ördögi

[367] hetedik [Második *e*—*i*-ből, *d*—*k*-ból javítva; először így írta: *hetik*]

[368] tudományokal. ⟨és ek⟩ vagy ékesen

[369] az elméjek ⟨l⟩ nek [Az első *k* és *n* közt olyan törölt vonalrész, mintha második *k*-t kezdett volna írni;] gyengeségire [második *e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

[370] mint [*t*—*d*-ből javítva.]

találmányoktol, mint olyan utálatos méregtöl. a melyet apokol okádta a földre, hogy a lelkeket meg ronttsa. és meg ölye.

Azok a könyvek pedig ezek. 1. ahereticus könyvek, a melyek[371] tévelygéseket tanitanak ahit ellen. és a melyek viaskodnak, az anyaszent egyháztol. **[101b:]** bé vétetet[372] igazságok ellen,

2 Az[373] olyan Istentelen könyvek, a melyek tsufságra fordittyák a vallást. és a szent dolgokot., a mellyek gyalázák az anyaszent egyház Ceremoniáit és szokásit, a melyek tsufollyák az Istennek szenteltetet személyeket, ugy mint a papokot, a szerzeteseket, a melyek, viszá élvén a szent irásal, illetlen.[374] dologra, és roszra. fordittyák annak értelmét;

3 A szemérmetlen és[375] fajtalan könyvek, a melyek a tisztaságot üldözik. a szerelemröl valo könyvek, magyar, vagy deák versek

Az illyen könyvektöl oltalmazad fiam magadot. mint olyan találmányoktol. a melyeket az ördög találta veszedelmedre., az illyen könyveket alig olvashatod halálos vétek nélkül, mivel a rosz gondolatot nehezen kerülheted el, ha pediglen annak engedtz., és abban gyönörködöl, Isten elöt vétkes lész. ha illyen könyvek vannak nálad. vesd el azokot, mert más képen nehezen álhatod meg hogy azokot ne olvasad

[102a:] *Tizen nyolczadik Rész*

A jó társalkodásrol.

Hogy a jó erkölcsre szert tehes. nintsen fiam annak jób módgya, mint a, hogy a jó erkölcsü személyekel társalkodgyál. mivel semmi anyira[376] eröt nem veszen az elmén, mint a példa, vagy a jóra. vagy a roszra, az ember természet

[371] a⟨kik⟩ melyek
[372] bé vő⟨tt⟩tetet [*tetet* ⟨tt⟩ fölé írva; először *bé vett* volt.]
[373] Az [*A* — *a*-ból javítva.]
[374] illetlen. [*t* — *n*-ből javítva.]
[375] és ⟨tisz⟩ fajtalan
[376] anyira ⟨meg⟩ eröt

szerént hajlando a követésre, és azt mivelni a mit lát másoktol, hogy[377] a példának anyi sok ereje legyen az elmén, a leg inkáb a társalkodásban tettzik meg. mert ugyan ót is veszik azt bé leg gyakortáb., és ha az[378] embereken anyi ereje vagyon, az ifiakon még sokal töb vagyon, a mint ezt minden nap láthatni.

Erre valo nézve. hasznosab intést nem lehet adni az olyan ifiaknak., kik a jó erkölcsöt ohajttyák. mint azt hogy a jó társaságot keresik fiam. ugyan abban hajol lassanként az elme az jó erkölcsre, a jó erkölcsüeknek példájok. meg hatván elméjit, egy ifiunak elméjit, arra viszi. hogy azokot kö**[102b:]**vese, lassanként magában veszi szokásokot, és tartásokot., meg tanulya hogy ugy beszélyen. és tselekedgyék mint azok., el hiteti magával. hogy ugy kel tselekedni. a mint[379] láttya hogy mások tselekesznek., a jol neveltetet, és oktattatot elme. szégyenli hogy a hozája hasonlok felyül haladgyák a joban, és a jele a rosz természetnek, és aroszban meg keményedet elmének, a midön látván jó tselekedeteit másoknak, meg marad a rosz erkölcsiben. anyi sok szép példák közöt

Eccli 9. 21 Erre a bölcs is eszerént oktat tégedet, *A bölcsektöl, és az okosoktol kérj tanátsot, az igazakot és a jó erkölcsüeket hijad magadhoz.* ennek azt az okát adgya a példa beszédekben.

prov. 13. 20. mert *aki abölcsekel társalkodik. bölcsé lészen.*

Két féle jó erkölcsü szemelyek vannak, a kiknek társaságokot szeretned kel.

1. Az olyan személyekét, a kik meg haladnak. idövel bölcseségel. és jó erkölcsel. halgassad meg más helyt is mit

Eccli 6. 35 mond néked. *Az okos vének társaságában álly. és azok bölcseségéhez szivböl ragaszkodgyál.* az az. hogy gyönyörködgyél azö **[103a:]** társaságokban, és kövessed az ö okos beszédeket. és jó példájokot, szent Ambrus hasonlot joval az ifiaknak. Mitsoda hasznos az ifiaknak, abölcs embereket követni,

*

[377] hogy ⟨ha⟩ a példának ⟨sok⟩ anyi sok ereje ⟨vagyon⟩ legyen [*legyen* ⟨vagyon⟩ fölé írva.]

[378] és ha az [*az* — *es*-ből javítva.]

[379] a mint [*a* — *m*-ből javítva.]

mert ugy meg tanullyák töllök ajó erkölcsöt, és bizonyságot is adnak jámborsagokrol., az ifiak abölcs emberekel társalkodván., meg mutattyák. azal. hogy követni akarják azokot., és azt is itélhetik felöllök, hogy élettyeket. azoknak élettyekhez szabják., a kiknek szeretik társaságokot.

* S. Ambr. l. offic. 20. plurimum itaque prodest uniquique bonis jungi, adolescentibus quoque utile ut claros et sapientes viros sequantur. quoniam qui congreditur sapientibus sapiens erit, &c. et ad instructionem.[380] itaque bonis jungi plurimum proficit, et ad probitatis testimonium. ostendunt enim adolescentes eorum se imitatores esse. quibus adhaeserint. et ea Convalescet opinio quod ad his vivendi acceperint similitudinem Cum quibus conversandi hauserint Cupiditatem.

2 Társalkodgyál azokal akik veled egy idösüek, és egy renden valok., a kiket látod hogy jó erköltsüek., az ö példájok foganatosok lesznek elmédben. és lassanként követni is fogod öket, de arra nagy gondod legyen. hogy jól meg válaszad öket, követvén szent Hieronimusnak[381] ezt a szép intésit. *olyan társaid legyenek, a kiknek társaságok betsületednek gyalázattyára ne legyen. akik ne anyira legyenek fel ékesitve* **[103b:]** *szép köntösökel, mint jó erkölcsökel. és akik ne fodoritot hajal; hanem szemérmeteségel, és tisztelettel ékesittsék magokot.* keresd fel az illyeneket, és szeresed társaságokot, vigyáz szemérmeteségekre. áitatoságokra., jó tselekedetekre., és igyekezél azon hogy követhesed öket,. és nelégy utolso teremtödnek szolgálattyában. *

* S. Hiern. epist ad nepotianum Tales habeto socios quorum contubernio non infameris non ornentur veste sed moribus. nec calamistro rispent comas, sed moribus.[382] pudicitiam polliceantur.

Tizen kilentzedik Rész

A Boldogságos szűzhöz. és szent Josefhez valo áitatoságrol

Vagyon még hátra kedves fiam. egy utolso fö modgya ajó erkölcs meg nyerésinek ifiuságodban. a mely a Boldogságos szüzhöz valo áitatoság; ebizonyos módgya[383] azoknak. a kik ezel jól tudnak élni. mert ennek a szenttséges szüznek esedezésinél. Isten elött, kegyelminek meg nyerésire fogana-

[380] [Sorvégen:] instruc [új sor elején:] tructionem.
[381] Hieronimusnak [*H*—*h*-ból javítva.]
[382] moribus. ⟨et⟩ pudicitiam
[383] módgya [Beszúrás.]

tosabat nem találhatunk., se tekélleteseb példát. az ö példájánál nem követhetünk. **[104a:]**

Az Isten. és az ö Fiának. a kristus Jésusnak[384] szenttséges szent Embersége. után. a szent szüzet kel. leg inkáb tisztelnünk. és szeretnünk. az ö felséges. Istennek Anyai méltoságáért. a mely sokal fellyeb emeli ötet az Istennek minden[385] teremtet állatinál.

Ö tölle vehettyük. minden szükséginkre valo segittségeket, az Isten elöt oly hatalmas hogy a mit kér, meg nyerheti tölle. mi hozánk olyan jó, hogy esedezik érettünk elötte. Annya lévén az Istennek. meg adgya néki kerésit. Anyánk lévén, meg nem vonhattya tolünk esedezésit. a midön hozája folyamodunk., a mi nyomoruságink meg hattyák az ö szivét, a mi szükséginkötet sürgetik, az üdvességünkért valo könyörgésink, meg nyeretik tölle amit kérünk. szent Bernárd. el is méri mondani *hogy soha senki segittségül nem hitta ezt az irgalmaságnak Anyát., hogy segittséginek hasznát ne vette volna.*

S. Bernd. serm. 4 de assump. sileat misericordiam tuam virgo beata. si quis est qui invocatam te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse

[104b:] Hogy ha a Boldogságos Szüz anyi joságal. vagyon. minden emberekhez., el mondhattyuk hogy különös joságal. vagyon az ifiakhoz, akiknek tudgya. hogy mind gyarloságok, mind szükségek nagyob,.[386] föképen atisztaság meg tartására., a melynek. ö különösön valo gondviselöje. A historiák tele vannak olyan szentek példájival, akik meg tartották ez a nagy jó erkölcsöt ennek a szüzek királynéjának. segittségivel és a minden napi proba meg mutattya.[387] hogy sokan mitsoda gyözedelmeket vesznek az ö segittségihez valo folyamodásokért,. és akik áldásal. mennek eléb a jó erkölcsben.[388] segittségével. és az Istentöl nékik nyert kegyelemel.

Légy tehát fiam áitatoságal. a szent szüzhöz. de az Istenre kérlek, hogy ne ugy légy mint sokan tselekesznek, a kik minden áitatoságokot abban tarttyák, hogy holmi imádságokot el mondgyanak inkáb szokásbol. mint jó er-

[384] Jésusnak ⟨embersége után.⟩szenttséges szent Embersége. után.
[385] minden [Szóvégi *n*—*s*-ből? javítva.]
[386] nagyob,. ⟨föképen,⟩ föképen
[387] a minden napi proba meg mutattya. ⟨minden nap⟩ hogy
[388] erkölcsben. [*k*—*b*-ből javítva.]

kölcsböl, és a kik más képen ne gondolnak[389] azal **[105a:]** hogy meg szomorittsák halálos vétkekel valo telyes életel., a melyeket meg tartozkodás nélkül követik oh' Istenem. mitsoda áitatoság ez.? az Anyának akarnak tettzeni., és a fiát minden nap fel feszittik. a vérit lábokal tapodgyák, és meg vetik kegyelmit. és szeretetit. nem ellenségeé az illyen, a fiunak, és az Anyának.?

Oh! kedves fiam. a Boldogságos szüzhöz valo áitatoságodnak. más formában valonak[390] kel lenni. szükséges hogy ate áitatoságod, mind nemeseb. mind szenttyeb. legyen, és hogy világosaban szollyak hogy ha valoságos fia, és szolgája akarsz a szent szüznek, leni,[391] szükséges hogy négy dologra vigyáz

1. Attol igen tarts, hogy meg ne szomorittsad a halálos * vétekel., és meg ne keserittsed Anyai szivét, meg bántván fiát. és el vesztvén lelkedet, és ha abban a nyomorult állapotban találsz esni., azonal folyamodgyál hozája, hogy had legyen közben járod fiánál, és békéltesen meg véle. akit oly igen meg boszontottad. ez a szent szüz oltalma a bünösöknek, és az igazaknak. tsak valoságos meg térésel folyamodgyanak hozája a mint szent Bernárd mondgya **[105b:]**

* Non aspernatur affectum praeducem. ingens desiderium inundationem lachrymarum assiduitatem precum quorum libet etiam peccatorum si tamen laverint a malitia cor, S. Bern. serm. 1. super salve Regina

2 Szeresed, és kövesed jó erkölcseit, fö képen alázatoságát, * és tisztaságát, a többi közöt, ez a két erkölcs tette ötet kedvesé Isten elöt; szereti is ezt a két erkölcsöt fiaiban, és örömest meg is segitti azokot., a kikben ezek meg vannak, ugyan azon szent szerént.

* Agnoscit certe, et diligit diligentes se, et prope est in veritate invocantibus se, praesertim his quos videt sibi conformes factos ibidem.

3. folyamodgyál hozája az üdveséged szükséges dolgaiban. és azért. mondgyál néki minden nap különös imádságot, mond el az olvasot vagy az officiumát. némelykor egy hétben, tselekedgyél minden szombaton valamit az ö tiszte-

[389] ne gondolnak [*nem gondolnak* helyett.]
[390] valonak ⟨le⟩ kel lenni. [*le*-ből *k*-t próbált javítani.]
[391] leni, [Beszúrás.]

letire., vagy imádságot, vagy alamisnát., tisztellyed különösön innepeit a szenttségekhez való[392] járásal.

4. Elne felejttsed segittségül hini a kisértetekben, aveszedelmekben., a melyekben lész. az Isten meg bántása iránt, nagyob tiszteletet nem adhatz néki, mint ha hozája folyamodol, az olyan állapotokban: se hamaréb valo segittséget nem vehetz mint ö tölle. ezt szent Bernárd mondgya

Hogy ha a kisérteteknek szelei ellened támadnak, ha anyomoruságnak kö sziklájára esel; tekénttsed a tsillagodot, hijad Máriát, aveszedelmekben, **[106a:]** *a szükségekben,[393] a kéttséges dolgokban gondolkodgyál. Mariárol., hijad Máriát, mindenkor[394] a szádban, és a szivedben legyen, és hogy esedezésinek segittségit vehesed, el ne felejttsed követni jó erkölcseit.*

* S. Bern. homil. 2. super missus est
si insurgant venti tentationum si incurras scopulos tribulationum, respice stellam voca mariam. in periculis, in angustiis, in rebus dubiis, mariam cogita. mariam invoca., non recedat ab ore non recedat a corde. et ut impetres orationis ejus sufragium non deseras conversationis exemplum

Ha eszerént tselekeszel kedves fiam. valoságos áitatoságal lész a szent szüzhöz. az ö valoságos fiainak számokban lészesz, ö meg néked Anyád lészen. és valamég gondviselése alat. lész. adig el nem veszel. tarsd meg szent Anselmusnak ezeket a szép szavait. valamint hogy szükség képen az elveszti magát. valaki a szent szüzet nem szereti. és aki ö tölle el hagyatot, ugy is az lehetetlen, hogy az olyan el veszen aki hozája folyamodik, és a kire[395] irgalmas szemekel tekint.

* Anselm. in. alloq Coelest n. 27. sicut omnis a te aversus et despectus necesse est ut intereat. ita omnis ad te conversus et a terespectus imbossibile est ut pereat

Revelationum. c. 53

Ennek az igazságnak meg bizonyitására. egy igen szép példát hozok elé. szent Brigittának. egy fia lévén, valamely hartzon el eset., meg tudván halálát fiának igen nagy nyughatatlanságban esék. a fia üdvességiröl, és mint hogy az Isten anyira kedvezet ennek a szentnek. hogy gyakorta valo jelenési, és. **[106b:]** látási valának. a melyekröl maga

[392] valo [*l* — *r*-ből javítva.] járásal.
[393] aveszedelmekben, [106a:]a szükségekben,⟨aveszedelmekben,⟩a
[394] mindenkor [*o* — *a*-ból javítva.] [A vonatkozó margószövegben:] imbossibile [ejtés utáni íráshibából, a.m. *impossibile.*]
[395] a kire [*a* — beszúrás.]

egy könyvet irt. a fia üdvezülése, két jelenésekben nékie meg bizonyitaték., az elsöben, a szent szüz. nékie meg jelenté hogy különös segittségel volt fiához halála orájan, meg erösitvén ötet a kisértetekben. és hogy[396] a jó. és a szent halálra valo kegyelmeket nyert nékie, a másikában, meg jelenté az ókat. hogy miért volt olyan különös segittségel fiához, mondván, mert az ö fia[397] egész életében. hozája valoságos áitatoságal volt mindenkor nagy szeretettel. és tisztelettel volt hozája, azért mind ezeknek meg jutalmazására segitette volna meg halála orájan a fiát.

Látod fiam mit használt ennek az ifiunak a szent szüzhöz valo áitatoság., néked is ugy fog a használni., ha a szent szüzet ugy szereted, és tiszteled, a mint azt meg mondottuk.

De a Boldogságos szüzhoz valo áitatoság után. nem kel el felejtenem az ö szent férjét. a boldog szent Josefet; mivel hogy ez a szent., oly boldog volt. hogy az Isten ötet választotta fia gondviselöjének. és örizöjének. gyermekségiben. és ifiuságában **[107a:]** azt nem lehet gondolni. hogy ez a szent, ne kedvezne az ifiaknak, és hogy ne szeretné az ifiuságot, a melyet az Isten fia meg szentelte, ö, az életnek minden szükségeiben szolgálta ötet., a mely szükségek alá hozánk valo szeretetiböl vetette magát; meg mentette ötet: az ellenséginek kezekböl, fel nevelte gyermekségiböl, gondgya volt reája ifiuságában., engedelmes volt parantsolatinak, látta mint nevekedet minden nap. a kegyelemben. és a jó erkölcsben, valamint a nap. fel jötekor. annál nagyob világoságot mutat. mentöl felyeb megyen.

Nem kellé azt hinnünk, hogy ez a szent aki[398] oly nagy nyájaságban volt a gyermek Jesusal; ne szeretné különös szeretettel a kristus fiait. és fö képen az olyanokot, a kik azon igyekeznek hogy hasonlittsanak a kristus Isteni ifiuságához, és hogy ne esedeznék érettek. ö elötte.

Szeresed fiam ezt a szentet, légy nagy tisztelettel. és áitatoságal hozája, kérjed minden nap hogy legyen gondviselöje

[396] hogy ⟨meg⟩ a jó. és a szent [Az utóbbi *a* — beszúrás.]
[397] fia ⟨hozája⟩ egész életében. hozája
[398] aki [Beszúrás.] oly nagy ⟨nyásagban⟩ nyájaságban

tisztaságodnak, és hijad segit-[**107b:**]tségül bizodalomal, és segittségit veszed, kérjed[399] hogy azért agondviselésért. a melyel volt a kristus gyermekségihez., oltalmaza meg ifiuságodot az üdveségednek veszedelmitöl., és segittsen arra hogy ahoz a szent üdvezitöhöz kaptsolhasad lelkedet.

Huszadik Rész

Az örzö Angyalhoz, és ahoz a szenthez valo áitatoságrol. a kinek a nevét viseled.

Az Isten minket oly igen szeret, hogy mindenikünknek egy Angyalát adgya örzésünkre, rendelvén szolgálatunkra
* ki mondhatatlan joságából a leg tekélleteseb teremtet állatit, és az azokot a menyei értelmeket, kik azért teremtettek. hogy ö elötte legyenek, és szüntelen ötet szolgállyák menyekben: oh' mitsodás az Istennek jósága. a ki nem mást. hanem az udvarából valo fejdelmet küld egy szegény szolgának gondviselésire. és amint bölcsen mondgya szent Bernárd, aki meg nem elégedet azal. hogy hozánk küldgye fiát, szent lelkét adgya [**108a:**] nékünk. meg igérje nékünk. hogy birhasuk ötet a más életben, végtire, hogy mindenek a mi üdveségünkre forditasanak. menyekben., az Angyalit küldi szolgálatunkra, a mi gondviselésünkre rendeli öket, és meg parantsollya nékik, hogy mesterink. és vezérlöink legyenek.

* S. Bern. Serm. 12 in psa qui habitat Mittis ei unigenitum tuum, immittis spiritum tuum promittis etiam[400] vultum tuum. et ne quid in Coelestibus vacet, ab opere sollicitudinis nostrae. beatos illos spiritus[401] propter nos mittis, in ministerium custodiae deputas, jubes nostros fieri paedagogos

Tisztellyed azt. a kit az Isten néked adot, ö mindenkor melletted vagyon. hogy gondodot visellye, és meg örizen. jó gondolatokot ád néked. a dolgaidban meg segit. meg erösit a kisértetekben., sok veszedelmektöl meg ment. a melyekben esnél. vagy testi. vagy lelki képen. a menyiben hozája folyamodol., anyiban szolgálattyát. és segittségit tölled meg nem

[399] [Sorvégen:] kérjed [új sor elején:] ⟨kérjed⟩ hogy
[400] etiam ⟨etiam⟩ vultum
[401] spiritus [A kéziratban kimaradt.]

vonya, mivel nem tartozol. egy illyen örizönek. és gond viselönek. *

* Angelis suis mandavit de te quantam debet hoc verbum inferre reverentiam afferre devotionem conferre fiduciam., reverentiam pro praesentia. devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia. ibid

Szent Bernárd azt mondgya hogy az örzö Angyalhoz három dologal tartozunk. tisztelettel., szeretettel. és bizodalomal., tisztelettel. a[402] ö jelen valo létéhez, szeretet. vagy áitatoság, az ö mi hozank valo jó akarattyáért, bizodalomal., azért hogy gondgya vagyon örzésünkre.

[108b:] 1. Tehát fiam, légy nagy tisztelettel az örzö Angyalodhoz. és a midön valamely rosz[403] tselekedetre kisértetel., emlékezel meg, az ö jelen valo létéröl. szégyenellyed azt tselekedni elötte, a mit egy emberséges ember elöt meg nem mernéd tselekedni, *

* in quovis diversorio in quovis angulo Angelo tuo reverentiam habe tune audeas illo praesente. quod vidente me non auderes. ibid. 2.

2. Szeresed ötet különösön, ajánlyad[404] magadot minden nap nékie, kérjed hogy vigyazon tselekedetidre. és örizen meg ez életben valo veszedelmektöl. fö képen. a vétektöl, a mely a veszedelmeknek. veszedelme.

3. El ne mulasad hozája folyamodni. minden[405] szükségidben. de föképen a többi[406] közöt. ket alkalmatoságokban. *

Az elsö. a midön valamely nagy haszonra valo dologhoz akarsz fogni, a melyre mind atanáts, mind a segittség szükséges néked., kérjed ajó Angyalodot, hogy abban a dologban vezérellyen tégedet: ugy hogy. ahoz ne fogj. hogy ha az ellenkezik az Isten akarattyával. szolgálattyával. és üdveségedel, ilyen formában. a leg nehezeb dolgot is **[109a:]** jol véghez lehet vinni. lehetetlen is hogy jó ki menetele ne legyen, ilyen jó kalauz alat, a ki egyszers mind, mind igen hü. igen bölcs. és igen hatalmas.

[402] a ⟨sz⟩ ö jelen valo létéhez, [*a* — íráshiba *az* helyett.]
[403] rosz ⟨k⟩ tselekedetre kisértetel.,
[404] ajánlyad [*n* — megkezdett *l*-ből javítva.]
[405] min [Sorvégen elválasztva, új sor elején nincs folytatása.]
[406] a többi ⟨ket⟩ közöt. ket

* quid substantis Custodibus[407] timeamus?. nec superari nec seduci minus autem seducere possunt. qui custodiunt nos in omnibus viis nostris. fideles sunt, prudentes sunt. potentes sunt quid trepidamus? tantum sequamur eos. ad haeraemus eis. ibid

* A második alkalmatoság az, a midön valamely kisértetben forgasz. a melyben az Istent meg bánthatod. *A midön látod.* mondgya szent Bernárd. *hogy valamely kisértet sürget tégedet. vagy valamely nyomoruság közelget reád., hijad segittségül az örzödöt. a doktorodot, ō meg fog segiteni szükségidben.* ez az

* quoties gravissima cernitur urgere tentatio. et tribulatio vehemens imminere, imvoca Custodem tuum. doctorem tuum adjutorem tuum. in opportunitatibus. in tribulatione. ibid.

orvoság fiam igen hasznos a kisértetekben. fö képen a melyek atisztaság ellen vannak, az Angyalok szeretik ezt a jó erkölcset. és arra gondot viselnek, mert az, az embereket. hozájok hasonlóká teszi. és az, követeti vélek az ö tiszta, és menyei életeket eföldön a nem tsuda mondgya szent Ambrus. * ha az Angyalok meg oltalmazák az olyan[408] tiszta lelkeket, kik Angyali életet élnek eföldön.

* quid Castitate decorius quae angelum[409] de homine facit. differunt quidem inter se homo pudicus et angelus. sed felicitate. non virtute, sed etsi illius Castitas felicior. hujus tamen fortior. esse cognoscitur. S. Bernard. epist. 42 S. Ambr homil. 5. de virginitate.

Debent enim aliquid in nobis de suis recognoscere virtutibus, ut pro nobis dignentur domino supplicare. S. Aug. serm 29. sanct.

Az örzö Angyalod után tisztellyed apátronu-[**109b:**]sodot, a kereszttségben azért adgyák reánk valamely szentnek a nevét; hogy gondviselöink, és szo szólloink[410] legyenek Isten elöt., és hogy az ö könyörgések. és jó példa adások által, illendö képen vihesük végben a keresztyéni életnek kötelességeit., a kereszttségben tett. igéretink szerént. tisztellyed és szeresed azt. akinek anevét viseled. ajánlyad[411] gond vise-lése alá minden nap magadot, és hogy bizonyoson meg nyerhesed segedelmit. el ne felejttsed követni jó erkölcseit.

Huszon egyedik Rész

Az Innepekröl. és különösön a vasárnapokrol.

Az Innepek meg szentelése igen hasznos a jó erkölcsre., a midön azt, az Isten, és az Anyaszent egyház akarattya szerént viszik végben., azok a napok. azért adattak az embe-

[407] Custodibus [*t—d*-ből javítva.]
[408] az olyan ⟨lelke⟩ tiszta lelkeket,
[409] angelum ⟨h⟩ de homine
[410] szo szólloink [*szo o*-ja *ö*-ből javítva az ékezet áthúzásával]
[411] ajánlyad ⟨vi⟩ gond viselése alá

reknek, hogy az Isteni szolgálatban., és a lelkek meg szentelésiben foglallyák magokot [**110a:**]

Ezeknek rendelések olyan régi valamint avilág. A melynek kezdetin, az irás azt mondgya, hogy az Isten mindene- Genes.[412] 2.
ket teremtvén hat napok alat, a hetedikét meg áldá, és meg szentelé. munkái végben menetelének emlékezetére, idövel az után uj parantsolatot ada ki, a midön törvényét adá az Izrael népének, akinek rendet szaba. hogy mimodon tiszteljyék ötet azon a napon. még ehez. más napokot is ada., a melyeket, azt akará. hogy az ö jo téteményiért valo hálaadásban. és népinek meg szentelésire tölttsék.

Ez a rendelés. gyakoroltatot. meg szaporitatot. és nagyob tekélleteségre vitetet az új törvényben gyakoroltatot a hetedik napnak meg szentelésivel, a mely szentelést a sidok szombattya után valo napra tették. a mi urunk fel támadása,[413] a szent lélek le szállása. és más egyéb titkok napjára, meg szaporitatot sok olyan inepekel, a mi válttságunk titkainak tiszteletére., és azoknak a kegyelmeknek tiszteletékre.[414] a melyeket tett Isten a szent szüzel. és[415] atöb szentekel, nagyob tekélleteségre vitetet, a mi a szentelésnek modgyát [**110b:**] illeti., a mely sokal[416] lelkibb. és tekélleteseb. az ujban. mint sem az ó törvényben volt, a mely, az apostol szerént. semit tekélleteségre nem vit *

* Dies resurrectionis Dominicae, tantis divinarum dispositionum miraculis est consecrata ut quidquid est a domino insignius constitutum in hujus diei dignitate sit gestum. s: leo. epist 15.
nihil ad perfectum adduxit lex. hebr. 7.

Ez az uj tekélleteség nem atesti áldozatokban áll, mint az ó törvényben. se nem tsak a testi. és szolgalat béli munkáktol valo meg tartozkodásban. valamint azt tarttyák sokan a keresztyének közöt is. hanem a belsö. és lelki valásbéli tselekedetekben az Isteni ditséretekben, hálá adásokban, imádságokban, a töredelmeségben. jó olvasásban. és

[412] Genes. [Második *e—s*-ből javítva.]
[413] fel támadása, ⟨napjára,⟩ a szent lélek
[414] tiszteletékre. [*k—re*-ből javítva.]
[415] és [*é—a*-ból javítva.] atöb
[416] sokal ⟨te⟩ lelkibb. és tekélleteseb. az ujban. mint sem az ⟨ó ban volt. a⟩ ó törvényben volt,

más illyen jó tselekedetekben. illyen áldozatokot is kiván Isten mi töllünk azokon anapokon

* Es a mint atudos origénes mondgya. *hogy el kel hagyni minden világi dolgokot,*[417] *és tsak az üdveség dolgaiban kel foglalatoskodni, atemplomban kel menni, az Isten igéit kel halgatni, a menyekröl kel gondolkodni. aditsöséget ohajtani, az itéletröl gondolkodni, el felejtvén ajelen valokot, tsak az örökké valokot kel tekinteni. ezekben áll. akeresztyének szombattyának meg tartása*

* origenes homil. 23 in numeros si definas ab omnibus saecularibus operibus. et nihil mundanum geras sed spiritualibus operibus vaces, ad Ecclesiam convenias, lectionibus divinis et tractatibus aurem praebeas, et de Coelestibus Cogites, de futura spe sollicitudinem geras. venturum judicium praeoculis habeas. non respicias ad praesentia. et visibilia. sed ad in visibilia. et futura: haec est observatio sabbati christiani.

[111a:] E szerént szentelvén azokot a szent napokot, nem tsak e földön lesznek innepek, hanem meg menyekben is az Angyalok közöt.[418] kik azon vigadnak, és még az Istennek magának is. *akinek* ugyan azon auctor szerént *az emberek üdvesége nagy innep.*

Est Deo magna festivitas humana salus ibid

Az innepek meg szentelése. igen fö modgya a jó erkölcs meg nyerésire. és leg inkáb erre a végre is hagyták azokot, ugyan azért is intelek fiam arra, hogy illendö képen vid végben azokot. és ne kövesed azoknak példaját, kik meg ferteztetik azokot a szent napokot illetlen tselekedetekel., némellyek világi dolgokban töltik azokot, minden tisztelet. és külömböztetés nélkül, valamint más napokot, mások ahenyélésben. és a hejában valo mulattságokban töltik azokot., mint ha az innepeket, tsak a mulattság kedviért rendelték volna, meg nem[419] gondolván azt. hogy ha a testi nyugodalmat hadgyák azokon a napokon., azt azért, hogy az elme

* a lelki dolgokban foglalatoskodgyék. és akik ezek szerént tselekesznek, az innepeket testi képen üllik. valamint szent Agoston mondgya, és az sidokot követik., viszá elvén a szent napok nyugodalmával.[420] hogy magokot mu-**[111b:]**lasák. holot ezen szent szerént, jóbb volna egész nap kapálni. mint sem egész nap tántzolni, mások. azokot a szent napokot

[417] dolgokot, [*k*—*t*-ből javítva.]
[418] is az Angyalok közöt. ⟨is.⟩ kik
[419] meg nem ⟨gol⟩ gondolván
[420] nyugodal⟨h⟩mával. [*g*—*d*-ből javítva.] hogy

rosz dolgokra fordittyák, ugy mint. a vendégségekre. részegségekre., tisztátalan[421] beszédekre, veszekedésekre., játékokra, és más egyéb illyen rendeletlenségekre., kik az Isten innepeit, az ördög tiszteletire változtattyák., és akik azokot az ördögnek örömére fordittyák., és az Istennek haragjára, a mint maga mondgya *A szombatot. és az egyéb innepeket nem szenvedem. és a ti innepeteket gyülöli az lelkem.* Isa. 1. 13.

* S. Aug. in ps. 22. observa diem sabbati non carnaliter. non juicdis deliciis, qui otio abuntur ad nequitiam melius utique tota die foderent, quam tota die saltarent

Ne kövesed tehát azokot, ki viszá élnek illyen[422] szent, és szükséges rendelésel; tölttsed szentül azokot a szent napokot, az Isten. és az anyaszent egyház akarattya szerént. az Isteni szolgálatban., és a lelked meg szentelésiben, és ezekre vigyáz.

Elöször. mint hogy avétek leg inkáb ellenkezik az innepek meg szentelésivel. azert kerüllyed az Istent meg bántani azokon anapokon, mert noha avétektöl irtozni kel minden idöben, de abban a vétek sokal nagyob., *az aki vétkezik.* mondgya origenes. *a véteknek ünnepét ülli. és nem ülheti az Istenét.* hogy ha annak, a ki szombaton fát szedet. — **[112a:]** avétke olyan nagy volt, hogy a kövezést meg érdemlé az Isten parantsolattyából, hát a mitsoda vétkes volna aki. meg szegné szenttségit a szent napnak egy halálos vétekel.? ha egy olyan szolgálat béli tselekedet, a mely magában nem rosz, ellenkezönek itéltetik a vasárnap szenttségivel., mit nem mondhatni egy olyan vétekröl. a mely[423] az Istent oly igen meg bánttya, a mely el ronttya az ö élö templomának szenttségit., és a mely nagyob minden szolgálat béli tselekedetnél; mivel a szolgálat béli tselekedetel tsak az embereknek szolgálnak, de a vétekel. szolgáji[424] lesznek avéteknek. és az ördögnek rabjai. az Isten fia mondása szerént., a ki vetkezik. a szolgája avéteknek. joan. 8.

certum est quia qui peccat et agit diem peccati. non potest agere. diem festum. supra o num. 15.

Másodszor. visgáld meg szorgalmatoságal. a lelked üsméretit. vasárnapokon, és tisztisd meg ahéti vétkeidet a töre-

[421] tisztátalan [*ta* — sor alatti beszúrás más színű tintával; először így írta: *tisztátlan* — az egyik *t* fölöslegessé vált.]

[422] illyen ⟨rendele⟩ szent, és szükséges rendelésel;

[423] a mely [*a* után egy megkezdett hosszú szárú betű törölve.]

[424] szolgáji [*i*—*a*-ból javítva.]

delmeségel. és a jó tselekedetekel, és gyakorta. a szenttségekhez valo járulásal.

Járuly azokhoz mentöl többször lehet. azokon a napokon, de föképen olyankor, a midön leg kiseb gyanoságod is lehet abban., hogy az Isten kegyelmétöl el távoztál., olyankor soha azokot el ne mulasad. **[112b:]** nem akarnál valamely nevezetes napon az emberek eleiben menni[425] rongyos és szakadozot köntösben, de söt még leg tiszteségeseben öltözöl a napnak tiszteletiért,. te pedig az Isten eleiben mérsz menni. azon anapon, avétektöl meg szenyesitet lélekel,? azokon anapokon fel szokták ékesiteni az óltarokot. és az templomokot az Isten tiszteségiért, te pedig ugy hagynádé a lelkedet a mely az ö elö temploma., olyan állapotban a mely ö elötte utálatos volna.? *Mire valok.* mondgya szent Leo, *a külsö ékeségek, ha*[426] *belsö képen az ember tele tisztátalanságal. és vétekel;* vigyaz szent Agostonnak ezekre a szavaira *A ki atisztaságot meg nem tarttya., se testében. se elméjében, az olyannak, a szent napokon, gyász. és szomoru innep napja vagyon,* ennek okát adgya. *mert lehetetlen. hogy az olyannak valoságos öröme legyen, a kit*[427] *a lelke üsmérete. azal vádollya, hogy a lelke az ördög lako helye. és nem akristusé.* **[113a:]**

* S. leo. serm 3. de quadrag. quid prodest honestatis formam praeferens cultus exterior si interiora hominis aliquorum sordeant contaminatione vitiorum.
qui nec castitatem custodit in corpore, nec puritatem[428] tenet in mente. quoties sanctae solemnitates adveniunt in corpore videtur habere gaudium. in corde non Celebrat nisi luctum, quale enim gaudium Conscientia illa habere potest, in cujus anima multis vitiis occupata magis diabolus probatur habere quam christus. S. August Serm. 275

Harmadszor. légy szorgalmatos, vasárnapon. és a nagy innep napokon jelen lenni a templomban az Isteni szolgálatokon, Szent Agoston[429] a maga gyonásiban meg vallya hogy mitsoda hasznát vette annak meg térésétöl fogvást,[430] azt mondgya. hogy eleinte az anyaszent egyháznak éneki. anyira fel inditották hogy sok köny hullatásokra fokasztották; ez a haszon még nagyob volt akor, amidön nem az eneknek

[425] menni ⟨valam⟩ rongyos és szakadozot köntösben, ⟨menni.⟩ de
[426] ha [*h*—*az*-ból javítva.]
[427] [Sorvégen:] a kit [új sor elején:] ⟨nek⟩ a lelke [a *t* betűt utólag írta *a ki* után.]
[428] puritatem ⟨in⟩ tenet in mente.
[429] Agoston [*st*—*n*-ből javítva.]
[430] fogvást, [*f*—*v*-ből javítva.]

szépségin kezde fel indulni, hanem azon amit énekeltenek., hasonlo dolgot fogsz érzeni, ha az Isteni szolgalatokon jelen lész szemérmeteséggel, és figyelmeteségel., és nem azért hogy trécsély, neves, nezed ki jö bé. ki megyen ki, mindent köszöngess, azért hogy láss másokot; és tégedet is lássanak.

* Cum reminiscor lacrymarum quos fudi ad cantus ecclesiae tuae. in primordiis recuperatae fidei meae. et nunc cum moveor. non cantu, sed rebus quae cantantur instituti hujus utilitatem rursus agnosco. lib 12 conf 33

4. Menyel gyakorta apredikaciokra és más oktatásokra, melyek vannak a templomban vasárnapokon. és innep napokon., mikoron magánoson vagy olvass azokon anapokon, valamely üdveséges dolgokot Istenes emberekel társalkodgyál, és mulattságidban sokal mértékleteseb légy azokon anapokon.

Vegtire azokon anyugovo napokon, gondolkodgyál arrol az örökké valo nyugodalomrol., a melyet jelentik az innepek. amely után kel egyedül suhajtoznod, és **[113b:]** elmélkedned. arrol a nagy és boldog innepröl mely leszen a menyekben, a hol az Istennek szine bé töltvén aboldogokot[431] véghetetlen orömel. olyan innep lészen a melynek más napja nem lészen. és a mely örökké fog tartani., ugyan azokban a napokban is kel fiam mondani a profétával. *Mely szerelmesek ate hajlékid eröknek ura. kivánkozik, és el ájul az én lelkem az ur pitvari után. Boldogok akik ate házadban laknak uram, örökkön örökké ditsérnek téged, Boldog a férfiu, a kinek tölled vagyon segittsége; fel meneteleket rendelt szivében. a köny hullatások völgyében., a helyen a mellyet szerzet.*

Huszon kettödik Rész.

A Parochiális templomban valo. menetelröl.

Eröl azért szollok, mert ez, az innepek meg szentelésihez tartozik., amelyekröl ide fellyeb szollottam. és annak igen jó modgya. hogy az embereket. a valoságos áitatoságra vezethesék, ugyan azért is akarok erröl olyan oktatást adni néked, a mely egész életedre szolgálhat. **[114a:]**

Hogy a dolognak a kezdetire menyünk, azt meg kel tudni, hogy az Apostolok a kristus menyben menetele után. meg

[431] aboldogokot ⟨oly⟩ véghetetlen orömel. olyan

változtatván a sidok szombattyát, a hétnek elsö napját. szentelék a szolgálatra. és a lelkek meg szentelésire, arra a naprá rendelék a hivek gyülekezetét, ahová ki ki el ment szorgalmatoságal. hogy ót együt imádkozanak, az Isten igéjét halgassák, hogy jelen legyenek a szent titkok ki szolgáltatásán., és az alamisnák szedésin, a melyeket a szegény hivek számokra szedték.

acta 20 7.

Az Apostolok tselekedetiben láttyuk jeleit ennek a rendelésnek a 20. részben. ilyen szokal. *A*[432] *Szombatnak elsö napjan, midön egybe gyültünk volna.* Es szent Pál a midön azt

1 Cor 16. 2.

hagya a korintus bélieknek., hogy *a szombatnak elsö napján, ki ki mind közzületek. magánál külön rakja a mit a szegényeknek akar adni,* ahol ezeken a szokon. *una Sabbati,* a hétnek az elsö napját kel érteni, a melyet eszerént nevezi szent

mark 16.
matth 28.
Apoc. 1.

márk. Evangyelista *et valde mane una Sabbatorum* az az *prima,* amint ezt magyaráza szent Máthé. *quae lucescit in prima Sabbati.* **[114b:]**

Ezen két helyt az urnak fel támadásárol szól az irás. a mely volt szombat másod napján, és azt a napot még azon idöben nevezék. *az ur napjának* valamint azt nevezi szent Janos. az ö látásiban

*

A mi pedig azon anapon valo gyülekezetet illeti az Apostolok tizedik Canonya erröl világosan beszél. hagyván *hogy mindnyájan a keresztyének. a kik a templomban gyülekeznek anagy innepeken, ót meg halgasák a szent irásokot. és az Évangyéliumot., hogy ót meg maradgyanak mind végik*[433] *az imádságon, és ót communikályanak.* Szent Ignátz. aki az Apostolok idejében élt. ezekröl emlékezik leveleiben, és más régi auctorok., de fö képen szent Justinus martyr. aki a második saeculumban élt. 150. és Tertullianus. aki harmintz esztendövel élt ez után.

* Ego Joannes fui in spiritu in Dominica die omnes fideles qui conveniunt in solemnibus sacris[434] ad ecclesiam scripturas apostolorum et Evangelium audiant, qui autem non perseveraverint in oratione usque dum missa per agitur,[435] nec sanctam Communionem percipiunt. velut inquietudinem Ecclesiae moventes Convenit Communione privari. Canon 10 Apost.

[432] A [Utólag beszúrva a sor elé.]
[433] mind végik [*mind végig* helyett.]
[434] sacris ⟨in⟩ ad ecclesiam
[435] agitur, ⟨n⟩ nec

Szent Justinus a keresztyének mellet irt apologiájaban, * ki teszi szép rendel mind azt valamint tselekedtenek azokban agyülekezetekben, a melyek ugyan azok, a miket mostanában is tselekesznek a parochiális misék alat. halgasad mit mond ezekröl. **[115a:]**

Azon a napon., a melyet napnak nevezik. esze gyülekeznek mind azok, akik avárosokban, vagy a falukban laknak. és ót az Apostolok könyveit, vagy a próféták irásit olvasák. a mint már az idö azt hoza magával, az olvasás után. apraesidens. a nepet kezdi tanitani, és inteni arra. hogy kövesse mind azokot a szép dolgokot. a melyeket olvastak, az után ki ki fel kel helyéböl. és imádkozik, az után a kenyeret, abort, és avizet alyállyák,[436] *a praepositus pedig követi imádságit, és hálá adásit. és a nép fel szoval feleli az Ament. az után el osztogattyák a Communiot mind a jelen valoknak., a vége felé. azok akiknek modgyok vagyon benne. alamisnát adnak, és azt a superior kezében adgyák, a ki azt, a szegények szükségire fordittya, a kiknek is ö a gond viselöjök*

* Et solis qui dicitur dies omnium qui vel in oppidis vel ruri degunt. in eundem locum conventus fit. et Commentaria Apostolorum. aut scripta prophetarum quo ad tempus fert. leguntur. deinde lectore quiescente praesidens oratione populum instruit. et ad imitationem tam pulchrarum rerum ex hortatur postea surgimus simul omnes. et preces fundimus, et precibus peractis. panis offertur et vinum. et aqua. et praepositus quantum potest preces et graciarum actiones fundit. et populus fausté acclamat Amen. et distributio atque Communicatio fit oblatorum unicuique absentibus autem per diaconos mittitur. Caeterum. qui copiosiores sunt et volunt pro arbitrio suo quod visum est Contribuunt. et quod ita Colligitur. apud praepositum deponitur; atque ille opitulatur pupillis et viduis. et his qui propter morbum aut alium Casum egent, quique in vinculis sunt, et peregrinis. et ut verbo dicam. indigentium his omnium[437] curator est. S. Just. Apol. 2.

[115b:] Tertullianus a maga Apologeticájában. részinek * 39. azt mondgya, hogy a keresztyének esze gyülekeztenek, hogy hathatosaban imádkozanak, mint egy hadi sereg, hogy az Istenen Szent eröt vegyenek., amely eröszak, ö elötte kedves volt, azokban agyülekezetekben a szent irásbol olvastanak, hogy a hitet taplállya, a reménséget fel emelye. és meg erösittse a hivek bátorságát., ót kinek kinek, szükségihez képest valo intéseket, és oktatásokot adtanak., és még a midön valaki büntetésre méltó dolgot tselekedet. meg büntették. ki tiltván ötet a szent gyülekezetböl. a melyet

[436] alyállyák, [*ll*—*n*-ből javítva.]
[437] omni⟨bus⟩um

igen nagy büntetésnek tartották. az után. beszél az alamisnákrol. a melyeket szedték. a szegények számára.

* Tert. in Apol. c 39 Coimus in coetum et Congregationem, ut ad deum quasi manu facta precationibus[438] ambiamus orantes: haec vis deo grata est, coimus ad litterarum divinarum commemorationem siquid praesentium temporum qualitas aut praemonere cogit, aut recognoscere certe fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus. fiduciam figimus, disciplinam praeceptorum nihilominus in culcationibus densamus. ibidem etiam ex hortationes, Castigationes. censura divina, nam et judicatur magno cum pondere. ut apud certos de Dei Conspectu, summum que futuri judicii praejudicium est. si quis ita deliquit ut a Communione orationis et Conventus. et omnis Sancti[439] Commercii relegetur

De azt jó meg tudni, hogy[440] az elsö három saeculumban, az Anyaszent egyhaz. nagy üldözésekben lévén gyakorta a keresztyéneknek nem volt bizonyos helyek és közönséges.[441] ahová esze gyülekezhesenek, ha **[116a:]** különös házakhoz gyülekeztenek, és ugy is titkon. hanem a midön Istennek tettzék az Anyaszent egyházanak békeséget. és szabadságot adni a keresztyén csaszárok alat a koron szabadon kezdenek épiteni templomokot, a hová gyülekezének a hivek vasárnapokon és innep napokon., egy olyan pásztor gond viselése alat, a ki[442] az ö lelki gondviselésekre adatot volt nékik

A koron vevék tehát szokásban a parochiákot, és a parochiális misét, azokon a szent napokon., nagyob fényeségel kezdék véghez vinni. mint sem annak elötte az oltától fogvást ez a szokás mindenkor meg tartatot az Anyaszent egyhazban, és igen hagyatot ahiveknek mint szükséges dolog az Isten szolgálattyára. és alelkek üdveségire, a nép oktatására. és a jó szokás gond viselésire. az Anyaszent egyházban valo rend. meg tartására, de söt még ez köteleség alat is hagyatik.

concil. trid. ses. 22. moneant etiam eundem populum. ut frequenter ad suas parochias saltem diebus dominicis. et majoribus festis accedant

Azt meg lehet látni a közönségesen valo Conciliumokbol; leg közeleb a tridentinumi Conciliumbol. a mely meg ujitván arégi ez iránt valo parantsolatokot, azt parantsollya a püspököknek. hogy *arra intsék a népeket. hogy gyakorta el menyenek a parochiájokban.*[443] **[116b:]** *leg alább vasárnapokon, és*

[438] precationibus ⟨a⟩ ambiamus
[439] Sancti ⟨Commertii⟩ Commercii
[440] hogy az elsö [*h* — *a*-ból javítva.]
[441] közönséges. ⟨hogy esze⟩ ahová esze gyülekezhesenek,
[442] a ki⟨t⟩ [. . .] adatot [Második *a* — *o*-ból javítva.]
[443] a parochiájokban. [Első *o* — *a*-ból javítva.] [Az előbbi bekezdés végén:] valo [*a* — *o*-ból jav.]

nagy innep napokon és kénszerittsék is öket arra. és a 24. sessioban. azt parantsollya, *hogy a püspokök arra igen intsék a népet, hogy mindenik tartozik a parochiában menni, az Isten igéjének halgatására. a midön a meg lehet valamely nagy akadály nélkül.*

Sess. 24. cap. 4.

Moneat Episcopus populum diligenter teneri unum quemque parochiae suae, interesse, ubi commodé id fieri potest.

Ez tehát fiam a parochiáknak. és a parochiális Miséknek[444] rendelése., a mely három dologra tanit, a melyeknek tudatlanságától következik a meg vetés. a melyel ahoz vannak, annak régisége. vége. és kötelesége.

A parochiáknak rendeltetések olyan régi valamint az Anyaszent egyház. a végre rendeltetet., hogy a nép igazgatassék[445] rendel, és nagyob könnyebségel., kinek. kinek maga pásztora léven, aki üdvességire vigyázon, és mindenik pásztornak maga anyaszent egyháza. a mely olyan lévén mint az akoly. a hová a nyáj esze gyül, hogy lelki táplálást vegyen., betegségekből valo meg gyogyulást, szükséges intéseket, és oktatásokot, egy szoval., hogy halgasa az ö szava által a lelkek örökös pásztorának szavát, akinek ö viseli képit, es tarttya helyét; a mi[446] a köteleséget **[117a:]** illeti, a ki tettzik elegendö képen. ennek, az üdvességre oly szükséges rendelésnek végiröl, és a Conciliumoknak oly gyakorta valo parantsolatok, meg mutattyák,. hogy a szoros kötelesség, és hogy azt el nem lehet mulatni, igen nagy. és igasságos ók nélkül.

Ez így lévén. nem tsudálattra méltó dologé azt látni, hogy egy ilyen szent, és szükséges rendelést, anyira meg vetik. és el mulattyák, ugy tettzik, hogy a parochiák tsak a köz népért, az öregekért. és az aszonyokért vannak. és a keresztyének olyan dolgot vetnek mostanában meg. a melytöl valo el tiltást regenten igen nagy büntetésnak tartották,

Ez a meg vetés egy nehány külömb féle okokbol származik

Némellyek azt áitatlanságbol tselekszik. tartván a szent napokon., a parochiális misének hoszaságától. és rövid misét keresnek, hogy a napot a henyélésben, hejában valoságban. és a mulattságban tölthesék, mitsoda szégyen az, akereszkeresztyéneknek. hogy oly kevésnek tarttsák az innepek meg

[444] Miséknek ⟨n⟩ rendelése;

[445] igazgatassék [*k*—*g*-ből javítva.]

[446] a mi a köteleséget [*mi* — utána megkezdett hosszú szárú betű.]

* szentelésit., az Isten és az Anyaszent egyház parantsolatyát., és még a [**117b:**] magok üdveségit is, jobban szeretik nyomorultul el veszteni az Isten szolgálattyára valo idöt a hejában valoságban, hogy sem azt azö tiszteletire, és a lelkek meg szentelésire forditani, szent Agoston, erre a siralomra mélto rendeletlenségre mondgya, hogy azok a kik eszerént töltik a vasárnapnak szent idejét, az ördög szolgálattyában foglalatoskodnak, holot arra kellene magokot adni. hogy az Isten elött tellyes[447] szivekböl imádkoznának. és suhajtoznának.

* S. Aug. serm 271 observemus diem dominicam et sanctificemus illam videamus ne otium nostrum vanum sit sed a vespera diei sabbati usque ad vesperam diei dominici sequestrati a rurali opere, atque ab omni negotio., soli divino cultui vacemus. nullus se a sacra[448] missarum celebratione separet. neque otiosus quis domi remaneat. caeteris ad Ecclesiam pergentibus. neque in venatione se occupet et diabolico manoipetur officio. circum vagando Campos et sylvas, clamorem et cachinium ore exaltans non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens

* Mások meg valamely alattomban valo kevélységböl vetik meg ezt a köteleséget. tartván azt hogy szabadok azokon a szent napokon. olyan templomban menni. a hová nékik tettzik, ez a szabadság el mondhatni hogy szabadoság. és az Anyaszent egyház parantsolattya ellen valo rugodozás; szent Bernárd. ezt nevezi minden szolgálatnál[449] aláb valo szolgálatnak. mert ezen szabadságal. el kerülvén a pásztornak látását, és [**118a:**] gond viselésit, el tévelyednek és a farkas hatalmában esnek, az az. nagy rendeletlenségben. mivel az ördög soha könyeben el nem foglalhattya alelket, mint mikor arra vigyázás. és gondviselés nintsen, valamint ugyan ezen szent mondgya

* S. Bern. epist 42 o libertas servitute servilior quae me pessimae addicat superbiae servituti, plus timeo dentes lupi quam virgam pastoris. advertens nimirum cruenta bestiae quae circuit quaerens quem devoret. elongatam custodiam. heu statim insilit in praesumptorem

Vannak meg mások. akik a dolgokra vetnek. de a tsudálatos dolog, hogy akeresztyéneknek. nem levén nagyob dolgok az üdveségeknél, és minek utánna az egész hetet a magok dolgában töltötték volna, nem akarják az Istennek. és a magok üdveséginek adni a vasárnapot a melyet a maga szolgálattyára rendelte; ez a menttség igen közönséges. de

[447] tellyes [*telles*ből javítva; *ye* — *es*-ből javítva.] [Két sorral feljebb:] avasárnapnak [ſ — *r*-ből javítva.]

[448] sa⟨at⟩cra [Törlés elválasztás után, új sor elején.]

[449] szolgálatnál ⟨valo⟩ aláb valo

esoha bénem vétetödik Isten elött azt is akarnám meg tudni az olyanoktol: hogy ha mentek akarnaké lenni a vasárnap meg szentelésitöl. az Isten hat napot adot az embernek a munkára, a hetedikén azt akarja hogy attol meg szünyék,. és tsak egyedül a szent dolgokban foglalatoskodgyék, föképen. háromban. hogy ötet tisztellye. a maga lelkét meg szentellye. és gondolkodgyék az örökké valo nyugodalomrol. a mellyet ez életben kel meg nyerni: azt kérdem már most hogy ha meg szenteliké akor azt a szent napot. a midön. **[118b:]** azt egészen. a dolgaiban tölti, ki vévén azt az idöt a melyben egy rövid misét halgat, azt is leg gyakortáb figyelmetlenségel, és azt sem tudgya mit tsinál, kérem azért azokot. akik eszerént élnek, hogy ezt jól meg visgállyák, és jol meg fontollyák szent Agostonnak[450] ezeket a mondásit, hogy a meg vagyon hagyva akeresztyéneknek., hogy az Innep napokon, fö képen vasárnapon, nyugodalomban legyenek., hogy alkalmatosabbak legyenek az Isten szolgálattyára., és azokon anapokon a világi dolgokot el hagyák., hogy könyebben gondolkodhasanak az Istenröl, a mint erre int maga a proféta által,[451] legyetek veszteg. és nézétek meg. mivel én vagyok az Isten, akik pedig a sok bajos dolgok miat meg vetik ezt az[452] intésit Istennek., és a szent dolgokrol nem gondolkodnak, tarthatnak attol., hogy az itélet napján. a kaput zörgetvén, azt ne felellyék nékik. nem üsmérlek titeket, menyetek el innét hamiságnak munkási. és mint hogy most el mulattyák ötet keresni. ö is meg ne vesse öket akor.

* S. Aug. Serm 251 sup Ideo a sanctis patribus nostris constitutum est christianis. et mandatum ut in solemnitatibus sanctorum et maxime in dominicis diebus otium haberent, et terreno negotio vacarent, ut paratiores et promptiores essent ad divinum culo tum. cum non haberent[453] quod eos inde retardaret incommodum relinquerent. que ee tempore terrenam sollicitudinem quo facilius possent dei intendere voluntatem. indi ipse dominus per profetam[454] dixit., vacate., et videte quoniam ego[455] sum Deus, athiquo diversis curis ac negotiis implicati hanc sententiam Dei spernunt timeo quod in futuro judicio illis januam domini pulsantibus dominus respondeat. amen dico[456] vobis nescivos.: discedite a me omnes qui operamini iniquitatem et qui modo Deum quaerere negligunt. ab ipso tunc respuantur.

[450] Agostonnak [*st*—*n*-ből javítva.]

[451] által, ⟨ülye⟩ legyetek veszteg. [Törlés a sor végén.]

[452] ezt az ⟨I⟩ intésit Istennek.,

[453] ha⟨berem⟩berent

[454] profetam ⟨dixit vacate, et videte quoniam⟩ dixit., vacate et videte quoniam

[455] ego [*o*—*a*-ból javítva.]

[456] dico [után mintha egy fölöslegesen beszúrt] a [betű volna.]

[**119a:**] vannak meg olyanok akik a parochiakban nem mennek vasárnapokon. és Innep napokon. az áitatoságnak szine alat. mondván. hogy nagyob áitatoságal vannak másut. mint a parochiában, mások meg azért. mert agyontato papjok másut vagyon.

Az elsöknek azt mondom, hogy az áitatoságok nem valoságos. és azokban inkáb képzelés. vagyon. mint sem igazság, és amely áitatoság az Anyaszent egyház parantsolattyát el mulatattya, anem áitatoság, hanem játzodtatás.

A másikának azt felelem, hogy gyakorta jobban tselekedné hogy ha aparochiában volna a rend szerént valo gyontato papja, ha egyébért nem is. hanem tsak az engedelmeségért. és a jó példáért, hogy ha pedíg valamely helyes ókból máshoz gyonik, apásztorának engedelméböl, az idövel ugy bánnyék, hogy az a szabadság meg ne gátollya a parochiában menni a szent napokon és azal jó példát adni atöb hiveknek

Végezetre arra intelek fiam, hogy hü, és szorgalmatos légy a parochiához., és semmi okokbol el ne távozál attol; ugy tekénttsed azt mint Anyádot, aki a kristusnak szült tegedet a kereszttség által. és aki a keresz-[**119b:**]tyenségben nevelt fel tégedet, reája vagyon bizatatva a te lelked, arol számot kel adni Istennek, ö néki kel tégedet vezérelni az üdveségnek kapujához, és tégedet segiteni halálodnak oráján. szeresed tehát ötet, mint agyermek szereti az Anyát, légy hozája engedelmeségel, vegyed tölle az oktatásnak, és a szenttségeknek lelki eledelét. és szorgalmatoságal kövesed az Apostolnak ezt a nagy intésit.

hebr. 13. 17.

* *Engedelmesek legyetek ati elöttetek jároknak, és birtokok alat legyetek, mert ök vigyáznak, ugy mint kik számot adnak ati lelkeitekért. hogy örömel tselekedgyék azt,. és*[457] *nem nyögve. mert a néktek nem használ.*

* obedite praepositis vestris. et subjacete eis.: ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. ut Cum gaudio hoc faciant. et non gementes[458] hoc enim non expedit vobis.

[457] és [*én*-ből javítva.]
[458] gementes ⟨hog⟩ hoc

[120a:] HARMADIK KÖNYV

Hogy mitsoda akadályok fordittyák el. az ifiakot a jó erkölcstöl.

Nem elég annak a ki mást vezet valamely utra hogy meg mutassa neki az utat melyet kel tartani, és hogy mitsoda modokal. érkezhetik. a fel tett helyre., hanem még tudtára is adgya a veszedelmeket melyeket találhat utyában.,[459] meg oltalmaza, és módot adgyon néki az akadályok ellen. a melyek meg gátolhatnák., vagy meg késedelmezhetnék, uttyának. szerentsésen valo el végezésit. E szerént tselekedék Raphael. Angyal. (:akiröl már szóllottunk). aki is azal meg nem elégedék hogy kalauza lenne az ifiu tobiásnak, hanem még meg is menté az uttyában lévö akadályoktol., atöbbi közöt attol a nagy haltol. a melyet láttak a tigris vize parttyán. a melytöl nem tsak meg szabaditá. de meg fogatván véle. azt nagy ha[**120b:**]szonra[460] forditá.

Ez igy lévén kedves fiam. minek utánna meg mutattam volna néked. az üdveségnek uttyát,. és a modokot a melyekel kel élni, hogy meg nyerhesed ajó erkölcsöt ifiuságodban, szükséges az is hogy meg mutassam néked az akadályokot a melyeket fogsz találni azon az uton. ugy ezt is fogom tselekedni ebben a harmadik könyvben. a melyben elödben adom az okokot, a melyek szoktak el veszteni a veled egy idösüeket, a rosz[461] erkölcsben vetvén öket., meg mutatom mitsoda modokal. kerülheted el azokot, de söt még hogy azokbol mitsoda hasznot vehetz a jó erkölcsben valo elé menetelre.

[459] utyában., ⟨és⟩ meg oltalmaza, és [Fölötte:] tudtára is [*is* utólagos beírás a szóközbe, világosabb tintával.]

[460] ha [120b:] haszonra

[461] a rosz ⟨el⟩ erkölcsben

Elsö akadálya. az ifiuság üdveséginek. az oktatásnak fogyatkozása.

Az elsö akadálya az ifiak üdveséginek., a tudatlanság, vagy az oktatásnak fogyatkozása., mert hogy a jót lehesen szeretni. azt üsmérni kel. hogy pediglen azt lehesen üsmérni, szükséges hogy arra meg tanitassunk., a pedig nem lehet hogy magunktol azt meg üsmérjük, mivel magunkal. tsak atudatlansá-**[121a:]**got, és a vétket hozuk evilágra. az Isten azt mondgya a próféta által. hogy *az ö népe azért vitetet arabságra mert tudománya nem volt.* az az. azüdveségre valo oktatása, a bölcs azt mondgya, hogy *a hol. tudomany nintsen. ót nem jó aléleknek.* atudományon érti azt, a mit az embernek kel tselekedni, a mely nélkül el nem érheti a valoságos boldogságát.

Isaiae 5. propterea captivus ductus est populus meus. quia non habuit scientiam
prov. 19 ubi non est scientia. animae non est bonum

Ez az akadály igen nagy, és ez, az elsö eredete az ifiuság meg romlásának, ez annál is keserveseb. hogy közönséges, és sokakra terjed. a bizonyos léven. hogy az ifiaknak nagyob része, az üdveség igazságinak tudatlanságáért veszti el magát, és ez a tudatlanság az oktatásnak fogyátkozásától jö, az Atyák el mulattyák a valoságos áitatoságra tanitani gyermekeket, minden gondgyok tsak. a, hogy azokot a hejaban valoságban, a mulattságban,[462] a foldi jók keresésiben, és avilági szokásokban nevelhesék., a mesterek. pedig leg inkáb azon igyekeznek hogy a tudományokban vigyék eléb öket, és azon igen keveset igyekeznek, hogy tudosoká tegyék öket, az üdveségnek tudományában., a gyermekek a kik nem üsmérik. hogy mitsoda szükséges nékik atanulás., nem tsak[463] keveset gondolnak azal; de még kerülik. mint olyan dol-**[121b:]**got. a mely nehéz, és amely ellenkezik hajlandoságokal. ez is az oka hogy atudatlanságban maradnak., és arosz szokásokban, és hogy magokot el vesztik.

* Ennek az igazságnak[464] meg bizonyitására két ellenkezö példát hozok elé., szent Agoston a maga gyonásiban sirat-

[462] mulattságban, [*s*—*y*-ból javítva.]
[463] tsak [Soreleji margóra írva.]
[464] az igazságnak [Második *g*—*k*-ból javítva.]

ván ifiuságának meg romlását, annak okát az oktatás fogyatkozásának tulajdonittya. és az Attya vakságának a ki minden igyekezetit tsak abban vetette, hogy a fiát elé vigye a tanulásban, és hogy ötet tudosá tehesse., és ékesen szóllóvá, és a mi leg szükségeseb volt. azt el mulatta., ugy mint. hogy szokásira vigyazon. és a jó erkölcsre tanitassa. a mely nélkül, a tudományok az embert, még utálatosabbaká tészik, és inkáb el távoztattyák kegyelmétöl.

* lib 3 Conf. cap. 1. quis enim hominum non extollebat laudibus tunc patrem meum quod ultra vires rei familiaris suae impederet filio[465] quidquid etiam longé peregrinanti studiorum causa opus esset. cum interea non satageret idem pater qualis crescerem tibi autquam coactus essem disertus, aut potius desertus a cultura tua Deus qui es unus verus et bonus dominus agri cordis[466] mei.

Ellenben meg. a szent irás elönkben adgya atiszta Susánnának nemesi cselekedetit, a ki is jóbban szereté hogy hamisan vádoltassék. és halálra itéltesék akét utálatos venektöl., mint Isten elöt vétkezni, olyan fertelmes vétekel., a melyre az a két nyomorult unszolák, az irás annak a szent[467] tselekedetnek okát, az ö áitatoságának., tulajdonittya, és annak hogy szüléitöl szép oktatásokot vett volt ifiuságában,. az irás igy szól felölle, Isten félö volt mert a szüléi Istenesek lévén, a mojses törvénye szerént ok-[**122a:**]tatták volt. *

* Daniel 13. Joachim accepit uxorem nomine susannam, filiam helciae pulchram nimis et timentem Deum, parentes enim ejus cum essent justi erudierunt filiam suam secundum legem Moysi.

oh! kedves fiam vigyáz erre. mint ate üdveségednek leg nagyob akadályára., szeresed, és keresed atanulást, és abban bizonyos légy. hogy nagyob rosztol nem tarthatz ifiuságodban, mint attol; hogy ha az üdveségre. vivö igazságokot nem fogod tudni. igyekezél[468] el kerülni ezt a nyomoruságot, a mely oka lesz veszedelmednek szeresed atanulást, és arra minden modot keres. hogy ha az Isten néked szűléket. vagy mestereket adot, a kik a jó erkölcsnek uttyára oktatnak, adgy nékie azért hálákot.,, hogy ha a szüléid el mulatnák az oktatást. keres arra modot magadtol. és meg tarttsad

prov. 15 Cor sapiens quaerit doctrinam. et cor stultorum pascitur imperitia.

[465] fi⟨lium⟩lio
[466] cordis ⟨mei⟩ mei.
[467] sz⟨ép⟩ent [*ent* ⟨ép⟩ fölé írva.]
[468] igyekezél [*l*—*d*-ből javítva.]

salamonak ezeket a szép szavait. A bölcs elme,[469] azt keresi hogy tanittsák, az esztelenek meg maradnak tudatlanságokban.

II Rész

A második akadály. a Szüléknek. nagy kedvezések. rosz példa adások., és rosz oktatások

A valoságos dolog, hogy a gyermekek veszelmét[470] gyakorta a szülék okozák, a kik el mulattyák azt a nagy kötele [**122b:**]séget a melyet Isten adot reájok, hogy gyermekeket, az ö félelmében és a jó erköltsben[471] nevelyék.

A szülék. ezen köteleség ellen. négy vétekben eshetnek., a melyek okozák gyakorta gyermekek meg romlását. és veszedelmit.

1. A midön el mulattyák az áitatoságra oktatni öket, és jó idején szoktatni[472] a jó erkölcs, és az üdveség tudományira.

2. A midön igen kedveznek gyermekeknek, nagy szabadságot adván nekik, és meg nem intvén öket mikor roszat tselekesznek

3 A midön tselekedetekel. rosz példát adnak nékik.

4. A midön az áitatoságal[473] ellenkezö oktatást adnak nékik

Azt mód nélkül is láttyuk hogy a szülek kedvezések menyi gyermekeket vesztenek el, nagyob része, az Atyaknak. és az Anyaknak, oly vak szeretettel szeretik gyermekeket, hogy tsak atesti jovokat tekintik, tartanak attol hogy leg kisebben is meg ne szomorittsák,[474] ajó erkölcsnek határában

[469] elme, ⟨t⟩ azt keresi

[470] a gyermekek veszelmét [A betűtípusokból ítélve, idegen kéz törölte: ⟨veszelmét⟩ és kereszttel jelölve beszúrta a törlés fölé, más színű tintával: *veszedelmét*; vö. az 50. sz. lapalji jegyz. — Ld. a variánsban is: *veszelemel* 993. sz. *veszelmet* 1028. sz. jegyz.]

[471] erköltsben [*ltsb* — olvashatatlan javítás nyoma látszik.]

[472] öket. és jó idején szoktatni ⟨öket.⟩ a jó erkölcs, és [Utóbbi *és* — beszúrás.]

[473] az áitatoságal ⟨valo⟩ ellenkezö [Alatta:] kedvezé ⟨se⟩ sek

[474] szomorittsák, ⟨öket,⟩ ajó

tartván öket. vagy helyesen meg dorgálván öket., jobban **[123a:]** szeretik öket rosz hajlandoságokban hagyni, amelyek idövel nevekednek., a midön azokot meg nem jóbbityák és a melyek holtig valo rosz[475] erkölcsüeké tészi öket, és örökös nyomorultaké.[476]

Nyomorult Atyák! kik azal az esztelen kedvezésel., az örökös veszedelemben vetik gyermekeket, hasonlok azokhoz az ostoba állatokhoz, kik addig ölelgetik fiokot. hogy meg ölik, vak atyák. nem láttyátoké hogy az a kegyeség. a melyel vagytok gyermeketekhez oly nagy kegyetlenség, hogy nagyobal nem lehettek hozájok, és nem volnátok olyan kegyetlenek. hogy ha a magatok kezével ölnétek meg öket. a bizonyos lévén. hogy ezen kegyetlenségel, tsak a testeket vesztenétek el, de a kedvezéstekel. él vesztitek[477] lelkeket, és üdveségeket el jö még az idö a melyben a gyermekeitek. a kiket most ketsegtettek, átkozni fognak titeket, boszu állást kérnek Istentöl ellenetek, és bé vádolnak titeket az ö itélö széke elöt. mint nyomoruságoknak okait., valamint az olyan, a kit hogy halálra itélték **[123b:]** volna, kiáltani kezdé, nem a biro. hanem az anyám küldöt a halálra.

Lesz még az a napja, hogy ati vétkes kedvezéstek az Isten átkát szálittya reátok., és gyermekeitekre; reátok azért mert se nem oktattátok. se meg nem intettétek mikor kivántatot; a gyermekeitekre., mert ati kedvezéstekel elvén, minden rendeletlenségekre, és rosz erkölcsökre adták magokot

Nézd meg a fö pap Héli példáját, a melyröl ide fellyeb szolottunk, tanullyátok meg abbol az irtoztato büntetésböl amelyet az Isten botsáta reája, azt, a melyet tiis várhattyátok magatokra, mert mind azok anyomoruságok, a melyek, ö reája, gyermekeire, és az egész familiájára todulának, a fiaihoz valo nagy kedvezésért valának., halgasad mit mond az Isten erröl maga. *Meg itélem a Héli házát*[478] *örökké. a hamiságért, mert tudgya vala hogy méltatlanul. tselekednének fiai. és meg nem feddé öket.* 1 Reg 3. 13.

[475] rosz [*o — e*-ből javítva.]
[476] nyomorultaké. [*nyomorultak(k)á* helyett.]
[477] él vesztitek [*él — és*-ből javítva.]
[478] házát [*h* — javítva olvashatatlan betűből.]

Elegendö nagyra nem vihetem fiam a szülék vét-**[124a:]** keit., azért hogy azoktol irtoznál., azt akarom tudtodra adni., hogy ha az Isten bölcs, és jó erkölcsü szüléket adot néked., akik a jó erkölcsre oktasanak, azért adgy hálákot néki, és légy hozájok nagy engedelmeségel. de viszontag. ha aszüléid el felejtik köteleségeket, és üdveségedet, és meg engedik rosz tselekedetedet minden feddés, és dorgálás[479] nélkül, az ö kedvezéseket ugy tekinttsed., mint néked leg veszedelmeseb dolgodot,[480] és a mely el is fog veszteni. kérjed az Istent. hogy változtassa meg elméjeket, és hogy adgyon néked helyetek más mestereket, a kik tegedet oktasanak és reád vigyázanak.

De még azt is hozá teszem, hogy ha szüléid, nem tsak el mulattyák hogy meg intsenek, de a mi meg roszab; hogy rosz példát adnak néked, arra tanitván tégedet a mint a gyakran meg történik, rosz tselekedetekel: hogy az élet gyönyörüségeit szeresed, a gazdagsagokot kivánnyad; a hejában valoságot szeresed, kevély **[124b:]** légy, nagyra vagyó. fösvény, haragos. boszu álló, hogy leg kiseb boszuságot se szenvedgy el, tisztátalan beszédü., esküvö, a jó lakást szeretö, részeges. tisztátalan,[481] és többek ilyenek, de még többet, hát ha még olyan nyomorultak hogy beszédekel ezekre tanittsanak., vagy jóvá hagyák. és ditsérjék a midön valamelyiket követed. oh! Istenem, tarts kedves fiam mindentöl az ilyen állapotban, soha nagyob. veszedelemben nem lehetne üdveséged. folyamodgyál az Istenhez., kérjed világositását. hogy meg külömböztethesed a jót arosztol. erösittse meg elmédet. és meg ne engedgye hogy magadot el veszesed. azoknak vétkekért. akiknek kellene üdveségedre vigyázni

[125a:] A Elöbbeni[482] Részhez valo adás.

Az elöbbeni részt el végezvén, eszemben jutot meg egy más ók, a mely igen árt az ifiak[483] üdveséginek. és a melyet

[479] dorgálás [*g* — *l*-ből javítva.]
[480] dolgod.,ot, [*d* — *t*-ből javítva.]
[481] tisz⟨t⟩ [?] tátalan, [Törlés elválasztás után, új sor elején.]
[482] A Elöbbeni [*A*-t föltehetően utólag írta az *Elöbbeni* szó elé; alatta már helyesen:] Az elöbbeni
[483] ifiak [*k* — javítva.]

szükséges fel tegyem., a pedig a gyontato papoknak gondatlanságok, a kiknek nintsen mindenkor. elegendö gondgyok, és figyelmeteségek a gyermekek gyonásira, a melyeket. tsak könyü, és kitsiny dolognak tarttyák, azal meg elégesznek hogy valamely könyü kérdéseket tegyenek;[484] töllök, az elsö feleletekre hitelt adnak. és minek utánna holmi imádságokot adtanak volna nékik penitentziául., el küldik az absolutioval., de a kik szintén olyan tudatlanok., és rosz erkölcsüek, valamint annak elötte. ettöl vagyon., hogy az ifiak akik[485] inkáb tsak szokásbol gyonnak meg, mint sem okbol. és az üdvességhez[486] valo indulatbol, gyakorta rosz gyonásokot tesznek., a melyekben tsak egy részit valyák meg vétkeknek, mert azokrol. nem tudnak **[125b:]** elegendöt, vagy is hogy nintsen elegendö töredelmeségek, se akarattyok, a magok meg jobbitására, némelykor, és még gyakorta is, el titkolyák vétkeket a pap elöt., a kinek szégyenlik azokot meg vallani, és az a nyomorult szégyen sok esztendökig tarttya öket a kárhozatos álapotban., a vétekben gyakorta valo esések miat, és a sok szenttség törö gyonásokért, mind addig valamég valamely okos gyontatora nem találnak. aki fel nyisa szemeket. és ki vegye. a nyomorult állapotbol.

Hogy ha agyontato papok jól el hitetnék azt magokal., hogy mitsoda nagy jókót tselekedhetnek[487] a gyermekek gyonásiban., és mitsoda rettentö sok roszat. a melynek ök az okai mikor öket el mulattyák, meg látnak. hogy nintsenek olyan gyonások a melyek oly méltok volnának buzgoságokhoz.,[488] se a melyek inkáb meg érdemlenék figyelmeteségeket mint azok., mindenek felet. három nagy dologra is vigyáznának.. Elöször annak mennének végire, hogy ha az ifiak nem titkoltaké el valaha valamit gyonásokban., szégyenböl, vagy félelemböl. és ha az ugy. **[126a:]** vagyon. meg kel vélek üsmértetni. hogy mitsoda roszul tselekedték; és azt el kel vélek[489] hagyatni egy közönséges gyonás által,

[484] tegyenek ⟨nekik⟩; töllök,
[485] akik ⟨tsak⟩ inkáb tsak [Törlés a sor végén.]
[486] az üdvességhez [*v* — *h*-ból javítva.]
[487] tseleked⟨ne⟩hetnek
[488] büzgoságokhoz., [Ékezethiba.]
[489] vélek ⟨g⟩ hagyatni

másodszor. az Isteni félelmet. beléjek kel oltani,[490] és a halálos vétektöl valo irtozást, a mely ö elötte fertelmes. föképen a tisztátalan vétek, amely leg közönsegeseb az ifiak közöt. és ez ö nékik leg halálosab ellensége. harmadszor meg kel visgálni. hogy ha nem szoktáké meg ezt a vétket., vagy mást illyet, valamint, az engedetlenséget, aresttséget. az esküvést, és legyen[491] gondgyok arra, hogy hagyasák el azokot vélek. jó tanátsot adván nékik, és ezen vétkek helyet, ellenkezö jó erkölcsöket vétessenek bé vélek. az engedelmeséget. a munkát. abékeséges türést. a felebaráti szeretetet., egy szoval arra[492] tanitani öket hogy az Istent mindenek felet szeresék:, és az ö kegyelmét, minden gyönyörüségeknél. Imé ezeket tselekszik a jó gyontato papok. az ifiak gyonásiban. és abizonyos, hogy az Isten meg áldgya munkájokot valamint ezt minden nap láttyuk

Tégedet pedig fiam arra intelek. hogy visgáld [**126b:**] meg jól magadot., és tekinsd meg, ha nem estelé abban a nyomoruságban. a melyröl szollottam, és hogy ha nem volté mind eddig olyan gyontato papod. a ki el mulatot. volna. és meg hagyot volna rosz szokásidban., és talám még olyan vétkekben amelyeket soha meg nem vallottad a gyonásodban, ha ez ugy vagyon kedves fiam. kely ki mentöl hamaréb ebböl a veszedelemböl mert ez üdveségedben járo dolog: keres egy[493] jó gyontato papot. aki abol ki vegyen, és akinek gondgya légyen ajó erkölcs uttyára vezetni tégedet, és aki kövesse azt a három dolgot a melyeket ide fellyeb mondottam

III Rész

A harmadik akadálya az ifiak üdveséginek az engedetlenség.

Saepe magister peccat saepe discipulus. et non nunquam patris vitium est. non nunquam filii, ut male eruditur S. Hier. in cap. 6. Micheae.

Szent Hieronimus igen jol mondgya. hogy ha szinte a gyermekek meg romlások, gyakorta a szüléktöl vagyon is. de a gyakorta a gyermekektöl vagyon, akik nem akarnak tanulni, ezt engedetlenségnek nevezhetni.

[490] oltati, [Íráshiba *oltani*, vagy *oltatni* helyett.]
[491] legyen ⟨gy⟩ gondgyok
[492] arra ⟨tani⟩ tanitani [Törlés a sor végén.]
[493] egy ⟨e⟩ jó [A bekezdés végén:] három [*á* — *o*-ból jav.]

Az engedetlenség olyan fogyatkozás, amely nem akarja a mások igazgatások alá vetni magát. vagy ol-[**127a:**]lyan. alatomban valo maga hittség, a mely nem akarja hogy tanittsak az igazságokra, a melyeket kel tudni. se tanátsot venni az olyan dolgokrol., a melyeket tselekedni kel., se a feddést, a midön a szükséges. se a jora valo intést, a midön attol el távoztanak

Ennél a fogyatkozásnál. már nem lehet az elmében.[494] roszab fogyatkozás.

Mert ha annak okait meg visgállyák, a kevélységtöl vagyon, a mely meg vetteti mind azt,[495] valami másoktol jö; vagy a fejeségtöl. és a ragaszkodástol. a melyel. vannak a magok elméjekhez, vagy az elmének álhatatlanságától,. a mely semmire nem figyelmezvén. meg veti a leg szükségeseb dolgokot[496] is.

Ha meg visgállyuk hogy mik követik az engedetlenséget, abizonyos. hogy az egyedül. minden rosz erkölcsökben vetheti az ifiakot. mert a meg jóbbitásra valo modot el veszi, mivel hogy tselekedhetik ajót. ha azt nem akarják üsmérni, hogy lehet meg jobbitani a maga fogyatkozásit, hogy ha azokrol meg nem feddik, a mely beteg meg nem akarja üsmérni nyavalyályát., és az orvoságokot. el-[**127b:**]veti, a nem remélheti meg gyógyulását.

Ugyan ezért is az szent irásban, fö képen a példa beszédekben, a hol leg inkáb oktattya az ifiakot, beszél leg[497] többet ezen rosz erkölcs ellen, a mely leg nagyob akadálya üdveségeknek, intvén öket arra hogy örömest bé vegyék. az oktatásokot. tanátsokot. és az[498] feddéseket.

Az oktatásokrol azt mondgya. hogy a. *hamisnak szive gonoszt keres., és az igaz sziv tudományt keres.* prov 27. 21

A tanácsrol azt mondgya hogy[499] *A bolond uta igaz az ö szemei elöt. aki pedig bölcs. enged atanácsnak A ki szivében bizik bolond az, aki pedig bölcsen jár. meg szabadul Halgasd* prov. 12. 15. prov. 28. 26. prov. 19. 20.

[494] az elmében [*el—az*-ból javítva.]
[495] mind azt, ⟨v⟩ valami [Törlés tollhiba miatt.]
[496] dolgokot [*l—g*-ből javítva.]
[497] leg ⟨inkáb⟩ többet [*többet* ⟨inkáb⟩ fölé írva.]
[498] az ⟨intéseket.⟩ feddéseket.
[499] hogy ⟨a⟩ A bolond

meg a tanátsot. és fogadd meg az oktatást. hogy bölcs légy végtire.

prov. 12. 1. Hát a feddésröl mit nem mond.

A ki szereti az oktatást. szereti atudományt, a ki pedig[500] *gyülöli a feddést. esztelen.*

prov. 15 32. *A ki meg veti az oktatást, utállya alelkét. a ki*[501] *pedig enged a meg feddéseknek., birja a szivét.* **[128a:]**

prov. 29. 1. *Az emberre., a ki a feddöt kemény nyakal meg veti, hirtelen veszedelem jö. és ötet nem követi az egésség..*

Ez okáért fiam vigyáz erre az rosz erkölcsre, a mely leg nagyob akadálya üdveségednek., ha benned fel találkozik. igyekezél attol meg szabadulni, és hogy ollyan engedelmes elméd lehesen., a mely szerese atanulást, a tanácsot. az intést, és a feddést. hogy pedig azt meg nyerhesed, e szerént tselekedgyél.

1. Kérjed az Istentöl minden nap azt az elmét.

2. Legyenek[502] mindenkor elötted salamonnak ezek a szép intési.,

prov. 5. *Fiam figyelmez az én bölcseségemre, és az okoságomra hajtsd meg füleidet. és végtére ne suhajtozál. midön meg emészted életedet mondván. miért utáltam meg az oktatást, és adorgálásoknak nem engedet a szivem, és nem halgattam atanitoim szavát. és atanitokhoz nem hajtottam fülemet.*

3. Hitesd el magadal., a mint hogy az igaz is, hogy olyan korban vagy, a mely tele tudatlansággal; és sok fogyatkozás alá vagyon vetve, a melyben nem **[128b:]** vagy alkalmatos arra hogy magadot igazgasad. de arra nagy szükséged vagyon. hogy olyanok igazgasanak. a kik tudosabbak, az az igazgatás pedíg negy dologban áll; az oktatásban. tanátsban, feddésben, és intésben, azt bizonyosnak tarttsad hogy ifiukorodban, az okosokhoz valo engedelmeség néked oly szükséges, hogy ezen[503] ajó erkölcsön áll, a jól neveltetésed,

[500] pedig [*dig* — utólag írva a csonkán hagyott *pe* mellé a sorvégen, világosabb tintával. Idegen kéz írásának látszik ez a *d* típus; vö. az 50. sz. lapalji jegyz.]

[501] a ki [*ki* — beszúrás.]

[502] Lenyenek [Elírás.]

[503] ezen [Első *e*—*a*-ból javítva.]

a jó erkölcsben valo elé meneteled, ez életben[504] valo szerentséd; és az örökké valo üdveséged.

4. szeresed oktatatni ajó erkölcsben, és örömest tanullyad a jót akár kitöl.

Kérj örömest tanátsot, még az olyan dologban is. a melyet magad is világosan által látod oh' mitsoda szép dolog mindent tanátsal tselekedni. ezt a bölcs jovallya néked, *fiam ne tselekedgyél semmit is tanáts nélkül., és a dolgot végben vivén. meg nem bánod.* Eccle 32. 24

Meg ne nehesztely azért. hogy ha fogyátkozásidrol meg intenek., az igen nagy vétek mondgya **[129a:]** szent Hieronimus., ha azt gyülölöd aki tégedet meg fedd, fö képen. hogy ha hozád valo szeretetiböl fedd meg, ne menttsed magadot vakmerö képen,. mert az, a maga hittségtöl[505] jöne, söt meg ellenben., vegyed alázatoságal. a mit jovadra mondanak, üsmerd meg vétkedet., és abbol jobbisd meg magadot.

grande peccatum est odisse corripientem. maxime si te non odio sed amore Corripiat. S. Hier. in cap. 5. Amos.

5 Arrol meg emlékezél. hogy az engedelmeség nem tsak abban áll, hogy örömest vegyed az oktatásokot, a tanátsokot, az[506] intéseket. és a feddéseket, hanem még azokot követni[507] is kell,

Hogy bé fejezem, szent Hieronimusnak ezeket a szép szavait adom elödben. Mely jó a felyeb valoknak engedelmeskedni, követni parantsolattyokot, és a szent irásnak rendi után, meg tanulni másoktol.,[508] az életnek, ösvenyét. amelyen[509] kel járni, se annak arosz mesternek ne higyen. ugy mint a maga hittségnek *

* S. Hier. ad demetriadem de virginitate. bonum est obedire majoribus parere praeceptis. et post regulas scripturarum vitae suae tramitem ab aliis discere.

[129b:] *IV Rész*

Negyedik akadály, az álhatatlanság.

Hogy ha az engedetlenség közönséges az ifiak között; az álhatatlanság ajóban, még közönségeseb; és ez igen nagy

[504] életben [*t*—*d*-ből javítva.]
[505] a maga hittségtöl ⟨v⟩ jöne,
[506] az intéseket. és a feddéseket, [*az . . . a* — beszúrások.]
[507] követni [*t*—*n*-ből javítva.]
[508] másoktol., [*tol* — beszúrás.]
[509] amelyen [*n* fölött áthúzott *t* betű.]

akadálya üdveségeknek. vannak ollyan ifiak, a kik engedelmes elméüek. a tanitást tanátsot intést bé veszik, de az is igaz. hogy az engedelmes ifiak, nem mindenkor elegendö álhatatosok, hogy hiven kövesék ajót. amelyre tanittyák az ö elméjek változo, amely mindenhez ragaszkodik minden indulattyokot követik, a sok féle hajlandoságok mindenkor. mozgásban lévén, nem engedi hogy[510] sokáig legyenek egy állapotban; alig alkalmatosok tsak ara is, hogy valamely jót tegyenek fel magokban. ajó erkölcs meg tartására., aleg elsö alkalmatoság el felejteti vélek minden jó fel tett szándékjokot

Hogy ha ezt az álhatatlanságot jó idején meg nem orvosolyák., igen nagy akadályára lészen az ifiak üdveséginek; és alkalmatlanná tészi öket, hogy elé mehesenek az áitatosagban., a fa nem véthet gyö-[**130a:**]keret a fövenyben, se a jó erkölcs az álhatatlan elmében. a mely idöben változik.

Ezért is int abölcs ezekre tégedet. hogy *ne ingadozz. minden szélre. és meg ne induly minden utra.* légy állando az ur uttyában.

Ecclo 5 11

Ez az álhatatlanság[511] ajóban. három fö okoktol jö.

1 Attol akönyü változo elmétöl, amely természet szerént valo abban a korban., és a mely az ifiakot alhatatlanoká tészi minden tselekedetekben, akik is változok minden hajlandoságokban., gondolatyokban szándékokban., és végezésekben. ettöl vagyon. hogy álhatatlanok ajó erkölcs követésiben.

2. Attol jö; mert[512] nem hitették el magokal. valojában. üdveségeknek, nagy. és szükséges voltát, és azt a köteleséget. a melyel tartoznak a jó erkölcsre adni magokot ifiuságokban.

3. Jö végtire ajó magaviselésnek fogyatkozásától. és attol. mert nem lévén elégségesek arra hogy magokot igazgathasák, senkitöl arra tanatsot nem vesznek [**130b:**] hogy jó rendben vegyék életeket: vagy ha vesznek. is. de azt tsak könyen, arra nem figyelmeznek. se azt nem követik, tsak

[510] hogy ⟨min⟩ sokáig
[511] álhatat⟨oság aj⟩lanság ajóban.
[512] mert [*r*—*g*-ből javítva.]

hamar el felejtik amely jó intéseket adnak nékik. és ilyen formában. tsak követik. álhatatlan elméjeknek minden indulatit

Hogy meg lehesen. gyogyitani ezt az álhatatlanságot, a három okokhoz. orvoságokot is kel tenni,

Elöször tehát. fiam. igyekezél azon. a menyiben tölled lehet, meg jobbitani benned, azt az idödhöz természet szerént valo könyüséget, amely változová tészen tsak nem minden tselekedetidben légy álhatatos minden munkádban, könyen meg ne változtasad fel tet szándékidot, se foglalatoságidot: hanem ha valamely ókbol, és tanátsal, egy szoval igazgasad magadot; okoságal., és ne kövesed tsak a magad elméjit. és gondolattyát.

2. Azon légy, hogy az elméd állando legyen a jóban. ajó gondolatok által., gyakorta elmélkedvén üdveségedröl,. és arol, hogy mitsoda szükséges néked a jó erkölcs ifiuságodban, **[131a:]**

3. Adgyad magadot valamely okos gyontato papnak igazgatása alá, kövesed tanátsit. és a rendet mellyet elödben ád. adgy számot néki némelykor tselekedetidröl. ugy hogy ajó utban tehesen., a midön attol el távozol., az ö tanátsa. vagy valamely más értelmes embernek tanátsa nélkül, semi[513] olyas dolgot ne tselekedgyél

De mindenek felet kérjed az Istent gyakorta, hogy adgyon álhatatos elmét a fel tet jó szándékidban., és tegyen állandová ajoban. kegyelmidnek[514] segittségivel. *oh.! Istenem erösistsd*[515] *meg lépésimet ate parantsolatidnak ösvényiben.* ps 16 5: *hogy soha azoktol el ne távozam*, el ne felejttsed abölcsnek ezeket a szép szavait, *a jó erkölcsü ember. meg marad ajó erkölcsben valamint anap*, a mely soha el nem veszti fényeségit; *de az esztelen változo. valamint ahóld*, a mely soha egy Eccles. 27. 12. állapotban nintsen tekinsd meg fiam hogy melyikét valasztod., nem akarnád hogy a világ esztelennek tartana, pedig valoságal avagy Isten elött. hogy ha álhatatos nem vagy szolgálattyában.

[513] semi ⟨va⟩ olyas
[514] kegyelmidnek [*id* — beszúrás.]
[515] erösistsd [Elírás?]

Ötödik akadály a jónak szégyene.

A töb modok közöt, amelyeket az ördög talált alelkek el vesztésire. a jó tselekedeteknek szégyeninél. nagyobat nem találhatot, a szégyenel könyen meg tsallya a gyenge elméket, olyanakot. amitsodások az ifiak, a kik is könyen magokban vévén a félelmet. és a szégyent, az a nyomorult lélek. viszá éll gyengeségekel. és a[516] természet szerént valo szemérmeteségekel. azon igyekezik, hogy a jótól. és a jó erkölcstöl, tarttsanak, és szégyenellyék. holot avétekhez kellene ezekel lenniek.

omne malum. aut pudore. aut timore natura suffundit Tertull. in apologetico.

Erre valo nézve; sok hejában valo; és hamis képzeléseket ád elméjekben; tudni illik, hogy a jó erkölcs nem betses az emberek elöt, hogy nem igen betsüllik azokot. akik azt követik, hogy ha a jóra adgyák magokot. azért öket meg vetik, és meg tsufollyák, az illyen mesterségekel. el vonnya öket[517] ajó erkölcsnek uttyárol., az illyen ostoba szégyenel,. meg fojttya bennek a jó gondolatokot, és üdveségekre valo jó igyekezeteket. És némelykor, eza nyomorult szégyen, anyira el [**132a:**] foglallya elméjeket, hogy nem tsak. a jótselekedetért[518] és ajó erkölcsért meg ne pirulnának. de még ditsekednek[519] rosz erkölcsökel, és gyalázatnak tarttyák, hogy nem olyan gonoszok. mint a leg roszab erkölcsüek. valamint etörténék szent Agostonal. aki eröl keservesen beszél gyonásiban

conf. lib 2. Cap. 3

Hogy ha ez a veszedelmes szégyen el foglalta elmédet kedves fiam. azt ugy kel tartanod, mint, üdveségednek leg nagyob akadályát. és hogy ha idején nem igyekezel azt el hagyni, minden bizonyal. el veszt tégedet. hogy pediglen azt meg győzhesed; a következendö dolgokra vigyáz

Elöször. miért pirulsz meg,? a jó erkölcsért pirulszé, az az. az Isten szolgálattyáért, a mely nélkül nintsen[520] semmi

[516] a [Beszúrás.]

[517] öket ⟨j⟩ ajó

[518] a jótselekedetért [*a jótselekede⟨tt⟩tért* — javítás a törlés fölött világosabb tintával; bizonytalan, hogy Mikes javítása-e. Vö. előbb az 50. sz. szövegjegyz.]

[519] ditsekednek ⟨g⟩ rosz

[520] nintsen ⟨m⟩ semmi

tiszteletes evilágon, ditsöségesnek tartod egy földi fejdelemnek szolgálattyát., és szégyenled ate örökös uradot. a menynek királyát szolgálnod, akinek mindenel tartozol., mely nagy vakság., ! de azt tud meg hogy a rosz és illetlen dologért pirulnak meg., vagy a mely alá valo, és méltatlan magában. hogy ha pedig meg **[132b:]** pirulsz a jó erkölcsért, ezt azokal egy mértekben teszed.

Másodszor; kik elött pirulsz, a hamisak elött. akiknek iteletek. meg vagyon romolva. a kik jonak tarttyák. a mi rosz. és rosznak a mi jó, más rendet nem[521] követnek ítélettyekben, hanem a rendeletlen indulattyokot, és hajlandoságokot, hogy ha tégedet meg vetnek. azért tselekeszik. mert utállyák a jó erkölcsöt, és azokot, kik azt követik. *Utálatoság pedig a bünösnek az Isteni szolgálat.* mondgya a bölcs., *utállyák abolondok azokot. a kik a gonosztol futnak: Az igaz uton járó. és az Isten félö meg utáltatik attol., a ki a gyalázatos uton jár.* hogy ha azt akarod hogy az emberek jól itélyenek felöled, miért nem keresed az értelmes és Isten félö embereknek itéleteket, a kik téged tisztellyenek és betsüllyenek a midön jót tselekeszel.

Eccles. 1. v. 32. prov 13 v. 19 prov. 14 v. 2.

Harmadikszor Emlékezél meg az Isten fiának erröl a rettentö fenyegetéséröl, a melyel fenyegeti mind azokot a kik meg pirulnak az ö szolgálattyáért. *A ki engemet szégyenl. és az én beszédimet, azt az Ember fia szégyenleni fogja. mikor el jö az ö Fölségében* az az. hogy magáénak nem fogja öket üsmérni, gondold el magadban, hogy mitsoda irtoztato gyalázat fedezi bé azon a napon., azoknak ortzájokot **[133a:]** akik meg pirulnak ez életben az Isten szolgálattyáért. a midön az egész világ eleiben terjesztetik az ö vétkek. és hogy. a jó erkölcsért valo[522] meg pirulásért öröké valo gyalázatra, és bestelenségre tétetnek., a melyek soha el nem töröltetnek az Angyaloknak., és a szenteknek elméjekböl. valamint ezt az Isten maga mondgya *És titeket örök gyalázatra vetlek. és örök szégyenségre, mely soha*[523] *feledékenségel el nem töröltetik.*

luk 9. 26.

jerem. 23. 40.

[521] nem ⟨tartanak⟩ követnek [A javítás a törlés fölé írva a sor elején.] itélettyekben, hanem a ⟨m⟩ rendeletlen

[522] valo ⟨v⟩ meg pirulásért öröké⟨ké⟩ valo

[523] soha ⟨el⟩ feledékenségel el nem töröltetik.

Oh! kedves fiam kerjed az Istent gyakorta; hogy erösittse meg elmédet, az ellen a nyomorult szégyen ellen, a mely tsak tisztán képzelése a gyenge elméknek. szoktasad magadot idején ahoz, hogy ajót szabadoson tselekedgyed, nem vigyázván arra, hogy mások mit fognak arrol mondani., vesd meg az ö meg vetéseket, nevesd meg az ö[524] meg nevetéseket, és emlékezél meg arol hogy mitsoda bolondság nagyobra tartani az emberek tiszteletit az Istenénél, és az örökös üdvességednél, és hogy tetzhesél[525] egy kevés számu meg romlot elméjüeknek, nem tartasz az okos embereknek, a szenteknek, akik menyekben vannak, de söt még az Istennek kedvéböl ki esni. fontold meg jól mind ezeket.

[133b:] *VI Rész*

A hatodik akadály. a rosz társaság

I Articulus.

Hogy a mitsoda ártalmas.

Oh! kedves fiam kitsoda ád nékem, arra elegendö erejü szókót., hogy meg értethesem veled, és aveled egy idösüekel, ate üdveségednek ezt a nagy akadályát és hogy szemeid eleiben tehesem világosan. a sok számu ifiakot, a kik minden nap magokot el vesztik, arosz társaságok miat.

Ez fiam ez, aza tör. a melyre lesi az ördög rend szerént az ifiakot, és a midön öket el nem vesztheti, atudatlanságal, a szülék kedvezésivel, az alhatatlanságal. vagy a jó tselekedetért valo szegyenel. a hamisak társaságaval, egészen meg[526] ronttya öket azoknak beszédgyeket. és példájokot adgya elejekben. hogy aleg szentebbet is meg ronttsa. és fel fordittsa ajó lélek üsméretnek rendét., és gyakorta ezekel rettentö rendeletlenségben vetette az olyan ifiakot, akik annak elötte nem tudták aroszat, és akik anagy kisértetekben is **[134a:]** meg tartották volt. ajó erkölcsöt.

oh. Istenem. leheté hogy az a nyomorult, nagyob eszközöket ne találljon az emberek el vesztésekre. mint az embe-

[524] az ö [ö — beszúrás.]

[525] tetzhesél [:sorvégi margóra írva; új sor elején:] ⟨tessél⟩ egy kevés számu [*számu* — beszúrás.]

[526] meg ⟨rott⟩ ronttya

reket[527] magokot, és hogy az embereknek kellesék szolgainak lenni, hogy a magok[528] attyafiokon kövesék az ö dühöségit, és az ö átkozot szándékját: hogy az embereket magával vigye az örök kárhozatra:? nem tudom akettö közül melyikét kel inkáb szánnom. azokoté, akik olyan hamisak, hogy beszédekel. és példájokal. veszedelmit okozák attyafioknak., vagy azokot, a kik meg hagyák magokot töllök rontatni, és hogy nem kerülik el inkáb azö társaságjokot, mint sem a pestisben lévökét

Mert a mi az elsöket illeti, nem nyomorultaké azért, hogy beszédgyekel el vesztik azokot, a kikért a kristus meg holt, és mint ha, az nem volna elég hogy magokot kárhoztattyák. hanem még ókai lesznek. attyok fiai kárhozattyoknak.,? kezdöi lesznek meg romlásoknak., és véghetetlen sok vétkeknek., eszközi lesznek az ördög hamiságának., és ö[530] magok követik annak az. **[134b:]** nyomorultnak hivatallyát; abban, hogy az embereket a vétekre taszittsák, és[531] a poklokra vessék, nyomorult kainok, számot adtok. az atyátok[532] fiainak lelkéröl, az ö véreknek szava, a melyet ki ontottátok[533] az az. az ö üdveségeknek. a melyeket[534] el vesztettetek, boszu állást kér Istentöl ellenetek,[535] ki keresi kezetekböl., és számot adtok arrol néki, lelket. lélekért, *jáj annak*, mondgya az Isten fia,. *a ki mást meg botránkoztat*, tudni illik, a ki mást vétekben ejt.

rom. 14. 15. noli cibo tuo illum perdere pro. quo christus mortuus[529] est.

Genes. 4. vox sangvinis fratris tui clamat ad me de terra.

Ezech., 3. sangvinem ejus de manu tua requiram

Matth 18. vae homini illi per quem scandalum venit

A mi pedig azokot tekénti, akik magokot meg ronttyák a roszak társaságában, ezek annál is inkáb meltók[536] a szanásra, hogy az a nyomoruság az ö vétkektöl vagyon.,

[527] az embereket [Első *e*—*a*-ból javítva.]
[528] a magok [Beszúrás.] attyafiokon ⟨véghez⟩ kövesék
[529] mortuus ⟨est.⟩ est.
[530] ö [Beszúrás.]
[531] és ⟨p⟩ a poklokra
[532] atyátok [Második *t* — *k*-ból javítva.] fiainak ⟨vé] lelkéröl, az ö véreknek
[533] ontottátok [*ok* — beszúrás.]
[534] a melye⟨t⟩ket [*ket* — beszúrás;] ⟨el⟩ el [*el* — beszúrás;] vesztettetek, [harmadik *e* fölött áthúzott ékezet; *ek* — beszúrás a szóközbe; *vesztettél*böl javítva.]
[535] ellenetek, [*t*—*d*-ből javítva.]
[536] meltók [*e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

minek utánna jól tudtokra adták volna., hogy nintsen semmi veszedelmeseb az ifiuságnak, mint a rosz társaság. az ajó erkölcsnek olyan kö sziklája, a melyen sokan hajo törést szenvednek., mind ezek[537] az intések után, magákot nem oltalmazni a veszedelemtöl., hanem szabadoson[538] és tartalék nélkül menni az olyan társaságban., a melyet inkáb kellene el kerülni mint sem ahalált. oh! Istenem mitsoda vakság!

Az Isten nevében kérlek kedves fiam, hogy vigyáz erre anagy akadályára üdveségednek., és ne veszesd el ma-**[135a:]**gadot vigyázatlanságodért; vagy is hogy jobban mondgyam, nem én intelek tegedet erre. hanem a szent lélek. a profétak által. Tavozatok el. távozatok el. menyetek ki a gonoszok közül., a tisztátalan dolgokot ne illesétek. Fussatok ki babiloniából., ki ki tsak a szaladásrol gondolkodgyék.

Isa. 52. Recedite, recedite exite inde. pollutum nolite tangere.

jerem. 51. Fugite de medio babilonis, et salvet unus quisque animam suam

Halgasad a bölcsnek. Atyai intésit.

prov. 1. 10. *Fiam ha hitegetnek tegedet a bünösök ne engedgy nékik, ha mondgyák jere velünk, legy egy társaságban velünk, fiam ne járj vélek., tartoztasd meg lábadot az ö ösvényektöl, mert az ö lábok gonoszra futnak., és sietnek hogy vért onttsanak.* és

prov. 4. 14. meg másut *Ne gyönyörködgyél az Istentelenek ösvényiben, sene kedvellyed a gonoszok után. fuss attol, se által ne meny*[539] *azon. térj el, és hadd el azt*

II Articulus.

Két dolog ártalmas. a roszak társaságában a beszéd. és a példa

Ugyan azon szent lélek tudtodra adgya, hogy két dologtol kel tartani a roszak társaságában. a beszéd-**[135b:]**gyektöl és példájoktol.

1 cor 15 33. A mi beszedgyeket illeti. szent pál ezeket fel szoval mondgya, *Meg ne tsalatassatok, a rosz beszédek, meg ronttyák ajó szokásokot A haszontalan, és heában valo szollásokot pedig el távoztasd, mert igen nevelik az Istentelenséget.* mondá timothéusnak, szent Jakab azt mondgya hogy a nyelve olyan

2 tim 2. 16.

S. Jacob. 3: 6.

[537] mind ezek ⟨után⟩ az intések után, magákot [*magát*ból javítva; *k*—*t*-ből javítva.]

[538] szabadoson ⟨t⟩ és tartalék

[539] meny [Beszúrás.]

tüz. mely fel gyuttya a vétket a lélekben., a mely tüzet a gehenna tüze gerjesztette fel. szent David azt mondgya ps. 5
hogy a bünösök[540] szája olyan mint a meg nyilt koporso. a melyböl tsak büdöségek jönek ki, és a melyek meg ront-
tyák a lelkeket, hogy a gonoszoknak olyan nyelvek vagyon ps. 139.
mint a kigyoknak, és hogy az áspis kigyonak mérge vagyon ajakakon, a mely meg öli mind azokot kik ahoz érnek

Ha szinte a rosz erkölcsüek meg tartoztattyák is magokot a beszédekben., mind azon által az ö példájok hathatosak.
A ki a szurokhoz nyul. annak a kezei meg szurkosodnak., és Eccles 13 1.
a ki a kevélyel tarsalkodik kevélyé leszen. maga is. Ne légy
baráttságban a haragos emberel., nehogy az ö példáját kövesed. prov. 22. 24.
A ki bölcsekkel társalkodik. bölcsé leszen. az esztelenek barát- prov. 13.
tya. ho-[**136a**:]*zájok hasonlo lészen.*, a példának ki mondhatatlan ereje vagyon az ifiak elméjin, a baráttság, a melyet tesznek a hamisakal., a kedvezésre vezi[541] öket, a kedvezés pedig a követésre.[542] *oh! baráttság*, mondgya szent Agoston; *
mely igen ellensége vagy alelkek jovának,! oh! elménck vaksága.! a mely roszat tselekedtet a követésel, és hogy kedvezhesen másoknak, a midön mondgyák, menyünk, és tselekedgyük. és azt szegyenlik hogy a szegyent egészen el nem vesztették.

* Euseb. Emis. homil. 1. de initio quadragesimae. k. s. Aug. libr 2. conf 9. o nimis inimica amicitia. et seductio mentis, nulla lucri mei causa. ulciscendi libidine. sed cum dicitur eamus, faciamus, et pudet non esse impudentem.

Hogy pediglen világosan meg láthasad. mitsoda mód nélkül valo rendeletlenségben veti a rosz társaság az ifiakot., halgassad mit mond magárol ugyan ezen szent, siratván nyomorult állapottyát, a melyben vetette volt ötet. Olyan nagy vakságal. megyek vala a rosz erkölcsnek melysége felé, * hogy akik én velem egy idösüek valának, azok közöt szégyenlettem, hogy ollyan hamis nem voltam mint a többi. a midön[543] hallanám öket ki hirdetni vétkeket, és azokban

[540] bünösök [*s—k*-ból javítva;] szája olyan [*olyan* — beszúrás;]
[541] a kedvezésre vezi öket, [*vezi* a. m. *veszi* — utólagos javítás nyoma: *vezeti* a törölt ⟨vezi⟩ fölé írva világosabb tintával; valószínűleg nem Mikes javítása, hanem idegen kézé. Vö. az 50. sz. lapalji jegyz.]
[542] a követésre. ⟨o⟩ oh! [Törlés tollhiba miatt.]
[543] a⟨d⟩ midön

annál inkáb ditsekedni mentöl rutabak valának., És en is arosz [**136b:**] tselekedetre viszem vala magamot; nem tsak a tselekedetnek gyönyörüségiért, hanem azért, hogy meg ditsértesem annak tselekedetiért, mi lehet evilágon gyalázatosab. a rosz erkölcsnél; még is én[544] roszab erkölcsü akartam lenni azért. hogy meg ne[545] gyaláztassam, és amidön nem találok vala magamban olyat. a melyel én is olyan hamisnak láttassam lenni mint mások, olyankor olyan gonoszságot gondoltam ki, a melyet nem tselekedtem volt; azt pedig tsak azért, hogy ártatlanságomért., aláb valo képen ne betsüllyenek, és hogy annál is meg ne vessenek., mennél inkáb tisztáb életünek láttzottam lenni másoknál. Imé illyen társakal járok vala Babiloniának tágas uttzáin heverkezvén a sárban, mint valamely jó illatu drága kenetekben

* lib 2. conf. cap. 5. Praeceps ibam tanta caecitate ut inter coetaneos meos puderet me minoris decoris, cum audiebam eos jactantes flagitia sua, et tanto gloriantes magis quanto magis turpes essent. Et libebat facere non solum libidine facti verum etiam laudis. quid dignum est vituperatione nisi[546] vitium? Ego ne vituperarer vitiosior fiebam, Et ubi non supetat quo admisso aequarer perditis fingebam me fecisse quod non feceram, ne viderer abjectior quo eram innocentior. et vilior haberer quo[547] eram castior, Ecce Cum quibus Comitibus iter ágébam. platearum Babiloniae. et volutabar in coeno ejus, tanquam in Cynamomis et ungventis praetiosis.

Imé fiam az a keserves állapot, a melyre tette volt a rosz társaság szent Agostont ifiukorában, a melyböl. igen nehezen., és az Isten kegyelmének tsudálatosan valo segittségével kelhete ki. a mint ezt meg mondottuk az elsö[548] könyvnek 11 részében.

[**137a:**] *III Articulus*

Négy féle rosz társaságot kel el kerülni

Elöször. fiam irtozál az olyanoknak társaságoktol; akik nyilván. és meg tartozkodás nélkül tselekeszik avétket,[549] az illyenek. Istentelenek, és szabad életüek. és még az olyanokétol is. a kik aleg nagyob vétket is el nem titkollyák

[544] én [Beszúrás;] roszab [*sz—b*-ből? javítva.]
[545] ne [Beszúrás.]
[546] nisi ⟨v⟩ [?] vitium?
[547] quo ⟨er⟩ eram
[548] az elsö⟨n⟩ könyvnek
[549] avétket, ⟨és még⟩ az illyenek.

egymástol. ugy mint a szemérmetlenséget, az esküvést. részegséget, de söt meg ezekel ditsekednek valamint abölcs mondgya. *hogy örülnek. rosz tselekedeteknek, és vigadnak a rosz dolgokban.* prov 2.

2. kerüllyed mint ahalált az olyanokot akik tsufolodnak ajó erkölcsel. akik avétekre[550] unszolnak, és azokot, a kik néked rosz beszédeket beszélnek., arosz beszédek akár kitöl jöjenek. de ártalmasok., vétket hintenek annak lelkében. aki azokot halgattya.

3. örized magadot az olyanoknak társaságoktol. akik két szinüek., akik magokot el tudgyák titkolni, az illyenek veszedelmesek, a kik nyilván nem un-[**137b:**]szolnak a vétekre. de a kik el forditanak az áitatos tselekedetektöl; ugy mint az imádságtol. a szenttségek gyakorlásától, ajó könyvek olvasásától., azt fogják néked mondani hogy azok néked nem szükségesek. se nem illendök. hogy más dolgot is tselekedhetel., és akik hogy ajóról el fordittsák elmédet. tsak a hejában valoságrol beszélnek, a mulattságrol. az idö töltésröl, a világi elömenetelröl; az illyen beszédek fiam ártalmasok, noha nem tettzenek, mivel a jó erkölcsöt agyükeriben ronttyák meg.

4. kerüllyed a heverö és henyélö ifiaknak társaságokot, a kiknek nintsen semmi hivatallyok vagy akik roszul viszik vegben azt a melyben vannak, az ö példájok a henyelésben fog vetni, azt fogják néked jovallani. hogy hivatalodot el mulasad. és magadot mulasad, a játékot, a korcsomát. meg szeretetik veled. és a henyélö életböl. avétkes életben tesznek., vigyáz jól erre az intésemre, es abban bizonyos légy., hogy ennél nem lehet neked, veszedelmeseb társaság.

Mind ezeknek bé fejezésire., emlékezél meg fiam arrol., hogy valamikor[551] akor, de az Istennek **[138a:]** boszu állása meg lopja agonoszokot, láthato vagy láthatatlan képen. *Az Isten haragjának tüze fel gerjed a bünösök gyülekezetek ellen., és azok ellen kik nem akarnak engedelmeskedni parantsolatinak. A bünösök uta kövekel egyenesitetet meg, de azok végén,* Eccles. 16. 7. In sinagoga peccantium exardebit ignis. et in gente incredibili exardescet ira Eccles.[552] 21. 11.

[550] avétekre ⟨un⟩ unszolnak, [Törlés a sor végén.]

[551] arrol., hogy valamikor ⟨arrol.,⟩ akor, [A javítás a törlés fölé írva.]

[552] Eccles. ⟨16.7.⟩ 21.11.

num. 16. 26

a[553] *pokol, és a setétség. és a szenvedések.* Én is[554] azt mondom a profétával. *Tavozál el az Istentelen emberektöl. hogy ne egyeledgyél az ö bünökbe.*

VII Rész

Hetedik akadálya az ifiak üdveséginek a henyélés.

Ez az akadály fiam tsak nem leg ellenkezöb ate üdvességedel; és el mondhatni, hogy ez okoza. és táplállya mind azokot, a melyekröl ide fellyeb szollottunk.

sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sentias. prov. 26. 16.

A henyélés oka atudatlanságnak., eszerzi az engedetlenséget, mert atunya elme semit sem akar tanulni. a munkától valo félelme, el hiteti véle hogy elegendö tudos., a mások oktatásit és tanatsit bé nem akarja venni. azért hogy azoknak követése. terhére ne legyenek. *A rest. sokal okosabnak tarttya magát. sok olyanoknál a kik másokot oktatnak és tanitanak.* a henyélés anya az álhatatlanságnak., *a rest, akar is. nem is.* **[138b:]** ma egyet akar, holnap meg mást; ma valamely jót akar, holnap azt meg változtattya, ugyan a henyélés okoza a jora valo szégyent, az is veszi el abátorságot, a melyel. a jó erkölcsöt kel követni, *A félelem el veszi szivit a restnek.* A henyelés a rosz társaságot keresteti, és a veszedelmes mulattságokot, egy szoval. ez az oka rend szerént. annak a nyomorult véteknek, a melyért anyi ifiak vesznek el., apedig atisztátalanságnak vétke. a melyröl fogunk szollani akövetkezendö részben. egy szoval. nints olyan vétek, olyan rendeletlenség., olyan veszedelemre vivö alkalmatosság. a melyeknek a henyélés ne lehetne oka, ezért is nevezi ötet szent Bernárd. mind kisérteteknek. és rosz gondolatoknak moslékos helyének. az esztelen beszédek anyának, a jó erkölcsök mostoha anyának, alélek halálának, az élö ember koporsojának., minden gonoszok helyének,[555] és a szent lélek azt mondgya felöle hogy vétkekre tanito mester. Multam malitiam docuit otiositas. Eccles. 33.

pigrum dejicitu timor. prov. 18. 8.

*

[553] a [Beszúrás.]
[554] is [Utólagos beírásnak látszik a két szó közt, a sorban.]
[555] helyé⟨t⟩nek,

* omnium tentationum, et cogitationum malorum et inutilium sentina, mater nugarum. noverca virtutum, mors animae. vivi hominis sepultura sentina omnium malorum S.Bern ad frat. de monte Dei. serm

Oh! kedves fiam nem keserves dologé ez., hogy[556] eza vétek, a mely kut feje. anyi nyomoruságoknak **[139a:]** még is oly közönséges az ifiak közöt; ugy is tettzik mint ha természeté vált volna bennek, sokat látz olyanokot közöttök. a kik henyélö, és tunya életet élnek, amunkát ugy kerülik mint ahalált, semmi tiszteséges foglalatoságra nem adgyák magokot, vagy ha adgyák. hamar el hagyák, vagy is roszul viszik végben; tsak a gyönyörüségeket szeretik, tsak a mulattságrol. gondolkodnak. a játék. a sétálás. a jol lakás. aluvás. életeknek ezek a leg föveb hivatallyi, és az ö leg nagyob foglalatoságok.

Ezektöl jönek azok arendeletlenségek. amelyekben[557] látyuk öket esni minden nap, a gyönyörüségekhez valo rendeletlen szeretet, a jó erkölcsnek meg unása; aleg szükségeseb igazságoknak[558] tudatlansága. az Istenröl és az üdveségröl valo feledékenység. Ezekböl az után a rosz társaságok, és[559] a mértékletlenségre valo alkalmatoságok, Ezekböl a rosz erkölcsök, és a rosz hajlandoságok, a melyek inkáb meg szaporodnak bennek. mint sem egy kertben a rosz fü, végtire ezekböl jönek, hogy egész életekben haszontalanoká. és henyélöké maradnak azért mert ifiu korokban. nem munkálodtanak azon., hogy a jó dolgokra alkalmatosok legyenek, nem is szollok az **[139b:]** olyan rosz erkölcsökröl, a melyekben veti öket ahenyelés. és a melyeket soha el sem hagyák.

oh! adná Isten. hogy olyan könyü volna az ifiakbol. ki irtani a henyélést, a mitsoda könyü meg mutatni hogy a mit okoz, és azt mitsoda veszedelmes dolgok követik; de ez a rosz erkölcs, anyira meg hatotta sziveket, hogy még nem is akarják meg üsmérni aroszat. a melyet okoz nekik,. azért hogy ne kénszeritessenek azt el hagyni *Meddig aluszol. ó rest.?* mondgya a bölcs. *mikor kelsz fel álmodbol; reád jö mint egy uton járó a szükölködés. és a szegénység mint egy* prov. 6 9.

[556] hogy hogy [Sorvégen és új sor elején.]
[557] amelyekben [*k*—*b*-ből javítva.]
[558] igazságoknak ⟨m⟩ tudatlansága.
[559] és [Beszúrás.]

fegyveres férfi, Had hassák meg fiam szivedet. a szent léleknek ezek a szavai, és hadd üzzék ki onnét atunyaságot; erre valo nézve. olvasad figyelmeteségel. a következendö reflexiokot.

In sudore vultus tui vesceris pane. donec revertaris in terram de qua sumptus es. Gen. 3.

1 Gondold meg hogy az emberek mindnyájan a munkára születtek, az Isten mindnyájokot az ala vetette. ezen parantsolattya által., a melyet világ kezdetekor adá ki. *A homlokodnak veritékével eszed kenyeredet, mind adig még viszá nem térsz afőldben. a honét vétettél.*

Hogy ha tehát ment akarsz lenni a munkától, henyélö * **[140a:]** életet élvén. az Isten akarattya ellen támadtz, el rontod a rendet, a melyet oly nagy ditsöségel allitot fel, mitsoda okod vagyon. hogy olyan közönséges. és igasságos törvény alol ki vonnyad magadot, a mely törvénytöl soha senkit meg nem mentet, hogy ha pedig okod nintsen mitsoda bizodalomal. maradhatz abban a henyélö életben.

* Homo ad laborem natus. si laborem refugit, non facit id ad quod natus est. quid respondebit ei qui misit illum. qui instituit. ut laboret. S. Bernard in declamationibus

2. Hogy ha az emberek tartoznak dolgozni egész életekben; még inkáb tartoznak ifiuságokban, mert ha valamely tiszteletes munkában nem foglallyák azt az idöt, sok olyan rosz erkölcsöt. és rosz szokást veszen magában. a melyek holtig meg maradnak ugyan abban a korban is kel azon igyekezni hogy alkalmatos lehesen valamely hivatalra., a melyben egész életében kel foglalni magát. ha azt egyszer el veszti. többé viszá nem hozhattya, az el vesztet idö. akár mely korban, de viszá nem jö., hanem az a kulömbség vagyon benne, hogy a melyet a több korokban el vesztenek. a munkával. azt helyre hozhattyák de a melyet az ifiuságban vesztik el. azt nem lehet helyre hozni.

3 Fontold meg azt jol., hogy még annak idejében mint fogod bánni hogy el vesztetted ifiuságodnak idejét. **[140b:]** a midön alkalmatlan lész minden jora, valamint etörténik sokakal., ezt mostanában magadal elnem hitetheted. lész még olyan idö hogy el hiszed. de akor már késö.

4. Ha arra a bánásra ne[560] sokat hajtts is most ınában. de

[560] ne [*se*-ből javítva.]

nem kellé rettegned a nagy számadásért a melyet[561] adtz Istennek az ö itéletekor,, ifiuságodnak roszul el töltöt[562] idejiröl. Azon arettentö itéletkor; az egész életed szemeid eleiben tétetik. mind rendel., és részenként, a szám vételkor; leg elöbször is azt kérdik tölled, hogy miben töltötted ifiuságodnak idejét; mit fogsz felelni erre az elsö kérdésre.? ót elödben adgyák szép rendel. mind azokot arendeletlenségeket. a melyek követték a henyélést, a tudatlansagokot. melyeket néked okozot, a vétkeket,[563] melyeket veled tselekedtetet,. a rosz erkölcsököt a melyekben tegedet vetet, a jokot, amelyekre alkalmatlanná tett, mit fogsz felelni a kérdésekre és ha semmivel sem mentheted magadot, mitsoda, itéletet kel várnod.

5. Menyi lelkek vannak mostanában pokolban, a kik meg valyák hogy kárhozattyoknak. elsö oka. a, hogy roszul töltötték volt ifiuságoknak idejét, hogy ha azok alelkek remélhetnének egy kis idötskét abbol. amely **[141a:]** ate hatalmad alat vagyon, oh! Istenem mit nem tselekednének. hogy azt meg nyerhetnék., és azt hasznoson tölthetnék.? leheté hogy az ö nyomoruságok meg nem hattya szivedet, és hogy ne tanuly az ö nyomoruságokon, és példájokon., el kerülni azt a meg változhatatlan nyomoruságot. amelyben estenek henyélésekért.

oh' kedves fiam az üdveségedhez valo szeretetre kénszeritlek tegedet, hogy tellyeségel kerüld el ezt a rosz erkölcsöt; a melynél nagyob akadálya[564] nem lehet az üdvességnek, hogy azt el kerüllyed, két dologra vigyáz., Elöször hogy magadot valamely tiszteletes[565] foglalatoságra adgyad, a mely ifiuságodnak egész idejét magának el foglallya, Masodszor, vigyáz arra a menyiben lehet; hogy soha az idöt heverésben ne tölttsed, hanem mindenkor tselekedgyél valamit, az ördög tsak azt keresi hogy henyélve lasson, és akor kisérttsen. erre valo nézve kövesed szorgalmatoságal szent

facito aliquid operis, ut te semper diabolus inveniat. occupatum Hieronym. Epist. ad rusticum

[561] a melyet [*t*—*l*-ből javítva;] ⟨tartozol⟩ adtz [*adtz* ⟨tarto⟩ fölé írva sorvégen.]

[562] el töltöt ⟨idijiért.?⟩ idejiröl.

[563] a vétkeket, melyeket [*v* megkezdett *m*-ből javítva.]

[564] akadálya [Szóvégi *a* későbbi beírás az *y* fölé.]

[565] tisztelestes [Elírás.]

hieronimusnak ezt a szép letzkéit. *tselekedgyél mindenkor valamit, hogy az ördög foglalatoságban talályon mindenkor*

[141b:] *VIII Rész*
Nyoltzadik akadály. az.
szemérmetlenség

Imé el érkeztünk, a leg nagyob, a leg veszedelmeseb, és a leg közönségeseb akadályára. az ifiuság üdveséginek, a mely nem más. hanem atisztátalan vétek., a melyet ha jol meg szemlélem. nem lehet, hogy a profétával együt. Jérem 9. 1. ne tegyem ezeket a szomoru ohajtásokot. *ki ád az én fejemnek vizet. és a szemeimnek köny hullatásoknak forrását, hogy had sirasam éjel napal az én nepemet* mert ki visgálhatná meg figyelmeteségel kedves fiam. azokot a sok számu ifiakot a kiket ez a vétek tart szolgálattyában., a károkot melyeket lelkekben okoz. a számlalhatatlan vétkeket a melyeket vélek tétet, a rendeletlenségeket. a melyekben öket veti, a nyomoruságokot melyeket nékik okoz, de mindenek felet. a nyomoruságoknak nyomoruságát; az üdvességeknek el vesztésit. és az örökös kárhozattyokot, ki visgálhatná meg mondám. ezeket a keserves dol-[**142a:**]gokot. a szivnek nagy fájdalma nélkül. és ki lehetne olyan hozájok valo szánakodás nélkül. hogy öket meg ne intené veszedelmekröl., és ne segitené hogy azokot el kerüllyék. a melyekre oly vakságal futnak., Ez okáért. kérlek fiam arra., hogy figyelmeteségel olvasad a következendö oktatásimot, a melyek meg utáltasák veled. ezt a vétket. mint üdveségednek, leg nagyob ellenségit, és veszedelmednek. leg bizonyosab okát.

I Articulus.
Hogy a tisztátalan vétek. az ifiuságnak leg nagyob ellensége., és hogy ez egyedül több ifiakot veszt el., mint mindnyájan atöbb vétkek

Adná Isten. hogy ez a mondás. inkáb álom volna[566] mint sem igazság, és hogy anyiban lehetne ebben kételkedni.

[566] álom volna ⟨m⟩ mint sem igazság, [*z*—*ſ*-ből vagy *ſ*—*z*-ből javítva.]

a menyiben valoságosnak kel ezt tartani, de a minden[567] napi proba két dologban meg mutattya hogy abban nem kételkedhetünk. 1. hogy nagyob. része[568] az ifiaknak, erre a nyomorult vétekre adgyák magokot., **[142b:]**

2. hogy azok közöt. a kik arra adgyák magokot. sokan vannak olyanok. akikben nintsen más egyéb rosz erkölcs, hanem tsak ez.

Elöször, nem keserves dologé a. hogy az életnek leg ártatlanab kora ugy meg légyen romolva. ezen gyalázatos vétek által. és az Isten anyaszent egyházának leg viragzób[569] része. ugy meg gyaláztasék ezen utálatos vétekel.: az ifiak alig érik el. az okoságnak idejét., hogy ez a vétek ostromolni kezdi öket., az ö elméjekben bé szivárkozik., kivánságokot. és gondolatyokot el foglallya, fel gerjeszti sziveket a tisztátalan gyönyörüségeknek szeretetével. a mely minden nap az idövel[570] nevekedvén. anyira meg erösödik. hogy igen nehéz lészen azt el oltani.

Ez egy részint a természetnek meg romlásától jö. a mely, a szent irás mondása szerént., aroszra hajol ifiuságától fogvást, más részint ennek a kornak jó rendben valo természetitöl jö, a melyet avérnek melegsége; hajlandobá tészi az érzékenségi gyönyörüségekre. ezért is mondotta Aristotéles, hogy a **[143a:]** mértékletlenség, az ifiak rosz erkölcse. és egy részint az ördögnek hamiságától, a ki az embert ifiuságaban, a leg gyengéb részben kisérti; a testnek[571] romlandoságát veszi eszközül. hogy az elmét maga birtoka[572] alá vethese., és a mint bölcsen mondgya szent Hieronimus, tud élni az ifiuság tüzeségével, amelyel fel gerjeszti a szivekben a szemérmetlen szeretetnek tüzét, sokal kegyetleneb. és tüzeseb egö kementzét gyujtván fel bennek. mint sem[573] a melyet készitetet volt a Babiloniai király a három ártatlan ifiaknak, mert ez tsak a testet emészthette meg., de amaz.

sensus et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Genes. 8. 21.

*

[567] a minden ⟨napoi⟩ napi proba
[568] része [*ré* — sorvégi, *sze* — soreleji margóra irva.]
[569] le viragzób [Íráshiba.]
[570] az idövel ⟨any⟩ nevekedvén. anyira
[571] testnek [*n*—*e*-ből? javítva.]
[572] birtoka [*k*—*s*-ből javítva.]
[573] sem [Beszúrás.]

meg egeti a lelkeket, és olyan tüzre fogja vetni, a mely soha el nem aluszik.

* Adversum juvenes et puellas aetatis ardore hostis noster abutitur et inflammat rotam nativitatis nostrae. Haec sunt ignita diaboli jacula quae simul et vulnerant, et inflammant, et a Rege babilonio tribus pueris praeparantur S. Hier.[574] Epist. ad demetriadem.

oh' fiam, azok akik figyelmeteségel. meg visgállyak a szokások meg[575] romlását., mely az ifiak közöt vagyon., azt ugy meg nem sirathatnák. a mint kivántatnék. de a mi még keserveseb; ahogy leg gyakortáb, azt a[576] meg romlást, tsak a tisztátalan vétek okoza., a bizonyos lévén, hogy sokan vannak olyan[577] ifiak, akikben más **[143b:]** egyéb rosz erkölcs nem uralkodik, vagy ha uralkodik is. de tsak ettöl vagyon, a melytöl ha meg menekedhetnének. tiszta, és ártatlan életet élnének, ellenben pedig. a kik ezen tisztátalan indulat alá vetik magokot, hamiságal tellyes életet élnek, és minden nap ujjab vétkekben. és rosz szokásokban esvén, olyan nyomorult allapotra teszik magokot, hogy gyakorta meg sem térhetnek nyomorult vétek, kellé hogy az embereket akor veszesed el, amidön, a midön az üdveségnek uttyára kezdenek menni. kellé hogy az Istentöl el ragadgyad azokot a szép lelkeket, a kik az ártatlanságban élnének, és azokot a rosz kivanságnak áldozad. és a rosz kivanság által. az ördögnek., és az örökké valo tüznek.? Atkozot szemérmetlenség,. ki fog tégedet érdemed szerént meg gyülölni Kérlek fiam olvasad figyelmeteségel a mi következik

II Articulus.

Hogy mitsoda keserves dolgok
követik a tisztátalan vétket.

* Az auctorja, a de Bono pudicitiae nevü könyv**[144a:]**nek, és melyet szent Cyprianusnak tulajdonittyák, le irja kevés szokal. hogy mitsoda veszedelmes dolgokat okoz ez a vétek. azt mondgya., *hogy a szemérmetlenség olyan*[579] *utá-*

[574] S.Hier. ⟨ad⟩ Epist. ad
[575] meg ⟨/⟩ romlását.,
[576] a [Beszúrás.]
[577] olyan⟨ok,⟩ ifiak,
[578] ob ⟨foenum⟩ scoenum
[579] olyan ⟨indulat⟩ utálatos indulat,

latos indulat, a mely nem kiméli se atestet, se a lelket, hogy az embert, tellyeségel, a tisztátalan szeretetnek rabjává teszi, eleinte hizelkedik neki, hogy az után jobban el veszthese. a midön a szivét meg nyerte. el fogyaszttya a jószágot., a[580] *szemérmeteségel együt a rosz indulatokot tsak nem dühöségre indittya. ajó lélek üsméretet el ronttya:, a penitentzia tartatlanságnak Anya., veszedelme, és el rontoja az élet leg szeb részinek.* az az, az ifiuságnak

* Impudicitia semper est de testanda. obscoenum[578] ludibrium. reddens ministris suis nec corporibus parcens, nec animis: debellatis propriis moribus, totum hominem suum sub triumpho libidinis mittit, blanda prius ut plus noceat dum placet exhauriens rem cum pudore. cupiditatum infesta rabies., incendium Conscientiae bonae. mater impenitentiae, ruina melioris aetatis. Auctor[581] libri de Bono pudicitiae.

Félre teszem akárt a melyet avétek teszen. a testben. a betsületben. és ajoszágokban, hanem tsak arol szolok hogy mitsoda keserves dolgokot okoz a lélekben, a melyböl ötöt vagy hatot teszek fel

Elöször az Isteni félelmet el törli alelkekben **[144b:]** ugy a jó hajlandoságokot is, ennek ne keresük más bizonyságát. hanem tsak a minden napi probát. elég jól neveltetet ifiakot látunk olyanokot., a kik eleinte jó erköltsüek, a vétektöl irtoznak,[582] a jóra hajlandók. és az Isteni félelem mint ha vélek születet volna, akik meg is maradnak ebben az állapotban mind addig még a tisztátalan vétekben nem esnek, de mihent ez a rosz indulat meg gyözi sziveket, minden jót elront bennek, a rosz gondolatok által szivárkozik beléjek, a rosz gondolatok a tisztátalan tselekedeteknek kivánságit fel gerjesztik, a kivánságok a szemérmetlen tselekedetekre viszik, ezeknek a vétkeknek gyakorlása, és szaporitása. el törlik ajó hajlandoságokot, ugy anyira, hogy az után. adolgok mint más képen tettzenek nékik mint annak elötte, avétket[583] már nem tarttyák oly nagy rosznak., ahoz hozája szoknak,[584] és olyan a ki annak elötte irtozot egy halálos vétektöl, a midön eröt veszen rajta. eza fajtalan indulat, az utan semminek tarttya, százanként. és ezerenként tsele-

[580] a ⟨sz⟩ szemérmeteségel
[581] Auctor ⟨de⟩ libri de
[582] irtoznak, [*z*—*t*-ből javítva.]
[583] avétket [*e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[584] szok⟨sz⟩nak, [Törlés elválasztás után, új sor elején.]

kedni. oh. Istenem. mitsoda változás. és a lélek üsméretnek, mitsoda fel fordulása. **[145a:]**

2 Másodszor. ez a vétek. a jo erkölcsnek. a szent, és üdveséges dolgoknak meg unását, és még meg utálását okoza, azt nem lehet ki gondolni, hogy azok a kiket ez a vétek meg környékezte, miképen utállyák az üdveséges dolgokot, az imádság nékik unadalom. a szenttségeket meg vetik. az Isten igéje öket meg nem hattya,, az áitatos könyveknek olvasását nem szenvedhetik. azt minden nap láttyuk. fiam. hogy a hideg lelésben lévö ember. a hus eledelt nem kiványa. mert a keserüségek. meg rontották az ö szája izét, ugy az olyan is a kin a szemérmetlenségnek forro hidege vagyon, nagy unadalomal vagyon a szent. és az üdveséges dolgokhoz, mert a szivit el fogták a tisztátalan testi indulatok., a melyek meg nem engedik, hogy meg kedvelye a jó erkölcsnek édeségét., *mert a test szerént valo ember*, mondgya szent Pál. az az. aki tsak az állati indulatokot követi, *meg nem fogja azt. a mi az Isten lelkéé. Es azok a kik test*[585] *szerent valok. tsak a testieket kedvellik.* **[145b:]**

1 Cor. 2 14.

rom 8. 5.

3. Harmadszor ez a vétek az elmének meg vakulását okoza a lélekben. a mely meg nem engedi hogy meg tudgya külömböztetni a jót agonosztol., és hogy jó itéletet tegyen adolgokrol; a lehetetlen, hogy az elmének,[586] a melyben ez az indulat uralkodik, az itélete meg ne légyen romolva. és hogy ne itélyen az üdveség dolgairol. ellenkezöt az igazságal., A ragaszkodás a melyel vannak ehez avétekhez. el hiteti vélek. hogy az. nem oly igen nagy rosz. és hogy azt el hagyhatyák a mikor akarják., meg nem engedi nékik. hogy meg láthasák. mitsoda roszak következnek abbol. és hogy mitsoda nyomoruságokot vonszon maga után; az Isten itéletinek emlékezetit el veszteti vélek, és gyakorta magok is azon igyekeznek., hogy azt szemek elöl el vethessék. azért hogy[587] szabadosaban vétkezhesenek., valamint az irás mondgya azokrol az utálatos[588] vénekröl kik a susánna tisz-

[585] test ⟨sz⟩ szerent [Törlés tollhiba miatt.]

[586] elmének, [*nek* — beszúrás.]

[587] hgy [Íráshiba.]

[588] utálatos [*utálos*ból javítva világosabb tintával; lehet, hogy nem Mikes kezétől való javítás. Vö. az 50. sz. lapalji jegyz.]

taságát meg akarák szeplösiteni. fel gerjedvén arra az utálatos[589] kivánságra. **[146a:]** *El fordittàk az ö elméjeket, és le hajták az ö szemeket hogy ne látnák az eget. se meg ne emlékezznének az igaz itéletekröl.* látod mit okoz a szemérmetlenség, az elmét meg vakittya, és hogy maga magát meg vakittsa meg fojtván magában ajó gondolatokat, hogy szabadosaban vétkezhesék,[590] a lélek üsméretnek furdalása nélkül. Dan. 13 9.

4 Az elme vakságától jö a kevelység, ezt a tisztátalan vétek okoza, a mely meg nem engedi az elménck hogy amaga jovát meg üsmérje, meg vetteti véle az[591] intéseket. az oktatásokot, meg neveteti véle aleg jóbb tanátsokot, a menyiben ez a vétek. az ifiu elmét lágyá és hajlandová tészi.,[592] a vétekre, anyiban meg keményiti, és engedetlené tészi a jó oktatásokra. azért is mondgya abölcs, *atudos ember ha valamely bölcs igét hall, azt meg ditséri. és magára szabja, ha a feslet hallotta. azt, és nem tettzik néki, háta megi veti* Eccles.[593] 21. 18. Erröl nem kel más példát keresni hanem szent Agostont, Conf. lib 2. cap. 5. a hol le irja kevélységit, a melyel meg veti vala **[146b:]** Annyának bölcs intésit, noha nékie köszönheti üdveségit Isten után.

5. Az akaratnak, aroszban valo meg keményedésit okoza ez a vétek,[594] a menyiben a vétkek szaporodnak, anyiban a lélek is azokhoz szokik. és azokban meg keményedik, ugy anyira. hogy semmi azokbol ki nem veheti, A hihetetlen dolog volna hogy ha tsak azt nem látnok minden nap, hogy azok akik ebben avétekben el merültek, hogy[595] mitsoda ostobák, és meg átalkodotak,[596] semmi jó indulatokal. nem gondolnak, suketek a kegyelemnek sugarlásira. az Isten igasságinak,[597] és büntetésinek fenyegetési nékik tsak álom- Gens. 19. surgite[598] egredimini de loco isto quia delebit Dominus civitatem hanc et visus est eis quasi ludens loqui.

[589] utálatos ⟨indulatra,⟩ kivánságra.
[590] vétkezhesék, ⟨és⟩ a lélek üsméretnek
[591] az ⟨a⟩ intéseket. [Törlés a sor elején.]
[592] tészi., ⟨anyiban⟩ a vétekre, anyiban
[593] Eccles. ⟨12 18.⟩ 21.18.
[594] a vétek,⟨nek,⟩ a menyiben
[595] hogy ⟨az⟩ mitsoda
[596] meg átalkodotak. [*meg átolkodotak*, is olvasható; *a* betű javítva van, de nem vehető ki tisztán, hogy melyik az eredeti vonal, melyik a javítás.]
[597] igasságinak, ⟨fenyegetési,⟩ és büntetésinek fenyegetési
[598] surgite ⟨eg⟩ egredimini

nak tettzik; példa. lotnak a két veje. akik tsak tréfának tarták. a midön lót arra inté hogy hagynák el véle együt. sodoma városát., a melynek tsak hamar el keletnék veszni, amint elis veszet., azoknak példái, akiket az Isten el vesztet ezen vétekért ö rajtok nem fog, anyira rabjai ennek az oktalan vé-[**147a:**]teknek., ezért mondgya szent Agoston hogy atisztátalan gyönyörüségeknek indulattya. olyan volt mint a lántz, a melyel meg volt lántzolva., és a melynek zörgése anyira meg süketitette volt ötet. hogy nem halhatta a kegyelemnek szavát; hogy az a sükettség büntetésül volt kevélységinek, a mely el távoztatta ötet az Istentöl. oh! mely keserves állapotban esik a lélek a szemérmetlenségért. !

lib. 2. cap. 2. conf obsurdueram stridore catenae mortalitatis meae. poena superbiae animae meae. et ibam longius a te.

6. Mind ezek a keserves[599] okai után atisztátalan vételek, vagyon meg más egy, a mely mindeniknél irtoztatób., a mely a penitentzia tartatlanság, vagy is a halálos vétekben valo halál. a mely a nyomoruságoknak nyomorusága, és minden nyomoruságoknak bé fejezése, Ennek a nyomoruságnak fiam. közönséges. és rend szerént valo oka ez az utálatos vétek, a mely szüntelen tölti apoklot sok számu olyan roszul meg holtakal., a kik azt követik. Némelyekre ezek közül. olyan hirtelen valo betegség[600] erkezik., a mely el veszi töllök.[601] mind az idöt. [**147b:**] mind atehettséget. a penitentzia tartásra., mások valamely veszedelmes történetböl halnak meg. a mikor meg sem gondolták volna, és meg mások a vétekben., akarattal valo meg keményedésben halnak meg. az Isten el hagyván öket haláloknak orájan, valamint ök is el hagyták volt ötet életekben. halgassad mit mond erröl az irás. és az Istenért ved a szivedben. ezeket a rettentö szavait szent Péternek. *Novit Deus pios de tentatione eripere, iniquos vero igni reservare Cruciandos. Tudgya az ur az Isten félöket a kisértetböl meg szabaditani. a hamisakot pedig az itélet napjára a kinzásra meg tartani. halgassad még mi következik. Magis autem eos qui post Carnem in Con-*

Mater impenitentiae.

2. petr. 2. 9.

[599] a keserves ⟨okok okai utan.⟩ okai után [⟨*okai*⟩ ⟨okok⟩ fölé írva.]

[600] betegség [Első *e* fölött áthúzott ékezet.]

[601] töllök. ⟨az⟩ mind az idöt.

Cupiscentia immunditiae ambulánt. És a gonoszok közöt leg inkáb azoknak tarttya meg ostorát. A kik a testnek tisztátalan kívánságiban járnak. de még mi végek leszen: halgasad fiam *Hi velut*[602] *irrationabilia* **[148a:]** *pecora in Corruptione sua peribunt. percipientes mercedem injustitiae.* ugy fognak meg halni meg romlotságokban. valamint az oktalan barmok., el vesznek otsmányságokban. el vevén vétkeknek igasságos büntetésit. oh ! kedves fiam. leheté a, hogy a szemérmetlenség ellen valo ezen szavai a szent léleknek, meg ne[603] utáltassák veled ezt az otsmány vétket. olvasad ezt figyelmeteségel, és a következendö példákra nyisd fel a szivedet

III Articulus
Az olyan nyomorultul meg holtakrol valo példák, a kik a tisztátalan vétket követték.

A szent irás az illyenekröl sok számu példakot ád elönkben, némelyekröl mar szollotuk.[604] az 1 könyvnek. 6. rész. nézd meg hogy ugyan ót mit mondottunk a Judás Pátriárka két fiairol[605] **[148b:]** a kiket az Isten hirtelen valo halálal bünteté meg ezért a vétekért. Her. és onánrol.

A fö pap. Héli két fiainak véletlen halálok. és mind azok a nyomoruságok. a melyeket az Isten külde az ö familiájára. nem tsak az ö igasságtalan, és illetlen tselekedetekért volt, hanem az szemérmetlenségekért is. valamint ezt fel teszi az irás. király. 1 könyv. 2 rész. 22. v.

Ammon. a Dávid fia, a hugahoz valo tisztátalan szeretetinek büntetésit, igen szomoru halálal vevé el. a báttyának Absolonak kezéböl.

Absolonak, az Attya ellen valo fel támadásáért, az Isten nem tsak azért álla egyedül[606] boszut rajta, hanem még az ö utálatos. és botrankoztato tselekedetiért is, valamint a többiért, amint ezt láttyuk a királyok 1 könyv. 16 részé.

[602] velut [*velunt*ból javítva.]
[603] meg ne ⟨g⟩ utáltassák
[604] szollotuk. [Íráshiba *szollot(t)unk* helyett.]
[605] fiairol [Második *i*—*r*-ből javítva;] a kiket [második *k*—*t*-ből javítva.]
[606] egydül [Elírás.]

Mit mondgyunk Salamonrol. fiam, aki böl-[**149a:**]cseb volt minden embereknél, az Isten elött kedves. és a kit minden ki gondolhato kegyelmével bé töltötte volt., a szemérmetlen szeretetre adván magát. ezen vetekért, a leg nagyob vétekben esék. a mely a bálványozás. a melyben oly sokáig marada, hogy nem tudhattyák abbol valo ki térésit. és az egész világot kételkedésben hagyta üdvesége felöl. oh! rettentö példa, oh' mely irtoztato dolgot okoz a tisztátalan vétek.!

Hogy ha ez a vétek. oly veszedelmes volt a különösön valo embereknek, szintén olyan volt az egész világnak.

Az az irtoztato viz özön. a mely el boritá az egész világot. tizen hat száz esztendö mulva. teremtetése után, ennek az elsö oka. a szemérmetlenség volt., ez a vétek[607] ugy meg rontotta volt az egész emberi nemzetet,[608] és az Isten haragját annyira fel gerjesztette, hogy el töröllye ugyan azon természetet aközönségesen valo özön vizel., hogy a viz[**149b:**] ben el olttsa a szemérmetlen szeretetnek langját.

Genes. 7

omnis caro corruperat viam suam. Genes. 6.

Az özön viz alig szárada el. hogy ez a veszedelmes vétek[609] ismét el kezdvén az égetésit. az Isten igasságát arra kénszeritté, hogy azért más irtoztato büntetést tegyen az utálatos. Sodoma, és gomora városin; az ö rettentö szemérmetlenségeknek mértéke meg telvén; és boszu állást kérvén Istentöl. az Isten láthato képen. menyei tüzet botsáta reájok, a mely nem az embereket, és a városokot tevé porrá. hanem még a körül[610] lévö helyeket is. a mely mái napig is olyan mint egy büdös és füstölgö tó; a melyhez nem lehet közelgetni. a nehéz szag miat., azért hogy epéldája lenni az emberi maradéknak., és hogy az szemérmetlenek meg tanullyák abbol., hogy az illetlen szeretetnek tüze. meg büntettetik meg más ollyan tüzel. a mely öket örökké fogja égetni, és soha meg nem emészti.

Genes. 19.

Genes. 18.

Genes 19.

Sap. 10.

Ezekhez a szent irásbol valo példákhoz [**150a:**] a melyekben kételkedni nem lehet. többeket is adhatnék a historiák-

[607] a vétek ⟨annyira⟩ ugy [*ugy* ⟨annyira⟩ fölé írva.]
[608] nemzetet, ⟨hogy⟩ és [*és* ⟨hogy⟩ fölé írva.]
[609] vétek ⟨is⟩ ismét
[610] körül [*ö* — *ü*-ből javítva.] [Két sorral lejjebb:] lenni [inkább *lenne*]

bol. de meg elégeszem kettövel, a mellyeket ki választottam a többi közül

Az elsö példát szent Gergely adgya elönkben. a dialogusiban.[611] azt mondgya, hogy az ö idejében volt egy Chrysorius nevü fö, és gazdag ember, de a ki szintén oly tele volt rosz erkölcsökel valamint a ládái kintsekel. föképen a fajtalanság alá adta volt magát., Isten ö szent Felsége végit akarván szakasztani vétkeit., a melyeket minden nap egymásra gyüjti vala. valamely nagy betegséget külde reája. a melyben meg is holt. de nyomorult halálal., mivel a midön utolso oráján lett volna rettentö sok gonosz lelkeket látot irtoztato formákban. a kik el akarták ötet vinni, ö pediglen reszketni. kezdet. és keserves kiáltásal hit segittséget. az agyban minden felé forgolodot hogy ne láthasa a rut lelkeket, de akar mely felé fordult. tsak szemei elött voltak szüntelen, sok hánkodási után. [**150b**:] érezvén magában. hogy igen szorongattatnék a gonosz lelkektöl, irtoztato képen kezdé kiáltani.; *frigy holnap regelig.*[612] *frigy holnap regelig.* és abban a kiáltasban a lelkét ki adta. és nyomorultul holt meg. meg nem nyerhette a frigyet melyet kért., oh ! szemérmetlenség. anya, a penitentzia tartatlanságnak

Inducias vel usque mané. inducias vel usque mané

Hogy ha ez rettentö példa, a következendö még rettentöb, a melyet egy Istenes püspöki embernek irásibol vették ki. és aki azt irja hogy látó bizonysága. volt ennek a dolognak.

Azt mondgya, hogy ifiu tanulo lévén. egy olyan tanulo tarsa volt. a kivel igen nagy baráttságban volt. és aki mind[613] jó nemzetböl valo volt. mind jo erkölcsü ifiu volt: boldog ha meg tarthatta volna ártatlanságát. de ugy történék. (valamint e történik az ifiakal.:) hogy igen rosz társaságban esék. a kiknek[614] beszédgyék fel gerjeszték benne. a rosz kiván-[**151a**:]ságoknak szeretetét; a melyek el ronták benne[615] kevés idö alat minden jó hajlandoságit, és ki mondhatatlan rendeletlenségekben. és minden féle vétkekben veték., az ö el fajulttságát mindenek észre vevék. Illyen életet élt

[611] a dialogusiban ⟨ſ⟩ azt mondgya,
[612] regelig. [Szövégi *g*—*k*-ból javítva.]
[613] mind ⟨n⟩ jó nemzetböl
[614] a kik̃ beszédgyék [*beszédgyek* helyett;] fel gerjeszték
[615] benne⟨k⟩ kevés

sokaig, noha a jó akaroi. és maga is a ki ezt irta, intették ötet hogy hagyná el rosz életét, de tsak hejában volt, az Isten ennek személyiben példát akara mutatni az olyan ifiaknak., a kik vakságal[616] futnak erre a vétekre. de mely rettentö példa[617] Ez az ifiu, egy éttzaka a[618] mint alunék. irtoztato nagy ijedségben esék. és abban fel ébredvén., szörnyen kezde kiáltozni, arra mindnyájan a kik aháznál voltak. fel ébredtenek. és segittségire futottanak, és kérdezték tölle hogy mi nyavalyája volna, de semmi egyéb feleletet nem vehetének tölle. hanem tsak a kiáltást. az után papot hivatának, a kiis kezdé inteni hogy az Istenröl gondolkodgyék. és botsánatot kérjen tölle büneiért, de etsak haszontalan volt, apap annál inkáb inté sok szavaival. és köny hullatási-[**151b:**]val, ö pediglen végtire apap felé fordulván, és a papot el fordult szemekel. tekintvén. mondá néki. keserves szokal. Jaj annak aki engem el hitetet, tsak hejában[619] kérném az Isten kegyelmét, látom apokol. meg nyilt. hogy engem el nyelyen,

Ezek aszok után. mind azok akik jelen valának. nagy sirásban lévén, mindenike kialtá neki hogy az Istennek ajánlaná magát. ö pediglen más felé fordulván., és követvén kiáltásit. ugy holt meg. mint kéttségben eset. és nyomorult.

Erre apéldara valo nézve, fiam, nem kellé reszketni mind azoknak. a kik atisztátalan vétekre adták magokot, fö képen az ifiaknak a kiket tekinti ez a példa, a melyböl meg tanulhattyák hogy mint kel el kerülni ezt a vétket, és hogy mitsoda szorgalmatoságal kel magokot meg oltalmazni. az olyanoknak társaságoktol., a kik a mások tisztaságát meg ronttyák.

[152a:] *IV Articulus.*

A tisztátalanság ellen valo orvoságokrol. leg elöbször. hogy eleinte kel. ennek a véteknek ellene állani.

Minek utánna meg mutattam volna néked a roszat, szükséges hogy annak orvoságát is meg mutassam. és üdveséges

[616] vakságal [Első *a* fölött áthúzott ékezet.]
[617] példa⟨t⟩ [*a* — *á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]
[618] a mint [*a* — beszúrás a sor elé.] alunék. ⟨iroz⟩ irtoztato
[619] hejában ⟨keres⟩ kérném

modokot is adgyak néked, a melyekel el kerülhesed ezt avétket, amely oly ellensége ate jóvadnak.,

Az elsö orvoság a melyel kel élned, ahogy azt a vétket jó idején meg elözed, elleneály. még minek elötte meg győzön teged, és birtoka alá vesse szivedet.

Ez fiam ez, az a nagy orvoság, a melyel kel élni ezen vétek ellen., fö képen az ifiuságnak idejében amelyben oly szükséges. és azért hogy ezt nem követik, sokan az ifiak közül oly igen erre az indulatra adgyák magokot, hogy abbol igen [152b:] nehezen térnek ki, holot arra kel vigyázni, mind atesti, mind a lelki betegségben, hogy mindgyárt még eleinte orvoságal élyenek.

Principis obsta. sero medicina paratur.

Cum mala per longas, invaluere moras.

Hogy ha pediglen szükséges eszerent tselekedni a testi, és alelki betegségekben. még szükségeseb atisztátalan vételknek betegségiben, a mely könyen nevekedik, és kevés idö alat meg erösödik.

Ugyan ezért is jovallották ezt a szent Atyák oly nagy * szorgalmatoságal., halgassad fiam mit mondanak néked ez iránt

Szent Cypriánus azt mondgya hogy még eleinte kel ellene állani az ördög elsö kisértetinek és hamás képen tselekesznek, olyan mint ha kis kigyot nevelnének, a melyböl nagy kigyó válván. el nyelheti azt aki ötet nevelte.

* Auctor lib de jejun. apud Cypria Diaboli primis titillationibus obviandum., nec foveri debet coluber, donec in draconem formetur.

*

Szent Hieronimus azt mondgya hogy az ördög [153a:] olyan mint atsuszo kigyo.[620] és hogy meg lehesen gátolni hogy akigyó valamely lyukban ne mennyen., tsak azt nem kel néki meg engedni, hogy a fejét belé ne tegye. mivel ha egyszer belé teszi az egész testét utánná vonya, és az után lehetetlen onnét ki vonni., ugy az ördög is hogy lelkünkben ne mehesen a vétek által., szükséges ellene állani az elsö

* S. Hier. in capite 9 Ecclesiast Diabolus serpens est labricus, cujus capiti hoc est prima suggestioni. si non resistitur. totus in[621] interna cordis, dum non sentitur illabitur.

[620] [Előző lap alján, őrszóként: *olyan mint a tsuszó kigyó*]

[621] in [Beszúrás.]

kisértetinek., mivel ha ellene nem állanak., a szivben[622] tsusz, és ha egyszer ót vagyon, azt magának el foglallya

Szent Gergely azt mondgya., hogy a szemérmetlenség ugy gerjed fel a lélekben. valamint atüz a szalmában. valamint a tüzet ha elnem olttyák hamarjában.[623] és egészen. mindent meg emészt. ugy ha a szemérmetlenségnek tüzét el nem olttyák, olyan égést gerjeszt a lélekben. a melyet meg nem lehet az után orvosolni.

* quid est libido nisi ignis. quid virtutes nisi flores. quid item turpes cogitationes nisi paleae; quis autem nesciat quia si in[624] paleis ignis negligenter[625] extingvitur, ex parva scintilla omnes paleae accenduntur, qui ergo virtutum flores in mente non vult exurgere. ita debet libidinis ignem extingvere. ut per tenuem scintillam nunquam possit ardere. S. Greg. expos. in. C. 15. 1 Reg. lib. 6.

* **[153b:]** De fiam halgassad ezt a szép tanátsát szent Bernárdnak. *Még a kezdetekor vesd el a rosz gondolatot. és el hágy tégedet. a tisztátalan gondolat gyönyörkodtetést okoz, a gyönyörködtetés, reá állást. a reá állás., a tselekedetet. a tselekedet a szokást, a szokás. a szükséget; a szükség. pedig a halált; és valamint a vipera kigyot a maga kis fiatskai ölik meg. hogy a hasából ki jöhesenek, ugy a rosz gondolatok is nékünk halált okoznak, hogy ha azokot szivünkben táplállyuk.*

* In initio Cogitationis iniquae repelle, et fugiet a te. Cogitatio prava[626] delectationem parit. delectatio consensum. consensus actionem, actio consvetudinem. consvetudo necessitatem. necessitas mortem. sicut vipera a filiis suis in utero positis lacerata perimitur, ita nos Cogitationes nostrae. intra nos nutritae occidunt, S. Bern. lib de interiore dono. Cap.

Az oka[627] ennek az orvoságnak. a melyet oly igen jóvallyák a szentek, a, hogy könyeb ellene allani atisztátalan vétek kezdetekor, és igen nehéz azon erőt venni, a midön már egyszer meg rögzöt, és meg erösödöt a hoszas szokás által.

Hogy jobban meg foghasad nagyságát. ennek a nehézségnek., nézd meg mit mondottunk az elsö részben. az akadályrol, mely meg akadályoza az üdveséget. a midön roszul éltek az ifiuságban, mivel valamit eröl mondottunk, a mely példákot elé hoztuk, azok mind a tisztátalan vétket tekintik.

[622] a szivben [*v*—*p*-ből javítva.] tsusz, és ⟨a⟩ ha
[623] hamarjában [Második *a*—*á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]
[624] in ⟨p⟩ palcis
[625] negligenter [Második *g*—*t*-ből javítva.]
[626] prava [*r* — javítva.]
[627] oka ⟨en⟩ ennek [*ennek* ⟨en⟩ fölé írva.]

[154a:] *V Articulus.*

Hogy a szemérmetlenségnek okait el kel kerülni.

A második orvossága atisztátalan vételeknek, a, hogy elkel szorgalmatossággal kerülni, annak okait, és alkalmatosságit., etellyeségel szükséges., a bizonyos lévén. hogy aki a veszedelemben nem akar esni, el kel attol távozni, a mi azt okozhatná. és aki a roszra valo alkalmatosságokhoz közelit. abban esik. valamint az irás mondgya. *hogy a ki aveszedelmet szereti. abban el is vész.* Eccl. 3.

Az elsö ók pediglen. a melyet el kel kerülni, a henyélés. Ez az Annya minden vétkeknek., amint ezt már meg mondottuk. de föképen. atisztátalan vételeknek., a henyélés nyit ajtot a rosz gondolatoknak., és arosz kivánságoknak. a melyek egy másra szaporodnak ahenyélö elmében. a szemérmetlenség mondgya szent Bernárd, soha könyebben meg nem tsallya az embereket. mint a henyélésben, sokal nagyob sebeséggel gerjeszti fel a tüzet azokban. akiket a henyélesben találllya. Ezt az igazságot még a pogányok is üsmerték halgassad mit mondanak ez iránt. **[154b:]**

luxuria cito decepit homines otio deditos. gravius urit quae otio sum invenit. lib. de modo bene vivendi. C. 51

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus:
Contemptaeque jacent, et sine. luce faces.
quaeritur Egistus quare sit factus adulter?
In promptu Causa est, desidiosus erat.

Vigyáz tehát fiam aszemérmetlenségnek erre a nagy okára, és minden tehettségedel kerüld el azt, ne maradgy soha hivalkodva. fö képen midön egyedül vagy,

A 2. oka atisztátalanságnak., az ételben, és az italban valo mértékletlenség,[628] amelyel lehetetlen meg tartani a tisztaságot akár mely korban is, de föképen az ifiuságban, avérnek meleg volta a mely fór abban akorban; igen fel gerjeszti a rosz kivanságokot amidön pedig akülsö okok is segittik azt. ugy mint[629] abór. és a jól lakás. akor, agyuladás meg nagyob. halgasad mit mond szent Hieronimus.[630] aki ezeket meg probálta. azt mondgya. hogy *az AEthna hegye, a vesu-*

S. Hier. epist ad furiam de virginitate servanda non ethnei ignis non vulcania tellus, non vesuvius aut olympus tantis ardoribus aestuant ut juveniles medullae vino et dapibus inflammatae.

[628] mértéklet⟨eség.⟩lenség,
[629] mint [Beszúrás.]
[630] Hieronimus. [*H* — *he*-ből javítva.]

vius hegye, az olympus hegye. a mely hegyek[631] szüntelen valo tüzet, és lángot okádnak. *nem égnek olyan nagy sebeségel. mint az ifiak velöi, a midön azokot fel gyulaszttya a bor. és.*
* **[155a:]** *az eledel.* Es Eustochiusnak irt levelében e szerént beszél, *hogy ha atanáts adásra alkalmatos volnék. hogy ha hitelt adnának nékem, aki már ezeket meg probálta, arra intem, és kénszeritem alelket aki a kristus jegyese akar lenni, hogy a bort ugy kerüllye*[632] *valamint amérget. ezek az ördögnek leg elsö fegyverei az ifiuság ellen. abor, és az ifiuság, dupla fel gerjesztése arosz kivánságnak. miért vetünk olajat atüzre., miért adunk annak a heves testnek., olyat a mi még jobban égesse.? látod fiam mire int ez a nagy szent, aki oly jól tudta az ifiakot vezetni. kövesed ezeket szorgalmatoságal., hogy ha atisztaságot meg akarod tartani,*

* Epist ad Eustochium de custodiae virginitatis Siquid in me potest esse consilii, si experto creditur. hoc primum moneo hoc ob testor ut sponsa christi vinum fugiat pro veneno, Haec adversus adolescentiam[633] prima sunt daemonum: vinum et adolescentia. duplex incendium. voluptatis. quid oleum flammae adjicimus., quid ardenti corpusculo formenta ignium ministramus.?

A 3. ók. amelyet igen kel[634] kerülnöd, arosz társaságok, és atisztátalan beszédek, nem lehet el hinni,. hogy ez a két dolog. mint meg ronttya az ifiak[635] tisztaságát. és hogy menyin vannak olyanok akik soha addig ebben a nyomorult vétekben nem estenek, valamég azt másoktol meg nem tanulták. és nem hallották mások **[155b:]** fajtalan beszédit. a mely beszéd az ifiu elmében olyan valamint a szikra a szalmában. a melyben fel gerjeszti a szemérmetlen szeretetnek tüzét, ez olyan rend szerént valo dolog az ifiak közöt, hogy soha nékik ezeket nem mondhattyák. se nem kiáltthatyák, Távozatok el arosz társaságtol., ne halgasátok a rosz beszédeket, vagy amint az Apostol mondgya. *meg ne hagyátok magatokot tsalatni, arosz beszédek meg ronttyák aszokásokot;*

A 4. ók. az aszonyokal valo nyájas társalkodás. a mely igen veszedelmes. Ez fiam az ifiak tisztaságának egészen

[631] hegyek [*g* — megkezdett *k*-ból javítva.]
[632] kerüllye⟨d⟩ valamint
[633] adolencentiam [Íráshiba *adolescentiam* helyett; alább helyesen írva.]
[634] kel [Beszúrás.]
[635] az ifiak ⟨tarsasá⟩ tisztaságát.

valo meg romlása, és gyakorta minek utánna atöbb veszedelmekben meg maradot volna, ebben hajo törést szenved. a tisztátalan szeretet könyen bé szivárkozik az ifiu elmékben, a mely még inkáb fel gerjed; annak jelen valo létiben.[636] a ki azt okoza. azért is int abölcs erre., hogy *az aszonyok közöt ne*[637] *maradgy, mert valamint a köntösökben a mój meg terem, ugy a férfiaknak is hamiságok, az aszonyoktol jö.* Eccles. 42. 12.

Hogy ha az aszonyokal valo társaság ártalmas. **[156a:]** az ifiaknak, a veszedelmesé, és halálosá lészen. hogy ha anyájaságra. és a baráttságra fordul, a szabados beszedre, az ölelgetésre, ha azt kiványák, hogy tessenek. és szeretesenek, és egyéb efélékre. a melyek közönségesek az ifiaknál, ezt jól is nevezi szent Hieronimus *Principia moriturae virginitatis. a tisztaság elvesztése kezdetinek . .* S. Hier in vita hilarionis.

Tegyük ehez atisztátalan vagy a hejában valo tekénteteket, az aszonyokal[638] valo társaságban a szeretet a szemen megyen a szivben. és gyakorta. a rosz szándék nélkül valo tekéntet, maga után vétket hágy. halgassad mire int téged a szent lélek. *A szüzet ne nézed, hogy valamiképen meg ne botrankozal szépségiben: fordisd el orczádot a fel ékesitetet aszszonyrol., és az idegen szépségét ne nezegesd: Az aszszonyok szépségéért sokan vesztek el., és attol a kivánság mint a tüz fel gyulad.* oh! fiam mely szép oktatás ez, tarsd meg ezt az elmédben, és vigyáz tekéntetidre.[639] hogy meg ne állapodgyanak azon. a mi ártalmadra lehetne. **[156b:]** E szerént tselekedgyél akor is a midön valamely szemérmetlen képeket látz Eccli.. 9. 5. 8. 9.

Ted ezekhez még a tsokolásokot is. a melyeket gyakorta, a tisztátalan gondolatok okozák. ezekböl sok féle vétkek erednek. azért is nevezi ezt egy jó auctor. *az ördög marásinak, és a vétek zaloginak.* Impudici tactus. osculi quid aliud est, quam morsus diaboli et arrha peccati. Euseb. Emis. homil. de quadrag.

[636] létiban. [*ban* — új sor elejére írva, elválasztás után; íráshiba *ben* helyett.]

[637] ne⟨m⟩ maradgy, mert valamint a köntösökben ⟨a⟩ a mój [*a mój* ⟨a⟩ fölé írva.] meg terem, ⟨h⟩ ugy

[638] aszonyokal [Első *a*—*o*-ból javítva.]

[639] tekéntettidre. ⟨és⟩ hogy [Törlés a sor végén.]

Végtire tegyük még ezekhez. a tisztátalan könyveket is., a melyek az elmék. mirigye. és a melyeket kerülni kel., ezekröl mar szolottunk ennek elötte.

Imé ezek aleg rendszerénteb[640] valo okai a szemérmetlenségnek., ezeket igen kel kerülni, fiam, és visgáld meg. magadban. hogy melyike uralkodik inkáb benned, és a midön észre veszed. igyekezél azt el hagyni, példanak okáért, hogy ha ahenyélés. légy szorgalmatos a munkában, hogy ha amértékletlenség. légy mértékletes életü. mind az ételben mind az italban. és mindenben,

[157a:] *VI Articulus*

Más egyéb különös orvoságok., a tisztátalanság ellen

* El kerülvén a szemérmetlenségnek okait, szükséges még olyan orvoságokal is élni. a melyek azt el hagyasák.[641] a többi közül négyet adok elödben, a mellyek igen szükségesek ezen vétek ellen. és igen hasznosok. hogy attol meg oltalmazanak.

Az elsö, az imádság. az Isten atisztaságnak kezdete:, tölle kel kérni ezt ajó erkölcsöt. és kegyelmet arra, hogy ellene álhass. ennek a nyomorult kivánság indulatinak., a mely szüntelen az elme ellen támad. kérjed azt fiam minden nap, és ne tégy ugy mint szent Agoston. a ki azt kérvén, attol tartot hogy meg nyerje. hanem azt nagy buzgoságal kérjed. és kivánjad meg nyerni, Istentöl, Cor mundum Crea in me Deus., Én Istenem adgy tiszta szivet nékem, és egyenes lelket. a mely el távozék ahamiságtol, ha azt alhatatoságal kéred. meg nyered., el ne felejttsed a szent szüznek ajánlani magadot.[644] [157b:]

* 28. 1. 8. conf. 7. At ergo adolescens miser, valde, miser in exordio[642] ipsius adolescentiae, etiam petieram ate castitatem. et dixeram: da mihi castitatem. et continentiam. sed noli modo. timebam enim ne me cito exaudires.[643] et cito sanares a morbo concupiscentiae, quem malebam expleri quam extingvi.

A második orvoság. a gyakorta valo gyonás. valamely

[640] rendszerénteb [*d* — beszúrás.]
[641] el hagyasák. [*el* — beszúrás.]
[642] exordio ⟨p⟩ ipsius
[643] exaudires, [*re* — javítva.]
[644] ajánlani magadot. [A lap aljára írva, halványabb tintával.]

okos papnak. ez igen szükséges. és hasznos a tisztátalan vétek ellen., erröl már ennek elötte eleget beszélettünk, hanem tsak azt teszem hozája, hogy meg láthasad, mitsoda szükséges[645] egy értelmes embernek az igazgatása., mivel szent Agoston tizen hat esztendös korában. ebben a tisztátalan vétekben lévén, azon panaszolkodik. hogy abban az idejiben. nem talált volt olyan okos kézre. a mely ki gyomlálta volna belölle a tisztátalan indulatokot, a melyek nevekedtek ö benne a gyontato papodnak pedig erre gondgya lészen. Szent Hieronimus[646] minek utanna elé beszélené. hogy egy klastrom béli superior mitsoda okoságal mentett[647] meg egy ifiat a nagy kisértetektöl. a melyekben volt. utánna teszi. *hogy ha ez az ifiu egyedül lett volna. hogy gyözte volna meg azokot a kisérteteket?* látod eböl hogy egy okos embernek a segittsége mitsoda szükséges. hogy meg gyözhesed ezt a vétket

lib 2. conf. c. 3. Excusserunt caput meum vepres libidinum et nulla erat eradicans manus.

Epist. ad rusticum. Hic solus si fuisset quo adjutore superasset?

A harmadik orvoság, a szent dolgokrol valo [158a:] olvasás, és elmélkedés. hogy az elmét jó gondolatokal. bé tölttse, és a roszakot onnét[648] ki rekesze, illyenek a vétek nagyságárol valo gondolatok. az Isten igasságárol az ö nagy voltárol. az [649] ö jo voltárol. és más ilyenek, a halálrol valo emlékezet. az itéletröl. és az örökös kinokrol. igyekezél azon hogy mindenkor ezekröl valo gondolatok legyenek elmédben. erre valo nézve olyan könyveket olvass. a melyek ezekröl tanitanak

A 4. a munka, ez az elmét el fordittya a rosz gondolatokrol. és el veszi atesttöl az idöt. hogy az okosság ellen támadgyon., meg fogod probálni hogy ezigen fö orvoság, hogy ha szorgalmatoságal élsz véle., szent Hiéronimus[650] ez iránt egy szép példát hozz elé magárol., a mely néked hasznos lehet, azt mondgya hogy ifiu korában tsak magánosan apusztában

[645] szükséges ⟨az⟩ egy
[646] Hieronimus [*H* — *h*-ból javítva.]
[647] mentett⟨e⟩ meg
[648] onnét [*t* — *k*-ból javítva.] ki rekesze,
[649] az [*és*-ből javítva.]
[650] Hiéronimus ⟨erröl⟩ ez iránt [A javítás a törlés fölé írva.]

ment volt, hogy ót jobban adhasa magát ajó erkölcsre, de ót is nem szenvedhette. ifiuságanak buzgoságát.[651] a mely néki nagy, és szüntelen valo kisérteteket okoz vala, és noha azt gyakorta valo böjtölésekel. akará meg tsendesiteni. de[652] az ö elméje mindenkor tsak arosz gondolatokban forgot., hogy pediglen azt meg győzhese., annak jó mód[**158b:**]gyát[653] találá, mivel egy sidó mester alá adá magát. hogy meg tanullya a sidó nyelvet,. adván ezt a nehéz munkát. ahoz. amelyet már el kezdette volt a deák auctorok tanulásán. Ez a munka olyan nehéz volt néki, hogy sokszor félben is hagyá, nem gondolván. hogy véghez vihese, de a tanulásnak nagy kedve, ismét el kezdette véle, azö sulyos munkája nagy haszonal meg jutalmaztaték; mivel meg nyeré amit kerese, meg szabadulván anagy kisértetektöl; és az után kedves tsendeségel. vette hasznát munkájának, *És az Istennek hálákot adok* mondá. *hogy az én keserü tanulásomnak magjából,*[654] *mostanában kedves gyümölcsöt szedek.*

* S. Hier. Epist ad rusticum Dum essem juvenis, et solitudinis me deserta vallarent incentiva vitiorum ardorem que naturae ferre non poteram quae cum crebris, jejuniis frangerem. mens tamen cogitationibus aestuabat. ad quam edomandam fratri qui ex hebraeis crediderat, me in disciplinam dedi. ut post. quintiliani acumina. ciceronis fluvios gravitatem que frontonis. et levitatem plinii. alphabetum discerem. et stridentia anhelantia que verba meditarer, quid ibi laboris in sumpterim. quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quoties cessarim. et contentione discendi rursus inceperim. testis est conscientia tam meaqui passus sum quam eorum qui mecum vitam duxerunt; Et gratias ago Deo. quod de amaro semine litterarum dulcis fructus capio.

IX Rész

A kisértetekröl

It[655] a kisértetekröl szollok. mert noha **[159a:]** minden féle vétekröl lehet kisértetni, mind azon által atisztátalan veteknek kisértete. inkab rendszerént valo., fö képen az ifiaknak. és nehezeb is ez ellen állani, az igen nagy akadályára vagyon üdveségeknek. Ez okáért szükséges öket arra oktatni. hogy meg tanullyák azokot meg győzni

[651] buzgoságát. [*z* — *s*-ből javítva.]
[652] de [*d* — *m*-ből javítva.] az ö elméje mindenkor
[653] mód⟨ot⟩ [158b:] gyát
[654] magjából. [*l* — *n*-ből javítva.]
[655] ⟨M⟩ It

I Articulus.

Hogy mi légyen a kisértet, és hogy mimodon lehet meg tudni, ha vétkezteneké a kisértetben.

Kisértetnek hijuk alélek eleiben tett valamely vétket; hogy ötet. annak tselekedetire vihesék. vagy pedíglen vétekre vivö gondolat.

A lélek pedig három féle képen engedhet avéteknek. 1. meg tselekedvén aroszat; 2. Azt meg nem tselekedvén, de ohajtván azt meg tselekedni, 3. se meg nem tselekedvén. se nem ohajtván; hanem örömest. és gyönyörüségel gondolkodván avétekröl, más képen is lehet mondani., az akarat avétekre hajolhat. tselekedetel.,[656] kivánságal. és akarattal valo gyönyörködtetésel, ebböl két dolog következik: a melyekre jól kel vigyázni. **[159b:]**

1. Azt meg kel tudni, hogy tsak avétekre valo hajlás teszi avétket, ez igy lévén, agondolat egyedül nem vétkes, valamég az akarat reá nem hajol. tselekedetel. kivánságal., és gyönyörködtetésel., és ha szinte a gondolat egy darab ideig tartana is; vétkes nem volna az akarat nélkül. de söt még érdemes dolog. volna azt ki vetni az elméböl.

Másodszor. hogy meg lehesen üsmérni, ha haláloson vétetteneké valamely kísértetben, nem elég azt meg visgálni, ha aroszat meg tselekedtéké. vagy kivánták, de azt kel meg nézni, hogy ha akaratbol valo gyönyörüségel. volté a gondolat,. mivel az akaratal valo gyönyörüség a melyel gondolkodnak a vétkes tselekedetröl; halálos vétek. (:Erre igen kel vigyázni,. mert ez iránt sokan tsallyák meg magokot, tartván azt. hogy tsak akor engednek a kisértetnek. a midön azt a roszat kivánták, a melyel kisértetnek.:)

Mind azon által. szükséges még egy dologra vigyázni; a hogy, két féle gyönyörködtetés vagyon a kisértetben. az egyike, az, amely meg elözi a **[160a:]** vétekre valo hajolást, és a melyet a kisértet kezdetekor érzik, a másika, a mely követi a vétekre valo hajolást., ugyan ez is. az akaratal valo gyönyörködtetés a fel tet dologban, azért is vétek ez a máso-

[656] tselekedetel., [Első *l*—*k*-ból javítva;] kivánságal. ⟨vagy⟩ és akarattal [*é*—*a*-ból javítva.]

dik gyönyörködtetés. mert akaratal valo; az elsö pedig nem akaratal lévén, nem vétek,

Erre valo nézve hogy meg tudhasad. ha vétkeztélé a rosz gondolatban valo gyönyörüségért. azt kel meg nézni hogy ha annak helyt adtálé, és mint hogy a tselekedet nem lehet akaratbol valo, hogy ha azt meg nem elözi az üsmerettség. hogy tehát itéletet lehesen tenni. ha helyt adtálé annak a gyönyörüségnek., azt kel meg tudni. ha azt észre vettedé. és miképen viselted magadot, az után hogy észre vetted; tudni illik. hogy ha abban meg állapodtalé, vagy nem, mert ha abban meg állapodtál., az akaratal volt, és olyan formában vétkeztél. és aza vétek vagy halálos, vagy botsánando volt. halálos, hogy ha abban meg maradtál szánszándékal. és akarattal, botsánando. hogy ha abban ugy maradtál: hogy **[160b:]** észre sem vetted magadot., és ha annak tellyeségel helyt sem adtál.

II Articulus.

Hogy a kisértetet el nem lehet kerülni,
és hogy idején kel készülni ahoz, hogy
annak ellene ályanak

Eccli 2. *Fiam az Isten szolgálattyára járulván legy álhatatos az igazságban és félelemben és készitsed a lelkedet a*[657] *kisértetre* ezekre a bölcs int. és ezeket mindenkor elmédben kel tartanod.

Militia est vita hominis super terram. Job. 7. a bizonyos dolog hogy it nem lehet élni kisértet nélkül, a mi életünk szüntelen valo viaskodásbol áll, az irás tanitása szerént. ollyan ellenségink[658] vannak. akik bennünket ostromolnak minden felöl, belöl, és kivül. láthato. és láthatatlan képen, a világ. és a külsö dolgok szüntelen valo alkalmatoságokot adnak a vétekre. az rendeletlen kivánság. fel támadásival., szüntelen az okoság ellen viszen minket. az ördög, a ki **[161a:]** éjel napal tsak[659] a mi veszedelmünket lesi, minden erejét tsak arra fordittya hogy minket a kisértetben ejthesen.

*

Hogy ha ez a mindennek ellensége az egész emberek ellen vagyon, a bizonyos. hogy kisértetinek leg nagyob erejit azok

[657] a ⟨k⟩ [?] kisértetre
[658] elleségink [Elírás.]
[659] tsak ⟨tsak⟩ a mi

ellen fordittya, a kik ötet el. hagyván az Isten szolgálattyára térnek. ezt a szent atyák is igy tarttyák, és azok[660] közöt leg inkáb ostromollya az ifiakot, a kiket el akarná vonni az Isten szolgálattyától. hogy még jó idején lehesen bizonyos veszedelmekben. a mint ezt már meg mondottuk.

* S. leo. per vigil ille tentator eos acrioribus pulsat insidiis, quos. maximé videat abstinere a peccatis S. Greg. lib 4. moral. c. 12 Diabolus quanto magis nos sibi rebellare conspicit. magis expugnare contendit. Eos enim negligit pulsare quos quieto jure possidet.

Ez igy lévén fiam, azt ne tsudállyad ha gyakorta valo kisérteteket fogsz érzeni. se azt nem kel nyúghatatlanságal szenvedni, ez olyan dolog amelyet el nem kerülheted. A kisérteteket gyakorta[661] okozák az olyan rosz szokások, a melyekben az elöbbeni vétkekért estenek volt. némelykor az alkalmatosságoktol is jönek, amelyekben szán szándékal veted magadot, ebben a két dologban, másra nem panaszolkodhatol, se másra nem vethetz. tsak magadra, ezen két okon kivül,[662] a te ifiuságod talál más egyéb kisértetekre valo okokot is, ate ellenséged **[161b:]** nyugodalomban nem hágy, vagy ha hágy is, tsak azért hogy könyeben meg lophason. készisd el hát magadot a bajnokra., készisd el a fegyvert magad oltalmára. légy bátor, kedves fiam. nem egyedül fogsz viaskodni, az Isten veled lészen, gyözedelmesé tészen, és a gyözedelemel,[663] üdveséges hasznokot nyeretet veled.

Ezek a kisértetek arra valok lésznek. 1. hogy magadot meg alázad, és tarts avétekben valo eséstöl. és hogy vigyázásban légy, az imádság. és más jó tselekedetek által. 2. hogy hová továb jobban meg gyarapodgyál. a jó erkölcsben., és minden nap nevekedgyél abban.: mert valahányszor. ellene állasz akisérteteknek., mind anyiszor meg ujitod és erösited az Istennek tett fogadásodot. hogy ötet meg nem bántod, és az Isten is néked meg adgya kegyelmét. a kisértetek ellen.

3. üdveséget szereznek néked. és meg nagyobittyák, menyben valo boldogságodot

[660] azok⟨ot⟩ közöt [*közöt* — beszúrás.]
[661] gyarkorta [Elírás.]
[662] kivül,⟨is,⟩ a te
[663] és a gyözedelemel, ⟨és⟩ üdveséges

III Articulus

Holmi olyan gondolatok, melyek az elmet meg erösittik a kisértetekben.

A kisértet olyan gondolat lévén. mely a vétekre viszen, a bizonyos hogy annak az elsö orvosága az. hogy **[162a:]** az elmét meg erösittsem olyan ellenkezö gondolatokal a melyek el fordittsák a roszrol., a melyre ingereltetik Imé elödben adok némelyeket, a melyek[664] meg utáltathattyák veled a vétket. hogy ha azokot jól meg gondolod. a midön pedig a kisértetet érzed magadban, illyen gondolatid legyenek.

* I. Mit akarsz tselekedni.? egy tselekedetedel. és egy szem pillantásban, az Isten kegyelmit el veszted., ellenségivé lészesz, méltatlanná lész kegyelmihez, meg fog utálni, és haragjában esel. ellene mondasz a menyeknek.: el veszted mind azokot a jókót. a melyeket valaha tselekedtél, az ördögnek rabjává lészesz. és az örök kárhozatra veted magadot oh' Istenem. mitsoda veszedelem e! oh' fiam gondolkodgyál jól ezekröl a nyomoruságokrol

* obstupescite coeli super hoc et portae ejus desolamini vehementer, Dño enim mala fecit populus meus. Me dereliquorunt fontem aquae vivae. et fecerunt sibi cisternas dissipatas quae continere non valent aquas. jerem 18.

2. De mi okra valo nézve sietz arra veszedelemre, egy rosz gondolatnak nyomorult gyönyörüségiért. egy szemérmetlen kivánságért, egy tisztátalan. fertelmes tselekedetért, a mely gyönyörüség egy kis ideig[665] tart. és a mely ha el mulik. a tselekedetért. tsak keserüséget hágy maga után, szomoruságot, és a lélek üsméretnek furdálását, a mely nyugodalomban nem hágy **[162b:]**

3. visgáld meg jól, hogy kit akarsz meg bántani. A nem más. hanem egy olyan Isten, aki véghetetlen nagyságu. minden hatoságu. felségü. és szenttségü, egy olyan Isten, akit minden teremtet állatok imádnak, a kí elöt reszketnek az Angyalok. ö ellene akarsz támadni, le akarod vetni magadrol. ahozája valo engedelmeséget, és azt mondani mint egy párt ütö, *(:non serviam:) nem szolgálok.* te féreg. és nyomorult ember. szemben akarsz állani teremtödel; oh! nagy Isten. mitsoda méltatlanság e? tudodé fiam. azt, hogy

[664] a melyek ⟨el⟩ meg utáltathattyák

[665] ideig [*e—o*-ból javítva; a javítás helyén összefutott a tinta.

mely nagyon meg boszonttya az Istent avétek. az olyan nagy dolog. hogy jóbb volna az egész világnak fel fordulni., mint sem egy vétket tselekedni.

* jerem 10 non est similis tibi Domine. magnus es tu. et magnum nomen tuum. in fortitudine. quis non timebit te ô rex gentium Job. 9. sapiens corde est et fortis robore quis restitit ei, et pacem habuit. ibid.
Deus cujus irae nemo resistere potest. et sub quo curvantur qui portant orbem. Job. 26. Columnae Coeli Contremiscunt. et pavent ad nutum ejus. Jerem. 2. A saeculo confregisti jugum meum. rupisti vincula mea. et dixisti non serviam S. Aug. peccatum est ex honorare Deum. quod non debet facere homo. etiam si necesse esset perire quidquid Deus non est.

4. Hogy ha az Isten elöt el rejthetnéd vétkedet. és másut vétkeznél nem az ö szine elöt. talám nem volnál anyira vétkes. De az ö szine elöt akarsz vétkezni. tudván jól hogy lát tégedet., hogy irtozva **[163a:]** tekinti a vétket melyet akarsz tselekedni. leheté ennél nagyobal. boszontani? ha gondolnád hogy valaki meg lát abban atselekedetedben. meg pirulnál szégyenletedben. és azt nem szégyenled hogy az Isten maga. lát, és olyat tselekedni jelen valo létében., a melyet[666] szégyenlenéd meg tselekedni, a leg aláb valo embernek is jelen létiben, Leheté az Istenhez ennél nagyob meg vetésel lenni, oh! vak. ha az Istent meg akarod bántani, keress leg aláb olyan helyt a hol ne legyen, és ha olyat nem találsz, szégyenelyed hogy olyan imádásra valo szemek látnak vétkezni. Es tarts olyan elöt vétkezni. a ki egyszers mind, mind bizonyság. mind biró és aki meg ölethet tégedet. abban a szem pillantásban, a melyben vétkezel

* S. Aug. Serm. 46. de verbis domini. quem timeas major est omnibus: ipse timendus est in publico ipse in secreto procedis? videris. intras.? videris. lucerna ardet videt te. lucerna extincta est, videt te, in cubile intras. videt te. in corde versaris, videt te, ipsum time cui cura est ut te videat. et vel timendo castus esto. aut si peccare vis quaere ubi te non videat. et fac quod vis. psalm 138[667] quo ibo a spiritutuo. et quo a facie tua fugiam. jerem. 29. 23. Ego judex et testis. dicit dominus. S. Bern. de Conversione ad clericos. cap 1. videt te Angelus malus, videt te Angelus bonus. videt bonis, et malis major Angelis Deus. & sub cujus oculis velle delinquere tam in sanum, est, quam horrendum incidere in manus Dei viventis.

5. Fordittsad szemeidet annak jóságára. akit meg akarsz bántani, ki ellen kelsz fel,? nem más ellen hanem ate menyei Atyád ellen., akitöl vetted létedet, aki **[163b:]** adta néked mind azt valamit birsz, a ki szüntelen tart téged, a kinek segittsége nélkül tsak a kezedet sem mozdithatnád, azal. a levegö égel élsz. a melyet ö ád, és ha tsak egy szem pillan-

[666] a melyet [*t*—*d*-ből javítva.]
[667] 〈 〉 psalm 138 [Beszúrás.]

tásig el hagyna. semmivé lennél. tekinsd meg magadot tetétöl fogva talpig. semmit olyat benned nem találsz.[668] a mi Istentöl nem jöt volna, te pediglen mind ezek akegyelmek, és jó tételmények közöt, halálos vétekel akarod ötet meg bántani, meg vetvén oly adakozo Istennek jóságát, oly jó Atyának szeretetét az ö tölle vett jovakal, akarod ötet meg bántani. és boszontani. Eregy háláadatlan. és természet nélkül valo fiu, az oroszlányok szeretik azt. a ki öket taplállya. te pedig kevésnek tartod meg bántani azt, a kitöl vetted mindenedet

6. Menyünk már az Isten jóságának. arra a meg foghatatlan mélységire., szeretetének kut fejére, a mely az ö Fiának, a kristus Jésusnak kin szenvedése. It. fiam, it. találsz[669] orvoságokot. a leg nagyob kisértetek ellen is, amelyeket másut fel nem találod. vessed szemeidet. a keresztre fel feszitetet üdvezitöre, aki[671] rakva sebekel, el merült a fájdalmakban. és aki haldoklik üdveségedért. állapodgyék meg rajta. mind nézésed. mind gondolatod, tekinsd meg. és elmélkedgyél **[164a:]** mind arol a mit szenved. gondold meg, hogy te éretted, és ate vétkeidért szenvedi mind azokot; lásd meg ha ugyan volnaé olyan kemény és kegyetlen szived., hogy meg bánthatnád ate üdveségedért haldoklo Istent., és meg feszithetnéd ujontában egy halálos vétekel. hogy hogy! kedves fiam, ate büneidért fel feszitetet Isten-

* S. Aug. manualis, Cap. 22 Cum me pulsat aliqua turpis cogitatio recurro ad vulnera christi. cum me[670] promit caro mea, recordatione vulnerum Dñi mei resurgo. in omnibus adversitatibus non inveni tam efficax remedium quam vulnera christi. ibid cap 23. nullum tam potens est et tam efficax contra ardorem libidinis medicamentum quam mors redemptoris mei.

nek látása. nem elegendöé hogy meg tartoztason avétektöl. a vér melyet üdveségedért ki ontot. nem lágyittyaé meg szivedet, mind azoknak a fájdalmaknak., melyeket éretted szenvedet, nem leszené anyi erejek hogy veled szeretessék ötet? valamenyi seb vagyon rajta, mind annyi száj kiáltya néked *Irtozál*[672] *avétektöl. szeresed Jésust.* te pediglen

[668] találsz. [Második *l—sz*-ből javítva.]
[669] találsz [Második *l—sz*-ből javítva.]
[670] me ⟨pro⟩ promit
[671] aki [Beszúrás.]
[672] Irtozál [*I—i*-ből javítva.]

azokot a sebeket. tekintvén, a vétektöl nem irtozol, a mely fel feszitette a kristust, se abüneidért fel feszitetet Jésust nem szereted; oh! Jesus meg ne engedgyed ezt, hanem tselekedgyed azt. véghetetlen jóságodbol., hogy a halálodrol valo gondolat meg hassa szivünket a kisértetekben, a vétket meg utáltassa. és hogy inkáb meg halyunk., mint sem ujontában meg banttsuk azt, a ki hozánk valo szeretetiért holt meg.

[164b:] *IV Articulus*

Hogy mit kellesék tselekedni a kisértetek iránt

Mihent észre veszed hogy valamely kisértet szivárkozik elmédben., annak semi helyt ne adgy., hanem vesd ki elmédböl mindgyarást, ezt a szent Atyák adgyák tanátsul. fö képen szent Hieronimus.

* S. Hier, Epist. ad Eustochium[673] 21. nolo sinas cogitationes crescere. nihil in te babylonium. nihil confusionis adolescat. dum parvus est[674] hostis. interfice. nequitia, ne zizania cresent elidatur in semine. Audi psalmistam dicentem. filia babylonis misera beatus qui tenebit. et Allidet parvulos tuos[675] ad petram. petra autem erat christus

Hogy pediglen akisérteteket. még kezdetekkor ki lehessen elmédböl üzni. vigyáz két dologra. 1. Emeld fel elmédet az Istenhez. fogad fel néki hogy egész szivedböl[676] ellene mondasz a kisértetnek, és annak helyt nem akarsz adni. kerjéd kegyelmének[677] segittségit, és vess keresztet gyakorta szivedre, hogy el üzed onnét[678] üdveségednek. ellenségit. azt fiam el nem lehet hinni. hogy mitsoda foganatos az imádság akisértetben, föképen a midön a kristus **[165a:]** halálában valo bizodalomal együt vagyon., ezen imádság után mulasad magadot, valamit munkálodgyál. olvass. beszélgess. vagy valamit efélét. a mely az elmét el foglallya, meg fogod látni. hogy a kisértet könyen el mulik.

* Statim ut libido titillaverit sensum. ut blandum voluptatis incendium dulci nos calore perfuderit erumpamus in hanc vocem. Dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi caro. ibid.

[673] Eustochium [*o—h*-ból javítva.]
[674] est ⟨h⟩ hostis.
[675] tuos ⟨ap⟩ ad petram.
[676] hogy egész szivedböl ⟨hogy⟩ ellene
[677] kegyelmének [*é—i*-ből javítva.]
[678] onnét ⟨sz⟩ üdveségednek.

Hogy ha pediglen a kisértet el nem távoznék, könyörögy[679] nagyob buzgoságal. fogad fel hogy annak helyt nem adcz., foglallyad az elmédet valamely más dologban,. hogy ha egyedül találkozol igen jó valamely külsö aitatoságot magadban fel indittani, ugy mint, a szemeidet az ég felé fel emelni, a kezeidet., a melyedet verni, le térdepelni. és az Isten segittségit kérni., igen jó a haláltol valo felelmet is magadban fel gerjeszteni, az itéletet. és az örök kárhozatot erre a bölcs int tégedet. *Emlékezél meg minden tselekedetidben az utolso végedröl,*[680] *és soha sem fogsz vétkezni.* **[165b:]**

Ecclc. 7. v. 40.

A kisértet ellen még az igen fö orvoság, hogy a kisértetet ne tsak meg vesed, hanem még azt valamely jora is kel forditani, példának okáért, olyankor. többet imádkozál. olvass valamely jó könyvet. valamiben sanyargasad magadot.. adgy alamisnát. tegyed a hitnek. és a szeretetnek tselekedetét. ugy a töredelmeségnek is. az ellenséged azt látvan, hogy nem hogy aroszra vinne, de söt még a jó tselekedetre ád alkalmatoságot, nyugodalomban hágy, ne hogy a veszedelem helyet jodra[681] vályék a kisértet

De fiam mindenek felet arra vigyáz,[682] hogy a kisértetben semmit ne remély a magad erejétöl, hanem mindent az Isten kegyelmétöl várj. a kisérteteket jóbb modal meg nem gyözheted, mint ha alázatoságal azt magadban meg vallod, hogy azok ellen semmit nem tehetz magadtol. az Isten kegyelminek segittsége nélkül, mentöl kevesebet bizol amagad erejében., annál inkáb meg gyözöd **[166a:]** azokot, nézd meg mit mond szent Agoston,[683] nézd meg Dávidot aki a Goliát

* S. Aug. Serm 4 de verbis apostoli. Noli viribus fuis praesumere. vide[684] David contra goliam. vide parvum contra ingentem. sed in nomine domini praesumentem.

ellen hartzol. egy ollyan gyermek. a kinek se ereje, se fegyvere nintsen. még is egy rettentö oriásal viaskodik, aki tetétöl. fogva talpig fegyverben vagyon. de mint hogy az Isten-

[679] könyörögy [Elírás?]
[680] végedröl, ⟨és⟩ és
[681] jodra ⟨ne⟩ vályék
[682] vigáz, [Elírás.]
[683] Agoston, [*A* — *a*-ból javítva.]
[684] vide ⟨parvum⟩ David contra goliam. vide parvum

ben bizot, azért gyözedelmes volt. Te paisal és láncsával[685] jösz reám, én pedig a minden hato Istennek nevében megyek reád., ezel abizodalomal. a földre veré leg elsö ütésel. eszerént kel viaskodni az[686] üdveséged ellenségivel., az olyan. aki amaga erejében bizik. még az ütközet elött meg gyözetetik.

Hogy pediglen az Istentöl kegyelmet lehesen nyerni akisértetekben., azt gyakorta kel kérni, és gyakorta kel járulni a szenttségekhez., a melyek nélkül lehetetlen sokáig a kisértetek ellen állani

V Articulus

Hogy mitsoda mesterségekel[687] tsallya meg az ördög az embereket a kisértetekben. fö képen az ifiakot.

Az ördögnek minden ereje a kisértetekben. **[166b:]** tsak a tsalárdságban áll, erre valo nézve, hogy ellene lehesen állani, tsak az ö tsalárdságit kel meg üsmérni, azok sokan vannak, de azok közül hármat teszek fel., a melyekel hamisan meg tsallya az embereket, fö képen az ifiakot.

Az elsö az, amelyel meg nem engedi hogy meg lásák, és meg üsmerjék a roszat avétekben. a melyet tselekedtet vélek. de söt még az elméjekben olttya avétekben lévö gyönyörüségnek kedveségit, és hogy mitsoda nehéz az ellen állani. és attol el távozni,

Könyü meg látni hogy e mitsoda nagy tsalárdság minden képen, mivel a vétekben lévö rosz. nagyob minden ki gondolhato rosznál. a vétekben lévö gyönyörüség. pedig. egy kis ideig tart, és azt, a szomoruság, és a keserüség követi. avétek ellen valo állás. ha nehéz is, nem tart sokáig. és azt édes. és kedves vigasztalás követi, a menyet meg érdemli, oh ! kedves fiam. ne engedgyed hogy ilyen formában meg tsalyon ate üdveséged ellensége. **[167a:]** amidön valamely kisértetre akar vinni. tekinttsed mindgyárt a roszat. a mely

[685] láncsával [Esetleg *cz*-vel is olvasható; a *c* utáni betű nem egyértelmű, *z*-hez is hasonlít.]

[686] az ⟨ellenséged⟩ üdveséged ellenségivel.,

[687] mesterségekel [Első *s*—*r*-ből javítva.]

halálos vétek. ne vigyáz a gyönyörüségre. hanem[688] gondold meg. mitsoda keserüséget fog adni avétek. ha azt meg tselekeszed. ne tekinttsed azt, hogy mitsoda nehéz. és bajos néked a vétek ellen állani. hanem ajusson eszedben.[689] hogy mitsoda örömed és vigasztalásod lészen, ha az ellen állasz, és meg győzöd.

A második[690] tsalárdság a melyel meg tsallya az ifiakot az ördög, a hogy, elejekben. adgya a kisértetben, hogy mely könyü azért abotsánat,. azt meg fogják gyonni, penitentziát tartanak, menyiszer történik a meg. hogy a kisértetben. a melynek alélek üsméret ellene akarna állani. az Isten segittségivel. ez a nyomorult gondolat jő az elmében, azt meg gyonom, azért penitentziát tartok. és ezel a gondolattal, nyomorultul. avétekre adgyák magokot, hogy hogy? ha azt gondolhatnád, hogy az Isten el süllyezt a vétek után. azt meg nem tselekednéd. de mint hogy botsána-[**167b:**]tot reménlesz tölle. azért meg bántod minden tartalék nélkül! oh! nyomorult. azért vagy gonosz, mert az Isten jó;[691] azért bántod meg mert meg botsáttya néked. oh! fiam. mely Istentelen gondolat az ilyen! ha valaha ilyen gondolat jö elmédben, vesd ki azt onnét mint olyat[692] a mely káromlás, és ördögi gondolat., a melyel. a vétkek mélységiben akar vetni.

A harmadik tsalárság., a, hogy, minek utánna. a kisértetben ejtette volna az ifiakot. azt a veszedelmes gondolatot adgya az elméjekre. és azt hiteti el vélek. hogy lehetetlen nékik a kisértetek ellen állani., és a vétektöl el távozni. ugy hogy ilyen gondolatban lévén, semi eröt magokon nevegyenek. és minden tartalék nélkül a vétekben el merüllyenek.

Az illyen, fertelmes gondolat. ördögi találmány. és annál is keserveseb, mert veszedelmes lévén, mind azon által igen

[688] hanem ⟨hogy mits⟩ gondold meg. mitsoda

[689] eszedben. [*ben* — beszúrás.]

[690] A második ⟨g⟩ tsalárdság [Alább néhány sorral:] el süllyezt [*z* esetleg *s*-nek is olvasható; a variánsban: *el süllyest,*] [Alább:] A harmadik tsalárság., [így, *d* nélkül és *d*-vel, váltakozva.]

[691] az Isten jó; [*az—ö*-ből javítva; *Is—jő*-ból javítva;] azért bántod meg mert [*meg g*-je *r*-ből javítva.]

[692] olyat [*t—n*-ből javítva.]

közönséges az ifiak között. szegény esztelenek. kitsoda varáslot meg titeket. hogy az igazságot világosabnak **[168a:]** ne tarttsátok a napnál.? nem latodé azt. hogy az illyen gondolat mint meg boszonttya az üdvezitö irgalmaságát, aki vérivel érdemlette meg nékünk a kegyelmet. a melyel a kisértet ellen kel állanunk és a ki kezét nyujttya néked. hogy meg segittsen; ez az el hitel., nem attol jö. a ki az üdveségre. hi, ha nem az ördögtöl. a ki tellyeségel el akar veszteni.

* o insensati galatae. quis vos fascinavit non obedire veritati. persuasio haec non est ex eo qui vocat vos galat 3

Kedves fiam. ne engedgyed hogy az elmédet meg tsallya sohais az ilyen veszedelmes gondolat; hanem aleg nagyob kisértetekben is. emlékezél meg az üdvezitöd irgalmaságárol., aki soha el nem hagya a benne bizokot, *A nyomorúságok. mondgya a bölcs. környül vettek engem minden felöl. és senki nem volt a ki meg segittsen, meg emlékeztem irgalmasságodrol. oh' én Istenem., tudván azt. hogy meg segited azokot a kik benned biznak; és engemet meg szabaditottál aveszedelemtöl.*

* Eccli 51 circum dederunt me undique. et non erat qui adjuvaret, memoratus sum misericordiae tuae domine, et cooperationis tuae a saeculo sunt. quoniam eruis sustinentes te. domine. etc. et liberasti me de perditione. et de tempore iniquo.

Imé ezek az ördögnek a három rend szerént valo mesterségi, a melyekel éll. az ifiak ellen valo kisértetiben, és mind a három egy mást követi, mivel. 1. el fedezi elöttök aroszat. el hitetvén. vélek hogy a nem **[168b:]** olyan nagy, 2. hogy azt könyen el hagyhatyák. végtire a midön már jó meszire vitte öket, akor a véteknek el hagyását. rettentö nehéznek mutattya nékik. azért hogy ne igyekezenek azt el hagyni. vigyáz jól erre a három féle tsalárdságra.

VI Articulus
Hogy mitsoda fogyatkozásokban esnek az ifiak. a kisértetekben.

A vétken kivül, a melyben esnek., meg hagyván magokot tsalatni a felyeb meg mondot tsalárdságokal., meg más két veszedelmesekben esnek, a melyekre igen kel vigyáznod. hogy azokot el kerülhesed.

Az elsö a, hogy a midön gyakorta valo kisértetben esnek, tsak hamar el vesztik abékeséges türést. és minek utánna, annak ellene állottak volna egy darab ideig. az utan el vesztik kedveket. és meg adgyák magokot az ellenségnek; ez a fogyatkozás igen közönséges az ifiaknál, és ez néki nagy hatalmat ád rajtok.

Régenten. Bethulia városát. Hollofernes. **[169a:]** meg szálván. a város eleji az egész népel az Istent kérék hogy szabaditaná meg öket, de látván hogy az Isten meg nem halgatná oly hamar kéréseket a mint ök akarnák. el végezék hogy ött nap mulva a várost fel adnák. ha adig segittség nem jöne. a bátor judith ezt meg halván. igen rosznak találá végezéseket, és meg is feddé rolla öket mondván. *kik vagytok ti. kik az urat kisértitek, nem oly beszéd ez, hogy irgalmaságot. nyerjen., hanem inkáb hogy haragra indittsa, idöt vetettetek ti az ur irgalmaságanak., és ati akaratotok szerént napot rendeltetek néki, ugyan ezent szányuk bánnyuk meg, és azö irgalmaságát. köny hullatásokal kérjük*

judith. 8.

Hasonlot mondok fiam néked. amidön nyughatatlankodol. a kisértetben., nem remélvén hogy az ellen álhass. végtire meg adod magadot ellenségednek., és azal. igen meg boszontod az Istent, mert ugy nem bizol kegyelmében, és azt akaratod szerént akarod el rendelni, holot nem ugy nyerik azt meg, de söt még. **[169b:]** bizodalmatlanságodal., méltatlaná tészed magadot az ö irgalmaságához., el távoztatod tölled kegyelmét., és minden tartalék nélkül avétekben fogsz esni, nem fiam, nem, igy kel tselekedni, békeséges türönek kel lenni a kisértetben., és alázatoságal reménleni az Isten kegyelmét, aki soha el nem hágy. hogy ha elöbször[693] el nem hagyod ötet, azt tud meg hogy még aleg nagyob szentek is voltanak a kisértetben. valamint magad, emlékezél meg szent pálrol a ki a kisértettöl valo meg szabadulást kérvén Istentöl., ezt a választ vevé. *Az*[694] *én kegyelmem elegendö néked, mert az erö, az erötlenségben végeztetik el.*

conc. trid. sess. 6. c. 12. non deserit nisi prius deseratur.

2 Cor. 12.

A második fogyatkozás a melyben az ifiak esnek a kisértetkor, a hogy, a midön ugy történik, hogy meg gyözetnek

[693] elöbször [*b* hosszú *ſ*-ből javítva.]
[694] Az [*A* — *a*-ból javítva.]

egy szer az ellenségtöl., akor bátorságokot el vesztik. a fegyvert el vetik, és minden féle kisértetektöl meg hagyák magokot nyeretni. oh! Istenem mely rettentö vakság, azért fel adni magákot[695] az ellenségnek, mert egyszer meg győzetettek. minek utánna el vesztették[696] volna az Isten kegyelmét; fel ger-[**170a:**]jeszék még hová továb inkáb az ö haragját, holot azt meg kellene engesztelni. a penitentziával; mi ellenkezik ennél inkáb az okoságal.?

Az Izraéliták. esze gyülekezének. hogy a Benjamin[697] nemzettségin boszut állanának valamely irtoztato vétekért, el veszték, mind az elsö, mind a második hartzot., noha sokal többen valának mint a Benjamiták. ezen a két veszedelmen ök igen meg ütközének, és szomorkodának, mind azon által. el nem veszték bátorságokot, hanem atabernaculum eleiben menének. és ót. sirtanak. böjtöltenek. könyörögtenek és az Isten haragjának engesztelésire. áldozatokot ajánlának, emeg lévén. fegyvert fogának, és bátran menének a hartzra., a melyet meg nyerék., és az ellenséget tsak nem mind meg ölék.

Ihon fiam, ezt a példát kel követni a kisértetekben. az egy szeri el vesztet hartzon nem kel meg ütközni, hanem az Istenhez kel folyamodni, siratni kel nyomorusagidot, botsánatot kel tölle kérni. meg engesztelni haragját. kérni kel kegyelmének segittségit. és minek **[170b:]** utánna, büneidért valo penitentziát tartottál volna, az Isten nevében ismét a fegyverhez kel nyulni. és hüségel viaskodni, és az eseted, nagyob vigyázásban tegyen, tselekedgyél tehát eszerént fiam, és kövesed ezeket hüségel.

VII Articulus.

Hogy mit kel tselekedni a meg győzetet kisértet után.

Rend szerént, a kísértettöl valo meg szabadulás után, két fogyatkozásban esnek., az elsö a. hogy az Istennek hálákot

[695] magákot [*magát*ból javítva; *k*—*t*-ből javítva.] az ellenség, k̃.

[696] el vesz⟨te⟩tették [Törlés tollhiba miatt;] volna az Isten kegyelmét; ⟨ger⟩ fel ger-[170a:]jeszék [*fel ger-* ⟨ger⟩ alá írva a lap alján.]

[697] Benjamin [*i*—*e*-ből javítva.]

nem adnak agyözedelemért. a melyet vettek segittségivel, a második a, hogy nem igyekeznek el kerülni. a következendö kisérteteket, Ez a két fogyatkozás. okoza, hogy oly könnyen esnek meg más kisértetekben; és meg is gyözetetnek, Elöször, mert az Isten azt akarja hogy hálákot adgyunk néki jó tételményiért. másodszor. mert a ki magára nem vigyáz, azt hamar meg lopja, és meg gyözi az ellensége

A tehát igen szükséges fiam, hogy a midön va[**171a:**]lamely kisértetet meg gyösz. leg elöbször is azt köszönd meg. és adgy hálákot Istennek a gyözedelemért. üsmerd meg azt magadban, hogy a tsak egyedül ö tölle jö. és nem magadtol, és hogy az ö segittsége nélkül. ezerszeris a kisértetben estél volna

Az ez után valo kisértetek ellene állásához pedig eszerént készüly. 1 fogad fel az Istennek, hogy minden erödböl azok ellen fogsz állani, 2. kérjed. alázatoságal. az ö segittségit. 3. ted fel magadban hogy olyan modokal fogsz élni. a melyeket már meg probáltad. hogy el kerültessék a kisértetet

Hogy ha ugy történik hogy valamely ideig kisértet nélkül * találsz lenni. né bizál az olyan békeséghez. és tsendeséghez. mert a mint Szent Gergely mondgya. az ellenség tsendeségben hadgya egy ideig némelykor az olyanokot a kiket sokat kisértet. azért hogy könyebben meg lophasa öket a midön semmitöl nem tartanak,, és a vétekben ejttse öket valamely nagy kisértettel. Erre valo nézve vigyáz mindenkor magadra, kérjed minden nap az Isten **[171b:]** segittségit, és vesd ki mentöl hamaréb az elmédböl a vétkes gondolatokot

* S. Greg. 3. moral. 16. Saepe antiquus hostis postquam menti nostrae tentationis certamen inflixerit, ab ipso suo certamine ad tempus recedit non. ut illatae malitiae finem praebeat; sed ut in corda quae. per quietem secura reddiderit, répente rediens facilius inopinatus irrumpat.

VIII Articulus

Nevezetes példa. a melyböl meg láthatni. mint kellesék a kisértet ellen állani

longum iter per praecepta .. breve et efficax per exempla Seneca. epist. 6.

Azt egy régi igen jól mondotta., hogy az út a melyet a letzkéböl tanullyák. igen hoszu, de a melyet a példából[698] tanullyák. a rövid, és hathatos. azért szükséges[699] olyanok

[698] példából [Első *l*—*d*-ből javítva.]

[699] szükséges ⟨olyan példákot elödben tennem;⟩ olyanok példáit elödben tennem.

példáit elödben tennem, a kik viaskodtanak a kisértetek ellen. hogy az ö példájokot követvén. a kisérteteket meg győzhesed.

A töb példák közöt a melyeket elé hozhatnék, tsak a[700] nagy szent Hieronimust választom például **né**ked., a ki is olyan ifiu volt mint magad az ö kisértetine**k** idejében, soha olyan kisértetekben nem is lész, mint ö volt, és talám ö egye[**172a**:]dül az Isten szolgai közöt, a kinek ifiusága leg inkáb meg probáltatot a kisértetekel, de ö azokot ditsőségesen mind meg győzte nagy hüségel; elödben is teszem azokot mind rendel., ugy a mint maga le irja, olvasad nagy figyelmeteségel.

Ez a szent még ifiu lévén., minek utánna egy darab idöt töltöt volna a világi életben. igen kezdé ohajtani az Isten szolgálattyát, és tellyes meg térésivel. üdveségin munkálodni. fel tévé magában hogy a világot el hagya, és valamely pusztában menyen, hogy penitentziát tarttson. és egészen a jó erkölcsre adgya magát. erre valo nezve leg elöbször is Jerusálemben mene. hogy a szent helyeket meg látogasa., és onnét, a pusztában rejté magát.

Abban a helyben marada négy esztendeig. azon idök alat. noha. nagy sanyaruságokban elt is. de szüntelen valo nagy kisérteteket szenvede, és ollyanokot, hogy szánakodásal kel irásit olvasni, imé miket ir egy áitatos aszonynak. *oh' ebben a nagy pusz*[**172b**:]*tában. a mely irtoztato lako hely a szüntelen valo sütö verö fény miat. hány szor jött elmémben a Romai kies*[701] *és kényes élet, tellyes lévén keserüségel; félre valo helyeket kerestem, a hol sirathasam vétkeimet; iszonyodtak a Ciliciumban az én éktelen tagjaim,. minden nap tsak sirtam és suhajtoztam., más ágyam nem volt, hanem a föld, se más eledelem, hanem a mitsodásal éltenek a pusztában lévö barátok, a kik tsak vizet isznak, és nyers füvet esznek, még mikor betegek is, ebben az állapotomban., és rabságomban. a melyben tettem volt magamot, hogy a poklot el kerülhesem. noha öt más társaságban nem voltam. hanem a scorpiokal., és a vad állatokkal. mind azon által gyokorta ugy tettzet. mint ha a Romai*

S. Hier. epist. ad Eustochium. 22. *

[700] tsak a ⟨sz⟩ nagy szent
[701] kies ⟨élet,?⟩ és kényes élet,

aszonyok[703] *gyülekezetekben lettem volna. a böjt miat az ábrázatom el halványodot volt. de az elmém. a tisztátalan kivánságok után éget az el lankadot, és mint egy nálamnál eléb meg holt*[704] *testemben., érzettem égni:* **[173a:]** *a tisztátalan*[705] *gyönyörüségnek tüzét.*

* o quoties in eremo constitutus. in illa vasta solitudine quae exusta solis ardoribus horridum monachis praebebat habitaculum. putavi me romanis interesse deliciis. sedebam solus quia amaritudine[702] repletus eram,: horrebant sacco membra deformia; quotidie lacrymae, quotidie gemitus. et si quando repugnantem carnem somnus imminens oppressiset. nuda homo vix ossa haerentia collidebam de cibis vero et potu taceo. cum etiam langventes monachi frigida aqua utuntur: et Ooctum aliquid accepisse luxuria sit. ille igitur; ego qui ob metum gehennae. tali me Carcere damnaveram, scorpionum tantum socios et ferarum, saepe choris intereram puellarum pellebant ora jejuniis. et mens desideriis aestuabat. in frigido Corpore. et ante hominem suum Carne praemortua: sola libidinum incendia bulliebant

Imé mitsoda[706] kisértetekben vala ez a szent, de nézd meg hogy ez a nemes vitéz mint viselte magát. az ostromokban.

* *Ebben a keserves állapotomban: minden emberi segittségtöl meg lévén fosztatva. a kristus Jesus lábaihoz borultam. azokot köny hullatásimal öntözém valamint magdolna, és a fel támadot testet, egy nehány hetegik*[707] *valo böjtölésekel. hodoltatom vala, emlékezem. a többi közöt arrol; hogy egész napokon, és éttzakákon kiáltoztam a segittség után, és kértem az Isten segittségit azokban a viaskodásokban., és meg nem szüntem az imádságtol. és a melyem verésitöl, mind addig valamég a haboruság el nem mult, és az Isten kegyelme*[708] *viszá nem adta a nyugodalmat, és a tsendeséget* fiam mitsoda nagy példa ez?

* Itaque omni auxilio destitutus, ad Jesu jacebam pedes. rigabam lacrymis. crine tergebam. et repugnantem carnem hebdomadarum inedia sub jugabam. memini me clamantem diem crebro junxisse cum nocte. nec prius ac pectoris cessasse verberibus qua rediret Domino imperante tranquilitas.

de halgasad még mi **[173b:]** következik.

* *Es mint hogy az Isten az én bizonyságom, mondgya ezen szent. minek utánna sok köny hullatásokot ejtettem volna. az ég felé emelt szemekel, olyan nagy vigasztalást érzék, hogy ugy tettzék mint ha az Angyalok gyülekezetiben lettem volna. és ki*

[702] amaritudine [Első *i*—*a*-ból javítva.]
[703] aszonyok ⟨tar⟩ gyülekezetekben
[704] meg holt ⟨testben⟩ testemben.,
[705] tisztátalan ⟨szerete⟩ gyönyörüségnek
[706] mitsoda [*o*—*a*-ból javítva; *da* — beszúrás.]
[707] hetegik [Elírás *hetekig* helyett.]
[708] [Sorvégen:] ke [új sor elején:] kegyelme

mondhatatlan örömel énekelém ezeket a szókót. a te jó illatodban futunk utánnad. oh én Istenem

* et (ut ipse mihi testis est Dominus) post multas lacrymas post Coelo inherentes oculos. non nunquam videbar mihi agminibus interesse Angelorum, et laetus. gaudensque cantabam post te in odorem ungventorum tuorum currimus

oh! mitsoda példa fiam ez arra., hogy akisértetek ellen igyekezél állani, oh.! a mely nem tsak tsudálatos. de a melyböl mind magad tanulhatz, mind azok is akik veled egy idösüek. ebböl három dolgot tanulhatz. 1. hogy a kisérteten meg nem kel ütköznöd mivel ez a szent az ö ifiuságaban., a nagy sanyargatási közöt és távul minden vétekre vivö alkalmatoságoktol. sok ideig szenvedet oly nagy kisérteteket, 2. meg tanyit arra miképen kel ellene állani akisérteteknek, meg mutattya példájával. hogy ahoz szükséges. a testi sanyargatás. és az imádság. de annak alázatosnak, buzgónak, és állandonak kel lenni, 3. azt is meg tudod. hogy mi kö-**[174a:]**veti rend szerént a kisérteten valo gyözedelmet., a mely nem más, hanem, kedves. és vigasztalással valo tellyes öröm. a melyet belsö képen érzik, el mondván ezel a szentel. vony magad után oh' én Istenem. és ate parantsolatidnak uttyában futok.

oh! kedves fiam. ez a szép példa hadd legyen mindenkor szemed elöt, a midön kisértetel. gondolkodgyál a pusztában lévö szent Hieronimusról a ki a kisértetek ellen áll, a sanyargatásal. sirásal; imádságal. borulván a kristus lábaihoz, segittségit kérvén, magad is azt tselekedgyed. a puszta hellyet legyen néked a házad, a hol az Isteni segittséget vegyed a kisértetek ellen; bizonyos is lehetz abban, hogy az imádságod után, az Isten. tsendeséget fog küldeni. és olyan örömet, és vigasztalást fog adni. a mellyel még mászor is a kisértet ellen fogsz állani, és az üdvezitöt. még hivebben szolgálni

X Rész

Az akadályokrol. melyek tsak a gazdag ifiakot tekintik

Az akadályok a melyekröl eddig szolottunk., kö-**[174b:]**zönségesen minden rendben. és hivatalban lévö ifiakot tekéntik. de mint hogy, a rendek., és a hivatalok közöt

vannak olyanok., a melyek különös akadályokot hoznak magokal, szükséges hogy azokrol itt egy szót szollyak azok ahivatalok különösön. a gazdagság, a nemeség, az egy házi jószágok.

A mi agazdagságot illeti, abban nintsen kéttség,[709] hogy a különös akadálya ne volna az üdveségnek, mivel az Isten fia ezt maga bizonyittya.[710] mondván, hogy azok meg fojttyák
luk. 8 alelkekben az Isten igéjinek magját, és meg nem engedik hogy meg gyükerezenek azokban, és gyümölcsöt hozanak. ezek a szok, nem tsak az idös koruakban tellyesednek bé, akikben a gazdagsághoz valo szeretet inkáb uralkodik, ezt a roszat még az ifiakban is lehet latni, a kiknek gyakorta, a gazdagságnak kivansága, nagy akadályokra vagyon.

Ehez más bizonyság nem kivántatik a minden napi probán kivül., a mely meg mutattya, hogy az gazdag ifiak rend szerént roszab erkölcsüek má-**[175a:]**soknál azt láthatni, hogy tsak a gyönyörüségre adgyák magokot. restek. a munkát gyülölik. az elméjeket tsak hejában valoságban foglallyák, nagyra vágyok, a gazdagságokot ohajttyák. kevélyek, magok felöl sokat álitanak. a másokot meg vetök. engedetlenek, az oktatásokot bé nem veszik. és más töb ilyen rosz erkölcsök vannak bennek. gyakorta, hamisak, és a rosz tselekedetekre hajlandok, ellenben pediglen. az ollyanok a kik szegények, vagy közép értekük. az Isteni félelemben élnek. az üdveségeken munkálodnak. a jó erkölcsben eléb mennek, ahenyélést kerülik, a munkát szeretik, a tanulást keresik. és azt hasznokra fordittyák, És illyen formában az Isten áldását veszik magokra,, a ki örömest teszen jót az alázatosokal., és az ötet félökel.,
ps. 48. ellenben[711] pedig meg veti a kevélyeket, és *azokot, kik erejekben biznak, és sok gazdagságokban ditsekednek.*

Ezeket azért mondom fiam, tudtodra adván. hogy ha az Isten gazdag rendben hozot evilagra.[712] arra igen vigyáz, hogy a gazdagság oka né légyen[713] **[175b:]** kárhozatodnak,

[709] kéttség, [*s* — *y*-ból javítva.]
[710] bizonyittya. [Második *i* — *o*-ból javítva.]
[711] ellenben ⟨vetik⟩ pedig meg veti
[712] evilagra. [*v* — *l*-ből javítva.]
[713] a gazdagság oka né légyen ⟨ga-⟩[175b:] kárhozatodnak,

valamint oka minden nap sokaknak. sok számuakban, nyilván ki is tettzik ez az igazság a melyet a kristus mondot, *hogy mitsoda nehéz a gazdagoknak üdvezülni*, három dolgot kel tehát tselekedned.

quam difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrare, luk. 18.

1 Azt el kel magadal hitetned; a mint az igaz is, hogy a te gazdagságod, sokat árthat üdveségednek. hogy ha el nem kerülöd az akadályokot, a melyeket okoz, és hogy ha azt, jóra nem forditod.

2. Mászodszor meg kel tudnod azokot az akadályokot., hogy magadot meg örizhesed azoktol. azok sokan vannak, * de tsak egy nehányat teszek fel., a kevélység. engedetlenség, henyélés, a gyönyörüség. arosz társaság, a hizelkedés, mind ezektöl örized magadot.

Légy alázatos gazdagságodban meg emlékezvén a szent Agoston mondásárol. hogy a gazdagság a kevelységet szüli, és mint hogy minden gyümölcsnek különös férge vagyon, a gazdagságnak is vagyon., a mely a kérkedékenység, és a

* S. Aug. serm. de verbis Domini. nihil est quod si[714] generent divitiae quomodo superbiam. omne pomum omne lignum habet vermen suum, vermis divitiarum superbia est.

maga hittség. gondold meg hogy a gazdagság mitsoda veszedelemre teszen minden nap. mind az Istent meg bánthatod. mind[715] magadot el vesztheted, más részint pe-[**176a**:] dig, mitsoda nagy számot fogsz néki adni. azért, hogy ha azt jora forditodé vagy sem. mit ditsekedhetel agazdagságokban, a melyeket az Isten elveheti egy orában, és a melyekel a mint a bölcs mondgya. valoságos gazdagságokot nem szerezhetz. ugy mint bölcseséget, és jó erkölcsöt. hogy ha pedig ezek nélkül szükölködöl, minden jovaidal. olyan lesz mint egy czifrán fel öltöztetet ló, a ki minden ékeségivel. tsak okoság nélkül valo állat

prov. 17. quid prodest stulto habere divitias. cum sapientiam amare non possit.

Légy engedelmes és szó fogado; örömest tanuly, és örömest vegyed az intést. azt pedig hitesd el magadal, hogy mentöl. nagyob, és gazdagab vagy, annál nagyob szükséged vagyon. a tanulásra, azért mert inkáb meg eshetel., és a te fogyatkozásidot, nagyob rosz követheti mint a szegényekét. kerüllyed a henyélést, a mely oly természete a gazdagok- *

[714] si ⟨gerent⟩ generent
[715] mind ⟨tegedet⟩ magadot

nak, emlékezél meg arol. hogy a gazdagok, a mint az irás mondgya. *az emberek munkáiban nintsenek. és az emberekel meg sem büntetetnek. de félö.* mondgya szent Bernárd. *hogy az ördögökel meg ne büntetessenek*

* ps. 27. in labore hominum non sunt. et cum hominibus non flagellabuntur peccare volunt sed non flagellari cum hominibus. unde timendum est ne flagellentur cum daemonibus. ad pastores.

[176b:] oltalmazad magadot agyönyörködtetésektöl, emlékezél meg arol. hogy a tisztaság. mindenkor nagy veszedelemben forog a gazdag házaknál, a hol. a kényes eledel. köntös, fekvés, és más sok illyen alkalmatoságok miat, ezer veszedelemben vagyon, *jaj akik gazdagok vagytok, kik éléfánt csontbol valo agyakban alusztok, és bujálkodtok, a ti ágyaitokon, kik meg eszitek a bárányt. a nyájbol. és a borjut a csorda közül, kik a bort csészékböl iszátok, és jeles jó kenettel. kenitek magatokot. és a szegényeken nem szánakoztok.* az Isten fia meg azt mondgya. *jaj néktek gazdagoknak, mert el vettétek vigasztalástokot.*

Amos. profe. 6.

luk. 6.

Távoztasd el magadtol a rosz társaságot, a mellyet a gazdagságod, könyen hozád szoktattya.

S. Hier. ad celantiam. Adultorum quoque assentationes, et noxia blandimenta fallaciae velut quasdam pestes animae fuge, nihil est quod tam facile corrumpat mentes hominum

Meg ne hagyad magadot tsalatni a hizelkedésel, a mely mindenkor a gazdagokot követi, és a mely meg ronttya elméjeket, fö képen az ifiaknak. a szent Hieronimus mondása szerént, ne adgy semmi hitelt annak. a mit ditséretedre mondanak, mivel vagy ollyanrol. adnak néked ditséretet a mely nem érdemel ditséretet, ugy mint rendedröl, gazdagságodrol., terme-**[177a:]**tedröl. és töb ilyenekröl, vagy olyanokrol. a melyek benned fel nem találtatnak. ugy mint a tudomány.[716] bölcseség, és a jó erkölcs, vagy ha fel találtatnak is. nem tölled vannak, az elsöröl[717] ditsekedned, hejában valoság. a másikárol. bolondság, a harmadikárol. igaságtalanság, mivel ugy magadnak tulajdonittanád a ditsőséget, a mely tsak az Istent illeti.

Még egy harmadik dolog vagyon hátra. a mely nem más, hanem hogy, igen vigyáz aveszedelmekre, a melyekre tészi a gazdagság üdveségedet. azt jora kel forditani, hogy segittse

[716] tudomony. [Elírás.]
[717] az elsö⟨k⟩ [vagy ⟨h⟩ ?] röl [*az — ez*-ből javítva.]

üdvezülésedet. ez iránt pedig jóbb tanácsot nem adhatok., mint azt hogy kövesed. a mit szent Pál hágy a gazdagoknak.

E világi gazdagoknak meg parancsold., mondgya Timotheusnak, *hogy kevélyek ne legyenek., se reménségeket. a bizonytalan gazdagságokban ne vessék, hanem az élõ Istenben. (:ki nékünk mindeneket böségesen ád táplálásunkra.:) hogy jót tselekedgyenek, gazdagok legyenek a*[718] *jót tselekedetekben, könnyen adakozanak, közöllyenek, kintset gyüjttsenek magoknak, jövendöre*[719] *jó fundámentumot, hogy el kap-*[**177b:**]*ják az igaz életet.* ilyen formában akarja fiam. hog a gazdagok * éllyenek gazdagságokal; eztet követned kel. hog ha azt akarod, hog a tiéd elne veszesen tégedet, halgasad hogy szent Cypriánus mit mond néked, Egy nagy örökség. igen nagy kisértet, hogy ha annak jövedelmét szent dolgokra nem fordittyák, és mentöl ki ki gazdagab a jószágban, annál inkáb kel azt vétkeinek váltságára forditani, és nem azoknak szaporitására.

1 timoth. 6. 17.

* S. Cypr. lib de habitu virginum. Tentatio est patrimonium grande, nisi ad usus bonos census operetur: ut patrimonio suo unus quisque locupletior magis redimere debeat quam augere delicta

XI Rész

A nemesek különös akadályirol.

Kissebséget tennének a nemeségnek, hogy ha azt, a jó erkölcsök akadályi közi[720] akarnák tenni, de az igazságot azal meg nem bánttyuk. ha azt mondgyuk hogy a nemeségel valo roszul éles, nagy akadálya a nemesek üdveséginek, és gyakorta az is oka veszedelmeknek, és kárhozattyoknak.

Tsak egy kevesé visgállyuk meg a nemesek életét, ez az igazság ki tettzik, és nyilvánságosan meg láthatni hogy rend szerént. ennél meg romlottab, se [**178a:**] rosz erkölcsel tellyes rend ennél nintsen

Abban arendben uralkodik a maga hittség, a mely mindeneket meg vettet vélek, és mindeneket[721] aláb valoknak tartattya náloknál. tsak a nagyra vágyás. és az elömenetel. vagyon az elméjekben. minden gyönyörüségek alá vannak

jób. 11. vir vanus in superbiam erigitur. et tanquam pullum onagri se liberum natum putat.

[718] a ⟨t⟩ jó tselekedetekben,
[719] jövendöre⟨,⟩
[720] közi ⟨tennék,⟩ akarnák tenni,
[721] mindeneket [*et* — beszúrás.]

vettetve, bátrak, és orczátlanok a magok vétkit ki nyilatkoztatni, és azokban ditsekedni, irigyek, a magok hasznokot keresök. tsak magokot szeretök; igaságtalanok, erö szakosok. kemények, és gyakorta másokhoz kegyetlenek., fö képen az alattok valojokhoz. türhetetlenek. haragosok. szitkozodok, káromkodok, boszu állok, nem akarván el szenvedni leg kiseb. bántodást. a mely tsak az ö gondolattyoktol jö. fel tévén magokban., hogy soha egyet se szenvedgyenek el. oh! Istenem mitsoda élet az ilyen. ollyan[722] embereknek, a kik a keresztyéni vallást tarttyák?

jób 21 qui dixerunt Deo recede a nobis. scientiam viarum tuarum nolumus quiss est[724] omnipotens. ut serviamus ei et quid prodest si oraverimus illum.

De a mi leg keserveseb ebben arendben., az az otsmány[723] egymást fegyvere valo ki hivás. és ebben oly igen el merült az ö elméjek. hogy nintsen olyan ora életekben. a melyben készek ne legyenek meg verekedni leg kiseb meg bántó szóért, ez a rosz indulat. szüntelen valo halálos vétekben tarttya öket, és **[178b:]** az Isten kegyelmében. nem engedí sohais öket lenni. nem is szolok. arrol, hogy avallást meg vetik, hogy mitsoda szabados, és Istentelen életet élnek, fö képen a mostani idökben. menyin vannak közöttök olyanok akik azt mondgyák az Istennek, valamit az Istentelenek mondanak néki a szent irásban; *Távozál el tölünk. és utaidnak tudományát nem akarjuk, kitsoda a minden hato hogy szolgállyunk néki, és mit használ nékünk ha imádkozunk néki.?*

job 21 14.

* Nem keserves dologé azt látni. hogy a kereszténveknek leg szeb része. oly igen meg légyen romolva. és hogy anemeség, a mely a jó erkölcsnek jutalmára adatot. a mostanában a nemeseknek, meg romlásokra. és veszedelmekre vályék, ugy anyira hogy gyakorta jele a meg vettetésnek, és hogy jóbb let volna. ha a nemeseknek leg nagyob része aláb valo familiákbol volnának. mivel. azt jól mondgya egy az Atyák közül. hogy mit használ. nagy lenni az emberek elött., meg vetendö. és nyomorult az Isten elött. az emberek tisztellyék. és az Isten meg vesse. parancsolni az ártatlanoknak, és rabja

* Euseb. Emiss. homi. 3 de paschate. quid prodest quod liber est in natura, qui servus est in conscientia. videmus extrin secus generis nobilitate sublimes. intrin secus mentis infirmitate degeneres. innocentium dominos. et criminum servos.

[722] ollyan [*n* — későbbi beírásnak látszik.]
[723] otsmány ⟨fe⟩ egymást fegyvere valo ki hivás.
[724] quiss ⟨om⟩ est omnipotens.

lenni a rosz kivánságoknak, egy szoval boldog lenni [179a:] ezen avilágon egy kevés ideig. és a máson nyomorult. és kárhozatban lenni, és örökké ezeket kiáltani, *Mit használt nékünk a kevélység. vagy a gazdagságokal valo kérkedékenység mit hozot nékünk. el multak mind azok mint az árnyék miért tavoztunk el az igazságnak utyától.* Sap 5. 8.

oh. kedves fiam. ha nemes. vagy, arra kénszeritlek. hogy gondolkodgyal valoságal magadrol, és a veszedelemröl. a melyre tészen nemeséged az üdvéséged iránt. ne higy amagad rendének. és tarts attol. hogy veszedelmedre ne legyen, mentöl felyeb valo rendben vagy, annál inkáb tartozol jó erkölcsü lenni, hogy magadot meg menttsed. arended veszedelmitöl. és igyekezél azon., hogy a nemeséged. ne legyen oka kárhozatodnak. erre valo nézve kövesed ezeket.

1. Tanuld meg azt, hogy mi légyen avaloságos nemeség, a mely, meg válhatatlan ajó erkölcstöl. ugyan ajó erkölcsel is tarttyák azt meg. aztot ate eleidnek, azö szép tselekedetek meg jutalmaztatására adták volt, ha követed öket jó erkölcsökben: meg érdemled anemesi nevet. de ha nem követed; nem vagy valoságos nemes.

2. Tud meg azt, hogy az emberektöl rendeltetet [179b:] nemeségen kivül, vagyon más Isteni nemeség, a mely sokal fellyeb valo amanál, és a melyet a kegyelemel szerzik, mert ha a nemeség a fö renden levö szüléktöl valo születésböl áll, mitsoda nemeség, az Istennek fiává, és a kristusnak örökös társává lenni. és az ö országát birni. E fiam az a nagy, és valoságos nemeség, ha ilyen nemes vagy. valoságos nemeséged vagyon., de ha[725] nem vagy, akár minémü nemeséged legyen az emberek elött, de Isten elött utálatos vagy.

3. Ez igy lévén, ne légy se kevély. se kérkedékeny nemeségedért. *Igen rosz nemeség az*, mondgya szent Agoston, *a ki kevélységiért meg vetendö Isten elött.* Ellenben pedig annál alázatosab légy. hogy nemes vagy. a bölcs szerént. *mennél nagyob vagy, alázd meg magadot mindenekben., és ugy kedves lesz Isten elött.* ehez hasonlo szép oktatást ád szent Hieronimus a nemeseknek., *Ne betsüllyed magadot fellyeb másoknál* Mala nobilitas. quae semper superbiam apud Deum reddit ignobilem S. Aug. serm. 127. de temp. Eccli 3. 20 *

[725] de ha ⟨nin⟩ nem vagy,

nemeségedért: és meg ne vessed azokot a kik nem nemesek, a mi vallásunk nem személy valogato. az emberek rendét nem tekinti,[726] *hanem az életet. a szokásokrol itéli a nemeséget* **[180a:]** az Isten elöt mas nemeség nintsen, hanem hogy a véteknek ne szolgályanak, az Isten elöt valo nemeség a, hogy a jó erkölcsben fényeskedgyenek

* nulli te unquam de generis nobilitate praeponas. nec miseriores quosque aut humili loco natos te inferiores putes. nescit religio nostra personas. accipere. nec conditonis hominum. sed animos inspicit singulorum. servum et nobilem de moribus pronunciat, sola apud Deum, libertas est, non servire peccatis. summa apud Deum est nobilitas Clarum esse virtutibus. epist ad. Celantiam.

4. Igyekezél azon hogy meg tudhasad a rend szerént[727] valo rosz erkölcseit. a nemeségnek. azért hogy azokot el kerülhesed. ide fellyeb némelyekröl szollottunk, kérjed minden nap az Isten kegyelmét. hogy azokban ne esél, és arra reá emlékezel., hogy a nagy renden lévöket, a nemeseket. az Isten igazsága. sokal keményeben[728] bünteti meg. mint sem másokot, valamint a bölcs mondgya. Sap. 6. 7.

Epist. ad Sophiam. minime quidem Deus est acceptor personarum. nescio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet.

5. Fordittsad a jó erkölcsre nemeségedet. hogy lehet az, azt kérheted.[729] két képen, elöször ha nemes lévén. jó erkölcsü vagy. a te jó erkölcsöd ugy mondván kedveseb lesz Isten elöt; szent Bernárd szerént. aki azt mondgya. hogy az Isten. noha. a személyekben ne válogason is. mind azon. által a nemesek jó erkölcse. valamivel elötte kedveseb, ezigy lévén, ate **[180b:]** nemeséged[730] a jó erkölcsre gerjeszthet teged, másodszor másokot is arra vezethetz: a te példád foganatosab lészen. a mások elméjiben., a beszédid hathatosabbak lésznek az intésre, több modod lészen a nyomorultak segitésében, az nyomatakot inkab meg szabadithatod. a veszekedéseket gyakorta meg tsendesitheted, a harag tartokot meg békéltetheted., kövesed mind ezeket, az Isten meg áldgya nemeségedet, és nemes lész. mind ö elötte, mind az emberek elött.

[726] tekinti, ⟨a⟩ hanem az életet.

[727] [Sorvégen:] rend sze [új sor elején:] szerént

[728] keményeben [Első *e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával;] bünteti [*n*—*t*-ből javítva.]

[729] kér⟨d⟩heted.

[730] nemeséged [*d*—*t*-ből javítva.]

XII Rész

Az olyan ifiu egy háziaknak kik beneficiumukot birnak. különös akadályirol.

Nem szollok itt mind azokrol az akadályokrol., a melyeket az egy házi jószágok okozhatnak az egy háziak üdvességiben. hanem tsak azokrol szollok, a melyeket magad is találhatz azokban. ifiuságodban., a többiröl. ennek a munkának a végin fogok szollani. mostanában. tsak négyet teszek fel.

Az elsö akadály a. hogy egyházi jószágot birván még igen ifiu korodban., a beneficium kedviért **[181a:]** az egyházi rendre adod magadot. elöb mint sem arrol tudgy választast tenni. és talám arra se alkalmatos, nem vagy, se Istentöl nem hivatattál. és talám, még. a mint egyakran meg történik. ellenkezésel. és idegenségel vagy ehez arendhez. Ez az akadály igen nagy. és meg érdemli hogy jól meg fontollyák, mert azok akik eszerént mennek az egyházi rendben., soha köteleségeket végben nem viszik, és magokot el kárhoztattyák abban a roszul választot rendben., azért hogy nagy köteleségeket vonszon maga után. és mint hogy ez több jó erkölcsöket. és tekelleteségeket kiván. mint a több rendek. szükseges, minek elötte arra adgyák magokot. hogy meg ért elmével végezenek arrol hogy meg tudhasák ha Istentöl hivatattaké arra, meg fogom mondani ez után, ennek az akadálynak orvoságát.

A második akadály a különösön valo köteleségtöl jö, a mely[731] az egy hazi jószágokal jár, hogy szentül elyenek. a keresztyének mindnyájan tartoznak illendö életet élni vallásokhoz. a mely szent, de a Cléricusok. és a kik egy házi jószágot birnak, arra még **[181b:]** kötelesebbek. a rendeknek méltoságos voltáért. a mely ö töllök szolgálattyokhoz, illendö szenttséget kiván. Ez a köteleség nagyobbá tészi az övétkeket, vétkesebbé[732] az egy háziakot Isten elött: és ez az oka. hogy a midön rosz erkölcsüek, az Isten haragját, és el hagyását veszik magokra. honnét vagyon hogy némelykor

[731] a mely⟨et⟩ az egy hazi
[732] vétkesebbé ⟨is⟩ az

ök gonoszabbak,[733] mint mások., a roszban. meg keményedettebbek.[734] és a magok meg jobbitásokra nehezebek

A 3 akadály a köteleségtöl jö: a melyel tartoznak[735] el mondani a breviariumot, a melyet igen roszul viszik végben az ifiu beneficiáriusok, noha azal tartoznának[736] halálos vétek alat; és valahány nap el mulattyák mondani,[737] a beneficiumnak, mind anyi napi jövedelmit, tartoznak viszá adni, ez az akadály igen nagy a beneficiariusok[738] üdveségire, mivel meg vetvén hivatalyokot olyan állapotban a mely könyü. és kevés munkával jár, hozája tészem a halálos vétkeket melyekben. esnek. hivatalok roszul valo végben viteliért, érdemetleneké tévén öket az Isten kegyelmire sok más[739] vétkekben, és nagy rendeletlenségekben ejti öket. a mint ezt láthatni minden nap. **[182a:]**

* A 4. akadály a köteleségtöl jö. a melyel[740] tartoznak a külsö szemérmeteséghez. és az egy házi köntöshöz. mert a mint Istenesen mondgya atridentinumi Concilium. noha a köntös ne tsinállya is a barátot. mind azon által. szükséges hogy az egy háziak rendekhez. illendö köntöst viselyenek. ugy hogy akülsö képen valo illendö köntösökel, meg mutasák a belsö képen valo jó szokásokot.

* concil. trid. sess. 14. c. 6. de reform. Et si habitus non faciat monachum oportet tamen clericos vestes proprio congruentes ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci. morum honestam ex in trinsecam ostendant.

De mostanában a beneficiariusok, fö képen az ifiak., nem tudgyák hogy mi légyen ez a köteleség. olyan köntösben

[733] gonoszabbak, [*k*—*b*-ből javítva.]

[734] meg keményedetteb.ek. [*meg keményettebbek.*ből javítva: *tt*—*d*-re, *bb*—*tt*-re jav., szóvégi *k*—*b*-re jav. s hozzátoldva *ek.*]

[735] tartoznak [*toz* — utólag írva *nak* elé, a soreleji margóra; a *z* betűs rész más kéz írása? Vö. az 50. sz. jegyz.]

[736] tartozná⟨k⟩nak [*nak* — sor alatti beszúrás; második *t*—*n*-ből javítva.]

[737] mondani, ⟨min⟩ a beneficiumnak, mind anyi ⟨jo⟩ napi jövedelmit,

[738] beneficiariusok [*ok* — beszúrás.] üdveségire, mivel ⟨el⟩ meg ⟨hivat⟩ vetvén hivatalyokot

[739] más [*á*—*é*-ből?, *s*—*g*-ből javítva.]

[740] a melyel ⟨vannak⟩ tartoznak [A javítás a törlés fölé írva, a sor végén.]

járnak mint mások. rövid[741] öltözetet viselnek, gyakorta illetlen szinüt. fel ékesitettet valamint a világiak. fodoritot hoszu hajat viselnek, valamint az udvariak. ez olyan viszá élés, a mely rettentö rendeletlenségeket okoz a beneficiariusok közöt., akik azt tarttyák hogy nem tartoznak magokot meg külömböztetni. se szokásokal. se köntösökel. a világiaktol. Ez az Anyaszent egyház törvénye ellen valo engedetlenség, a ki minden Conciliumokban pana[182b:]szolkodik ezen rendeletlenség ellen. és parantsollya a beneficiariusoknak, hogy egy házi köntöst visellyenek. E meg vetése mind a vallásnak. mind az egy házi rendnek, a mint a tridentinumi Concilium mondgya, mert ugyan is nem igaságtalan dologé egy házi jószágokal élni, és nem akarni, az egy háziak jelit viselni.

Erre vigyázon akinek tettzik., de a mely beneficiarius eszerént éll, a kegyelemben nintsen. se absolutiot nem vehet. mind addig még egy házi köntöst nem visel., hogy ha pedig anem rajta áll. hanem a szüléin., a mint egyakorta történik, olyankor tartozik ezt a szüléinek elejekben adni, és a szülei nagyon vétenek nem tsak akor, a midön fiokot egy házi köntösben nem jártattyák. az anyaszent egyház akarattya szerént. hanem még akor. is, a midön fiokot nem köteledzik olyan köntöst viselni.

Hogy pediglen meg lehesen orvosolni azokot az akadályokot. eszerént tselekedgyél. [183a:]

A mi az elsö akadályt illeti. visgáld meg ha vagyoné valamely nehézséged az egy házi rendre, és hanem tekélletedé el magadban hogy abban a rendben nem[742] fogsz menni. mert ha ez igy vagyon. lélek üsméret szerént. a beneficiumot meg nem tarthatod; tartozol azt el hagyni, és tudtokra adni szüléidnek vagy másoknak., hogy semmi kedved nintsen egy házi lenni.

Hogy ha pediglen. semmi idegenséged nintsen. de sött[743] még hajlandoságod az egy házi rendre, tsak azért el ne hitesd magadal. hogy a beneficiumod elegendö jele. arra valo hivatásodnak., mert talám arra nem vagy alkalmatos., ez

[741] rövid ⟨köntösben.⟩ öltözetet
[742] nem ⟨mégy.⟩ nem fogsz menni. [Törlés a sor elején.]
[743] sött ⟨h⟩ még hajlandoságod

okáért. kérjed minden nap az Isten kegyelmét., hogy üsmértese meg veled a rendet a melyben akarja hogy szolgállyad.

A több három akadályoknak jób orvosága nem lehet. mint a,[744] hogy, a beneficiumodnak. a fellyebb meg mondot három köteleségit szorgalmatoságal vid végben. Élly ajó erkölcsben, ted kedvessé Isten elött ifiuságodot, Az Isteni szolgálatot aitatosá[**183b:**]gal vid végben; egy beneficiariushoz illendö köntöst visely, a mely rend szerént hoszu legyen,[745] fö képen vasárnapokon és innep napokon, és a mikor a szenttségekhez járulsz, egyéb napokon a melyeken helyes okbol hoszu köntöst nem viselsz hanem rövidet. aköntösöd fekete legyen, és visely rövid hajat. de mindenek felet az egy házi szemermeteséget visellyed magad elött. akár mely köntösben légy.

Ha eszerént tselekeszel kedves fiam. ugy fog[746] veled történni. valamint Samuel profétával., akit aszüléi még gyermek korában szentelék az Isten szolgálattyára. ez a gyermek oly hiven viselé magát a szent sátorban. hogy az Isten elött kedves volt. valamint az irás mondgya hogy az Isten véle volt, és a satorban valo szolgálattya. oly kedves volt elötte. hogy profétának választá; és az egész nép meg üsmeré hogy ö volna az ur hiv profétája

Ez igy lévén fiam, ha az egy házi rendben [**184a:**] a melyre rendeltettél a beneficiumodal. az Istent hiven szolgálod; az Isten áldását adgya reád., és segittségit adgya hogy véghez vihesed annak köteleségeit

[744] a, [Beszúrás.]
[745] legy,en ⟨f⟩ fö képen
[746] ugy fog⟨y⟩ veled

NEGYEDIK KÖNYV[747]

Az ifiuságnak szükséges jó erkölcsökröl

E fiam a leg föveb része ate oktatásodnak. az elödbeni[748] három részek ehez tartoznak. mert minek utánna elödben adtam volna mitsoda indulatok vigyenek ajó erkölcsre. mitsoda modokal nyerheted azt meg, hogy mitsoda akadályok fordithatnak arol el., és melyeket el kel kerülnöd[749] ifiuságodban.: már mostanában a vagyon hátra. hogy elödben adgyam mint kövesed azt a jó erkölcsöt és meg mutasam azokot a jó erkölcsököt, a melyeket **[184b:]** szorgalmatoságal kel meg tanulnod ifiu korodban. hogy valoságos jó erkölcsü lehess.

I Rész
Hogy az ifiaknak követni kel akristust ifiuságában.

Mint hogy az állando valoság, hogy minden kerestyéni áitatoság, mind nagyban. mind kitsinyben[750] abbol áll. hogy a kristus Jésust kövessék, mindenek felet ezt az Isteni példát akarom elödben adni, mint a jó erköltsöknek leg tekélleteseb formáját, a melyeket meg kel magadnak[751] nyerni. és ifiuságodot azokhoz szabni.

Ugyan erre valo nézve. mondgyak a szent Atyák, hogy az üdvezitö evilágra jövén hogy az embereket oktassa, és meg válttsa, az embernek minden korán által ment hogy azokot meg szentellye, és hogy ötet könnyeben követhesék.

[185a:] *Ez okáért,* mondgya szent Irenaeus. *gyermeké lett, a gyermekeknek, hogy megszentellye a gyermekeket. kitsidé lett, hogy meg szentellye a kitsideket, és a*[752] *maga személyiben példát*

[747] ⟨XIII Rész⟩ Negyedik könyv
[748] elödbeni [Elírás *elöb(b)eni* helyett.]
[749] el kel kerülnöd [*kel l*-je *r*-ből javítva.]
[750] kitsinyben [*s*—*y*-ból javítva.]
[751] magadnak [*nak* — későbbi beírásnak látszik a két szó közé.]
[752] a [Beszúrás.]

adgyon nékik az áitatoságra,[753] *és az engedelmeségre, ifiuvá let az ifiaknak. hogy nékik példájok lenne. és meg szentelné öket az Isten szolgálattyára*

* S. Irenaeus. lib 2. adversus haereses. c. 39. Ideo in omnem venit aetatem et infantibus infans factus sanctificans infantes, in parvulis parvulus. sanctificans hanc aetatem et[754] exemplum illis pietatis effectus justitiae et subjectionis. in juvenibus juvenis, exemplum. juvenibus factus. et sanctificans Domino.

Az ifiuságnak ennek a szentséges példájához kel tehát kedves fiam szabni a tiédet. és rendelni tselekedetidet, ö tölle kel venni azokot a jó erkölcsöket a melyeket kel követned;

Exod 25. *tekinsd meg és tselekedgyél a példa szerént melyet mutattak néked.*

Az Évangyéliumban pedig négy dolgot látunk, a melyeket tselekedet az Isten fia halando életiben valo ifiuságakor **[185b:]**

Az elsö, az ö magános élete. amelyet elt azon idö alat, nem akarván magát ki nyilatkoztatni az embereknek, hanem tsak az ö szent Anyának., és szent Josefnek: hogy meg tanullyák az ifiak a hivalkodást el kerülni. a mely oly természet szerént valo[755] az ö koroknak, és oly ellenkezö jovokal. és ne keresék a világ betsületit, hanem az Istennek. és a szüléjeknek. kivánnyanak tettzeni

A második, az áitatoságnak. és a vallásnak példája, a melyet akart adni. innep napokon templomban valo menetelével, a törvénynek parantsolattya szerént., noha arra nem vala köteles. atemplomban lévén a doktorokot halgatta. és kérdéseket tett töllök. mint ha ö tollök akart volna tanulni, ö a ki mind a doktoroknak., mind atörvénynek ura volt. Etsudálatos példa, a melyel meg akarta mutatni az ifiaknak. hogy mitsoda szeretettel legyenek az áitatosághoz, hogy mitsoda gondal **[186a:]** szolgállyák az Istent. és munkálodgyanak üdveségeken advan magokot avallás dolgaira. ugy mint az imádságra, az szent áldozatra. a szenttségekre, az Isten igéire, keresvén az olyanok oktatásit. akiket az Isten gondviselések alá rendelt

[753] az áitatoságra, [*ra* — javítva.]
[754] et ⟨exep⟩ exemplum
[755] valo [*v* — *a*-ból javítva.] az ö

A harmadik példa. az a tsudálatos engedelmeség, a melyel volt szüléihez. a melyröl ezt mondgya az Evangyélium. *viszá tére velek názárethben. és engedelmes vala nékik.* ennek a példanak meg kel szégyenitteni mindnyájan az ifiakot. a kik rend szerént idegenek az engedelmeséghez, mitsoda szégyen fiam anéked a midön el mulatod a tiszteletet a melyel tartozol szüléidnek. holot elötted vagyon az Istennek példája aki engedelmeskedik teremtett állatinak. mit fogsz felelni az Isten fiának., engedetlenségidröl, a midön szemedre hánya., hogy maga engedelmes volt azért. hogy néked példát adgyon. **[186b:]** piruly szégyenletedben kevély ember. mondgya szent Bernárd, te magadot fel magasztalod a midön az Isten magát meg aláza. luk. 2. 51. *

* S: Bern. hom. 1 super missus. Erat subditus illis. quis, quibus! Deus hominibus, disce terra subdi, disce pulvis ob temperare. erubesce superbe cinis: Deus se humiliat: et tute Exaltas.

A negyedik példa. a melyet az Evangyélium adgya elönkben az kristus ifiuságárol ez., *Jésus nevekedik vala bölcseségben, idöben, és kedveségben Istennél,. és az emberek-nél.* ezen pedig nem kel azt értenünk hogy belsö képen. ezek nevekedtenek volna akristus lelkében. mert az ö lelke. tellyes volt minden tekélleteségekel., még fogontatásakor[756] hanem azt kel érteni hogy hová továb jobban ki mutatta naponként szent tselekedeteiben, valamint a nap. fel jötele elöt olyan fényes. valamint délben. de azt mondgyuk. hogy mentöl felyeb megyen annál fényeseb., mert akor az ö világossága fenyesebnek tettzik a mi szemeinknek. hanem az Evangyélium tsak azt akarja meg értetni a keresztyen ifiakal., hogy igyekeze-**[187a:]**nek nevekedni a bölcseségben. és a jó erkölcsben, és kerüllyék el azt a közönséges vétkit sokaknak. a kik tsak azért nevekednek az idöben, hogy fodgyanak. az ártatlanságban siralomra méltó dolog látni a gyermekeket. hogy a meg romlás vélek együt nevekedik. és hogy mentöl inkáb nönek annál inkáb meg tanullyák arosz erkölcsöt. a hazugságot. a tisztátalanságot, kevélységet. engedetlenséget, és a szabad életet, valamint ezt szent luk. 2. 51.

[756] még fogontatásakor [Csillaggal jelölt beírás a soreleji margón.]

jam mortua erat adolescentia mea mala. et nefanda, et ibam in juventutem: quanto aetate major. tanto vanitate turpior. S. Aug. lib. 7. conf. cap. 1.

Agoston tapasztalta magán: kristus Jesusnak fiai igy követiteké a ti mestereteket, ? azért lett gyermeké, hogy könyebben követhessétek ötet., hogy életetek sengéjit a jó erkölcsre fordittsátok., és ti azt. arosz erkölcsnek tanulására adgyátok, vessed szemeidet erre az Isteni példára tekinsd meg mint viszá élsz ifiuságodal, és tanuld meg a keresztyéni jó erköltsökben nevekedni, hogy pediglen meg tudgyad mellyek azok, elödben terjesztem azokot egymás után.

[187b:] *II Rész*

Az Isteni félelemröl

Az elsö jó erkölcs a mely néked szükséges. az Isteni félelem. ez ahit után. fundamentuma atöbinek. Ezt az irás, abölcseség kezdetinek nevezi, és ugyan ezt is kel. leg elöbször az ifiakban oltani. Erre valo nézve is salamon tanitani akarván az ifiakot. a maga példa beszédiben. ezen kezdi el szép oktatásit. *az Isteni félelem kezdete a bölcseségnek.* ugyan azon irás azt mondgya. a szent Tobiásrol. hogy egy fia lévén, akit még. gyermekségiben arra tanitotta. hogy az Istent félye, és hogy magát ohja. minden vétektöl.

prov. 9.

Tob. 1.

Ezen a félelmen pedig nem kel azt a durva. és szolgához valo félelmet érteni, a mely inkáb a veréstöl, és a büntetestöl. fél, mint sem a vétektöl., hanem atisztelettel valo félelmet, a melyel meg tekintvén az Istennek nagyságát. [188a:] felségit, szenttségit, hatalmát. igasságát, magadot meg alázad, és mindenek felet attol tarts., hogy egy vétekért. egy olyan nagy, hatalmas, szent. és igasságos Istennek kegyelmeségiböl kine esél.

E fiam. az az Isteni félelem. a mely a bölcseségnek kezdete. és a valoságos áitatoságnak fundámentuma. ugyan erre is intelek tegedet. és ezt is keresed. hogy pedig azt meg nyerhesed. eszerént tselekedgyél.

1. kérjed azt minden nap Istentöl. mivel ö annak akezdete. mondgyad szivesen nékie gyakorta. oh' én Istenem, olttsad lelkemben félelmedet, a mely ugy meg tartoztason. hogy soha meg ne bánttsalak tégedet

2 Légy mindenkor nagy gondolattal. az Istennek nagysága felöl, ö örökös ura mindeneknek, véghetetlentekélleteségiben. a felségben, bölcseségben. szenttségben., joságban., hatalom-

ban, igaságban. min[188b:]den teremtet állatok ötet imádgyák, söt még az Angyalok is rettegnek elötte, valami nagy ezen a világon., az ö elötte tsak pór, és valamint egy szoval teremtet mindeneket, ugy egy szem pillantásban. mindeneket semmivé teheti. *oh' nagy Isten. nintsen senkiis tehozád hasonlo*, mondgya a proféta. *nagy vagy, és nagy ate neved,. óh nemzeteknek királya. kitsoda ne rettegne te tölled.?* jerem. 10

3 Mindenek felet attol tarts, hogy az Istent meg ne bánttsad, leg elsöben is. minden tselekedetidben tsak ezt kérgyed magadtol. az Isten nem bántodiké meg azokban.?

A midön az Istenröl beszélsz. mindenkor nagy tisztelettel beszély. és azon légy hogy mások is elötted más képen ne beszélyenek.

[189a:] *III Rész*
Az Isteni szeretetröl.

Hogy ha az Istennek nagysága minket arra kötelez. hogy ötet féllyük és ötet nagy tisztelettel tisztellyük,[757] az ö josága arra kötelez hogy szeresük, félni kel az Istentöl. az ö nagyságáért, a melyért ö véghetetlen imádasra méltó, és szeretni kel ötet az ö jóságáért. a melyert ö méltó. avéghetetlen szeretetre. nem kel ezt a két dolgot egymástol el választani, a félelmet és a szeretetet, *Az Isteni félelem, kezdete az ö szeretetének* mondgya az irás. és a szeretet. tekélletesége, a félelemnek., *A ki*[759] *félelem nélkül vagyon. a meg nem igazulhat. és aki nem szeret az, a halálban marad.* Eccle. 25. 16. Timor Domini initium dilectionis Eccle. 1[758] qui sine timor est, non poterit justificari. qui non diligit. manet in morte. 1 joan. 3.

Szeretni kel tehat az Istent fiam., mivel hogy ne szeretnéd magát a joságot, és azt aki leg elsöben szeretet tégedet. de ötet szeretni kel idején, még ifiuságodban. idején kel[760] azt el kezdeni. a mit követned kel. **[189b:]** egész életedben. és örökké. az Isteni szeretet a mi utolso végünk, az Isten nem más végre adot e világra, hanem hogy szeresed és hogy teremtödnek üsmervén ötet, ad meg néki azt. a mivel tartozik a munka a mesterinek, a teremtet állat. a teremtöjinek. a gyermek az attyának. az az, a szeretetet; hogy pediglen

[757] tisztellyük, [Első *l* hosszú *ſ*-ből javítva.] az ö josága ⟨is⟩ arra
[758] Eccle. 1⟨Timor do-⟩ qui sine timor⟨e⟩ est,
[759] A ki [*A* — *a*-ból javítva; *ki* — beszúrás.]
[760] idején kel ⟨el⟩ azt el kezdeni.

tégedet erre még jobban kénszerithesen, minden ki gondolhato jó tételeményekel volt hozád, rendelvén tégedet arra. hogy azö országát birjad, el vesztél volt. meg váltot tegedet., azt pedig nem máson, hanem az ö fiának halálával. a keresztyénségnek meg betsülhetetlen boldogságára hivut tégedet, ahitnek világával meg világositot. és kegyelmével meg szentelt, gyakorta viszá vet irgalmaságában, és fiai közi viszá tett, minek utánna nagyon meg bantottad volna ötet.; és más több ezer jó tételeményeket tett veled. oh ! fiam. hogy lehetne a, hogy ne szeretnéd az Istent. a ki tégedet oly igen szeretet? **[190a:]**

Az Istenben pedig két olyan dolog vagyon a melyért kell ötet szeretni. az elsö, az a jóság, a mellyel vagyon hozánk. minden kegyelmivel. és jó tételeményivel. a második az a jóság, amelyet bir magában. és a melyért örökös szeretetre méltó, mivel ha olyan lehetetlen dolgot tennénk is fel. hogy az Isten mivelünk semmi jót nem tett, meg érdemlené mind azon által a mi örökös szeretetünket, az ö[761] örökös jóságáért és veghetetlen tekélleteségiért a melyeket bir magában. és a[762] melyekért véghetetlen szeretetre méltó. A midön pedig azt mondom hogy szeretni kel az Istent. szollok mind az egyik. mind a masik szeretetröl. és azt értem, hogy szeretni kel ötet az ö hozánk valo jó tételeményiért, és nem tsak azokért ajokért. hanem azért a véghetetlen jóságért. a mely ö magában vagyon., a mely jóságnak szeretetiben áll.. az emberek. és az Angyalok örökös boldogságok.

De fiam arra vigyáz.,[763] az Isteni szeretet. **[190b:]** hogy valoságos legyen, annak különös tulajdonságunak kel lenni, mivel nem elég az Istent ugy szeretni mint a teremtet állatokot. hanem ötet *mindenek felet kel szeretni, szeresed a te uradot Istenedet*[764] *tellyes szivedböl*, az az, inkáb mindeneknél, ugy hogy semmit ne szeress inkáb ö nálánál, valamint nintsen ö nálánál. se nagyob, se szeretetre méltób,

Egy szoval hogy meg mondgyam, az Isteni. szeretet abban áll, hogy az Istent mindeneknél nagyobra tisztellyed; a

[761] ö [Beszúrás.]
[762] a [Beszúrás.]
[763] vigyáz., ⟨h⟩ az Isteni szeretet. hogy
[764] Istenedet [*d* – *k*-ból javítva.]

világi joknál. a gyönyörüségeknél, a betsületnél. jó akaroidnál, söt még életednél is. ugy hogy soha ezeket ne szeresed az Isteni szeretetnek kárával, és hogy kész légy ezerszer inkáb ezeket el veszteni, mint sem el mulatni az engedelmeséget. a melyel nékie tartozol. ebben áll tehát a valoságos Isteni szeretet. és enélkül. lehetetlen az Istent szeretni. se az üdveségnek uttyan lenni. **[191a:]**

Kedves fiam, igyekezél tehát azon., hogy meg nyerhesed magadnak ezt a kedves szeretetet. és hogy meg ne tsallyad magadot a valoságos szeretet helyet tsak a külsöt venni magadnak, imé ezeket a tselekedeteket kel követni, hogy meg lehesen üsmérni[765] ezek által, ha valoságosan szeretedé az Istent.

1. Tarts. és irtozál avétektöl. mindenek felet mert az. az Istennek nem tettzik. és igen ellenkezik az ö jóságával: tedd fel gyakorta magadban hogy azokot semmi okokbol nem tselekeszed.

2. kerüllyed a menyiben lehet a botsánandó vétkeket, mert az Istennek nem tettzenek., és noha elne töröllyék is az ö szeretetét, de meg gyengittik. és kisebitik., és a halálos vétekre vezetnek

3. Igyekezél meg nyerni a néked szükséges jó erkölcsöket. és a melyeket az Isten kivánnya te tölled. A szeretetnek az a tulajdonsága, hogy tettzeni akar annak a kit szeret, ha az Istent szereted **[191b:]** kedves fiam. nem tsak azon igyekezél. hogy kegyelmében meg maradhass az vétek el távozásával; hanem még azon lész.[766] hogy meg nyerhesed azokot a jó erkölcsöket, a melyekel gondolod hogy ö néki leg inkáb kedviben lehetz.

4. Tégyed gyakorta mind szájal, mind szivel. az Isteni szeretetnek tselekedetit mindenek felet; ohajttsad hogy az Istent szolgályák. és szeresék érdeme szerént, bánnyad azt. a midön látod hogy ötet meg bánttyák, és azt meg ne engedgyed a menyiben tölled lehet., igyekezél, mind szóval, mind példa adásal. másokal is szeretetni ötet.

[765] üsmérni [*ni* — utólag beírva a sorvégi margóra.]

[766] azon lész. [Idegen kéz javítása? ⟨lész⟩ alá írva: *légy*. Vö. az 50. sz. jegyz.]

Sero te amavi o pulchritudo tam antiqua. et tam nova sero te amavi conf. 10. c. 27.

De mindenek felet fiam. kövesed idején ezeket. és még ifiuságodban kezdgyed szeretni azt, akit szeretni soha meg ne szünyél, akármely idején kezdgyed ötet szeretni. de a tsak késön lészen, és mindenkor el mondhatod. valamint szent Agoston mondotta, *mely késön szerettelek oh! régi és új szépség tegedet, mely késön szerettelek.* kérjed gyakorta azt a kegyel-**[192a:]**mét hogy szeresed ötet ugy amint azal tartozol és mond el néki szivedböl minden nap ezeket a szép szavait Dávidnak. oh' én Istenem akár a menyekben. akár a földön tsak egyedül tégedet szeretlek, te vagy az én szivemnek Istene és az én örökös részem.

IV Rész

A szülékhez valo szeretetröl.

Eccli 3. 8.

A ki az urat féli mondgya a bölcs. *tiszteli a szüléit. és mint urainak. ugy szolgál azoknak, akik ötet nemzették.* igen is fiam ha Isteni félelem vagyon szivedben tisztelni fogod szüleidet és azokot akiknek hatalmok alat vagy. ugyan ezt is parantsollya *tisztellyed Atyádot,. és Anyádot.,* és ha öket nem tiszteled se Isteni félelem, se szeretet nintsen benned.

Mivel abban nintsen Isteni félelem, a ki. **[192b:]** az illyen szent dolgot meg veti, a melyet aterméseet óltotta beléd, és a melyet az Isten oly szorosan parantsollya a gyermekeknek oly nagy fenyegetések alat. *A ki az attyát nyomorgattya, és az annyát el üzi, gyalázatos az, és boldogtalan, A ki attyát és annyát meg átkoza, annak szövétneke el oltatik a setettségnek közepette. A szemet melly*[767] *meg tsufollya. az attyát, és a mely meg utállya az ö annyának szülését., vájják ki azt a hollok, és egyék meg azt. a sasok fiai: Mely gonosz hire neve vagyon aki el hadgya az attyát. és meg átkoztatot az Istentöl a ki meg keseriti az annyát:*

prov. 19 26.

prov 20. 20

prov. 30. 17

Eccli 3. 18

Adná Isten. hogy ezek a fenyegetések. az elmejekben lenne oltva az olyan gyermekeknek akik valamenyire el felejtik szüléjekhez valo köteleségeket.

Tegyük még ezekhez a kemény törvényt a melyet[768] adot

[767] melly [*ll*—*g*-ből javítva.] meg tsufollya.

[768] a melyet a melyet [Így, kétszer!] adot Isten az ⟨ó⟩ ó törvényben [A 193a elején:] meg dolgáltatván [áll elírásból; alább többször is *r*-rel, pl. *dorgálásokot.*,]

Isten az ó törvényben arosz gyermekek ellen, elödben tészem mind egészen. kérlek olvasad figyelmeteségel. **[193a:]**

Ha valamely embernek vak merö és engedetlen fia vagyon, aki az attya, vagy annya parantsolattyát nem halgattya. és meg dorgáltatván engedni nem akar. ragadgyák meg ötet, és vigyék annak avárosnak véneihez. és az itéletnek kapujához, és mondgyák azoknak. Ez a mi fiunk engedetlen és vak merö., a mi intésinket meg veti, tobzodásokot követ, és paráznaságot. és lakadalmokat. köveze meg ötet aváros népe, és hallyon meg, hogy el vegyétek agonoszt közületek, és az egész Izrael halván. meg félemlyék. Deut. 21

Imé ez, az a kemény törvény a melyet az Isten rendelt a vakmerö gyermekek ellen. és ha szinte ezt nem rendelte is az Évangyéliumban, mind azon által kel tartaniok nem aláb valo képen az ö haragjától. és boszu állásától. a melyeknek erejit igen láttyuk tsak nem minden nap a láthato büntetésekel, a melyeket botsattya hól eléb, hol késöre a gyermekekre, a kik **[193b:]** el mulattyák ezt a szent., és szoros köteleséget. ez a vétek a ketö közül az egyike annak. a mellyet[769] az Isten rend szerént meg bünteti ez életben. alig találtatik olyan gonosz gyermek, a ki az Isten ostorát meg ne kostolná ez életben, a mely gyakorta kezdete. az örökké valo büntetésnek.

De hadgyuk ezeket a rettentö, és félelemre valo indulatokot. az olyan gonosz. és vak merö elméknek, akiket se okoságal. se szeretettel nem lehet köteleségekre vinni, te néked pedig fiam a ki szivedböl. akarnád az Istent szolgálni, ezek a fenyegetések nem szükségesek.: hogy pediglen veled el hitethesem. mitsoda tisztelettel tartozol szüléidnek, tsak ezt mondom néked. hogy azt. mind az Isten, mind az okoság akarja, ugyan ezen két okbol. jovallya szent pál a gyermekeknek ezt a köteleséget mondvan. fiak.[770] engedelmeskedgyetek szüléiteknek mert az igasságos, fiak engedelmeskedgyenek mindenben szüléiteknek., mert az kedves az ur elött. tisztellyed tehát szüléidet fiam **[194a:]** meg gondolván 1. hogy igaságos. és okoságos dolog, 2. Az Istennek akarattya az, a mely akarat ellen semmit nem kel soha tselekedni. Ephes. 6. coloss. 3.

[769] a mellyet [*et* — későbbi beírás.]
[770] fiak. ⟨eg⟩ engedelmeskedgyetek

A mely betsülettel tartozol pedig szüléidnek.[771] négy féle dolgot foglal magában, ugy mint, tiszteletet, szeretetet., engedelmeséget, és segittséget

1. Légy nagy tisztelettel hozájok. mint olyanokhoz, akitöl vetted létedet Isten után., vigyaz arra, hogy soha meg ne vessed öket. semmi féle okbol; se belsö képen., valamely illetlen gondolatal. se külsö képen, szoval. vagy valamely meg vetö ábrázattal. vagy tselekedetel., vegyed tisztelettel intéseket. és dorgálásokot., *halgasad fiam.* mondgya a bölcs, *az atyád oktatásit, és elne hadd az anyád törvényit.* meg másut azt mondgya, *hogy az esztelen meg veti az attya intésit, az aki pedig meg örzi az ö dorgálásit, okosab lészen*

prov. 1. 8.

prov. 15 5.

2. különös szeretettel kel öket szeretned. **[194b:]** *Tellyes szivedböl tisztellyed az atyadot, és az anyád fájdalmirol el ne feletkezél., emlékezél meg. hogy nem születtél volna. hanem azok által, és légy hálaadással azért hozájok.* más képen pedig nem lehetz, hogy ha nem szereted öket. de arra vigyaz. hogy annak a szeretetnek., nem tsak természet szerént, valo, és érzékenységi szeretetnek kel lenni, hanem okos. és Isten szerént valonak, hogy pediglen Isten szerént legyen szereteted. azért szeresed öket. mert az Isten azt akarja, és ugy a mint ö akarja, az az, hogy fö képen. az ö lelki jóvokot, és üdveségeket szeresed, és ezeket kérjed Istentöl nékiek.

Eccle. 7. 29.

3. Engedelmeskegyél az ö parantsolatoknak. és gyorsasággal vid végben az ö akarattyokot de engedelmeskedgyél a mint szent Pál hagya in Domino, az Istenben, tudni illik, mert az Isten azt akarja, tekintvén az Istent, aki ö általok parantsol néked, mert ö parantsolya hogy engedelmeskedgyél nékik, és a midön azt tselekeszed, az Istennek en**[195a:]**-gedelmeskedel: ellenben pedig ha azö parantsolatokot nem követed. az Istennek nem engedelmeskedel., ki veszem azt. hogy ha az Isten tisztelete ellen parantsolnának valamit. vagy a magad jovad ellen. az illyen két dologban nem kel nékik engedelmeskedni, mind azon által igen jól meg kel visgálni adolgot, és értelmes emberektöl tanátsot kel kérni,[772] ne hogy a magad itéletiben meg tsallyad magadot. a mint emeg történhetik.

[771] szüléidnek. ⟨a⟩ [?] négy féle

[772] kérni, ⟨ugy⟩ ne hogy [*ne* ⟨ugy⟩ fölé írva.]

4. Tartozol meg segiteni öket szükségekben. ugy mint betegségekben, szegénységekben, öregségekben, és közönségesen, minden testi és lelki szükségekben. el hagyni öket az illyen alkalmatoságokban. olyan. vétek. amely égre kiálto vétek volna.

Egy szoval fiam, hogy a szüléidhez[773] valo köteleségnek határában maradhas. vigyaz gyakorta ezen két ellenkezö példákra, Tekínsd meg aboldogtalan Absolont, a ki minden [**195b**:] résziben meg szegvén. az Attyához valo köteleségit végtire nyomorultul valo halálban találá igasságos büntetésit vétkinek. Meg más felöl visgáld meg tsudálatos példáját. nem egy embernek. hanem magának az Isten fiának, a ki[774] meg testesülvén emberé lett a válttságunkra, meg alázta[775] magát. és engedelmes volt az ö szent Annyához. és szent Josefhez., harmintz esztendös koráig ö aki örökös ura volt mindeneknek, hogy meg mutassa példájával a gyermekeknek, mitsoda tisztelettel legyenek szüléjekhez., és hogy meg értesse veled, mitsoda méltatlan. és vétkes dolog. egy fereghez hasonlo embernek[776] engedetlen lenni azokhoz akiktöl vette létit, minek utánna amenynek földnek Istene magát meg aláza. és engedelmeskedik annak akitöl születni akart.

V Rész
Hogy kiket kel még másokot is tisztelni az ifiaknak

Az atyák, és az anyák után, meg másokot is kel. [**196a**:] tisztelned.

1. Tisztelned kel azokot akik helyettek vannak, ugy mint atutoridot. bátyaidot.

2. A mesteridet a kiknek gondgyok vagyon reád. ezek atyád helyet vannak néked. és a mely jókót vész töllök, ugy mint tudományt, és jó erkölcsöt. meg haladgyák a földi

[773] szüléid⟨nek⟩hez
[774] a ki ⟨tes⟩ meg testesülvén
[775] meg alázta ⟨és⟩ magát. és [Törlés a sor elején.]
[776] ember⟨hez⟩nek [*nek* ⟨hez⟩ fölé írva.]

jókót azért a te mesteridnek szeretettel. engedelmeségel. és háláadásal tartozol.

3. különösön kel tisztelned a lelki atyaidot: és mind azokot a kik az üdveség uttyára oktatnak, fö képen a gyontato atyádot.[777] ehez igen nagy tisztelettel légy, szeresed mint üdveségednek szolgáját, légy engedelmeségel hozája. és kövesed tanátsit.

Mindenkor eszedben legyen szent Pálnak ez a szép intése.

Hebr.[778] 13. 17. *Engedelmeskedgyetek ati elöttetek jároknak, és birtokok alat legyetek. mert ök vigyáznak, ugy mint kik számot adnak ati lelkeitekért* **[196b:]**

1 petr. 5

1 petr. 2.

rom. 13. 4. Tisztellyed a tiszteletre méltó személyeket. ugy mint az egy házi renden lévöket. az öregeket. a fejdelmeket. a birokot, ezek az Isten képi, akiket azért rendelte. hogy igazgassák a világi dolgokban az embereket, mind ezekhez szeretettel. engedelmeségel. és hüségel tartozol.

VI Rész

Az engedelmeségröl.

Az engedelmeség olyan jó erkölcs, a mely igen szükséges az ifiaknak, ez olyan fundamentumi jó erkölcs, a mely nélkül nem lehet állando az áitatoság. ezért is mondgya abölcs, hogy *az igaznak elméje. az engedelmeségröl elmélkedik*, mert ez igen szükséges módgya a jó erkölcs el nyerésire

os justi meditabitur obedientiam prov. 5.

Azon kivül hogy ez szükséges az ifiuságnak emég ugy illik ahoz az korhoz., hogy ugyan mint egy tulajdona. és természet szerént valo; az engedetlen gyermek olyan mint egy tsuda, egy régi auctor elé **[197a:]** számlálván avilágban lévö sok rendeletlenségeket a harmadik rendben teszi az engedetlen gyermeket a ki, oly rendeletlenség. mondgya. hogy maga után mást vonszon.

Author lib de duodecim abusionibus. saeculi apud cyprianum Adolescens sine obedientia

Szeresed tehát fiam ezt a korodhoz illendö jó erkölcsöt, a mely másként is oly szükséges arra. hogy valoságos jó erkölcsü lehess egész életedben. alazatoságal. és örömest engedelmeskedgyél szüléidnek, mesteridnek., és mind azoknak. a kiknek hatalmok alat vagy,

[777] atyádot. ⟨eh⟩ ehez [Törlés tollhiba miatt.]
[778] ⟨H⟩ Hebr.

Azt mondám hogy alázatoságal. és örömest engedelmeskedgyél mert nem elég engedelmeskedni, hanem jól kel engedelmeskedni, akedvetlen. félelemböl, és erövel valo engedelmeség, rabhoz illendö engedelmeség, a melynek semmi érdeme nintsen, se semmi árnyéka ajó erkölcsnek.

A valoságos engedelmeség a mi köteleségünknek üsmerettségétöl szarmazik. és attol akivánságtol. a melyel kivanunk Istennek tettzeni, az elsö ók. arra viszen. hogy alázatoságal engedelmeskedünk, és a másika. arra. hogy örömest. és gyorsan engedelmeskedünk. **[197b:]**

E szerént kel tehát engedelmeskedned,[779] ha azt akarod hogy engedelmeséged jó erkölcsü, és Isten elöt kedves légyen. eszerént engedelmeskedvén, meg tanulod idején nem amagad akarattyát követni, hanem a másokét: a maga akarat veszti el leg inkáb az embereket. fö képen az ifiakot. abölcs azt mondgya. hogy az engedelmes ember, agyözedelmekröl beszél., ha engedelmes lész ifiuságodban. meg fogod érezni a gyözedelmeket a melyeket vész aleg nagyob ellenségeden, a mely a magad akarattya, meg fogod látni hogy mitsoda hasznos volt ez a jó erkölcs. és egész életedben áldani fogod azért az Istent.

VII Rész

A tisztaságrol.

Az engedelmeség meg gátollya az ifiak elméjiben a rendeletlenségeket és a tisztaság atestieket el távoztattya.

Ez olyan jó erkölcs. a mely tellyeségel. kerüli a meg tiltot testi gyönyorüségeket, és a mely azon igyekezik hogy meg fojttsa a tisztátalan gondolatokot és kivánságokot, mert azok Istennek nem tettzenek. **[198a:]**

Ez ajó erkölcs mindennek szükséges. de fö képen az ifiaknak. akik is hajlandobak léven a tisztátalan gyönyörüségekhez. különös szükségek vagyon erre a[780] jó erkölcsre.

De mint hogy nintsen olyan kór a melynek eszükségeseb volna mint az ifiuságnak, nintsen is ollyan a melyhez[781] ez illendöb volna és hasznosab mint az ifiusághoz. oh' fiam

[779] engedelmeskedned, [Szövégi *d*—*k*-ból javítva.]
[780] a ⟨a⟩ jó
[781] a mely⟨ne⟩hez

adná Isten hogy mind magad, mind akik veled egy korásuak. meg űsmérhetnétek ennek a jó erkölcsnek szepségit,[782] és hasznos voltát.

* Hogy ha atisztaság hasonloká tészi az embereket az Angyalokhoz a szent Atyák mondása szerént. mivel a gyarlo testben. az Angyalok tisztaságát követeti vélek. föképen az ifiakban bizonyosodik meg ez a mondás, mert az ö idejek nem[783] lévén anyira meg romolva a vétekel, az ö tisztaságok inkáb is hasonlit a menyei lelkek tisztaságához.

Hogy ha atisztaságnak vagyon valamely része amartyrumságnak ditsöségében. valamint szent **[198b:]** Hieronimus mondgya, a kemény viaskodásért, a melly[784] gyakorta nem aláb a kinoknál., leg inkáb az a ditsöség az ifiak tisztaságát illeti, mivel a viaskodas melyet szenvednek. mind nagyob, mind gyakortáb valo, mint sem amásoké. szent Bernárd azt mondgya hogy vagyon még három vér nélkül valo martyrumság,[785] aböségben valo mértékleteség, valamint Dávid. és jób tselekedtenek. az adakozás aszegénységben., a melyet követet Tobiás. és az özvegy aszony, és a tisztaság az ifiuságban. amelyet meg tartotta Josef egyiptumban.

* Hier ep ad demetriade m. Habet et pudicitia servata martyrium suum.
quem tormenta non v icerant. voluptas superabat. idem in vita B. Hilarionis.
Adolescentia multa co rporis bella sustinet idem.
Acrior pugna juvenum est Aug. serm 43. de verbis Domini
Martyrium sine sangvine triplex est. parcitas in ubertate. quam habuit David. et Job., largitas in paupertate quam exercuit Tobias. et vidua. Castitas in juventute qua usus est Josepf in Egyipto.
S. Bernard. in sententiis.

* Egy szoval fiam, leg inkáb az ifiakban találtatik fel ez a szép ditséret, a melyet az Atyák adnak a tisztaságnak. mondván, hogy az. *virága, és ékesége a szokásoknak, tisztelete a testnek, fundamentuma a szenttségnek. és eredete. minden jó erkölcsöknek;* **[199a:]** mivel a bizonyos hogy atisztaság egy ifiuban nagy fundamentuma a jó erkölcsnek. és hogy minden jót remélhetni egy tiszta életü ifiutol, a bizonyos lévén, hogy valamint az Isten lelke nem lakhatik a szemérmetlen szivek-

[782] szepségit [*e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[783] nem ⟨n⟩ lévén
[784] a melly [*ll* — *n*-ből javítva.] gyakorta nem aláb [ti. *valo*] a kinoknál.,
[785] martyrumság, ⟨valami⟩ aböségben

ben. ugy kedveségel is marad atiszta lelkekben. és bé tölti azokot malasztival.

* S. Cypr. lib. de bono pudicitiae. pudicitia flos morum honor corporum de cor sexuum. fundamentum sanctitatis, praejudicium. omnis bonae mentis.

Rufinus azt irja náziai szent Gergely felöl, hogy még igen ifiu korában. látása volt. a melyben két rend kivül valo szépségü személyek néki meg jelentenek. és mint hogy szemérmetes lévén nehezen tekintet reájok, azok a személyek mondák néki, ifiu a mi jelen valo létünkön meg ne haborodgyál, mi egy testvérek vagyunk. minket te jól üsmersz., az egyikünknek a neve a bölcseség, a másikának a tisztaság: mi tegedet jöttünk látogatni, mert mi nékünk kedves lako helyt készitettél lelkedben.

Ebböl látod fiam. hogy a tisztaság meg válhatatlan abölcseségtöl. és hogy az ifiak a kik annak adgyák magokot, azért az Isten kegyelmit és áldását adgya reájok. [**199b:**] Igyekezél hát meg nyerni ezt a szép jó erkölcsöt, de azt is tud meg. hogy ezt egy nehány féle képen lehet el veszteni. gondolattal. kivánságal. beszédel. és a tisztátalan tselekedetel., de nem tsak tselekedetel kel tiszta lenni. hanem gondolattal, kivánságal. és beszédel is. és mindenben. valami egy kevesé meg sérthetné atiszteséget

VIII Rész

A szemérmeteségröl.

Valamint hogy afák gyümölcsöt teremvén, levelet is hoznak egy szers mind a gyümölcs oltalmára, ugy az Isteni szeretet tisztaságot helyheztetvén alélekben., ugyan oda szemérmeteséget is tészen. annak örzésire. mivel atisztaság meg nem maradhat a szemérmeteség nélkül, a mely ígen szükséges annak meg tartására.

A tisztaság irtozik atisztátalan. gondolatoktol. kivánságoktol. és tselekedetektöl, a szemérmeteség[786] el távoztattya mind azokot a külsö dol-[**200a:**]gokot a melyek okozhatnák. azokot a gondolatokot. kivánságokot, és tselekedeteket., ugy mint a rosz beszédeket. illetlen tekinteteket, tsokokot. és mind azokot a melyek egy kevesé meg sérthetnék a tisztasá-

[786] a szemérmeteség [*me* — utólag írva a szó alá, lap alján.]

got, a szemérmeteség olyan jó erkölcs tehát, hogy az illyen dolgokot el távoztattya., és azokot el nem szenvedheti se magában, se másokban. hogy azokért meg ne pirullyon., valamint ezt szent Ambrus fel teszi az officiumiban. ez a jó erkölcs. leg inkáb az ifiakot illeti.

* S. Ambr. 1. officiorum 18. Est verecundia pudicitiae comes. cujus societate castitatis ipsa tutior. est, bonus enim regendae castitatis pudor est Comes, qui si se protendat. ad ea quae. prima pericula sunt pudicitiam temerari non sinit.

Mert, valamint mondgya szent Bernárd. hogy noha minden idöben szükséges ezt a jó erkölcsöt követni, mind azon által enagyob fényeségel tettzik ki az ifiuságban, mí szeretetre méltób mondgya. mint egy szemérmes ifiu, ? a szemérmeteség, mitsoda szép. és gazdag ékesége egy ifiunak életében, és az ortzáján, mitsoda jót nem remélhetni a szemérmetes gyermek felöl. bizonyos jele is az. jó indulattyának. semmi annál jobban nem hasonlit agalambhoz valo együgyüséghez. se annál nagyob bizonysága nem lehet. az ártatlanságnak, a fáklyálya a tisztaság-[**200b:**]nak, szüntelen is világosittya azt. hogy az elmében ne szivárkozék valamely olyan tisztátalanság. a melyet ö mindgyárt ki ne jelenttse., és igy el üzi alélekböl avétket, meg tarttya a tisztaságot. alélek üsméretnek ditsösége, a tisztességnek örizöje, az életnek ékesége. a jó erkölcsnek lako helye, a jó erkölcsöknek[787] sengéje, atermészetnek tisztelete. és jele minden tiszteségnek.

* quid amabilius verecundo adolescente? quam pulchra haec. et quam splendida gemma morum, in vita et vultu adolescentis. quam vera et minime dubia bonae muntia spei bonae indolis index. nullum aeque manifestum indicium columbinae simplicitatis, et ideo etiam testis innocentiae. lampas est pudicae mentis jugiter lucens ut nihil in ea turpe vel indecorum residere attentet. quod illa non illico prodat. ita expunctrix malorum et propugnatrix puritatis intactae, specialis gloria Conscientiae. et famae custos. vitae decus. virtutis sedes, virtutum primitiae. naturae laus. et insigne totius honesti. S. Bern serm. ult. in Cant..

Ezzel ajó erkölcsel ellenkezik aszemérmetlenség, vagy az orczátlanság. a mely semmiért meg nem pirul, ez a rosz erkölcs anyira utálatos egy ifiuban. a menyire a szemérmeteség benne kedves. ejele az igen rosz természetnek, és ez anyira eredete a sok rosz erkölcsöknek, valamenyire a szemérmeteség annya sok számu jó erkölcsöknek.

[787] lako helye, a jó erkölcsöknek ⟨lako helye,⟩ sengéje, [Törlés a sor végén.]

Igyekezél fiam meg nyerni ezt a szép jó erkölcsöt, ne elégedgyél tsak azal meg, hogy a tisztátalan vétket el kerüllyed. hanem kerüld el még mind **[201a:]** azt is a mi arra vihetne.. és a mi ha tsak egy kevésé is meg sérthetné atisztaságot. valamint tselekesznek mind azok, akik atisztaságot szeretik, azt irják szent Bernardinus felöl,. hogy a midön ugy történt. hogy valaki valamely tiszteletlen[788] szót mondot elötte. ö azon ugy meg pirult. mint ha artzul tsapták volna

IX Rész

A modos maga viselésröl.

A szemérmeteség után. a modos maga viselés[789] szükséges az ifiaknak.

A szemérmeteség arra vigyáz. hogy el távoztasson minden olyan külsö dolgokot, a melyek ellenkeznek. atisztaságal., és amelyeket nem szenvedheti se magában. se másokban. A módóság pedig el kerüli mind azt., valamí illetlen, és rendeletlen volna[790] külsö képen, ugy mint a tekéntetben. ajárásban. aköntösben, a beszédben, ezeknek rendeletlenségek. jelei a rendeletlen elmének

[201b:] Ezt ajó erkölcsöt igen kel kivánni egy ifiuban, mert ebizonyos jele a belsö jó erkölcsnek, és az okos elmének. az elmét a tselekedetekböl üsmerik meg, és az embernek okoságát. a külsö maga viselésiböl, az irás azt mondgya. *hogy ateкéntetböl üszmérszik meg az ember; és az ábrázatnak ütközetiröl üsmértetik meg az értelmes. atest öltözeti, és afogak nevetése, és az ember járása, bizonyságot tésznek felöle.* Ezért is mondgya szent Ambrus. *hogy a testnek állásárol üsmerik meg az elmének mi voltát. és hogy a külsö mozgások. mint egy olyan szozat. a mely meg üsmérteti az elmét.*

Ecli 19 26

Habitus mentis in corporis statu cernitur vox quaedam est animi corporis motus. S. Ambr. lib 1 officiorum cap. 18.

Ez igy lévén fiam. ha okos rendes elméd vagyon, a ki fog tettzeni[791] a te modos külsö magad viselésedböl. de ha külsö[792] képen rendeletlen magad viselése vagyon. a bizonyos jele hogy az elméd gyenge. tétovázo, gondolatlan. semmi

[788] tiszteletlen [Harmadik *t*—*n*-ből javítva.]
[789] maga vitelés [Íráshiba.]
[790] volna ⟨k⟩ külsö képen, [Törlés tollhiba miatt.]
[791] a ki fog tettzeni ⟨a ki fog tett⟩ a te
[792] külsö ⟨külsö⟩ képen [Törlés a sor végén.]

hasznos dologra nem alkalmatos. és a mely tsak a hejában valoságra adgya magát,[793] ez a külsö rendeletlenség mostanában igen rosz jel, és [**202a:**] a jövendöröl igen roszul itélhetni felöled.

Nazianus szent Gergely[794] Juliánus apostata ellen valo elsö oratiojaban. azt irja. hogy együt tanulván véle[795] ifiuságában romában. még akor meg jövendölte felöle[796] hogy igen gonosz ember válnék belöle, látván rosz maga viselésit és rendeletlen tselekedetit, *sok dolgokot láthattak benne:* mondgya, *a melyek semmi jót nem jelentettek, a fejit szüntelen mozgatta, a szemei el fordultak. és irtoztatok*[797] *voltak. a lábai tántorgok., az ábrazattya meg vetö, a nevetése ortzátlan., a beszéde akadályozo, a kérdési ostobák. a feleleti még esztelenebek., egy szóval még akor elöre el láttam. hogy mi lész még ez után belöle. és minek utánna jól meg visgáltam volna. egy nehány jó akaroimnak mondám. oh! mitsoda tsudát táplál*[798] *roma varosa.*

Hogy pediglen ezt a szükséges jó erkölcsöt követhesed,[799] imé eszerént tselekedgyél.

philip. 4.

1 Igyekezél azon a menyiben tölled lehet, hogy [**202b:**] ne legyen semmi illetlen, se furcsaság tekéntetedben. járásodban. se kezed mutogatásidban, mutas kegyes. és nyájas ábrázatot; szép, helyes magad viselö légy, a mely jele legyen az okoságnak. igyekezél ilyen lenni akár mely helyen. és akar mely személyekel légy; a fellyeb valokal, azért mert tisztelettel tartozol nékik, a magadhoz hasonlokal. vagy aláb valokal., mert jó példával tartozol nékik; söt még mikor egyedül vagy is. mert mindenkor Isten elött vagy, az okos, és jó rendben valo elme. mindenkor modoson viseli magát. nem azért hogy az embereknek tessék. (a hivalkodás volna.:) hanem hogy az Istennek tessék, *A ti tsendes magatok viselése*

[793] magát; ⟨ez⟩ ez
[794] szent Gergely ⟨az⟩ Juliánus apostata ellen volo [Íráshiba *valo* helyett.]
[795] véle ⟨j⟩ ifiuságában
[796] felöle ⟨f⟩ hogy
[797] irtoztatok [*z*—*r*-ből javítva.]
[798] táplál [*t*—*r*-ből? javítva.] roma
[799] követ⟨ed⟩hesed,

nyilván légyen minden embereknél. mert az ur közel vagyon mondgya az apostol.

2 Mindenek felet. a templomban modos és illendö magad viselése légyen, az. az Istennek háza, az imádságra és az imádásra ren-[**203a:**]deltetet hely, nagy tiszteletel **kel** oda bé menni. *vigyáz magadra.* mondgya abölcs, *a midön az Isten házában mégy,* ót nagy tisztelettel kel lenni, alázatos, és áitatoságal. a mint illik ahoz a szent helyhez, oda menni szemtelenül mint valamely közönséges hazban. minden tisztelet nélkül, és ót maradni illetlenül, ide s' tova tekinteni. szükség nelkül beszélni. nevetni másokal. majd egy székre könyökölni, majd tsak fel térden állani. és más egyéb ilyen tiszteletlenségek, a melyek vétkek lévén. az Istent meg bánttyák. sokal inkáb mint sem azt gondollyák. itéld el ezekböl. fiam, hogy mit kel mondani azokrol. akik atemplomokban. illetlen,[800] és szemtelen tselekedeteket tselekesznek. tisztátalan tekinteteket, nem szégyenelvén a sánctuáriumban vinni vétkeket. és meg bántani az Istent. olyan. helyen. a mely az ö imádására szenteltetet, a próféták is elönkben adgyák. mint utállya Isten ezt a vétket. szent Agoston az ö gyonásiban nagy szánakodásal beszél az ilyen vétkiröl. a [**203b:**] melyet meg vallya hogy az Isten meg büntette. noha nem ugy a mint meg érdemlette volna.

Eccle. 4,

* S. Aug. 3. conf. 1. Ausus sum etiam in celebritate solemnitatum, tuarum intra parietes Ecclesiae tuae. Concupiscere, et agere negotium procurandi fructus mortis, unde me verberasti gravibus poenis. sed nihil ad culpam meam.

3. A modos maga viselés a köntösben is áll. a melyben két dolgot kel el kerülni, a szükség felet valo tzifraságot., a mely a hivalkodo elmét jelenti, és az olyat a mely illetlen. és a mely a tisztátalanságra indithato, legyen tehát a teköntösöd illendö, és rendedhez valo, *Ne ditsekedgyél aköntösödben* mondgya abölcs. mert a hivalkodo ditsöség. szent Hieronimus jól mondgya, hogy egy keresztyénnek nem kel azt keresni hogy tsunya legyen. se hogy válogato legyen aköntösben. de mindenek felet az olyan ékeségeket had el. a melyek árthatnak a szemérmeteségnek. szent Hieronimus az olyan ifiakot akik igen ékesittik magokot, a szemérme-

Eccli 11

S. Hier. ad Enstochium nec affectatae sordes. nec exquisitae munditiae christiano conveniunt

[800] illetlen [Harmadik *l*—*t*-ből? javítva.] et [!] szemtelen

teség mérginek nevezi, *Venenum pudicitiae.* oh! kedves fiam ha valoságos tiszta szived. vagyon. el fogod kerülni mind azokot a tzifraságokot, amellyek semmi jó végre nem lehetnek., és amelyek árthatnak néked, vagy azoknak. akik téged látnak, *a* [**204a:**] *tisztaságnak* mondgya szent Cyprianus. *nintsen más ékesége hanem a szemérem, elég szépnek is álittya akor magát; a midön a gonoszoknak nem tettzik, nem is keresi az ékeséget. mivel maga magának az ékesége.*

* S. Cypr. lib de bono pudicitiae. pudicitia semper ornatur solo pudore. bene sibi conscia[801] de pulchritudine si improbis displicet: nihil ornamentorum quaerit. decus suum ipsa est.

Hogy pediglen ezt a jó erkölcsöt meg nyerhesed.
Azt gyakorta kérjed Istentöl.
örömest vegyed a midön meg intenek illetlen magad viseléséröl.
gyakorollyad az olyanokot, akik okosok. és modoson viselik magokot, és kövesed az illyeneket

X Rész

A beszédekben valo szemérmeteségröl.

A beszédben szemérmetesnek kel lenned, ez igen nagy jó
Eccli 1. erkölcs. fö képen egy olyan ifiuban aki okosan tud szollani,
Eccli 4. és valamint abölcs mondgya. az embernek okoságát. a szavából üsmérik meg, az okoságal valo szolás két dologbol áll, 1. semmi roszat, se [**204b:**] disztelent nem kel szollani, 2. jót kel mondani, és helyesen, az az, hogy akor kel szolani a mikor kel. és a mint kel.

1 Tehát fiam, soha semmi illetlen. és disztelen szót ne
Ephes. 5. szoly, szent Pál tilttya a keresztyéneknek az illetlen szót,
Sap. 1. az, aki rosz dolgokrol beszél. mondgya. abölcs. el nem rejtheti magát. és az Isten itélete el nem felejti ötet.

kerüllyed atisztátalan beszélgetést., a mely valoságos mérge, és meg rontoja. a szemérmeteségnek. és ajó szokásnak., és a mely véghetetlen vétket okoz mind abban a ki beszelli, mind abban. aki halgattya, kerüld el akét értelmü szokot. a melyek. okot adhatnak arosz gondolatra, egy szoval kerüld el az ocsmány, bestelen szokot. a melyek oly

[801] conscia⟨m⟩

gyakorta az emberek szájában vannak, és a melyek aleg fesletteb életüekhez is illetlen, hát tehozád hogy illenék

2 Az beszélgetésekben, a melyek. jók, vagy is se nem jók, se nem roszak, ne légy gyors a szollásra. hanem halgasad minek elötte szoly, [**205a:**] vannak olyan elmék amelyek mindenkor elsök a szolásra, és utolsok ahalgatásra, a melyek mindenben árttyák magokot, a mások beszédit félben hagyatyák, olyan dolgokrol beszélnek. a melyhez semmit nem értenek., az ilyen[802] jele a furtsa. gondolatlan. és hegyke elmének. ezért is mondgya a bölcs. *hogy ha olyan embert látz a ki gyors a beszédre, inkáb várhatz tölle esztelenséget, mint sem azt. hogy magát meg jóbbittsa.* prov. 29. 20.

Hogy rendes beszédü lehess. ezeket kövessed.

1. Beszély keveset. sokat halgas. nagy jele az okos elménék. a ki másokot halgat. és keveset beszél. az irás azt mondgya. hogy *a ki mértékletes beszédiben. az okos és tudos.* prov 17. 27. és hogy a halgatás oly nagy jele az okoságnak. *hogy még az esztelen is okosnak tartatik halgatásáért.* nem szollok it az olyan gondolkodo halgatásrol., a mely agoromba[**205b:**]ságtol., vagy a szomoruságtol jö, hanem az okos halgatásrol.,[803] a melyet azért tselekeszik. hogy másokot halgathasanak és helyesen beszélhesenek.

2. A midön másokal beszélgetz, három dologra vigyáz, 1. addíg ne beszély valamég meg nem halgatod mit mondanak néked, 2. félben ne hagyasd másal abeszedet. 3. olyan dologban belé. ne szoly, a melyet nem tudod.

Ezt a három dolgot a bölcs hagya néked. *Minek elötte meg nem halgatod ne felely egy igét is. A beszéd közöt semmit ne szoly. Minek elötte szoly, tanuly.* mert amint a példa[804] beszédekben mondgya. *A ki elöb felel. mint sem hall. bolondnak mutattya magát. és szégyen vallásra méltonak.* Eccli 11. 8. Eccli 18 19. prov. 18. 13.

3. A midön elö kellö emberekel beszélgetz. a bölcs ezeket hagya néked. *A te ügyödben is tsak alig szoly, ha kétszer kérdetel, tsak rövideden felely, sokakban oly légy mint a tudat-* Eccli 32. 10.

[802] ilyen [*i*—*e*-ből javítva.]
[803] halgatásrol., ⟨h⟩ a melyet
[804] példa beszédekben [*p*—*b*-ből javítva.]

lan. halgas tsendeségel[805] *másokot, és helyes kérdéseket is tévén.* tanulásnak[806] kedviért.

[**206a:**] *XI Rész*

A nyelvnek más egyéb rosz erkölcseiröl,
és leg elöbször az esküvésröl

A rosz, és a helytelen. beszédeken kivül. vannak meg más olyan rosz erkölcsei anyelvnek. amelyeket tartozik szorgalmatoságal el hagyni egy keresztyén. azok közöt elsö az esküvés

Az igen rosz természet. és rosz szokás föképen egy ifiuban, aki az esküvésre adgya magát, nem szollok it az olyan esküvesröl. a mely avallás szerént vagyon valamely igazság bizonyitására. a midön azt a szükség kivánnya., a mely szükség ritkán történik meg az ifiakal hanem szollok. az olyan esküvésekröl. a melyek oly közönségesek akeresztyének közöt., és a melyekben az Istennek szenttséges nevit emlittik, és fel veszik hejában leg kiseb. haragban, és sokszor ok nélkül. hanem tsak abbol az utálatos szokásbol., a melyel minden idöben az Isten nevére esküsznek. [**206b:**] Ennél a véteknél veszedelmeseb szokást nem lehet bé venni,

Mert elöbször. az Istent meg vetik, amidön oly kevésre betsülik azö szent nevét, amelyet minden teremtet állatok imádgyák. és amelynek[807] szenttséges volta elött rettegnek az Angyalok. de sött még, az ö ez iránt valo parantsolattyát is meg vetik. Az urnak nevét hejában fel ne vegyed.

2. Igen nagyon meg boszonttyák a kristus Jésust. az ö Fiát. hogy olyan tiszteletlenségel bánnak azö dragalátos halálával. amelyet szenvedet válttságunkért. és az ö szenttséges vérivel a melyet üdveségünkért ontotta ki, a mely boszontás szintén olyan nagy, mint a melyet vett a hóheritol. *Meg ostoroztatot.* mondgya szent Agoston. *a sidok ostorival. és mostanában ostoroztatik. arosz keresztyének káromlásival. és azok. szintén ugy vétkeznek akik a menyekben lévö Jésust karomollyák. valamint azok. akik a földön létekor káromlották,* [**207a:**]

[805] tsendeségel [Első *s*—*e*-ből javítva.]
[806] tanulásnak [*na*—*ra*-ból? javítva.]
[807] amelynek ⟨sz-⟩ szenttséges [Törlés a sor végén.]

Ez arosz erkölcs. véghetetlen vétkekben ejti az embert, mert azon kivül hogy nintsen olyan vétek amely ugy meg szaporodnék mint az esküvés. a midön azt szokásban veszik, még az Isten átkát is fogja okozni az esküvöken, aki elhagya öket, arosz indulattyokra, ezért is mondgya abölcs. *hogy a sokat esküvö férfiu, hamiságal rakodik meg, és el nem távozik annak házától acsapás.* Eccli 23 12.

4. Ezt[808] a rosz erkölcsöt igen nehezen hadgyák el. tsak egy kevés gyükeret vethesen., az idövel nevekedik. és végtire ki nem lehet irtani. valamint ezt láttyuk azokban akik azt meg szokták

Egy szoval azt el mondhatni. hogy eza vétek. az ördögök vetke. aki az Isten szenttséges nevének bestelenitésére igyekezik, és az irtoztato dolog, hogy a keresztények., akiknek ugy kellene ditsérni az Istent eföldön. valamint az Angyalok ditsérik ötet menyekben, még is ök it azon gyalázatos szokal élnek, mint a melyeket az ördögök okádnak ellene poklokban **[207b:]**

Oh' kedves Fiam. kerüld el. ezt az fertelmes vétket. a mely utálatos Isten, és az emberek elött. és a melyet gyülölik minden féle személyekben, fö képen az ifiakban, azt tud meg hogy az ó törvény halálra itélte a káromkodokot, szent Pál pedig az ördög hatalma[809] alá ada két olyan keresztyént. kik ebben a vétekben találtattak, *hogy meg tanullyák.* mondá. *hogy nem kell káromkodni.* Szent Gergely azt irja. hogy egy ifiunak szokása lévén az Isten nevét káromlani. a midön valamely türhetetlenségben volt. halálos betegségben eset, agonosz lelkek magoknak el foglalták, és meg ölték. az attya karján. a ki is kedvezésböl meg nem dorgálta rola afiát. és ebben az ifiuban. egy nagy bünöst nevelt a pokol számára mondgya ez a szent. Ex quibus est hymenaeus, et alexander. quos tradidit satanae. ut discant non blasphemare. 1 tim. 1. lib 4. Dialogi cap. 18.

Ezen vétek ellen leg jóbb orvoság. a. hogy a midön azt egy kevesé szokásban vették, vagy arra hajlandoságot éreznek, az[810] arra vivö okokot el kerüllyék, ugy mint aharagot, a **[208a:]** játékot, arosz társaságot, és még egyebeket. a mellyek az esküvésre indithatnák, de az igen jó.

[808] Ezt a ⟨jó erk⟩ rosz erkölcsöt
[809] hatalma [Szövégi *a* fölött áthúzott ékezet.]
[810] az ⟨al⟩ arra

és szükséges, hogy valahányszor ésküszöl. mind anyiszor magadot meg büntesed,[811] valamely alamisnával, imádságal. és böjtel.

kerüly el minden féle. szitkot. esküvést. és átkozodást., akeresztyéni köteleség azt hoza magával hogy semmi képen ne eskügyenek a kristus szent parantsolattya szerént. *En pedig mondom néktek, hogy tellyeségel ne esküdgyetek, légyen ati beszédetetek, ugy, ugy, nem. nem, ami pedig ezek felet vagyon. agonosztol vagyon.*

Matth. 5. 34

Az Ember Szolásrol

Az ember szollás meg más olyan vétke anyelvnek. amelyet el kel kerülnöd. és meg utálnod.

Az ember szolás az, amidön valakit olyan vétekel vádolyuk. a melyet nem tselekedet. és a mely gya[**208b:**]lázatban hozhattya. vagy is ki nyilatkoztatni valakinek olyan vétkit. amely titokban volt. mivel mind addig valamég felebarátunknak vétke titokban marad. nagy kárt teszünk néki ha azt tudtára adgyuk annak a ki azt nem tudgya.

Az ember szollás némelykor ahamiságtol jö, a gyülölségtöl, aboszu állástol. az irigységtöl; és attol. hogy szán szándékal. akarnak ártani a felebarátnak, némelykor pediglen a gondolatlan.[812] vagy aváltozo elmétöl vagyon, és attol. hogy könyen ki mondgyák amit tudnak másrol., epedig közönséges az ifiak közöt

Noha az elsö féle ember szollás leg vétkeseb legyen, a másika sintsen vétek nélkül mivel meg foszttya a felebarátot, jó hirétöl nevétöl., arrais kénszeriti. hogy helyre hozák. az elvett betsületet, a könyen valo ember szollás pedig jele az olyan elménekk.. a melyben.[**209a:**] nintsen se felebaráti szeretet, se okoság. mivel a felebaráti szeretet el fedezteti[813] velünk a más vétkit. valamint akarjuk.. hogy a miénk is el légyen fedezve., az okoság pedig meg nem engedi hogy azt ki nyilatkoztasák helytelenül. és szükség nélkül.

[811] meg büntesed, ⟨vagy⟩ valamely

[812] a gondolatlan. ⟨és⟩ vagy [*vagy* ⟨és⟩ fölé írva.] [. . .] és attol. [*s* — *t*-ből javítva.]

[813] el fedezteti ⟨f⟩ velünk

Kerüld el fiam ezt a vétket: mint olyan alá valo dolgot. a mely illetlen a nemesi, és a valoságos keresztyéni szivhez, és mint olyan rosz erkölcsöt, a mely[814] utálatos az Isten. és az emberek elött. ezért mondgya abölcs. *hogy az ember szóló.* prov. 24. 9. *utálatos az embereknél.*

Ne mondgyad ki könyen aroszat más felöl. hanem tarsd meg azt a szivedben, és ki ne nyilatkoztasad.

A bölcs azt mondgya. hogy *ha valamely szót hallasz felebarátod ellen., had hallyon meg benned. és ne fély, mert a meg nem fokaszt* az az, hogy sen[**209b:**]kinek nem kel mondani, egy szoval., tarsd meg a más betsületit, valamint tudod hogy a néki drága és valamint kivánod, hogy más is meg tarttsa atiédet. Eccli 19. 10

Azt pedig jó meg tudni. hogy nem ember szolás a más vétkit ki nyilatkoztatni, a midön a néki jovára fordulhat, vagy hogy azal nem engedik hogy másnak árttson, de söt még némelykor tartoznak is azt ki nyilatkoztatni annak akinek illik, amelyet sokszor el mulattyák. vagy tartalékbol, vagy más egyéb okbol, a mely attol származik. hogy nem szeretik a felebaráttyok üdveségit. és a melyek okai. hogy vétkesek lesznek Isten elöt a más vétkiért.

A boszszuság. vagy a gyalázatal valo illetésröl.

Kerüld el aveszekedéseket is, a melyek sok féle roszakot okoznak, a mint azt meg fog-[**210a:**]juk mondani. és amidön valaki veszekedik veled. kerüld el. a gyalázatos szokot. a szemre hányásokot. vagy a fenyegetést. mind ezek olyan. alá valo tselekedetek. a melyek illetlenek a nemesi szivhez., emlékezél meg arol., hogy a gyalázatért, gyalázatot adni visza,[815] a szemre hányásért, szemre hányást. olyan mint ha[816] valamely motskot, téntával. mosnák meg, hogy még feketéb legyen. és mint ha valamely kevés boszszuságot a melyet néked mondottak. olyan vétekel akarnád el törölni, a mely gyakorta halálos, és ugy az üdveséged kárával. öriznéd meg betsületedet, akeresztyéni lelek. nem tsak mást

[814] a mely [*m*—*a*-ból javítva.]
[815] viszi, [Elírás *viszá* (vissza) helyett.]
[816] ha [Beszúrás.] valamely motskot, ⟨te⟩ téntával.

nem tud gyalázni. de még a gyalázatért. gyalázatal sem tud fizetni. a szent Pál szép mondási szerént. *Aldgyátok ati üldözöiteket, áldgyátok. és ne átkozátok, senkinek gonoszért.*

rom 12. *gonoszt viszá nem adván. boszut nem álván, ne*[817] *adgyatok helyt aharagnak. meg ne gyözettesséł a gonosztol. hanem joval gyözd meg agonoszt,* az az. **[210b:]** hogy a gonoszért, joval fizes.

Ezekre azt fogod nékem felelni. hogy az igen nehéz. az ugy vagyon fiam. ugyan azért is kel annak követésit idején meg tanulni. ezek atudományok nehezek azoknak., akik[818] ezeket meg nem tanulták ifiu korokban., és a kik tsak a természetnek hajlandosági szerént éltenek, de azoknak könyü, akik idején tanullyák az Isten akarattyát követni. és a kristus Jésus lelke szerént élni, követvén példáját, és tanitását, valamint illik egy keresztyénhez.

A veszekedést szerzökröl.

Vigyáz még egy más vétkire anyelvnek a mely igen közönséges az ifiak közöt; és igen[819] ártalmas., apedig nem más hanem a veszekedést szerzés[820] a szó hordásal., a mely, vagy agondolatlanságtol vagyon, nem vigyázván arra hogy abol mi következhetik., vagy a hamiságtol., hogy egyenetlenséget. és veszekedést indittsanak **[211a:]**

Ez a vétek sokal nagyob. mint sem gondollyák mert sok vétkeket okoz, és indittoja mind annak a rosznak, a mi követi a veszekedést, abölcs azt mondgya. hogy az *Isten*

prov. 6. 16. *hat dolgot gyülöl, és a hetedikét utállya, azt, aki az atyafiak*

28. 15. *közöt viszá vonyásokot hint,* És az Ecclesiasticus azt mondgya., hogy *A*[821] *fondorlo és két nyelvü, átkozot. mert sok békeségben*

ibid v. 11 *lévöket meg háborit. abünös férfiu meg háborittya barátit. és a békeségben lévök köziben ellenkezést ereszt.*

Ez igy vagyon fiam, mert valamint hogy, a békeség, és az egyeség az Istentöl származik. ugy a veszekedések. és az

[817] ne [Sor alatti beszúrás; először a szóközbe írta be, de a tinta elmosódott, emiatt ismételte a sor alatt. Mikestől?]
[818] akik ⟨azt⟩ ezeket [Törlés a sor végén.]
[819] igen ⟨vesz⟩ ártalmas., [Törlés a sor elején.]
[820] szerzés⟨,⟩
[821] A [*a*-ból javítva.]

viszá vonások., az ördögtöl jönek, ezért is mondgya az Isten fia, hogy *A békeségesek*, az az. azok. a kik az egyeséget igyekezik meg tartani mások közöt., *Az Isten fiai.* hogy ha azok akik békeséget szereznek. az Isten fiai. tehát *azok*, mondgya szent Gergely. . *akik azt fel hábo-*[**211b:**]*rittyák, a sátán fiai.* kerüllyed ezt a vétket fiam. mert irtoztato, és utálatos Isten. és emberek elöt.

* S. Greg. 3. pars. pastor. Audiant jurgiorum seminatores. quod scriptum est. beati pacifici.. quia filii dei vocabuntur: si filii dei qui pacem faciunt. procul dubio filii satanae. qui Confundunt.

Vigyáz abeszédidre hogy soha olyat ne mondgy, a mely valamely veszekedést okozhatna mások közöt.,: de föképen soha annak kezdöje ne légy hamiságbol. és szán szándékal. utállyad ezt avétket, mert ez a veszedelemben ejthet

A hazugságrol.

A hazugság vagyon még hátra, a mely nem utolso vétkei anyelvnek, az ez iránt valo oktatás annál is szükségeseb néked: hogy eza vetek, igen közönséges az ifiaknál, és amely nékik igen veszedelmes a midön azt szokásban veszik.

A hazugság mindenkor vétek, mert mindenkor az igazság ellen vagyon., és noha halálos vétek ne légyen is. a midön a dolog nem nagy, mind azon által. ahazugságnak szokása, tsak kevés dologban is. nem kevés dolog, [**212a:**] mert sok féle rosz erkölcsöknek nyit ajtot.

A hazug elméjü tsalárd lészen amaga viselésiben.
A beszédiben kettös.
Alhatatlan fogadásiban
két szinü szokásiban
Minden tselekedetiben titkolodó
Hizelkedö és lágy. a midön igazságot kel mondani.
Bátor, és szemtelen. a hazugságra.
orczátlan ahazugság oltalmazásában.

Esküvö, ember szolló. másokban kételkedö. mert mint hogy a hazugságot meg szokta, azt gondollya. hogy mások is mindenkor hazudnak.

Egy szoval a valoságos hazug. minden roszra alkalmatos.

Ez igy lévén fiam. kevés rosz erkölcs vagyon olyan, amely veszedelmeseb volna az ifiaknak ennél. azért is int igy abölcs. *ne kiván minden féle hazugságot mondani, mivel a hazugságnak szokása nem jó.* [**212b:**]

Ecclı 7.

Egy szoval. igen rosz tulajdonsága az elmének ahazugság. az irás erröl rettentö dolgokot mond, azt mondgya. hogy az Isten azt utállya. hogy *a hazug ajakak. ö elötte ocsmanyságosok.* ellenben pedíg akik igazak. ö néki tettzenek., *El is veszti mind azokot. akik hazugok.* abölcs azt mondgya hogy *gonosz gyalázat emberben ahazugság, és atudatlanok szájában szüntelen forog. Türhetöb alopó a szuntelen hazugnál. és mind ketten veszedelmet találnak örökségül. a hazugnak élete gyalázatos, és a bestelenség szüntelen követi ötet.*

prov. 12 perdes omnes qui loquuntur mendacium. psal. 5

Eccli 20 26.

Végtire ahazug elme igen hasonlit az ördöghöz, aki a hazugságban gyönyörködik., ugyan ö is találta azt fel, és annak attya, valamint az Isten Fia maga mondgya.

*

Szent Agoston is azt mondgya, hogy valamint az igazság az Istentöl szarmazik. ugy ahazugság az ördögtöl ered. Szent Ambrus is azt mondgya. hogy a hazugok ennek az utálatosnak fiai. mivel az Isten fiai az igazságot szeretik.

* vos ex patre diabolo estis. joan. 8. S. Aug. tract. 12. in joan. quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic diabolus lapsus genuit quasi filium mendacium. S. Ambr. de dominica passionis. Cavete fratres mendacium: quia omnes qui amant mendacium filii sunt diaboli, qui non[822] solum mendax est. sed etiam et pater. et inventor ipsius mendacii

[**213a:**] kerüld el fiam ezt arosz erkölcsöt, minden alkalmatoságokban. fö képen kettöben.

Elöször, a midön valamely nagy dologrol beszélsz, az az, a mely árthat felebarátodnak vagy jovában. vagy betsületiben. vagy üdveségiben. ezekre igen kel vigyázni.

Másodszor. a midön olyan szemelyel beszélsz a kinek valamely hatalma vagyon rajtad. mivel olyankor ahazugság vétkes tsalárdság volna., mind azért hogy atiszteletetet meg sérted. mind azért mert a hazugság a magad jovának ártana. a melyért kérdeszkednek tölled. vagy pediglen felebarátod[823] jóvának

Egy szoval. akár mi képen legyen. akar kivel beszély, szoktasad magadot arra, hogy soha szán szándékal. és tudva

[822] non [Első *n*—*i*-ből javítva.]
[823] felebarátod⟨énak.⟩ jóvának

ne hazudgy. szeresed az igazságot minden szavaidban. oh' mely szép dolog az egy ifiuban. a midön egy hazugságot nem mondhat pirulás nélkül, *Az igaz*, mondgya abölcs. prov. 13. 7.
utállya a hazugságot, kérjed az Istent hogy utáltassa meg ve-[**213b:**]led ezt a vétket. és mond el néki gyakorta Salamonak ezt az imádságát. *vanitatem. et verba mendacia longe fac a me. Én Istenem tavoztasd el töllem a hejában valoságot. és a hazugságnak beszédit.*

XII Rész

A mértékleteségről.

Inttsed arra az ifiakot, hogy mértékletesek legyenek. mondgya szent Pál. azt látod fiam, hogy ezen nagy Apostol szerént., az ifiaknak szükséges a mértékleteség., és noha a mértékleteség neve[824] alá érttse közönségesen az ifiuságnak minden tselekedetit, aki a mód nélkül valot keresi mindenben, mind azon által különösön érti az ételben, és az italban valo mértékleteséget, mivel az illyenekben valo mértékletlenség igen közönséges az ifiaknál. és nekik igen ártalmas., juvenes hortare ut sobrii sint. tit. 2.

Mint hogy pediglen: a mértékleteség. az ételben, és az italban valo jozanságbol áll, azért néki két rosz erkölcs ellen kel támadni, arészegség, és a [**214a:**] torkoság ellen, mind a kettö ártalmas az ifiuságnak. mivel ez a két rosz erkölcs, négy nagy jó ellen tusakodik egy szers mind. a tiszteség. az egéség, az elme. és az üdveség ellen.

Nintsen semmi disztelenebb egy ifiuban. mint a részegség. vagy atorkoság. az értelmes emberek utállyák ezt a rosz szokást, nem tsak magokban. de még másokban is.

Azt minden napi probákbol láthatni., hogy a szükségén felyül valo bór ital, és hus étel, mitsoda ártalmas., föképen az ifiak egéséginek és hogy mitsoda betegségeket. és nyavalyákot okoznak nékik. a melyek holtíg meg maradnak, és a melyek, gyakorta idö elött. a koporsoban teszik. ellenben pediglen. a mértékleteség. meg tarttya az egéséget. és az életet, valamint ezt sok helyt tanittya az irás. *hogy a sok étkekben betegség lészen. és a mohon valo étel a sár betegséghez* Eccli 37 33.

[824] neve ⟨/⟩ alá

közelget. atobzodás miat sokan holtak meg, a ki pedig magát meg tartoztattya. meg hoszabittya életét. **[214b:]**

A mi az elmét illeti, ki ne tudná azt. mint ellenkezik véle ez a két rosz szokás, azt minden nap láthatni. hogy azok akik torkosok, ostobáká,[825] gorombáká, és testieké lesznek, a szent Hieronimus példa beszédgye szerént.[826] *hogy a kövér hass. nem terem éles elmét.* apedig igen közönséges, hogy a részegesek dadogoká lesznek, az elméjek meg tompul. és semmi jora nem alkalmatosok,

venter pingvis non gignit mentem tenuem Epist. ad nepotianum

A mi az üdveséget illeti, nem lehet elhinni. mitsoda ártalmára vagyon ez a két rosz szokás. mert azon kivül hogy[827] az ételben, és az italban valo mértékletlenség sok vétkeket okoz. a mellyek közöt sokak halálosok, ez akét rosz szokás más véghetetleneket is szereznek., valamint. a haragot, veszekedést, esküvést, káromkodást, a tisztátalan beszédet, és mindenek felet a szemérmetlenséget, a melyet a mértékletlenség gerjeszti[828] fel az ifiakban ezért is mondgya szent Hieronimus., *hogy a jó lakás közöt nehéz meg tartani atisztaságot és hogy a bór, és az ifiuság. duplan gerjesztik fel arosz kivánságot.* **[215a:]**

* difficile inter epulas servare pudicitiam S. Hier. lib 2. ep. 9. vinum et adolescentia duplex incendium voluptatis. idem. ad Eustochium

Hogy tellyeségel el kerulhesed. ezt akét rosz szokast,[829] és hogy meg tarthasad a mértékleteséget, három dologra kel vigyáznod. az ételben, és az italban, a menyiségre. a minémüségre. és a szemérmeteségre.

A mi a menyiséget illeti, vigyáz mind az. egyikében. mind a másikában, a mod nélkül valora, meg tartván mindenkor magadot az elegendöségnek, és a tiszteségnek határában, a testi,[830] és roszul tanitot elméhez illik, a rendeletlen és mérték nélkül valo étel. és hogy magát husal bé tölttse minden tartozkodás nélkül.

[825] ostobáká, ⟨és⟩ gorombáká, és [Törlés sor végén.]
[826] szerént [*ré* — javítva olvashatatlan betűből.]
[827] hogy ⟨es⟩ az ételben, és
[828] ger⟨sz⟩jeszti fel
[829] szokast, ⟨h⟩ és hogy
[830] a testi, ⟨elméhez.⟩ és roszul tanitot elméhez

A mi a minémüséget illeti, három dolgot kel el kerülni, a gyenge eledelekre nem kel[831] vágyni, az olyanokra a melyek az egéségnek árthatnak és a melyek atisztátalanságra indithatnak, fö képen a szükségen felyül valo bór italt, a melyet az ifiak mérginek nevezi szent Hieronimus, és a melyel az ördög. leg könyeben viheti öket a tisztátalanságra. **[215b:]**

quid quid facit seminarium voluptatum, venenum puta epist. ad furiam. nolite inebriari vino in quo est luxuria. Ephes. 5.

A mi pedig a szemérmeteséget illeti. a melyre kel vigyázni az étel közben., ahogy, mohon nem kel enni, ne tekénts minden ételre,[832] mint ha a szemeidel az egész asztalt meg akarnád enni. nem kel tsak a jó falatokrol beszélleni. se elsö ne légy az ételben. se utolso az elhagyásban, mind ezek ellenkeznek. atiszteségel, és a mértékleteségel. halgasad a bölcs mely szép letzkét ád elödben.

Ha nagy asztalhoz ülsz. ne kezdgyed el annál az ételt elsöben. ne mondgyad, sok ami ezen vagyon, ne nyuly elsöben atálban, se mód nélkül ne egyél. ugy ély mint mértékletes ember azokal a melyek elödben tétetnek. te szünyél meg elsöben az ételtöl. emberségnek okáért, se elsöben. innod ne kérj. Eccli 31.

Végtire fiam azon légy hogy ne gyakorollyad a részegeseket. se a torkosokot. erre valo nézve a korcsomákot kerüld el. és ha atorkoságra hajlandoságod vagyon igyekezél el hagyni azt, abölcs azt mondgya., *hogy a ki a jolakásra adgya*[833] *magát. meg szegényül, és a ki. abort. és a ven-***[216a:]***dégeskedést szereti. nem lesz soha gazdag.* prov. 21. 17.

Kérjed az Istent. hogy vegye el belölled ezeket a mértékletlenségeket, a melyek soha meg nem elégednek., és amelyek tsak azt a testet hizlallyák, a melyet még az Isten porra tészi, és a férgeknek eledele lészen, a melyek az elmét meg ronttyák. és elégtelené tészik az Isteni dolgokra. és az üdveséges gondolatokra;

* Esca ventri[834] et venter escis, Deus autem hun c et has destruet. 1 cor 6. Animalis homo non percipit ea quae Dei sunt. 1 cor. 2. At tendite vobis ne graventur Corda vestra in Crapula et ebrie tate. et superveniat in vos repentina dies illa. luk. 21

[831] kel ⟨gy⟩ vágyni, a [!] olyanokra

[832] ételre, [Első *e—é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

[833] adgya ⟨p⟩ magát. [Néhány sorral följebb:] az elhagásban, [Elírás.]

[834] ven⟨ter⟩tri et venter

A kegyeségröl. a haragrol.

Mint hogy az ifiak mód nélkül szeretik a gyönyörüségeket, az ö türhetetlenségek is szintén olyan nagy, mind abban: a mi nékik nem tettzik. ezek olyan két indulatok, a melyek az ifiakban uralkodnak, és a melyek azokban arendeletlenségekben vetik öket, a melyekben láttyuk., te-**[216b:]**kinsd meg mind[835] a rosz erkölcseit, és rendeletlenségeit az ifiuságnak. visgáld meg mind azokot a nyomoruságokot, a melyekben esik, és meg látod, hogy mind azok, vagy a gyönyörüségtöl. vagy aharagtol származnak., vagy mind a kettötöl egy szers mind. Ezek olyan módók, a melyekel szokta elveszteni az ördög az ifiakot, abban, bizonyos lévén. hogy ha az egyikel nem. de a másikával azt végben viheti, azt láttyuk is. hogy gyakorta aharagal veszti azt el. a kit agyönyörüségekel el nem veszthette.

Ennek okáért mint hogy oly szükséges néked hogy meg mérsékellyed a gyönyörüségnek szeretetit, a mely oly természet szerént valo a te idödhöz, az is tellyeségel szükséges néked; hogy meg tartoztasad a haragnak indulatit;

A harag el kerülésire anyi ók vagyon. hogy tsudálatra méltó, hogy az oly közönséges az emberek közöt. kérlek azért fiam. fontold meg jól ezeket. **[217a:]**

1. Hogy a harag olyan goromba indulat. a mely az embereket hasonloká teszi az oktalan állatokhoz, mivel mi hasonlit inkáb egy oktalan állathoz. mint egy olyan ember; a ki leg kisebet sem szenvedhet el.,? az oktalan állat fel indul mind az ellen. a mi ötet meg sebesiti, mert okosága nintsen. hogy ha teis fel indulsz mind az ellen a mi néked nem tettzik, miben külömbözöl az oktalan állatoktol,? és mire valo néked az okoságod.?

2. A harag rend szerént az okoságnak fogyatkozásától vagyon. vagy az elmének gyengeségétöl, a mely semmit elnem türhet., se el nem titkolhat. és a mely meg nem külömbözteti a dolgok közöt, melyik erdemel[836] haragot, és melyik nem, hogy ha tehát hajlando vagy a haragra, meg

[835] mind ⟨azokot⟩ a rosz
[836] erde⟨l⟩mel

mutatod azal elmédnek gyengeségit,. és a melyben több esztelenség vagyon. mint sem okoság. a bölcs azt mondgya. Eccli 7. *hogy az esztelen. hamar haragra gerjed.* ezért is adgya ezt a tanátsot, *ne légy gyors aharagra. mert* **[217b:]** *a harag az esztelennek kebelében. nyugszik.*

3. A harag, fel háborittya az itéletet, és az okoságot., és alkalmatlanná tészi az embert arra hogy külömböztetést tegyen, ajó. és a rosz közöt az igaz,[837] és a hamis. közöt., ahasznos, és az ártalmas közöt,

4. A harag, tsak külsö képen is. ugy meg változtattya az embert., hogy mind más formáju, az ortzája el halványodik. a szemei szikráznak, a szóvába akadályoz. ateste reszket. akiáltozások, és más egyebek illyenek, a melyeket aharag okoza, és a melyek hasonlová teszik az embert a dühöshöz

5. Ettöl vagyon. hogy aharagost senki sem szenvedheti. mindenek el hagyák. söt még ajó akaroi is kerülik, *a könnyen haraguvot, ki szenvedheti el* mondgya a bölcs, *a könél, és a fövenynél. nehezeb az esztelennek haragja.* prov. 18 prov. 27.

6. Menyi rosz dolgok következnek a haragból. aveszekedések. gyalázások., ember szollások. boszu állások. ésküvések, káromlások., és más sok száz vétkek. ezert mondgya abölcs. hogy *a ki könyü a haragra. avétekre meg könyeb.* ettöl **[218a:]** származik. a baráttság fel bontása, a harag tartás. boszu állás. veszekedés. verekedés. és gyakorta az ember ölés prov. 29

Egy szoval. a harag egészen ellenkezik a keresztyénségel. *az ki az attya fiára meg haragszik* mondgya a kristus. *a méltó az itéletre., tanullyátok meg töllem. hogy én kegyes és alázatos vagyok.* matth. 5 matth. 11

A szeretet, mondgya szent Pál. *békeséges türö, kedves. haragra nem indul, minden keserüség. harag, boszonkodás. kiáltozás, káromkodás. közülletek ki vettessék.*

A harag ellen valo orvoság.

Hogy ha ez az indulat uralkodik benned., minden tehettségedel azon légy. hogy azt meg mérsékelyed; erre valo

[837] az igaz, ⟨at⟩ és

nézve[838] olvasad és kövesed figyelmeteségel. az ide aláb mondot dolgokot.

1. soha meg ne haragugyál. atsekély [**218b:**] dolgokért, példának okáért, hogy ha valamely izetlen szót mondanak, ha olyat valamit tselekesznek. a mi néked nem tettzik,. ha atseléded valamely fogyatkozásban esik., az illyenekért meg haraguni, jele volna arendeletlen, és gyenge elménék.

2. Hogy ha pedig valamely nagy dologban bántottak meg, minek elötte meg haragugyál, tekinsd meg, hogy ha aharagal azt meg orvosolhatodé, mivel meg fogod látni. hogy a harag arra gyakorta haszontalan.: hogy ha az ugy vagyon., esztelenség azért meg haragunni, példának okáért. gyalázatos szót mondottanak néked. vagy roszul beszéltenek felöled, ha szinte ezekért meg haragunál is, de ezeket a haragal viszá nem hoznád, más orvoságát kel hát keresni, és gyakorta ameg vetés leg jóbb.

3. Hogy ha ugy történik, hogy némelykor illendö[839] valamely izetlenséget mutatni annak a ki meg sértet. azért hogy mászor azt ne tselekegye, [**219a:**] mert a bölcs mondása szerént *ha szomoru ortzát mutatz*[840] *annak a ki meg bántot. az által meg jóbbíttya magát.* mind azon által, soha sem hasznos a szivedben haragot tartani. kiátozni[841] gyalázatos szót mondani, az ártana ateigasságodnak. még inkáb a jó erkölcsödnek, mert az ilyen tselekedetekben vétek vagyon.

per tristitiam vultus corrigitus animus delinquentis. Eccli 7.

4. vigyáz tehát magadra, a midön a haragot[842] érzed jöni, hapedig némelykor meg elöz téged. minek elötte azt meg gátolhasad. térj magadban mentöl hamaréb, és tsedesedgyél meg könyen a jó elmék hamar meg tsendesednek., egy poéta szerént. *A harag az emberi fogyatkozástol jö. de a haragot le tsendesiteni, a keresztyeni köteleség. és jó erkölcs.*

* ovid. quo quisque est májor, magis est placabilis irae. et faciles motus mens generosa Capit.
S. Hier.[843] ep. ad demetriadem Irasci hominis est, finem imponere iracundiae. christiani

[838] nézve ⟨/⟩ olvasad és kövesed ⟨az⟩ figyelmeteségel. az ide
[839] illendö ⟨iz⟩ valamely izetlenséget
[840] matatz [Íráshiba.]
[841] kiátozni ⟨mas⟩ gyalázatos
[842] a haragot ⟨m⟩érzed jöni, [*érzed z*-je *j*-ből javítva.]
[843] S.Hier. ⟨ad⟩ ep.ad

szent[844] Ambrus azt mondgya a nagy Theodosius Császár felöl, hogy oly kegyelmes volt, hogy kedvesen vette. a midön kegyelmet kértek tölle. és a midön leg nagyob haragban volt, leg könyebben meg kegyelmezet., ugy anyira hogy [219b:] ö benne azt ohajtották. a mitöl másban tartottanak, oh' mely szép példa efiam, erre méltó hogy vigyáz.

* Ambr. concione. de obitu theodosii Imp. Beneficium se putabat. accepisse. augustae memoriae Theodosius cum rogaretur ignoscere, et tunc proprior erat veniae cum fuisset. commotio major iracundiae, praerogativa ignoscendi erat, indignatum fuisse. Et petebatur in eo, quod in[845] aliis timebatur ut irasceretur.

5. A midön meg haragszol. büntesd meg magadot valamivel. vagy valamely imádságot mondgy el, vagy adgy alamisnát., vagy valamely másal. akik pedig láttanak., azok elött. mutasd meg, hogy bánod indulatodot.

6. Igen kevesen vannak olyanok, akik haragjokban. ne mondanának. vagy ne tselekednének olyat. a mit az után meg bányák. tehát, a midön meg haragszol., a menyiben lehet türköztesd meg magadot, hogy se ne mondgy, se ne tselekedgyél semmit olyat. a mire a harag ingerel., ne hidgy magadnak.. a midön haragban vagy, hanem várjad had mullyék el. és akor visgáld meg hogy mit kel mondani, vagy tselekedni.

7. A midön haragban vagy., meg ne engedgyed hogy az elméd arrol gondolkodgyék. és azt hitese el veled. hogy igaz okod vagyon a boszonkodásra, mert a még jobban fel gerjesztené aharagot; nintsen senki is, a ki haragjában azt[846] gondolná hogy oka nints a haragra, magad pediglen. hi-[220a:]tesd el azt magadal hogy magadot meg tsalhatod. és fordittsad másra elmédet, a midön a haragod el mulik, akoron jobban fogsz a dologrol itélni. és mind más képen., mint mikor a haragod tartot

8. Hogy ha a haragot meg akarod utálni, vigyáz másra figyelmeteségel. a midön haragban vagyon: mivel semmit nem fogsz[847] látni ö benne., se tselekedetiben., a mi néked nehéznek ne tessék, hasonlot gondoly magad felöl. a midön

[844] ⟨Szent⟩ szent Ambrus
[845] in ⟨aliis⟩ aliis
[846] azt ⟨ne⟩ gondolná
[847] semmit nem fogsz ⟨se⟩ látni ö benne., se

mások haragban látnak., és ha olyankor atükörben látnád magadot, magadnak sem tettzenél.,

prov. 19.

9 kerüllyed anyughatatlanok. és aharagosok társaságát. abölcs jovallása szerént. netégy baráttságot aharagos emberel. ne hogy magadban vegyed természetit.

Egy szoval. szoktasad arra magadot hogy mindenekhez kegyes, és kellemetes légy.,. menttsed a mások vétkeit., felejsd el. ha meg bántanak, botsás meg könyen másoknak. és ne haragugyál. **[220b:]** meg leg kisebért is. mindenel kegyesen beszély, és legyen mindenkor az elmédben a kristusnak ezek a szép szavai. *tanullyátok meg töllem, hogy én. kegyes. és alázatos szivü vagyok.*

XIV Rész

A felebarátal valo békeségröl. a veszekedések. és az ellenkezések ellen.

A harag szerzi aveszekédéseket, az ellenkezéseket, és mind azokot a veszedelmeket, a mellyekröl szollottunk. azt pediglen néked ígen szükséges meg tudni, hogy mitsoda veszedelmeket okoznak ezek, mivel az ifiak, gyakorta esnek az illyen rendeletlenségekben: az ö idejeknek forrósága meg nem engedi nékik hogy békeségel szenvedgyenek el leg kiseb meg bántó szót is, ettöl származik az után ajó erkölcsnek bennek valo meg romlása, mivel ahol békeség nintsen, ót nem lehet a[848] felebaráti szeretet., tehát a jó erkölcs sem. a hol az irigytség,[849] **[221a:]** és a veszekedés vagyon. ót aváltozás. és minden rosz tselekedet fel találtatik. mondgya szent jakab

ubi zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum jacobi 3.

Az illyet tellyeségel el kel kerülnöd, idején tanuld aveszekedéseket, és az ellenkezéseket meg utálni, és szeretni abékeséget, és az egyeséget mert ha abékeségnek lelke nintsen benned, a békeségnek Istene nem lészen te veled,.

1 Cor. 13. pacem habete. et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum

Hogy meg nyerhesed, és meg tarthasad annak abékeségnek lelkét, három dologra kel vigyáznod., 1. hogy senkivel ne veszekedgyél; 2. hogy okot ne adgy másoknak a veled

[848] a [*á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]
[849] irigytség, [*y* — *t*-ből javítva.]

valo veszekedésre. 3. hogy okosan visellyed magadot, a midön veled veszekedni akarnak

1. Tehát. ne garázdálkodgyál senkiben is akár mi okod legyen arra, vannak olyan elmék, a kik természet szerént garázdák., és a kiknek[850] mindenkor vagyon valamely veszekedések másokal., a mely elmék türhetetlenek. semmit el nem szenvedhetnek, vak merök, és gon[**221b:**]dolatlanok. akik tsak amagok elméjek, és nem az okoság után járnak. prov 18. 6. ezért is mondgya abölcs. hogy *abolondnak ajaki versengésekben*[851] *egyelednek, és aszája feddödéseket szerez* meg másut. *Tisztelet az embernek aki meg*[852] *vonsza magát aversengésektöl;* prov. 20. 3. *minden bolondok pedig veszekedésekben egyelednek.*

It pediglen nem szollok az ollyan féle veszekedö elméröl, aki tsak épen hamiságbol. keresi aveszekedéseket, és örül azon a midön másokot lát veszekedni, az illyenek olyan gonosz elmék., a kik a magok veszedelmét keresvén. azt még meg is találllyák, valamint az irás mondgya, hogy *a gonosz mindenkor aveszekedést keresi, de a kegyetlen angyal ellene küldetetik.* az, az, hogy[853] az ördög, mindenkor fog ellene tamasztani valamely veszedelmet

semper jurgia quaerit malus. angelus autem crudelis mittetur contra eum prov. 15

2. A nem elég hogy másal ne veszekedgyél [**222a:**] hanem még arrais kel vigyáznod, hogy másnak okot ne adgy a veszekedésre; mivel meg történik némelykor hogy szán szándékal adnak okot arra: a mely jele. a hamis és a veszekedö elmének., némelykor, és gyakorta. arra okot adnak gondolatlanságbol., nem vigyázván még elöre arra. hogy mi sérthetné meg a felebarátot. erre igen kel vigyáznod, nagy szorgalmatoságal igyekezél tehát el kerülni mind azt valami meg bánthatná felebarátodot, ugy mint a versengések. az ember szollások, a szó hordások. tsufolások., gyalázások, és többek illyenek. a mellyek szüntelen valo veszekedéseket. ellenkezéseket[854] okoznak az ifiak közöt.

[850] a kiknek ⟨minden természet⟩ mindenkor
[851] versengé⟨g⟩sekben ⟨elegyednek⟩ egyelednek,
[852] meg ⟨vol⟩ vonsza magát
[853] hogy ⟨akegyetl⟩ az ördög,
[854] ellenkezéseket [Harmadik *e—é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

3. Ha ugy történik hogy valaki minden ok nélkül beléd akar veszni., igyekezél okosan viselni magadot, meg ne engedgyed hogy a harag meg gyözön., vagy is leg aláb térj magadban[855] mentöl hamaréb, föképen ne fokadgy a[856] [222b:] szitkozodásra. legyen eszedben ez a szép szava a bölcsnek, hogy egy kegyes felelet el ronttya a haragot., a kemény szó pedig azt fel gerjeszti, még jobban.

prov. 15

Azt mondhatod ezekre nékem. hogy tegedet meg fognak vetni. azt fogják mondani hogy nintsen szived, azt mondom ezekre. hogy tsak a rosz erkölcsüek fogják ezeket[857] mondani, és az okosok meg ditsérik mértékleteségedet, és betsülni fognak, abátorság nem a veszekedésböl áll, hanem, abbol. hogy[858] meg tudgyad vetni. a midön valamit mondanak ellened. azt hallatlanná tegyed., és el szenvedgyed keresztyéni békeséges türésel., az üdvezitönek szeretetiért. és példájara, a kit a midön átkozták, nem átkozodot, a midön gyalázatal illették. nem fenyegetödzöt, illyen fiam. a keresztyéni nemes bátorság, és ez illik az Isten hü szolgájához.

qui Cum malediceretur. non malediɔebat, Cum pateretur non comminabatur 1petr: 2.

[223a:] *XV Rész*

A botsánatrol. és a boszu állásrol.

Vagyon még egy szükséges dolog, a mellyel meg lehet tartani a békeséget. és az egyeséget a felebarátal, a mely, a meg bántásnak botsánattya, ez olyan jó erkölcs a melyet jó idején meg kel tanulni. annál is inkáb, hogy ez igen nehéz. és ritka a keresztyének közöt. de a mely tellyeségel szükséges az üdveségre.

Igen is fiam, szükséges hogy tudgy meg botsátani másoknak, a midön meg bántanak. az az. hogy ne tarts, se haragot. se gyülölséget a felebaratod ellen. akár mely okot adot is azokra. semmi szándekod ne légyen a boszu állásra, se semmi roszat néki ne kivány, de söt még kivánnyad a véle valo jó tételt. és az ö jóvát. jól is kel véle tenni, a midön az alkalmatoság hoza magával. [223b:]

[855] magadban [*d* — *b*-ből javítva.] [A bekezdés elején a kéziratban *3* helyett *5* áll.]

[856] a [222b:] a szitkozodásra.

[857] ezeket [*et* — későbbi betoldás *ezek* mellé.]

[858] abbol. hogy ⟨abbol⟩ meg tudgyad

Ez igen nehéz dolog. azt mondhatnád erre. avalo., de tsak azoknak nehéz. a kik soha sem vizsgálták meg az okokat, a melyek arra köteleḋzik., a melyek ollyan nagyok, hogy el vesztette az elméjit az olyan. aki azoknak nem[859] engedne, ezek azok az okok

1. Az Isten azt ugy akarja. és néked azt tellyeségel parantsolya. egy átalyában. mondván. *Ne*[860] *keresed a boszu állást, se meg ne emlékezél. a polgár társaid boszuságárol.* Az Isten Fia. azt hagya nékünk. *Azt mondom néktek. szeresétek ellenségteket, és tegyetek jól azokal. a kik titeket gyülölnek. A gonoszért. ne fizesetek gonoszal.* mondgya szent pál *És aki az attyafiát gyülöli, a gyilkos* mondgya szent jános

levit. 19
matth. 5.
rom. 12.
1 joan. 3.

2 Az Isten azt olyan formában akarja. hogy meg nem botsáttya vétkeidet, hogy ha szi-[**224a:**]vedböl meg nem botsátasz annak a ki tégedet meg bántot, *Botsásatok meg, és meg botsátatnak néktek,* mondgya az Isten fia. *Hasonlo mértékel. fognak néktek mérni, mint a melyel ti mértek másoknak. Ha az embereknek meg nem botsátotok. a ti mennyei Atyátok sem botsát meg néktek. Irgalmaság nélkül ítéltetik a meg.* mondgya szent Jakab. *a ki irgalmaságot nem tészen.* visgáld meg jól ezt az okot, és nézd meg ha nem akarodé hogy az Isten meg botsáson néked.

luk. 6.
matth. 6
jacobi 2.

3 Az Istennek ez az akarattya. oly igasságos, hogy a leg vakmeröbnek. sem lehet az ellen valamit mondani, nem igaságosé a, hogy az Isten ugy bányék. veled, valamint te bánol másokal., hogy meg botsáson néked. ha teis meg botsátasz, hogy boszut ályon rajtad. ha te is boszut állasz azon a ki téged meg bántot. enem igaságos dologé.? figyelmezél jól fiam **[224b:]** ezekre, Azt akarod, hogy az a végheteten nagyságu felséges, és hatalmas Isten meg bántassék. de ki által,? amaga munkája által. minek utánna minden ki gondolhato jót tett volna véle, a mely meg bántásért.[861] se te. se az egész teremtett állatok. ha szinte azokal örökké keseregnél is, de soha azért néki, elegendö elég tételt nem tehetnél., egy szoval., olyan vétekel bántod meg, a mely örök kárhozatot érdemel, a melyet tsak az ö ingyen valo

[859] nem [*m* — javítva.]
[860] Ne [*N* — *n*-ből javítva.]
[861] meg bántásért. ⟨ha⟩ se te. [Törlés a sor elején.]

irgalmaságából kerülheted el., és a melyel néked nem tartozik. Azt akarod mondám. hogy egy olyan nagy Isten. a kit olyan igen meg bántottál., meg botsása mind a vétket. mind a büntetést,: te pediglen meg nem akarsz botsátani az atyád fiának, és magadhoz hasonlonak. ! te aki olyan vétkes vagy mint ö, és akinek olyan szükséged vagyon a botsánatra valamint néki, te néked, a ki talám leg elsöben te bántottad **[225a:]** meg ötet. vagy is talám soha semmi jót nem tettél véle. vagy is ha tettél, nem lehet azokhoz hasonlitani a melyeket vettél Istentöl. és a mit véle tettél is. azt[862] az Istentöl vetted volt mind ezen okok után is, a boszu állást. és az elég tételt keresed,. és azt[863] nem akarod hogy az Isten boszut állyon rajtad. a te szándékod. mind igaságtalan, mind nevettségre valo *Ember emberre haragot tart. mondgya a bölcs, és az Istentöl keres orvoságot. magához hasonlo emberhez nints irgalmasága. s' a maga büneiért könyörög. ö test lévén, haragot tart, és engesztelést kér Istentöl.? ki imádkozik annak vétkeiért.?*

Eccli 28. 3.

Mind ezekre fiam mit felelsz:? azt mondodé hogy nehéz a botsánat.? mondgyad tehát azt is. hogy, nehéz. büneidnek botsánattyát venni Istentöl, mondhatnádé azt. hogy meg nem akarsz **[225b:]** botsátani, mondgyad azt is, hogy nem akarod hogy az Isten meg botsáson. a mi atyánkban. ne mondgyad többé ezeket a szokot. botsásd meg nékünk a mi vétkeinket, miképen mi is meg botsatunk azoknak. a kik mi ellenünk vétettenek., hanem e szerént mondgyad. ály boszut én rajtam., valamint én boszut akarok állani azokon, kik engem meg bántottanak, gondold meg jól ezeket. és visgáld meg, hogy mit kel. tselekedned, és mondanod ezekröl.

Én meg akarok botsátani, azt felelheted nekem ezekre, de hogy szeresem, és jóvát kiványam annak a ki meg bántot. és a ki még roszamot kiványa., arra magamot nem vehetem., ha ez igy vagyon, mondgyad tehát azt, is hogy az Isten szeretetit nem kivánod, se azt hogy jót tegyen veled., mivel

[862] azt [Beszúrás.]

[863] azt [Beszúrás.] nem akarod hogy az Isten ⟨állyon⟩ boszut állyon [A 225b elején:] a mi atyánkban. [*t* — *n*-ből jav.]

ugy fognak veled bánni. valamint te bánsz másokal, mondgyad hogy nem akarod szeret-[**226a:**]ni a magadhoz hasonlot. a kristusért. a ki hozád valo szeretetiért életét letette; holot ellensége voltál néki És hogy az Isten olyankor szeretet tégedet, amidön arra érdemetlen voltál., te pedig nem akarod atyád fiát szeretni hogy ha nem érdemes szeretetedre., mondgyad azt, hogy nem szeretheted felebarátodot az Istenért, hanem tsak magadért, És noha az Isten azt parantsollya néked hogy szeresed azt, aki tégedet meg bántot, arra int is tégedet., és ugy tekinté a szeretetet, mellyet[864] a felebarátodnak adod, mint ha nékie adnád; mind azon által mind az,, el nem hagyathattya veled. a haragot. és a gyülölséget. a melyet a szivedben hordozod; mondgyad egy szoval., hogy semmi közt nem tartasz. se az Isten kegyelméhez, se az örök élethez, mivel az szent iras azt mondgya *Mi tudgyuk hogy a halálbol által vitettünk az életre., mert szerettyuk az atyafiakot, a ki nem szeret a halálban*[865] *marad.* [**226b:**] 1 joan 3. 14.

Mind ezekböl azt hozuk ki fiam, hogy, vagy akeresztyénségnek, az Isten kegyelmének, és az üdveségnek, ellene mondgy, vagy tellyeségel meg botsásad az ellened tett vétket, az ellenségidet szeresed. és agonosz helyet joval fizess., de mint hogy ez a jó erkölcs igen nehéz a meg romlot természetnek. és a világi rosz szokásnak, azért ezt, még idején kel meg tanulni, és gyakorta kérni az Istentöl, kérjed tölle a tsendes, és a[866] békeséges szivet, a mely szerese a gonoszért. jóval fizetni, szoktassad magadot arra., még ifiuságodban. hogy meg botsásad a kis boszontásokot. és légy[867] jóval a roszért,: ugy hogy meg tudgyad bótsatani a nagy bántásokot annak idejében. azért, a ki meg botsáttya vétkeidet, és a ki meg váltot, noha igaságal el vesztheted volna örökösön

[864] mellyet [Első *l*—*g*-ből javítva.]

[865] a halalálban [Elírás.]

[866] a [Beszúrás.]

[867] légy ⟨roszal,⟩ jóval a roszért,: [*jóval* ⟨roszal,⟩ elé írva a soreleji margón.] [A második bekezdésben:] szeresed az [. . .] mint magadot. [lapalji szövegrész a kéziratban szembetűnően nagyobb betűkkel van írva, vö. alább.]

[227a:] *XVI*[868] *Rész*

A felebaráti szeretetröl.

Ez a jó erkölcs. annya. a három fellyeb valoknak. és azok akikben e fel nem találtatik, mind azokban arendeletlenségekben esnek., a melyekröl az utolso három részben szóllottunk. A harag, a veszekedés. gyülölség. boszu állás, mind attol jönek. hogy nintsen felebaráti szeretet bennünk., és hogy nem szerettyük fele baratunkot keresztyeni modon. és ugy, a mint az Isten parantsolya.

Tellyeségel szükséges hogy meg tanullyad ezt ajó erkölcsöt, mert ez, az egyik fundámentuma. a keresztyenségnek. a mely erre akét törvényre vagyon épitve. szeresed az Istent mindenek felet, és felebarátodot, mint magadot. mind azon által ez a jó erkölcs. mind [227b:] ritka, mind ezt igen roszul követik a keresztyének.

A közönséges keresztyének azt tarttyák hogy a felebaráti szeretet abbol áll, hogy az atyok fiokot, jó akarojokot, szeresek, és mind azokot, a kiktöl valamit várnak, és a töb embereket idegenségel tekinttsék., enem felebaráti, hanem magokhoz valo szeretet. illyen gondolatban nevelik[869] fel gyermekeket., arra tanittyák, hogy tsak azokot szeresék, kik ö vélek jót tesznek., gyülöllyék avélek roszul tévöket, és atöb emberekhez idegenségel legyenek., ezektöl jönek a rendeletlenségek. a melyek a keresztyénséget[870] el változtattyák, ezektöl a keménység, a melyel vannak az emberek egy máshoz, az egy máshoz valo kevés jó akarat., a szükségekben valo kevés segittség, a veszekedés. bestelenség; gyülölség, boszu állás.

Igen szükséges az ifiuságot az illyen fo-[228a:]gyatkozásrol el szoktatni, és illyen szükséges. és üdveséges jó erkölcsre oktatni.

Ez a fogyatkozás, harom dolognak tudatlanságatol származik. a melyeket ebben a jó erkölcsben meg kel üsmérni, ugy mint, hogy kitsoda a felebarát. akit szeretni kel., mi okbol kel szeretni, miben áll az a szeretet

[868] XVI ⟨Articulus.⟩ Rész

[869] nevelik [*v* – *m*-ből javítva.]

[870] a keresztyénséget ⟨m⟩ el változtattyák, [Törlés a sor végén.]

1. Az a felebarát. a kit szeretni kel. azok mindnyájan az emberek, nagy, kitsiny, szegény, gazdag, jó, gonosz. jó akaró. vagy ellenség.

2. Az ók, a melyböl kel öket szeretni, nem más. hanem hogy mindnyájan az Isten fiai, azö képére teremtettek. a kristus vérin meg váltattak, az Isten., a mi közönségesen valo Atyánk, azt akarja. hogy ugy szeresük öket, mint atyánk fiait. és hogy a kristus. a mi közönségesen valo meg váltonk. parantsollya hogy öket szeresük. [**228b:**]

3 Ez a szeretet három dologból áll, mindennek jót kel kivánni, a mikor lehet jót is kel tenni, mind lelki, mind testi képen, El kel szenvedni. a mások fogyatkozásit.

Imé fiam, ez a valoságos felebaráti szeretet, az jó erkölcsöknek. ez az egyik fundámentuma., és valoságos jele a keresztyéni elménck, enélkül nem lehet tettzeni az Istennek. . se semmi valoságos jó erkölcsöd nem lehet, szükséges tehát. hogy ezt gyakorollyad még jó idején

1. szoktasad arra magadot, hogy ugy tekints minden embereket mint atyád fiait, és ugy mint atyád fiainak., kíványad jóvókat, légy jól tevö, és kedveskedö mindenekhez, légy könyörületeségel. a szegényekhez, és a nyomorultakhoz., ne légy irigységel a gazdagokhoz, se azokhoz a kiknek jól fóly a dolgok.,[871] szeresed ajokot, jó erköl-[**229a:**]-csökért, a gonoszokot[872] azért. hogy joká legyenek, kíványad az elsöknek. a végig valo meg maradást, a töbinek a meg térést., gyülöllyed a vétket. a mely az ember. munkája, de az embert szeresed, a ki az Isten munkája

2. Mert a semmi. hogy ha tsak másnak jót kivánsz. ha tselekedetedel meg nem mutatod, ha a meg lehet, szoktasad magadot a másal gyorsaságal valo jó tételre. tehettséged szerént., a felebarátal pedig három féle képen lehet jól tenni. téstében. betsületében. és lelkében.

A mi az elsöt illeti, segittsed[873] másokot szükségekben. az alkalmatoság, és atehettséged szerént. adgy örömest asze-

[871] a dolgok., [*d* megkezdett *g*-ből javítva.]

[872] erkölcsökért. ⟨a gonokot⟩ a gonoszokot [A javítás a törlés fölé írva; Mikes kezeírása? Vö. az 50. sz. jegyz.]

[873] segittsed [Első *t*–*d*-ből javítva.]

gényeknek. oh! mely szép jó erkölcs egy ifiuban. a szegénynek valo könyörületeség, és szánakodás. boldog aki el mondhattya jóbal, *gyermekségemtöl fogvást nevekedet velem a könyörületeség.* mert az olyanon. az Isten [**229b:**] áldása böségel leszen.. egész életében. és halálának orájan. a mint az irás mondgya.

Jób 21
Eleemosina ab omni peccato, et a morte liberat, et non patietur animam ire ad tenebras. Tob. 4.

A mi a felebarát. betsületét illeti, arra igen kel. vigyáznod., ha ártatlanul vádollyák. fogjad párttyát. ha valamely rosz tselekedetit ki nyilatkoztattyák, menttsed a menyiben lehet, és fedezd el rosz tselekedetit, és mutasd meg a ki arrol beszél neked, hogy az ember szollást nem szereted, és hogy a felebarát betsületire vigyázni kel.

A mi alelkét illeti. felebarátodnak.[874] mint hogy annak jova, a jó erkölcsböl, és az üdveségböl áll, és mint hogy eleg nagyob atöbb jók közöt, azért ezeket meg kel nyerned felebaratodnak., imádkozni kel érette, a rosz erkölcsöt, és arosz alkalmatoságokot el kel véle hagyatni. vagy[875] magad, vagy mások által. eszerént kel tselekedni fö képen azokal. a kikel leg gyakortáb vagy, ugy mint jó akaroidal. társaidal. és tselé[**230a:**]didel. a valoságos felebaráti szeretet. a, hogy ötet szeresed az üdveségért. és az örökké valoságért

Vagyon még hátra egy harmadik dolog mely a felebaráti szeretetthez tartozik. a mely nem egyéb, hanem hogy szeretettel. szenvedgyed az ö fogyatkozásit, és menttsed okoságal az ö[876] vétkeit. ne légy az itéletben., se a feddésben. gyors, a melyet nem kel tselekedni se szükség, se haszon nélkül.

Intellige quae proximi sunt. ex te ipso. Eccli 31. 18.

Végtire fiam. a nagy rendi a felebaráti szeretetnek. abban áll., hogy ötet magadrol itéllyed. valamint abölcs mondgya, *Magadrol itéllyed.. a felebaratod dolgait.* kövesed még ezt. a nagy tudományt, a melyre. mind az irás, mind a természet tanit. *soha azt ne tselekedgyed másokal., a mit nem akarnád hogy mások tselekedgyenek veled.*[877] Az üdvezitö hasonlot

Tobiae 4,

[874] felebarátodnak. [Második *e*—*b*-ből javítva.]

[875] vagy magad, [*v*—*m*-ből javítva.]

[876] az ö [*az*—*ö*-ből javítva; *ö* — beszúrás;] vétkeit. ne⟨gy⟩légy *ne e*-je fölött áthúzott ékezet; a szó eredetileg *négy* volt.]

[877] veled [Kereszttel jelölt beszúrás a lap alján. Nem Mikes *d* típusa; vö. az 50. sz. jegyz.]

mond; *A mely mértékel mértek másoknak. azon mértékel viszá mérettetik néktek,. Minde-*[**230b:**]*neket azért a mit akartok hogy az emberek mivellyenek néktek, ti*[878] *is mivellyétek nékik* matth. 7.

XVII Rész

A felebaráti intésröl.

A mit ide fellyeb mondottunk akötelesegröl, a melyre a felebaráti szeretet köteledzi akeresztyéneket, hogy a felebarattyok üdveségire vigyázanak, meg érdemli hogy még arrol nagyob gondolkodásal legyünk. mint egy olyan nagy dologrol a melyet noha nem tudgyák, és el mulattyák sokan, ezt a köteleséget nem üsmervén, új dolognak. és hihetetlennek tarttyák

Mind azon által nintsen semmi ennél közönségeseb aszent irásban a mely azt tanittya. hogy. *az Isten parantsolatot adot. kinek, kinek az ö felebarattya felöl. vigasztallyátok, és épittsétek egy mást. Egymást inttsétek. Ne legyetek részesek a* [**231a:**] *setéttségnek gyümölcstelen tselekedetiben.* az az a vétekben. *hanem inkáb meg fedgyétek.* Eccli 17 12. 1 tessa 5. 11. rom. 15 14.

Végtire, szeretni kel az Istent. mindenek felet, és a[879] felebarátot mint magunkot, mert hogy szerethettyük felebarátunkot mint magunkot, hogy ha az ö[880] leg nagyob szükségeire. mellyek az üdvesége. oly keveset hajtunk, hogy azokot el hagyuk. leg kiseb hasznunkért., Es hogy szerettyük az Istent mindenek felet. hogy ha azon nem igyekezünk., hogy ötet meg ne banttsák., hogy ha abban modunk vagyon. Ephes. 5. 11

Ez akötelesség olyan nagy, hogy szent chrysostomusal rettentö dolgot mondatot, ugy mint, hogy az Isten nem aláb valo képen kér töllünk számot a más üdveségiröl, valamint a magunkérol. És ha szinte szentül éltünk volna is[881] egész életünkben, de ha bizonyos alkalmatoságokban el mulattuk a felebarátunk üdveségit,. a jó élet haszontalaná lészen. a bizonyos. hogy ez az el mulatás. olyan vétkes, hogy az S. Chrysost. lib 3. adversus vituperatores vitae monasticae.

[878] ti ⟨is⟩ is [Törlés tollhiba miatt; a javítás a törlés fölé írva.]
[879] a ⟨jó⟩ felebarátot
[880] az ö ⟨szükségeire⟩ leg nagyob szükségeire.
[881] is [Beszúrás;] egész életünkben, [*bě* — későbbi beírás sötétebb tintával, rövidítésjellel.]

[231b:] egyedül oka lehet kárhozatunknak., ennek ezt az okát. adgya, hogy a ki elmulattya meg segiteni felebarattyát szükségiben, azt az Isten meg veti az itéletkor,: akar mely jót tselekedet volna is mást, anyival is inkáb a ki el mulattya meg segiteni attya fiát az olyan nagy dologban, a mitsodás az üdveség, meg érdemel minden féle büntetést

Ennek a nagy köteleségnek végben vitele, a felebaráti intés[882] parantsolattyának követésin áll, a mely parantsolatot az urtol vettük, és amelynek rendét eszerént adgya elönkben. *Ha vetkezik ellened az Atyád fia. meny el és fed meg ötet különösön., ha meg halgat. meg nyerted ötet, ha pedig meg nem halgat, végy egy.*[883] *vagy két bizonyságot melléd. ha azokot meg nem halgattya, mond meg az anyaszent egyháznak.*

Matth 18.

Hogy jól meg értethesem veled ezt a parantsolatot. a melyet oly kevesen tudgyák es követik; négy, vagy őt igaságot teszek it fel néked. a melyek.[884] azt könyen meg értetetik veled, mind **[232a:]** pedig követetik.

Az elsö azt a véget tekinti. a melyre ez a parantsolat adatot, a mely nem más. hanem hogy, a felebarát a ki vétkezet, hogy abban viszá ne esék. vagy hogy mások ne kövesék példáját.

A masodik a. hogy ez a parantsolat. nem tsak a felyeb valokot köteledzi. hanem minden féle személyeket, mivel hogy ez a parantsolat, szereteti parantsolat, mondgya szent thamás, arra minden keresztyének kötelesek.

A harmadik a, hogy ez a köteleség. hogy a felebarátot meg ne engedgyék a roszban esni, tsak akorá értödik, a midön ez a két dolog együt találkoznak., 1. a midön tudgyák a rosznak végben[885] menetelét, és a veszedelmet a melyben a felebarát abban eshetik, vagy abban ejthet másokot, 2. a midön a más vétkit meg gátol hattyák., mivel nem tartozunk olyan dolgot tselekedni, a mely hatalmunkban nintsen

[882] intés⟨nek⟩ parantsolattyának
[883] egy. ⟨két,⟩ vagy két
[884] a melyek. ⟨mind⟩ azt
[885] végben ⟨vi-⟩ menetelét, [Törlés a sor végén.]

A negyedik a, hogy ez a hatalom, a melyel meg **[232b:]** nem kel engedni a roszat. nem tsak arra értödik hogy mi mit tselekedhetünk magunktol, hanem még mások által, ezt is akarta az üdvezitö velünk meg értetni mondván.: ha nem halgat tégedet. végy másokot is magad mellé, ha azokot sem halgattya. mond meg az Anyaszent egy háznak.

Az ötödik a, hogy a midön azt hagyák. hogy meg kel mondani az anyaszent egyháznak, az az, a fellyeb valoknak, a véghez mehet vagy titkon. vagy nyilván. a midön a[886] meg lehet titkon. nem szükséges azt ki nyilatkoztatni.

Ez igy lévén, az atyafiságos intésnek parantsolattya arra kötelez mindnyájunkot, hogy meg gátollyuk a más vétkit, a midön azt tudgyuk. és[887] meg lehet. azt orvosolni vagy magunk, vagy mások által. ebböl következik tehát, hogy ezt a parantsolatot véghez lehesen vinni, ki ki tartozik meg gátolni a roszat más által, a midön maga által nem lehet.

Ennek aköteleségnek nagyságárol immár szolottunk. a melyet a nagy vétek nélkül el mulathattyák, és a melynek el mulatása nagy **[233a:]** számadásal lészen az Isten[888] itéletekor, egy szoval fiam, nem vétkes dologé Isten elött. a midön valakit látnak. vagy tudnak. lelki veszedelemben lenni, és a segittséget mellyet adhatnának nékie, tsak meg vetik, tsak anyit gondolni a felebarátal. a midön haláloson vétkezik. . mint ha tsak egy pohár vizet innék, *ha valaki szükségben lattya lenni az attya fiát*, mondgya szent János. *és bé zárja szivét elötte, miképen marad meg az Isten szeretete abban?* ha ez igy vagyon a testi szükségekben., mi lészen a lelkiekben?. szent Chrysostomus azt mondgya, hogy nagy kegyetlenség igy el hagyni a felebarátot, és hogy ha a nagy keménység volna egy emberben ha nem segitene a terh alat el eset[889] oktalan állatnak. mitsoda ke**[233b:]**gyetlenség nem volna egy keresztyéntöl. azt nem tselekedni atyafiáért, a mit az emberek tselekesznek. egy oktalan állatért. egy oktalan állat el esik mondgya szent Bernárd.

1 joan. 3. 17

S. Chrys. de ferendis reprehensionibus.

hom. 4 in 1. ad. cor.

[886] a midön a ⟨midön⟩ meg lehet

[887] és ⟨a⟩ meg lehet. azt orvosolni vagy magunk, ⟨által,⟩ vagy mások által.

[888] [Előző lap alján, őrszók: *számadásal lészen az Isten*]

[889] el esest [Íráshiba *el eset(t)* helyett.]

és találkozik olyan a ki[890] fel segittse. a lélek pedig el veszti magát. és senki azal nem gondol.

Hogy ha az ó törvény. mondgya szent Chrysostomus, azt parantsolá hogy még az ellenség ökrét se hagyák el, a midön láttyák hogy el tévelyedet. hanem viszá vigyék az urának., a ki el mulattya, és el hagya, nem az ellensége el tévelyedet ökrét, hanem akeresztyén attyafiának lelkét el veszni a vétekért, az olyan mitsoda botsánatot várhat?

Ha ate atyád fia mondgya szent Agoston, valamely halálos sebben volna, és azt el akarná titkolni azért hogy azon valamely mettzést ne tegyenek, nem volnaé kegyetlenség tölled, ha teis el akarnád véle **[234a:]** együt azt titkolni, ellenben pedig a hozája valo irgalmaság volna,[891] ha sebét ki nyilatkoztatnád annak. aki azt meg orvosolhatná, menyivel inkáb tartozunk tehát hasonlot tselekedni az ö lelkének sebéért, a melynek el mulatása sokal veszedelmeseb, hogy ha a szivben azt meg hagyák nevekedni, és annak halálát okozni

végtire, ha valamely gyuladásnak az kezdetét láttad volna, a melyet vagy magad, vagy mások által el ólthattad volna, ha ezt el mulatnád.,[892] nem volnálé oka az égésnek.? el itélheted ezen hasonlatoságbol. mitsoda nagy roszat tselekeszel[893] a midön tudván felebarátodnak vétkét, azt el titkolod, nem adván tudtára annak aki arrol tehetne., a bizonyos tehát, hogy **[234b:]** számot fogsz Isten elöt adni[894] a roszért melyet felebarátod tselekedet, és a melyet meg gátolhattad volna, ha arrol meg inttetted volna.

Tekinsd meg fiam, és fontold meg jól ezeket az ókókót.

Mit fogsz felelni az Istennek az ö itéletekor, hogy ha azt el fogod mulatni, lágyságbol. félelelemböl. vagy nyomorult kedvezésböl. a mint etörténik gyakorta, mit fogsz felelni a midön szemedre hányák., hogy inkáb kivántál tettzeni a felebarátodnak, mint sem az Istennek.? De mit mondasz arra, a midön elodben teszik, hogy gyakorta meg gátolhat-

[890] a ki [*ki* — beszúrás. Mikestől?]
[891] volna, ⟨hogy⟩ ha [*ha* ⟨hogy⟩ fölé írva.]
[892] el mulatnád., ⟨v⟩ nem volnálé
[893] tselekeszel [Szóvégi *l*—*r*-ből? javítva.]
[894] adni [*d*—*n*-ből javítva.]

tad volna a más vétkit veszedelem nélkül, hogy ha valamely tartalék, lágyság, vagy kedv keresés meg nem tartoztatot volna.? ugyan akor[895] lészen a, hogy vétkes lész a más vétkiért. meg is lész terhelve[896] olyan vétke-[**235a:**]kel, a melyeket meg gátolhattad volna, és melyeket halgatásodal okoztad, a melyekröl az Istennek. számot fogsz adni,

El kel fiam ezeket a veszedelmeket kerülni, és annak okáért, kövesed azt, a mit az Isten fia hágy nékünk. A midön látod hogy az Istent halálosan meg bánttya valaki, ugy mint, esküvésel. tisztátalan szókal,[897] vagy tégedet valamely vétekre valo. ingerlésel, igyekezél azon. hogy ezekröl el fordittsad. szép intésidel. hogy ha azt nem tselekedheted., nem lévén arra elegendö bátorságod, vagy hatalmad, tselekedgyed azt a mit az ur parantsol néked,[898] valamely más értelmes embereket kérj arra, a kik gondolhatod hogy jóbban véghez viszik náladnál.

Ezt a rendet, a mi urunk után. szent.[**235b:**] Agoston adgya elönkben. 109 dik levelében, mondván. *Ne gondollyátok azt hogy ártani fogtok a felebarátnak. ha vétkit a meg gyogyitásnak kedviért ki nyilatkoztattyátok, de söt még vétkesek lesztek, veszedelmiért, hogy ha meg menthetitek ötet. attol. tudtára adván annak aki azt meg gyogyithattya, és ha ti halgatástokal; el veszni hagyátok.* *

* quaest c. 1. non[899] vos judicetis esse malevolos, quando crimen alterius indicatis magis quippe innocentes non estis, si fratres vestros quos indicando corrigere potestis tacendo perire permittis.

Hogy ha eszerént kel tselekedni akor, a midön, a felebarátunk vétke tsak magának árt, annál is inkáb tartozunk azal. a midön másoknak is árthat. rosz példájával, és gonosz beszédivel., mivel olyankor el kel hagyni a haszontalan valo különös intést, és ahoz kel menni egyenesen. a ki arol tehet. és akinek kel is arol tenni.

Végtire fiam. legyenek elmédben. szent jakabnak ezek a szavai. *Atyám fiai ha ki el tévelyedik közülletek az igazságrol.* Jacob. 5. 19

[895] akor ⟨leg l⟩ lészen a,
[896] terhelve [*l*—*r*-ből javítva.]
[897] szókal. [*ó*—*ö*-ből javítva.]
[898] néked, ⟨és helyetted⟩ valamely [Törlés a sor végén.]
[899] non ⟨minus⟩ vos

és meg téríti valaki ötet, tudni kell. hogy a ki meg teriteti a bü[**236a:**]*nőst, az ő tévelygő utárol. meg szabadittya annak lelkét a haláltol., és el födözi a bünöknek*[900] *sokaságát.*

XVIII Rész

A baráttsagrol.

A baráttságrol is kivántatik itt szollanom, mivel az igen foganatos hogy az ifiakot a jóra. vagy a roszra vezese. az ö jó, vagy rosz hajlandoságok szerént, és azért is mert, az ifiak termeszet szerént hajlandok lévén a szeretetre. természet szerént, és azon kivül is nem tudván jol meg külömböztetni a jó.[901] baráttságot. a ártalmastol., gyakorta történik hogy igen rosz baráttságban esnek, a mely veszedelemre tészi öket, és gyakorta oka lesz el veszéseknek, ez okáért szükséges,[902] hogy erre [**236b:**] elegendö oktatást vegyenek magoknak, meg tanulván el kerülni a rosz baráttságot, és hasznokra forditani ajót.

külömbség vagyon a felebaráti szeretet, és abaráttság közöt, tartozunk minden embereket szeretni, a mint már azt meg mondottuk. de nem lehet baráttságban lenni minden emberekel, mert abaráttság különös szeretet.

A baráttság hogy mi légyen, az, aszeretetnek. olyan egy más közöt valo közlése. a melyel két személy egy mást[903] szereti különösön, és egy másnak jovát keresi.

A baráttság mindenkor azt a véget követi a mely végre köttetet, ha a jó akaroban a roszat szeretik. a baráttság rosz, és vétkes, ha ajót szeretik, abaráttság jó. és ditséretes, de annak ajonak valoságos jó erkölcsnek kel lenni. vagy olyan tekélleteségnek. amely ajó erkölcsre vigyen. ugy mint, a tudomány, ajó természet. és mások illyenek.. [**237a:**]

A baráttság hogy jó, és valoságos legyen, három féle tulajdonsága legyen, ugy mint, szükséges hogy a jó erkölcsre

[900] bün⟨n⟩öknek

[901] a jó. ⟨az⟩ baráttságot. a [*az* helyett.] ártalmastol.,

[902] szükséges, ⟨k⟩ hogy

[903] egy mást [Mikes íráshibából *egy más*-t írt, melyet idegen kéz? javított úgy, hogy a szó *s* betűjére ráírt egy új *ſ* betűt és mellé *t* betűt.]

legyen épitve, ajó erkölcsre igyekezék. és a jó erkölcstöl vezettessék.

1 A jó erkölcsre szükséges hogy legyen épitve, az.az, hogy a jó akarot, valamely jó és ditséretes[904] erkölcsiért, és természetiért kel szeretni,

2. A jó erkölcsre igyekezék, mert abarattságnak, a jó akaroja jovát kel ohajtani és keresni, a jó erkölcs pedig. minden más jovak felet nagyob. és szükségeseb., a mely baráttság a jó akarokot arra viszi. hogy egy másnak más jókót szerezenek. és a jó erkölcsöt el mulásák. a nem barattság. hanem nyilván valo tsalárdság.

3. A barattság ajó erkölcstöl vezettessék. az az, hogy ajó erkölcs rendellye azt. és hogy. **[237b:]** a jó akaro ne tselekedgyék semmit olyat a baráttyáért, a mely ellenkezék a jó erkölcsel. a mely baráttság meg bántattya az Istent. a jó akarojáért, az utálatos, és átkozot baráttság, mert inkáb szereteti az embert, az Istennél.

Ezen három tulajdonságbol; könyen meg választhatod fiam. a jó baráttságot. arosztol. és azt a melyiket keresned kel, attol., a melyiket kerülnöd kel.

1. El kel kerülnöd az olyannak baráttságát. akiben semmi jó erkölcsöt nem üsmérsz. se olyan tekélleteséget, a melyet szerethetnéd, de söt még inkáb az olyanok baráttságát., a kikben rosz erkölcsöt láthatz. ugy mint tisztátalanságot, részegséget, esküvést, az illyen oly veszedelmes baráttság. a mely beléd olttya rosz természeteket, mert valamint a bölcs mondgya *Az esztelenek jó akaroja.*, ugy mint a rosz erkölcsüeké. *hasonlo lészen hozájok.* **[238a:]** prov. 13.

2. kerüllyed az olyan baráttságot a mely jóbbá nem tészen, illyen az olyanok baráttságok. akik tsak a magok hasznokot keresik. az olyanokét is. akik[905] nem intenek ajóra. és az üdveségedre. a mikor a meg lehet. de fö képen az olyanak baráttságától irtozál. a ki avétekre ingerel, a ki hizelkedik, és aki rosz szokásodban meg akar hagyni, az ilyen jó akaroidot ugy kerüllyed mint nagy ellenségidet,

[904] jó és ditséretes ⟨jó⟩ erkölcsiért,
[905] akik ⟨meg⟩ nem

3. kerüllyed az olyanak baráttságát. a ki te éretted, és anéked valo tettzésért. az Istent semminek tarttya meg bántani. példának okáért. lopni, tsalni, veszekedni, eskünni, embert szollani,[906] fele baráttyát meg bántani. és több illyeneket. vesd meg az ilyen baráttságokot. és mindenkor elmédben legyen szent Ambrusnak ez a szép mondása. *hogy aki az Istenhez hüségtelen. a nem lehet jó akaroja egy embernek.*

S. Ambr. 3. offic. c. 16. non potest homini esse amicus. qui Deo fuerit infidus.

Ellenben pedig keresed az ollyannak [**238b:**] baráttságát a ki minden jóra menendö. és akiben olyan jó természetet látz, a melyet követheted. az olyanokét, a kik ajó erkölcsre visznek, jó példájokal, és jó beszédekel, kik segitenek tanátsokal, kik rosz szokásidért. néked nem hizelkednek, hanem azokrol meg intenek szeretettel. ezen szép mondása szerént abölcsnek, *hogy ajó akarotol vett sebek jobbak., mint sem az ellenségtöl vett tsokok.*

prov. 27. 6.

Végtire olyan. jó akaroid legyenek. a kik az Isteni félelemre vigyázanak baráttságokban, és akik a te leg nagyob jódra tzélozanak. ugy mint, az üdveségedre. Az illyenek fiam. ajó. és a[907] valoságos baráttságok, ezeket annál is inkáb kel keresned, hogy igen ritkák. és ha illyenekre találsz. meg tarttsad azokot. az illyen baráttságokrol mondgya a bölcs. *Hogy a hü jó akaro. erös oltalom., hogy aki olyanra talált. kintset talált, hogy semmit nem hasonlithatni az olyan jó akarohoz, mivel* [**239a:**] *sokal. jóbb. az aranynál. és az ezüstnél. és hogy mind az életnek, mind a meg halhatatlanságnak orvosága.* szeresed és keresed az illyen baráttságot. igyekezél annak meg találásara és a midön meg találod tarsd meg azt szorgalmatoságal., és el ne hadgyad valamely változo. és álhatatlanságbol. valamint etörténik az ifiakal, *El ne hadgyad a régi barátodot mondgya a bölcs, mert az új nem lészen. hozája hasonlo.*[908]

Ecclé. 6.

Ecclé. 9

Hogy meg találhasad az ilyen baráttságot emlékezél meg elöször arra. hogy azt gyakorta kel kérni Istentöl., mert atölle származik. *A ki ötet féli. ötet meg találllya* mondgya

Ecclé. 6

[906] szollani, ⟨me⟩ fele baráttyát meg bántani.

[907] a [Beszúrás.]

[908] mondgya a bölcs, mert az új nem lészen, hozája hasonlo. ⟨mondgya a bölcs.⟩

abölcs. Másodszor te légy elsö a szeretetre. mert hogy, szeresenek. szeress. de ennek a szeretetnek olyannak kel lenni a mint meg mondottuk, a jó erkölcsre legyen épitve. a jó erkölcsre igyekezék. és ajó erkölcstöl vezettessék

[**239b:**] *XIX Rész*

A játékokrol. és a mulattságokrol.

A mulattság[909] szükséges, az elme könyebitésére. fö képen az ifiaknak., a mulattságra való játék, hozájok inkáb illik, a mind természetekel. mind elméjekel meg egyezik.

A játek. tehát. és a mulattság nem ellenkezik ajó erkölcsel., de söt még azt hagyák, és a, jó erkölcsü tselekedet, ha ugy mégyen végben a mint kivántatik.

Hogy pediglen illyen lehesen. szükséges mindenek felet. hogy a szándék jó legyen., az az, hogy a játék az elme mulatására legyen. hogy alkalmatosab lehesen amunkára. a melyet el nem győzhetné, ha mindenkor foglalatoságban volna. ugy anyira, hogy tsak a munkáért legyen a mulattság, és tsak arra a végre is keresék azt.

Ebböl három féle dolog következik,[910] a melyekre kel vigyázni. hogy a játék. jó, és helyes lehesen.

Elöször, hogy a játékban, a[911] tisztességes [**240a:**] mértékleteségre kel vigyázni, mivel a mód nélkül valo, már nem mulattság. hanem inkáb foglalatoság. nem is azért volna ajáték, hogy a munkára alkalmatosabak lehessenek,[912] (:noha a játéknak tsak arra avégre kel tzélozni.:) hanem tsak a gyönyörüségért., a mely fogyatkozással jár.

De söt még alkalmatlanoká tennék magokot a munkára. mivel a mód nélkül valo játék. az elmét magának el foglallya, és a testnek erejét meg gyengitti. és gyakorta igen árt az egésségnek.

Masodszor, hogy nem kel lenni rendeletlen szeretettel. a játékhoz, valamint gyakorta történik az ifiakal., az ilyen szeretet öket. az el merülésben vetné. sok idöt vesztetne el vélek, és szüntelen, a mulattságrol. valo. gondolatot adna

[909] mulattság [*a* fölött áthúzott ékezet.]
[910] következik, ⟨hogy a jat⟩ a melyekre kel vigyázni. hogy a játék.
[911] a ⟨mer⟩ tisztességes mértékleteségre
[912] lehess⟨n⟩enek, ⟨h⟩ [*lehetnének*ből javítva.]

nékik, az illyen szeretet is az **[240b:]** oka,. hogy soha sem foglallyák magokot valojában, a munkában. és ha szinte a testek a munkában vagyon is. de az elméjek a[913] játékban, és a mulattságban foglalatoskodik.

Harmadszor. el kel kerülni a menyiben lehet. az olyan játékókot.[914] a melyeket szerencse játekoknak hiják. az ilyen játékok az elmét mulattyák, de szomoruságokot, és nyughatatlansagokot is okoznak, igen nehéz azokban a mértékleteséget meg tartani. az olyan játékokot a fösvénységért, és a[915] nyereségért játzodgyák, és nem jó végre. tegyük ezekhez a sok vesztést, a melyeket a szomoruságok. és a keserüségek követik. az után a sok tsalárdságok. igasságtalanságok, harag, esküvés, veszekedés, a melyekel tele vannak rend szerént az olyan játékok. az idönek mód nélkül valo el vesztése, mind az elmében. mind ajoszágban valo nagy fogyatkozások, a harag, türhetetlenség. káromkodás hazugság, fösvénység, **[241a:]** és más többek ilyenek, a melyek a játékot követik. hát még ajátékhoz valo rendeletlen szeretet a mely holtig meg marad. és[916] a mely gyakorta. okoza a joszágnak. és a betsületnek el pusztulását, a melyért a játekosok nagy nyomoruságban esnek, erröl elég példa vagyon.

kerüld el fiam az ilyen játékokot. a melyek egészen ellenkeznek[917] ate jóvadal. tsak az olyan tisztességes játékokot gyakorollyad, a melyek az elmét mulattyák, vagy a testet egéségben tarttyák, vigyáz tehát azokra a miket mondottam néked, de föképen vigyáz a mod nélkül valora, amelyet meg vallya szent Agoston hogy attol vagyon az ifiak meg romlások, azon amód nélkül valon. nem tsak az idöt értik amelyet el vesztegetz, hanem még a pénzt is. a melyet el jádzol. és amelyel kimélve kel bánni. más képen a nyerésért játzodnál, és nem **[241b:]** a mulattságért. és a játék inkáb gyötrödésedre lenne, mint sem mulattságodra, ezekhez teszem azt is. hogy a felettéb valo pénzt a melyet el vesztesz.

S. Aug. lib 2. conf. 4 relaxabantur etiam mihi ad ludendum. habenae ultra temperamentum severitatis in dissolutionem afflictionum variarum

[913] a ⟨jék⟩ játékban,
[914] játékókot. [*játékot*ból javítva.]
[915] a [Beszúrás.]
[916] és [Beszúrás.]
[917] ellenkeznek ⟨aj⟩ ate jóvadal.

sokal jóbb volna a szegényekre forditani, a kiknek szükségek még kiáltani fognak az ur elött. ate mód nélkül pénzben valo játékod ellen. és atöbb játékosok ellen.

XX Rész

Az adakozásrol a fösvénység ellen.

Ugy tettzik mint ha afösvénység nem volna rend szerént valo fogyatkozás az ifiakban. szükséges mind azon által elejekben adni ezt a nagy fogyatkozást. a mely könyen beléjek szivárkozik, és nevekedvén az idövel, igen nagy rendeletlenségeket okoz nékik.

A fösvénység apénznek rendeletlen szeretetétöl származik, epediglen két képen lészen meg, némellyek apénzt azért szeretik, hogy kintset **[242a:]** gyüthesenek, vagy is hogy azal. jószágokot szerezhesenek, mások meg azért. hogy a tzifraságokra. és a gyönyörüségekre költtsék, az elsö ritkán találkozik az ifiakban. de a második nálok rend szerént valo. és ártalmas.

Hogy a nálok rend szerént valo. azt minden nap[918] láthatni. mert mint hogy mód nélkül szeretik gyönyörüségeket. modot is keresnek arra. hogy azt bé tölthessék, a mely pénz nélkül véghez nem mehet. ettöl is vagyon hogy mindent el követnek. tsak pénzt szerezhesenek, ez okáért sok féle[919] álnokságal élnek. hogy a szüléjektöl pénzt nyerhesenek, a játékban tsalárdok, és még némelykor, vagy lopásal, vagy más képen pénzt szereznek a mint lehet. Ettöl a rosz indulattol vagyon a szegényekhez valo meg[920] keményedés, a gazdagsághoz valo szeretet, a nagyra menetelre valo kivánság. **[242b:]**

Ez a rosz hajlandoság az ifiuságban vévén eredetét, könyen nevekedik, és meg erösödvén idövel, oly igen meg gyükeredzik, hogy soha azt el nem hadgya., ez is okoza közönségesen azt a rendeletlenséget., a melyet látunk a keresztyének közöt. ugyan ezt is sirattya a proféta. mondván. hogy *a legg*

[918] minden nap ⟨lat⟩ [?] láthatni.
[919] sok féle ⟨tsalárdsa⟩ álnokságal
[920] meg ⟨keny⟩ keményedés; [Törlés a sor elején.]

jerem. 6.

kisebiktöl fogvást, a leg nagyobikig. mindnyájan a fösvénységre adták magokot., az az. a világi jóknak rendeletlen szeretetére. a mellyet szent Pál nevezi. *minden féle roszak gyükerének*

1 tim. 6. radix omnium malorum

Ez a rosz erkölcs az ifiakban. három okokbol ered, az elsö az. a melyröl már szolottam. a gyönyörüségekhez valo rendeletlen szeretet, amásodik. avilágban lévö közönséges példa, a mellyet láttyák, hogy tsak a pénzt betsüli. és szereti. és az után futni telhetetlen kivánságal.

A harmadik. ók, a szüléktöl jő, akik erre a szeretetre gerjesztik gyermekeket. még igen kisded korokban. agyermekeknek, tsak arrol beszélnek. hogy miképen keresék életeket, ha szegények. vagy [**243a:**] közép rendüek, vagy is hogy mehesenek fellyeb, es nagyob rendre ha gazdagok, meg tanyitván gyermekeket arra, a mit szent Cyprianus hány szemekre, hogy *jobban szeretik agazdagságokot, akristusnál*, és hogy anyira munkálodnak. ehalando életnek javaiért, hogy tsak keveset. vagy nem is gondolkodnak. az örökös jovakrol.,

S. Cypri. lib. de opere. et eleemosyna. filios quos doces patrimonium magis amare quam christum.

Meg kel elözni még jó idején. kedves fiam ezt a roszat, és meg nem kel engedni hogy el foglallya szivedet, mivel a bizonyos hogy nintsen olyan rosz erkölcs, a mely inkáb nevekednék az idövel ennél. és a melyet nehezeb volna ennél el hagyni, erre valo nézve, ezt jovallom néked.

Elöször. a mint ezt meg mondok. hogy a gyönyörüségnek szeretete. legnagyob oka a fösvénységnek az ifiakban, légy azon minden tehettségedel., hogy meg mérsékelyed ezt a rendeletlen szeretetet, a melyröl el mondhatni. hogy leg na-[**243b:**]gyob akadálya. mind azoknak a jóknak, a mellyekre alkalmatos az ifiuság, az Isten neviért ne olvasad ezeket figyelmeteség nélkül, hanem gondold meg valojában., hogy mitsoda nagy szükséges néked meg tartoztatni, és meg türköztetni a gyönyörüségnek azt a szeretetit.

Másodszor. hogy a szivedet el ne foglallya. a pénznek szeretete, gondolkodgyál gyakorta szent pálnak ezen mondásárol, *hogy a kivánság. minden rosznak gyükere.* azok a roszak pedig avilági vétkek, és a nyomoruságok, a melyekel tellyes, a melyek tsak nem mindnyájan., a fösvénységtöl származnak, a mint ezt könyü volna meg mutatni,

Harmadszor, abban bizonyos légy. hogy a fösvénység[921] sokakot el karhoztat. akár gazdagok, akár szegények legyenek azok, agazdagokot, ha roszul élnek gazdagságokal, a szegényeket, ha a gazdagságot kivánnyák. *tudgyátok meg azt. mondgya szent*[922] *pál, hogy a fösvényeknek nintsen részek az Isten országában.* **[244a:]** Ephes. 5.

4. szoktasad magadot arra, hogy a penzt, tsak a szükségért ohajtsad. és tsak ate tisztességes mulattságodra, és a midön pénzed nintsen békeséges türésel szenvedgyed azt., meg gondolván. hogy menyi szegény vagyon olyan. a kinek még kenyere[923] is nintsen. és hogy az ollyanál jóbb nem vagy. de föképen soha se tsalárdsággal, se álnoksággal, se semmi némü rosz modal. ne igyekezél pénzt szerezni.[924]

5 kerüly el némely[925] tselekedeteket, a melyek a fösvénységnek jelei az ifiakban ugy mint, anyereségért valo játék, a vesztéstöl valo nagy tartás, kevés dologért valo vetekedés. a másét valo meg tartás.

6 szeresed a szegényeket. adgy örömest nékik, a magad mulattságára valo pénzböl, tarts meg holmit az ö szükségekre. nem szégyené anéked hogy oly tékozló vagy a magad gyönyörüségiben köntösiben. és más egyében, a szegények szüksé-**[244b:]**git pedig oly fösvénységel, és keménységel tekinted, akik is noha olyan emberek mint magad, és gyakorta jobbak náladnál Isten elött.

Végtire, vagy szegény vagy, vagy közép rendü, vagy gazdag,

Ha szegény vagy, kérjed az Istennek kegyelmit, hogy békeséges türésel vegyed szegénységedet, és az ö szeretetiért. bizad az ö rendelésire magadot, a ki soha el nem hagya szolgait. *Ha az Istennek*[926] *gondgya vagyon a leg aláb valo teremtet állatira, mondgya az ur, hát reátok hogy ne volna gondgya. keresétek elsöben az Istennek országát, és mindenek meg adatnak néktek.* matth. 6. 24. 25

[921] fösvénység [*ség* — beszúrás.]
[922] szent szent pál,
[923] kenyere ⟨sintsen.⟩ is nintsen.
[924] szerezni. [*z*—*n*-ből javítva.]
[925] némely [*e* fölött áthúzott ékezet.]
[926] Istennek [*k* — javítva.]

1 tim 6

Ha közép rendü vagy, elégedgyél azal, és ne nyughatatlankodgyál. valamely nagyob után, emlékezél meg szent pálnak ezen szavairol., *hogy mind azok kik agazdagságot óhajttyák, akisértetben, és az ördög töriben esnek, és más sok rosz kivánságokban., a melyek* [**245a:**] aveszedelemben[927] vetik, mert a kivanság minden rosznak gyükere.

luk. 6

Hogy[928] ha pedig gazdag vagy, tarts igen aveszedelemtöl, a melyre teszi az gazdagság üdveségedet,. *Jaj néktek gazdagoknak, mert el vettétek vigasztalástokot,* meg másut azt mondgya az ur. *hogy mely nehéz agazdagnak üdvezülni,* hogy el kerülhesed ezt a veszedelmet. kövesed azt. a mit mondottunk a harmadik könyvnek. 10 részében.

Matth. 19

XXI Rész

Az Alamisnárol.

* A mit idé fellyeb mondék az alamisnárol.[929] anékem igen kevésnek láttzék illyen nagy dologról. ugyan ezért is kénszeritettem kedves fiam néked erröl bövebben szollani, hogy jó idején meg tanullyad szeretni, és követni ezt a[930] tselekedetet. a mely oly kedves Isten elött. és a mely oly szük-[**245b:**]séges, és oly hasznos üdveségedre.

Nintsen olyan[931] jó erkölcs. a melyet az irás oly igen jóvallaná, és ditsérné, mint a szegényekel[932] valo jó tételt, és akönyörületeséget, a melyel kel lenni kinek kinek. a más nyomoruságához, és szükségihez, Az Isten ezt anyira meg hadta vala az Izraélitáknak, hogy azt nem akará, hogy senki is a koldulásnak szükségire jusson: Tobiás azt hagyá afiának,

* Deut. 15 Mendicus non erit inter vos. Tobi. 4 noli avertere faciem tuam ab ullo paupere, ita enim fiet ut nec avertatur ate facies Domini.

hogy soha a szegényröl elne fordittsa szemeit, mert ugy, az Isten sem fordittya el szemeit rolla, és segiteni[934] fogja

[927] aveszedelemben ⟨vetik,⟩ vetik, [Törlés tollhiba miatt.]
[928] Hogy ⟨p⟩ ha pedig
[929] az alamisnárol. [*r* megkezdett *k*-ból javítva.]
[930] a ⟨jó⟩ tselekedetet.
[931] olyan [*o*—*a*-ból javítva.]
[932] a szegényekel ⟨valo⟩ valo [Törlés a sor végén.]
[933] Eccli [*i*—*e*-ből javítva.]
[934] segiteni [Első *e* fölött áthúzott ékezet.]

szükségiben. A bölcs arra int hogy el ne vonnyad aszegénytöl az alamisnát. és tölle szemeidet elne fordittsad, az alamisna nem adásal. alkalmatoságot ne adgy aszegénynek, hogy néked roszat kiványon, mert az ö imádságát az Isten meg halgattya, ellenben pedig azt mondgya, hogy a mely alamisnát titkon a szegény kebelében rejtenek, a könyörögni fog azért, aki azt adgya.

Eccli. 29

* Eccli[933] 4 Fili eleemosinam pauperis ne defraudes. et oculos tuos ne transvertas a paupere. . . . non relinquas quaerentibus tibi retro maledicere maledicentis enim tibi in[935] amoritudine animae. exaudietur deprecatio illius.

Az uj testamentumban. semmi oly igen nem hagyatik mint az alamisna. az Isten Fia azt mondgya **[246a:]** hogy az alamisna abünöknek botsánattyát meg nyeri. *Date eleemosynam et ecce omnia munda sunt vobis.* azt is igéri nékünk, hogy bö kézel lesz hozánk, hogy ha mi is adakozo leszünk a szegényekhez, és azon mértékel mér nékünk, mint a mellyel[936] mi mérünk felebarátunknak, szent pál is azt mondgya, hogy az alamisnák, amelyeket mi adunk aszegényeknek, mind anyi[937] ostyák, és áldozatok, amelyekért az Isten irgalmaságát veszük reánk, *Talibus enim hostiis promeretur Deus.* szent János is azt mondgya, hogy a ki nem szánakodik a felebaráttya szükségein, abban se felebaráti, se Isteni szeretet nintsen, mert ha az Istent szeretné. meg segitené felebaráttyát, akit, az Isten azt parantsollya néki hogy ugy szerese mint magát.

Conclude eleemosynam in corde pauperis et haec prote exorabit. ab omni malo.

luk. 11.
luk. 6.
Date et dabitur vobis; eadem quippe mensura qua mensi fueritis. remetietur vobis.

Hebr. 3.
1 joan 3.
siquis viderit fratrem suum necessitatem habere et clauserit vis cera sua ab eo. quomodo charitas Dei manet in eo.

De mind azok közöt, a mi leg nagyob a szent Irásban az alamisnárol, nintsen semmi ami oly világosan meg mutatná annak köteleségit, mint az Isten Fiának szavai. a melyeket fóg mondani az **[246b:]** itélet napján a választattaknak. és ameg vettetteteknek, mondván az elsöknek, *Jövetek Atyámnak áldottai, bírjátok az országot mely néktek készitetetet, mert éheztem, és ennem adtatok. szomjuhoztam, és innom adtatok, mezitelen voltam, és meg ruháztatok* &. az utolsoknak ezeket mondgya, *menyetek el átkozotak az örökké valo tüzre, mert éheztem, ennem nem adtatok, szomjuhoztam. innom nem adtatok.* &. ezekhez adván. hogy valamit a szegényekel tse-

[935] in in [Sor végén és új sor elején.]
[936] a mellyel [Második *l*—*n*-ből javítva.]
[937] anyi ⟨h⟩ ostyák,

lekedtek. vagy töllök meg tagadták, azt ö véle magával tselekedték. vagy ö tölle tagadták meg.

A tsudálatos dolog. hogy az igazaknak minden jó tselekedetek közül. a melyekel. meg érdemlették az örök életet, az Isten Fia. más okát nem adgya elejekben üdveségeknek, hanem azt, hogy könyorületeségel voltanak felebaráttyokhoz, és hogy a vetkek közül, a melyek az örök kárhozatra vetették agonoszokot, tsak épen azö keménységeket hánya szemekre. a melyel. voltak. a mások nyomoruságihoz., és mint hogy az Isten Fia, a ki[938] az öröktöl fogva valo Atyának bölcsesége, semmit se nem tselekedet. senem mondot., a[939] mi **[247a:]** nagy okokra. nem volna épitve. azért nem is lehet más okát adni mondásinak a melyeket fog mondani az itéletkor, hanem azt. hogy tudtunkra akarta adni ezen mondásival., hogy mitsoda nagy dolog elötte. a felebarátal valo jó tétel. és hogy az[940] igazak azon könyörületeségért vették az ö malasztit, a melyek mind végig meg tartották öket ajóban, ellenben pedig a nyomorultakhoz valo keménységek agonoszoknak, voltak okai, hogy az Isten meg nem szánta öket, vétkes nyomoruságokban., és el hagyatatván tölle. valamint ök is el hagyták volt felebaráttyakot.[941] apenitentzia tartatlanságban holtanak meg, és az örök kárhozatban éstenek.

Adná Isten, hogy a keresztyének, mindnyájan jól reá figyelmeznének az Isten Fiának ezen mondásira. és arra, hogy mi fogja öket követni az itélet napján. azért hogy az alamisnálkodást el mulatták. és a felebarátal valo más egyéb jó tételeket: meg fogják akor látni. vétkeket. de már késö lesz. **[247b:]**

Te pediglen kedves fiam, aki idején akarsz üdveségeden munkálodni. arra intelek. hogy meg elözed azt a nyomoruságot., és még most szoktassad magadot, ate tehettséged szerent valo jó téteményekre; szánakozál örömest[942] amások

[938] a ki [Beszúrás.]
[939] a ⟨mi⟩ mi [Tollhiba.]
[940] az ⟨a⟩ igazak
[941] felebaráttyakot. [Az utolsó *a* fölött áthúzott ékezet.]
[942] örömest [*s* —*r*-ből javítva.]

nyomoruságin. a midön[943] egy szegényt, vagy egy nyomorultat látz, gondold meg. hogy nem vagy jóbb annál, és ha ugy nem szenvedtz mint ö; azt tsak egyedül az Isten jóságának tulajdonittsad, és mint hogy jóságal volt hozád, azt akarja hogy te is azal légy az olyanhoz a kinek szüksége vagyon reád, és hogy meg segittsed a jókból melyeket adot néked. a szegénynek szükségire forditván azt. a mi a mulattságodra szolgál. és talám az Isten meg bántására., nevellyed magadban a szánakodásnak ezt a szép jó erkölcsit. a szent Jób példájára. a ki azt mondá. *hogy a más nyomoruságához valo szánakodás, gyermekségivel együt nevekedet benne.* hogy pediglen ezeket jól követhesed, figyelmez a Tobiás szép oktatására. melyet a fiának ád az alamisnárol.

Fiam, adgy alamisnát ate jovaidbol, egy szegényröl se fordisd el szemeidet, ha azt akarod hogy az Isten se forditsa el szemeit rollad. a mint. **[248a:]** *lehet ugy tselekedgyél., ha sokad vagyon böségel adgy. ha kevesed, keveset. de örömest, és azt tud meg, hogy az alamisnával kintset gyüjtesz a szükségnek idejére. mivel az alamisna meg ment mind a vétektöl, mind ahaláltol. és meg oltalmaza alelket a setettségben valo menetetöl. és irgalmaságot nyer azoknak akik alamisnálkodnak.*

* jób. 31. Tob. 4. Ex substantia tua fac eleemosinam. et noli avertere faciem tuam ab ullo paupere. ita enim fiet ut nec ate avertatur facies Domini.
quomodo potueris ita esto misericors. si multum tibi fuerit abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit. etiam exiguum. libenter impertiri stude, premium enim bonum tibi thesauris[944] in die necessitatis, quoniam elemosyna ab omni peccato et a morte[945] liberat. et non patietur animam. ire in tenebras. fiducia magna erit coram summo Deo. eleemosyna omnibus facientibus eam.

Ez az intés egy nehány dolgokra tanit. elöször. hogy az ifiak olyan kötelesek az alamisnára valamint mások.

Másodszor. hogy a magad jóvából[946] adgy alamisnát, és nem amásébol, a mely lopot. vagy roszul kereset jószág volna, hanem olyan jószágbol a mely saját magadé.

Harmadszor. nem kel el idegeniteni aszegényeket. valamint ez, az ifiakal történik, a kik nem tudgyák. mi légyen. a más nyomoruságán valo könyörületeség. **[248b:]**

[943] [Sorvégen:] a [új sor elején:] a midön
[944] thesauris⟨as⟩ [vagy ⟨eo⟩ ?]
[945] morte ⟨bi⟩ liberat.
[946] jóvából [*jávából* is olvasható, mert *ó* javítva van.]

Végtire meg tanit arra, hogy ha kevés javad vagyon is, de az alamisnára tartozol. elödben adgya arendet amelyre kel vigyáznod, az az, hogy a sokbol bövön kel adni, de akevésböl keveset, de örömest, mivel az Isten[947] nem azt tekinti hogy menyit adnak, hanem hogy mitsoda szivel adgyák. *non quantum, sed ex quanto.* ez, azokrol. ertödik, a kiktöl ki nem telik hogy sokat adgyanak, mert a mi agazdagokot illeti, az ö bö adományokbol tettzik ki. a szegényekhez valo bö szeretetek, egy olyan gazdag a ki keveset ád, meg mutattya jól, hogy kevés szánakodásal vagyon aszegényekhez,

ovasad figyelmeteségel fiam ezeket az intéseket. és ugy tekinttsed mint ha tsak tégedet illetnének, tanuld meg azokbol. mitsoda köteles vagy az alamisnára. azt mi formában kel adni. és hogy annak mitsoda nagy hasznai, vannak.: és igy még idején. akönyörületeségnek lelke lészen benned. a mely igen szép. és ditseretes egy ifiuban, és amelyért az Istennek áldását veszed magadra. azt ne mondgyad, hogy néked [**249a:**] más pénzed nintsen. hanem tsak a melyet aszüléid adnak mulattságodra. mert ugyan abbol kel adni aszegényeknek. meg fosztván magadot amulattságoktol. és a hejában valoságoktol. hogy a szegények szükségiröl tehes., eszerént tselekedvén, két jót fogsz tselekedni, egy tselekedetel. a szegényeket meg segitted. és magadot olyan mulattságtol fosztod meg, a melynek el mulatása. vétkeidért valo penitentziául lészen.

XXII Rész

Az alázatoságrol.

Legg utollyára hagyám ezt a jó erköltsöt, mint olyat. a mely tekélletesé tészi atöbbit. és azokot meg tarttya.

A kevélység nem más, hanem amagához valo rendeletlen betsület. ez igen veszedelmes minden embereknek, de fö képen azifiaknak, ez a rosz az elméjekben szivárkozván. nevekedik bennek, az idövel, a jó erkölcsel. atudománnyal. az érdemel. a melyek vannak bennek,[948] vagy a melye-[**249b:**]

[947] az Isten⟨t⟩ nem azt
[948] bennek, [*benned*ből javítva.]

ket magokban gondollyák lenni, a minden jora alkalmatlanoká tészi öket, és minden féle rosz erkölcsre utat nyit nekik.

Tobiae 4. superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. in ipso enim initium sumpsit omnis perditio.

Fiam vigyáz arra hogy soha akevélység ate gondolatodban, se beszédidben. ne uralkodgyék, mert ö volt leg elsö oka a világ minden nyomoruságinak. ezeket mondá tobias a fiának.

Hasonlot mondok fiam néked, oltalmazd meg[949] magadot akevélységtöl. meg ne engedgyed hogy az elmédet el foglallya, üzd el mesze magadtol.: az alázatoság néked szükséges. hogy ellene álhas annak arosz erkölcsnek. a mely véghetetlen roszakot okoz, nem értem itt akülsö, és a beszédel valo alázatoságot, hanem, a valoságos. állandó, és belsö alázatoságot, olyan alázatoságot, a mely ilyen három féle képen tegyen alázatosá., magadban, az Istenhez, és az emberekhez,

Elöször. légy alázatos magadban, nem betsülvén magadot inkáb. mint sem kivántatik., abölcsnek ezen szép mondása szerént. *magadot fel ne magasztallyad gondolatodban. valamint* **[250a:]** *abika.* semmiért magadot ne betsüllyed. se agazdagságért. se nemzettségedert. se szépségedért, az illyenekért valo ditsekedés. illetlen.: és szemtelen. és tsak ahivalkodo elméket illeti. se elmédért. se tudományodért., mert ezek Isten ajándéki. és néki kisebséget tselekednél. ha azokal ditsekednél, se ajó erkölcsért, mivel az. annális inkáb nem tölled vagyon. aki abban ditsekednék, el vesszthetné azt egészen. gyakorta olyan tekélleteségeket gondolunk magunkban lenni. a mellyek. nintsenek, és olyankor magunkot meg tsallyuk, és ha azok bennünk meg vannak, azokért ditsöiteni kel az Istent. mivel tölle származnak. és semmit magunknak nem kel tulajdonittani. mond el szivedböl ezeket. *Non nobis Domine non nobis sed nomini tuo da gloriam.*

Eccle. 6

Szent Bernárdnak. ezt a szép tanitását a szivedben. és az elmédben tarttsad. aki is azt mondgya. hogy az Isten a velünk[950] tett malasztiért egyebet magának nem kiván. hanem hogy azokért di-**[250b:]**tsöittsük, mint azoknak kut

[949] oltalmazd meg ⟨fiam⟩ magadot

[950] velünk [*v* egy megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]

fejét és azok hasznait nekünk adván,[951] igasságtalan. és vétkes dolog volna. hogy ha mi magunknak akarnok venni azoknak hasznait., és azokal a ditsöséget is. meg tartván a magunk részit, és el vévén még az Istenét is. minek utánna meg mondotta volna nékünk maga, hogy azt senkinek nem adgya. Az én ditsöségemet mondá. nem adom másnak. * *Mit fogsz hát nékünk adni oh! uram.* fel kiált erre szent Bernárd. *az en békeségemet adom.* mondgya, *és azt néktek hagyom, elég az uram nékem, és hálá adásal. veszem a mit nékem akarsz adni, és néked hagyom. a mit magadnak meg akarsz tartani, látom hogy a nekem ugy hasznos, ellene mondok a ditsöségnek, mert a tegedet illet. hogy el ne veszesem a békeséget melyet adcz. békeséget akarok. és többet nem. akinek abékeség nem elegendö. te sem vagy annak elegendö. te vagy a mi békeségunk. teis egyesitetted meg magadban azokot. a kik el voltak szakadva.*

* S: Bern. serm. 1. in cant. Gloriam meam alteri non dabo. quid ergo dabis domine quid dabis nobis? pacem inquit do vobis, pacem relinquo vobis, sufficit mihi gratanter suscipio.[952] quod relinquis. et relinquo quod tenes. sic placet, sic mea interesse non dubito. abjuro gloriam prorsus, ne forte si usurpavero non concessum perdam merito et oblatum pacem volo pacem desidero, et nihil amplius. cui non sufficit pax. non sufficis tu. tu es enim pax nostra. qui fecisti utraque unum.

[251a:] Légy alázatos az Istenhez. meg gondolván az ö meg foghatatlan nagyságát. a ki elött semmi vagy. és meg tekintvén azt a hatalmat., és azt az örökös felséget a mely elött reszketnek az Angyalok, üsmérd meg vétkeidet melyeket tselekedtél. azon Felség ellen: a számlálhatatlan. jó tételeményeket. melyeket vettél jóságától., a viszá éléseket a melyekben voltal. azokhoz. a szám adást. a melyeket fogsz még néki adni azokért. hogy mitsoda szükséged vagyon malasztira az üdveségedre: és sok száz illyen dolgokot, és meg látod, hogy felettéb valo okod vagyon a magad meg alázására, és semminek valo tartására.

Légy alázatos az emberekhez. sokan vannak akik Isten elött magokot meg alázák, ugyan is egy féregni teremtet állat, hogy ne hajtaná meg magát. a teremtöje. ura. és birája elött. de az emberekhez kevélyek, meg nem hajthat-

[951] adván, ⟨igasságos dolog⟩ igasságtalan. és vétkes dolog
[952] sus⟨pi⟩cipio.

ván egyébkor magokot elöttök. hanem tsak a mikor arra kételenek, [251b:] ezért is nem valoságos alázatosok,

Hogy az emberekhez jól követhesed ezt a jó erkölcsöt. azt meg kel tudnod hogy három féle emberek vannak, vannak olyanok akik náladnál eléb valok, mások. a kik hozád hasonlok,[953] a többi akik aláb valok, alázatoságal kel lenni mind ezekhez, de külömb féle képen.

A mi az elsöket illeti, légy tisztelettel, engedelmeségel. mind azokhoz, akiknek hatalmok vagyon rajtad. alázatoságal vegyed intéseket, ha más képen tselekednél. akevélység volna, tisztellyed mind azokot is, a kik tégedet meg haladnak az idövel, tudományal. rendel.

A mi ahozád hasonlokot illeti, legy hozájok tisztelettel. betsülettel., ne keresed közöttök az elsöséget, a jó elméjü nem keresi az ilyen hejában valo betsületet., hanem a maga rendét helyesen meg tarttya. a mikor szükséges. az a szükség pedig[954] ritka az ifiuságban. [252a:]

A mi az alábvalokot illeti légy kegyeségel és jóságal azokhoz akik szolgálnak, *És ti urak.* mondgya az apostol. *bányatok kegyeségel tseléditekel. nem fenyegetvén*[955] *öket tudván. azt hogy mindnyájatoknak egy Istene vagyon menyekben. aki elött személy válogatás nintsen.* atöbb aláb való renden lévökhöz légy alázatoságal. és szeretesed vélek magadot. a bölcsnek ezen szép tanitása szerént, *légy kegyeségel a szegények gyülekezetiben* gyorsaságal. szolgály nekik, és segittsed öket szükségekben.

Ephes. 6.

Congregationi pauperum affabilem te facito.

Végtire a kevélységet jobban meg nem lehet hajtani. mint ha azt meg gondollyuk hogy mi légyen az ember. annak alatson voltát. nyomoruságit, rövid életit, halálát. és ezt mi követi, *Miben ditsekedel. oh! föld, oh! hamu,* mondgya abölcs. *aleg hatalmasabnak is az élete rövid. ma király. holnap semmi. az em*[252b:]*ber holta után. a barmok. a kigyok, és a férgek eledele lészen.*

Eccles. 10.

Ne tekintsed fiam a külsö körülötted lévö dolgokot, és a melyek a kevélységre, és a hivalkodásra indittanak, visgáld

[953] hasonlok, ⟨es⟩ a többi [. . .] A mi az elsöket illiti, [de alatta s másutt:] illeti [hangalakban.]

[954] pedig ⟨rar⟩ [?] ritka

[955] fenyegetvén [Elírás.]

meg azt. hogy mi vagy magadban., és meg látod hogy igen sok alázatoságra valót[956] találsz ót. ugyan erre is tanit szent Bernárd ezekben a szép versekben.

S. Bern. medit 6. 3.

Forma, favor populi, fervor juvenilis opusque,
Subripuere tibi noscere quid sit homo.
Unde superbit homo, Cujus Conceptio Culpa.
Nasci poena. labor vita, necesse mori,
post hominem[957] vermis., post vermem foetor et horor.
sic in non hominem, vertitur omnis homo.

Ez azt teszi, hogy ha az ember jol meg visgállya magát, elég oka vagyon arra. hogy meg aláza kevélységit. meg fogja üsmérni, hogy fogantatása a vétekben veti, a születése a nyomoruságra. az élete szüntelen valo munka, a halált el nem kerülheti, holta után meg rothad.[958] meg büdösödik porrá lesz. és ezek tsak a testet tekintik. mivel **[253a:]** aléleknek, az Isten itéletire[959] kel menni. hogy meg itéltessék vagy a boldogságra. vagy a nyomoruságra, és ez az itélet, rettentö még a szenteknek. is,[960] mind ezek elegendök az emberi kevélységnek meg aláztatására, fiam még idején távozál el a kevélységtöl. hanem alázatos, és szemérmetes légy minden gondolatidban, és tselekedetidben.

[956] valót [*t* későbbi betoldás *való* mellé.]
[957] hominem [*e*—*a*-ból, vagy *n*-ből javítva.]
[958] meg rothad [*t*—*d*-ből javítva.]
[959] [Előző lap alján őrszók: *a léleknek az Isten itéle-*]
[960] is [Utólagos beszúrás a két szó közé.]

[253b:] ÖTÖDIK KÖNYV
Az élet rendének választásárol.

Ez az óktatás igen héjános, volna, aleg szeb és szükségeseb resztöl, meg volna fosztatva, hogy ha minek utánna azt meg mutattam volna. hogy miképen kel élni[961] az ifiuságban, azt meg nem mutatnám[962] az ifiaknak. hogy miképen kel jol választani arendet, amelyben kel tölteni életeket, ez az választás olyan dolog, amelynek üsmerettsége annál is szükségeseb az ifiaknak, hogy ök annak nem üsmérik nagy voltát., és hogy amely vétekben esnek ez iránt. azt helyre nem lehet hozni. és ha azt helyre hozák nemelykor, de azt igen nagy bajal. és nehezen., azok avétkek pedig soha sem kitsidek, mivel a mi azokot követi, annak el kel terjedni az ember egész életére: és azok, az örökké valo üdveséget is tekintik, a melynek veszedelmit is okozák gyakorta, Erre valo nézve [254a:] arra igen intelek fiam. hogy figyelmetességel olvasad[963] ezt az utolso könyvet., mind a választásnak. ideje elött. mind a választasnak idejekor., és az után is minek utánna a választás meg volna, mert mindenik idöben tanulhatz. ebböl a könyvböl.

I Rész
Hogy mitsoda szükséges az életnek rendét jól meg választani.

Ennek a választasnak szükséges volta két[964] olyan igazságon áll. a melyet itt ugy kel tekéntenünk. mint ennek az oktatásnak fundámentumát.

Az első a, hogy noha minden rendek jók legyenek is. mind azon[965] által azok nem jók minden féle személyeknek. és olyan rend hasznos egynek. a mely ártalmas volna a másii-

[961] élni [Beszúrás.]
[962] mutatnám ⟨hogy⟩ az ifiaknak, hogy [Törlés a sor elején.]
[963] olvasad ezt [*l* — *z*-ből javítva.] az [. . .] tanulhatz. [*l* beszúrás.]
[964] [Sorvégen:] két [új sor elején:] ⟨két két⟩ olyan
[965] mind azon által azok [*azon n*-je *k*-ból javítva.]

kának. mert az embereknek nintsen egyenlö hajlandoságok. se egyenlö természetek, sebennek nintsen egyenlö. **[254b:]** kegyelme Istennek,

A második a. hogy az Isten külömb külömb féle hivatalokot. és rendeket[966] állitván fel az embereknek. azokot, az ö bölcsesége külömb féle képen is osztogattya el nékik, rendelvén némelyeket egy hivatalra, és másokot másra. valamint egy tselédes gazda. a ki el osztya a tselédi közöt a haznál lévö hivatalokot. a mint azt leg helyesebnek láttya, ugyan ezért is ád az embereknek külömbözö hajlandoságokot. külömbözö elmét, és testi eröt, külömbözö képen osztogattya is nékik kegyelmit, a külömbözö rendeknek szükségi szerént, a melyekre hija öket.

Meg mutattya világosan ez a két igazság hogy mitsoda szükséges mindennek jól meg választani hivatallyát és rendét., mert ha minden hivatal nem jó mindennek, minden tartozik tehát azt jól meg választani. hogy olyan rendben ne esék. a mely véle ellenkeznék. És hogy ha az Isten az embereket egy rendre inkáb hija mint a másikára. ebböl következik **[255a:]** hogy nagy figyelmeteségel kel ahoz fogni., hogy azt lehesen választani a melyik inkáb meg egyezik az Isten akarattyával. és melyre. töb ajándékot adot.

Ez a választás olyan nagy dolog., hogy az embernek java azon áll, mind ez élet, mind a más élet iránt, légy figyelmetes fiam. hogy meg láthasad a nyomoruságokot, a melyekben veti az[967] embereket az élet rendinek rosz választása. amelyekben fog tegedet is vetni, ha arra jól nem vigyász.

Elöször, a mi ez életet illeti, mitsoda jót, és hasznot várhat az olyan. aki olyan rendben ment. a melyet roszul választotta. és a melyre nem alkalmatos, ennél nem lehet nyomorultab állapot. a keserüség a melyben magát láttya lenni a[968] hajlandosága ellen valo választásért, anehézség a melyet szenved hivatallyának végben viteliért, szüntelen

[966] rende⟨nke⟩ket [⟨k⟩ ⟨d⟩ből javítva.]
[967] az ⟨em⟩ embereket [Tollhiba.]
[968] a [Beszúrás.]

valo[969] szomoruságban és gondban veti ötet. a melyekért. mind[970] magának, mind másoknak terhére lészen, és hivatallyában ugy lészen, mint [**255b:**] egy tömlötzben.

A mi pedig[971] az üdveséget illeti, miképen keresheti azt az ember egy olyan rendben,? a melyhez semmi hajlandosága nintsen, se Istentöl arra valo hivatatása, ennek a két dolognak héjánosága. véghetetlen vétekben ejti ötet, a melyet más[972] rendben nem tselekedet volna, a rendihez valo értetlensége. szüntelen valo akadályokban vetik, és nem engedik hogy jól véghez vihese[973] hivatallyát. de mint hogy az Isten akarattyát nem kérte, és tsak vak meröül választotta rendét., azért kegyelmit sem veszi hogy hivatallyát bé töltthese. És bizonyára, ha meg visgállyuk okát a rendeletlenségeknek, a melyeket látunk. minden féle rendben, mind apapi, szerzetes. és avilági rendben, a melyekben sokan roszul viszik végben köteleségeket. meg láttyuk hogy azoknak a nagyob része. a rosz választástol vagyon., és hogy sokan ahivatalokot könyen veszik fel. meg nem visgálván magokot, ha azokra alkalmatosoké. és ha az Istentöl hivatattaké.

[256a:] Hogy bé fejezem ezt a szükséges dolgot. kénszerittek mindent valaki valamely rendnek választásán végez, hogy három dologra igen vigyázon.

Elöször. a keserüségre, és a szomoruságra a melyekben fog lenni holtig, rendének roszul valo választásáért.

2. A nagy számu vétkekre., a melyekben esnek. a rendnek könnyen valo választásáért.

3. Hogy mitsoda veszedelemre teszik üdveségeket az illyen választásért.

Az ollyanok, a kik figyelmeteségel fogják meg visgálni ezeket, vigyázni fognak arra hogy valamit elne mulasanak, ilyen nagy dologban.

[969] valo [Beszúrás.]

[970] mind [*d*—*t*-ből javítva;] magá⟨ba⟩nak, mind [*i*—*a*-ból javítva.] másoknak

[971] pedig ⟨alelk⟩ az üdveséget

[972] más⟨ban⟩ rendben [A javítás a törlés fölé írva.]

[973] véghez vihese ⟨k⟩ hivatallyát. de [*de* — beszúrás;] mint hogy ⟨pe-⟩ az Isten [törlés a sor végén.]

Hogy rend szerént mitsoda. fogyatkozásban esnek. a választásban.

Négy féle fogyatkozást találok., a melyekben esnek szokások szerént az ifiak, az illyen vá-[**256b:**]lasztáskor, a melyek okozák., hogy roszul is viszik végben.

Az elsö a, hogy semmit nem végeznek. a választásrol. és nem hogy okoságal vennének magoknak valamely rendet., és azt, hoszas. és valoságos végezés után. hanem azt némelykor tsak hirtelenségböl. gondolatlanul választtyák. némelykor az alkalmatoságért. gyakorta meg. tsak a hajlandoságert, a melyel vannak egy rendhez. inkáb mint a másikához. meg nem visgálván ha arra alkalmatosoké, ha a jovokra lészené. se azt, ha az, üdveségekre leheté.

A második a, hogy a midön végeznek, roszul végeznek, az az, hogy rosz kezdettel, és nem azt a véget tekintik. a melyet kellene tekinteni avégezesben. nemelyek a rendben, a melyre akarják magokat adni. tsak a kedves életet tekintik; mások, agazdagságokot. az nagyra valo menetelt. mások. a betsületet, a hirt, nevet. egy szoval. mindnyájan. tsak a földi jókót., és a mostani életet tekintik. de igen kevesen vannak, a kik ajó erkölcsre. és az örök [**257a**:] boldogsagrá vigyáznának, noha[974] e volna aleg fövebb vég, a melyre kellene igen vigyázni a végezéskor. azt jól tudgyák mondani,. hogy ez a rend nékem igen jó. hogy a világban elé mehesek, és szerentsémet meg tsinálhasam: de azt nem mondgyák, hogy a nékem[975] jó. azért hogy a jó erkölcsben elé mehesek. és üdveségemet kereshesem., vagy is, a nékem nem jó. mert elöre látom hogy abban az Istent meg bántanám. sok féle képen. olyan köteleségeket látok abban. a melyeket véghez nem vihetném. olyan alkalmatoságokot. és veszedelmeket, a melyek el veszthetnének.

Ez a fogyatkozás nagy, minden féle okból. mert hogy okosan lehesen végezni egy ollyan rendröl, a melyben kel az életet el tölteni meg kel tekinteni avéget, a melyért az élet adatot, az a vég, az Isten szolgálattya., és az öröké valo

[974] noha e⟨l⟩ volna aleg fövebb
[975] hogy a nékem ⟨h⟩ jó.

boldogság, erre a kettöre kel tehát forditani a rendet melyet választanak, másképen tselekedni, olyan, mint a ki meg indulásakor e ltévelyedik. vagy hajo törést szenved még a portusban. **[257b:]**

A harmadik fogyatkozás. a, hogy a midön valamely rendröl végeznek, tanátsot tsak magoktol kérnek, ez a fogyatkozás igen közönséges az ifiaknál. és ennél nagyobat nem lehet tselekedni aválasztásban., hogy is lehetne végezni az életnek leg nagyob dolgárol, olyan korban. a melyben arra, se elegendö itéletek nintsen, se elegendö probájok,[976] hogy ha tanátsot nem kérnek valamely értelmes embertöl; az ilyen tsak a vakmeröségtöl jöhet, vagy a nagy tudatlanságtol, a mely annál is méltób a szánásra. hogy véghetetlen roszat okoz, hogy ha abölcs azt hagya az ifiaknak, *hogy a magok itéletekben ne bizakodgyanak, semmit tanács nélkül ne tselekedgyenek.* legg inkáb az illyen nagy dologban hagya. mint sem másban., ezen intésit a szent léleknek., kel is követniek., figyelmezél jól. erre a fogyatkozásra. mert a gonosz lélek. ezel, gyakorta meg tsallya az ifiakot. az ö választásokban. meg fogjuk mondani ezután. mitsoda személyektöl kel kérni tanátsot.

ne[977] innitaris prudentiae tuae. prov. 3.

Fili sine consilio nihil facias et post factum non poenitebit.

Eccles. 32.

A negyedik fogyatkozás még veszedelmeseb atöbinél, hogy is ne volna, mivel avégezéskor. nem folyamodnak ahoz, akihez kellene folyamod-**[258a:]**ni mindenek felet, ugy mint az Istenhez magához. arrol nem gondolkodnak, hogy hozája folyamodgyanak. az imádság által. hogy alázatoságal kérjék tölle szent sugarlásit. és kegyelmét. akarattyának meg üsmérésére, arra nem figyelmeznek., hogy mitsoda szükségek vagyon segittségire az ilyen nagy választásban. ö a világoságnak Attya. ö tölle származnak ajó tanátsok. ö tölle kel várnunk a rendet, és a hivatalt a melyben. néki tettzik hogy szolgályuk ez életben. és azt az ö kezéböl kel el venni. az irás sok helyt fel tészi, hogy ö azt akarja hogy a nagy dolgainkban hozája folyamodgyunk, és azal meg bántodik, ha ezt a köteleséget el mulattyák, azt meg is engedi gyakorta, hogy a nála nélkül kezdet dolgok, gyalázat-

[976] probájok, [*j* — javítva *n*-ből?]
[977] ⟨ne⟩ ne

tyára fordullyon annak, a ki azt el kezdette. imé erröl valo példa.

Az Izraéliták, el akarván kerülni az ellenségek üldözésit. fel tevék magokban. hogy Egyiptumban menyenek. tsak magok tanátsokbol. nem folyamodván az Istenhez, hogy meg tudgyák ez iránt valo akarattyát, az Isten, ezen tselekedeteket a szemekre hányá nékik aproféta által. [258b:] és azal fenyegeté., hogy szándekoknak jó vége nem lenne, és veszedelmekre fordulna. a mint ugy is lett. *Jaj pártos fiak, ugy mond az ur, hogy tanátsot tartanátok, és nem én általam, és szövést kezdenétek, és nem az én lelkem által, hogy bünt adnátok abünhöz, kik azon jártok hogy alá menyetek egyiptusban. és az én számot meg nem kérdettétek, segittséget reménlvén a farao eröségétöl, és reménségteket. az egyiptus árnyékában vetvén. gyalázatra lészen néktek*[978] *a farao erösége, és az egyiptus árnyekában valo bizakodás szégyenségre.* Adná Isten, hogy mind azok, akik rendek választásárol végeznek. gyakorta elméjekben lennének ezek aszók, ez a példa világosan meg mutattya hogy mi történik azokal. akik midön nagy dologhoz fognak, az Istenhez nem folyamodnak, annak veszedelmes végit is láttyák mind azok, akik hasonlo vétekben esnek. rendek választásakor. a mely dolog. leg nagyob dolga az életnek.

Isai 30.

[259a:] *III Rész*

Az élet rendének jól meg választására. valo modok. elöször, hogy az ifiukorban valo jó élet. igen szükséges, ajó választáshoz.

Minek utánna meg mutattam volna néked a fogyatkozásokot a melyekben esnek az élet rendének választásában., olyan modokot adok elödben. amellyeket kel követned, ha azt jól akarod végben vinni.

Az elsö mód amelyet elödben adok, és a melyet kevesen követik, noha szükséges, anem más. hanem ajó elete az ifiuságnak.

Ezt fiam[979] azért adom elödben., hogy idején meg tanittsalak erre az igazságra, a melyet leg nagyob része az em-

[978] néktek⟨,⟩

[979] fiam [*i*—*a*-ból javítva.]

bereknek nem tudgya, vagy is késön tanullya meg, Hogy nintsen nagyob akadállya az élet jól meg választásának. mint[980] az iffiuságnak vétkei, és hogy arend szerént valo okai arosz választásnak, az ifiuságnak., rendeletlenségi, és vétkei,

Nem nehéz dolog meg mutatni ezt az igazságot. **[259b:]** a melyet sokan meg probállyák minden nap. az Isten hogy meg büntesse vétkeket. meg üsmérteti vélek ezt az igazságot, el is hogya öket a választásnak ilyen nagy dolgában. valamint ök[981] el hagyták szolgálattyát; ugy öis meg nem adgya nékik világoságát. valamint ök is néki se nem engedelmeskedtenek, se nem szerették ötet. az elsö esztendejeket az ördögnek adták, az Istenis meg engedi hogy meg tsallya öket aválasztásban, ellenkezö rendet választván jovokal,[982] és mint hogy akarták halgatni parantsolatit, és szent sugarlásit. ö sem halgattya meg öket, a midön szükségek vagyon segittségére. *segittségül hinak engemet,* mondgya az Isten. prov. 1. *meg nem halgatom öket, keresni fognak. és meg nem találnak engemet. mert utálták az intést, és az Isteni félelmet bé nem vették.*

Az irás tele az olyan fenyegetésekel. a melyekel fenyegeti az Isten hogy meg nem adgya világoságát azoknak, a kik arra érdemetlenek vétkekért, a melyet Ezekiel proféta által teszen. az ir-**[260a:]**toztato. sokan a sidok közül ehez a profétához menének, hogy ö általa meg tudnák az Isten akarattyát. az Isten eszerént szolla a profetához, *Meg nem* Ézék 14. 2. *felelek nékik. mert minden ember az Izrael házából, a ki tisztátalanságát szivében helyhezteti, és hamiságának botránkozását ortzája*[983] *eleiben állattya, és a profétához megyen meg kérdvén ö általa engem, én az Ur. meg felelek annak az ö tisztátalanságinak sokasága szerént.*

Az az, hogy tellyeségel meg nem felelne néki,[984] és meg vonván tölle világoságát meg tsalatkoznék fel tet szándéki-

[980] mint [*t*–*d*-ből javítva.]
[981] ök el⟨y⟩ hagyták
[982] jövokal [Ékezethiba.]
[983] ortzája ⟨elei⟩ eleiben [Törlés a sor végén.]
[984] néki,⟨k⟩

ban. és roszul vinné végben szándékit. vétkeinek büntetésiért.

A királyok historiája rettentö példát ád elönkben, Saul királynak személyében. ez a király sok engedetlenségiért,
1 király. 28. és hálá adatlanságiért. az Isten haragjában lévén. ugy történék egykor. hogy nagy szorongatásban lévén. az ellenségi korül fogván ötet, nagy veszedelemben volt. mind maga mind tábora, nem tudván mi tanátsot adni magának, a papokhoz. és a profétákhoz külde, hogy tud-[**260b:**]nák az Isten akarattyát. és nekié mit kelletnék tselekedni. De az Isten haragban lévén ellene., semmit nem felele. és semmit ki nem nyilatkoztata se a papoknak, se a profétáknak, mondgya az irás. Ez a nyomorult fejdelem, látván hogy az Isten el hagyta volna. kéttségben esvén egy varásló aszonyhoz mene, akit arra[985] kéré. hogy mutatná meg néki. a Samuel lelkét. aki is annak elötte egy kevésel holt volt meg, aki néki attya. és gond viselöje helyet volt, boldog is lett volna, ha mindenkor követte volna tanátsát ennek az Isten emberének, az Isten meg engedé hogy a Samuel lelke néki meg jelennyék, és veszedelmét tölle meg halya. *Mit kérdesz engem. holot az ur eltávozot tölled. és ellenköződhöz ment. mert ugy tselekeszik veled az Ur, a mint*[986] *szollot az én kezem által, mert nem engedtél az ur szavának, az okáért amit szenvedsz. az ur tselekedte ma veled, holnap pedig te, és ate fiaid velem lesztek.* a mint ebéis tellyesedék.

oh ! rettentö példa. ! mely meg mutattya. azt az igazságot. a melyröl szollunk. hogy az Isten el hagya az embereket szükségekben., az elöbbeni vétkeinek büntetésiért. oh Istenem. bár olyan ritka vol-[**261a:**]na ez a példa. a mitsoda rettentö. és ne ujulna meg minden nap anyi ifiakban., akiket az Isten el hagya a rendek választásának nagy dolgában. az ö ifiuságoknak vétkeiért,[987] mert ugyanis mitsoda más oknak tulajdonithattyuk azt, a mit mindennap láttyuk hogy történik sok számu ifiakal., a kik közül némelyek ollyan

[985] akit arra kéré. [*arra* első *r*-je valószínűleg megkezdett *k*-ból javítva.]

[986] a mint [*a* — beszúrás.]

[987] vétkeiért, mert [*v*—*m*-ből javítva.]

rendet választanak. a mely ellenkezik mind jóvokal. mind üdveségekel. a mely gyokorta oka, mind ideig valo, mind örökös veszedelmeknek, mások pediglen., hoszas, és szüntelen valo tétovazásban maradnak, a mely nem engedi nékik hogy valamely rendre adgyák magokot, és[988] el veszteti vélek az életnek leg szebb részit, a melyet ahejában valoságban, és gyakorta a vétekben töltik el, mások meg, szüntelen valo. álhatatlanságban[989] emésztik magokot. a melyért tsak hamar meg unnyák rendeket. alig választottanak egyet. hogy mást ohajtanak, és keresnek: ugyan ezért is nem mennek soha egyikében is elé, mind ezek a rendeletlenségek nem látható jeleié az Isten büntetésinek az ö ifiuságokban tett vétkekért. el is mondhatni nékik igazságal. valamint Samuel. Saulnak. *quia non obedisti voci Domini. idcirco quod páteris fecit tibi Do-*[**261b:**]*minus hodie, mindent valamit szenvedsz, ate engedetlenségedert tselekeszi veled az ur.*

Végtire fiam. ved jól elmédben[990] ezeket, hogy ha még abban az idöben vagy abban akorban nem vagy. hogy rendet válasz, igyekezél ugy élni az Isteni félelemben,, és a vétek el kerülésiben, hogy el ne hagyatasál az ö segittségétöl. amidön a választásnak idejét éred, és oly jó életet ély ifiuságodban. hogy ate jó életedért. az ö áldását vehesed,

Hogy ha pediglen aválasztásnak idejében vagy, minek elötte arrol végeznél. visgáld meg hogy mint éltél addig:. és ha vétekben éltél, vigyáz hogy ne válasz olyan rosz állapotodban., végy idöt arra. hogy penitentziát tarts. és meg térj. tellyeségel az Istenhez. ugy hogy vétkeid ne legyenek okai hogy tégedet el hagyon választásodban. azt mondom még is fiam.. hogy ha abban a vétkes, és penitentzia nélkül valo állapotodban[991] valasztasz., valoságosan arra a veszedelemre teszed magadot. hogy magadot meg tsalod aválasztásban. és soha jovadra nem valik a rend, a melyre adod magadot.

[988] és el ⟨töl⟩ veszteti vélek [*vesz* ⟨töl⟩ fölé írva.]
[989] [Sorvégen:] ál- [új sor elején:] ⟨tatoságban⟩hatatlanságban
[990] élmedben [Ékezethiba.]
[991] állapotodban [*t*—*d*-ből javítva.]

[**262a**:] *IV Rész*

Hogy jól véghez lehesen vinni. az
élet rendének választását, igen
szükséges arrol. gondolkodni meg idö elöt.

Mint hogy az élet[992] választásának rendgye az egész életet illeti, azt nem kel tsak egy naprá, vagy egy kevés idöre hagyni, hanem arrol még jó elöre kel gondolkodni, az ilyen nagy dologhoz nagy készület kel. azért hogy arol. meg érteb[993] elmével lehesen végezni annak idejében., és azért is, hogy abban a szükséges végezésben. keveseb akadályt, és az Istennek több segittségit lehesen találni.

Erre valo nézve három dologra kel vigyáznod, hogy ha még nem vagy a választásrol valo végezésnek idejében.

Az elsö. a. hogy a jó erkölcsben ély, azért hogy az Istennek segittségit vehesed.

ps 142 notam. fac mihi viam in qua ambulem. quia ad te levavi animam meam

A második a, hogy gyakorta kérjed azIsten kegyelmét. a mely meg üsmértese veled az ö akarattyát. oh' én Istenem mutasd meg nékem az utat a melyen járjak. tanits meg engem akaratodra

A harmadik, hogy némelykor gondolkodgyál a ren[**262b**:]dednek választásárol, azért hogy meg üsmérhesed hajlandoságodot, és hogy az Isten mitsoda[994] gondolatokot ád beléd.

V Rész

Hogy mitsoda modokal kel élni. a midön
végeznek. az élet rendinek választásárol.

Meg mondottuk mind eddig hogy mitsoda modokot kel követni minek elötte el érjék a rend választásának idejét, már mostanában azokrol a modokrol. szollok. a melyeket kel követni. a midön aválasztásnak idejét el érték, abölcs arra tanyit, hogy a midön valamely nagy dologrol végeznek. három dologra kel vigyázni.

Eccli 37.

Elöször. hogy tanátsot kel kérni nem minden féle embertöl., hanem egy okos, és jó erkölcsütöl. és minek utánna sokakot számlált volna elé olyanokot, a kik nem alkalmatosok a tanács adásra azt mondgya *hogy ne végy tanátsot az*

Eccles. 37.

[992] az élet⟨nek rendgye.⟩ választásának rendgye
[993] meg érteb [*é—r*-ből javítva.]
[994] mitsoda [*ts—n*-ből javítva.]

ilyenektöl, és az Istenes emberel társalkodgyál. akiben az Isten félelmét látod.

[263a:] Másodszor. magadot kel meg visgálnod. valamint a bölcs mondgya., hogy a szivedben állittsad fel a tanátsot, azt akarja ezel mondani, hogy magadban kel végezned.,[995] és meg visgálni meg ért elmével a dolgot, a melyröl végeznek reá vigyázván arra. hogy mihez éreznek hajlandoságot. és mihez nem. és több effélékre. szent Ambrus tanátsa szerént * *Hogy ki ki üsmérje meg amaga elméjit. és magát abban foglallya., hogy jol véghez vihese rendét a melyet a maga jóvára választot, hogy elöször jól meg visgállya a mit fóg választani. hogy meg üsmérje a magában lévö jó. vagy rosz erkölcsöket, hogy magát meg itéllye. igaságal. és hizelkedés nélkül*

* S. Ambr. libr 1. offi. 44. Unusquisque suum ingenium noverit et ad[996] id se applicet quod sibi aptum delegerit, itaque[997] quid sequatur prius consideret. non solum noverit bona sua, sed etiam vitia cognoscat aequalemque se judicem sui praebeat. ut bonis intendat; vitia declinet

A pogányok magok tudták ezt a szükséges tanátsot, a melyet egy az ö poétájok közül., ezt versben ki tette.

E caelo descendit, nosce te ipsum juvenal. XI. satyr.
Figendum et memori. tractandum pectore: sive **[263b:]**
Conjugium quaeras. vel sacri in parte senatus.
Esse velis. — seu tu magno discrimine Causam.
protegere affectas.: Te Consule, dic tibi quis sis.

3 A bölcs még egy harmadik modot teszen a más kettöhöz, a mely nélkül. atöbbi haszontalanok. a mely az imádság, és a melyben alázatoságal kel kérni az Istent; hogy vezérellye végezésünket, *És mindenekben kérjed az Istent., hogy az igazságban igazgassa utaidot.* Az az, hogy ugy igazgason tégedet., hogy magadot meg ne tsallyad választásodban., az embereknek tanátsiban lehet fogyatkozás. meg tsalhatod magadot végezésedben, hogy ha az Isten öket, és tegedet nem vezérel, aki is kezdete ajó tanácsnak, és aki annak jó végit adhattya.

[995] végezned., [Második *e—é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[996] ad ⟨se⟩ id se [Fölötte az idézet előtt:] szent Ambrus [sor végén:] ta [új sor elején:] ⟨t⟩nátsa [Alatta a latin versben (a variánsban is)] Conjugitum [a forrásban levő *coniugium* helyett.]
[997] itaque [*a* — beszúrás.]

Imé fiam. ezek a három modok, a melyeket követned kel. a rendednek választásában. és ezeket anális nagyob tisztelettel kel követned, hogy a szent lélek maga adgya elödben. hogy pediglen ezekel hasznosan élhess, elödben adom egy más után mind azt, valamit kel tselekedned annak idejében.

[264a:] *VI Rész.*

Hogy mit kellesék tselekedni, a midön a rend választásnak idejét el érték

A mikor az élet rende választásának idejét el éred, (:a melyhez nem kel kezdeni hogy ha lehet. hamaréb. hanem tizen kilentz, vagy husz esztendös korodban:) imé ezeket kel követned.

Minek utánna magadban[998] fel tetted volna. valamely értelmes embernek tanáttsából., arended választásárol valo végezést., végy elegendö idöt arra hogy egészen abban a szükséges végezésben foglalhassad magadot., példának okáért, mint egy három holnapot., vagy többet is ha szükséges. ahoz képest, a mint érzed magadot a rendhez, a melyet akarsz választani, a midön azt az idöt magadban fel tetted. ihon ezeket kövessed.

A végezésednek mind kezdetin. mind egész folytában.; ezen két dolog legyen szemed elött. adolognak nagy volta, és a vég,[999] a melyre kel tzéloznod.

[264b:] A mi adolognak nagyságát illeti, azt el hitetheted magadal, hogy soha ennél nagyob dologrol nem végezhetz, és hogy ezen ál., ez életben valo boldogságod, és az üdveséged a másikában.

A mi pedig a szándékot illeti, az elsö az Isten szolgálattyát., és az üdveségedet tekinttse., ezt a véget kel leg inkáb tekinteni, és mondani, ollyan rendet akarok választani, a melyben. az Istent szolgálhasam. és üdveségemet kereshesem, elégyen tehát a leg fövebb szándékod, és a világi indulatok ebben avégezésben. ezek után legyenek.

[998] magadban [*d* — javítva.]
[999] és a vég,⟨e,⟩ a melyre

Ezen elsö oktatás után; szükséges meg mondanom. hogy mit tselekedgyél., hogy végezésedet jól kezdhesed, és jól folytathasad.

Aztot kezd el agyonáson. és azt jóvallom hogy közönségesen valo gyonást tégy valamely jó. és értelmes papnak. a négy nagy dologra fóg néked szolgálni.

Elöször, meg üsmérteti veled, hogy ha abban az állapotban vagyé, hogy végezhes a választásrol. és ha avétkeid[1000] nem gátollyáké meg ezt a[1001] végezést. a mint már ezt meg mondottuk, 2. hogy Isten elött kedveseb lehes, és inkáb vehesed segittségit. és világositásit. 3. meg visgálván el töltöt **[265a:]** életedet,. meg fogod üsmérni a magadban lévö jó, vagy rosz hajlandoságidot, és meg látod hogy mitsoda rendre vagy alkalmatos, vagy nem., 4. gyontato atya, meg üsmervén természetedet, jobban vezérelhet végezésedben

Azután a Communiora menvén. alázatoságal kérjed az Istent, hogy adgya segittségit abban a végezésben a melyhez kezdesz., emég tsak a kezdete. a végezésnek pedig idejekor e szerént tselekedgyél.

1. Arra vigyáz hogy a[1002] jó életre adgyad magadot, a vétket kerüllyed, és a jó erkölcsöket kövesed, és igy az Isten kegyelmit veszed.

2. Minden nap különös imádságokot mondgy el, a melyekben alázatoságal kérjed az Istent. hogy meg üsmértese veled arendet amelyre. hi. *notam fac mihi viam in qua ambulem.*, elne mulasad minden nap segittségit kérni a szent szüznek, hogy nyerje meg néked azt a kegyelmet, hasonlo képen az örzö Angyalodot is kérjed. **[265b:]**

3 A gyonást és a Communiot gyakorollyad. a szent Misét ha lehet elne mulasad., a melyben kérjed az Isten segittségit, adgy alamisnát tehettséged szerént. ugyan erre a végre, ajánlván azt az Istennek. hogy tölle kegyelmit nyerhesed a rended jó választására.

[1000] avétkeid [*d*—*t*-ből javítva.]

[1001] a [Beszúrás.] véjezést. [Iráshiba *végezést.* helyett; a bekezdés végén:] végezésedben [*g* — *z*-ből jav.]

[1002] a [Beszúrás.]

4. végy magadnak minden nap arra időt a melyben valoságal gondolkodgyál arendröl a melyet kel választanod.

Leg elsö dolog a melyet meg kel visgálni. végezésedben., a két közönségesen valo rendeknek választása. a melyekben foglaltatnak mind a többi, ugy mint, a házaságon kivül valo, és a házaságban valo rendek, a házaságon kivül valo rend, magában foglallya fö képen. az egyházi rendet, és a szerzetes rendet. a házaságban valo rend, pedig. a világi külömbözö rendeket foglallya magában.

leg elöbször is ezt a két közönségesen valo rendet visgáld meg, és nézd meg, hogy a kettö közül melyikéhez vagyon hajlandoságod.

[**266a:**] Hogy ha egyikéhez több hajlandoságod vagyon mint a másikához, vigyáz arra hogy ne mindgyárt kovesed hajlandoságodot., hanem azt jól meg visgállyad.

Elöször. hogy ha a világi életre, tekinsd meg, hogy ha régtöl fogva[1003] vagyoné az a hajlandoságod. hogy ha jó indulat viszené arra, hogy ha nem a joszágoknak kivánságaé. a gyönyörüségnek szeretete. vagy a nagyra vagyásé. a mint egyakorta történik., visgáld meg nehézségeit. és köteleségeit ennek a rendnek, hogy azt könnyebben meg üsmérhesed, szály le avilági különös rendekre, és tekinsd meg azokot[1004] egy más után, kérjed az Istent hogy üsmértese meg veled akarattyát., és hogy meg ne engedgye néked. se ezt a rendet., se mást. akarattya ellen., vesd ki az elmédböl minden rosz indulatit a gyönyörüségnek. a fösvénységnek, nagyra vágyásnak., és más ne légyen elmédben, hanem tsak az Isteni szolgálat, és az üdveséged,. a midön[1005] mind [**266b:**] ezeket[1006] gyakoroltad volna egy jó darab ideig, ha ugyan tsak eza hajlandoság benned meg marad. akoron a világi rendre adhatod magadot, fel tévén mind azon által magadban, hogy abban Istenesen viseled magadot., annak köteleségit végben viszed. az Isteni felelmet magad elött viseled minden tselekedetidben, és egész életedben, de arra vigyáz,

[1003] fogva vagyoné [*f*—*v*-ből javítva.]
[1004] azokot [*t*—*n*-ből javítva.]
[1005] a midön [*d*—*n*-ből javítva.]
[1006] ezeket ⟨kov⟩ gyakoroltad

hogy a világi rendek közöt nevválaszad azt, a melyikében az Istent meg bánthatnád. és magadot el veszthetnéd.

Hogy ha pedig a házaságon kivül valo rendre. ugy mint, az egyházi, vagy a szerzetes rendre érzed vágyásodot, mint hogy erre a két rendre különös hivatás kivántatik, azért, meg ért elmével is kel arrol gondolkodni, és minek elötte arrol végeznél. kérjed az Istent. hogy üsmértesse meg veled akarattyát. meg is fogjuk mondani. a 9.dik. és a 10dik részben. hogy mit kel tselekedni ezen két rend választásában.

Egy szoval fiam, minden gondolatodot kö-**[267a:]**zöllyed a gyontato atyádal. eleiben adván. hogy mitsoda hajlandoságal. vagy egy rendhez. és mitsoda idegenségel. a másikához., hogy mitsoda nehézséget látz az egyikében. és hogy mitsoda indulatbol hajolsz a másikára,[1007] de még másoktol is kérhetz tanátsot, tsak azok olyanok legyenek. a mint ide aláb meg fogjuk mondani.

VII Rész

Hogy mitsoda féle személyektöl. kel kérni tanátsot. az élet rendinek választásában.

Abban nintsen kéttség. hogy ne kelletnék tanátsot kérni az illyen választásban. fö képen az olyantol. a ki a lélek üsméretet üsméri, mivel nintsen senki is a ki világosabban láthasa azt a dolgot mint ö.

De annak. igen nagy jó erkölcsü, és értelmü embernek kel lenni, és a ki kövesse. a következendö rendeket.

1. Ne kiványon mást vezetni az ilyen válasz**[267b:]**tásban. hogy ha arra nem alkalmatos, és hogy ha azt nem tudgya, vagy a tanulásbol. vagy a probából. hogy mikepen lehet meg üsmérni a mások hivatatását.

2. Hogy másra ne figyelmezen. hanem tsak az Istenre, és annak üdveségire akit igazgat. és hogy másra ne vigyázon. tsak arra. hogy az Isten akarattyát kerese.

3. Tegye le minden hajlandoságát. a melyel[1008] lehetne egy rendhez inkáb mint sem a másikához, példának okáért,. egy, egyházi embernek, nem kel az egyházi rendet[1009] jó-

[1007] a másikára [Első *á—é*-ből? javítva.]
[1008] a melyel ⟨he⟩ [?] lehetne
[1009] rendet ⟨/⟩ jóvallani,

vallani, se egy szerzetesnek a szerzetes rendet, az illyent el kel kerülni. nehogy a maga hajlandoságát. az Isten akarattya helyet vegye, még annál is inkáb. nem kel a hasznot tekinteni, a mely igen nagy vétek volna

4. Hogy[1010] igen nagy vigyázásal legyen ebben a Dologban.[1011] a tanáts adásal. ne hirtelenkedgyék, hanem idöt vegyen, a melyben arrol gondolkodhasék, és meg visgalhasa minden részit a dolognak. **[268a:]**

5. Folyamodgyék az Istenhez. hogy meg tudhasa mit tanatsollyon az ö akarattya szerént, és jovára annak a kit igazgat., sokal töbet is bizzék imádságában mint sem amaga elméjiben, nem remélvén semit is magától. hanem tsak az Istentöl kért világoságtol. mert valamint a bölcs mondgya. Sap 9. *kitsoda az. aki meg tudhattya az Istennek szándékát.? vagy ki üsmérheti az ö akarattyát.?*[1012] *Es kitsoda tudhattya az ö gondolattyát.? hogy ha tsak azt maga ki nem nyilatkoztattya. szent Lelke által.*

A gyontato papon kivül. lehet még másoktol is tanátsot kérni, tsak olyanok legyenek. a mint ide fellyeb meg mondok. jó erkölcsüek, okosok. és ne hasznok keresök. az az, hogy mindenek felet. tsak az üdveségit tekinttsék annak. akinek tanátsot adnak, hogy mindeneket jól meg visgállyanak, és hogy ne a magok hasznokot keresék abban, hogy inkáb egyik rendet jóvallyák. mint sem a másikát.

[268b:] *VIII Rész*

Hogy ha leheté az illyen választásban a szüléket halgatni.

Erröl a kérdésröl akarok it szollani. mivel a gyakorta történik, hogy az élet rendének választását.[1013] meg gátollyák. vagy meg háborittyák a szülék, a kik szabadságot nem adnak gyermekeknek a választásra, hanem arra eröltetik, hogy az ö hajlandoságokot. és hasznokot kövesék, a melyben vétkeseké tészik magokot Isten elött, és okai lésznek mind azoknak a rendeletlenségeknek és nyomoruságok-

[1010] Hogy [*H*—*h*-ból javítva.]
[1011] Dologban [*D*—*d*-ből javítva.]
[1012] akarattyát.? [*r*—*a*-ból javítva.]
[1013] választását. ⟨gy⟩ meg gátollyák.

nak a melyek abbol következhetnek, és következnek is gyakorta.

Elöször tehát fiam. ha a szüléid szabadságot adnak rended választására, azért boldognak mondhatod magadot. és hálákot adgy Istennek., hogy ha pedig szabadságot nem adnak a választásra, eszerént tselekedgyél. 1 a mi az egyházi, vagy a szerzetes rendet illeti, 2. a mi a világi rendet[1014] illeti.

[**269a:**] A mi az egyházi, vagy a szerzetes rendet illeti, az ö tanátsok, vagy akarattyok, ne légyen néked elegendö ók arra, hogy egyikét, vagy a másikát válaszad. vagy el hagyad. hanem azt tekinsd meg. ha azokra vagyé hivatalos Istentöl. vagy nem, Ez a két rend tekélleteseb lévén a többinél., a köteleségei is nagyobak. mint sem a töbinek. és ezekre különösön kel hivatatni Istentöl. és követni is kel azt; a midön azt meg üsmérik, és a midön azt meg üsmérik. azokot fel nem kel venni, Erre valo nézve, ha szüléid az egyházi,[1015] vagy a szerzetes rendben akarnak tenni, elöször visgáld meg. hogy ha az Isten[1016] hié vagy sem ezen két rendnek valamelyikére. hogy ha[1017] minek utánna sokáig meg visgáltad volna magadot, azokra hajlandoságodot nem érzed, vigyáz hogy azokot fel ne vegyed; ha szinte azt jovallanák is néked, de még ha szinte eröltetnének is tégedet

Vigyáz mind azon által. arra, hogy az[1018] aka-[**269b:**]rattyokra valo nem állásod. nagy tisztelettel légyen. elejekben adván. tsendesen., hogy nem követheted akarattyakot., mivel idegenséget éresz magadban a rendhez, a melyben akarnak tenni, ezt mások által is adasd elméjekre. és kérjed az Istent, hogy változtassa meg szándékjokot, vagy üsmértesse meg veled. hogy ha azt kövesedé.

Ellenben pediglen, hogy ha az egyházi vagy a szerzetes rendröl. az elmédet le akarnák verni, és ha valamelyikehez nagy hajlandoságal volnál., egyebet nem tselekedhetel., hanem hogy visgáld meg hajlandoságodot ha az Istentöl

[1014] rendet ⟨ren⟩ illeti.
[1015] egyházi, ⟨re⟩ vagy a szerzetes rendben
[1016] az Isten ⟨az⟩ hié [Törlés a sor elején.]
[1017] ha [Beszúrás.]
[1018] az [Beszúrás.]

vagyoné, mert ha az Istentöl vagyon, néki kel engedelmeskedni, és nem az embereknek, azt pedig meg üsméred ha az Istentöl vagyoné; ha azt tselekeszed. a mint azt ez után meg fogjuk mondani, fö képen hogy ha hajlandoságod másra nem tzéloz., hanem hogy az Istent szolgálhasad. és üdvességedet meg nyerhesed. hogy ha hajlandoságod, allando. és meg maradando lészen, minden akadályok közöt is; a nagy jele. hogy az Istentöl vagyon., mind azon által. mind ezekben [**270a**:] semmit ne tselekegyél.[1019] okos. és értelmes emberek tanáttsok nélkül, akik meg tanittsanak arra hogy miképen kövesed az Isten akarattyát., az szüléidhez valo tiszteletnek. meg sértése nélkül.

A mi pedig a világi hivatalokot illeti.[1020] (ha a világi rendre akarod magadot adni:) a szüléid akarattyokhoz kel magadot[1021] szabni. és engedelmeskedned az ö hajlandoságoknak, és itéleteknek. hogy ha tsak a hivatal. a melyben akarnak teni,[1022] az Isten meg bantására nem lészen. vagy a magad jóvával tellyeségel nem ellenkezik., vagy valamely más egyéb nagy okod nem volna a melyekröl mind azon által. tsak magad itéletet ne tégy, hanem okos, és jó erkölcsü emberektöl kérj tanátsot.

A szüléket illetö tanáts. a gyermekek hivataloságirol.

Jól lehet hogy ebben a könyvben tsak a fiakot akarom oktatni, talám az atyák rosz neven nem veszik, hogy ha holmi tanatsot adok nékik, a gyer-[**270b**:]mekekhez valo magok viselésekröl, a midön olyan rendben akarják öket tenni, a melyben egész életyekben kel maradniok; reménlem hogy tanátsimot örömest veszik., hogy ha magokal el hitetik. hogy a mely szeretet viszen arra. hogy gyermekek jovát és üdveségit keresem. ugyan azon szeretet kötelez arrais. hogy az atyákét el ne mulasam. a mely egyik a másikaval jár.

[1019] tselekegyél. [Harmadik *e* fölött áthúzott ékezet.]
[1020] illeti. ⟨hogy⟩/ha a világi
[1021] magadot ⟨a⟩ szabni.
[1022] teni [Beszúrás.] [A bekezdés végén a kézirat alá van húzva.]

Ámbár kevés üsmerettsége légyen is[1023] valakinek abban, hogy mi történik a világban. de tsak hamar észre veheti, hogy az atyák mitsoda roszul igazgattyák gyermekeket ebben a nagy dologban. mert ha szinte nem szollok is az olyanokrol. akik azt el mulattyák. és akik a gyermekek akarattyokra hagyák rendeknek választását, de ollyanok sokan vannak a kik azt nagy dolognak tarttyák, a mint hogy azis, de azal mind más képen bánnak, nem ugy a mint kelene, azt tarttyák, hogy az atyáknak kel rendet választani a fioknak,[1024] az atyai hatalom tészi öket arra szabaddá, és hogy nekik kel tudni. mi jó, és mi nem jó fioknak, noha gyakorta meg tsallyák magokat.

[271a:] Ezen tartás szerént, a gyermekeknek.[1025] akarattyok szerént valo rendet rendelnek, még minek elötte azt az idöt el érjék. hogy válaszanak, és a midön az az idö el közelgetet; akor meg mondgyák nékik szandékjokot, és azon igyekeznek. hogy arra vegyék öket,.

Az illyen tselekedet szenvedhetö volna, hogy ha a szülék meg tartoztatnák szándékjokot, a midön hellyes akadályokot látnak adologban, ugy mint, ha a gyermekeknek nagy idegenségek vagyon valamely rendhez, vagy arra tellyeségel alkalmatlanoknak üsmérik magokot lenni, az olyan jó[1026] atyák. kik valoságal szeretik fiokot. az illyenekre igen vigyáznak.

De az is igaz, hogy sokan vannak olyanok. kik az illyen akadályokra nem hajtanak[1027] kik végben akarják vinni szándékjokot. nem gondolván se idegenségekel,[1028] se alkalmatlanságokal. gyermekeknek, és akik minden féle uton, mo**[271b:]**don azon lesznek. hogy szándékjokot véghez vigyék. leg elöbször a szép szoval akarják öket el hitetni, elméjekre adván, hogy a mely hivatalt nékik szánt, a hasznokra, és jóvokra lészen, a midön e nem használ, akor a

[1023] is [Beszúrás.]
[1024] a fioknak, ⟨azt,⟩ az atyai
[1025] a gyermekeknek. [*r* — beszúrás.]
[1026] jó ⟨szülék⟩ atyák. [Törlés a sor elején.]
[1027] hajtanak ⟨hogy⟩ kik [Törlés a sor elején.]
[1028] idegenségekel, [*d*—*g*-ből javítva.]

fenyegetésre, és a keménységre fokadnak, hogy erövel tselekedgyék. a mit szépen nem akartak tselekedni.

Ez a tselekedet, a mely ellenkezik, az okoságal, és a vallásal, attol. vagyon, hogy az attyák nem a gyermekek különös jóvokot tekéntik. hanem mást egyebet, gyakorta tsak a familiának hasznát tekéntik, nemelykor egyikét inkáb szeretvén, eléb is akarnák tenni a másikának kárával., vagy pediglen, tsak ki akarnák tenni a háztol a melyikét nem szeretik.

Azt mondám hogy ez a tselekedet, ellenkezik az okoságal, és a vallásal; ezt könnyen meg üsmernék az atyák, hogy ha mind egyikét, mind a másikát igazán. és haszon keresés nélkül visgálnák meg.

[272a:] Az okoság arra tanittaná öket., hogy az ember természet szerént szabad. és ura lévén tselekedetinek, nintsen a földön olyan hatalmaság, a ki igaságal arra kötelezhese., a mi ellenkezö az ö jóvával, fö képen a midön olyan dologra kel magát adni, a melynek holtig kel tartani, ki. veszem az olyat., a ki vetkiért valo büntetésül az olyan eröltetést meg érdemlette, vagy az olyat aki rabságban eset, de it nem ezekröl vagyon a kerdés.

Ugyan azon okoság meg mutatná még nékik, hogy atyák. lévén, tartoznak a természet törvénye szerént, afioknak jóvokot keresni, a menyiben töllök lehet, és hogy semmi ugy nem ellenkezik azal a jóval; mint öket olyan hivatalban tenni a mely nem nékik valo; azt is meg vallatná vélek. hogy ök sem akárták volna, ha az attyok ugy bánt volna vélek. valamint ök bannak fiokal., és annál nagyob igaságtalanság nem lehet, mint másokal [272b:] ugy bánni, hogy mi azt igaságtalan dolognak tartanok, ha mások ugy bánnának velünk, olyan tselédet nem akarnának tartani, a ki tsak erövel szolgálná öket, és a ki nem volna alkalmatos a szolgálatra, igaságtalanul bánnak tehát gyermekekel., a midön olyan hivatalra akarják adni, a melyre hajlandoságok nintsen, se nem alkalmatosok.

Hogy ha az okoság után. a vallást akarják halgatni, meg tanittya öket arra, hogy az atyák, nem tsak azal tartoznak, hogy gondgyok légyen agyermekek világi jovokra, de söt még leg inkáb az ö üdveségekre., és mint hogy. mind az

egyike, mind a másika. ahoz arendhez vagyon kötetve, a melyre a[1029] gyermekek adgyák magokot, az atyák számot adnak az Istennek. a gyermekek üdveségekröl; hogy ha olyan hivatalra adgyák, a melyben azt nem kereshetik.

Arra is meg tanittya öket, hogy számot adnak Istennek a gyermekek. vétkiröl. a melyeket tselekesznek a rendben, a melyre öket ad-[**273a:**]gyák akarattyok ellen,[1030] és nem is lévén arra elegendö értekek, hogy azt véghez vihesék, és hogy ha az Isten oly keményen meg bünteti a szüléket azért ha el mulattyák. a gyermekek vétkeit meg büntetni, (valamint tselekedék régenten a fö papal Heliasal.:) nintsen is olyan büntetés a melyet az atyak magokra ne várhatnák., a midön valoságal részesülnek a fiok vétkeiben, olyan hivatalokban tévén öket, a melyekben azokot el nem kerülhetik.

Arra is meg tanitaná még öket, hogy ha a szent Apostol tanitása szerént, tilttya az atyáknak. a gyermekekel valo kemény bánást, azért hogy kedvetlenségben ne esenek., mivel a kedv szükséges a jó tselekedetre, annál is inkáb tilttya még nékik, hogy a gyermekeket olyan hivatalokban tegyék, a melyek nékik nem tettzenek. és a melyek sok számu vétkekben ejtik öket.

oh vakságban lévö atyák, kik oly világosan láttok avilági dolgokban, és kik oly igen meg tsallyátok magatokot, az üdveségtek dolgaiban, leheté [**273b:**] az, hogy fel ne nyisátok szemeiteket mind ezekre azokokra. és hogy a nagyra vágyásért, haszonért. vagy az indulatért, oly roszul bánnyatok. azokal., a kiket, az Isten. és a természet parantsollya néktek hogy szeresétek, és hogy valamelyikét a gyermekid közül a világban fel emelhesed, a melyben talám magát el veszti, veszedelemre akarjad tenni a többinek üdveségeket, és el veszteni kéttség nélkül a magadét is.

Ugyan azon vallás meg tanittya még öket azokra az[1031] okokra a melyek különösök, a három közönségesen valo rendeknek, ugy mint, a papság, szerzeteség, és a házaság. ezekre soha sem kel kénszeriteni gyermekeket. se egy képen. se más képen.

[1029] a [Beszúrás.]
[1030] [Előző lap alján, őrszóként: *gyák akarattyok ellen*]
[1031] az ⟨okokra⟩ okokra [A javítás a törlés fölé írva.]

A mi az egyházi rendet illeti. avallás meg tanittya öket arra, hogy senkinek nem kel abban arendben menni. hogy ha tsak az Isten arra nem hija, a mint ezt meg fogjuk mutatni, és hogy az atyák kik ebben a rendben teszik gyermekeket hivatás nélkül, az Isten rendelése ellen tselekesznek. és veszedelemre teszik agyermekek üdveségit, de söt még azok kik erre a rendre adgyák magokot., azt fogadgyák[1032] **[274a:]** hogy holtig valo tisztaságban élnek, az egyházi imádságokot minden nap el mondgyák. és avilági életnél, sokal szenttyeb életet élnek, ennek afogadásnak nem a más akarattyától, hanem annak akarattyától kel jöni. aki azt fogadgya, de még a szüléknek is nintsen abban részek. mivel arra hatalmok nintsen, hogy ezekre kénszerittsék gyermekeket, és ha azt tselekeszik. vétkesek lesznek Isten elött. mind azért az el mulatásért, a melyet követni fognak gyermekek ezen köteleségek ellen.

Hasonlot kel mondani, és még többet a szerzetes rendröl, a melyre harom féle fogadásal köteledzik magokat, három nagy dologra, a mindenkori tisztaságra, a szegénységre, és az engedelmeségre; rettegésel kellene tsak tekénteni is az atyáknak és az anyáknak ezeket a köteleségeket, a midön a gyermekek ezekre adgyák magokot, magok jó szántokbol., hát még annál is inkáb, a midön ök adgyák azokra öket, vagy igéretekel. vagy fenyegetésekel, vagy valamely más igaságtalan uton. leheté nagyob kegyetlenségel bánni a gyermekekel. **[274b:]** mint, akarattyok ellen olyan kemény. és nehéz dolgokra kötelezni. holtig, és a kárhozatnak. tsak nem el kerülhetetlen veszedelmére tenni.

A mi a házaságnak rendét illeti, az szüléknek nintsen hatalmok hogy arra kénszerittsék gyermekeket, még annál keveseb, hogy olyan részt[1033] vétesenek vélek. a mely akarattyok ellen volna, a házaság olyan két rész közöt valo kötés,. a melyhez tellyeségel szükséges a szabadság. és az egy máshoz valo szeretet; és mint hogy annak akötésnek holtig kel tartani, ha az egy máshoz valo szeretet helyet gyülöség. és ellenkezö természet találkozik, az olyan nyomo-

[1032] fogadgyák [*gyák* — utólag írva a lap aljára, *fogad-* alá.] [274a:] hogy

[1033] részt ⟨val l⟩ vétesenek vélek. [Törlés a sor végén.]

rult[1034] köteledzés volna, a mely véghetetlen keserüségeket vonna[1035] maga után, a melyeket tsak azok üsmérik jól, akik azokat[1036] érzik. és a melyek az Isten átkát okozák az atyákra, és az anyákra.

El nem végezném ez iránt valo beszédemet, ha erröl bövebben akarnék szollani, de a mit erröl mondottam, az, elegendö az atyáknak., kik ezt figyelmetesen akarják olvasni. el végezvén. arra kérem öket, meg emlékezenek arra hogy keresztyének. **[275a:]** és ugy mint keresztyének, követniek kel a tudományokot, a melyeket a vallás adgya elejekben.

Azok a tudományok ezek

Elöször., hogy az atyák nem olyan tellyeségel valo urok a gyermekeknek. hogy vélek ugy bánnyanak a mint nékik tettzik. és hogy, a mely hatalmok vagyon rajtok, aláb valo lévén az Isten hatalmánál,[1037] a ki is azö teremtöjök, és elsö Atyok. tellyeségel azö hatalma alá kel vetni hatalmokot

A második tudomány a, hogy az atyák. valamely hivatalra rendelvén gyermekeket, vagy szabadságot adván nékik a választásra. mindenek felet az ö lelki jovokra[1038] kel hogy vigyázanak, és tsak az üdveségekre tzélozanak.

A harmadik. a, hogy ebben a választásban tsak az Isten akarattyát igyekezenek követni. a midön a ki tettzik elegendö jelekböl. a melyek közöt a gyermekeknek valamely rendhez valo idegenségek **[275b:]** gyakorta jele. hogy az Isten arra nem hija öket.

A negyedik a. hogy nem kel[1039] eröltetni gyermekeket. se magok, se mások által., hogy valamely rendben menyenek akarattyok ellen., vagy a melyre nem alkalmatosok.,

Az ötödik tudomány a, hogy nagy egyenlöséget kel tartaniok a gyermekekhez valo szeretetekben. és a jóban., a melyet vélek tésznek. azt pediglen, mind azért hogy az Istennek engedelmeskedgyenek. a kinek nem tettzik a kü-

[1034] nyomorult [Első *o* fölött áthúzott ékezet.]
[1035] vonna [Első *n* megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]
[1036] azok [Nyilván ráshiba *azokat* v *azokot* helyett.]
[1037] hatalmánál, [*t*—*m*-ből javítva.]
[1038] jovokra [Első *o* fölött áthúzott ékezet.]
[1039] kel [Beszúrás.]

lömböztetés. mind pediglen azért. hogy el távoztassák a gyülölséget, melyet okoz a gyermekek közöt., hogy ha valamely jó ókbol. az egyikével. több jót tesznek. mint a többivel, azt mértékleteségel kel tselekedni, és mindenkor olyan formában, hogy a többinek. nagy károkra ne legyen. gyakorta lehet látni, hogy a külömböztetés mitsoda keserves dolgokot okoz a familiákban.: a veszedelmek. a melyek abbol következnek, olyan bizonyos jelek [**276a:**] a melyekböl az Isten meg mutattya. hogy jová nem hagya hogy az atyák külömböztetést tesznek gyermekek közöt. holot egyaránt hozájok tartoznak,

Kérem az atyákot, és az anyákot. kik ezt az intésimet fogják olvasni, hogy ezt a nagy dolgot igen meg visgállyák, mivel ezen áll. mind a gyermekek. mind a magok üdvességek.

IX Rész

Az életnek külömb féle rendeiröl. leg elöbször az egyházi rendröl.

Hogy jobban végezhess. a rendröl. a melyet választanod kel, szükséges[1040] hogy szollyak néked a föveb rendekröl, és hogy elödben tegyem a leg szükségeseb dolgokot, a melyeket meg kel visgálnod mindenikében.

Az egyházi renden kezdem el. a melyröl [**276b:**] (:ha végezned kel.:) figyelmeteségel kel vigyáznod 3 dologra.

1. hogy milégyen a; tudni illik. hogy a mitsoda nagy, mellyek annak köteleségi, és mitsoda[1041] veszedelmek követik.

2. A hivatalt. a mely arra szükséges.

3. Mitsoda készülettel. kel ahoz lenni.

I Articulus.

Az egyházi rendnek nagy köteleségiröl és veszedelmiröl

Leg elöbször tehát. azt kel meg visgálnod. hogy a[1042] világon lévö leg nagyob, és leg felyeb valo rendröl akarsz

[1040] szükséges [*ü*—*ö*-ből javítva.]

[1041] [A kéziratban csonkán, a sorvégen:] mitso-

[1042] hogy a ⟨leg⟩ világon lévö leg nagyob, ⟨és leg nagyob,⟩ [Törlés a sor végén.] és leg felyeb valo

végeszni,[1043] Ez olyan rend, a mely leg inkáb közelit az Istenhez., ezt azért rendelte az Isten. hogy közben járó lenne ö közötte, és az emberek közöt., és a[1044] melynek közben járósága által közli magát az emberekel; a kristus Jésus. az ö fia, reája bizta[1045] mind azt, a mi a kegyelmi közöt leg drágáb, az Évangyéliumának prédikálását, a szent titkoknak meg szente-[**277a:**]lésit,, a szenttségek ki szolgáltatását., az anyaszent egyházának igazgatását, és végtire alelkek üdveségit. a kiket vérivel váltotta meg. ez olyan rend a mely felyül haladgya az angyalok[1046] hivatallyát, a kik is azt nagy tisztelettel tekintik. oh! Istenem. fiam. mitsoda nagyság. és mely méltoság e?

Ez az oly nagyra fel emeltetet rend, nem hogy valamely ditsöséget adna az egyháziaknak, de söt még félelmet, és rettegést ád., mert mint hogy nagy, nagy dolgokra is köteledzi öket.

1. Nagy szenttséget kiván töllök. szenteknek kel lenni, mert szolgálattyokal. az Istenhez közelgetnek. *meg szenteltetem azokban.*, mondgya az ur., *akik hozam közelitenek legyetek szentek. mert én szent vagyok* Ezen okra valo nézve mondgya szent thamás. hogy a szenttség amelyet ez arend kiván. nagyobnak kel lenni annál. mint a melyet aszerzetesi rend kiván a szerzetesektöl.

sanctificabor in iis qui appropinquant ad me. levit. 10.

*

* per sacrum ordinem deputatur aliquis ad dignissima[1047] ministeria quibus ipsi christo servitur in ministerio altaris, ad quod requiritur major sanctitas interior. quam requirat etiam religionis status. S. th. 2. 2. ques. 134. art. 8.

[**277b:**] Es nem tsak olyan különös és belsöképen valo szentségre tartoznak., valamint atöb keresztyének, hanem még olyan példás szenttségre., a mely másokot világosittson, azért rendeltettek. hogy mindeneket[1048] világosittsanak., ne tsak beszédekel., hanem életekel is, nékik is mondá különösön az[1049] Isten fia ezeket. *Ti vagytok a vilagnak. vilagossága.*

matth. 5.

[1043] végeszni, [*végezni* helyett.]
[1044] a [Beszúrás.]
[1045] reája bizta ⟨az Évangyéliumnak prédikálását;⟩ mind azt,
[1046] az angyalok⟨ét⟩ hivatallyát,
[1047] dignissima⟨misteria⟩ ministeria
[1048] mindenek.et⟨i⟩ [*et e*-je *a*-ból javítva.]
[1049] az ⟨ember⟩ Isten fia

ugy is világosodgyék ati vilagoságtok az emberek előtt, hogy lássák jó tselekedetiteket.,[1050] *és ditsöittsék. a ti mennyei Atyátokot.*

Halgasad ezeket a szép mondásit a tridentinumi gyülésnek. * *Hogy nintsen semmi. a mi ugy oktatná másokot, az áitatoságra, és az Isten szolgálattyára. mint az olyanoknak, élettyek, és példájok. akik az Isteni szolgálatra szentelték magokot, errevalo nézve szükséges. hogy a*[1051] *Clericusok., akik az urtol arra hivatattak, ugy rendellyék életyeket. és szokásokot, hogy köntösökben, magokviselésekben, járásokban. beszédgyekben, és mindenben., egyéb ne lássék. hanem mértékleteség, szemérmeteség; és minden tellyes légyen avallásal., És kerüllyék el az olyan fo-*[**278a:**]*gyatkozásokot is, a melyek noha kevesek másokban de öbennek nagyok volnának. ugy hogy az ö tselekedetek. mindenekben tiszteletet olttsanak.*

* Concil. Trid. sess. 22. cap 1. Nihil est quod alios magis ad pietatem. et Dei Cultum assidue instruat quam eorum vita et exemplum qui se divino ministerio dedicarunt. qua propter sic decet omnino clericos in sortem Domini vocatos, vitam moresque suos omnes Componere, ut habitu. gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus nihil nisi grave, moderatum et religione plenum prae levia etiam delicta, quae in ipsis maximo essent, effugiant. ut eorum actiones afferant venerationem

A második kötelesége az egyháziaknak az, hogy az mások üdveségeken munkálodgyanak, erre a végreis rendeltettek, ettöl magokot vétek nélkül meg nem menthetik. azt nem jól tarttyák, akik azt tarttyák, hogy erre akóteleségre. tsak. a plebánusok tartoznak. mivel erre amunkára. minden * beneficiariusok. és minden egyháziak tartoznak. szent pál azt mondgya hogy ök. *A*[1052] *hivek szolgai.* Erre a vegre is adattak nékik a hivekhez[1053] valo köteleségek. szent Gergely azt mondgya, *hogy jól meg kellene fontolniok, mitsoda vétkes. és büntetésre méltó dolog el venni munka nélkül, a munkának jutalmát,* szent Hieronimus azt mondgya, *hogy a papok nem a magok vétkekröl adnak számot, hanem még mind* [**278b:**] *azoknak vétkekröl is, a kiknek jóvokal elnek, ha azoknak üdveségekröl nem szorgalmatosok.*

[1050] tselekedetiteket., [*i*—*e*-ből javítva.]
[1051] a [Beszúrás.]
[1052] A [*a*-ból javítva.]
[1053] a hivek⟨re⟩hez [⟨*r*⟩ ⟨*b*⟩ből? javítva.]

* 2 Cor. 4. 5.
non nosmet ipsos praedicamus. sed Jesum christum, nos autem servos vestros[1054] per Jesum
Homi. 5. in Ev.
pensemus cujus damnationis sit sine labore hic recipere mercedem laboris. S. Hier. in cap.
14. Ezechi. neque enim solum pro nostris delictis reddemus rationem sed pro omnium
quorum abutimur bonis. et nequequam sumus de eorum salute solliciti.

Szent Bernárd erröl rettentö dolgot mond, hogy az utolso itéletkor, meg fogják hallani. jajgatásit. és siránkozásit. az olyan népeknek, kik keményen fogják vádolni az Isten széke elött. az egyháziakot, mint olyan tsalárdakot., kik jóvokbol éltenek, és bünök botsánattyán nem munkálkodtanak, vakságban vezették öket, és ravasz közben jároi voltanak üdveségeknek., kik öket nem az örök életre vezették, hanem az örökös veszedelemre, oh! fiam, olvasad figyelmeteségel ezeket. és fontold meg ennek a szentnek mondásit vegyed azokot szivedben és a midön ebben a rendben mégy' mindenkor eszedben legyenek. hogy magadot jól viselhesed'

* S. Bern. in declamatio venient, venient, ante tribunal christi, populorum querela gravis' accusatio dura quorum vixere stipendiis nec diluere peccata. quibus facti sunt duces caeci, fraudulenti mediatores.

Ezen két köteleségekböl, két nagy veszedelmi származnak ennek a rendnek, az egyike a. ha el távoznak attol a szenttségtöl; a mely ahoz tartozik, és ha a világi szokások meg ronttyák elméjeket,. de még annál is inkáb, ha olyan sok számu egyháziakot követik., kik távul valo életet élnek, rendeknek tekél-[279a:]leteségivel, a másodika a. ha abban a tunyaságban esnek, mely oly közönséges az egyháziak közöt,. a mely el mulatatván vélek a munkát, a melyre rendek köteledzik öket, Isten elöt igen vétkeseké tenné öket. és azon kivül sok rendeletlenségekben és rosz erkölcsökben vetné öket.

Ezen két veszedelmekhez, tegyünk még más kettöt, a melyeket a beneficiumok okozák. elöször, hogy ha[1055] egy nehány beneficiumukot birnak, a midön egy elegendö volna., atisztességesen, és betsületesen valo életre: mivel e. mind az Isten. mind az anyaszent egyház törvénye ellen vagyon. atheologusok ezt valoságal. tarttyák, hogy[1056] a meg nem lehet halálos vétek nélkül. hogy ha tsak arra szabadság

[1054] vestros [A szó vége javítva.]
[1055] hogy ha ⟨egy l⟩ egy nehány
[1056] hogy [Beszúrás.] ⟨h⟩ a meg nem lehet halálos

nem adatik különösön. azt pediglen igen nagy és helyes okokra valo nézve, azt pedig jól tudom hogy a beneficiariusok fösvénysége elég modot talál arra hogy a szükséget vesse ókul. De a midön az Isten itéletekor azok az okok meg visgáltatnak. ugy találtatnak amint vannak. az az, hogy tsak **[279b:]** tiszta fösvénységnek. a mely vétkes lesz Isten elött. és a mely sokaknak kárhozattyokot okoza, akik bánni fogják. de haszontalanul., hogy fösvénységeknek. vagy nagyra vágyásoknak indulatit követték

A második veszedelem., az[1057] egyházi jövedelmeknek költésiben áll. a melynek jövedelmit. halálos vétek nélkül., nem tsak roszra, de még szükségen[1058] fellyül valora sem lehet költeni, ugy mint agyönyörüségre a vendégsegre,, köntösökre, házi ékeségre, és több efélékre, söt még az attya fiaira sem kel mértekletlenül költeni, se pénzt gyüjteni, mivel az Isten átka szál gyakorta azokra. akik azt meg gyüjtik. mind ezek meg vannak tiltva a beneficiariusoknak, és abizonyos. hogy az egyhazi joszágokbol. magoknak többet nem vehetnek., hanem tsak a mi nékik elegendö és szükséges, a többit a szegényekre. és más jó tselekedetekre kel költeni, és sokan a theologusok[1059] közül azt tarttyák. hogy tartoznak viszá adni. ha más képen tselekesznek.

[280a:] *II Articulus*

Az egy házi rendre valo hivatásrol.

hebr. 5. nec quisque sumit sibi honorem. sed qui vocatur a Deo tanquam aaron.

Az egy házi rend oly nagy, és oly szent lévén, erre hivatatni kel Istentöl, ezt az apostol adgya elönkben, *senki nem veszi magának a tisztet. hanem a ki hivattatik*[1060] *az Istentöl mint Aaron.* ezt a kristus szenttséges példájával bizonyittya, a ki is magától lévén pap; és az ö Isteni fiuságának méltosága által., még is nem akarta magának tulajdonittani az örökös papságot; akinek az Isten azt mondotta, Te vagy az én Fiam, Én ma szültelek tégedet, és meg testesülésekor. Te vagy a Melchisédek rendi szerént valo örökös pap.

[1057] az ⟨egyh⟩ egyházi
[1058] szükségen [*en* — beszúrás;] fellyül valora [*ra* — beszúrás.]
[1059] theologusok [*u*—*o*-ból javítva.]
[1060] hivattatik [Második *t*—*a*-ból javítva.]

Szükséges tehát hogy az egyházi rendre az Istentöl hivatassanak, és a kristusi példája meg szégyeniti mind azokot, a kik olyan vak merök. hogy abban a rendben mennek tsak magok indulattyokbol, és Isteni hivatás nélkül., magokra is veszik az ilyen vak meröségért., az Isten ha[280b:]ragját, kegyelminek el távozását., és bizonyoson el vesztik üdvességeket

Ez igy lévén fiam. el itelheted., hogy mitsoda szorgalmatoságal kel meg visgálnod hivatásodot, hogy ha az egyházi rendnek választására igyekezel., hogy azt áldással véghez vihesed, eszerént tselekedgyél; meg kel üsmérni, hogy ha az indulat. és a hajlandoság. melyet az egyházi rendhez éresz, az Istentöl vagyoné. mert ha tölle vagyon. arra hivatatol, de ha nem ötelle vagyon, ördögi[1061] tsalárdság, a ki az egyházi rendben akar tenni, hogy el veszesen.

Hogy meg lehesen üsmérni. ha az indulatod Istentöl vagyoné; két dolgot kel meg visgálnod, elöször., mitsoda szandék viszen arra a rendre, másodszor. ha fel találtatiké benned mind az, a mi szükséges ahoz a rendhez

A mi a szándékot illeti, a bizonyos, hogy [281a:] ha a szándéked rosz. az akaratod nem Istentöl valo. mert ö a rosznak nem lehet kezdője. a szándékod pedig rosz, hogy ha ilyen végekre tzélosz. hogy az egyházi rendben. könyebben élhess: nyugodalomban, kedveseb életet. hogy pénzt gyüthess., az emberek elött nagyob betsületben lehess., és többek ilyenek. mind ezek az indulatok roszak., és ha ezek közül valamelyike benned vagyon a te hivatásod[1062] nem Istentöl, hanem inkáb az ördögtöl vagyon., halgasad szent Bernárdnak ezeket a szép. szovait. kérlek is hogy a szivedben ved azokot.

A bizonyos. és abban nem lehet kételkedni, hogy mind azok. a kik[1063] *az egyhazi rendben. a tiszteletet. gazdagságot, gyönyörüséget. keresik. egy szoval. a kik a magok hasznokot keresik, és nem a kristusét., nem az Istentöl valo szeretet viszi erre a*

[1061] ördögi [*gi* — későbbi beírás a sorvégi margóra, világosabb tintával.]

[1062] hivatásod [*s*—*l*-ből javítva.]

[1063] a⟨z⟩ kik az

rendre. hanem arosz kivánság mely az Isten ellensége. és a mely minden rosznak gyükere.

* S. Bern. in declama. Universus in ordinibus ecclesiasticis honorem quaerentes proprium. aut divitias aut saeculi voluptates postremo quae sua sunt non quae Jesu christi, manifeste prorsus et indubitanter non ea quae ex Deo est charitas, sed aliana a deo, et omnium radix malorum. cupiditas introducit.

[**281b**:] szükséges tehát hogy jó legyen a szándékod. hogy pedig jó lehesen., ezen két dologra tzélozon, a telelkednek. meg szentelésire, és a felebarátodnak üdveségire, ennek a rendnek. ezek a közönségesen valo[1064] két köteleségei, az az, hogy magadban fel kel tenned., hogy abban a rendben. szent, és mások jó példájára valo életet fogsz élni. és hogy a mások üdvességin fogsz segéteni, imádságidal, munkáidal. és minden tölled lehetö modokal., valamint szent Bernárd mondgya, hogy a ki az egyházi rendben szándékozik, és a sanctuarium szolgálattyára., annak azon kel lenni hogy az Istenhez ugy közelgesen, hogy magát meg fosza minden világi dolgoktol; tiszta elmével, és testel. légyen., hogy ö tölle világoságot vehesen, és munkalkodhasék. mind a maga. mind a felebaráttya üdveségin, foglalván magát az imádságban, és az oktatásban.

De a még nem elég hogy jó szándékban [**282a**:] légyen az egyházi rendhez, de még ezen kivül szükséges. hogy arra alkalmatos legyen., három féle fogyatkozások vannak. a melyek az embert alkalmatlanná tészik erre a rendre, a fogyatkozások, a melyek az elmében vannak. vagy az akaratban, vagy a szokásban., ha nem szollok is a testi fogyatkozásokrol, noha vannak olyanok, a melyekért az egy házi rendre nem mehetnek. az anyaszent egy ház parantsolattya szerént. az elmében valo fogyatkozások, a goromba. nehéz. tompa, és változo elme. a tudatlanság. vagy több illyenek. a melyek láthato képpen. alkalmatlanná tészik az embert, hogy az egy házi köteleségeket véghez vigye., az illyen fogyatkozásokot. ha az idö. vagy a tanulás joká nem tehetik. ellenkezök az egyházi rendel., és meg mutattyák hogy egy olyan arra nem hivatot.

[1064] valo ⟨köteleség⟩ két köteleségei,

[282b:] Hasonlot mondhatni az olyan fogyatkozásokrol, melyek a szokásokban vannak. minden aki a rosz erkölcsben élt, vagy a ki még valamely vétkes szokásban vagyon., ugy mint, a tisztátalanságban, részegségben. esküvesben. boszu állásban. fösvénységben. nagyra vágyásban, és több illyenekben, azt ne gondollya hogy alkalmatos légyen, se hogy az Isten hija az egyházi rendre, hogy ha tsak hoszas penitentzia tartásal meg nem jobbitotta életét. és hogy ha tellyeségel meg nem sanyargatta rosz kivánságit. és eröt nem vett rosz hajlandoságin, az ellenkezö jó erkölcsökel, ez az igazság, ahoz a készülethez tartozik. a melyröl ide aláb fogunk szollani.

III Articulus
Hogy mitsoda keszülettel kel lenni az egy házi rendhez

Ez, az a harmadik dolog, a melyet **[283a:]** meg kel visgálnod. a midön az egyházi rendröl végesz, Enéked annál is szükségeseb., hogy gyakorta azok. a kik erre a rendre igyekeznek. magokal azt elnem hitetik, hogy ahoz tartoznak szent, és jó erkölcsü élettel készülni., sok idövel eléb. mint sem abban menyenek. ez a vétek annál is nagyob hogy közönséges, és oka hogy az egyháziak, életekel rendeket meg gyalázák. mert abban menvén ilyen készület nélkül. az elöbbeni életyeket követik., az az, a világi életet, gyakorta rosz erkölcsüt.

Hogy veled meg üsmértesem fiam ezt a vétket, egyéb nem kel hanem hogy elödben tegyem ennek a rendnek szenttséges voltát, mert ha az[1065] olyan szent, és oly nagyra emeltetet, bizonyosan a következik belölle., hogy ahoz szent élettel kel készülni. mert a ki abban a vétekhez ragaszkodo,[1066] és rosz szokásokal tellyes **[283b:]** szivel. akarna menni, azt meg vetné. és rettentö gyalázattal illetné. és meg bestelenittené méltatlan életevel, a mely ellenkeznék a szenttségel., a melyet kiván. és minden bizonyal. el vesztené magát.

[1065] az [Beszúrás.]

[1066] ragaszkodo, ⟨szivel.,⟩ és rosz szokásokal tellyes [*-ell* — javítva.] szivel.

De hogy tellyeségel el hitethesem veled mitsoda szükséges ez a készület, elödben adom. hogy mit tanittanak[1067] ez iránt az anyaszent egyháznak szentei.

* A nagy szent Gergely azt mondgya. *hogy a rendekre, rendel kel fel menni, mivel az olyan az elesést, keresné, a ki valamely magos helyre akarván. menni, a garáditsokot el hagyná, és a leg meredékeb helyt akarna fel menni,* ehez szép hasonlatosságot tészen, valamint hogy a nyers fa. nem jó az épületre. és ha azt nyersen teszik az épületre, nem hogy az épületet meg tartaná, de még le ronttya, ugy nem is kel a szent rendekre emelni az olyat, a ki még tsak ujontában hagyta el [**284a:**] avétket. hogy ha tsak meg nem jobitották rosz szokásokot a hoszas penitentziával.

* S. Greg. lib 7. epist. 18. 21. ordinato ordines ascendendum est. nam casum appetit qui ad summa loci fastigia post positis gradibus per abrupta quaerit ascensum.

* Szent Hieronimus az egyházi rendröl szolván, azt mondgya., hogy jaj annak. aki abban mégyen a szenttségnek menyegzöi ruhája nélkül, és ezt is hozája tészi. *hogy ki ki probállya meg magát minek elötte azt fel vegye, az egyházi méltoság, nem tészi az embert keresztyéné.*

* S. Hier epist 1 vae homini illi qui non habens vestem nuptialem ingreditur ad coenam. nihil super est nisi ut audiat amice quomodo huc intrasti? probet se unusquisque. et sic accedat, non facit Ecclesiastica dignitas christianum.

* Szent Bernárd sok helyt[1068] munkáiban igen panaszolkodik azok ellen, akik tsak ugy mennek bé arendekben. azokhoz nem készülnek szent élettyekel,[1069] azt mondgya hogy az igen nagy vakmeröség azoktol. a kik azt tselekeszik. és hogy attol származik. az egy háziaknak. minden rendeletlenségek.

vide cap. 17. 20.

* S. Bern. lib. de conversione ad clericos vae filiis irae qui necdum reconciliati reconciliationis alienae. negotia quasi homines qui in justitiam fecerint apprehendunt.

* Szent Thamás azt a külömbözést tészi a szent rendek közöt. és az szerzetes rend közöt, [**284b:**] hogy a szerzetes rendben valo menetelhez nem szükséges a jó erkölcsökben valo foglalatoság a bé menetel elött, de a szükség a szent rendekben valo menetelhez. annak ilyen okát adgya, *mert*

[1067] tanitta⟨k⟩nak [*nak* — sor alatti beszúrás.]
[1068] hely [Íráshiba *helyt* helyett.]
[1069] élettyekel. [Első *e*—*y*-ból javítva.]

a szent rendekhez még elöre valo szenttség kivántatik, a mely nem szükséges a szerzetes rendhez. a mely arra rendeltetet foglalatoság, hogy a szenttséget meg nyerhesék.

* S. Thom. 2. 2 quaest 89. art. 1. utrum qui non sunt exercitati in praeceptis, debeant ingredi religionem. Religionem ingredi non solum expedit his qui sunt exercitati in praeceptis ut ad majorem perfectionem perveniant, sed etiam his qui non exercitati, ut facilius peccata vitent. et perfectionem assequantur, ad 3 dicendum quod ordines sacri prae exigunt sanctitatem. sed status religionis est exercitium quoddam ad sanctitatem, assequendam. unde pondus ordinum imponendum est parietibus. jam per sanctitatem desiccatos., sed pondus religionis desiccat parietes. id est homines, ab humore vitiorum

Mind ezek világosak, és meg bizonyittyák a mit mondottam. halgasad hogy mit mond még erröl az egész anyaszent egyház, a tridentinumi gyülésben.

Ez a szent gyülekezet minek utánna el rendelte volna hogy hány esztendös korban le**[285a:]**het a szent rendeket * fel venni., azt mondgya.[1070] ámbar az a kor szükséges legyen is, de nem következik abból., hogy azok a kik azt a kort el érték. a rendekre bé vétessenek. hanem tsak azok. akik azokra méltok. és akiknek[1071] meg probált élettyek, mint egy öregség helyt vagyon., az az, hogy ifiukorokban is, mutasák meg elméjeknek okoságát, és szokásoknak szenttsé-

* Sess. 25 cap. 12. sciant tamen episcopi non singulos in aetate constitutos debere ad hos ordines assumi. sed dignos duntaxat, et quorum probata vita senectus sit.

git, valamint abölcs mondgya, *hogy az embernek öregsége,* Sap. 4. 9. *a böltseségben áll, atiszta. és vétek nélkül valo életben*

Mind ezek után nem lehet kételkedni abban., hogy szükséges ne légyen az egyházi rendhez valo készület, de söt még azt kel tsudálni és szánni, hogy mitsoda roszul követik azt, kerüld el fiam ezt a vétket, és ha az egy házi rendre igyekezel., minden tehettségedel készüly ahoz, hogy arra méltó lehess. és kövesed a mit ide aláb fogunk mondani.

[285b:] *IV Articulus.*

Ennek arésznek bé fejezése.

Ezek tehát azok a leg föveb dolgok, a melyekre kel figyelmezni annak. aki az egy házi rendre igyekezik.

Hogy ha tehát erröl a rendröl végesz, ezeket kövesed, vigyed végben szorgalmatoságal mind azt, valamit a 6

[1070] mondgya. ⟨no⟩ ámbar az a kor [*a* névelő — beszúrás.]
[1071] akikk

részben mondottunk, erre a végezésre. vegy alkalmas idöt, és azon idö alat, 1. gyakorta imádkozal, gyonnyál, és Communikály, 2. figyelmeteségel. olvasad, és elmélkedgyél arrol, a mit mondottunk az egyházi rendröl. fontold meg annak nagyságát, és szenttségit, hogy ahoz nagy tisztelettel lehes, annak köteleségeit, hogy meg láthasad, ha azokot jól vegben vihetedé, és annak veszedelmit, hogy azokot el kerülhesed, visgáld szorgalmatoságal, és hizelkedés nélkül, mitsoda indulat vezet erre arendre, ha erre alkalmatos vagyé, és ha nintsené [**286a:**] ezzel valami ellenkezö benned. 3. tarts gyakorta tanátsot valamely okos. és értelmes egy házival, aki néked meg tudgya mondani mind azt, a mire kel vigyáznod. és meg üsmérteti veled ha arra alkalmatos vagyé.

Hogy ha hoszas végezésed után. azt gondolod hogy magadot arra adhatod., tedd fel magadban hogy ahoz ugy fogsz készülni amint kivántatik, az az,[1072] jó erkölcsü életedel, és ahoz szükséges tanulásodal, és mihent arendben valo meneteledet magadban[1073] el végezted, két dologban foglallyad valojában magadot,

1. Adgyad tellyeségel magadot az áitatoságra. kerüllyed avétket. rosz indulatidot meg kel sanyargatni. rendeletlen hajlandoságidot meg kel zabolázni, ajo erkölcsökre. tisztaságra, alázatoságra, szemérmeteségre., együgyüségre, és a világ meg vetésire szert kel tenni, kerüllyed a világi szokásokot. és társalkodásokot, a [**286b:**]szenttségeket gyakorollyad. jó könyveket olvass, fö képen az uj testamentumot., és az olyan könyveket a melyekböl meg tanulhasad az egy házi rendnek köteleségeit. a melyeket a szent atyák hagyták nékünk, ugy mint a szent Ambrus officiumit. szent Hieronimus nepotianusnak irt[1074] leveleit. a szent Gergely pastoralisát, szent Bernárdnak könyveit. *De Contemptu mundi ad clericos. de Conversione ad clericos.* de Consideratione. és más egyéb ilyeneket.

Legyenek gyakorta elmédben szent Hieronimusnak ezek

[1072] az az, ⟨h⟩ jó

[1073] magadban, [Utána kimaradt az állítmány: *fel tetted* v. *el végezted*, vö. a variáns megfelelő helyével.]

[1074] irt ⟨lev⟩ leveleit. [Törlés tollhiba miatt.]

a szép oktatási, a mellyekét irá Rusticus barátnak, *Él*y *oly szentül a klastromban hogy meg érdemelyed a clericuságot, és a vétekel meg nem mocskolván ifiuságodot., a kristus Jésus oltárához közelithess tekélletes tisztaságal.* Elmélkedgyél gyakorta ezekröl, és ugy vegyed mint ha tégedet oktatna, mert ugyan is, ha **[287a:]** egy ifiu szerzetes,[1075] a ki a klastromi rend szerént élvén. tartozik azon lenni hogy szent életiért mélto lehesen az egyházi rendre, menyivel inkáb tartozol magad azon munkálodni, a világban élvén, a hol környül vagy vétetve. sok féle kisértetekel.

* S. Hier. epist. ad rusticum Ita age et vive in monasterio. ut clericus esse merearis. ut adolescentiam tuam nulla sorde commacules. ut ad altare christi quasi de thalamo virgo procedas.

Az egy házi rendre készitvén pedig magadot, a jó erkölcsü életel, el ne felejttsed az áitatosághoz foglalni. a szorgalmatossággal valo tanulást, hogy abban a hivatalban, alkalmatos lehess az Isten szolgálattyára. a tanulás éppen olyan szükséges az egy házi rendre valo készülethez., valamint a többi, arra lélek szerént tartozol, és ha arra szorgalmatossággal nem adod magadot, nem érdemled meg hogy arra hivatasál, *mivel az Isten nem üsméri azt. papjának. a ki meg veti atudományt.* de még szamot is adtz. az Istennek mind azokért a vétkekért. a melyeket fogják okozni tudatlanságod.

quia tu repulisti scientiam repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. oseae. 4.

[287b:] A papok tudatlanságánál. nagyob rosz nem lehet az anyaszent egyházban. mivel az okoza. a népek meg romlását. és a lelkek veszedelmit. lehetetlen hogy a tudatlan egy házi, henyélö, és tunya ne legyen. mert tudatlan lévén. nem gyönyörködhetik atanulásban., a mely az ö dolga volna, és a henyélés. a roszban ejti. amint ezt minden nap láttyuk, de ha szinte rosz erkölcsü nem lenne is. tsak a tunyaság is vétkes egy papban.

Tegyük ehez mind azt a roszat. a mellyet az egy háziak tudatlansága okoz a népeknek, mert az alkalmatlanoká tészi öket. arra, hogy a[1076] mások üdvességin munkálodgyanak., és sok olyanoknak kárhozattyokra vagyon. a kik az üdvességre valo igazságokra nem tanitatnak, nem lehet azt

[1075] szerzetes,⟨nek,⟩ a ki

[1076] hogy a ⟨lelk⟩ mások üdvességin

meg fogni. hogy[1077] menyi lelkek vesznek el a papok tudatlanságok miat. *Az Anyaszent egyház.* mondgya szent Bernárd. *azt gyakorta*[1078] **[288a:]** és szánakodással láttya. hogy mitsoda veszedelemben vannak a lelkek., a midön a pásztor meg nem találya a juhainak valo legeltetö helyt, a midön a kalauz az üdveségre vivö utat nem tudgya, se a szolga az ura akarattyát, a melyet másoknak kellene hirdetni.

* quid enim periculi sit ubi non invenit pastor pascua. dux ignorat itineris viam. servus nescit domini voluntatem. Ecclesia quotidie multipliciter et miserabiliter experit. S. Bern. in declamationibus.

Kedves fiam figyelmezél mind ezekre, és igen tarts attol., hogy atudatlanságod oka ne légyen. az olyan lelkek veszedelminek. a kiket a kristus a maga vérin váltotta meg., adgyad magadot valoságal az olyan tanulasra, a mely szükséges egy egy házinak, és igyekezél azon. hogy mentöl alkalmatosab lehess. az Istent szolgálni a rendben a melyre hi tégedet.

Egy szoval. legyenek mindenkor szemeid elöt[1079] szent Agostonnak ezek a szép szavai,, a melyekel felele egy olyan jó akarojának. a ki tanátsot kért tölle az egy házi rendröl. *Mindenek* **[288b:]** *felet arra kérlek, hogy a te jó erkölcsü bölcseséged visgállya meg azt jól, hogy nintsen semmi ez életben., fö képen a mostani idöben, könnyeb, se az emberek elöt kedveseb, a püspöki. papi, és diaconusi hivatalnál, hogy ha azt gondatlanul. és magának valo hizelkedésel viszik végben. de nintsen semmi nyomorultab. keserveseb. se kárhozatalra méltób Isten elött, de meg, nintsen semmi ez életben, föképen a mostani idöben, se nehezeb, se sulyosab. se veszedelmeseb. a püspöki. papi, és diaconusi hivatalnál. hogy ha azt ugy viszik végben a mint a mi urunk parantsolya. de meg Isten elött. nintsen semmi boldogabb.*

* S. Aug. epist 184 Ante omnia peto ut religiosa prudentia tua nihil esse in hac vita et maxime hoc tempore facilius et levius et hominibus acceptabilius episcopi, presbyteri, diaconi officio. si perfunctorie, atque adulatorie res agatur, sed nihil apud deum miserabilius et tristius,[1080] et damnabilius,. item nihil esse in hac vita et maxime hoc tempore difficilius. laboriosius et periculosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio. sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur quo noster Imperator jubet.

[1077] hogy ⟨men⟩ menyi

[1078] gyakorta [*g*—*n*-ből javítva.]

[1079] elöt [*t*—*d*-ből javítva.]

[1080] tristi⟨us,⟩⟨tius,⟩us, [A négy articulusnál az 1, 3, 4. art. végén nem volt a kézirat aláhúzva, csak a 2. art. szövegének végén.]

X[1081] *Rész*

A szerzetesi rendröl.[1082]

Az egyházi rend után, aszerzetesi rendröl [**289a:**] kel szollanom. a melynek jól meg választása. nem aláb valo szükséges az elsönél,

Igen szép dolog ajó szerzeteség. aki mindent el hagyván, egyébre gondgya nintsen, hanem hogy az Istennek tessék apenitentzia tartásal, és azalázatoságal, élvén rendenek szorosan valo végben vitelében. és el távozván a világi társaságtol., magát egészen. a valoságos és állando tekélleteségnek. tanulására adgya.

De meg ellenben igen szomoru. és keserves dolog, egy olyan szerzetes, a kinek tsak a köntöse szerzetes, aki különösön valo tekélleteséget gyakorolván. atol tavulab vagyon. leg tekélletleneb világinál; szeretvén avilágot. és avilági dolgokot. sok rosz erkölcsök alá vagyon vettetve, vagy ha szinte a testi rosz erkölcsök alá ne légyen is, de az elmének vétkeit nem kerüli. aharagot, akevélységet, anagyra vágyást, irigységet, a viszá vonást. [**289b:**] és töb illyeneket, ha nem szollok is az olyanokrol, a kik tsak könyen, és hivatás nélkül lettek szerzeteseké, az után meg bánnyák hogy ollyan könyen adták magokot olyan nagy dologra, az a meg bánás nagy rendeletlenségekben veti öket. ugy anyira, hogy még avallást, és a szerzetet is el hagyák.

Hogy ezt a rendet jól meg lehesen választani, ahoz két dolog kivántatik. elöször, azt jól meg kel üsmérni, meg kel tudni annak köteleségeit, hasznait. és veszedelmit. másodszor meg kel jól tanulni hogy arra hivatattaké vagy sem. ugyan ezekröl is fogunk szollani a következendö három articulusokban

I Articulus.

Hogy mi légyen a szerzetesi rend, mellyek annak köteleségei, hasznai és veszedelmi.

A szerzetesi élet. szent Thamás. szerént. *olyan mód, a mely a szenttség el nyerésire rendeltetet,* [**290a:**] a melyet nem

[1081] X ⟨X⟩ [A törölt ⟨X⟩ elé újra leírt egy *X*-et, mert a régi helyén összefolyt a tinta és kiszakadt a papír. — A *X Rész* szövegének végén, az *I Articulus* előtt a kéziraton aláhúzás van.]

[1082] rendröl. [*d*—*r*-ből javítva.]

2. 2.[1083] qu. 169 art. 1. sap. status religionis est exercitium quoddam ad sanctitatem assequendam

kel az külsö szenttségröl érteni, a mely a köntösben, és a külsö tselekedetekben tettzik ki, hanem a belsö szenttséget, a mely alélek meg szentelésiböl áll, a pedig ugy lehet[1084] meg, ha az indulatokot meg zabolázák, a rendeletlen hajlandóságokot el hagyák, a teremtet állatokhoz, és magokhoz valo szeretettöl meg foszttyák. az Istenhez szeretettel kaptsollyák magokot, ugyan ezért hagyák el a világot, hogy keveseb akadályal foglalhasák ezekben magokot. és tellyes szabadságal, ez okáért mondanak ellene avilági jóknak. és gyönyörüségeknek. nem tsak lelki képen. valamint arra kötelesek mindnyájan akeresztyének hanem testi képen is. tartoznak azoknak ellene mondani. azért hogy nagyob tekélleteségel adhasák magokot az Istennek, és végtire. ennek a belsö szenttségnek. el nyerésiért követik a sanyaruságokot, az engedelmeségeket, és mind a szerzetesi rendeket, a melyek tsak erre a végre[1085] rendeltettek. [**290b:**]

2. Ennek a rendnek köteleségei igen nagyok, mert az egészen valo tisztaságra és atekélletes szegenységre kötelez, hogy el távozanak nem tsak minden jónak birásától, de még a földi jókhoz[1086] valo ragaszkodástol is. és a maga akaratyától, egészen valo meg fosztására. ugy hogy. tsak a fellyeb valoiét kövesse, azon kivül. arra kötelez, hogy a rendet szorgalmatoságal meg tarttsák és magokot belsö képen meg szentellyék. követvén a keresztyéni jó erkölcsöket., a mellyekröl szollottunk.

3. Mint hogy ennek arendnek a köteleségei nagyok, nagy hasznai is vannak valamint ezt világosan elönkben adgya szent Bernárd. mondván, *hogy a szerzetben az ember nagyob tisztaságban éll, nagyob vigyázásal jár, a kegyelemnek harmattya gyakortáb reája szál, nagyob bizodalomal nyugszik, keveseb félelemel hal. meg, hamaréb meg is tisztittatik amás életben, és menyegben böveb jutalmat veszen.* De mind [**291a:**] ezt, amint magais mondgya, a tiszta,. szent, és makula

[1083] ⟨22⟩ 2.2.

[1084] lehet [Kereszttel jelölt beszúrás halványabb tintával.]

[1085] végre [*re* — későbbi beszúrás más színű tintával.]

[1086] jók ⟨nak⟩ hoz valo [*hoz valo*⟨nak⟩ fölé írva, a sor végén.] ragaszkodás⟨á⟩tol

nélkül valo szerzetre kel érteni. az az. arra a[1087] szerzetre, a mellyet szentül tartyák meg, és amelyben, valoságal munkálodnak. a belsö képen valo szenttségre.

* S. Bern. hom de verbis domini simile est regnum coelorum homini negotiotori, quae est ista tam pretiosa margarita. Nonne haec religio sancta pura, et immaculata, et qua homo vivit purius, cadit rarius surgit velocius, incedit cautius, irroratur frequentius, quiescit securius, moritur fiducius, purgatur citius, praemiatur copiosius

Ennek a rendnek sok hasznai vannak, de veszedelmi is vannak, a melyek nem kitsidek, szent Bernárd hármat tészen fel.

Elöször, a maga hittséget, és a maga felöl sokat tartást. ezek igen könyen szivárkoznak aleg szenteb tselekedetek közi is, a melyeknek érdemit gyakorta el is vesztetik,

A második veszedelem, hogy ha viszá tekéntenek, hogy a világban viszá menyenek. vagy magok személyekben, vagy ahoz valo hajlandoságokal.

A harmadik a szerzetesi foglalatoságokban valo lankadcság, ez olyan út, mondgya ez a szent, a melyben, vagy elöre kel menni, vagy hátra, és a lankadcságért, olyan romlásban esnek, a mely. a szerzetesi ruhában. világi életet éltet vélek.

Az elsö veszedelem, rend szerént attol va-[**291b:**]gyon. mert a szenttséget a kivül valorol itélik, magok felöl sokat tartanak. mert tsak a külsö magok viseléseket tekintik, nem figyelmezvén arra, hogy a szenttség a léleknek jó erkölcseiben áll. és fö képen az állandó, és tekélletes alázatoságban, a második, és aharmadik,[1088] leg gyakortáb, a vilagiakot valo gyakorolástol. vagyon, a mely igen veszedelmes a szerzeteseknek, valamint ezt szent Bernárd mondgya, és leg gyakortáb. mind. a három attol. származik. mert a szerzeteségre[1089] nem hivatattak,

* lib. de modo bene vivendi serm 66. necesse est ut quisque religiosus si salvari desiderat saeculum contemnat. et sese intra monosterii claustra concludat.

Ezek fiam a leg föveb dolgok a melyekre kel vigyáznod a szerzetesi rendben, hogy ha arra[1090] igyekezel, hogy pediglen

[1087] ara [ãr — utólag írva *a* elé, rövidítésjellel.] a szerzetre, [*a* — beszúrás.]

[1088] aharmadik, ⟨g⟩ leg gyakortáb,

[1089] szereteségre [Elírás.] nem ⟨v⟩ hivatattak,

[1090] arra ⟨is⟩ [?] igyekezel, hogy pediglen ⟨bo⟩ bizonyosabban

bizonyosabban mehess elé végezésedben. meg mondom hogy mitsoda rendet kel abban tartani, és hogy miképen üsmérhesed meg. ha arra vagyé hivatalos.

[**292a:**] *II Articulus.*

Hogy miképen lehesen meg üsmérni.
ha hivatalosé valaki a szerzeteségre.

Elöször, hogy ha magadban. valamely kemény indulatot éresz ehez arendhez, vigyáz hogy azt[1091] az elmedböl se ki ne vesed, mert ugy lehet hogy az, az Istentöl vagyon, se ahoz ne hajoly. mindgyarást. mert ugy lehet, hogy atsak emberi indulatbol származhatik.,[1092] meg kel visgálni hogy ha Istentöl vagyoné az a belsö indulat, mert ha tölle vagyon. azt követni kel. hanem tölle vagyon. azt el kel halgatni,

De hogy lehesen azt meg üsmérni, azt kérdhetnéd töllem, imé ezen modal.

1. kerüld el. az olyanokal valo társalkodást. akik a szerzetesi rendre ingerelnek és unszolnak, az oka ennek világos: mert mind addig. a még arra sürgetnek, meg nem tudod kü-[**292b:**]lömböztetni. hogy ha a szerzeteségre valo hajlandóságod az Istentöl vagyoné. vagy az emberek jovallásától.

Es noha az Isten némelykor. az emberek által[1093] sugarollyon is nékünk valamely jó szándékot, mind azon által mint hogy a mindenkor meg nem történik. hogy meg üsmérhesed ha a mások jovallása az Istentöl vagyoné. abban nintsen bizonyosab mód, mint a, hogy idöt végy magadnak, és tsak az Istent halgasad. és figyelmez arra, amit néked fog mondani belsö képen. a profétanak ezen szép mondása szerént, psalm. 48. *Audiam quid loquetur in me Deus.* azt fogom halgatni a mit az ur fog nékem mondani belsö képen

2. kérjed az Istent szorgalmatoságal. minden nap. hogy méltoztasék veled meg üsmértetni akarattyát, és erösittse meg benned az indulatot ha ö tölle vagyon. vagy vegye el, hanem ö tölle vagyon; mondgyad néki szent Peterel, *uram*

[1091] [Sor végén:] ⟨se⟩ az elmedböl se [*se* — beszúrás.]
[1092] [Sorvégen:] származ- [új sor elején:] ⟨maz⟩hatik.,
[Alább tévesen: *mert — meg* helyett:] mert nem tudod külömböztetni.
[1093] által ⟨surag⟩ [Törlés a sor elején.] sugarollyon

ha te vagy, parantsolyad had menyek hozád. vagy mondgyad. valamint az ifiu samuel *szóly uram. mert ate szolgád halgat tegedet,* vagy szent pálal. *uram mit akarsz hogy tselekedgyem.* 1 reg. 15. act. 9.

[293a:] Visgáld[1094] meg figyelmeteségel. a következendö dolgokot, a szerzetesi rendnek. köteleségeit. hasznait. és veszedelmit. a mint már meg mondottuk,

2 A szándékot, a mely erre a rendre vezet, a melynek. annak kel lenni ebben az álapotban., hogy a vilagot el hagyák. penitentziát tarttsanak, és magokot meg szentellyék. belsö képen. ajó erkölcsöknek tselekedetével., tekinsd meg ha ilyené ate indulatod, gondolkodgyál erröl gyakorta, valoságal, és hizelkedes nélkül, mert ha más indulat vezet erre ahivatalra, ate szándékod nem Istentöl vagyon. visgáld meg azt is. ha arra alkalmatos vagyé, és ha nintsené azal valami ellenkezö, vagy testedben. vagy elmédben, a testi betegeskedések, az elménck rosz tulajdonsági, fö képen, a valtozo. és álhatatlan élme. alkalmatlanná tészi az embert a szerzetesi rendre.

3. Mindenek felet ne végez semmit is a magad fejétöl. és jó tanács nélkül, ez igen közönséges vétek az ifiaknál. a kik sokan a szerzetben vetik magokot, nem kérvén mástol tanátsot., ha-**[293b:]**nem tsak a magok elméjektöl, vagy azoktol, akik igen könyen bé fogadgyák öket, gyakorta ebböl alesz, hogy kénszeritetnek el hagyni, vagy ha meg valtoztatni szégyenlik. roszul, és hivatás nélkül adgyák arra magokot, eszerént ne tselekedgyél, hanem közöllyed szándékodot valamely értelmes emberel. fö képen agyontato papodal, a kinek tanátsát alázatoságal halgasad. és vegyed.

A midön eszerént tselekedtél volna egy jó darab ideig. ugy mint hat holnapig, vagy továb is, ha a szerzeteségre valo akarat benned mindenkor meg marad, és a mellet a te szándékod olyan a mitsodásnak kell lenni, az az, tiszta. és szent, mind az elméd. mind atested meg egyezik ezel a rendel tsak el hiheted hogy Istentöl vagyon szándékod, és ö hi a szerzetre, de ha a hajlandoságod nem maradando, ajele, hogy tsak[1095] emberi indulat volt, és olyan jó gondolat,

[1094] ⟨3.⟩ Visgáld meg [Előző lap alján, őrszók: *visgáld meg figyelmeteségel.*] [A ⟨3.⟩ helyén a variánsban *3.* áll; vö. a variáns számozásával, ott az alábbi *3.* helyett *4.* áll.]

[1095] tsak ⟨is⟩ emberi

a melyet az Isten adta volt. beled hogy a jó erkölcsre vigyen a hivatalban, a melyre fogod még magadot adni.

nescit tárda molimina spiritus sancti gratia

[294a:] Azt mondhatná valaki néked. hogy siettségel. kel végben vinni az Isten sugarlásit. és ha sokára halogattyák végben vitelét, el veszthetik valamint szent Ambrus mondgya hogy a léleknek kegyelmit gyorsan kel követni,

Erre azt felelem hogy az ugy vagyon, a midön elegendö képen. meg üsmérik hogy a sugarlás Istentöl vagyon. de minek elötte azt meg üsmérhesék. nem tsak roszul nem tselekeszik el halasztani, de még el is kel halasztani[1096] fö képen az ilyen nagy dolgokban. mert hogy azt meg üsmérhesék, arra alkalmas idöt kel venni. a melyben mindent meg lehesen visgálni. egy szoval. a szerént tselekedni a mint itt mondgyuk, azal meg nem sértik az Isten kegyelméhez valo hüséget. de söt még hüségel követik a szent léleknek magának tanitását. a ki is azt parantsollya nékünk, hogy *ne higyünk minden léleknek, hanem probályuk meg a belsö indulatokot, hogy meg tudhasuk, ha Istentöl jöneké.* azal a hivatalt el nem vesztik, hanem azon igyekeznek. hogy az igazságot **[294b:]** elegendö jelekböl meg üsmérhesék. azért hogy ahoz eröseben ragaszkodhassanak. és nagyob hüségel vihesék végben.

Hogy pediglen ezen mondásimot veled el hitetthesem. ha szinte azokban valamely ellenzést találnál is. még ehez egy különös articulust teszek.

III Articulus.

Hogy arra idöt kel venni. hogy meg[1097] lehesen. üsmérni ha valaki hivatalosé a szerzetes rendre.

Hogy ha az Isten nékünk mindenkor bizonyos jeleit adná sugarlásának, a midön nagy dolgokhoz fogunk, a bizonyos hogy nem kellene idöt venni, se annak végezésére, se végben vitelere, de mint hogy rend szerént. ö néki nem tettzik eszerent tselekedni, és hogy még maga int arra az apostol által. *hogy ne higyünk minden féle lelkeknek. hanem probályuk meg.*

1 joan. 4.

[1096] halasztani [Kereszttel jelölt sor alatti beszúrás, világosabb tintával; Mikestől?] [A *II Articulus* végén aláhúzás a kéziraton.]

[1097] [Sorvégen:] meg [új sor elején:] meg lehesen.

hogy meg láthasuk ha tölle vannaké meg másut. hogy a setétt- 1 cor. 11
ségnek angyala. gyakorta változik a világ-[**295a:**]gaságnak
angyalává. abban nem kel[1098] tehát kételkedni hogy nem Ipse satanas transfigurat se in Angelum lucis.
tsak roszul nem tselekesznek. a midön el halaszttyák, hanem
még aszükséges. és meg egyezik az Istentöl szabot rendel,
aki is azt akarja, hogy az ö akarattyát. illendö módokal
keresük meg tudni. és olyan nékünk adot jelekel. a melyekel
meg külömböztethesük a sugarlásokot a melyek azö kegyel-
métöl jönek, azoktol. a melyek attol nem jönek

Ezek a modok hárombol állanak. amint azt ide fellyeb
meg mondok. az imádságbol., a jó életböl és atanácsbol.
ajó élet el távoztattya. azt, a mi meg. akadályozhatná. az
Isten kegyelmét. ugy mint a vétket, és méltobaká tészen.
világositásira., az imádság meg nyeri világoságit. a midön
az, alázatos, buzgó, és álhatatos., és a jó tanáts. minket ugy
vezet, hogy meg üsmérhettyük az Isten akarattyát. és nem
veszük hajlandoságunkot. az Isten sugarlása gyanánt, a
midön az ur meg hatá szivit szent Pálnak, és azt kérdeté
véle. hogy mit akarna hogy tselekegyék. Ananiáshoz küldé.
hogy meg tudná tölle akarattyát. ez a szent ember, az Isten
su-[**295b:**]garlásából. szent Pálhoz mene akit imádkozva
találá, és meg mondá az Isten[1099] parantsolattya szerént.
néki. hogy mit tselekedgyék., imé eszerént kel tselekedned
az ilyen nagy dologban.

A mi ahivataloságnak jeleit illeti, azok is hárman vannak,
ugy mint, az alázatoság. atsendes elme, és az álhatatoság,
az alázatoságon értem azt a jó erkölcsöt. a mely, meg nem
engedvén nékünk. hogy a magunk elméjiben bizunk, az
okosabakét fogjuk követni, a tsendes elmén értem azt a
szándékot, a melyben vannak. hogy az Isten akarattyát
kövessék. akár mely felé fordittson az, a midön azt elegendö
képen meg üsmérjük, az álhatatoságon értem. a nehézségek.
és az akadályok közöt sokáig tarto sugarlást.

Ezek tehát azok a rend szerént valo három jelek, a melyek
által az Isten lelke magát ki nyilatkoztattya, és ha vala-
melyike benned fel nem találtatik. kételkedhetel hivatalosá-

[1098] nem kel ⟨ke⟩ tehát kételkedni
[1099] az Isten ⟨p neki⟩ parantsolattya szerént. néki.

godban, ellenben pedig, ha fel találtatnak. el hitet-[**296a:**] heted magadal; hogy az Istentöl hivatatol, hogy ha azt fogják. néked mondani, hogy a szerzetben valo menetelre nem szükséges az a nagy készülettel valo végezés, mivel, az esztendeig tarto noviciátusban., meg lehet probálni a hivatalt. a jelek, és a tselekedetek által. Erre azt felelem. hogy avalo hogy ha oly könyü volna a szerzetböl ki menni, mint oda bé menni. és hogy ha azt a kimenetelt anyi rosz nem követné., valamint a meg történik rend szerént., de mint hogy a gyakorta meg történik, hogy azok a kik a szerzetben mentenek. a félelem meg is tartoztattya öket. tartván attol, hogy álhatatlanoknak ne tartassanak, vagy valamely más emberi tekéntetböl. köteledzik oda magokot hivatal nélkül. vagy ha a szerzetet el hagyák. a világban, ugy fogják öket tekinteni, mint álhatatlanokot. meg is vetik öket. mint olyanokot, a kik semire valok. vagy a mi még roszab. a szerzetes ruhát le vetvén. a jó erkölcsöt is el hagyák, és mind más féle életet élnek, nem olyat, a mitsodást kezdetek [**296b:**] volt élni a szerzetben. mind ezen okokra valo nézve, még is azt mondom. hogy meg kel visgálni ahivatalt, minek elötte a szerzetben menyenek, és hogy[1100] elegendö idöt vegyenek arra, hogy a menyiben lehet bizonyosok lehesenek abban, hogy a szerzetre hivatalosok,

E szerént tselekedgyél tehát fiam. hogy ha a szerzetes rendre vagyon hajlandoságod, és azt ne gondolyad hogy azal meg sérted hivataloságodot, hogy ha azt hamarságal véghez nem viszed is, mivel ha hüségel követed a mit mondottunk, olyan valoságos szándékal hogy az Isten akarattyát meg üsmérhesed, az Isten segittségit veszed, arra a rendre vezet, a melyet készitet néked, ha a szerzeteségre hi, meg tart abban az akaratban, alhatatoságot adván néked, és el végezi benned a jó munkát. a melyet el kezdette, szent Pál mondása szerént. *qui coepit in vobis*[1101] *opus bonum, perficiet confirmabit solidabitque.*

[**297a:**] Mindenek után, a szerzetes rendre szánván magadot, arra vigyáz, hogy olyan szerzetben meny, a hol arend

[1100] és hogy ⟨szükséges⟩ elegendő [Törlés a sor végén.]
[1101] in vobis ⟨bonum⟩ opus bonum,

szorosan meg tartatik, a világiakal leg keveseb társalkodás vagyon, és ahol valoságal, az áitatoságra igyekeznek.

XI Rész.[1102]

A világi életnek külömb féle rendeiröl

Valamint az egyházi, és a szerzetesi életnek vannak veszedelmi, ugy a világi életnek is vannak. a melyek nem kitsinyek, azért, aki arra igyekezik. el is igyekezék azokat kerülni, és azok aveszedelmek külömb félék, a külömb féle rendek szerént., ugyan azért is szollok it a világi életnek föveb rendeiröl. azért hogy ki ki meg visgálhasa azt, amelyikére akarja magát adni. és meg üsmérhése jól. annak köteleségeit.

[297b:] *I Articulus.*

A fö renden lévökröl, és azokrol, akik igazgatnak.

Nem lehet se nehezeb, se veszedelmeseb rend a világon, mint azoknak rendi, a kik, a mások igazgatásokra hivatattak, valamint. akirályok, és[1103] a fejdelmek, akiknek örökös hatalmok vagyon, a különös helyeknek urai, a kiknek másoktól füg, a birák, és a közönséges tisztek, a kiknek másoktol vett hatalmok vagyon, hogy ha tehát. a magad rendiböl, vagy más féle ókból, az igazgatásnak rendire hivatatol, még elöre kel gondolkodnod annak arendnek. sok számu veszedelmiröl. és szert tenni, üdveséges, és keresztyéni tudományokra, a melyekböl egy nehányat elödben adok, kérlek olvasad figyelmeteségel.

1. Vigyáz arra, hogy magadot el nehigyed, se kevély azért ne légy, mert másoknál felyeb emeltettel; emlekezél meg. arra, hogy mentöl nagyob vagy, annál inkáb tarthatz. abölcs mondása szerént, *mentöl nagyob vagy, annál inkáb alázd* **[298a:]** *meg magadot. tiszttségben tettek tégedet, azért*[1104] *fel ne fuvalkodgyál.* Eccle. 3. Eccle. 30

[1102] XI Articulus. [Helyesen: *XI Rész.* Vö. a táblát. — A bekezdésben:] a szerzetesi ⟨ren⟩ életnek

[1103] és a [*é—a*-ból javítva.] [Az öt articulus közül az I. és IV. art. szövegének végén van aláhúzás a kéziratban.]

[1104] azért ⟨m⟩ fel ne fuvalkodgyál.

2 A magad rendét ne tarttsad boldogságnak, hanem sulyos terhnek,. se ugy mint olyan dolgot, a mellyet ate hasznodra adták volna. hanem a mások hasznára, tud meg azt, is,[1105] hogy azok akiknek parantsolsz, nem te éretted teremtettek, hanem te, ö érettek. ö[1106] néked tisztelettel; engedelmeségel, és hüségel tartoznak, de te ö nékik. sokal nehezeb dolgokal tartozol, gond viselésel, segittségel. meg tartásal. igaságal.

3. Hitesd el azt magadal. hogy akár mely nagy hatalmad legyen, azt az Istentöl vetted, és hogy te az ö szolgája vagy. az emberek igazgatásokra, ebböl következik hogy azö akaratya szerént kel öket igazgatni, és hogy nágy számadásal tartozol néki igazgatásodrol.

judicium durissimum his qui praesunt fiet. potentes potenter tormenta patientur sap. 6.

4. Legyenek mindenkor az elmédben az irásnak ezek rettentö szavai, *hogy kemény itélettel lesznek azokhoz. a kik igazgatnak. és hogy a hatalmasok hatalmasab büntetést fognak szenvedni.*

[298b:] két dologra kel gondodnak lenni a magad hivatalyában. elöször, hogy jól ély, másodszor, hogy jól igazgass.

A mi az elsöt illeti, Istenesen kel élned. parantsolván indulatidnak, az Isten törvénye szerént igazgatván minden tselekedetidet. meg gondolván azt, hogy gyalázatos dolog másokot igazgatni, és nem tudni magadot igazgatni, az embereknek parancsolni. és a magad indulatinak. és az ördögnek[1107] szolgálni.

Arra köteles vagy arendért. amelyben vagy, mivel az Isten helyét tartod; tartozol tehát ötet követni szenttségiben. valamint az ö helyét tartod a hatalomban.

Arra köteles vagy. az alattod valoknak jóvókért. a kik tsak nyomorultak., hogy ha egy gonosz ember igazgattya öket,. *A nép vigadni fog az igazak meg szaporodásán. de akor suhajtozik, a midön a gonoszok igazgatnak,*

prov. 29

Deut. 17

Ugyan ezért parantsolá Isten az ó törvényben, hogy a király. (:hasonlot kel mondani mind [299a:] azokrol akik[1108] tiszttségekben vannak.:) mindenkor magával hordoza a

[1105] is, [Későbbi beírás a két szó közt.]
[1106] ö [*ök (ők)* helyett.]
[1107] az ördögnek ⟨pa⟩ szolgálni.
[1108] akik ⟨igaz⟩ tiszttségekben

törvény könyvit. és azt minden nap olvasa. *Azért hogy meg tanullya az Urat, az ö Istenét félni, és hogy*[1109] *kövesse. beszédit, és a Ceremoniákot, a melyek abban parantsolva vannak,*

De még ate példád igen hathatos az alattad valoin: ha jó vagy kovetni fogják jó erkölcsödet. ha rosz erkölcsü vagy, szabadságot adnak ökis magoknak arosz erkölcsre. valamint abölcs mondgya. *hogy a biró mitsodás, atöbb tisztek is olyanok, és hogy mitsodás a városnak igazgatoja. a lakosok is olyanok.* tsak egyedül apéldádal sok jót. és sok roszat okozhatz,[1110] és vétkes lész Isten elött. mind azokért a vétkekért, a melyeket mások tselekesznek te reád valo nézve. Eccle. 10.

Emlékezél, az Izrael királyának jéroboámnak historiájára, ez az ember, fel emeltetvén a tiz nemzettségnek igazgatására., alig vévé kezéhez ahatalmat. hogy azal viszá éle, nyomo-[**299b:**]rultul, el hagyván avaloságos Istennek szolgálattyát. abálványokért., az ö példája olyan hathatosá lett, hogy nem tsak a bálványozásra fordità azt a sok népet példájával. hanem még az ö maradéki is azt követék. tovább két száz esztendönél. és a szent irás. olyan irtozva szól annak anyomorultnak példájárol., hogy tsak nem mindenkor. a mikor felölle szól, azt mondgya. *hogy vétkezet. és vétekben ejtette Izraelt.*, és az ö maradékirol szolván. azt mondgya, *hogy a jeroboám*[1111] *uttyán jártanak, a ki is vétkeztette Izraelt.* szüntelen a szemire hányván utálatoságal ennek a gonosz fejdelemnek vétkit, azért hogy az ö rosz példáját. mitsoda veszedelmek követték. 3 reg. 14.

A mi a második gondot illeti. hogy jól igazgass. emlékezél meg arrol. hogy azok. a kik. igazgatnak. az Isten képit viselik, igazgatván alattok valojokot láthato képen magok viselésekel. valamint ö igazgat mindeneket láthatatlan képen rendelésivel, ha az ö képe vagy, [**300a:**] azon kel lenned hogy hozája hasonlits. és mint hogy ö nem tsak hatalomal igazgat. hanem bölcseségel, jóságal. és igazságal, néked is ezen három féle modot kel követned. nagy bölcseségel kel mindent tselekedned, az alattad valoidal. atyai joságal kel

[1109] hogy ⟨beszédit,⟩ kövesse. beszédit,
[1110] okozhatz, [Első *z*—*r*-ből javítva.]
[1111] jéroboám [Második *o* — beszúrás.]

leo rapiens. ursus esuriens.[1112] princeps impius super populum suum.[1113] prov. 28.

bánnod, és igaságot kel tenni mindenikének. a hatalom, bölcseség nélkül, oktalan állathoz valo. jóság nélkül, kegyetlenség. és igaság nélkül. tolvajság.

A te hatalmadot. mindenek felet a vallás meg. tartására kel forditanod. az Isten tiszteletit kel keresni, a rosz szokásokot el kel rontani, a gonoszokot el törölni. meg kel tartani, és nevelni az áitatoságot. azok közöt. kik alattad vannak., ugyan erre az elsö végre is álitotta fel Isten avilági hatalmat, és ha azt el mulatod. nagy számot adcz néki azért. az itéletkor. szent Agoston azt mondgya, hogy a nagy renden lévöknek. arra kel forditani hatalmakot. hogy az Isteni tisztelet,. és szolgálat el terjedgyen. és nagyobodgyék.

* felices esse eos dicimus si juste imperant. si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum Majestati ejus famulam faciunt. S. Aug. lib 5. de civit. Dei cap 24.

[300b:] A vallás, és az áitatoság után, gondodnak kel lenni az alattad valoidnak. földi jovokra, az az, az ö nyugodalmokra, hogy bátorságban legyenek, hogy a gonoszok ellen parttyokot fogjad, az Isten ezen második végre[1114] rendelt tégedet; erre valo nézve. örömest halgasad. az el nyomottak panaszit, tselekedgyed azt. hogy mindenek elödben mehesenek. könyen, az igen nagy rosz anagy uraknál., hogy a szegények nehezen mehetnek elejekben., hogy panaszokot néki meg mondhasák. és igaságot kérhesenek, a szent irás is ez iránt igy szól, *az árvának igaságot nem tesznek, és az özvegynek panasza elejekben nem megyen.* ne várjad azt, hogy panaszolkodgyanak., hanem szorgalmatoságal visgáld meg magad a rendeletlenségeket., a melyek vannak atiéid közöt, hogy azt meg orvosolhasad,

pupillo non judicant, et causa viduae. non ingreditur ad illos. Isaiae. 1.

Vigyáz hogy meg ne környékezen a hizelkedés, a mely meg szokta rontani a nagy urak elméjit. a kiknek sorsok ez iránt boldogtalan. akiknek soha az igazságot meg nem mondgyák. az olyan dolgokban., a melyekben meg kellene. azt **[301a:]** tudniok, üzd el magadtol a hizelkedöket, és gondold meg, hogy azok ate leg nagyob ellenségid, gyakorta szemeid elött legyenek, a Juda királyának Joásnak nyomo-

[1112] esuriens. ⟨priceps⟩ princeps
[1113] su⟨um⟩um.
[1114] végre⟨n⟩ rendelt

rult példája. a ki is, minek utánna. sok esztendöket töltöt volna. szent életben, nyomorultul el vetemedék attol. az udvariak hizelkedések miat. ugy anyira, hogy jovalásokra tellyeségel el hagyá az Isten szolgálattyát, és abálványozásra álla. a melynél már nagyob bün nem lehet. utállyad a hizelkedöket, és szeresed azokot. kik az igazságot néked meg mondgyák, mutasad jó kedvedet azokhoz a kik téged meg intenek. és arra szabadságot adgy nékik, válasz egy nehánnyat olyat., a ki néked tudtodra adhasa fogyatkozásidot,. a fö renden. és atiszttségben lévöknek, az ilyenek igen hasznosok 2 paralip. 24.

Oltalmazad magadot a fösvénységtöl., és a pénz telhetetlenségétöl, ez a fö renden lévöknek mirigye, és a mely véghetetlen vétekben ejti öket. mert attol származnak az igasságtalanságok,[1115] az eröszakoskodások, a gonosz tselekedetek. és más ezer rendeletlenségek, a melyekért suhajtozik a **[301b:]** nép, a nagy renden lévöknek. igasságtalan. és kegyetlenségek[1116] alat, a melyek ellen az Isten utálva szól. a profétáktól. *

* Ezech. 32. principes ejus in medio illius quasi lupi rapientes praedam. ad effundendum sangvinem. et ad perdendas animas, et avare ad sectanda lucra.

A boszu állás is olyan rosz. a melyet igen el kel kerülni, a nagy urak ezt annál is könyeben követik. hogy a hatalom kezekben vagyon., és gyakorta azt, az igaság szine alat tselekeszik. noha tsak az indulatyoktol származik, a melyben igen meg tsalyák magokot., mivel az igaság, a közönséges jót tekénti. a boszu állás pedig. tsak a magának valo elég tételt keresi,

De a boszu állást el kerülvén., vigyáz hogy a nagy kegyeségben. és lágyságban ne esél., a vétkek meg büntetésiben., kénszeritetel arra. hogy abban szorgalmatos légy. föképen a midön a közönséges jót tekénti a vétek, de még annál is inkáb a midön avallást, az Istennek arol számot adnál, ha el mulatnád, Ákáb. az Izraelnek királya, meg kegyelmezvén

[1115] igasságtalanságok, [Első *s*—*z*-ből javítva.]

[1116] kegyetlenségek [*gy g*-je megkezdett *k*-ból javítva elválasztás után, új sor elején.]

egy gonosz embernek, az Isten meg izené néki egy próféta által. hogy arol számot adna, *mert* [**302a:**] *meg kegyelmeztél egy olyan embernek. aki halált érdemlet, azért a te életed. az ö élete helyet leszen.*

quia dimisisti virum dignum morte erit anima tua. pro anima ejus. 3. reg. 20.

Végtire, hogy meg üsmértessem veled. mi légyen az igazgatás, két fö dolgot teszek elödben a nagy renden lévöknek óktatásokra, kérlek olvasad figyelmeteségel.

Az elsöt, az szent irásbol adom elödben a melyben, rettentö intéseket ád a szent lélek. a nagy uraknak

Halyátok meg azért kiralyok, tanulyatok. föld határinak birái.[1117]

Sap. 6. 2.

Hajtsátok ide füleiteket, ti kik a sokaságokal birtok, és tetzetek magatoknak, a nemzetségek[1118] *seregében, mert a hatalom az urtol adatot néktek, és az erö a Felségestöl. ki meg kérdezi ati tselekedeteteket, és gondolatotokot meg visgállya,*[1119] *mert midön az ö országa szolgai voltatok nem igazán itéltetek. se meg nem öriztétek az igazság törvényit. se az Isten akarattya szerént nem jártatok, rettenetesen, és hamar meg jelenik néktek, hogy igen kemény itéletek lészen azoknak, akik uralkodnak, mert a*[1120] *kitsinnek irgalmaság engedtetik, aha-*[**302b:**]*talmasok pedig hatalmason szenvednek kinokat. mert az Isten senki személyét nem válogattya,*[1121] *se nem fél senkinek nagy voltától. mert a*[1122] *kitsint, és a nagyot ö teremtette, és egyenlö képen gondgya vagyon néki mindenekre. az erösebekre pedig eröseb kinzás következik.* Adná Isten hogy mind azok akiknek valamely hatalmok vagyon avilágban. olvasnák gyakorta ezeket az intéseket

A második fö dolog. a melyet elödben[1123] tészek, szent Agoston intési. a melyekben ez a nagy szent eszerént irja le. a nagy renden lévöknek köteleségit.

[1117] [Ezt a sort utólag írta be és húzta alá, az új bekezdés fölötti sorközben.]

[1118] nemzetségek [*t—s*-ből javítva.]

[1119] [Sorvégen:] meg visgál- [új sor elején:] ⟨gy⟩lya,

[1120] a [Beszúrás.]

[1121] válogattya [válo⟨gattya⟩ gosittya, A javítás a törlés fölé írva; valószínűleg nem Mikestől.]

[1122] a [Beszúrás.]

[1123] elödben ⟨/⟩ tészek,

* S. Aug. lib 5. de civitate Dei. cap 14. neque enim nos. christianos quosdam Imperatores ideo felices dicimus, quia vel[1124] diutius imperarunt, vel i mperantes filios morte placida reliquerunt. vel hostes reipublicae domuerunt. vel inimicos cives adversus se insurgentes, et cavere, et oprimere potuerunt, hoc enim, et alia vitae. hujus aerumnosae. vel munera, vel solatia, quidam enim Cultores daemonum accipere meruerunt. qui non pertinent ad regnum Dei. quo pertinent Isti, et hoc ipsius misericordia factum est. ne ab illo ista qui in eum crediderunt. velut summa bona desiderarent.

Mi nem tisztellyük azért a keresztyén Császárokot mint boldogokot, (:hasonlot kel mondani a menyiben illik a nagy renden lévökröl.) *azert hogy sokáig. uralkodtanak, se azért hogy békeségben meg halván. a gyermekeket hagyták magok után a szekben, vagy azért, hogy idegen, vagy ország beli ellenségeket meg győzték: mert mind ezek, a melyek tsak jelen. valok. vagy e mostani nyomoru életnek vigasztalási, meg adat*[**303a:**]*tak volt a pogányoknak is. akiknek*[1125] *nintsen semmi részek az Isten országában, és ezt az Isten. a maga irgalmaságából tselekedte. eszerént., azért hogy a keresztyének ne kiványák tőlle azokot a jókót. ugy. mint ha azok, örökös jók volnának,* *

* Sed eos felices dicimus si juste imperant. si inter lingvas sublimiter honorantium. et obsequia nimis humiliter salutantium ne se extollunt, sed se homines esse meminerint. si suam potestatem ad Dei cultum maximé dilatandum Majestati ejus famulam faciunt. si Deum timent; colunt. diligunt. si plus amant illud regnum ubi non timent habere consortes, si tardius vindicant, facile ignoscunt. si eundem vindictam pro utilitate regendae tuendeque reipublicae non pro saturandis inimicitiarum odiis exerunt. si eandem veniam non ad impunitatem. iniquitatis sed ad spem correctionis indulgent. si quod aspere coguntur plérumque decernere. misericordiae lenitate et beneficiorum largitate compensant. si luxuria tanto eis est castigatior quanto posset etse liberior.[1126] si malunt cupiditatibus pravis. quam quibus libet imperare. et si haec omnia faciunt non propter ardorem inanis gloriae., sed propter charitatem. felicitatis aeternae. si prosuis peccatis. humilitatis. miserationis et orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt, tales christianos Imperatores dicimus esse felices. interim spe. postea reipsa, futuros. cum id quod expectamus evenerit.

De mi öket azért tarttyuk boldogoknak, hogy ha igaságosan uralkodnak *

Hogy ha a nagy ditséretekért. és a mód nélkül valo tiszteletekért melyeket nékik adnak. kevélységböl magokot fel nem emelik. de ha mind ezek közöt reá emlékeznek arra hogy halando emberek,

Hogy ha hatalmakot a Felséges Istennek szolgálattyára fordittyák, hogy az ö szolgálattya és vallása el terjedgyen.

Hogy ha az Istent szeretik, félik, és tisztelik.

Hogy ha azt az örökös országot inkáb szeretik., a hol nem tartanak attol. hogy társok lészen. [**303b:**]

[1124] vel ⟨dit⟩ diutius
[1125] akiknek [*nek* — beszúrás; Mikestől?]
[1126] liberior. [*e* javítva.]

Hogy ha okosággal büntetik avétket. és ha könnyen meg engednek,

Hogy ha a büntetést a közönségesen valo haszonért. és tsendeségért tselekeszik. és nem azért, hogy a magok gyülölségi-
nek. és haragjának eleget tegyenek. és hogy ha azért kegyelmeznek meg másoknak. mert reménlik meg térésit, és nem azért hogy büntetetlen akarnák hagyni.

Hogy ha a keménységet, a melyel kel lenniek gyakorta, meg enyhittik irgalmasággal. és jó tétemenyel.

Hogy ha. arosz kivánságoktol. és rendeletlen gyönyörüségektöl. magokot annal inkáb el vonnyák, mennél nagyob hatalmok. és szabadságok volna azokra

Hogy ha nagyobnak tartyák a magok kivánságinak parantsolni. mint az egész földön lévö nemzeteknek.

Hogy ha mind ezeket nem avilági ditsöségért, hanem az örökké valo életért tselekeszik.

Hogy ha magokot Isten elött meg alázván. az imádságnak áldozattyát ajánlyák néki, bü-[**304a:**]*nöknek botsánattyára*

Azt mondgyuk hogy a nagy renden lévök, kik eszerént élnek. boldogok ez életben areménség által, mivel a másikában. valojában azok is lésznek

II Articulus.

A Birák.[1127] és a Magistratusok hivatallyirol.

Valamit ide fellyeb mondánk., mind azok a birákot. és a magistratusokot is illetik. de vannak még más köteleségek is. a melyek különösön tsak öket illetik, a melyekre kel készülni azoknak. a kik ezekre a hivatalokra rendeltettek.

Hogy ha ezekre rendeltettél. a felyeb[1128] valo intéseken kivül., a melyeket követned kel, a menyiben [**304b:**] tégedet illetnek. szorgalmatoságal kel követned a mik következnek.

* A szemeid elött legyenek mindenek felet a szent Josaphat királynak ezek a nagy intési. a melyeket ada a biroinak. mondván *Vigyázatok arra a mit tselekesztek, mert nem egy embernek itéletét követitek. hanem az Istenét. És valamit itélni*

[1127] Birák. [*á* — *o*-ból javítva. A következő bekezdésben is:] birákot. [*á* — *o*-ból jav., vö. az 1130. sz. jegyz. is; alább előfordul *birák* és *biro* alakban is.]

[1128] a felyeb ⟨meg⟩ valo

fogtok. a reátok viszá esik. Az Istennek félelme legyen veletek,[1129] *szorgalmatoságal. és figyelmeteségel tselekedgyetek mindeneket.* Ezeket az intéseket a szent Lélek minden biráknak[1130] adgya ezen szent király által.

* praecipiens judicibus. videte ait quid faciatis, non enim hominis exercetis judicium. sed Domini. et quod cumque judicaveritis. in vos redundabit, sit timor Domini vobiscum et cum diligentia cuncta facite. 2 paral. 19.

2. Hogy[1131] ezeket az intéseket követhesed, azon légy hogy ebben a hivatalban tudos lehess., és igen alkalmatos, hogy jol vihesed végben ezt a tiszttséget, nem esvén az iránt semmi vétekben, reá emlékezél arra. hogy a jószág,. a betsület. és gyakorta, az emberek élete, ate szádtol függnek, hogy ha elég-**[305a:]**telenségedért. ezekben magadot meg tsalod., számot adcz mind azért akárért. a melyet a felebaratod szenved.

3. Elégséges lévén. erre a tiszttségre. magadnak ne hidgy, és soha semmit hirtelenségel. ne tselekedgyél, hanem visgáld meg jól adolgot a melyröl itélni akarsz., *szorgalmatoságal meg visgáltam a dolgot.* mondá jób. *a melyet nem tudtam.* netarttsad magadot a mások iteletihez, hanem azt tud meg, hogy ha roszul itélsz, vagy tudatlanságbol. vagy hirtelenségböl. vagy a más itéletire valo nézve., tartozol viszá adni akárt a melyet itéletedel okoztál. erre jól figyelmez, mivel igen kevesen vannak. olyan birák. akik erröl gondolkodnának.

Causam quam nesciebam diligentissime investigabam

4. Az ajándék. soha meg ne rontson tégedet a melyet ugy kel egy jó bironak el kerülni valamint a mirigyet. *Ajándékot nem fogtok venni.* mondgya az irás a biráknak, *mert meg vakittya abölcseket;* **[305b:]** *és meg ronttya az igazakot, jaj néktek. akik igazá teszitek a gonoszt az ajándékért., és el veszitek az igaztol. az igasságot.* se a fenyegetés. se az igéret, se a hizelkedés. egy bironak meg kel vetni mind ezeket, és magaban tellyeségel el tekélleni, hogy soha se semiért. se senkiért igaságtalanságot nem tselekeszik., abölcsnek ezen szép mondása szerént., *viaskodgyál az igasságért. ugy mint az életedért. és oltalmazd meg azt. mind halálig.*

Deut. 16.

Isaiae 5

Eccle. 4

[1129] veletek, ⟨és⟩ szorgalmatoságal. és
[1130] biráknak [*á—o*-ból javítva.]
[1131] Hogy ezeket [*o—e*-ből javítva.]

5. Vigyáz arra, hogy szemely valogató ne légy. ez olyan rosz. a mely igen könyen szivárkozik a birák. és a magistratusok elméjiben. és a mely sok igaságtalanságot követet vélek. a gazdagokot szabadoson botsáttyák magokhoz. kedvezésel halgattyák öket, a dolgokot tsak hamar el végezik. és mindenben kedveket keresik, de a közép rendüek, és a szegények, feléjek sem mehetnek., kemény szókót vesznek., az ö dolgokot el halogattyák. és olyan hoszas idökre halaszttyák, a melyért nagy [306a:] károkot szenvednek. az illyen igaságtalanságok a személy válogatástol jönek. és a melyet az Isten tellyeségel tilttya a biráknak.

Deut. 1. *Halgasátok meg azt a kit itéltek, és a mi igasságos azt itéllyétek. akár haza béli, akár idegen légyen a. semmi külömböztetés nem lészen aszemélyek közöt; a kitsinyt. ugy meg halgasátok valamint a nagyot, és semmi személy válogatást ne tegyetek. mert az, az Isten itélete.*

6 Ály bátorságal ellene a rosznak, az igaságtalanságoknak, az eröszakoskodásoknak. a melyeket ha látod hogy a gonoszok követik, föképpen a nagy renden lévök. tartozol azok

Eccle. 7. ellen állani minden tehettségedel., *Ne keresed biro lenni, mondgya a bölcs. hogy ha elegendö bátorságod nintsen, hogy ellene ály a hamiságoknak, ne hogy meg ijedvén valamely nagy renden lévönek szine elöt. köteleségedet el ne mulasad.* az Isten az ö profétája által, a biráknak., a nagy ren[306b:]dekhez

Michae. 7. princeps postulat. et judex in reddendo est. valo kedvezéseket, a nagy vétkek közi számlállya. *a fejdelem kéri, és a biro meg adgya kérésit.* vigyáz az ilyen fogyátkozásra, amely a birákot, és a magistratusokot igen vétkeseké tészi Isten elöt: mindenkor abban agondolatban légy, hogy el kel inkáb vesztened minden jószágodot, és még az életedet is, hogy sem valamely nagy renden lévönek akarattyát kövesed, hogy ha az, igaságtalan.

Meg ne engedgyed a menyiben tölled lehet., a tsalárdságokot. álnokságokot. és más egyéb igaságtalanságokot, a melyeket követnek. a perlekedésekben a prokátorok, és más egyéb tisztek.

7. légy szorgalmatos meg büntetni avétket, és el törleni a gonoszul tselekedöket, és mind azokot. valakik háborgattyák aközönséges tsendeséget, minden személy valogatás nélkül.

8. Légy gyámola a szegényeknek,[1132] özvegyeknek, árváknak, és mind azoknak. a kik **[307a:]** igaságtalanságot szenvednek, erre ate tiszttséged kötelez tégedet. és eszerént tselekedvén. az Isten áldásit veszed magadra. tanuld meg ezt a szép intésit a szent léleknek. *szabadisd meg azt a ki boszuságot szenved akevélynek kezéből, és ne légy kedvetlen ate szivedben, az itéletben irgalmas légy az árvákhoz. mint atya, és anyoknak férje helyet légy, és te lész mint a Felségesnek engedelmes fia. és inkáb könyörül rajtad, hogy sem az anya afián.* Eccli 4. 9.
oh'[1133] mely boldog vigasztalása lehet egy bironak. és egy magistratusnak. a midön ezeket el mondhattya jóbal: *A mely fül hall vala, boldogit vala engem, azért hogy meg szaditottam volna a kiálto szegényt, és az özvegy szivet meg vigasztaltam, atyok valék a szegényeknek. és a pör melyet nem tudok vala igen szorgalmatosan meg visgálom vala.* jób. 29. 11.

9 vigyáz hogy soha olyan vétekben ne esél. mint a melyet meg büntetz,, mitsoda ortzával büntetheted meg az olyan vétket.. a melyet magad is tselekeszed.? valahányszor. itélsz. mind anyi sententiát[1134] mondasz magadra. a mely az utolso napon. ate **[307b:]** kárhoztatásodra lészen. akoron azt hányák szemedre. hogy meg büntetvén atolvajt, magad is el loptad a más jószágát, többet kivánván mástol mint sem a mint kivántatot volna, magadnak tulajdonitottad igaságtalanul. a tolvajoktol vet jószágot, a melyet viszá kelletet volna adni. a kié volt, a melyben nagyob tolvaj voltál a tolvajoknál[1135] is, mivel azért rendeltettél volt, hogy kinek kinek viszá ad a magáét. még is te fosztasz meg másokot. és más egyéb illyeneket.

Végtire fiam. vigyáz. hogy sene itély, se ne igazgass másokot, hogy ha azok a négy tulajdonságok benned nintsenek, a melyeket az irás kiván hogy legyenek abirákban, és azokban. akik igazgatnak. ugy mint. *abölcseség. az Isteni félelem. az igaságnak szeretete, és a fösvénységnek gyülölsége.* Ezt a négy dolgot láttyuk a Jethro Mojsesnek[1136] adot bölcs Exod. 18

[1132] szegényeknek, [Második *e* fölött áthúzott ékezet.]
[1133] oh' ⟨megy⟩ mely [⟨g⟩ ⟨l⟩-re javítva.]
[1134] sentetiát [Elírás.]
[1135] tolvajoknál [Szóvégi *l*—*k*-ból javítva.]
[1136] Mojsesnek [*nek* — beszúrás.]

tanátsában. a ki is azt jóvallá néki hogy az Izrael népének igazgatására. választana. *bölcs embereket, Isten félöket, igasság szeretöket. és a kik gyülöllyék a fösvénységet*

[308a:] *III Articulus.*

Az udvari eletröl.

Ez az élet tellyes veszedelemel, a melyet igen nehezen kerülik el azok., a kik arra adgyák magokat. a gyenge jó erkölcsök ót hamar meg romlanak. az erösebek meg tantorodnak. és igen nehéz ót el nem veszni. az olyan élet, a melyben tellyeségel uralkodik a kevélység, a nagyra vágyás. a hivalkodás. a heverés. a tzifrálkodás. a mértekletlenség, a mód nélkül valo gyönyörüségeknek szeretete, a világi jóknak telhetetlensége, a vallás ha ót fel találtatik,. a tsak kép mutatásbol, és két szinüségböl vagyon. és ki ki tsak anyit mutat ki abbol. a menyi elegendö hasznára, a valoságos jó erkölcsöt. ót meg vetik, tsufolyák. és gyakorta üldözik. ót az elö menetelnek telhetetlen kivánságában foglalatoskodik mindennek elméje. ki ki tsak a maga hasznárol, és szerentséjiröl gondolkodik. innét vannak a hizelkedések, a kedv-
[308b:]keresések, a méltatlan maga meg alázások. a hamis baráttságok, az el szinlések, a melyekel jó ábrázatot mutat azoknak, a kiket szivekben gyülölik., innét az után, az irigységek. tsalárdságok, álnokságok., a hamis mód keresések. hogy egy másnak árthasanak. és elé mehesenek egy másnak kárával. hát még a veszekedések, harag tartások. boszu állások. és más sok veszedelmes dolgok

Ez igy lévén, azt mondhatnád miképpen lehet üdvezülni abban arendben, és hogy mit kellesék tselekedni azoknak, a kik abban vannak?

Ezekre azt felelem hogy ha szinte az üdvezülés ne legyen is tellyeségel lehetetlen abban arendben, mind azon által az igen nehéz, és azok akik arra rendeltettek. igen tarthatnak. és nagy vigyázással kel lenniek, azon életnek veszedelmi iránt, hogy ha pediglen valamely szükség. vagy a familiád. vagy valamely tiszttség arra a hivatalra rendel, ezekre [309a:] vigyáz.

Elöször. azt el kel tellyeségel magadal hitetned. hogy minden bizonyal a földi dolgok, azuraságok. gazdagságok. a

gyönyörüségek., mind ezek el mulnak, és magad is el mulsz ezekel. de az öröké valoság soha el nem mulik

Másodszor. az elömenetelben és a szerentse keresésben légy mértékletes, elégedgyél meg a magad rendivel. és tarttsad azt. hogy nagyob boldogságot nem kereshetz. mint ha az üdveségedet keresed. *mit használ az embernek.* mondgya az Isten fia. *ha az egész világot magáévá teszi is. ha az lelkét el veszti.* boldog lenni egy kevés ideig. és boldogtalan örökösön, oh! fiam mely szép boldogság a. ha az menyet meg nyerhetik.

3. Tedd fel azt tellyeségel magadban., hogy valoságos keresztyéni életet élsz. és hogy soha semiért az Istent meg nem bántod. ezt a fel tételt. gyakorta ujisd meg magadban., és kérjed Istennek kegyelmét. annak meg tartására. [**309b:**]

4. okosan visellyed magadot minden tselekedetidben. senkit meg ne sérts. legy alázatos, emberséges,[1137] kész a szolgálatra, azon légy, hogy mindenek köteleségel legyenek hozád, azt pediglen nem világi okbol., hanem felebaráti szeretetböl. sok dolgot a mit hallasz titkold el magadban. és ted hallatlanná, ne kivánjad azt tudni. hogy mit mondanak felöled. a szó hordásnak hitelt ne adgy. a mely rend szerént nem igaz, vigyáz arra, hogy kivel. tész baráttságot, és olyanal ne légy baráttságban, a kinek példája, beszéde. meg változtathatná elmédet, és el forditana a jó erkölcsröl. a melytöl igen félhetni. az udvari[1138] életben.

Végtire. ez az élet tele lévén[1139] veszedelemel. szükséges hogy attol magadot meg oltalmazad. a gyakorta valo imádságokal, a szenttségekhez valo gyakorlásal. az okos embereknek tanáttsával. a jó könyvek olvasásával. és az olyanoknak példájival. a kik az udvarnál szentül éltenek. vagy a kik még most is a jó erkölcsben élnek.

[1137] legy alázatos, emberséges, ⟨légy⟩ kész a szolgálatra, azon légy,
[1138] udveri [Íráshiba.] [Két sorral följebb elírásból:] baráttyágot, [utána közvetlenül:] baráttságban,
[1139] tele lévén ⟨ſ⟩ veszedelemel. [⟨ſ⟩ ⟨v⟩-re javítva.]

[310a:] *IV Articulus.*

A hadi rendröl.

Ez a rend nem aláb valo veszedelmes az elsönél. se az üdveségre valo akadályok. nem kevesebek, ez a rend magában igen jó; szükséges lévén az ország meg tartására., ellene álván az idegenek eröszakoskodásinak., mind pediglen a vallás oltalmára. de már mostanában ez a rend anyira meg romlot., hogy tsak nem lehetetlen abban üdvezülni.

A rosz erkölcsök közöt a melyek ebben arendben uralkodnak. ött, igen közönséges. és rettentö. az elsö. a vallástalanság. a mely rend szerént valo a hadi embereknél., a meg is vetteti vélek az Isten szolgálattyát. és az üdveségeket, és a mely az Istentelenségre. is viszi öket. a 2.. az utálatos esküvés. és az Isten szent Nevének káromlása, a 3. a tisztátalanság, a mely inkáb uralkodik ebben arendben. mint a többiben., a 4. a duellum. a mely sok számuakot áldoz fel az ördögnek. és az örökké valo. [310b:] tüznek. az 5. a huzás, vonás. lopás. eröszakoskodásokban áll.

Igen nehéz a hadi embernek, hogy az illyen vétkekben ne esék, a leg okosab. és a leg jóbb erkölcsü azt idövel tsak meg tanulya, és végtire meg romlik, vagy a példára. vagy a mások jóvallásokra.

Oh ! fiam. hogy ha valamely szükség erre a rendre viszen. tud meg azt. hogy elégé nem félhetz veszedelmedtöl, hogy ha pedig el akarod kerülni az örökös veszedelmedet., szükséges hogy ezekre igen vigyáz.

non enim militare delictum est. sed propter praedam militare peccatum est.
S. Aug. serm. 19. de verbis Domini

1. Erre a hivatalra, tsak igen nagy okra valo nézve adgyad magadot; vagy azért hogy a nemeséged arra kötelez, vagy a közönségesen valo szükségért. vagy valamely mas nagy okért, de soha sem a vakmeröségert, a szabad életért, a heveresért., se azért hogy prédából. lopásbol. huzasbol. meg gazdaguly, rend szerént ilyen indulatok viszik sokakot a hadi rendre. és ezek okozák a veszedelmeket a melyeket ót látunk [311a:]

apud omnem christianum prima honestatis debet esse militia
idem ibid.

2. Tedd fel magadban. hogy ugy fogsz elni. a mint egy Isten félö emberhez illik, el is fogod kerülni a társaidnak rend szerént valo vétkeit. nem gondolván mind azokal. a mit fognak felöled mondani. eleinte a néked nehéz lészen. de végtire meg gyözöd magadot

* Hoc primum cogitor quando armaris ad pugnam quia virtus tua etiam ipsa corporalis donum Dei est. sic enim cogitabis de dono Dei. non facere contra Deum. S. Aug. epist 205 ad bonifacium

3 Ne tarttsad abban a nemesi vért, se a bátorságot. hogy * senkitöl semmit ne szenvedgy, hanem mindenel meg verekedgyél, hanem abban., hogy hüségel. és bátorságal. szolgályad fejdelmedet. és házádot. ted fel magadban., hogy soha senkivel duellumban meg nem verekedel, enélkül. a kegyelembe nem lehetz. és ha abban nem vagy., a halálos véteknek, és a kárhozatnak. szüntelen valo veszedelmiben vagy. ha minden féle jót tselekednél is. ha olyan szent életet élnél is mint aleg nagyob szent, de ha azt fel nem teszed magadban. az üdveségnek uttyán nem vagy. minden gyonásid szenttség törések, és utálatoságok Isten elött,. mert mindenkor.[**311b:**] abban az akaratban maradcz. hogy ötet halálosan meg bánttsad. a halálod oráján valo gyonásod is, hogy ha arra idöd lészen, semmi hasznodra nem fordul., mert éltedben, soha azt fel nem tetted volt magadban, lehetetlen[1140] hogy halálod orájan igaz és valoságos akaratod legyen arra. a duellum szintén olyan nagy vétek, valamint agyilkoság, azt pedig tudod hogy az Isten mint utállya agyilkoságot, a mely el ronttya az Isten képit, és az ö kezeinek munkáját, a melyet oly igen utállya[1141] az Isten. hogy nem akarja hogy meg botsásanak a gyilkosnak. *A ki az embernek vérit kionttya, annak avére ki ontatik, mert az ember az Isten képére teremtetett.* gondold meg hogy a mely vért ki ontasz. boszu állást fog kérni ellened Istentöl. valamint az Abel vére. kain ellen. a lélek pedig a melyet el vesztesz. örökké fog átkozni, ate lelked üsmérete pedig szüntelen a szemedre hánya azt a vétket, szüntelen valo nyughatatlansagban, rettegesben. [**312a:**] és félelemben fog tartani., az Isten boszu állásáért a melyet el nem kerülöd. vagy ezen,[1142] vagy a más életben. gen. 9

De hogy a duellumot el kerülhesed, kerüld el az, arra vivö okokot., ugy mint, aveszekedést. a haragot. a versengelést. senkit meg ne boszonts., ha valakit meg sértesz., tégy eleget

[1140] lehetet [*lehetetlen* helyett.]
[1141] utállya ⟨t⟩ [?] az Isten.
[1142] ezen, ⟨mas⟩ vagy a más életben.

néki, és mutasd meg néki. hogy nem szán szándékal bántottad meg.

A mi pedig az életedet illeti. se esküvö. se káromkodo ne légy. valamint mások. kerüllyed mint a halált. a tisztátalanságot. meg ne engedgyed a rendeletlenségeket, a káromkodásokot. igaságtalanságokot a huzást. predálást, lopást., a szenttség töréseket. és más egyebeket, a melyeket a hadi emberek követhetnek., azal tartozol; föképen ha te vagy a fejek. számot is adcz Istennek minden rendeletlenségekért, a melyek történnek jelen létedben, hogy ha azokot meg engedted,. és tartozol. viszá adni a kárt, a melyet másoknak tettek a te fogyatkozásodért, vigyáz. hogy soha semmi igaságtalan dolgot ne parancsoly, se amasok parancsolatit végben ne vid. a midön világosan látod hogy igaságtalanok[1143]

* S. Aug epist 205. ad bonifacium ornet mores tuos pudicitia. conjugalis. ornet sobrietas, et frugalitas. valde enim turpe est, ut quem non vincit homo. vincat libido. obruatur vino. qui non vincitur ferro.

[**312b:**] Légy örömest segittségel a nyomorultakhoz, visellyed gondgyád a szegényeknek, és mind azoknak. a kik. eröszak tételt, vagy igaságtalanságot szenvednek, fel ne fuvalkodgyál a gyözedelemben. se kegyetlenségel.[1144] a meg gyözetettekhez, hanem kegyes, és szánakodo. a menyiben az okoság azt meg engedi, szent Agostonnak ezen mondási szerént a ki is azt mondgya. valamint a viaskodo ellenségel eröszakal kel bánni, ugy irgalmaságot kel tenni, azal akit meg gyöztenek. a midön már nem árthat

* S. Aug. supr Hostem pugnantem necessitas perimat. non voluntas, sicut enim rebellanti et resistenti violentia redditur. ita victo vel capto misericordia jam debetur maxime in quo pacis perturbatio non timetur.

Visgáld meg gyakorta a magad lelked üsméretit. hogy mindenkor jó rendben lehess. gyonyál meg gyakorta, kérjed gyakorta az Isten kegyelmét. hogy el kerülhesed hivatalodnak veszedelmit.

[1143] igaságtalan dolgot ne parancsoly, . . . igaságtalanok [Ezt a részt a szerző a lap aljára írta halványabb tintával, vékonyabb vonalú betűkkel, valószínűleg utólag.]

[1144] se kegyetlenségel. [ti. *ne légy*] a meg gyözetettekhez, [a variánsban más fogalmazásban.] [. . .] irgamaságot [Elírás.]

V Articulus

A világi életnek. meg más rendeiröl.

A négy rendek. a melyekröl ide fellyeb szollottunk., leg nehezebek, és leg veszedelmesebek avilági életben. ugyan ezen okból is kelletet azokrol böven[1145] beszélleni, a többiben is talál[**313a:**]kozik mind nehézség. mind[1146] veszedelem; tsak rövideden szollok még egy nehányrol.

A prokátoroknak, és az notáriusoknak. a tudatlanságot igen kel[1147] kerülni, a dolgokban valo hirtelenkedést, rosz pert. nem kel hogy fel válallyanak, az az, a mely igaságtalan,[1148] vagy helytelen. a perlekedést ne tanátsollyák a kételkedö dolgokban. a tsalárdságot, álnokságot, ravaszságot. igaságtalanságot el kerüllyék, másokra se bestelenséget. se gyalázatot ne mondgyanak. semi olyan titkot ki ne[1149] nyilatkoztasanak. a mely a dologhoz nem tartozik. a peres feleket ne szenvedtessék, hoszas voltokal. és halogatásokal; hamis itéletet ne tétesenek, se több jutalmat munkájokért ne kivánnyanak. mint sem kivántatik., fö képen a tehetetlenektöl,. a két részt haragra. gyülölségre ne indittsák, És mind ezek után. az elméjeket anyira ne foglallyák a dolgokban., hogy se az Istenröl. se az üdveségekröl ne gondolkodhasanak, a mely igen rend szerént valo dolog a törvényes embereknél. a kik **[313b:]** mindenröl gondolkodnak. magokon kivül. és a kik a mások világi dolgaiban munkálodván. el mulattyák üdveségeknek örökös dolgát.

Az orvos doktorok, akiknek hivatallyok szükséges az emberek életek. és egéségek meg tartására, ezeknek el kel kerülni atudatlanságot,. a hirtelenkedést a tanács adásban., szorgalmatoságal kel meg üsmérniek a nyavalyát a melyet gyogyitani akarják. gondgyok légyen arra is. hogy idején adgyák tudtára. a betegnek. a lelkéröl valo rend tévést. mivel sokan rosz állapotban halnak meg. az illyen el mulatásért, gyakorta abban is vétenek hogy a természetnek igen sokat tulajdonittanak. és az Istennek igen keveset.

[1145] böven ⟨sz⟩ beszélleni,
[1146] [Előző lap alján, őrszók: *kozik mind nehezség mind*]
[1147] kel [*l*—*r*-ből javítva.] kerülni,
[1148] igaságtalan, ⟨és⟩ vagy
[1149] ki ne ⟨g⟩ nyilatkoztasanak.

A kereskedöknek el kel kerülni a fösvénységet. vagy is a mód nélkül valo nyereséget, a mely tellyeségel el foglallya elméjeket, a tsalárdságot, a portékájoknak meg hamisitását, hasonlot lehet mondani a mester emberekröl. és mind azokrol. a kik pénzel., vagy mesterségekel kereskednek.

Ez igy lévén minden féle hivatalban vagyon vétek. és veszedelem, a melyeket[1150] meg kel üs-**[314a:]**mérni, minek elötte azokra adgya magát valaki. hogy azt el lehesen kerülni. mert enélkül az üsmerettség nélkül. a mások nagy uttyát követik, a hivataloknak fogyatkozásira adgyák magokot. és a fogyatkozásokért. az üdveség[1151] el vesztésire.

XII Rész

A hazaság rendéröl.

A midön a fellyeb emlitet világi rendek közül valamelyikére adod magadot. az idö eljö a melyben a világban valo meg telepedésröl is gondolkodol, a mely rend szerént a házaságal lesz meg. szükségesnek gondoltam lenni, hogy holmi intéseket adgyak néked,. a melyekel el kerülhesed a vétketket a melyekben esnek. ennek a rendnek választásában,. a mely vétkek sok nyomoruságokot okoznak. és gyakorta örök kárhozatot is. azért ezen rendröl, két dolgot adok elödben. elöször. hogy mit kel tudni erröl a rendröl. másodszor. mitsoda készülettel kel arra adni magadot, hogy jovodra fordullyon.

[314b:] *I Articulus.*

Hogy mit kel meg tudni a házaság rendéröl.

Négy dolgot kel meg tudni ezen rendröl. annak szenttségit, köteleségeit. hasznait. és veszedelmit.

Azt mondám elöször. hogy ez a rend szent, mivel az Isten maga rendelte és szentelte ezt meg, még világ kezdetekor, és az után. az ö szenttséges Fia által. a szenttségek közi emeltet, hogy meg szentellye a személyeket. a kik arra adgyák magokot, és hogy szükséges kegyelmet adgyon nékik

[1150] a melyeket ⟨el kel kerülni és⟩ meg kel üsmérni,

[1151] az üdvöség ⟨veszedelmire⟩ el vesztésire. XII ⟨Articulus⟩ Rész

arra, hogy méltan véghez vihesék annak köteleségeit, Ez igy lévén ez a rend minden modon szent, azért mert az Isten maga volt annak kezdöje,[1152] mert a szenttségek közi emeltetet mert a meg szentelö kegyelmet neveli azokban kik azt veszik. egy szoval azért mert fö modon jelenti. a kristusnak az anyaszent egyházal az ö jegyesével valo meg egyesülésit,. ezen ókból is nevezé szent Pál nagy szenttségnek. **[315a:]**

Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in christo. et in Ecclesia. Ephes.

2. Ennek a rendnek szenttsége., nagy köteleségekel jár. a melyek között az elsö a. hogy arra szentül adgyad magadot, az az, jó készületekel. a masodika a, hogy szent. és valoságos keresztyéni életet ély. az Isteni félelemben, és az ö parantsolatinak végben vitelében, valamint az irás mondgya. szent Zakariásrol. és szent Ersébetröl., a társadhoz nagy hüségel légy. mértékletes a szabados gyönyörüségekben. a gyermekeket, az Isteni félelemben kel fel nevelni, gondgyokot viselni. és gondolkodni, mind lelki. mind testi jovokrol.

luk. 10. Erant autem[1153] justi ambo ante Deum in cedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.

3. Ennek a rendnek. hasznai. nem olyan nagyok az üdvéségre. mint az egyházi. vagy a szerzetes rendeké. az is bizonyos hogy nem kötelez olyan nagy tekélleteségre. és ha ezen két renden felyül valo valamely hasznai vannak., a tsak a, hogy nem kötelezvén olyan nagy dolgokra, nagyob könyebséget is ád az üdvezülésre. hogy ha más képen valamely más akadály nem találkozik .. a mi avilági hasznokot illeti,[1154] azokot ide nem számlálom, mivel ezt a rendet. az üdvéségre valo nézve tekénttyük., ugy is a mely **[315b:]** gyönyörüségeket. és kedveségeket abban találnak. nem hasonlithatni. a bajhoz. és a szomorusághoz a melyekel teli, valamint szent pál mondgya. hogy a nyomoruságok, a házaságal járnak. *Tribulationem Carnis habebunt*

1 Cor. 7.

4. Ennek a rendnek veszedelmi nem kevesek. a melyek anál is nagyobak, hogy azoktol se nem tartanak. se azokot észre nem veszik. magok azok. a kik azokban vannak

Az 1 veszedelem. származik gyakorta a mód nélkül és rendeletlen szeretettöl. a melyel vannak a házasok egy

[1152] kez⟨dette⟩döje, [Törlés a sor elején.]
[1153] autem ⟨ambo ante Deum⟩ justi ambo ante Deum
[1154] illeti, ⟨azt⟩ azokot [*azokot* ⟨azt⟩ fölé írva.]

máshoz. a mely oka, hogy véghetetlen vétekben esnek az egy máshoz valo kedv keresésért. inkáb is tartanak egy mást meg szomoritani. mint sem az Istent meg bántani. és az ö haragjában esni,

A 2. veszedelem. az elsövel ellenkezö óktol származik, ugy mint agyülölségtöl, a melyel. vannak némelykor egy máshoz., ezt az ellenkezö természet okoza, vagy a gyanoság. vagy más illyenek, a mely gyülölség, szüntelen valo vétekel, és nagy nyomoruságal jár. **[316a:]**

A 3 veszedelem,[1155] a gyermekekhez valo rendeletlen szeretetektöl jö., a mely véghetetlen vétket okóz a szülékben. a midön. azon helytelen szeretetért, a gyermekeknek világi jóvókra fordittyák minden gondokot, ugy mint, az egéségekre szépségekre. a világban valo elömenetelekre., hogy nékik sok jószágot gyüjthesenek, a mely tsak veszedelmekre fordulhat, hogy öket jól el helyheztethesék, és azokban. el mulattyák öket jól nevelni, oktatni, a jó életre inteni.

A 4 veszedelem a. hogy a világot igen szeretik. és magokot mód nélkül adgyák, ajószág. és a gyönyörüség szeretetire, a mely szeretet el veszteti vélek. a valoságos jókhoz valo kedvet. a melyek a kegyelemnek, és az üdveségnek jovai, ezért is mondgya szent Pál. hogy aki házas. a világi[1156] dolgokra adgya magát. és az ö elméje. meg vagyon oszolva, az Isten, és a világ közöt; ki nem mondhatni ezeket a veszedelmeket, hogy mitsoda nagyok. és a házasoknak nagy szükségek vagyon akegyelemre, mely azokot vélek el kerültesse.

1 cor 7. qui cum uxore est sollicitus est quae sunt mundi. quo modo placeat uxori. et divisus est.

[316b:] *II Articulus.*

Hogy mitsoda készületel kel lenni a házaság rendéhez

El mondhatni valoságal. hogy a házaság rendiben valo nyomoruságoknak. leg[1157] nagyob része, a rosz készületektöl származnak. ugy mint a következendö fogyatkozásoktol.

[1155] veszedelem, ⟨a szüléknek.⟩ a gyermekekhez
[1156] a világi ⟨j⟩ dolgokra
[1157] leg⟨y⟩ nagyob

Az elsö, az ifiak roszul valo élettyektöl, fö képen. mihent az iskolákot el hagyák. a házaságok idejéig. mert ha a bölcs azt mondgya. hogy az Isten áldot házaságot ád azoknak., a kik ifiuságokban jól éltenek, ebböl világosan a következik. hogy meg bünteti az ifiuság vétkeit a nyomorult házaságal. a mint ezt minden nap láthatni.

A második fogyatkozás. arosz szándék., a melyel mennek ebben a rendben; nem tzélozván más végre aházaságban. hanem tsak a testi gyönyörüségekre,,[1158] elég tételekre,, a melyeket mind más képen találllyák, mint sem a mint gondolták **[317a:]**

A 3. fogyátkozás, az el vevendö személynek választásában vagyon; a mely választást. rend szerént. az Isten akarattya nélkül tselekeszik, nem üsmérvén. se elméjit, se szokását. se természetit. a személynek. a kivel holtig kel lakni. és egyebet nem tekintenek tsak a hasznot, és gyakorta tsak a rendeletlen szeretetet, ugyan eröl is panaszolkodik szent hieronimus. mondván. gyakorta történik hogy semmi választást nem tesznek a házaságokban, és hogy az aszonynak fogyatkozásit. tsak a lakadalom után tudgyák meg.

* plerisque nulla est uxoris electio, sed qualis obvenerit habenda. si iracunda. ambitiosa. quod cum que vitii est post nuptias discimus. Tom. 8. filii sanctorum sumus et non pos' sumus ita conjugi sicut gentes. quae. ignorant Deum.

A 4. fogyatkozást okoza a rosz készület, a melyel járulnak a házaság szenttségihez, a melyet rosz rendben veszik fel. gyakorta, és mind azok a rendeletlenségek, a melyeket követnek a lakadalomkor. ugy az uj házasok. valamint a vendégek. mert ugyan is, hogy lehesen a. hogy az Isten áldását adgya az olyan házaságra, a hol mind a két részröl a sziv tele vagyon tisztátalan gondolatokal., és szemér-**[317b:]**metlen kivánságokal., a hol mind a köntösre., mind a vendégségre, olyan költtséget tesznek, a mely ellenkezik a keresztyéni mértékleteségel., és a mely meg haladgya gyakorta értékeket, és rendeket. és hol. mind a beszédben. mind a tselekedetben. minden dolog rendeletlen szabadságban megyen végben., ugy anyira hogy az olyan lakadalmok, inkáb ördögi vendégség, mint sem keresztyéni házaság, a melyet meg kellene szentelni a kristus jelen valo létele.

[1158] gyönyörüségekre,, elég tételekre,, [Mindkét *re—et*-ből javítva.]

Ezek tehát a rend szerént valo okai arosz házaságoknak., és mind azoknak. a szomoruságoknak. és nyomoruságoknak. a melyek azokot követik. ezekből a következik, hogy ezt a nagy dolgot jól véghez lehesen vinni, annak leg fövebb módgya a. hogy igen el kel kerülni azokot a veszedelmes okokot

Hogy pediglen azt véghez vihesed; ezeket mivellyed, elöször, a szükséges hogy három igazságokot hitess el magadal, a mely igazságok meg változhatatlanok ebben a dologban

[318a:] Az elsö igaság a, hogy boldognak mondhattya az olyan magát. a ki a házaságnak rendire adván magát,. jó választást tészen a személyben. akit el akar venni, ellenben pedig, a roszul valo választásnál., nagyob nyomoruság nem lehet, a második a. hogy az a jó választás., tsak az Isten kegyelmétöl vagyon. Es a harmadik, a, hogy az Isten tsak azokal tészi ezt a kegyelmet,[1159] rend szerént, a kik jól éltenek, vagy a kik penitentziát tartottanak. és nem estenek a fellyeb emlitet fogyatkozásokban.

Ezekre a három igazságokra a szent lélek maga tanyit. a bölcsnek szája által. mondván. *Hogy a ki jó aszonyra talált. nagy jóra talált: hogy a jó aszonynak., a férje boldog. hogy az olyan jó. a mely minden jókot felyül haladgya, és hogy semmit nem hasonlithatni a jó erkölcsü aszonyhoz. Ellenben pedig. A ki gonosz aszonyra talált. olyan mint a ki scorpiora talált., és hogy könyeb az oroszlányal. és a kigyoval lakni. mint sem egy gonosz aszonyal., Egy okos, és értelmes aszony. az Isten ajándéka.* **[318b:]** a kihez nem lehet semmit hasonlitani,. apélda beszédekben a vagyon: *hogy a szülék. házat, és gazdagságot adhatnak. gyermekeknek, de tsak egyedül, az-Isten adhat okos feleséget.* a bölcs azt mondgya. *hogy boldog ember az, aki jó aszonyra talált. és hogy az,*[1160] *az Isten félök része. azIsten*[1161] *az embernek. azt. jó tselekedetinek meg jutalmaztatására adgya.*

Raphael Angyal. azt mondá a Sára attyának. hogy a leánya az ifiu Tobiásnak rendeltetet. mert ö Isten félö

prov. 18.
Eccl. 26.
Eccle. 25.
Eccle. 16.
Tób. 6.

[1159] kegyelmet, ⟨a⟩ rend szerént, a kik
[1160] az, [Beszúrás.]
[1161] azIsten ⟨azt⟩ az embernek. azt [Törlés tollhiba miatt a sor végén.]

volna, és hogy a többi méltatlanok voltanak hozája. vétkekért. *Huic timenti Deum debetur Conjux filia tua, propterea alius non potuit habere eam.*

A midön magadal jól el fogod hitetni azokot az igazságokot, nagy vigyázással kel el kerülnöd a négy fogyatkozásokot, a melyekröl szollottunk, a melyek leg inkáb rendszerént valo okai arosz házaságoknak., és azokot el kerülvén, kövesed az ellenkezö tselekedeteket., a mellyek a házaságra valo[1162] készületek.

[319a:] Leg elöbször tehát ély jól ifiuságodban, légy tiszta, és meg ne engedgyed hogy a szivedet meg gyöze atisztátalan szeretet,, ne kövesed rosz példáit azoknak. a kik veled egy idösüek, és a kik tsak a gyönyörüséget szomjuhozák. tarts attol. hogy az Isten azon által meg ne büntesen, a mely által vétkezel, és hogy a gyönyörüségekért., a melyeket magadnak adcz. ifiuságodban. és a melyek tsak hamar el mulnak, reád ne küldgye. egy nyomorult házaságnak keserüségit. és szomoruságit., a melyek holtig fognak tartani,

Másodszor. a midön ideje lészen a házaságrol valo gondolatnak., tiszta szemekel tekinttsed azt. és légy szent szándékal. mint olyan. aki. nem a gyönyörüséget tekinti az olyan szent dologban, hanem azt a véget. a melyre egy keresztyénnek kel tzélozni, ezt kevés szoval meg mondá Raphael Angyal. az ifiu *Tobiásnak, Az Istennek félelmében házasodgyál meg, olyan szándékal hogy gyermekid legyenek, és nem agyönyörüségnek szeretetiért.* emlékezél meg a sára hét férjeinek rettentö pél-**[319b:]**dájokrol,[1163] a kiket az ördög meg ölé lakadalmok[1164] napján. tud meg azt is, hogy Tobiásnak mi okát adá annak az Angyal; *Halgass engemet,* mondá néki, *és meg mondom néked, hogy kitsodák azok. a kiken az ördögnek hatalma vagyon. azok. tudni illik. a kik az Istent magokbol. és elméjekböl ki rekesztik., és akik tsak a tisztátalan gyönyörüségeket keresik valamint az oktalan állatok., a kiknek nintsen értelmek., az illyeneken*[1165] *vagyon hatalma az ördögnek.*

[1162] valo ⟨ts⟩ készületek.
[1163] pél- [319b:] jokrol, [Íráshiba.]
[1164] lakadalmok ⟨j⟩ napján.
[1165] illye⟨k⟩neken

Tarttsad jól eszedben. mind ezeket, és azt tud meg, hogy ha az ördög meg nem öli. abban az orában azokot, a kik a házasag szenttségivel viszá élnek, keres ö abban más modot hogy az Istentöl vett hatalmát ö rajtok el kövesse, a melynek erejit láttyuk a rosz házaságokban. akik abban nem akarnak esni. el is kerüllyék annak okát, és tsak tiszta szeretet legyen szivekben., hogy ezeket valoságal. el mondhasák az Istennek. az ifiu Tobiasal. *Te tudod uram. hogy nem a gyönyörüségnek szeretetiért veszek feleséget; hanem azért hogy maradékim legyenek, a kikben örökké ditsértesék neved.* **[320a:]**

Tob 8

Harmadszor. jó szándékod lévén. hogy pediglen olyan nagy dologrol jól végezhes. illendö modokal kel élni, aleg elsö. és a leg szükségeseb a, hogy az Istent kérjed. mivel a jó házaság Isten ajándéka, és leg nagyob kegyelme azokon a kik erre a rendre adgyák magokot. ezekhez adván azt is. hogy nintsen semmi nehezeb mint egy személynek meg üsmérni. elméjit és természetit, és tsak az Istennek különös segittségivel kerülhetik azt el hogy meg ne tsalatkozanak, és azt a segittséget kérni kel. szükséges az is. hogy az imádságal együt. minden tiszteséges modal élyenek, hogy jól meg üsmérhesék a személynek elméjit, és üsmerjék meg minek elötte szeresék. ne hogy valamely roszhoz. kötelezék magokot

Negyedszer. a midön már ennek a nagy dolognak a kezdetin vagy, vigyáz hogy el kerüllyed a fellyeb emlitet fogyatkozásokot, a melyeket követik a házaságnak idejében. és mint hogy ez olyan szenttség. a melyet a kegyelemben kel fel venni, azért **[320b:]** a gyonáshoz, és a Communiohoz kel készülni, avalo hogy rend szerént ezt végben viszik, de az is valo. hogy ennél roszabul tett gyonást nem tesznek egész életekben., mert gyakorta készület nélkül. az elméjek helyin nintsen. se Istenröl, se az üdveségröl nem gondolkodik, hanem a köntösröl, hejában valoságrol. a pompárol, nem is szóllok az olyanokrol. a kik sietve gyonnak meg. minden magok visgálása nélkül. töredelmeség nélkül. nem is gondolkodván a magok meg jóbbitásárol., ugyan ezért is szenttség törésben esnek a gyonásban. és meg másban.,

a házaság szenttséginek[1166] fel vételiben., ha ne szollyak is azokrol a kik jó gyonást tévén, még házaságok elöt a vétekben esnek, a tisztátalan kivánságokért. nem szükséges elödben adnom,. hogy mitsoda nyomoruságokot okoz a házaságokra az illyen gyonás,, mert azon kivül hogy el veszteti a kegyelmet, a melyet a szenttség ád a házasoknak a köteleségek végben vitelére, az Istennek átkát veti reájok, a kit a szenttség töré-[**321a:**]sel meg bánttyák. olyan idöben, a melyben leg több szükségek vagyon kegyelmére. kerüld el ezt a nagy és veszedelmes fogyatkozást. a midön arra az idöre jutz, meg ne elégedgyél valamely könyen tett gyonásal., végy magadnak arra idöt. hogy valoságal gondolkodgyál üdveségedröl; kérjed az Istennek kegyelmét, irgalmaságát., visgáld meg jól lelked üsméretit., minden vétkeidet meg vallyad, ted fel magadban hogy annak utánna szentül fogsz élni. és a házaságodnak minden köteleségeit végben viszed., kérj a gyontato papodtol. szükséges tanácsokot, olvass olyan könyveket, a melyekböl meg tanulhasad a házaságnak köteleségeit, én azt jóvallom néked hogy olvasad a Tobiás historiáját. abban meg látod példáját a szent házaságnak.

Végtire, a lakadalomnak napján. kerüld el a köntösben., és a ételekben valo bujálkodást., és a szükség felet valo költtséget., és adgy tehettséged szerént valo alamisnát a szegényeknek., a melyért az Isten áldását veszed magadra., valamint Tobiásrol [**321b:**] mondgya az irás. *hogy a midön mindnyájan Ament mondottak volna, a lakadalomhoz kezdének, de a menyegzö lakadalmát is az ur félemével tarták.* Tob. 9. 12.

Vigyáz arra hogy minden tiszteségel és mértékleteségel menyen végben. ugy hogy az Isten meg ne bántodgyék. a lakadalomra hiván atyád fiait, és jó akaroidot, figyelmeteségel hid el a kristus Jesust. az az. kérjed hogy legyen[1167] jelen kegyelme által,. és adgya házaságodra áldását., kérjed az ö szent Anyát is., mivel a kána galileában valo lakadalomkor ez szent szüz vigyázot a lakadalomban valo fogyat-

[1166] szenttséginek [*sze—fel*-ből javítva.] fel vételiben.,
[1167] legyen [*l—j*-ből javítva.] jelen

kozásra,[1168] a mely fogyatkozást meg jelenté Fiának. és kére, és kérésére meg nyeré a viznek borá valo változásának nagy tsudáját, hasonlot tselekeszik éretted, ha ugy kéred a mint kel. mert a mint szent Bernárd mondgya. hogy ha azoknak * testi szükségekhez szánakodással volt a kik ötet el hitták volt, kéttség nélkül a te lelki szükségidhez is szánakodással lészen, kérésivel meg **[322a:]** fogja néked nyerni azt, a mi rend szerént fel nem találtatik a lakadalmokban, nem a földi bór, hanem alelki, ugy mint, az Isteni szeretet. a szent szándék, a házasági tisztaság, az állando jó erkölcs. és mind azok a szükséges kegyelmek., hogy rendednek köteleségit véghez vihesed.

* S. Bern. Serm 2. de nuptiis Ipsa. dico vobis, si piè a nobis pulsata fuerit non decerit necessitati nostrae. quoniam misericors est, et Mater misericordiae, nam si compassa est verecundiae illorum a quibus fuerat invitata, multo magis Compatietur nobis. si piè fuerit invocata,

III Articulus.

A fellyeb valo résznek bé fejezése.

Végtire kedves fiam,. a midön a világi életre, és a házaságnak rendére[1169] fogod magadot kötelezni, ted fel magadban, hogy abban[1170] ugy fogsz élni, hogy a te rended oka nem lészen kárhozatodnak. hanem még modgya leszen üdvéségednek, erre tzéloztál. a midön választottad, és az Isten tsak erre a végre is adta azt meg néked. kövessed tehát az Isten szándékát. és vid végben. azt, a melyet magadban el tekéllettél. ugyan azért is adám ide fellyeb elödben rendednek köteleségit, és annak veszedelmit. hogy ezeket el kerüllyed. és amazokot kövesed.

[322b:] Azokot a köteleségeket négy dologra tehettyük, a melyekel tartoznak a házasok. négy személyekhez., az Istenhez, feleségekhez, gyermekekhez, és magokhoz., az Istenhez. tartoznak, szent, mértékletes, és[1171] az ö parantsolatiban valo élettel, a feleségekhez. tellyes hüségel. a gyermekekhez, az Isten félelmiben valo fel nevelésel. és

[1168] fogyatkozásra,⟨l,⟩ [Szóvégi *a*—*o*-ból javítva.] [A három articulus közül a *II Articulus* szövegének végén van aláhúzás.]
[1169] rendére [Első *e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[1170] abban ⟨arendben⟩ ugy [Törlés a sor végén.]
[1171] és ⟨és⟩ az

magokhoz., az üdvességre valo gondal; minden más dolgok felet. adgyad magad eleiben ezeket a négy[1172] köteleségeket. mint olyan el mulathatatlan rendeket. a melyek mindenkor szemeid elöd[1173] legyenek, hogy azokot véghez vihesed.

A mi aveszedelmeket illeti. igyekezél azokot el kerülni. tellyeségel., mi ide fellyeb azokot negy részre osztok, ezek is a rend szerent valo okai, a házasok. testi. és lelki nyomoruságinak.

Az elsöt, és a harmadikát. el kerülöd, hogy ha. gyakorta gondolkodol a kristusnak ezen szavairol. *A ki szüléit, vagy gyermekeit inkáb szereti mint engemet, a nem méltó én hozám.* matth. 10. hogy ha ugy szereted az Istent, a mint **[323a:]** kivántatik, ötet mindenek felet fogod szeretni. az az, hogy jóbban, evilágon mindennél, és olyan aki ilyen formában nem szereti, nem lészen soha arra méltó hogy ötet birhasa az örökké valo boldogságára, a feleséget, és az gyermekeket.,[1174] az Isten után. az Isten szerént, és az Istenért kel szeretni.,

A második veszedelmet okoza. agyülölség[1175] a mely némelykor a házasok közi szivárkozik, ollyan rosz., a melyet könyeb meg elözni, mint sem meg orvosolni, de hogy mindenikröl tehess, abban nintsen jóbb mód, mint a, hogy gyakorta gondolkodgyál szent Pálnak ezen intésiröl, *szeressétek feleségteket. valamint a kristus szerette az Anyaszent egyházát, a kiért magát adta, hogy azt meg szentellye.* Ephes. 5. hogy ha ezt a példát jól meg visgálod, abban meg találod azt a valoságos szeretetet. a melyel a férjek tartoznak feleségekhez, a melynek oly keresztyéni szeretetnek.[1176] kel lenni, hogy békeségel. szenvedgyék feleségek fogyátkozásit. és meg nyerjék azokot., helyes, és illendö modokal, hogy ha valoságal. azt ohajttyák, hogy üdvezüllyenek feleségekel.

[323b:] Végtire a negyedik veszedelmet elkerülöd, a mely avilághoz valo szeretettöl vagyon hogy ha eszedben tartod szent Pálnak ezen nagy intésit. a melyeket ád a házasoknak

[1172] négy ⟨rendeket⟩ köteleségeket.
[1173] szemeid elöd [Íráshiba *elött* helyett.]
[1174] az gyermekeket., az Isten [*g*—*I*-ből javítva.]
[1175] agyülölség [Második *l* — beszúrás világosabb tintával.]
[1176] szeretetnek. [*szeretnek*ből javítva *et* beszúrásával; Mikestől?]

1 Cor 7. 29.

Azt mondom azért atyám fiai, az idö rövid. következik, hogy a kinek felesége vagyon is, légyen mint a kinek nintsen., és a kik evilágal élnek, mint ha nem élnének. mert el mulik evilágnak ábrázattya. akarván nékünk ezek által azt meg mutatni. hogy ez élet rövid lévén, ez életnek jóvaival mértékleteségel kel elni. és mint egy által menöleg. ragaszkodás nélkül.: ez életnek javai, nem lévén allandok. nagy esztelenség[1177] volna. a más életnek javainál inkáb szeretni, a melyek valoságos jók. és a veszendö jókért el veszteni az örökösököt a melyeknek soha vége nem lészen, és azokot el vesztvén,. örökös nyomoruságokban lenni.

[324a:] *XIII Rész*

A Nötelenségnek rendéröl

Nem szollok itt az egyháziak. se a szerzetesek nötelenségekröl, hanem szollok az olyan személyekröl. a kik a világban a házaságtol magokot el vonnyák, a mely két féle modon lesz meg.: szükségböl, vagy választásbol., szükségböl, a midön valamely olyan ókból. a mely rajtunk nem. áll, valamely tisztességes házaságra szert nem tehetnek. ugy mint a szegénység miat, az egésség meg romlása miát. vagy valamely más nagy okok miat., választásbol, a midön szán szándékal ellene mondanak a házaságnak. hogy minden koron a tisztaságban élhesenek.[1178]

Az olyanoknak[1179] a kik szükségböl valo nötelenségben élnek, nagy szükségek vagyon a jó erkölcsre hogy olyan rendben üdvezülhesenek. a melyben kételenségböl vannak.

[324b:] Leg elsö dolgok a, hogy bekeségel szenvedgyék a keserüséget a melyet nékik okozhat állapottyok, azt meg gondolván hogy az Isten akarattyából vannak az állapotban, a ki hellyes okokbol rendelte ugy., és föképen az ö üdveségekre, a ki is részelteti öket. az üdveségekre valo kegyelmivel.

[1177] esztelenség ⟨az⟩ volna. [. . .] valoságok jók. [Elírás.]

[1178] [Mikes szövegét későbbi kéz? idegen *d* és *z* típussal javította: *a tisztaságban ⟨élhesenek.⟩ és maga meg tartozkodásban elhessenek* — vö. az 50. sz. jegyz.]

[1179] olyanokk̃

2. Ezeket magokal el hitetvén. még egy dolog vagyon hátra, amely nem más. hanem a mint rend szerént mondgyák., a kételenséget[1180] jó erkölcsre kel forditani, jó kedvel vévén a rendet a melyben Isten tette öket, nem adván nékik szabadságot a választásra, az az. hogy rendeket örömest el vegyék az Isten kezéből., és néki szentellyék tisztaságokot, a mely oly kedves lehet elötte. mint ha magok jó szántokbol ajánlották volna néki

3. örömest el vévén tehát arendet a melyet az Isten adgya nékik. szükséges magokban fel tegyék. hogy abban szentül éllyenek., és arra minden modot keresenek.

Már mostanában azokrol szollok, a kik. magok jó akarattyokbol. a nötelenséget a házaságnál nagyobra betsüllik., a kiknek szükségek vagyon holmi intésekre.

[**325a**:] Elöször visgáld meg jól. hogy mitsoda indulat viszen erre a rendre., és hogy mitsoda[1181] életet akarsz abban elni, mert ha a nötelenséget tsak azért választod hogy el kerüllyed a házaság béli bajt, és gondot, és ha abban az állapotban olyan szabadságal. akarsz élni. mint a házaságban,[1182] követvén a gyönyörüségeket, gyakorolván az aszonyok társaságát és a mulattságokot mint ha házas volnál., a bizonyos hogy ate választásod semmire valo., ez olyan tör, a melyet az ördög[1183] azért akarja elödben tenni. hogy a tisztaság ellen valo véghetetlen vétkekben ejttsen, a melyet lehetetlen meg tartani a gyönyörüségek. és anyi alkalmatoságok és veszedelmek közöt. erre valo nézve azt el mondhatom hogy sokal jobban tselekednéd ha meg házasodnál, azt else mulasad. hogy ha pediglen. jól, és Isten szerént akarod választani a nötelenségnek rendét, az áitatoságnak indulattyából kel arra adni magadot, az az. hogy az Istennek inkáb tessél. ebben a rendben., és jobban kereshesed üdveségedet, ennek a rendnek választásában tsak épen. ennek az egye[**325b**:]dül valo szándékodnak kel lenni, és a kiknek ilyen szándékok nintsen., mind roszul kezdik. mind roszul fogják végezni, ez okáért fiam. visgáld meg jól szán-

[1180] kéte⟨lenséget⟩lenséget [⟨*lenséget*⟩ első *n*-je beszúrás.]
[1181] mitsoda ⟨r⟩ életet
[1182] házaságban, [*s*—*g*-ből javítva.]
[1183] az ördög [*g*—*d*-ből javítva.]

dékodot, vigyaz hogy magadot meg ne tsallyad. kérj tanátsot más értelmes emberektöl.

Másodszor midön bizonyos lész szándékodban. visgáld meg jól ennek a rendnek, nagyságát, hasznait. és veszedelmit.

A mi a nagyságát illeti. nem teszem elödben mind azt. a mit a szentek mondottak[1184] a nötelenségröl. mivel az igen sok volna, hanem tsak azt mondom hogy ez a rend sokal felyül haladgya. a házaságnak rendét, és noha ez jó és szent rend légyen is, mind a rendelésire valo nézve, mivel az Isten rendelte, mind pedig az fellyeb meg mondot okokra valo nézve. mind azon által. anötelenségnek rende jóbb. és szenttyeb.

* A házaság rendét felyül haladgya. mondgya egy szent Atya, *Anyiban a menyiben a jób dolgok, a jó dolgokot felyül haladgyák., a fent valo dolgok az alávalokot, anyiban. a menyiben a mennyei dolgok. felyül haladgyák a földieket., és aleg boldogab, és leg szenttyeb dolgok., az aláb valo boldogságu. és szenttségü dolgokot.*

* S. Fulg. lib de virginitate utriusque rei congrua discrecione momenta pensantes., tantum dicimus a sanctis nuptiis sanctam virginitatem merito potiore distare, quantum distant a bonis meliora. ab humilibus celsa, a terrenis celestia. abeatis beatiora; a sanctis, sanctiora.

[**326a**:] Ennek a rendnek hasznai nagyok. szent Pál azt rövideden ki tészi. a midön azt mondgya., hogy azoknak az elméjek sokal szabadosab a kik meg nem házasodtanak. a világi dolgokrol sem oly szorgalmatosok, inkáb is gondolkodhatnak arrol. hogy az Istennek tessenek., testeket. és
2. Cor. 7. lelkeket meg szentelhesék

A köteleségi ennek arendnek nem aláb valok a hasznainál., ekét nagy jó erkölcsre kötelez. a tisztaságra, és az alázatoságra. mindenikének végben vitele nehéz, a tisztaság, nem tsak arra kötelez hogy meg tartoztassák magokot a gyönyörüségektöl, a mellyeket a házaság szabadá hagya. hanem hogy még mind testben. mind elmében tiszták legyenek., és igen el kerüllyék mind azt, valami meg sérthetné a szemérmeteséget. a gondolatban, beszédben, és tselekedetben., az alázatoság arra köteledzi, hogy meg oltalmazák

[1184] mondottak [Második *o*—*a*-ból javítva.]

magokot a hivalkodástol., a magok felöl[1185] valo sokat állitástol., ennek a két jó erkölcsnek nem kel el válni egy mástol., és oly igen esze vannak foglalva, hogy szent Fulgentius. egy[1186] néven **[326b:]** nevezi mind akettöt. mondván, hogy * az alázatoság. az elme szüzesége, és hogy az oly szükséges a testi szüzeséghez., hogy az elme szüzesége nélkül, a testi nem használ. abizonyos hogy a házasok üdvezülnek. a testi szüzeség meg tartása nélkül, de a szüzek nem. a lelki szüzeség nélkül. a mely az alázatoság.

* S. Fulg. lib. de virginitate. propter quod non est christi virginibus negligentibus intuendum quantum cordis virginitas carnis virginitati preponderet: haec enim si a fidelibu conjugatis ac viduis infidae quae. per dilectionem operatur etiam sine virginitate Cor porale in hac vita fuerit custodita. in futuro nec Carnis virginitate privabitur. et regn Caelestis beatitudine perfruetur; Corporalis vero virginitas etiam Deo dicata, si virginitatem non servaverit Cordis. nihil praderit in Corpore Custodita. si spiritalis Castitas fuerit. in mente Corrupta

Ezen két nagy köteleségekböl el lehet itélni ennek a rendnek veszedelmit. a melyek szintén olyan nagyok., valamely * nehéz ennek a két jó erkölcsnek követése. és hogy az üdvéségnek ellensége. azon igyekezik, hogy az szüzekel el vesztese ezeket;[1187] szent Fulgentius azt teszi még ezekhez. hogy az ördög azon vagyon hogy ezt a két jó erkölcsöt el ronthasa a két nemböl valo szüzekben. azt is ehez adgya, hogy némelykor a testi tisztaság el rontásán nem igyekezék oly keményen. azért. hogy könyeben meg győzhese a lelki tisztaságot, a **[327a:]** mely sokal nagyob, hogy magát meg hagya győzetetni. a testi kisértetekben, azért hogy a győzedelem által. a kevelységben vesse elméjit annak a ki[1188] győzödelmet vett rajta.,

* idem. ibid. utramque diabolus per sequitur. utramque callidis consiliis in sectatur, sed virginitatem carnis per hominem nititur praecipere. cordis virginitatem per seipsum conatur auferre, nam plerumque ad hoc carnis virginitatem quae inferior est, non impugnat, ut illius quae patior est. fundamenta sufodiat. Et Cum Certamini manifesto cedit. ad hoc se victum demonstrat. ut vincat Evidentibus quippe vitiis provocat. dum virginitatem Carnis impugnat: in quibus, si palam superetur. illico superbiam perniciossimè jaxulatur; Et vitiorum auctor in eo quod vincere non potest vitiis suis. vincit virtutibus alienis.

Mind azon által fiam, azt elödben kel adnom. hogy ezek a veszedelmek meg ne gátollyanak a nötelenségre adni magadot, hogy ha arra a jó szándék vezet, mert ámbár az igaz

[1185] felöl [*f*—*h*-ból javítva.]
[1186] egy ⟨v⟩ néven
[1187] ezeket; [Első *e*—*v*-ből javítva.]
[1188] a ki⟨t meg⟩ győzöd.elmet [*d*—*t*-ből javítva.] vett⟨,⟩ rajta.,

légyen., hogy a szüzek ellen, az üldözések nagyok. a még igazab hogy az Isten.kegyelme. és segittsége erösebb, és nagyob. hogy öket[1189] meg oltalmaza., és meg tarttsa., és az Isten meg segitti azokot, a kik valamely nehéz rendre adgyák magokot, hogy ötet jóbban szolgálhasák. [**327b:**] és akik minden modon azon vannak. hogy azt jól végben vihesék, annak pedig az elsö modgya. a, hogy meg üsmerjék. ennek a rendnek nagyságát. hasznait. és veszedelmit.

Es a többi az imádság. az szent dolgokrol valo elmélkedés, a penitentzia. a munka., és mind azok, a melyekröl ide fellyeb beszéllettünk.

XIV. Rész
Igen hasznos intések, melyek az olyan Ifiakot tekéntik.[1190] a kik a világban kezdenek lépni.

A szent historia a Makabaeusok második könyvének. második részében, azt mondgya, hogy Jérüsálem meg vétele után. Nabugodonozor babyloniában akarván a népet vinni. Jérémiás sók szép intéseket ada néki hogy meg maradna az Isten hüségében, *Törvényt ada nékik mondgya az irás, hogy elne felejtenék az Isten parantsolatit, és tévelygésben ne esnének látván az arany, és ezüst bálványokot ékeségekel együt, És sok hasonlo dolgokot mondván* [**328a:**] *nékik, arra inté öket. hogy soha szivekből ki ne vetnék az Isten törvényit.*

A mit tehát ez a szent[1191] Profeta tselekedet akoron a sidó népel. hasonlot kel kedves fiam tselekednem mostanában eretted; Minek utánna az elsö ifiuságodnak végire vezettelek volna., a melyet rend szerént. atanulásban., vagy más egyéb foglalatoságokban töltik el. ugy tekintelek már most mint olyan idöben lévöt. a ki az életnek valamely rendire adhatod magadot, köteles vagyok arra, hogy egy nehány féle intéseket adgyak néked., és tudtodra adgyam a[1192] veszedelmeket a melyeket a világban fogsz találni, a hol

[1189] öket [*ö—e*-ből javítva.]
[1190] tekéntik. [*é—i*-ből? javítva.]
[1191] ez a szent ⟨sz⟩ Profeta
[1192] a [Utána egy megkezdett hosszú szárú betű törölve.]

kevesebeket nem talász. mint a sidok találának babilóniában. az olyan hely, a hol tsak a sok alkalmatosságot látod arra. hogy az Istent el felejttsed; és magadot el veszesed. erre valo nézve. arra intelek a Profétával. hogy magadra vigyáz, az Isten törvényit soha a szivedből ki ne vessed; ugyan ezen okra valo nézve is adom elödben. a következendö intéseket. a melyeket kérlek hogy olvasad figyelmeteségel.

[328b:] *Elsö Intés.*

Hogy az idö amelyben az ifiuságbol. ki kelnek. és a világban kezdenek meni. az életnek legg veszedelmeseb ideje. és aban sokan el is vesznek.

Ez a leg elsö intés a melyet adok néked, azt kivánnám, hogy ezt az ifiak elméjiben olthatnám. azért hogy tartanának ettöl a sikos. és veszedelmes úttol, a melyen el vesztethetik magokot

ugyan erre is várja az ördög öket, remélvén hogy intselkedési nem lesznek haszontalanok, és el vonhattya öket a jó erkölcstöl., a szabadság, a melyben kezdenek lenni, a henyélés, a melyben könyen esnek abban az idöben, alkalmatosságok a roszra több vagyon., a mulatásra több modgyok., az uj társaságok a melyeket gyakorollyák., a hol a világi szokásokot meg tanullyák., a hivalkodást. a kevélységet, a gyönyörüségnek szeretetét., avilági tartásokot, arosz példákot, és ajó szokások meg romlásit., mind ezen veszedelmek közöt. tsak hamar el vesztik a jó erkölcshöz valo hajlandoságokot, a melyekel voltak ahoz. ifiu korokban, anékik **[329a:]** ugy tettzik hogy a tsak gyermekekhez illendö dolog., és hogy nékik fellyeb valo elméjeknek kel lenni, meg vetik azt a mit az elött betsültenek, a szent indulatok. nékik együgyüségnek láttzik lenni.[1193] ezektöl jö a jó erkölcsnek, és a jó szokásnak meg romlasok. a melyek követik az ö elméjek meg romlását.

Ez az igazság nyilván valo. és ezt nagy szánakodásal.

[1193] lenni. ⟨ez ektöl⟩ [⟨*ez*⟩ beszúrás; ⟨k⟩ ⟨t⟩-ből javítva;] ezektöl jö a jó [ö—ó-ból javítva.]

nézik minden nap mind azok, akiknek valamely gondgyok vagyon. az[1194] ifiak üdvességire.

* Szent Agoston ezt meg probálta vala a maga nagy kárával. valamint erröl panaszolkodik agyonásiban. mondván, hogy amaga házi dolgai tizen hat esztendös korában el hagyatván véle atanulásit, az attya házához viszá keleték térni, a hol arosz erkölcsök, és a tisztátalan kivánságok anyira kezdének nevekedni hogy a fejét[1195] meg haladák, valamint a bokrok a vad földben, és nem vala senki is aki azokot ki tépné.

* lib 2. conf. c 3. sed ubi secto illo decimo anno interposito otio ex necessitate domestica feriatur ab omni schola, cum parentibus esse coepi excesserunt caput meum vepres libidinum. et nulla erat eradicans manus.

Adná Isten, hogy az ilyen nyomoruságban társai ne volnának néki, de sokan vannak: fö képen az olyan ifiak közül. a kik förenden lévök. vagy a kiknek. elegendö jószágok vagyon

Tob 1. **[329b:]** kevesen vannak olyanok a kik a szent Tobiást követnék, a kit az ifiaknak például kellene venni, nézed mit mond az irás felöle, *Hogy semmit gyermekül nem tselekedék dolgában. amidön mindnyájan az arany borjukhoz mennének. ö egyedül*[1196] *futtya vala mindenek társaságát, és jerusálemben megyen vala. az ur templomaba, és ótt imádgya vala az Izraelnek urát Istenét.* oh' mely szép példa ez az ifiaknak. a kik a világban.[1197] kezdenek bé lépni. ennek mindenkor szemek elött kellene lenni. mivel erre avégre adgya elejekben a szent Lélek.

De ha szinte mindnyájan nem követik is ezt a példát. sokan vannak olyanok akik követik, az Istennek vannak mindenkor szolgai, találkoznak ollyanok a kik a báál elött térdeket meg nem hajttyák. és nem engedik hogy öket meg ronttsák avilági rosz szokások, azért is adom fiam elödben ezt a szükséges intést. hogy ezeknek számokban lehess.

[1194] az ⟨u⟩ ifiak üdvességire.

[1195] a fejét ⟨h⟩ meg haladák,

[1196] egyedül futtya vala [Javítás: *kerűli* ⟨*futtya*⟩ alá írva; valószínűleg nem Mikes javítása, vö. az 50. sz. jegyz.]

[1197] a világ⟨nak⟩ban. [Törlés a sor végén.]

II Intés.

Hogy egy ifiu embernek. aki avilágban kezd lépni. leg elsö gondgya alegyen. hogy meg tarttsa és kövesse. az aitatoságot, a melyet ifiuságában követte.

Az oka ennek az intésnek a, hogy az ifiak [**330a:**] abban az idöben valo meg hidegüléseknek elsö oka attol vagyon, hogy meg változtattyák elméjeket az áitatoság iránt, azt el hagyák, és nem követik mint annak elötte. ugy mint, arend szerént valo áitatoságot. a lelki könyvek olvasását, a szenttségek gyakorlását. a jó erkölcsüekel valo társalkodást. és mindenek felet, a gyontato papal valo közlést. erre valo nézve fiam, azt mondom néked, hogy abban az idöben az elsö gondod a legyen, hogy az áitatosághoz valo indulatot meg tarttsad. és kövesed mind azt, a mire tanitottak.

A mi az indulatot illeti, azt tud meg, hogy a jó erkölcs mindenkor. egy, és a soha meg nem változik., és hogy nintsen, se idö, se alkalmatoság olyan. a melyekben ne tartoznál hiven Istennek szolgálni,

A mi a követést illeti, emlékezél meg arra, hogy ha a jó erkölcsöt tartozol követni. hasonlo képen arra is tartozol. hogy minden uton modon arra szert tehess és meg tarthasad; a mint már ezt meg mondottuk, ez okáért, azt mondom néked. mint[1198] üdveségedre valo dolgót, hogy azt meg tarttsad., és el[1199] ne hagyad, mert ha el hagyod a rosz erkölcsben esel. gyakorollyad az imádságot. a jó könyvek olvasását. a szenttségeket, és mindenek felet. közöllyed a gyontato[1200] papodal. a lelked üsméretinek állapottyát; az ifiak ezt el szokták [**330b:**] mulatni, abban az idöben, mert[1201] mihent szabadságokra kelnek, nem akarják magokot meg üsmérteni,[1202] kerülik azokot a kik a jó uton vezethetnék. vagy arra viszá vihetnék. a midön attol el térnek.

[1198] mint [*t—d*-ből javítva.]

[1199] és el ⟨ne hagyad,⟩ ne hagyad, [⟨*ne*⟩ beszúrás.] mert ⟨ha el⟩ ha el hagyod

[1200] gyanto papodal. [*gyanto* íráshiba a Mikesnél szokásos *gyontato* helyett.]

[1201] mert ⟨/⟩ mihent

[1202] meg üsmérteni, [*meg üsmértetni*, helyett.]

ez is az oka hogy azt tellyeségel el is hagyák. és gyakorta soha arra visza nem térnek, vagy is igen késön, és rettentö nagy akadályokal,

Ne tselekedgyél eszerént fiam. hanem emlékezél meg arrol., hogy szent Agoston ennek azoknak tulajdonittya a rendeletlenséget melyben eset volt az iskolája után. mert nem volt senki is. a ki ki gyomlálta volna a rosz erkölcsoköt melyek benne nevekedtenek, azt se felejds el a mit az irás mond Joas király felöl,. *hogy mind addig jó erkölcsü volt, valamég a fö pap Jojada tanitá ötet.* mihent pedig ez a szent ember avilágbol ki mulék, azonnal. gonoszá lett, és magát elveszté.

4 Reg. 12.

III Intés.

Hogy szorgalmatoságal el kel kerülni a rosz társaságot, fö képen. a rosz erkölcsü ifiakét

A legg elsö tör, amelyet[1203] az ördög vett az ifiak eleiben. a midön az iskolát el hadgyák., a rosz társaság. azt már ennek elötte meg mondottuk volt. hogy a mitsoda veszedelmes, de fö képen ebben az **[331a:]** idöben a veszedelmeseb mint sem másban, avilág tele lévén rosz erkölcsü ifiakal, igen nehéz el kerülni az olyanokot: az ifiakban nintsen anyira valo külömböztetés. hogy az olyanokot meg üsmerjék. se elegendö indulat. hogy az olyanokot el kerüllyék. seelegendö erö. hogy ellenek állyanak. a gonoszok szüntelen ostromollyák öket. hogy magokhoz hodithasák. valamint ezt láttyuk apélda beszédekben. azt jóvallyák nékik, hogy ugy tselekedgyenek valamint mások. a kedv keresés öket meg gyözi, a szégyen meg nem engedí hogy ellenkezöt mondgyanak ezekel. és egy kevés idö alat meg gyözetetnek. és gonoszoká lesznek, oh' Istenem ! fiam kitsoda szabadit meg tégedet ettöl a nagy. veszedelemtöl.

prov. 1.

Rettegj ettöl aveszedelemtöl. ha az üdveségedet kivánod; kérjed minden nap az Istent hogy szabadittson meg attol, vigyáz magadra hogy el kerüllyed arosz társaságot, vagy azt el hagyad ha abban esel.

[1203] amelyet ⟨a melyet⟩ az ördög

Mindenek felet a rosz társaságok közöt kerüld el leg inkáb a feslet erkölcsü ifiakot. a kik veled egy rendüek, az olyanokra gyakorta találsz, [**331b:**] és nehezeb is lesz. nékik nem engedni. akik hozánk hasonlok, azoknak rajtunk töb hatalmok vagyon. Joás király, a ki oly szentül élt ifiuságában, mind addig valamég a fö pap Jojada viselé gondgyát. az udvara béliek egészen gonoszá tevék ötet. és a bálványozásban ejték; vigyáz magadra és ha szinte el nem kerülheted is a rosz társaságot leg aláb gonoszá ne légy; azért kerüld el azt a menyiben lehet; ha el nem kerülheted, keres tiszteséges modot abban. hogy hamar el hagyhasad. oh! fiam mely boldog volnál., hogy ha az ifiuságnak veszedelmes ideje után. valoságal el mondhatnád Davidal. *A bünösök kötelei környül fogtak engem. és a te törvényidet el nem felejtettem. Meg oltalmaztál engem agonosz tévök gyülekezetitöl, a hamiság tselekedök sokaságitol*

psal.[1204] 118. 61.

psal. 63 3.

IV Intés

Hogy valamely hasznos foglalatoságra kel magát adni, a heverés el kerülésiért a mely veszedelmes

A henyélés leg nagyob oka az ifiak rendeletlenségeknek. atanulások el végezése után, a henyélés annya a feslettségeknek. igen nehéz is nékik azt el [**332a:**] kerülni, a természet maga viszi öket arra, föképen a munka után. és egy olyan erövel valo munka után mint a tanulás. és más egyéb illyen foglalatoságok után, ez okáért, a midön a szabadságal kezdénekl[1205] elni, és magok urai lehetnek. a henyélésre adgyák magokot., annál is keveseb tartozkodásal., hogy sokáig suhajtoztak az után, és hogy abban az idöben nem tudgyák, hogy mitsoda szükségek vagyon a munkára, és mitsoda nagy károkra lészen a henyélés. a henyelés közöt. a feslettségek. a rosz szokások tsak hamar nevekednek. valamint etörténék szent Agostonal; tsak a játékrol, a mulattságrol gondolkodnak, a gyönyörüségekröl. a társaságokot keresik. és a veszedelmekre valo alkalmatoságokot.

[1204] ⟨Sp⟩ psal.

[1205] kezd é⟨lni.⟩nek elni,

Hogy veled el kerültesem fiam ezeket a rendeletlenségeket,. arra intelek hogy igen kerüllyed abban az ifiuságodban. azt a veszedelmes henyélést. jó idején foglallyad magadot valamely rendes munkában., és leg elöbször a mely hasznodra legyen., hogy alkalmatos, és tudos légy a hivatalban. a melyre adod magadot,. arra tartozol. mind Isten, mind a magad lelked üsmérete szerént, foglallyad magadot. a szent, és a világi historiákban. a geographiában., a nyelvek tanulásában., és más illyen tisztességes. hasznos. és kedves tanulásokban, **[332b:]** ha tanulni akarsz, arra elég modot találsz. hogy az idöt jól tölttsed, és a munkádért valo hasznon kivül. abban tiszta, és állando gyönyörüséget találsz, és az elménck oly tsendeségit, a melyhez a világi gyönyörüségeket nem lehet hasonlittani.

V Intés

Hogy az ifiak. rend szerent valo veszedelminek.

ezen három okait el kel kerülni,

A bort, a játékot, és a tisztátalanságot,

Ezek olyan három nagy dolgok, a melyek el szokták veszteni az ifiakot, a midön az iskolákot el hagyák. és a mely veszedelmekre. a henyélés, a rosz társaságok vezetik, némelyek a játékhoz valo rendeletlen szeretetért vesztik el magokot., a mely oka a sok idö el vesztésinek, a jószág el tékozlásának, a szomoruságnak. és gyakorta nagy nyomoruságokban is esnek, mások. meg a részekség,[1206] és a torkoság miat, a melyeket abban az idöben ugy keresik mint valamely nagy boldogságot,, és a melyek. az egéség és a jószág el vesztéseken kivül. nagy keserüségeket okoznak. mások. meg, az utálatos tisztátalan vétekel vesztik el magokot., a mely uralkodik tsak nem mindnyájan az ifiakban, fö képen abban **[333a:]** az idöben,[1207] és sokakban ez a három. egyszers mind uralkodik.

Kénszeritlek az Isten nevére kedves fiam, hogy vigyáz ezen három gonoszra. mint olyan három veszedelmekre.

[1206] a részekség, ⟨miat,⟩ és a torkoság miat, [*a részegség*, helyett.]

[1207] [Előző lap alján, őrszók nyomai: *az idöben*] és sokakban ez a három. [*á* — *o*-ból javítva.]

a melyeket el kel kerülnöd., igyekezél azon. hogy ezektöl el távozhasál., és azt el hitesd magadal., hogy attol az el távozástol füg. minden jovad, és üdveséged.

VI Intés

Hogy abban az idöben. el kel kerülni a tétovázást,[1208] a hivatalnak választása iránt. és a választás után., könyen, és nagy ók nélkül. nem kel meg változni.

Ez az intés igen szükséges még az ifiaknak. a midön valamely rend választásának idejét el érik. hogy sokáig ne maradgyanak atétovázásban, az oka ennek a, mert az ilyen tétovázás[1209] miat. magokot nem adgyák. az állando munkára. sok idöt is vesztet el vélek, a melyet hasznosan tölthetnék, sok kisértetekben veti öket, gyakorta a szomoruságban. és a kedvetlenségben.; és a midön a sokáig tart, alkalmatlanoká teszi öket mindenre., a mint ezt minden nap láttyuk **[333b:]** azokban, a kik soha sem tudgyák mire adni magokat.

Idején el kel végezni a rendet a melyre akarják magokot adni, vigyázván mind azon által avégezésben mind arra, a miket már meg mondottuk.

De a helyes végezés után. el kel kerülni az álhatatlanságot. és a változást,[1210] a mely nagyob rosz a tétovázásnál,

Nem lehet ki mondani hogy mitsoda sok roszat okoz egy ifiuban az ilyen álhatatlanság; az ördög azon mesterkedik. hogy azal a gondolkodásban. a szomoruságban. és a nyughatatlanságban vesse ötet. és az után a hoszas tunyaságban, azért, hogy véle el vesztese haszontalanul az életnek leg jóbb idejét. és meg gátollya alkalmatosá tenni magát, valamely jó hivatalra., az után anyughatatlanságra. ajó erkölcshöz valo unadalomra, az áitatos dolgoknak[1211] elhagyására viszi ötet, nagy kisértetekben is veti. és gyakorta a feslettségben.

[1208] tétovázást, [Második *t*—*z*-ből javítva.]
[1209] tétovázás [Második *t*—*z*-ből? javítva.]
[1210] változást, [Első *á*—*é*-ből, *l*—*g*-ből javítva.]
[1211] dol⟨gol⟩goknak

prov 27.

Ezért is mondgya. a bölcs, hogy a ki változo, olyan mint a madár aki el hagya fészkit, mert valamint az ilyen madár nem talál nyugodalmat. ide s' tová repülvén[1212] sohult meg nem állapo[**334a**:]dik. életét sok féle veszedelemre[1213] teszi, ugy az álhatatlan ember is nyugodalmat nem talál. és sok veszedelemre teszi lelkét.

kerüld el tehát fiam. a változo végezést. és ha abban az állapotban vagy, tud meg hogy nagy kisértetben vagy, gyakorta ez a fogyatkozás az ifiuság vétkiért valo büntetés. ennek okáért alázd meg magadot az Isten elött. és kérjed szorgalmatoságal. hogy attol menttsen meg kegyelme által. és hogy adgyon néked állando elmét. hogy akarattyában meg maradván azt hüségesen követhesed.

VII Intés.

Hogy elöre meg lása. hivatallyának veszedelmit. és köteleségit, és igyekezék.[1214] a veszedelmeket el kerülni, és köteleségit végben vinni, és hivatallyában Istenesen[1215] élni.

Nem szollok itt az olyan könyen[1216] elöre valo meg látásrol., hanem a valojában, és jól meg visgált. [**334b**:] elöre valo látásrol.

Hogy ezt jól véghez vihesed két dolgot jovallok néked. elöször. hogy minden nap kérjed az Istent, hogy segittsen meg szent malaszttyával., hogy el kerülhesed a veszedelmeket melyeket avilágban fogsz találni. és hogy veghez vihesed mind a keresztyéni. mind a hivatalod köteleségeit, másodszor., hogy minden holnapban végy egy napot, a melyben figyelmetesen[1217] el olvasad a miket mondottunk, a veszedelmiröl. köteleségiröl. a rendnek, a melyet választottál, azért hogy azokrol valoságosan gondolkodhasál, el kerülvén a veszedelmeket, és végben vivén hivatalodnak köteleségeit

[1212] repülvén ⟨nem⟩ sohult meg nem állapodik.
[1213] veszedelemre [*re* — beszúrás.]
[1214] igy e⟨ze⟩kezék. [*igy ezeket*ből javítva, *z*—*t*-ből javítva.]
[1215] Istenesen [Szóvégi *n*—*t*-ből javítva.]
[1216] könyen ⟨v⟩ elöre valo
[1217] figyelmetesen [*t*—*s*-ből javítva.]

VIII. Intés

Hogy idején szoktasa magát arra. hogy ne szégyenellye a jó erkölcsöket, és azoknak tselekedetit követni.

A midön a fellyeb meg mondot akadályokot meg győzöd, lészen még egy hátra, mely az a nyomorult szégyen., a mely gyakorta jó erkölcs, a világ anyira meg romlot hogy a jó erkölcsöt szégyenlik. és azért **[335a:]** meg pirulnak, fö képen az ifiak közöt, azért is intelek arra. hogy szoktasad magadot még eleinte meg győzni ezt a szégyent, mely nagy akadálya az üdveségnek.[1218] utálatos dolog Isten elött. meg pirulni az ö szolgálattyáért, nem is fogja szolgainak tartani az olyanokot a kik meg pirulnak. parantsolatit követni.

Minden tehettségedel ellene kel állani fiam ennek a szégyenek, eleinte enehéz, de még eleinte adgyad magadot arra, hogy ajót ditsérjed, a roszat gyalázad, és szabadosan kövesed az Istenes embernek tselekedetit, azt pediglen, se azért ne tselekedgyed. hogy az embereknek tessél. se attol elne vonnyad magadot töllök valo féltedben. a jó tselekedetben arra nem kel vigyázni hogy a világ mit mond,[1219] vagy mit gondol arol., tsak az Istent kel tekinteni, aki azt parantsolya, és a keresztyéni köteleséget., a ki néki engedelmeségel tartozik.

IX Intés

Hogy az allando, és a valoságos jó erkolcsre adgya magát és nem a szines. és tsalandó áitatoságra

Találni fogsz még fiam a világban egy **[335b:]** nagy veszedelmet: a melyben Istenesen akarván élni, magadot meg tsalhatnád. az áitatoságnak választásában, el hagyván az állandó, és a valoságos jó erkölcsöt, a tsalando és szines áitatoságért., a mely gyakortáb veszedelmeseb. a nyilván valo feslettségnél, a mely közönséges minden rendü embereknél., söt[1220] még az egyháziaknál. és a szerzeteseknél is.

[1218] az üdveségnek. ⟨az⟩ utálatos [Törlés a sor végén.]
[1219] mit mond, ⟨ar⟩ vagy mit gondol arol.,
[1220] söt ⟨a⟩ még az [Törlés a sor végén.]

vannak tehát sok féle olyan szines áitatoságok, a melyek közöt. ezek. leg közönségesebek

Elöször. vannak olyanok, akik az áitatoságnak, tsak a külsö részihez[1221] ragaszgodnak, végben vivén szorgalmatoságal. az áitatoságnak külsö tselekedetit., ugy mint a szokásbol valo imádságokot. holmi hagyatlan böjtöket. vagy valamely[1222] külsö sanyargatásokot, és több ilyeneket, és azonban el mulattyák a valoságost, és abelsöt. ugy mint, a vétek elkerülésit, a feslettségek meg jobbitását., az indulattyok sanyargatását., meg is maradnak ugyanazon feslettségekben mindenkor. kevélyek. haragosok, semmit nem szenvednek. boszu állok, a földi jókhoz, rendeletlenül ragaszkodnak., az élet gyönyörüségihez, a pompához. a hejában valosághoz, és gyakorta a tisztátalan gyönyörüséghez, és más vétkekhez [**336a**:]

Másodszor, vannak olyanok, a kik a jovallásnak tselekedetire adgyák magokat. és el mulattyák. a parantsolatnak. és aköteleségnek tselekedetit., illyen az olyan tselédes gazdának áitatosága, a ki gyakorollya a szenttségeket, szorgalmatos a templomban menni. az ispotályokot meg látogattya, és azonban el mulattya a tselédihez valo köteleségit. a gyermekit oktatni. a jó erkölcsben nevelni, a tselédi üdveségire vigyázni, azoknak magok viselésit meg visgálni, a házánál valo rendeletlenségeket meg orvosolni, adoságit meg fizetni, és a roszul kereset jószágot viszá adni.

Harmadszor. vannak olyanok. kik a hagyot dolgok közül némelyeket meg tarttyák. és a többit el hadgyák, azokot véghez viszik, a melyek könyebbek. és a melyek hajlandoságával meg egyeznek. és el hadgyák. azokot a melyeket nehezebeknek láttyák. példának okáért, vannak olyanok a kik felebaráttyoknak semmi jószágában[1223] kárt nem akarnának tenni, de arra nem hajtanak, ha betsületit el veszik ragalmazásokal., mások utállyák arészegséget., és kedvellik a tisztátalan vétket, mások a tisztátalan tselekedetet kerü-

[1221] részihez ⟨sz⟩ ragaszgodnak, [*ragaszkodnak*, helyett.]

[1222] valamely [*v*—*n*-ből, vagy megkezdett *m*-ből? javítva.]

[1223] jószágában ⟨kért⟩ [?] kárt [*kárt* ⟨*kért*⟩ alá írva. Nem bizonyos, hogy Mikes javította, vö. az 50. sz. jegyz.]

lik, és a tisztátalan kivánságtol. és beszédtöl magokot nem oltalmazák, mások szeretik feleba-[**336b:**]rátyokal jót tenni, de soha sem. néki meg botsátani. mind az illyen áitatoságok tsalárdok, mert aki el mulattya egyikét a parantsolatnak, abban nintsen Isteni szeretet

Negyedszer vannak olyanok. akik meg tarttyák a kötelességeket, a melyekre tartoznak mindnyájan a keresztyének, de azokot el mulattyák., a mellyek különösön az ö rendeket illetik., ez igy lévén, nem valoságos. hanem szines jó erkölcs. egy superiorban. egy pásztorban., egy magistratusban, ugy elni mint egy Istenes ember, és azonban el mulatni tisztt-ségének gondgyát. és hivatallyának köteleségit. mások egy különös személynek jó erkölcsi, mások meg egy közönséges személynek, vannak olyan különös köteleségek, a melyeket el nem lehet mulatni, hogy ha tsak ajó erkölcsöt el nem akarják tellyeségel hagyni

Igen[1224] hoszas volnék, hogy ha minden féle szines áitatoságot elödben adnék., de hogy rövideden meg mondgyam. arra vigyáz hogy olyan erkölcsöt ne végy magadnak. a mely kevély. és maga nagyzó, a mely másokot meg vétt, semmit el nem szenvedhet, a **[337a:]** mások fogyatkozásira igen vigyáz. a magáét semminek tarttya,

Se olyan erkölcsöt. a mely szomoru és gondolkodó, a mely mindenekhez kedvetlen, és nehéz, másokhoz kemény. és magához kedvezö., a mely gyors a gyalázasra. és[1225] lasu a masokot mentésre. még mikor arra nagy oka volnais

Se olyan különös erkölcsöt, a mely atöbivel nem akar járni, hanem rend kivül valo. és új áitatoságot akar követni, a melyek gyakorta a maga hittségtöl származnak,

Se olyan alá valo és gyermeki erkölcsöt. a[1226] mely reszket, a hol nem kellene tartani. és a mely nem fél ahol kellene rettegni, a mely igen vigyáz az olyan dolgokra. melyekben vétek nintsen. és nem hajt az olyanokra, a melyekben vagyon.

[1224] Igen [*e* — javítva.]

[1225] és ⟨soha sem⟩ lasu [*lasu* ⟨*soha sem*⟩ fölé írva;] a masokot [*as—eg*-ből javítva.]

[1226] a ⟨ki⟩ mely reszket, a hol nem kellene tartani. és a⟨ki⟩ mely [*mely* ⟨*ki*⟩ fölé írva.]

Se ellenben olyan vak merö, és szabados erkölcsöt. a mely olyan szin alat hogy[1227] nagy vétkeket nem tselekeszik. a több vétkekre. egész szabadságot ád magának. ez igen nagy tévelygés., mert a ki a kitsinyeket meg veti, a nagyokban esik.

Te olyan emberi tekéntetért valo erkölcsöt. a **[337b:]** mely tsak azért tselekedteti ajót hogy másnak tessék. hogy betsültesék, hogy világi haszonra fordullyon. egy szoval a mely tsak magát tekinttse minden tselekedetiben

Se olyan haszon keresö erkölcsöt. a mely azért adgya magát ajora, hogy abban testi hasznát találllya, és világi elömenetelét.

Se olyan lágy. és változo erkölcsöt.[1228] a mely leg kiseb akadályért meg lankad, a mely a jót el hadgya és viszá tér., mert abban valamely nehézséget talál.

oltalmazad fiam magadot, mind az ilyen erkölcsöktöl. vagy is inkáb az ilyen fogyatkozásoktol. a melyek el ronttyák ajó erkölcsöt.

Igyekezél ezeket el kerülni, és a valoságos jó erkölcsökre szert tenni, a te jó erkölcsöd alázatos legyen magában. kegyes, és másokot szeretö. ne légyen különös, hanem az anyaszent egyház rendét szerese, és a pásztorok igazgatását, okosnak, és értelmesnek kel lenni, az az, se igen félénknek. se igen szabadosnak., tselekedetiben rendesnek. ne légyen a maga haszna keresö. a mely tsak arra vigyázon **[338a:]** hogy az Istennek tessék. és ajót ö érette tselekedgye. bátor az akadályok közöt, és álhatatos a nehézségek közöt

X Intés.

Hogy hová továb eröseb légyen ahitben, és a vallásban.

E még olyan intés, a mely igen szükséges. mert a hit * fundámentuma az áitatoságnak., és a hit nélkül nem lehet üdvezülni.

* sine fide impossibile est Deo placere. hebr 11.
Domus Dei credendo fundatur. sperando erigitur, diligendo[1229] perficitur. s. aug serm. 20. de verb. apostoli

[1227] hogy ⟨h⟩ nagy
[1228] erkölcsöt. ⟨a mely⟩ a mely [Törlés a sor végén.]
[1229] diligendo [*l* – *r*-ből javítva.]

A világban pedig találsz olyan eszközöket. a melyekel el akarnák rontani ezt a fundamentum béli követ. a melyektöl oltalmazad magadot, ugyan azért is adom tudtodra, azok az eszközök pedig, az Istentelenség. eretnekség. és a szabados élet, a gonoszoknak Istentelenségek, az ujitóknak eretnekségek. a vallás dolgában. és a[1230] rosz keresztyéneknek. szabados élettyek.

Az Istentelenség olyan tsada,[1231] a ki az Isten ellen támad, száját fel táttya a meny ellen. és a kezét a minden hato ellen.[1232] emeli. és a ki el áll a teremtöje mel-[**338b:**]löl, hogy a teremtet állatoknak szolgállyon, igyekezvén azon hogy el ólthasa szivében azokot a szent gondolatokot, a melyeket ahit, az okoság. és még a természet oltották abban, hogy a maga indulatinak adhasa magát. nagyob szabadságal. és a lélek üsméretnek keveseb furdalásával.

Az eretnekség hogy követhese a maga itéletit a hit dolgaiban, el veti aközönséges anyaszent egyháznak jármát., *aki is oszlopa. és támasza az igazságnak. akin*[1233] *a pokol kapui soha győzedelmet nem vesznek*, az Isten Fia igerete szerént a ki is azt hagya nékünk hogy halgasuk az anyaszent egyházát. hogy ha pogányoknak nem akarunk tartatni, ez igy lévén, a ki ötet anyának nem tarttya. annak az Isten soha nem lészen attya. a szentek mondási szerént. *

* columna et firmamentum veritatis 1 Tim. super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et portae inferi non praevalebunt adversus eam. qui Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus matt. 18.

A rosz Catholicusoknak szabadoságok. arra viszi öket hogy feslettségekben meg maradgyanak, hogy az Isteni igazságokot visgálodgyák. és azokrol emberi okoskodásal itéllyenek, a mely mindenben meg tsalatkozik., az után a kételkedésben ejti öket, a kételkedesböl a rosz gondolatokban, és a titkos tévelygésekben, a melyek a veszedelemre vezetik. *

[1230] a [Beszúrás.]

[1231] tsada, [A megszokott *tsuda* helyett.] a ⟨mely⟩ ki

[1232] ellen. ⟨emeli.⟩ emeli. [⟨*emeli.*⟩ sor fölötti; *emeli.* sor alatti beszúrás;] és a ki [*ki* — beszúrás.]

[1233] a⟨mely⟩ ⟨ellen⟩ kin a pokol [*kin* ⟨*mely*⟩ fölé írva.]

* Habere non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habuerit matrem. S. Cypr. lib de unitate. Ecclesiae S. Aug. et[1234] alii.

[**339a**:] Imé fiam ezek azok a három tsudák, a kiket el kel kerülnöd avilágban., gyülöllyed, és utállyad ezeket mint az emberi nemzetnek gyilkosit. az illyeneknek társaságokot el kerüllyed valamint szent Pál adgya elödben mondván. *Az*
2 tim. 3. 2. *emberek magok szeretök lésznek., fösvények. kérkedékenyek, kevélyek, káromlok. a gyönyörüségeknek. inkább, hogy sem Istennek szeretöi. és ezektöl el távozál.*

* Azt tellyeségel el hitesed magadal, hogy nintsen semmi féltöb, se meg változhatatlanab. a keresztyeni. közönséges hitnél, Ez a hit, a mely oly fel magasztaltatot. titkaiban; oly tiszta. és szent tudományiban. a mellyet a próféták meg jövendölték. anyi tsudák meg erösitették, a melyért anyi martyrok véreket ki ontották. a melyet anyi tudos. és szent emberek oltalmazták. annyi sok népek bé vették. a mely anyi saeculumtol fogvást fent áll, és a melyet meg nem változtathatták. se a pogányok üldözési, se az eretnekek tévelygési, se a catholicusok rosz élettyek,

* S. Aug. lib de utilitate credendi circa finem. Hoc factum est divina providentia per prophetarum oracula, per humanitatem doctrinamque christi, per apostolorum itinera, per martirum contumelias cruces. sangvinem, mortes, per sanctorum praedicabilem vitam. atque in his universis digna rebus, tantis atque virtutibus pro temporum opportunitate miracula.

* *Mind ezek után,*[1235] mondgya szent agoston. *kételkedünké mi abban. hogy álhatatosan meg maradgyunk az Anyaszent egyháznak kebelében, a mely. az egész világnak* [**339b**:] *meg vallása szerént. az Apostoloktol fogvást mostanaig. az püspököknek és pásztoroknak*[1236] *egy más után szüntelen valo következések által, mindenkor gyözedelmes volt a véghetetlen sok eretnekek közöt.,*[1237] *akik haszontalanul támadtanak ellene, és akik meg itéltettek vagy a népektöl. vagy a Conciliumoktol., vagy a tsudák által,? nem üsmérni tehát elsönek ezt az Anyaszent egyházát. vagy a nagy Istentelenségtöl vagyon. vagy a vak merö kevélységtöl.*

[1234] et ⟨alies⟩ alii.
[1235] után, ⟨két⟩ mondgya szent agoston. kételkedünké
[1236] pász⟨tász⟩toroknak
[1237] közöt., [*t*—*k*-ból javítva.]

* Cum igitur tantum auxilium dei tantum profectum videamus. dubitabimus nos ejus Ecclesiae condere gremio, quae usque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successionem Episcoporum frustra haereticis circum latrantibus, et partim plebis ipsius judicio partim Conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum Majestate damnatis. Culmen auctoritatis obtinuit, Cui nolle primas dare, vel summae profecto impietatis est, vel praecipitis arrogantiae.

Te pediglen adgy hálát az Istennek hogy az Anyaszent egyház kebelében[1238] tett tegedet, maradgy meg abban hiven és álhatatoságal; kaptsolyad tanitásához magadot ennek a valoságos kalauznak,[1239] légy engedelmeségel annak pásztorihoz, és annak láthato fejéhez. és fö papjához. a fához magához ragaszkodgyál. és nem az ágaihoz, De hogy ahitet meg tarthasad, jó életet kel élni, mert a hitnek meg romlása, avétektöl vagyon. *E parantsolatot ajánlom néked,* mondgya szent Pál timoteusnak. *hogy vitezkedgyél azok szerént jó vitéséget, hited lévén és jó lelki üsmereted. melyet némelyek meg vetvén, a hit hajojából ki estek.* 1 tim 1 18.

[340a:] *XI Intés*

Hogy akeresztyéni tudományokban meg gyarapodgyék. a melyek ellenkeznek a világéval

Nem elégséges jól meg erösodni ahitben, szükséges még a keresztyéni tudományokban. és szokásokban is meg gyarapodni. aleg nagyob veszedelem a melyet a világban fogsz találni, a, hogy a világi hamis tudományok az elmédet meg ronttyák a melyek ellenkeznek az üdveségel; a melyek meg rontván az elmét, lehetetlen[1240] hogy az élet, és a tselekedetek meg ne legyenek rontva. *Látni fogtok Babyloniaban.* mondá jérémiás proféta levelében a rabságban lévö sidoknak. *arany. és ezüst, és kö, és fa Isteneket a vállokon hordozni, rettegtetvén apogányokot; meg lássátok azért. hogy ne legyetek azokhoz hasonlok, és ne kövesétek, látván pedig a népet, a kik azokot imádgyák., mondgyátok sziveitekben. Téged kel imádni uram.* hasonlot mondok néked fiam, látni fogsz avilágban bálvány imádó embereket. tudni illik. ollyanokot a kik tsak a gyönyörüségeket, gazdagságokot. a hejában valoságokot keresik. tsak a test indulatit, és kivánságit követik. ót a fes- Baruk. 6. 3.

[1238] kebelében [Az első *b* helyén *p*-t? kezdett írni.]

[1239] kalauznak, ⟨e⟩ légy engedelmeségel

[1240] lehetetlen ⟨az⟩ hogy az élet, [A tizenegy intésből a kéziratban csak az 1. és 10. intés szövegének végén nincs aláhúzás.]

lettsé-[**340b:**]get tiszteletben, és a jó erkölcsöt meg vetésben fogod látni, vigyáz arra. hogy a sokaságnak példája meg ne ronttsa az elmédet, erre valo nézve mindenkor szemed elött legyenek a valoságos keresztyéni tudományok, azok az örökös igazságok, a melyeket a világ nem üsmérheti, és a melyek soha meg nem változnak., ólttsad azokot az elmédben., hogy azokal meg győzhesed a világnak rosz példáit. és hamis tudományit. és azok legyenek valoságos igazgatoi életednek., akövetkezendöket adom elödben. arra is intelek. hogy gyakorta olvasad:

XV Rész

A keresztyeni tudományokrol

Elsö Tudamány.

Hogy mi nem ez életért teremtettünk.
hanem a menyért.

Ez a keresztyéni igazságnak fundamentuma.: hogy egy Isten vagyon, és hogy örökös jutalmat készitet azoknak. akik ötet szolgállyák, hogy ez az élet tsak. által menetel. és út. hogy az örök életet el érhesék [**341a:**]

Hogy itt nintsen örökös lakásunk mondgya az Apostol. *hanem mást olyat keresünk a mely nékünk készitetet*

Visgáld meg jól fiam ezt az igazságot. hogy jól meg foghasad; és mindenkor szemeid elött legyenek. mint a keresztyéni élettnek olyan elsö igazságát. a melyhez kel szabni minden tselekedetidet

II Tudomány

Hogy az üdveségnél nagyob dolgunk nintsen
ez életben.

Ez az igazság az elsöböl következik., mivel. ha ez élet. egy más jóbra valo által menetel:, ebböl következik, hogy ehalando életben a mi leg nagyob dolgunk a, hogy az örökösnek el éréset meg nyerhesük., *Egy dolog szükséges.* mondgya az igazság. *Mit használ az embernek ha az egész világot meg nyeri is. ha a lelkét el veszti*

luk. 10.

Matth. 16.

fontold meg jól fiam ezeket a szokot és soha el ne felejtsed.

[341b:] *III Tudomány*

Hogy az üdveséget bajal. és munkával nyerik meg.

Ezt nehéz az emberekel el hitetni. noha evaloságos az Isten Fia ezeket kiáltá minden keresztyéneknek, *hogy a menyeknek országa. erö szakot kiván, Ha ki ötet akarja követni.* matth 16. *tagadgya meg magát. és vegye fel keresztét; Hogy a kapu kitsiny. és az út szoros. mely az üdvességre vezet,* másut meg azt mondgya *Erölködgyetek bé menni a szoros kapun. mert mondom néktek sokan kivánnak bé menni, és nem mehetnek* mind ezekre fiam igen figyelmez, és igyekezél meg gyözni az akadályokot. a melyeket fogsz találni ajó erkölcsnek uttyán. luk. 13 24

IV Tudomány

Hogy a mi elsö gondunk ez életben a légyen. hogy az Istennek tessünk. és kegyelmében élyünk

Ez életben az embernek az egyedül valo va[342a:]loságos boldogsága abban áll, hogy tessék az Istennek teremtöjének, urának, és örökös jovának, ennélkül a boldogság nélkül. a leg nagyob jók. tsak nyomoruságok., ezt a boldogságot is ohajttya egyedül szent Pál a kedves tanitványinak. és minden keresztyéneknek. *Nem szününk érettetek imádkozni* Coloss. 1. 9. *és könyörögni. hogy bé töltessetek az ö akarattyának ismérétivel. minden bölcseségel. és lelki értelemmel, hogy járjatok méltán az Istennek mindenekben kedveskedvén, minden jó tselekedetben gyümölcsözvén. és nevekedvén az Isteni tudományban.* hogy ha a keresztyének el hitetnék magokal ezt az igazságot. a halálnál inkáb kerülnék avétket. minden modot keresnének arra. hogy az Istennek kedvében lehetnének. és kegyelmében élhetnének.

V Tudomány

Hogy az Isten kegyelmében nem lehet lenni. hogy ha tsak tellyeségel azt fel nem teszik. hogy az Istent soha halálos vétekel meg nem bánttyák

Ebben a fel tételben ál a nagy parantsolatnak [342b:] végben vitele. hogy az Istent mindenek felet szeresük, a mely

nélkül nem lehet Istennek tettzeni, se kegyelmében lenni, mert a ki nem szeret ahalálban marad: az Istent pedig nem lehet szeretni ha azt fel nem teszik hogy soha meg nem bánttyák. *Ha engem szerettek, az én parantsolatimot meg tarttsátok.*, mondgya akristus, *a ki engem*[1241] *nem szeret, az én parancsolatimot meg nem tarttya.*

joan. 14 15. 24.

VI Tudomány

Hogy avéteknél nagyob nyomoruságban nem eshetik az ember.

A vétek oly igen meg bánttya az Istent, hogy soha azért,[1242] se az emberek, se az Angyalok eleget nem tehetnének. az el veszteti az Isten kegyelmét, a mennyet örökösön el veszteti vele, az örök kárhozatnak uttyára teszi. méltatlanná teszi minden szükséges kegyelmekhez, hogy ki kelhesen nyomorult állapottyából, a melyben az Isten el hagyhattya igaságal., a mint el is hagya sokakot, oh' Istenem leheté ehez hasonlo nyomoruság evilágon., leheté hogy az emberek oly keveset gondolkodgyanak **[343a:]** erröl. és hogy ne irtozanak ettöl anyomoruságtol.. hát té fiam gondolkodolé erröl, kerülödé ezt minden tselekedetidben?

VII Tudomany

Hogy az utolso veszedelem, a halalos vétekben[1243] valo halál

Ez a veszedelmeknek veszedelme. mert ez, az örök veszedelmeknek kezdete., minden joknak el vesztése. minden nyomoruságoknak kut feje., és az, minden segittség és reménség nélkül. egy szoval, ez az örökké valo kárhozat, hogy meg foghasad ezt a veszedelmet. fontold meg ha lehet. hogy milégyen az Istent el veszteni. és azt örökösön, a menyekböl kirekesztetni, és az[1244] örökösön, arra itéltetni hogy az ördögökel kinoztatasál, és az örökösön, vég nélkül, szüntelen, könyebség nélkül, reménség nélkül.: mindenkor a kinban, a kéttségben valo esésben, hogy abban az rettentö

[1241] engem [Első *e*—*n*-ből javítva.] nem szeret,
[1242] azért, [*é*—*t*-ből javítva.]
[1243] [Sorvégen:] vé [új sor elején:] ⟨ve⟩tekben
[1244] az⟨t⟩ örökösön, arra [. . .] örökösön,

veszedelemben estél. noha azt el kerülhetted volna. anyi sok kegyelmet meg vetettél; anyi sok mód-**[343b:]**gyát az üdveségnek el vesztetted., fiam leheté erröl gondolkodni, és ettöl nem rettegni?

VIII Tudomány.

Hogy ez a veszedelem sokakal meg történik. és azokal is a kik erröl leg kevesebet gondolkodnak

E meg történik mind azokal, a kiknek idejek nintsen a penitentziára halálok elött, vagy a kiknek idejek lévén. penitentziát nem tartanak. vagy ha tartanak is, nem ugy a mint kel: meg halván az üdveséghez valo szükséges készületek nélkül. erre az okra valo nézve is int minket oly gyakorta az Isten Fia, *lássátok, vigyázatok., és imádkozatok, mert nem tudgyátok mikor légyen az idö. vigyázatok. mert nem tudgyátok se a napját, se az oráját. Legyetek készen, mert olyankor jövök el. a mikor meg nem*[1245] *gondolnátok., A mit pedig néktek mondok, mindnyájoknak mondom vigyázatok*

mark. 13 33.
matth. 25
matth. 24.
luk 12.
mark. 13.

[**344a:**] *IX Tudomány*

Hogy gyakorta kel gondolkodni.[1246] ahalálrol az itéletröl, és örökkévaloságrol.

Ez a leg nagyob módgya. hogy el lehesen kerülni a közönségesen valo veszedelmet. aki valoságal fog gondolkodni az Isten itéletiröl. tartani fog, avétekben valo eséstöl, vagy hogy abban maradgyon. ha tsak kevés ideiig is, erre abölcs int minket. és mindenkor az emberek elméjiben kellene ezeknek lenni, *Minden tselekedetidben emlékezél meg az utolso vegedröl. és soha sem fogsz vétkezni*, az ifiak[1247] igen keveset gondolkodnak ezekröl., te pedig fiam gondolkodgyál ezekröl. azért hogy az Isten itéletiröl valo gondolat, a vétektöl el fordittson

Eccl. 7.

[1245] nem [Beszúrás;] gondolnátok., A mit [*A* — *a*-ból javítva.]
[1246] gondolkodni. [*l* — *k*-ból javítva.]
[1247] ifiak igen [*ifiak* — *ifan*-ból javítva.]

X Tudomány.

Hogy az Istent magáért, és szeretetből kel szolgálni

Noha a halálrol. és az itéletröl. és az örökké valoságrol valo gondolatok szükségesek legyenek is a jó erkölcsre., **[344b:]** mind azon által tsak aban meg nem kel állapodni. tsak a szolgákhoz illik, a félelemböl valo szolgálat, de a nemesi lelkek. az Istent szeretetböl szolgályák. és azért mert érdemli[1248] hogy szeresék. tisztellyék. és szolgállyák, a félelem is jó; de ne légyen tsak magánoson., a szeretetnek kel el végezni, a mit a félelem el kezdet., oh' fiam hogy lehetne egy nemes léleknek, más képen szolgálni hanem szeretettel. egy olyan Istent, aki magában oly szeretetre méltó, akitöl vette minden jóvát, és akitöl várja mindazt, a mit valaha remélhet.

XI Tudomány

Hogy el kel rendelni minden tselekedetinket. és az a rend az Isten törvénye légyen. a kristus példájára. és tudományára nézve. és nem avilág. se nem a mások példájokra, és szokásokra nézve.

Ez igen közönséges bé vett mondás az emberek közöt; hogy ugy kel tselekedni mint mások. és azt adgyák okul tselekedeteknek, mert a világ illyen. ez a szokás., és hogy sokan eszerént tse**[345a:]**lekesznek, ez a tartás nem jó. tsalárd, és veszedelmes, nem az embereket kel követnünk ha-
* nem az Istent. a világ tele tévelygésel. az emberek[1249] akár kik legyenek azok, magokot meg tsallyák, az Isten maga az igazság. azért adta törvényit hogy a szerént éllyünk, a kristust az ö Fiát azért küldötte el. hogy minket tanittson, azt parantsollya hogy ötet halgassuk. ezt a rendet kel követnünk. *Hogy azok,* mondgya. szent Hieronimus. *nem követik atévelygö sokaságot,*[1250] *akik magokot az igazság tanitványinak vallyák lenni, bátran lehet azt követni, az ki azt mondotta, hogy*

[1248] mert érdemli ⟨meg⟩ hogy
[1249] az emberek ⟨akik⟩ akár kik
[1250] sokaságot, [Első *o* – *e*-ből javítva.]

ö az[1251] *út, az élet, és az igazság. az olyan soha el nem tévelyedik, a ki az igazságot követi.*, ne kövesed tehát avilágot, se amások szokásat, vagy példáját, ne tekénttsed semmi tselekedetidben. az emberek itéletit, hanem az Isten törvényét.[1253] a kristus, és az Anyaszent egyház.[1254] mit tanit,. a mely anyaszent egyházat parantsollya hogy halgasuk, és semmit olyat ne tselekedgyél, a mi ellenkez[**345b:**]hetnék ezel a meg változhatatlan rendel

* S. Hier. epist. ad celantiam Nec turbam sequantur errantem. qui se veritatis discipulos confitentur hunc certe imitari tutissimum est. atque ejus vestigia sequi. qui dixit. Ego sum via, veritas et vita. nunquam errat qui sequitur veritatem[1252] Matth. 18 qui Ecclesiam non audierit sit tibi sicut Ethnicus et publicanus qui vos audit. me audit. qui vos spernit. me spernit. luk. 10

XII Tudomány

Hogy a világ minden itéletiben. és tudományiban meg tsalatkozik.

Ezt az igazságot könyü meg mutatni.

A világ örökös boldogságát az gazdagságokban tarttya. azokot buzgoságal ohajttya, és mindenek felet azokot keresi.

A pedig bizonyos, hogy a gazdagságok az embert boldogá nem tehetik, azok gyakorta az üdveségre valo akadályok, a valoságos gazdagság a, hogy az Istent birhasák

A világ azt tarttya, hogy tsak az érzékenység béli dolgok elégithetik meg az embert. és az életnek gyönyörüségi

A pedig[1255] bizonyos., hogy tsak a jó erkölcsben találtatik fel az állando gyönyörüség

A világ olyanokban tarttya a betsületet, a mellyek nem méltók a betsületre, ugy mint, a nagy hirben. névben. méltoságokban., a nagy rendben, az emberek tiszteletiben

[**346a:**] A pedig bizonyos., hogy a valoságos betsület. ajó erkölcsben áll, és attol meg válhatatlan.

A világ abban tarttya abátorságot, és nagyságot. hogy a meg bántást el ne szenvedgye. és boszut állyon,

A pedig bizonyos, hogy a bátorság a meg botsátásban áll, vagy pediglen az Isten Fia nem volt bátor, a midön a keresz-

[1251] ö az ⟨élet.⟩ út, az élet,
[1252] vetatem [Elírás.]
[1253] törvényét. ⟨és⟩ a kristus, és
[1254] egyház. [*g*—*e*-ből, *y*—*h*-ból javítva.]
[1255] A pedig ⟨pedig⟩ bizonyos.,

ten az üldözöiért könyörgöt, vagy magát meg tsalta, a midön azt parantsolta hogy az ellenséget szeresük. *A kettö közül egyike meg tsallya magát*, mondgya szent Bernárd, *vagy az Isten Fia, vagy avilág.* az Isten Fia pedig maga az igazság, a ki magát meg nem tsalhattya., a világ tsallya meg tehát magát, a mely minden tudomanyiban tévelygésben vagyon., nem ötet kel tehát követni. hanem akristust.

S. Bern. serm. 3.[1256] de nativ. Aut ille fallitur. aut mundus errat

XIII Tudomány

Hogy a földi dolgokot meg kel vetni. és tsak az Istenhez kel ragaszkodni

Igen is kedves fiam. valami evilágban vagyon a tsak hejában valoság. nintsen semmi állandó, tsak az Isten. és az Istenben *hejában*[1257] *valoságoknak hejában valosága,* **[346b:]** *és minden hejában valoság.* minden valami[1258] itt vagyon atsak semmi. a mind tsak el mulik. valamint az árnyék, és a füst. ezért is mondgya a szent Apostol., hogy mindeneket meg vetet, és mindent ugy tekéntet mint a ganét., azért hogy a kristust meg nyerhese., A kedves tanitvány pedig minden hiveknek azt kiálttya. *Ne szerésetek avilágot, se azt a mi avilágban vagyon. aki avilágot szereti, az, az Istent nem szereti, mert valami evilágban vagyon., a tsak a testnek kivánsága. a szemeknek bujálkodása. és az életnek kevélysége, A világ el mulik, és annak kivánságais. válasz,* mondgya szent Agoston. *vagy az ideig tartó dolgokot szeresed. és el mulyál az idövel. vagy az örökös jókót szeresed,. hogy örökké elhess az Istenel.*

Eccl 1.

philipp 3.

1 Joan. 2.

* Mundus transit, et concupiscentia ejus.[1259] quid vis, utrum amare temporalia. et transire cum tempore. an mundum non amare; et Cum Deo in Aeternum vivere. S. Aug.[1260] tract. 1 in ep. 2. S. joan.

[1256] serm.3. [*3.* — beszúrás.]

[1257] **hajában** [Mikes másutt mindig a *hejában* alakot használja.]

[1258] **valami** [*mi* — későbbi beszúrás.]

[1259] ejus. ⟨q⟩ quid

[1260] S.Aug. ⟨tract in Cap 2.S.joan.⟩ tract. 1 in ep. 2.S.joan. [A tizenhárom tudomány szövegének végén, a 2. és 8. kivételével, lapszélességű aláhúzás van. Ezeket elhagytuk, mint az előbbi esetekben is.]

Utolso Rész.

A végig valo meg maradásrol.

E kedves fiam aleg utolso intésem a melyet adok néked a te oktatásodnak bé fejezésére, e, mind nagyob. mind szükségeseb a töbinél. mit használ **[347a:]** ajó erkölcsnek uttyában valo menetel, hogy ha abban végig meg nem maradnak, a végig meg maradás koronáza meg ajó életet, az is jutalmaztattya meg, a végezi el az üdveségnek nagy munkáját., és kezdeti el velünk az örökös boldogságot.

Igen nagy boldogság az ifiuságban. az Isten kegyelmihez valo hüség., és valamely rendben menetelkor. a jó erkölcsnek meg tartása. de irtoztato boldogtalanság, a midön el felejtik az Isten szolgálattyára valo nagy köteleséget, és viszá élvén az ö irgalmaságától vett kegyelmekel., nyomorultul el hagyák ötet, hogy a[1261] rosz erkölcsöt kövesék, oh' fiam. vigyáz erre a nyomoruságra. *jaj azoknak.*[1262] mondgya a bölcs. *a kik el vesztették abékeséges türést, és a kik el hatták az igaz utakot, és a horgas, utakra tértek. mit fognak tselekedni. a midön látogatni kezd az ur?* igen is fiam, mit fognak mondani az Isten itéletinek irtoztato napján., a midön meg fogja nékik mutatni nagyságát. és sokaságát kegyelminek., és szemekre fogja hánni vétkes hálá adatlanságokot, hüségtelenségeket, szolgálattyában **[347b:]** valo álhatatlanságokot; a vakságot, a melyel ötet el hagyták, ö a ki minden joknak kut feje, és üdveségeknek osztogatoja. *jobb let volna.* mondgya szent Péter. *meg nem üsmérni az igazság utát. hogy sem a meg üsmérés után, viszá térni a nékik adatot szent parantsolattol.* Eccli 2. 16. 2 petr. 2. 21.

A bizonyos hogy az ifiuságban valo jó élet szükséges, ajó vég el érésére, de az is bizonyos hogy azt nem követik. gyakorta[1263] ugy történik az emberekel. valamint láttyuk a fákban, a melyek szép virágokot hoznak tavaszal, de öszel gyümölcs nintsen rajtok. Az irás sok olyan példát ád elönkben, a melyekben meg láthattyuk. hogy sok számuak jó

[1261] a ⟨j⟩ rosz

[1262] azoknak. ⟨a kik⟩ mondgya a bölcs. a kik [Törlés a sor végén.]

[1263] gyakorta ⟨láttyuk⟩ ugy történik az emberekel. valamint láttyuk

erkölcsüek lévén ifiukorokban;[1264] ugyan meg is maradtanak abban holtig, de olyanok[1265] példáit is hoza elé. a kik végig meg nem maradtanak[1266] abban; hogy az embereknek meg mutasa, mitsoda szorgalmatoságal kel lenni állandonak ajó uton.

Ezt meg bizonyittya a Joas király példája a melyet gyakorta hoztam elé. a ki is a jó erkölcsben élvén továb negyven esztendös koránál. **[348a:]** az után nyomorultul esék a rosz erkölcsben. és a bálványozásban.

De ez iránt a Salamon példája irtoztató

2 Reg. 12. Ennek a fejdelemnek. az Isten; sok rend kivül valo kegyelemel kedvezet volt. ötet a szüléi igen nagy gondal nevelték volt fel ajó erkölcsben, valamint maga mondgya. Ennek

3 Reg. ifiusága szent volt, az Isten azt az irgalmaságát mutatta volt hozája. hogy véle[1267] beszéllet, és szabadságot adot volt néki. hogy tölle mindent kérhesen

A ki is a kérésiben oly okos és jó erkölcsü volt, hogy gazdagságokot nem kére, se gyönyörüségeket: se ditsöséget, se semmit olyat a melyet az ifiak szoktak oly igen ohajtani., hanem tsak jo erkölcsöt. és bölcseséget

Ez az Istennek oly igen meg tettzék, hogy olyan bölcseséget ada néki, a melyel felyül haladá mind az elötte, mind az utánna valo embereket. Igen nagy bölcseségel tölté el életének nagyob részit, nagy jó erkölcsben. az Istennek kedvében.[1268] az emberek tisztelték, és tsak nem imádták, mindenünnen meléje gyülekeztek, **[348b:]** hogy bölcseségit halhasák, a népit nagy okoságal igazgatá. tanitván azt az Isten szolgalattyára okos beszédivel, és a szent könyvek által a melyeket ira a szent Lélek sugarlásából. mind ezek után (—fiam ki hitethetné el magával, hogy ha a szentirás nem mondaná.) mind ezek a tsudák, és kegyelmek után., ez a tsudálatos ember nyomorultul meg esik. a mely rettentö veszedelemben veté. Ez a nagy világoság meg homályoso-

[1264] ifiukorokban; [Első *k*—*s*-ből javítva.]
[1265] olyanok [*ok* — beszúrás.]
[1266] maradtanak [*n*—*k*-ból javítva.] abban; ⟨az⟩ hogy az
[1267] véle ⟨/⟩ beszéllet,
[1268] kedvében. [*kevében.*-ből javítva *d* beszúrásával. Nem Mikes *d* típusa, vö. az 50. sz. jegyz.]

dot, ez a tsudálatos bölcseség meg hadgya magát tsalatni, és ez a nagy elme, a mely bölcseb volt minden halandoknál, az aszszonyok szeretetire adván szivét, tsak kevés idö alat el veszti minden bölcseségit, és oly vakságban esik hogy bálványozik, a bálványozo aszonyival együt., és annyi féle Isteneket imáda, valahány féle bálványozo feleségi valának. 3 Reg. 11.

oh! mely nagy vagy te. emberi nyomoruság! oh! gyarloság. oh! emberi álhatatlanság. kitsoda ne rettegne az illyen rettentö példára. hogy ha az olyan nagy jó erkölcsök. oly[1269] nagyon. meg esnek., mitöl nem tarthatnak. a közönséges. és közép szerü jó erkölcsök,? Jaj ujontában azoknak. akik az álhatatoságot el[1270] vesztették. **[349a:]** és akik el hatták az jó erkölcsnek uttyát., hogy a feslettségnek uttyát kövesék.

Kedves fiam, tanullyuk meg ebböl apéldából hogy félelemel, és rettegésel[1271] keresük üdveségünket., vigyázunk mindenkor magunkra., és magunknak ne higyünk. *A ki azt álittya*[1272] *maga felöl hogy fent áll, vigyázon hogy elne esék.*, azt nem mondgya az irás. hogy a ki el fogja kezdeni. hanem. *a ki végig meg marad. üdvezülni fog.* philip 2. Cum metu et tremore salutem vestram operamini. 1 Cor. 10. qui se existimat stare. videat ne cadat. *

* matth. 24. qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit.

Hogy ezt a veszedelmet el kerülhesed.; ezekre a modokra vigyáz

I Hüségel kel lenni az Isten malasztihoz, valamint ezt szentül mondgya a tridentinumi szent Concilium, *

Hogy ha mi el nem mulattyuk az Isten kegyelmét, el végezi mi bennünk a jó tselekedetet, a melyet el kezdette, munkálkodván mi bennünk az akaratot. és a végben vitelt

* Concil. Triden. sess 6 C. 33. Deus enim nisi ipsi illius gratiae defuerint sicut coepit[1273] opus bonum ita perficiet. operans velle et perficere

2. Mindenkor alázatoságban kel élni, félelemben. és a magunkhoz valo kételkedésben, a jó tselekedeteknek munkájában, mert ugyan azon Conciliumnak szent tanitása * szeránt, ámbár., *Mindennek erös reménségel kel is lenni az*

[1269] oly⟨a⟩ nagyon. meg esnek., mitöl nem ⟨ne⟩ **tarthatnak.**
[1270] el ⟨hatták. és⟩ vesztették.és
[1271] rettegésel [Második *e* fölött áthúzott ékezet.]
[1272] álittya [*i*—*a*-ból javítva.]
[1273] coepit ⟨bonum⟩ opus bonum

Isten segittségében, mind azon által azok akik azt gondollyák hogy fent állanak: [**349b:**] *vigyázanak hogy meg ne esenek, és üdveségeken munkálodgyanak, félelemel. és rettegésel. a munkakban. a vigyázásokban. az alamisnálkodásban. az imádságokban, az Istennek valo ajándékban, a böjtölésben, és atisztaságban, mert mint hogy még a ditsöségben nem mentenek., ha nem tsak reménlik abban élni, azért rettegniek is*[1274] *kel. a testel, a világal, és az ördögel valo viaskodástol., a melyben gyözedelmesek nem lehetnek, hogy ha tsak az Isten kegyelmével. az Apostolnak nem engedelmeskednek. a ki azt mondgya, hogy ne atest szerént élyünk, mert ha a test szerént elünk meg halunk., de ha a lélekel. meg sanyargattyuk a test tselekedetit. élni fogunk.*

* ibid. In Dei auxilio firmissimam spem collocare, et reponere omnes debent. Deus enim etc. sup. verum tamen qui se existimant stare videant ne cadant. et cum timore et tremore salutem suam operentur in laboribus in vigilliis, in eleemosynis in orationibus, et in oblationibus in jejuniis, et castitate. formidare enim debent scientes quod in spem gloriae, et non in gloriam renati sunt,. de pugna quae super est Cum carne, Cum mundo, et Cum diabolo; in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent. dicenti. Debitores facti sumus non Carni. ut secundum carnem vivamus.: si autem spiritu facta Carnis mortificaveritis.[1275] vivetis.

3. Hogy nagy szorgalmatoságal kel vigyázni ött dologra. 1. el kel kerülni az Isten meg bántására valo veszedelmes alkalmatoságokot.[1276] mert aki aveszedelmet nem kerüli abban esik. 2. a vallás béli lágyságban nem kel esni, mert az avétekre viszen. 3 El kel kerülni az el hagyásnak [**350a:**] vétkit, fö képen azokot, a melyek ellenkeznek a mi rendünknek köteleségivel,, az illyenben gyakorta meg tsallyák magokat, ajó erkölcsüek. a kik elhadgyák különös köteleségeket, amelyekre nem vigyáznak. 4. meg kel magát örizni a titkos maga felöl valo sokat állitástol. a mely könyen szivárkozik az áitatosághoz, 5. El kel kerülni a botsánando vételknek sokaságát, a melyeket ha el mulattyák a halálos vétkekre viszen. *A ki a kevés fogyatkozásokot meg veti. lassanként el esik.*

Eccli 19 qui spernit modica paulatim decidet

4. Gyakorta kel meg visgálnod lelkednek állapottyát., annak szokásit, hajlandoságit, hogy meg üsmérhesed azokot a melyek roszak, és azokot meg jobbithassad, erre valo nézve

[1274] rettegniek is kel. [*is* — későbbi beszúrás a két szó közé.]
[1275] mortificaveritis. [Első *t* –*f*-ből javítva.]
[1276] alkalmatoságokot. ⟨2.⟩ mert [Törlés a sor elején.]

gyakorta meg kel visgálnod magadot és meg ujitani belsö képen magadot hogy uj eröt vehess az Isten[1277] szolgálattyára, olvasad gyakorta a fellyeb valo intéseket. és a keresztyéni tudományokot, végtire, a végig valo meg maradást az Istentöl kel kérni minden nap., Ennek a nagy jónak el nyerésiért mondotta az Ur., hogy *vigyázni. és imádkozni kel. hogy mindenkor imádkozni kel. soha attol meg nem kel szünni,* mark. 13 luk. 23.

[350b:] Szent Agoston azt mondgya. hogy a végig valo meg maradást az imádsagra adgyák meg. És a második Arausicanumi Concilium arra tanyit. *hogy a hiveknek. és a szenteknek.mindenkor kel kérni az Istennek segittségit, hogy a jó véget el érhesék, vagy a jó tselekedeteket gyakorolhasák* *

* S. Aug. lib 2. de bono perseverantiae. cap 29 constat Deum alia danda etiam non orantibus,[1278] ut initium fidei, alia non nisi orantibus praeparasse, utriusque in finem perseverantiam. Concil. Arausic. 2. C. 10. Adjutorium Dei etiam renatis, et sanctis semper est implorandum. ut ad finem bonam pervenire. vel in bono possint opere perdurare.

Oh! fiam. mely boldog lész., hogy ha még ifiuságodban el kezdvén az Istent szolgálni. egész életedben azt mondod nékie Dávidal. *Isten tanitottál engem ifiuságomtol fogvást, és mind ez ideig beszéllem tsudáidot. Én vénségemig, s' öszülésemig: Isten ne hadgy el engem.* Psal.[1279] 70. 17.

Végtire kedves olvasom., emlékezél meg arol.hogy az élet el mulik. a halál jö, és az örökké valoság közelget, az élet olyan mint egy szem pillantás. és az örökké valoság attol a szem pillantástol füg. oh! szem pillantás, oh' örökké valoság. fordittsuk leg aláb ezt a szem pillantást a teremtönk szolgálattyára. a ki örökké tarto szolgálatot érdemel tölünk. adgyuk magunkot egészen ehalando életben. annak az imádandó jóságnak, a ki egészen nékünk **[351a:]** adgya magát: az örökös életben, semi el ne valaszhason soha az ö szolgálattyától, *kitsoda választhat el minket a kristus szeretetétöl* mondgya az Apostol. oh Istenem.! meg ne engedgyed azt. hanem ad meg azt szent irgalmaságodból., hogy a mi szive-ink veled örökösön meg egyesüllyenek. és hogy ate szent Rom 8 quis nos separabit a Charitate Christi.

[1277] az Isten ⟨I⟩ szolgálattyára, [⟨I⟩ hosszú ⟨ſ⟩-re javítva. A bekezdés elején elírásból:] Gyarkorta

[1278] orantibus, [*n* —*t*-ből javítva.]

[1279] ⟨Sp⟩ Psal.

akaratodot követvén mindenekben. nagy hiv állando szeretettel szeresünk tégedet ez életben, hogy örökösön szerethesünk, imádhasunk, és áldhasunk a mennyegben, ahol élsz, és uralkodol. örökon öröké

Amen.

Vége

✠

AZ IFFIAKNAK KALAUZZA AZ ISTEN UTTYÁBAN

Az Sz. Irásból. és az Sz. Atyákbol Szedegetett keresztényi oktatások

ŐTT. SZAKASZRA OSZTVA.

Ut detur parvulis astutia: adolescenti scientia. et intellectus. prov. 1.

1.7⟨2⟩44.

†

[3b: üres] [4a:] Ajánlom Fiu Isten Sz Felségednek ezt az érdemetlen kis munkámot.

Néked ajánlom oh lelkeknek[2] ura ezt az munkámot. te tölled jö, mennyen is viszá hozád, mert néked ajánlván, ollyat adok néked. az mely tiéd minden képpen. az te segittségedel akarom el kezdeni, és reménlem hogy segittségedet adod nékem. mert dicséretedre akarom magyar nyelvre forditani. oh Istenem vedd kedvesen ajándékodot. és meg ne vessed azt, érdemetlen voltáért annak aki tenéked adgya. és adgyad, hogy az te sz. oktatásid gyümölcsöt teremcsenek azoknak szivekben. az kik ezt olvasák. beszély uram az ö sziveknek akkor; mikor ezek az betük beszélnek azö szemeknek. igen szükséges uram hogy az iffiu lelkeken[3] meg mutasad erejit irgalmaságodnak. leg nagyob része az iffiuságnak akor hágy el. a midön kellene el kezdeni szolgálatodot. el is felejtik azt az kötést, mellyet tettek veled az kereszttségben.[4] és azt az meg becsülhetetlen malasztot. mellyet vettek. az[5] te véghetetlen joságodtól. oh! [4b:] szenttséges idvezitö ne engedgyed el veszni azokot az lelkeket. mellyeket drága véreddel váltottál megh. és az kiknek üdvösségekért. annyi szeretetett mutattál. tarsd meg öket szolgálatodban. ne engedgyed hogy meg hajttsák térdeket az báál elött. és hogy el ne veszessék magokot ez meg romlott világnak mérgével, ujisd meg papjaidnak szivekben. azt az szeretetet az mellyel voltál az iffiuságnak üdveségekhez. és alázatos szivel kérlek adgy kegyelmet nékem, hogy ezen elötted érdemetlen munkám. és azon idö mellyet abban töltök légyen kegyes jesusom dicsöségedre

[1] [A címlapon:] ⟨Rodoszto.⟩ 1.7⟨2⟩44. [Mikes elütő tintával javítja az *1724*-et — a *2*-est *4*-re — *1744*-re.]

[2] lelkekk [Rövidítésjellel; alább többször is.]

[3] [Sorvégen:] lel [új sor elején:] ⟨keknek⟩keken

[4] kereszttségben. [*-ség* hosszú ſ betűje *s*-ből vagy esetleg *r*-ből? javítva.]

[5] az ⟨j⟩ te véghetetlen joságodtól.

ELÖL JÁRÓ BESZÉD.

Kegyes olvasó.

Ez az könyv nem kiván hoszu elöl[5a:]járo beszédét, mivel midön idegen nyelvböl magyarra akartam forditani, az én meg válto Jesusom segittségével. Szándékom nem egyéb vala hanem hogy[6] az ö Sz. Nevének dicsöségére. és az iffiaknak lelki hasznokra légyen: az Istennek szent kegyelme. és az bujdosásomnak ideje., adván alkalmatoságot erre. hogy szomoruságal muló idömet, haszontalanul ne tölteném, és egyszers s.mind ezen munkám, magam oktatására is fordulna., az iffiak fel talállyák ebben az könyvben. Elöször minémü ösztönök köteledzik öket az jó erkölcsre, masodszor: mi moddal kell azt meg nyerni, harmadszor. ennek keresésében micsoda akadállyokot fognak találni. negyedszer. minémü jó erkölcsök szükségesek nékiek. Ötödször miképp[5b:]pen lehesen nékiek jo választást tenni. életeknek rendiben

Nem nékem, hanem neked kel itéletet tenni kegyes olvaso ezen könyvnek hasznárol. és mivel az iffiak oktatására valo. reménlem hogy hasznosnak fogod itélni. annyival is[7] inkáb. mivel az mellyeket foglal magában. leg inkáb az sz. irásbol, vagy az sz. attyák irásibol vannak. ki szedegetve

Kedves. fiam,[8] ezen könyvet. kérlek olvasad ollyan szándékal. hogy meg tanulhasad az mi szükséges üdveségedre az az. hogy mint szolgálhasad azt. az kinek mindenel tartozol. olvasad az tanulásnak kedviért. figyelmeteségel. és rendel. meg gondolván azt. hogy nem én tanitlak. hanem az Isten. mivel ö tanit bennünket az sz. irásokban, és az

[6] hogy [Beszúrás.]

[7] is [Későbbi beszúrás a két szó közt.]

[8] ★ Kedves fiam, ⟨mint hogy leg inkáb oktatásodra forditottam meg.⟩ ezen könyvet. [Erősen elütő tintával áthúzva, valószínűleg 1744-ben. Az 1744-ben végzett szerzői javításokat az alábbiakban ezzel a csillagos lapalji számozással jelöljük. — Ezek a későbbi szerzői javítások általában sötét, szinte fekete tintával történtek.]

sz. attyáknak irásiban. olvasad tisztelettel és szeretettel. keresed az igazán valo bölcseséget,[9] és meg találod, meg találván. dicsöittsed az Istent.[10] mert azt ö adgya. danti mihi sapientiam. dabo gloriam. és fordittsad azt, az Isten dicsöségire és lelked üdveségire. az mellyet adgyon meg néked. az dicsöségben lévö jésus —. Eccle. 51.

[9] bölcseséget, [*t*—*d*-ből javítva.]
[10] Istent. [*I*—*i*-ből javítva.]

†

[6a:] Az. Iffjaknak kalauzza~

Az Isten Uttyában.
Kereszténi. oktatásokot adó Attya beszédi.
az ö Fiához

ELSÖ SZAKASZ

Hogy micsoda okok köteledzik az embereket. az jó erkölcsre adni magokot iffiuságokban

Elsö Resz

Kérdés. Mi végre teremtetett az ember?.

Felelet. Mind azok közöt az mit az embernek szükséges tudni, mindenek felet azon végnek meg üsmérését,[11] az mellyért van ezen az világon. mert mivel értelmes teremtet állat. mindeneket kelletik néki olly végre munkálodni, az mellyet el érvén. abban találhasa szerencséjit. és boldogságát. de azon végre nem munkálkodhatik, hogy ha[12] ollyan üsmerettsége nem lesz az mely indittsa és ösztönöze azon utnak keresésére az mellyen azt el érheti. az mely ember az maga utolso végit nem tudgya: nem külömbözik az oktalan állattol. mert csak **[6b:]** az jelen valot, az meg foghatot,[13] és érzekenségit illetöket tekinti,. az oktalan állatok hasonlatoságára., az melyben ezeknél annál is nyomorultab, mert azokban[14] ezek magokhoz illendö boldogságot találnak. mellyekben az ember, nem hogy nyugodalmat, de csak

[11] meg üsmérését, [*meg üsmérèse,*-ből javítva világosabb tintával; szóvégi *e*—*é*-re javítva és a szóvégi visszőre írva a *t* betű.]

[12] * hogy ha ⟨azt ugy meg nem üsméri. hogy azon üsmerettsége által, azon végnek kivánsága. inditvan benne,⟩ ollyan üsmerettsége nem. lesz az mely indittsa és ösztönöze [A javítás a törlés fölé írva. 1744;] azon utnak keresésére ⟨ösztönöztessek.,⟩ az mellyen azt el érheti. [*r* — megkezdett *h*-ból javítva.]

[13] az meg foghato,t, [A *t*, későbbi betoldás sötétebb tintával. A 6a alján a bal sarokban a margón Mikes beírása: *b.*]

[14] * azokban ⟨ök.⟩ ezek [A javítás a törlés fölé írva. 1744.]

nyughatatlanságokat, és vég nélkül valo nyomoruságokot talál.

Ezen tudatlanságbol következik kedves fiam az embernek minden mértékletlensége.,[15] és az ö életének feslettsége. mert nem ismervén az maga mennyei eredetit, sem azon nemes, és mennyei végét az melyre teremtöjétöl rendeltetet; minden elméjit az halando élet javának birtokára függesztvén, azt fellyeb nem emeli. és csak ugy éll az földön. mint ha az földi életért teremtetet volna.

Es valamint hogy szánakozásra mélto volna egy királynak. az királyi páltza, és korona viselésére született fia. ha még is csak egy szegény ember házánál akarna lakni. minden tudatlanságban., és paraszti munkában foglalatoskodván, aval meg elégednék, hogy[16] együgyüségben kerese életét. homlokának veritékivel: nem gondolkodván pedig arrol az mire született bizonyára annál nagyob szánakodásra mélto az ember, az ki az Istennel örökké valo uralkodásra, és fiui méltoságra rendeltetvén. még is ezen teremtésének boldog végét el felejti, és az földhöz ragaszkodván, illy nagy dicsöségü boldogságtól. az mely teremtöjétöl néki készitetet, magát meg foszttya.

Arra akarván tehát tégedet édes fiam inteni. hogy még iffiuságodban az jó erkölcsben foglalatoskodgyál. leg elöször is azt adom elödben, hogy mi vagy, és mire rendeltettél, kivánván tégedet abbol az veszedelmes tudatlanságból fel ébreszteni. a mely olly közönséges az emberek közt. oly vélekedesben is vagyok. hogy az utolso végedet meg[17] ismérvén, buzgóságal fogsz azután fohászkodni, és még most idején minden tehettségedel azon lészesz hogy azt el érhesed.

1. Micsoda az ember

Három dolgot adok azért elödben, kedves fiam. az kiröl soha el ne feletkezél. tudni illik. mivagy? ki tett té[7a:]gedet[18] azzá a mi vagy, és miért teremtettél.

Elöször gondold meg tehát, hogy ember vagy. az az, ész,

[15] * mértékletlensége., [*let* szórész — sor alatti beszúrás, valószínűleg 1744-ben.]

[16] hogy ⟨azon⟩ együgyüségben

[17] meg ismérvén, [*meg e*-je fölött elmosódott vessző.]

[18] té[7a:]gedet [*gedet* fölött halvány tintával írt és elmosódott, de *nem* törölt szavak:] az jel [talán sorkezdés volt, de nem folytatta.]

és értelemel fel ékesitetet; lélekből, csudálatra méltó testből állasz. az Isten képire teremtetett, és minden[19] teremtett állatok felet valo vagy.

2. ki teremtette[20] az embert.

Másodszor gondold meg azt. hogy nem vagy magadnak munkája. mert az lehetetlen dolog. hanem mástol vetted a mi vagy, de kitöl? hanem attol az ki az eget. és az földet teremtette., azkitöl mindenek erednek. ugyan is ö formálta testedet az anyád méhében és hatalmaságából teremtette lelkedet, és igy az Isten munkája lévén. az Isten az te attyád. és az földön lévö atyádon kivül vagyon még egy az égben. az kinek mindenel tartozol.

3. miért teremtette Isten az embert.

Harmadszor. fontold meg, miért teremtett az Isten. erre vigyáz fiam. mert ugyan is miért és mi végre gondolod hogy az Isten hozot téged az világra.

K. Én eddig azt véltem, hogy azért vagyok[21] ez világon, hogy az gyönyörködtetésben, és kedvem keresésében. éllyek. kinttset és jószágot szerezek., de talam inkáb azért. hogy hirt nevet keresek?

F. Távul légyen szerelmes fiam ez az gondolat tölled. vagy mi nemes es drága[22] az Isten elöt az te lelked., hogy azt csak illy csekély, es mulando[23] dologra rendelte volna. keserüségre fordul az gyönyörüség. az gazdagság el vész. füstben megyen az nagy hir név. az hoszas életben akarodé tehát vetni boldogságodot. nem gondolkodván az más életröl.? ha ez ugy van. nem külömböztetel. az oktalan állattól; hát az a nemes lélek. az kit az Isten adot néked,. észel, értelemmel, és akarattal fel ékesitetett, mindennek meg üsmérésére alkalmatosá tett. vallyon nem mutat-[7b:]tyaé meg néked, hogy nagyob és fellyeb valo végre teremtettél.? visgáld meg testednek rendelésit, annak egyenes állását,. fel költ fejedet. és szemeidet az egek nézésére. csak abbol is meg látod hogy nem az földért teremtettél. nem ugy mint az oktalan állatok.,[24] kik csak az földre néznek.

[19] minden [*en* — beszúrás.] ⟨all⟩ teremtett állatok
[20] teremtette [Első *t*—*r*-ből javítva.]
[21] vagyon [*vagyok* helyett.]
[22] drá ga [A két szótag közt tintafolt van.]
[23] mu—lando [A két szótag közt tintafolt van.]
[24] állatok., ⟨es⟩ kik csak

Pronaque cùm spectent. animalia caetera terram
os homini sublime dedit, Coelumque tueri,
jussit et erectos., ad sidera tollere vultus,

metam. 3.

kedves fiam. te pedig az menynek birtokára teremtettél. ót van lako hellyed. onnét vetted eredetedet. az égből jött, ugyan oda viszá is kel térni lelkednek.

K. Vallyon ugyan gondolhatnáé valaki, hogy az égen valo teremtett állatok. ugy mint az csillagok. és az napnak látása. az Istennek olly szép munkája∗. és mind az. az mi nagy, és csudálatos tészi boldoggá az embert az égben?

∗vas admirabile opus excelsi

Eccl. 1. 43.

F. bizonyára egyik sem tehet boldoggá ezek közül az Isten elöt; mert mind aláb valok léven nálad, szolgálatodra. s' nem boldogságodra teremtettenek. egy szoval gondold meg, hogy minden világi teremtet állatok közül, akár mely nagy, és csudálatos legyen az. de nem tehet tegedet boldogá. mert nem is teremtett az Isten tégedet ezekért. hanem csak egyedül magáért. hogy önnön magát néked adván. véle élly az mennyekben. az leg szebb teremtett állattyát nem itélvén méltonak hozád. magát adta néked boldogságul. azért is adot néked, az maga képire teremtett lelket, és ugyan attol is vagyon, hogy ez soha az világi jónak birásával meg nem elégszik, s' abban meg nem nyugszik, mellyet életünknek minden napjaiban tapasztalhatunk.∗. minden nap.

∗nimirum ad imaginem[25] dei facta anima rationalis caeteris omnibus occupari potest repleri omnino non potest. capacem dei quidquid deo minus est, non implebit S. bern. in declamationibus

Ugyan is tehát, ujonnan is mondom, nem az teremtet. állatokért alkattál kedves fiam, hanem ezeknek[26] teremtöjéért. [8a:] az ki az te utolso véged. s' nem az hogy. az teremtett állatokal meg elégedgyél. hanem hogy az Istennel az örökké valo boldogságban meg edgyesülvén. ezen emberi elmétöl meg foghatatlan boldogságban uralkodgyál,[27] ez az te rendelt veged, s' örököd, mellyet az te mennyei attyád készitet néked. magadban szálván tehát., visgáld meg ezen két dolgot.

Elöször mit csináltál eddig azon vég el éréséért,.[28] az melyre az Istentöl rendeltettél, ez volté szívednek kivánsága igyekeztélé magadot érdemesé tenni annak el érésére.

[25] imaginem ⟨facta⟩ dei facta
[26] ezekk̃
[27] uralkodgyál, ⟨∗.⟩
[28] érésé⟨re⟩ért,.

jaj talám még arrol illendö képen nem is gondolkoztál. és vétkes életeddel attol talám el is távoztál. azokot követvén. kik hátokot fordittyák azon boldog lako helynek. az melyben hivatatnak mennyei attyoktól. oh emberi vakság mely nagy vagy! oh szerelmes fiam mint szánom nyomoruságodot ha teis ebben találtatol.

Másodszor. Gondold meg, mit kellesék cselekedni azon boldog végért, az melyre hivatattál. vallyon ugyan sokáig fogszé még oly feledékenségbe élni édes hazádról. s' meg nem emlékezvén[29] az egekröl. oh mennyei boldogságnak fia. ki az égböl jösz, és ugyan azért teremtettél. *oh ember.* mondgya chrysologus sz. péter. *mi közöd az földhöz. mivel magadban meg üsmered hogy az égböl jösz. mikor azt mondod. mi atyánk ki vagy az mennyékben. az égböl valo eredetedért tartozol mennyei képen élni. külömben élvén. az eget meg veted, és kissebséget tész mennyei eredetednek.* fordittsad tehát elmédet arra kedves fiam, hogy teremtésednek boldog végit el érhesed. minden tehettségedel azon lévén, hogy az Isten fiui méltosághoz illendö életet élly, mivel arra vagy rendeltetve. hogy az mennyei boldogságot, birván az Istennel meg edgyezél. ezt pedig az téged örökké el vesztheto vétek el kerülésivel, és az jó erkölcsök gyakorlásával érheted meg, csak egyedül ezek is vezethetnek[30] tégedet, jó végednek uttyára

[8b:] *Második Resz*

Az kereszttség kegyelmére valo hivatalrol, és ennek köteleségéröl.

Hogy ha arra az nagy méltoságu végre teremtetvén, kötelesztetel az Isten szolgálattyára. nem aláb valo köteleségel tartozol néki azon modért. mellyet adot. hogy azt az boldog véget el érhesd. ez az a nagy kegyelem; melyet tett veled midön az keresztenységre hivut, hogy az egész[31] emberi nemzetre, az bünért eredet veszedelemböl az kereszttség[32] által meg menttsen. tégedet.

[29] emlékezvén [*m*—*l*-ből javítva.]
[30] vezethetnek [*z* — megkezdett *h*-ból javítva.]
[31] egész [*é*—*y*-ból javítva.]
[32] kerettség [Elírás.]

Erre figyelmez kedves fiam, hogy meg érthesed jól. ezen meg becsülhetetlen malasztnak nagyságát. mert igen szükséges ezt meg üsmérni még iffiuságodban. az keresztenyek közöt közönségesen el áradot nyomoruságok[33] el távoztatására. nézve, mivel ezeknek[34] nagyob része, nem tudgya mit tégyen[35] az kereszténi hivatal. és az kereszténi név mire[36] köteledzi öket. abbol is következik hivatalokal valo ellenkezö életek., az Istenért kérlek hogy erre vigyáz.

I Articulus

Az kereszténi hivatalnak mi voltárol. és hogy micsoda nagy kegyelem légyen az. a kit az Isten arra hi.

K. Miböl áll tehát az kereszténység, és mit foglal magában?

F. Szerelmes fiam. az Isten kegyelméböl hivatatván az kereszténységre, igen is szükséges hogy meg üsmérjed azon nagy kegyelmét. mellyet tett ö sz. Felsége veled kereszttségednek napján.

Az kereszttségben, meg mosattattál az jesus kristus vérének érdeme által, az eredendö bünnek mocskából∗. ki **[9a:]** vétettél az átok alol, az mely alat vala az emberi nemzet az vétekért. meg szabaditattál az ördög hatalmából,∗ neved az Isten fiai közé iratott. az meg váltonak tanitványává lettél, az Isten atyádá lett. és az jesus kristus mesteredé, az ö példája szerént kell hát intézni életedet. az anyaszent egy házat anyád gyanánt kell tartanod, az angyalokot gondviselöidnek, az szenteket éretted esedezöknek. az Istennek templomává lettél, mivel szent malaszttya által benned lakik, birodalomul adta néked az örökké valo országát, melynek birtokából örökké el estél volna. ha az kristusnak. és az ö[38] anyaszent egyházának. tagjává nem lettél volna. az mellyen kivül is nem adatik üdveség, de ebben lepvén az kristusban valo hitnek világoságával, meg világo-

∗qui dilexit nos et lavit nos. a peccatis nostris in sangvine suo.[37] apoc. 5.

∗ephes. 2.

[33] nyomoruságok [*r*—*s*-ből? javítva.]
[34] ezekk
[35] tégyen [*g*—*d*-ből javítva.]
[36] mire ⟨te⟩ [?] köteledzi öket.
[37] suo. [*u* — javítva más betűből.]
[38] az ö ⟨szent⟩ anyaszent egyházának.

sitattál, az ö tanitására, oktattatol. azö drágalatos szent testével. és vérével tapláltatol. az ö malasztya által vezettetel. ugy hogy üdveségednek el nyerésire minden modot adot. oh mely nagy meltoságu tehát az kereszténi hivatal.! mely nagy háláadással tartozol veled ily nagy kegyelmet tévö Istenednek.

Ezen kivül figyelmezél még erre is; elöször. hogy az Isten evel az kegyelemel nem tartozot néked, hanem ingyen valo irgalmaságából. tett illy nagy jót veled, *nem az igazságnak cselekedetiböl mellyeket cselekedtünk volna*, mondgya sz pál. *hanem az ö irgalmaságából tartot meg minket, az ujonnan valo születésnek. feredöjének, és az sz. leleknek*[39] *meg ujitása által. mellyet ki töltöt mi reánk bövségel. az jesus kristusnak. az mi meg tartonknak általa.*

∗ad tit 3 4.

Másodszor, fontold meg, hogy ezen Isten kegyelme nélkül soha nem üdvezülhetnél, mert hit nélkül, és az közönséges anyaszent. egyházon kivül nem adatván üdveség. hová lettél volna ha az Isten[40] illyen irgalmaságot nem cselekedet volna veled.

Harmadszor, emlékezzél meg arrol, hogy ezt, az pogány [9b:] országokban. nagy setéttségben,[41] tudatlanságban, és vétkekben elö sok millium emberekhez nem mutatta, sem annyi számu eretnekekhez, az[42] kik ámbár meg legyenek keresztelve., de az vakságban élnek. az közönséges anyaszent egyház hititöl el szakadván, azoknak ki nem nyilatkoztatta, *mert ugyan is ezen anyaszent egyház oszlopa, és erösége az*[43] *igazságnak*∗ fontold meg mondám. mért nem vagy tehát azok közül.? miért rendelte az Isten hogy inkáb te születessél keresztény országban, hogy sem mások. és még az mi nagyob. az anyaszent egy háznak kebeliben légy. ahol az Isten titkaira és mind azokra az mik az üdveségedre szükségesek tanittatol. mikor érdemletted meg ezen kegyelmit az Istennek? s' mely nagy boldogságnak tulajdonithattyuk

∗1 tim. 3. 15.

[39] lelekk

[40] ∗ az Isten ⟨ezen⟩ illyen [A javítás a törlés fölé írva a sor végén. 1744.] irgalmasá⟨gából⟩got [az utóbbi folyamatos jav.]

[41] setéttségben, ⟨és⟩ tudatlanságban, és

[42] az kik [z — megkezdett *k*-ból javítva.]

[43] ⟨az⟩ az [Tollhiba.]

kedves fiam az Isten illy nagy joságának rajtunk valo tapasztalását. *mely boldogok vagyunk óh izrael, mert az mi Istennek tettzenek ki nyilatkoztatva vannak nálunk*,. oh mely boldogok vagyunk., hogy az Isten maga irgalmaságából, az ö titkainak. éssz akarattyának meg üsmérésére hivut bennünket. *nem cselekedte ezt az egész világal.** és ugyan is miért cselekedte ezt inkáb velünk, mint másokal.? oh édes fiam leheté azt az Istent nem szeretni, az ki hozánk annyi szeretetet mutatott. *psal. 147.

Szent ágoston mondgya. theodosius Császár felöl. hogy az földön valo uralkodásánál, nagyob boldogságnak tartotta azt. hogy az anyaszent egyháznak tagja volt.

II Articulus

Az keresztény hivatalnak nagyságárol.

K. Nagyoké tehát az kereszténi köteleségek?

F. Ha az kereszténységre valo hivatal ily nagy kegyelem. könnyen el itélheted hogy[44] nagyok köteleségei. légy figyelmeteségel és tanold meg azokot.

Elöször. tartozod[45] hinni erösen mind azon igaz[**10a:**]ságokot, az mellyeket az Isten az önnön szent fia által ki nyilatkoztatot nékünk., az mellyek négy részre osztatnak: tudni illik. az hitnek titkai,[46] azon szent fiának oktatási által elönkben adatot joszágos[47] cselekedeteknek rendei,. az jóknak meg jutalmaztatása. és az roszaknak meg büntetése, ugyan azért is kereszteltek meg. hogy ezeket hinni meg fogadtad. mivel kereszttséged elöt meg kérdezvén az pap. ha hiszelé. Atyában, fiuban, és szent lélek Istenben, és ezen kérdes után, hitedet az kereszt atyáid feleleti által meg bizonyitottad; de emlékezél meg arrol. hogy azon hitednek, erösnek. bátornak, és hathatosnak kel lenni, erösnek. az az.

[44] ★ hogy [Beszúrás. 1744.] nagyok ⟨legyenek⟩ köteleségei.

[45] ★ tartozod [*d*—*l*-ből javítva;] hinni ⟨hathatosan⟩ erösen [A javítás a törlés fölé írva. 1744.]

[46] titkai⟨ra⟩, [1744.]

[47] ★ joszágos [joságos, azaz jóságos] cselekedeteknek rendei⟨re⟩,. az jóknak meg jutalmaztatása⟨ra⟩. [*sa*—*sá*-ból jav.] és az roszaknak megbüntetésé⟨re⟩, ⟨csak ezekre valo ajánlásod után is kereszteltek meg.⟩ ugyan azért is kereszteltek meg. hogy ezeket hinni meg fogadtad. mivel [Törlések és a törlés fölé írt javítások 1744-ből.]

semmi hit agazattyában ne kételkedgyél., bátornak, az az, hogy annak az emberek elöt valo meg valásában meg ne pirully. hathatosnak. tudni illik. hogy az[48] életed meg egyezvén hiteddel, ezt cselekedetidel meg ne homályosittsad,. azok példájira ki szállyal vallyák az Christust. de cselekedetekel meg tagadgyák.

Masodszor. az keresztenyi vallás kötelez tegedet, hogy az ördögnek, és minden cselekedetinek ellene mondgy, mert az pap kérdezvén tölled, ha ellene mondaszé az ördögnek, minden pompainak. és minden cselekedetinek, azt felelted hogy ellene mondasz. oh szerelmes fiam gondolkodtálé valaha erröl, s tudodé minek mondottál ellene, nyilván valo fogadást tettél hogy soha nem követed az ördögöt. az ö pompáit. az az, ez világnak javait. s' gyönyörüségit mellyeknek szereteti által igyekezik el veszteni az embereket. azokot nem fogod szeretni, fogadást tettél hogy el kerülöd az ö cselekedetit. tudni illik, az bünt, az kinek is ö az kezdöje ezen fogadást pedig az anyaszent egy házban az Istennek tetted, az angyalok elöt. ebben pedig sz agoston tanitása sze**[10b:]**rént.[49] nem az embernek, hanem az Istennek beszéltél, az angyalok voltak bizonysági. és fel jedzöi beszédednek. s erre gondot is viselnek az égben, köteleztetel tehát fogadásod meg tartani. és mivel ellene mondottál az ördögnek. szoval, mondgy ellene mostanában szelid életeddel. és az jó cselekedetek gyakorlásával. ha hitedet meg nem akarod szegni* kedves fiam igy cselekedtélé eddig? vagy is leg aláb ezután ekképen cselekszelé, lehetneé ahoz az ellenseghez viszá menned, az kinek olly nyilvánságosan mondottál ellene.

*in qua professione non homini sed Deo. et angelis ejus conscribentibus dixistis, renuntio. renuntiare non solum vocibus sed etiam moribus[50] non tantum sono lingvae sed et actus vitae. S. Aug. l. 4. de[51] symbolo ad chathecumenos. Cap 1.

Quid tibi cum pompis diaboli, quibus renuntiasti.?

Quid tibi Cum pompis diaboli, amator Christi?

Harmadszor, kötelez tégedet az kereszténi vallás. az tiszta életre. az halálnál[52] inkáb kerülvén a bünt. minden

[48] * az [Beszúrás. 1744.]

[49] sze[10b:]⟨∫⟩rént.

[50] moribus ⟨so⟩ non tantum sono

[51] de⟨∫⟩[?] symbolo

[52] * az halálnál ⟨is⟩ inkáb kerülvén a bünt. ⟨és⟩ minden [Jav. 1744.]

keresztényi jo cselekedetekben foglalatoskodgyál, mivel erre valo nézve tette reád az pap, kereszttséged után az fejér ruhát. mondván vedd el ezen fejér ruhát. mellyet mocsok nélkül vigyed az Isten széki eleiben.* és ugyan ennek fejérsége juttasa eszedben, hogy belsö képpen kell meg tartanod azt a tisztaságot., az melyben részesült lelked az kereszttségben; el ne feletkezél tehát ezen szokrol., meg emlékezvén, mi fogh tegedet követni az itéletkor., ha azon ártatlanságot bünös életeddel meg mocskolod. ugyan is azon fejér ruha lészen itélöd azon az irtoztato napon., az a pap. aki meg keresztelt ellened fel kél. és az kereszttségben vett malaszt viszá[53] éléséért, boszu állást fogh kérni az Istentöl. **[11a:]** mely iránt imé egy szép példát hozok elö. chartago városaban, vala egy muritus nevü diaconus, Elpidophorus pedig ezen városnak birája lévén, az ki ezen diaconustol vette vala fel az kereszttséget, de azután hogy arianusá lön, eleiben hivatá az diaconust. hogy hitiröl vallást tenne elötte. el mene ezen diaconus,[54] és magával el vivé kereszttségének alkalmatoságával az birora tett fejér ruhát. és azt mindenek elött fel mutatván. mondá néki. imé oh álnokságnak szolgája azon fejér köntösöd, mely az utolso napon vádolni fogh tégedet. az Isten elöt, nagyon gondot viseltem rea. bizonyságot fogh tenni az hittöl valo el szakadásodrol. és az pokolnak mélységeben fogh tégedet szállitani ez vala tisztaságodnak jele. hogy meg kereszteltetvén, büneidböl meg mosogattattál. de ugyan ez fogja annál is nagyob kinnal szenvedtetni veled az örökké valo tüzet.*

*accipe vestem candidam quam immaculatam perferas ante thronum Dei.

*victor uticensis lib 5. persecutionum vandalicarum.

Harmadik Rész

Hogy az Isten kivánnya, és kedvelli kivált képpen az iffiak szolgálattyát.

K. Vallyon ugyan, az iffiak szolgálattya kedvesebbé az Isten elött?

F. Igen is kivánnya az Isten, hogy ötet illy iffiukorodban szolgállyad,. kivált kepen valo kedves elötte az iffiak szolgálattya. ezt pedig három dologbol mutatom meg néked.

[53] viszá ⟨élésért⟩ éléséért,

[54] diaconus, [*u* — *o*-ból? javítva.]

Elöször. az iffiuságnak ideje, az életnek kezdeti lé**[11b:]** vén, bizonyos hogy az Isten mindennek sengéjit, és kezdetit kivánnya. ugyan azért is az óó tőrvény szerént, mindennémü földi gyümölcsnek. sengéjét, az állatok, ugy[55] az emberek közöt is, az elsö szülöttek, vagy néki áldoztattak., vagy az templomban ö elötte fel mutattattak., ez által ki nyilatkoztatván, hogy ámbár mindeneknek egy iránt ura legyen is. mind azon által. kivált képen kedvelli az elsöket. ugy mint ollyakot. az mellyekel mindenek felet tartoztak ö néki. az hálaadásnak jeléül kivánván ezeket. mellyekböl világoson következik hogy az iffiuságnak ideje, az életnek kezdete, és elsö része lévén., tartozol aval az Istennek olly okokból,[56] az mellyek nem közönségesek[57] az életednek egyéb részeivel, és[58] azt kivánnya, hogy az[59] iffiuság ö elötte bé mutatassék. és az ö hiv szolgálattyára forditassék.

Masodszor. az iffiuságnak ideje leg kedveseb az Isten elöt. mert természet szerént szolván, az életnek, az, leg tisztáb része, nem lévén még annyira meg romolva az rosz erkölcstöl, és még azon idöben, se az roszat annyira nem üsméri. se annak követésére annyi alkalmatossága és tehettsége nincsen, az embereknek, az világi életbe vett csalárd szokások, még annyira által nem hatották elméjét, se annyira meg nem bomlottak hajlandosági. és erkölcsi az[60] gonoszok társasága által, mint az emberek szoktak korosab állapottyokban meg bomlani, ezek felet az kereszttségben vett malasztnak mint egy frisesége, kedvesebbé tészi az Isten elöt az iffiakot. leg aláb azokot, kik lábok **[12a:]** alá nem tapodgyák azon malasztot. és bünökel egész életek által meg nem mocskollyák az ártatlanságnak fejér ruháját. az igaz fiam hogy sokszor nagy feslettség találtatik az iffiakban, de ez ellenkezö azon rendel, mellyet maga az termeszet szabot. adván az élet ezen elsö idejének részül, az szelid

[55] ⟨v⟩ugy [*u*—*a*-ból javítva.]
[56] okokból, [*l* — javítva olvashatatlan betűből.]
[57] közönségesek⟨,⟩
[58] * és ⟨ugyan is⟩ azt [A javítás a törlés fölé írva. 1744.]
[59] * az iffiuság ö elötte [*az . . . ö* — beszúrások. 1744.]
[60] az ⟨goszo⟩ gonoszok

elmét, és az artatlan erkölcsöket, melyre[61] nézve annál is inkáb vétkesebek azok, az kik, az magok. feslettsége,[62] és gonoszsága által meg vesztik azon jó tulajdonságokot. az mellyet az természet adot nékiek, meg tanulvan és oly korokban futván az gonosz után. az midön az természet, csak az szelidcségre. és az ártatlanságra[63] tanittya öket.

Harmadszor. Az mely ók meg mutattya hogy az Isten kivált képpen kivánnya iffiuságodban valo szolgálatodot., mert ez az idö az, az melyben leg töb alkalmatoság adatik, az ö hozá valo szeretetednek meg mutatására. mert ebben az idöben kezdödvén el azon kisértetek. mellyek ingerelnek ellene mondani az ö szolgálattyának. és szeretetinek. erre még az te elsö erejekben lévö hajlandoságid is ingerelnek., ehez járul az veled társalkodok rosz példái, és gonosz tanácsi. az kik veled egy idösüek, erre ingereltetel. az te lelked ellenségitöl, az[64] ki minden erejét arra forditván, hogy tegedet az Isten szolgálattyától él fordittson. és magáévá tegyen, méltán lehet ezen idöt az proba és hartz idejének hini. mivel ebben kel meg mutatnod. hogy igazán és álhatatosan szereted Istenedet.[65] tudni illik ha bátran viseled magadot ezen elsö ostromokban. mert se az békeséges idöben nem tettzik ki az vitézség **[12b:]** se ellenség nélkül nem nyilatkoztatik ki az bátorság,. se nem nagy dolog roszat nem mivelni, az midön arra nem adatik alkalmatoság. de az Isten szolgálattya el hagyására ingerlö iffiusagodban. ellene allani az gonosznak. és az bünt el kerülni, ebböl ki tettzik jó erkölcsöd. és ugyan is valoságos jele hogy az Istent mindenek felet szereted*.

*gubernator in tempestate. dignoscitur. in acie miles. probatur, delicata jactatio est cum periculum non est, conflictio in adversis probatio est virtutis. S. Cyprianus.

Meg láthatod ezekböl szerelmes fiam, hogy kivált képpen az iffiak szolgálattyát. kedvelli az Isten, és hogy néki kedveseb áldozatot nem adhatz. mint ha ezen idödöt. az ö szolgálattyára forditván. az bün el kerülésében foglalatoskodol. igazán mondgya egy bölcs tanyito. hogy az kik iffiukorok-

*qui in hac aetate se domant. et deo ɔɔ sociant, offerunt deo hostiam viventem. deo placentem immaculatam. hugo. à S. victor.

[61] melyre [*mert*-ből javítva.]

[62] feslettsége, [*f*—*g*-ből javítva.] és gonoszsága által meg ⟨f⟩ vesztik

[63] ártatlanságra ⟨v⟩ tanittya öket.

[64] az ⟨m⟩ ki minden [⟨*m*⟩-ből *k*-t próbált javítani.]

[65] * Istenedet. ⟨ha⟩ tudni illik ha [Törlés és beszúrás 1744-ből.]

ban magokot meg győzik. és az bünök kisértetinek ellent állanak, hogy magokot az Isten szolgálattyára adhasák. néki áldozván iffiuságokot, élö, kedves, és tiszta osttyát áldoznak ö[66] néki, ezt kedves fiam, soha el nem felejtvén. jol fel jegyezed elmédben.

negyedik Resz

Hogy az Isten kivált képpen szereti az iffiuságot. és örömest mutattya hozájok malaszttyát.

K. Hát ugyan annyira kedvesé az Isten elöt az iffiuság?

F. Szerelmes fiam, nem csak azt kivánnya az Isten hogy iffiuságodban szolgállyad. de kivált képen ebben az idöben kedvelvén téged, nagyob[67] hajlandoságal mutattya hozád kegyelmit. mint másban. hogy tegedet segittsen szolgálattyára. és arra hathatosaban **[13a:]** vihessen

Kivált képen e harom renden lévöket segitti. az Isten maga malaszttyával. tudni illik. az gyengéket, edgyügyüeket., az az, az kik az roszat annyira nem üsmérik, és az alázatosokot.

kivált képpen segitti mondám az gyengéket: mert leg inkáb[68] azokban tettzik ki az ö malaszttyának ereje, az edgyügyüeket. mert az gonoszt annyira nem üsmérvén. nem oly gyakran allanak ellent, az Isten nékiek nyujtot malaszttyanak. az szent irás szerént az Isten meg nem veti az edgyügyueket. és nem segiti az gonoszokot. Az alazatosakot. mert valamint hogy az kevélységnek tulajdonsága hogy legg inkáb gátollya meg az Isten malaszttyát. ugy ellenben. azt az alázatoság által várhattyuk magunkra. az szent irás azt tanyitván. hogy az Isten ellene áll. az kevéllynek, és kegyelmét adgya **[13b:]** az alázatosnak. ✳

✳jacob. 4.

Ezen három tulajdonság, közönségesen találtatik fel az iffiuságban. nem csak testiben, hanem még elméjében is gyenge lévén, mivel az dolgokat nem üsmérvén. se azokot nem gyakorolván. még az itéleti meg nem ért, se akarattya nem olly[69] hathatos azokban. az mellyek az ö jovával ellen-

[66] ö [Beszúrás.]
[67] ✶ nagyob [*ob* — beszúrás. 1744.]
[68] leg inkáb [*b*—*k*-ból javítva.]
[69] olly ⟨hat⟩ hathatos [Törlés a sor elején.]

kezhetnének Edgyügyüsége töb vagyon. mert az gonoszt annyira nem üsméri. se abban annyi külömbözést nem tud tenni, mint az idösb koruak, az iffiuságban, az alázatoság is bövebben találtatik. nagyob hajlandosága lévén az engedelmeségre. és az mások által valo vezéreltetésre. ha pedig (:az mint azt gyakran tapasztallyuk:) akaratoságot látunk az iffiu elmékben. ez az rend kivül valo feslettségtöl származik. az mely önnön magát az természet rendit meg bonttya.

Világoson következik ezekböl. hogy az Isten kedvelli meg. mutatni az maga joságát azokban az kiknek erre legh több [14a:] Legh[70] több szükségek van. ha magokat méltatlanná nem teszik őrömest kőzli malaszttyát az iffiakkal, az jóra való gondolatok súgárlása által, és szükséges segitségéket is nyújt az jó erkőlcsők kivánására, és gyakorlására, úgy túdni illik: hogy ha ők is életek fesletsége által a fellyebb irt Isten malasztival nem ellenkeznek, és azokra magokat érdemetlenekké nem tészik, iffiúságoknak[71] ártatlanságát, elméjek gonoszságával, és vetkeknek sokaságával meg[72] nem szeplösittik

Ezen valoság meg[73] bizonyitására elég az mit naponként tapasztalúnk. mert ugyan is szerelmes fiam menyén vannak, akik iffiúkorokból ki kelvén, nagy változásokat tapasztalnak, nem érezvén magokban annyi malaszttyát az Istennek mint iffiuságokban, mert akkor a sz: sugárlások gyakrabbak, az jó indúlatok, és kivánságok közőnségesebbek vóltak: az gonosztól iszonyodván az jót kedvelték, kedves és kőnyű lévén nálok az jó erkőlcsök gyakorlása.

De mind ezek meg változván akkor láttyák hogy a jó súgárlások ritkábbak, az vétektöl annyira nem iszonyodnak, az ájtatosság meg hidegedett, és talám tellyességgel el is óltatott. Ezen szomorúságra méltó változást tapasztalván, méltán sohajthattyák az el múlt idöt, és az el vesztet kegyel-

[70] [A kézirat *14a*-tól *17b*: . . . *az Istennek*∗.-ig terjedő szövege nem Mikes kézírása.]

[71] iffiúságokk̃

[72] ∗ meg ⟨szeplösitvén⟩ nem szeplösittik [A javítás Mikes kezeírása. 1744.]

[73] meg bizonyitására [*meg g*-je megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]

met, fel kiáltván Jóbbal, *kicsoda adhattya nékem azt a kegyelmet hogy meg lássam az el múlt időt, és viszsza mehessek arra az állapotra melybe vóltam iffiúságomkor, mert akkor velem vólt az* Ur∗. **[14b:]** az ö kegyelmének szűntelen való segitsége által.

∗Quis mihi tribuat ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Dñus custodiebat me, sicut fui in diebus adolescentiae meae quando erat omnipotens mecum Jób. 29.

Szomorúán tapasztalta vala magában ezen változást sz: Agoston Gyónás kőnyvébe mondván, hogy iffiu korában betegségben esvén, igen nagy búzgósággal kivánta vala a sz: keresztséget, de ezt bizonyos okokra nézve el halasztván∗. és már harmincz esztendős korában ismég újjabb betegségben esvén, már akkor nem is gondolkodott felölle∗. Oh kedves fiam adgya Isten hogy soha ne érezz illyen változást. és mind most, mind idősb korodba lehess az Isten kegyelmiben.

∗Vidisti Deus meus quô motu animi, et quâ fide Baptismum Xtituit. Dei et dñi mei flagitavi a pietate matris meae, et Matris omnium Ecclesiae tuae. Confes: lib: 1.
∗Neque desiderabam in illo tanto periculo Baptismum tuum et melior eram quando illum de materna pietate flagitavi sicut jam recondatus atque confessus sum. Conf: lib: 5.

Ha kívánod tovább is hogy az Istennek[74] az iffiusághoz való szeretetit meg mútassam, visgáld meg úgyan erre nézve mit csinált az Isten fia ez világon létében. Mert azon kivűl hogy gyermekké lőtt, és maga akarattyából kűlőmb rendű időkőn által ment (:noha csak rajta állott, hogy emberkorában jött vólna e világra:) az emberekkel való társalkodásában, menyi szeretetit mútatta az iffiúsághoz[75] egy néhány helyűtt bizonyitta az Evangéliúm: a midőn túdni illik magához hitta a gyermekeket, parancsolta hogy engedgyék hozzája menni a kisdedeket∗ meg feddezvén azokat a kik nem akarák vala engedni hozzája való meneteleket: mondván nékiek hogy illyeneké az Isten országa, és nagy szeretetből meg ölelvén őket∗ el nem bocsátá magától hanem kezeit reájok tévén meg áldá őket.

∗ Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum coelorum

∗et Complexans eos et imponens manus super eos benedicebar eis. Marci 10.

A csúdálatos gyogyitásit is mind inkább iffiakon követte, illyen vala Cána Galiléa Városában azon fő embernek fia az ki már haldoklott vala S: Joan: C.4. illyen vala egy más

[74] ★ Istennek [*nek* — Mikes beszúrása. 1744.]
[75] iffiúság⟨hoz⟩hoz [⟨hoz⟩ *h*-ja *t*-ből javítva; a második *hoz* a margón.]

kit az gonosz Lélek kénzott. Sz: Math: 17. a századosnak szolgája, és a Cánánéa Tartomány béli aszszony Leánya. *

* Amat X̃tus infantiam quam et animô suscepit, et corpore amat X̃tus infantiam humilitatis magistram, innocentiae regulam, mansvetudinis formam S: Aug:

Három tölle fel támasztott halottak közül kettö iffiú vólt, ugy mint az Jairus Leánya, és az özvegy aszszony fia. harmadik Lázár, aki is nem koros vólt, az tizen két Apostol között Jánost, az ki leg iffiabb vólt inkább szerette.

Egy szóval nem lehet nagyobb bizonságát látni az Christús szeretetinek az iffiakhoz, mint[76] ezen következendő két dologban. Első a midőn minket bizonyossá tészen *hogy valaki egy illyen gyermeknek*[77] *gondgyát fel veszi az én Nevembe, én nekem veszi fel gondomat.* *

* Qui suscepe-rit parvulum talem in No-mine meo me suscipit Mathei. 18.

Második a midőn oly iszonyúán fenyegeti az kisdedek[78] meg botránkoztatókat, túdni illik akik öket vétekben ejtik mondván: hogy *valaki meg botránkoztat valamellyet a kicsinek közül kik én bennem hisznek, jobb vólna annak hogy egy malom követ kötnének az nyakára, es a tenger mélységébe vettetnék* *. Nem de nem elég nagy jele é ez az christus szeretetinek az iffiakhoz a midön ily fenyegetessel szól azokhoz akik az ő szolgálattyából el akarják öket forditani: midőn azért ily nyilvánsággal látod mind ezekből az Isten szeretetit az iffiakhoz lehetne é néked meg tagadnod az ő hozzája való szeretetedet és szolgálatodat? mely bizonyára nem lehet, hogy[79] ha **[15b:]** csak az írtóztató háládatlanságnak bűniben nem akarsz esni

* Qui autem scandalizaverit unum de pusil-lis istis qui in me credunt, ex-pedit ei, ut suspendatur mola asinaria in Collo ejus, et demergatur in profundis maris Math: 18.

Ötödik Rész

Hogy azok akik iffiúkorokban nem adgyák magokat az Isten szolgálattyára, nagy kissebséget, és rövidséget tesznek az

Istennek

K: Szükséges é tehát hogy most iffiúságomba adgyam magamat az Isten szolgálattyára, holott már meg ért koromba

[76] mint [*t*—*d*-ből javítva.]

[77] gyermek̃k

[78] kisdedek⟨ket⟩ [Törlés elválasztás után a sor elején; a sor végén maradt *kisdede* mellé beszúrt egy *k*-t, talán Mikes?]

[79] hogy [Beszúrás.] ha ⟨az⟩ [15b:] csak az

sem lesz késö. F:[80] Szerelmes fiam Isten őrizzen tégedet az illyen, az emberek között közönséges, de felettébb[81] is vétkes gondolattól. mert minek útánna már meg mútattam vólna néked, menyibe kedvelli, és kivánnya az Isten az iffiaknak[82] szolgálattyát, menyibe szereti őket, és hozzájok mútattya kiváltképpen való malasztit, szólgálattyára hiván öket, ebböl következik hogy őtet felettébb is meg bántanád, és néki nagy rővidséget tennél, ha magadat szolgálattyától el vonnád, és az ő szeretetinek, mellyet kegyelméböl az iffiúsághoz mútat, meg nem felelnél de mivel ezt nem lehet elégséges képpen el hitetni az iffiakkal, ime világosabban adom elödbe, figyelmezzél azért ezen három dologra.

Elsödször, ha az iffiúságodnak idejét az Isten szolgálattyára nem forditod, el akarod tehát ö tölle venni az kezed kőzőtt lévö bizonyos[83] **[16a:]** idöt, bizontalant akarván néki adni a melynek el érésébe nem vagy bizonyos, és jövendö lévén azon idő níncs hatalmadba adományod. ez lenne tehát első grádicsa háláadatlanságodnak; mert úgyan is azt igérnéd hogy idős korodba szolgálni fogod Istenedet.[84] ki mondotta néked. hogy sokáig fogsz élni, és az hólnapi nap el erésében bizontalan lévén. hogy lehecz bizonyos abban, hogy még 10. esztendeig fogsz élni. többeket láthatni, húsz húszon öt esztendőskorokig meg halni, mint sem azon fellyül, és mivel bizontalan vagy életed hoszszúságában. nem de nem nagy rövidséget teszel é hát az Istennek oly időt igérvén néki, a mely nincs hatalmadban, a midön az jelen valót meg tagadod ö tölle. kedves fiam beszéded szerént cseleküvök, vallyon nem akarjáké meg csalni az Istent, és nem mútattyáké meg, hogy semmi jó szándékok nincs az ő szolgálattyára, a midőn igyekezeteknek[85] véghez vitelét oly időre halaszttyák, a mellyet talám soha el sem érnek.

[80] F: [Beszúrás.]

[81] felettébb [Két *ll*-lel kezdte írni, de az egyiket a szó írása közben áthúzta.]

[82] iffiakk̃

[83] bizonyos [16a:] bizonyos

[84] Istenedet. ⟨de⟩ ki mondotta

[85] igyekezetekk̃

Másodszor az Isten szolgálattyara el tőkéllet szándékod halasztásával nem csak bizontalan időt akarnál adni az Istennek, de az jelen valo[86] iffiúságodat ugy mint a[87] jóbbat igyekeznél meg tartani, hogy alább valót adgy néki, mert úgyan is ezen,[88] idö még az vétkek által nem. annyira fertőztetett, meg[89] és úgyan ezért[90] **[16b:]** az Isten előtt, valo kedvesebb idödöt nem akarván az ö szolgálattyára forditani, oly időt szánsz néki, a melybe mindenek ellened[91] fognak támadni hogy alkalmatlanná tegyenek az jó erkőlcsők gyakorlására. Az testeddel edgyütt nevelkedö alkalmatlanságokat értem úgy mint az betegségeket, a[92] bűnős meg rőgzőtt szokásokat a világi dolgok sok féle baját, a világi jók keresésétől[93] okozott nyughatatlanságokat, ennek feslett szokásit, mivel sz: János mondása szerént az egész világ gonoszban helyheztetett, és csak az múlatság gyönyőrködtetés,[94] gazdagság és nagyra vágyás után sohajtván, az ídvősségről, és az őrőkké valóságról nem gondokodik, mint ha nem is vólna∗. Mind ezek fogják meg gátolni az te ídvősségedet, és tellyességgel el fognak forditani tégedet az Isten szolgálattyától, ha vigyázatlan lészel, ha iffiúságodban az bűnt el nem kerűlőd, és az jó erkőlcsökőt nem gyakorlod. Itild ez ezekből menyire bántod meg Istenedet, ha más időre halasztod szolgálattyát de még é sem elég, mert ugyan is.

∗Totus mundus in maligno positus 1. Joan 5.

Harmadszor: Mely irtoztató dolog, és az Istennek tett rövidségnek úndokságát menyibe tetézi az, hogy az Istennek nem akarván adni iffiúságodat, csak akkor akarod szolgálni őtet, minek útánna mindennémű **[17a:]** győnyőr-

[86] valo⟨t⟩ iffiúságodat [*iffiúságodat* — x.-el jelölt beírás a soreleji margón.]

[87] ★ a [Mikes beírása a szó elé, a margón. 1744.]

[88] ★ ezen, ⟨időt⟩ idö [A javítás Mikes kezétől való. 1744.]

[89] ★ meg [Beszúrás 1744-ből; Mikes kezeírása.]

[90] ★ ezért ⟨kedvesebb időt⟩ [16b:] az Isten előtt, valo kedvesebb idödöt [*valo* — beszúrás, 1744. Mikes kezeírása.]

[91] ellened ⟨támadván⟩ fognak támadni

[92] ★ a [Beszúrás Mikestől. 1744.]

[93] keresésétöl [Második *e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

[94] gyönyőrködtetés, ⟨fösvénség⟩ gazdagság [Törlés a sor végén; *gazdagság* a margóra írva.]

kődtetésekkel meg elégedvén, és[95] rosz hajlandoságidat meg elégitvén., iffiúkorodnak feslett erkölcsét kővetted vólna, el annyira, hogy az Isten szolgálattyára szánt időd nem egyéb azon idönek maradékjánál az mellyet az úndokságokba, és az őrdőg szolgálattyába tőltőttél. Oh szerelmes fiam, veszedé észre az illyen véteknek[96] úndokságát és a tégedet Teremtő Istent nézö cselekedetednek méltatlanságát∗. Az te Lelked Isten Temploma, és te nem akarod azt néki szentelni, hanem mínek útánna az őrdőg által meg ferteztetted, és számos vétkekkel meg mocskoltad vólna.

∗Nescitis quia Templum Dei estis et spiritus Dei habitat in vobis 1. Chor: 3.

Egész életedet az Isten szolgálattyában kellene tőltened, még is annak az első, és legh jobb részét az őrdőgnek akarod adni, csak azt szánván az Istennek, az melyben már az vétekre is alkalmatlanná lettél. Leheté ily méltatlan dolgot kővetned? Ugyan is mit mondanál oly ember felől aki egy Fejedelem asztalára csak az ebektől, és sertésektől maradott húlladékat akarna fel tenni.?[97] irtóztatonak mondanád ezt, de meg sem írtózol ezt Istened iránt sokkal vétkesebben kővetned azon időt szánván az ö szolgálattyára a melybe már meg nem elegitheted úndok kivánságidat az mellyeket barmok módgyára kővettél iffiúságodban, **[17b:]** Nem de nem bestelenitedé evel Istenedet,? és ha annyira panaszolkodik az óó Testamentomba azok ellen akik meg ferteztetett kenyeret tettek Óltárára,∗ menyire nem fogh panaszolkodni ellened, aki mindennémü úndokságokkal, meg ferteztetett időднek maradékját szántad az ö szolgálattyára? hogy ha meg átkozza azokat akik az áldozatoknak[98] legh jobb részét magoknak[99] meg tartván, az roszszabb részét néki adgyák,

∗offértis super altare meum panem pollutum Malach: 1.

[95] és ⟨bűnős⟩ rosz [A javítás a törlés fölé írva.]

[96] vétekk̃

[97] fel tenni.? ⟨kétség kivűl csúdálatos vólna előtted, de még sem irtózol Istened iránt hasonlót kővetni, csak azon időдöt szánván az ő szolgálattyára a melyben az oktalan állatok módgyára, már iffiúságodban minden kivánságidnak eleget tévén, már azokat meg nem elégitheted? nem bestelenitedé meg evel az Óó Testamentomba oly keményen panaszolkodó Istent azok ellen az kik az ő Óltárára meg ferteztetett kenyeret tettek⟩ irtóztatonak . . . iffiúságodban, [Az új szöveg a soreleji margóra írva.]

[98] áldozatok̃k

[99] magok̃k [. . .] az ki, [*z*—*k*-ból javítva. Ezzel a mondattal fejeződik be az idegen kéz által írt szöveg.]

mondván: átkozott az csalárd *az ki, ki vállaszsza az roszszat, és az alább valóját hogy azt áldozza az Istennek*∗. minemü átkát nem várhatod hát magadra, mivel nem csak az roszát áldozod nékie. de még csak azt akarod adni, az mi[100] meg maradot az te feslet iffiuságodtól. adná Isten ne látnok oly nagy foganattyát ennek az átoknak. annyi sok számu iffiakon. holot minden nap ezeket az veszedelmes példákot láttyuk, az hirtelen halál, az Istent el hagyás, az vétekben valo meg rögzés, és más egyéb sok veszedelmek, mellyeket oh nagy Isten. az te méltán valo haragod cselekszik. meg büntetvén mindennap azokot, az kik tégedet el hadnak iffiukorokban.[101] azért hogy követhessék az magok rosz hajlandoságokot, annyira meg is vetnek, hogy csak akor akarnak szolgálni, midön már magokot rabjává tették az vétek-nek, az rosz erkölcsöknek, és az ördögnek.

∗maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Dñő. ibid:

Hatodik Rész.

Hogy az Isten utállya az rosz erkölcsü iffiakot. ez iránt egy nehány példák.

K. Az Isten utállyaé az rosz erkölcsü iffiakot?

F. Az Isten hogy ne utálná azokot az kik meg [18a:] vetik szolgálattyának tiszteletit., kik szeretetire, kegyelmire nem hajtanak, söt még azt meg vetik. az Isten utállya az bünösöket. *aversor impium* azok ellen pedig jobban meg mutattya, az kiket inkáb szeretet. és az kik kegyelmivel viszá éltek. mivel az meg bántodot szeretet, haragra fordul, és az meg vetet jóság, gyakorta gyülölségre. szép három példát hozok néked elö az szent irásbol. mellyekböl ki tettzik. mint gyülöli Isten az rosz erkölcsü[102] iffiakot.

Elsö, az judás[103] két fiárol. az ki fia vala jakobnak, judásnak vala négy fia. az két elsö igen gonosz természetüek valának. az elsönek neve her, *fuit quoque her primogenitus*

[100] mi [Beszúrás.]
[101] iffiukorokban. ⟨arra⟩ azért [Törlés a sor végén.]
[102] erkölcsü [ö—ü-ből javítva.]
[103] judás ⟨fiárol⟩ két fiárol.

juda, nequam in conspectu Domini.[104] *et ab eo occisus est.* az másikának vala neve onán. ezt is meg ölé az Isten. az mocskos véteknek cselekedetiért, idcirco percussit eum Dominus. eo quod rem detestabilem faceret.

Genes. 38.

Második, az fö pap héli két fiáról. elsö ophni. második phiné. ezt az két iffiat, az apjok. az templom szolgálattyára rendelte vala. de roszul viselek magokot, az népen nagy igazságtalanságot követének, többet vévén rajta, mint sem kivántaték. annyira is magokra gerjeszték az Isten haragját, hogy samuelt az attyokhoz küldvén,[105] azt izené néki, hogy mivel el mulatta fiait meg inteni, azért boszuját állya. az mely is példájul légyen maradékjának, az fö papságot nemzéttségiböl ki vészi. maradéka öregségre nem jut. maradékának nagyob része még iffiu **[18b:]** korban meg hal, az két fia ophni, és phiné, egy napon meg öletnek. mind ezek bé tellyesedének. az apjok is azon az napon meg hala. oh micsoda nyomoruságot nem okoz egy familiának az iffiuságban valo rosz élet.

Az harmadik példa az dávid király fiárol ámnonról. ezen iffiu fejdelem, meg nem zabolázván szivinek fertelmes szeretetit. el is felejteté véle, mivel tartoznék az természetnek. tisztátalan szeretetre vivé ötet az testvér[106] attyafiához. de mint hogy kérelemel meg nem nyerheté kivánságát. azért erö szakal bánék véle. két irtoztato vétket cselekedvén. egy szers mind. de csak hamar meg mutatá az Istennek igazsága, mely utálatos volna elötte az iffiu fejdelemnek élete.[107] mivel két esztendövel azután testvér attyafiától absolontól meg öleték. oh Isten mely rettenetesek az te itéletid.

kedves fiam, ez az három példa világosan meg mutattya. mint gyülöli Isten az rosz erkölcsüeket. de arra vigyáz, hogy az elsö. és az harmadik példában. az Isten az tisztátalan vétekért bünteti meg az iffiakot. az másodikában pedig. az szolgálattyának, el mulatásáért.

[104] Dn̄i. [Két sorral alább:] Dn̄us. [Mikes ezeket általában rövidítésjellel írja, főleg a margó latin szövegeiben.] [. . .] többet [*többen*-ből javítva.]

[105] küldvén, ⟨meg⟩ azt izené

[106] testvér [*r* – *z*-ből javítva.]

[107] élete. [*t* – *d*-ből ? javítva.]

Hetedik[108] *Resz*

Hogy rend szerént az iffiuságban valo idötöl füg az üdvesség

Kedves fiam azt világosan meg akarnám veled értetni, hogy az te üdveséged, leg inkáb azon az életen füg, az mellyet élsz iffiukorodban, adná Isten. hogy mind te, mind azok az kik veled egy **[19a:]** idösüek. meg foghatnák, és elne felejtenék ezt az igazságot,. az mely is nincsen tudva nagyob részinél az embereknek, az az tudatlanság is okoza sokaknak veszedelmit, és kárhozattyát.

K. Mennyit látunk ollyanokot, kik ha szinte iffiukorokban, feslet életet éltenek is. de azután idövel meg tértenek. és meg éretteb elmével tudtak arol gondolkodni.?

F. Az valo hogy ollyanokot eleget látunk, ugyan azért is kéne irtoznod, hogy ollyan példakot látz, nem hallodé töllök mindennap az illyen beszédet., oh én Istenem, ha még egyszer iffiu lehetnék, jobban meg tudnám becsülni azt az idöt. látodé fiam micsoda sohajtásal kivánnyak drága idödöt, és micsoda nehezen is hadgyák el, iffiuságokban vet rosz szokásokot. de hogy jobban el hitethessem veled ezt az igazságot. az szent irást teszem elödben, az melyben nem kételkedhetel. mert, honnét vagyon az. hogy annyi helyt inti az iffiakot, hogy idején gondolkodgyanak az üdveségröl, nem egyébért, hanem hogy meg mutassa micsoda drága idö légyen az, az üdvesség[109] keresésire. azt mondgya tehát. *emlékezél meg azte teremtödröl iffiuságodban, mig az veszedelemnek napjai el nem jönek** az példa beszédek azt mondgyák. *hogy az iffiu az ö uttyától el nem távozik, még mikor meg vénheszik is** jeremias propheta pedig azt mondgya. *hogy hasznos embernek terhet hordozni, iffiuságától fogvást** az az. jó erkölcsre adni magát. és az Isten parancsolattyának terhit viselni.

*memento creatoris tui. in diebus juventutis tuae. antequam veniat tempus afflictionis eccles. 12.

*prov 22

*jere 3.

[19b:] kedves fiam, figyelmez Salamonnak szep szavaira, mellyekben ekképpen int tégedet. *fiam iffiuságodtol fogvást szeressed az tudománt, és vénségedig találsz bölcseséget, mint ha szántanál, és vetnél ugy járuly ahoz. és jó gyümölcsöt várj*

[108] Hetedik [*Hatodik*ból javítva.]

[109] az üdvesség⟨re.⟩ keresésire.

*attol. mert noha ennek keresésiben kevés ideig fáradosz, mind azon által, hamar eszel gyümölcsében. az bölcseség nehéz, és keserü azoknak az kik azt nem üsmerik, az kik szépségit nem üsmérik, nem fognak maradni véle. az kik pedig meg üsmérik. vélek fog maradni, és az ur eleiben vezeti öket.** az huszon ötödik részben azt mondgya. *azte iffiuságodban ha nem gyüjtöttél,*[111] *miképpen találod azt meg vénségedben.* mind ezekből ki tettzik, hogy az sz. lélek az emberekel meg akarta üsmértetni, hogy drágab az iffiuságnak ideje, mint sem ök azt becsüllik. és attol az idötöl is függ,[112] ez életben, vagy az másban valo boldogságok. vagy nyomoruságok, ahoz képest, valamint aval élnek, mivel bizonyosan[113] azok munkálkodnak üdveségekben. kik az Isten félelmiben. és az ö parancsolattyának végben vitelében neveltettenek fel. azok pedig kik ebben az félelemben nem neveltettek, vagy is attol el fordultak, az rosz erkölcs követésiért, azok magokot el vesztik.

*eccli 6[110]

Ez az igazság két fundamentumra vagyon épitve,[114] elsö az, hogy azok, kik az jó erkölcset követték iffiukorokban. könnyebben meg is ma[**20a**:]radnak abban holtig, ellenben meg azok, kik az rosz erkölcsre adták magokot azon idöben, nehezen térnek meg abbol, ugy is történik, hogy soha sem.

Nyolczadik Rész.

Hogy azok az kik az jó erkölcsben foglalták magokot iffiu korokban. rend szerént meg is tartyák azt könnyen egész életekben.

K. Igazé az. hogy az ffiusagban vett jó, vagy rosz erkölcs sokáig meg marad?

F. fiam nincsen külömben. mivel az iffiuságban vett szokások, nehezen hadnak el, ezt az sz. irás is bizonyitya. *az iffiu az ö uttyát el nem hadgya. még mikor meg vénheszikis.** mert

*prov. 22.

[110] eccli ⟨28⟩ 6 [A második törölt számjegy nem vehető ki tisztán.]

[111] gyüj⟨tesz.⟩töttél, [Törlés a sor végén.]

[112] függ, ⟨mind⟩ ez életben,

[113] bizonyosan ⟨azok nem⟩ azok [A javítás a törlés fölé írva.] munkálkodnak [*n* — megkezdett *k*-ból? javítva.]

[114] épitve, ⟨az⟩ elsö az,

azt tapasztallyuk. hogy az elsö bévétele valaminek igen hatalmas bennünk, és az eleint bé vett szokások meg gyükereznek az iffiakban. azért is mondgya sz. hieronimus. hogy azt nehéz el törölni az iffiunak elméjiböl, az mit elöször bé vészen. az sz. irás arra int. hogy jó az iffiunak idején korán. jó élettre adni magát. Szent bernárd tanitása szerént, nem kel más okát keresni. miért látunk annyi öreg embert az roszban meg rögzeni és jó erkölcs nelkül szükölködni,[115] ha nem, hogy azt nem keresték alkalmatos idöben∗.

∗multi senes diu viventes et nihil proficientes, quia nullas sibi in opportuno tempore divitias congregarunt. S.. bern. l. de ordin vitae.

Az bizonyos hogy az kisértetek közöt, leg keményeb az testi kivánság. az melyben nem ollyan szapora az gyözedelem, mint az harcz. tanittya sz. agoston[116]∗ ez az kisértet meg

∗inter omnia christianorum certamina. duriora sunt[117] praelia castitatis. ubi quotidiana pugna. et rara, victoria S. aug. ser. 250

is tántoritotta némelykor, mondgya sz. hieronimus, az álhatatoságokot azoknak az kiket, az kinozás meg nem gyözhetet.∗ ámbár ez az kisértet közönséges légyen is az idöseb koruakban. [**20b:**] de az bizonyos hogy gyakoralatosab, az iffiakban, az kik is, sz. hieronimus szerént. mindenkor, az tisztaságért valo hartzban vannak. környül is lévén vétetve az véteknek alkalmatoságával, és ösztönöztetvén az testnek ösztönivel, hasonlok az tüzhöz, mely nehezen marad meg. az igen nyers fa alat.∗.

∗S. hier. in vita pauli

∗adolescentia multa corporis bella sustinet, et inter incentiva vitiorum et carnis titillationes quasi ignis[118] in lignis viridis suffocatur. S. hieron. epist ad nepot.

Midön pedig az Isten kegyelmivel, az ki is kivált képpen meg segitti az iffiakot. az elsö harczokon gyözedelmes lészesz. az többit azután könnyebben meg gyözöd noha mind azon által holtig kel viaskodnod. valamint az sz. irás mondgya. az élet viaskodásból ál∗

∗militia est vita hominis super terram Jób. 7.

Ennek pedig az oka az, hogy mentöl töb gyözedelmet vész az kisérteteken. annál inkáb fogyaztod erejeket; az[119] Isten

[115] szüköl⟨di⟩ködni,
[116] agoston [*st*—*n*-ből javítva.]
[117] certamina duriora sunt ⟨certamina⟩ praelia
[118] ignis ⟨v⟩ in lignis viridis
[119] ⟨az⟩ az Isten [Törlés a sor elején.]

∗habenti dabitur, et abundabit matth. 25

kegyelmivel mentöl jobban élsz. annál bövebb lészen rajtad∗ és az ollyan sziv melly az gyözedelemhez szokot. nem nyomatik le könnyen, mert az ö gyözedelmi ujab eröt adnak néki. david iffiu korában addig viaskodot az oroszlányokal. és az medvékel, hogy azután meg gyözé azt az oriást, azkitöl retteget az egész izrael népe.

kedves fiam ha tudnád micsoda nyugodalmas, és csendes[120] elmével élnek azok, kik serénységel viaskodnak iffiukorokban. gondolom minden tehetcségedel azon lennél, hogy meg kostolhatnád, annak édeségit. mit mond néked erre az bölcs. *fiam keresed az bölcseséget. és ki nyilatkoztatik néked. és el ne bocsásad azt. mert végezettre meg nyered az ö nyugodalmát. és fordul néked örömödre, és lesznek tenéked az ö békói nagy eröséged*[121] *és az ö kalodai dicsöségednek ruhái.*∗

∗Eccli. 6.

Az Isten neveli kegyelmit, és meg szaporittya **[21a:]** áldását azokon, kik jol éltek iffiukorokban. és meg tartya öket az jó uton. jobban meg nem mutathatom néked ezt az igazságot. mintha az sz. irást teszem elödben, *az ur ád bölcseséget, az ö szájából tudomány, és értelem származik.* de nem csak ö adgya. hanem még öis tarttya azt meg, *meg örizvén az igaznak utait. és azoknak kiket kegyelmében vészen, utokot meg tartya*∗ ismét azt mondgya. *fiam ha az bölcseség menend az te szivedben. és az tudomány az te elmédben. gyönyörüséges lészen. az tanács meg öriz téged. és az értelem meg tart téged. meg szabaditván téged az gonosznak utától. és az gonoszság szólló férfiaktol, és az idegen aszszonyi állattol. ki az ö beszédivel hizelkedik. hogy az jó utban járj. és az igaznak utát kövessed*∗ fiam kérlek, hogy ezen igazságokot. jol az szivedben végyed.[122] és azokot meg tartcsad.

∗prov. 2.

∗ibid.

Kilenczedik Resz

Az szent irásbol valo példák. azokrol. kik jo erkölcsuek[123] lévén iffiuságokban. abban meg is maradtanak holtig. K. nagy örömel szeretnék valamely példát tudni ollyanok-

[120] csendes⟨me⟩ elmével [*csendes* utolsó *s* betűje *l*-ből javítva.]
[121] erösége⟨i⟩d
[122] végyed. ⟨a⟩ és azokot
[123] erkölcsuek ⟨v⟩ lévén

rol. kik végig meg maradtak volna az jó[124] erkölcsben. F. fiam. leg elsöben is josephet adom elödben, az ki is példája vala iffiuságában, az jó erkölcsü iffiaknak. mivel még csak tizen hat esztendös korában, annyira utálá az feslet életet. hogy ámbár[125] az báttyai rosz példát adának is néki. de az meg nem gyengitheté az ö ártatlanságát. sőt még nem szenvedhetvén báttyai rosz cselekedeteket, az apjának tudtára adá azt. ugyan azon jó erkölcsiért, mellyért az [**21b:**] Istennek kedviben, és az apjának szeretetiben vala, ugyan azért is esék az ö battyainak irigységekben. az kik csak azt keresék, hogy.micsoda modon veszthessék el, ugy tőrténék hogy[126] egy szer az mezön találák ötet egyedül, azt végezék magokban hogy meg öllyék, de irtozván kezeket festeni vériben. azt végezék, hogy egy száraz kutban bocsátanák. az szegény gyermek meg nem engesztelhetvén sok kérése és könyhullátása után báttyainak kegyetlenségeket. az Istenben veté remenségit. az ki is soha el nem hadgya azokot, kik ötet szeretik. annak okáért joseph sem csalatkozék meg, mert az ö báttyai meg változtatván szándekokot, az kutbol ki vonák,. és az kereskedöknek el adák, az kik is egyiptumban egy nagy urnak el adák ötet. de joseph ót is gyakorlá az jó erkölcsben valo életit. az kiért is az Isten meg áldá az ö urát. és az urának is nagy kedviben vala. maga jó viselésiért.

kedves fiam látodé hogy ez az iffiu mit szenvedet husz esztendös koráig. lássuk meg már micsoda nagy veszedelmes probaba forga jó erkölcse.

leg elsöben meg mutatá az tisztasághoz valo szeretetit.,[127] midön sürgettettvén és kénszerittetvén az aszszonyától az tisztátalan vétekre, de ö nagy irtozásal tekinté az vétket, mivel az Isteni félelemben neveltetett vala. és igy az ö szemérmetlen aszszonyának eröltetése, meg nem homályosithatá tisztaságát. ez néked például lehet holtig.

De ezután meg más nagyob kisértetekben esék. mert az hamis aszszonya nem vihetvén végben szándékát. az urának

[124] jó ⟨re⟩ erkölcsben.
[125] ámbár [*ám* — beszúrás.]
[126] hogy ⟨egs⟩ egy szer
[127] szeretetit., [*i* — *e*-ből javítva.]

bé[128] arulá, mondván hogy ö rajta erö szakot akart volna tenni, erre valo nézve az ura, az tömlöczben tételé ötet. az [**22a**:] hol is, csak nem harmincz esztendös koráig marada. veszedé észre fiam, micsoda nagy kisértet vala ez, de még is az, meg nem gyengittette jó erkölcsit, ollyan vétekel vádolák, az melytöl irtozik vala, még is azért ugy kelleték szenvedni, mint ha azt, el követte volna, joseph pedig álhatatosan marada jó erkölcsiben, és mint hogy még iffiukorában meg tanulta vala az békeséges türést, azért rabságát álhatatossággal szenvedé. és magát vigasztalá, ártatlanságával. bizván abban hogy az Isten az ö bizonysága, és gondviselője, az ki is mindenkor véle lévén, abban az állapottyában sem hadgyá el, valamint az sz. irás is bizonyittya. hogy le mene véle az tömlöczben, hogy segittse kegyelmivel, és meg szabadittsa ötet∗

∗Sap. 15. genes. 41.

Ez két kisértetek. után, még harmadik is következék az mely leg nagyob vala, mivel meg fejtvén az Istentöl vett értelmével az pharao álmát. arra valo nézve az király ki vévé az tömlöczböl, és maga után elsönek tévé ötet az országban. az egész országát hatalma alá adá. meg parancsolván, hogy mindenek ugy fügjenek josephtöl, valamint önnen magától, de ebben az nagy méltoságban is. mely rend szerént meg szokta vakitani az embereket. és el távoztatni töllök az jó erkolcsöt,[129] joseph meg marada álhatatosan az jó erkölcsiben, mert az Istenröl valo el felejtkezés, kevelység, fösvénység, és boszu allás, meg nem gyözheték az ö elméjit. abbol ki tettczik, mivel az ö báttyai mikoron egyiptumban menének. boszut álhatot volna rajtok, de azt nem cselekedé, söt még, nagy szeretettel fogadá öket, az ö hivatallyát pedig, olly nagy igazságosan vivé végben, hogy soha senki nem panaszolkodhaték maga viselése ellen. söt[130] még az egyiptumbéliek [**22b**:] szabaditojoknak[131] üsmérék lenni, annak okáért hogy hét esztendeig tarto éhségtöl nagy bölcs elméjivel meg menté. ugyan azért

[128] bé ⟨aural⟩ arulá,
[129] erkolcsöt, [*lc* — *cs*-ből javítva.]
[130] söt ⟨az⟩ még az
[131] szabaditojoknak ⟨hivák, hi *nevezék*⟩ üsmérék lenni, [⟨*nevezék*⟩ — ⟨hivák⟩ fölé írva.]

is abban az országban, világ meg váltojának nevezék ötet. egy szoval az Isteni szeretetben, és az jó erkölcsben. mind végig meg marada az az száz tiz esztendös koráig. az melyben meg hala. oh kedves fiam látodé mit tehet az ollyan jo erkölcs, mellyet még az iffiuságban szereznek.

Az második példa pedig az öreg tobiásrol. azkiröl az sz. irás csudálatra valo dolgot beszél. hogy mint viselé magát iffiukorában.

Tobias leg iffiab vala az nephtáli nemzettségiben. semmi gyermekhez illendö dolgot nem mutata cselekedetiben. midön pedig az többi áldozni mennének az arany bornyunak. az mellyet az izraelnek királya, jeroboam csinált vala. ö akoron el voná magát azoknak társaságokbol. és egyedül[132] megyen vala jérusalemben. az urnak templomában imádni az[133] izraelnek Istenét. ajanlván néki szorgalmatosan, mindennek az elsö sengéjit. és minden jovának az tizedikét.* *ezeket ö mind végben vitte, és más illyeneket, az Isten törvénnye szerént,* mondgya felölle az sz. irás. *noha még igen iffiu vala.**.

*tob. 1.

oh fiam mely szép élet egy iffiu embertöl, nem cselekedni semmit iffiu modra. az az semmi ellenkezöt az jó erkölcsel. nem is vigyaz[134] rosz példákra. hanem erösen meg marada az Isten szolgálat[**23a**:]tyában. az midön oly álhatatlansággal el hagyák ötet az többi. el hitetheted fiam magadal. hogy az illyen jó erkölcsben töltöt iffiuságot. az jó élet követte, az mint ide aláb meg látod.

*in captivitate positus, viam veritatis non deseruit.

Tobiás midön ember kort ére. nemzettségivel együt rabságban viteték. az assiriusoktól ninive városában, de ö ótt is el nem hadgyá az jó erkölcsnek uttyát.*

leg elöször,. mert, mint hogy iffiuságában meg tanulta vala az rosz példának el kerülésit, rabságában is nem követé példájokot azoknak. kik szabadosan esznek vala az pogányokal. az Istennek törvénye. ellen.*

*et cum ederent ex cibis gentilium. ipse custodivit animam suam.

Másodszor, az ö nagy egyenes voltáért, az assiriai király kedviben vevé. meg engedvén néki, hogy mindenüt szabadoson járhatna az országban, arra valo nézve gyakran

[132] egydül [Elírás.]
[133] az ⟨a⟩ izraelnek
[134] vigyaz [*vigyáz* helyett.]

∗pergebat ergo ad omnes, qui erant in captivitate. et monita salutis dabat eis.

meg látogattá[135] az rabságban lévöket, és üdveséges oktatásokot ada nékik. intvén arra hogy meg maradgyanak az Isten szolgálattyában.∗

Harmadszor. az fogságban lévö izraelitáknak nyomoruságok hogy nevekednék. ö gyakran elmene vigasztalásokra. és látogatásokra. adván mindeniknek, az mi tölle ki telheték, az szegényeket ruházá és táplálá. de föképpen nagy gondgya vala arra, hogy az holtakot el temesse., noha azért veszedelemben forga. mivel az meg vala tiltva az királytol. de. az leg csudálatosab, hogy mely békeséges türésel szenvedé az vakulásának nyomoruságát. az melyben ötven hatodik esztendös korában[136] esék. az pedig ugy történék. hogy minek utánna sok halotat temetet volna el. nagy fáradton az [23b:] házához méne, az falhoz támaszkodván, el aluvék. az feje felet pedíg fecske fészek vala, az honnét is fecske gané esék az szemiben, és azonnan meg vakula. bizonyára ez igen nagy nyomoruság, és igen nagy probája vala jó erkölcsinek. de mind azon által oly nagy békeséges türésel szenvedé. hogy az sz. irás jóbhoz hasonlittya. ötet. az Isten azért bocsáttá rea ezt az kisértetet. hogy az ö békeségel valo türése például légyen az ezután valoknak, valamint az jóbé. mert iffiuságatol fogva az Istent félvén, és az ö parancsolatit meg tartván., nem zugolodot. ellene[137] az ö vakságának ostoráért. hanem meg maradván álhatatosan. az Isten félelmiben, hálákot adot néki. életinek minden napjaiban∗. ah! kedves fiam micsoda szep dolog az illyen jó erkölcs, mely az idövel is nevekedik. negy esztendö mulvan, az szemei meg gyogyulának., azután száz tiz esztendeig éle. és békeségben hala meg. igy élnek, és halnak meg, mind azok, kik[138] iffiuságokban, az jó erkölcset szeretik.

∗tob. 2.

Ez az rész ámbár elég hoszu légyen, de eléb el nem végeszhetem. hanem még harmadik példát is adok elödben. halgasd meg, mit mond az irás éléázárol, ez igen tisztességes

[135] meg látogatt⟨ya⟩á [Szövégi *á*—⟨ya⟩ fölé írva.] ⟨vala⟩ az rabságban lévöket,

[136] korá [Elválasztás után nem folytatva; íráshiba *korában* vagy *korára* helyett.]

[137] ⟨el⟩ ellene [Tollhiba.]

[138] kik ⟨az⟩ iffiuságokban, az

öreg ember vala, és gyermekségitöl fogvást az jó erkölcsben éle. midön[139] pedig antiochus király üldözé az sidoságot. kénszeritván arra, hogy ellene mondgyanak az törvényeknek, és az Isten imádásának. az többi közöt ezt az sz embert is meg fogák de semminémü kinokal meg nem tántorithatak jó erkölcsiben. sokan jovallák néki, hogy engedelmeskedgyék leg aláb külsö képen. ugy meg mentheti magát az kinoktól, de ö meg tekintvén öregséginek tiszteséges voltát. mely az jó erkölcsben öszült vala meg. és gyermekségétöl fogva valo jó maga viselésé[**24a:**]nek. cselekedete esziben jutván. ekképpen felele . . nagy bátran nékik. hogy inkáb kiván meg halni, mint sem kilenczven esztendös kórában, nemzetcséginek oly rosz példát adni. ezt el végezvén. kinos halálal öleték meg.*. *machab. 6.

kedves fiam tanold meg ezekböl az példakból, hogy mit tégyen, az iffiuságban vett jó erkölcs. most idején munkálkodgyál azért. iffiu korodban szeresed az jó erkölcset. és az. fog téged, ezután is kovetni.

Tizedik Rész

Hogy azok, kik iffiu korokban az rosz erkölcsre adgyák magokot. nehezen térnek ki abbol. gyakorta ugy is történik, hogy soha sem. és nyomorultul kárhoztattyák el magokat.

kedves fiam, mért nincsen ollyan pennám, az mellyel szivedben irhatnám ezt az igazságot. sokal eröseben. mint sem szoktak irni az márvány köre. had értethetném meg veled, micsoda akadályt talál az, aki. meg tér. az[140] iffiuságnak rosz életyéből.

K. Én pediglen igen kevés akadálynak tartottam lenni az meg térést. mivel eleget látok ollyat. az ki iffiuságában noha feslet életet élt is. de azután könnyen meg tért.?

F. kedves fiam, ollyan nehéz dolog az. hogy elegendö képpen azt kinem mondhatni. de ollyan közönséges is, hogy fájdalom nélkül arrol nem lehet gondolkodni, mennyi embert látunk, de föképpen iffiuságot. kik keservesen sohajtoznak. az vétkes szokásoknak rabságában. az mellyeket

[139] midön [*d*—*n*-ből javítva.]
[140] az [Beszúrás.]

még iffiusagokban vettek volt magokhoz. ámbár ugy történik **[24b:]** hogy meg térnek, de nehezen. és ki mondhatatlan munkával. az Isten kegyelminek csuda tételivel. vigyáz fiam hogy el kerüllyed ezt az irtoztato veszedelmet. igyekezed azt meg elözni, vagy ha abban. vagy, azt leg hamaréb el hadni.

K. honnét vagyon, az az, nagy akadály?

F. Az. három dologtól jö. elöször. az meg rögzöt rosz szokásnak. ki mondhatatlan erejétöl,[141] és hatalmától, az mely gyükeret vetvén egyszer benned, igen nehéz azt azután ki irtani, mert abban minden szokások meg egyeznek[142] egymásal. igen sokáig tartanak. és nehéz öket el veszteni. de azok közöt, az. a leg roszabik, az mellyik leg inkáb hozád ragad. és leg nehezeb meg változtatni. mivel az meg romlot természetnek. sokal nehezeb az jora adni magát. mint sem roszat mivelni, azért mondgya az sz. irás. *hogy az gonoszok nehezen térnek meg, és az eszteleneknek*[143] *száma véghetetlen.**.

* Eccles. 15.

Az rosz szokások közöt. leg erösebek azok., és leg nehezeb is el hadni azokot. az mellyeket iffiu korunkban veszünk magunkhoz. mert mint hogy eszközei az hajlandoságok az rosz erkölcsnek. hogy ha azokot idején korán meg nem zabolázák az jó erkölcs által, azok[144] nevekednek az idövel, és nevekedvén. az rosz erkölcsöt is szaporittyák. és minden nap uj eröt is[145] adnak néki, ugy annyira, hogy végtire meg nem lehet gyözni. az szent irás elönkben adgya, micsoda ereje vagyon az rosz szokásnak., *az hamisaknak meg töltetnek csonttyai, iffiuságának rosz erkölcseivel. és azok koporsojokban is. vélek lésznek* * az az. hogy az iffiuságban vet rosz erkölcsök, és hajlandoságok, olly erösen meg gyükereznek az lélekben. hogy egész éltiben meg érzi. **[25a:]** és csak az elettel végzödnek el, az mint minden nap láttyuk.

* ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiae ejus. et cum eo in pulvere dormient.

[141] erejétöl, [Első *e* megkezdett *m*-ből? javítva.]

[142] meg egyeznek [*zn* — más betűkből javítva.] egymásal. ⟨hogy⟩ igen

[143] esztelenekk

[144] azok [Beszúrás.]

[145] is [Beszúrás.]

Annak az oka nyilván ki tettzik, mert valamely lelket birni kezd egyszer az rosz erkölcs, az hajlandoságokot is meg szaporittya, és erösitti. az hajlandoságok azonnal meg homályositttyák az itéletet, ugy annyira, hogy az roszat. jónak tartattyák véle. az meg romlot itélet pedig könnyen el fordittya az[146] akaratot. az mely azon kivül siet az vétekre. ettöl jö az egész rosz. mellyet sz. agoston olly igen sirat. mondván. *az meg romlot akarat gyönyörködik az roszban. az gyönyörüség szokásá válik.*[147] *és hogy ha ellene nem álnak az szokásnak. szükség lesz belölle* ✳ más auctor is mondgya, *hogy ez az szükség, az halálnak annya* ✳

✳ex voluntate perversa. facta est libido et dum servitur libidini facta est consvetudo. et dum consvetudini non resistitur. facta est necessitas S. Aug. Conff.
✳actio consvetudinem parit. consvetudo necessitatem. necessitas mortem. s. isidor

Az második akadály. az Isten kegyelminek eltávozásától vagyon. mert valamint hogy az Isten meg szaporittya kegyelmit azokban, kik[148] azt alázatosan vészik. és üdvességekre fordittyák, ellenben el távoztattya azoktól, az kik aval viszá élnek. és meg vetik. rend szerént ekképpen bánik minden emberekel. de leg inkáb, ez ki tetczik az iffiakon. az mint az propheta által is fenyegeti[149] öket. *hogy az iffiak el epednek az szomjuság miat. kik esküsznek az samarianak bünére.* ✳ az az. kik az samariabéliek bálvannyát imádgyák. ez az szomjuság pedig. nem az testre értetik. hanem az lélekre. az kitöl el veszi kegyelmit. mivel fellyeb azt mondgya, *hogy éhséget bocsátok az földre, nem kenyérnek éhségét. sem viznek szomjuságát. hanem az urnak beszédének halgatásának éhségit. és szomjuságát* ✳

✳amos. 8.

✳ibid

[**25b:**] Az harmadik akadály. az ördögnek uralkodásától jö. az kinek is uralkodása ahoz képest nevekedik, és erösödik. valami képpen nevekedik az lélekben az rosz szokás. az Isten el vévén tölle kegyelmit büntetésül. ezt az birodalmat pedig az vétek okoza, az mely el vévén az lelket az Isten kegyelme. és gondviselése alol, és az ördög rabságában

[146] az ⟨itéletet⟩ akaratot.
[147] válik.⟨✳⟩és hogy
[148] kik ⟨aval⟩ azt
[149] fenyegeti [Második *e—é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

veti. mind addig abban az nyomoruságos szolgálatban tartya, valamég az rosz erkölcsben meg marad.

oh kedves fiam, kinek lehetne ki mondani, nyomoruságos állapottyát, az ollyan léleknek. az mely illyen rabságban esik. az ö leg halálosab ellenséginek kegyetlensége alá. az ki is minden hamiságát csak abban veti. hogy el veszeszthesse. minden nap azon mesterkedvén. hogy vétekben ejthesse. adván néki külömb külömb féle alkalmatoságokot. az magát el vesztésire. azoktól pedig el fordittya, az mellyek jovára használhatnának. vétekböl. vétekben veti, egyik rosz erkölcsböl, az másikában. mind addig, valamég vétkeinek mértéke meg telvén. hogy akor az Istentöl ö néki el hagyassék. és az ö haragja. érdeme szerént büntesse meg.

Ekképpen szokot bánni fiam, az kegyetlen ellenség azokkal, az kiket hatalmában tart. az pediglen az Istennek igazságos engedelmiböl vagyon, mert el hagya azokot, kik el vonnyák hüségitöl, és szolgálattyától magokot. és azokot, az kik[150] nem akarják ötet szolgálni, kegyes parancsolatinak végben vitelivel. az ö kegyelminek., és áldásának bövölködésiben. meg érdemlik tehát az illyenek igazán, hogy ollyan kegyetlennek. jussanak birtoka alá. az ki, az ö veszedelmeket szomjuhozza, és [**26a**:] az ki mind addig el nem hadgya öket. valamég az örök kárhozatra nem veti, óh fiam, micsoda nyomorultak azok, az kik illyen keserves szolgálatban esnek, de még nyomorultabbak azok, az kik abban lévén, szabadulások után nem sohajtoznak ✳

✳servietis diis alienis. qui non dabunt vobis requiem. jerem. 16.

Tizen egyedik Rész

Példák azokról, az kik meg tértenek iffiuságoknak rosz erkölcsiböl. de igen nagy akadállyal.

K. Szeretnék ollyanokról példát hallani, az kik iffiusagok után meg tértenek. ha szinte nagy akadállyal is.

F. Leg elsöbenis fiam. sz. agoston példáját adom elödben. az melyben meg láthatod nyilván, micsoda nehéz az iffiuságban vett rosz erkölcsöt el hadni, egyebet nem mondok. hanem az mit maga mond az gyonásiban. meg mutattya az iffiaknak mint kellesék félniek az iffiuságnak

[150] az kik ⟨ne⟩ nem ⟨n⟩ akarják [⟨n⟩ — új sor elején.]

vétkitöl, miképpen távoztathassák el. az veszedelmet, melyben eset vala. és hogy kerülhessék el, azt az hajo törést, az melyben vezette volna ötet, iffiuságának rosz élete, hogy ha csak az Isten irgalmasságából. és mint egy csuda tétellel, meg nem oltalmazta volna ötet. az mellyet nem cselekedet másokal.

Szent Agoston azt meg vallya. hogy gyermek korában[151] minden féle rosz hajlandoság meg vala benne. az oktatást nem kedvellette, engedetlen, hazug volt, rest, és az játékot szerette, az jora valo dolgokot utálta, és valami csak ellenkezö volt az tisztaságal. és az jó szokásal. azt nagy gyorsaságal meg tanulta. ekképpen tölté el az ö idejit, tizen hat esztendös koráig ✳

✳et tamen ego deus meus libenter didici et delectabar miser. et ob hoc bonae[152] spei puer vocabar conff. 16.

Ezeket az hajlandoságokot, még nagyob dolgok is követék, mert tizen hat esztendöt el érvén, mint hogy nem vala meg zabolázva elméje, az elsö sebeségiben, azért ötet az, minden rosz erkölcsre vivé, azután a tisztátalan kivánságok, annyira [**26b:**] erött vévének az szivin. hogy azt ki nem lehet mondani,✳ egy szoval, sem az Isten félelme, sem az annyá-

✳ubi eram et quam longe exulabam a deliciis domus tuae, anno illo sexto decimo aetatis carnis meae. cum accepit in me sceptrum, et totas manus dedi ei vesaniae. libidinis. licentiosae per dedecus humanus illicitae. autem per leges tuas. lib. 2. cap. 2.

nak intése, sem az rosz cselekedetnek szégyene, se semmi más egyéb gondolat, el nem fordithatá ötet azoktól. söt még annyira[153] jutot vala. az vétket nem hogy szégyenlette volna, de még gyalázatnak tartotta. hogy miért nem fesletteb erkölcsü, halván másoktol mint dicsekedtek, rosz cselekedetekel. arra valo nézve tartá öis rosznak lenni ártatlanságát. ✳.

✳praeceps ibam in tanta[155] caecitate ut inter coaetaneos meos puderet me minoris dedecoris. quando audiebam eos jactantes flagitia sua. et tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent. Cap. 3.

Ezt az rosz életet akor kezdé el, midön az oskolából viszá mene az apja házához. az hol is esztendeig marada. azután az Carthágoban küldék ötet, hogy ót el végezné

[151] korában [*k* – *b*-ből javítva.]
[152] bonae ⟨ses⟩ spei
[153] annyira ⟨m⟩ jutot vala.

oskoláit. ót vala tizen kilencz esztendös koráig. ót is hasonlo életet élvén.

Visgáld meg fiam azt. hogy sz. ágostonnak abban az korában. öt fele dolog okozá feslet életét.

Elödször. az henyélés. az melyben tölté[154] tizen hat esztendejit az apja házánál. azt pedig meg mondgyuk ide aláb mely veszedelmes az iffiaknak az henyéles.

Másodszor. az apjának.[156] a fia maga viselésire valo kevés gondgya. az ki is nem gondola aval, hogy az Isten félelmiben élne. hanem hogy tudos, és ékesen szólló lenne. sok atyák cselekesznek illyen formán.

3szor.[157] Az ö annyának meg veté sok szép intésit. az ki is üsmervén fiának természetit. szüntelen inté, hogy el ne merülne az rosz életben. de intésit nem fogadá.

4szer. Az rosz példa adása azoknak., az kik véle egy idösüek valának. az annyira meg rontotta vala az ö elméjit. hogy minden modon azon igyekezék, hogy még is fesletteb erkölcsü lehetne. azért hogy hasonlob lehetne társaihoz. mikoron pedig látá, hogy azok meg haladnák ötet az roszban. akor ugy tételé magát. mint ha öis hasonlo roszat cselekedet volna. tartván attol, hogy az többitöl [27a:] meg ne vettessék. ha tiszták életet éll, nálok. ✳

✳quid dignum[158] vituperio. nisi vitium. ego ne vituperarer vitiosior fiebam. et ubi non superat[159] quo admisso aequarer perditis. fingebam me fecisse quod non feceram. ne viderer abjectior quo eram innocentior et vilior haberer. quo eram castior ibid.

5ször Az az nagy szabadcság mellyet adának néki szüléi az játékra. és az maga mulatására.

Mind ezek három esztendeig tarták[160] ötet az rosz életben. azután némely jó indulatok származának sziviben, az mellyek meg üsmérteték véle, nyomoruságos állapottyát.

[154] tölté ⟨ide⟩ tizen hat esztendejit

[155] tanta ⟨v⟩ [?] caecitate

[156] ✳ az apjának. ⟨az ö⟩ a fia [A javítás a törlés fölé írva. 1744.]

[157] 3 ⟨4⟩ szor. [A *4*-est először *3*-ra javította, majd törölte az egészet, és a törlés elé újra kiírta a *3*-ast; *szor.* — *o*-ja *e*-ből javítva;] Az [*A* — *a*-ból javítva.]

[158] dignum [*d* — *n*-ből javítva.]

[159] non ⟨superabat.⟩ superat [*p* — *b*-ből javítva. A főszövegben: *suberat,*]

[160] tarták⟨ak.⟩ [*tartának.*-ból javítva; *k* — *n*-ből javítva.]

ebböl meg láthatod fiam. micsoda nehéz meg térni az iffiuságnak rosz erkölcsiböl.

Az tizen kilencz esztendöt el érvén, erösen kezde gondolkodni üdveségiröl, erre pedig az Isten utat nyitta néki valamely könyvnek olvasása által. az mely könyvnek neve, hortensicus.

Ezt az könyvet olvasván, tehát. valamint maga is mondgya. egészen meg változtatá elméjit, és hajlandoságit,[161] az Istenhez forditatá véle gondolatit. azonnan[162] meg kezdé vetni az világi jókót, és az életnek gyönyörüségit. és nagyon kezdé kivánni. az bölcseségnek szépségit. az mely is soha el nem hervad. nagy buzgoságal kezde térni az Istenhez. és el hadni az rosz erkölcset.*. de kine gondolná,? hogy

*ille vero liber mutavit affectum meum. et ad teipsum Domine[163] mutavit preces meas, et vota, ac desideria mea. fecit alia, viluit mihi repente omnis vana spes, et immortalitatem sapientiae concupiscebam aestu cordis incredíbili. et surgere jam coeperam, ut ad te redirem. quomodo ardebam te, volare a terrenis ad te. lib 3. Cap. 4.

ezt az jo indulatot nem követné az tökélleteségel valo meg térés.? jaj kedves fiam, mit nem cselekedhetik az rosz szokás, mellyet visznek az iffiuságban. mivel csak hamar, az rosz[164] erkölcs, és az ö iffiuságának rendeletlen hajlandoságí, fel támadának ellene, és olly igen küszködének véle, hogy az jó szándékot, mellyet vett vala az meg térésre, azt csak semivé tevék. és az meg rögzöt szokásinak nehézsége, ismét az elöbbeni állapottyában veté ötet. ugy annyira, hogy abban is marada. tizen kilencz esztendös korától fogva, harminczig. látod, hogy az három esztendö alat vett rosz erkölcs, tizen kettöig tartá rabságában. **[27b:]** ezeknek forgása alat, nem hogy nem gyakorolá az elöbbeni életét,[165] de még nagvob vetkekben esék. mivel az tisztátalanság az vakságra vezeti az embert. azert ötet is az manicheusok eretnekségiben ejté. az melyben kilencz esztendeig marada. de még az eretnekség mellet. ágyast is tarta maga mellet. mind addig az még tellyeségel meg téré.

[161] hajlandoságit, [Második *a*—*ó*-ból javítva.]
[162] azonnan ⟨me⟩ meg kezdé [Törlés tollhiba miatt, a sor végén.] vetni az világi⟨t⟩ jókót,
[163] Dñe [. . .]immortalitate
[164] az rosz ⟨el⟩ erkölcs,
[165] életét, [Első *é*—*o*-ból? javítva.]

Az harmincz esztendöt el érvén. foganatosabban kezde gondolkodni meg térésiröl. de óh! mely nehezen viheté azt végben. holot ismég csak az elöbbeni életiben marada. két esztendeig. halogatván mindenkor, az mint maga mondgya. az Istenhez meg térésit, és keresni ö benne az életnek kegyelmit. azt pedig meg nem tekinté, hogy halált okozna lelkinek rosz életiért. sok idö is kelleték néki. az még magában szálván. adá magát az meg térésre.*.

*cum haec dicebam, et alternabant hi venti impellebant huc atque illuc cor meum. transibant tempora. et tardabam converti ad Dominum[166] deum et differabam de die in diem. vivere in te et non differabam quotidie in me ipso mori. non erat jam ulla excusatio quia videri mihi solebam. propterea me nondum contempto saeculo servire tibi, quia incerta mihi esset perceptio veritatis. jam enim et ipsa certa erat. ego autem terram obligatus militare tibi recusabam. et impedimentis omnibus sic timebam expedi, quemadmodum impedita timendum est lib. 8. cap. 5.

Az értelem meg vala nyerve, de az akarat nem akará magát meg adni, mert az rosz szokások annyira meg birták vala az szivit. hogy ugyan félt[168] az meg téréstöl. mint valamely rosztól, az mint magais mondgya*. mivel az kevélységet, fösvénységet, és az tisztátalan életet, el kelleték hadni egymás után, az ö elméje meg menekedet vala az kevélységtöl, és az fösvénységtöl, de az tisztátalanság erösen birkozik vala még ellene.

*mihi displicebat quod egebam in saeculo, et oneri mihi valde erat non jam inflammantibus cupiditatibus, ut solebant. spe honoris, et pecuniae[167] ad tollerandam illam servitutem tam gravem sed adhuc tenaciter colligabar. ex femina. lib 5. cap. 1.

Ez az rosz erkölcs olly igen meg gyözte vala ötet, hogy lehetetlennek tartá, valaha attol meg valni, de söt még nyomoruságnak gondolá, meg menekedésit, ezektöl az rut kivánságoktól noha csak azok okozák néki minden nyomoruságit*.

*putabam me miserum fore, si feminae privarer amplexibus. lib. 5. cap. 11.

Egy szoval oly nagy vala az akadály az meg térésire. hogy minek utánna[169] sok küszködéseket szenvedet volna lelkiben. tizen négy, vagy tizen öt esztendeig. de söt még az annyának sok érette valo imádsági, és köny hullatási után, az ki is Carthágobol romában kiséré, romából, mediolánumban, arra az végre hogy ötet el vonhassa az rosz elettöl, és

[166] Dn̄um
[167] sp e⟨t⟩ honoris, et pecuniae ⟨cupi⟩ ad tollerandam
[168] félt [*t* — *e*-ből javítva.]
[169] hogy minek utánna ⟨hogy⟩ sok

az Istennek meg nyerhesse. el is mondhatni. hogy Isten után [28a:] az annyának köszönheti meg térését. de még jó barátinak intések, sz. ambrus. és más tudos emberekel valo beszélgetése után is, mind ezek csak haszontalanok valának. valamég az Isten csudálatosan meg nem téritté, midön pedig még ebben az állapotban volna, és tusakodnék az természet, és az kegyelem közöt, akoron szozatot halla az egböl. az ki is néki ezeket mondá. *tolle lege, tolle lege., ved fel és olvasad.* intvén arra hogy olvasná az sz. irást, mely mellette vala. arra valo nézve, fel vevé az konyvét. meg nyittá. és sz. palnak ezekre az mondásira találа. *hogy nappal ékesen járjunk. nem dobzodásokban. és részegségekben. nem ágyas házban valo bujalkodásokban, és mértékletlenségben. nem versengesben. és irigysegben, hanem öltözétek fel az ur jesus christust. és az testet ne táplállyátok az ö kivánságiban.* ✳ oh Istenem! leheté hogy ollyan nehez légyen az léleknek meg térése, és hogy az iffiuságnak rosz erkölcsiböl, illyen nehezen kellesék meg gyogyulni.

✳rom. 13.

De még vége nincsen fiam, mert noha tellyeségel meg tére sz agoston. de mind azon által meg nem szabadula az elöbbeni akadallyoktól. valo hogy azután viszá nem tére. de sokáig érzé, iffiuságában valo vett sebeket, mivel nagy, és sok kisérteteket szenvede, az mellyeket iffiuságában valo régi szokások okozának néki. ✳

✳adhuc vivent in memoria mea talium rerum imagines. quas ibi consvetudo mea fixit. lib. 10. Cap. 30.

kedves fiam olvassad el egy nehányszor ezt az példát. visgáld meg figyelmeteségel minden részeit. és nézd meg, mire nem vihet az iffiuságnak[170] rosz hajlandosága. mikoron annak ellene nem allanak idején. kerüld el azt az veszedelmet. az mellyet nehezen kerüle el ez az szent. és az melyben sokak vesznek el nyomorultul minden nap.

Tizen kettődik Rész

Példa azokról, kik soha meg nem tértek, iffiuságoknak rosz erkölcseiböl.

K. vagyoné ollyanról példánk. az ki meg nem tért volna, iffiuságának rosz erkölcsiböl? [28b:]

F. Adná Isten fiam, hogy ne volna. de elegendö vagyon. mert valamint hogy, az hajó töreskór, töb az el veszetteknek

[170] iffuságnak [Íráshiba.]

száma. mint sem az meg szabadultaknak, hasonlo képpen, sokan vesznek el, az iffiuságnak,[171] szélvésziben, de az kik meg menekednek igen kevesen vannak.

Abból el itélheted fiam, mely kevesen vannak. mivel az sz. szent irásokban, (majd hihetetlen dolog.:) csak egyedül az sidok királyának manasesnek példáját találluk, az mint ide aláb meg mondom néked. de ollyat eleget találunk, az kik iffiuságoknak rosz erkölcsiben holtak meg, némellyek minek utánna sokáig éltek volna. némellyek pedig kik idején multak ki, egy nehány példát hozok ezekröl elö:

Salamon halála után, az Izrael népin, tizen kilencz királyok uralkodának. de azok közöt egy sem vala az ki iffiuságától fogvást hamis nem let volna. és egy sem tére meg halála elöt,

Az valo hogy az sz. irás, nem emlekezik iffiuságokban valo élettyekröl, de abbol által láthattyuk micsodások valának iffiuságokban, midön minnyájok felöl azt mondgya, hogy gonoszok valának. csak éppen az egy jehu király felöl mondgya. hogy eleinte valamely jó cselekedeteket cselekedék. de végtire, ö is ollyanná lön.[172] mint az többi.

Az sidók királyi közül, kik salamon után uralkodának tizen kilenczen, többet nem találunk hatnál. az kik jók lettek volna. ugy mint, asa, josaphát, oziás, jonathám. ézékias, josias, az többi pedig gonoszok valának. ezek is az kik jók valának. iffiuságokban kezdék. és abban végig meg maradának.

4 reg. 8.

Azt mondgya az irás, ochozias király felöl, hogy huszon két esztendös korában kezde uralkodni, de igen gonosz vala. az ácháb példáját követé, mivel ácháb házá[**29a:**]nak veje vala. csak esztendeig is uralkodék. és azö gonoszságában hala meg.

4 reg. 6.
2 parl. 28.

Acház husz esztendös korában kezdék uralkodni. de nem cselekedé azt, az mi az ö urának Isteninek kedves let volna, hanem az izraelnek királyinak uttyokon jára, söt még öket fellyül is haladá gonoszságával. az melyben meg is hala. tizen hat esztendeig valo uralkodása után.

[171] iffiuságnak, [*i* - megkezdett *E*-ből? javítva.]
[172] lön. [Javítva, úgy látszik *let.*-ből.]

Amon uralkodását kezdé huszon két esztendös korában.és követé az ö apját manassest gonoszságában, de nem követé penitenczia tartásában, azért meg is hala vétkeiben, két esztendö mulva. meg ölék szolgai.

Joákim kezdé uralkodasát huszon öt esztendös korában, és uralkodék tizen egy esztendeig. de az ö attyáinak hamisságit követé, meg is hala hamissagiban, senki nem is száná, se el nem temetteték. valamint meg jövendölte vala néki jeremias propheta ✳ 4 reg. 23. 2 parl. 26. ✳jerem. 22.

Sedecias, sidok utolso királya. huszon egy esztendös korában lépék az birodalomban. de ollyan gonoszságu vala valamint az elötte valoi, tizen[174] egy esztendeig tarto gonoszságiért. magára, és az népire szállittá az Istennek boszu állását. az mellyel fenyegeté sokáig az sidokot, mivel az ö uralkodásának kilenczedik esztendejiben. nabugodonozor meg szállá jerusálemet.[175] két esztendö mulva meg vévé. fel dulatá, fel égeté, és az város uttczáit vérel festeté. az Isten templomát fel prédáltatá, és meg égeté. azokot pedig kik meg maradának, rabságban vivé. sedecias király pedig el szaladván gyermekivel. be érék ötet, és nabugodonozor eleiben vivék. az ki is nagy kevélységel fogadván. parancsolá hogy gyermekeit ölnék meg elötte, sedeciásnak ki szuratá az szemeit, és babiloniában vivé, az hol nyomorultul hala meg. 4. reg. 24. 4. reg.[173] 24. 25.

Mind ollyanokrol valának ezek az példák. kik iffiuságoknak rosz élettyiböl[176] meg nem térének. illyeneket pedig **[29b:]** eleget találunk., de csak egyet találunk ollyat., az ki meg tért volna, iffiuságának rosz erkölcsiböl. az ki manasses király, de az is oly csudálatosan esék. hogy meg láttzik abbol, micsoda nehéz meg térni az iffiuságnak rosz hajlandoságából.

Manasses király. tizen két esztendös vala az apja ézékias halálakor, az ki is Isten félö király vala. manasses az apja halála után uralkodván, csak hamar el felejté apjának szép intésit, és minden rosz erkölcsre adá magát, ez nevekedék

[173] reg. [*r* — javítva olvashatatlan betűből.]
[174] tizen⟨n⟩egy esztendeig tarto [*tarto* — beszúrás.]
[175] jerusálemet. [*j* — *r*-ből javítva.]
[176] élettyiböl [*e* — *é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

véle együt huszon két esztendös koráig, akkoron az Isten ostorát bocsátá reája. az assiriabéliek meg fogák ötet. jerusalemben, vasban verék, és babiloniába[177] vivék, az hol rettentö nyomoruságot szenvede.

Ebben az nyomoruságban lévén. fel nyittá szemeit, és nyomoruságában, segittségül kezdé hivni[178] azt. az kiröl jó szerencséjiben, el feletkezet vala. meg üsmervén vétkeit, az Istentöl bocsánatot kére. meg is nyeré tölle szabadulását, könyv hullatásiért, és imádságiért, azután penitenciát tartván. szentül éle. egész hatvan két esztendeig. az melyben meg is hala.

Szent hiéronimus bövebben beszél ezen király felöl, mert némely rabbinusok azt irják, hogy manasses csak éppen kinoson valo halálának. az utolso oráján tért volna meg, mivel egy sok lyuku réz edényben, az tüzre tették ötet, de ö[179] abban az rettentö kinban is, az igaz Istenhez nem folyamodék. hanem az bálvánnyihoz,[180] de a midön látná hogy csak héjában volna, akoron kezdék meg emlékezni az sz irás mondásárol., melyben segittségit igéri az Isten. *azoknak. az kik hozá fordulnak nyomoruságokban. és az kik ö hozája meg térnek tiszta töredelmes szivel.* ✳ az igaz Istenhez forditván tehát szivit, töredelmesen kéré meg szabadulását, és büneinek bocsánattyát. az Isten meg irgalmaza néki, és meg szabadittá, nem csak **[30a:]** attol az irtoztató haláltól, de még az rabságtól is, és jerusalemben viszá vivé, az hol szentül végezé el életét. kedves fiam ez meg tére iffiuságának rosz életiböl, de mely[181] drágán esék meg térése.

✳deut. 4.

Tizen harmadik Rész

Hogy micsoda rosz származik az iffiuságnak rosz élettyiböl.

K. Következhetiké valami rosz abbol, ha valaki roszul élt iffiuságában.?

[177] babiloniá [Elválasztás után nem folytatta az új sor elején.]
[178] hivni [*v*—*n*-ből javítva.]
[179] ö [Beszúrás.]
[180] ✶ hanem az bálvánnyihoz, ⟨hanem⟩ de a midön [*de a* — ⟨hanem⟩ fölé írva. 1744.]
[181] mely ⟨mely⟩ drágán

F. Fiam nagyob rosz nem következhetik. mint az. hogy sokaknak[182] az okoza kárhozattyokot, mivel az bizonyos hogy az iffiuságban valo vétektöl ered sokaknak kárhozattyok.[183] de még ezen kivül más okoktól is származnak, az kiket jó meg tudnod. hogy jobban vigyázhas magadra.

Ennek az résznek elsö articulusa.

Az iffiuságban valo vétkek, sokaknak rövid életet okoznak. az elsö roszról.

Leg elsöben is azt adom elödben, hogy micsoda idején történik halálok sok iffiaknak. az ö vétkek meg büntetésiért.

K. Midön valamely iffiat látunk meg halni. el mondhattyuké[184] azt, hogy rosz életiért holt meg?

F. Azt nem akarom Fiam abból ki hozni, hogy mind azoknak az iffiaknak kik idején halnak meg, büntetésül lenne halálok , sem azt, hogy az kik roszul élnek iffiuságokban. meg büntettetnek idején valo halállál.

Mivel azt tudom, hogy az jók is meg halnak iffiukorokban és hogy az ö jó erkölcsök az halálal meg jutalmaztatik, az Isten meg mutatván abban hozájok valo szeretetit. valamint az bölcs mondgya. *az igaz pedig ha meg haland is. hirtelen. nyugodalomban lészen.* ✳ mert jó erkölcsiért az Istennek kedviben és szerelmiben lévén. láttya[185] az bünösök közöt valo lakását. kivészi az világból azért, hogy az gonoszság[186] elne **[30b:]** változtassa az ö elméjit, vagy az csalárd meg ne csallya az ö lelkét, mert az Istentelenség meg homályosittya azokot. az kik jók, és az kivanságnak hejában valosága az elmének épségit el fordittya. ✳Sap. 4.

Az is tudni valo dolog, hogy az rosz életü emberek is sokáig élnek, és meg öregednek az iffiuságokban vett rosz erkölcsökben, valamint daniel mondgya. *inveterate dierum malorum.* ✳ az bölcs is azt mondgya., *karhoztattya az meg holt igaz. az élö istenteleneket. és az hirtelen el mult iffiuság,* ✳dani 13.

[182] sokakk̃

[183] kárhozattyok. ⟨m⟩ de még

[184] el mondhattyuké [*d* — beszúrás;] azt, hogy hogy [kétszer írva, sorvégen és új sor elején.]

[185] láttya ⟨ötet⟩ az bünösök

[186] gonoszság [Szövégi *g*—*k*-ból javítva.]

*sap 4. *az hamisnak, sok esztendejü vénségit.* * mert az egyik ha keveset élt is. de üdveségit meg nyerte. az másikának pedig egyébre nem szolgált hoszu élete, hanem hogy vétkei szaporodgyanak, és karhozattyát nevellyék.

Mind ezek után bizvást el mondhatom. hogy sokan halnak meg iffiusagokban valo rosz[187] életeknek. büntetésiért. ezt láttyuk nyilván az sz. irásban, az minden napi példákból is ki tettzik. az gonosz felöl azt mondgya jób. *hogy el vész,*

*job 1. v. 22. *még minek elötte, az ö napjai bé tellyenek.* * és olyanná lészen valamint az szöllö, mellyet még virágjában meg ront az rosz idö. és valamint mikor az olaj fa el hullattya virágát.

Salamon példa beszédében azt mondgya. hogy az Istenteleneknek esztendejek meg rövidülnek, és valamint az

prov. 10. v 25. forgo szél, ugy el mulik.

Másut meg arra int, hogy ne add magadot az véteknek. se gonosz, se balgatag ne légy, hogy az te idöd elöt meg ne

Eccles. 7. haly. az az, hamaréb. mint sem kéne termeszet szerént meg halnod.

Az 8dik részben. azt[188] kivánnya. hogy az Istentelennek. ne légyen hoszu élete, és hogy mind azok, kik nem félik

Eccles. 8. az Istent. az ki mindent lát, azok ugy el mullyanak, valamint az árnyék.

[31a:] Nem volna bár más bizonyságunk, ennek az igazságnak meg bizonyitására. csak az minden napi példák elegek volnának. mert mennyi iffiakot látunk meg halni, ki betegségben, fegyverel valo verekedésben. ki hadakozásban ki vizben. és más ki gondolhatatlan szerencsétlénségekben.[189] vesznek el., mind ezek az Isten haragjától jönek, az iffiakra, az kik meg vetik az ö kegyelmit, és az kik nem akarják ötet szolgálni olyan korokban. az melyben aval leg inkáb tartoznának. kedves fiam vigyáz, hogy az illyen büntetés reád ne szállyon.

[187] rosz [*o—e*-ből javítva.]
[188] az [Íráshiba *azt* helyett.]
[189] szerencsétlénségekben. [*tlé—let*-ből javítva.]

II[190] *articulus*

Az iffiuságnak vétkes élettyetöl származik, az elménék meg homályodása. és az rosz erkölcsben valo meg keménnyedés. vagy meg általkodás. az második roszról.

Az iffiusagban valo vétek, mely az testnek okoz halált, az nem leg szomoruságosab. de az mely az léleknek okoz halált, az belsö képpen valo vaksága, és az roszban valo meg általkodása által. az sokal közönségeseb, és veszedelmeseb. az bölcs mondgya. *hogy az meg holtat. azért kel siratni. hogy el vesztette az világoságot, de az gonoszt azért, hogy el vesztette az értelmit, és az bölcseséget. az meg holtat. csak két napig kel szánni, de az gonoszt egész életiben.** hogy ne siratnok azt az nyomoruságot, az melyben, annyi iffiuságot látunk esni. mert az meg általkodásra vezeti öket az iffiuságnak vétkei, és az után minden tartozkodás nélkül, az rosz erkölcsben ejti, mivel nem lehet el hinni, mennyi vagyon ollyan. ki minek utánna egész iffiuságát az vétekben töltötte volna. leg inkáb az tisztátalan vétekben. éppen nem is gondolkodik az üdveségiröl. söt még annyira meg gyarabodik[191] az roszban. hogy az üdveséges intéseket meg veti, az vétekel még dicsekedik. meg csufollya azokot, kik jót cselekesznek. nincsen is más gondolattya, hanem hogy, gyönyörüségit. rosz indulatit, és hajlandoságit követhesse. futván ekképpen veszedelmire. oly sebeségel. hogy semmi ötet meg ne tartoztathattya.**[31b:]** Nem méltoé fiam az siránkozásra az illyen[192] rosz, adná Isten hogy ne volna olyan nagy, mint az micsoda közönséges. sz. agoston siránkozásal beszélli. az illyen állapotban valo létit. azért is elödben adom, hogy félelemel légy, az vétkes iffiuságnak nyomoruságától. *az testnek*[194] *rosz kivánsága. és az buzgo iffiuságom. felhöt bocsátván az elmémre. annyira meg homályosittá, hogy meg nem külömbözhettem. az tisztességes szeretetet., az tisztátalantól. és ezek nyughatatlanságokot okozván bennem.*

* Eccles. 22.

[190] II ⟨Második⟩ articulus
[191] gyarabodik [A *b* betű íráshiba *p* helyett.]
[192] illyen [Javítva *illen*ből.]
[193] pubertatis [*b*—*p*-ből javítva.]
[194] testnek [*n* – *et*-ből? javítva.] [. . .] és ezek [*s* – *z*-ből jav.]

az én gyenge voltomot.[195] *minden féle véteknek, melységiben vetették.* ✳.

✳exhalabantur nebula. de limosa concupiscentia carnis et scatebra pubertatis[193] et obnubilabant atque obfuscabant cor meum ut non discerneretur serenitas dilectionis, a caligine libidinis. utrumque in confuso aestuabat et rapiebat imbecillam aetatem. per abrupta cupiditatum. atque mergebat gurgite flagitiorum. St aug. Conf. lib 2. Cap. 2.

Ismét másut azt mondgya. hogy az tisztátalan testi kivánság ollyan vala benne. mint ha meg lánczolták volna. és annak az lánczna zörgése, belsö képpen meg süketitvén ötet. nem halhatá meg azt, az mi jovára let volna. hasonlo lévén az ollyan állathoz, az kit lántzon tartanak. és az ki lántza zörgése miat, más zörgést nem halhat. ez az süketcsege pedig. kevélységiért valo büntetés vala. az melyel távozék az Istentöl. az ki is el hadgyá rosz kivánságiban✳.

✳obsurdueram stridore catenae mortalitatis meae. poena superbiae animae meae et ibam longius ate. et sinebas. et jactabar. et[196] effundebar per fornicationes meas. et tacebas.

Veszedé észre fiam. mire vezetik az iffiakot, az iffiuságnak vétkei, minden bizonnyal tegedet is arra vezetnek az tiéid, ha tellyeségel, és jó idején ki nem térsz belöllök. de még bövebben is fogok néked erröl beszélni.

III[197] *articulus.*

Az harmadik roszról.

Hogy mennyi sok szép reménségeknek, veszedelmit okoza.

Azt[198] nyilván tapasztallyuk minden nap. hogy ez az rosz mi légyen. mivel mennyi iffiakot látunk. kik nagy reménségeket adnak magok felöl, elméjeknek szép voltáért. kik is alkalmatosoká tehetnék idövel magokot. valamely nagy tisztcségeknek[199] el érésire, és azokban valo jól el[200] járásokra, az melyben az Isten is tiszteltetnék, és hazájoknak is szolgálhatnának. de mennyit látunk ollyanokot, kik csak hamar el vesztik magokot. meg bomolván még iffiu-
[32a:]ságokban. azután alkalmatlanoká teszik magokot az nagy állapotokra, az mellyekért, ugy tetczék eleinte, hogy

[195] voltomot. [Szóvégi *t*—*n*-ből? javítva.]
[196] et [*t*—*f*-ből javítva.] ⟨fund⟩ effundebar
[197] III ⟨Harmadik⟩ articulus.
[198] Azt [*t* — utólagos beszúrásnak látszik.]
[199] tisztcségeknek [*n*—*re*-ből javítva.]
[200] el járásokra, [*el l*-je *s*-ből vagy *r*-ből javítva.]

jöttek volna ez világra, mely sokan vannak ollyanok., kik minden szép eszekel. és érdemekel. haszontalanoká tészik magokot, mert csak az nyugodalomra adgyák magokot. hasonlok az ollyan fához. ki tavaszal igen virágos levén. de egy rut idö hogy azt leveri, gyümölcstelen[201] marad esztendeig.

Ez az rosz melyröl most beszéllünk, nem csak azokban láttzik meg, kik iffiuságok vétkei miat idején halnak meg, nem[202] csak azokban is, kik az vétekben meg általkodnak. az melyröl már beszéllettünk, hanem gyakorta még azokban is, kik már meg tértek iffiuságoknak vétkeiböl. holot el vesztették henyélésekel életeknek leg dragáb idejét, azert is minden jora alkalmatlanoká, és haszontalanoká tették magokot. vagy ha szintén el nem[203] vesztették is még azt az idöt, de iffiuságok rosz erkölcse miat. érdemetlenneké[204] tették magokot arra az állapotra. az melyre az Isten hitta vala öket.

kedves fiam erre jól figyelmez, fel jegyezvén,[205] meg is tartcsad ezt az igazságot. hogy az Isten gondviselésiböl, az iffiakot külömb külömb féle állapotokra rendeli, az mellyekben akarja, hogy ötet szolgállyák, és üdveségeket keresék, ez az rendelés pedig két féle dolgot foglal magában. elöször, hogy alkalmatosoká tészik arra magokot. másodszor. hogy magokot arra méltatlanoká nem tészik, az elsö, az munkától füg, az második. az iffiuságnak jó életitöl. következik hát ebböl, hogy ha az iffiak nem munkálkodnak ugy az mint kéne, hogy alkalmatosak lehessenek azokra. mellyekre az Isten rendelte öket, vagy ámbár azért munkálkodgyanak is, de ha rosz életet élnek, el nem fogják[206] érni azokot az hivatalokat. az mellyeket az Isten ké-[**32b:**] szitet volt nékik. vagy ha szinte el érik is, de csak az magok hittségek. vakmeröségiböl, adgyák magokot ollyan álla-

[201] gyümölcstelen [*t*—*e*-ből javítva.]

[202] ★ nem ⟨is⟩ csak azokban is, [*is* — beszúrás a törlés helyett. 1744.]

[203] el nem ⟨m⟩ vesztették is még

[204] érdemetlenneké [Szóvégi *e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával; a szó először nyilván *érdemetlenné* volt.]

[205] fel jegyezvén, [*n* — megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]

[206] el nem fogják ⟨en⟩ érni azokot az ⟨állapotokot.⟩ hivatalokat.

potra. és hivatalra az melyben soha jól el nem fognak járni, és azért, az kárhozatnak veszedelmiben forognak. illyeneket gyakran látunk. az papi hivatalban.

Ezt az igazságot az sz. irás bizonyittya néked, mert midön az Isten davidnak, és az ö maradékának igéré az izraelnek országát. ollyan formán igéré, hogy ha ö maga, és az ö maradéki. meg tarttyák parancsolattyát.✳

✳psalm. 131

Egy nehány idövel meg az elöt, az fö[207] pap héli, nemzettségiböl is.[208] ki véve az Isten az fö papságot. azért, hogy mind maga. mind gyermekei, az törvénynek által hágásával erdemetlenné tették vala arra magokot. noha az Isten ugy rendelte vala, hogy az ö nemzettségiben, mindenkor meg maradna az fö papság. de mind azon által. ugy, hogy ha érdemesen viselik abban magokot. ezek az szók, világosok[209] az sz. irásban.✳.

✳. 1 reg. 2.

Ekképpen valo munkája az Istennek. Saul királyban is ki tettzik. mivel az Isten meg igérte vala mind néki, mind nemzettséginek, az országot. de ollyan[210] formában. hogy hiven járjon parancsolatiban, ugy történék hogy ez az király, két nagy dologban meg szegé az parancsolatot, az kiért is, az Isten, el vévé mind tölle. mind nemzettségétöl, az országot.

Az elsö az vala., hogy minek elötte Saul meg akarna ütközni az ellenségel. nem akará meg várni Samuelt hanem áldozatot tön. noha meg hadta vala néki, hogy addig semmihez ne kezdgyen, még el nem érkezik. elig is kezdék el az áldozatot. hogy samuel el érkezék, és haragal mondá néki. *mit cselekedtél. bolondul cselekedtél. nem tartottad meg, az te uradnak Istenednek parancso-*[**33a:**]*lattyát. ha azt nem cselekedted volna. imé mostan az ur meg erösitette volna az te birodalmadot. az izrael népen mind örökké. de immár az te birodalmod állando nem lészen.✳.*

✳ 1. reg. 13.

Masodszor pedig. mikoron meg győzé az amalécitákot. az királyokot el fogván. annak meg tartá életit. az barmokot meg nem öleté, minden nyereséget meg tarta, az Isten

[207] az fö ⟨f⟩ pap
[208] is. ⟨el⟩ ki vévé [*k*—*v*-ből javítva.]
[209] vi⟨v⟩lágosok [Törlés elválasztás után a sor elején.]
[210] ollyan [*o*—*a*-ból javítva.]

parancsolattya ellen. holot azt parancsolta vala, hogy mindent, vasal. és tüzel töröllyön el samuel által, azt izené néki az Isten, hogy többé izraelnek királya nem lészen, *mivel hogy meg vetetted az Isten parancsolattyát, az Isten is ki vetett téged az királyságból.** *1. reg. 15.

kedves fiam, ezekből az példákból. meg láthatod, hogy az Isten némelykor ollyan hivatalokot készit az embernek. az mellyet el nem érhet, vétkeinek miatta. azt pedig bizonyosnak tartcsad. hogy ha rosz életet élsz iffiuságodban, attól félhetz. hogy az Isten attol az hivataltól el ne vessen, az mellyet rendelt vala néked. söt még idöseb korodban is, nem fog semmiben tenni. mivel te is nem szolgáltad ötet iffiuságodban., és hivatalodhoz, érdemetlenné tetted magadot.

IV[211] *Articulus*

Hogy az vétkeknek el áradása, az emberek közöt. az vétkes iffiuságtól származik Az 4dik roszról

Ez az rosz midgyárt eleinte, hihetetlennek láttzik néked. de ha egy kevesé azt meg visgálod, világoson meg üsméred, hogy nincsen más képpen.

Mert elöször, ha az igaz. az mint már meg mutattuk, hogy nehéz ki térni az iffiuságnak rosz szokásibol, következik hát ebböl, hogy az mely meg romlást látunk az emberekben leg nagyob részint, attol vagyon. hogy roszul éltek, iffiuságokban. **[33b:]** továbrá.az is igaz, hogy az gyermekekböl, rosz atyák válnak. az atyák pedig kik rosz életet élnek. az gyermekekböl roszat tésznek, mert mint hogy iffiuságokban roszul éltek. és az magok meg jobbitásán nem igyekeztek. keveset is fognak arra hajtani, hogy az ö gyermekek. az Isten félelmiben nevekedgyenek., és igy, az meg romlás. az atyákról, az fiakra száll.

Ha ezen mondásom igaznak találtatik nagyobrészint valo iffiakban, inkáb ki tettzik azokban, az kik az tanulásra hivatattak, mert el is mondhatni felöllök, hogy rosz életek. ez világon valo vétkeknek kut feje, az óka nem egyéb, hanem mivel ökk birják, mind az papi, mind az világi tiszt-

[211] IV ⟨Negyedik⟩ Articulus

cségeket. rend szerént ugy viselik magokot ezekben az hivatalokban. az micsodás hajlandoságokot, és szokásokot vettek volt magoknak iffiuságokban. mikoron pedig. hivatalokot jol végben nem viszik. az az rosz, nem marad csak ö bennek, hanem el terjed mind azokra is, az kiknek kéne ö töllök oktatást venniek. és az kik gondviselések alat vannak, ezeknek, nem hogy jó példát adnának. de még rosz erkölcsre. és szokásra tanittyák.

Egy szoval azt mondom. hogy az rosz életü tanulók. kik papságra adgyák magokot,, azok rosz papok lésznek, tudatlanok, haszontalanok az Istennek. és[212] anyaszent egyházának. gyakorta botrankoztatok., az nemesek pedig kevéllyek, veszekedök, szemérmetlenek. káromkodok, az kik pedig az igazsák[213] szolgáltatására adgyák magokot. azok rosz itélö birák lésznek, igazságtalanok az ajándékért, hamis itéletet tésznek, vagy félelemböl, vagy kedvezésböl, vagy tudatlanságból. vagy is hirtelenkedésböl. az kik pedig prokátorságra adgyák magokot, azokból csalárd gonoszok. hamisságnak találoi lésznek, és ekképpen el mondhatni igazán, hogy az tanuloknak rosz életekböl származik ez világra, az sok féle vétek.

[34a:] kedves fiam kerlek olcsad bé jól szivedben, ezt az négy articulust. és hitesd el azt magadal, az Istenért kérlek, hogy most iffiu korodban, micsoda szükséges adni magadot az jó erkölcsökre.

Tizen negyedik Rész

Hogy az ördög minden erejével azon vagyon, hogy az iffiakot. az rosz erkölcsre fordittsa

K. Mind ezekböl által látom hogy nagy ellenségünk az test. talám nincsen is nékünk annál nagyób?

F. kedves fiam vagyon[214] még azon kivül is, mert az[215] ördög az mi üdveségünknek halálos ellensége. nem is esik néki semmi nehezebben, mint mikor azt láttya, hogy iffiu

[212] és ⟨sz⟩ anyaszent egyházának.

[213] igazsák [*k* — íráshiba *g* helyett; Mikes általában *igazság* alakban írja.] [34a: elején] iffiu korodban, [második *o* — *d*-ből jav.]

[214] vagyon [*on* — beszúrás.]

[215] az ördög [*z* — *r*-ből javítva.]

korodban jó erkölcsü vagy, abban is veti minden mesterségit. hogy magának meg nyervén, tégedet el veszeszthessen.

Ez az gonosz lélek. azon igyekezik, miképpen kissebithesse meg, (az mennyiben tölle lehet:) az Istennek tiszteletit, az mellyel tartozunk néki. és az emberéket. mimodon fordithassa el az nékiek készitet üdveségtöl. tudván azt jól. hogy ha az iffiuságot az roszra viheti, aval az Istentöl el fordittya azt az hálaádást, mellyel az emberek tartoznak néki. azt is tudgya hogy az iffiuságnak rosz élete igen meg bántya az Istent. és hogy abbol sok rosz következik. ugy mint az vetekhez valo kötelezés. abban valo meg keményedés, az[216] vakság. türhetetlenség. egy szoval ö azt tudgya, hogy ha az iffiuságot meg ronthattya. az világot is meg töltheti gonoszsággal. és az emberek kárhozattyát meg láthattya. ugyan azért is mesterkedik azon, hogy az iffiuságnak ártatlanságát meg ronthassa., még eleinte. mikoron az üdveségeket kezdik keresni. azt is tudgya hogy mikor valamely patakot meg akarnak mérgesitteni, az mérget. csak az forrásban vetik.

[34b:] Az az nyomorult lélek,[217] jol tudgya el követni az iffiusagon, azt az hamiságot, az melyre tanyitotta vala pharaot. hogy ha el akarná az Isten népit fogyasztani, csak az csecsemö gyermecskéket veszese el.

Az nabugodonozor hamiságát, minden nap koveti, az ki is mikor rabbá fogatta volna meg sedeciás királyt jerusalem meg vételekor, az király szeme láttára öleté meg gyermekeit. igy bánik az az kegyetlen ellenség az gyermekekkel, igyekezvén meg öléseken,[218] az vétekel. az attyokot pedig belsö képpen meg vakittya, hogy ne lássák, vagy is ne érezék az gyermekek veszedelmit, és meg se szabadithassák öket.

Nabugodonozor, meg vévén jerusalemet., hogy az ö győzedelme dicsöségesebnek lássék, midön viszá tére. az városban lévö iffiuságot, rabul maga elöt vivé, valamint *cap. 2 1

[216] az [*a* — *v*-ből javítva.] vakság.

[217] lélek, [*é* — javítva más betűből, talán *o*-ból?]

[218] meg öléseken, [∫ — javítva olvashatatlan betűből;] az vétekel. az attyokot [első *o* - *a*-ból javítva.]

jeremias propheta mondgya.* nem is hagya az el pusztult városnak, nagyob okot az keserüségre, mint azt hogy el vivé az ö kedves gyermekeit.

Ez igy lévén kedves fiam, az kevélyeknek királya, valamint ötet nevezi a sz. irás, nagyob gyözedelmet nem vehet az anya szent egy házon, mint azt hogy, mennyi iffiuságot[219] tart fogságában az vétek miat. az mi szent anyánknak semmi nem is keserveseb, mint annyi iffiuságnak veszedelme. holot egyik az rosz erkölcs által, az másik más által. de csak nem mind az által az tisztátalan vétek által vesznek el, ennél nincsen is keményeb lántza néki, hogy kegyetlensége alat, tarthassa öket, ekképen követi Dühös haragját az anyaszent egy ház ellen. még kezdetitöl fogva. és hadakozását annak fiai ellen. valamint[220] szent János látásiban az 12 részben. meg láthatod.

Egy szoval az iffiak ellenséginek valo hadakozása, ollyan nyilván valo, hogy szent János evangelista irván az hiveknek, dicséri az gyermekeket, és az iffiakot, hogy gyö-[**35a:**] zedelmet vettek ezen az ellenségen. irom néktek iffiak, mert meg gyöztétek az gonosz lelket. irom néktek iffiak, mivel hogy erösek vagytok. és az Istennek beszéde, lakozik ti bennetek., és amaz gonoszt meg gyöztétek.*.

*1 epist 2.

oh! kedves fiam, mely boldogok mind azok az iffiak, az kikröl azt mondhatni igazán, hogy meg gyözték az üdvesegek ellenségit. meg üsmérhetted mind ezekböl, mely kegyetlenül hadakozik ellened, és mi keppen kerget. által láthatod 1. micsoda[221] nagy szükséges jó erkölcsünek lenni az iffiunak, 2. micsoda nagy bátorságal kel ellene álnod, annak az kegyetlen ellenségnek, az ki ollyan dühösségel keresi veszedelmedet, leheté az fiam, hogy te ne irtozál az üdvességednek ellenségitöl. és hogy attol inkáb nem félnél, mint sem az haláltól. és hogy attol az utálatos lélektöl magadot meg engednéd gyözetni. az ki is, csak az te örökül valo, el kárhozásodot szomjuhozza.

[219] iffiuságot ⟨tart⟩ tart [Törlés a sor végén.]
[220] valavint [Íráshiba.]
[221] micso- [Sorvégen elválasztva, új sor elején nem folytatja.]

Mind azoknak bé fejezése, valamellyeket mondottam ebben az elsö szakaszban

figyelmetességel olvassad ezt az részt.

Ideje lévén hogy már el végezem az elsö szakaszt. azért elöl kezdvén valamit mondottam. csak rövideden elödben adom hogy micsoda nagy köteleségel tartozol az jó erkölcsre adni magadot iffiu korodban.

Fiam az igaz lévén tehát, hogy nem kel kevés dolognak tartani[222] iffiu korodban az jo erkölcsöt, mert az iffiuságban valo jó, vagy rosz élet, nem gyermek játék, nem is ollyan dolog az kit el lehet halogatni, mint ha nem is kéne arra nagy gondunknak lenni, ekképpen gondolkodnak az világban sokan felölle, de[223] arrol ugy kel gondolkodnunk. mint ollyan dologról **[35b:]** az kinél nem volt, nem is lesz soha nagyob.

Nagyon tartozod[224] tehát szolgálni az Istent. elöször azért. hogy hálaádással tartozol néki, mint teremtödnek. és utolso vegednek azért is hogy tölle vetted, létedet. mind pediglen azért, hogy arra az nagy méltoságu, és meg becsülhetetlen végre rendeltettél,[225] mivel arra az végre teremtet, hogy ötet birjad örökké az égben, minek utánna hiven szolgaltad volna az földön.

az mint meg mondottam az elsö részben.

2. Azért hogy micsoda nagy kegyelmet tett veled, hogy az keresztenységre hivut, és hogy az közönséges anyaszent egy háznak fiává tett, az melyen kivül nincsen üdveség.

2 részben.

3 Mert az iffiak szolgálattya. leg kedveseb az Isten elöt. kivált képpen öket szereti. és örömest mutattya hozájok kegyelmit.

3 részben.

4[227] Annak okáert el nem távozhatol szolgálattyától,. hogy ha csak nagyon meg nem akarod ötet bántani.

5[226] részben.

5. Azért hogy ö utállya igen, az rosz erkölcsü iffiakot.

6 részben.

[222] tartani ⟨az⟩ iffiu korodban az jo

[223] felölle. de ⟨az felöl⟩ arrol [*arrol* ⟨az felöl⟩ fölé írva, 1744?]

[224] tartozod [*d*—*l*-ből javítva.]

[225] rendeltet⟨tet⟩tél, [Törlés elválasztás után, új sor elején.] ⟨v⟩ mivel arra az végre

[226] ⟨4⟩ 5 részben. [*5* ⟨4⟩ fölé írva.]

[227] 4 [*3*-ból javítva.]

7. 8. 9. 10. 11. 12. részben.

6. Azért hogy iffiuságodban valo életedtöl fűg az üdveséged, hogy ha iffiuságodban szereted az jó erkölcsöt, azt könnyen meg is tarthatod holtig. és hogy ha az rosz erkölcsöt követed. azt nehezen hagyod el. vagy is talám soha sem.

13 részben.

7 Hogy el távoztathassad azt az nyomoruságot. mely az iffiuságnak rosz életyétöl származik, ugy mint az hirtelen valo halál. az vétekben valo meg keményedés., az sok szép reménségeknek, füstben valo menetelek. az véteknek. világon valo el áradása.

Végezetre, azért hogy ellene álhass., az lelki ellenségednek, az ki szuntelen azon vagyon. hogy az Isten szolgálattyától el vonnyon. és idején az vétekben vetvén tégedet. azután el veszthessen.

Mind ezek után azt kérdem fiam töled. hogy ha kételkedelé még is abban., mit kellesék cselekedned.? mind ezek **[36a:]** az igazságok nem elég eröseké hogy veled el hitethessék azt az köteleséget, mellyel tartozol iffiuságodban az Istennek adni magadot,. ha pediglen el hitették veled, mit akarsz? micsoda az te szándékod,? és mire akarod adni magadot ezután? talám azt még eddig nem tudtad mely nagy légyen ez az köteleség.[228] mostanában pedig világoson tudván. mivel fogod magadot menteni. micsoda itéletit nem várhatod magadra az Istennek. ha ollyan vagy, mint azok az gonoszok. kik azt mondgyák az Istennek. *menny el mi töllünk, nem akarjuk meg üsmérni utaidot.*

∗job. 12.

Az irás azt mondgya, hogy midön az sidok viszá térének az fogságból. esdrás propheta. el olvasá nékik az Isten törvényit. az melyröl semmit[229] nem hallottak vala. hetven esztendeig. mikoron pedig az nép azt halgatá, nagy keserüségben esék. és zokogásal[230] sira, ugy annyira hogy az papoknak, és az lévitáknak. félben kelleték hadni az olvasást, és vigasztalniok az népet. az szegény nép, meg vigasztalhatatlan vala, szomorkodván azon, hogy nem tudá az

[228] köteleség. ⟨mosta⟩ mostanában

[229] semmit ⟨/⟩ nem hallottak vala. [A törlés megkezdett *h*-nak látszik.]

[230] zokogásal [*g* — megkezdett *k*-ból javítva.]

Isten szolgálattyára valo köteleségit. és hogy tudatlanságból, attol el távozot volna.

Oh! kedves fiam! adgya az mindenhato ur Isten, hogy hasonlo képpen munkálodgyék az ö kegyelme szivedben. midön azokot az igazságokot olvasod, mellyeket már elödben adtam. leheté hogy ezután mind azokhoz, mind pedig üdveségedhez. ollyan érzéketlenségel légy?. és minek utánna már meg tanultad volna azokot, az mellyek meg mutattyák néked, mely nagy köteleségel tartozol szolgálni az te teremtödnek, leheté hogy csak mihent az könyvet bé zárván, se azokról. se magadról, semmit ne gondolkodgyál,? és hogy ezután, semmi jóra ne adgyad magadot? kénszeritlek tehát, az Istenhez valo tiszteletért, mellyel tartozol néki, azert az szeretetért, mellyel tartozol. azö fiához az kristus jesushoz, az te édes meg váltodhoz, és arra az **[36b:]** köteleségre, az mellyel tartozol lenni lelked üdvességihez, hogy ne légyen hejában, ezeknek az igazságoknak olvasása. hanem mindenkor, mikor olvasod ezt az könyvet, addig bé ne zárjad,[231] valamég fel nem tészed magadban tökélleteségel, hogy munkálkodni fogsz üdveségedért, erre az végre tehát, tedd fel magadban erösen. hogy iffiuságodot az jó életben fogod tölteni. és az Istentöl vett kegyelmet, nagy gondviselésel meg tartod, mert mivel eddig iffiuságodot roszul töltötted, azért ezután az jó erkölcsben akarod magadot foglalni.

Nyisd fel tehát. édes gyermekem, nyisd fel szemeidet, hogy meg üsmérvén magadot. sirathassad vétkeidet, az kik is okozták eddig, vakságban valo létedet., és mondgyad sz. ágostonnal. *jaj az setetcségeknek. mellyekben voltam, jaj az vakságnak, az mely nem engedte látnom az égnek világoságát. jaj az én el mult tudatlanságomnak, az melyben nem üsmértelek téged oh én Istenem. hálakot adok néked oh meg világositó, és meg szabadito nagy Istenem. mivel meg világositottál. és meg üsmértelek tégedet. késön üsmértelek meg tégedet oh régi igazság. késön üsmértelek meg tégedet oh örökké valo igazság*∗.

[231] bé ne zárjad, [*r* – *j*-ből javítva.]

∗vae vae tenebris meis in quibus jacui. vae vae caecitatis illi. in qua videre non poteram lumen coeli, vae vae praeteritae ignorantiae meae quando non cognoscebam te Domine[232] gratias tibi ago illuminator et retemptor meus. quoniam illuminasti me. et cognovite. sero te cognovi veritas. antiqua. sero te cognovi veritas aeterna. Soliloq. C. 33

Mostanában kel halgatnod, az te mennyei attyádnak szavát. az ki magához hi,[233] *ma ha az ö szavát hallandgyátok. meg ne keményittsétek sziveteket.* öhozzája kel fiam fordulnod nagy orcza pirulásal. mert viszá éltél jóságával. és magadot ollyan jó attyádhoz, ugy viselted, mint rosz gyermek. sirassad tellyes szivedböl háláadatlanságidot, és hüségtelenségidet, mondgyad sz. bernárdal. Az Isten az ö jóságából, attyámá akart lenni nékem. de én nem akartam fiává lenni, micsoda orczával emelem fel szemeimet ollyan jó attyámhoz, mivel ollyan rosz fia voltam néki. szégyenlem hogy születésemhez ollyan méltatlan dolgot cselekedtem. szégyenlem, hogy el ágoztam az én rosz életem miat **[37a:]** ollyan nagy és szent attyámtol., sirjatok szemeim, és változatok forrásoká.szégyenitessem meg, mert igazán meg érdemlettem.∗

∗ipse patrem se exhibuit mihi. sed non ego vicissim illi filium. quanam fronte attolo jam vultum patris tam boni. tam malus filius, pudet indigna gessisse genere meo pudet tanto patri vixisse degenerem. exitus aquarum. deducite oculi mei, operiat confusio faciem meam. Serm. 16. in cant.

Oh! kedves fiam, mely boldog könyhullatások azok, az kik az Istentöl, és az Istenért vannak.azok szent békeséges türést munkalkodván benned, tégedet az üdveségnek uttyában tésznek. és szerencsesen fognak vezetni, az jo erkölcsnek uttyaira, az mellyeket elödben adtam az Isten kegyelminek segittségivel kérlek olvassad figyelmeteségel.

[232] Dn̂e

[233] hi,⟨v⟩

MÁSODIK SZAKASZ

Az iffiuságban, az jó erkölcsökre valo. szertevésnek módgyairól.

Mikoron tobiás parancsolá az ö fiának hogy menne rages nevü városban. az ö baráttyához gabellushoz. azt is meg hagyá néki, hogy keresne modot az oda valo menetelre. és oly kalauzra tenne szert, mely ötet szerencsésen oda vezese. az engedelmes gyermek meg fogadván az apja parancsolattyát, az Isten ugy rendelé, hogy utozo ruhában találá raphael angyalra. az ki is néki meg igéré hogy szerencsésen oda el vezetné, és viszá is hozná: az mint hogy végben is vivé.

kedves fiam minek utánna meg mutattam volna. micsoda köteleségel tartozol az jó erkölcsnek uttyában járni iffiuságodban, mostanában pedig azt adom elödben, hogy igyekezél meg tanulni azt az utat. és oktattassad magadot annak modgyára, hogy szerencsésen vihessed véghez azt az utozást, mely az örök életre vezet.

Ezt meg fogom néked mutatni ebben az második szakaszban. ha azt jol fogod keresni, az Isten sz. lelkit kuldvén, eb-[**37b:**]ben az utban vezet. és kegyelmivel veled lévén, szerencsésen el is végezteti utozásodot.

Elsö Rész

Hogy miben állyon, az jó erkölcs.

annak elsö módgya

Leg elsöb modgya jó erkölcsünek lenni, ahogy[234] meg kel üsmérni, és külömböztetni, az igazán valo jó erkölcsöt. az hamistól.

K. Miért volna nehéz meg üsmérni, az igazán valo jó erkölcsöt, holot sokat látunk ollyanokot. kik ugy tetczik hogy kedvellik az jó erkölcsöt. tehát csak azokot kel követni?[235]

[234] ★ ahogy [Beszúrás. 1744.]

[235] követni? [*v* — javítva olvashatatlan betűből.]

F Kedves fiam azt jól mondád hogy ugy tetczik. mert ugyan is csak tetczik hogy szeretik, de távul vannak attol, mert azt nem ugy szeretik, az mint az vagyon magában. hanem csak az ö elméjek. és hajlandoságok szerént szeretik. sokan gondollyák azt, hogy az ember akkor jó erkölcsü, mikor az leg gonoszabak közi nem számláltatik. némellyek pedig abban tartyák. midön meg tartoztattyák magokot ollyan vétkektöl, az[236] mellyeket azon kivül is utályák.[237] ámbár légyen is bennek, más féle ollyan. az[238] mely az Isten elöt hasonlo nagyságu. mások pedig jó erkölcsüeknek tartyák magokot, midön külsö képpen valamely Istenes dolgot cselekesznek. noha belsö képpen nem gondolnak az lélek üsmérettel, az mely is gyakrabban meg vagyon mocskolva. valamely halálos vétekkel.[239] az illyenek annál is méltobbak az szánásra. hogy magokban gondollyák, az jó uton járni. holot tellyeségel távul vannak attól. és azzal kecsegtetik magokot, hogy az az[240] ut öket, az üdvesség kapujára vezeti, midön az veszedelemre vezettetnek. valamint salamon mondgya. *est via quae videtur homini recta. et novissima ejus ducunt ad mortem. vagyon ollyan ut. mely az embernek egyenesnek láttzik, de az végtire, az halálra vezeti.* nem abban **[38a:]** áll fiam az jó erkölcs. az miképpen arrol gondolkodnak elméjekben az emberek. mert mivel az, azIsten munkája. ö tölle kel hát meg tanulnunk annak rendit. holot csak egyedül ö adhattya elönkben.miképpen kivánnya szolgálatunkot.

Halgassad erröl mit mond az sz. irásban., és arra meg tanyit, hogy az bölcseség. az az, az jó erkölcs, abban áll. hogy *az Istent féllyed, és az bünt el kerüllyed.* erre az Isten az embert még teremtésekor meg tanyitotta vala. mondgya jób. *akkor az embernek azt mondá. imé az urnak félelme az te bölcseséged. és az te értelmed, az gonosztul valo el szakadás.**

*job 28.

[236] ★ az ⟨kiket⟩ mellyeket [A javítás a törlés fölé írva. 1744.]
[237] ★ utályák. [*utálnák*ból javítva. 1744.]
[238] ★ az⟨ki⟩ mely [A javítás a törlés fölé írva. 1744.] az Isten elöt ⟨pedig⟩ hasonlo nagyságu. mások pedig
[239] vétekkel. ⟨annal⟩ az illyenek annál
[240] az az⟨t⟩ ut [A lap alján a margón őrszó: *áll.*]

Szent dávid az soltárban arra tanyit. hogy az roszat kerüllyed, és az jót cselekedgyed.

Az bölcs Salamon arra tanyit. *hogy az Istent féllyed, az ö parancsolatit meg tartcsad. mert ez, az embernek fö dolga.** az az hogy ebben[241] áll az embernek minden tökélletesége. az világra azért jöt. ez is az ö utolso vége. és[242] igazán valo boldogsága. *Eccle. 12.

Az szent irás nem üsmér más bölcseséget, az Isten félelmin kivül. az urnak félelme, az bölcseségnek kezdete, ismét. az urnak félelme. az bölcseségnek koronája.

Ezen az félelmen, nem szolgához illendö félelmet kel érteni, az ki is csak az büntetestöl félvén, nem utállya az bünt, hanem az Isten fiaihoz illendö félelmet. az kik azért utállyák az vétket, hogy az Istennek az nem tetczik, az jót pedig szeretik azért, hogy ö elötte az kedves. valamiképpen egy jó gyermek, ki az apját féli és tiszteli, attól fél hogy valamiben meg ne bántsa, azért azon is igyekezik, hogy mindenben kedvit találllya.

Kedves fiam az mennyei iskola szerént, az igazán valo jó erkölcs, az Isten félelmiben áll, az mely az ö parancsolatit örömest követteti velünk, és az ki mindenek felet arra int hogy az Istent[243] meg ne bántsuk, hanem abban modot keresünk. hogy ö néki tessünk, és kegyelmiben meg maradgyunk. ezt kel hát egyedül tartani[244] jó erkölcsnek, és hamisnak. ki ezen az bizonyos uton nem jár

[38b:] *Második Rész*

Hogy ha jó erkölcsü akarsz lenni, aztot kivánnod is kell.

K. Azt el hitettem magamal. hogy nem elég csak meg üsmérni az jó erkölcsöt, hanem még azt kivánni is kell?

F. Fiam nincsen külömben, mert mikor valami jora szert akarsz tenni, nem elég azt meg üsmérni. hanem azt

[241] ebben ⟨az⟩ áll az embernek

[242] és ⟨az⟩ igazán valo

[243] * Istent [*t* — beszúrás. 1744.]

[244] tarta ⟨kölcsnek és hamisnak ki ezen az bizonyos uton nem jár⟩ [Ezt a hiányos sort a lap alján törölte, majd csillaggal jelölve újra leírta a soreleji margóra, más színű tintával, 1744?] ni jo erkölcsnek, és hamisnak. ki ezen az bizonyos uton nem jár

mind szeretni. mind kivánni kel, mert mivel hogy az szeretet[245] elsö eszköze az mi cselekedetünknek. öis kezdet velünk minden nagy dolgot. ö ösztönöz bennünk hogy azt félben ne hadgyuk[246] hanem végben vigyük, hasonlot tapasztalunk az jó erkölcs munkájában. mert az jó erkölcs szeretete. és kivánása. egyik része az jó erkölcsnek.

kedves fiam, halgassad mit mond az bölcs néked ez iránt. hogy az bölcseség világos. és annak szépsége soha el nem hervad. könnyen meg láttatik azoktol, az kik azt szeretik. és meg találtatik azoktol. az ki azt keresik. söt ugyan elejekben mégyen azoknak. az kik kivánnyák hogy elein meg üsmérhessék∗.

∗sap. 6.

Ismét másut azt mondgya, hogy meg tekintvén az embereknek[247] nyomoruságát kik minnyájan gyengeségben, és tudatlanságban születnek. azért is kezde az bölcseség után suhajtozni, hogy meg menekedhesék. ezektöl az nyomoruságoktól. *annak okáért könyörgék*, mondgya. *és adaték nékem bölcseség, és mikor segittségül hinám az Istent. bölcseségnek lelke adaték nékem. fellyeb valonak itéltem azt országoknál, és az királyi székeknél, és semmi gazdagságot,*[248] *nem vélék ahoz hasonlitandonak, egyenlövé sem tévém ehez az drága követ, mert minden arany ehez képest, egy kis föveny. és ha az ezüst ahoz hasonlittatik, sárnak itéltetik. az egésségnél, és az szépségnél inkáb szerettem. és el gondolám magamban. hogy azt világoság gyanánt*[249] *tartcsam. melynek világossága, el nem olthatik, meg adattat*[**39a:**]*tanak pedig nékem, azal egybe minden jok, és az által, számtalan sok gazdagságok.*∗. az nyolczadik részben meg azt mondgya. *ezt szerettem az én iffiuságomtol fogvást. és azt jegyesül magamhoz foglalni, annak szépségének szerelmével környül vétettem. azt gondolám azért, hogy ezt veszem mellém életemben valo társul. tudván*[250] *hogy*

∗sap. 7.

[245] szeretet⟨et⟩ elsö eszköze
[246] hadgyuk [*u* – *a*-ból javítva.]
[247] emberekk
[248] gazdagságot, ⟨nevel⟩ nem vélék
[249] gyanánt ⟨tartsam,⟩ tartcsam. [Törlés a sor végén.]
[250] tudván [*u* – *a*-ból vagy *o*-ból javítva.]

lenne nékem jó dolgokról valo tanácsosom.[251] *az én gondaimban. és háboruságimban valo vigasztalásom.* ✳sap. 8.

Oh! fiam mely szép példa ez. meg láthatod ebből micsoda szükséges az jó erkölcsnek kivánása. tanuld meg hát, az jó erkölcsöt szeretni, és kivánni, abban bizonyos légy. az mint igaz is, hogy ezen kivül nincsen semmi az világon. az kit jobban kivánhass. se az ki jobban bé tölthese szeretetedet mint az. se semmi az ki boldogá tehetne, és meg elégithetne.[252] CSak az. és hogy azon kivül elnem[253] kerülheted az nyomoruságot, mind ezen, mind az más világon.

Harmadik Rész

Hogy az imádság, harmadik módgya, az jó erkölcs el nyerésinek

K. Igazé hogy az jó erkölcsöt[254] nem csak kivánni, hanem szükséges kérni is.?

F. Igen is szükséges fiam. és csak az kivanságal meg nem kel elégedni, hanem szorgalmatoságal keresni, és attol kérni. az ki annak kezdöje. hidgyed meg is adgya azoknak. kik azt, ugy kérik az mint kell. *hogy ha valamellyitek szükölködik bölcseség nélkül. kérje Istentöl, ki*[255] *adgya azt, mindeneknek bövségel.* ✳ ✳jacob. 1.

Erröl szép példát mutatok az sz. irásban. melyböl meg láthatod micsoda módót kereset iffiuságában az bölcs. hogy az jó erkölcsöt meg nyerhesse. mondván. *még mikor iffiab*[256] *volnék. minek elötte tévelygenék, keresém az bölcseséget. nyilván valo könyörgésemel. az templom elött könyörgöttem azért. és mind* **[39b:]** *végiglen keresém azt. járt az én lábam egyenesen, az én iffiuságomtol fogvást visgáltam azt, az én kezeimet ki terjesztém oda fel, mikor arrol valo tudatlanságomot eszemben venném, az én lelkemet igazitám ahoz, és meg világositatván, meg találám azt.* ✳ ✳Eccl. 51.

[251] tanácsosom. [Először *tanácsom*,-ot írt, majd az *m* átírásával javította.]
[252] meg elégithetne, [Második *t*—*s*-ből javítva.]
[253] elnem ⟨kerülheted⟩ kerülheted
[254] erkölcsöt [Az *l* — javítva más betűből]
[255] ki adgya azt, [*k*—*a*-ból javítva.]
[256] iffiab [*b*—*k*-ból javítva.]

Látodé fiam micsoda modon nyeré meg az bölcseséget. az kit is az sz. irás például ád az iffiaknak, adná az Isten, hogy minnyájan követnék.

kedves fiam, te pediglen, mint hogy Isten kegyelmiböl, akarod el érni azt a[257] bölcseséget. vegyed magadnak például, és kövessed azt az utat mellyet mutatot. és kérjed minden nap az Istentöl azt a bölcseséget, mely meg világositsa tudatlanságidot. mely az bünt el üzvén, az jó erkölcs uttyán, az örök boldogságra vezesen. az Istennek mond el szivednek buzgóságával ezt az szép imádságát Salamonnak., oh mi attyáinknak Istene. és irgalmaságnak ura. ki teremtettel mindeneket az te igédvel, adgyad ennekem az te szekednél álló bölcseséget. és ne vess el engemet az fiaidnak számai közül. mert én az te szolgad vagyok., és az te szolgálo leányodnak fia, erötlen és rövid életü. és kisseb hogy nem mint meg érthetném magamtol az te törvényedet, bocsásd alá mennyekböl az te dicsöségednek székiböl az bölcseséget. hogy én velem együt munkálkodgyék és meg érthessem micsoda legyen te elötted kedves, mert az mindeneket tud, és ért. és engemet igazgat jó modal az én dolgaimban. és ö az dicsöségiben meg öriz engemet. és igy kedvesek lésznek elötted az én cselekedetim ✳.

✳sap. 9.

fiam ezt az imádságot, vagy ehez hasonlot., ha ugy el mondod az mint kivántatik, meg nyered kérésedet, de azt meg tudgyad, hogy ha azt akarod hogy hathatos légyen. ahoz három dolog kivántatik, *alázatoság* meg üsmervén magadban azt. hogy az jó erkölcset. és az bölcsesé-[**40a:**]get, csak az Istentöl kel kérni. *buzgoság*, mert buzgoságal kel kérni, és *álhatatoság* mivel álhatatosan kel kérni minden nap. mert nincsen ollyan nap. melyben ne légyen szükséges néked az Isten kegyelme

Negyedik Rész

Hogy az oktattatást, szeretni, és keresni is kel.

K. Hogy ha az Istentöl veszük az jó erkölcsöt, mi szükségünk vagyon az más oktatására.?

[257] a [Beszúrás.]

F. fiam az imádságal[258] együt az oktatásra nagy szükséged vagyon. hogy jó erkölcsü lehess. az Isten az ki kut[259] feje az bölcseségnek, nem adgya azt mindenkor maga által. hanem az emberek eszközei által. akarvan azt, hogy ökk vezesenek[260] bennünket az jó erkölcsnek uttyán. ö pediglen kegyelme által. szivünkben tölti. mind azokot az igazságokot, az mellyekre tanyittanak bennünket az emberek. ugyan azért is rendelte az anyaszent egyházban az pásztorokot, az doktorokot. hogy oktassák az embereket az igazságra. és mind azokra. az mit cselekedniek kel az üdveségre.

Hogy ha az embereknek oly szükséges az óktatás, az iffiaknak annál szükségeseb., mert idejekre valo nézve, vagy elegendö oktatást nem vettek az bölcseségre, vagy pedig még nem elegendök, hogy azt magoktol meg foghassák.

Nem elég tehát fiam minden nap kérni az bölcseséget, és az jó erkölcset. hanem arra oktattatni kel magadot. és vezetetni ezen az uton: azok által,. kik azt üsmérik.

Az jó erkölcsre valo oktattatásnak kivánsága ollyán szükséges,[261] hogy az, az kezdete az jó erkölcsnek. valamint az bölcs mondgya. az bölcseség kezdeti, az bölcseségnek kivánsága ✳ ✳sap. 6.

[40b:] halgassad fiam, mire int az bölcs. *ha kivánod fiam, meg tanyitatol. és ha ennek adod elmedet okos lészesz, ha szeretended halgatni, találsz értelmet. és ha figyelmetes lészesz az te füleidel, bölcs lészesz. az vén embereknek sokaságában álly. és az ki bölcs, ahoz adgyad magadot. minden Isteni dolgokról valo beszélgetést kivány halgatni, és az példa beszédeknek értelmében, tudatlan ne légy.* ✳. ✳Eccl. 6.

Egy nehány képpen vehetünk pedig magunknak óktatást az jó erkölcsre. az predikatioban, az jó könyv olvasásában. de néked. leg hasznosab, és szükségeseb volna, valamely okos és jó erkölcsü embernek óktatása. az kitöl is, meg tanulhatnád az üdveségnek igaz uttyát. valamint az bölcs mondgya. hogy ha valamely értelmes embert látz. szorgalmatoságal keresed annak üsmeretcségit. és gyakorollyad ötet.

[258] imádságal [Első *á* — beszúrás.]
[259] kut feje [*k*—*f*-ből javítva.]
[260] ve⟨sz⟩zesenek [*z* ⟨sz⟩ fölé írva.]
[261] szükséges, ⟨az jo⟩ hogy az, az kezdete az jó erkölcsnek.

Hogy micsoda szükségünk van ollyanra. ki az jó erkölcsnek uttyán vezesen bennünket, de fökép az iffiaknak

K Reménlem hogy az Isten kegyelmit adgya. jó könyveket is olvasok, miert szükséges hát, hogy más vezesen az jó erkölcsnek uttyán.

F. kedves fiam, ugy beszélsz mint iffiu, mert az üdvességnek,[262] és az bölcseségnek uttyát még nem tudván, nagy szükséged vagyon az kalauzra halgassad mit mond az Isten fia. hogy ha egy vak. más vakot vezet. mind az ketten az veremben esnek. hogy járhat hát az vak ollyan uton. az mellyet nem üsmér. azt mondgya. az bölcs. *hogy jaj annak az*[263] *ki egyedül jár. mert ha el esik, nincsen senki az ki fel emellye.* ✳ azért is inti az példa beszédekben az iffiakot, hogy *az értelmekhez ne ragaszkodgyanak.* ✳ [**41a:**] *az ki bizik ö magában, bolond az.* ✳ *az bolondnak uttya jonak láttzik néki az ö szeme elött. de az ki tanácsal éll, bölcs az.* ✳ tobias az fiat az többi között arra inti.[264] tanácsot mindenkor az bölcs embertöl kérj. ✳ az bölcs ide fellyeb arra inte, hogy mikor egy ertelmes embert látz, aval üsmérkedgyél. de halgasd meg micsoda tanacsot ád az 37 részben. *az jámbor emberel gyakorta tanácskozál. az kit üsmérendesz hogy az urnak parancsolattyát meg tartya. az ki az ö erkölcsében egyezzen teveled.*[265] *és az ki mikoron el esendel, bankodgyék teveled.* ✳. veszedé észre fiam hogy micsoda szükséged vagyon ollyanra, ki az jó erkölcsnek uttyán vezesen., holot meg azt is elödben adgyák. micsodásnak kel annak lenni. elöször jó erkölcsü embernek. hogy szerese az üdveségit annak., az kinek gondgyát viseli. egy szoval okos, és[266] értelmesnek kel annak leni.

✳prov. 3
✳prov. 28.
✳prov. 12
✳tob. 4.
✳Eccl. 4.
✳Eccl. 37.

Szent hieronimus. ez szerént valo tanácsot adot vala egy iffiunak. az ki is az jó erkölcsnek uttyán kivána járni,. *azt adom néked tanácsul, hogy az Isten felö emberekel társalkodgyál. és hogy ne légy magadnak mestere. hogy magad tanittsad*

[262] [Sorvégen:] üdves [új sor elején:] ⟨vess⟩ségnek,
[263] az ⟨eki⟩ ki egyedül jár.
[264] arra inti. [Első *i*—*r*-ből? javítva.]
[265] teveled.⟨✳⟩és
[266] és ⟨el⟩ értelmesnek

magadot. kalauz nélkül ollyan utra[267] *ne meny, az mellyet nem üsmersz, hogy el ne teveledgyél, és az rosz utat. az jo hellyet ne válaszad, azon hamaréb vagy lassabban ne járj, mint sem kivántatik azon erösen menvén el ne fáradgy, vagy is igen lassan, hogy el ne aludgyál az uton.* ∗. látod fiam mire int az sz. lélek. és sz. hieronimus.

∗s. hier. ep. ad rustic

kedves fiam. mind ezekre valo nézve, válasz magadnak. olly bölcs. és jó erkölcsü gyóntato attyát. az kinek gondviselése alá adhassad az lelked üsméretit. az kitöl meg tanulhassad miképpen kellesék az Isten szolgálattyában foglalni iffiuságodot. az légyen kalauzod, és vezetöd az üdveségnek uttyában. az ki meg tanittson az igazán valo jó erkölcsre, meg is mutattya mitöl kel el távozni, és mit kellesék cselekedni, az jó utban fog vezetni, midön attol el távozol, az veszedelmeket veled el kerülteti. **[41b:]** az kisérteteknek ellene állani meg tanyit. az rosz szokásokból meg gyogyit, az jó erkölcsökre fel indit, utozásodban ha el aluszol. fel ébreszt. ha sietni fogsz meg tartoztat. ne hogy az elsö buzgoságbol. az lankadcságban essél, az lankadcságból., az rosz erkölcsben. az mely könnyen meg történik az iffiakon. visgáld meg fiam mind ezeket. és meg látod, hogy mind ezekre valo nézve. nagy szükséged vagyon ollyanra. az ki oktasson.

kedves[268] fiam mutassad meg bizvást az illyen gyontato attyának az lelked üsméretit. adgyad eleiben magad állapottyát. hozája nagy tisztelettel légy, mint ollyanhoz, az ki által beszél néked az Isten. és vezérel. hadgyad magadot gondviselésire, és tanáttsára. oktatásit vid végben. azokrol adgy számot néki. vétkeidet néki meg mondani ne szégyenellyed. de fö képpen abban az vétekben ne esél, mely közönséges az iffiaknál. az hogy, midön ollyan vétekben esnek. az mely rend kivül történik rajtok. ollyankor más gyontatot keresnek. szégyenelvén meg mondani az szokot gyontato papjoknak., ekképpen cselekedvén, haszontalaná tennéd gyontato atyádnak. reád valo gondviselésit. és ollyan utat vennél magadnak,[269] melyben vétkekben esnél.

[267] utra ⟨m⟩ ne meny,
[268] kedves ⟨f⟩ fiam
[269] magadnak, [*n* — *h*-ból javítva.]

és végtire magadot el vesztenéd. nem igy kedves fiam, nem igy hanem valamely bizodalomal vagyon egy gyermek az apjához, hasonloval kel lenned az papodhoz. valamely doktor az nyavalyát nem üsméri. aztot meg sem gyógyithattya. vagy is ha az beteg el titkollya elötte nyavallyályát. azért magára nagy betegséget várhat. és halált is. ne titkollyad el tehát az gyontatod elöt, akár mi történyék néked, mivel ha igazán bánod vétkedet, nem is szegyenled azt meg vallani annak. az ki abbol inkáb meg gyogyithat[270] mint más. holot már tégedet üsmervén, tudgya micsodás orvoság néked leg hasznosab. vigyáz kedves fiam beszédimre. és kövessed öket.

De hogy ollyan jó gyontato atyára találhas. azt az Istentöl kérjed. ha szivesen kéred meg adgya. hogy ha meg nyered. aztot meg ne változtassad., hogy ha csak az halál. vagy más egyéb állapot el nem távoztat tölle.

[42a:] Micsoda boldog lészesz fiam, hogy ha valamely jó gondviselönek oktatásával élsz, mivel az üdveségnek uttyán bátran járhatz .. kalauz nélkül. pedig mindennap el távozhatnál attol, és el veszeszthetnéd magadot.

Emlékezél[271] meg egy dologrol, az mellyet az sz. irás ád elödben. joas királyról. ezt az királyt az fö pap josada nevelte vala fel az Isten félelmiben, az ö törvényiben, és az jó erkölcsnek uttyán vezeté ötet négy esztendös korától fogva, negyven esztendös koráig. mind ez idö alat szentül éle. mondgya az irás. *joas szentül viselte magát, az Isten elöt. valaméq az fö pap josada tanáttsán járt.* ✳ de nem marada mindenkor[272] ebben az állapottyában, mert josada meg halván, nem vala azután ki oktassa, és ki jo tanácsokot adna néki. joas tehát az rosz életre adván magát. az Isten sok nyomoruságot külde reá. és nyomoru halálal is végzé életét. ebböl az példából meg látod, micsoda szükséges az jó erkölcsnek uttyában valamely jó gondviselönek oktatását követni. és hogy mi következik abbol. hogy ha attol el távozol.

✳4 reg. 2.

[270] gyogithat [Íráshiba.]

[271] Emlékekezél [Elírás.] [. . .] josada [A főszövegben a bibliában használt alakban: *Jojada* a. m. Jójada]

[272] mindenkor ⟨ep⟩ ebben

Az gyonásrol. elöször az generális Confessióról

K. Szűkségesé némelykor. hogy generalis Confessiot tégyek, az az. hogy egész életemben tett büneimet egy szers mind meg gyonnyam?

F. fiam ezt az szentcséget az kristus jésus az te büneid eltöröltetésire rendelte., hogy az Isten kegyelmiben viszá mehess. abban nincsen kettség hogy ez ne légyen nem csak hasznos, de még szükséges módgya az jó erkölcs meg nyerésire, az melyet az bünökböl valo meg tisztuláson kel el kezdeni, ugyan azért is adom ezt elöször elödben, hogy ezen kezdgyed végben vinni azt az szándékodot. hogy az Istennek adod magadot. kedves fiam egy jól tett gyonáson kel tehát el kezdeni. hogy hasznosab légyen. azt tanácsolom hogy [**42b**:] egész életedröl valo gyonast tégy. három okokra valo nézve.

Elöször azért. mert némelykor ugy történik hogy az elöbbeni gyonások. haszontalanok voltanak, fökép. mikor valamely halálos vétket el titkolnak. ez gyakran történik az iffiaknak. vagy pediglen. mikoron elegendö keszületel nem készultek az gyonáshoz, ugy mint, töredelmeség nélkül, és az magok meg jobbitások nelkül, erre valo nézve szükséges az generalis Confessio.

Másodszor. hogy ha tellyeségel fogyatkozást nem láthatni is, az elöbbeni gyonásokban. de lehet abban ketelkedni. mert sokszor kevés buzgoságal, és készülettel járulnak az gyonáshoz. vétkek meg szánása nélkül. sokszor még az penitenciát sem viszik végben. az generalis Confessio helyre viszi ezt az fogyatkozást. és az lélek üsméretet. nyugodalomban tészi.

Harmadszor. hogy ha az szinte szükséges nem volna is, de abban nagy három hasznodot láthatod. elöször magadért. másodszor az gyontato atyád iránt, harmadszor. az Istenre valo nézve.

I.ször. Magadért. mert magad eleiben tévén el mult életedet. meg üsmérheted mennyire távoztál el[273] az udveségnek uttyától. meg látván nyomoruságodot, meg alázod

[273] távoztál el ⟨az⟩ az udveségnek [*az* — *z*-je javítva olvashatatlan betűből.]

magadot az Isten elöt. meg tekintvén rosz hajlandoságidot, azokot meg jóbbittod. és penitenciát tartasz: magadban fel tévén, hogy tellyeségel az Istennek adod magadot.

2.szor. Az gyontato atyád iránt. mert az által meg üsmértetheted véle az lelked üsméretit. es ugy jobban vezethet. és oktatást is adhat szükségedhez képest.

∗cor contritum et humiliatum Deus non despicies. 50. Deus vitam meam annunciavi tibi. posuisti lacrimas meas in conspectu tuo. Ecol. 55.

3.szor. Az Istenre valo nézve, mert tökélletesen valo meg térésedért. bövséges kegyelmit fogod nyerni, és azt annál is inkább, hogy meg láttya elötte valo meg alázásodot. és az ötet meg bántásért valo töredelmeségedet. ∗.

Hogy pediglen gyonásod hasznos legyen.

I. Arra az végre legyen, hogy életedért valo penitentziát tarcs. az vétekböl ki térvén.[274] tellyeségel az jó er-[**43a**:] kölcsnek uttyára adgyad magadot.

2. Ahoz. nyolcz napal az elöt kel készülni. de az idö alat. ebben az két dologban kel magadot foglalni, 1 gondolkodgyál vétkeidröl. 2. töredelmeségel valo meg szánásal, és bánásal légy azok iránt. és magadban azt fel tégyed. hogy magadot meg jobbittod.

Visgáld meg minden nap. az Isten. és az anyaszent egyház parancsolatit egymás után. és az hét halálos vétket.

De fö képpen munkálkodgyál azon. hogy töredelmeségel légy büneidért. mert ez leg szükségeseb. és nehezeb., rend szerént pedig evel gondolnak leg kevesebet. ezt pedig imádságal kel meg nyerni az Istentöl. de imádságodnak, buzgóságosnak kel lenni,

Napjában, kétszer vagy háromszor. vegyed magadot különösön., és ót le borulván az Isten elöt. kérjed buzgóságal. és alázatoságal., lágyittsa meg szivedet, és adgya olly kegyelmit, hogy meg üsmérhessed büneidnek nagycságát, mely nagyon bántottad meg, az ö véghetetlen jóságát. és[275] azért lehess töredelmeségel. igazán valo penitentziát tartván, életed meg jobbitása[276] által, abbol ki térhess.

[274] tarcs. [*c*—*s*-ből javítva.] az vétekből ki térvén. ⟨az⟩ tellyeségel az jó

[275] és [Beszúrás;] azért lehess [*ss*—*t*-ből javítva;] töredelmeségel. ⟨hogy⟩ ⟨lehess⟩ [⟨*lehess*⟩ ⟨hogy⟩ fölé írva a scr végén.]

[276] meg jobbitása ⟨után⟩ által,

Az mely nap meg akarsz gyonni. kérjed az Istennek kegyelmit segittségül., azután járuly az szentséghez nagy tisztelettel. elmédnek figyelmeteségivel. és szivednek fájdalmával, hogy olly jó Istent meg bántottál. alázatosan. és világosan meg mondván büneidet, tégy fogadást gyontato atyádnak., hogy büneidet tellyes szivedböl utálod. fö képpen azért, hogy az Istennek jóságát. olly igen meg bántottad; alázatosan is kérsz tölle bocsánatot. jobban szeretvén meg halni. mint sem ötet valaha meg bántani. az gyontato atyádot pedig kérjed, adgyon néked ollyan oktatásokot. hogy az bünt el kerülhessed, ezután az jó erkölcsben **[43b:]** és az Isten félelmiben élhess. halgassad azután figyelmetességel, az mely oktatásokot fog néked adni, másrol az alat ne gondolkodgyál. és midön absolutiot akar néked adni, alázd meg magadot az Isten elöt. szánnyad bánnyad vétkeidet. és kérjed légyen irgalmas néked. és bocsása meg ugy néked az égben. valamint az pap meg oldoz az földön, az ö tölle vett hatalomal.

oh fiam! mely boldog nap az. az melyben az vétekböl, és az ördög hatalmából. meg szabadulsz, az Isten fiai köziben számláltatol. hogy ötet szolgállyad örökké hüségel.

De fiam arra emlékezél, ha azt akarod hogy hasznos légyen gyonásod, arról hamar el ne feletkezél. ugy[277] ne tégy mint azok., kik az mely nap meg gyonnak. még az nap. el felejtik. és az elöbbeni életekre viszá térnek.

Hetedik Rész

Az rend szerént valo gyonásról.

K. Az gyonás szükségesé tellyeségel.?

F. Az gyonás fiam nem csak hasznos. de tellyeségel szükséges állapot,. azért hogy az embert meg lehesen tartani az jó erkölcsnek uttyában. ezt az igazságot. minden nap tapasztallyuk., holot azok. kik nem élnek evel az szent orvoságal. csak hamar az elöbbeni betegségekben esnek viszá térvén az vetkekre. mellyeket el hadtak vala. erre valo nézve fiam azt[278] bizonyosnak tartsad, ha igazán valo szándékod vagyon az jó erkölcsben élni. ehez az szentcséghez

[277] ugy ⟨te⟩ ne tégy

[278] azt [*t* — utólagos beírás.]

gyakran kel járulnod, mert más képpen az rosz erkölcsböl soha ki nem kelhetz. se az veszedelemnek uttyából ki nem térhetz. ezt világosan meg mutatom néked.

[44a:] I Mert ámbár egy darab ideig halálos vétekben ne esél is mind azon által, az gyakorta valo gyonás nélkül, sok más egyéb vétkeket el nem kerülhetz., az mellyeket hogy ha el mulatod, és meg hagyod szaporodni, az halálos vétkekre vezetnek.[279]

2 Az gyakorta valo gyonás nélkül,[280] eszedben sem veszed, hogy sok rosz szokásokban esel, az mellyeket nem is fogod annak tartani. sok veszedelmes alkalmatoságokban is eshetel. az mellyektöl magadot nem is oltalmazod, hogy ha arrol meg nem intenek., az pediglen nem lehet más képpen. hogy ha csak meg nem mutatod az lelked állapottyát. egy okos gyontato papnak. kiteveled ezeket el kerültethesse.

3 Lehetetlennek tartom hogy sokáig maradgy. kisértetés nelkűl, föképpen az tisztátalan kisertet nélkül.. azt tartom tehát hogy nem lehet néked sokáig az ellen állani, az gyakorta valo gyonás nélkül. akár mit cselekedgyél de ha gyakorta nem élsz evel az orvoságal., minden bizonyal el nyomatol.

kedves fiam az gyonás az vétek ellen valo orvoság. elöször. mert szentcség lévén. kegyelmet ád, hogy azt el lehesen kerülni.

2 Mert meg ujittya bennük. az vétekért valo töredelmeséget,. és velünk fel téteti. hogy azt többé ne cselekedgyük.

3 Mert az gyontato papnak intése, az bünöst fel emeli vétkiböl, és uj szivet veszen, hogy az vétket el kerüllye. és az Istenhez hivv legyen.

4 Mert az bünös meg valván büneit és kisertetit. az ö gyontato papjának., az néki modot ád abban, hogy miképpen állasson ellenek, de csak az kisérteteknek meg vallása is. hatalmas orvoság arra., hogy azokot meg lehesen gyözni, mert az gonosz lélek, igen fél attol hogy észre ne vegyék, ollyan kigyo. az ki mikor marni akar el buik, és ha észre veszik el szalad., az iffiak[281] el vesztésire, nincsen nagyob

[279] vezetnek. [Első *e* valószínűleg *o*-ból javítva.]
[280] nélkül, ⟨∫⟩ eszedben sem veszed,
[281] * az iffiak ⟨az⟩ el vesztésire, [*el* ⟨az⟩ fölé írva. 1744.]

ravaszsága., mint a[282] hogy, némává tészi öket. az ollyan dolgokban. mellyek lelkek üsméretit illeti, és magakot senkinek ki se adgyák, azért hogy ebben [44b:] az veszedelmes halgatasban az kisértetek ellen segittséget ne találhassanak. se abban modot. hogy az rosz erkölcsböl ki térhessenek., szent bernárd azt mondgya *hogy az mely vétket ki nyilatkoztatnak., abbol hamar meg lehet gyogyulni. de az halgatás miat nevekedik, hogy ha azt meg vallyák, ha nagy is. kicsidé lesz. ha el titkollyák, ha kicsid is, nagyá válik.* ⁎.

⁎peccatum proditum cito curatur. crimen vero tacendo. ampliatur. vitium si patet. fit ex magno pusillum si latet fit ex minimo magnum S. Bernard. Sermo.

Mind ezek után kedves fiam. nem kételkedem hogy magaddal el nem hitetted volna, micsoda szükséges az gyakorta valo gyonás, de mint hogy ez ollyan materia, mely nagy[283] dolgot foglal magában. és[284] az ki ellen sokak vétenek. azért még ez iránt egy nehány dologra intelek kérlek legy figyelmeteségel.

Nyolczadik Rész

Az gyonásrol valo hasznos intések.

Kedves fiam gyonnyál meg leg aláb minden holnapban. és soha el ne mulassad azt. hogy ha az kisértetek gyakorta jönek reád. az gyonáshoz is gyakrabban járuly. föképpen midön vészed észre hogy az kisértetek keményeben rohannak reád, vigyáz ezen intésemre. mert igen hasznos. és ha el mulatod. nyomorultul esel az vétekben. Első intés.

Vigyáz fiam arra. hogy ne kövessed azokot, kik csak akor gondolkodnak az gyonásrol. midön valamely kisértetben estek., ez ollyan dolog. az mellyel meg csallya nyomorultul az ördög az lelkeket, mert ugyan is micsoda bolondság. csak akkor gondolkodni az orvoságról. midön már az nyavalya halálosá változot., és azt meg nem elözni az orvoságal hogy ha lehet. valamint az bölcs mondgya. *ante langvorem adhibe medicinam.* 2 intés Eccle. 18.

fiam azoktol peldát ne végy. az kik mikor valamely kisértetben estenek. nem hogy abbol mindgyárt fel kelnének. és 3 intés

[282] a [Beszúrás rozsdaszínű tintával.]
[283] nagy [*g*-je javítva, valószínűleg *b*-ből.]
[284] és ⟨ki⟩ az ki ellen sokak véte⟨t⟩nek.

az szentcséghez járulnának. hanem az vétekben el hadgyák magokot. és az gyonást[285] el mulattyák, vagy szégyenböl, vagy tunya[45a:]ságból. vagy is kevés gondgyok vagyon üdvességekre. vagy is azt valamely nagy innepre el halasztyák, más képpen nem is gondolkodnának az gyonásról.[286] ez az vétek igen közönséges az iffiakban. ez is az oka, hogy sok jó fel tet szándékok után. viszá fordulnak. és az rosz erkölcsben esnek. azon meg nem kel ijedni ha el esel. hanem mentöl hamaréb az fel kelésen kel igyekezni,[287] és azon hogy mászor magadra vigyáz és ne tégy bünt bünre.

Mindenkor pediglen az szokot papodhoz meny gyonni, de mind azon által hogy ha ahoz nem lehetne mindenkor menni, azért az gyonást el ne mulasad. mikor az idöd el jö.

Abban bizonyos légy, hogy az ördög minden tehettségivel azon lészen. hogy el fordittson az gyakorta valo gyonástól. mivel némelykor azt hiteti el veled, hogy az igen nehéz állapot, némelykor hogy még ahoz jol nem készültél, némelykor. hogy most arra szükséged nincsen, mászor valamely akadályt támaszt elödben. gyakorta pediglen, kedvetlenné tészen az gyonáshoz, egy szoval nincsen ollyan ravaszság, az kit el ne kövessen, csak téged ettöl az üdvességedre valo, hasznos, és szükséges dologtol el fordithasson. de kérlek az Istenért fiam, mind ezekre ne[288] hajcs. és azokot az gondolatokot, mind az ördög kisértetinek tartcsad, az kik te veled el akarják halasztatni az gyonást. azon az napon. mellyen meg akarsz gyonni.

Hogy pediglen hasznos légyen gyonásod, ezekre vigyáz

I ször. Visgáld meg lelked üsméretit, mentöl jobban lehet te tölled, fö képpen azokról az vétkekröl, az mellyekre leg hajlandobb vagy.

2 szor Azután magadban gerjeszd fel az töredelmeséget, azért hogy az Istent meg bántottad. és kérj bocsánatot tölle tellyes szivedböl,

3 szor. Ez meg lévén, meny az gyonásra. nagy tisztelettel, és csendeségel. bizonyos lévén abban. hogy az Isten eleiben

[285] az gyonást ⟨valamely⟩ el mulattyák,
[286] gyonásról. [*s* — *r*-ből javítva.]
[287] igyekezni, [*k* — *g*-ből javítva;] és azon [*a* — *o*-ból javítva.]
[288] ne hajcs. [*e* — *a*-ból javítva.]

mégy. és olly biró eleiben, az kitöl bocsánatot kel kérni.[289] ha pedig várakoznod kel. addig is gondolkodgyál büneidröl alázatoságal. **[45b:]**

4 szer. Mond meg büneidet alázatoságal, és oly világosan. hogy az pap meg érthesse. holot némellyek csak félben harapják az szót. az vétket csak félig mondgyák ki, és azt várják hogy az pap mondgya ki hellyetek. ez igen nagy fogyatkozás, sokszor az illyenért az gyonás haszontalan. és szentség törés.

5 ször. Vigyáz arra hogy az halálos vétket elne titkollyad, vagy szégyenért, vagy félelemböl. vagy más okból. ez igen nagy vétek. ebben pedig gyakran esnek. mind az férfiak, mind az aszszonyok. fökképpen midön valamely tisztátalan vétekben esnek, az mellyet meg vallani szégyenlik, és azért szentség törésben esnek, és az halálos vétekben meg maradnak. oh fiam vigyáz hogy ebben az veszedelemben ne essél. mert evel sok iffiakot csal meg, és veszeszt el az ördög.

6 szór. Az gyonásidban ne keresed hogy az papod meg dicsérjen, hanem büneidböl meg gyógyittson, és az üdvességed uttyában vezesen.

7 szer. Az gyonás után halgassad figyelmeteségel. az pap oktatását, és intésire vigyáz, ne cselekedgyél ugy mint azok, kik az vétekröl gondolkodnak. akor. mikor az pap beszél,

8 szor. Minek elötte az pap fel óldozna büneidböl. és az idö alat is midön áldást mond reád. kérjed az Istentöl büneidnek bocsánattyát. és nagy töredelmeségel légy. azért, hogy ötet meg bántottad. fel tévén magadban. hogy az ö kegyelminek segittségivel. magadot meg jobbittod. az halálos vétkeidet igen kel utálnod., mivel azok ellenkeznek. az Isten jóságával. és üdveségedel. az töb vétkeidért is legy meg bánásal, mert azok sem tettczenek az Istennek. és azon légy mindenkor. hogy magadot mentöl inkáb meg jobbitthassad.

9 szer Az penitencziáidot végben[290] vigyed szorgalmatoságal, és áitatoságal. **[46a:]**

[289] ★ kérni. ⟨hogy⟩ ha pedig [*ha* ⟨hogy⟩ fölé írva. 1744.]
[290] végben ⟨vigyén⟩ vigyed [*vigyed* ⟨vigyén⟩ fölé írva.]

10 szer. Szoktassad magadot arra hogy az mely nap meg gyonol. azon nap,[291] egy kis elmélkedést tégy az meg gyónt vétkekröl, hogy ezután jobban el kerülhessed öket, és azokról az intésekröl, mellyeket adot az pap magad meg jobbitására. fel tévén magadban. hogy azokban hiven fogsz járni.

Kilenczedik Rész

Az Ur vacsorájáról.

Az mi meg váltó. és üdvezitö kristus[292] Jesusunknak., ollyan nagy gondgya vala az mi meg szentelésünkre, és üdveségünkre, hogy meg nem elégedék az penitenczia tartás szentcséginek rendelésivel, az melyben[293] maga hatalmát adá az apostolinak. hogy az bünököt meg bocsássák. de söt még. hozánk valo meg foghatatlan szeretetiböl. az oltári szentcséget is rendelé. az melyben önnen magát adgya az mi lelkünknek eledelül, hogy öket meg tartsa az életnek kegyelmiben. az betegségekböl öket meg gyógyittsa. gyengeségekben meg erösittse., és hogy örökké valo életet adgyon nékiek.

Ebböl következik fiam, hogy az kommunio igen hasznos uttya az jó erkölcsnek. és azok kik igazán kivánnyák üdvességeket, hogy ahoz gyakorta járulhassanak, arra magokot érdemessé kel tenni, valamint maga mondgya. hogy ha az én testemet nem eszitek, és az én véremet nem iszátok, nem lészen örök élet ti bennetek. ✳

✳ joan. 6.

kedves fiam, az Isten kegyelminek, ebben az élö forrásából meritheted bövségel az segittségeket, és az jó erkölcsököt, kereselé bölcseséget.? ö benne az örökké valo bölcseséget meg találod. kivánodé az tisztaságot. abban magát az tisztaságot vészed. vagyoné szükséged az eröre, hogy meg tarthassad ez életben. az sok veszedelmek közöt az jó erkölcsöt,?[294] abban az kegyelemnek kezdöit vészed., az ki is meg oltalmazhat tégedet az ellen. ki ellene áll, üdvességednek.

[291] azon nap, ⟨t⟩ egy kis elmélkedést tégy
[292] kristus [*kritus*ból javítva.]
[293] az melyben [*ben* — *e*-je *a*-ból javítva.]
[294] erkölcsöt,? [Szóvégi *ö* — *e*-ből javítva.]

[**46b:**] Ez így lévén, gyakorta kel ahoz járulni., és meg nem kel vetni kegyelmit annak az édes üdvezitönek, ki oly nagy szeretettel adgya néked magát. az ki pedig el mulattya ezt az hatalmas és üdveséges uttyát az üdvességnek. azzal meg mutattya. hogy semmi igyekezete nincsen az üdvességre.

Ámbár ne lehesen is idöt szabni az kommuniora. mert az kinek kinek az maga állapottyától füg, mind azon által azt jovallom néked, hogy minden holnapban egyszer az kommuniora el meny.

Hogy pediglen az kommunio hasznoson légyen. az. az[295] ahoz tartozando készületen áll. annak okáért az aláb valo oktatásokot olvasad figyelmeteségel. hogy ha haszonal akarsz kommunicálni.

Tizedik Rész

Az kommunioról valo oktatás

Ehez[296] az szentcséghez készüly, mentöl jobban lehet tölled, az reggeli imádságidban kérjed az Isten kegyelmit, az szent kommuniohoz valo készületre, egész reggel az elmédet arra az nagy dologra függeszed, mond el ezeket az szavait dávidnak. mikoron az templom épitésihez készule, *grande opus. non enim hominis praeparatur habitatio sed deo; nagy dologhoz fogtam. mert nem az embereknek kel lako hellyet készitenem. hanem az Istennek.* igen is fiam az kristus jésus igazán valo Istennek és embernek keszitesz lako helyt az lelkedben. szükséges tehát. hogy hozája illendö légyen.

Az templomban menvén, az Isten kegyelmit kérjed, és az kommunio elöt az elmédet mindenröl el vévén, ezeket cselekedgyed. 1. alázad meg magadot az mi urunk J.kristusunk elöt, magadot méltatlannak üsmérvén, hogy ötet végyed. [**47a:**] méltatlannak, az ö nagycságáért, és szentcségiért. méltatlannak, az te sok vétkeidért. *ergone credibile est. ut Deus habitet cum hominibus,?* mondá Salamon. mikor az templomnak épittésit el végezte volna. *hogy hogy. leheté az, hogy az Isten az emberekel kivannyon lakni?* kérjed tölle büneidnek bocsánattyát. mert azok tettek méltatlanná.

[295] az. az⟨h⟩ ahoz

[296] Ehez [*E* — *e*-ből javítva.]

hogy ötet vegyed. 2. kérjed kegyelmit, hogy méltán vehessed, az az. tiszta lelki üsmérettel. élö hittel, nagy alázatossággal. az ö joságahoz valo buzgó szeretettel. meg másolhatatlan magadban valo fel tevésel. hogy ötet hiven akarod szolgálni egész életedben. és más egyéb kommuniora valo imádságokot mondgy el buzgósággal.

Midön pediglen az kommunionak ideje el jő, akor járuly az oltárhoz alázatossággal. szemeidet az földre függesztvén. az elsöségen pedig ne igyekezél, hanem térden imádgyad az mi meg váltonkot. és minek utanna el mondottad az Confiteort. Domine non sum dignus. vegyed erös hittel, és nagy alázatossággal az menynek Istenit. és az te lelkednek meg váltoját.

Azután hellyedre viszá menvén. az könyvet ne vegyed mindgyárt kezedben. hanem egy kevés ideig elmélkedgyél az te üdvezittödröl. mellyet magadban vettél.

1 ször. Imádgyad az ö véghetetlen nagyságát. 2. csudállyad az ö joságát, hogy hozád méltoztatot jöni, és mondgyad sz. ersébettel. *honnét vagyon ez. hogy az én uram hozám jöjjön.** üsmérd meg magadban, érdemetlen[297] voltodot, arra az kegyelmire. 3 kérjed büneidnek bocsánattyát. bánnyad hogy meg bántottad azt az Istenedet. ki neked magát adgya. ollyan szeretettel, és jóságal. fogad[298] fel elötte, hogy örökké szeretni fogod, és hogy soha tölle el nem tavozól. 4. add eleiben, lelkednek szükségeit. kérj kegyelmet az kisértetek ellen. és arra, hogy el távoztathassad az rosz társaságot. és az ötet meg bántásra valo alkal**[47b:]**matoságot, hogy gyogyittson meg rosz szokásidbol, és elö mehess. az jó erkölcsökben. 5. adgy hálákot néki kegyelmiért hogy hozzád jöt, és azért az ki mondhatatlan jó tételményiért, ajánlyad néki lelkedet. életedet. és mindenedet, mind ezeket kevés idö alat kel el mondani, de nagy buzgósággal.

*. luc. 1.

Az templomból ki menvén, egész nap elötted légyen ez az sz cselekedeted, minden munkádot csendeségel mivellyed, az predikáciot, és az vecsernyét[299] el ne mulassad. foglallyad magadot az lelki dolgokrol[300] valo olvasásban. mindennel ne

[297] érdemetlen [*é* — *a*-ból javítva.]
[298] fogad [*o* — *a*-ból javítva.]
[299] vecsernyét [*r* — *n*-ből javítva.]
[300] dolgok⟨ban⟩rol

társalkodgyál. és az mái napon. az te[301] mulatcságod, az Istenes beszélgetésböl állyon.

Tizen egyedik Rész

Az reggeli imádságrol

K. Véteké el mulatni az reggeli imádságot?

F. fiam, az reggeli és az estvéli imádság, az sz. misére valo menetel. az idönek jol töltése, magadot hogy meg üsmérjed. az jó könyvek olvasása. jó társaság. mind ezek ollyan szükségesek. az jó erkölcs el nyerésire., hogy az lélekzet. és az eledel. nem szükségeseb az test éltetésire

Az reggeli imádságon kezdem el. az bölcs is ezt néked igen jovallya., ha el akarod érni az bölcseséget. *az bölcs adgya az ö szivit reggel az ö teremtö Isteninek. vigyázására. és az magosság béli elöt imádkozik. meg nyittya az ö száját. az imádságra. és imádkozik büneiért.* ✳ ✳Eccli 36.

Adná Isten hogy az emberek elméjekben jol bé volna nyomtatva ez az szép oktatás. fö képpen az iffiak sziviben. ked-[**48a:**]ves fiam ha igaz vágyásod vagyon az jó erkölcsre. nagy szorgalmatosan kövessed ezt az intést, mivel szükségesebbet[302] már nem adhatok.

Minden cselekedetedet az Istennek kel ajánlani. de föképpen az napnak kezdetit. az Isten elöt az kedves. az által szentellyük az többit is néki. az által veszük az Isten áldását. minden munkáinkra, és egész napra valo kegyelmit ugy szedgyük, valamint az Izraéliták szedték az mannát reggel. az melyel egész nap táplálták magokot.

Az pediglen igen csudálatos dolog vala az mannában, mivel azok kik reggel nem szedének. nap[303] fel jöte után semmit nem találának., mert az mely Isten azt harmatoztatta reggel. ugyan az is[304] rendelé hogy el olvadna az nap sugárától.. ✳ azért. *hogy meg mutassa aval az embereknek, hogy nap fel jöte elöt kel az Istent áldani. és viradtakor imádni* ✳. ✳sap. 19. ✳ibid

[301] az te ⟨beszélgetésed,⟩ mul atcságod, az Istenes beszélgetésböl
[302] szüségesebbet [*k* nélkül; íráshiba.]
[303] nap [*a*—*e*-ből javítva.] fel ⟨fel⟩ jöte
[304] az is [*i*—*a*-ból javítva.]

De arra figyelmez, hogy ezt az képpen cselekedgyed,[305] valamint az bölcs adgya elödben. mivel nem erövel[306] kel lenni imádságodnak. és mint egy kelletlennek., *az bölcs arra adgya szivit hogy gondolkodgyék arrol*[307] *az ki teremtette.* az az. hogy az Istennek adgya elsö gondolatit. imádgya mint teremtöjét, és hálát adgyon néki, jó tételményiért.

Reggel mihent fel kelsz. térdepely le. és ugy. eloször, imádgyad szivedböl az Istent. mint örökös uradot. és teremtödöt. az kitöl vetted mind azt az mi vagy, és az mid vagyon.

2. Adgy hálákot néki, mind azokért az jó tételményiért. mellyeket vettél tölle, azért az kegyelmiért hogy teremtet tégedet. hogy meg váltattál az ö fia az kristus Jesus érdeme által. hogy keresztényé tett. fiává az közönséges anyaszent egyháznak. **[48b:]** hogy az üdvességedhez valo igazságokra oktattatál. és más egyéb jó tételményiért. mellyeket tapasztalsz magadban.

3 kérjed tölle egész életedben tett büneidnek bocsánattyát. az mellyekel meg bántottad jóságát. és viszá éltél jó tételményivel.

4 kérjed azt az kegyelmit, hogy az napot szolgálattyában tölthesd el. és meg ne báncsad, magadban fel tévén hogy semmi halálos véteknek cselekedetire nem állasz. az alkalmatoságokot el kerülöd. visgáld meg elöre. miben eshetel az nap.

5 Az napi munkádot, ajánlyad néki. kérjed arra áldását, és vezérellyen ugy kegyelmivel, hogy semmit ne cselekedgyél az mi Isten szerént ne légyen. az az. semmit az ö parancsolattya ellen., semmit mást, csak ö általa.. az az. az ö kegyelme által. semmit mást. csak ö érette. az az. az ö dicsöségire.

Ajánlyad magadot. az Boldogságos szüz, az örzö angyalod. és az patronusod gondviselések alá. mind ezeket buzguságal vigyed végben. és abban bizonyos légy. ha hiven követed ezeket. meg találod az bölcseséget. valamint maga mondgya. *azok az kik reggel vigyázásal keresnek, meg találnak engem.**

*prov. 8.

[305] cselekedgyed, [*le* szótag újra leírva a szó fölé, tintafolt miatt.]
[306] erövel ⟨let⟩ kel lenni
[307] arrol ⟨ki⟩ az ki

Tizenkettödik rész

Az estvéli imádságról.

K Az estvéli imádságot, sem kel tehát el mulatni?

F. fiam, hogy ha szükséges az napot jol kezdeni, hasonlo képpen szükséges aztot jol végezni, az ó testámentumban, minden reggel és estve áldozatnak kelleték[308] lenni, ebböl láthatod [**49a:**] hogy az Istent imádnunk kel az napnak kezdetin, és hálákot kel néki adnunk annak végin.

Az te hivatalodnak leg föveb része ez iránt, lelked üsméretinek[309] meg visgálásából áll. ez pediglen ollyan dolog, az mellyet el nem kel mulatni. hogy ha elö akarsz az jó[310] erkölcsben menni, elöször, ez igen hatalmas orvosága, rosz szokásid meg gyogyitására, hogy el kerüllyed az vétekben valo esést. vagy hogy abbol ki kelhess, ha abban estél, 2. hogy meg tartcsad az halálos vétek ellen valo gyülölséget. és az akaratot. hogy azt többé azt[311] nem követed. ez nélkül az gyakorlatoság nélkül, nagy fogyatkozásban eshetel. hogy ha el mulatod, halálos vétekre vezet. 3. mint egy el aluszol az vétekben. ha szándékod nincsen abbol fel kelni, 4. ez által az exercicium által gyonásidot könnyebé tészed, az halálról elöre gondolkodván, még elöre készited magadot az jó halálra, és még elöre meg itéled magadot. valamint az bölcs mondgya. az itélet elöt visgáld meg magadot. és irgalmaságot találsz, mikor az Isten elöt lészesz. ✳. ✳ Eccles. 18.

Vigyáz hát erre kedves fiam. és vid végben ezt az sz. dolgot. minden estve. ekeppen cselekedvén.

Estve mikor le akarsz fekünni térdepely le.

Elöször, Imádgyad tellyes szivedböl az Istent., alázatoságal valo hálákot adgy néki. mind azokért az jókért, mellyeket vettél jóságától., és föképpen azért hogy azon nap meg tartot. és meg oltalmazot az szerencsétlenségektöl.

2. kérjed kegyelmit. hogy meg üsmerhesed vétkeidet

[308] kellétek [Ékezethiba.]

[309] üsméretinek [*i—é*-ből javítva.]

[310] az jó ⟨el⟩ erkölcsben

[311]✶ azt [Beszúrás 1744-ből; az előzőt nem törölte, bár az egyik fölösleges.]

mellyeket[312] azon az napon cselekedtél. ö tölle bocsánatot kérhess, és magadot meg jobbithassad.

3. visgáld meg lelked üsméretit azokrol az vétkekröl mellyeket leg gyakrabban cselekeszel. erre valo nézve szám-
[49b:]láld elö minden cselekedetidet reggeltöl fogva estig, és jegyezd fel elmédben vétkeidet, visgáld meg, ha voltalé azon nap valamely kisértetben. abban[313] mikepen viselted magadot, annak adtálé helyt. vagy is állottálé ellene. nézd meg kivel társalkodtál azon nap. valami roszat nem cselekedtélé. nem beszéltélé, rosz példát nem adtálé, az napot joban töltöttedé, vagy haszontalanul.

4. Az mely vétkeket fel jegyczedtél, azokért legy töredelmeségel., és alázatoságal kérj bocsánatot Istentöl. magadban fel tévén. hogy másnap magadot meg jobbitod.

Óh kedves fiam, ha[314] pediglen szerencsétlenségböl az mái napon valamely halálos vétekben találtál volna esni, imádkozo hellyedböl fel ne kely addig, valamég elégségesen meg nem siratod nyomoruságidot. és valamég meg nem szánod bánod hogy oly nagyon bantottad meg, az te szent és imádásra méltó Istenedet. kérj tölle bocsánatot töredelmes szivel. és fogad fel elötte, hogy azt meg fogod gyonni mentöl hamaréb.

Kérjed kegyelmit hogy abban az nyomorult állapotodban meg ne haly, fiam leheté az embernek, félelem. és nyughatatlanság nélkül el aluni midön lelke üsmerete meg van terhelve halalos vétekel. hogy ha pedíg az félelem meg nem szállotta szivedet, ugy tekintcsed keménységedet. mint az ördögnek kelepczéit. mellyet elödben tészen. hogy az kárhozatban ejtcsen.

5. Ajánlyad Istennek lelkedet és testedet. kérjed oltalmazon meg az éteczakán minden szerencsétlenségtöl. fökép az vétektöl. kérjed az boldogságos szüzet. az örzö angyalodot. patronusodot. és minden szenteket.

Valamint hogy az napnak kezdetin az jó életre valo kegyelmit kéred az Istennek. hasonlo képen annak végin, az

[312] mellyeket [*ket* — soreleji margóra írva, elválasztás után.]
[313] abban ⟨//⟩ mikepen
[314] ha ⟨pedlen⟩ pediglen

jó halálra kérjed. mint hogy az napnak vége, az mi utolso napunknak[315] végit jedzi, azért kedves fiam napjaidot ugy végezed. valamint életedet akarod végezni.

[**50a:**] *Tizen harmadik Rész*
Az Szent Miséröl.

K.. Az kristus rendelteé az szent misét?

F. Az szent misének áldozattya leg föveb lévén az töb titkok közöt, ez ollyan áldozat mellyet az kristus jesus maga rendelt, és az melyben az ö testinek és vérinek ajánlása által, elöször, az Istent tisztellyük, az melynél is nem vehet nagyob tiszteletet. 2. méltán valo hálákot adunk néki jó tételeményiért, 3. kegyelmit nyerjük büneink bocsánattyára. 4. kegyelmeségit. és gondviselésit meg nyerjük[316] magunknak. az ó testamentumban rendeltetet négy féle áldozatnak hasznai. fel találtatnak az szent mise áldozattyában. sokal nagyob. és szenteb erövel, és hatalomal. latreuticum.[317] Eucharisticum propitiatorium, impetratorium,[318] ezek valának az ó testámentum béli áldozatok[319]

Az kik[320] ollyan boldogok hogy el mehetnek erre az szent áldozatra. részesülnek az fellyeb emlitet négy féle haszonban. és azok kegyelmet vésznek, hogy[321] ha ugy halgattyák az mint kel.

Ahoz pedig három dolog szükséges. figyelmeteség, tisztelet, és áitatoság. figyelmeteség, hogy az elméd[322] jelen lévén, figyelmetes légy arra sz. dologra. tisztelet. mert külsö képpen is nagy csendeségel kel lenned, és nagy lelki tiszteletel ahoz az sz. áldozathoz. mivel még az angyalok is félelemel, és

[315] napunk⟨ot jedzi,⟩nak végit jedzi,

[316] meg nyerjük [*r*—*j*-ből javítva.]

[317] latreuticum. [*cum* — beszúrás.]

[318] Eucharisticum propitiatorium, impetratorium, [Mindhárom szó eredetileg *a*-ra végződött; *um*-ra javította Mikes.]

[319]* ezek valának az ó testámentum béli áldozatok [1744-i beírás az új bekezdés elé.]

[320] * kik⟨nek az a szerencséjek van⟩ ollyan boldogok [A javítás a törlés fölé írva 1744-ben.]

[321] hogy ha [*o*—*a*-ból javítva.]

[322] az elméd ⟨l⟩ jelen lévén,

rettegésel vannak ót jelen. áitatoságbol,[323] és nem szokásbol, valamint sokak[324] cselekesznek. hanem aval az szándekal. hogy részesülhes annak az szent áldozatnak hasznaiban, hogy ót imádgyad az Istent köteleséged szerént, hálákot adgy néki[325] jó tételményiért. kérvén hogy irgalmazon meg néked, adgya szent malasztyát, föképpen azt az kegyelmit hogy övé lehess tellyeségel. és elhess örökké az ö néki valo engedelmeségben. **[50b:]** Igyekezél[326] azon fiam hogy minden nap jelen lehess azon az szent áldozaton. de arra vigyáz hogy ez az három dolog mindenkor az elmédben legyen. figyelmeteség, tisztelet. és az áitatoság.

Az mise alat. pedig azokot az imádságokot mondgyad, mellyeket az pap mond. hogy[327] ha pediglen nem lehet. az miséhez valo imádságokot.

Tizen negyedik Rész

Az munkárol. és az idönek töltésiröl.

K. Véteké valamely munka nélkül tölteni az napot.?

F. Igenis vétek, mert nem elég jól kezdeni, és jol végezni az napot. hanem azt szükséges valamely hasznos és tiszteséges munkában tölteni, holot nincsen semmi, az ki ugy ellenkezék az jo erkölcsel, és az ki oly[328] baráttya volna az rosznak. mint az henyélés. föképpen az iffiuságban. az mint ez után meg mondom. azert fiam ha igazán akarsz az jó erkölcsben élni. hitesd el magadal. hogy az henyélést tellyeségel el kel kerülni, és magadot rended szerént valo munkában foglalni, halgasad mit mond az bölcs.

fiam halgas engem. és meg ne vesd[329] *intésimet, és végre meg látod hogy hasznosok lésznek. legy gyors és szorgalmatos minden munkáidban. és azal az betegségeket el kerülöd,* ∗ it mind az testi, mind az lelki betegségekröl beszél. mivel az henyéles

∗ Eccl. 31

[323] áitatoságbol, [*bol* — *gal*-ból javítva.]
[324] sokak ⟨ ∫ ⟩ cselekesznek.
[325] adgy néki ⟨/⟩ jó tételményiért. kérvén [A törlés valószínűleg egy megkezdett *k* vonala.]
[326] Igyekezél [*I* — *i*-ből javítva.]
[327] hogy ⟨a⟩ ha
[328] oly ⟨jo⟩ baráttya
[329] vesd ⟨kérés⟩ intésimet,

meg gyengitti az testet. az sok rosz humoroknak meg szaporodások miat. nem aláb valo képen cselekszik az lélekel. söt nagyob veszedelemel., mert hajlandová tészi az rosz erkölcsre. és valamint hogy az testnek szükséges az járás az egészégre valo nézve, hasonlo képpen szükséges az léleknek az munka.

[51a:] fiam foglallyad magadot szorgalmatosan. ollyan munkában, az mely hivatalban tett az Isten. és azt ne ugy tekintcsed mint valamely nehéz dolgot. hanem mint ollyan foglalatoságot., mely az Istentöl adatot néked. az üdveségednek szolgálattyára. és azért hogy el kerüllyed az henyelést. mely annya minden rosznak. és óka az iffiak veszedelmének, ajánlyad magadot minden regel az Istennek munkádot. és kérjed arra áldását, és hogy azt mivellyed dicsöségire, és lelked üdveségire

Hogy ha pediglen minden renden lévö embereknek szükséges ez az intés, az tanuloknak még leg szükségeseb. hogy ha arra hivatatál, inkáb kel abban munkálkodni, mint sem más féle állapotban. nem csak azért hogy az Isten abban tett[330] tégedet, és hogy az henyélést el kerüllyed, hanem azért, hogy ha rest vagy abban az állapotban, az alkalmatos idöt el veszted. az tanulásra, az mely is az iffiuságnak ideje, azt pediglen soha helyre nem hozhatod. midön pedig idöseb[331] lészesz, semmi becsületes állapotra nem mehetz. ezt sokakon láttyuk történi. az kik is el vesztegetvén az tanulásnak idejét. az után henyélöké, és haszontalanoká löttek. minden jóra egész életekben. oh fiam vigyáz arra, hogy azt az drága idöt el ne veszesed. mert azért számot adcz az Istennek. az irás mondgya. *az ki tudatlan, az tudatlan lészen.* ✳. *az ki nem akar tanulni, nyomoruságban esik* ✳ ✳1 cor. 14. ✳prov. 17

Tizen ötödik Rész

Az magok meg üsmérése igen szükséges az iffiaknak[332]

K. Szükségesé tellyeségel. hogy az ember magát meg üsmérje?

[330] ✳ tett [Beszúrás. 1744?]
[331] idöseb ⟨ ⟩ lészesz, semmi
[332] iffiakk

F. Fiam, az magad meg üsmérése, leg hasznosab, és leg szük[**51b:**]ségeseb modgya, **az** jó erkölcs el nyerésire, ugyan azért is jovallyák azt az auctorok. kik az kereszténi életröl irtak. még az pogányok is azt oly nagyra becsülték. közönségesen azt is tartották. hogy ez az két szó, *üsmérd meg magadot.* az égből jött volna.. arra valo nézve. az apollo templomának kapujára irták.

Az magad meg üsmérésen pedig azt kel érteni. hogy magadot gyakorta, és kedvezés nélkül meg visgállyad. abbol észre vehesed indulatidot, hajlandoságidot, rosz erkölcsidnek eredetit. hogy azután ezeket meg jobbithassad.

Minden embereknek szükséges hogy magokot meg üsmérjék. és azok kik azt el mulattyák, egész életekben az rosz erkölcsben maradnak, de kivált ez az iffiaknak szükséges. mert az hajlandoságok akor kezdenek bennek mint egy ki csirázni, hogy ha azt el mulattyák, nagyon fel nönek, és meg erösödnek, szükséges tehát hogy azokot meg visgállyák és meg üsmerjék idején. két okbul. elöször. mert még eleinte sokkal könnyeb azokot ki gyomlálni. és el veszteni, hogy sem[333] azokot jóvá tenni, mikoron már nagyá lettek.

2. Mert valamint sz ambrus mondgya: hogy soha keményeben nem kiserti az ördög az embereket. hanem mikor láttya valamely hajlandoságokot kezdödni bennek. akor az nevelö okokot fel gerjeszti, és nékik tört keszit ✳.

✳tunc maxime insidiatur[334] adversarius quando videt in nobis passiones aliquas. generari, tunc fomites movet laqueos parat. St. ambr. l. 1 offici 4.

Ezekre valo nézve, arra intelek hogy magadot meg üsmérjed, mert az igen szükséges és hasznos, erre nem én intelek hanem az sz lélek az bölcs által, *fiam az még élsz probáld meg elmédet, és az mi gonosz. abban néki ne engedgy*✳ ismét másut, *ne üzed az te gonosz kivánságodot. és tartoztasd* [**52a:**] *meg az te hajlando kivánságodot. ha az te szivednek kivánsága szerént cselekszel. az te ellenségid az kik irigykednek te reád, örülnek te rajtad* ✳

✳ Eccl. 37

✳ Eccle. 18.

Az bölcs az jovallya tehát az iffiaknak. hogy meg üsmerjék hajlandoságokot. és azokot meg tartoztassák ha roszak, ezt

[333] ★ hogy sem ⟨öket⟩ azokot [*azokot* ⟨öket⟩ fölé írva. 1744. Ettől kezdve e későbbi javítások tintaszíne kissé világosabb.]

[334] insi⟨a⟩diatur

az elsö tudományt kel tudnod, és idején kel meg tanulni, hogy követhessed egész életedben. mert ez, az tudományoknak tudománya, az többi ez nélkül haszontalanok. mivel mit használ mindent tudni, és magadot nem tudni. *az tanulást. az magadon valo üsméreten*[335] *kezd el,* mondgya sz bernard, *hejában terjeszted az elmédet az idegen dolgokra. hogy ha magadot el felejted, akármi nagy bölcseséged legyen, de ha magadnak nem vagy bölcs, semi bölcseséged nincsen, bár jól tudnád is az hit agazattyárol valo titkokot. az egész földet, az eget, és az tengernek minden melységeit üsmernéd is. de ha magadot nem üsméred, ollyan vagy, mint az ki fundamentum nélkül épit. nem állando, hanem romlando epületet csinál.* ⁎ hasonlo dolog[336] történik azokon. kik el mulattyák magokot meg üsmérni. valamint járt egy philosophus. az ki is egyszer az többi közöt ollyan nagy figyelmeteségel nézte az csillagok járásit, hogy magára nem vigyázván egy mély veremben eset. odais veszet.

⁎. a te tua Consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia te neglecto. quid tibi prodest si universum lucreris. te unum perdens, et si sapiens sis, deest tibi ad sapientiam si tibi non fueris. quantum vero.? ut quidem senserim ego totum, noveris licet omnia misteria, noveris lata terrae, alta coeli. profunda maris si te nescieris eris similis aedificanti sine fundamento. ruinam non structuram faciens. s. bernard. l. 2 de consideratione c. 3.

Nagy gondod légyen hát fiam magadot meg üsmérni. és hajlandoságidot meg mértékleni, jó idején tanuld meg hogy nem kel mindenben követni indulatidot, és az szived hajlandoságit. mivel sokan vannak. és azoknak ellenek kel állanod minden tehetcségedel az Isten kegyelmivel. hogy pediglen erre az üsmerettségre és mértékleteségre juthass. harom dolgot adok elödben

1.ször. szoktassad magadot arra, hogy gyakran meg visgállyad micsoda hajlandoságid vannak., micsoda roszra[337] vagy leg hajlandób, meg látod, hogy mindenkor találsz ollyat, az ki benned uralkodik. ugy mint, az kevélység, az harag, vagy az gyönyörüségnek szeretete. vagy más effélék. némelykor pediglen ollyanokot fogsz találni. kik helyel helyel kezdenek neve-[**52b:**]kedni benned, meg is gyarapod-

[335] üsméreten ⟨d⟩ kezd el,
[336] dolog történik [*d*—*t*-ből javítva.]
[337] raszra [Íráshiba.]

nak. hogy ha idején eleit nem veszed, némelykor[338] pediglen az oktatást nem fogod szeretni, és az engedetlenségis beléd szivárkozik, nemelykor az resztcség, gyakorta az tisztátalanság. hazugság, ravaszság. sokszor az ember szollás, esküvés, vagy pediglen az gyülölség, boszu allás. és töb illyenek, azért arra vigyáz, hogy mikor ezeket magadban észre veszed, mentöl hamaréb magadbol ki irtcsad.

Principes obsta, sero medicina paratur.
Cum mala per longas, invaluere moras.

2. Mint hogy tellyeségel magunkot meg nem üsmérhettyük. leg inkáb iffiu korunkban. arra valo nézve keresed az alkalmatoságot hogy mások meg intcsenek rosz hajlandoságidról. fökép kik már téged üsmérnek, kiknek kezek alat vagy, de mindenek felet[339] az gyontato atyád, az intést pedig jó néven vegyed, az nehezen ne esék, mert jovadra válik.

3 Mindenek felet kérjed az Isten kegyelmit az magad meg üsmérésire. oh Istenem világosicsad meg lelkemnek setétcségit. had üsmérhessem meg azt. ami[340] néked bennem nem tetczik. és jobbittsam meg szent kegyelmed által. gyakran el mondgyad sz. agostonal. ezt az imádságot, *oh Istenem had üsmérjem meg magamot. és had üsmérjelek meg*, fiam a[341] leg szükségeseb. hogy magunkot, és az Istent meg üsmérjük, az elsö az alázatoságra, és az jó erkölcsre vezet, az masik az Istenhez valo szeretetre. az mely. az tökélleteségnek koronája.

Tizen hatodik Rész

Hogy az jó könyveket kel olvasni

K Minden féle könyveket, nem kel[342] hát nékünk olvasni?

F. Fiam néked erre az bölcs meg felel. *az bölcs ember* **53a:**] *az regieknek bölcseségit keresi, és magát az prophetáknak olvasásában foglallya*, az az. szent[343] dolgokrol olvas, ezt az modot adgya néked az bölcs az jó erkölcsre.

[338] némelykor [*y* — *l*-ből vagy megkezdett *k*-ból javítva.]
[339] mindenek feled [*feled* — *felet* helyett.]
[340] ★ a⟨z⟩mi [*mi* ⟨z⟩ fölé írva 1744-ben.]
[341] a [Beszúrás.] leg szükségeseb ⟨az.⟩ hogy
[342] ★ kel [Beszúrás. 1744.]
[343] az az. szent [*sz* — *az*-ból javítva.]

Tudos ugy lészesz, ha az tudományokot tanulod,[344] jó erkölcsü pedig nem lész. hogy ha az jó erkölcsöt nem tanulod, meg mutattam ide fellyeb, hogy az oktatás szükséges az jó erkölcs meg tanulására. oktatást pedig nem vehetz mindenkor az mesterektöl, hanem az jó könyvekböl, ollyanok mellet mindenkor nem lehetz kik az jó erkölcsnek uttyára tanittsanak. mert noha az ö intések, oktatások. és tanácsok. meg[345] maradgyon is egy darab ideig elménkben. de azokot hamar el felejtyük. hogy ha csak jó könyveket nem olvasunk. és sz. dolgokrol nem elmélkedünk.

Mert minek utánna az bölcs azt mondgya. hogy az ki bölcs akar lenni, szükséges az bölcsek oktatását halgatni, azt is hozzá tészi, hogy elmélkedni, és tanulni kel az Isten törvenyit. *gondolkodgyál az urnak parancsolattyárol tökélletesen. és az ö hagyományirol elmélkedgyél mindenkor* ✳. ✳Eccl. 6.

Az Isteni szeretet ollyan mint az tüz, az mellyet jó gondolatokal kel táplálni, az nélkül meg gyengül és el aluszik, az jó gondolatokot pedig az Istenes könyvekben kel keresni.

Az Isten, az könyvek olvasása által téritette meg szent agostont. hortensius nevü könyvnek olvasásán kezdödöt. és az uj testamentumnak olvasásán végzödöt. midön az égböl az az[346] szozat adatot néki. tolle lege. vegyed olvassad.

Szent serapius meg térésit is az evangeliumnak olvasása cselekedte. mivel az, az ö szivit ugy meg hatotta. hogy minden jószágát el[347] hagyván, minden köntösit az szegényeknek adván. az uj testamentumot az honya alá tévé, és ugy járt az uttzákon, mondván. ille me spoliavit. ez fosztot meg engem. oh micsoda ereje van az sz dolgokrol valo olvasásnak.? [**53b:**] leheté aval oly keveset gondolni?

De mint hogy nem elég az jó könyveket csak olvasni haszon nélkül, azért elödben adom micsoda modal kel azokot olvasni.

1: Csak azért ne olvass hogy tudgy, és hogy az elmédnek tégy eleget. hanem azért olvass. hogy tanuly jól élni. és hogy hasznos légyen, az olvasás elöt egy kevesé emeld fel elmédet

[344] tanulod, ⟨de⟩ jó
[345] mert maradgyon [*mert* — íráshiba *meg* helyett.]
[346] az az ⟨jöt.⟩ szozat adatot [Törlés a sor elején.]
[347] el ⟨adván.⟩ hagyván,

az Istenhez. kérvén kegyelmit, hogy valamit abbol tarthass meg oktatásodra.

∗Christum[348] alloquimur cum oramus, illum audimus cum divina legimus oracula. S. Ambr. l. 1. offic. c. 20.

2. Mindenkor tisztelettel olvass. meg gondolván hogy az Isten beszél néked az könyvben, az sz attyák azt mondgyák. hogy mikor imádkozunk. az Istennek beszéllünk, mikor pedig olvasunk ö beszél minékünk. ∗

3 Sok könyvet ne olvass. hanem egyet, vagy kettöt, ollyat. mely az jó erkölcsre emellyen. ollyan jó könyveket szerez magadnak. hogy lelked táplálására legyenek.

4 olvass rendel. az elein el kezdvén mind végig. más képpen nem lészen hasznodra.

5 Egyszere keveset olvass. de lassan. figyelmetesen. azután elmélkedgyél arrol, és kövessed.

6 Ólvass gyakran. minden nap. vagy is némelykor egy hétben. fö képpen vasár napokon. és innepeken.

7 Csak egyszeri olvasásal egy könyvet meg ne elégedgyél. hanem egy nehányszor olvasd el. meg is látod, az másodszori olvasás, hasznosab lesz, az elsönél, mivel jobban fogod érteni, jobban meg tartod, és inkáb is fogod azt követni.

Ezekre vigyáz hát fiam, és kövessed hiven, holot azért látunk annyi iffiakot ollyan kevés haszonal olvasni az könyveket., hogy nem ugy olvasák az mint kéne., az mit olvasnak nem szeretik, elméjeket arra nem függesztik. nem **[54a:]** figyelmetesek. és arrol nem elmélkednek. abbol láttzik, hogy nincsen szándékok az jó erkölcsben valo elömenetelre. az kik pedig az jó könyveket kedveségel olvasák. jele az, hogy az Istenes életre akarjak adni[349] magokot. és abban meg maradni akarnak

Tizen hetedik Rész
Az jó[350] társaságrol.

K. Szükségesé, hogy azjó társaságot[351] meg tudgyam választani?

F. Fiam ha jó erkölcsü akarsz lenni, jó erkölcsüekel társalkodgyál. semmi ugy eröt nem vészen az elmén, mint

[348] Christum [*h*—*ri*-ből, *r*—*s*-ből javítva.]
[349] ∗ adni [Beszúrás. 1744.]
[350] Az jó ⟨baráttságról⟩ társaságrol.
[351] társaságot [Második *s*—*g*-ből javítva.]

az jó, vagy az rosz példa, mivel az ember termeszet szerént hajlando azt cselekedni, az mit másoktól lát. hogy ha az emberek arra hajlandok. az iffiak annál inkáb.

Erre valo nézve az iffiaknak. kik az jó erkölcsre vágynak. nem lehet job tanácsot adni, mint hogy az jó társaságot meg válaszák.

Az jótársaságban formáltatik az elme az jó erkölcsre. abban mások jó példáját látván, magad is azt követni igyekezel. mind beszédedben. mind cselekedetedben. magadot hozájok szabod. az jó neveltetet elme. szégyenli magát meg győzetni az hozája hasonloktól. az pedig jele az rosz elmének, és az meg általkodot elménck az roszban. midön másokot lát jót cselekedni, maga pedig meg marad az roszban. annyi sok példák közöt.

Halgassad mit mond néked az bölcs. *az bölcsekel, és az értelmesekel tanácskozál. és igaz férfiak legyenek azte vendégid.** mert az ki jár az bölcsekel, bölcs lesz. * ∗Eccli. 9. ∗prov.[352] 13.

két féle jó erkölcsü emberek vannak. kiknek társaságokot kel szeretned. **[54b:]**

Elöször. Azoknak az bölcs embereknek, kik tégedet mind az idövel, bölcseségel. és az jó erkölcsel felyül haladnak, ezt az tanácsot az bölcs adgya. *az vén embereknek sokaságában álly. és az ki bölcs, ahoz adgyad magadot.** Szent ambrus hasonlo intést ád az iffiaknak, *igen hasznos az iffiaknak hogy az értelmes és az bölcs embereket kövessék. az nagyon szolgál az jó erkölcs meg tanulására. és jelit adgyák jámborságoknak, az iffiak kik az bölcs emberekel társalkodnak, meg mutattyák hogy követik azokot. az kikhez adgyák magokot.**. ∗Eccli 6.

∗adolescentibus quoque utile ut claros et sapientes viros sequantur. et ad instructionem itaque[353] bonis jungi plurimum proficit et ad probitatis testimonium. ostendunt enim adolescentes eorum se imitatores. esse. quibus adhaeserint s. ambr. l. offic c. 20.

2 Azokal társalkodgyál. az kik veled egy idösuek. és jó erkölcsüek. ezeknek példájokot inkáb az elmédben vészed, és öket inkáb követed, de jól meg kel azokot választani, követvén az szent hieronimus tanácsát. ollyan társaid legyenek, kiknek társaságok kissebségedre ne légyen. ne is

[352] Eccli.9. ⟨E⟩ prov.13.
[353] itaque ⟨jungi⟩ bonis jungi

légyenek annyira czifrák, mint jó erkölcsüek, és ne arra legyen gondgyok hogy hajokot meg fodorittsák, hanem hogy magok elöt visellyék az szemérmeteséget. és az tisztességet*. visgáld meg fiam hogy ha illyenekel tarsalkodolé, hogy ha illyeneknek[354] szereted társaságokot, kövessed szép erkölcsöket, jó cselekedeteket. és ne légy utolso az te teremtödnek szolgálattyában.

*tales habe socios quorum contubernio non infameris non ornentur veste. sed moribus. nec calamistro crispent comas. sed moribus pudicitiam policeantur. s. hiero epist. ad nepotianum.

Tizen nyolczadik Rész

Az Bóldogságos szüz, és sz. josephez[355] valo áitatoságról

K. Szükségesé az[356] jó erkölcshöz, az Boldogságos szüzhöz valo áitatoság?

F. Fiam igenis szükséges, mert az ö esedezése nagy erejü az Istenél, senki is kegyelmit jobban meg nem nyerheti, ö az tökélleteségel valo példája az jó erkölcsnek.

Az Isten. és az ö szent fia után, leg inkáb ezt az szent szü-[55a:]zet kel szeretnünk és tisztelnünk, az Isten annyának nagy méltóságos voltáért. az mely méltóság sokkal fellyeb emeli ötet minden teremtet állatoknál,

Az ö esedezése által szükségünkhöz valo segittséget veszünk tölle, olly kedves is az Isten elöt, hogy mindent meg nyerhet tölle, és ollyan jó, hogy esedezik érettünk annya lévén, kérésit meg halgattya. nékünk is anyánk lévén, meg nem vonhattya érettünk valo esedezésit, midön hozája folyamodunk., az mi nyomorusaginkot érzi, az mi szükségeinken szánakodik, üdveségunkért ha kérjük, meg nyeri nékünk, sz. bernard azt méri mondani *hogy soha meg*[357] *senki ugy nem hitta szükségiben segittségül. ezt az irgalmaságnak annyát. hogy ne érzette volna segittséginek hasznát.**

*s. bernard serm. 4. de assump.[358]

[354] ★ illyenekk [Második *k* és a rövidítésjel — utólagos beírás más színű tintával;] szereted [*t*—*s*-ből javítva 1744-ben.]

[355] josephez [Szóvégi *e* javítva egy hosszú szárú betűből.]

[356] az ⟨Boldo⟩ jó erkölcshöz, az Boldogságos

[357] meg [Íráshiba *még* helyett.]

[358] de as-⟨sump.⟩sump.

Hogy ha az Boldogságos[359] szüz ollyan jósággal vagyon minden emberekhez. leg inkáb az iffiakhoz különös jósággal vagyon. mert tudván hogy gyengeségek nagyobak., szükségek nehezebek. fökép az tisztaság meg tartására. az melynek is különösön gondviselöje. az historiák tele vannak ollyan szentek példájival. kik ezt az nagy jó erkölcsöt meg tartották. ennek az szüzek királynéjának gondviselése által. azt láttyuk minden nap. hogy sokan meg gyözik, mert esedezésihez[360] folyamodnak., és az jó erkölcsben elö mennek az ö segittségiböl, és az Istentöl nékik nyert kegyelemböl.

Légy áitatossággal fiam ahoz az sz. szüzhöz. de az Istenért ugy ne cselekedgyél mint azok. kik minden áitatoságokot abban tarttyák, hogy egy nehány imádságokot el mondván, azt is szokásból inkáb mint áitatoságbol, aval nem gondolnak, hogy ötet meg szomorittsák oly életel. mely tele halálos vétekel. oh. Istenem micsoda áitatoság az? az anyának kivánnak tettzeni. és az fiat mindennap meg feszittik. vérit labokal tapodgyák. és kegyelmit meg vetik. nem ezé ellensége lenni az fiunak és az anyának.?

[55b:] Oh kedves fiam, az te áitatoságodnak,[361] más félének kel lenni. mind nemesebnek. mind szentebnek., hogy pediglen világosabban meg értethesem veled, ha igaz fia akarsz lenni ennek az szüznek. négy dologra vigyáz.

1 Örizd[362] meg magadot hogy halálos vétekel meg ne bántsad, és annyai szivit[363] meg ne szomorittsad. az ö fiához valo tiszteletlenségedel, és lelked el vesztésivel. hogy ha abban az szerencsétlenségben esel, forduly hamarságal hozája, és közben járod lévén, meg engeszteli fiát, ellened valo haragjában. mert ö az oltalma, mind az bünösöknek, mind az igazaknak,, csak igazán meg térö szándékban

[359] ★ Boldogságos [Szóvégi *s*—*t*-ből javítva;] szüz [beszúrás 1744-ben.]

[360] esedezésihez [Harmadik *e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

[361] áitatoságodnak, ⟨mind⟩ más félének kel lenni. mind

[362] Örizd [*z* — javítva olvashatatlan betűből.]

[363] szivit ⟨azal⟩ meg ne szomorittsad. [A margószövegben:] affectũ

legyenek., midön hozája folyamodnak. valamint sz. bernárd mondgya ✳

✳non aspernatur affectum praeducem. ingens desiderium, inundationem lachrymarum assiduitatem precum. quorum libet etiam peccatorum. si tamen laverint a malitia cor. s. bernard. serm. 1. super salve regina

2 Szeressed, és kövessed jó erkölcseit. fö képpen alázatosságát. és tisztaságát. az többi között ezért az két jó erkölcsiért let kedves Istennél. az nála kedves, mikor láttya leg inkáb az iffiakban ezt az két jó erkölcsöt. meg is segitti kivált azokot, kik ötet követik az tisztaságban, és az alázatoságban✳.

✳. agnoscit certe. et diligit. diligentes se. et prope est in veritate invocantibus se. praesertim his quos videt sibi conformes factos. in castitate, et humilitate. ibid.

3 folyamodgyál hozája üdveségedhez valo szükségidben., arra valo nézve, mondgy minden nap egy nehány imádságokot, olvasot. vagy officiumot. minden szombaton cselekedgyél valamit tiszteségire. imádságot, böjtöt, vagy alamisnát. tisztellyed föképpen az innepeit. akor meg gyonván.[364] és komunikálván.

4 Emlekezél segittségül hini az kisértetekben., és veszedelmekben., jobban nem is tisztelheted ötet. mint ha ezekben az szorgos szükségidben hozája folyamodol. nem is találhatz. hamaréb valo segitöt ö nála. ezt sz bernárd adgya tanácsul. *hogy ha az kisérteteknek szelei fel kelnek ellened, hogy ha az nyomoruságoknak kö szikláira esel. tekincsed csillagodot. hijad segittségül mariát. az veszedelmekben. utolso szükségidben.* **[56a:]** az kételkedö dolgokban gondolkodgy mariárol. hijad segittségül mariát. az szájadban. és az szivedben légyen. és hogy meg nyerhesed esedezésinek segittségit. el ne felejtcsed követni jó erkölcseit ✳.

✳. si insurgant venti tentationum si incuras scopulos tribulationum. respice stellam. voca mariam. in periculis, in angustiis. in rebus dubiis. mariam cogita, mariam invoca non[365] recedat ab ore non recedat a corde. et ut impetres orationis ejus sufragium non deseras conversationis exemplum. homil. 2. super missus est.

Kedves fiam, ha ekepen cselekeszel, igazán valo áitatoságal lész az Boldogságos szüzhöz, az ö gyermekei köziben számláltatol.[366] anyád lévén, valamég gondviselése alat

[364] gyonván. [Tintafolt miatt a szó alá újra leírta az *on* szórészt.]
[365] non ⟨e⟩ recedat
[366] számláltatol. [*o*—*a*-ból? javítva.]

lészesz. nem esel veszedelemben.[367] tarsd meg sz. anselmusnak ezeket az szép szavait, *valamint hogy elkel annak veszteni magát. ki ezt az szüzet nem szereti, és annak aki*[368] *tölle el hagyatatot, viszontag lehetetlen annak el veszni ki hozája folyamodik. és az kit irgalmas szemeivel tekint.* ✳.

✳. sicut omnis a te aversus et despectus necesse est ut intereat. ita omnis adte conversus et a te respectus, imposibile est ut pereat. anselm. in alloq coelest. n. 27.

Ennek meg bizonyitására szép példát hozok elödben. szent brigyitta aszszonynak. egy fia lévén,[369] valamely hartzon el vesze, midön meg hallá fia halálát, nagy nyughatatlanságban vala üdvesége felöl, mivel hogy gyakran valo jelenési voltak. néki Istentöl, az melyröl egy könyvet is irt, kétszer egy más után meg jelenteték néki, az fia üdvezülése, elöször az Boldogságos szüz[370] meg jelenté néki, hogy meg segitette volna fiat halála oráján. kisértetiben véle volt. és szent halálra valo kegyelmet nyert néki. másodszor, meg jelenté néki az okát. hogy miért segitette volna fiát, mondván. hogy meg akarta jutalmaztatni nagy, és igazán valo áitatoságát az ö fianak. melyel volt hozája életiben, mert ötet buzgo szeretettel szerette. és mindenekben kivánt néki tetczeni,

Látodé fiam micsoda hasznos volt ennek az iffiunak, és más többeknekis, az Boldogságos szüzhöz valo áitatosága, néked is az hasznodra lészen, hogy ha szereted, és tiszteled azt az szent szüzet, ugy az mint meg mondottam

Az Boldogságos szüzröl beszélvén néked, el nem felejthetem az ö férjit. sz.[371] josephet. mivel oly boldog vala. hogy az Isten ötet választá gondviselöjévé fiának. mind gyermek **[56b:]** mind iffiukorában. minden szükségiben szolgálá ötet. meg szabaditá ellenségeinek üldözésitöl. gyermekségiben ö nevelte, az gyermek engedelmes vala parancsolattyának, ö is vala bizonysága, és csudáloja az gyermeknek.. ki naponként nagy bölcseséget mutat vala még igen iffiu korában.

[367] veszedelemben. ⟨tarsd⟩ tarsd meg [Törlés a sor végén.]
[368] aki [*a* — utólag beszúrva *ki* elé a sor elején.]
[369] lévén, ⟨az⟩ valamely
[370] ★ szüz [Beszúrás. 1744.]
[371] sz. ⟨p⟩ josephet.

bernárd mondgya. **[57b:]** *hogy mikor valamely kisértet ösztönöz tégedet,. vagy valamely szomoruság közelget hozád, akor hijad segittségül örzö angyalodot, és meg segit* ⁎. fiam ez igen

⁎quoties gravissima cernitur urgere tentatio, et tribulatio vehemens imminere imvoca custodem tuum doctorem[377] tuum, adjutorem tuum. in opportunitatibus, in tribulationibus. ibid.

hasznos orvoság az kisértetekben. fö képpen kik ellenkeznek az tisztaságal. mert az angyalok szeretik az tisztaságot. az is tészi hozájok hasonlóvá az embereket, követvén[378] öket ez földön, tiszta, es mennyei életekben. *nem csuda hát.* mondgya sz. ambrus *ha az angyalok meg örzik az ollyan tiszta lelkeket kik ez földön angyali életet élnek.*⁎.

⁎quid castitate decorius, quae angelum de homine facit, differunt quidem inter se homo pudicus. et angelus. sed felicitate. non virtute sed et si illius castitas felicior, hujus tamen fortior esse cognoscitur. s bernard. epist 42 s. ambros. homil 5. de virginitate.

Az örzö angyalod után tisztellyed az patronusodot. mint hogy az keresztségben az szentek nevit adgyák nékünk, hogy gondviselöink legyenek. az Isten elöt esedezenek érettünk. az ö imádságokal. és jó[379] erkölcsök követésivel vegben vihesük az kereszténi életnek köteleségit. valamint meg igérted az keresztségben. azért tisztellyed és szeresed azt. kinek az nevit viseled, ajánlyad magadot minden nap imádságában, hogy pedig segittségit vehessed, kövessed szent életit⁎

⁎debent enim in nobis aliquid recognoscere virtutibus. ut pro nobis dignentur domino suplicare. s. Augst. serm. 29. sanct.

Huszadik Rész

Az innepeknek. de fö képpen az vasárnapoknak üllésekröl.

K. Miben[380] áll meg ülleni az innepeket, abbané, mint közönségesen cselekszik, hogy azt az nyugodalomban. vagy az mulattságban töltsem.?

F. Éppen nem abban fiam, mivel az innepek üllése igen hasznos[381] az jó erkölcsre, ha azt az Isten. és az anyaszent egyház akarattya szerént viszed végben. holot ezek az

[377] doctorem ⟨tu⟩ tuum.
[378] követvén [*ö—v*-ből javítva.]
[379] jö [Ékezethiba; *jó* helyett.]
[380] Miben [*b* — javítva, talán *m*-ből?]
[381] hasznos⟨ok⟩ az jó

napok azért rendeltettek. hogy az Isten szolgálattyában foglallyad magadot. és az lelked meg szentelésiben, az kik azokot jól töltik, nagyon elö mennek az üdveség uttyában.

Az innepek rendelése, ollyan régi valamint az világ. mivel az Isten mindeneket teremtvén hat nap alat. az hetedik napot meg áldá, és meg szentelé, meg szünvén minden munkától,* azután törvént adván az Izrael népinek, meg [58a:] parancsolá, mikeppen kellesék ötet tisztelni azon az napon* másokot is rendele népinek meg szentelésire, akarván hogy azokot, az ö hozzajok,[382] jó tétemennyiért valo háláadásban töltsék.*.

*Genes. 2.

*Exod. 20

*levit 25

Az uj törvényben pedig az innepeknek számok, meg szaporodot. és mostanában, nem az szombatot. hanem az utánna valo napot szentellyük, az mi meg váltonk azon az napon valo fel támadásának emlékezetire, az szent lélek is azon az napon szállot le, más egyéb innepek is rendeltettenek. az mi meg váltásunk titkai tiszteletire.*. és az Isten

*. dies resurectionis dominicae. tantis divinarum. dispositionum miraculis est consecrata ut quidquid est a domino insignius constitutum. in hujus diei dignate sit gestum. s. leo epist. 15.

kegyelme tiszteletire, az mellyel volt az Boldogságos szüzhöz, és az szentekhez. az uj testamentumban valo ünneplésnek modgya. sokal szentebb, mint[383] sem az ó törvénykor. valamint is mondgya szent pál. *nem vit semmit tökélleteségre az törvény.*.

*hebr. 7.

Az mostani inneplésnek módgya. nem az állatoknak áldozattyában áll, mint[384] az ó törvénben, nem is csak abban, hogy magunkot az testi, és az szolgálat béli munkától tartoztassuk meg, hanem hogy még lelki képen valo tisztelettel dicsérjük az Istent. és az háláadásbol. imádságbol, töredelmeségböl, szent[385] dolgokrol valo olvasásból állyon. mert ezeken az napokon, illyen áldozatokot kiván az Isten mi töllünk,*

*offerte spirituales hostias acceptabiles. deo. per jesum christum.

[382] * hozzajok, ⟨jó⟩ ⟨valo⟩ jó tétemennyiért [⟨valo⟩ ⟨jó⟩ fölé — *jó* ⟨jó⟩ alá írva. 1744.]

[383] mint sem [Az *s* betű (hosszú ſ) *m*-ből vagy *n*-ből javítva.]

[384] mint az [*m* — *a*-ból javítva.]

[385] szent [*sz* — *es*-ből javítva.]

bernárd mondgya. [57b:] *hogy mikor valamely kisértet ösztönöz tégedet,. vagy valamely szomoruság közelget hozád, akor hijad segittségül örzö angyalodot, és meg segit* ⁎. fiam ez igen

⁎quoties gravissima cernitur urgere tentatio, et tribulatio vehemens imminere imvoca custodem tuum doctorem[377] tuum, adjutorem tuum. in opportunitatibus, in tribulationibus. ibid.

hasznos orvoság az kisértetekben. fö képpen kik ellenkeznek az tisztaságal. mert az angyalok szeretik az tisztaságot. az is tészi hozájok hasonlóvá az embereket, követvén[378] öket ez földön, tiszta, es mennyei életekben. *nem csuda hát.* mondgya sz. ambrus *ha az angyalok meg örzik az ollyan tiszta lelkeket kik ez földön angyali életet élnek.*⁎.

⁎quid castitate decorius, quae angelum de homine facit, differunt quidem inter se homo pudicus. et angelus. sed felicitate. non virtute sed et si illius castitas felicior, hujus tamen fortior esse cognoscitur. s bernard. epist 42 s. ambros. homil 5. de virginitate.

Az örzö angyalod után tisztellyed az patronusodot. mint hogy az keresztségben az szentek nevit adgyák nékünk, hogy gondviselöink legyenek. az Isten elöt esedezenek éréttünk. az ö imádságokal. és jó[379] erkölcsök követésivel vegben vihesük az kereszténi életnek köteleségit. valamint meg igérted az keresztségben. azért tisztellyed és szeresed azt. kinek az nevit viseled, ajánlyad magadot minden nap imádságában, hogy pedig segittségit vehessed, kövessed szent életit⁎

⁎debent enim in nobis aliquid recognoscere virtutibus. ut pro nobis dignentur domino suplicare. s. Augst. serm. 29. sanct.

Huszadik Rész

Az innepeknek. de fö képpen az vasárnapoknak üllésekröl.

K. Miben[380] áll meg ülleni az innepeket, abbané, mint közönségesen cselekszik, hogy azt az nyugodalomban. vagy az mulattságban töltsem.?

F. Éppen nem abban fiam, mivel az innepek üllése igen hasznos[381] az jó erkölcsre, ha azt az Isten. és az anyaszent egyház akarattya szerént viszed végben. holot ezek az

[377] doctorem ⟨tu⟩ tuum.
[378] követvén [*ö* — *v*-ből javítva.]
[379] jö [Ékezethiba; *jó* helyett.]
[380] Miben [*b* — javítva, talán *m*-ből?]
[381] hasznos⟨ok⟩ az jó

napok azért rendeltettek. hogy az Isten szolgálattyában foglallyad magadot. és az lelked meg szentelésiben, az kik azokot jól töltik, nagyon elö mennek az üdveség uttyában.

Az innepek rendelése, ollyan régi valamint az világ. mivel az Isten mindeneket teremtvén hat nap alat. az hetedik napot meg áldá, és meg szentelé, meg szünvén minden munkától,* azután törvént adván az Izrael népinek, meg [58a:] parancsolá, mikeppen kellesék ötet tisztelni azon az napon* másokot is rendele népinek meg szentelésire, akarván hogy azokot, az ö hozzajok,[382] jó tétemennyiért valo háláadásban töltsék.*.

*Genes. 2.

*Exod. 20

*levit 25

Az uj törvényben pedig az innepeknek számok, meg szaporodot. és mostanában, nem az szombatot. hanem az utánna valo napot szentellyük, az mi meg váltonk azon az napon valo fel támadásának emlékezetire, az szent lélek is azon az napon szállot le, más egyéb innepek is rendeltettenek. az mi meg váltásunk titkai tiszteletire.*. és az Isten

*. dies resurectionis dominicae. tantis divinarum. dispositionum miraculis est consecrata ut quidquid est a domino insignius constitutum. in hujus diei dignate sit gestum. s. leo epist. 15.

kegyelme tiszteletire, az mellyel volt az Boldogságos szüzhöz, és az szentekhez. az uj testamentumban valo ünneplésnek modgya. sokal szentebb, mint[383] sem az ó törvénykor. valamint is mondgya szent pál. *nem vit semmit tökélleteségre az törvény.*.

*hebr. 7.

Az mostani inneplésnek módgya. nem az állatoknak áldozattyában áll, mint[384] az ó törvénben, nem is csak abban, hogy magunkot az testi, és az szolgálat béli munkától tartoztassuk meg, hanem hogy még lelki képen valo tisztelettel dicsérjük az Istent. és az háláadásbol. imádságbol, töredelmeségböl, szent[385] dolgokrol valo olvasásból állyon. mert ezeken az napokon, illyen áldozatokot kiván az Isten mi töllünk,*

*offerte spirituales hostias acceptabiles. deo. per jesum christum.

[382] * hozzajok, ⟨jó⟩ ⟨valo⟩ jó tétemennyiért [⟨valo⟩ ⟨jó⟩ fölé — *jó* ⟨jó⟩ alá írva. 1744.]

[383] mint sem [Az *s* betű (hosszú ſ) *m*-ből vagy *n*-ből javítva.]

[384] mint az [*m* — *a*-ból javítva.]

[385] szent [*sz* — *es*-ből javítva.]

Halgassad mit mond eziránt egy nagy auctor. *hadgy el minden világi dolgokot. az lelkiekben foglald magadot. az templomban el meny, az mennyiekröl gondolkozál., az dicsöségre emeld fel elmédet. az utolso itélet eszedben jusson. az jelen valokot felejsd el, és foglald elmédet az örökké valokról.*∗. ebben áll az keresztenyi szombatnak meg tartása

∗. nihil mundanum geras. sed spiritualibus operibus vaces. ad ecclesiam convenias. lectionibus divinis et tractatibus aurem praebeas. et de coelestibus cogites. de futura spe solicitudinem geras. venturum judicium prae oculis habeas. non respicias ad praesentia. et visibilia sed ad invisibilia et futura. haec est observatio sabbati christiani. origenes. homil 23. in numeros.

Az szent napoknak ekképpen valo meg üllése, nem csak az földön innep, hanem még az égben az angyalok közöt is. söt még az Istennek is. *az kinek* (az mint[386] mondgya origyénes). az emberek üdvesége nagy innep.∗.

Az innepek szentelése nagyon szükséges. és neveli az jó. **[58b:]** erkölcset. ugyan erre az végre is rendeltettek., azért intelek arra fiam. hogy azt kereszténi képpen vid végben. és ne kövesed azokot, kik meg kissebitik az szent napokot, illetlen cselekedetekel., mert némellyek világi dolgok foglalatoságiban töltik. nem tévén semi külömbözést az töb napoktól. masok, henyélésben., és hejában valo mulattságban. mint ha az mulattság kedviért rendelték volna az innepeket., meg nem gondolván azt., hogy ha az testnek meg van tiltva az munka, azért vagyon, hogy az elme szent dolgokban foglallya magát. az kik pedig ekképpen cselekesznek,. testi képen tartyák az innepeket. és az sidokot követik. valamint sz. agoston mondgya. *hogy job volna egész nap. kapálni, mint sem tántzolni.*∗. mások pedig más rosz

∗. Est deo magna festivitas humana salus

∗observa diem sabbati non carnaliter non judaicis deliciis qui otio abutuntur ad[387] ne quitiam. melius utique tota die foderent. quam tota die saltarent. s. augst in psal. 22

dolgokban töltik ezeket az sz. napokot. vendégségekben. részegségekben. reggeltöl fogva estig az asztalnál valo ülésben, rosz beszédekben. veszekedésben. kártya, kotzka játekban. és illyen formán az Isten innepeit, az ördög tiszteletire fordittyák. az ördögnek örömire, és az Istennek

[386] **mint mondgya** [*mint — mond*-ból javítva. A margó lapalji végéből néhány betűt *(lib?)* levágtak a kötéskor.]

[387] ad [*in*-ből javítva.]

haragjára. valamint maga mondgya. *az szombatnak innepét nem szenvedhetem., és az ti innepeteket gyülöli az én lelkem.*✳

✳Isaiae. 1.

fiam ne légy hát azok közül. kik viszá élnek illyen szent és szükséges rendelésel, hanem töltcsed szentül az sz napokot. az Isten. és az anyaszent egyház akarattya szerént, az Isten szolgálattyában, és az lelked meg szentelésiben. ekképen cselekedgyél.

Elöször. mint hogy az vétek ellenkezik az innepek meg szentelésivel. vigyáz hogy az Istent meg ne bántsad azokon az napokon, mert noha az vétek minden nap utálatos legyen is. de azokon inkáb el kerüllyed. *mert az ki vét.* mondgya origyénes. *az vétkeknek ünnepét ülli.*[388] *és nem az Isten ünnepét* ✳ hogy ha az halálra itéltetet, az ki fát szedet szombat napon; mit nem érdemel tehát az. ki meg szegi azt az sz. napot halálos véteknek cselekedetivel?. ha az ollyan munka az mely **[59a:]** magában nem rosz. ellenkezik az innepel.[389] mit mondhatni az vétek ellen, mely az Istent sokal inkáb meg bántya, és az mely el ronttya szentségiben[390] az ö élö templomát. holot az kézi munka. az emberek szolgáláttyára valo, de az vétekért. az vétek szolgájává, és az ördög rabjává leszünk. valamint az kristus mondgya. qui facit peccatum. servus est pecati.

✳certum est. quia qui peccat. et agit diem peccati. non potest agere diem festum. supra nume. 15.

2. Az innepekben. mentöl gyakraban lehet. az penitentzia tartásnak szentségihez járuly. föképpen midön leg kisseb kételkedésben vagy, hogy az Isten kegyelmitöl el távoztál. holot valamely nevezetes napon, nem mégy az emberek eleiben rongyos köntösben. hanem tiszteséges köntöst vész magadra, az napnak tiszteségiért. de az Isten eleiben el mérsz menni, noha vétekel meg vagyon mocskolva az lelked. látod azokon az napokon fel ékesittik az templomot. és az öltárokot. még is te. az lelkedet, az ki az ö élö temploma., olly állapotban hagyod. az ki ö elötte utálatos? *mit használnak*, mondgya sz. leo. *az külsö ékeségek., hogy ha az belsö, tele vagyon mocsokal. és vétekel.?*✳ halgasad mit mond sz. agoston. *hogy az. a ki sem testiben, sem elméjiben meg nem tarttya az tisztaságot, az, az innepböl, gyászi, és szomoru napot*

✳s. leo. serm. 3. de quadrag.

[388] ülli.〈✳.〉 és nem az Isten ünnepét ✳
[389] az innepel. 〈min〉 mit mondhatni
[390] szentségiben az ö [*sz—az*-ból javítva.]

csinál. okát adgya *mert lehetetlen hogy annak igazán valo öröme légyen. az kit az lélek üsméret furdal. hogy az ö lelkit az ördög birja. és nem az jesus kristus*∗.

∗. qui nec castitatem custodit in corpore. nec puritatem in mente. quoties sanctu solemnitates adveniunt. in corpore videtur habere gaudium.: in corde non celebrat nisi luctum. quale enim gaudium conscientia illa habere potest. in cujus anima multis vitiis occupata, magis diabolus, probatur habere quam christus.? s. augst. serm. 275.

3. Azon légy. hogy vasárnapokon., és innep napokon.[391] az templomban el meny. az Isteni szolgálatra. sz.agoston annak nagy hasznát mondgya. mert eleinte az templombéli ének. fel buzditván ötet, meg lágyitotta[392] szivit. és böségel valo könyhullatásra inditotta. annak pedig hasznát akor kezdé jobban érzeni, midön nem csak az ének szó inditotta fel. hanem. az. az mit énekeltek. *moveor non Cantu. sed rebus quae Cantantur.* hasonlo hasznát érzed, ha jelen lész az Isteni szolgálaton, tiszteletel. töredelmeségel, és figyelmeteségel. azokra az szent dolgokra. és nem azért hogy ót az idöt töltcsed, neves, min[**59b:**]deneket néz. mindeneket köszönts, és[393] hogy ót tegedet nézenek. ez sokaknak történik, azért méltók az szánásra.

4 Soha vasárnapokon. és innepeken. ha lehet az predikáciot el ne mulassad. különosön is olvas oly dolgokrol, hogy az üdveségedre használyanak. az te beszélgetésid,[394] mulatságid, ollyak legyenek. hogy az szent napal ne ellenkezenek.

Gondolkodgyál arrol az örökké valo nyugodalomrol., mellyet az innep jelent. mivel csak egyedül. az után is kel suhajtani. elmelkedgyél az égben valo boldogságos nagy innepröl,, az hol az Istennek látása, bé tölti az boldog lelkeket. veghetetlen örömmel. oly innep nap lészen is az, mely örökké fog tartani. mondgyuk el hát fiam ezeken az napokon. az prophétával *mely igen szerelmesek az te hajlékid ó seregeknek ura., annak kivánsága miat el fogyatkozik az én lelkem. boldogok az kik lakoznak azte házadban. és szuntelen*

[391] napokon. [*p* — megkezdett *k*-ból javítva.]
[392] meg lágyitotta [*i*—*o*-ból? javítva.]
[393] és [Beszúrás.]
[394] beszélgetésid, [*l*—*d*-ből javítva.]

teged dicsérnek. boldog az, az kinek erösége tevagy. és az kinek sziviben vannak ösvényid. és az ki, ez siralomnak völgyéböl. kiván fel menni abban az kivánatos lako helyben.∗. ∗. psal. 83.

Huszon egyedik Rész

Hogy az Isteni szolgálatra, az parochialis templomban kel menni.

K. Szükségesé az Isteni szolgálatra. az közönséges templomban menni, holot azt végben vihetem az magam házamnál, mivel az énekes misék sokáig szoktak tartani?

F. Fiam nem csak szükséges, de az keresztenyi hivatalodnak egyik része abbol áll. hogy az parochialis templomban járj Isteni szolgálatra. ha ollyan helyt vagy, és az magad házánál csak akor, mikor más képpen nem lehet. hogy pedig ezt jobban meg értettesem veled, az kezdetire mégyek az dolognak, és azt kel tudnod, hogy az kristus menyben menetele után [**60a**:] az apostolok el változtatták az szombatot, és az hétnek elsö napját kezdék szentelni, arra az napra rendelék, hogy az hivek egyben gyüllyenek nagy szorgalmatoságal. együt imádkozanak. az Isten szavát halgassák. és jelen legyenek az Isteni szolgálaton.

Az apostolok cselekedetiben meg láttyuk ezt az rendelést. *az hétnek pedig elsö napján egyben gyülénk, az kenyérnek meg szegésire.*∗ szent pál az korinthus bélieknek parancsollya. *hogy az hétnek minden elsö napján mindenik tegye el magánál. az mit az Istennek ajándékbol el akar tenni.*∗ ezen az szon pedig. una sabbati, az hétnek elsö napját kel érteni. valamint sz. máthé magyarázza. quae lucescit in prima sabbati∗ ∗act. 20 ∗1 Cor. 16. ∗matth. 28.

Ezen az napon az kristus fel támadásának napját kel érteni, mely szombat után valo nap vala. ezt az napot ur napjának nevezték. valamint sz. jánosis ugy nevezi látásiban∗ ∗apoc. 1.

Az mi pedig azon az napon valo gyülekezetet illeti, az apostolok tizedik szabot rendiben, ekképen vagyon. az hivek az kik az templomban gyülnek. az nagy napokon. halgassák az szent irást, és az evangeliumot., végig az imádságon jelen legyenek. és komunikállyanak.∗.

∗. omnes fideles qui conveniunt in solemnibus sacris ad ecclesiam scripturas[395] apostolorum et evangelium audiant qui autem non perseveraverint. in oratione usque dum missa peragitur. nec sanctam communionem percipiunt. velut inquietudinem ecclesiae. moventes convenit communione privari. Canon. 10. apost.

Szent ignátz az apostolok idejében élvén. erröl beszél leveleiben, még más régi auctorok is, de fö képpen sz justinus martir, az ki az második seculumban élt. 150. és ö utánna harmincz esztendövel tertullianus.

Szent justinus az második apollogiájában szépen le irja. mit csináltak az régi keresztények gyülekezetekben. az mely is nem egyéb az szent misénél. halgassad mit mond. *vasárnap egyben gyülekeznek. mind azok kik az városban laktak. és az kik az mezön., és ót az apostolok. vagy az prophéták irásit olvasák, valamint az idö hoza magával. az olvasás után, az ki praesideál az népet arra inti hogy kövessék azokot az szép dolgokot mellyeket hallottak olvasni, az meg lévén, mindenik fel kél és imádkoznak. azután az offertoriumkor. kenyeret, bort, és vizet tesz*[60b:]*nek az oltára. az pap az dicseretre. és háláadásra valo imádságokot el mondván., az egész nép fel szoval mondgya az ament. az után az ur vacsoráját osztogattyák. mind azoknak. kik jelen voltak, az végin alamisnát szednek. és azt az pap keziben adgyák az szegények számára*∗

∗Et solis qui dicitur dies. omnium qui vel in oppidis vel rurí degunt. in eundem locum conventus fit. et commentaria apostolorum. aut scripta prophetarum quo ad tempus fert leguntur. deinde lectore quidescente praesidens oratione populum instruit. et ad imitationem tam pulchrarum[396] rerum exhortatur. postea surgimus simul. omnes. et preces fundimus et precibus peractis, panis offertur et vinum et aqua et praepositus quantum potest preces et gratiarum actiones fundit. et populus faustè acclamat amen. et distributio. atque communicatio fit oblatorum[397] unicuique.: absentibus autem per diaconos mittitur. caeterum qui copiosiores sunt et volunt. pro arbitrio suo quod visum est contribuunt. et quod ita colligitur, apud praepositum deponitur. atque ille opitulatur pupillis et viduis. et his qui propter morbum aut alium casum egent. quique in vinculis sunt. et peregrinis. et ut verbo dicam. indigentium his curator est. s. just. apol. 2.

Tertullianus az apologiájában azt mondgya. hogy az keresztények egyben gyülekeztek. hogy hathatosab légyen imádságok. és mint egy eröszakot tegyenek imádságokal. az mely igen kedves Isten elöt. az gyülekezetben az szent irásból olvastak. az hit taplálására, és az hivek erösitésére. ót szép intéseket tettek. és mikor valamelyik ollyan vétket

[395] scripturas [szóvégi hosszú ∫ — *m*-ből javítva.]

[396] pul⟨ch⟩chrarum

[397] fit oblatorum ⟨u⟩ fit unicuique.: [*fit* — téves beszúrás ⟨u⟩ fölött.]

cselekedet. az gyülekezetből ki tiltották. az igen nagy büntetés volt✳.

✳. coimus in coetum et congregationem ut ad deum quasi manu facta precationibus ambiamus orantes. haec vis deo grata est. coimus ad literarum divinarum commemorationem si quid presentium temporum qualitas aut praemonere cogit. aut recognoscere. certe fidem sanctis vocibus pascimus spem erigimus. fiduciam[399] figimus. disciplinam praeceptorum nihilo minus in culcationibus. densamus. ibidem etiam exhortationes, castigationes censura Divina nam et judicatur magno cum pondere. ut apud certos de dei conspectu. summum que futuri judicii. praejudicium est. si quis ita deliquit ut a communione orationis et conventus et omnis sancti commercii relegetur. tert. in apol. c. 39.

Azt pediglen meg kel tudnod hogy az elsö három saeculumban midön az anyaszent egyház oly nagy üldözesben vala., sokszor az hiveknek nem vala[398] ollyan közönséges helyek. az hová gyülekezhettek volna. hanem valamelyiknek az házához gyülekeztek., azt is titkon. hanem azután hogy az Istennek tettzék békeséget. és szabadságot adni az anyaszent egyháznak. az keresztény császárok alat. akor templomokot kezdének epiteni, az hová is szabadoson gyülekezhetének az hivek vasárnapokon. és innepnapokon. az ö pásztoroknak vigyázások alat.

Abban az idöben rendeltetének az parochiák, és azokban, az szent miséknek tiszteségel valo szolgáltatása., az oltától fogvást ez az rend mindenkor meg tartatot az anyaszent egyházban. az hivek mindenkor arra intettek hogy oda el mennyenek. mivel az szükséges az Isten szolgálattyára. az léleknek üdveségire, az kösség oktatására. és az anyaszent egyhazban valo rendnek meg tartására. ez köteleség alat is hagyatik

Ezt láttyuk az Conciliumokból. leg közeleb az tridentinumi conciliumbol. az ki is meg akarván ujitani az régi szokásokot. azt pa**[61a:]**rancsollya az püspököknek, intsétek arra az híveket hogy mennyenek gyakran az parochiájokban.[400] leg aláb vasárnapokon., és nagy innepeken.[401] ✳ és köteleség alat is hadgyák az hiveknek.[402] mondván, hogy szorgalmatoságal arra intsék az hiveket. hogy mindenik köteleség alat tartozzék az parochiában el menni, hogy ót

✳Concil trid. ses. 22.

[398] ★ vala [Beszúrás. 1744.]
[399] fiduciam ⟨fi⟩ figimus.
[400] parochiájokban. [*j* — javítva olvashatatlan betűből.]
[401] innepeken. [Első *e*—*o*-ból javítva.]
[402] hiveknek. [*i*—*ö*-ből javítva.]

∗. ses. 24. Cap 4.

halgassa az Isten szavát. ha csak valamely nagy dolog meg nem akadályoztattya∗

Eböl meg láthatod miképpen rendeltettek az parochiák. és az parochiákban valo Isteni szolgálatok., ezekből három dolgot tanulhatz ki, az parochiának régiségit, mi végre valo rendeltetésit, és ahoz valo köteleségedet. ha sokan keveset gondolnak evel. attól vagyon, mert sokan nem is tudgyák ezeket.

Az mi az ö régiségit illeti, ollyan régi valamint az anyaszent egyház. az végre is rendeltetet, hogy lehesen az népet nagyob rendel és könnyebségel igazgatni. lévén minden parochiának különös pásztora. ki az lelkekre vigyázon, és minden pásztornak magános anyaszent egyháza, az mely mint egy akoly, az hová az nyáj egyben gyül az lelki eledelnek vételire, hogy ót betegségiböl meg gyogyitassék. oktatásokot, és intéseket vegyenek, egy szoval, hogy ez földön lévö pásztorokban, az örökös lelki pásztort halgassák. az kinek is képit viselik, és hely tartojok, az mi pedig az köteleséget tekinti, hogy mi végre rendeltetet abbol ki tettzik, mivel oly szükséges az lélek üdveségire, és abból, hogy mit rendeltek ez iránt az conciliumokban

Ez igy lévén nem leheté azt csudálni, hogy illyen szentül rendeltetet szükséges[403] dolgot annyira meg vetik, hogy ugy tetczik mint ha már az parochiak csak az közönséges népért, az aszszonyokért, és az öreg emberekért vannak, és az töb keresztények azt meg vetik holot az elöt nagy büntetés volt mikor valakit el tiltottak az parochiából.

Az a meg[404] vetés, sok féle okokból jöhet.

Némellyek azért cselekszik, hogy attallyák az nagy misét meg halgatni, hogy azt az szent napot, nagyob henyélésben, hejában valoságban, és mulattságban tölthesék, csak kis misét halgatnak. **[61b:]** micsoda szégyen az kereszténynek ollyan keveset gondolni az innepek[405] szentelésivel, az Isten, és az anyaszent egyház parancsolattyával. és az magok üdveségekel, holot jobban szeretik nyomorultul el veszteni az Isten szolgálattyára valo idöt. hejában valoság-

[403] szükséges [*sz* — *cs*-ből javítva.]
[404] meg vetés, [*m* — *v*-ből javítva.]
[405] az innepek [*in* — *m*-ből javítva.]

ban., mint sem azt az ö tiszteletire,[406] az magok lelkek meg szentelésire, és az üdvességre valo igazságoknak halgatására forditani, erre valo nézve mondgya sz agoston. hogy azok, kik igy töltik az szent vasárnapon valo idöt, az ördög szolgálattyában foglallyák magokot. akor mikor tellyes szivekböl. Isten elöt, az imádságra kéne magokot adni*

*observemus diem dominicam. et sanctificemus illam. videamus ne otium nostrum vanum sit, sed a vespera diei sabbati usque ad vesperam diei dominici sequestrati a rurali opere atque ab omni negotio soli divino cultui vacemus. nullus se a sacra missarum celebratione separet. neque otiosus quis domi remaneat. caeteris ad ecclesiam pergentibus. neque in venatione se occupet, et diabolico mancipetur officio circum vagando, campos et silvas. clamorem et cachinnum ore exaltans non gemitum. nec orationis verba ex intimo pectore ad deum proferens. s. augst serm. 271

Mások megintlen ezt az köteleséget valamely kevélységböl hágják altal. gondolván. hogy szabadságok van az hová nékik tettzik menni az Isteni szolgálatra nem szabadcság ez, hanem az anyaszent egyház parancsolattya ellen valo járás. szent bernárd mondgya hogy ez[407] az szabadcság., nagyob minden szolgálatnál, mert el kerülvén az szabadságal, az maga pásztorát, el is tévelyedik, és az farkas hatalma alá esik. mivel nincsen az ördögnek job modgya eröt venni az lelken. mint mikor arra senki nem vigyáz, és gondgyát nem viseli.*

*o libertas servitute servilior. que me pessime addicat superbiae servituti. plus timeo dentes lupi, quam virgam pastoris. advertens nimirum cruenta bestia. quae circuit quaerens quem devoret. elongatam custodiam, heu statim insilit in praesumptorem. s. bernard epist 42.

Vannak pedig ollyanok, kik az magok dolgokal mentik magokot. de az csudalatos dolog. hogy az kereszténveknek, nem lévén nagyob dolgok az üdvességeknél, még is minek utánna az egész hetet az magok dolgában töltötték volna., az egy vasárnapot, az kit az Isten maga szolgálattyára rendelt. nem akarjak néki, és az magok üdvességeknek adni. noha igen közönséges ez az mentség, de nem türhetö, bé sem vészi az Isten, szeretném meg kérdeni azoktól, kik ezel az mentségel élnek, hogy ha magokot fel akarjáké szabaditani az vasárnap szentelésitöl, holot az Isten hat napot adot az embernek az munkára, az hetedikén azt akarja, hogy meg nyugodgyék. és az sz. dolgokban töltse.

[406] tiszteletire, ⟨forditani,⟩ az magok [. . .] forditani,
[407] ez ⟨nem⟩ az szabadcság., [*az* ⟨nem⟩ fölé írva.]

leg inkáb három dologban. hogy ötet tisztellye, az maga lelkit meg szentellye. és az örökké valoságrol gondolkodgyék. az mellyet ebben az életben kel el nyerni, azt is kerdeném [**62a:**] hogy mikor akarja magát ebben az három dologban foglalni, abban tarttyaé szentelésnek ezt az sz napot. hogy azt az maga dolgában tölti el? kivévén azt az kevés idöt, az melyben egy kis misét halgatot. azt is talám ollyan foglalatos[409] elmével, hogy az kis mise is hoszunak tetczet. kérlek hát fiam, ha ekképen élsz, hogy ezt jol meg visgállyad, és szent agostonnak ezt az intésit jol meg fontollyad. *az keresztenyeknek az meg vagyon hagyva. hogy ne dolgozanak innep napokon, fö képen vasárnapon. hogy az Istent jobban szolgálhassák, és az világi dolgokban ne foglallyák magokot, hogy magokot könnyebben adhassak az Isten tiszteletire. az mint maga is int arra az propheta által, szünnyetek meg az munkától, és tekincsétek meg, hogy én Isten vagyok; azok pediglen kik az munkában valo foglalatoságokért. meg vetik az Isten*[410] *intésit, és az szent dolgokban nem akarják magokot foglalni, nagyon félhetnek. hogy az utolso napon. midön az kapun fognak zörgetni. azt ne felellyék nékik. nem üsmérlek beneteket.: mennyetek. el töllem, hamiságnak munkási, és ekképpen az Istentöl meg vettessenek, mivel ök is nem keresték ötet, az alkalmatos idöben. az az, ez életben.*∗.

∗ideo a sanctis patribus nostris constitutum est christianis. et mandatum. ut in solemnitatibus[408] sanctorum. et maxime in dominicis diebus otium haberent, et a terreno negotio vacarent. ut paratiores et promptiores essent ad divinum cultum. cum non haberent quod eos inde retardaret incommodum, relinquerent que eo tempore terrenam sollicitudinem quo facilius possent dei intendere voluntatem. inde ipse dominus per prophetam dixit. vacate et videte quoniam ego sum deus. at hiqui diversis curis et negotiis implicati hanc sententiam dei spernunt. timeo quod in futuro judicio illis januam domini pulsantibus dominus respondeat. amen dico vobis nescio vos.: discite a me omnes qui operamini[413] iniquitatem. et qui modo deum quaerere negligunt. ab ipso tunc respuantur. s. augst serm. 251.

Intelek hát arra fiam, hogy az parochiákban szorgalmatosan el meny. és az fellyeb meg mondot mentségek, el ne fordittsanak, ugy tekintsed valamint az anyádot, mely az keresztség által hozot ez világra az kristusnak,[411] ö nevelt

[408] solem [*le—m*-ből? javítva.]

[409] foglalatos [*foglatos*ból javítva.]

[410] az Isten⟨t⟩ intésit,

[411] az kristusnak, ⟨az keresztségben⟩ ö nevelt fel, az kereszténységben.

fel, az kereszténységben. reája vagyon bizva az te lelked, és számot[412] kel néki adni éretted az Istennek, szeressed hát, valamint az gyermek szereti az annyát. légy hozzája engedelmes, tölle végyed az lelki eledelt. az tudománt, és az szenttségeket, járj szemei elöt, és az ö igazgatásában., és kövessed az apostolnak szép intésit, *engedelmesek legyetek az ti elöttetek jaroknak. mert vigyáznak ök, az ti lelkeitekért. ugy mint szám adok. hogy örömmel mivellyék azt., és nem banattal, mert az tinéktek nem használ.* ✳ ✳hebr. 13.

[412] számot [*o* — *a*-ból javítva.]
[413] operamini ⟨iq⟩ iniquitatem.

[62b:] HARMADIK SZAKASZ

Hogy micsoda akadályok fordittyák el az iffiakot az jo erkölcstöl.

Nem elég annak, az ki valakit vezet valamely uton. hogy csak az utat mutassa meg, hanem azt is meg kel néki mondani, micsoda veszedelemben eshetik. és hogy mi akadályozhattya meg uttyában. valamint raphael angyal cselekedeték. az iffiu tobiásal. az többi közöt meg szabadittá ötet az nagy haltol. az tigris parttyán. nem csak meg szabaditá attol. de még nagy hasznára is fordittá.

Azért fiam minek utánna meg mutattam volna néked az üdveség uttyát, és micsoda modal kel azon munkálodni, hogy szert tehess iffiukorodban az jó erkölcsre. szükséges azt is néked meg mutatni, micsoda akadályokra találsz azon az uton. elödben adom hát ebben, az harmadik szakaszban. micsoda akadályok szokták el veszteni az iffiakot. abban modot is adok mikeppen kerülhessed el azokot. és még abbol nagy hasznot is vehetz. az jo erkölcsben valo elömeneteledre

Elsö Rész

Elsö akadállya az iffiuság üdveséginek, az tudatlanság.

K. Micsoda akadályoztattya meg leg inkáb az iffiakot az üdveség uttyában?

F. Fiam leg elsöben az tudatlanság. mert minek elötte lehessen szeretni az jót. elsöben azt meg kel üsmérni. hogy pediglen azt meg lehesen üsmérni, arra szükséges nékünk az oktatás, nem lehetvén meg üsmérni magunktól. mivel tudatlanságban. és vétekben jövünk ez világra, az Isten azt mondgya az prophéta által. *hogy az ö népe azért vitetet fogságban. hogy nem volt tudománya.** az az. oktatása. és üsmerettsége. az üdvesegre. az bölcs meg azt mondgya. *hogy az hol tudomány nincsen, ót az léleknek nem jol* [63a:] *vagyon dolga* * azt érti az tudományon, hogy az ember

*isaial.5.

*prov 19.

meg tanullya mit kellessék. cselekedni,[414] hogy az örökké valo boldogságot meg nyerhesse.

Ez az akadály igen nagy, és leg elsö kezdöje az iffiuság meg romlásának. söt még igen közönséges is, mert az bizonyos, hogy nagyob része az iffiuságnak, az üdvességhez[415] valo igazságoknak, tudatlansága miat vész el, mivel az atyák el mulattyák gyermekeket az Isteni félelemre tanyitani, csak az hejában valoságban nevelik. az mulattságban. az világi jóknak keresésiben, és az világi szokásokban. az mesterek pedig abban töltik az idöt, hogy öket elö vihessék az tudományokban. keveset gondolván az lelki tudományal. az iffiakis nem üsmervén mi légyen nékik leg szükségeseb az tanulásra. nem csak nem gondolnak aval., de még futnak attol, mint valamely nehéz dologtól. az után az tudatlanságban. és a[416] rosz szokásban maradnak. és magokot el vesztik.

Ennek bizonyságára két példát hozok elö, szent agoston szánakodván az maga iffiuságának el vesztegetésin, az tudatlanságának. és az apja vakságának tulajdonittya, az ki is csak azon igyekezvén hogy ötet tudosá, és ékesen szollová tehesse, el mulatta az leg szükségesebet. nem is vigyázván az ö szokásira, nem tanyitatta az jó erkölcsre. az mely nélkül. minden tudomány haszontalan.

Az masodik példa. susánnárol vagyon. az kinek is az sz. irás elönkben[417] adgya jeles cselekedetit, mivel jobban szerette hamisan be vádoltatni, és halálra itéltetni, két Istentelen öreg embertöl, mint sem vétkezni Isten elöt, és olly irtoztató[418] vétket cselekedni, az melyre az az két látor akará ötet kénszeriteni, az sz. irás ezt az sz. cselekedetit, az ö Isten félöséginek tulajdonittya, és az oktatásnak melyet iffiuságában vet vala szüléitöl. az irás ezeket mondgya felölle. *hogy Isten félö volt. és az szüléi is Istenesek voltak. az kik is ötet az mojses törvényiben nevelték volt fel.* ✳ ✳daniel 13.

[414]★ cselekedni, [*cseleknib*ől javítva, *ed* beszúrásával. 1744.]
[415] üdvesség⟨ek⟩hez
[416]★ és a [Beszúrások. 1744.]
[417]★ elönkben [*elönben*ből javítva, *k* beszúrásával. 1744.]
[418] irtoztató⟨t⟩ [*ó—a*-ból javítva.]

[**63b**:] kedves fiam vigyáz ugy erre az akadályra, mint ollyanra az kinél nagyob nem lehet,. szeresed. és keresed az tanulást. bizonyos lévén abban. hogy semmitöl ugy nem félhetz iffiuságodban. mint ha nem fogod tudni azokot az igazságokot mellyek az üdvességre valok. kerüld el minden tehettségedel ezt az szerentsétlenséget. mert más keppen az lészen minden bizonyal oka veszedelmednek, azt szeresed mikor jora intnek, ha az Isten olyan szüléket, vagy mestereket adot kiknek[419] gondgyok vagyon tegedet az jo erkölcsnek uttyára tanyitani, köszönd meg nékik hozád valo meg becsülhetetlen jó voltokot,. és ély hasznosan tanyitásokal. ha pedig szüléidnek nagy gondgyok nincsen arra hogy tégedet oktassanak, keres abban más modot. és tarsd[420] meg salamonnak ezt az szép mondását. *az eszesnek elméje. keresi az tudománt,. az tudatlanoknak szájok pedig, legeltetik bolondságal.* ✳

✳prov. 15.

Második Rész

Az második akadály, az szüléknek, nagy kedvezésektöl,[421] rosz példa adásoktól.,

és az gyermekeknek rosz oktatás adásától vagyon.

K. Igazé az, hogy az atyák kegyetlenek, midön kedvezésben nevelik az gyermekeket?

F. Fiam az igen is igaz, mert leg gyakraban az gyermekeknek veszedelmeket, az atyák okozák., nem tévén eleget annak az köteleségnek. melyre kötelezte az Isten öket., hogy az gyermekeket az ö félelmiben nevellyék. és az jó erkölcsre oktassák.

Négy féle képpen véthetnek az attyák. ez ellen az kötelesség ellen.

1. Midön el mulattyák az gyermekeket az Isteni félelemre[422] oktatni, és ha még idején, nem tanittyák az jó erkölcsre.

[419] kik ⟨gon⟩nek gondgyok vagyon [*vagyon y*-ja *g*-ből javítva.]

[420] tarsd [∫ −*d*-ből javítva.]

[421] ✶ kedvezésektöl, [*kedvesektöl,*ből javítva, *zé* beszúrásával. 1744.]

[422] ✶ félelemre [*re* – utólagos beírás. 1744.]

2. Mikoron az gyermekekhez nagy kedvezésel vannak, [64a:] nékik nagy szabadságot adnak., és meg nem büntetik az mikor vétenek.

3. Mikor rosz példát adnak nékik.

4. Midön ollyan oktatást adnak nekik. mely az jó erkölcsel ellenkezik.

Az elsöröl már beszélettünk, hanem az mi az másodikát illeti, azt láttyuk mely közönséges az attyák közöt,. leg nagyob része az[423] attyáknak. és az anyáknak, vak szeretettel szeretik az gyermekeket. csak az mostani jovokot tekintik, félnek attol hogy valamiben öket meg ne szomorittsák. hogy ha az jó erkölcsnek határában kivánnák tartani, azért jobban szeretik oket rosz indulatyokban hadni, az mely idövel nevekedvén. öket holtig valo rosz erkölcsüeké tészi. és örökké valo nyomorultaká.

Boldogtalanok az ollyan atyák., kik illyen együgyü kedvezésel az gyermekeket abban az rettentö nagy veszedelemben. vetik. hasonlok. azokhoz az ostoba[424] állatokhoz, kik szeretekben ugy magokhoz szorittyák fiokot, hogy meg ölik. meg vakult atyák.? nem láttyátoké, hogy nem lehettek nagyob kegyetlenségel gyermeketekhez. annál az kedvezésnél az melyel vagytok hozájok, nem is volna ollyan kegyetlenség ha halálokot[425] okoznátok. mert aval az kegyetlenségel csak az testeket vesztenétek el., de az kedvezéstekel. el vesztitek,[426] lelkeket. és üdveségeket. el jö még az idö, hogy azok az gyermekek, kiknek most ugy kedveztek. átkozni fognak benneteket, boszu állásra kérik az Istent., és itélö széke elöt vádolnak, mint hogy ti[427] voltatok okai nyomoruságoknak., mint az, ollyan[428] az kit halálra itéltek vala. azt kiáltotta, *nem az biro, hanem az anyám küldöt engem az halálra.* még magadra, és az gyermekidre várhatod az Isten átkát, az te vétkes kegyeségidért, magadra azért

[423] az ⟨át⟩ attyáknak. [Törlés a sor végén.]

[424] ostoba⟨n⟩ állatokhoz, [. . .] szeretekben [Vö. alább a 479. sz. jegyz. is.]

[425] halálokot [Első *o* —*t*-ből javítva.]

[426] és vesztitek, [Az *és* nyilván elírás *el* vagy *él* helyett.]

[427] * ti ⟨vagytok⟩ voltatok [*voltatok* ⟨vagytok⟩ fölé írva. 1744.]

[428] * ollyan [Beírás a sor előtti margón. 1744.]

mert nem oktattad, se meg nem fenyittetted, öket, midön kivántatot, az te gyermekidre, mert az ö hozájok valo kedvezésedért. az rosz erkölcsre, és minden roszra adták magokot.

Visgáld meg az fö pap héli példáját. az melyröl már beszéltem. tanuld meg abbol micsoda rettentö büntetésel vala az Isten **[64b:]** hozája. magad is mit várhatz hát magadra, mivel mind azok az büntetések, mellyek ö reája, az ö gyermekeire, és házára szállottak vala., az ö nagy kedvezésiért valának. mert meg nem fenyitté fiait, halgassad az Isten mit mond ez iránt. meg itélem az héli házát. az ö vétkeiért., mert tudván hamiságokot fiainak. még is meg nem fedette öket ⁎.

⁎1 reg. 3.

fiam az attyáknak, erröl valo vétkekröl eleget nem beszélhetnék néked. kivánnám is neked meg mutatni annak nagyságát.[429] arra intelek, hogy ha az Isten ollyan Isten félö szüléket adot. kik az jó erkölcsre oktatnak. és kik meg feddenek vétkedért. hogy meg üsmérjed magadban. micsoda nagy köteleségel vagy azért az ö jóságához., tehát hozád valo kegyelmiért. igyekezél jó neven venni feddéseket. és intéseket. és magadot jobbisd meg. de ellenben. hogy ha szüléid el felejtvén köteleségeket. és üdveségedet,. az rosz cselekedetet néked meg engedik, és arrol meg nem intenek, az ö kedvezéseket. ne jónak.. hanem leg ártalmasabnak tartsad, az mely is minden bizonyal veszedelmedet fogja okozni. kérjed az Istent hogy változtassa meg elméjeket., es oly mestert adgyanak, az ki helyre hoza iránted valo fogyatkozásokot. és az ki az te cselekedetedre vigyázván. az jó erkölcsnek uttyában vezesen., midön attol el távozol.

Arra is vigyáz, hogy ha szüléid, nem hogy meg[430] feddenének, de az mi roszab., még ha oly rosz példát adnak, az mint gyakran történik. ne hogy öket követvén. szeresed az gyönyörködtetéseket. az gazdagságot kivánnyad, az hejában valoságot szeresed, hogy kevély légy. nagyra vágyó, haragos, boszu álló. az beszédidben szemérmetlen. az mértékletlen életre, részegségre, tisztátalan életre. és más egyéb

[429] nagyságát. [*na—m*-ből javítva.]

[430] meg feddenének, [*meg—még*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

illyenekre, de még töb. mert ha még ollyan nyomorultak. hogy tégedet holmi roszra tanyit-[**65a:**]nak, vagy beszédekel. vagy is jóvá hadgyák és dicsérik benned azt mikor valamelyikre ezek közül hajlando vagy, oh Istenem! rettegj kedves fiam az illyen állapotban valo létedért. mert nagyob veszedelemben nem lehetnél,[431] az üdveséged iránt. kérjed az Istent, hogy meg világositván elmédet. tehess valasztást az jó, és az rosz közöt, és ne engedgye hogy el veszittsed magadot, azoknak gondviselések miat, az kiknek kéne[432] az te üdveségedre vigyázni

Mind ezekhez, azt is hozá tészem. hogy nem csak az atyák, hanem még az gyontato papok is okai sok ifiak veszedelmének. mivel nem elég szorgalmatoságal vannak az gyermekekhez, azt gondollyák,[433] hogy az ö gyonásokra, nem kel nagy figyelmeteségel lenni, arra valo nézve, könnyü kérdéseket tésznek nekik, az mit felelnek azon meg nyugosznak. és minek utanna holmi imádságot adnának nékik penitentziául., bünökböl fel oldozák. ugyan azért. az gyonás utan, hasonlo tudatlanok. és rosz erkölcsüek maradnak. valamint annak elötte. attol is vagyon., hogy az iffiak, kik leg gyakrabban inkáb szokásbol. mint sem üdveségekre valo nézve gyonnak meg. azok gyakorta rosz gyonásokot tesznek, az vétkeknek felit is el titkollyák. mert nincsenek arra eléggé oktatva. vagy elegendö töredelmeségek. vagy is akarattyok az magok meg jobbitására, némelykor esztendökig maradnak ollyan vétkekben. az mellyeket szégyenböl titkolnak el, mind addig, valamég oly jó gyontato papra nem akadnak az ki fel nyisa szemeket. és elejekben adgya nyomorult voltokot. ha az gyontato papok meg visgálnák azt., micsoda nagy jót tehetnek az iffiakal. gyonásokban, és hogy micsoda rettentö számadásokban jár mikor öket könnyen hadgyák, meg látnák, hogy nincsen ollyan gyonás, az kire nagyob figyelmeteségel kéne lenniek mint erre. és leg inkáb, három nagy dologra vigyáznának. elöször meg visgálnák az iffiakot. ha gyonásokban, nem titkoltaké el vala**[65b:]**mit. szégyenböl vagy félelemböl. ha el titkolták., meg kel vélek üsmér-

[431] lehet⟨l⟩nél,

[432] kéne [*kéné*ből javítva az ékezet áthúzásával.]

[433] gondol⟨lyak⟩lyák, [Törlés a sor végén.]

tetni vétkeket, és mentöl hamaréb generalis gyonást kel vélek tétetni. másodszor.[434] az Isteni félelemre intenék. és az halálos véteknek meg utálására. fö képen az tisztatalan vétket. mert ez ellenkezik az Istenel. az iffiak közöt pedig ez leg közönségeseb. harmadszor, meg visgálnák. hogy ha régen vannaké ebben az vétekben. vagy más félében. ugy mint az engedetlenségben. tunyaságban. esküvésben. azon is kel igyekezniek, hogy ezeket el hagyasák vélek, jo tanácsokal. és az jó erkölcsre hozák. az tisztaságra. engedelmeségre. munkára. bekeséges türésre. felebaráti szeretetre. az Isteni szeretetre tanittsák mindenek felet. hogy az ö kegyelmit nagyobra becsüllyék az magok gyönyörüséginél. ihon ezeket cselekszik az jó gyontato attyák. nagy szorgalmatoságal. midön iffiakot gyontatnak. az bizonyos. hogy az Isten meg is áldgya munkájokot.

Tegedet pedig fiam arra intelek hogy visgáld meg magadban, ha nem estélé illyen nyomoruságban az melyröl most beszéllettem, ha abban vagy, menekedgyél ki mentöl hamaréb ebböl az veszedelmes állapotodból. mert üdvességedben jár. keres ollyan gyontato papot, az ki abbol ki vezesen. az magad viselésire vigyázon, az jó erkölcsnek uttyában tégyen. és az ki kövesse az három fellyeb meg mondot dolgot.

Harmadik Rész

Az harmadik akadállya az iffiak üdveséginek. az ö engedetlenségektöl vagy.[435] szó fogadatlanságoktol vagyon.

K. Nagy akadállyé az, az üdvességre, mikor az iffiu nem örömest akar tanulni másoktól.?

F. fiam nem lehet ennél nagyob, mert sz.hieronimus azt mondgya. hogy az gyermekek meg romlása gyakorta az attyaktol. és az mesterektöl vagyon. de gyakrabban az gyermekektöl[436] vagyon. kik **[66a:]** az oktatást bé nem

*saepe magister peccat. saepe discipulus. et non nunquam patris[437] vitium est, non nunquam filii, ut male eruditur. hiero. in Cap. 6 micheae.

[434] másodszor. [*d* — hosszú ſ-ből javítva.]
[435] vagy.⟨on.⟩ szó fogadatlanságoktol vagyon.
[436] gyermekektöl [*r* — megkezdett *k*-ból javítva.]
[437] pa⟨ter⟩tris

akarják venni.* ezt az vétket szó fogadatlanságnak hiják. indocilitás.

Ez pediglen attol vagyon. hogy az iffiak, nem örömest adgyák magokot. az mások gondviselések alá. az magok hittségektöl viseltetvén, nem örömest veszik fel midön valamely igazságra oktattatnak sem az tanácsot arra, az mit kéne cselekedniek, sem az feddést, míkor valamiben vétenek, sem az jora valo intést, mikor attol el távoztanak.

Nem lehet ennél roszab természet egy iffiuban, mert ha tekintyük micsoda okokbol származnak. meg láttyuk hogy az kevélységtöl. mert[438] meg vetteti velünk az mi másoktól jő,. némelykor az vakmeröségtöl. mivel igen hisznek az[439] magok elméjeknek. vagy pediglen az elmének nagy gyengeségitöl, az mely nem tekintvén semmire, meg veti az hasznos dolgokot.

Ha meg gondollyuk mit okoz az engedetlenség, bizonyoson meg láttyuk. hogy ez viszi az iffiakot az rosz erkölcsre. mert el távoztattya töllök az magok meg jobbitásokra valo intéseket. hogy lehesen jót cselekedni, ha azt meg nem akarjuk üsmérni,? hogy lehesen meg jobbitani magunkot, ha nem akarjuk. hogy meg intsenek bennünket? az beteg ha nem akarja meg üsmérni betegségit, és az orvosagokot meg veti. nem igen várhattya meg gyogyulását.

Erröl az sz.irás egy nehány helyt beszél. föképpen az példa beszédekben. az hol inti az iffiakot, hogy oktattatni szeresék. az tanácsot kövesék. és az jó intést fel vegyék.

Az oktatásrol igy beszél. *az ki semminek állittya az bölcseséget. és az fegyelmet. szegény az.*. meg másut. *az bölcs azsziviben veszi az parancsolatot. az bolond pedig nem szereti hogy tanittsák*. az gonosznak szive. az gonoszt keresi, az igaznak szive az tudományt.*. láttálé oly embert ki az ö szemei elöt, bölcs volt volna, az bolondról. job reménséged legyen, hogy nem mint arrol.*

*sap. 3. *prov. 10 *prov. 27. *prov. 29.

Az tanácsról igy beszél. az bolondnak uta jonak láttatik **[66b:]** néki lenni, az ö szeme elöt, de az ki tanácsal él, bölcs az.*. az ki bizik ö magában, bolond az, az ki pedig jár

*prov. 12. *prov. 28.

[438] mert [*t* – *g*-ből javítva.] meg vetteti
[439] az ⟨m⟩ magok [Tollhiba.]

bölcsen, ez meg szabadittya ö magát.✳. engedgy az tanácsnak. és ved jó neven az oktatást. hogy bölcselkedhesél végezetre ✳.

✳prov. 19.

✳prov. 12. Az intésröl pedig miket nem mond. *az ki szereti az fedzést,*
✳prov. 13 *szereti az tudománt. az ki pedig nem szereti az feddést, az*
✳prov 21. *bolond ✳. az esztelen nem szereti azt. az ki ötet feddi, sem az*
✳prov 15 *bölcsekel valo társalkodást nem*[440] *keresi,✳ hogy az. az ki el*
✳prov.. 29. *vonsza önnen magát az tanitástol. meg utállya az ö lelkét.✳*
az ki pedig halgattya az feddést. birja az ö lelkét✳. az ki az
feddést gyülöli meg hal.✳. de föképpen halgassad mit mond
ide aláb., *az mely. ember az gyakorta valo feddésre meg kemenyiti az ö nyakát, hirtelenségel meg töretik. ugy hogy meg nem gyogyulhat.✳*

1. Vigyáz hát erre fiam, mert ez, leg nagyob akadállya az te üdveségednek. ha illyen vagy, igyekezél azon, hogy azt el hagyhassad, légyen ollyan elméd az ki szerese az oktatást, az tanácsot, és mikor jora intik, kövesed hát ezeket.

2 Mindenkor az elmédben legyen az bölcsnek ez az szep intése. *fiaim halgassatok engemet. és ne távozatok el az én számnak beszéditöl. és végezetre ne nyögj, ezt mondván. miképpen gyülöltem az tudománt. és az fenyitéket. mert utálta az én lelkem. és nem halgattam az én tanitoimnak beszédit, és*
✳prov. 5. *az én tanitóimhoz nem hajtottam az én fuleimet.✳* ha most pedig nem tanulsz. azután hejában suhajtod az el mult idöt.

3 Azt magadal el hitessed. hogy az te idöd, tudatlanságnak, ideje, sok fogyatkozás alat vagyon, magad pedig magadot nem tanyithatod. tellyeségel szükséges hogy olyan tanittson az ki jobban meg világositatot náladnál. az reád valo gondviselés három dologban áll, oktatásban, tanács adásban feddés, vagy intésben, abban pedig bizonyos légy, hogy az szó fogadás az má**[67a:]**sok gondviselése alat néked olly szükséges, hogy azon áll jól neveltetésed, az jo erkölcsben valo elömeneteled. mind ezen, mind az más világon valo boldogságod.

4 Szeresed mikor az jó erkölcsre oktatnak. és az jot szeresed, akár kitöl tanullyad azt. kérj örömest tanácsot, még ollyan dologban is, az ki világosnak láttzik elötted, oh

[440] nem ⟨kedvelli,⟩ keresi,

mely szép dolog mindent tanácsból cselekedni? az bölcs azt jovallya, tanács nélkül semmit ne cselekedgyél. hogy mikor meg cselekedted, meg ne bánnyad.* *Eccl. 32.

Meg ne haragudgyál, midön meg feddenek vétkeidröl. igen nagy vétek mondgya sz. hieronimus. azt gyülölni az ki téged meg fedd. föképpen hogy ha hozád valo szeretetiböl cselekszi.* és ne menttsed magadot mint egy nehézségel. mert ez jele az maga hittségnek. hanem alázatosan vegyed jovadra valamit mondanak. üsmérd meg fogyatkozásidot, és igyekezél magadot meg jobbitani.

*grande peccatum est odisse corripientem maxime si te non odio, sed amore corripiat. s. hiero. in cap 5. amos.

5. Emlekezél meg arrol, hogy az szófogadoság. nem csak abban áll hogy az oktatást[441] tanácsot, feddést, és azintést örömest vegyed, hanem abban is hogy azokot kövessed, és az magad hasznára fordittsad.

Végezetre sz. hieronimusnak[442] ezeket az szép szavait adom elödben. *hogy igen szép dolog az fellyeb valoknak engedelmeskedni. az ö oktatásokot követni, és az sz. irás után. másoktól meg tanulni az életnek ösvenyit* *

* bonum est obedire majoribus. parere praeceptis: et post regulas scripturarum vitae suae tramitem ab aliis discere.
epist ad demetriadem de virginitate servanda.

Negyedik Rész

Negyedik akadály. az álhatatlanságtol vagyon

K. Ártalmasé az iffiaknak, az joban valo álhatatlansag?

F. fiam igen ártalmas, mert nagy akadály az üdveségre. **[67b:]** ha az szofogadatlanság[443] közönséges az iffiaknál. az álhatatlanság még közönségeseb. mert noha sokan vannak ollyak engedelmes iffiu elmék. kik könnyen veszik az oktatást, tanácsot. és[444] az intéseket. és az engedetlenekböl, engedelmesek lesznek. gyakorta, midön öket jó modal, kegyeségel és némelykor keménységel meg intik, de az is igaz, hogy az engedelmes iffiak nem mindenkor olyan álhatatosak. hogy meg maradgyanak végig az jóban. az melyre tanittyák öket, mert változo elméjeket indulatoknak igazgatása alá adgyák. valamint hogy az tenger habja az széltöl

[441] oktatást⟨,⟩ ⟨örömest vegyed.⟩ tanácsot,
[442] hieronimusnak [*nak – nek*-ből javítva.]
[443] szofogadatlanság [*f* – javítva olvashatatlan betűből.]
[444] és és [Sorvégen és új sor elején.]

hányatatik, hasonlo képpen az ö elméjek is fel háborodván, sokáig egy[445] állapotban nem marad, alig tészik fel magokban hogy az jó erkölcsben meg kivánnak maradni, hogy azt leg elsö alkalmatoságal el felejtik. és füstben mégyen minden jó fel tett szándékok.

Hogy ha az álhatatlanságnak. idején eleit nem veszik., igen nagy akadállyára lészen az iffiak üdveséginek, és alkalmatlanoká tészi öket, az jo erkölcsben valo elömenetelre. az fa meg nem gyükerezhetik az ingadozo fövenyben, sem az jó erkölcs az olyan elmében, az ki mindenkor változik.

Erre valo nézve adgya néked az bölcs ezt az intést. *ne ingadoz minden szélre. és ne induly el minden uton. legy álhatos*[446] *az urnak uttyában.** * Eccl. 5

Az joban valo alhatatlanság. három nagy dologtól vagyon.

1. Mert az iffiak[447] természet szerént gyengék lévén, az öket álhatatlanoká tészi minden cselekedetekben, változoká minden hajlandoságokban. gondolatokban. és minden fel tet szándékjokban., attol vagyon hogy[448] az jó erkölcsnek követésiben álhatatlanok.

2. Attol is vagyon., hogy el nem hitették magokkal. ugy az mint kéne, üdveségeknek nagy voltát. és azt. is. hogy micsoda **[68a:]** köteleségekben jár. iffiukorokban adni magokot az jó erkölcsre.

3 Az jol neveltetésnek fogyatkozásától is vagyon. mivel nem léven elégségesek arra hogy magokot igazgathassák. senkitöl tanacsot nem kérnek. hogy ahoz szabnák az magok eleteket. vagy ha kérnekis. csak gyengén gondolkoznak az felöl. és azt nem követvén, hamar el felejtik. és igy csak gyakorollyak az álhatatlan elméjeknek[449] indulatit.

Ezt a harom dolgot ekképpen kel meg orvoslani.

Elöször igyekezél fiam az mennyiben lehet meg jobbitani magadban ezt az természet szerént valo gyengeséget. mely változová tészen téged cselekedetidben., legy álhatatos

[445] egy ⟨helyben⟩ állapotban [*állapotban* ⟨helyben⟩ fölé írva.]
[446] álhatos [Nyilván elírás; másutt *álhatatos*t ír.]
[447] iffiak [*a*—*k*-ból javítva.]
[448] hogy ⟨minden⟩ az jó
[449] elméjeknek ⟨in⟩ indulatit.

munkáidban. fel tett szandékidot meg ne változtasd könnyen, hanem okkal, és tanácsal.

2 Igyekezél meg gyarapitani elmédet az joban. az jó gondolatokal; az gyakorta valo elmelkedésel az üdvességedröl. és az jó erkölcsben valo életednek szükséges voltárol iffiuságodban. erre valo nezve olvasad ennek az könyvnek elsö szakaszát. figyelmeteségel.

3. Adgyad magadot valamely értelmes gyontato papnak gondviselése alá. kövesed tanácsát, az mit fog jovallani életed felöl, azt vigyed végben. semmi ollyan nagy dolgot hire nélkül ne cselekedgyél. vagy is valamely más okos ember tanácsa nélkül.

De mind ezek felet kérjed az Istent hogy adgyon álhatatos elmét. az te jó fel tett szandékidban. gyarapittson meg az joban kegyelminek segittségivel. óh Istenem igazgasad lépésimet ösvényidben, hogy kine hágjanak lábaim.✳. az bölcsnek tarsd meg ezeket az szép szavait. az Isten felö meg marad az bölcseségben. valamint az nap. az mely nem változik. az bolond pedig változik az holdnak természeti szerént.✳ lássad fiam mellyikét választod, az világ elöt nem akarnád hogy esztelennek tartanának. holot az Isten elöt az vagy. ha szolgálattyában álhatatlan vagy.

[68b:] *Ötödik Rész*

Az ötödik akadály, az jó cselekedetnek szégyenitöl vagyon.

K. Leheté az hogy valaki szegyenellye jó cselekedet[450] cselekedni?

F. fiam bár ne lehetne. de elegen vannak ollyanok az kik[451] szégyenlik. nincsen is az ördögnek nagyob modgya az lelkek el vesztésire, mint az jó cselekedet szégyenlésinek fel találása, mert az gyenge elméket, mint az minémuek az iffiak, az szégyenel csak könnyen meg csallya. mivel az ö elméjek könnyen bé veszik az félelmet és az szégyent, arra valo nézve, az az csalárd lélek. az ö gyengeségekel. és ter-

omne malum aut pudore aut timore natura suffudit. tertull. in apologetico

[450] jó cselekedet cselekedni? [Így, ragtalan tárggyal.]

[451] ollyanok az az kik [*az* — kétszer írva, sorvégen és új sor elején.]

mészet szerént valo szemérmeteségekel viszá élvén az[452] jó cselekedetnek félelmire, és szégyenlésire veszi öket, holot csak az vétket kéne szégyenleniek.

Annak okáért. ezeket az hejában valo gondolatokot adgya elméjekben. hogy az jó erkölcs meg lévén vetve[453] az emberek közöt, nem is becsüllik azokot kik azt követik. söt még meg is csufollyák. ekképpen vonsza el öket az jó uttrol. meg fojtván bennek. az veszet szégyenel az jó gondolatokot., és jó[454] szándékjokot. az üdveségre, holot némelykor oly eröt veszen rajtok azszégyen. hogy nem csak az jó cselekedetet. és az jó erkölcsöt szégyenlik. de söt még dicsekednek. feslet cselekedetekel. azt szégyenelvén. hogy nem ollyan hamisak mint az kik az bünben leg el merültebbek. sz. agoston gyonását olvasad ez iránt. lib. 2. Cap. 3.

fiam ha ezen veszedelmes szégyen eröt vett elméden, azt ugy tarttsad mint leg nagyob akadállyát üdveségednek., és ha idején magadból ki üzni nem igyekezel, minden bizonyal el fog veszteni,[455] hogy pediglen azt meg győzhessed, az követ[**69a:**]kezendö dolgokra vigyáz

Dilectio dei honorabilis sapientia Eccles. 1.

Elöször, fiam mit szegyenlesz.? az jo erkölcsnek cselekedetit szégyenledé,? ugy mint az Isten szolgálattyaté,? az melynél nincsen[456] becsületeseb, ez világon, egy fejdelemnek szolgálattyát dicséretesnek tartod,, és az te örökös uradot, az menynek királlyát szolgálni szégyenled., holot mindenel az mi vagy néki tartozol. oh' mely nagy vakság.! csak azt kel szégyenleni az mi magában[457] rosz. és illetlen.

2. ki elött szegyenled? azok elöt az hamisak[458] elötté, az kiknek itéletek nem igaz? kik az jót rosznak tarttyák, és az roszat jónak. nem külömben, hanem az ö rosz és helytelen indulatok szerént tésznek itéletet, ha tégedet meg vetnek. attol vagyon. hogy utállyák az jo erkölcsöt, és azokot is, az kik azt követik, ez iránt mondgya az bölcs. *hogy az*

[452] az ⟨cs⟩ jó cselekedetnek
[453] vetve [Első *v* javítva.]
[454] jó [Beszúrás.]
[455] el fog veszteni, ⟨p⟩ hogy pediglen
[456] nincsen [ſ — *c*-ből javítva.]
[457] * magában [*ban* — beírás a soreleji margón. 1744.]
[458] hamisak ⟨ell⟩ elötté,

Istentelen gyülöli az Isten szolgálattyát, ✳ *az bolondok gyülölik azokot. az kik az rosztol szaladnak* ✳ *az ki jár igazán, féli az urat. az ki pedig engedetlen az ö utaiban, meg utállya ötet.* ✳ ha az emberek dicséreteket ollyan igen szereted, miért nem keresed az értelmes jó erkölcsü emberek dicséretit, az kik tisztelnének. és becsülnének midön jót cselekednél.

✳Eccles. 1. v. 32. ✳prov. 13. v. 18. ✳prov. 14. v. 2.

3. Emlékezél meg erröl az rettentö fenyegetésiröl az Isten fiának. *az ki*[459] *engemet. és az én beszédimet szégyenli. azt, az embernek fiais szégyenli mikor el jövend az ö dicsöségével.* ✳. gondold el magadban, micsoda rettentö szégyen fogja el orczájokot, azon az irtoztato napon. az kik most szégyenlik az Isten szolgálattyát. mikoron vétkek az egész világ eleiben tétetik, és mivel az jót szégyenlették, azért el is hagyatnak az örökké valo csufságra, és szégyenre. az mely örökké fent marad. *örökké valo szégyent és gyalázatot hozok ti reátok. mely el nem felejtetik.* ✳

✳lucae. 9.

✳jerem. 23. v. 40.

Oh kedves gyermekem, kérjed gyakorta az Istent. hogy ve[**69b**:]gye el azt az nyomoru szégyent az elmédböl, és erösittse meg azt. mivel az, az elménck gyengeségitöl vagyon. szoktasad idején magadot arra. hogy az jot szabadoson cselekedgyed. nem hajtván arra, mások mit mondanak az jóért ha meg vetnek. aval ne gondoly, csufollyad csufolásokot. meg emlékezvén arrol. micsoda nagy bolondság inkáb gondolni az emberek becsülésivel. mint sem az Istenel. és az üdveségedel. tetczeni inkáb kivánni egy nehány rosz elméjü embereknek. mint sem annyi sok értelmes embereknek. hogy sem az szenteknek, és még magának az Istennek. jól meg fontollyad mind ezeket.

Hatodik Rész

Az hatodik akadály. az rosz társaságtol vagyon.

I Articulus.

Hogy micsoda ártalmas légyen az rosz tarsaság.

K. Az mindenekel valo társaság[460] artalmasé.?

F. oh kedves fiam ki adhatna nékem, oly hadhatos szokot., hogy meg értethetném, micsoda nagy akadállya ez,

[459] ki [Beszúrás.]
[460] társág [Elírás.]

üdveségednek, és mennyi sok iffiu veszti el magát minden nap. az rosz társaság[461] miat.

Ez. ez, az ördögnek egyik lesse. az melyre várja az ifiakot. és ha, az fellyeb meg mondot akadályok által el nem veszthetí öket, az[462] gonoszok társaságában ejti, az kiknek beszédek és rosz példa adásokal meg ronttya az leg szentebet is közüllök, és fel haborittya lelki üsméreteknek állapottyát. és sokszor nagy fel háborodásban is[463] veti az ollyan lelkeket. az kik az elöt az roszat nem tudták, és az kik az kisértetekben meg tartották az jó erkölcsöt.

Oh Istenem leheté, hogy ez az veszet lélek, az emberek el vesztésire. magokot az embereket vegye eszközül,? és az **[70a:]** emberek legyenek néki szolgai, hogy az magok attyafiai ellen az ö dühösségit végben vitetvén vélek, magával együt vigye öket az örökké valo kárhozatra. nem tudom mellyiket az kettö közül szánnyam inkáb. azokoté, az kik ollyan hamisak. hogy beszedekel és rosz példa adásokal[464] okai attyafiok el veszésinek, vagy is azokot. az kik magokot el hadgyák tériteni, nem kerülvén társaságokot, sokal, inkáb mint sem az mirigyben lévö embereket.

∗noli cibo tuo illum perdere pro quo christus mortuus est. rom. 14.

Mivel az mi az elsöket illeti, nem nyomorultaké[465] azért, hogy el vesztik társaságokal azokot, az kikért az kristus jesus meg holt∗ és mint ha nem volna az elég hogy magokot el kárhoztattyák, hanem még okai lésznek az magok attyafiok kárhozattyának,∗ eszközei lésznek az ördög hamiságának. és ök viszik végben annak az átkozotnak tisztségit. hogy az embereket az bünre[466] vegyék, és az pokolban vessék. nyomorult Cain, számot fogsz adni az te attyád fiának lelkiért., boszu állásra fogja az Istent kérni. ellened, az ki számot fog kérni tölled, az Isten fia azt mondgya. *jaj az embernek az ki által az botránkozás lészen,*∗

∗errantes in errorem mittentes. 2 tim. 2.

∗Matth. 18.

Az mi pedig azokot illeti, kik az feslet erkölcsre adgyák magokot. az rosz társaság miat, ezek annál is méltobak az

[461] társaság [*g*—*k*-ból javítva.]
[462] az ⟨gosz⟩ gonoszok
[463] is [Beszúrás.]
[464] példa adásokal [A második *d*—*k*-ból javítva.]
[465] nyomorulultaké [Elírás.]
[466] bünre vegyék, [*b*—*v*-ből javítva.]

szánásra, hogy ez, az magok fogyatkozásától vagyon. holot minek utánna sokszor intettek volna arra. hogy az iffiaknak semmi nem veszedelmeseb az rosz társaságnál. hogy az miat szokot az jó erkölcs hajo törést szenvedni, és hogy ezt sokszor magokon is tapasztalták üdveségeknek nagy kárával. de még is mind[467] ezek az intések utánis, nem oltalmazák magokot attol az veszedelemtöl. holot szabadoson, és félelem nélkül gyakorolnak ollyan társaságokot. melyet inkáb kéne kerülni mint az halált. oh Istenem micsoda vakság!

Az Isten neviért kérlek fiam, vigyáz erre az nagy akadállyára az te üdveségednek. és el ne veszesed magadot ollyan nyomorultul, nem én intelek erre hanem az sz. lélek. *mennyetek*[**70b:**] *el, mennetek el, fussatok ki onnét. és semmi tisztátalant ne illesetek.*[468]* *fussatok ki babiloniából. és ki ki tarttsa meg az ö lelkét.*

*isaiae 52.

*jerem. 51

Halgassad az bölcset, mely attyai modon int téged. *szerelmes*[469] *fiam ha az bünösök el akarnak hitetni téged, ne fogadgyad beszédeket. ha azt mondgyák gyere mi velünk, szerelmes fiam ne járj egy uton ezekel. tartoztasd meg az te lábaidot ezeknek ösvényektöl. mert az ö lábokal az gonoszra futnak. és sietnek az vérnek ontására,* az gonoszoknak utokon ne járj, se ne járj az gonoszoknak ösvényeken. vond el magadot attol, és által ne meny azon. térj el arrol, és meny el melölle.*.

*prov. 1.

*prov. 4.

II. Articulus

Hogy két dolog ártalmas. az gonoszok társaságaban. az beszed, és az rosz példa adás.

Az szent lélek tégedet arra int, hogy az gonoszok társaságában két dologtol kel félni, az beszédektöl, és rosz példa adásoktól.

Az mi az beszédet illeti, az iránt sz. pal azt mondgya, *ne tévelyegjetek, az jó erkölcsöt meg ferteztetik az gonosz társaságok* * meg másut, *az haszontalan valo beszédeket meg tiltsad, mert nagyob illetlenségre nevekednek.* sz. jakab azt mondgya. *hogy az nyelv ollyan tüz, mely az veteknek tüzét gyujtya fel az lélekben. mely az gyehennának tüzétöl van fel*

*1 cor. 15. v. 33

*2 tim 2.

*jacobi 3.

[467] mind [*n*–*d*-ből javítva.]
[468] illesetek. [*s*–*t*-ből javítva.]
[469] szerel [Elválasztás után nem folytatta az új sor elején.]

gerjesztetve.⁎ sz. david pediglen *hogy az gonoszok nyelve*
⁎psalm. 139 *ollyan mint az kigyoé, és az aspis kigyónak mérge van az ő ajakokon.*⁎

Az feslet erkölcsüek[470] bár meg tartoztassák is magokot az beszédben, de az ö rosz példa adások csak ártalmasok. mert *az ki illeti az szurkot meg undokitatik attol. és az ki társalkodik*
⁎Eccles. 13 *az kevéllyel: hasonlo lesz ahoz.*⁎ *ne tarcs barátcságodot az*
⁎prov. 22. *haragosal. és az dühösködövel. hogy ne tanullyad az ö utait*⁎
az ki jár az bölcsekel bölcs lészen, az ki pedig magát társul
⁎prov. 13. *adgya az bolondokhoz. hasonlo lesz hozájok.*⁎ igen hathatos az iffiak elméjin az példa. az roszakal valo társalkodások, arra [**71a**:] viszi öket, hogy baráttságért kövessék is öket. óh baráttság, mondgya sz ágoston. *mely ellensége vagy az lelkeknek oh elmének vaksága, mely sok rosznak vagy oka. hogy tessél másoknak mikor mondgyák, mennyünk, és cselekedgyük, és akor szegyenlik az szemérmeteséget* ⁎

⁎o nimis inimica amicicia. et seductio mentis. nulla lucri mei causa. ulciscendi libidine sed cum dicitur eamus. faciamus. et pudet non esse impudentem s. Aug. lib 2. conf 9.

hogy pediglen meg láthassad fiam világosan micsoda nyomorult állapotban veti az rosz társaság az iffiakot, halgassad mit mond ugyan ezen szent maga felöl.

Ollyan nagy vakságal vetettem magamot az rosz erkölcsben, hogy szégyenlettem azok elöt kik velem egy idösüek valának hogy ollyan gonosz nem volnék mint ökk, midön hallám töllök ki beszélni vétkeket, és még azokal dicsekedni, én is roszat cselekedém, de nem azért hogy az cselekedetet kedvellettem volna. hanem azért hogy cselekedetemért meg dicsérjenek. micsoda méltob az gyalázatra ez vilagon az rosz erkölcsnél,? én pedig hogy meg ne gyaláztassam gonoszab akartam lenni, és mikor magamban nem talaltam valami hamiságot. akor ugy tétettem magamot, mint ha valamely vétket meg cselekedtem volna, azért. hogy ártatlanságomért aláb ne becsüllyenek, és meg ne vessenek, annál is inkáb hogy tiszták életü valék másoknál. ihon minémü tarsakal járék babilonianak széllyes uttzáin, heverkezvén az sárban, mint valami jó illatu kenetben.⁎
⁎S Augst. lib. 2. Conf. Cap. 5.

Látodé fiam micsoda nyomorult állapotban vala sz ágoston iffiukorában az rosz társaság miat. mind ezekböl rettentö

[470] erkölcsüek ⟨m⟩ bár meg tartoztassák is magokot

nehezen térhete ki, az Istennek csudálatos képpen valo segittsége által. hasonlo veszedelemben jaj ! vagy is az örök[471] veszedelemben esel. hogy ha az rosz társaságot jó idején el nem kerülöd.

[71b:] *III Articulus*

Hogy négy féle rosz társaságot kell el kerülni.

Elöször.[472] Irtozál fiam azoknak társaságoktol. kik nyilván valo rosz erkölcsüek. szabad életuek. Istentelenek. és azoktól kik még az leg nagyob vétket is el nem titkollyák. ugy mint az kik szemérmetlenek. esküvök, részegesek. kik még dicsekednek ezekben. valamint az bölcs mondgya. *kik örülnek rosz cselekedeteknek, és dicsekednek Istentelenségekben.**. *prov. 2.

2 kerüllyed valamint az mérget. kik még csufságot üznek az jó erkölcsböl, kik téged az bünre ösztönöznek, mind pedig azokot kik rosz[473] beszédüek, ha szinte nem rosz erkölcsüek is, mert az roszrol valo beszélgetés akár kitöl légyen de ártalmas., és az ereje veszedelmes, mert vétket bocsát az sziviben annak, ki azt örömest halgattya.

3. kerüllyed azoknak társaságokot. kik magokot el titkollyák. és nyilván noha az vétekre nem sürgetnek is, de ugyan csak az Isteni szolgálattol el forditanak. ugy mint az imádságtól: az szentséghez valo járulástól. azt fogják mondani hogy néked ezek nem szükségesek., hozád nem illendök, most annak ideje nincsen, más dolgod is vagyon, és hogy jobban az elmédet arrol el fordithassák, hejában valorol beszélnek, az mulattságokrol. el mult idökröl, az illyen társaság fiam igen ártalmas noha nem tettzik.

4 Azoknak az iffiaknak is kerüllyed társaságokot. kik restek. henyelök, kiknek semmi hivatallyok nincsen, ha szinte vagyon is, de azt roszul viszik végben, az illyek példáját ha követed henyélésben esel. beszédekel el hitetnek. azt fogják jovallani hogy dolgodot, hivatalodot hadgyad félben, magadot mulasad, arra tanyitanak hogy az játékot szeresed, az vendégséget, musikát, tántzot. ezekböl meg más

[471] örök [Második *ö* — megkezdett *k*-ból javítva.]
[472] Elöször. [*r*—*b*-ből? javítva.]
[473] rosz ⟨p⟩ beszédüek,

állapotok[72a:]ban is vetnek tegedet. vigyáz hát ezekre, és abban bizonyos légy, hogy nem lehetz veszedelmeseb társaságban az illyennél.

Végezetre fiam emlékezel reá arra. hogy vagy hamar, vagy későn, de az Isten haragja az gonoszra szál. láthato, vagy láthatatlan képen, azt mondgya az bölcs, *az Istenteleneknek gyülekezetekben tüz gyulad fel. és az versenyes nemzettségekre harag gerjed fel.** meg másut. *hogy az bünösöknek utok jóllehet kövel rakot meg, de annak vége az pokolnak melysége**. nyomorult az az kit meg intenek, még is el nem kerüli az veszedelmet. *távozál el az hamistól.és az bün. el tér te tölled* *

*Eccles. 16. v. 7.

*Eccles. 21 v. 11

*Eccles. 7. v. 2.

Hetedik Rész

Az hetedik[474] akadállya az iffiak üdvességeknek. az henyéléstöl vagyon

K. Az idönek hejában valo elvesztése, ártalmasé az iffiaknak?

F. fiam ez az akadály leg ellenkezöb az üdvességedel. mert ez neveli és táplállya az többit is, az henyélés oka az tudatlanságnak, ez okoza az engedetlenséget. mert az henyélö elme nem örömest tanul. az munkától még elöre fél, el hitetvén magával hogy eleget tud. az oktatást, és az tanácsot bé nem veszi. azért hogy annak követésit el kerülhesse. azt mondgya az irás, *hogy bölcsebnek láttatik az rest az maga szemei elöt, hogy nem mint hét bölcs, kik az okoságra intenék ötet.** ez az annya az álhatatlanságnak is. *az rest akar is, nem is** ma egyet akar, holnap mást, ma jot akar, holnap azt meg változtattya, ez is az oka hogy szégyenlik az jót. mert lágyan kivánnyák az jó erkölcsöt el érni, *az félelem 'ágyá tészi az restet** az rosz társaságnak, és az veszedelmes mulattságnak keresésit, csak az resztség okoza, egy szoval ez okoza rend szerént az tisztátalan vétket is. mely anyi iffiakot veszt el. és nincsen ollyan vétek. ollyan bünre valo [72b:] alkalmatoság, az melynek az resztség nem volna oka ugyan azért is mondgya sz. bernárd. hogy az resztség *minden kisérteteknek és rosz gondolatoknak. tisztátalan hellye, az rosz*

*prov 26. v. 16.

*prov. 13 v. 4.

*prov. 18 v. 8.

[474] hetedik ⟨ada⟩ akadállya [⟨d⟩-ből ⟨k⟩-t próbált javítani.]

beszélgetésnek annya. az jó erkölcsnek mostoha annya. élö embernek[475] *koporsoja és minden rosznak moslékos hellye.* ✳

✳omnium tentationum et cogitationum malorum et inutillum sentina. mater nugarum noverca virtutum. mors animae. vivi hominis sepultura. sentina. omnium malorum s. bern serm. ad frat. de monte dei.

oh kedves fiam nem méltoé az, az szánásra. hogy ez az vétek. az mely kut feje annyi vétkeknek, oly közönségesé löt az iffiak között, és mint egy természeté vált bennek, mennyit nem látz ollyat, ki csak henyélésben tölti az idöt, és az dolgot, valamint az halált kerüli, semmi tisztességes állapotban magokot nem foglallyák. ha valamihez kezdenek is abban hadgyák. vagy is azt roszul viszik végben, csak az magok mulattságát keresik, és szeretik, az játékot, sétálást, az jol lakást, ezek leg nagyob foglalatoságok nékiek.

Ettöl vagyon hogy ollyan fel fordult életet élnek. ez is az oka hogy az jó erkölcsöt nem kedvellik. az leg szükségeseb igazságokban tudatlanok, az Istent el felejtik, és az üdvességet. ettöl vagyon az rosz társaság, ebböl származnak minden rosz hajlandoságok. az mellyek eröseben nönek az lélekben, mint valamely jó kövér földben az fü. attol is vagyon hogy egész életekben haszontalanoká, és henyélöké maradnak. mivel iffiuságokban el mulatták valamely jo dolgokban foglalni magokot. nem is beszéllek azokrol az vétkekröl, az mellyekben az henyélés vetette öket. és az melyböl ki sem térnek soha.

oh adná Isten, hogy ollyan könnyü volna. ki irtani az iffiak elméjiböl ezt az tunyaságot. az micsoda könnyü meg mutatni nékik ennek veszedelmes voltát. de ez az feslet erkölcs oly igen meg hatotta az ö sziveket, hogy még nem is akarják meg üsmérni micsoda roszat okoz az nékiek. azért, hogy ne kénszerittessenek aztot el hadni. az bölcs mondgya. *oh!*[**73a:**]*te rest, meddiglen fekszel, mikor kelsz fel álmodból. miglen fekszel álmodozásokal, azon közben el jö, mint az gyors uton járo. az te szegénységed,*[476] *és az te szükölködésed. mint az fegyveres ferfiu*✳ ✳prov. 6.

[475] embernek ⟨p⟩ koporsoja
[476] szegénységed, [*y* — *s*-ből javítva.]

kedves fiam nyisd fel szivedet erre az beszédire az sz. léleknek. és üzed el onnét az resztséget. erre valo nézve, ezeket az intéseket adom elödben. az mellyeket gyakorta figyelmeteségel kel el olvasnod.

Elöször. tud meg azt, hogy minden emberek az munkára jöttek ez világra. az Isten arra rendelvén öket, még világ kezdetekor. *az te orczádnak veritékivel egyed az te kenyeredet. még nem földé lészesz, mert abbol vétettél** ha pedig ment akarsz attol lenni, kivánván könnyü életet élni. ugy az Isten akarattya ellen jársz, meg bontod az rendet mellyet szabot., micsoda okod vagyon. abbol az közönséges és igazságos rendböl magadot ki venni, mivel ö még abbol senkit ki nem vett. ha pediglen okod nincsen, micsoda bizodalomal maradhatz tunya életedben.?

*Genes. 3.

2. ha az emberek arra kötelesek hogy egész életekben dolgozanak. iffiukorokban arra még kötelesebek. mert az iffiu. ha nem foglalatoskodik iffiukorában valamely tiszteséges munkában. sok feslet erkölcsöt és rosz szokásokot fog gyüjteni, mellyek holtig meg maradnak. azért. mert az iffiuság idejében, alkalmatosab az elmét gyakorlani, és az joban formálni. ugy abban az idöben is lehet valamely hivatalban lépni. mert ha egyszer az idö el vész, azt hellyre nem lehet hozni, az el mult idö, viszá nem jö.

3. Gondold meg azt, hogy az iffiuságodnak el vesztet drága idejét, keservesen meg fogod még bánni. midön észre veszed magadban. alkalmatlan voltodot az jó dolgokra. valamint illyeneket sokakot látz, ezt most nem hiszed, de még meg fogod azt érezni, akoron pedig késö. lesz.

4. Ha mostanában nem gondolsz is aval, hogy még azt meg **[73b:]** fogod bánni, de nem irtozolé attol, micsoda számot fogsz adni az Istennek az te iffiuságodnak roszul el töltöt idejiért? akor az rettentö itéletkor az egész életed elödben tétetik. mind részenként. az leg elsö kérdes az lészen, hogy mi képen töltötted az iffiusagodnak idejit.? mit felelsz erre az kérdésre, ót elödben adgyák. hogy abból micsoda rendeletlenségek következtek, minemü tudatlanságokot okoztak néked, micsoda vétkeket cselekedtetet veled, micsoda feslet erkölcsökben ejtet, mit fogsz felelni midön[477]

[477] midön ⟨n⟩ ezeket

ezeket fogják az szemedre hánni, és ha semmi mentséged nincsen, oh' micsoda itéletet nem várhatz magadra

5. Mennyi lélek vagyon pokolban. kik meg üsmérik, hogy kárhozattyoknak eredete, az iffiuságok idejének, roszul valo eltöltésitöl[478] vagyon, ha az te idödböl remelhetnének egy szem pillantásni idöt, oh Istenem mit nem cselekednének annak meg nyerésiért. hogy azt hasznoson tölthetnék, leheté nyomoruságokal nem gondolni, és károkon nem tanulni, és el nem kerülnöd azt az nyomoruságot az melyben estek tunya életekért.

Oh edes gyermekem kénszeritlek azért az szeretért[479] az mellyel tartozol lenni üdveségedhez, hogy el kerüllyed az resztséget, mert ez leg nagyob akadállya üdveségednek, hogy el kerülhessed két dologra vigyáz, elöször, végy magadnak ollyan tiszteséges foglalatoságot. az melyben töltsed egész iffiuságodot. másodszor, arra vigyáz, hogy hejában ne heverj, mindenkor valamit munkálkodgyál, vagy az mi az hivatalodot illeti, vagy olvass. vagy ha magadot mulatod is, ugy légyen hogy mindenkor háláadás kövese, mert az ördög mindenkor azt az alkalmatoságot keresi az kisértetre. hogy henyélve tallályon, azért kövesed sz. hieronimusnak ezt az szép tanácsát. *munkálkodgyál mindenkor valamit hogy az ördög mindenkor*[480] *foglalatoságban találljon.* ∗

∗facito aliquid operis ut te semper diabolus inveniat occupatum. s. hiero epist ad rusticum.

Nyolczadik Rész

Az nyolczadik[481] akadály, az szemérmetlenségtöl vagyon **[74a:]**

K. leheté nagyob akadály, az tisztátalanságnál?

F. fiam. nem lehet se nagyob, se veszedelmeseb, se közönségeseb akadály az tisztátalanságnál, azt jól meg gondolván, lehetetlen azt ne mondgyam az prophétával, *oh ha valaki az én fejemet vizeké változtathatná, és az én szemeimet*

[478] eltöltésitö [Íráshiba, mert Mikes mindig kiírja a tol, töl ragot.]

[479] szeretért [Íráshiba? Lehet eredeti alak is, egyszerejtéses változat is. Vö. még előbb *szeretekben*, alább többször *szeretit*.]

[480] minkor [Elírás.]

[481] nyolczadik [*l*—*n*-ből javítva.]

*jerem. 9.

*köny hullatások kut fejévé, hogy éjel napal siratnám az én népem veszedelmit.** mivel kedves fiam kinek lehetne azt tekinteni mennyi sok számu iffiakot tart szolgálattyában ez az vétek. micsoda rablást cselekszik az lelkekben. mennyi szamtalan sok vétket cselekedtet vélek, minémü rendeletlenségben veti öket, üdveségeket micsoda veszedelemre veti. és az örök kárhozatra, mondom kicsoda tekinthetné ezt az sok[482] veszedelmet. hogy az szive meg ne esnék mind ezeken, és szánakozás nelkül lehetneé öket meg nem inteni az veszedelemröl, és nem segiteni hogy azt el kerüllyék, holot micsoda vakságal sietnek arra? annak okáért kérlek fiam függeszed az elmédet ezekre az elmélkedésekre amelyeket[483] elödben adok. hogy vegyed eszedben micsoda irtozásal kel lenned ehez az vetekhez. mint az te üdveségednek leg nagyob ellenségihez, es az mely ha nem vigyász. oka lesz minden bizonyal el veszésednek

I Articulus

Hogy az tisztátalan vétek, leg nagyob ellensége az iffiuságnak. és hogy az egyedül, több iffiakot kárhoztat el. mind sem minyájan az töb vétkekk.

Adná Isten hogy ezen mondásom inkáb álom volna mint sem igazság. és ugy lehetne abban kételkedni, valamicsoda igaznak kel azt tartani, de az minden napi proba meg mutattya két dologban, hogy nem lehet abban kételkedni. 1 hogy nagyob része az iffiuságnak az alat az vétek alat vagyon. 2. hogy azok közöt kik erre az vétekre adgyak magokot. sokan vannak kik más féle vetekre nem hajlandok.

Elöször.[484] nem méltoé az, az szánakodásra. hogy az élet[74b:]nek, leg ártatlanab ideje ugy meg légyen rontva, és az anyaszent egyháznak leg diszeseb része gyaláztatva evel az fertelmes vétekel, elig kezdenek az iffiak eszesedni hogy ez az vétek kezdi öket ostromlani, elméjekben lopja magát, eröt veszen kivánságokon. el foglallya gondolatokot. azután szivekben fel gerjeszti az tisztátalan szeretetnek gyönyörü-

[482] sok [Beszúrás a soreleji margón.]
[483] * amelyeket [Beszúrás. 1744.]
[484] Elöször. [*E* — *e*-ből javítva.]

ségit. az mely nevekedvén az idövel. ugy anyira eröt vészen, hogy nehéz azt el oltani.

Ez egy[485] részint az természet meg romlásatol vagyon; az mely hajlando az roszra. az mint az szent irás mondgya.✳ más részint az iffiuságnak természetitöl vagyon. holot az testnek gyengesége, és az vérnek melegsége, hajlandobbá, és érzékenebé tészi öket arra az vétekre, azért is mondotta egy pogány philosophus. hogy az mértékletlenség. az iffiak vétke, egy részint az ördög hamiságától is vagyon, ki az embert ollyan felöl ostromollya. az hol leg gyengéb. az testnek gyarloságát veszi elö hogy az elmét az maga birtoka alá vethesse. azert is mondgya sz. hieronimus, hogy az gonosz lélek tudvan az iffiuságnak fel buzdulását. mesterkedik azon hogy fel gerjesze szivekben az tisztátalan szeretetet. gerjesztvén fel bennek sebeseb és kegyetleneb egö kementzét, mint sem az mellyet készitetet volt az babiloniai király az három ártatlan iffiunak, mivel az csak az testnek árthatot. de az másik oly tüzet készit az lélek számára mely[486] soha el nem fog aluni ✳.

✳Genes. 8. ▽ 21

✳. adversum juvenes et puellas aetatis ardore hostis noster abutitur et inflammat rotam nativitatis nostrae haec sunt ignita diaboli jacula quae simul et vulnerant et inflammant et a rege babilonio tribus pueris praeparatur. s hiero epist ad demetriadem

Oh kedves gyermekem hajol meg tekintyük micsoda meg romlot szokások vannak az iffiak közöt, elégé nem szánhattyuk öket, de az mi leg nehezeb, az, hogy csak az tisztátalan vetek annak az oka. mivel az bizonyos hogy sokak vannak ollyanok., kik nincsenek más vétkek alá vettetve, ha szinte vannak is bennek más féle fogyatkozások., de mind attol az vétkektöl származnak, az melyektöl ha[487] meg szabadulhatnának, tiszta és ártatlan életet élnének, ellenben pedig, azok, az kiket meg győzöt ez az tisztátalan indulat, tele hamiságal valo életet élnek. és minden nap uj vétket, és rosz szokásokot szednek magokban, ollyan nyomorult állapotban vetik ma[**75a:**]gokot. hogy gyakorta az penitentzia tartásra alkalmatlanok. nyomorult vétek mért veszted

[485] egy [Beszúrás;] részint az természet [*természet* szóvégi *t*-je *n*-ből javítva.]

[486] meg [Elírás; *mely* helyett.]

[487] ha [*h* – *a*-ból javítva.]

igy el az iffiuságot ollyankor. az mikor az üdvesegnek uttyában kezdenek lépni, leheté hogy el ragadgyad az Istentöl annyi[488] sok szép lelket, kik ártatlanságban élnének, és az[489] azokot az rosz kivánságnak. az ördögnek, és az örökké valo tüznek áldozad, oh' átkozot tisztátalan vétek, kicsoda az, az ki téged ugyan érdemed szerént meg utállyon? fiam olvasad figyelmeteségel az mi következik.

II Articulus

Hogy micsoda keserves dolgok követik az tisztátalan vétket.

Az auctor ki az *de bono pudicitiae* nevü könyvet irta, az kit is sz Cyprianusnak tulajdonitnak. keservesen irja le, micsoda szerencsétlenségek követik ezt az vétket, mondván. *az szemérmetlenség ollyan*[491] *utálatos indulat, mely nem kiméllí se az testet. se az lelket. mely tellyeségel az embert rabjává tészi az tisztátalan szeretetnek, mely eleinte*[492] *kecsegteti ötet, hogy az szivet meg nyervén, az után jobban el vesszthesse. mely el fogyasztya az joszágot az szégyenel együt, mely fel indittya az rosz indulatot mértekletlenül, mely semmivé teszi az jó lelki üsméretet. mely az penitentzia nem tartásnak annya, veszedelme és romlása. az élet leg szeb részinek.* ∗. az az, az iffiuságnak[493]

∗impudicitia semper est detestanda[490] obscoenum ludibrium reddens ministris suis nec corporibus parcens. nec animis debellatis propriis moribus totum hominem. suum sub triumpho libidinis mittit blanda prius ut plus noceat dum placet. exhauriens rem cum pudore. cupditatum infesta rabies. incendium conscientiae bonae. mater impenitentiae, ruina melioris aetatis.
auctor libri de bono pudicitiae.

félre tészem azt micsoda kárt teszen ez az vétek az testben, az becsületben, és az joszágban, hanem csak azt adom elödben, micsoda veszedelmet szerez az lélekben.

Elöször, az Isten félelmit, és az jó hajlandoságokot el tőrli az iffiakban, mivel sok jol neveltetet iffiakot látunk

[488] annyi ⟨sok⟩ sok [Törlés a sor elején.]
[489] az azokot az rosz [Első *az* fölösleges, de nincs törölve.]
[490] detestanda ⟨obscos⟩ [?] obscoenum
[491] ⟨ollyan⟩ ollyan [Törlés a sor végén.]
[492] eleinte ⟨keg⟩ kecsegteti
[493] iffuságnak [Íráshiba.]

ollyanokot kik eleinte az jó erkölcsre vonszanak.[494] az vétket utállyák, az jora hajlandók. és az Isteni félelem ugy tetzik mint ha vélek születet volna, azért ebben az állapotban meg is maradnak mind addig, valamég az tisztátalan vétekben nem esnek. de mihent az meg győzi sziveket. azonnal ki üzi ezeket onnét, elsöben az gondolat megyen bé, az gondolat azután rut kivánságá válik. az kivánság [75b:] az szemérmetlen cselekedetre viszi, ötet, ezek az vétkek meg szaporodván, el rontyák minden jo hajlandoságokot. mindenek más képen tetczenek nékik mint sem az elöt, az vétek nem láttzik már nékik ollyan nagynak. ahoz hozá is szoknak. és ollyan az ki az elöt irtozot egy halálos vétket cselekedni, azután semminek tartya százat cselekedni, ha egyszer meg győzi ez az rut indulat. oh Istenem micsoda változás, és micsoda fel fordulása az lelki üsméretnek.

Az második ereje ennek az véteknek. az hogy. meg utállya az jó erkölcsöt,[495] a szent és üdveséges dolgokot, azt ki nem lehet gondolni micsoda gyülölségel vannak azok, kik ez alat az vétek alat vannak, mindenhez. az mi az üdveséget illeti, az imádság unadalmas, az szentségeket meg vetik, az Isten szava nékik nem használ, az Istenes könyveknek olvasását nem is szenvedhetik, az nem csuda fiam hogy az kin hideg lelés vagyon. az ételt[496] nem kivánnya, söt még minden keserünek tetczik néki. hasonlo képpen az ki egyszer az tisztátalanságnak forró hideg lelésiben esik, izetlennek találla az szent dolgokot. és az mi udveségre vezetné. mert el hatván szivét az testi tisztátalan szeretet. nem engedi néki hogy meg izelittse az jó erkölcsnek édeségit. valamint szent pál mondgya.

animalis homo non percipit. ea quae dei sunt. 1 cor. 2.

Harmadik ereje ennek az véteknek, az elmének meg vakulása, az[497] melyet meg gátol ez az vétek, hogy meg külömböztethesse az jót az rosztól, és igaz[498] itéletet tehesen. mert lehetetlen hogy meg ne légyen romolva az ollyan elmének itélete,

[494] vonszanak. [*voszanak*ból javítva, *n* beszúrásával.]
[495] ★ erkölcsöt, ⟨és minden⟩ a szent [*a* — törlés fölé írva. 1744.]
[496] ételt [*étélt*ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[497] ★ az ⟨kit⟩ melyet [*melyet* ⟨kit⟩ fölé írva. 1744.]
[498] ★ igaz ⟨tételt⟩ itéletet [*itéletet* ⟨tételt⟩ fölé írva. 1744.]

ki ez[499] alat az rosz indulat alat vagyon. és hogy ne itéllyen igazságtalanul az szent dolgokról. ehez az vétekhez valo ragaszkodás, azt hiteti el véle, hogy az nem igen nagy vétek, (mert rend szerént az hajlandoságunk szerént teszünk ítéletet:) el hitetvén azt is véle, hogy abbol ki térhet[500] mikor néki tetczik, meg homályosittya [**76a:**] az elmét hogy által ne láthassa rosz végit, és az nyomoruságot mellyel jár ez az vétek, az Isten itéletiröl valo emlékezetet az elméből el távoztattya. és azon is igyekezik hogy azt magából ki vethesse. szabadabban vétkezhessék azután. valamint az két undok öreg emberek felöl mondgya az irás, kik susánnát akarák meg rontani, *el forditották szemeket. hogy ne látnák az eget. és hogy ne is emlékeznének meg az Isten itéletiröl.*[501]∗. látodé fiam. az szemérmetlenségnek. ez az szokása hogy meg vakittya az elmét. és önnön magát is meg vakittsa. meg fojtván magában az jó gondolatokot. hogy bátrabban vétkezhessék.

∗. Daniel. 13.

4. Az elménck vakságából származik az kevélység. mely nem engedvén meg az elménck hogy az maga jovát meg üsmérhesse az jó oktatásokot meg vetteti véle. az intéseket semminek hajtya. az leg üdveségeseb tanácsokot neveti. az mennyiben az iffiu elme lágy es hajlando erre az vétekre. annyiban kemény az jó intésnek bé vételire. az bölcs azt mondgya. *az bölcs ember, az beszédet halgattya. dicséri azt, és magának meg tartya. ha pedig az bujálkodo hallotta azt. nem kedvelli. és még háta megi veti azt* ∗

∗ Eccles. 21

5. Az ötödik ereje ennek az vételknek, az akaratnak. az roszban valo meg keményedése. mert valamint az vétek szaporodik, az lelek is ahoz képest szokik ahoz, és abban meg keményedik. annyira hogy semmi attol el nem vonhattya. az hihetetlen volna, hogy ha csak minden nap nem látnok. hogy azok kik ez alat az vétek alat vannak micsoda ostobáká, és meg általkodottoká lesznek, minden jora alkalmatlanok az Isten kegyelmének beszédére süketek, az Isten igazságának fenyegetésit. és ostorozását, csak álomnak tartyák, bizonyság az lót két veje. kik semminek tartották

[499] ki ez ⟨az⟩ alat az rosz

[500] térhet [*het* — beszúrás;] mikor néki tetczik, ⟨elmej⟩ meg homályosittya [az *ly*—*l*-je *s*-ből javítva.] az elmét

[501] itéletiröl. [*e*—*i*-ből javítva.]

midön intené öket hogy mennének ki sodomából.* azoknak példájok, az kiket az Isten keményen meg büntetet ezért az vétekért. az rajtok[502] nem fog, azok az szerencsétlenségek, mellyek történnek magokon hasonlo-[**76b:**]kon.[503] az elméjeket meg sem hattya, annyira meg is birta öket az az, irtoztato[504] fajtalan indulat, hogy semminek[505] ereje nincsen hogy öket attol el fordithassa, azért is mondgya sz. agoston. *hogy az gyönyörüsége az tisztátalan*[506] *indulatnak, olyan volt mint lántz, mely ötet kötve tartotta. az melynek is zörgése ugy meg süketitette vala. hogy az Isten kegyelmit nem is halgathatta.* azután azt mondgya. hogy *ez az sükettség*[508] *kevélységiért valo büntetés vala. mely ötet el távoztatta az Istentöl.** *oh mely nyomorult állapotban jut az lélek, az szemérmetlenségért.*

*Genes 19.

*obsurdueram[507] stridorae catenae mortalitatis meae. poena superbiae animae meae. et etiam longius à te.
Conf. lib 2. C. 2.

6 Az tisztátalan véteknek, mind ezen az veszedelmes[509] uttyain kivül is, még vagyon egy, az mely önnön maga az veszedelem. az többi is ebben szolgálnak., az pediglen, az halálos vétekben valo halál, ez az, veszedelmeknek veszedelme. és minden nyomoruságoknak nyomorusága. sokszor okoza ezt az veszedelmet ez az utálatos vétek, szüntelen is tölti az poklot számtalan roszul valo holtakal. az mellyet ö okozot azoknak kik ötet követték. némellyek azok közül oly hirtelen valo betegségben estenek. hogy se idejek, se modgyok nem volt az penitentzia tartásra. némellyek ollyan történetböl holtak meg, hogy meg nem[510] gondolták halálokot. mások pediglen. akaratal meg általkodnak. és meg keményednek az vétekben. az Isten el hagyván öket halálok oráján, mivel ök is el hadták vala ötet életekben. halgas-

[502] rajtok [*a* — *o*-ból javítva.]
[503] hasonlon[76b:]lokon. [Íráshiba.]
[504] irtozta [Íráshiba.]
[505] semminek ⟨erj⟩ ereje
[506] tisztátalan [Első *a* fölött áthúzott ékezet.]
[507] obsurdueram ⟨sr⟩ stridorae
[508] sükettség ⟨k⟩ kevélységiért
[509] veszedelmes [Utolsó *e* — javítva.]
[510] * nem [Utólagos beírás a sorvégi margóra. 1744?]

sad mit mond az irás. tarsd meg sz. péternek ezeket az szavait. *novit Deus pios de tentatione eripere, iniquos vero igni reservare cruciandos.**. *tudgya az ur mostan is az hiveket meg szabaditani, az kisertetböl, az hamisakot pedig az itélet napjára az büntetésre meg tartani.* de micsoda hamisakot büntet meg leg inkáb. *mindenek felet pedig azokot, kik az testet követvén tisztátalan kivánságban járnak,* de mi követi öket. *de ezek mint az oktalan állatok. az ö ma*[77a:]*goktol talált romlásban. el vesznek. hogy el vegyék az hamiságnak jutalmát.* meg halnak romlásokban, mint az oktalan állatok, el vesznek tisztátalanságokban. el vévén ekképpen az igazán valo büntetéseket, mellyeket meg érdemlettek vétkekért, oh édes[511] gyermekem. leheté hogy ezek az szavai az szent léleknek veled meg ne utáltassák, azt az utálatos vétket, kérlek hogy olvasad figyelmeteségel, és tarsd meg elmédben, az következendö példákra pedig jol rea vigyáz.

*2 petr. 2.

III Articulus

példa[512] Az szerencsétlenül valo halálokról azoknak, kik erre az tisztátalan vétekre adták volt magokot.

Az szent irás erröl elég példát ád elönkben. némellyekröl már beszéltünk, nézd meg az elsö szakaszban, az 6 részt,

Az fö pap héli ket fiának,[513] szerencsétlenül valo halálok. nem csak ö igazságtalanságokért[514] történék, hanem az ö tisztátalanságokért is,*

*1 reg. 2. v. 22.

Ammon, az Dávid fia, azö tisztátalanságáért szerencsétlenül hala meg, az ö battya absolon keze által,

Absolonon az Isten büntetése, nem csak az ö apja ellen valo fel támadásáért vala hanem az ö utálatos és botránkoztato cselekedetiért is szálla reája *

*1. reg. 16.

Mit mondgyunk fiam salamonrol. az ki mindeneknél bölcseb vala, az Isten ötet szerette. és minden kivánsága szerént kedveze nekie, de az tisztátalan szeretetre adván magát,

[511] édes [*d*—*g*-ből javítva.] gyermekem.
[512] példa [Utólag írta be a cím elé, a margóra.]
[513] fianák, [Ékezethiba.]
[514] igazságtalanságokért [*l*—*t*-ből javítva.] [. . .] bálványozásban [*l* utólagos betoldás.]

azért is az bálványozásban esék, az melyböl nem tudgyák bizonyoson ki térésit, és az egész világot kételkedésben hagyá üdvesége felöl, oh. mely rettentö példa.

Az özön viz elboritván az egész földet. tizen hat száz esztendövel teremtetése után, annak is az elsö oka az tisztátalanság vala. mert ez az vétek annyira meg rontotta vala az emberi természetet,* és az Isten haragját arra vivé hogy el veszesztené[515] az özön vizel ugyan azon természetet. az ö kezeinek leg[77b:]szeb munkáját, hogy az vizekben el óltsa az tisztátalan szeretetnek lángját, az melyel valának közönségesen fel gyuladva * *Genes. 7. *Genes. 19.

Az özön viz elig mulék el, hogy ez az vétek ismét fel kezde gyuladni, és az Isten igazságát arra vivé hogy más irtoztato büntetésit küldené sodomára, és gomorára, mivel az ö undogságok meg telvén boszu állást kérének az égböl* az Isten láthato képpen bocsáta tüzet reájok, mely porrá tévé nem csak az embereket, és az varosokot, hanem még az környül lévö földet is.* az mely ma is annyira füstöl, hogy feléje sem lehet menni,* hogy például légyen az ezután valoknak, és az szemérmetlenek had tanullyák meg, hogy az tisztátalan tüz, mellyel égetni hadgyák magokot. más tüzel büntetödik meg, az mely mindenkor égetni fogja ököt, és soha el nem fogyaszttya. *Genes 18. *Genes. 19. *sap 10.

Ezekhez az szent irásbol valo peldákhoz, többet is adhatnék. más historiakból. de csak kettöt hozok elö.

Az elsöt szent gergely adgya elönkben az ö beszélgetésiben, mondván, hogy az ö idejében vala egy chrysorius nevü elö kelö igen gazdag ember, az ki is szintég ollyan tele vala rosz erkölcsel, valamely igen bövölködöt az gazdagságokban. de föképpen az tisztátalan életben éle, az Isten végit akarván szakasztani vétkeinek, mellyeket egy másra gyüjte minden nap. azért nagy betegséget bocsáta reája, az melyben is meg hala. de irtoztato halálal, mert[516] midön már az végin volna. igen sok rosz lelkeket láta körülötte, az kik mellette forgolottak, mint ha el akarnák pokolban vinni, ö azonnal reszketni kezde. sárgulni, és szomoruán kiálta segittséget. minden

[515] el veszesztené ⟨ugy⟩ az özön vizel ugyan azon
[516] mert mert [Sorvégen és új sor elején.]

inducias vel usque mane, inducias vel usque mane

felé forgolodot.[517] hogy ne láthatná öket, de mindenkor az szemei elöt valának, sok küszködések után, érezvén hogy szorongatni kezdék azok az lelkek. irtoztato képen kezde kiáltani, mondván, szünnyetek meg holnapig, szünnyetek meg holnapig, és ebben az kiáltásban. el ragadtaték lelke. oh! irtoztató szemérmetlenség!

[78a:] Ha ez rettentö példa, az másik még nagyob. ezt gerson János az párisi Cancellarius szedte ki az Cantipreus[518] tamas püspök irásiból. az ki is irja hogy szemeivel látta volna ezt az példát.

Azt mondgya hát az püspök, hogy midön még iskolában járo gyermek volna. egy fö renden lévö iffiuval baráttságot vete. az kiben minden féle jó erkölcsök fel találtattak. de szerencsétlenségire ollyan gonosz elmének esék társaságaban. az kinek beszédi fel gerjeszték benne az tisztátalan szeretetet. az mely egy kevés idö alat minden jó hajlandoságit meg változtatá néki, és minden féle vétekben veté. az ö jó akaroi gyakran intették. az püspök magais sokszor intette hogy térne viszá az jó utra. de mind ezeket meg veté, az Isten például adá azoknak az iffiaknak. kik olyan vaksággal mennek erre az vétekre. mert az mint egy étzaka alut volna. egyszers mind nagy ijedcség fogá el. az melyben kiáltani kezde. az egész háznál lévö emberek arra fel ébredenek. és hozá futának, kérdvén hogy mi lelte. de egy szot sem szolhata. hanem csak kiáltozék. mindgyárt papot hivának. az ki arra inté hogy az Istenröl gondolkodgyék, és kérje büneinek bocsánattyát. de csak hejában, midön pedig az pap sokáig intené, az iffiu, hozája fordula, reaja néze, és el fordult szemekel keserves szokal mondá az papnak. jaj annak aki[519] engemet. az roszra vezetet. csak hejában hivom az Isten segittségit, és kegyelmét.[520] látom az pokol meg nyilt hogy engem[521] magában vegyen

Ezekre az szokra az kik mellette valának. kiálták néki, hogy magát ajánlya az Istennek. de ö más felé fordulván,

[517] forgolodot. [*f* —*g*-ből javítva.]
[518] Cantipreus ⟨ir⟩ tamas püspök irásiból.
[519] * aki [*az*-ból javítva; *k* —*z*-ből jav., *i* — beszúrás. 1744.]
[520] kegyemét. [Íráshiba.]
[521] engem ⟨v⟩ magában vegyen

és kiáltozván, kéttségben valo esésben. nyomorultul meg hala.

fiam erre az példara ne rettegjeneké[522] azok kik arra az vétekre adták magokot. fö képen az iffiak, az kiket tekint ez az példa, tanullyák meg, mint kel[523] kerülniek ezt az veszedelmes vétket, és micsoda vigyázásal kel el kerülni[524] az ollyan rosz elméknek társaságát, kik meg rontanak másokot tisztaságokban

[78b:] *IV Articulus.*

Hogy micsoda modal kel az tisztátalanságot meg orvoslani, és hogy még eleinte kel ennek ellene állani

Minek utánna elödben adtam volna az nyavalyát, orvoságot is kel adnom, és ollyan modot. hogy meg oltalmazhassad magadot attol az vétektöl.

Elöször, meg kel azt elöznöd, és még eleinte kel ellene állani, minek elötte az szivedet meg gyözte volna.

Ez fiam igen nagy orvoság az vétek ellen, föképen az iffiuságban, mert mivel hogy ezt nem követik, nagyob része az iffiaknak annyira el is merülnek ebben az vétekben. hogy hietetlen valo nagy munkával térnek ki abbol. arra pedig igen vigyáznak. mind lelki. mind testi betegségekben. hogy az orvoságokot eleinte adgyák bé.

Principis obsta. seró medicina paratur.

Cum mala per longas. invaluere moras.

hogy ha ezt szükséges követni az testi. és az lelki betegségekben. még szukségeseb az tisztátalan vétekben. mert könnyen nevekedik és könnyen gyarapodik.

Az szent attyák ezt mindenek felet jovallyák. halgassad mire tanyittanak.

Szent Cyprianus azt mondgya, hogy még eleinte kel az ördög kisértetinek ellene állani, mert más képen cselekedni, ollyan mint ha kebelünkben egy kis kigyot nevelnénk, mely ha nagy lesz, árthatni fog annak ki azt nevelte.*.

[522] rettegjeneké [Első *t*–*g*-ből javítva.]

[523] * kel⟨futniok⟩ kerülniek [*kerülniek*⟨futniok⟩ fölé írva. 1744.]

[524] kerülni⟨ök⟩ az ollyan

*diaboli primis titillationibus obviandum. nec foveri debet coluber. donec in draconem formetur, auctor lib de jejun[525] apud cypri.

Szent hieronimus mondgya. hogy az ördög ollyan mint az csuszo kigyó, mivel az ki azt akarja hogy az kigyo valamely hasadékban ne mennyen. azon igyekezék hogy az fejét bé tenni ne engedgye. mert azután az egész testit utánna vonnya. szin[**79a:**]tég ugy az ördögöt is meg kel gátolni még az elsö kisértetiben, hogy az lélekben ne mennyen az vétekel. mert ha ellene nem allasz. az szívedben lopja magát. és ha egyszer bent van, ót uralkodni is fog *.

*diabolus serpens est labricus cujus capiti hoc est primae. suggestioni si non resistitur. totus in interna Cordis. dum non sentitur. illabitur S. hier. in Capite 9. Ecclesiast.

Szent Gergely pedíg azt mondgya. hogy az tisztátalanság, meg gyul az lélekben, valamint az szalma. az mellyet hamar ha el nem oltanak. mindent meg éget. az tisztátalanságnak is tüze hasonlo az lélekben, az mellyet sokszor meg sem lehet orvosolni*:

*quid est libido nisi ignis, quid virtutes nisi flores. quid item turpes Cogitationes nisi paleae. quis autem nesciat quia si in paleis ignis negligenter[526] extingvitur. ex parva scintilla omnes paleae accenduntur. S. Greg. expos. in C. 15. 1 reg. lib 6.

Halgassad fiam ezt az szép intésit szent bernárdnak, mondván, hogy vesd ki az rosz gondolatot még mikor kezdödik, és el fog hadni, az mely rosz gondolatot kinem vetnek, az, gyönyörködtetést[527] okoz. az gyönyörködtetésböl akarat leszen. az akaratot. az cselekedet követi, az cselekedet szokásá válik, az szokás szükségé, az szükségböl halál lészen. és valamint az kis viperák meg ölik az annyokot midön még benne vannak. hasonlo képen az rosz gondolatokot is ha szivünkben hadgyuk. halált adnak nékünk *.

*in initio cogitationis iniquae. repelle. et fugiet a te. cogitatio prava. delectationem[528] parit. delectatio consensum. consensus actionem. actio consvetudinem. consvetudo necesitatem necesitas mortem. sicut vipera afiliis suis in utero positis lacera perimitur. ita nos cogitationes nostrae. intra nos nutritae occidunt.
S. bern. lib de interiore domo.

[525] jejun [A második *j*—*n*-ből javítva.]

[526] negli⟨gitur⟩genter [Fölötte:] flores. [*e*—*o*-ból jav.]

[527] gyönyörködtetést [*g* — megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]

[528] delectationem [*i* —*o*-ból javítva.]

A szentek azért jovallyák ezeket nékünk. mert könnyeb eleinte az tisztátalan vétkek ellen állani. és igen nehéz pedig meg győzni, midön egyszer meg rögzöttek, és sokáig tarto szokásbol meg erösödtek

V Articulus

Hogy el kel kerülni, az tisztátalanságra valo vivö okokot.

Az második orvoság az tisztátalan vétek ellen, az hogy szorgalmatosan el kerüllyed az arra vivö okokot. és alkalmatoságokot. mert az ki azt akarja hogy az tüz el alugyék. ne tegyen fát reája, az ki pedig az roszra vivö alkalmatoságokot nem kerüli, lehetetlen hogy abban ne essék. valamint az sz. irás mondgya. az ki az veszedelmet szereti, el vész abban.* *Eccl. 3.

Leg elsö ók az melyet el kel kerülni, az henyélést, ez annya minden rosznak, az mint már meg mondottuk. ez nyittya [**79b:**] meg az ajtot az rosz gondolatoknak. és az tisztátalan kivánságoknak, az mellyek is egyik az másikára szaporodnak az rest elmében, és az kik számtalan vétket követetnek véle, sz bernárd azt mondgya. hogy az tisztátalanságnak nincsen job ideje meg lopni az embereket mint az henyélésben. nagyob sebeségel is égeti azokot. kik ebben az vétekben alusznak*. még az pogányok is azt tartották.

*luxuria cito decepit homines otio deditos. gravius urit quae. otiosum invenit S. bern de modo bene vivendi C. 51.

Otia si tollas. periere Cupidinis arcus.
Contemptae que jacent. et sine luce faces,
quaeritur egistus. quare sit factus adulter.?
in promptu Causa est. desidiosus erat.

Vigyáz erre fiam, mert ez igen nagy oka az tisztátalanságnak. minden tehettségedel kerüld el azt. és ne légy soha valamely foglalatoság nélkül, föképen mikor egyedül vagy.

Az második oka az tisztátalanságnak. az mértékletlenség. az italban, és az ételben, az melyel lehetetlen az tisztaságot meg tartani akár micsoda korodban légy. de föképen iffiukorodban, mert ebben az korodban, azon kivül is az vér forván benned, fel gerjeszti annál inkáb az tisztátalan kiván-

ságokot. az[529] külsö okok még inkáb segittik, halgassad mit mond sz hieronimus, hogy *az Aethna, és az olympus hegye*, az kik szüntelen tüzet bocsátnak. *nem égnek ollyan sebeségel, mint az iffiak veleje, midön az bór, és az étel fel gyulasztya öket,*∗ és másut azt mondgya. hogy ha elégséges vagyok az

∗non aethnei ignis non vulcania tollus. non vesuvius, aut olympus. tantis ardoribus aestuant. ut juveniles. medullae. vino et dapibus inflammatae.
epistola ad furiam de virginitate servanda.

tanács adásra., ha azt el hiszik hogy meg probáltam én azt, intem mindenek felet., és kénszeritem. azt az lelket. ki az kristus jesus férje akar lenni, meg[530] tartván az tisztaságot, hogy az bórt el kerüllye, valamint az mérget, mivel az ördögnek ez erös fegyvere az iffiak ellen. az bór, és az iffiuság, duplant gerjesztik fel az rosz kivánságot. mért töltünk olajat az tüzre, mért adunk az testnek. az ki azon kivül is tüz., ollyat. az mi még jobban égesse.?∗. fiam ez az nagy

∗si quid in me potest esse Consilii, si experto creditur. hoc primum moneo, hoc obtestor. ut sponsa christi vinum fugeat pro veneno. haec adversus adolescentiam prima sunt daemonum. vinum et adolescentia duplex incendium voluptatis. quid oleum flammae[531] adjicimus? quid ardenti corpusculo formenta ignium ministramus.
epistola ad eustochium de custodiae virginitatis.

szent az ki oly bölcse[**80a:**]ségel tudta vezérleni az lelkeket. micsoda tanácsot ád néked, minden erödböl kövesed aztot. hogy ha az tisztaságot meg akarod tartani.

Az harmadik oka, az rosz társaság. az mellyet tellyeségel el kel kerülni, és minden féle tisztátalan beszédeket. ki nem lehet gondolni ez az két dolog mint meg ronttya. az iffiak tisztaságát, mennyi van ollyan az ki soha ebben az vétekben nem eset volna, ha mások rosz beszédeket nem halgatta volna, az rosz beszéd az iffiu elmében, szintég ugy fel gerjeszti az tisztátalan szeretetnek tüzét. valamint az szikra az szalmát. ez pedig ollyan közönséges, és ollyan veszedelmes az iffiaknak, hogy eleget nem lehet nékik mondani, kerüllyétek el az rosz társaságokot. oltalmazátok magatokot az rosz beszédnek hallásától, az mint az apostol mondgya *meg ne hadgyátok magatokot csalni, az rosz beszédek meg rontyák az jó szokásokot.*

[529] az ⟨is⟩ külsö
[530] meg ⟨m⟩ tartván
[531] flammae ⟨id⟩ ad

Az negyedik oka. az aszszonyokal szabadoson valo nyájaskodástol vagyon, az igen veszedelmes. és az iffiak tisztaságát el rontya, és el veszti, mert minek utánna más veszedelmekben meg tartatot volna, it hajo törésben esik, mint hogy az tisztátalan szeretet igen könnyen eröt veszen az iffiu elmén, az látás, annál is inkáb fel gerjeszti azt. az bölcs azért is adgya ezt az tanácsot. *az aszszonyi állatok közöt ne üly. mert mint az ruhából jö ki az moly, ugy az asszonyi állatból az férfiunak hamisága.*∗ ∗Eccles. 42.

Hogy ha az aszszonyokal valo társalkodás veszedelmes az ifiaknak, az vélek valo nagy batorságban valo esés még veszedelmeseb, ugy mint, mikor azt kivánnyák hogy nékik tessenek. és ö töllök szeretessenek, az vélek valo szabados beszélgetés,[532] ölelgetés, és más egyéb jelt adása hozájok valo szereteteknek. ezeket jol hija, szent hieronimus. principia morituae. virginitatis, kezdete az szüzeség meg romlásának.

Ezekhez hozá kel adni, az vétkes[533] tekintéseket is. az szeretet az szem által megyen bé, és sokszor egy tekintetet vétek követi, az szent lélek éz irant mire tanyit. *az szüznek üsméretire ne igyekezél, hogy valami modon botránkozásban ne esél. az ö szépséginek miatta*[534] *fordisd el szemedet az ékes aszszonyi állattol. és ne akarjad üsmér*[80b:]*ni az idegen szépséget. mert aszszonyi állatnak. szépségével,. sokan*[535] *hitettettenek el. és attol mint az tüztöl, az szerelem fel gerjed*∗. oh fiam mely nagy intés ez, és mely kevesen vigyáznak erre. ved jól elmédben. és vigyáz tekintésidre, ha valamely[536] artalmas állapotot látz, ved el arrol mindgyárt szemeidet,[537] hasonlo képen cselekedgyél midön valamely ollyan képet látz mely rosz gondolatokra indithatna. az csokolodásról is intelek, mert az igen veszedelmes mind az két részröl, az iffiaknál az igen közönséges, és jele tisztátalan szereteteknek. ámbár ∗Eccles. 9.

[532] beszél,getés, [*l*—*d*-ből javítva; eredetileg *beszéd*, volt.]
[533] vétkes [ſ—*t*-ből javítva.]
[534] miatta [*i*—*a*-ból javítva.]
[535] sokan ⟨sokan⟩ hitettettenek el.
[536] valamely ⟨all⟩ artalmas állapotot
[537] szemeidet, [*i* — beszúrás.]

∗impudici tactus osculi[538] quid aliud est. quam morsus diaboli. et arrha peccati. Euseb.[539]

az titkon légyen is. mivel ez sok tisztátalan vétkeknek kezdöje, egy auctor azért is mondgya. hogy az, *az ördögnek. meg marása, és az véteknek záloga.*∗ az tisztátalan dolgokról szólló könyveket is ne olvasad, mert azok mérget adnak az elménck.

Ihon mind ezek okozák az tisztátalanságot. azert[540] kerüllyed el mind ezeket. és nézd meg fiam mellyik uralkodik ezek közül leg inkáb te benned, és ha fel találod, kerüllyed el azt. példanak okáért ha az részegség, munkálkodgy mindenkor valamit, ha az mértékletlenség, legy mértékletes életü, hasonlo képen igy az többit is visgáld meg.

VI Articulus

Az tisztátalanság ellen valo hasznos orvoságok.

Az tisztátalanságra valo vivö okokot el kerülvén, szükséges hogy ahoz valo orvoságokal is ély, és ollyan[541] fegyvert végy az kezedben. az mellyel ellene álhass, az többi között négy dologra tanyittalak. az mellyek igen szükségesek. és üdveségesek.

Az elsö az imádság, az Isten kut feje az tisztaságnak. tölle kel ezt az jó erkölcsöt kérni, és az kegyelmet mellyel ellene álhassanak az rosz indulatnak. az mely is szüntelen fel támad az elme ellen. kérjed hát azt fiam, és ugy ne tégy mint sz. agoston, az ki félt attol hogy meg nyerje, midön kérte.∗ de aztot nagy kivánságal kel kérni az Istentöl,

∗at ergo adolescens miser valde, miser in exordio, ipsius adolescentiae[542] etiam petieram ate castitatem et dixeram. da mihi castitatem et continentiam sed noli modo. timebam enim ne me cito exaudires. et cito sanares a morbo concupiscentiae quam malebam expleri. quam extingvi.
S. aug. Conf. lib

Cor mundum Crea in me Deus: Istenem adgy tiszta szivet belém. ha álhatatosan kéred, meg is nye[**81a:**]red, el se felejtsed az Boldogságos szüz gondviselése alá ajánlani magadot.

[538] osculi⟨os⟩ [?]
[539] ⟨E⟩ Euseb.
[540] azert [*r* — megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]
[541] ollyan ⟨v⟩ fegyvert végy
[542] adolescentiae, ⟨meae.⟩ etiam

Az második orvoság az gyakorta valo gyonás, ez egyszers mind. igen szükséges. és igen hatalmas az tisztátalan vétek ellen. azkik evel nem élnek, meg sem[543] gyogyulnak az kik pedig véle élnek, igen hasznos modot találnak, az meg szabadulásban. ettöl az vétektöl,

Az harmadik az olvasás. és az szent dolgokról valo elmélkedés, hogy az elmédet meg töltsed jó gondolatokal. és azt meg erösittsed az kisértetekben. ezekröl kel pedig gondolkodni. az véteknek nagyságárol. az Istennek igazságárol, nagy voltárol, joságárol, és más egyéb hasonlokrol, az halálrol, az itéletröl, és az örökké valo kinrol.[544]

Az negyedik az dolog. ez igen hasznos, el távoztatására az elméböl az rosz gondolatokot. és ne engedgye hogy az test meg gyöze az okoságot. meg fogod még ezt probálni micsoda hasznos légyen az,. szent hieronimus ez iránt magárol szép példát ád. mondván, iffiu korában az pusztában mene hogy ót jobban foglalhasa magát az Isteni szolgálatban. de ót is nem szenvedheté az iffiuságnak sebes indulattyát. az mely szüntelen valo kisérteteket okoza néki, és noha azt. az sok böjtölésel kiváná meg oltani, de az tisztátalan gondolatok mindenkor ostromolák elméjit. azt pediglen tellyeségel el akarván üzni magától, arra valo nézve, egy sido mesternek keze alá adá magát, hogy az sido nyelvet meg tanulná, akarván ezt az nehéz munkát. egyben foglalni az deák nyelvnek meg tanulásával. ez az munka néki ollyan bajt és nehézségeket ada, hogy sokszor abban akará, hadni, kéttségben esvén hogy annak végire nem mehetne. de mind azon által ismét hozá foga. kedve lévén az tanulásra. végtire nagy bajjal valo munkáját meg jutalmaztatá annak gyümölcse, meg is találá, az mit kerese, holot meg menekedék az kisértetektöl, élvén azután nagy csendeségben. valamint maga mondgya. *hálákot adok néked Istenem. hogy keserves tanulásomnak most gyümölcsit szedem* ✳ lá[81b:]todé fiam micsoda hasznos orvoság az munka. az tisztátalan vetek ellen.

[543] sem [*e*—*o*-ból javítva.]
[544] kinrol. [*r* — megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]

∗dum essem juvenis et solitudinis me deserta vallarent. incentiva vitiorum.. ardorem quae naturae ferre non poteram quae cum crebris. jejuniis frangerem. mens tamen cogitationibus[545] aestuabat, ad quem edomandam fratri qui ex hebraeis crediderat. me in disciplinam dedi ut post quintiliani acumina. ciceronis fluvios. gravitatem que frontonis, et lenitatem plenii alphabetum discerem. et stridentia anhelantiaque verba meditarer. quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis. quoties desperaverim. quoties que cessaverim. contentione discendi. rursus in coeperim testis est conscientia tam mea qui passus sum. quam eorum qui mecum vitam duxerunt. et gratias ago Domino[548] quod de amaro semine litterarum dulces fructus capio s. hier epist ad rusti

kilentzedik Rész

Az kisértetekröl.

M ar most az kisértetekröl fogok szollani, mert noha minden féle vétek kisértettel jarjon is, mind azon által, az tisztátalan vetekre valo kisértetek közönségesebek. föképen az iffiaknál. és nehezeb is az meg győzésre. az üdveségnek igen nagy akadállya,[546] azért igen szükséges hogy ezekre óktattassanak.[547] had tanullyák meg azok ellen állani, és azokot meg győzni.

I Articulus

Hogy mi légyen az kisértet, és hogy miképen lehesen azt meg üsmérni, hogy ha az kisértetben vétekben estél.

K. Micsoda az kisertet?

F. Azt hijuk kisértetnek., midön valamely vétek, az lelket az el követésre akarja vinni, vagy pediglen, az[549] ollyan gondolat mely az vétekre sürget.

Az[550] lélek három féle képen hajolhat az vétekre. 1. hogy ha az roszat el[551] követi, 2. hogy ha meg nem cselekedte is, de ha kivánnya azt meg cselekedni, 3. ha szinte meg nem cselekszi, és ha nem kivánnya is, de ha gyönyörködésel gondolkodik az rosz cselekedetröl, más képen is lehet azt mondani, az akarat rea álhat az vétekre, az cselekedet. az

[545] cogitationibus ⟨as⟩ aestuabat, [81b:] micsoda ⟨s⟩ hasznos

[546] aka⟨l⟩dállya, [Törlés elválasztás után a sor elején.]

[547] ★ óktattassanak. ⟨meg⟩ had tanullyák meg [*had* ⟨meg⟩ fölé írva a sor végén; *meg* — beszúrás. 1744.]

[548] Dn̄o

[549] ★ az [Beszúrás;] ollyan gondolat ⟨az⟩ [jav. 1744.] mely [*l*—*r*-ből javítva.]

[550] Az ⟨vetek⟩ lélek [. . .] vétekre.

[551] el követi, [*el* — beszúrás.]

kivánság, vagy is az akaratal. valo gyönyörködtetés által. ebből két dolog következik.

1. Hogy csak az Consensus, az meg egyezés, vagy is az reá állas csinállya az vétket, és eképen az vétkes gondolat nem vétek. hogy ha csak az akarat arra reá nem ál, ha szinte az gondo-[**82a:**]lat sokáig tartana is, de ha annak helyt nem adunk. arra reá nem állunk, ót nincsen vétek, söt még erdemes dolog. azt ki vetni az elméből,

2. Hogy meg üsmérhesed ha az kisértetben nem vétkeztélé, haláloson. nem elég csak azt meg visgálni ha az vétket meg cselekedtedé. vagy hogy ha azt kivántadé, hanem azt is meg kel nézni, ha gyönyörködtélé akaradtal[552] abban. az gondolatban. mert akarattal gondolkodni valamely vétekröl gyönyörködve, az halálos vétek, ezt fel kel jedzeni, mert sokan vannak kik ez iránt meg csallyák magokot.

Mind azon által szükséges még egy dologra vigyázni,[553] mivel két féle gyönyörködtetés vagyon az kisértetben. az egyike, az,[554] a mely meg elözi a vétekre valo hajlást, ez az, az melyet érész az kisértetnek kezdetin, és[555] a mely az akaratot, az rea állasra vészi, az második, az, a[556] mely követi az meg egyezést. az ki is akarattal gyönyörködik[557] abban az dologban. azért vétek ez az második gyönyörködtetés, akarattal lévén, az elsövel pedig nem lévén az akarat. nem[558] vétek.

Ez igy lévén, hogy meg lehesen üsmérni, ha vétettélé az gyönyörködtetésel az rosz gondolatban. azt visgáld meg, ha annak helyt adtálé, és[559] mint hogy az CSelekedet nem lehet

[552] akaradtal . . . akarattal [Így, váltakozva; az előbbi igen ritka.]

[553] ★ vigyázni, [*ni* — beszúrás. 1744.]

[554] ★ az, ⟨ki⟩ a mely [*a mely* ⟨ki⟩ fölé írva, 1744;] meg elözi a⟨z meg egyezést,⟩ vétekre valo hajlást, [a javítás a törlés fölé írva, 1744-ben.] ez ⟨is⟩ az,

[555] ★ és a⟨z ki⟩ mely [*mely* ⟨z ki⟩ fölé írva. 1744.]

[556] ★ a mely [*a* — beszúrás. 1744.]

[557] ★ gyönyörkö⟨dvén⟩dik [A javítás a törlés fölé írva. 1744] abban az dologban. azért ⟨is⟩ vétek [jav. 1744.]

[558] ★ nem ⟨is⟩ vétek. [Jav. 1744.]

[559] és ⟨mivel⟩ mint [*mint* ⟨mivel⟩ fölé írva.]

szabad akarattal,. hogy ha csak. az üsmérettség azt[560] meg nem elözi, tehát hogy itéletet lehesen tenni ha az gyönyörködtetésre reá állottálé.[561] aztot kel meg visgálni hogy ha azt észre vetté[562] magadban. és miképen viselted magadot azután hogy észre vetted, azt az elmédböl kivetettedé, vagy nem, mert ha nem, szabad akaratal volt az., és igy vétkeztél, az a vétek pedig vagy halálos, vagy bocsánando volt: halálos volt, hogy ha fel tet akarattal az elmédben tartottad, bocsánandó, hogy ha észre nem vevésböl eset, és annak helyt[563] nem adtál.

II Articulus

Hogy[564] azt el nem lehet kerülni hogy ne kisértesél. azért idején kel készülni annak ellene állására[565]

∗Eccles. 2. *fiam az Isten szolgálattyára adván magadot. álly az igasságban, és az félelemben. és készittsed az te lelked az kisertetre.*∗ erre az bölcs int tegedet. az bizonyos hogy ez életben. nem ∗job. 7. lehet[566] lenni kisértet nélkül. az mi életunk szüntelen valo hartzal jár.∗ ollyan **[82b:]** ellenségeink vannak. kik bennünk ostromlanak minden felöl, mind kivül, mind belöl, mind láthato, és láthatatlan képen, az világ és az külsö dolgok szüntelen okokot adnak az vétekre. az rosz indulatnak mértékletlensége, fel támaszt bennünket az elme ellen. az ördög, az ki mind napal mind étzaka az mi veszedelmünkön igyekezik, minden erejivel azon vagyon hogy abban ejtcsen

Hogy ha ez az közönséges ellenség minden emberek ellen vagyon. az bizonyos hogy keményeb kisértettel vagyon azokhoz kik ötet el hadgyák, teremtöjöknek. szolgálattyá-

[560] ★ azt [Beszúrás;] meg nem elözi, ⟨azért⟩ tehát [*tehát* ⟨azért⟩ fölé írva. 1744.]
[561] állottálé. [*o* — *a*-ból javítva.]
[562] észre vetté [Íráshiba? *észre vettedé* helyett.]
[563] ★ helyt ⟨is⟩ nem adtál. [Jav. 1744.]
[564] ★ Hogy ⟨az kisértetet⟩ azt [*azt* ⟨az⟩ fölé írva. 1744.]
[565] állá⟨n⟩sára [∫ — *i*-ből javítva; először *állani* volt.]
[566] lehet [Beszúrás.]

ért.[567] * és azok közöt is eröseben vagyon az iffiak után,

*per vigil ille tentator. eos acrioribus pulsat insidiis. quos maxime videat abstinere a peccatis. St leo

hogy el vonván öket az Isten szolgálattyától, még jó idején bizonyos lehesen veszedelmekben.

Ez igy lévén, azon fiam nem kel csudálkoznod, midön gyakorta valo kisérteteket éresz, sem azoknak szenvedésiben nem kel türhetetlennek lenni, mert az ollyan dolog, az mellyet el nem kerülheted. az mely rosz szokásokot vet volt az ember magához az[568] elöt, gyakorta ugyan azok okozák az kisérteteket. nemelykor pediglen az alkalmatoságoktol jönek, az mellyekben szán szándékal veted magadot, néha pediglen az magad vigyázatlanságától, ha ez igy van, nem vethetz másra csak magadra. de ezeken[569] kivül is, az te iffiuságod eleget szerez neked, még az ellenség is nyugodalomban nem hágy, vagy ha hágy is. azért hágy, hogy könnyeben meg lophason. szánnyad az harczra magadot. légy bátor szivel édes fiam. az Isten veled lészen, és gyözedelmesé tészen tégedet.

Az kisértetek pedig tenéked használni fognak. 1. hogy légy alázatoságban, és félelemben. az vétekben esni. és hogy mindenkor magadra vigyáz, 2. hogy hová továb jobban erösodgyél az jo erkölcsben. és abban nevekedgyél. mert valahányszor az kisértetek ellen állasz. annyiszor meg bizonyitod aval hogy az Istent meg bántani nem akarod, az Isten is azért kegyelmit adgya. hogy azután ellenek álhass.

[83a:] *III Articulus*

Az[570] kisértetekben lévö, elmét meg erösitö gondolatok.

Mivel hogy ollyan gondolat az kisértet., mely az vétekre viszen, az bizonyos hogy annak leg job orvosága az, hogy

[567] szolgálattyáért. [*o*—*a*-ból javítva; a margón:] St leo. ⟨s. Gregorii lib 4. moral C.12.⟩

[568] * az elöt, [*a*—*e*-ből javítva;] gyakorta [*ta* — sorvégi margóra írva; új sor elején:] ⟨ta⟩ ugyan [Jav. 1744.]

[569] ezeken [Első *e*—*v*-ből javítva.]

[570] ⟨Az elmét⟩ Az [*A*—*a*-ból javítva;] kisértetekben lévö, elmét [*elmét* — beszúrás.]

az elmében ollyan gondolatot indittsunk, az mely el távoztassa attol az rosztol. az ki[571] ötet arra ingerli, annak okáért ihon nemellyek az kik elégségesek arra, hogy veled meg utáltassák az bünt, midön azért az kisértetek reád jönek, ezek jussanak eszedben

1 Mit akarsz Cselekedni? egy cselekedetért el veszted egy szem pillantásban az Isten kegyelmét, ellenségivé tészed magadot. érdemetlenné minden kegyelmire, gyülölségiben, és haragjában esel néki, ellene mondasz az égnek, ha valaha valami jót cselekedtél azt mind el veszted,[572] az ördögnek rabjává lészesz, és az örök kárhozatot el nem kerülöd, oh Istenem micsoda kár vallás. fiam gondold meg jól ezeket.*.

*jerem 18.

2. hogy mi okra valo nézve esel ebben az veszedelemben. egy gyönyörködtetö rosz gondolatért. egy szemérmetlen kivánságért. egy tisztátalan cselekedetért. az mely gyönyörüség csak egy szem pillantásig tart, és az mely ha el mulik, szomoruságot hágy maga után. és az lelked üsméretiben, nyughatatlanságot.

3. Gondold meg azt, hogy kit akarsz meg bántani. holot. nem mást, hanem azt az veghetetlen nagyságu,[573] hatalmaságu, méltoságu, és szentségu Istent. az kit minden teremtet állatok imádnak, az kinek jelen valo létiben rettegnek az angyalok, ö ellene akarszé hát támadni. és az néki valo engedelmeségnek jármát le akarodé tenni. és azt mondani, *non serviam. nem szolgálok.** te együgyü. ember. nyomoru teremtet állat, szemben állaszé az te teremtödel.,? oh Istenem micsoda méltatlanság? fiam tudodé hogy az vétek ugy meg bántya az Istent, hogy job volna az egész világnak fel fordulni. mint sem egy vétket cselekedni.

*jeremiae. 2.

[83b:]4 Hogy ha el titkolhatnád vétkedet. az Isten elöt, és nem az ö jelen valo létiben, hanem másut vétkeznél, talám nem volnál ollyan vétkes, de az ö jelen valo létiben bántod meg ötet. azt tudván hogy ö lát, és visgál tégedet, hogy azt a vetket mint utállya, az mellyet akarsz cselekedni, leheté

[571] az ki⟨re⟩ ötet arra [*arra* — beszúrás.
[572] el veszted, ⟨az⟩ az ördögnek
[573] nagyságu, ⟨Istent.⟩ hatalmaságu,

ennél jobban meg bántani ötet, ha gondolnád hogy[575] valaki meg láttya cselekedetedet, azt szégyenlenéd, azt pedíg nem szegyenled, hogy maga lát az Isten. és ollyat cselekszel szentséges jelen létiben, az mellyet szegyenlenéd, leg aláb valo embertöl, leheté hogy az Istent annyira meg vessed, vakságban járo. hogy ha az Istent meg akarod bántani, keress[576] leg aláb ollyan helyt az hol ne láthasson, ha pedig ollyan helyt nem találsz,[577] szégyenellyed hát az elött az szent, és imádásra méltó szem elöt vétkezni ✳. fély is ollyan

✳. quem times.[574] major est omnibus. ipse timendus est in publico. ipse in secreto, precedis? videris, intras? videris, lucerna ardet? videt te lucerna extincta est, videt te. in cubiculo intras? videt te. incorde versaris videt te. ipsum time cui cura est ut te videat. et vel timendo castus esto. aut si peccare vis quaere ubi te non videat, et fac.
S Augst serm. 46. de verbis domini.

elöt bünt tenni. az ki egyszersmind, mind biró mind bizonság és az ki mihent[578] vétkezel, el veszthet téged.

5. fordittsad szemeidet annak joságára, az kit meg akarsz bántani, ki ellen akarsz támadni, nem más hanem az te mennyei attyád ellen,✳. ö tett tégedet azá az mi vagy, az mit birsz, tölle vetted, ö tart szüntelen tegedet. az ö segittsége nélkül, csak az karodot sem mozdithatnád. ö adgya az áert mellyet bé vész, és ha csak egy szem pillantásig el hadna. semmivé lennél, tekincsed meg magadot tetétöl fogva talpig, nem találsz magadban semmit is, az mit tölle nem vettél volna, és még is, mind ezek az kegyelmek és jo tétemények közöt is, meg akarod ötet bántani, meg vetvén olly böv. kezü Istennek jóságát, és olly jó attyának szeretit, és ö ellene fordittod azokot az adomanyokot. mellyeket tölle vettél. hogy meg bántcsad ugyan azokal. ah! menny el háláadatlan természettel el fajult fiu, kegyetleneb lévén az oktalan állatnál.[579] mert az tigris is szereti azt. ki ötet táplállya. tepedig semminek tartod meg bántani azt. az kitöl mindent vettél. **[84a:]**

✳Deut 31.

[574] times. ⟨timendus⟩ major est omni⟨d⟩bus. ipse timendus est
[575] hogy ⟨la⟩ valaki meg láttya
[576] keress ⟨el⟩ leg aláb
[577] találsz, [Második *l* — beszúrás;] szégyenellyed hát az [*az* — beszúrás.] előtt ⟨e, vétkezni.⟩ az szent, [. . .] vétkezni
[578] mihent ⟨veg⟩ vétkezel, [*v* — *t*-ből javítva.]
[579] állatnál. ⟨meg⟩ mert még [Törlés a sor elején.]

6. jövel fiam, és szállyunk le abban az meg foghatatlan az Isten joságának mélységiben. és lássuk meg az ö nagy szeretetit, az ö fianak az kristus jesusnak. szenvedésiben, ebben fiam, ebben találod fel, mivel meg gyözed az kisérteteket. mert másban soha sem.∗. vessed szemeidet az kereszt

∗Cum me pulsat aliqua turpis cogitatio recurro ad vulnera christi cum me promit caro mea. recordatione vulnerum Domini[581] mei resurgo. in omnibus adversitatibus non inveni tam efficax remedium. quam vulnera christi S. Augst. manualis Cap. 22.

fán fel feszitetet üdvezitödre, az ki rakva[580] lévén sebekel,. el meritve az kinban, és haldokol üdveségedért. függeszed erre szemeidet, és elmédet, elmélkedgyél arrol az mit szenved, gondold meg, hogy te éretted, és az te büneidért szenvedi azokot. visgáld meg, ha ugyan leheté ollyan kemény és kegyetlen szived, hogy meg bántcsad azt az Istent. ki oly kegyetlen halálra adgya magát az te udveségedért, és ha fel akarodé ismét[582] fesziteni az halálos vétkedel?∗. hát

∗. nullum tam potest est, et tam efficax. contra ardorem libidinis medicamentum quam mors redemptoris mei. ibid 23.

kedves gyermekem. látván azt az fel feszitetet Istent, büneidért, még is az meg nem tartoztathat hogy meg ne bántsad, az az drágalátos vér mellyet lelkedért ki öntöt, nem lágyittyaé meg szivedet,? mind azok az fájdalmak[583] mellyeket szenvedet éretted, nem kötelezhetneké szeretetire? az ö sebei szüntelen kiálttyák néked, *utáld meg az bünt, szeresed az jesust,* halhatodé ezeket, hogy meg ne utállyad azt bünt, ki az kristust[584] fel feszitette, és hogy ne szeresed azt az kristust, ki éretted fel feszitetet. oh jesusom ne engedgyed azt meg, hanem cselekedgyed véghetetlen joságodból, hogy az halálodrol valo gondolat meg szállya szivünket kisértetinkben, az bünt utáltassa meg velünk, és arra segittsen bennünket. hogy inkáb válaszuk az halált. hogy sem meg bánttsuk ismét azt, az ki halált[585] szenvedet hozánk valo szeretetiböl.

[580] rakva ⟨s⟩ lévén sebekel,.
[581] D̃oni mei ⟨f⟩ resurgo.
[582] imét [Íráshiba.]
[583] az fájdalmak ⟨ne⟩mellyeket
[584] kristus [Így, tárgyrag nélkül.]
[585] ha⟨lot⟩lált [Törlés a sor végén.]

IV Articulus

Hogy mit kellesék cselekedni az kisértetekben

Mihent észre veszed az kisértetet az elmédben,. azt ki vessed hamarságal. erre az sz. attyák tanyitnak föképpen szent hieronimus.∗

∗s. hiero epist ad eustochium. 21.

Hogy az kisértetet el távoztathassad. két dologra vigyáz, 1 emellyed elmédet az Istenhez, fel fogodván néki, hogy ellene mondasz szivedböl az kisérteteknek. és azoknak[586] helyt nem fogsz adni, kérjed[587] kegyelminek segittségit, hogy azok ellen álhass,∗. vess gyakorta keresztet szived-

∗statim ut libido titillaverit, sensum. ut blandum voluptatis incendium dulci nos calore perfuderit erumpamus in hanc vocem. Dominus[589] auxiliator meus. non timebo quid faciat mihi caro. ibid.

[84b:]re, hogy onnét el üzed üdveségednek ellenségit. el nem hiheted fiam micsoda foganatos az imádság az kisertetben. föképen ha az üdvezitönk halálában valo[588] bizodalomal vagyon. 2. foglallyad magadot az imádság után. valamely munkában., olvasásban, valakivel beszélges, vagy valamivel mulasad magadot, hogy az elméd más foglalatoságra adgya magát. meg probálod hogy illyen formán az kisértet könnyen el távozik tölled.

Hogy ha pedíg az kisértet ismét reád jöne, ezt az két dolgot cselekedgyed, imádkozál nagyob buzgoságal. fogadd fel hogy annak helyt nem adcz. és az elmédnek adgy valami más munkát. ha egyedül vagy, jó külsö[590] képen valo aitatoságot is cselekedni, emeld fel szemeidet az égre, térdepely le,[591] kérjed az Istennek segittségit. azután gondolkodgyál az halálrol, az itéletröl. az örök kárhozatrol, valamint az bölcs mondgya. *minden cselekedetidben emlekezél meg az utolso végedröl, és nem vétkezel soha.*∗.

∗Eccl. 7. v. 40

Arra vigyáz, hogy ne azt nézed, micsoda kisértetekre valo gondolatok vannak az elmédben. hanem micsoda modon fordithasad azt el. arra valo nézve jusanak eszedben.

[586] és azoknak [Első *a* – *e*-ből javítva.]
[587] kérjed [*r* – *j*-ből javítva.]
[588] valo ⟨im⟩ bizodalomal
[589] Donus
[590] külsö külsö képen [Íráshiba.]
[591] térdepely le, [*le l*-je *r*-ből javítva.]

az fellyeb meg mondot elmélkedések, ez meg lévén, magadban ted fel. hogy annak helyt nem adcz. ha ezer kisértet jő is az elmédben.

Az kisértetben az is hasznos, hogy az kisértetet az jó cselekedetre fordittsad, mivel az mely nap, valamely kisértetet éresz, azon imádkozál többet mint sem rend szerént, olvass valami joról, adgy alamisnát az szegényeknek, és midön az kisértetben vagy, emeld fel az elmédet. utállyad az bünt. fogadgyad[592] az Istennek hogy tellyes szivedböl akarod szeretni, ötet nem is akarod meg bántani, illyen formán ellenségedet, az maga fegyverivel vered meg, és midön láttya hogy az kisértettel nem hogy vétekre vinne. de még alkalmatoságot ád az jó cselekedetre, nyugodalomban hágy, félvén attol, hogy üdveségedre ne vállyék az, az mit el vesztésedre akart [**85a:**] néked szerezni.

De fiam arra vigyáz hogy midön az kisértet ellen állasz, az magad erejiben ne bizál., hanem mindent várj az Isten kegyelmitöl, leg job modgya az kisértet meg győzésire, az, hogy meg üsmérjed alázatoságal magadban., hogy az Isten kegyelminek segittsége nélkül, semmit nem cselekedhetel. mentöl inkáb nem fogsz bizni az magad erejiben. csak az Istenben vetvén reménségedet, annál hamaréb győzedelmet vészesz. szent ágoston mondgya hogy nézed az kis dávidot az oriás ellen harczolni, ollyan gyermek az kinek se ereje, se fegyvere nincsen. még is ollyan orias ellen mégyen az ki tetétöl fogva talpig fegyverben vagyon. de mivel az Istenben veté reménségét, győzedelmet is véve, *te én reám jösz paisal és láncsával. én pedig az minden ható Istennek neviben megyek reád.*⁎ *ekképen kel meg verekedni az te üdveségednek ellenségi-*

⁎noli de viribus tuis praesumere. vide david contra goliam, vide parvum contra ingentem. sed in nomine domini[593] praesumentem.
S. Augst. serm. 4. de verbis apostoli

vel. az ki az maga erejiben bizik mondgya sz. agoston meg győzetet még az hartz elöt.⁎

⁎qui praesumit de viribus suis. antequam pugnet ipse prosternitur. ibid.

Leg job mondgya[594] hogy az Istentöl kegyelmet nyerhess. az kisértetekben. az hogy, azt gyakran kérjed, és az imád-

[592] fogadgyak [Íráshiba.]
[593] doni
[594] modgya ⟨az⟩ hogy az

ságal együt gyakorollyad az szentségeket. holot erösen meg oltalmaznak az kisértetekben. és azok nélkül, lehetetlen sokáig ellenek állani.

V Articulus

Hogy micsoda mesterségekel csallya meg az ördög az embereket az kisértetekben. fö képen az iffiakot

Minden ereje az ördögnek, az kisértetben. az álnokságban. és az ravaszságban áll, hogy ellene lehesen állani, azért meg kel azt üsmérni, micsoda[595] ravaszságal éll rend szerént, egy nehány féle vagyon. de csak hármat hozok elö, ezekel is csallya meg az embereket, fö képen az iffiakot

Az elsö az hogy, nem engedi nékik meg üsmérni az vétekben valo roszat. az mellyet cselekesznek. söt még egy felöl elejekben adgya az vétekben lévö gyönyörüségnek kedvességit, azt pediglen [**85b:**] sokal nagyobá csinállya elméjekben.[596] mint sem az vagyon. más felöl, hogy micsoda nehéz az ellen állani, és attol magát meg tartoztatni.

Azt könnyü által látni, micsoda nagy ravaszság ez, minden részeiben. holot az az rosz., mely az vétekben vagyon. nagyob minden ki gondolhato rosznál. az vétekben lévö gyönyörüség[597] pedig csak egy szem pillantásig tart. és azt azután az szomoruság követi, az mely bajal pediglen az vétek ellen állunk, nem tart sokáig. és azt, az kedves vigasztalás követi. az eget is meg nyeri.

Oh kedves fiam ne hagyad magadot illyen formán meg csalatni ellenségedtöl. midön valamely kisértetben viszen, mindgyárt azt tekintsed micsoda rosz légyen az, mivel halálos vétket akarsz cselekedni, ne tekinttsed az gyönörüséget. az ki hamar el mulik, hanem micsoda fájdalmat, és szomoruságot hágy maga után az vétek. ne nézed micsoda bajt, és nehéz dolgot szenvedez midön az kisértet ellen állasz,[598] hanem micsoda örömöd és vigasztalásod lészen annak gyözedelmin, ha eképen cselekeszel. meg látod hamar

[595] micsoda [*i*—*o*-ból javítva.]

[596] * elméjekbben. [*k* — beszúrás. 1744. *elméjebben.*ból javítva.] [. . .] Az könnyü által látni, [Iráshiba *Azt* helyett.]

[597] gyyönyörüség [Íráshiba.]

[598] állasz, [*a*—*á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

el mulni az kisértetet, és az elmédnek szabadcságban. és csendeségben lenni

Az második álnoksága az ördögnek, az, hogy aval áltason el az kisértetben. hogy ha meg cselekszed is, azt néked könnyen meg bocsáttyák. azt meg gyonod, és azért penitenciát tartasz, oh fiam mely gyakran történik az, hogy midön az lélek üsméret ellene akarna állani az kisértetnek, az Isten kegyelmivel. akor ez az rosz gondolat jö elmédben. *meg gyonom én azt. penitenciát fogok azért tartani* és evel az gondolatal nyomorultul az vétekre adod magadot, ha tudnád hogy vétkezésed után az Isten el süllyest, azt meg nem cselekednéd, és mivel reménled annak bocsánattyát, arra valo nézve félelem nélkül meg bántod. áh nyomorult! azért akarsz gonosz lenni, mert az Isten jó. azért bántod meg ötet, hogy néked meg bocsáttya,[599] oh fiam micsoda istentelenség ez? ha valaha illyen gondolatod lészen, vesd ki elmédböl ezt az káromkodást. mint ollyan ördögi gondolatot. az melyel az véteknek mélységiben akar vetni.

Ez harmadik álnoksága az iffiakhoz, hogy minek utánna kisértetiben ejtette volna öket, ezen hamis gondolatokot adgya. **[86a:]** elméjekben. hogy nékik lehetetlen az kisértetek ellen állani, és magokot meg tartoztatni az vétektöl, ugy hogy ezt el hitetven magokal, azután ne is állyanak az kisértetek ellen. és magokot minden tartozkodás nélkül, az roszra adgyák.

Az illyen hitetés ördögi találmány, hamis és veszedelmes, de igen közönséges az iffiaknál, szegény esztelenek, mi homályosit meg benneteket, hogy az napnál világosab igazságot ne láthasátok,? nem látodé mint meg bánttya az illyen gondolat az üdvezitöd irgalmaságát, az ki is azért ontotta ki vérit, hogy kegyelmet nyerj az kisértetek ellen valo győzedelemre. és ki nyujttya az karját[600] néked. hogy meg segittsen, az illyen gondolat nem attol jő az ki teged hi az üdvességre, hanem az ördögtöl, ki veszedelmedet keresi.✳.

✳o insensati galatae. quis vos fascinavit non obedire veritati persuasio haec non est ex eo qui vocat vos. Galat 3.

[599] bocsáttya, [ſ — javítva olvashatatlan betűből.]
[600] karját [*r*—*j*-ből javítva.]

Ezekre valo nézve fiam ne engedgyed sohais hogy az illyen gondolat meg csallya elmédet. hanem az leg nagyob kisértetben is emlékezél meg üdvezitod irgalmaságáról, az ki is soha el nem hadgya azokot kik ö benne biznak. az bölcs mondgya. *környül vettenek vala engemet. minden felöl, és nem vala ki meg segitene, annak okáért meg emlékezém az te irgalmaságodrol uram. és eleitöl fogva valo cselekedetedröl, hogy te ki mented azokot az kik benned biznak, és meg tartod azokot. ellenségeknek kezéböl.*∗ ∗Eccli 51.

fiam ezek az három féle[601] mesterségei az ördögnek, az mellyekel szokta leg inkáb meg csalni az kisértetekben az iffiakot, mind az három egy más után mégyen. 1 el rejti elöttök az roszat. és el hiteti azt vélek, hogy az nem ollyan nagy, 2. aval áltattya el öket, hogy abbol könnyen ki térhetnek. 3. midön már láttya hogy meg ejtette öket, azt hiteti el vélek. hogy abbol már nehéz ki térni, azért hogy ne is igyekezenek abbol fel kelni. vigyáz fiam erre az három álnokságára. és ne hadgyad magadot meg csalni.

VI Articulus

Hogy micsoda vétkekben esnek az iffiak, az kisértetekkor

Az iffiak, azon kivül hogy meg hadgyák magokot csalni az fellyeb meg mondot mesterségekel. még azon kivül, két veszedelmes vétkekben esnek.

[86b:] Elsöben az hogy, midön gyakorta valo kisértetben vannak, azt békeséges türésel nem szenvedik, és minek utánna egy kevés ideig ellenek állottak[602] volna. az szivek egyszers mind el esik, és nem bizván magokhoz, hogy sokáig hartzolhassanak. magokot meg adgyák ellenségeknek., ez az fogyatkozás közönséges az iffiakban, az ellenségnek nagy hatalmat is ád reájok.

Az ó testamentumban. midön hollofernes meg szállá bethulia nevü varost judeában., az eleje az városnak, az egész népel imádkozék az Istennek hogy öket meg szabaditaná, de mint hogy[603] az Isten nem ollyan hamar halgatá meg

[601] féle [Beszúrás.]
[602] állottak [*o*—*a*-ból javítva.]
[603] mint hogy ⟨kivánságok szerént⟩ az Isten

öket, mint ök kivánák. az okáért azt végezék hogy fel adnák az várost ha öt nap mulva[604] nem jöne segittségek. judith. azt. meg halván, rosznak találá végezéseket.,[605] meg is feddé öket mondván. *kik vagytok ti hogy igy kisérttsétek*[606] *az urat, nem eképen kel magatokra várni az Isten irgalmaságát, hanem még fel gerjesztitek aval az ö haragját. és boszu állását. időt szabtoké az Isten joságának, és napot adtok néki hogy meg segittsen bennünk, nem eképen kel cselekedni, tarcsunk penitenciát, kérjük könyves szemel az ö irgalmaságát és várjuk az ö vigasztalását alázatoságal.*∗.

∗judith. 8.

hasonlot mondok néked kedves fiam, midön az kisértetekben türhetetlenkedel. és hogy ellenek álhass kéttségben esel. azért is fel adod magadot az ellenségnek. holot aval igen meg bántod az Istent: mert mint ha nem biznál kegyelmiben. nem hogy ollyan formán nyernék azt meg, de söt még az kételkedésért érdemetlenebé tészed magadot az Isten irgalmaságára. magadtól el is távoztatod az kegyelmet; magadot nagyob kisértetre adod, és az vétekben esel, nem igy fiam, nem igy kel cselekedni. az kisértetekben békeséges türönek kel lenni, és varni alazatoságal az Isten[607] kegyelmit az ki soha el nem hágy, hogy ha te elöször el nem hagyod.∗ meg is szabadit az kisértetektöl, hogy ha

∗non deseria nisi prius deseratur. deus. enim (nisi ipsi illius gratiae defuerint.) sicut coepit opus bonum, ita perficiet. operans velle. et perficere
Conc. trid. ses, 6. C. 12.

álhatatosan állasz ellenek. vagy is kegyelmet ád azoknak meg győzésire. azt tud meg, hogy még az leg nagyob szentek is kisértetben voltak, és [87a:] még nagyobban mint magad, szent pál kérvén az Istent[608] hogy szabaditaná meg az kisértetektöl, azt vevé válaszul. elég néked az én kegyelmem. mert az én eröm, erötlenség által vegeztetik el∗

∗sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur. 2. Cor 12.

Az második vétek. az melyben is esnek az iffiak az kisértetekben. az, hogy, midön egyszer történetböl eröt veszen

[604] ∗ mulva [Beírás a sorvégi margón. 1744.]
[605] [Sorvégen:] vé- [új sor elején:] végezéseket.,
[606] kisérttsétek [Utolsó *t*—*g*-ből javítva.] az urat, ⟨m⟩ nem
[607] az Isten ⟨g⟩ kegyelmit [A margószövegben:] nisi ⟨p⟩ [?] ipsi
[608] kérvén az Isten hogy [A tárgyrag valószínűleg íráshibából maradt el.]

rajtok az ellenség, ök azonnal az bátorságot el vesztik, fegyvereket le vetik, és magokot nem oltalmazván, minden kisértetektöl meg hadgyák magokot gyözni, oh Istenem micsoda vakság! azért hogy egyszer meg gyözettek, tehát meg adgyák nyomorultul magokot az ellenségnek. minek utánna sebbe estek. ismét viszá térnek, és minek utánna el vesztették volna az Isten kegyelmit, ismét hovátováb jobban gerjesztik az[609] ö haragját. nem hogy még csendesitenék az penitenczia tartásal. nem ellenkeziké ez, az okoságal?

Az Izraéliták egyben gyülvén, hogy az benjámen nemzettségin boszut állanának, az lévitán tet vétekért, de meg gyözetének, az elsö. és az második hartzon, noha sokal többen valának, mind azon által el nem veszték bátorságokot. hanem az Isten háza eleiben gyülven. ót ö elötte sirának. böjtölének, imádkozának.[610] és áldozatokot tevének., hogy az ö haragját meg csendesithetnék. ez meg lévén, ismét fegvert fogának, és az harczra menvén, egész[611] gyözedelmet vének az ellenségen.* *jud. 20.

Ez az példa fiam meg tanyit, mit kellesék cselekedni az kisértetekben. mert hogy egyszer meg gyözettél, azért el ne esél. hanem kely fel mentöl hamaréb. az Istenhez fordulván sirasad az magad nyomoruságát. kérj tölle bocsánatot. enyhittsed haragját kérjed kegyelminek segittségit. és minek utanna penitentziát tartottál volna. öltözél ismét fegyverben. az Isten neviben. és hartzoly sokal keményebben, mint sem az elöt. arra szolgállyon meg esésed, hogy mászor jobban magadra vigyáz. Cselekedgyél eképen édes gyermekem. és ha szerencsétlenségböl, az vétekben találsz esni. kövesed hüségesen[612] ezeket az intéseket.

VII Articulus

Hogy mit kellesék azután cselekedni. midön az kisértetet meg gyözöd.

Rend szerént két vétekben szoktak esni azok az kisértet után [87b:] kik azt meg gyözték. elöször mert arra nem vi-

[609] az ⟨Isten⟩ ö haragját.
[610] imádkozának. és [*im—és*-ből javítva.]
[611] egész [*é—y*-ból javítva;] gyözedelmet [*z—n*-ből javítva.]
[612] hüségesen [*g—k*-ból javítva.]

gyáznak hogy hálakot adnának[613] az Istennek, azö[614] segittségivel valo gyözedelemért. másodszor[615] arra nem készülnek. hogy az következendö kisérteteknek is ellene állyanak, ez az két fogyatkozás tehát az oka. hogy ollyan könnyen esnek más kisértetekben is. és hogy ujontában meg gyözetnek. elöször azért. mert az Isten azt akarja. hogy hálákot adgyunk jó tételményiért. másodszor, mert az ki nem vigyáz magára, hamar meg gyözetik az ellenségtöl.

tehát az igen szükséges fiam, hogy midön valamely kisértetet meg gyösz, leg elsöben is köszönd meg az Istennek. adván hálákot néki az gyözedelemért. meg is üsmérvén magadban hogy az, az ö munkája. és nem az tiéd, és hogy nála nélkül, ezerszer is meg gyözettél volna.

Az következendö kisérteteknek is ellene állására keszittsed magadot. 1 fogad fel az istennek. hogy ezután is ellenek fogsz állani. minden tehettségedel. 2. kerjed alázatosan. hogy meg ne vonnya tölled segittségit.

Ha pedig ugy történik, egy darab ideig nem lennél kisértetben. abban az csendeségben el ne bizad magadot. mert az mint sz. gergely mondgya. az ellenség csendeségben hadgya egy kevés ideig azokot. kiket sokat kisértet. azert hogy könnyebben meg lophasa öket. midön nem is tartanának tölle, és az vetekben ejtse hirtelen valo kisertettel.*. azert szüntelen vigyázz[616] magadra, kérjed minden nap az isten kegyelmit, és minden rosz gondolatokot ki vess az elmédböl.

*saepe antiquus hostis postquam menti nostrae tentationis certamen inflixerit. ab ipso suo certamine ad tempus recedit non ut illatae malitiae finem praebeat. sed ut in corda quae per quietem secura reddiderit repente rediens facilius inopinatus irrumpat
S. Gregor. 52. moral. 16.

[613] [Sorvégen:] ad- [új sor elején:] adnának

[614] azö [*az* — későbbi beírásnak látszik a sorközben.]

[615] másodszor [*d* — megkezdett hosszú szárú betűből javítva;] ar [elválasztás után nem folytatja.]

[616] vigázz [Elírás.]

VIII Articulus

Példa,[617] hogy mikeppen kellesék az kisértetek ellen állani

Egy régi auctor jol mondotta. hogy az példa leg rövideb, és hasznosab uttya az tanulásnak∗. azért igen szükséges hogy egy nehányat adgyak ollyanokot elödben, kik nemesi modon hartzoltak az kisértetek ellen.

∗longum iter per praecepta. breve et efficax, per exempla. seneca. epist 6.

Az többi közöt szent hieronimust adom elödben például, holot kisértetinek idejekór. ollyan iffiu vala, valamint magad, nem is lész soha annyi kisértetekben, mint ö volt. és talám ö az Isten szolgai közöt. ki iffiuságában leg töb kisértetet szenvedet. álhatatoságal ellenek álván, [88a:] meg is győzé öket, azért is elödben adom. minden ez iránt maga felöl valo mondásit

Ez az szent, még iffiu korában, minek utánna az világi életben töltötte volna, egy darab ideit, az Isten szolgálattyára adá magát. tökélleteségel valo meg térésel munkálodvon üdveségire, az világot el hagyá. az pusztában mene hogy ót penitenciát tartana. és tellyeségel az jó erkölcsre adná magát. arra valo nézve leg elsöben is jerusalemben mene. meg látni az szent hellyeket. onnét pedíg az pusztában

Ót négy egész esztendeig lakván,[620] nyomorult életet éle. de még is ollyan nagy kisértetekben vala. hogy mélto szánakozásra.

Oh hányszor jöve az elmémben. abban az nagy pusztában, melynek lakását, az napnak szüntelen sütése irtoztatová tészi. az roma városában valo kies lakás. ót egyedül valék.[621] *mert az én lelkemnek keserüsége. különos hellyet kerestete velem. az én meg változot testem. irtozék az sákban valo létitöl, minden nap kesergék. és sirék, az puszta földön feküvén. nyers füvet evém, és vizet ivám, ebben az rabságban lévén, melyre adtam vala magamot. hogy el kerülhetném az poklot. nem valának más társaim, hanem az scorpiok, és az vad állatok. még is gyakorta*

[617] ★ Példa, [Előtte halvány tintával írott nagybetű [⟨P⟩ vagy ⟨D⟩ ?]

[618] exusta [*st* — javítva.]

[619] reple⟨ta⟩[?]tus.

[620] lakván, [*k* — utólag beírva egy másik, olvashatatlan betűre.]

[621] valék. [*é* — *á*-ból javítva.]

ugy tetczék, mint ha romában az aszszonyok közöt volnék. az sok böjt miat el haloványodot. és meg változot vala az[622] *ábrázatom. és még is, az elmémben ége az tisztátalan szeretet. az én testem erötlen, és ollyan állapotban, mint ha már is halva láttam volna elöttem, de érzettem még élni. és égni benne az tisztátalan gyönyörüségnek tüzét* ✳.

✳. o quoties in eremo constitutus. in illa vasta solitudine quae exusta[618] solis ardoribus horridum monachis praebebat habitaculum. putavi me romanis interesse deliciis. sedebam solus. quia amaritudine repletus.[619] eram. horrebant sacco membra deformia. quotidie lacrymae. quotidie gemitus. et si quando repugnantem. carnem somnus imminens oppresiset. nuda humo vix ossa haerentia collidebam. de cibis vero et potu taceo cum etiam langventes monachi frigida aqua. utantur. et coctum aliquid accepise luxuria sit, ille igitur ego qui ob metum gehennae tali me carcere damnaveram scorpionum tantum socius et ferarum saepe choris intereram puellarum. pellebant ora jejuniis et mens desideriis aestuabat. in frigido corpore et ante hominem suum carne praemortua sola libidinum incendia bulliebant.
S. hiero. epist ad eustochium 22.

Látodé fiam micsoda kisértetekben vala ez az szent. de lásuk mint viselé magát.

Ebben az nyomorult állapotban. meg fosztatva lévén minden emberi segittségtöl, az jesus lábaihoz borulék, azokot köny hullatásimal öntözém . . és az testnek engedetlenségit egy nehány héti böjtölésekel meg zabolázám, emlékezem arra hogy sokszor egész nap. és éttzaka kiáltoztam. ugy kérvén. az Istennek segittségit. és addig meg nem szünék az imádságtol. vervén az mellyemet. valamég az urtol csendeséget nem nyerék✳. ebböl az szép példából meg tanulhatod mint kel az kisértetek ellen hartzolni, de halgassad még mit mond.

✳. itaque omni auxilio destitutus. ad jesu jacebam pedes. rigabam lacrymis, crine tergebam. et repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam. memini me clamantem diem crebro junxisse cum nocte, nec prius ac pectoris[623] cessare verberibus quam rediret Domino[624] imperante tranquilitas. ibid.

[88b:] *Az Isten az én bizonyságom, hogy midön sok köny hullatásim után az szemeimet*[625] *az égre fel emeltem volna. ugy tettzék mint ha az angyalokal lettem volna. és igen nagy örömel éneklék, te utánnad oh' én Istenem, az te jó illatod után futunk.*✳

✳et ut ipse mihi testis deus. post multas lacrymas post coelo inherentes oculos non nunquam videbar mihi agminibus interesse angelorum. et laetus gaudensque cantabam. post te in odorem ungventorum tuorum currimus ibid.

[622] az ⟨ortzám⟩ ábrázatom.
[623] pectoris⟨us⟩ [*s* (hosszú ſ) javítva *b*-ből.]
[624] Donő
[625] szemeimet [Második *m*—*t*-ből javítva.]

oh fiam micsoda pelda ez? nem csak csudálatos, de még oktatásodra is valo. ebből három dolgot tanulhacz. 1. hogy azon nem kel csudálkozni ha az kisértet reád jö, mivel ez az szent. sok böjtolési közöt, és minden roszra vivö alkalmatoságoktol távul valo létiben is, nagy kisértetekben vala sokáig. 2. meg tanyit mint kel ellene állani az kisérteteknek. példát ád az testnek sanyargatására. és imádkozni kel valamint ö, alázatoságal. buzgoságal. és álhatatoságal. 3. hogy meg tanullyad, micsoda öröm és vigazság követi az kiserteten valo gyözedelmet.

oh édes gyermekem.? legyen mindenkor az elmédben ez az példa. midön az kisértet reád jő, kövesed ezt az szentet. hullas köny hullatásokot. imádkozál. és le borulván az jésus lábaihoz, kerjed segittségit. és abban bizonyos légy, hogy csendeséget küld. örömet és vigasztalást ád. az mely arra indit tegedet, hogy ezután is álly az kisértetek ellen, és szolgállyad üdvezitodöt, minden tehettségédel[626] valo hüségel.

Tizedik Rész

Azokról az akadályokrol. az kik fö képen az gazdag iffiakot illetik

K. Az gazdagság akadályé az iffiaknak üdveségekre?

F. fiam az mely akadályokrol beszéltünk eddig, az közönséges minden renden lévö iffiaknak, de most azokrol szollok. kik kivált képen az gazdagságokot és az nemeséget illetik.

Az mi az gazdagságot illeti, abban kéttség nincsen, hogy ne légyen akadály az üdveségre mivel az Isten fia maga mondgya. hogy az Isten szavának magvát, az meg fojtya az lélekben. nem engedvén hogy meg gyükerezék., és gyümölcsöt hozon∗. ezek[627] az szók, nem csak az idös emberekben tellyesednek bé. az kikben is az kivánság, és az gazdagságnak szeretete szoktak leg inkáb uralkodni, hanem még az iffiakban is. ∗lucae. 8.

[626] tehettségédel [*d* és *l* betű javítva.]

[627] ezek [*ek* — beszúrás;] az szók, [*k* — sorközi beszúrás;] nem csak az [*cs*—*az*-ból javítva.]

[89a:] Nem szükség más bizonyságot keresni. hanem az mit minden nap[628] látunk, holot rend szerént az gazdag iffiak, sokal roszab erkölcsüek, mint sem az más állapotban lévök, azt[629] láttyuk csak az mulattságnak adgyák magokot, restek. ellenségi az munkának, az elméjek mindenkor az hejában valoságban vagyon. az nagyság, szerencse, és az gazdagságok után sietnek, kevéllyek, másokot meg vetnek, engedetlenek. akár mely szent intéseket is bé nem vesznek. sok féle rosz erkölcsökre hajlandok. és az rosz cselekedetekre alkalmatosok: ellenben pediglen láttyuk az szegény iffiakot, (vagy az kik jobbacskán birják magokot.) hogy azok Isten félök, az üdveségért munkálodnak., az jó erkölcsben elö mennek, az reszttséget kerülik, az dolgot szeretik. az oktatásokot keresik, azokot örömel bé veszik. hasznokra is fordittyák az vétektöl el távoznak, vagy is abbol ki térnek hogy ha abban estek. és ekképen magokra veszik az Isten áldását. az ki is örömest jol tészen az alázatosokal. és azokal kik ötet félik ✳. ellenben pedig meg veti az kevélyeket ✳[630] *és azokot az kik hatalmokban biznak, és az kik dicsekednek gazdagsagokban* ✳

✳prov. 28.
✳jacob. 4.
✳psal. 48.

fiam azért mondom ezeket néked, hogy ha az Isten gazdagságban hozot ez világra, vigyáz hogy az gazdagságod[631] oka ne légyen kárhozatodnak. mint sokaknak. mert az kristusnak ez az szava minden nap bé tellyesedik *hogy nehéz az gazdagoknak üdvezülni* ✳. azért harom dologra vigyázz

✳lucae. 18.

1. Azt el kel hitetni magadal. az mint igaz is. hogy az gazdagságod nagyon árthat üdveségednek. ha magadra nem vigyász, és ha azt hasznos helyre nem költöd.

2. Meg kel üsmérned azokot az akadályokot. hogy meg örizhesed magadot azoktól. ihon vannak némellyek, kik csak tégedet illetnek, az kevélység, engedetlenség, resztség, az gyönyörüségnek szeretete. az rosz társaság. az emberéknek hizelkedése. mind ezektöl örized magadot.

[628] ★ nap [Beszúrás. 1744.]
[629] ★ azt [Beszúrás. 1744.]
[630] ★ kevélyeket [Első *e*—*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[631] ★ gazdagságod [Szóvégi *d*—*t*-ből javítva. 1744.]

Légy alázatos az gazdagságban. meg emlekezvén sz. agoston mondásárol. hogy az, kevélységet szül. és mint hogy minden gyümölcsnek vagyon magános férge, az gazdagságnak is vagyon, mely az fel fuvalkodcság, és az maga hittség∗. hogy meg alázhassad ezt az kevélységet. gondold

∗nihil est quod si generent divitiae quomodo superbiam. omne pomum, omne lignum habet vermen suum. vermis divitiarum superbia est. S augst serm. 5. de verbis domini.[633]

meg egy felöl az veszedelmet az melyben vét ha az Istent meg bántod. és magadot el veszted. más felöl micsoda szamot kel azért adni. hogy ha aval jol[632] élszé. de miben dicsekedel? az gazdagságban, az mellyet **[89b:]** az Isten egy szem pillantásban el vehet tölled,? és[634] az mellyel, az mint az bölcs mondgya.∗ igazán valo gazdagságot nem szerezhetz. mellyek ezek. az elme. az bölcseség. és az jó erkölcs, hogy ha pedig ezek nélkül szükölködöl, ollyan lész mint az gazdagon fel ékesitetet paripa, de az ki az héjával csak oktalan állat marad. ∗prov. 17.

Légy engedelmes, és vegyed kedvesen. mikor oktatnak. és intenek.[635] el hitetvén azt magaddal, hogy mentöl nagyob és gazdagab vagy, annál nagyob szükséged vagyon az oktattatásra, mert inkáb meg csalatkozhatol.∗ és abbol nagyob következik, mint mikor az szegény vét. ∗prov. 28.

Örized magadot. az gyönyörködtetéstöl, mely az rosz kivánságtól származik. arra emlékezél meg, hogy az tisztaság, mindenkor veszedelemben forog, az gazdag házánál. mert az gyenge[636] eledel., az czifra köntös, az puha ágy, és más egyéb alkalmatoságok miat. nagy veszedelemben forog, ha magadra nem vigyász, halgasad mit mond az prophéta. *jaj tinéktek. gazdagok. kik elephánt tetemböl csinált nyoszolyában alusztok. kik valogatot bárányokal laktok, kik az bort nagy pohárbol iszátok. és drága kenetel kenitek magatokot, és nem szánnyatok az szegényeket.*∗. az Isten fia azt mondgya. ∗Amos. 6. ∗lucae. 6.

[632] ★ jol⟨éltélé⟩ élszé. [*élszé*⟨éltélé⟩ fölé írva 1744-ben;] de miben [*b* — javítva.]

[633] doni.

[634] és az [*é*—*a*-ból javítva.]

[635] intenek.⟨h⟩ el hitetvén

[636] gyenge eledel., [*g*—*e*-ből javítva.]

jaj néktek gazdagoknak. mert el veszitek az ti vigasztalástokot.*

Ne hadgyad magadot meg csalatni, az hizelkedésel. holot az gazdagságal jár az hizelkedés, az meg is ronttya az elmét. fö képpen az iffiak elméjit. valamint egy nagy sz. mondgya.* valamit dicséretedre mondanak. annak hitelt

*adultorum quque assentationes, et noxia blandimenta fallaciae velut quasdam pestes animae fuge. nihil est quod tam facile corrumpat mentes hominum.
S. hiero. epist ad celantiam

ne adgy, mert vagy ollyan állapotrol dicsérnek, az mely nem érdemel dicséretet. ugy mint nemzettségedröl, gazdagságodrol, szép magad viseléséröl. vagy pedíglen ollyanrol, az mely benned fel nem találtatik, ugy mint tudományodrol. okoságodról. és jó erkölcsödröl, vagy ha benned vannak is, de nem tölled vannak., azért az elsökben dicsekedned hejában valoság. az másodikában bolondság.

Az harmadik akadályt is elödben adom, hogy meg orizhessed magadot attol az veszedelemtöl, melyben veti az gazdagság üdveségedet. az nem egyéb, hanem hogy tudgy jól élni gazdagságodal. aztot üdveségedre forditván, ez irant neked más tanácsot nem adok. hanem az mit sz. pál ád thimotheus[637] eleiben *azoknak az kik gazdagok ez* [**90a:**] *világon, meg mondgyad hogy fel ne fuvalkodgyanak elméjekben. és reménségeket ne vessék bizonytalan gazdagságokban. hanem az élö Istenben ki bövségel meg ad nékünk mindeneket*[638] *az mi táplálásunkra; hogy egyebekel jol tegyenek. hogy gazdagok legyenek jó cselekedetekben, hajlandok legyenek az adakozásra., hajlandok az egyebekel valo nyájaskodásra. hogy mint egy kincset szerezenek magoknak. jövendöre valo jó fundamentomat. hogy el vegyék az örök életet** látod fiam micsoda rendet szab az szent lélek az gazdagnak. hogy mi képen éllyen gazdagságával, ekképen is kel cselekedned, ha azt nem akarod hogy el veszesen. mind ezek után halgasad mit mond sz. Cypriánus *hogy az nagy jószág, nagy kisértet, ha az jövedelmet szentül nem költik, és hogy mentöl gazdagab*

*1. tim. 6.

[637] thimotheus [*timotheus*ból javítva; *t* betűt *h*-ra javította, *h* elé újra leírta a *t*-t.]

[638] mindene⟨ke⟩ket [Törlés tollhiba miatt.]

valaki[639] *az jószágban. annál inkáb tartozik hogy azt büneinek meg váltására fordittsa, és nem az bünöknek szaporitására.*∗

∗.tentatio est patrimonium grande,. nisi ad usus bonos census operetur. ut patrimonio suo unus quisque locupletior magis redimere debeat. quam augere delicta. S. Cypr. lib de habitu virginum.

Tizen egyedik Rész

Azokrol az akadályokrol mellyek az nemeseket illetik

K Leheté az, hogy az nemeség akadállyára legyen az üdveségnek?

F. fiam azt nem akarom ebböl ki hozni, hogy az nemeség ellenkezék az jó erkölcsel, de aval meg nem bántom az igazságot haazt mondom, hogy az micsoda roszul élnek sokan az nemeségel. hogy az nagy akadályára vagyon üdveségeknek. és gyakorta az okoza kárhozattyokot.

Csak egy kevésé visgáld meg az nemesek életit. meg látod ezt az igazságot., és nyilvánságosan meg üsmérheted. hogy nincsen ollyan rend az ki ugy meg légyen romolva. se tellyeseb rosz erkölcsel, mint az nemesi rend.

Mert abban meg látod uralkodni azt az kevélységet. az ki mindeneket meg vét., és magoknál mindeneket aláb valonak tartanak∗ minden elméjeket az nagyra vágyásban. az elömenetelben foglallyák. az magok gyönyörködtetésiben járnak, az mértekletlenségnek szeretöi, bátran és szemtelenül. dicsekednek rosz cselekedetekkel. irigyek, csak az magok hasznokot keresik, csak magokot szeretik, igazságtalanok, eröszakosok. kemények, és gyakorta kegyetlenek is másokhoz., és fö képpen az magok allattok valojokhoz. türhetetlenek, és haragosok. szitkozodok, káromlok. boszu állok mod nélkül, nem akarván el szenved-[**90b:**]ni leg kiseb meg bántást. sokszor még azt is csak magokban gondollyák hogy meg bántodtak oh Istenem micsoda élet ez? ollyan emberektöl, az kik az kereszténi vallásban vannak.

∗job 11.

És az mi ezt az rendet nyomorultabá tészi. az egy mást fegyverre valo hivás. ez az rosz[640] indulat oly igen uralkodik bennek. hogy életekben nincsen ollyan szem pillantás, az

[639] ★ valaki [*ki* – beszúrás. 1744?]
[640] az rosz ⟨u⟩ indulat oly igen uralkodik [*igen i*-je javítva.]

melyben készek ne volnának meg verekedni leg elsö meg bántodásért. ez az indulat is tartya oket az halálos vétekben. nem is beszéllek arrol mely keveset gondolnak az valásal. micsoda szabad, és Istentelen életet élnek, és hogy mennyin vannak ollyanok. kik az Istennek azt mondgyák, valamint az Istentelenek az sz. irásban. távozál el mi töllünk. mert az te utaidnak üsméretiben nem gyönyörködünk. vallyon micsoda az mindenhato Isten. hogy tisztellyük ötet. avagy mit használunk véle. ha ö néki esedezünk.*

*job. 21.

Nem méltoé az szánásra, hogy az kereszténységnek leg szeb része, ugy meg vagyon romolva. és hogy az nemeség, mellyet az jó erkölcsnek meg jutalmaztatására adnak. az kut feje legyen az rosz erkölcsnek, leg nágyob részínt valo nemeseknek. sokal job volna. ha aláb valo rendüek volnának. valamint is mondgya egy nagy auctor, hogy mit használ nagy lenni az emberek elöt, ha az Isten elöt nyomorult és meg vettetet vagy, hogy[642] az emberektöl becsültesél., és az Istentöl meg vettesél. parancsolni[643] az ártatlanoknak. és rabja lenni, az magad rosz indulatinak* egy szoval boldog

*quid prodest quod liber[641] est in natura qui servus est in conscientia. videmus extrin secus generis nobilita te sublimes. intrin secus mentis infirmitate de generes, innocentium dominos. et criminum servos.
Euseb.. emiss homi. 3. de paschate.

lenni ezen az világon, egy kevés ideig. az másikan pedig örökké valo nyomoruságban. és még azok közöt lenni. kik ezeket fogják örökké kiáltani, mit használt nékünk az kevélység.? és az kérkettségel valo gazdagságok nékünk mit használtak. el multanak mind ezek. mint az árnyék, nyomorultak. miért tévelyedtünk volt el az igazságnak uttyárol*.

sap. 5.

Oh édes gyermekem. mint hogy nemesi rendböl vagy, arra kénszeritlek. gondolkodgyál magadrol. és arrol az veszedelemröl, melyben veti nemeséged üdvességedet; az magad rendedben ne bizál, hanem még attol fély, hogy az veszedelmedre ne légyen, mert mentöl nagyob renden valo vagy,[644]

[641] liber⟨t⟩ est
[642] * hogy [*ha*-ból javítva; *gy* — beszúrás, *o* — *a*-ból javítva. 1744?]
[643] * parancsolni [*ni* — beszúrás a soreleji margóra, elválasztás után. 1744?]
[644] vagy, ⟨na⟩ annál nagyob

annál nagyob köteleségel tartozol jó erkölcsü lenni, azért hogy meg oltalmazhassad magadot., az rendedet követö veszedelemtöl, munkálkodgyál az jó erkölcsben valo gyara[**91a:**]podáson, és minden tehettségedel azon légy, hogy nemeséged ne legyen oka kárhozatodnak. valamint hogy oka sokaknak, erre valo nézve kövessed ezeket az intésimet.

1 Jol meg kel azt tudnod milegyen az igaz nemeség, mert az. meg válhatatlan az jó erkölcstöl, az jó erkölcs altal is kel azt meg tartani, holot attol vette eredetit. attyáidnak., szép CSelekedetek meg jutalmaztatására adták, ha öket követed az jó erkölcsben. az nemes nevet meg érdemled, ha pedig öket nem követed, nemeséged nem igazán valo, és csak ollyan mint álom.

2. Azt is tud meg, hogy az emberektöl rendeltetet nemeségen kivül is, vagyon[645] még egy mennyei nemeség, az ki sokal fellyeb valo az másikánál. az mellyet is kegyelem által kel meg nyerni. mivel ha azért vagy nemes, hogy[646] szüléid azok voltanak. micsoda nagy nemeség[647] az Isten fiává lenni, és az ö országát. az kristus jesusal birni, ez, fiam, ez, az igazán valo nemeség, ha erre igyekezel, igazán valo nemes vagy, de ha nem, akár micsoda nemes légy az emberek elöt, de az Isten elöt utálatos, és nyomorult lész.

3. fiam ez igy lévén, ne légy kevély, és kérkedékeny, nemeségedel. *rosz nemes az, az ki magát meg vetteti az Istentöl, kevélységiért**. de söt még annál alázatosabb légy, hogy[648] nemes vagy. valamint az bölcs mondgya *hogy mentöl nagyob vagy, annál inkáb alázd meg magadot. és igy kedves lész az Isten elöt** halgassad micsoda szép intéseket ád sz. hieronimus az nemeseknek. *hogy magadot másoknál eléb valonak ne tarttsad, az te nemeségedért. és másokot meg ne vess azért hogy nem nemesek. mert az mi vallásunkban. nincsen személy válogatás. sem az nagy renden lévöket nem tekinti, hanem az eletet, az Isten elöt nincsen más nemeség, hanem hogy az vétek-*

*mala nobilitas. quae semper superbiam apud deum reddidit ignobilem. S. Augst. serm. 127.

*Eccl.3.

[645] ★ vagyon [*on* — beszúrás. 1744.]
[646] ★ hogy szüléid azok [*hogy . . . azok* — beszúrások. 1744.]
[647] nemeség ⟨az,⟩ az [Törlés tollhiba miatt.]
[648] hogy ⟨nagyob⟩ nemes [*nemes* ⟨nagyob⟩ fölé írva.]

nek ne szolgály. ez az nagy nemeség az Isten elöt, hogy tellyes légy jó erkölcsökel.∗. oh mely szép. és szükséges intés ez az nemeseknek.

∗nulli te unquam de generis nobilitate praeponas. nec miseriores quosque. aut humili loco natos te inferiores putes. nescit religio nostra personas accipere. nec conditiones hominum. sed animos inspicit singulorum.[649] servum et nobilem de moribus pronunciat. sola apud Deum libertas est. non servire peccatis, summa apud Deum est nobilitas. clarum esse virtutibus.
S. hiero. epist ad celantiam.

4. visgáld meg micsoda rosz erkölcs közönségeseb az nemesek közöt, és oltalmazad magadot attol. némellyeket már meg mondottam. azért kérjed az Isten kegyelmit minden nap. meg emlekezven arrol. hogy az Isten igazsága keményeb lesz az fö rendekhez. és az nemesekhez. és hogy az ö vétkek. keményebben büntettettnek[650] meg, mint sem az másoké.

5. Cselekedgyél ugy, hogy az te nemeséged az jó erkölcsre szol-[**91b:**]gállyon néked.

K. Miképpen lehesen az?

F. fiam az meg lehet két féle képen, elöször, ha jó erkölcsü nemes vagy, az te jó erkölcsöd mint egy kedveseb lészen az Isten elöt, valamint sz. bernárd mondgya. hogy noha Isten elöt személy válogatás ne légyen, de mind azon által az nemesben. az jó erkölcs ö elötte kedveseb∗ és igy

∗minime quidem deus est acceptor personarum. nescio tamen quo pacto. virtus in[651] nobili plus placet. S. bern. epist ad sophiam.

nemeségednek az jó erkölcsre kel forditani tégedet. másodszor. az te példa adásod sokkal hasznosab mások elöt. az te beszédid foganatosabbak lesznek. midön valakit jora intesz.[652] abban modod lészen inkáb hogy az nyomorultakot meg segittsed, az veszekedést meg csendesitheted. édes fiam ezeket követvén, az Isten meg áldgya nemeségedet. és mind ö elötte, mind az emberek elöt. igazán valo[653] nemes lészesz.

[649] singulo⟨rium,⟩rum.
[650] büntettettnek [Szóvégi *n* — *e*-ből javítva.]
[651] in ⟨nobl⟩ nobili
[652] intesz. [*t* — hosszú ſ-ből javítva.]
[653] valo ⟨m⟩ nemes

NEGYEDIK SZAKASZ

Azokról az jó erkölcsökröl, mellyek szüksegesek az iffiuságban

fiam ez leg föveb része[654] az te oktatásodnak. ehez tartozik az fellyeb meg mondot három rész, mert minek utánna meg mondottam volna micsoda okbol kel az jó erkölcsre adni magadot. micsoda moddal kel azt meg nyerni, és micsoda akadállyok fordithatnak el attol. mostanában azt adom elödben hogy mi képen kövesed az jó erkölcsöt, és mind meg mutatom különösön azokot az jó erkölcsököt, az mellyeket magadban kel venni leg inkáb, hogy igazán valo jó erkölcsü lehess, fundamentumi[655] is lesznek ezek. az töb jó erkölcsöknek, az mellyeket kel követned,[656] életednek folyásában.

Első Rész

Hogy az iffiaknak. az kristus jesust kel például venniek

K. Leheté ollyan példát adni[657] elömben az mellyet bizodalomal követhessek.?

F. fiam ollyant adok elödben. az kit ha követed, minden bizonnyal oda jutcz az hol ö vagyon mert az bizonyos, hogy az keresztenyi jó er[**92a:**]kölcs, mind nagyokban. mind kicsidekben, abban áll, hogy az kristus jesust kövessék, annak okáért, mindenek felet. azt az, Isteni példát adom elödben, azért hogy meg mutathassam néked azt az tökélleteségel valo formáját az jó erkölcsnek. az melyhez kel szabni iffiuságodot.

Ez az Isteni mester azért jövén az világra hogy az embereket tanittsa, és öket meg váltsa, ugyan azért is kivána minden idö koron által menni ember koráig, hogy azokot

[654] ★ része [Beszúrás. 1744.]
[655] fundamentumi [Első *n* — beszúrás.]
[656] követned, [*d*—*k*-ból javítva.]
[657] ★ adni⟨d⟩ [*adnod*ból javítva; *i*—*o*-ból jav. 1744.]

meg szentelné, és magát hozájok hasonlová tenné, hogy könnyeben követhetnék ötet.

Azért gyermeké löt az gyermekeknek. hogy meg szentellye öket, kicsiny, az kisdedekért, iffiu az iffiakért, hogy nékik példát adgyon. és meg szentellye öket, az Isten szolgálattyára∗.

∗ideo in omnem venit. aetatem et infantibus infans factus. sanctificans infantes, in parvulis parvulus sanctificans hanc ipsam habentes aetatem. et exemplum illis pietatis effectus justitiae et subjectionis. in juvenibus juvenis exemplum juvenibus factus et sanctificans domino.
S. irenaeus. lib 2. adversus haereses. C. 39.

Az iffiuságnak ehez az szentcséges példájához kel hát szabni iffiuságodot. és az szerént rendelni minden cselekedetidet, abban is kel meg látnod azokot az jó erkölcsököt, az mellyeket követned kel.

Az evangeliumban négy féle példát látunk az Isten fiárol iffiuságában.

Az elsö az hogy, magános életet élt mind azon idö alat. nem akarván magát meg üsmértetni az emberekel. hanem csak az maga szentséges szent annyával. és szent josephel. hogy ebböl meg tanullyák az iffiak, az nagyra vágyást el kerülni. és az világ becsületét nem keresni, hanem az Istennek kivánnyanak tettzeni.

Az második az hogy, például adgya nagy áitatoságát, el menvén az templomban innepeken az törvény parancsolattya szerént, noha arra köteles nem vala. ót az irás tudokot halgatá, és kérdéseket teve nekik, mint ha akart volna töllök tanulni, holot ö vala az irás tudoknak is mestere. ez szép példa, mert meg mutattya az iffiaknak mint kel szeretniek az áitatoságot. leg elsö[658] dolgok az lévén hogy az Istent szolgállyák, az üdveségekben munkálkodgyanak. adván magokot azokra, az mi az vallást illeti, ugy mint az imádság,, az szent mise, az szentségek. az Isten beszédinek halgatása,. és hogy keresék az oktatást azoknál az bölcs embereknél. az kiknek gondviselések alá adta az Isten

Az harmadik, az ö nagy engedelmesége, mellyel vala szüléihez, valamint az szent irás mondgya. *hogy viszá ment vélek názárethben. és nékik engedelmes volt.*∗. ez az példa szégyeniti meg az iffiakot, az **[92b:]** kiknek rend szerént

∗luc. 2. v. 51

[658] leg elosö [Elírás.]

nehéz az[659] engedelmeség. micsoda szégyen fiam az neked., midön elegendö tisztelettel nem vagy azokhoz, az kiktöl vetted az életet, holot szemed elöt látod olly Istennek példáját, az ki engedelmeskedik teremtet állatinak,? mit fogsz felelni az Isten fiának engedetlenségidért, midön szemedre hánnya engedelmeségit, azért hogy példát végy rolla *piruly szégyenletedben. kevély ember*, mondgya szent bernárd, *hogy te fel emeled magadot. midön látod hogy az Isten magát meg alázá*∗.

∗et erat subditus illis, quis. quibus. deus hominibus. disce terra subdi, disce pulvis ob temperare. erubesce superbe cinis. deus se humiliat. et tute exaltas. S. bern. hom. 1. super missus.

Az negyedik példát láttyuk az kristus iffiuságában: *jesus pedig gyarapodik vala bölcseségben. testének állapottyában, és Isten elött, s' emberek elöt valo kedveségben.*∗. nem kel ezen érteni belsö képpen valo gyarapodását az Isten fiának, mivel még fogontatásakor tellyes vala bölcseségel. hanem hogy az, naponként. jobban ki tettzék. az ö Isteni cselekedeteiben, valamint hogy az nap, bár mindenkor egy eránsu világos légyen is, de midön fel kél, hová továb fellyeb megyen. ánnál inkáb ki mutattya nékünk világoságát. az irás arra akarja evel tanyitani az iffiakot, hogy micsoda nagy gondgyoknak kel lenni az bölcseségben,[660] és az jó erkölcsben valo nevelkedésre. és hogy azt el kerülhesed, az mit sokakban látunk, hogy ugy tettzik, mint ha csak. azért nönének az esztendökben, hogy kissebedgyenek az ártatlanságban. méltó az szánásra azt látni, hogy az gyermekek valamint nönek, ugy is romlanak meg, mint ha csak azért nönének. hogy az rosz erkölcsöt, az hazugságot. tisztátalanságot., kevélységet, és az engedetlenséget meg tanullyák. valamint sz. agoston mondgya maga felöl∗. kristusnak gyermeke igy

∗et jesus proficiebat sapientia. et aetate. et gratia apud deum, et homines. ibid.

∗jam mortua erat adolescentia mea mala et nefanda et fbam in juventutem. quanto aetate major, tanto vanitate turpior. lib 7. conff. cap. 1.

követedé mesteredet,? azért let gyermeké hogy könnyeben követhesed, és az jó erkölcsben foglallyad elsö esztendöidet,

[659] az ⟨eg⟩ engedelmeség.
[660] bölcseségben, [*l* – *c*-ből javítva.]

tepedig azokot el vesztegeted,[661] és az roszat tanulod meg, vessed szemeidet arra az szentséges példára, és tekintsed meg mely igen viszá élsz iffiuságodal. tanuly nevekedni az jo erkölcsökben, valamint illik az kristus tanyitványához. és fiához, és hogy azt meg tudgyad, elödben adom azokot az jóságos cselekedeteket.

Második Rész

Az Isteni félelemröl. **[93a:]**

K. Az jó erkölcsök közöt, mellyik elsöben szükségesebb?

F. Az Isteni félelem, ez az fundámentuma az töb jó erkölcsöknek, az hit után, ezt az sz. irás, az bölcseség kezdetinek hija. ugyan ezt is kel elsöben az iffiakban oltani. az öreg tobiásrol azt mondgya az irás, hogy egy fia lévén, az Isteni félelemre[662] tanyitá még gyermekségiben, és hogy magát olya minden vétektöl ✳

tob 1.

Ezen az félelmen. nem kel az szolgához illendö félelmet érteni, az ki is az büntetéstöl, fél. és nem az vétektöl, hanem azt az tisztelettel valo félelmet. az mellyel meg gondolván, az Istennek nagyságát, méltoságát, szenttségit, hatalmát, és igazságát., mindenek felet attol kel félni, hogy haragjában ne essél annak az nagy, szent. hatalmas, és igaz Istennek.

Ez fiam, az az Isteni félelem, az mely az bölcseségnek kezdete, és az jó erkölcsnek fundamentuma. ugyan erre is intelek tegedet. ezt is kel leg elöbször[663] keresni, azért ekképpen cselekedgyél.

Elöször. az Istentöl kérjed azt minden nap, mondván néki gyakran tellyes szivedböl. oh én Istenem, ólttsad félelmedet az én szivemben. hogy[664] az engemet, meg tartoztatván. tegedet soha meg ne bánttsalak.

Másodszor. az Isten nagyságához legy nagy tisztelettel mindenkor, ö örökös ura mindeneknek, meg foghatatlan az tökélleteségekben az méltoságban, bölcseségben. szentség-

[661] el vesztegeted, [Második *t*—*d*-ből javítva.]
[662] félemre [Íráshiba.]
[663] elöbször [*b*—*sz*-ből javítva.]
[664] ✳ hogy [Beírás a sor előtti margón. 1744.]

ben. joságban.[665] hatalomban. és igazságban, ötet minden teremtet állatok imádgyák. ö elötte meg az angyalok is rettegnek. minden az mi ez világon nagynak láttzik, az ö elötte csak pór, és mint hogy mindeneket ö teremtet. mindeneket el[666] is ronthat. egy szempillantásban. *nincsen hasonlatos te hozád uram senki, nagy vagy, és nagy az te neved, az te hatalmaságodért, ki nem féll tégedet. oh![667] nemzeteknek királlya* ✳ Jerem. 10.

Harmadszor, mindenek felet attol tarcs hogy az Istent meg ne bánttsad, ha valamit cselekszel. leg elsöben is azt nézed, ha az Istent aval meg nem bántotadé,

Midön az Istenröl beszélsz, nagy tiszteletel beszély. és azon igyekezél, hogy mások is hasonlo képen beszéllyenek elötted.

Harmadik Rész

Az Isteni szeretetről. [93b:]

K. Az Istent kel hát, egy szers mind félnem is, szeretnem is?

F. Nincsen külömben. mert[668] ha az ö nagysága bennünket arra kötelez, hogy ötet féllyük, és hozája nagy tiszteletel legyünk, az ö joság is arra kötelez, hogy ötet szeresük, nem is kel ezt az két dolgot egy mástol el választani, az felelmet, és az szeretetet. valamint az irás mondgya hogy az urnak félelme. kezdeti az ö szeretetinek.✳. az kiben félelem[669] nincsen, az igaznak nem mondathatik,✳ és az ki nem szereti, az halálban marad ✳. ✳Eccle. 25. ✳Eccle. 1. ✳1 Joan. 3.

Szeretni kel hát az Istent edes fiam, hogy ne szeretnéd azt az joságot, az ki elöbször szeretet tégedet. de most eleinte szeresed ötet, most kel azt el kezdeni, az mit egész életedben. és az örökké valoságban kel követned, az Isten nem más vegre adot ez világra. hanem hogy szeresed, és hogy teremtödnek üsmervén ötet, ad meg azt ö néki, az mivel tartozik

[665] joságban. ⟨és⟩ hatalomban. és

[666] ★ el is ronthat. [*el* — beírás a sor előtti margón. 1744.]

[667] ★ oh! ⟨pogányoknak királlya.✳⟩ nemzetekk királlya ✳ [Jav. 1744.]

[668] mert [*mas*ból javítva.]

[669] félelem [Második *l*—*r*-ből javítva.]

az munka. az munkásnak. az teremtet állat. az ö teremtöjének. egy gyermek az attyának, az az szeretettel. hogy pedig arra inkáb kötelezen. azért bé töltöt minden ki gondolhato[670] jó tételményivel, rendelvén arra téged hogy birjad az ö országát, el vesztél volt, de ö meg váltot tégedet. és azt, az ö fianak halálával. az kereszténységnek boldogságára hivut. meg világositot az hitnek világával, és meg szentelt kegyelmivel, sokszor minek utánna meg bántottad volna. ö még is kegyelmiben, és fiai közi vett téged, és számtalan sok jó tételményit mutatta hozád. oh édes gyermekem, leheté hogy ne szeresed azt az Istent. az ki tégedet olly igen szeret?

két ókból kel az Istent szeretned, az egyik, azért az jóságáért mellyel van mi hozánk kegyelmeségivel, és jó tételmenyivel, az másik, azért az jóságért, az melyet bir magában. mert tegyünk fel egy lehetetlen dolgot, és mondgyuk. hogy ha az Isten mivelünk soha semmi jót nem tett volna is, de még is meg érdemlené hogy örökké valo szeretettel volnánk hozája. azért az ö örökös joságáért, és meg számlalhatatlan tökélleteségiért. mellyet bir magában. és az mellyért veghetetlen szeretettel tartozunk néki, mikoron pedig én azt mondom hogy az Istent kel szeretni, mindenik szeretetröl beszéllek, és azt értem, hogy kel ötet szeretni, az ö jo tételményiért, mellyeket cselekedet velünk, de mind azon által, nem [**94a**:] csak az jó tételmenyiért, hanem tisztán[671] magáért, mivel ebben az tiszta szeretetben áll az embereknek. és az angyaloknak. az örökké valo boldogságok.

De arra vigyáz fiam, hogy az Isteni szeretet igazán valo légyen. annak más féle szeretetnek kel lenni, mivel nem elég az Istent ugy szeretni valamint az teremtet állatot, ötet mindenek felet kel szeretni, *szeresed az te uradot Istenedet. tellyes szivedböl*, ugy hogy semmit ne szeres ö nála inkáb valamint hogy nincsen is semmi ö nála nagyob, és szeretetre méltób.

Egy szoval az Isteni szeretet abban áll, hogy az Istent mindennél eléb valonak tartcsad, az vilagi joszágoknál, az gyönyörüségeknél, az becsületnél, barátidnál, és az életed-

[670] ki gondolhato ⟨t⟩ jó tételményivel,
[671] tisztán ⟨magáért⟩ magáért,

nél. ugy hogy soha ezeket ne szeresed annak az szeretetnek ártalmára, az mellyel tartozol az Istennek. és hogy készeb légy ezeket ezerszerte inkáb el veszteni, hogy sem veteni az ellen az engedelmeség ellen, az mellyel tartozol néki. ebben áll tehát az Isteni szeretet, hogy ötet mindennél eléb valonak tarttsad.

Oh édes gyermekem, munkalkodni kel tehát hogy ezt az drága[672] szeretetet el nyerhesed, és hogy magadot abban meg ne csallyad, mint azok, az kik, az szinel valo szeretetet. az[673] igazán valo hellyet veszik. ihol az leg föveb cselekedetek. mellyek által meg üsmérheted. ha igazán szeretedé az Istent:

1. féllyed, es utállyad mindenek felet az vétket, azért, hogy az, az Istennek nem tettzik. és hogy ellenkezik az, az ö joságával, ted fel magadban gyakorta. hogy azt többe nem cselekszed.

2. kerüllyed az mennyiben lehet az bocsánando vétket, peccatum veniale[674] mivel ez sem tettzik az Istennek. és noha el nem ólttya is szeretit benned, de azt meg gyengitti, és idövel, az halálos vétekben ejthet.

3 Munkálkodgyál azon, hogy meg nyerhessed azokot az jó erkölcsököt, az mellyeket az Isten kiván te tölled, az szeretetnek pedíg az, az természete, hogy kiván annak tetczeni, az kit szeret. ha az Istent szereted édes gyermekem, nem csak azon igyekezel hogy az ö kegyelmiben maradgy, az bünnek el távoztatásával, hanem még azokot az jo erkölcsököt is követed, az mellyeket gondolod hogy ö néki **[94b:]** leg inkáb tettzenek.

4. Mindenek felet tégy gyakorta mind szájal, mind szivböl, szereteteti cselekedeteket. és kivánnyad hogy az Istent erdeme szerént szeresék, és szolgállyák, szomorkodgyál azon midön látod hogy ötet meg bánttyák, azt pedig meg ne engedgyed, az mennyiben tölled lehet. az Isteni szeretetre vezess másokot. mind beszédedel. mind példa adásodal.

[672] drá. [Sorvégen elválasztva, új sor elején. Mikes nem folytatja.]
[673] az ⟨igazan hellyet⟩ [*an* – beszúrás.] igazán valo hellyet
[674] bocsánando vétket, ⟨∗⟩ [∗ – beszúrás; a margóra is kitette a csillagot, de ott nem törölte;] peccatum veniale [beszúrás.]

Mind ezeket most idején iffiukorodban cselekedgyed, kezdgyed szeretni azt, az kit örökké kel szeretned, kérjed gyakorta azt az kegyelmet, hogy ugy szeresed az mint kivántatik. és minden nap mond el szivedböl ezeket az szép szavait dávidnak. *kicsoda volna nékem mennyekben te náladnál töb, és te náladnál egyébben nem gyönyörködöm ez földön, én örökségem te vagy Isten. mind örökké.*∗

∗psal. 72.

negyedik Rész

Az attyákhoz valo szeretetröll.

K. Az Isten elöt kedves dolgot cselekszünké, mikor az szüléinket szerettyük?[675]

F. fiam igen kedves dolgot. mert az bölcs azt mondgya. *hogy az ki féli az urat, tiszteli az attyát. és mint urainak szolgál azoknak. kik szülték ötet.*∗. ha szivedböl féled az urat, attyáidot is becsülleni fogod, és azokot[676] is, kiknek gondviselések alat vagy, mert ezt ö parancsollya, hogy tisztellyed, apádot, és anyádot. ha öket nem becsüllöd, jele hogy az Istent nem féled, és nem szereted.

∗Eccle. 3.

Mivel[677] nincsen ót Isteni félelem, az hol meg vetik az illyen szent dolgot. az melyre az természet vonszon. és az mellyet az Isten. nagy köteleség alat parancsol. nincsen is nagyob fenyegetés, mint az mellyel fenyegeti az gyermekeket. kik ez ellen vétenek. *az ki meg szomorittya az attyát, és el idegeniti az annyát az gyalázatos*∗.

∗prov. 19.

[95a:] *az ki az ö attyát. vagy annyát meg átkoza, annak el oltatik szövétneke. az setétcségnek homályosságában,*∗ *az ki meg csufollya attyát. avagy meg utállya annyának tanitását, szemét ki vállyák az völgynek hóllói, avagy meg eszik ötet az kesellyü fiai.*∗ *ollyan mint az káromló. valaki el hadgya az ö apját. és mint az urtol meg átkoztatot. az ki haragra ingerli az ö annyát.*∗ oh adná Isten! hogy ezek az fenyegetések volnának bé oltva az gyermekeknek szivekben.

∗prov. 20.

∗prov. 30.

∗Eccle. 3.

Az ó testamentumban micsoda kemény törvényt adot vala ki az Isten. az rosz fiak ellen. egészen elödben adom.

[675] szerettyük? [*y* — *u*-ból, *ü* — megkezdett *k*-ból javítva.]

[676] és azokot [*a* — *e*-ből javítva.]

[677] ⟨Mivel⟩ [?] Mivel [A törlés valószínűleg *Mint*-ből javítva; a tinta összefolyt.]

Mikor valakinek gonosz erkölcsü[678] *és engedetlen fia vagyon. az ki az ö attya. és annya szovának nem enged, és meg dorgálván*[679] *nem enged nékiek. akor meg fogván azt az ö attya. és az ö annya, vigyék ötet az városnak véneihez, az ö lako hellyinek kapujában, és annak az városnak véneinek ezt mondgyák. az mi fiunk gonosz erkölcsü, és ellenünk rugódozó,*[680] *nem engedelmes az mi szonknak. tobzodo és*[681] *részeges, akkor annak az városnak minden emberi. kövekkel meg kövezék azt. és meg hallyon, és illyen modon ki tisztittsad az gonoszt te közülled, hogy egész izraelnek.*[682] *népe. meg hallya. és meg rémüllyön**. *Deut. 21.

Látod fiam micsoda kemény törvényt adot vala az Isten. az rosz fiak ellen. az uj testamentumban is, nem kel aláb valo képpen félni az ö haragjától. és boszu állásától. holot minden nap láttyuk büntetésit láthato képen. az rosz iffiakon, rend szerént pedig ezen az[683] világon szokta meg büntetni ezt az vétket, mivel nincsen ollyan rosz fiu, az kire valamely büntetése az Istennek ne szállyon.

Hadgyuk ezt az félelmet. az ollyan gonosz erkölcsü elméknek, az kiket nem lehet más képen hellyre hozni az magok hivatallyokra. te pedig fiam, mint hogy tellyes szivedböl az Istent akarod szolgálni, nem szükségesek néked, ezek az fenyegetések. de hogy magaddal jobban el hitetthesed mely nagy tiszteletel tartozol lenni szüléidhez. halgasad mit mond ez iránt az apostol. ti magzatok. en**[95b:]**gedelmesek legyetek az urban. az ti szüléiteknek. mert ez az igaz ti magzatok engedelmesek legyetek. az ti szüléiteknek mindenekben. mert ez[684] az urnak kedves.* *ephes. 6. *Coloss. 3.

tisztellyed[685] tehát fiam szüléidet, meg gondolván. 1. hogy az igazságos, 2 hogy az Isten azt akarja. az ö akarattyához kel pedig szabnunk, minden cselekedetinket.

[678] erkölcsü ⟨fia⟩ és engedetlen fia
[679] dorgálván [*g*—*l*-ből vagy megkezdett *k*-ból? javítva.]
[680] r⟨o⟩ugodózó [*u* ⟨o⟩ fölé írva.]
[681] és ⟨ſ⟩ [vagy ⟨f⟩?] részeges,
[682] izraelnek. [Első *e* — beszúrás.]
[683] az az világon [Sorvégen és új sor elején.]
[684] ez az urnak [*e*—*a*-ból javítva.]
[685] tisztellved [Első *t*—*E*-ból javítva.]

Az attyáidhoz valo becsület, négy dolgot foglal magában. tiszteletet,.[686] szeretetet. engedelmeséget. és hozájok, segittségel valo lételt.

1. légy nagy tisztelettel hozájok. mivel töllök vetted az életet Isten után. öket meg ne vessed, akár mely okod légyen is arra. se belsö valamely gondolattal. se külsö képen, beszédeddel. vagy valami mas leg kiseb cselekedetedel. végyed tisztelettel töllök oktatásokot. intéseket. azt mondgya az bölcs. halgasad szerelmes fiam. az te attyádnak bölcseségit, és az te anyádnak. oktatását el ne hadgyad.* *prov. 1.

2. Nagy szeretettel légy hozájok. valamint az bölcs mondgya. tisztellyed tellyes szivedböl az te attyádot, és anyádnak fájdalmit. el ne felejttsed, meg emlékezél arrol. hogy te azoktol születtettél.* de arra vigyáz hogy ennek az szeretetnek. nem kel csak. természet szerént valo szeretetnek lenni, hanem Isten szerent legyen. hogy pedíg aképpen legyen. szeresed öket azért. mert az Isten akarja azt. de föképpen az ö lelki jovokot szeresed, és azokban szolgály nékik imádságidal, és más egyéb jó cselekedetidel. *Eccle. 7.

3 Légy engedelmes az ö parancsolattyoknak, és serénységel kövesed akarattyokot. de ugy engedelmeskedgyél. valamint szent pál mondgya. az az, az urban. in domino. mert az Isten azt akarja, ö is parancsol néked, ö általlok, mint hogy az Isten parancsollya neked, hogy nékik engedelmeskedgyél, ha azt végben viszed, az ö akarattyát követed, ki veszem azt hogy ha neked ollyat parancsolnának. az ki az Isten tisztelete ellen volna. vagy az magad jova ellen. ebben az két dologban. nem tartozol nékik engedelmeskedni. de mind azon által jol meg kel azt visgálni, és okos emberektöl tanácsot kérni. hogy **[96a:]** meg ne csallyad magadot. az magad itéletiben, az mint az meg történhetik

4. Segittségel légy hozájok. szükségekben. betegségekben. szegénységekben. öregségekben. egy szoval minden testi és lelki szükségekben. ollyan vétek el hadni öket. ezekben az állapotokban. az mely boszu állást kér az Istentöl.

fiam hogy mindenkor az te hivatalodnak rendiben lehess. az te szüléidhez. szemed elöt legyen mindenkor ez az két

[686] tiszteletet,. [Szóvégi *et* — beszúrás.]

ellenkezö példa. tekinttsed absolont. az ki is mindenben által hágván az attyához valo hivatallyát. az nyomorultul valo halálban vevé el büntetésit. az másikában tekinttsed, nem csak embernek, hanem az Isten fiának példáját, az ki is emberi testet[687] vévén magára emberé lön válttságunkért, de még is engedelmes vala az ö szentséges anyához. és szent josephez, noha örökos[688] ura ö mindeneknek, de példát akara adni az fiaknak., hogy micsoda tisztelettel lennének. szülejekhez. és hogy meg mutasa, micsoda vétkes, és méltatlan dolog legyen egy nyomorult embernek nem engedelmeskedni azoknak. az kiktöl az életet vette. minek utánna az menynek földnek Istene, meg alázván magát, engedelmes vala ahoz, az kitöl akart születni.

ötödik Resz

Hogy még kiket kel, másokot is becsülni az iffiaknak

K. kicsodák azok. az kikhez még tisztelettel kel lennem?

F fiam az[689] attyádon, és az anyádon. kivül, vannak még az kikhez kivált képen valo tisztelettel kel lenned.

1. tisztelned kel azokot. kik ö hellyetek vannak ugy mint tutoridot. azokot az kikre vagy bizatatva.[690] az te bátyáidot.

2. Az te mestereidet, az kiknek gondgyok van.[691] oktatásodra. annál is inkáb kel becsülni ezeket hogy atyád hellyet vannak. ezektöl ollyan jót vész. mely az világi jót meg haladgya. és az micsoda tisztelettel tartozol lenni szüleidhez. hasonloval tartozol mestereidnek.

3. tisztellyed lelki atyádot, mint pasztorodot. és mind azokot. kik az jó erkölcsnek uttyára tanyitanak. legyenek elmedben mindenkor **[96b:]** szent pálnak ezek az szép szavai. *engedgyetek,*[692] *az ti elöttetek jároknak, mert vigyáznak*[693] *ök az ti lelkeitekért., ugy mint szám adok.* ∗ ∗hebr. 13.

[687] testet [A második *e* fölött áthúzott ékezet.]
[688] ⟨r⟩örökos
[689] az [Beszúrás.]
[690] bizatatva.⟨n⟩
[691] van. oktatásodra. [*v* — *o*-ból javítva.]
[692] engedgyetek, [*t* és *k* betű javítva.]
[693] mert vigyáznak [*v* — megkezdett *m*-ből javítva.]

*Eccle, 7.

4. légy nagy tisztelettel. az papokhoz. valamint az sz. irás parancsollya. az öreg embereket. mivel ha az Istent tiszteled, azokot is tiszteled, kik ötet szolgállyák, és mind azokot kik nagy rendekben vannak, az fejdelmet, az törvény szolgaltatokot. mind ezeket szeretni is kel., hozájok lenni engedelmeségel. és hüségel. mert ezek az Isten hely tartoi az földön. hogy igazgassák, és igazságot szolgáltassanak az ö népinek

Hatodik Rész

Az oktattatásnak. szeretetiröll

fiam ez az egyik elsö. és leg nagyob jó erkölcse az iffiunak. hogy szerese midön oktattyák,[694] mivel nem lévén arra elégséges, hogy magát tanyithassa., szükséges hogy más értelmeseb vezese ötet,

K. Micsoda az tanulásnak szereteti?

F. Az ollyan jó erkölcs, az melly szereteti, keresteti, és cselekedteti veled az jó tanyitásokot. intéseket. és tanácsokot. oh mely szép erkölcs ez fiam, ezt az iffiuság ékeségínek lehetne hini. mivel az mely elme az tanulást szereti, az minden jót bé veszen. midön az Isten meg engedte volna salamonnak.[695] hogy kérne tölle mindent, és meg adná, ö azon kéré, hogy adgy uram szolgádnak értelmes szivet. kövesed fiam hát ezt az fejdelmet. keresed az értelmes elmét. kérjed azt az Istentöl, és magad is munkálkodgyál annak el érésin. erröl többet nem mondok nézed mit mondottam erröl az 3 szakasznak. 3 részében.

Hetedik Rész

Az engedelmességröll

fiam ez az jó erkölcs, nem csak szükséges az iffiunak, de még mint egy ahoz az idöhöz is tartozik. mert az engedetlen fiu; ollyan mint valamely csuda állat.

szeresed hát fiam ezt az jó erkölcsöt, mert ez igen szükséges hogy jó erkölcsü lehes életednek minden napjaiban, engedelmeskedgyél [97a:] alázatosan, és örömest szüléidnek. és mind azoknak kiknek alatta vagy.

[694] oktattyák, ⟨mite⟩ [?] mivel
[695] salamonnak. ⟨k⟩ hogy kérne

Azt mondám hogy alázatoságal, és örömmel engedelmeskedgyél,[696] mert nem elég csak engedelmeskedni, hanem jól is kel engedelmeskedni az kedvetlen. erövel, félelemel valo engedelmeség, szolgát illet, az illyennek semmi érdeme nincsen,

Az igazán valo engedelmeség attol származik. hogy meg üsmérvén az magunk hivatallyát. kivánunk az Istennek tetczeni engedelmeségünkel,

Ekképpen kel hát engedelmesnek lenni, ha azt akarod, hogy engedelmeséged hasznos, és kedves légyen Istennél. igy cselekedvén, el hagyod az magad akarattyát. az mely sokaknak veszedelmet okoz. édes fiam ha engedelmes lészesz, meg látod még micsoda gyözedelmet vész az te leg veszedelmeseb ellenségeden. az mely nem más. hanem az magad akarattya. még meg üsméred, micsoda nagy hasznos ez az erkölcs, és érette, dicsérni fogod egész életedben az Istent.

nyolczadik Rész

Az tisztaságrol.

Ez ollyan jó erkölcs, mely tellyeségel kerüli az testi gyönyörüségeket. az rosz gondolatokot, és az tisztátalan kivánságokot meg fojttya. mivel ezek nem tettzenek az Istennek.

Az tisztaság szükséges minden embereknek. de leg inkáb az iffiaknak. mert ök hajlandobak lévén az testi gyönyörüségekre. azért nagyob szükségek van erre az jó erkölcsre. oh adná Isten fiam hogy meg üsmérhetnéd szépségit ennek az jó erkölcsnek, micsoda ékeségedre, és hasznodra vagyon

Hogy ha az tisztaság hasonlová tészi az embereket az angyalokhoz. az mint az szent attyák mondgyák. követvén olly romlando testben az tisztaságban öket, ez leg inkáb az iffiakban tettzik meg, mert ökk még nem annyira lévén el merülve az bünben. az ö tisztaságok jobban hasonlit azoknak az mennyei lelkeknek tisztaságokhoz.

Hogy ha az tisztasagnak vagyon valamely része az martirum**[97b:]**ságnak dicsöségiben, valamint sz. hieronimus mondgya.∗. azért hogy ebben is kemény szenvedéseket kel szenvedni, ez az dicsöség leg inkáb azokot az iffiakot illeti,[697]

∗habet et pudicitia servata martyrium suum. s. hiero epist ad demetriadem

[696] engedelmeskedgyél, [Első *d* – *g*-ből javítva.]

[697] illeti, ⟨m⟩ kik meg tarttyák

kik meg tarttyák az tisztaságot. mert ez ellen az[698] kisértet ellen valo hartzolások, nagyobak. és gyakorlatosabak, mint sem más féle ellen.* erre valo nézve mondgya sz bernárd, hogy az vér ontáson kivül, még három féle martirumság vagyon. az böségben valo mértekleteség, valamint dávid és job cselekedet. az szegénységben valo adakozás, valamint tobiás, és az özvegy aszszony cselekedet. és az josephnek iffiuságában valo tisztasága egyiptumban.*

*quem tormenta non vicerant, voluptas superabat. in vita B. hilarionis.
*. martyrium sine sangvine. triplex est. parcitas[699] in ubertate. quam habuit david et job. largitas in paupertate quam exercuit tobias, et vidua. castitas in juventute. qua usus est joseph in egyipto. S. bern. in sententiis.

Egy szoval fiam az iffiakban találtatik ez az szép dicséret, mellyet adnak az szent attyák. az tisztaságnak, mondván. hogy az tisztaság virágja. az jó szokásnak. tisztelete az testnek. fundamentuma az szentségnek. és jele az töb mas jó erkölcsöknek;* mert az bizonyos hogy egy iffiuban[700]

*pudicitia flos morum. honor corporum de cor sexuum, fundamentum sanctitatis praejudicium omnis bonae. mentis S. Cypr. lib. de bono pudicitiae.

az tisztaság igen nagy fundamentuma az jó erkölcsnek. minden jót is várhatni egy tiszta életü iffiutól, mivel az Istennek lelke nem lakhatik az tisztátalan szivben, hanem az tiszta lelkekben lakik azokot bé töltvén kegyelmivel.

Rufinus azt mondgya, náziánus sz. gergely felöl, hogy iffiu korában egy látása vala, az melyben két igen szép leány jelene meg néki, és az mint el forditaná rolok szemeit, az leányok mondák néki, iffiu te jol üsmérsz bennünket,[701] az egyikét közüllünk bölcseségnek hiják, az másikát, tisztaságnak. mi téged jöttünk látogatni,[702] mert mi nékünk kedves lako hellyet készitettél lelkedben

Látodé fiam, hogy az tisztaság meg válhatatlan. az bölcseségtöl, kegyelmet is nyer az Istentöl azokra . . kik néki adgyák magokot.

[698] az [*a*—*v*-ből javítva.] kisértet ellen valo
[699] parcitas ⟨us⟩ in ubertate [A következő margóidézetben elválasztásnál csonkán maradt] corpo [corporum]
[700] egy iffiuban ⟨egy⟩ az tisztaság
[701] bennünket, ⟨egy⟩ az egyikét
[702] látogatni, [Első *t*—*g*-ből javítva.]

Munkalkodgyál hát azért az szép és jó erkölcsért, mivel ez ékesége és boldogsága. iffiuságodnak. ez ellen pedig vethetz sok féle képen. gondolatodal. kivánságodal. bészédedel. és cselekedetedel. és ha tiszta akarsz lenni, ne csak cselekedeteddel légy, hanem még gondolatodal, beszededel, és leg kisebre is vigyáz hogy azt meg ne sérttsed.

kilentzedik Rész

Az szemérmetességről

Valamint hogy az fák az gyümölcsel együt levelet is hoznak azok[98a:]nak meg oltalmazására az rut idökben, hasonlo képen, az Isteni szeretet az lélekben tévén az tisztaságot. abban hoz szemérmeteséget. hogy meg oltalmaza azt mindentöl, az mi annak árthatna, lehetetlen[703] is az tisztaságnak. szemérmeteség nélkül lenni.

Az tisztaság utállya az tisztátalan gondolatokot. és kivánságokot. az szemérmeteség pedig el távoztattya. mind azokot külsö képpen, ugymint az tisztátálan beszédeket,. tekintéseket. csokokot, és mind azokot. az mi az tisztaságot meg bánthatnák. holot az szemérmeteség ollyan jó erkölcs hogy nem szenvedheti[704] se magában, se másban, mind ezeket. szégyen nélkül

Mert valamint sz. bernárd mondgya. hogy bár minden embernek szükséges légyen is ez az jó erkölcs, de mind azon által, ez nagyob fényeségel tettzik meg az iffiakban *micsoda kedveseb az szemérmetes iffiunál. micsoda szép, és gazdag ékesége*[707] *életében, az iffiunak, és az ortzáján, az szemérmeteség. micsoda bizonyos jele ez, az jó reménségnek az gyermekekben. és az jol neveltetet elmének, ez szövétneke az tisztaságnak, az mely világosit. hogy semmi tisztátalan bé ne mennyen az elmében, és el üzi az vétket az lelkekböl, meg is tarttya az tisztaságot, az lelki üsméretnek ez az dicsösége, és*[708] *az becsületnek meg örizöje.*∗.

[703] ★ lehe⟨t⟩tetlen [*tet* — törlés és beszúrás 1744-ben; *lehetlen* volt.]

[704] szenvedheti ⟨mind ezeket.⟩ se magában. se másban. mind ezeket.

[705] splendida [*e*—*o*-ból javítva;] gemmamorum in vita et [*i*—*e*-ből javítva.]

[706] quam vera et minime ⟨vera⟩ dubia

∗quid amabilius verecundo adolescente.? quam pulchra haec, et quam splendida[705] gemmamorum in vita et vultu adolescentis quam vera et minime[706] dubia bonae nuntia spei bonae indolis index nullum aeque manifestum indicium columbine simplicitatis et ido etiam testis innocentiae. lampas est pudicae mentis jugiter lucens ut nihil in ea turpe vel indecorum residere attentet. quod illa non illico prodat. ita expunctrix malorum et propugnatrix puritatis intactae. specialis gloria conscientiae, et famae custos.
S. bern serm. ult. in Cant.

Evel az jó erkölcsel ellenkeznek. az furcsaság,[709] és az ortzátlanság. ez ollyan utálatos az iffiu elmében, valamicsoda kedves abban az szemérmeteség. igyekezél hát fiam szert tenni erre az jó erkölcsre. csak aval meg ne elégedgyél hogy az tisztátalanságot el kerüllyed,[710] hanem mind azokot is, az mik leg kissebben is meg sérthetnék az tisztaságot.

Tizedik Resz

Az beszédben valo szemérmeteségröl.[711]

Ez fiam igen szukséges föképpen az iffiunak, hogy okoson tudgyon beszélni. valamint az bölcs mondgya. hogy az bölcs embert. az beszédiböl üsmerik meg, az bölcsen valo beszéd két dologban áll, 1. hogy ne mondgy soha semmi roszat. vagy helytelent. 2. hogy jót mondgy, és helyesen, az az. az mikor kivántatik, és az mint[712] kivántatik

1. fiam ne mondgy soha semmi tisztátalant. vagy illetlen szót. szent pal tilttya az kereszténveknek[713] az tisztátalan beszédet.∗ annál **[98b:]** is inkáb nem kel beszélni gyönyörködtetésel. vagy is botránkoztatására fele barátodnak., az bölcs azt mondgya. *hogy az ki szol hamiságot. el nem titkoltatik, és el nem távoztattya az itéletet. melyben meg büntettessék.*∗

∗ephes. 5

∗sap. 1.

Kerüllyed tehát mint az mirigyet. az tisztátalan beszélgetéseket. mert valojában meg ronttyák az tisztaságot. és az jó szokást, és sok véghetetlen vétket okoznak azokban az kik beszélnek. és az kik halgattyák, kerüllyed az két szinü beszédeket is, az kiknek két féle értelmek vagyon. mert

[707] ékesége ⟨az⟩ életében, [*életében* — második *é*-je beszúrás;] ⟨és⟩ az iffiunak, és [*és* — beszúrás.]

[708] és [Beszúrás.]

[709] furcsaság⟨al⟩, és az ortzátlanság⟨gal⟩.

[710] el ⟨k⟩ kerüllyed, [Tollhiba.]

[711] szemérme⟨tlenségröl.⟩teségröl.

[712] az mint [*az mit*-ből javítva; *n*—*t*-ből javítva, *t* — sorközi beszúrás.]

[713] kereszténveknek [*r* — hosszú *ſ*-ből javítva.]

azok is rosz gondolatot adhatnak. egy szoval kerüld el az ocsmány szokot szitkokot. ha ez nem illik az leg nyomorultabhoz is, hát hozád hogy illenék.

2 Mikor másokal beszélgecz, ne légy hirtelen az szollásban, hanem elsöben halgas másokot. minek elötte beszélly, mivel ollyan elmék vannak az kik mindenkor leg elsök az beszédben. és utolsok az halgatásban. mindenben belé szolnak. másokal az beszédet félben hagyattyák. ollyan dolgokrol beszélnek, az kihez nem tudnak. ez, az rosz. maga meg gondolatlan, hebe hurgya elmenek az jele, és némelykor az kevélységtöl is vagyon. valamint az bölcs mondgya. *láttálé dolgaiban és beszédében hirtelenkedö embert? az bolond felöl töb reménség vagyon. hogy nem mint az illyen felöl*∗. ∗prov. 29.

hogy pedig jó rendel légyen beszéded, ezeket kövessed,

1. keveset[714] beszély. és másokot igen halgass. az nagy jele az okos elménck mikor másokot halgat. és keveset beszél. az irás azt mondgya. *hogy az ki meg tartoztattya beszédét, az okos ember.*∗ az halgatás pedig jele az bölcseségnek, *mert még az bolond is mikor*[715] *halgat, bölcsnek itéltetik*∗ nem azt az halgatást értem, az mely az gondolkozástol, az tompa elmétöl, vagy az szomoruságtol vagyon. hanem az hellyesen valo halgatást:[716] ugy hogy halgatván másokot. hellyesen felellyen. ∗prov. 17.

2. Az beszélgetesben. midön valaki beszél. három dologra vigyáz

1 hogy addig ne szóly, az még meg nem halgattad mit monda**[99a:]**nak. 2. hogy az beszédet félben ne hagyasad, 3. hogy ollyan dologban ne szolly, az mellyet nem tudcz.

Ezt az három dolgot, az bölcs adgya elödben. *minek elötte meg nem halgatod, ne felelly, másnak beszéde közben ne szolly. minek, elötte szolnál, tanuly.*∗. *az ki felel valamit mig meg nem hallya. az bolondság ö néki, és gyalázatos*∗. ∗Ecclc. 11. ∗prov. 18.

3. Mikoron[717] pedig magadnál eléb valokal vagy, ez iránt azt mondgya az bölcs. iffiu akor szoly, mikor szükség szol-

[714] keveset [∫−*t*-ből javítva; *et* — beszúrás.]
[715] mikor ⟨beszel⟩ halgat,
[716] halgatást: ⟨h.an⟩ [Törlés a sor elején.] ugy hogy ⟨hellyesen⟩ halgatván másokot. hellyesen
[717] Mikoron [*i*−*o*-ból javítva.]

nod, summában foglallyad beszédedet. sok dolgokban ugy viseld magadot mint ha tudatlan volnál. mint az értelmes[718] ember. az ki mind azon által halgat.*

*Eccle. 32.

Az te halgatásod ne kép mutatásbol légyen. hanem hogy halgathass másokot. és töllök tanulhass.

Tizen egyedik Rész

Az rosz nyelvröl. és az esküvésről.

Az rosz beszéden kivül. vagyon még ollyan rosz erkölcs. hogy illik az kereszténi szemérmeteséghez, azt tellyeségel el hadni.[719]

Igen rut szokás, fö képpen egy iffiuban, ha esküvö. nem szolván az ollyan esküvésröl, mellynek. szükség képen meg kel lenni. hanem az ollyanról, mely oly közönséges az keresztények közöt. és az melyben fel veszik az Istennek szent nevit hejában. leg kiseb haragban is, némellykor semmiért. azt pedig csak abbol az utálatos szokásbol, holot ennél az véteknél[720] veszedelmeseb szokást nem lehet venni.

Elöször. Az Istent. meg vetik. olly kevésre becsülvén az ö szent nevit. az kit minden teremtet állatok imádnak. és az kinek[721] szenttsége elöt, az angyalok rettegnek. ezt pedig az parancsolat ellen cselekszik. *az te uradnak Istenednek nevit hejában fel ne vegyed.*

2. Nagyon meg bántod az kristus jesust. lévén olly illet-
[99b:]lenül az ö szent halálához, és drága szent vérihez. mellyet érettünk ki ontot. ez az meg bántás, szintén ollyan nagy. mint az mellyet vet azoktol, az kik ostorozták. sz. agoston mondgya. *hogy az sidok ostorával ostoroztatot meg, mostanában pediglen. az rosz kereszténveknek káromlásokal.**

*flagellatus est flagellis judaeorum. flagellatur blasphemiis malorum christianorum

Ez az rosz erkölcs igen sok vétekre vezet. mivel nincsen ollyan vétek az ki ugy meg szaporodgyék mint az esküvés, ha azt szokásban veszik, az Istennek átka is az káromkodora szál. az bölcs is azt mondgya. hogy az ki sokat esküszik,

[718] értelmes [*r* — megkezdett *l*-ből javítva.]
[719] el hadni. [*d* — *n*-ből javítva.]
[720] véteknél [*v* — *t*-ből? javítva.]
[721] kinek ⟨szett⟩ szenttsége [Törlés a sor végén.]

meg töltetik hamiságal. és az[722] Isten boszu állása attol el nem tavozik∗ ∗Eccli 23.

4. Ezt az rosz erkölcsöt nehéz lesz el hadni. hogy ha csak egy kevesé meg gyükerezhetik, az után az jobban nevekedik idövel. és végtire ki nem lehet irtani. az mint azt láttyuk sokakban.

Egy[723] szoval ez ördögi vétek, az ki is csak azon igyekezik hogy meg bánttsák az Istennek szent nevit. az pedig irtoztato dolog, hogy az keresztények. az kiknek ugy kel dicsérni az Istent ez földön, valamint ötet dicsérik az angyalok az égben. még is ollyan káromlásokot szolnak. mint az mellyeket szolnak az ördögök ö ellene pokolban.

oh édes fiam kerüllyed ezt az utálatos vétket. az mely ocsmány mind az Isten. mind az emberek elöt. noha mindenekben gyülölséges légyen is. de az iffiakban leg inkáb. emlékezél meg arrol hogy az ó testamentumban meg követték az káromlokot.∗ és szent pal. két keresztént az ördög hatalma alá adot. ezen vetekért. hogy meg tanullyák, hogy nem kel káromkodni.∗. szent gergely mondgya. hogy egy iffiu igen meg szokván káromlani az Isten nevit türhetetlenségeiben, ugy[724] történek hogy halálos betegségben esék. az ördögök meg szállák, és az apja karján meg ölék. az ki is nagyon valo kedvezésiböl meg nem intette fiát ∗ ∗levit 24. ∗1 tim 1. ∗dialogi Cap. 18.

leg job orvoság ez ellen az vétek ellen. az hogy, el kel azt [**100a**:] kerülni, az mi azt okozhatná. ugy mint az haragot. az játékot, az rosz társaságot. és mind azt. az mit magadban meg üsmérheted hogy esküvésre indithat. és mindenek felet. mihent ebben az vétekben esel. mindgyárt büntesd meg magadot azért, adgy alamisnát. mondgy el valamely soltárt, vagy valamely böjtöt tégy fel. kerülly el minden féle szitkot. és esküvést, mert ez az keresztényi névei ellenkezik. és halgasad mit mond üdvezitönk. én pediglen azt mondom néktek. hogy ne esküdgyetek semmi képpen. hanem az ti beszédetek légyen, ugy, ugy, nem, nem. ennek felette valami esik. az gonosztól vagyon.

[722] és az Isten [*az—és*-ből javítva.]
[723] Egy ⟨fa⟩ szoval [. . .] meg bánttsák [Hosszú *ſ—y*-ból jav.]
[724] ugy ⟨u⟩ történek [. . .] [100a elején, íráshibából] valemely

Az Ember szollásróll

Ez az nagy vétek. az nyelvtöl vagyon. ezt pedig kerülnöd, de még utálnod is kel.

Az ember szollás az. mikor valakire ollyan vétket fogunk. az mellyet nem cselekedet. vagy pediglen ollyan vétkit nyilatkoztattyuk ki. az mely titokban vagyon. mivel felebarátunknak ha ki nyilatkoztattyuk valamely titokban valo vétkit, aval néki nagy kisebséget cselekszünk.

Az ember szollás némelykor az hamiságtól vagyon. az irigységtöl, boszu állástól. gyülölségtöl, némelykor az elmének gyengeségétöl. az ki is könnyen ki mondgya másnak fogyatkozását. ez igen közönséges az iffiaknál.

Kerüllyed fiam ezt az vétket mert ez nem illik az nemes vérhez, se az kerészténységhez. és mind Isten elöt, s. mind emberek elöt utálatos.

Az mások fogyatkozásit könnyen ki ne beszéllyed. hanem tarsd meg azt szivedben. és kine mondgyad. mivel az bölcs azt mondgya. *hogy ha halottál valamit az te felebarátod ellen. fojsd meg azt magadban:** azért hogy továb ne mennyen. vigyáz tehát az más becsületire, mert tudod az néki drága. valamint kivánod hogy ö is vigyázon az tiédre.

*Eccl. 19.

De arra reá kel vigyázni, hogy az nem ember szollás, az más [**100b:**] vétkit ki nyilatkoztatni, hogy az jovára légyen, vagy hogy másnak ne arttson, csak az hogy ollyan értelmes embernek kel meg mondani, az ki arrol tehesen. söt még az felebaráti szeretet viszen arra. és gyakorta lelki üsméret szerént is tartozunk aval, mivel azt el mulatni az illyen állapotban, vétkesé tészük magunkot Isten elöt az masok vétkiért.

Az veszekedésröl

fiam kerüllyed az veszekedést, mivel sok roszat okoz. és ha valaki veszekedni akar veled. ne felely neki szitokal., se fenyegetésel. mert az nem illik az nemes vérhez. szemre valo hányást, szemre valo hányasért, szitkot, szitokért adni, ollyan mint ha az ruhádon valo pecsétet, téntával akarnád ki mosni. az kereszténység, nem csak azt tilttya hogy valakit, meg szigy, hanem még azt. is. hogy viszá adgyad, mikor szidnak. illyen formán tanyit sz. pál,*. hogy áldgyad azo-

*rom. 12.

kot. kik téged üldöznek, áld meg öket, és meg ne átkozad. senkinek. roszért roszal ne fizes, boszut ne álly. hanem hadgyad el mulni haragodot, ne had magadot meg gyözetni az rosztól. hanem gyözd meg az roszat. az jó által.

Ez igen nehéz,. azt felelheted erre. az valo fiam, ugyan azért is kel ezt most idején követned. ezek az letzkék igen nehezek azoknak, kik még iffiuságokban nem oktattattak erre, es az kik csak az természet folyása szerént tanultak élni, de könnyü azoknak. kik idején akarják meg tanulni az Isten akarattyában járni, és az kik az kristus jesus szerént akarnak élni. követvén példáját, és cselekedvén parancsolattyát valamint egy kereszténynek illik, más képpen csak névei vagy keresztény. és nem igazsággal.

Az szó hordásról

Vigyáz fiam még erre az vétekre. mert ez is nagy fogyatkozása az nyelvnek. az iffiaknál pedig közönséges, mivel az [101a:] szó hordás sok izetlenséget, és veszekedést okoz., sokszor arra nem is vigyáznak hogy micsoda rosz következik abbol. gyakorta.[725] azért is cselekszik, hogy abbol rosz származék.

Sokal nagyob ez az vétek, mint sem gondollyák. mivel sok vétkeknek oka, és mind azoknak az roszaknak mellyek. az veszekedést követik. az bölcs azt mondgya *hogy hat dolgot*[726] *gyülöl az ur, az hetedik utálatos az ö lelkének. az ki haboruságot szerez az attyafiak közöt.** *prov 6.

És meg másut azt mondgya. *az fondorlot, és két nyelvüt gyülöllyétek. mert sok békeségben lévöket el vesztettenek. az bünös ember barátit meg háborittya, és az békeségesek közé, patvart bocsát** *Eccle. 28.

fiam valamint hogy az egyeség, és az békeség az Istentöl jő, hasonlo képen, az veszekedés,[727] és az egyenetlenség, az ördögtöl vagyon. *azért* mondgya az Isten fia. *hogy az békességesek. az Isten fiai, azok pedig kik azt fel háborittyák,* mondgya szent gergely. *az sátáné.** *si filii dei qui pacem faciunt. procul dubio filii satanae. confundunt. s. Greg. 3. pars pastor.

[725] gyarkorta. [Íráshiba.]
[726] dolgot ⟨utál⟩ gyülöl [*gyülöl* ⟨utál⟩ fölé írva.]
[727] veszekedés, [*k*—*d*-ből javítva.]

kerüllyed hát fiam ezt az vétket,. mert igen nagy, az Istennél, és az embereknél utálatos, vigyáz beszédidre, és semmit ollyat ne mondgy, mely veszekedést indithatna mások közöt.

fiam ez iránt egy szép példát olvastam egy püspökröl, az kihez is egy[728] hizelkedö szo hordo hogy mene, mondá néki. uram illyen ember, ezeket az roszakot beszélte felölled. az püspök azt végig halgatván, mondá az[729] szó hordonak. hallodé, most látom én hogy az az ember az ki ugy[730] beszélt felöllem. nékem jó barátom, mert az mi fogyatkozást lát bennem. meg mondgya. de ha még jobban üsmerne, töb fogyatkozást is tapasztalhatna bennem. az szó hordo halván ezt az váratlan feleletet. csak el pirula, és többé viszá nem tére. szó hordásal.

Az hazugságról

fiam még erröl is kel szolnom. mert az hazugság nem utolso fogyatkozása az nyelvnek. igen közönséges is az iffiaknál. igen veszedelmes az ki azt meg szokja

[101b:] Az hazugság mindenkor vétek, mert mindenkor az igazság ellen vagyon. és bár halalos vétek ne legyen is. mikor nem nagy dologért vagyon. mind azon által az kis hazugság is vétek, mert ajtot nyit sok féle vétkeknek.

Egy hazug elme, ravasz és csalárd maga viselésiben.
két szinü beszédiben.
álhatatlan igéretiben.
alattomban járo minden cselekedetiben
hizelkedö, és lágy[731] mikor igazságot kel mondani.
bátor, és orczátlan. mikor hazugságot mond.
Esküvö, ember szólló, senkinek nem hiszen. mert hazug lévén.
azt gondollya hogy mások is mindenkor hazudnak.

Egy szoval fiam, nincsen utálatosab vétek, föképpen egy iffiuban. az hazugságnál. azért mondgya az bölcs, hogy *ne*

[728] egy ⟨his⟩ hizelkedö
[729] mondá⟨z⟩ az
[730] ugy ⟨sz⟩ beszélt
[731] lágy [*g* — javítva olvashatatlan betűből.]

hazudgy semmi hazugságal. mert ennek szüntelen volta. nem lészen jodra✳ ✳Eccle. 7.

Halgasad fiam mit mond az irás, az hazug elme felöl. *hogy utálatosak*[732] *az urnak az csalárd beszédek. az kik pedig cselekesznek hivségesen. kedvesek ö nála.*✳. *el veszti azokot, kik hazugságokot szolnak.*✳. *gonosz undogság az emberben az hazugság, de az tudatlanoknak szájokban, gyakorta forog az. türhetöb az lopo, az szünetlen hazugnál. mind az kettö pedig veszedelemnek. öregségit találllya*✳ ✳prov. 12. ✳psalm. 5 ✳Eccle. 20

A hazug elme hasonlit az ördöghöz. az ki is szereti az hazugságot. mivel ö is vala annak az véteknek kezdöje, azért apja is annak. sz. ambrus azt mondgya. hogy az kik az hazugságot szeretik, azok utálatos gyermekek. mivel az Isten fiai, az igazságot szeretik.✳. ✳. s. ambr. in serm. de dominica passionis.

kerüllyed fiam ezt az vétket mindenkor. fö képpen ebben az két dologban,

Elöször, midön valamely nagy dologrol beszélsz, ki az te fele barátodnak árthatna. vagy becsülletiben, vagy üdvességiben

[102a:] Másodszor, mikor ollyannak beszélsz, kinek hatalma alat vagy. holot akor az hazugság, még vétkeseb, mert az hozája valo tiszteletet meg sérted, mind pedig az magad jovának ártasz véle.

Egy szoval. akár miként légyen, akar kivel beszély. de soha hazugságot ne mondgy. szeresed az igazságot minden beszédedben. oh! mely szép állapot egy iffiuban, mikor hazugságot nem szolhat pirulás nélkül. kérjed az Istent hogy utáltasa meg veled ezt az vétket. és mond el néki az salamon imádságát. vanitatem. et verba mendacia longe fac á me. én Istenem távoztasd el töllem, az hejában valoságnak elméjit. és az hazug beszédeket.

Tizen kettődik Rész
Az Mértékletességröl

Az iffiakot hasonlo képpen inttsed, hogy legyenek mértékletesek✳ az mértekleteség noha sok féle dolgot foglal magában, de it az ételben, és az italban valo mértékleteségröl szól az apostol. ✳tit. 2.

[732] utálatosak [Szóvégi *a* — javítva, talán *o*-ból?]

Az italban, és az ételben valo mértékleteségel. két féle vétek ellenkezik, az részekség, és az telhetetlenség. ez mindenik ártalmas az iffiunak, és ez az két vétek. négy joval ellenkezik, az becsülettel. egésségel. az elmével, és az üdveségel.

Semmi nem illetleneb egy iffiuban, mint mikor részeges, és torkos. az becsülletes emberek. nem csak magokban. de még másokban is utállyák ezt az vétket.

Azt probából tudhattyuk. hogy micsoda ártalmas az bór, és az hus az egéségnek. fö képpén az iffiakban, holot ezeknek mértékletlensége. micsoda betegségeket nem okoz. az mely sokszor holtig meg marad, és az koporsoban is teszi öket idö elöt. az mértékleteség pedig meg tarttya az egésséget. [**102b**:] és az életet. az bölcs azt mondgya. *hogy az sok ételben valo tobzodásban, betegség vagyon, és az meg elégithetetlen faldoklás. közél jár az sárhoz. az mértékletlenség miat sokan holtak meg. de az mértékletes életet meg hoszabittya*✳

✳ Eccle. 37.

Az mi pedig az elmét. illeti, ki nem tudgya hogy micsoda ellenkezö véle, ez az két vétek, azt minden nap láttyuk. hogy az tobzodok. ostobák, az elméjektompa, az részegesek dadogok., alkalmatlanok minden jora.

De az mi az üdveséget illeti, az fiam hihetetlen, micsoda ártalmas annak ez az két vétek. mert azon kivül hogy mennyi vétekben esnek az mértékletlenségért, mellyek közöt sokszor halálos is vagyon. de ez az két rosz erkölcs, még más többeknek is okai. ugy mint az haragnak, veszekedésnek. ésküvésnek. káromkodásnak., az tisztátalan beszédnek. és mindenek felet az tisztátalan cselekedetnek. mind ezeket az mértékletlenség okoza sz hieronimus mondgya. *hogy nehéz az tobzodásban meg tartani az tisztaságot.*✳ *az bór, és az iffiuság. dupla tüze az tisztátalanságnak.*✳

✳difficile inter epulas servatur pudicitia hieron lib 2 epist 9.
✳vinum et adolescentia duplex incendium voluptatis idem. ad eustochium

Hogy pediglen el kerülhessed ezt az két rosz erkölcsöt. és mértékletes lehess, három dologra[733] kel vigyáznod az étel-

[733] dolog⟨ban⟩ra [*ra* — beszúrás.]

ben, és az italban. az sokaságra, az minémüségre, és az szemérmeteségre,

Az sokaságra, azért hogy mértékletlen ne légy,[734] se egyikében, se másikában. ki nem lépvén az elégnek. és az becsületnek határán, mivel az tobzodohoz illik az mértékletlen étel, és hogy magát meg tölttse husal tartozkodás nélkül.

Az minemüségben. három dolgot kerüly el, az eledelnek gyengeségit, az ollyat mely az egésségnek árthat, és az ollyan eledelt. mely az tisztátalanságra indithat.

Az mi pedig az szemérmeteséget illeti az étel közben. az hogy, mohon ne egyél, ollyan szemeket ne vess az ételre, mint ha az [**103a:**] egész asztalt meg akarnád enni, az asztalnál csak az jó falatokrol ne beszélly, elsö ne légy az étel kezdésiben, se utolso annak el hagyásában. mert mind ezek ellenkeznek az szemérmeteségel. és az mértékleteségel. halgasad az bölcsnek szép oktatását. *mikor asztalnál ülsz, ne egyél annál mohon. ne nézed az ételnek sokaságát, másoknál eléb az tálban kezedet ne nyujjtsad, másoknak bántására ne légy az ételért, egyél*[735] *ugy mint ember azokban. mellyeket elödben adtak., leg elöl te hadgyad el az ételt, mértékleteségnek*[736] *okáért, és ne légy meg elégedhetetlen, hogy valakit meg ne bánts*✳ ✳Eccles. 31

Vigyáz fiam, hogy ne gyakorollyad azokot az kik tobzódok, és részegesek, ha veszed észre hogy ezekre hajlandoságod vagyon. tartoztasd meg magadot. emlékezél az bölcs mondására, *hogy szükölködö ember lészen, valaki szereti az gyakorta*[737] *valo jól lakást,. az ki szereti az bort. és az fris étketket. nem lészen gazdag.*✳. ✳prov. 21. v. 17.

Kérjed az Istent. hogy vegye el ezeket belölled, mert mind ezek. azt az testet hizlallyák, az mely egy nap semmivé lészen. az férgek eledele, ezek az elmét meg ronttyák, alkalmatlanná tévén, hogy az Istenes dolgokrol. és az üdveségiröl gondolkodhasék

[734] ★ ne légy, ⟨ne⟩ se [*se* ⟨ne⟩ fölé írva. 1744.]
[735] egyél ⟨ugy⟩ ugy [Törlés a sor végén.]
[736] mérték⟨letlensegnek.⟩ leteségnek okáért, ⟨✳⟩ és
[737] gyakorta [*g—k*-ból javítva.]

Tizen harmadik Rész

Az haragról

Valamint az iffiak hogy mod nélkül szeretik az gyönyörüségeket. hasonlo képen nehezen szenvedik, az mi nékik nem tettzik, ez az két rosz erkölcs, annyira is uralkodik bennek. hogy csak nézd el minden rosz indulatit, és furcsaságit,[738] visgáld meg azután azokot az szerencsétlenségeket mellyek rajtok történnek, meg látod hogy mind ettöl az két dologtol jönek, az gyönyörüségnek szeretetitöl, és az haragtól. evel az két eszközel is veszti el az ördög az iffiakot.

Erre valo nézve, valamicsoda szükséges meg mérsékelni az gyönyörüségnek szeretit, ollyan szükséges meg tartoztatni az haragnak indulatit. *az haragot ne gyakorollyad, fele barátodal.** mondgya az irás

* Eccle. 28.

[103b:] Annyi ók vagyon az harag el kerülésire, még is az csudálatos dolog. hogy ollyan közönséges az emberek közöt, kérlek azért fiam vigyáz ezekre.

Eloször az harag. ollyan oktalan indulat. mely hasonlová tészi az embereket az oktalan állatokhoz. mert ugyan is micsoda hasonlob az oktalan állathoz. mint az ollyan ember. ki leg kisebet sem szenvedhet el.? az oktalan állat meg haragszik arra ki ötet meg serti, mert nincsen okosága. ha te is meg haragszol az ellen az mi néked nem tettzik. miben külömbözöl az oktalan állattól? és mit használ okoságod?

2. Az harag rend szerént. az okoságnak fogyatkozásától vagyon. vagy az elmének gyengeségitöl, az ki semmit nem szenvedhet. se el nem titkolhat. az ki is meg nem választtya azt. hogy mi érdemel haragot. és mi nem érdemel.

3 Az harag fel háborittya az itéletet. és az okoságot. alkalmatlanná tészi az embert. az jót az rosztol. az igazat. az hamistol. az hasznost, az ártalmastol valo meg választásra., ugy annyira hogy az haragban lévö ember, csak külsö képpen láttzik embernek lenni.

4. Még külsö képpen is ollyan. változás van rajta. hogy elig lehet meg üsmérni. az szemeit forgattya. az ábrázattya el halványodik, az szot ki nem mondhattya. reszket az

[738] furcsaságit, [Második *s* (hosszú ſ) – *g*-ből javítva.]

teste., kiáltoz. és más egyéb változásokot teszen benne az harag.

5[739] Ettöl vagyon, hogy az haragos embert senki nem szereti, minden kerüli, el hadgyák, és még az barati is el távoznak tölle. az bölcs azt mondgya. *ki lehet az ollyannál az ki gyors az haragra.* ✳ *nehézség vagyon közben., et terch*[740] *fövenyben. de az bolondnak haragja nehezeb mind az kettönél.*✳ ✳prov. 18. ✳prov. 27.

6 Micsoda rosz nem következik az haragbol., az veszekedés. bestelenités, ember szollás, gyülolség, bosszu állas, szitkozodás, káromkodás, azért mondgya az irás. *az haragos háborgást szerez. és az dühösködöben, sok vétek esik*✳ egy szoval az harag annyira ellenkezik az kereszténységel. hogy az kristus azt mondgya., *az ki meg haragszik felebarátyára. mélto lesz az itéletre*✳ *tanullyátok meg töl-*[**104a:**]*lem, hogy én kegyes. és alázatos szivü vagyok.*✳ ✳prov. 29. ✳matth. 5. ✳matth. 11.

Szent pál azt mondgya. *hogy az szeretet, türö, kegyes, nem gerjed haragra*✳*. minden merges beszéd, harag, és kiáltás, és káromlás, ti közülletek ki vettessék*✳ ✳1 Cor. 13. ✳ephes. 4.

Az harag ellen valo orvoság.

Edes fiam ha az természeted hajlando az haragra. légy azon hogy azt meg tartoztasad, és kövesed ezeket az intéseket

Elöször. soha meg ne haragudgyál kevés állapotért. példának okáért ha valamit találnak néked mondani, vagy ollyat cselekedni, az mi néked nem tettzik, vagy az szolgád talál valamiben véteni, valamit el törni. ezekért meg haragudni illetlen dolog, az jele is volna, az rendeletlen elmének benned.

Másodszor. hogy ha nagyot vétettek ellened, minek elötte meg haragudgyál. nézd meg, hogy ha meg orvosolhatodé azt haragal, meg is látod, hogy sokszor az harag haszontalanul eset. ha az ugy vagyon. bolondság tölled meg haragudni. mikor pedíg meg bántanak. vagy felölled roszul szolnak. job azt meg vetni, mint sem azért meg haragudni.

Harmadszor. hogy ha ugy történik, hogy szükséges volna meg mutatni rövidségedet annak, az ki meg bántot. azért

[739] ⟨4⟩ 5

[740] et terch [*et* áll *és* helyett; másutt *terh*, azaz *teher*.]

hogy mászor is meg ne bánttson, mind azon által szivedben, nem kel hozája lenni haragal. se véle nem kel veszekedni. mivel az ártana az jó erkölcsnek, az illyen cselekedet vétek nélkül sem lehetne

4. Vigyáz magadra. és elözd meg az haragot. mikor érzed jöni, hogy ha némelykor meg elöz, igyekezél helyre hozni, és meg csillapitani magadot. mivel az jó elme, könnyen meg csendesedik∗. mert az mint mondgya sz. hieronimus, *hogy az harag. emberi gyarloság, de azt meg csendesiteni, keresztényi köteleség.*∗. szent ambrus, mondgya theodosius

∗quo quisque est major. magis est placabilis irae. et faciles motus, mens generosa capit. ovid.
∗irasci hominis est. finem imponere iracundiae, christiani. S. hiero epist ad demetriadem.

Császár felöl, hogy ollyan kegyes természetü vala. hogy kedvesen vevé midön valaki bocsánatot kére tölle, és mentöl nagyob haragban vala, annál könnyebben meg engede.[742] ugy annyira hogy kivánták azt ö benne, az mitöl tartanak másban.∗ oh fiam mely szép példa ez.

∗beneficium se putabat accepisse. augustae memoriae. theodosius, cum rogaretur ignoscere. et tunc proprior erat veniae. cum fuisset commotio[741] major iracundiae. praerogativa ignoscendi erat. indignatum fuisse. et petebatur in eo quod in aliis timebatur, ut irasceretur. S. ambr. concione de obitu theodo. imp.

[104b:] 5. Mikor meg haragszol. adgy valamely buntetést magadnak., imádságot. vagy alamisnát.

6. Nincsen senki is. az ki haragjában. ne mondgyon. vagy ne cselekedgyék ollyat, hogy azután meg ne bánnya, erre valo nézve midön haragszol. olly igen meg tartoztassad magadot, hogy se ne mondgyad, se ne cselekedgyed azt. az mit az harag sug néked, magadnak[743] soha ne hidgy. mikor haragszol. várd meg annak el mulását. és azután visgáld meg. hogy mit kellesék cselekedni, vagy mondani,

7 Az elmédben. ne táplállyad. az haragra valo okokot. ne hogy el hitessed magaddal. arra valo igaz okodnak[744] létit, mivel az illyen állapot, csak az haragot neveli. az

[741] commotio⟨r⟩ [?]
[742] meg engede. [*g*—*d*-ből javítva.]
[743] ★ magad-nak [*nak* — későbbi beírás a sorvégi margóra, világos tintával. 1744?]
[744] arra valo igaz okodnak ⟨valo⟩ létit,

haragban, minden azt gondollya, hogy az haragra nagy oka vagyon. te pedig gondold meg azt[745] magadban., hogy meg csalatkozhatol. arrol fordisd el az elmédet.. és haragod el mulván, meg látod, hogy más képen fogsz. itélni az dolog felöl.

8. Ha az haragot meg akarod gyülölni. tekinsd meg mikor más haragszik. semmit ollyat nem fogsz benne láttni az mi néked tessék, szintég ollyan vagy te is mikor haragszol. és ha akor az tükörben néznél, el ijednél magadtól.

9. Kerüllyed az haragos ember társaságát. valamint az bölcs jovallya, hogy ne társalkodgy az haragos emberel; szoktasad magadot az mindenekhez valo kegyeséghez. és szelidcséghez. felejsd el mikor meg bántanak, bocsás meg könnyen, mindennel csendesen beszélly. és fiam mindenkor az elmédben légyen, meg váltonknak ezek az édes szavai, *tanullyatok én töllem, mert én kegyes, és alázatos szivü vagyok*∗. ∗Matth. 11.

Tizen negyedik Rész
Az fele baráttal valo békeségröl, az veszekedésröl, és az gyülölködésröl,

Az haragtol származik az veszekedés, és az[746] gyülölködés, szükséges tehát meg tanulni, micsoda sok roszat okozon[747] az, ez pedig **[105a:]** igen közönséges az iffiakban, az melegségekis cselekszi. hogy csak. leg kiseb meg bántodást sem szenvedhetnek., attol is vagyon hogy magok meg gondolatlanok., könnyek az boszu állásra. az gyülölségre, ebböl sok rosz is következik. az töbi közöt. az jó erkölcsnek el vesztése. mert az hol bekeség nincsen, ót nincsen felebaráti szeretet. valamint sz. jakab apostol mondgya. *hogy az hol az irigycség vagyon. és az boszonkodás. ót háboruság*[748] *és minden gonosz cselekedet vagyon*∗ ∗jacobi 3.

Ez ollyan örvény az mellyet idején kel el kerülni. most idején kel utálni az veszekedést, és az izetlenkedést. szeresed

[745] gondold meg azt ⟨m⟩ magadban.,
[746] az [Beszúrás.]
[747] okozon az, [Szóvégi *o* – *a*-ból javítva.]
[748] háboruság ⟨en⟩ és minden

pedig az egyeséget. és az békeséget. mert ha békeséges elméd
∗1 Cor. 13. nincsen, az békeségnek Istene nem lészen te veled∗

Hogy pediglen békeséges elméd lehesen. három dologra vigyáz. 1. senkivel ne veszekedgyél. 2. senkinek arra okot ne adgy hogy beléd veszen. 3. hogy okosan visellyed magadot. mikor valaki beléd vész.

1. Ne[749] veszekedgyél hát senkivel is soha. mert ollyan elmék vannak. az kik természet szerént mindennel veszekedök,. semmit el nem szenvedhetnek. semmit meg nem gondolnak. csak az magok elméjit követik, és nem az okosságot. az illyen igen utálatos természet. valamint az irás
∗prov. 18. mondgya. *hogy az bolondnak beszédi, szereznek versengést. és az ő szája. haragra ingerel.*∗ ne légy hát ollyan fiam. *mert az embernek tiszteséges fel hadgyni az versengést.*[750] *valaki*
∗prov. 20. *pedig bolond, magát belé ilegyiti*∗

Még nem is beszéllek az ollyan veszekedö elméröl, ki hamiságból és utálatos bolondságbol keresi az veszekedést, gyönyörködvén mikor valakit magára haragithat. mert az illyenek az magok veszedelmeket[751] keresik. meg is találllyák végtire

2. fiam az nem elég hogy másokal ne veszekedgyél. hanem[752] arra is vigyáz, hogy másoknak okot ne adgy az veszekedésre. holot vannak ollyanok. kik arra szánszándékal adnak okot. ez jele az veszekedö ha[**105b**:]mis elmének, hogy az izgágát szereti, és ellensége az békeségnek. némelykor pedig tudatlanságbol is adnak arra okot. nem vigyázván arra, az mi másokot haragra indithat, igyekezél hat el kerülni azt, az mi meg bánthatná felebarátodot. ugy mint az ellen mondo szót., ember szollást, szó hordást. csufolást, helytelen tréfát, és más egyebeket. az kik szüntelen valo veszekedést, és gyülölséget okoznak. az iffiak közöt.

3. Ha valaki beléd[753] vész, bár óknélkül légyen is. de azon légy hogy magadot okosan visellyed. ne engedgyed magadot meg gyözetni az haragtol., vagy is leg aláb térj mindgyárt

[749] Ne ⟨ſ⟩ veszekedgyél hát senkivel
[750] az versengést. ⟨az⟩ valaki
[751] veszedelmeket [A *v* helyén hosszú ſ vagy *f* betűt kezdett írni.]
[752] hanem [*ne* – *m*-ből javítva.]
[753] beléd [*e* – *é*-ből javítva az ékezet áthúzásával; *é* – *o*-ból? jav.]

magadban, igyekezvén szép beszédel meg csendesiteni felebarátodot. mert az irás mondgya. *hogy az engedelmes*[754] *felelet., el fordittya az haragnak fel gerjedésit. az meg bántodot beszéd pedig. támaszt haragot.** adgyad csendesen eleiben ártatlanságodot, vagy is kövesd meg ha meg bántottad. hapedig nem látod haragját csendesedni, akor meny el elölle, még haragja el mulik *prov. 15.

K. Ha ekképen cselekeszem,[755] nem mondgyáké azt felöllem. hogy nincsen szivem. mindentöl meg ijedek ?[756]

F. Edes gyermekem. erre azt felelem. hogy csak az furcsa iffiak mondanák azt felölled. az okosak. pedig. dicsérnék, és becsülnék mértékleteségedet, mivel ha az bátorság az viszá valo felelésben, vagy az szoval valo veszekedésben állana, az kufárnék sokal bátrabbak volnának náladnál. az bátorság abban áll. hogy az ollyat meg vessed, csendeségel el halgasad, és ha lehet el fordittsad. hogy ha pedíg nem lehet, békeséges keresztényi türésel kel el szenvedni, valamint üdvezitönkhöz valo szeretethez illik. *az ki is mikor szidalmaztatnék, senkit nem szidalmaz vala., és mikor szenvedne, senkit nem fenyeget vala.** ez fiam ez, az igazán valo bátorság. ez illik egy igazán valo keresztényhez. és az Isten szolgájához. *1 petr. 2.

Tizen ötödik Rész.

Az meg[757] bántodásért valo bocsánatrol, és az boszu állásról.

[106a:] fiam még egy szükséges dolog vagyon hátra, hogy meg tarthassad felebarátodal az békeséget. és az csendeséget. az mely is, az meg bántodásért valo bocsánat, ezt az jó erkölcsöt. idején kel meg tanulni. mert ez igen nehéz, és igen ritka az kereszténység közöt. holot. tellyeségel szükséges az üdveségre.

Szükséges hát kedves fiam, hogy jó szivel meg bocsásad, midön valaki meg bánt. semmi gyülölséget ne tarcs fele

[754] engedelmes ⟨beszéd.⟩ felelet.,
[755] cselekeszem, ⟨me⟩ nem mondgyáké
[756] meg ijedek ? [*d* — megkezdett *k*-ból javítva.]
[757] meg ⟨bántásért⟩ bántodásért [A javítás a törlés alá írva.]

barátod ellen. se rajta boszut állani ne kivánnyad, nem hogy roszat, de söt még jót kivány néki.

K. Hogy lehesen ollyan nehéz dolgot végben vinni?

F fiam valo hogy nehéz. de csak azoknak. az kik még soha meg nem tekintették. hogy micsoda okok köteledzik arra, azok pedíg ollyan nagyok. hogy lehetetlen azokra rea nem térni. ezek azok

1. AzIsten azt akarja. és tellyeségel azt parancsollya. *hogy boszu álló ne légy, és haragot ne tarcs az te néped ellen*∗. az Isten fia mit mond. *én pedig azt mondom néktek. szeresétek ellenségteket. jol tegyetek azokal kik titeket gyülölnek.*∗ *senkinek gonosz helyében gonoszt ne fizesetek*∗. *és valaki gyülöli az ö attyafiát, az gyilkos*∗.

∗levit 19.
∗Matth. 5.
∗rom. 12.
∗1 joan. 3.

2. ugy annyira Isten akarattya ez, hogy meg nem bocsáttya. büneidet. ha szivedböl. meg nem bocsátod azoknak. kik meg bántottak. az Isten[758] fia azt parancsollya, *meg bocsásatok, néktek is meg bocsátatik, azon mértékel mérik néktek, az mellyel ti méritek.*∗. *ha meg bocsáttyátok az embereknek bünököt, meg bocsáttya néktek is az ti mennyei attyátok*∗. szent jakab azt mondgya hogy *az itélet irgalmaság nélkül leszen annak. az ki nem cselekedet irgalmaságot.*∗ fontold meg jol ezeket. az szokot. és lásd meg. ha akarodé. hogy az Isten meg irgalmazon néked.

∗luc. 6.
∗Matth. 6
∗jacobi 2.

3[759] Az Istennek ezen akarattya. igen igazságos. az nem[760] igazságosé. hogy az Isten veled ugy bánnyék, valamint te bánol másokkal. hogy néked meg bocsáson., ha te is meg bocsátasz. rajtad boszut állyon., ha te is boszut állasz azon az ki meg bántot, ez hát nem igazságosé,? vigyáz jol ezekre fiam. mivel azt akarod, hogy az az véghe**[106b:]**tetlen.[761] nagyságu, nagy méltoságu. nagy hatalmu meg bántodot Isten., de kitöl? az maga[762] teremtet állattyától. az kihez minden joval vagyon még is meg[763] bántotta, holot azért az meg bántásért., sem te, sem az egész teremtet állatok.

[758] Isten [*e* — javítva.]
[759] 3 [*2*-ből javítva.]
[760] az nem ⟨nem⟩ igazságosé. [Törlés a sor végén.]
[761] véghetetlen. [*l*—*h*-ból javítva.]
[762] az maga [*az* — beszúrás.]
[763] meg bántotta, [*g*—*m*-ből javítva.]

ámbár örökké hullatnád is vélek köny hullatásidot. de még is azért eleget nem tehetnél; meg bántodot egy szoval ollyan bántodásal. az mely örök kárhozatot érdemel, az kit is csak az ö ingyen valo kegyelmiböl kerülheted el. és az mely kegyelemel neked nem tartozik. még is te azt akarod az mint[764] mondám. hogy az a nagy Isten az kit te olly igen meg bántottál, te néked meg bocsáson. és meg engedgyen., az midön te nem akarsz egy kis[765] bántodást meg bocsátani attyád fiának. és magadhoz hasonlonak? te az ki hasonlo bünös vagy hozája, és hasonlo szükséged vagyon az bocsánatra. te az ki talám te bántottad meg elöször. vagy is leg aláb. soha semmi jót nem tettél véle, vagy ha tettél is. nem lehet azokhoz hasonlitani. az mellyeket vettél az Istentöl. még is mind ezek után az boszu állást keresed, nem akarván az Istenre hadni hogy ö állyon boszut éretted? nem vagyé hát igazságtalan.? *illiké az hogy egyik ember az másik ellen tarttson haragot. és az urtól kérjen gyogyulást, hozája hasonlo emberel ne cselekedgyék irgalmaságot, és az ö büniért könyörög. ö test lévén haragot tart,*[766] *vallyon kicsoda könyörög az ö büneiért**

*Eccles. 28.

Mind ezekre fiam mit felelsz? mondodé azt, hogy nehéz meg bocsátani, mondgyad hát azt is, hogy nehéz büneidért bocsánatot nyerni, az Istentöl. mondodé azt, hogy nem akarsz meg bocsatani, mondgyad hát azt is, hogy nem akarod az Istennek bocsánattyát venni, vagy is ne mondgyad többé az miatyánkban. bocsásd meg az mi vétkeinket. miképpen mi is meg bocsáttunk azoknak., az kik mi ellenünk vétettenek. hanem ekképpen mondgyad. álly rajtam boszut. valamint én boszut akarok azon állani, az ki meg bántot.[767] oh édes gyermekem. visgáld meg jól, mind ezeket. és lásd meg, mit kelletik mondanod; és mivelned mind ezekre.

[764] mint ⟨t⟩ mondám.

[765] kis ⟨meg⟩ bántodást meg bocsátani

[766] tart, [Szóvégi *t* — *s*-ből javítva.] vallyon ⟨ki bocsáttya meg az ö büneit.⟩ kicsoda könyörög az ö büneiért

[767] meg bántot. [*b* — *m*-ből javítva.]

K. Én meg bocsátok. boszut sem állok. de hogy szerethessem[768] **[107a:]** és hogy kivánhasak jót annak az ki meg bántot. és az ki még most is roszamot kivánnya. erre eröt nem vehetek magamon.?

F. Mondgyad azt is fiam. nem akarod hogy az Isten szeresen. és jot tegyen veled, mivel veled is ugy bánnak. valamint te bánol másokal. azt is mondgyad hogy nem akarod az magadhoz hasonlot szeretni az kristus jesusért. az ki is hozad valo szeretetiböl életét le tette éretted, mondgyad azt is hogy nem akarod felebarátodot szeretni az Istenért, hanem magadért. noha az Isten azt parancsollya. és arra int hogy felebarátodot szeresed. de még is az el nem hagyathattya veled, az ö reája valo haragodot. egy szoval mondgyad azt. hogy nem kivánod se az Isten kegyelmit,[769] se az örök életet. mivel azt mondgya az irás, *hogy mi tudgyuk. hogy az halálbol által vitettünk az életre, mert szerettyük az mi atyánk fiát, az ki pedig nem szereti, az halálban marad*∗

∗1 joan. 3.

Hozuk ki hát mind ezekböl fiam, hogy vagy ellene kel mondani az kereszténységnek. az Isten kegyelminek, és az üdveségnek. vagy pedig meg kel bocsátani mikor meg bántanak, az ellenségedet szeretni, és roszért joval kel fizetni, de mint hogy ez nehéz az mostani meg romlot világban. azért gyakran kel kérni az Istentöl, az csendes békeséges szivet. most iffiukorodban szoktasad magadot az keveset meg bocsátani. ugy hogy annak idejében az nagyot is meg bocsáthassad azért, az ki meg bocsáttya büneidet. és az ki meg tartot.[770] eddig noha érdemed szerént már régen örökül el veszthetet volna.

Tizen hatodik Resz
Az felebaráti szeretetröl

Igen szükseges fiam ezt az jo erkölcsöt jól meg tanulni, mivel ez az egyik fundámentuma az kereszténységnek. *szeresed az Istent mindenek felet. és az te felebarátodot, mint*

[768] de hogy szerethessem [107a:]⟨de⟩ és [*és* ⟨de⟩ fölé írva.]

[769] kegyelmit,⟨a⟩ se az

[770] ∗ meg tartot. ⟨no-⟩ eddig [*eddig* ⟨no-⟩ fölé írva, sorvégen;] noha [*no* — soreleji margóra írva;] érdemed szerént [*szerént* — beszúrás; a javításoknál használt tinta színe eltérő: rozsdavörös. 1744?]

önnön magadot. ezt pedig igen roszul követik az keresztények

közönségesen azt tarttyák az keresztények, hogy abban áll az felebaráti szeretet, hogy az attyokfiokot, és az barátttyokot szeresek. és azokot az kiktöl valamit várhatnak, az többiröl[771] **[107b:]** nem is gondolkodnak. az gyermekeket ebben az gondolatban nevelik, oktatván arra. hogy csak azokot szeresék az kik hozájok joval vannak. ettöl vagyon hogy olly kevés szeretettel és keménységel vannak az emberek egy máshoz, szükséges hát erröl egy kis világoságot adni az iffiaknak, és nékik meg mutatni micsoda szükséges légyen ez az jó erkölcs az üdveségre.

Ez az vétek három dolognak tudatlanságától vagyon. 1. hogy kicsoda az felebarát az kit szeretni kel. 2. micsoda okért kel szeretni. 3. miben állyon az a szeretet.

1. Minden ember felebarátod. még az kiket nem üsmérsz is. nagy, kicsid, szegény, gazdag, jó, rosz. jó akarod, ellenséged.

2. Micsoda okért kel szeretni, azért hogy minnyájan az Istennek fiai, az ö képire teremtettek. az ö fianak vérin meg váltattak. mivel az Isten minnyájunknak attya lévén, azt akarja hogy mindeneket ugy szeresünk, mint atyánk fiait, az kristus jesus, az ki mindeneknek meg váltoja, parancsollya minden embereket szeretni.

3 Az a szeretet három dologban áll. mindennek jót kivánni, mindennel jot tenni, mikor lehet. menteni és szenvedni mások vétkit és fogyatkozásit.

Ez fiam az igaz felebaráti szeretet., ez az egyik fundámentuma az jó erkölcsnek., és igazán valo jele az kereszténységnek., ez nélkül nem lehet Istennek tettzeni, se igazán valo jó erkölcsü nem lehet lenni.

Elöször fiam szoktasad magadot arra, hogy minden embert atyád fiának tarcs, annak okáért mindennek jót kivány, ted kedvesé mindenek elöt magadot. az szegényekhez. és az keseredetekhez légy szánakodásal. az gazdaghoz irigységel ne légy,[772] se náladnál szerencsésebhez. szeresed az

[771] az többiröl [*a* — javítva, talán *e*-ből.] ⟨me⟩ nem is [Törlés a sor végén, lap alján.]

[772] ne légy, ⟨n⟩ se náladnál

jókót. jo erkölcsökért, az gonoszokot azert hogy jok legyenek. az elsöknek kivánnyad abban meg maradásokot. az utolsoknak. meg téréseket. az vétket gyülölni kel., mert embernek munkája. de az [**108a:**] embert szeretni kel. mert Isten munkája

2. Nem elég jot kivánni valakinek, ha véle jót nem tész mikor lehet. légy gyors az felebarátodal jol tenni, mikor lehet, három féle képen tehetz pedig jót véle, az mi az ö testit, becsületit, és lelkit illeti.

Az mi az elsöt tekinti, segits másokot szükségekben, tehettséged szerént, és az mint az alkalmatoság hoza, adgy örömest az szegényeknek, oh mely szép erkölcs egy iffiuban, az szegényeken valo szánakodás, mely bóldog az, az ki maga felöl el mondhattya jóbal, *hogy gyermekségitöl fogva nöt véle az irgalmaság**[773] mivel egész bövségel várhattya magára az Isten áldását. és még halála orájan is hasznát érzi, valamint az irás mondgya.*.

*job 21

*tob 4.

Az mi pedig becsületit illeti, arra vigyáznod kel. az mennyiben lehet. tölled. meg nem engedvén hogy ötet szollyák, valamely roszat kölcsenek felölle, hogy ollyanal vádollyák az mely nem igaz. fogjad párttyát, ha valamely rosz cselekedete ki nyilatkoztatot, menttsed ötet, és légy azon hogy arrol ne beszéllyenek. az ki arrol beszél inttsed meg. hogy vigyázon felebaráttyának becsületire

Az mi az lelkét[774] és az üdveségit illeti, mint hogy ennél nagyob jó nincsen, szükséges minden tehettségedel abban szolgálni néki. imádkozál érette, igyekezél ötet el vonni valamely rosz erkölcstöl, vagy alkalmatoságtol. intvén ötet szépen, vagy magad, vagy mások által, az maga hivatallyára. mind ezeket leg inkáb kövesed az magad jó akaroival. társaidal, cselédidel, és az kikel leg gyakraban vagy, mert ez, az igazán valo felebaráti szeretet. midön az üdveségit keresed néki.

Még egy harmadig dolog vagyon hátra, az ki az felebaráti szeretethez tartozik, az hogy csendesen szenvedgyed fogyatkozásit, és mentvén ötet vétkeiben, anyiban, az

[773] irgalmaság ⟨*⟩ [?] mivel [Inkább tintaszétfolyásnak, mint törlésnek látszik.]

[774] lelkét [Második *l*—*k*-ból javítva.]

mennyiben az igazság engedi, minek elötte pedig végire nem mégy az dolognak. addig meg ne fedgyed se meg ne pirongassad haragal. vagy szükség nélkül.*. *Eccle. 11.

Utollyára fiam, az felebaráti szeretet abban áll, hogy ma[**108b:**]gadrol itélly mást. valamint az bölcs mondgya. *nézd meg az te felebaratodnak dolgát. te magadrol.** és kövesed ezt az nagy letzkét mellyet mind az irás, mind az természet ád elödben: *az mit te nem szerecz, senkinek másnak azt ne cselekedgyed**. az mi meg váltonk is hasonlot parancsol. *valamit akartok azért hogy cselekedgyenek az emberek ti veletek. azont cselekedgyétek ti is azokkal.**. *Eccle 31 *tob. 4.[775] * Matth. 7.

Tizen hetedik Resz

Az felebaráti szeretettel valo intésröl,
és micsoda köteleség mást meg gátolni
rosz cselekedetiben hogy ha lehet.

Hogy ez micsoda nagy kőteleség légyen, azt kevesen tudgyák. és sokan ezt uj dolognak is tarttyák, mind azon által ez igen közönséges az sz. irásban, az mely is tanittya, *hogy az Isten mindennek parancsolatot adot, az ö felebaráttyoknak gondviseléséröl**. *annak okáért inttsétek egy mást, és epittsétek egyik az másikotokot.**. *ne legyen közösségtek. az setéttségnek haszontalan cselekedetivel. hanem inkáb meg fedgyétek azokot* *Ecole. 17. * 1 thess. 5. *ephes. 5.

Szeresed az Istent mindenek felet. és felebarátodot mint önnön magadot, hogy szerettyük felebarátunkot mint magunkot. ha üdveségivel olly keveset gondolunk. és hogy szerettyük az Istent mindenek felet, ha meg hadgyuk ötet bántani, midön modunk vagyon aztot meg gátolni.

Ez ollyan nagy köteleség. hogy szent chrisostomus azt mondgya. hogy az Isten hasonlo számot kér töllünk felebarátunk üdveségiröl, valamint az magunkérol. és bár egész életünkben szentül éltünk volna is. de ha el mulattyuk az mások. üdveségét. (:az mennyiben rajtunk áll:) az jó élet nékünk haszontalan lészen. mert az az el mulatás olly vétkes, hogy az lehet még oka kárhozatunknak.*. okát adgya, mert az ki el mulattya felebaráttyát meg segi- *S. Chrisost. lib 3. adversus vituperatores vitae monasticae.

[775] ⟨j⟩ tob.4.

teni szükségiben. az Isten azt meg veti az itéletkor, akár mely jót cselekedet is mást, annál inkáb meg érde[**109a:**]mel hát az minden féle büntetést. az ki el mulattya meg segitteni felebaráttyát ollyan nagy dologban mint az üdveség.

Ennek az nagy[776] köteleségnek végben vitele abban áll, hogy kövesed az kristus parancsolattyát. mondván. *hogy ha pedig vétkezik te ellened felebarátod, dorgáld meg ötet. csak te közötted, és ö közötte, hogy ha szodot fogadgya meg nyerted az te felebarátodot., ha pedig szodot nem fogadgya. végy melléd egy vagy két embert. hogy ha azoknak is szovokot nem fogadgya. mond meg az anyaszent egy háznak.**

* Matth. 18.

Hogy jobban meg értethesem veled ezt az parancsolatot. öt dolgot teszek fel.

Az elsö elödben adgya hogy mi végre adták ezt az parancsolatot. az mely is nem egyébért. hanem hogy felebarátod vétekben esvén, ne engedgyék ismét abban esni neki. vagy hogy mások ne vétkezenek ö reája valo nézve.

Az második az hogy, ez az parancsolat nem csak az hivatalban lévöket tekinti. hanem minden kereszténeket.

Az harmadik az hogy, ez az köteleség hogy felebarátodot ne engedgyed vétkezni, akorá értetik. mikor ez az két dolog együt vagyon. 1. midön tudhatni hogy roszat cselekedet. és ismét abban az veszedelemben eshetik. vagy másokot is abban ejthet. 2. mikor meg gátolhatod az más rosz cselekedetit, és az ellen tehetz., mert az miröl nem tehetz. arra nem vagy köteles.

Az negyedik az hogy. az roszat meg gátolo hatalom, nem értetödik csak arra. hogy az mit mi tehetünk magunk, hanem még mások által is mit vihetünk végben, mivel ezt adgya értésünkre az kristus, hogy ha téged nem halgat., végy másokot is melléd., és hogy ha az sem használ. mond meg az anyaszent egy háznak

Az ötödik az hogy. mikor azt parancsollya hogy mond meg az anyaszent egyháznak. ugy mint azoknak kik arra rendeltettek. de két képen mondhatod azt meg, vagy titkon, vagy nyilván. hogy ha látod hogy az elsö használ, nem szükséges hogy az másikát kövessed.

[776] nagy ⟨dolognak⟩ köteleségnek

[**109b:**] Ez igy lévén, az felebaráti intésröl valo parancsolat, kötelez mindent, meg gátolni mást vétkiben, ha azt tudgyák. és hogy ha azt magadtol meg orvosolhatod., vagy[777] mások által, tehát ebböl következik. hogy tartozol az parancsolat szerént meg gátolni az vétket mások által. midön magadtol nem lehet.

Mar arrol beszélettünk micsoda nagy köteleség legyen ez, és mely nagy szám adásal kel lenni azért az itéletkor, ugyan is fiam hogy ne volna vétkes dolog Isten elöt. mikor láttyák, vagy tudgyák valaki lelkinek veszedelemben valo forgását. még is azt meg nem segiteni ollyan állapottyában, csak ollyan könnyen hadni ötet az Istent halálos[778] vétekel meg bántani, mint ha csak egy pohár vizet innék, *az kinek pedig vagyon ez világi gazdagsága. és láttandgya az ö attyafiát szükölködni, és bé zárandgya az ö szivét az*[779] *elöt. midon marad meg az Istennek szerelme abban*∗. it csak az testi szükségröl szól. hát az lelkiröl mi lesz?

∗1 joan. 3.

Szent chrysostomus azt mondgya. hogy igen nagy kegyetlenség az felebarátal nem gondolni. és ha az nagy keménység volna álatnak nem segiteni midön az[780] terh alat el esik. hát az hogy nem volna nagy kegyetlenség egy kereszténytöl. ha annyit nem cselekednék az attyafia lelkiért. az mit cselekesznek egy oktalan állatért.∗ egy oktalan állat el esik, és vagyon ki fel emellye, egy lélek el vész, és senki nem gondol véle.∗. mondgya sz. bernard.

∗S. Chrysost. de ferendis reprehensionibus.

∗jacobi 5.

∗Cadit asina. et est qui sublevet. perit anima. et non est qui reputet:[781] hom. 4. in 1 ad. Cor. S. bernard.

Szent chrysostomus mondgya. hogy az ó törvény azt[782] parancsolta. havalaki valamely el tévelyedet ököre talál,[783] ha szinte ellenségié lesz is. de el ne hadgya. hanem az gazdájahoz vezesse. hát az ki el hadgya nem ellenséginek

[777] vagy mások [*v* — megkezdett *m*-ből javítva.]
[778] halálalos [Elírás.]
[779] az elöt. [*a* — *ö*-ből javítva.]
[780] az terh [*a* — *t*-ből javítva.]
[781] reputet: ⟨S.Chrysost. de ferendis reprehensionibus⟩ hom. 4.
[782] az [Íráshiba *azt* helyett.]
[783] talalál, [Elírás.]

ökrit, hanem kereszteny attyafiának lelkit. mely az vétek miat tévelyedet el. micsoda bocsánatot várhat az ollyan?

Hogy ha attyád fián halálos seb volna. mondgya sz. ágoston. és azt el akarná titkolni, félvén attol hogy valami mettzést ne tegyenek rajta, nem volnaé kegyetlenség töled, hogy ha te is el titkolnád. ha pedig tudtára adnád valamely doktornak. hogy meg gyogyittsa, nagy irgalmaságot cselekednél véle. annál inkáb **[110a:]** kel hát ekképen cselekedned az ö lelkin valo sebiért. mivel azt meg hadni nöni sziviben, és azt el mulatni, sokal veszedelmeseb.

Ha valamely gyuladást látnál, az mellyet. el olthatnál, vagy magad, vagy ha másoknak meg mondanád, de ha azt el mulatnád. nem volnálé oka az égésnek.? végy erröl példát, micsoda vétkes volnál ha tudnád felebarátodnak. vétkit, még is azt meg nem mondanád annak. az ki azt meg orvosolhatná. az bizonyos hogy te adnál számot az Isten elöt. minden vétkeiért. mivel annak végit szakasztották volna hogy ha felebaráti szeretetböl titkon másnak meg jelentetted volna.

Mit fogsz az Istennek felelni az itéletkor, ha szerencsétlenségedböl ebben az vétekben esel. azt el mulatván. vagy félelemböl, vagy emberi tekintetböl. micsoda menttséget adhatz. az mely ollyan nagy légyen. valamicsoda nagy egy[784] léleknek el vesztése, az kit is meg oltalmazhattál volna valamely halálos vétektöl. mit fogsz felelni midön azt mondgyák, hogy inkáb féltél kedvetlenségiben esni felebarátodnak. mint sem az Istennek.? sokszor azt ki is mondottad volna haragodban., de hozája valo szeretetböl el titkoltad.? mit fogsz felelni, hogy minden veszedelem nélkül meg gátolhattad volna az más vétkit. ha csak valamely haszontalan kedvezés nem vit volna arra.? akkor fogsz vétkes lenni az más vétkiért, holot sok roszat meg gátolhattál volna,. ha el nem halgattad volna., az kiért számot is kér az Isten töled. el kel hát fiam kerülni ezt az szerencsétlenséget. és kövesed az mit az Isten fia ád elödben, midön látod hogy valaki meg bánttya az Istent haláloson. szitokal. rut beszédel. vagy ha még valamely roszra ingerelne téged. igyekezél

[784] egy [*az*-ból javítva.]

azon. hogy[785] ezektöl el fordittsad. eleiben adván szépen. hogy ha pedig az nem használ, cselekedgyél az kristus parancsolattya szerént. és mond meg ollyannak. az ki arrol tehet.

Szent ágoston hasonlo képen tanyit. *ne gondollyátok aval ártani mikor másnak az vétkit ki jelentitek. söt még vétkesek lésztek el veszésiért. mivel meg tarthatnátok ötet, meg jelentvén nyavalyályát az orvosnak. de el hadgyátok veszni halgatástokal*∗.

∗non vos judicetis esse malevolos. quando crimen. alterius[786] indicatis magis quippe innocentes non estis si fratres vestros quos indicando corrigere potestis tacendo pertre permittis. S. Aug. 5 quaest. c. 1. epist 109.

[110b:] Hogy ha ekképen kel cselekedni mikor az felebarátunknak vétke csak magának árt. anal inkáb tartozol aval. mikor látod hogy másoknak is árt: akor egyenesen ahoz kel menni az ki arrol tehet. hogy meg gátolhasad, és meg elözhesed az mások veszedelmit. valamint[787] mondgya. sz. thamás.∗.

∗, quaedam sunt peccata occulta. quae sunt in nocumentum proximorum vel corporale. vel. spirituale. et quia ille qui sic occulte peccat. non solum in te peccat. sed etiam in alios. oportet statim procedere ad denunciationem. ut hujus modi nocumentum impediatur. s. thom. 2.[788] 2 quaest. 33. art. 7.

Végezetre ezeket az szép szavait adom elödben sz. jakab apostolnak *attyám fiai, ha valaki ti közülletek el tévelyedik az igazságtol, és meg tériti azt valaki, tudgya az. az ki meg téritette az bünös embert. az ö tévelygö utárol. hogy meg tarttya. annak lelkét az haláltol. és el fedezi annak büneinek sokaságát*∗

Tizen nyoltzadik Rész

Az. baráttságrol

Szükséges fiam hogy beszéllyek néked az baráttságrol., mert ennek nagy ereje van. hogy az iffiat jora. vagy gonoszra vezese. az micsodás az barattság. vagy jó, vagy gonosz. és még azért. is, mivel az iffiak természet szerént hajlandok lévén az szeretetre. de nem lévén elegendö világ-

[785] hogy ⟨ez⟩ ezektöl [Törlés a sor végén.]
[786] alterius ⟨d⟩ indicatis
[787] valamint ⟨sz.bernárd⟩ mondgya. ⟨∗.⟩ sz. thamás. ∗.
[788] s.thom.2. ⟨2 quae⟩ 2 quaest.

goságok arra hogy meg tudgyák választani az jó baráttságot, az rosztol. azért sokszor igen rosz baráttságban esnek., az mellyért veszedelemben forognak., sokszor el is veszti öket. szükséges hát ezért egy kis oktatást venned erröl. hogy tudhasad el kerülni az rosz baráttságot, és az jót. hasznodra forditani.

Külömbség vagyon. az felebaráti, szeretet,[789] és az barattság közöt. minden embert kel szeretni ollyan szeretettel[790] az mint már meg mondottuk. de nem lehet minden emberel. baráttságot vetni, mivel az baráttság különös szeretet.

K. Miben áll az baráttság?

F. Az baráttság fiam nem egyéb, hanem egymás közöt, szeretettel valo meg egyezés. az mellyel két ember[791] szeretik egy mást. kü-[**111a:**]lönös szeretettel.

Az baráttság mindenkor arra az végre siet, az mely végre van épitve. az barátodban ha valamely rosz[792] dolgot szeretz az barattság is rosz lesz. és vétkes, hogy ha pedig jot szeretz, az baráttság is jo lesz. és dicséretes. de szükséges, hogy az az jo,[793] valoságos jó erkölcs legyen. vagy is ollyan. az mely arra vezesen. ugy[794] mint, az tudomány, az jó természet, jo szokás, és más illyen efféle.

Hogy pediglen az baráttság jó, és igazán valo légyen. három dolog kivántatik hozája, hogy az jó erkölcsre légyen épitve. az jó erkölcsre igyekezék, és hogy az jó erkölcstöl vezetessék.

1. Az jo erkölcsre kel, hogy[795] legyen épitve az az, hogy azért kel szeretni[796] barátodot. hogy jó és dicséretre mélto dolgot üsmérsz benne.

[789] szeretet, és [*sz—es*-ből javítva.]

[790] szeretettel [Harmadik *e—t*-ből? javítva.]

[791] ember⟨i⟩ szeretik

[792] ★ rosz [Beszúrás.] dolgot szeretz⟨az barátodban,⟩ az barattság [Jav. 1744?]

[793] ★ az jo, ⟨igazán valo⟩ valoságos [A javítás a törlés fölé írva a sor elején. 1744.]

[794] ★ ugy [Beszúrás. 1744.]

[795] ★ hogy ⟨épitve legyen⟩ legyen épitve [A javítás a törlés fölé írva. 1744.]

[796] szeretni⟨fe⟩ barátodot. hogy [*hogy — o*-ja *a*-ból javítva.]

2. Az jó erkölcsre igyekezék, mivel az baráttságnak. kel kivánni, és keresni jovát az ö baráttyának. az jó erkölcsnél pedig, se nagyobat, se szükségesebet nem lehet kivánni. az mely baráttság az más féle jónak keresésire viszi az barátokot. és az jó erkölcsöt el mulattattya vélek. az nem baráttság, hanem nyilván valo csalás.

3. Szükséges hogy az jó erkölcstöl vezettessék. az az, hogy az jo erkölcsnek rendi szerént legyen. és hogy egyik jo akaro, az másikáért, semmit ne cselekedgyék ollyat. mely az jó erkölcs ellen legyen. az mely[797] baráttság meg bántattya az Istent az ö jó akarojáért, az utálatos, és átkozot baráttság. mivel jobban szereti az embert az Istennél.

Ebböl az három dologbol meg üsmerheted fiam az jo baráttságot, az rosztol. mellyiket kel keresni, és mellyiket kel kerülni.

1. kerüllyed azoknak baráttságokot. az kikben semmi jo erkölcsöt nem tapasztalsz., az kit szerethetnél, de leg inkáb azoknak baráttságoktol ojad magadot. az kikben rosz szokásokot látz, az kik tisztátalan életuek. részegesek. szitkozodok., haragosok, az illyen veszedelmes baráttság. mivel magad is ollyan lehetz. valamint az bölcs mondgya. *hogy az ki magát társul adgya az bolondhoz. az gonosz lészen*∗ **[111b:]** ∗prov. 13.

2. kerüllyed az ollyan baráttságot, az mely téged jobbá nem tészen. illyen az ollyanoknak. baráttságok. az kik baráttságokban. csak az magok hasznokot keresik. azokét is kerüllyed. az kik az roszrol meg nem intenek. de föképpen utállyad azoknak baráttságokot. kik az vétekre indittanak. az kik kevéllyek, hizelkedök,[798] az illyenek baráttságát, ugy kel kerülni valamint az ellenséget.

3. Kerüllyed azoknak is baráttságokot. az kik semmínek tarttyák az Istent meg bántani éretted. csak hogy kedvedben lehessenek. mint[799] az lopást, csalást veszekedést. szitkozodást. ember szollást, csufolást, szó hordást.[800] vesd félre az illyen baráttságokot, és el ne felejtsed sz. ambrus- ∗non potest homini esse amicus. qui deo fuerit infidus S. Ambr. 3 offic c. 16.

[797] ★ mely [Beszúrás. 1744.]
[798] hizelkedök, [*i*—*e*-ből javítva.]
[799] mint [*i*—*a*-ból javítva.]
[800] szó hordást, ⟨f⟩ vesd félre

nak. ezeket az szavait. *az ki az Istenhez nem igaz., az nem lehet embernek baráttya.** bár barátod lehetne is. de nem kel szeretned az ollyan baráttságot. ha Isten ellensége nem akarsz lenni.

Ellenben pedig. keresed baráttságokot azoknak. kik az jora hajlandok. és az kikben ollyan jó szokásokot tapasztalsz. az mellyeket lehesen követned. azoknak, kik az jó erkölcsre vezetnek. jó példa adásokal, jó beszédekel, jó tanács adásokal. kik rosz természetedet[801] nem dicsérik, hanem arrol meg intenek szabadoson. valamint az bölcs mondgya. *hogy job az nyilván valo dorgálás, az titkos szeretetnél. türhetök az baráttságos embertöl vet sebek. de az gyülölönek csokjai csalárdok.**. legy ollyanokal baráttságban az kik Isten félök, és az kik üdveséges jovadot keresik. az illyen fiam az jó és igazán valo baráttság, az illyet annál is inkáb kel keresni,[802] hogy ritka. és ha ollyanra találsz meg kel tartani. az illyen baráttságrol szol az bölcs. *hogy az embernek hiv baráttya erös oltalom. mellyet valaki meg talál, kincset talált. az hiv baráttságosnak nincsen árra. becseseb az aranynál. és ezüstnél. és az, az életnek orvossága** szeresed és keresed az illyen baráttságot. és ha illyenre találsz tarsd meg azt. és elne hadgyad, valamely álhatatlan és változo elmétöl viseltetvén. valamint az iffiak cselekesznek. *el ne hadd régi barátodot.* mondgya az bölcs, *mert az* [**112a:**] *uj, nem leszen ahoz hasonlo.**

*prov. 27.

*Eccle. 6.

*Eccle. 9.

Hogy pedig illyen baráttságra találhas. azt az Istentöl kel kérni. mert azt ö adgya. *és az ki az Istent féli, azt meg is találllya.** aztot pedig szeretned kel. becsülnöd. de az szeretet ollyan formán légyen az mint már meg mondottam, hogy az jó erkölcsre legyen épitve. az jó erkölcsre igyekezék, és hogy az jó erkölts igazgassa

*Eccle. 6.

Tizen kilentzedik Resz

Az játékrol. és az mulattságokrol

Az mulattság, szükséges az elme könnyebitésire, föképpen az iffiaknak. az játék pedig nékik illendöb, az természetekhez. és elméjekhez.

[801] természetedet [Második *t*—*d*-ből javítva.]
[802] keresni, ⟨h⟩ hogy [Tollhiba.]

Az játék és az mulattság nem ellenkezik az jó erkölcsel. söt még azt[803] jovallyák. is. mivel ez, az jó erkölcshöz valo cselekedet. ha ugy megyen végben az mint kivántatik.

Hogy pedig ollyan lehesen, szükséges elsöben jó lenni az igyekezetnek, az az. hogy csak az elmének mulattságára legyen. azután alkalmatosab lévén az munkára, az mely is nem győzhetné. ha mindenkor foglalatoságban volna. az mulattságod, az dolog kedviért légyen.

Hogy jó, és hasznos légyen az játék. harom dologra kel vigyázni.

Elöször. hogy abban tiszteséges mértékleteséget kel tartani. mert ha abban el merülsz. már az nem játék. hanem foglalatoság. nem azért jádzol hogy alkalmatos lehes az munkára. holot azért kéne játzodni, hanem csak az magad gyönyörüségiért. holot ez vétkes. de alkalmatlanná is teszed magadot az munkára. mert az, az elmét el foglallya., az sok. az testet meg gyengitti, és még az egésségnek is árthat.

Másodszor rendeletlen kedved ne legyen az játekhoz. valamint szokások az iffiaknak. mert az sok idöt vesztet el. arrol gondolkodni szüntelen. hogy miképpen mulasad magadot,. az sem jó. mert ugy soha szorgalmatoságal nem foglalhatnád magadot az munkában. mivel az. tested az tanuláson. lenne ámbár, de az elméd az játékon. **[112b:]**

Harmadszor. kerüllyed az koczka. és az sok pénzben valo játékot. ez az elmének nem mulattságot. hanem szomoruságot[804] és nyughatatlanságot okoz, igen nehéz mértékletesnek lenni, mert vagy az vesztés, vagy az nyereség. azt nem engedi. igen rosz indulat pedig csak az nyereségért jádzani. hát ha még vesztenek, micsoda szomoruság nem követi azt. tedd még ahoz az csalást. szitkozodást. esküvést, veszekedést. mellyek nélkül nem lehet az illyen játék, sok idödnek, elmédnek, pénzednek el vesztését, az türhetetlenség, hazugság, irigység, és más effélék. mellyek az játékal járnak. az Isteni szeretet bennek meg hül, az mod nélkül valo szeretet

[803] ★ azt⟨hadgyák⟩⟨jo⟩ jovallyák. [⟨jo⟩ — beszúrás; *jovallyák* — kereszttel jelölt beírás a sor előtti margón, halványabb tintával. 1744?]

[804] szomoruságot ⟨okoz⟩ és nyughatatlanságot okoz,

az játékhoz bennek holtíg meg marad. mely végtire mind jószágoknak. becsületeknek. romlására leszen. és még nyomoruságra jutnak.

Kerüllyed hát fiam ezeket az játékokot. és csak az tisztességes játékokra adgyad magadot. mely az elmének. és az testnek legyen hasznára. de abban is mértékletes légy. mert az iffiunak, romlására vagyon az mod nélkül valo, valamint sz. agoston mondgya* de ez az mód nélkül valo, nem csak

*relaxabantur etiam mihi ad ludendum habenae ultra temperamentum severitatis in dissolutionem afflictionum variarum. lib 2. Conff.

az idöre értetik, az mellyet el vesztesz. hanem még az pénzre is, mellyet el jádtzasz, holot az mely felettéb valo pénzt el vesztesz. job volna azt, az szegenyeknek adni. mert az szegényeknek szükségek. ellened fog még kiáltani az Isten elöt.

Huszadik Rész
Az fösvénységröl

Az fősvénység noha nem rend szerént valo vétek az iffiuságban., mind azon által szükséges elejekben adnom., hogy meg tudgyák magokot attol örizni.

Az fősvénység, az pénzhez, mod nélkül valo szeretetböl áll. ez két féle képen esik meg, némellyek azt csak meg gyütteni szeretik, némellyek. pedig el költeni szeretik. és az magok gyönyörüségekre forditani. az elsö az iffiakban ritkán talaltatik. de az másika igen közönséges, és artalmas.

Hogy nálok az közönséges légyen. azt minden nap láttyuk **[113a:]** mert mivel az magok gyönyörüségeket igen szeretik. minden modot is keresnek. annak elég tételire. az pedig pénzel megyen végben, arra valo nézve mindent cselekesznek. az attyok elöt minden féle csalást. hazugságot végben visznek, csak töllök nyerhessenek. ettöl az rosz indulattol jö az szegényekhez valo meg keményedések, az gazdagságnak. szeretete., az elömenetelre valo nagy kivánság.

Ez az rosz indulat meg fogonván az iffiuságban, könnyen nevekedik, és idövel[805] meg erösödvén, ugy meg gyükeredzik,.

[805] idövel ⟨ugy⟩ meg erösöd⟨ik.⟩vén, ugy

hogy holtig bennek marad. az is okoza azt az zürzavart mellyet látunk az keresztények között,. és az mellyért is suhajtoz az propheta. *hogy kicsidtől fogva nagyig, minnyájan az fösvénységnek adták magokot.*∗ valamint sz. pál mondgya *hogy az, az gyükere. minden féle rosznak.*∗

∗jerem. 6.
∗1 tim. 6.

Ez három dologtol veszi eredetit az iffiuságban. elsöben, az rendeletlen szeretettöl, mellyel vagynak az magok gyönyörüségihez. másodszor., az világban közönségesen valo példától. mivel láttyák hogy csak az ezüstöt. becsülli. és szereti, és azután fut telhetetlenségel.

Az harmadik az attyáktol vagyon. mivel ök nevelik az gyermekekben. ezt az szeretetet. mivel nem beszelnek egyébröl nékik hanem hogy miképpen nyerjék életeket,. miképen mehessenek elé. valamint sz. Cyprianus mondgya. *arra tanittyák az gyermekeket. hogy jobban szeresék az világi jokot. mint sem az kristus jesust.*∗

∗filios quos doces patrimonium magis amare quam christum. S. Cypri. lib de opere. et eleemosyna.

Edes fiam meg kel hát elözni[806] ezt az roszat idején. ne hogy el foglallya lelkedet. mert minden bizonnyal semmi vétek az idövel ugy nem nö mint ez. azért azt[807] tanácsolom neked.

Elöször. az mint már meg mondottuk. hogy az gyönyörüségnek szeretete. leg nagyob oka az fösvénységnek. az iffiuban, azért minden tehettségedel azon légy, hogy meg mértékellyed azt az rendeletlen szeretetet. az mely minden jót meg gátol, az Istenért tekinsd meg, micsoda szükséges meg tartoztatni az gyönyörüségnek rendeletlen szeretetit.

Másodszor. hogy az[808] szivedet meg ne birja az pénznek szereteti. **[113b:]** emlékezél meg sz. pál mondásárol. hogy az. az gyükere. minden féle rosznak.

Harmadszor. abban bizonyos légy, hogy az gazdagság. sok lelket kárhoztat el. valamint az apostol mondgya. *tudgyátok meg. hogy az fösvények nem birják, az Isten országát*∗

∗ephes. 5.

4. szoktassad magadot arra. hogy csak szükségedre kivánnyad az pénzt, és midön nincsen, szenvedgyed azt békeséges türésel. meg gondolván azt hogy, mennyi sze-

[806] elözni [*élözni*ből javítva az ékezet törlésével.]
[807] azt ⟨n⟩ tanácsolom neked.
[808] az [Beszúrás.]

gény vagyon. az kinek csak szükségire valo sincsen. és az kiknél mivel vagy jobb! föképpen ne ély semmi csalásal. vagy valamely rosz modal. hogy pénzed legyen.

5 Távoztassad el az fösvénységnek[809] minden jelit. az másét magadnak meg ne tarttsad, másal izetlenkedni egy nehány pénzért az sem jó. bár igazságal legyen is. ha valaki hozád folyamodván, vagy költsön, vagy más képen kér tölled. szomoruán el ne botsásad magadtol. az szegényeket szeresed. minek utánna az cseledidnek meg adtad volna az mivel tartozol. mivel leg elsöben azokrol kel gondolkodni. az mit magadra akarnál költeni. vonny el abbol is az szegények számára. mivel nem szégyené az? hogy ollyan bö kezü vagy az magad gyönyörködésiért. köntösidért. kemény és fösvény az szegényekhez. az kik emberek valamint magad, és talám jobbak az Isten elöt.

Egy szoval. vagy szegény vagy, vagy közönséges állapotban, vagy[810] gazdag vagy.

Ha szegény vagy, kerjed az Isten kegyelmit, hogy békeséges türésel vegyed az szegénységet. az ö szeretetiért. az ö gondviselése alá adgyad magadot. mert el nem hadgya soha szolgait. *ha az Istennek gondgya vagyon leg kisseb teremtet allattyára, annál inkáb hogy ne volna reátok gondgya. keresétek elsöben az Istennek országát. az többi meg adatik néktek.**

*matth. 6.

Ha közönséges állapotban vagy, elégedgyél meg abban és ne nyughatatlankodgyál nagyob után. meg emlékezvén sz. [**114a**:] pálnak szavairol: *hogy az kik meg akarnak gazdagulni, esnek kisértetben. és az ördög törében. és sok balgatag*[811] *káros kivánságokban. mellyek bé merittik az embert veszedelemben. mert minden gonoszságnak. gyükere az pénznek szerelme** kövesed az apostolnak ezeket az szép szavait. *hogy az ti erkölcsötök idegen légyen az fösvénységtöl, elégedgyetek meg az jelen valokal. mert az Isten mondotta. nem hagylak el tégedet**.

*1 tim 6.

*hebr. 13.

[809] fösvénységnek [*f*—*v*-ből javítva.]

[810] vagy szegény vagy, vagy közönséges állapotban, vagy ⟨szegény vagy⟩ gazdag vagy.

[811] balgatag [Első *g*—*a*-ból javítva.]

Ha pedig gazdag vagy, fély az veszedelemtöl.[812] a melyre teszi agazdagság üdveségedet. mivel az Isten fia. mondgya., *jaj néktek gazdagoknak. mert el veszitek it, az ti vigasztalástokot.**. *és hogy az gazdag nehezen menyen bé meny országban.** kerüllyed hát fiam. kerüllyed, ezt az veszedelmet. és kerjed az Istent. hogy vegye el szivedböl.

*lucae. 6.
*matth. 19.

Huszon egyedik Rész
Az[813] álamisnárol

Az alamisnárol az mit ide fellyeb mondottam., mint hogy igen rövidnek tettzet nékem. azért bövebben akarok erröl szolni. had tanulhassad meg most idején kedves fiam szeretni, és követni ezt az Isten elöt valo kedves cselekedetet. mely olly szükséges és hasznos üdveségedre.

Az szent irásban nincsen ollyan jó erkölcs, az mellyet inkáb dicsérnének. és jovallanának., mint az szegényekhez valo szeretetet. az Isten meg hadta vala az ö népinek, hogy ne lenne senki közöttök, az ki koldulásal enné kenyerit, tobiás azt hagyá fiának. hogy soha egy szegényröl se vese el szemeit. az Isten is ugy nem veti el rola szemeit,. meg segitvén ötet minden szükségiben. az bölcs pedig arra int hogy az szegénytöl el ne vonnyad az alamisnát. és szemeidet rolla el ne vegyed; nem adván neki alkalmatoságot az nem adásal. hogy néked roszat kivánnyon, mert az ö imádságát, meg halgattya az Isten. ha pedig az alamisnát az szegény-[**114b:**]nek kebeliben rejted. imádkozni fog éretted.

*deut. 15
*tobie 4.
*Eccli 4.
*Eccli 29.

Az uj testamentumban ez sok helyt van parancsolva. az kristus azt mondgya hogy az alamisna. az bünnek bocsánattyát meg nyeri. date eleemosinam, et ecce omnia munda sunt vobis, ezt igéri nékünk. hogy bövön ád nékünk, hogy ha mi is adunk az szegényeknek. és hasonlo mértékel mérnek nekünk. mint az mellyel mérünk másoknak. sz. János mondgya. hogy az ki meg nem szánnya szükségiben felebaráttyát. az nem mondhattya. hogy Isteni szeretet van benne, mert ha az Istent szeretné meg szánná felebaráttyát,

*lucae. 11.
*lucae. 6.

[812] * veszedelemtöl. ⟨tarttya üd-⟩ a melyre [*a melyre* — a törlés fölé írva, sorvégen;] teszi agazdagság üdveségedet. [*teszi agazdagság üd* — sor előtti margóra írva. 1744.]

[813] Az [*A* — javítva olvashatatlan betűből.]

*1 joan. 3.

holot az Isten azt parancsollya., hogy ugy szerese mint önnön magát.*

De nincsen semmi az sz. irásban, az mi ugy meg mutatná az[814] alamisnálkodásnak nagy kötelesegit, mint ezek az szavai az üdvezitönknek. jertek el én attyámnak áldottai,. birjátok az országot. mely néktek készitetet. mert éheztem. és ennem adtatok. szomjuhoztam., és innom adtatok. mezitelen voltam és meg ruháztatok., soha el ne felettsed fiam ezeket az szokot. mert az kik ezeket nem cselekedték. el kárhoztak.

Az csudálatos dolog, hogy az igazaknak[815] minden jó cselekedetek között, az Isten fia nem adgya más okát üdvességeknek., hanem hogy irgalmaságal voltak felebaráttyokhoz, és az hamisaknak mind annyi vétkekért is egyebet szemekre nem hány, hanem[816] hogy kemények. és irgalmatlanok voltak másokhoz. és mint hogy az Istennek fia, az ki az attyának bölcsesége, nem mondot, se nem cselekedet semmit, az mi nem használna lelkünk üdvességire, ezekel az szavaival, mellyeket fog mondani[817] az itéletkor. ezt akarja velünk meg értetni, hogy micsoda kedves nála az másokal valo jó tétel. és valamint hogy az Isten. az jó tételért kegyelmit adgya az igazakra, hogy jobban végig meg maradgyanak. ellenben az gonoszokon. keménységekért meg nem könyörül. nyomoruságokban. az melyben vetette öket az vétek. és el[818] hadgya, mivel ők is el hadták volt felebaráttyokot. azért is penitentzia tartatlan halnak meg, és az kárhozatban esnek.

Adná Isten hogy jól meg gondolná minden keresztény ezeket az[819] rettentö szavait meg váltonknak, és hogy mi következik[820] reájok az itéletkor. azért, hogy most el mulattyák jol tenni [**115a:**] felebaráttyokal. meg fogják akor üsmérni vétkeket. de akor késő leszen.

[814] az ⟨l⟩ alamisnálkodásnak
[815] iga⟨z⟩zaknak [*zak* ⟨z⟩ fölé írva.]
[816] hanem hogy [*e* — *o*-ból javítva.]
[817] mondani [*i* — *a*-ból javítva.]
[818] * el hadgya, [*el* — beszúrás 1744-ben.]
[819] az ⟨szavait⟩ rettentö szavait
[820] követ⟨ke⟩kezik [Törlés tollhiba miatt a sor végén.]

Te pedíg édes fiam, mint hogy most idején akarsz munkálkodni üdveségedért, arra intelek hogy most gondolkodgyál arrol az jövendö nyomoruságrol. és kénszeritlek arra, hogy most iffiu korodban szoktassad magadot. az másokal valo jó tételre, szánakodván az mások nyomoruságán. ha egy szegényt, vagy egy nyomorultat látz. gondold meg magadban hogy nem vagy job azoknál,[821] és ha abban az szenvedésben nem vagy, az Isten ingyen valo irgalmaságanak köszönnyed,. de mint hogy ö jó volt hozád, azt akarja hogy te is irgalmasággal légy másokhoz. és segittsed másokot abbol. az mit néked adot. szükségekre költvén azt. az mit az magad gyönyörüségire akarnál forditani. igyekezél azon, hogy el mondhasad jobbal, hogy az másokon valo szánakodás, gyermekségedtöl fogvást nevekedet veled. hogy pedig azt követhessed. emlékezel meg ezekröl az szép intésiröl tobiásnak. *fiam, az te gazdagságodbol*[822] *adakozál. és az te ortzádot az szegénytöl el ne forditsad, az Isten sem forditya el orczáját rollad, az te eröd és böséged szerént tegy kegyeséget, hogy ha kevés van néked, az kevésböl se szány keveset adni. mert drága el rejtet kintset gyüjtesz magadnak. szükségednek napjára, mert az jo tétemény meg szabadit az haláltól. és nem hágy az setéttségre jutnod. mert nagy szép ajándék az felséges Isten elöt. az alamisnálkodás. mind azoknak, az kik azt gyakorollyák.*∗.

∗job 31.

∗tob 4.

Ezekböl egy nehány dolgot tanulhatz. elöször hogy az magadébol adgy alamisnát. és nem az más jószágából. az mely lopot. vagy roszul kereset légyen. hanem az magad saját jószágából.

Másodszor nem kel el idegeniteni az szegényt. valamint az iffiak cselekszik sokszor. az kik nem tudgyák mi légyen az máson valo könyörületeség. nem gondolvan egyébel csak az magok gyönyörüségivel. azt is meg tanulhatod ebböl, hogy ámbár kevés jószágod legyen is. de alamisnát kel adnod. arra meg tanyit hogy bövön kel adni ha sokad vagyon. és keveset az kevésböl, de jó szivel mert az Isten nem csak azt nézi hogy mit adnak. hanem hogy mint adgyák.

[821] azoknál, ⟨/⟩ és ha

[822] gazdagságodbol [Az első *d*-*g*-ből javítva.]

non quantum. sed ex[823] *quanto* mivel egy gazdag az ki keveset ád, meg mutattya hogy az szegényeket nem szánnya.

[115b:] fiam olvasad figyelmeteséggel ezeket. az intéseket. hogy meg tanullyad micsoda köteleségel tartozol alamisnát adni. azt miképen kel adni. és azért micsoda jutalmat vész. semmi nem dicséreteseb egy iffiuban, mint mikor szánakodik az más nyomoruságán, az illyenekért ezer áldásokot várhatz magadra..[824] ne mondgyad azt hogy néked más pénzed nincsen, hanem az kit az attyád, vagy az anyád ád mulattságodra. mert ugyan abbol kel adni az szegényeknek. annál is kedveseb lesz az Isten elöt. hogy magadot attol is meg fosztod ö érettek.[825]

Huszon kettődik Rész

Az alázatoságrol

Ezt az jó erkölcsöt azert hadtam hátra. mert ez tészi tökélletesé az többit. is, meg tartván. és nevelvén az iffiakban,

Az kevélység mely az magához valo rendeletlen szeretettöl vagyon. igen veszedelmes az embereknek. de leg inkáb az iffiaknak. mert ajtot nyit, minden féle rosz erkölcsnek., fiam vigyáz arra. hogy semmi kevélység ne legyen gondolatodban, se az te beszédidben. mert attol vagyon minden veszedelem.✳

✳tob. 4.

fiam oltalmazad magadot az kevélységtöl. meg ne engedgyed hogy az elmédben helyt verjen. szükséges azért ez ellen állani az alázatoságal. de nem külsö, hanem belsö igazán valo alázatoságal. az mely alázatoság, három féle képen tegyen alázatosá. magadban, az Istenhez,[826] és az emberekhez

Elöször. légy alázatos magadban. nem becsülvén magadot nagyobra, mint sem kivántatik. valamint az bölcs mondgya. *hogy ne fuvalkodgyál fel. az te elmédben. mint az bika*✳ semmiért magadot ne becsüllyed, se gazdagságodért,

✳Eccle. 6.

[823] ex [*x*—*s*-ből javítva.]

[824] magadra.. [*ra* — javítva, vagy csak a tinta szétfolyása miatt látszik javítottnak.]

[825] ★ érettek. [*k* — későbbi beírás. 1744.]

[826] az Isten ⟨elöt.⟩hez, [Törlés és javítás a sor végén.]

nemzettségedért., szépségedért, termetedért, az illyen az hivalkodo elméhez illik, sem az eszedért, tudományodért, mert az, az Isten ajándéka, és nagyon meg bántod ha ezekkel dicsekednél. se az jo erkölcsödért, mert ez, annál is inkáb nem tölled vagyon. és az ki aval dicsekedik, féllyen hogy azt el ne veszesse. **[116a:]** add hozzá azt is. hogy sokszor ollyan tökélleteségeket gondolunk magunkban[827] lenni, mellyek távul vannak tölünk. és akor ha magunkot becsüllyük, meg csallyuk magunkot. de ha szintén meg volnának is bennünk. azokért az Istent kel dicsérni. mert ö tölle vettük. és mondgyuk szivünköl. *non nobis Domine,*[828] *non nobis. sed nomini tuo da gloriam,* nem nékünk uram nem nékünk, hanem az te nevednek adgyad az dicsöséget.✳. ✱psalm. 113.

Szép szavai ezek szent bernárdnak. az ki azt mondgya. hogy az Isten az mely kegyelmet cselekszik velünk, abbol csak éppen azt az[829] dicsöséget tartotta magának, hogy meg vallyuk annak tölle vételit. annak pedig hasznát nékünk engedte. tehát, mind igazságtalan., mind vétkes volna. ha magunknak akarnok venni, mind az hasznot. mind az dicsöséget. meg tartván mind az magunk részit. mind az Istenét,.[831] holot maga mondgya, hogy nem adgya másnak az maga dicsöségét. *mit adcz hát minékünk oh uram.?* fel kiált sz. bernárd, *az én bekeségemet adom néktek, elég uram az, kedvesen veszem az mit nékem akarsz adni, és néked hagyom az mit magadnak meg tartasz, látom hogy igy énnekem hasznos, ellene mondok az dicsöségnek. mert az tégedet illet. hogy el ne veszesem az békeséget mellyet nékem adcz, békeséget kivánok, és nem többet. az békeséget birván, tégedet birlak. mert te vagy az mi békeségünk. és te egyesittetted*[832] *meg magadban. azokot. kik el távoztak volt.*✳.

✳Gloriam meam alteri non dabo. quid ergo dabis Domine.[830] quid dabis nobis. pacem inquit do vobis. pacem relinquo vobis. sufficit mihi. gratanter suscipio quod relinquis, et relinquo quod tenes. sic placet. sic mea interesse. non dubito. abjuro gloriam prorsus. ne forte si usurpavero non Concessum, perdam merito. et oblatum pacem volo. pacem desidero. et nihil amplius. cui non sufficit pax. non sufficis tu. tu es enim pax nostra, qui fecisti utraque unum S. bern. serm 1. in Cant.

827 ★ [Sorvégen:] magunk [új sor elején, a margón:]ban [jav. 1744]
828 Dn̄e,
829 az [Beszúrás.]
830 Dn̄e.
831 Istenét,. ⟨mivel⟩ holot
832 egyesittetted]A harmadik *t*—*d*-ből javítva.]

Légy alázatos az Istenhez. meg gondolván az ö meg foghatatlan nagyságát. az kinek elötte semmi vagy, meg tekintvén az ö hatalmas örökös[833] méltoságát. az ki elöt reszketnek. az angyalok. üsmérd meg tehát vétkeidet, mellyekel vétettél az ö véghetetlen nagysága ellen. mennyi száma nélkül valo jó tételeményeket vettél tölle. micsoda viszá éltél azokkal. micsoda számot kel azokért adnod az itéletkor, holot micsoda szükséged vagyon. üdveségedre valo kegyelmire. meg töb ezerni efféle. meg látod elég okod vagyon. az magadot meg alázásra,[834] és Isten elöt, semminek tartására.

Légy alázatos[835] az emberekhez., vannak ollyanok kik meg alázák magokot. az Isten elöt. mert ugyan is hogy ne alázná meg magát egy nyomorult teremtett állat, az ö teremtöje elöt,. de kevéllyek az emberek **[116b:]**hez. nem hajthatván meg elöttök magokot. midön arra kénszeritetnek, és igy nincsen igazán valo alázatoságok.

Hogy az emberekhez jol lehesen követni ezt az jó erkölcsöt. azt kel meg tudnod, hogy három féle rendüek vannak, némellyek az kik nálad elsöbek. nemellyek hozád hasonlok. és nemellyek aláb valok. de mindenikhez alázatoságal kel lenned, noha külömb külömb féle képpen.

Az mi az elsöbeket illeti, legy tisztelettel és engedelmeségel mindenikhez, az kiknek hatalmok van rajtad. szenvedgyed alázatosan midön intenek. ha más képen cselekeszel. kevély vagy. becsüllyed mind azokot is. kik téged fellyül haladnak. valamiben, az idöben, az tudományban. vagy valamely másban.

Az mi az hozád hasonlokot illeti, legy mindenkor becsülettel azokhoz. és engedelmeségel., az elsöséget. becsületet. elöttök valo járást rendeletlenül ne kivánnyad. ezeket az hejában valoságokot. azoknak kel hadni, az kik azokot szeretik. az jol neveltetet elme, nem kap az ollyan árnyékhoz valo becsületen. hanem csendeségel tarttya meg az

[833] örökös⟨ségit⟩ méltoságát. [Törlés az új sor elején; *ös* szórészt a törlés után írta a sorvégi elválasztójelre.]

[834] meg alázásra, [*r*—*á*-ból javítva.]

[835] alázatos [*l*—*z*-ből javítva.]

maga rendit mikor kivántatik. de ez[836] ritkán kivántatik mind addig. az még iffiu vagy.

Az mi pedig az aláb valokot illeti.[837] legy kegyes, magad szerettetö, azokhoz. kik tegedet szolgálnak. ugy tekintvén öket mint attyád fiait, emlékezél az sz. pal mondásárol. ti. is. urak. azonokot cselekedgyétek ö vélek, el hagyván az fenyegetéseket. tudván hogy az ti uratok is menyben lakik. és hogy nincsen annál személy válogatás* legy alázatos és nyájas mind azokkal, kik aláb valo renden vannak nálad. gyorsasággal szolgály nékik. és[838] segittsed szükségekben. *Ephes 6.

Egy szoval hogy az kevélységet meg utállyad, azt gondold meg. micsoda az ember. az ö alávaloságát,. nyomoruságát. rövid életét, halálát, és azután mire jut. *miért kevélykedik az föld, és hamu.* mondgya az bölcs. *az leg hatalmasabnak is rövid az élete. ma király holnap meg halhat. az ember meg halván kigyoknak, oktalan állatoknak, és férgeknek öröksége leszen.** *Eccles.10.

Ne tekinttsed fiam az külsö állapotokot mellyek kevély-[**117a:**]ségre indithatnak téged. hanem azt gondold meg, hogy mi vagy magadban. és elég okot találsz az magad meg alázására. azért is adgya sz. bernárd ezeket az szép verseket elödben. kérlek tanuld meg öket. *S. bern. medit 6. 3.

forma, favor populi. fervor juvenilis, opusque,
subripuere tibi noscere quid sit homo.
Unde superbit homo, cujus Conceptio Culpa.
nasci poena., labor vitae., necesse mori.
Post hominem vermis, post vermem foetor et horor.
sic in non hominem, vertitur omnis homo.

Ez azt[839] teszi, hogy ha az ember jol meg tekinti magát. elég okot talál, hogy meg utállya kevélységit. meg láttya hogy fogontatása az vétekben[840] veti, születése az nyomoruságban., hogy az ö élete szüntelen valo nyomoruságos munkából áll. az halált el nem kerülheti, holta után meg

[836] ez ⟨ri⟩ ritkán [Tollhiba.]
[837] * illeti [Beszúrás. 1744.]
[838] és ⟨sz⟩ segittsed szükségekben.
[839] Ezt azt teszi, [Íráshiba;] hogy ha az ember [*az a* betűje — *e*-ből jav. Az első verssor végén] opesque, [áll *opusque* helyett.]
[840] vétekben [*vétékben*ből javítva az ékezet áthúzásával.]

rothad, és a férgek[841] eledele lészen. ez pedig csak az testet illeti, mivel az léleknek az Isten itéletire kel menni, ót vagy az örökké valo boldogságra, vagy az örökévalo[842] nyomoruságra küldetik, ez az itélet irtoztato még az szenteknek. is. ihon édes fiam lásd meg, havané az embernek miben kevélykedni. és ha nem illiké inkáb hozája hogy magát meg alázza. gondolkodgyál gyakran ezekröl, és irtozál az kevélységtöl., légy alázatos, csendes, kegyes és szelid. minden gondolatidban. és cselekedetidben[843]

Embernek hogy lehet mivel kevélykedni.
fogontatás kezdi az vetekben vetni,
születése után, sokat kel szenvedni
az sok munka után, még meg is kel halni.
Holta után pedig adatik férgeknek.
kik kegyetlenségel, ö rajta elödnek.
ö rodhattságától, mindenek rettegnek.
és igy nem emberré, kel lenni. embernek.

[841] **férgek** [*f*—*v*-ből javítva.]
[842] **örökévalo** [*é*—*v*-ből, *v*—*a*-ból javítva.]
[843] [Új bekezdésben:] ⟨Mivel az embernek. leh⟩ Embernek hogy lehet mivel

[117b:] ŐTŐDIK SZAKASZ

Az élet rendinek választásárol

Az eddig valo oktatásom héjános volna. hogy ha minek utánna meg mutattam volna, hogy kel élni az iffiuságban. azt meg nem üsmértetném veled, mi modon kel meg választani az életnek rendit, az melyben kel életedet tölteni. ez az választás pedig ollyan dolog, az melynek tudása annál is inkáb szükségeseb. az iffiaknak. hogy annak nagy voltát nem üsmérik. és az micsoda vétekben esnek ez iránt, sokszor azt nem is lehet helyre hozni., ez az vétek pedig nem kicsid, hanem az embernek egész életit tekinti, és az örökké valo üdveséget,. az örökké valo nyomoruságban is esel, ha erröl nem gondolkodol, azért kedves fiam kérlek,[844] hogy figyelmeteségel olvassad ezt az utolso szakaszt. mind annak elötte, mind akkor midön arra az idöre[845] jutz, hogy az élet rendinek valasztásárol kelletik gondolkodnod. és azután is midön már választottál, mert it meg találod miképen kellesék magadot alkalmaztatni.

Első Resz

Hogy micsoda szukséges légyen, az élet[846] rendinek jol meg választása.

K. Igen szükségesé az élet rendinek jol meg választása. holot közönségesen látom, hogy mindenik ollyat választ magának, az mint tettzik és mellyik hasznosab.?

F. fiam sokkal szükségeseb, mint sem közönségesen gondolkodnak az felöl. ennek az választásnak pedig nagysága, ket igaságra van epitve.

Az elsö az. hogy bár minden féle rend jó legyen is, de mind azon által mindenik nem jó mindennek, és ollyan rend hasznos egynek. az mely artalmas volna az másiknak,

[844] kérlek, ⟨k⟩ hogy
[845] idöre jutz, [*r*—*j*-ből javítva.]
[846] élet [*élé*ből javítva az ékezet áthúzásával.]

mivel minden em[**118a:**]berben.[847] nincsen egyenlö hajlandoság. se egyenlö természet, se egyenlö kegyelme[848] az Istennek.

Az masodik az hogy, az Isten gondviselésiböl rendelvén ezeket az[849] külömb féle rendeket. és hivatallyait az embereknek. ö is osztogattya azokot bölcseségel külömb külömb féle képen: rendelvén egyet egyre. mást másra. mint egy cselédes gazda ki el osztya cselédi közöt az házánál lévö hivatalokot. az mint ö azt itéli hellyesnek lenni. ugyan arra valo nézve is adot az emberekben külömb féle hajlandoságokot. és annyi féle elmét. és ahoz képest osztogattya nékik[850] kegyelmit, az mint itéli szükségesnek. ahoz az rendhez. az melyre hija öket.

Ez az két igazság nyilván meg mutattya. micsoda nagy dolog jól meg választani az életnek rendit, és állapottyát. mert ha minden ember nem alkalmatos mindenre, tehát nincsen senki is az kinek nem kel vigyázni hogy azt jol meg válasza, ne hogy ollyan állapotban esék. az mely véle ellenkezék, hogy ha az Isten hija az embert egy hivatalra inkáb mint sem másra, abbol következik. hogy olly nagy vigyázással kel lenni, hogy azt válaszad, az mellyik jobban meg egyezék az ö akarattyával, és az mellyikre alkalmatosabbá tett.

Ez az választás ollyan nagy dolog, hogy az embernek minden jova azon[851] függ. mind ez élettre, mind az örök életre valo nézve, azért fiam nézd meg micsoda nyomorúságra veti az embert, az élet rendinek roszul valo választása, és az mellyet te sem kerülöd el., ha arra jol nem vigyász

Elöször. az mi ez[852] életet nézi, micsoda nyugodalomban élhet.,[853] és hogy elégedhetik meg az ollyan, az ki valamely rendet roszul választot magának, az melyre nem alkalmatos? micsoda kedvetlenségel nincsen midön ollyan hivatal-

[847] em[118a:]ben. [Íráshiba.]
[848] kegyelme [*g* — megkezdett *k*-ból javítva.]
[849] az ⟨hivatalokot.⟩ külömb féle rendeket. és hivatallyait
[850] nékik [*n* — *i*-ből javítva.]
[851] ★ azon [*on* — beszúrás. 1744.]
[852] ez [*e* — *a*-ból javítva.]
[853] ★ élhet [Beszúrás, 1744-ben.]

ban láttya magát mely hajlandoságával ellenkezik., és[854] mint hogy nehezen kel hivatallyát végben vinni, az szüntelen. valo gondolkodásban veti ötet, arra valo nézve mind magának, mind másoknak[855] izetlen, és állapottyában ugy van, valamint egy tömlötzben

Másodszor az mi az üdveséget illeti, hogy lehesen[856] az illyen állapottyában arrol gondolkodni, mert azon kivül hogy az szomoru[**118b:**]ság. az resztcségben. veti, és az resttség az vétekben., de micsoda bajjal és munkával[857] kell néki az üdvesége után fáradozni ollyan hivatalban a melyre[858] se hajlandosága, se az Istentöl nem hivatot.? erre valo nézve annyi vétekben esik. hogy más féle hivatalban annyiban nem eset volna. az ö elégtelensége, mindenkor nehézségeket talál az ö hivatallya köteleségineк végben vitelében. és bizonyára ha keresnék az okát micsoda rendeletlenségeket látunk az papi, és az világi renden lévökben, az kik közül sokak roszul viszik végben hivatallyokot. meg látnák, ezt az okát, hogy leg nagyob része meg nem visgállya elsöben midön valamely hivatalban lépik. ha arra alkalmatosé, és ha[859] az Istentöl hivatalosé arra.

Erre valo nézve intelek fiam, és mind azokot az kik valamely hivatalt akarnak választani, hogy három dologra vigyázanak

Elöször, hogy micsoda nyomoruságban. és szomoruságban. lésznek egész eletekben. ha rosz választást találnak tenni

Masodszor, mennyi sok vétekben[860] esnek az könnyen valo valasztásert. az melyben nem esnének[861] valamely más hivatalban

Harmadszor. micsoda veszedelemre[862] teszik üdveségeket az rosz választásért.

[854] ★ és ⟨mivel⟩ mint hogy [*mint hogy* ⟨mivel⟩ fölé írva. 1744.]
[855] másoknak ⟨ne⟩ [?] izetlen,
[856] hogy lehesen ⟨h⟩ az illyen
[857] ★ munkával ⟨kéne⟩ kell [*kell* ⟨kéne⟩ fölé írva. 1744.]
[858] ★ a melyre [Beszúrás. 1744.]
[859] ★ ha [Beszúrás. 1744.]
[860] vétekben ⟨enn⟩ esnek [Az első ⟨n⟩-t hosszú ⟨ſ⟩-re javította.]
[861] esnének ⟨m⟩ valamely más
[862] veszedelemre [Beszúrás.]

Az kik ezt az harom dolgot jol meg gondollyák. arra vigyázanak hogy valamiben nem véttsenek. illyen nagy állapotban.

Második Rész

Hogy rend szerént micsoda vétekben esnek az választásban.

fiam rend szerént négy féle vétekben szoktak esni az iffiak az választásban.

Az elsö az hogy, nem végeznek jól az választásrol. nem hogy[863] okoságal, és meg ért. elmével gondolkodnának arrol. hanem csak vaktában, az magok elméjeket követik. némelykor az alkalmatoságal akarván élni. és sokszor azért, hogy egy hivatalra inkáb érzik hajlandoságokot mint másra. meg nem visgálván magokban. ha arra alkalmatosoké, jovokra leszé, és ha üdveségekre váliké.

Az. második az hogy, mikor arrol vegeznek is, roszul végeznek. **[119a:]** az az nem jó végre. nem arra az mellyet kéne magok eleiben venni. némellyek az mely[864] rendet választnak. abban. csak az nyugodalmas életet tekintik, mások, az gazdagságot, az elövalo menetelt. mások az becsületet, hirt nevet. egy szoval[865] minnyájan, csak az világi jót tekintik, és az mostani életet. de kevesen vannak az kik az jó erkölcsre. és az üdveségre vigyáznának. holot mindenek felet ezekre kéne vigyázni. azt tudgyák mondani: ez az hivatal énnekem igen jó, mert abban elö mehetek. és szerencsémet kereshetem. de azt nem mondgyák. az nékem jó, mert abban elö mehetek az jó erkölcsben, és üdveségemet is keresem, vagy is, az nékem nem jó, mert elöre látom hogy abban sokszor meg bántanám az Istent. ollyan kötelességeket látok abban. az mellyekre elégtelen vagyok. sok alkalmatoságot és veszedelmet: az magamot[866] el vesztésire

[863] nem hogy ⟨az⟩ okoságal,

[864] az mely⟨ben rendent⟩ rendet

[865] szoval [*al* — javítva;] minnyájan, csak az világi ⟨eletet⟩ jót [*jót* ⟨eletet⟩ fölé írva. Pár sorral lejjebb, sorvégen:] meg [új sor elején:] meg bántanám

[866] magamot [*am*—*ot*-ból javítva; először *magot*-ot írt.]

Ez az vétek igen nagy, és az okoságal ellenkezik,[867] de hogy bölcsen lehesen végezni arrol az hivatalrol. melyben életedet akarod tölteni, azt kel meg tekinteni micsoda végre vetted az életet., holot[868] azt nem más végre, hanem az Isten szolgálattyára, és az üdveségre: erre kel[869] hát tzéloznod az választásban. mivel más képen, veszedelemre adod magadot.

Az[870] harmadik. az hogy, midön valamely hivatalrol. végeznek, senkitöl tanácsot nem kérnek csak magoktol. ez pedig igen közönséges vétek az iffiaknál, mert ugyan is, ha okos embertöl tanácsot nem kér, hogy lehesen illyen nagy dologrol jol végezni olyon korban. az melyben még elegendö értelme ahoz nincsen, azt jovallya az bölcs az iffiaknak, *hogy ne legyenek bölcsek. az magok itéletek szerént,** *és hogy semmit ne cselekedgyenek, tanács nélkül**. vigyáz hát erre fiam, mert az ördög meg szokta csalni az iffiakot az választásban.

*prov. 3.
*Eccles. 32.

Az negyedik az hogy, az Istenhez nem folyamodnak, az választáskor[871] nem kérik ötet, hogy meg mutassa. akarattyát. nem gondolkodnak arrol micsoda szükségek van segittségire. ebben az nagy dologban. holot ö az világosságnak attya. ö tölle származik minden jó tanács,. ö tölle is kel várnunk azt az hivatalt, az melyben akarja hogy szolgállyuk ez életben. és azt az ö szentséges kezeiböl kel el venni, azt is akarja. az mint az sz. irásból láttzik, hogy hozá folyamodgyunk az nagy dolgokban., aval **[119b:]** pedig igen bántodik, ha azt el mulattyák. mivel az ö nála nélkül elkezdet dolgoknak. nem lehet jó vége. példát mutatok erröl.

Az Izraéliták. el akarván szaladni az ellenség elöt fel tevék magokban. hogy viszá mennyenek egyiptumban. de az Istenhez nem folyamodának. hogy meg tudhasák ez iránt valo akarattyát, azért is meg fenyegeté öket az propheta által. tudtokra adván, hogy szándékok veszedelmek-

[867] ★ ellenkezik, ⟨mivel⟩ de [*de* ⟨mivel⟩ fölé írva. 1744.]
[868] holot [*ol* — javítva.]
[869] kel ⟨k⟩ hát [Törlés a sor elején.]
[870] Az [*A* — *E*-ből javítva.]
[871] ★ választáskor [*kor* — elválasztás után a sor előtti margóra írva. 1744?]

re fordul. az mint bé is tellyesedék. *jaj az engedetlen fiaknak, mongya az ur. kik tanácsot tartanak nálam nélkül, hogy az ö bünököt meg nevellyék. kik egyiptusban törekesznek menni, holot az én számtól tanácsot nem kérdettek. lészen néktek az pharao ereje szegyenetekre, és az egyiptus árnyékában valo reménségtek. gyalázattokra.*[872] adná Isten hogy ez, az elmé-jekben volna azoknak kik valamely hivatalban akarnak menni, ebböl az példábol meg látod mi törtenik azoknak. kik az Istenhez nem folyamodnak.

Harmadik Rész

Hogy micsoda modal kel választani az életnek rendét, és hogy az iffiuságban. valo jó élet, ahoz igen szükséges

fiam, minek utánna meg mutattam volna néked, micsoda vétekben esnek az élet rendinek választásában, most azt adom elödben micsoda modal kel aval bánni, hogy jól végh-hez mennyen.

Az elsö, az iffiuságban valo jó élet. ezt azért adom elöd-ben. mert az embereknek feleis nem tudgya ezt az igazságot, hogy semmi ugy meg nem akadályoza az élet rendinek jól meg valasztását mint az iffiuságban valo vétek. és ha sokan roszul választnak., az oka az, hogy rendeletlen életet éltek iffiuságokban

Nem nehéz ezt meg mutatnom néked., mivel sokan pro-bállyák minden nap., hogy vétkekért valo büntetésböl. az Isten nem adgya nékik kegyelmit hogy meg üsmérhesék mellyik hivatal légyen nekik valo, hanem el hadgya öket az választásban, valamint ök is el hadták szolgálattyát, meg nem világosittya öket, mert ök is nem szerették, és nem engedelmeskedtek néki. az ördögnek adták **[120a:]** iffiuság-gokban valo idejeket. az Isten is meg engedi[873] hogy csallya öket., választtatván vélek ollyat.[874] mely jóvókal ellenke-

[872] [Hiányzik a forrásjelzés: Isai 30.]

[873] ★ meg engedi ⟨csalni⟩ hogy csallya [*hogy csallya* ⟨csalni⟩ fölé írva 1744-ben.]

[874] ★ ollyatt. [*ollyant*ból javítva; az *n* betűre ráírt Mikes egy *t* betűt, világos tintával; az eredeti *t* betűt nem törölte. 1744.]

zék. mert mint hogy nem halgatták parancsolatit. és[875] sugarlásit, ö sem halgattya meg. mikor segittségül hiják, *segittségül hinak engemet, de meg nem halgatom, reggel keresnek engemet. de meg nem találnak. annak okáért hogy*[876] *gyülölték az bölcseséget. és az urnak felelmit nem valasztották magoknak*∗ ∗prov 1.

Az szent irásban elég helyt láttyuk, az Isten fenyegeti azokot hogy világoságát nem adgya azoknak kik arra érdemetlenné teszik magokot az vétkekkel., az mellyet ezekielnél olvasunk, az rettentö,. az izrael népe közöt, az elsök közül, egy nehányan. ehez az prophétához menének. az Isten akarattyát meg tudni tölle, az Isten azt felelé nékik az prophéta által, *hogy meg nem felelne nékik, mert gonoszok. és hogy szivekben viselik gonoszságokot,. és hogy az ki az prophetához megyen. hogy meg tudgya. ö általa az ö akarattyát. és az ö sziviben viseli az ö álnokságát. annak álnoksága szerént fog felelni.*∗ az az. hogy nem felelne nékik. és meg vonván töllök világoságát. meg is csalodnak fel tet szándékokban. ∗Ezech. 14.

Az királyok könyve erröl nagy példát ád saulrol. az izrael népinek elsö királyárol.[877] az Istennek haragja erre az fejedelemre szállot vala. az ö sok engedetlen és háláadatlanságáért. egyszer ugy történék, hogy az ellenség környül fogá. és nem tudá hogy ha meg hartzollyoné véle, vagy sem, látván minden képen az veszedelmet. nem is tudván abban az állapottyában mi tanácsot adni magának., az papokhoz. és az prophétákhoz külde. hogy meg tudnák az Isten akarattyát. *de az Isten nem felelt néki. sem álom látásban. sem az papok. sem az próphéták által.*∗ ez az nyomorult fejdelem látván hogy az Isten el hadta volna, egy varáslo aszszonyt kerestete. ahoz menvén, kéré hogy támasztaná fel samuelt. az ki ö hozá annyi joval volt. az Isten meg engedé hogy samuel meg jelennyék néki. es szerencsétlenségire meg tanittsa. mondván. *vallyon miért kérdesz engemet ha az ur el tavozot te tölled. az szerént cselekszik az ur te veled, vala-* ∗1 reg. 28.

[875] és [Későbbi beírásnak látszik a szóközbe.]
[876] hogy [*h*—*n*-ből? javítva.]
[877] királyárol. [Szóvégi *r*—*l*-ből javítva.]

mint én általam meg mondotta vala.[878] *mert mivel hogy te nem engedtél az ur szavának., azért CSelekszi az ur te veled ezeket ez mai napon. az izrael népit is az philistéusok keziben adgya. és te, és az te*[879] *fiaid, holnap én velem lesztek.*∗. *az mely is meg történék.*

[120b:] Oh ! mely rettentö példa ez, meg látod ebböl az Isten mint hadgya el az embert. leg nagyob szükségiben is. az ö büneiért. adna Isten hogy ez ne történnék annyi iffiakkal az kiket az Isten el hágy az ö életek rendinek választásakor, iffiuságokban[880] valo rosz életekért. mert ugyan is minek lehesen másnak tulajdonittani, midön annyi iffiakot látunk minden nap, kik némellyek azok közül ollyan rendet választnak magoknak., mely se hasznokra, se üdveségekre nem válik,[881] és az mely, vagy ez világi, vagy az örökké valo veszedelmekre leszen. némellyek pedig[882] függöben tartyák elméjeket, nem adhatván magokot semmi hivatalra,[883] és igy életeknek leg szeb részit az halogatásban henyélésben. és sokszor az vétekben töltik el, mások pedig szüntelen valo álhatatlan, változo elmével vannak. az mellyért is hamar meg unnyák rendeket. elig választanak egyet. hogy már mást kivánnak és keresnek. azért is nem mennek egyikében is elö. mind ezek az mint mondám, nem büntetéseé az Istennek, az iffiuságban tet vétkekért?

Végezetre azt az tanácsot adom néked. mivel hogy még nem vagy abban az idöben hogy valamely rendet[884] válasz magadnak. vigyáz ugy élni az Isten felelmiben, és az vétket el kerülni. hogy midön az választásnak idejit el éred, az Isten el[885] ne vegye segittségit tölled. és ugy élly iffiuságodban, hogy áldását vehesed annak idejében.

Hogy ha pedig azt az idöt el éred. visgáld meg mint éltél addig, ha vétekben éltel, vigyáz hogy ollyan rosz állapotod-

[878] vala. [*volt*-ból javítva.]
[879] az te ⟨fiad⟩ fiaid,
[880] iffiuságokban [*g*−*k*-ból javítva.]
[881] válik, [*i*−*a*-ból javítva.]
[882] pedig ⟨nem⟩ függöben
[883] hivatalra, ⟨egy⟩ és igy
[884] rendet [*t*−*n*-ből javítva.]
[885] el ⟨ve⟩ ne vegye

ban ne tégy választást. hanem elsöben tarcs penitenciát, és térj meg az Istenhez hogy el ne hadgyon vétkeidért. mert fiam ha abban az vétkes állapotodban akarsz választást[886] tenni. bizonyoson magadot meg csalod, és soha jodra nem válik az a hivatal, mellyet fogsz választani

negyedik Rész

Hogy jól lehesen[887] meg választani pediglen az életnek rendit, szükséges arrol gondolkodni, még az idö elöt

fiam mint hogy az élet rendinek választása egész életedet tekinti, nem csak egy, két nap. hanem még az elöt jó darab idövel kel erröl gondolkodni, ahoz az[888] nagy dologhoz még idején kel magadot készitteni ugy hogy meg érteb elmével tehess arrol itéletet akor, midön arra **[121a:]** az idöre jutz. erre valo nézve három dologra vigyáz. ha még abban az idöben nem vagy.

Elöször. az hogy, élly az jó erkölcsben, hogy mikor azt az idöt el éred, az Isten kegyelmit adhassa.

Az második. hogy kérjed gyakorta az Isten malaszttyát. mely üsmértesse meg veled azt az rendet. az melyben akarja hogy szolgállyad, *oh Istenem üsmértesd meg velem azt az utat. az mellyen kel járnom, tanics meg engem az te akaratodnak végben vitelére*∗

∗notam fac mihi viam in qua ambulem. doce me facere voluntatem tuam. psal. 142.

Az harmadik az hogy. gondolkodgyál némelykor az élet rendinek választásárol. nem azért. hogy azon meg állapodgyál. hanem hogy meg üsmérhesed hajlandoságodot. erre rea vigyázni hasznos. mert sokszor történik, hogy[889] arra az hivatalra hi az Isten., az melyre hajlandoságot ád az iffiuságban

[886] választást ⟨n⟩ tenni.

[887] ∗ lehesen [Beszúrás.] meg választani ⟨lehessen⟩ pediglen [1744.]

[888] az [Beszúrás.]

[889] hogy arra [*o*—*a*-ból javítva.]

Hogy micsoda modal kel. az élet rendinek, választásárol végezni.

fiam azt adtam eddig elödben. hogy mit kellesék cselekedni minek elötte még azt az idöt el nem éred, hogy valamely rendet válasz magadnak. már mostanában arrol szollok, hogy mint cselekedgyél mikor azt az idöt el éred hogy választanod kel.

Az bölcs meg tanyit mit kel cselekedni mikor valamely dologrol végeznek. azért három dologra vigyáz.

Elöször, hogy tanácsot kel kérni,[890] de nem minden embertöl, hanem okos és értelmes embertöl. és minek utánna meg mondaná hogy kiktöl nem kel tanácsot kérni,[891] azt mondgya *ne halgasd ezeket semmi tanácskozásban. hanem az jambor emberel tanácskozál., az kit üsmerendesz hogy az urnak parancsolattyát meg tarttya.*∗ ∗Eccle 37.

Másodszor: hogy magadot is visgáld meg. *az te szivednek tanáttsával, tanácskodgyál*∗ azt akarja mondani, hogy magadban is kel végezni, meg ért elmével meg visgálván azt az dolgot. az mellyröl végesz. minden részeiben. azt mi követheti, miben érzed, és miben **[121b:]** nem érzed ahoz hajlandoságodot. mind ezeket jól meg fontolván. valamint sz. ambrus mondgya. *hogy mindenik meg üsmérje az maga elméjit. és magát foglallya abban. hogy jol vigye végben azt az hivatalt, az mellyet az maga jovára választot. meg néze elsöben az mit választ. meg üsmérje az maga, jó és rosz. erkölcseit. és magát igazán meg itéllye, hizelkedés nelkül.*∗.

∗unusquisque suum ingenium noverit. et ad se applicet. quod sibi aptum delegerit itaque quid sequatur prius, consideret. non solum noverit bona sua. sed etiam vitia cognoscat. aequalemque se judicem sui praebeat. ut bonis intendat. vitia declinet.
S. Ambr. 1 offic 44.

Ezt az tanácsot még az pogányok is tudták. mivel egyik közüllök azt mondgya.

juvenal. XI satyr[892]

E caelo descendit nosce te ipsum
Figendum et memori tractandum pectore.: sive
Conjugium quaeras, vel sacri in parte senatus.

[890] kérni, ⟨minden embertöl.⟩ de nem minden embertöl,
[891] kérni, [*r*—*l*-ből javítva.]
[892] satyr [*r*—*n*-ből? javítva.]

Esse velis . . . . . seu tu magno discrimine Causam protegere affectas: te Consule, dic tibi quis sis.

Harmadszor. az bölcs arra int, hogy imádsággal forduly az Istenhez. kérvén segittségit végezésunkben. *és mindenben kérjed az Istent. hogy vezese utadot az igazságban.*∗. vezérellyen ollyan formán, hogy meg ne csallyad magadot az választásodban. az emberek meg csalatkozhatnak az tanács adásban. magad is meg csalhatod magadot. ha az Isten nem vezérel ebben az dologban.

Ezt az három dolgot kel hát fiam követned. az élet rendinek választásakor., annál is inkáb nagyob tisztelettel követvén ezt, hogy az szent lélek maga tanyit erre. hogy pedig hasznodra fordithasad, rend szerént elödben adom hogy mit kellesék cselekedned, mikor azt idöt el[893] éred.

Hatodik Rész

Hogy mit kellesék cselekedni. mikor abban az idöben lész, hogy valamely rendet válasz.

fiam mikor már[894] az élet rende választásának idejét el éred, (az melyröl nem kel gondolkodni elöb, ha lehet. hanem tizen nyolcz esztendös korodban.:) akor ezeket kövessed.

Minek utánna fel tetted volna magadban valamely értel-[**122a**:]mes embernek tanáttsából. az magad rendiröl valo választást. adgy valamely bizonyos idöt ennek az nagy dolognak végezésire, ugy mint három holnapot. vagy is többet ha szükséges, azon idö alat pedig ezeket kövessed.

Az egész idö alat. ez az két dolog légyen elötted. hogy micsoda nagy dolog legyen az, és hogy micsoda végre kel azt cselekedni.

Az mi annak az dolognak nagyságát illeti, hitesd el magadal hogy soha nagyobrol. nem vegezhetz. mivel az, mind ez életben valo boldogságodot mind pedig az máson valo üdveségedet illeti.

Az mi az szándékot illeti, leg elsö szándékod az Isten szolgálattyárol.[895] és az üdveségedröl legyen. föképpen erre

[893] azt idöt el éred [*el* — beszúrás.]
[894] már [Beszúrás.]
[895] szolgálattyárol ⟨legyen.⟩ és az üdveségedröl legyen.

az végre kel vigyáznod, és azt mondani. ollyan rendet akarok magamnak választani, melyben az Istent szolgálhasam. és üdveségemet kereshesem.

Annak okáért hogy jól el kezdhesed dolgodot. leg elsöben is az gyonáson kezd el. és azt[896] tanácsolom hogy egész életedröl valo gyonást tégy. az mely is négy dologra fog használni.

Elöször. meg látod. hogy ha abban az álapotban[897] vagyé,. hogy végezhess. erröl az választásrol., és ha vétkeid meg nem gátolnaké végezésedben. 2. az Isten kedviben vévén, mind segittségit, mind világoságát adgya néked. 3. meg látván el töltöt életedet; meg üsmérheted az benned való jó. vagy rosz hajlandoságokot. az alkalmatlan. vagy elégséges voltodot valamely hivatalra. 4. az gyontato attyád is könnyebben vezethet ebben az dologban.

Az gyonást és az communiot el végezvén. kérjed az Isten segittségit,. ez még az kezdete.[898] de még ezeket is kel cselekedni. az idö alat az mellyet vettél magadnak.

1. Az jó életre vigyáz, az vétket kerüllyed. az jó erkolcsökben foglallyad magadot. hogy az Isten áldását vehessed.

2. kérjed minden nap az Istent. hogy mutassa néked az mely rendre hivut. notam fac mihi inqua[899] ambulem. hijad segittségül az Boldogságos szüzet, az örzö angyalodot.

3. Azon idö alat. gyonnyál meg gyakorta, az szent misét soha el ne mulasad. az szegényeknek adgy, és ajánllyad azt az Istennek, az végre. hogy adgya segittségit. **[122b:]**

4. Végy minden nap egy kevés idöt, az melyben. valojában elmélkedgyél arrol[900] az hivatalrol., az mellyet akarsz választani.

leg elsöben is ved elödben. ezt az két fö rendet. az egyházi, és az házaságnak rendit. az egyházi rend magaban

[896] azt ⟨n⟩ tanácsolom

[897] álapotban [Az első *a* — *o*-ból javítva.]

[898] ★ kezdete. ⟨hanem⟩ de [*de* ⟨hanem⟩ fölé írva;] még ezeket is [*is* — beszúrás; a javítások 1744-ből valók.]

[899] inqua ⟨ab⟩ ambulem.

[900] arrol ⟨h⟩ az hivatalrol.,

foglallya. az szerzeteseknek rendit, az házasági rend, pedig. az világi külömb külömb féle rendeket.

Elsöben ezt az két rendet visgáld meg, és vigyáz arra mellyikére van hajlandoságod.

Hogy ha mindenikehez egy aránsu kedved vagyon. végy idöt magadnak. és visgáld meg mindenikét az Isten elöt, aval az szándékal, hogy az kettö közül azt választod. az mellyikét jobnak itéled.

Ha az egyikehez inkáb vonszol. mint az másikához, ne mindgyárt kövesed hajlandoságodot., hanem meg ért[901] elmével gondolkodgyál arrol. és sokáig.

Elöször. ha az világi rendhez van hajlandoságod. nézd meg ha régen vané az a hajlandoságod, ha jó indulat viszené arra. ha nem az világi joknak kivanságaé. vagy az gyönyörüségnek szeretetiért. vagy az nagyra vágyásért, visgáld meg azután ennek az rendnek. nehézségeit. és kötelességeit., kérjed az Istent, mutassa meg ez iránt akarattyát. és ne engedgye néked, se ezt az rendet, se más félét venni, más képpen, hanem hogy ötet szolgálhasad, fogad fel néki, hogy ez az te szándékod, és akár mely hajlandoságod legyen is ahoz, de el hagyod, mihent meg látod akarattyával ellenkezni. vesd ki az elmédböl az rosz indulatokot, fösvénységet. nagyra vágyást. és ne legyen más indulatod, hanem az Istent szolgálhasad, és az üdveségedet kereshesed; ha ezeket fogod követni egy jó darab ideig, meg maradván hajlandoságod benned., akor az Isten segittségivel bizvást választhatod az világi rendet, fel tévén mindenek felet magadban.hogy annak köteleségeit jol végben viszed, magadot keresztényi modon viseled. és hogy[902] egész életedben az Isteni felelmet elötted viseled minden cselekedetidben

Hogy ha pedig az egyházi, vagy szerzetes rendhez van hajlandoságod. erröl ezután fogok beszélni.

fiam mind ezeket közöllyed az gyontato atyádal. és más értelmes embereknek is élly tanácsokal.

[901] meg ért [é — javítva olvashatatlan betűből.]
[902] hogy ⟨minden⟩ egész

[123a:] *Hetedik Resz*

Hogy micsodásoknak kel azoknak lenni.
az kiktöl tanácsot kérdesz ebben az dologban

Az bizonyos hogy fö képpen az gyontato atyadal kel ezt az dolgot közölni, és tanácsot kérdeni. holot ö üsméri jobban lelked üsméretit. de szükséges hogy nagy jó erkölcsökel birjon, értelmes légyen, és az ki ezeket kövesse.

1. hogy másokot ne vezesen ebben az állapotban. ha arra nem alkalmatos. ha elegendö tudománnya arra nincsen, hogy meg üsmérhesse: mások mire hivatattak.

2. hogy egyebet ne tekintcsen ebben az dologban., hanem az Istent. és az üdveségedet, nem lévén más szándéka, hanem az Isten akarattyának keresése

3 Meg ért elmével járjon ebben az dologban. az egyikét inkáb ne jovallya mint az másikát; az maga hajlandoságát le tegye, ne hogy az Isten akarattyát, az maga hajlandoságára[903] fordittsa siettségel tanácsot ne adgyon. hanem mindeneket visgállyon meg jól elsöben.

4. Az Istent kérje, üsmértesse meg véle., mit kellesek tanácsolni akarattya szerént. és az te jovadra. és az ki inkáb bizzék az imádságban, mint az maga ertelmiben, valamint az bölcs mondgya *kicsoda tudhattya meg az emberek közül az Istennek tanáttsát, vagy kicsoda gondolhattya meg, mit akar az Isten.? az te tanácsodot pedig kicsoda tudgya. hanem ha te adandasz. bölcseséget. és az te szent lelkedet az magoságbol el bocsatandod*∗ ∗sap. 9.

Sokszor olly nehez dolog találkozik ebben az álapotban, hogy az ki tanácsot akarna adni, nem tudgya mihez tartani magát. akor idöt kel venni. és az Istent kérni. hogy mutasa meg akarattyát.

Másoktol is lehet tanácsot kérni. csak okos, értelmes, és Isten félö legyen., az ki mindeneket jol meg tekinttsen. és mindenekben üdveségedre vigyázon.

[903] ★ hajlandoságára [*ra* — beszúrás] ⟨szerént⟩ fordittsa [1744.]

Hogy ha az attyáknak, és az atyafiaknak,
tanácsokot bé kellé venni ebben az dologban

Azért tészem ezt az kérdést. mert sokszor az attyak meg[904] **[123b:]** gátollyák. és fel háborittyak az élet rendinek választását. nem adván szabadcságot gyermekeknek az választásra. hanem az magok akarattyok, és hasznok szerént valora kénszerittik.[905] öket, az mellyért nagyon vétenek,[906] és vétkeseké tészik magokot Isten elöt, azokért az nyomoruságokért, szerencsétlenségekért. mellyek történnek igazságtalan cselekedetekért.

Elöször ha szüléid szabadcságot adnak az választásra. azért hálakot adgy az Istennek., ha pedig nem adnak. eképen cselekedgyél. 1. az mi az egy házi, vagy szerzetes rendet illeti, 2. az mi az világi rendet illeti.

Az mi az egy házi, vagy az szerzetes rendet illeti. erröl az ö tanáttsok, vagy akarattyok. nem lehet elegendö okod arra., hogy valamellyikét[907] ez két rend közül válaszad. vagy ne válaszad. hanem azt visgáld meg, ha arra az Istentöl hivatalos vagyé, vagy nem. mint hogy ez az két rend leg tökélleteseb, köteleségei is ezeknek. nagyobak. és különös képen kel ezekre az Istentöl hivatatni, annak okáért ha szüléid az egyházi, vagy szerzetes rendben akarnak tenni, visgáld meg elöször. ha az Istentöl hivatalos vagyé valamelyikre. ha minek utánna jol meg visgaltad volna., azokhoz hajlandoságodot nem érzed, egyikben is ne meny, ámbár jovallyák, parancsollyák. vagy eröltetnénekis.

De arra vigyáz, hogy ha nem engedelmeskedhetel is nékik. mind azon által az tisztelettel légyen. elejekben adván csendeségel, hogy eleget nem tehetz kivánsagoknak. mások által is adasad elejekben. és kérjed az Istent. hogy változtassa meg elméjeket.

[904] meg ⟨gá⟩ [123b:] ⟨me⟩ gátollyák.

[905] kénszerittik. [Az *ik* helyén javítás nyoma látszik; a tinta elmosódott.]

[906] vétenek, [*n* — megkezdett *k*-ból javítva.]

[907] [Sorvégen:] va [új sor elején:] mellyikét [íráshiba;] ez két rend [*két* — beszúrás.]

Ellenben, ha az egyházi. vagy szerzetes rendtöl el akarnának vonni, magadnak pedig arra nagy kedved lévén, ekképen cselekedgyél. visgáld meg hajlandoságodot ha az Istentöl vagyoné., mert ha az Isten arra hivut, néki kel inkább engedelmeskedni mint sem az embereknek. meg üsmered abbol ha Istentöl vagyoné. ha az indulatod más végre nem tzéloz. hanem az Isten szolgálattyára., és az üdveséged keresésire. ha az benned álhatatos. ámbár attol kivánnak is el forditani. ez igy lévén, jele hogy Istentöl vagyon. de mind azon által semmit ne cselekedgyél értelmes embereknek tanáttsok nélkül. az kik arra meg tanyittanak, mikeppen lehesen követned [**124a:**] az Isten akarattyát. szüléidhez valo tiszteleted meg sértése nélkül.

Az mi pedig az világi rendet illeti. ha arra vagyon hajlandoságod, ebben szükséges az szüléid akarattyokot követned. és az ö itéletekre hadnod,[908] ki vévén ha ollyan rendben akarnának tenni, az melyben az Istent meg bánthatnád, és az jovadal ellenkeznék. vagy ha arra magadot tellyeségel alkalmatlannak üsmernéd lenni, de mind azon által magad tanáttsával ne élly, hanem más okos emberekével.

Hogy az attyák. mi képpen cselekedgyenek.

midön valamely[909] hivatalra adgyák gyermeket.[910]

Noha ezt az munkámot, az iffiak oktatásokra szántam, mind azon által gondolom hogy az attyák rosz neven nem vészik, ha valamely tanacsot adok nékik. hogy mi képen bánnyanak gyermekekel[911] midön valamely hivatalra adgyak. az melyben holtig kel maradniok. reménlem hogy kedvesen is veszik töllem, hogy ha azt magokkal el hitetik, hogy az mely szeretettel viseltetem az iffiak jovát keresnem, ugyan az is kötelez, hogy az attyákét el ne mulassam

Csak egy kevés üsmerettsége légyen is valakinek. hogy az világban. mi történik. könnyen által láthattya. az attyáknak rosz magok viseléseket. ebben az nagy dologban, mert

[908] hadnod, ⟨hanem⟩ ki vévén [*ki vévén* ⟨hanem⟩ fölé írva.]

[909] [Sorvégen:] vala [új sor elején:] lamely

[910] gyermeket [*gyermekeket* helyett? — A sor alatt és a címsor fölött lapszélességű aláhúzás van a kéziratban.]

[911] gyermekelel [Íráshiba;] midön valamely ⟨rendre⟩ hivatalra

noha azokról ne szollyak is. kik ezt az dolgot el mulattyák. és az gyermekeket akarattyokra hadgyák, azt cselekedni az mi nekik tettzik. de elegen vannak ollyanok, kik ezt nem tarttyák kevés dolognak., az mint hogy jól cselekszik de mind más képen bánnak az dologal, nem ugy az mint kéne. mivel közönségesen azt tarttyák, hogy az atyáknak kel az fioknak hivatalt választani, aztot az attyai jus is hoza magával, és ök azt jol tudgyák mi jó gyermekeknek, noha sokszor meg csallyák magokot.

Erre valo nézve, még azt az idöt nem várják hogy az gyermekek magok választhassanak. hanem ollyan[912] hivatalra szánnyák. öket,[913] az mint nekik tettzik, és mikor az idö el közelget, akor elejekben adgyák nékik szándékjokot, igyekezvén azon. hogy arra hajthassák elméjeket.

Ez még is szenvedhetö volna ha tovább nem mennének,[914] az mint nem kellene.. és hogy ha az attyák végben nem akarnák vinni szándékjokot,[915] midön láttyák hogy az gyermekek, se nem alkalmatosok. se kedvek nincsen arra az hivatalra melyben akarják öket **[124b:]** tenni. noha a[916] jo atyák az kik igazán szeretik gyermekeket ekképpen cselekesznek, nem vigyázván másra, hanem jovokra. és üdvességekre.

De sokan vannak ollyanok, kik ezekre az akadállyokra nem hajtanak. csak végben vihesék akarattyokot., ámbár lássák is gyermekeknek arra valo nagy kedvetlenségeket, de minden[917] modal azon vannak hogy végben vigyék fel tet szándékjokot, elöször csendesen bánnak, elejekben adván szépen, hogy az, az ö jovokra lészen, ha abban az hivatalban mennek, mellyet nékik szántak. ha láttyák az szép szonak kevés hasznát. az fenyegetésre fokadnak. még roszul is bánnak vélek. akarván eröszakal végben vitetni vélek, az mit szép szoval végben nem vitethettek.

[912] ollyan [*a* — *o*-ból javítva.]
[913] őket, [*ő* — *a*-ból javítva.] az mint
[914] mennének, [*nek* — *n*-je megkezdett *k*-ból javítva.]
[915] szándékjokot, [*n* — *j*-ből javítva.] [. : .] alkalmatatosok. [Elírás.]
[916] ★ a [Beszúrás, valószínűleg 1744-ben.]
[917] minden [*den* — beszúrás.]

Az illyen, az[918] okoságal, és az valásal ellenkezö cselekedet. attol vagyon, hogy az attyák másra tzéloznak. és nem az gyermekek jovára, sokszor csak az familia hasznát nézik. némelykor., mert egyik gyermekeket inkáb szeretik mint az másikát. vagy is azt el lehet mondani. hogy magokot inkáb szeretik, mint sem az gyermekeket

Azt mondám hogy az illyen cselekedet ellenkezik az okoságal. és az vallásal. ezt könnyen által láthatnák az atyák. hamagokban akarnának szállani

Az okoság meg tanyittaná öket, hogy az ember természet szerént szabad lévén cselekedetiben. nincsen ollyan hatalom az mely ötet eröltethese ollyan dologra. mely az ö jovával ellenkezik. anná[1] is inkáb ollyan allapotra, mely egész eletit tekinti.

Ugyan azon okoság meg tanyittaná öket, hogy attyák lévén, természet szerént tartoznak jovokot keresni gyermekeknek. az mennyiben töllök lehet, evel az joval pedig semmi ugy nem ellenkezik. mint öket ollyan hivatalban tenni. az mely nem nékik valo. meg valhatnák azt az atyák, hogy nem akarták volna,[919] ha az attyok ugy bánt volna vélek, valamint ök bannak gyermekekel. nagy igazságtalanság hát ugy bánni másokal. hogy ha velünk ugy bánnának igazságtalanságnak tartanok. arra is meg tanyittaná öket. hogy ugy bánnak gyermekekel. az mint ugy[920] nem cselekednének szolgájokkal. mivel nem kivánnának[921] ollyan szolgát. tartani, az ki öket, kételen, és kedvetlen[922] szolgálná. azt pedig észre nem veszik micsoda igazságtalanul bánnak gyermekekel. mivel ollyan[923] hivatalra eröltetik öket, az mellyre hajlandoságok nincsen.

[125a:] Az vallás pedig meg tanyittaná az atyákot arra. hogy nemcsak az világi[924] jovokra tartoznak gondot viselni

[918] ★ az [Beszúrás. 1744.]
[919] volna, ⟨hogy⟩ ha
[920] ugy ⟨soha⟩ nem
[921] kivánnának [*nak* — *n*-je *k*-ból javítva.]
[922] kedvetlen [*len* — beszúrás.]
[923] ollyan ⟨hivatalra⟩ hivatalra [A sor elején törölt szóalakban az ⟨i⟩ és ⟨v⟩ javítva van.]
[924] világi [*á* — *e*-ből? javítva.]

az gyermekeknek., hanem inkáb az üdveségekre, ez mindenik ahoz az élet rendihez lévén kötve az melyben akarják tenni gyermekeket. számot is adnak az[925] atyák, az gyermekek üdveségekért. ha ollyan hivatalban teszik öket, az mellyben[926] üdveségeket nem kereshetik

Arra is meg tanyittaná öket, hogy az Istennek számot adnak mind azokért az vétkekért mellyekben esnek gyermekek, ollyan hivatalban, az mellyben akarattyok ellen tétetnek, nem léven elégségesek annak végben vitelére, és hogy ha az Isten ollyan keményen meg bünteti az atyákot, midön el mulattyák vétkekröl meg inteni gyermekeket. (példa az fö pap. héli:) micsoda büntetést nem várhatnak hát magokra. ha ollyan hivatalban teszik gyermekeket. melyben az bünt el nem kerülhetik.

Arra is még meg tanyittaná öket, hogy tilttya az apostol az attyáknak, keménnyen bánni gyermekekel. hogy el ne kedvetlenedgyenek az jótól. még szorosoban tilttya nékik ollyan hivatalban tenni öket az mely miat vétkekben eshetnének,. világtalan attyák. kik olly világoson láttyátok az világi dolgokot, és olly igen meg csallyátok magatokot abban az mi az üdvességteket illeti. leheté hogy mind ezekre fel ne nyisátok szemeteket, és hogy az nagyra vágyás, az haszonnak keresése. kedviért ollyan roszul bánnyatok azokkal., az kiket az Isten. és az természet parancsollya szeretni, és azért hogy valamellyiket az gyermekeitek közül az világban elö vihesétek, az hol talám el fogja magát veszteni, az többinek veszedelemre teszitek üdveségeket.[927] az mellyekel minden bizonnyal az magatokét is el vesztitek

Ugyan. az a vallás, ha jol meg akarják visgálni, meg tanyittaná öket, hogy erre az három fö rendre., az papságra, szerzeteségre, és az házaságra, soha ne kénszerittsék gyermekeket,. semmi féle, uton modon.

Az mi az egy házi rendet illeti, azt meg tudhattyák. hogy senkinek abban nem kel lépni, ha az Istentöl arra nem hivatalos. az mint azt meg mondgyuk ide aláb, és hogy az attyák kik ebben az rendben teszik gyermekeket.

[925] az [z — hosszú ſ-ből javítva.]
[926] az mellyben [Első *l*—*z*-ből javítva.]
[927] ★ üdveség⟨te⟩eket. [*eket* első *e*-je a törlés fölé írva. 1744.]

hivatal nélkül. ellene állanak az Isten rendelésinek. és veszedelemre tészik, gyermekeknek üdveségeket. azok kik ebben **[125b:]** az rendben[928] mennek, arra köteledzik magokot. hogy holtig az tisztaságot[929] meg tarttyák. az egy házi imádságokot minden nap el mondgyák. és szenteb életet élnek, mint sem az világban éltek. ezekre pedig az magok és nem az mások akarattyokbol, kel kötelezni magokot. mivel az attyáknak nincsen hatalmokban arra kötelezni gyermekeket. és ha azt el követik, számot adnak Isten elöt mind azokért az vétkekért az mellyeket követnek az ö gyermekek. ez ellen az hivatal ellen

Hasonlot mondok az szerzeteségröl, vagy még többet is. mert ebben harom féle fogadást tesznek. az tisztaságnak holtig valo meg tartását, szegénységet. és[930] engedelmeséget,. csak akor is kéne rettegni az attyáknak. és az anyáknak, midön láttyák gyermekeket ezekre adni magokot szabad akarattyokbol, hát még annál is inkáb mikor ök kénszerittik erre az rendre, azt pedig még vagy fenyegetésel. igérettel, vagy más egyéb modal. leheté kegyetlenebül banni az gyermekekel., mint illyen kemény,[931] és nehéz dologra kötelezni holtig. és az kárhozatnak csak nem bizonyos veszedelmiben tenni öket.

Az mi az házaságot illeti. az atyáknak nincsen arra hatalmok. hogy arra kötelezék gyermekeket. arra még keveseb vagyon. hogy valakit akarattyok ellen vétessenek el vélek. mert ez ollyan szövettség az két rész közöt. az melyhez. tellyeségel szükséges az szabadcság, és az szeretet. és mivel hogy annak holtig kel tartani, hogy ha az szeretet hellyet. gyülölség vagy ellenkezö természet vagyon, az illyen nyomoruságos szövettség lenne, sok szomoruságal is járna, az mellyet csak azok üsmernék, az kik azt probálnák .. az Istennek átka is szállana az ollyan[932] attyákra, és anyákra, kik okai az illyen rosz házaságnak.

[928] rendben [*d* — beszúrás.]
[929] ★ tisztaságot [*got* — sorvégi margóra írva. 1744.]
[930] és ⟨alázatoságot.⟩ engedelmeséget,.
[931] kemény, és nehéz [*k* — *n*-ből javítva.]
[932] ollyan [*a* — *o*-ból javítva.]

Nem végezném el beszédemet. ha erröl bövebben akarnék szolni., az mit már mondottam, elegendö azoknak. kik figyelmeteségel akarják olvasni. kérem azért az atyákot. hogy arrol meg emlékezenek., hogy keresztények. és azt kel követniek. az mit az vallás ád elejekben. ezekre vigyázanak

Elöször hogy az atyák[933] nem tellyeségel valo urok az gyermekeknek. hogy azt cselekedhesék vélek az mit akarnak, és hogy az mely hatalmok van rajtok aláb valo az Istenénél. az ki is teremtöjök [**126a:**] és elsö attyok nékik.

Másodszor: hogy az atyák midön valamely hivatalra szánnyák, az gyermekeket. vagy is szabadcságot adnak nékik az választásra, mindenek felet az lelki jovokra vigyázanak. és az ö üdveségeket tekinttsék

Harmadszor. arra vigyázanak hogy ebben az választásban az Isten akarattyát tekinttsék, mert sokszor ha az gyermekeknek. valamely hivatalhoz kedvek nincsen. jele az, hogy az Isten arra nem hitta öket.

Negyedszer hogy ne kénszerittsék gyermekeket. se egy képen. se más képpen. akarattyok ellen. azt hivom egy képpen valo[934] kénszerittésnek, midön az atya kérelemel. és igérettel tészi valamely hivatalban gyermekit. az ki nem néki valo., vagy is mikor azt mondgya néki, hogy nem erölteti,. válaszon magának, de azután semmit nem cselekedhetik ö érette. az illyen nem tellyeségel valo kenszerittésé?

Ötödször hogy meg tarttsák az gyermekekhez valo szeretetekben.[935] mind az nekik valo adományban, az egyenlöséget. és azt azért. mert az külömböztetés az Istennek nem tettzik, es aval irigségeket is okoznak az gyermekek közöt. hogy ha pedig valamely jó ók viszi öket arra, hogy az egyikével töb jót tegyenek, mint sem az többivel, nagy mértékletesegel kel azt cselekedniek, és ollyan formán hogy az többinek károkra ne legyen. mert az illyenekért, sok izetlenségeket. veszedelmeket látunk az familiában, az mely-

[933] atyák ⟨te⟩ nem tellyeségel
[934] valo ⟨∫⟩ kénszerittésnek,
[935] szeretetekben. ⟨az egyenlöséget.⟩ mind [. . .] az egyenlöséget.

böl ki tettzik. hogy az Isten nem hadgya jová, hogy az atyák egynek[936] inkáb kedveznek. mint az többinek

Kérem azért az attyákot, és az anyákot, kik ezt fogják olvasni, hogy ezt az nagy dolgot jol meg visgállyák, mert ez, mind magoknak. mind pedig gyermekeknek. üdveségekben jár

kilentzedik Resz

Az életnek. külömb külömb féle rendeiröl,
és elöször az egyházi rendröl.

Hogy jobban lehesen végezni arrol az rendröl, mellyet választanod kel. szükséges hogy öket elödben tegyem. és meg mondgyam mire kel vigyáznod

[126b:] Az egy házi renden kezdem el. azért ha az van az elmédben. három dologra kel vigyázni

1. Hogy micsoda nagy rend legyen az. micsoda kötelességei vannak annak. és micsoda veszedelemel jár.
2. Szükséges hogy erre hivatassál
3. hogy micsoda keszülettel kel ahoz lenni

I Articulus

Az egy házi rend köteleséginek. és veszedelmes
voltának nagyságárol.

Elöször. meg kel azt gondolnod, hogy ollyan rendet akarsz magadnak valasztani, az mely nagyob és eléb valo az vilagi rendek közöt. ez az rend[937] leg inkáb is közelit az Istenhez., rendeltetvén azért az Istentöl. hogy közben. járo legyen ö közötte, és az emberek közöt, az által is közli magát nékik. az kristus jesus. arra bizta az mi leg drágáb, ugy mint, az ö beszédinek prédikálását, az szenttségeknek[938] szolgaltatását, az ö anyaszent egyházának. igazgatását. és az lelkeknek üdveségit. mellyeket szent vérivel váltotta meg. ennek az rendnek hivatallyai. sokal fellyeb haladgyák az angyalokét, az kik is ahoz. nagy tisztelettel vannak. óh Istenem.! fiam micsoda meltoság ez!

[936] egy⟨ik⟩nek

[937] rend [*e—o*-ból? javítva.]

[938] szenttségeknek [Első *k—g*-ből javítva.] szolgaltatását, az ö ⟨szent⟩ anyaszent egyházának.

De ámbár ez az rend ollyan nagy légyen is. mind azon által nem kel[939] az egyházi embereknek valamely dicsöséget tulajdonittani magoknak., söt még inkáb féllyenek, és rettegjenek. mert mennél nagyob, annál nagyob dologra is kötelez.

1. Igen nagy szenttséget kiván töllök, szenteknek is kel lenniek. mert az Isten mondgya. *hogy az kik én hozám közel vadnak. azokban meg szenteltetem.**. *legyetek. szentek. mert én szent vagyok..* *levit 10.

Es nem csak ollyan különös, és[940] titkoson valo szenttségel kel lenniek, mint az töb kereszténveknek. hanem ollyan szenttségel. hogy például, legyenek, és vilagosittsanak másoknak, rendeltetvén arra, hogy mind cselekedetekel. mind beszédekel világosittsanak. ugyan azért is mondotta nékik az kristus. *ti vattok ez világnak világosagi. ugy fénylék az ti világoságtok az emberek elöt,* [**127a:**] *hogy lássák, az ti cselekedeteteket., és dicsöicsék, az ti mennyei attyátokot* *Matth. 5.

Az tridentinumi concilium., igen szépen mondgya erröl. *hogy semmi másokot ugy nem oktat az buzgoságra. és az Isteni szolgálatra. mint azoknak élettyek, és példájok, kik az Isten szolgálattyára szentelték magokot. szükséges azért. hogy azok az egy házi emberek az kiket az ur arra hivut, élettyekben,*[941] *és szokásokban ugy visellyék magokot., hogy köntösökben, járásokban. beszédekben, és mindenben meg lássék. hogy magok rea tartok. csendesek. és hogy az vallásnak dolgaival tele vannak, és hogy kerüllyék azokot az fogyatkozásokot, kik noha kevesek másokban. de ö bennek nagyok volnának,. ugy hogy magok viselésekért. az egész világ tisztelettel, és becsülettel legyen hozájok** *Concil. trid. sess. 22. Cap. 1.

Az második kötelesége az egyháziaknak. az hogy, munkálkodgyanak az lelkeknek üdveségiben. mivel erre az végre rendeltettek, micsoda csufos dolog[942] azt gondolni. hogy erre

[939] ★ kel [Beszúrás. 1744.]

[940] [A kéziratban:] et

[941] élettyekben, ⟨ugy visellyék magokot⟩ és szokásokban ugy visellyék magokot.,

[942] dolog [*l*—*g*-ből javítva.]

csak az plebanus tartozik[943] holot aval minden egyházi ember tartozik. szent gergely mondgya. *hogy jol meg kel azt fontolniok. micsoda vétkes dolog légyen, az munkáért valo jutalmat el venni munka nélkül*∗

∗S. Greg. hom. 1. in evang.

Szent bernárd erröl rettentö dolgot mond. hogy az itéletkor meg hallyák ollyan népnek panaszit, és siránkozásit. kik vádolni fogják az egyházi embereket az Isten széke elöt. azért hogy meg csalták öket. jovokbol éltek, nem munkalkodván lelkek üdveségeken. vakságban vezették öket, nem hogy az örök életre vezették volna, hanem az örökké valo veszedelemben vetették öket∗ oh édes fiam

∗venient venient ante tribunal christi. audietur populorum querela gravis accusatio dura quorum vixere stipendiis, nec diluere peccata quibus facti sunt duces caeci. fraudulenti mediatores.
S. bern. in declamatio.

olvasad figyelmeteségel ennek az szentnek mondasit az egyháziaknak köteleségeiröl

Ezen két nagy köteleségekböl. két nagy veszedelem származik az egyik az. midön el távoznak attol az szenttségtöl. mellyet kiván ez az rend. és világi szokásokot vesznek magokban. de még inkáb, mikor az[944] ollyan egyházi embereket követik. kik ehez az rendhez nem illendö életet élnek. az második az hogy, abban az közönségesen valo resttségben esnek, melyel mulattattya vélek azt az munkát. az mellyre rendek kötelezi öket, és vétkeseké tészi öket az Isten elöt.

[127b:] Mind ezekhez azt is hozá kel adni, hogy[945] az egyházi emberek az jövedelmeket nem csak rosz helyre. demég[946] szükségeken fellyül valora is nem költhetik halálos vétek nélkül. annál is inkáb az magok gyönyörködtetésekre. vendégségre. köntösökre, házi ékeségekre, meg pedig arra sem hogy az attyafiait meg gazdagittsa., vagy hogy kinttset gyüjttsenek, mert azért az Isten átka szállana az ollyanokra mind ezek meg vannak tiltva azoknak. kik egyházi joszá-

[943] ∗ tartozik ⟨hogy⟩ holot [*zik* — sor előtti margóra írva; törlés az új sor elején. 1744.]
[944] az [Beszúrás.]
[945] hogy [*o*—*a*-ból javítva; *y* — sor alatti beszúrás.]
[946] demég ⟨mikor⟩ szükségeken

gokot birnak. ha nem az mi meg marad az magok szükségitöl, az szegényekre költtsék. és más egyéb Isten dicséretire valo dolgokra

II Articulus

Az egyházi rendre valo hivatatásrol

Mivel hát az egyházi rend ollyan nagy és szent., szükséges arra az Istentöl hivatatni, valamint az apostol mondgya. *hogy senki nem*[947] *veszi ö magának az tiszttseget, hanem az ki hivattatik az Istentöl miképpen az ááron.* ✳ valamint hogy az kristus is. nem maga magát tette pappá. hanem az attyától hivattatot arra. ✳hebr. 5.

Szükséges hát hogy az Istentöl hivatassál az papi rendben. az kristus példájára valo nézve, szégyenelni kéne azoknak. kik vakmerö képen mennek ebben az rendben

kedves fiam meg láthatod ebböl micsoda figyelmeteségel kel azt meg visgálni, hogy ha hivatattálé arra. ha az egyházi rend van az elmédben, ezekre vigyáz. meg kel üsmerni ha az egyházi rendhez valo indulatod és hajlandoságod, az Istentöl vané. ha ö tölle vagyon. arra hivattatol, de ha nem tölle vagyon. az ördög mestersege. az ki is az egyházi rendre vonszon. hogy abban el veszittsen

Hogy pedig meg üsmérhesed ha indulatod az Istentöl vané, két dolgot kel meg visgálni. elöször. hogy micsoda szándék viszen arra az rendre. másodszor ha alkalmatos vagyé arra

Az mi az szándékot illeti, ha az rosz, az bizonyos hogy akaratod nem az Istentöl vagyon. mivel tölle rosz nem jöhet akaratod pedig rosz, ha ez végre kivánod. hogy abban könnyebben élhess. csendeségben, heverésben. kedveségben, hogy pénzt gyüjthes. hogy [**128a**:] az emberektöl tiszteltesél, és becsültesél. mind ezek az indulatok roszak lévén, ha valamellyike ezek közül benned meg van., nem Istentöl van szándékod, hanem az ördögtöl. szent bernárdnak ezekböl az szép szavaibol meg tanulhatod ezt az igazságot. *az bizonyos. és kéttség nélkül valo dolog, hogy mind azok, kik a egyházi rendben az becsületet, gazdagságot, vagy az élet gyö-*

[947] nem nem veszi [Sorvégen és új sor elején.]

nyörüségit keresik. egy szoval vagy az kik az magok hasznokot keresik. és nem az kristus jesusét. nem az Isteni szeretettől vezettetnek erre az rendre. hanem az rosz kivánságtol, mely az Isten ellen vagyon. és az mely gyükere minden rosznak.∗.

∗universos in ordinibus. ecclesiasticis honorem. quaerentes proprium. aut divitias. aut saeculi voluptates. postremo quae sua sunt non quae jesu christi. manifeste prorsus et indubitanter non ea quae ex deo est charitas. sed aliena a deo. et omnium radix malorum cupiditas introducit. S. bern in declamat.

Szükséges hát hogy jo legyen szándékod. és hogy jó lehesen erre az két végre vigyáz. az lelked meg szentelésire, és az felebaratod üdvességire legyen. szükséges hát fel tenni magadban., hogy ebben az rendben, szent és jó életet fogsz élni, és hogy munkálkodol mások üdvességin, minden tehettségedel. valamint sz. bernárd mondgya. hogy az, a ki az egyházi rendben szándékozik. annak el kel magát vonni az világtol[948] és ugy közeliteni magát az Istenhez. tökelletes tiszta elmével, és testel, hogy meg vilagosittasék tölle. és munkálkodhasek az maga, és az felebaráttya üdvesegiért. az imádságra, és az oktatásra adván magát∗

∗ibid.

De még nem elég az jó szándék, az egyházi rendhez, meg kel azt is visgálni, ha arra alkalmatos vagyé., három féle fogyatkozás tészi pedig az embert arra alkalmatlanná, az mely az elmében, az akaratban. vagy az szokásban találtatik. az testi fogyatkozásokrol nem is szollok. noha vannak. ollyanok. az mellyekért egyházi nem lehet lenni., az elmenek fogyatkozása, mikor tompa. ostoba. kemény, tudatlan, az illyen elmejü ember, lehetetlen hogy vegben vigye az egyházi hivatalokot.

Az mi az[949] szokásban valo fogyatkozásokot illeti, az mely ember az rosz erköltsben élt. vagy az kiben még valamely meg rögzöt szokások vannak. mint az tisztátalanság. részegség. esküvés, boszu allás. fösvenység. az illyen el ne hitese magával hogy alkalmatos legyen. se hogy az Isten hitta volna az egyházi rendben. hogy ha csak meg nem jobbitotta életét. és el nem hadta rosz szokásit

[948] ★ világtol [*tol* — soreleji margóra írva, elválasztás után. 1744 ?] és ugy közeliteni magát [*magát* — beszúrás. 1744.]

[949] az ⟨fogyatk⟩ szokásban valo fogyatkozásokot

III Articulus

Hogy micsoda készülettel kel lenni az egyházi rendhez

[128b:] fiam ez az harmadik[950] dolog, az mellyet jol meg kel visgálni. ha ehez az rendhez van kedved, mert sokszor történik, hogy azok. kik erre az rendre szándékoznak., nem hitetik el magokal, hogy erre tiszta és szent élettel kel keszülniek még joval az elöt. hogy abban mennyenek. mivel az keszületlenségtöl vagyon. hogy meg gyalázak az egyházi rendet. élvén abban hasonlo életet, mint az elöt.

fiam hogy jol meg értethesem veled, csak azt kel elödben tennem. hogy micsoda szent rend legyen ez. hogy ha pedig ollyan nagy és szent., abbol következik hogy szent élettel is kel ahoz készülni, és azok meg vetik, és meg gyalázák ezt az rendet. ha rosz szokásban lévén, még is ebben az rendben mennek. és magokot is az örök veszedelemre vetik.

De hogy el hitethesem veled. micsoda szükséges ehez jol készülni, elödben adom az sz. attyáknak ez iránt valo tanitásit.

Az nagy szent gergely azt mondgya. *hogy az*[951] *rendben, rendel kel fel menni, és hogy az. veszedelmit keresi, az ki valamely magos helyre akarván mászni. el hadgya az arra vivö garádicsokot. és az leg meredekeb helyt akar fel menni.*∗

∗ordinato ordines ascendendum est. nam casum appetit qui ad summa loci fastigia post positis gradibus. per abrupta quaerit ascensum. S. greg. lib 7. epist 18. 21.

azután hozája adgya., valamint hogy nem jó az nyers fa az epületre, mivel ha nyersen tészik arra. nem hogy azt meg tartaná, de még le ronttya. hasonlo képen nem kel bé venni ebben az rendben azokot, kik csak ujontában tertek ki az vétkekböl, hogy ha csak meg nem jobbittyák magokot sok ideig valo penitentzia tartásal.

Szent hieronimus azt mondgya az egyházi rendröl. hogy jaj annak, ki abban menyegzöi ruha nélkül megyen. azért minek elötte abban mennyen., probállya meg ki ki magát. *mert az egyházi méltoság nem tészi az embert kereszténvé, se jo erkölcsüvé.*∗

[950] harmadik ⟨árticulus⟩ dolog, az mellyet jol meg kel ⟨vigás⟩ visgálni.

[951] az [Beszúrás.]

* vae homini illi qui non habens vestem nuptialem ingreditur ad coenam. nihil super est,[952] nisi ut audiat, amice quomodo huc intrasti. probet se unusquisque. et sic accedat. non facit ecclesiastica dignitas christianum. S. hier. epist 1.

Szent tamás azt az külömbségit teszi. az egy házi rendek. és az szerzetes rend közöt, hogy az szerzetes rendhez. nem ollyan szükséges még az elöre jo erkölcsben valo élet., az mint szükséges az egy házi rendhez. *mert az egyházi rend, még elöre valo szentcséget kiván. mely nem szükséges az szerzetes rendhez. mivel azért.* **[129a:]** *rendeltetet, hogy abban lehesen meg nyerni az szenttséget**.

*s. thom. 2. 2 quaest. 89. art 1. utrum qui non sunt exercitati in praeceptis. debeant ingredi[953] religionem.

Mind ezek világosok. de halgasad mit mond az tridentinumi Concilium. ez az szent Concilium minek utánna el végezte[954] volna hány esztendös korban kel az egyházi rendben menni, azt mondgya. *hogy ámbár ez az idö szükséges legyen is, de abbol nem következik hogy bé vegyék azokot kik azt az idöt el érték, hanem csak azokot, kik arra méltok. és az kiknek jol meg probált élettyek öregség hellyet vagyon.**

*Sess. 25. Cap.[955] 12.

Mind ezek után nem lehet abban kételkedni. hogy micsoda szükséges legyen az egyházi rendhez valo keszület. de inkáb azon kel szánakodni hogy micsoda roszul vigyáznak erre. ne esél fiam ebben az vétekben. hanem ahoz jol keszüly. és ezeket kövesed.

IV Articulus.

Ennek az résznek. be fejezése.

Ezekre az fő dolgokra kel hát vigyázni annak. ki az egyházi rendben igyekezik. azért ha arra van szándékod. végy magadnak bizonyos idöt, és azon idö alat. 1. sokat imádkozál. és gyakorta gyonnyál. és communikály. 2. olvasad. és elmélkedgyél azokrol figyelmeteségel. az mellyeket mondottam az egyházi rendröl. fontold meg jol annak nagyságát, és szenttséges voltát, köteleségeit. hogy meg láthassad. ha azokot végben vihetedé, és veszedelmit. hogy azt el kerülhesed. visgáld meg, minden hizelkedés nélkül, micsoda

[952] super est, ⟨ut audiat.⟩ nisi ut audiat,

[953] ingredi ⟨in⟩ religionem.

[954] el vége⟨z⟩zte [z ⟨z⟩ fölé írva, mert az előbbi z helyén összefolyt a tinta.]

[955] Cap.12. [*a* –*q*-ból javítva.]

indulat vezet arra ha valami ollyan benned nincsené, az mi aval ellenkeznék. 3. tarcs tanacsot valamely okos szent életü egyházi emberel. az ki néked meg mondhasa mire kelesék vigyázni. meg is üsmértetvén veled, ha arra alkalmatos vagyé.

Hogy ha sok végezésed után. ugyan csak abban az rendben akarsz menni. készüly ahoz ugy az mint kivántatik. tiszta és szent élettel. és minek utánna már magadban el végezted volna. két dologra[956] vigyáz.

1. Adgyad magadot tellyeségel az áitatoságra, az vétket ke-[**129b:**]rüllyed.,[957] rosz indulatidot meg zabolázad., rendeletlen hajlandoságidot. meg jobbittsad, az kereszténi jo erkölcsökben foglallyad magadot. az tisztaságban. alázatoságban. szemérmeteségben., kerüllyed az világi rosz szokásokot. és társaságokot, gyakorollyad az szenttségeket. jó könyveket olvass. mindenek felet[958] az uj testamentumot. és ollyanokot, kik az egyházi rendnek köteleségire tanyitanak.

légyen mindenkor az szemed elöt sz. hieronimusnak ez az szép mondása. *élly olly szentül az klastromban. hogy meg érdemellyed az clericuságot. és hogy az vétekel meg nem mocskositván iffiuságodot. az kristus jesusnak oltárához járulhas tökélletes tisztaságban.** ezeket fiam jol meg gondold. mert ez neked szól.

*ita age, et vive in monasterio, ut clericus esse merearis. ut adolescentiam tuam. nulla sorde commacules, ut ad altare christi quasi de thalamo virgo procedas.
S. hier epist ad rusticum.

2. készüly ehez az rendhez. jó erkölcsü élettel. de szükséges hogy az szorgalmatos tanulásra adgyad magadot, hogy alkalmatos lehes az Isten szolgálattyára. ebben az rendben. erre lelek szerént tartozol. mert azt el mulatván. érdemetlené tennéd magadot. az magad hivatallyára. *mert az Isten. ki veti azt az papságbol. az ki meg veti az tanulást** de még töb, mert számot adcz az Istennek mind azokért az vétkekért. mellyek az te tudatlanságodtol jönek. *osiae 4.

Az anyaszent egyházban semmi nem okoz nagyob roszat. mint az papoknak., tudatlanságok. az, az oka az nép meg

[956] két dolog vigyáz. [Íráshibából elmaradt a *ra* rag.]
[957] ke[129b:]⟨/⟩rüllyed.,
[958] * felet [Beszúrás. 1744?]

romlásának. az lelkek veszedelmének, lehetetlen hogy az mely egyhazi ember tudatlan. hogy az rest, és henyélö is ne legyen., mert mivel tudatlan, az tanulást is nem kedvelheti. az henyélés pedig, az vétekben veti. ezt minden nap láttyuk. de ámbár rosz erkölcsü ne lenne is. de az henyéllés vétek az papban.

Hát még az nép iránt micsoda sok rosz. következik. az egy házi embernek tudatlanságáért. mivel alkalmatlanok[959] hogy munkálkodhasanak az lelkek üdveségiben. az népnek tölle nem is lehet semmi segittséget venni az lelki dolgokban. nem is lehet azt[960] meg fogni, mennyi lélek vész el az papok tudatlanságok miat. szent bernárd mondgya. hogy az anyaszent egyház nagy szomoruságal szánnya: micsoda veszedelemben vannak az ollyan **[130a:]** lelkek. mikor az pasztor nem talál legeltetö helyt juhainak., mikor az vezetö. nem üsméri az üdveségnek uttyát. sem az szolga. az ö urának akarattyát.∗

∗quid enim periculi sit ubi non invenit[961] pastor. pascua. dux ignorat. itineris viam. servus nescit domini[962] voluntatem. ecclesia quotidie multipliciter. et miserabiliter experitur. s. bern. in declamationibus.

Oh édes gyermekem visgáld meg jol ezeket. és rettegj. attol hogy tudatlanságod oka ne legyen az lelkek[963] veszedelmének. az kik az kristus jesus drága szent vérin váltattak meg. hanem adgyad magadot tellyeségel az egyházi rendhez. valo tanulásra. és arra czélozz, hogy magadot alkalmatosá tehesed az Isten szolgálattyára abban az rendben. az melyben hivut téged.

Egy szoval midön ehez az rendhez készülsz,. az szemeid elöt legyenek. szent ágostonnak ezek az szép szavai. az ki tanácsot adván egy jó akarojának. azt mondgya., *mindennek elötte arra kérlek, hogy az te jó erkölcsü okoságodal. gondold meg jól. hogy nincsen semmi ez életben. és fö képen az mostani idöben. könnyeb, és kedveseb az emberek elöt mint egy püspöknek, egy papnak. vagy egy diaconusnak hivatallya.*

[959] alkalmatlanok ⟨az⟩ hogy
[960] ∗ azt [*t* — későbbi beszúrás. 1744?]
[961] non invenit⟨ur⟩ pastor.
[962] d̃oni
[963] az lelkek ⟨sz⟩ veszedelmének.

hogy ha abban csak kedvek szerént akarnak járni. de Isten elöt annál nincsen nyomorultab. keserveseb. és kárhozatosab., ismét nincsen semmi ez életben. és föképen az mostani idöben nehezeb, sullyosab. és veszedelmeseb. mint egy püspöknek, egy papnak. egy diaconusnak hivatallya. hogy ha azt ugy viszik végben az mint kivántatik. de meg annál nincsen boldogab Isten elöt.∗

∗ ante omnia peto ut cogitet religiosa prudentia tua. nihil esse in hac vita et maxime hoc tempore facilius et levius et hominibus acceptabilius episcopi. presbyteri diaconi officio. si perfunctorie at adulatorie res agatur. sed nihil apud deum miserabilius et tristius et damnabilius item nihil esse in hac et maxime hoc tempore difficilius, laboriosius et periculosius episcopi aut presbyteri aut diaconi officio, sed apud deum nihil beatius[965] si eo modo militetur quo noster imperator jubet. S. Augst epist 184.

Tizedik Resz

Az szerzetességnek rendiröl

Az. egyházi rend után. már az szerzetességnek rendire jövök az melynek is választása. nem aláb valo keppen jár. az elsönél.

Igen dicséretes az jó szerzetes. az ki is mindent el hagyván.[964] egyébre gondgya nincsen, hanem hogy az Istennek tessék, az békeséges türésnek. és az alázatoságnak végben vitelével, élvén az ö eleiben adatot rendnek meg tartásában. és távul az világi gondoktol. hogy magát tellyeségel az igazán valo tökélleteségnek[966] tanulására adhassa.

De meg ellenben. igen szomoru. állapot, és szánakodásra mélto **[130b:]** az ollyan szerzetes., az kinek csak az ruhája szerzetes. és az ki távulab vagyon az tökélleteségtöl. akár mely rosz életü világi embernél. az ki még az világot. és az világi dolgokot szereti. az kiben uralkodik az kevélység. irigység. nem is beszéllek azokrol. kik csak könnyen menvén az szerzetben. és az Isten akarattya nélkül, azután holtig valo nyomoruságban, és szomoruságban estek.

Hogy jol lehesen ezt az rendet választani, ahoz két dolog kivántatik. elsöben azt jol meg kel üsmérni, az az. hogy mi légyen az, annak micsoda köteleségei[967] és veszedelmei van-

[964] el hagyván. ⟨egyeb⟩ egyébre [Törlés a sor végén.]

[965] nihil ⟨beatius⟩ beatius [A margónál belement a szövegrész tükrébe, azért törölte a szót.]

[966] tökélleteség⟨el⟩nek

[967] köteleségei ⟨vannak.⟩ és veszedelmei vannak.

nak. másodszor. azt jol meg kel tudni micsoda modal kel arrol végezni, és azt meg üsmerni. hogy ha arra hivatalos vagyé.

I Articulus

Hogy mi légyen az szerzetes rend. annak micsoda köteleségei hasznai, és veszedelmi vannak.

∗status[968] religionis est exercitium quoddam ad sanctitatem assequendam 2. 2. quaest 169 art 1

Az szerzetes rend. sz thamás szerént, az szenttségre[969] valo menetelért rendeltetet. de nem az külsö képpen valo szenttséget kel érteni, mely csak az köntösben, és az külsö cselekedetekben állyon. hanem az belsö képpen valo szenttséget. az mely az lélek meg szentelésiben állyon. az pedig ugy leszen meg, hogy ha minden rosz kivánságit meg zaboláza. az rendeletlen szeretetet el hadgya. magát meg fosztya az teremtet állatokhoz., és az magához valo szeretettöl. az Istenhez kapcsollya magát szeretettel. ugyan azért is hadgyák el az világot. hogy keveseb akadállyal, és egész szabadcságal foglalhasák magokot az Isten szolgálattyában. ugyan azért is mondanak ellene az világi jóknak. és gyönyörüségeknek. nem csak belsö képpen, valamint minden keresztények tartoznak aval. hanem külsö képpen is. hogy az Istennek adhassák tellyeségel magokot.

2. Ennek az rendnek köteleségei igen nagyok. mert az tökelletes tisztaságnak, és szegénységnek meg tartására kötelez, nem csak hogy ez földön ne birjon semmi jószágot, hanem még az maga akarattyától is meg foszsza magát. csak az elötte valojának követvén akarattyát. meg tarttsa az szabot rendet. és belsö képpen[970] legyen **[131a:]** szenté. követvén az keresztényi jó erkölcsöket.

3 Mint hogy ennek az rendnek köteleségei nagyok. azért is vannak nagy hasznai. valamint sz. bernard mondgya. *hogy az szerzetben az ember tisztábban éll. nagyob vigyázással jár. az mennyei kegyelemnek harmattya reája gyakrabban száll. bátrabban nyugszik keveseb félelemel hal meg, hamaréb tisztittatik meg az más életben. és böveb jutalmat is veszen az égben∗.*

[968] ★ [A latin idézet későbbi beírás lehet, mert a tinta színe eltérő, sötétebb. 1744?]

[969] szenttségre [*n* — beszúrás.]

[970] belsö képpen ⟨sz⟩ legyen szenté.

*nonne haec religio, sancta, pura. et immaculata. et homo vivit purius cadit rarius surgit velocius incedit cautius. irroratur frequentius, quiescit securius. moritur fiducius. purgatur licitus. praemiatur Copiosius S. bern. homil. de verbis Domini.[972]

de ez ollyan szerzetröl értetik, az mint maga mondgya. az mely szent. tiszta, és[971] szeplötelen, az mellyet szentül visznek végben. és az melyben. az belsö képpen valo szenttségért munkálkodnak.

Hogy ha ennek az rendnek az hasznai illyen nagyok, veszedelmi annak nem aláb valok. sz. bernárd hármat hoz elö.

Az elsö az kevélység. és az maga hittség. ez ollyan könnyen szijja magát akár mely jó cselekedetekben is, hogy nehéz észre venni.*

*timendum enim periculum triplex id est ne forte aut aequare se alteri aut respicere retro. aut certe in medio ponte stare seu residere quis velit. s. bern. serm. de tribus ordinibus.

Az második veszedelem midön hátra néznek, hogy viszá mennyenek az világban.

Az harmadik veszedelem., midön szorgalmatlanul viszik végben ennek az rendnek hivatallyait. mert ez ollyan ut, mondgya[973] ezaz szent az melyben vagy elöre. vagy hátra kel menni, mert az ki abban meg áll., sok rendeletlenségben esik. és az szerzetes köntösben. világi életet fog élni.

Az elsö veszedelem attol vagyon. hogy az szenttséget külsö képpen intézik., ugy itélnek magok felöl valamint külsö képpen vannak, nem vigyázván arra, hogy az szenttség, az léleknek. jó erkölcsiben, és az tökélletes alázatosságban áll. az masodik, és az harmadik veszedelem[974] gyakrabban attol vagyon. hogy gyakorta társalkodnak az világiakkal.[975] holot az szerzeteseknek az igen ártalmas. valamint sz. bernárd mondgya.* és sokszor attol vagyon[976] hogy nem hivattattak erre az rendre.

[971] és [∫ — *t*-ből javítva.]

[972] Dni.

[973] * mondgya [*a* — későbbi beírás, valószínűleg 1744-ben.] [. . .] sok [:sorvégén; új sor elején:] sok

[974] veszedelem ⟨gyak⟩ gyakrabban [Törlés a sor végén tollhiba miatt.]

[975] az világiakkal. ⟨az⟩ holot az [Törlés a sor elején.]

[976] * vagyon [Beszúrás. 1744?]

*necesse est ut quisque religiosus si salvari desiderat saeculum contemnat et sese intra monosterii Claustra concludat. S. bern. lib de modo bene vivendi serm. 66.

fiam ezeket kel hát meg gondolni ha szerzetes akarsz lenni. meg mondom hát néked micsoda rendet kel tartani és miképpen lehesen meg üsmérni. ha arra hivatalos vagyé.

II Articulus

Hogy miképpen lehesen meg üsmérni az szerzeteségre valo hivatalt.

[131b:] Elöször, hogy ha éresz valamely indulatot ehez az rendhez, azt kine vessed az elmédböl. mert ugy lehet hogy az Istentöl vagyon. se mindgyárt arra ne álly. mert emberi indulatbol is lehet. hanem belsö képpen kel meg visgálni ha Istentöl vagyoné. mert ha ö tölle vagyon engedelmeskedni kel. de ha nem tölle vagyon. semmit nem kel cselekedni.

K. Hogy lehesen hát azt meg üsmérni?

F. fiam végy magadnak egy darab idöt. az melyben ebben az nagy dologban foglalatoskodgyál.. és négy dologra vigyáz

1. vond el magadot azoknak társaságoktol. kik az szerzeteséget jovallyák. az oka ennek világos. mert[977] valamég arra ingerelnek. addig meg nem üsmérheted ha az Istentöl vagyoné arra hajlandoságod. vagy az emberek jovallásából. És noha az Isten az emberek eszköze által ád némelykor jó szándékot mi belénk. de mint hogy az ritkán vagyon, hogy azt meg tudhasad ha az emberek jovallása az Istentöl vagyoné. abban nincsen bizonyosab mod., mint hogy távozál el egy ideig másoktol. és csak az Istent halgasad. figyelmezvén arra. hogy belsö képpen mit fog néked mondani. valamint az propheta mondgya. *audiam quid loquetur in me dominus. meg halgatom mit fog az ur én bennem mondani** *psalm. 48.

2. kérjed szorgalmatoságal meg mutatni néked akarattyát. tarttsa meg indulatodot ha ö tölle vagyon. és vegye el[978] ha nem tölle jö,. mondgyad néki mint sz. péter *uram ha te vagy, parancsollyad had mennyek hozád.** mutast meg néki hogy kész vagy az halgatásra az iffiu samuellel *beszély uram* *matth. 14

[977] mert [*mért*ből javítva az ékezet áthúzásával.]
[978] vegy e⟨l⟩ el

mert halgat téged, az te szolgád∗ és sz. pállal. uram mit akarsz. hogy cselekedgyem?∗. ∗1 reg. 15 ∗act. 9.

3. visgáld meg jol az következendö dolgokot. 1. az köteleségeket. hasznait, és veszedelmit az szerzetes rendnek. az mellyekröl már beszélettem.

Micsoda szándék vezet erre az rendre. mivel annak nem más-[**132a:**]nak kel lenni, hanem hogy az világot el hadgyad. és penitenciát tarcs. magadot belsö képpen meg szentellyed, kövesed[979] az kereszténi jó erkölcsöket. nézd meg ha ezé indulatod, magadnak nem hizelkedvén. mivel ha más indulat vezet erre az rendre., szándékod nem az Istentöl vagyon. visgáld meg ha arra alkalmatos vagyé. nincsené valami ollyan benned mely ez rendel ellenkeznék. nyavalyás[980] nem vagyé. álhatatos elméd vané. mert az változo és álhatatlan elme alkalmatlan az szerzetes életre.

4. Mindenek felet magadtol ne végez semmit. és tanács nélkül. mert ez igen közönséges az iffiaknál. az kik nem mástol. hanem csak az magok elméjektöl kérvén tanácsot. gondolatlanul az szerzetben ugranak., attol vagyon hogy sokszor ketelenek el hadni. vagy ha el nem hadgyák is. szégyenböl, azután nyomoru életet élnek., ekképpen[981] ne cselekedgyél. hanem közöllyed szándekodot valamely okos emberel. fö képen az gyontato atyádal.

Midön már ekképpen cselekedtél volna egy darab ideig. ugy mint hat holnapig vagy továb is, és[982] ha az szerzeteségre valo akaratod benned meg marad.[983] szándékod is ollyan az micsodásnak kel lenni, az az, tiszta, és szent. és se testedben, se elmédben valamely ellenkezöt nem találsz evel az rendel. akoron el hiheted hogy szándékod az Istentöl vagyon. és az szerzetre hivatatol. tölle., ha pedig meg gyengül indulatod, és el fogy, az jele hogy csak emberi indulat volt.

[979] ★ kövesed [*követ*ből javítva; hosszú ſ *—t*-ből jav., *ed* — sorköz; beszúrás. 1744.]

[980] nyavalyás ⟨v⟩ nem vagyé.

[981] ekképpen [Második *p —b*-ből javítva elválasztás után, a sor elején.]

[982] és ⟨hogy⟩ ha [*ha* ⟨hogy⟩ fölé írva.]

[983] meg marad. ⟨még is,⟩ szándékod is

Azt mondhatnák néked erre. hogy az Isten sugarlását hamarjában kel vegben vinni, mert az sokára valo halasztásért. azt el[984] lehet veszteni. valamint sz. ambrus mondgya. hogy az szent léleknek kegyelmit nem kel lassan követni.

Azt felelem erre. hogy igen is ugy van. midön azt meg üsmérhetni[985] hogy tellyeségel az Istentöl vagyon. de minek elötte azt meg lehesen üsmérni. nem csak jo el halasztani de kivantatik is. fö képen az nagy dolgokban., mert ekképpen cselekedni, nem hogy az Isten kegyelme ellen vétenénk. de azt követtyük az mit az szent lélek parancsol. *nehidgyetek minden léleknek. hanem probállyátok meg a lelket hogy ha Istentöl vané.*

III Articulus

Arra[986] idöt kel venni. hogy meg lehesen üsmérni ha[987] az szerzeteségre vagyé hivatalos.

[132b:] Ha az Isten bizonyos jelit adná mindenkor akarattyának. az nagy dolgokban. az bizonyos hogy nem kéne idöt venni se az végezésre, se az végben vitelre. de mint hogy rend szerént néki nem tettzik ekképpen cselekedni. valamint az apostol mondgya. *hogy ne hidgyetek minden lelkeknek*[988] *hanem probállyátok meg az lelkeket ha Istentöl vannaké.* meg másut. *hogy az sátán is el változik világoságnak angyalává** ez igy lévén nem csak jó el halasztani, hanem még szükséges. és meg egyezik az Isten rendelésivel. az ki is azt akarja. hogy illendö[989] modal üsmérjük meg akarattyát,

*1 joan. 4.
*2. Cor. 11.

[984] el ⟨veszt⟩ [Törlés a sor végén;] lehet⟨ni.⟩ veszteni [*el vesztheti*ből javítva; *le* — sor előtti margóra írva, *het* elé.]

[985] ★ üsmérhetni [*hetni* — későbbi beírás a soreleji margóra; az *r* betű is későbbi beírás a sor végén. 1744.]

[986] Arra [Első *r*—*z*-ből javítva.]

[987] ha [Beszúrás;] az szerzeteségre vagyé⟨lo⟩ [eredetileg *valo* volt.]

[988] lelkeknek [Második *l*—*k*-ból javítva.]

[989] illendö ⟨üs⟩ modal üsmérjük [*modal* — sorvégi margóra írva, a törlés mellé.]

Már meg mondottam micsoda három mód legyen. az. az jó élet, az imádság, és az tanács kérés. az jó élet el törli az mi leg inkáb meg akadállyozná az Isten kegyelmit. az az akadály, az vétek, az imádsággal meg nyerjük. de az buzgo, alázatos, és végig tarto legyen. és az jó tanácsal magunkot vezethettyük az Isten akarattyának meg üsmérésire. midön az Isten sz. pált meg térité. azt kérdé tölle, uram mit akarsz hogy cselekedgyem. az ur ananiashoz küldé. hogy tölle meg tudná akarattyát. és midön ananiás pálhoz mene. imádkozva találá. és meg mondá néki az Isten akarattyát. ekképpen kel hát cselekedned.

Az hivataloságodnak pedig jelei három. az alázatoság, az elmének csendesége, és az álhatatoság. az alázatoságon azt értem, midön az magunk itéletihez nem bizunk, hanem az másokét követtyük. illyen nagy dologban. az csendes elmén pedig, mikor készek vagyunk az Isten akarattyát követni. akár mely felé fordittsa azt. midön elegendö képpen. meg üsmérjük aztot., az álhatatoságon azt értem, mikor végig meg marad az elmében az indulat.

Ezek az harom jelek. az mellyek által rend szerent szokta az Isten ki nyilatkoztatni akarattyát, és ha valamellyikben fogyatkozást látz, kételkedhetel. hivatattásodban. ha pedig mind az harom fel találtatik benned. magadal el hitetheted hogy az Isten hi téged.

K. Mi szükség ennyi sok féle dologra vigyázni. az ki szerzetes akar lenni, annak esztendöt adnak az probára. az alat meg visgálhattya mind ezeket?

F. fiam valo hogy az ugy van., hogy ha ollyan könyü volna az szerzetből ki menni. mint abban menni. de mint hogy sokszor történik [**133a**:] hogy az ki az szerzetben ment. ót is maradot. félvén attol hogy változo elmének ne tarttsák., vagy valamely más emberi tekintetért, vagy pediglen az világban álhatatlannak fogják tartani, mint ollyat az ki semmire valo, azért, mind ezekre valo nézve,, csak azt jovallom hogy jol meg visgállya az ki az szerzetben akar menni ha arra hivatalosé, még annak elötte.

Cselekedgyél hát ekképpen fiam. ha szerzeteségre van kedved, mert, ha aval az tiszta szándékal fogod követni az mit mondottam. hogy az Isten akarattyát meg üsmérhessed,

az Isten is arra az rendre fog vezetni, az mellyet készitet néked. álhatatos[990] elmét ád. el is végzi benned azt az jó[991] munkát az mellyet el kezdet. valamint sz. pál mondgya. qui coepit invobis opus bonum. perficiet. Confirmabit. solidabitque

Tizen egyedik Resz

Az külömb külömb féle[992] világi életnek rendeiröl.

Valamint hogy az egy házi és szerzetes élet veszelemel[993] jár. az világi élet is hasonloban forog, azért arra még elöre kel vigyázni. és mint hogy az rendek külömb félék, az veszedelmek is külömbek annak okáért az világi föveb rendekröl fogok szolni azért. hogy mindenik meg visgálhassa. azt. az mellyiket magának akarja venni. és meg üsmérhesse annak köteleségeit.

I Articulus.

Az nagy renden valokról. és azokrol kiknek másokot kel igazgatni

Ha ez világon valamely nehéz rend vagyon, ez az rend az akinek másokot kel igazgatni. ugy mint az királyok. és az fejdelmek, az kiknek nágy[994] hatalmok vagyon. az urak akiknek valamely helyt kel igazgatni. az birák és más tisztek. kiknek hatalmok mások alá van vettetve. hogy ha ollyan rendben születtél, vagy arra hivattál hogy másokot igazgas. vigyáz[995] annak az rendnek nehézségi.**[133b:]**re, és meg számlálhatatlan veszedelmire. annak okáért olvasad ezt figyelmeteségel:

1 vigyáz arra hogy kevély. és maga hit ne légy. azért hogy fellyeb valo vagy másoknál., emlékezel meg arrol,

[990] álhatos [Íráshiba;] elmét ád. el el is végzi [az igekötő ismétlése íráshiba.]

[991] az jó [*a*—*j*-ből javítva.]

[992] féle ⟨el⟩ világi életnek

[993] veszelemel [Elírás? vagy a veszedelem rövid alakja? Vö. 1028. sz. jegyz. is. — L. a főszöveg 470. sz. szövegjegyz.]

[994] nágy [*máso*-ból javítva; a fölötte és alább levő *másokot* hatására.]

[995] vigyáz [*y*—*a*-ból, *á*—*z*-ből javítva; először *vigaz* volt.]

hogy mentöl fellyeb vagy emeltetve. annál inkáb félhetz. valamint az irás mondgya. *hogy mentöl nagyob vagy, annál inkáb meg alázad magadot.** . *hogy ha fellyeb valonak tettek téged. azért fel ne emellyed magadot** *Eccle. 3. *Eccle. 30.

2. Ne tekinttsed az magad rendit ugy, mint valamely boldogságot. hanem mint egy nehéz[996] terhet, ne ugy mint ollyan dolgot. mellyet[997] jovodra adtak volna neked, hanem az mások jovára. tud meg azt is, hogy azok, az kiknek parancsolsz. nem te eretted vannak. hanem te vagy ö érettek. te néked ök tartoznak tisztelettel. engedelmeségel, és hüségel. de te nehezebel. tartozol nékik. ugy mint. gond viselésel. segittségel. vigyázással, és igazságal.

3 Hitesd el azt magadal. hogy akár mely nagy hatalmod legyen is. de azt az Istentöl vetted. ö vévén tégedet szolgájának hogy az embereket igazgasad. ebböl következik hát, hogy az ö akarattya szerént is kel öket igazgatni. és hogy kemény számadással tartozol néki. igazgatásodért.

4. legyenek gyakorta szemeid elöt ezek az rettentö szavai az szent irásnak. *kemény itélet szál az fejdelmekre. az hatalmasoknak kemény büntetések lészen.** *sap. 6.

két dologra kel gondodnak lenni, az magad rendiben, elöször. az jó élet. és az jol igazgatás.

Az mi az elsöt illeti. ugy kel élned. valamint Isten félö emberhez illik., parancsolván az magad indulatinak, az Isten törvényihez szabván magadot minden cselekedetidben. meg gondolván. hogy gyalázatos. másokot igazgatni. és nem tudni magát igazgatni az embereknek parancsolni,. az rosz indulatoknak. és az ördögnek szolgálni.

A jó életel[998] tartozol az rendért az melyben vagy, mivel az Isten hellyit tartod. tartozol hát ötet követni szenttségiben

[134a:] Aval tartozol az alattad valoknak jovokra, az kik nyomorultak lesznek. ha gonosz ember igazgattya öket. valamint az bölcs mondgya. *hogy mikoron uralkodnak az*

[996] nehéz ⟨rendet.⟩ terhet,
[997] mellyed [Íráshiba.]
[998] * A jó életel ⟨Aval⟩ tartozol ⟨azért⟩ az rendért [*A jó életel* — ⟨Aval⟩ elé írva 1744-ben.]

*prov. 29. *igazak, örül az nép, mikoron pedig uralkodik az gonosz. ohajt az nép* .

Ugyan azért parancsolta[999] az Isten az ó törvényben az királynak. hogy mindenkor magánál hordoza. az törvénynek könyvét. minden nap olvasván azt, *hogy meg tanullya az urat félni. és hogy meg tarttsa az ö beszédit és ceremoniáit.*
*Deut. 17. *mellyek meg vannak hagyva az törvényben*

Az te példád sokat tészen az te alattad valoidon. ha jó vagy követni fognak az joban ha rosz erkölcsü vagy, abban is követni fognak. valamint az bölcs mondgya, *hogy valaminemü, az kössegnek birája. az ö szolgai is ollyanok., és valaminemü az városnak hadnadgya. ollyan annak minden lakosi is.** csak egyedül példa adásodal, sok jót. vagy roszat okozhatz. azokért az vétkekért pedik Isten elöt vétkes lész. az mellyeket cselekesznek mások te reád valo nézve
*Eccles 10.

Emlékezél meg az jeroboam király példájárol, ez az fejdelem az királyságra fel emeltetvén, alig[1000] vévé kezihez az birodalmat. hogy el hagyá az Istennek szolgálattyát. és az bálványoknak szolgála, az ö példájára. az egész nép bálványozo lön, söt még az maradékok is két száz esztendeig azok valának., és az irás mindenkor irtozással beszél ezen király felöl. mondván. *hogy vétkezet. és vétkeztette az izrael népit.** és még midön az töb királyokrol beszél is. azt mondgya *hogy az jéroboam*[1001] *uttyát követték. az ki az izrael népit vétekben hozta.*
*3 reg. 14.

Az második gondod az legyen, hogy jol igazgas, meg emlékezvén arrol, hogy azok kik másokot igazgatnak. az Isten képit[1002] viselik igazgatván alattok valojokot láthato képen. valamint ö igazgat mindeneket láthatatlan képen gondviselésivel, annak okáért, ha az ö képe vagy. igyekezél hozája hasonlitani, és mint hogy ö, nem csak hatalomal igazgat. hanem bölcseségel, kegyeségel,[1003] és igazságal., ekképpen

[999] parancsolta ⟨vala⟩ az Isten az ó törvényben az kirá⟨lyoknak.⟩ rálynak. [Törlés elválasztás után, új sor elején.]

[1000] ★ alig [*elig*ből javítva; esetleg fordítva. Mikes *elig* alakot is használ. 1744.] vévé ⟨az⟩ kezihez az birodalmat.

[1001] [Sorvégen:] jéro- [új sor elején:] roboam

[1002] képit ⟨/⟩ viselik

[1003] kegyeségel, ⟨ig⟩ és igazságal.,

kel neked is cselekedned. rendedben, cselekedvén mindent okoságal.. az alattad valokhoz[1004] kegyeségel lenni. mindeniknek igazságot tenni mivel az hatalom, bölcseség nélkül. fene vadhoz hasonlo. az jóság nél-[**134b:**]kül, kegyetlenség, az igazság nélkül pedig tolvajság.* *prov. 28.

Mindenek felet hatalmadot és erödet, az vallás meg tartására kel forditanod, az Isten tiszteségit keresed, az vétket el töröllyed, az gonoszokot ki irttsad, meg tartani és nevelned kell. az Isteni szolgálatot azok közöt kik alattad vannak, mivel az Isten ez végre rendelte az világi hatalmot. és ha ezt végben nem viszed. számot fog kérni az itéletkor

Az vallás után, az testi jovokra is gondodnak kel lenni az alattad valoidnak, hogy ök nyugodalomban legyenek. meg oltalmazván öket az gonoszoktol. holot az Isten erre rendelt tégedet. halgasd meg örömest panaszokot: had járulhason könnyen minden te hozád. mivel az igen nagy vétek az nagy uraktol. hogy az alá valok. nem mehetnek hozájok. hogy igazságokot kereshesék. valamint az irás mondgya. *hogy az árvának igazságot nem tesznek. és az özvegynek dolga. bé sem megy hozájok.** . ne várjad azt hogy panaszolkodgyanak. hanem elözd meg azokot az kiknek valami fogyatkozások vagyon. meny végire micsoda rendeletlenség lehet az tiéid közöt. hogy azt meg orvosolhasad. *Isaiae. 1.

Ne hadgyad magadot meg gyözetni az hizelkedéstöl. mert az ronttya az nagy urak elméjit. az kik is nyomorultak az iránt, soha nékik meg nem mondgyák az igazságot abban az dologban. az mellyet kéne tudniok. távoztasd el magadtol az hizelkedöket. és tarttsad öket,[1005] ugy, mint leg nagyob ellenségidet, ellenben pedig szeresed azokot kik néked meg mondgyák az igazságot, kedvellyed azokot kik meg intenek. és arra adgy alkalmatoságot nékik. jaj mely ritka az a nagy ur, az ki ezt kövesse

Oltalmazad magadot az fösvénységtöl, és az telhetetlen pénz gyüjtésitöl, mert ez ollyan mint az méreg az nagy urak közöt, rettentö sok vétkekben is esnek ez iránt. mivel ettöl származik az igazságtalanság. az eröszakoskodás. az ártat-

[1004] * alattad [Szövégi *a*—*o*-ból javítva;] valokhoz [*hoz* — sorközi beszúrás. 1744.]

[1005] öket, ⟨mint⟩ ugy, mint

lanok el nyomatatások. és töb efféle rendetlenségek. az mellyekért sohajt az szegény nép. az nagy urak igazságtalan, és kegyetlenségek alat.

[135a:] Az boszu állás ollyan vétek. az mellyet el kel kerülni, ez annál is közönsegeseb az nagy urak közöt, hogy az hatalom az kezekben vagyon. és sokszor az igazságnak szine alat. boszut állanak. noha az magok rosz indulattyokot követik. az melyben igen meg csallyák magokot., mivel az igazság az közönséges jót tekinti. az boszu állásban pedig az magoknak valo elég tételt keresik.

De az boszu állást kerülvén. vigyáz hogy más vétekben ne esél. mely az feletteb valo szelidcség, és lágycság az büntetésben, holot tartozol hogy abban szorgalmatos légy. fö képpen midön az vétek az közönséges jo ellen vagyon. még inkáb ha az vallással ellenkezik. az el mulatásért számot adcz az Istennek., ákáb. az izraelnek királlya meg kegyelmezvén valamely embernek. az prophéta meg feddé rolla, mondván. *mint hogy te meg nem feddetted azt az embert. az ki az halált meg érdemlette, azért az*[1006] *te életed vész el hellyette.** három esztendö mulva béis tellyesedék mert ugyan az ölé meg. az kit ö meg nem ölete.

*3 reg. 20.

Hogy meg mutassam néked mit tégyen jol igazgatni másokot. két bizonyságot hozok elö. az nagy urak oktatásokra. kérlek olvasad figyelmeteségel.

Az elsö az sz. irásbol valo. meg látod micsoda keményen inti az szent lélek az nagy urakot. és az itélö birákot.

Hallyátok meg azért királyok, vegyétek eszetekben., és tanullyatok föld határinak birái. füleitekben vegyétek sokaságon uralkodok, és kik dicsekedtek nemzettségeknek sokaságával. mert az urtol adatot ti néktek az hatalom., és az birodalom az felséges Istentöl. ki az ti cselekedetteket meg visgállya. és tanácstoknak vegire megyen. mert az ö országának szolgai lévén, nem itéltetek igazán. meg sem tartottátok az törvényt, sem az Istennek tanácsát nem követtétek. rettenetesen és hamarságal. rajtatok lészen, mert kemény itélet szál az fejdelmekre. mert az szegény mélto könyörületeségre, de az hatalmasoknak kemény büntetések lészen. mert az ur senkinek személlyének nem ked-

[1006] az ⟨elet⟩ te életed

vez. és nem fél az nagyságtol, holot mind nagyot. mind kicsint ö teremtet. és egyenlö képpen mindenikre gondot visel.. az hatalma[**135b:**]*sokra pedig kemény büntetés következik*∗ . adná Isten hogy mind azok. kiknek valamely hatalmok van ez világon. hogy gyakran olvasnák ezt az intést. ∗sap. 6.

Az másikra szent agoston tanyit, ekképpen is irja le az fő rendeknek köteleségeit.

Mink nem tarttyuk az keresztény császárokot boldogoknak, (ez az fö rendeknek is szol.). azért hogy sokáig uralkodtak. gyermekeket holtok után magok hellyekben hadták. vagy hogy mind külsö, mind belsö ellenségeket meg gyözték, mert mind ezek meg adattak volt. az pogányoknakis. az kiknek nincsen semmi részek az Isten országában. és az Isten ezt irgalmaságából cselekedte. azért hogy[1007] *kereszténynek azokot az jokot. ne tarttsák, leg nagyob joknak.*∗

∗neque enim nos christianos quosdam imperatores ideo felices dicimus. quia vel diutius imperarunt. vel imperantes filios morte placida reliquerunt. vel hostes rei publicae domuerunt vel inimicos cives adversus se insurgentes et cavere, et opprimere potuerunt. hoc enim et alia vitae hujus aerumnosae. vel munera vel solatia quidam etiam cultores daemonum accipere meruerunt, qui non pertinent ad regnum dei. quò pertinent isti, et hoc ipsius misericordia factum est, ne ab illo ista qui in eum crederent velut summa bona desiderarent. S. Aug. lib 5. de civitate Dei. Cap. 14.

Ha nem azért tarttyuk boldogoknak öket. hogy ha igazságal uralkodnak.

Hogy ha az nagy dicséretek. és tiszteletek közöt, mellyekel vannak mások ö hozájok. fel nem fuvalkodnak kevélységel. de söt még meg emlékeznek arrol hogy halando emberek.

Hogy ha hatalmokot az Isten méltoságanak. szolgálattyának, és az vallásnak, nagyobulására[1008] *és ki terjedésire fordittyák*

Hogy ha az Istent szeretik,[1009] *félik és tisztelik,*

Hogy ha inkáb szeretik azt az örökké valo országot az melyben nem kel felniek az társaságtol.

Hogy ha késedelmesek az büntetesben. és könnyek az meg engedésben.

Hogy ha az büntetést az közönséges nyugodalomért, és nem az magokért valo boszu állásért cselekszik, és ha azért[1011] *enged-*

[1007] hogy ⟨az⟩ keresztények azokot az jokot.
[1008] nagyobulására ⟨for⟩ és ki terjedésire fordittyák
[1009] szeretik, ⟨és⟩ félik és
[1010] si ⟨eo⟩ eandem
[1011] azért [*a* — *e*-ből javítva.]

nek meg az bünösnek hogy reménlik meg térésit. és nem azért hogy meg nem akarnák büntetni az vétket.

Hogy ha irgalmaságal, jó tétellel meg enyhittik azt az [**136a:**] *keménységet. mellyel kel lenniek sokszor.*

Hogy ha magokot annál is inkáb meg tartoztattyák az rosz kivánságoktol., hogy hatalmok vagyon[1012] *annak vegben vitelére*

Hogy ha nagyobnak tarttyák az magok rosz kivánságoknak parancsolni. mint sem az egész földön lévö népeknek.

Hogy ha mind ezeket nem az hejában valo dicsöségért cselekszik. hanem az örökké valo életnek szeretetiért

Hogy ha el nem mulattyák bünöknek bocsánattyáért, alázatoságokot. irgalmaságokot. és imádságokot az Istennek áldozni

Azt mondgyuk hogy azok az nagy renden valok. az kik ekképpen élnek, azok boldogok ez életben az reménség által. az másikban[1013] *pedig valojával.*∗.

∗sed eos felices dicimus si juste imperant. si inter lingvas sublimiter honorantium et obsequia nimis humiliter salutantium non se extollunt. sed se homines esse meminerint. si suam potestatem ad dei cultum maxime dilatandum majestati ejus famulum faciunt. si deum timent. diligunt colunt. si plus amant illud regnum ubi non timent habere consortes. si tardius vindicant facile ignoscunt, si eandem vindictam pro utilitate regendae tuendequae rei publicae. non prosaturandis inimicitiarum odiis exerunt. si[1010] eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent. si quod aspere. coguntur plerumque decernere, misericordiae lenitate. et beneficiorum largitate compensant. si luxuria tanto eis est Castigatior, quanto posset esse liberior. si malunt. cupiditatibus pravis quam quibuslibet imperare, et si haec omnia faciunt non propter ardorem. inanis gloriae, sed propter charitatem felicitatis aeternae. si prosuis peccatis humilitatis, miserationis et orationis sacrificium deo suo vero immolare non negligunt. tales christianos imperatores dicimus esse felices. interim spe. postea reipsa futuros, cum id quod expectamus evenerit. S. Augs. lib 5. de civitate Dei. cap. 14.

II Articulus

Az itélö biráknak, és azoknak kik törvényes dolgokban forognak. hivatallyokrol

Mind azok az miket ide fellyeb mondottam. az itélö birákot is illeti. de vannak még más bizonyos köteleségek az mellyekhez kel készülni azoknak kik ez tiszttségekben akarnak menni.

fiam ha erre van szándékod, mindenek felet eszedben legyen hogy mire inté az sz. király josaphát az birákot, *jol meg lássátok mit cselekesztek. mert nem ember képiben itéltek hanem az urnak képében. ki az itéletben jelen vagyon. azért az urnak félelme legyen rajtatok. okkal cselekedgyetek. és szorgal-*

∗2 paral. 19.

[1012] vagyon [*o*—*a*-ból javítva;] annak vegben viteléreꝭ [szóv ég *e*—*i*-ből javítva.]

[1013] másikban [*k*—*b*-ből javítva.]

matoságal legyetek.∗ erre inté fiam az birákot az szent lélek. az sz. király szája által

2. Hogy jol. lehesen követni[1014] ezeket az intéseket., igyekezél tudos lenni az magad hivatallyában. és alkalmatos az magad tiszttségének végben vitelében. hogy vétkekben ne esél. arrol emlékezél meg hogy az embereknek jószágok, becsületek. és élettyek, az te iteletedtöl füg. hogy ha tudatlanságod miat meg csalod magadot az itéletben, mind azokért az károkért **[136b:]** mellyeket fog szenvedni fele barátod. te fogsz számot adni.

3 Ha szinte alkalmatos vagy is tiszttségedben. de az magad eszihez ne bizál. soha semmit ne cselekedgyel hirtelenségel, és minek elötte jol meg nem visgalnád az dolgot mellyröl itélsz. valamint job mondgya. *hogy igen szorgalmatosan meg visgáltam azt az dolgot az mellyet nem üsmértem.*∗ az társaid itéletekre se bizzad magadot. annál is inkáb az vicéidre, mert ha rosz itéletet tész tudatlanságbol, hirtelenségböl. vagy az mások itéletek szerént. tartozol viszá adni az kárt[1016] mellyet itéletedért okoztál, erre jol rea vigyáz. mert kevés birák gondollyák ezt meg. ∗[1015]

4. Soha magadot meg ne hadgyad rontani az ajándékal. mivel egy jó biro azt ugy kerüli mint az halált, valamint az irás mondgya. *ajándékot ne végy. mert az ajándék az bölcseket meg vakittya. és el fordittya az igazaknak szavokot.*∗. *jaj azoknak kik az latrot meg jámborittyák az ajandékért. és az igazaknak igazságokot el fordittyák ö töllök*∗ se fenyegetésböl valamit ne cselekedgyél. se igéretért, se hizelkedésböl. mert egy jó biro mind az illyenekre nem hajt. hanem ted fel magadban hogy soha semiért igazságtalanságot nem cselekszel. valamint az bölcs mondgya. mind holtig viaskodgyál az igazságért, és az ur Isten hartzol te éretted.∗ ∗Deut 16. ∗isaiae 5. ∗Eccles. 4.

5. Vigyáz hogy személy válogato ne légy. ez az vétek könnyen bé lopja magát az birák elméjekben. és sok vétket is cselekedtet vélek. mert az gazdagokot könnyen magokhoz bocsáttyák. meg halgatván dolgokot hamar el is végzik. és mindenben kedveznek nékik. de az közönséges renden

[1014] ∗ követni [Beszúrás. 1744.]
[1015] [Hiányzik az utalás, l. a főszöveget.]
[1016] az⟨t⟩ kárt

lévök. és az szegények, feléjek sem mehetnek, jó szot sem adnak nékik. dolgokot el mulattyák. és annyira el halasztyák. hogy utolso szegénységre kel jutniok, mind ezek az igazságtalanságok az személy válogatástol jönek. az mellyet igen tilt az Isten az biráknak. *halgassátok meg azokot kiket itéltek, és az igazság szerént itéllyetek. akárt ti félétek, akár idegen légyen az, semmi külömbözést ne tegyetek halgassátok meg az kicsint valamint az nagyot., és semmi személy válogatást ne tegyetek. mert az, az Isten itélete.** .

*Deut 1.

[**137a:**] 6. Álly ellene keményen az rosznak., az igazságtalanságoknak., erőszakoskodásoknak., midön látod hogy ezeket követik az gonoszok., mert aval tartozol. mivel az bölcs mondgya. *hogy ne igyekezél biro lenni. hogy ha boszuságot nem szenvedhetz. hogy valami képpen ne fély az hatalmasnak orczájától,. és az te igaz utadnak botránkozást szerez.** az Isten igen tilttya ezt az biráknak hogy az hatalmasoknak inkáb ne kedvezenek mint másoknak. *az fejdelem kiván, és az biro könnyen enged.** vigyáz hát erre, mert ez igen vétkesé tészi az birákot. az Isten elött. fel tévén magadban, hogy inkáb készeb lész minden joszágodot, és még életedet is el veszteni, mint sem igazságtalanságban kedvezni valamely hatalmas embernek.

*Eccles 7.

*princeps postulat. et judex in rejudex in reddendo est.. Michae. 7

Meg ne engedgyed azt is. az mennyiben töled lehet., hogy az törvénykezésben. huzás, csalás, álnokság esék. az prokátoroktol.

7. légy szorgalmatos az gonoszok meg büntetésiben. töröld el az roszul cselekedöket. és mind azokot, az kik az közönséges nyugodalomnak. háborgatoi.

8. legy gyámola az szegényeknek. özvegyeknek, árváknak. és mind azoknak. kik igazságtalanságokot szenvednek. erre kötelez hivatalod. és igy cselekedvén. az Isten áldását veszed magadra. tanuld meg ezt az szép intésit az bölcsnek. szabadisd meg azt, az ki boszuságot szenved, az boszu tévönek kezéböl. és ne légy félelmes elmével. mikoron itélsz. legy az árvaknak attyok gyanánt. és férje gyanánt az árváknak annyának. ekkepen lészesz ugy mint fia az magosságos Istennek. és szeret tégedet inkáb az anyádnál.* oh mely[1017]

*Eccles. 4.

[1017] mely mely szép [Az ismétlés íráshiba.]

szép vigasztalás midön egy biró ezt mondhattya jobbal. *mert én az nyomoruság miat kiálto szegént meg szabaditottam vala. az arvat is. és azt is az kinek segitöje nem vala. az özvegyeknek szivét meg vigasztalom vala. és az szükölködöknek attyok valék*∗ ∗job 29.

9. Arra vigyáz. hogy soha abban az vétekben ne esél, az mellyeket másban meg büntecz. mert micsoda orczával büntethetz meg másokot. holot magad is azon vétkekben vagy. valamennyi itéletet tész. annyi sentencziát mondasz magadra az pedig itéletedre leszen az itéletkor. akoron azt fogják az szemedre hánni, hogy meg büntetted **[137b:]** az tolvalyokot. lopokot. de magad is huztad, loptad. az mások jószágát. többet kivánván mint sem kellet volna. azt az jószágot az mellyet az tolvajnál meg tanáltak. magadnak meg tartottad, holot viszá kellet volna adni. annak az kié volt. ennek okáért nagyob tolvaj vagy az tolvajnál. holot arra rendeltettél hogy meg adgyad kinek kinek az magáét. te pedig magadnak meg tartod.

Végezetre fiam. ne kivány itélni, se igazgatni másokot. ha ez az négy dolog fel nem találtatik benned. az mellyek szükségesek az biráknak. valamint az irás mondgya. *az bölcseség, az Isteni félelem. az igazságnak szeretete. és az fösvénységet gyulöllyed*∗. illyeneket jovalla jethro mojsesnek. valasztani. kik igazgasák az Isten népit. *ollyan bölcs embereket az kik az Istent félik. az igazságot szeretik. és az kik gyülölik az fösvénységet.*∗. ∗Exod 18.[1018]

Ez az négy dolog szükséges hogy fel találtasék. nem csak az birákban. hanem az prokátorokban. és mind azokban kik az igaság szolgaltatására vannak rendeltetve.

III Articulus
Az udvari életröl

K. Az udvari élet nékem igen tettzenék. mert ót cziffrán járnak. az szép nyájaság, egy más szeretet meg vagyon. az üdveség uttyát is ót lehet követni.

F. Oh édes gyermekem, mely igen meg csal tegedet az szemed, az a külsö fényeség, belsö setettség, az külsö viga-

[1018] [Előbb:] 〈∗ Exod 8.〉 [Három sorral alább:] ∗ Exod 8.

ság, belsö szomoruság. nincsen is veszedelmeseb élet az udvari életnél. nehezen is kerulik azt el azok. kik erre az életre adgyák magokot holot ót az jó erkölcs ót csak hamar hajo törést szenved. és csak nem lehetetlen ót el nem veszni. mivel ez ollyan élet. az melyben uralkodik az kevélység. nagyra vágyás, maga hittség, mértekletlenség. minden féle gyönyörüségnek szeretete. és az világi joknak. telhetetlenségel valo kivánsága, az mi az vallást illeti, aval jár, az micsodás az fejdelem. ha az fejdelem Isten félö, az udvariak is [**138a:**] azok, leg aláb kép mutatásal. ha az fejdelem nem áitatos, az udvariak is hasonlok.. egy szoval ugy fordittya mindenik az áitatoságat. az mint láttya hogy elömenetelire szolgálhat, az jó erkölcsöt ót meg vetik, nevetik. csufollyák. ót az elömenetelnek telhetetlen kivánsága[1019] uralkodik az elmékben, mindenik az maga hasznát keresi, attol is származik, az sok hizelkedés. kivánván mindennek tettzeni. az illetlen maga meg alázás, hamis baráttság, két szinüség,. az ki mindenhez jo kedvet mutat. noha halalos képpen gyülöllye sziviben. attol az irigység, csalás. rosz itélet, szó hordás. egymás ellen valo vádoskodás. hazudozás,[1020] arulkodás. attol az meg békélhetetlen harag tartások. boszu állások. és más veszedelmes dolgok.

K. Ez igy lévén nem lehet hát üdvezülni az udvarban.? mit kéne hát cselekedni azoknak kik oda mennek?

F. fiam noha tellyeségel nem lehetetlen. de mind azon által igen nehéz. és azok kik magokot erre az életre adgyák, féllyenek, és magokra vigyázanak. annak okáért ha valamely szükségböl, és valamely jó indulatbol. erre az rendre akarod adni magadot.evel az készülettel légy.

Elöször ollyan elmével kel oda menni, el hitetvén magaddal. hogy az tiszttség. becsület, gazdagság. gyönyörüség el mulik. magad is el mulsz azokkal. de az örökké valoság soha el nem mulik.

2. Mértékletes elmével kel lenni az elömenetelnek kivánságában. masoknak kárával elömeneteledet soha ne kivánnyad, meg emlékezvén arrol, hogy ha szinte leg elsö lennél

[1019] kivánsá- [Elválasztás után, új sor elején nem folytatja.]
[1020] hazudozás, [Első *z* —*d*-ből javítva.]

is, (azon kivül hogy sok irigyid lennének.) de egy botlás, egy dolognak nem jol valo végben vitele miat, arrol le eshetel. akor mikor meg sem gondolnád, akor ha valakivel jót tettél az szánni fóg. de meg tiz annyi fog örülni. az jó barátid is szánnának. de jaj adatiké inkáb igaz baráttság az udvarnál? határozd meg hát elmédet, és tud meg hogy nincsen[1021] nagyob szerenttse, mint az üdveség uttyán járni. valamint az Isten fia mondgya *mit használ az embernek. ha az*[1022] *egész világot birja is. ha az lelkit el veszti.* egy kevés ideig boldog lenni. és örökké nyomorult. oh édes fiam **[138b:]**

3. Azt fel ted magadban. hogy kereszténvi életet fogsz élni. és hogy az Istent soha semmiért meg nem kivánod bántani, se az becsületért, elömenetelért. mások baráttságokért. kerjed az Istent hogy tarttsa meg benned ezt az szándékot.

K. Az ki keresztényi életet akar élni, annak alázatosnak kel lenni, leheté udvarnál alázatosnak.lenni, holot ót. az alazatoság, CSufság?

F. fiam lehet az Isten kegyelmivel. valo hogy ót az alázatoság csufság. de ki elöt? az rosz és furcsa elmék elöt. az kevéllyek elöt. az kik az Istent nem félik. visellyed tehát alázatoságal és okoságal magadot minden cselekedetidben. mert az alázatost az Isten szereti, másik az hogy annak az világban is töb akaroja vagyon. vigyáz arra hogy mindeneket meg becsüly. mindennel jol légy. kivány mindennel jot tenni. mindennek szolgálni, magadot szeretetni. azt pedig nem azért hogy mások becsüllyenek, vagy hozád tarttsanak. hanem hogy az Isten kedviben lehess. azért. mert az fele[1023] barati szeretet kötelez arra. sok dolgot hallatlanná, es[1024] látatlanná kel tenni. midön valamit mondanak. vagy cselekesznek ellened. azon hirtelen meg ne induly., türni és szenvedni kel sok dolgot. mert ha leg kiseben is meg indulsz, senki nem fog szeretni, és hasonlo lész az lántzon lévö vad állathoz, az kihez senki nem mér menni.

Meg tudni hogy mit mondanak felölled. abban ne légy szorgalmatos. oh mely nagy nyughatatlanság ez sokakban.

[1021] hogy nincsen ⟨hoz⟩ nagyob
[1022] az [Beszúrás.]
[1023] fele barati [*f* – *b*-ből javítva.]
[1024] es ⟨látlan⟩ látatlanná

ne hajcs arra akár mit mondgyanak felölled. csak arra vigyáz hogy arra okot ne adgy, és hogy az roszat igazán felölled ne mondhasák. de megint soha senki felöl roszat ne mondgy, ha másokot hallasz is roszul beszélni, vagy fordisd másra.vagy menny el onnét. vagy halgas. kérvén az Istent felebarátodért. és hogy vegye el tölled az ollyan elmét.

Szó hordó pedíg ne légy. ez fiam ez. az udvarban leg nagyob mirigy. kerüld el hát azt. akár mit hallasz is az továb ne mennyen. mert azon kivül hogy abbol sok veszedelem következik. az nem is illik az okos elméhez. az szó hordot ugy kerüllyed valamint[1025] az halált.

[139a:] Az mindennel valo baráttságot kerüllyed. ugy mint az kik részegesek. tisztátalanok. szitkozodok, embert itélök, sok beszéduek. ezeket felebaráti szeretettel szeresed. de társaságban, annál is inkáb baráttságban. az illyenekel ne légy. hanem ollyanal az ki Isten félö, értelmes, az kitöl mind lelki, mind magad jó viselésire valo dolgokot tanulhas. az ki nem az maga hasznáért szeresen., az ki csendes és álhatatos meg ért elméjü legyen, azt felelhetnéd erre hogy az illyen ritka udvarnál,. valo hogy ritka. de az Isten meg adhattya azt néked. csak ne hirtelenkedgyél az baráttságban valo esésel. azért két dolgot jovallok; vagy soha senkivel köteles baráttságban ne légy. vagy ha lész, ollyanal légy az mint már meg mondottam.

Soha senkit ne itélly. akár mint visellyék mások magokot arra ne vigyáz, ha jol viselik magokot kövesed azt, ha roszul. magadot visgáld meg ha nem vagyé meg másoknál aláb valo, senkivel ne veszekedgyél, ha veszekedést látz. meny el onnét. hogy ha csak hivatalod nem hoza magával hogy azt meg csendesittsed.

Végezetre azt jovallom, hogy ugy visellyed magadot udvarnál, mint ha udvarnál nem volnál. hogy lehet az? mondhattya valaki, valo hogy nehéz, de az Isten kegyelmivel meg lehet. csak az Isten parancsolattyában járj, jo erkölcsü légy. az szenttségekhez gyakran járuly, mindent szeres. és becsüly, mindennel jol légy, és tégy., szelid, csendes, és emberséges légy. senki dolgában nem ártván maga-

[1025] va-mint [Elválasztás után tévesen folytatja.]

dot, hogy ha csak az kereszténvi. vagy az udvarnál lévö hivatalod nem hoza magával.,[1026] mindennel szeretessed magadot., és minden cselekedetidben az Istent tekinttsed.,[1027] és igy. se ö ellené, se az emberek ellen nem vétesz, mind kereszténvi, mind világi hivatalodban jol el járván. és magadot ekképpen viselvén. édes fiam, az Isten áldását adgya reád. az udvarban lévö veszedelmet[1028] veled el kerülteti. és az üdveséget el nyereti.

IV Articulus.

Az hadi rendröl

Ez az rend nem aláb valo veszedelemel jár az fellyeb valo-**[139b:]**nál. magában noha jó, és szükséges. az ország meg tartására, és az religio oltalmazására, de annyira meg romlot már. hogy csak nem lehetetlenségel jár abban az üdvesség.

Ebben az rendben öt irtoztato vétek leg közönségeseb., az elsö az. hogy, az hadi emberek az vallásal nem gondolnak. az Isten szolgálattyát,. és az üdveségeket meg vetik, és ami rettentöb, athéusoka lesznek. az második. az rettentö szabadcságal valo esküvés, az Isten nevinek káromlása. az. harmadik az tisztátalan élet. az negyedik. az fegyverre valo hivás, a ötödik, az lopás. pusztitás. és eröszakoskodás.

Igen nehéz egy hadi embernek ezeket az vétkeket el kerülni, holot még az leg job erkölcsü is meg tanullya ezeket, azért fiam. hogy ha valamely el kerülhetetlen szükség viszen erre az rendre, tud meg, hogy eleget nem félhetz az veszedelmektöl. és szükséges még eleinte keszülni azokhoz.

1. Ha ezt az rendet választod magadnak., jó[1029] okbol válaszad; vagy azért hogy arra születettél. vagy az közönséges jóért, de soha ne valamely boszuságbol., az szabad és tunya életért, se ne az huzásbol. prédából valo gazdagulásért. rend szerént[1030] ezen indulatok visznek sokakot erre az rendre.*

[1026] magával., [Szóvégi *a* fölött törölt ékezet.]
[1027] tekinttsed., [*te*—*cs*-ből javítva.]
[1028] veszelmet [Elírás.]
[1029] jó⟨k⟩ okbol
[1030] * rend szerént ⟨az⟩ ezen [*ezen* ⟨az⟩ fölé írva. 1744.]

∗non enim militare delictum est. sed propter praedam militare peccatum est. S. Aug. serm. 19. de verbis Domini.[1031]

2. Magadban fel kel tenned hogy ugy fogsz élni mint jó, és Isten felö emberhez illik. nem hajtván arra, akarmit mondgyanak mások felölled.∗.

∗apud omnem christianum prima honestatis debet esse militia. idem. ibid.

3. Ne tarttsad abban vitézségedet; hogy senkitöl semmit ne szenvedgy. és hogy azért mindgyárt meg verekedgyél. hanem abban; hogy mikor az alkalmatoság hoza magával. hüségesen szolgállyad az fejdelmet. és az hazát.∗.

∗hoc primum cogita quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipsa corporalis donum Dei est. sic enim cogitabis de dono Dei non facere contra Deum.. S. aug. epist 205 ad bonifacium

4. kerüld el. és ted fel magadban. hogy soha senkivel meg nem verekedel. és senkit ki nem hisz fegyvere.[1032] mivel ez nélkül nem lehetz az kegyelemben., hanem szüntelen valo halálos vétekben lész. ámbár minden ki gondolhato jot cselekednél is. ollyan életet élnél is mint az leg nagyob szentek. de ha azt fel nem teszed **[140a:]** magadban. nem üdvezülhetz. minden gyonásod szenttség törés, és utálatos[1033] lesz Isten elöt: mivel mindenkor abban az akaratban maradtz. hogy meg bánttsad. meg az utolso orádon valo gyonásod is haszontalan leszen. mert mivel hogy életedben azt fel nem tetted volt,. halálodkor az késö lesz, mivel mit használ akor fel tenni hogy senkit meg nem[1034] ölsz, midön látod hogy az halál el akarja eletedet venni

Elég nagy okokot hozhatnék elö, és meg mutathatnám, hogy nem bátorság valakit ki hini fegyvere. holot az bátorság abban áll, midön az hazáért teszed veszedelemre életedet, de it szükseg nélkül teszed veszedelemre életedet, egy szóért. egy boszu állásért. mivel az nem szabad senkinek. gyakrabban[1035] egy semmiért, bolondságért, oly életet tész veszedelemre az mely nem tiéd. hanem az Istené, és az

[1031] Dni.
[1032] fegyvere. [*f*—*v*-ből javítva.]
[1033] [Sorvégen:] utála [új sor elején:] ⟨la⟩tos
[1034] meg nem ⟨o∫⟩ ölsz,
[1035] gyarabban [Íráshiba.]

hazáé, becsületedben[1036] jár mondod, el nem kerülni ha ki hinak,[1037] ezt csak az világiak tarttyák. az anyaszent egyház pedig tilttya az verekedést. söt még el sem temetteti azokot szokás szerént, az kik ugy halnak meg.

kérlek hát azért két dologra vigyáz. 1. hogy az verekedés nagy vétek Isten elöt. 2. hogy az üdveségel ellenkezik, ez szintég ollyan nagy vétek mint az gyilkoság. emlékezél meg arrol mint utállya az Isten az gyilkoságot., az ö képinek, és munkájanak el rontása. ollyan nagy vétek. hogy tilttya az[1038] bocsánatot az illyennek. *az ki az embernek. verit ki onttya. annak az vére ki ontasék, mert az ember az Isten kepire teremtetet.** söt még az oktalan állatokot is fenyegeti boszu állásal. kik ember vért ontanak, itéld el ebböl mi nagy vétek légyen az verekedés. az mely által ki ontod az atyád fia vérit. el rontván az Isten képit, és az mi irtoztatob, örökül el veszted lelkit. és az magadét, az mellyekért meg holt az kristus jesus. gondold meg, hogy az a vér mellyet ki akarsz ontani, boszu állást kér az Istentöl. valamint az abel vére.* és az a lélek mellyet el fogsz veszteni örökke átkozni fog, és az te lelked üsméreti is szüntelen valo nyughatatlanságban lészen. rettegvén attol. az boszu állástol az mellyet rajtad fog állani az Isten, vagy ezen, vagy az más világon.*

*Genes 4.

*anima vulneratorum clamavit et Deus in ultum abire patitur job. 24.

2. Hogy az fegyverel valo verekedés ellenkezik az **[140b:]** üdveségel. az verekedésen nem csak az valojában valo verekedést értem, hanem még az[1039] akaratot is, mert az vétekre vivö akarat ellenkezik az üdveségel, annak okáért, vagy az verekedésnek mondgy ellene, vagy az üdveségnek. nézd meg mellyiknek mondasz inkáb ellene. azt mondhatnád erre hogy igen nehéz dolog ez,? az valo, de szükséges, az valo hogy ez az ellene valo mondás igen nehéz, föképpen az micsoda meg romlot idöben vagyunk. de mint hogy üdveségben jár. eleinte ha nehéz is, de könnyeb lesz az Isten kegyelmivel. egy szoval mind ezeket az nehézségeket meg gyözöd, ha ezeket fogod követni.

[1036] becsületedben [Első *e*—*a*-ból javítva.]
[1037] ki hinak, [*k*—*h*-ból javítva.]
[1038] ★ az ⟨engedelmet⟩ bocsánatot [A javítás a törlés fölé írva. 1744.]
[1039] ★ az [Beszúrás. 1744?]

1. Kérjed az Isten kegyelmit, hogy mondhas ellene ennek. az kegyetlenségnek, és hogy abban ne esél.

2. Hitesd el magadal, hogy az verekedés, gonosz és nem nemesi cselekedet., az Isten tilttya azt. az anyaszent egyház utállya; az közönséges joval ellenkezik. üdveségednek ellensége kegyetlen utálatos szokás. ördög találmánnya, hogy el veszese az lelkeket.[1040] valamint az concilium mondgya∗.

∗detestabilis duellorum usus fabricante diabolo introductus. ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur. ex orbe penitus exterminetur. Concil. trid. sess. 25. Cap. 19.

3. Gondolkodgyál azokrol kik ekképpen ölettek meg. és[8] az kiket üsmértél. hogy mit gondolnak mostanában az verekedésröl. és hogy miképpen mondanának ellene annak., ha az világra jöhetnének. de már késö, de hát ha még helyettek ót volnál.

4. Ha fegyverre hinak felellyed azt. hogy az verekedés meg van tiltva. mind az Isteni, mind az emberi törvénytöl. ha azt mondgyák hogy bátorságod nincsen. felellyed azt. hogy te meg mutatod azt, mikor az fejdelmednek., és az hazádnak. szolgálattya hoza magával. ha fenyegetnek, mondgyad hogy oltalmazni fogod magadot. ha ugyan csak arra kénszeritnek akoron[1041] te is oltalmazad magadot.

5. kerüld el az verekedésre[1042] valo okot, az veszekedést. az gyülölséget. senkit meg ne bánts, vagy ha valamiképpen meg. **[141a:]** bántasz valakit, kövesd meg mindgyárt. és mutasd meg néki, hogy nem szán szándékal bántottad meg. Az[1043] mi pedig életednek rendit illeti, karomkodo ne légy. se esküvö. kerüllyed az tisztátalanságot. mert ez az oka, sok. szamtalan szerencsétlenségeknek.∗.

∗ornet mores tuos pudicicia conjugalis. ornet sobrietas. et frugalitas. valde enim turpe est ut quem non vincit homo. vincat libido. et obruatur vino qui non vincitur ferro. S. Aug. epist 205 ad bonifacium.

Meg ne engedgyed az káromkodást. igazságtalanságot, fosztást, huzást, vonást. szenttség törést. és más egyéb

[1040] lelkeket. [*t*—*d*-ből javítva.]

[1041] akoron [*a*—*o*-ból javítva.]

[1042] ve⟨sz⟩rekedésre [Első *r* — beszúrás.]

[1043] Az ⟨m⟩ mi [Tollhiba; az articulus végén, a következő rész előtt lapszélességű aláhúzás van a kéziratban.]

illyeneket, ezekre köteles vagy. föképpen ha az had tölled füg. számot adcz az Istennek azokért az rendetlenségekért mellyeket alatad valoid cselekesznek. ha azokot meg engeded. viszá is kel adnod azokot az károkot. mellyek vigyázatlanságodert esnek, örömest segittsed az nyomorultakot,. szegényeket:

Ne légy kevély az győzedelemben. se kegyetlen. hanem kegyelmes. az mennyiben az okoság meg engedi. valamint szent agoston mondgya. hogy valamely ellenség szemben áll, arra erövel mennek, irgalmasságal kel lenni ahoz az ki meg győzetet.*

*hostem pugnantem necesitas perimat, non voluntas. sicut enim rebellanti et resistent violentia redditur, ita victo vel capto misericordia jam debetur. maxime in quo pacis perturbatio non timetur. S. aug. supr.

Visgáld meg gyakorta az lelked üsmeretit. gyonnyál meg, kérvén az Istennek kegyelmit hogy kereszténi modon élhes:

Tizen kettödik Rész

Az házaságnak rendiröl.

fiam midön már az fellyeb emlitet rendekközül valamellyikben mentél volna. és az idö el jő hogy az házaságrol gondolkodgyál. kivánván az világban meg telepedni, szükséges azért hogy holmi oktatásokot adgyak. hogy el kerülhesed azokot az vétkeket, mellyekben esnek azok kik ezt az rendet választtyák. és sokszor örökké valo kárhozatot okoznak, vigyáz tehát az aláb meg mondot dolgokra

I Articulus

Hogy mit kel meg üsmérni az házaság rendiben

Négy dolgot kel meg üsmérni ebben az rendben,. annak szent[141b:]tségit. köteleségit. hasznát, és veszedelmit.

Azt mondom elsöben hogy ez az rend szent., rendeltetvén, és meg szenteltetvén az Istentöl meg világ kezdetekor., és azután az szenttségek közi számláltatván az kristus jesustol, hogy meg szenteltesenek.[1044] azok kik ebben az rendben mennek. és kegyelmet vegyenek. köteleséginek végben vitelére, ez igy lévén ez az rend szent minden kepen. mind

[1044] meg szenteltese⟨k⟩nek.

azért hogy az Isten volt kezdöje, mind pedig az szenttségek közöt valo voltáért. és mind azért hogy az kristus és az anyaszent egy ház közöt valo egyeséget jelenti. az mellyért is szent pál nagy szenttségnek hija*.

*sacramentum hoc magnum est. ego autem dico in christo et in ecclesia. ephes.

2 Ennek az rendnek szenttsége nagy köteleségekel jár. mellyek közöt az elsö az hogy, szentül kel ebben menni, az második. az hogy, szent. és igazán valo kereszténi életet kel abban élni., az Isteni félelemben. és parancsolatinak végben vitelében, valamint az sz. jános apjárol, és annyárol mondgya az sz. irás *. az egy máshoz valo hüséget meg tartani., az házaságban valo szabadságal, mértékletesen élni,. az gyermekeket Istenesen nevelni, szükségekröl tenni, életekre gondgyoknak lenni, de még inkáb üdveségekre.

*lucae. 10.

3. Ennek az rendnek mint hogy hasznai nem olyan nagyok, mint az egy házi rendnek., azért köteleségei sem ollyan nagyok. nem is szollok az világi hasznokrol., mivel az üdvéséget kel csak tekinteni ebben az rendben. nem is szamlálom azt az kevés gyönyörüséget mely abban találtatik, mivel igen elegyes az szomoruságal, valamint sz. pál mondgya, hogy az házasok el nem kerülik az nyomoruságot*

*1 Cor. 7.

4. Ennek az rendnek veszedelmi nem kevesek., söt annál is nagyobak. hogy arra nem vigyáznak.

Az elsö veszedelem. attol az rendeletlen és mód nélkül valo szeretettöl jö, az mellyel az házasok vannak egy máshoz, az is az oka hogy sok vétekben esnek. félvén inkáb egy mást meg szomoritani. mint sem az Istent meg bántani.

Az 2. veszedelem éppen ellenkezö okbol jö. midön egy máshoz gyülölségel vannak., az természetek ellenkezik, vagy egy másra gyanakodnak.

Az 3. az gyermekekhez valo rendeletlen szeretettöl va-[142a:]gyon., ezért sok vétkekben esnek az szülék, mivel csak az világi jovokra van gondgyok. az egéségekre, szépségekre, magok szépen valo viselésekre, az világban elö valo menetelekre,. hogy nekik jószágot gyüttheseneк. és azonban el mulattyák öket jol nevelni, és oktatni.

Az 4 veszedelem., midön[1045] az világot mod nélkül szeretik, annak[1046] jóvai, és gyönyörüségei után futnak., üdvesé-

[1045] midön [*d* – *k*-ból javítva.]

[1046] * annak [*nak* — soreleji margóra írva. 1744.]

gekel keveset gondolván. azért is mondgya sz. pál. hogy az ki házas, az világi dolgokra van gondgya. és az ö elméje két felé van osztva, az Isten és az világ közöt ✱.[1047] mind ezek az veszedelmek sokal nagyobak, mint sem azt sokan gondollyák. az házasok[1048] el sem kerülhetik azt kegyelem nélkül.[1049] ✱1 Cor 7.

II Articulus

Hogy micsoda keszülettel kel lenni az házasagnak rendihez

Igazsággal el lehet mondani, hogy minden nyomoruság az házaságban. az rosz készülettöl vagyon

Elöször az iffiaknak rosz élettyektöl vagyon. föképpen attol fogvást hogy az iskolát el hadgyák. mind addig valamég[1050] meg házasodnak., mert mivel hogy az bölcs azt mondgya, hogy az Isten jó házaságot ád azoknak kik iffiuságokban jol éltek, abbol következik hogy meg bünteti szerentsétlen házaságal vétkeket, az mint láttyuk minden nap.

Az második vétek attol vagyon, hogy rosz indulattal házasodnak meg, mivel nem más végre teszik ezt az rendet, hanem az rosz kivánságért. az testi gyönyörüségért. noha mind más képen találllyák azt azután. mint sem magokban gondolták.

Az 3. az személynek választásától vagyon, az mely valasztás sokszor az Isten akarattya nélkül vagyon. nem hogy az elméjit, szokását, természetit meg visgálnák annak az személynek az melyhez. holtig kel kötelezni magokot., hanem sokszor csak az magok[1051] hasznokot tekintik. vagy is gyakorta valamely vak szeretetnek tanacsát követik, azért[1052] is mondgya sz. hieronimus, hogy sokszor rosz valasztást tévén az háza[**142b:**]ságban, és csak akor üsmé-

[1047] ✱ közötöt [Szóvégi *öt* — téves beszúrás, 1744-ben.]
[1048] házasok [*a*—*á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]
[1049] nélkül. [Első *l*—*k*-ból javítva.]
[1050] valamég ⟨a⟩ meg házasodnak.,
[1051] magok⟨ot⟩ hasznokot
[1052] azért [*é*—*a*-ból javítva.]

rik meg az személyben lévö fogyatkozásokot. minek utánna el veszik ✳.

✳plerisque nulla est uxoris electio sed qualis obvenirit habenda, si iracunda. ambitiosa quod cumque vitii est. post nuptias discimus. S. hier.[1054]

Az 4. attol vagyon. hogy rosz készülettel járulnak az házaságnak szenttségihez. és hogy az lakadalomkor nagy rendeletlenségek ésnek. mind az házasoktol. mind az hivatalosoktol. mert ugyan is hogy adná az Isten áldását az uj házasokra, az midön csak[1053] az sok tisztátalan gondolatokot. és kivánságokot forrallyák az szivekben. ót az sok költtség. az köntösre. az vendégségre, holot az, az kereszténi szokás ellen vagyon, sokszor fellyül is haladgya. az költtség. az tehettséget, az lakadalomban pedig az nagy szabadcság mindent mondani, és cselekedni, az sok részekség, ugy annyira hogy az illyen lakadalmat inkáb el mondhatni az ördög öröme napjanak. mint sem ollyan kereszténi lakadalomnak., az melynek kel lenni tiszteségel. és meg szenteltetve az kristus jesus jelen létivel.

Ezek hát az okai az rosz házaságnak. és mind azoknak az nyomoruságoknak, mellyek azt követik. ezeket el kel hát kerülni. és három dolgot kel jol meg visgálni.

Az elsö az hogy. nagyob boldogságot nem várhat magára ez életben az ollyan, az ki az házaságnak rendit veszi magának, mint ha jo társat talál választani. ellenben meg, nincsen nagyob nyomoruság, mint ha szerencsétlen lesz az választásban. az második az hogy, az jo választás az Istentöl vagyon. az harmadik az hogy, az Isten, annak adgya segittségit rend szerént. az kik jol éltenek. vagy kik penitencziát tartottak. és az kik az fellyeb meg mondot vétkekben nem estenek.

Erre az három igazságra az szent lélek tanyit az bölcs által. *hogy az, aki jó feleségre talált, jó akaratot vett az urtol., az jo aszszonyi allatnak, boldog az férje. és hogy semmi gazdagság nem ér az jó aszszonyi állattal. de ellenben. az ki rosz aszszonyra talált. ollyan mint ha scorpiot fogot volna. ✳ és hogy könnyeb az oroszlánnyal lakni, mint az gonosz aszszonyal.,* ✳

prov. 18.

✳Eccle 26
✳Eccle 25

[1053] az midön csak ⟨az midön csak⟩ az sok [Törlés a sorvégen és új sor elején.]

[1054] S.hier. ⟨tom 8.⟩

az másik igazságra azt mondgya *hogy az Istennek ajándékja. az jó és ertelmes aszszonyi állat.* ✳ *és hogy az attyák adhatnak gazdagságot az gyermekeknek, de az jó felesé*[**143a**:]*get az Isten adgya.* ✳ *az harmadikra* azt mondgya *hogy az jó aszszonyi állat. jó rész. az Isten félönek adatik részül ez* ✳.

✳Eccle. 26
✳prov 19.
✳Eccle. 26.

Raphael angyal azt mondá az sára apjának, hogy az iffiu tobiásnak tartatot az ö leánya, mert ö Isten félö volna. az többi pediglen. az ö gonoszságokért nem lakhatának véle. *huic timenti Deum debetur conjux filia tua. propterea alius non potuit habere eam*

Kerüld el hát mind ezeket az vétkeket. és kövesed azokot. mellyek az hazaságnak jó keszületire, vezethetnek., vigyáz hát ezekre.

Elöször igyekezél jól élni iffiuságodban. légy tiszta életü. és az szivedet meg ne gyöze az tisztátalan szeretet,. és a[1055] kivánság, ne kövesed más iffiaknak példájokot. kik csak az magok gyönyörüségeket keresik. fély attol hogy az Isten meg ne büntesen az által. az mellyel vétkezel., és hogy az iffiusagban vet gyönyörüségekért. mellyek hamar el mulnak, szerencsétlen házaságnak keserüségeit ne küldgye reád. az mellyek holtig tartanak.

Másodszor. midön abban az idöben lész. hogy az házaságrol kel. gondolkodni. azon igyekezél,[1056] hogy azt tiszta szemel tekinttsed, és szentül valo szándékal légy ahoz, nem az testi gyönyörüségeket tekintvén illyen szent dologban. mivel egy kereszténynek., jó és tiszteséges végre valo indulattyának kel ahoz lenni. valamint az angyal mondotta az iffiu tobiasnak., *vedd el azért feleségül magadnak az Isten félelmében. azért hogy gyermekid legyenek. és nem az testi gyönyörüségért. meg mondom azért néked, hogy kiken van hatalma az ördögnek. az kik az Isten nélkül házasodnak meg. az kik csak az testi gyönyörüségre vigyáznak. mint az oktalan állatok, az illyeneken van hatalma az ördögnek.*✳

✳tobiae 6.

fiam ved az szivedben ezeket az szokot. és tud meg, hogy ha mostanában ollyan szem látomást, nem öli is meg az ördög azokot kik viszá élnek, az házaságnak szenttségivel.

[1055] a kivánság, [*a* — beszúrás.]
[1056] igyekezél, [*k*—*n*-ből? javítva.]

de talál ö abban modot, hogy meg mutassa rajtok hatalmát. mellyet az Isten ád néki. ezt minden nap is láttyuk, az nyomorultul valo házaságokban. [**143b:**] azért ha ezekben nem akarsz esni, kerüld el az rosz készületet, és légy tiszta szivel. hogy tobiásal el mondhasad ezeket az szép szokot. *te tudod én Istenem. hogy nem az bujaságbol veszem magamnak feleségül. hanem hogy maradékom legyen. mely örökké dicsérje szent nevedet* ✳

✳tobiae 8.

Harmadszor. jo szándékban lévén. illendö modal kel végezni illyen nagy dologrol. az elsö, és az leg szükségeseb, az hogy, az Istent kel kérni buzgo imádsággal, mivel az jó házaság, az ö ajándékja. és egyik leg nagyob kegyelme azokhoz kik ezt az rendet választtyák. hozá adván azt. hogy nincsen semmi nehezeb, mint jol meg üsmérni az személynek elméjit., és természetit. arra valo nézve szükséges az Istennek különös segittsége, hogy abban meg ne lehesen csalodni. ezt az segittséget pedig kérni kel.

Negyedszer. midön már az házaságnak napját el éred,. vigyáz hogy az fellyeb meg mondot vétkekben ne esél. az lakadalmad alkalmatoságával. de mint hogy ez szenttség. ahoz kegyelemben is kel járulni és ahoz kel[1057] készülni gyonásal, és Communioval, az valo hogy ezt rend szerént vegben viszik. de az is valo, hogy leg gyakraban ollyan roszul viszik végben. hogy egész életekben sem tettek roszab gyonást, mint azon az napon. mert sokszor. keszületlenül, nem gondolkodván semmiröl kevesebet. mint az Istenröl. és az üdveségekröl. hanem csak az hejában valoságrol. az pompárol gondolkodnak. nem is szollok az ollyanokrol, kik csak sietve gyonnak meg, töredelmeség nélkül. eszekben sem lévén az magok meg jobbitások., ugyan azért is szenttség törésben esnek. az ollyanokot elö sem hozom, az ki bár jo gyonást tettek is. de az kik egy kevés idö mulva vétekben esnek még meg esküvések elöt, az tisztátalan kivánságokért. nem szükséges meg mondani. micsoda nyomoruságok ésnek az házaságokra az illyen gyonásokért,. még más sok nyomoruságokon kivül, az Isten átka szál

[1057] ✳ kel [Beszúrás 1744-ben?] [Az előző bekezdés végén:] különös segittse, [elírásból *següttsége* helyett.]

reájok. mivel meg bántották ötet szenttség törésekel., ollyan idöben az melyben leg töb szükségek volna az ö kegyelmire. távoztasd el hát [144a:] ezt az vétket. és meg ne elégedgyél valamely könnyen tet gyonásal. hanem végy magadnak három vagy négy napot lakadalmod elöt. az mellyekben gondolkodgyál valojában üdveséged felöl. kérjed az Istennek kegyelmit. irgalmaságát. visgáld meg jól az lelked üsméretit. és ted fel magadban hogy keresztényi képen akarsz ezután élni. és végben vinni házaságodnak köteleségeit, jovallom hogy olvasad az iffiu tobiásnak historiáját. ót meg is látod az szentül valo házaságnak példáját.

Az lakadalmadkor, kerüld el az cziffraságot. az ételben valo tékozlást.[1058] és más egyéb hejában valo költtségeket, ezek hellyet adgy tehettséged szerént valo alamisnát. az szegényeknek. azért az Isten áldása fog szálni házaságodra. valamint tobias felöl mondgya az irás. hogy vigan voltak. de az Isteni félelemben ment végben az lakadalom. * *tobiae 8.

Vigyáz hát arra, hogy lakadalmod. tiszteségesen., és keresztényi modon mennyen végben az Isten semmiben meg ne bántodgyék, minek elötte el hinád atyád fiait, és jó akaroidot. hid el leg elsöben is az kristus jesust., kérjed hogy legyen[1059] jelen. szent kegyelmivel. és áldgya meg lakadalmadot. el ne felejttsed hini az ö szent annyát is. mert az kána béli lakadalomkor is. gondgya vala arra., hogy valami fogyatkozás ne lenne, azért kéré az ö fiát hogy szánná meg öket, és kérésével meg nyeré az viznek., borá valo változását. hasonlo képpen fog éretted cselekedni. valamint sz. bernard mondgya. hogy ha gondgya vala az testi[1060] szükségekre azoknak, kik el hitták vala. annal nagyob gondgya leszen lelki szükségidre. meg fogja neked nyerni azt., az mi rend szerént ritka az lakadalomban nem az testnek valo bort., hanem az léleknek. az Isteni szeretetet., szent indulatot., az házaságban valo tisztaságot., az jó erkölcsben végig valo meg maradást., és az Isten kegyelmit. hogy végben vihesed rendednek köteleségeit.

[1058] té⟨k⟩kozlást. [Törlés a sor végén.]
[1059] legyen ⟨l⟩ jelen.
[1060] testi [*st*—*sz*-ből javítva.] szükségekre

III Articulus

Ennek az résznek. bé fejezése

Kedves fiam. midön már az világban meg telepedtél, és meg házasodtál volna. ted fel magadban. ugy élni. hogy rended ne kár**[144b:]**hozatodra. hanem üdveségedre legyen. holot azért valasztottad magadnak., az Isten is ez végre tett abban; kövesed hát az Isten akarattyát, és vid végben fel tett szándékodot., azért is adtam rendednek köteleségeit elödben. és veszedelmit, hogy az egyikét végben vivén, az másikát el kerülhesed.

Ezeket az köteleségeket négy részre oszthatni., az mellyekel tartoznak az házasok negy féle szemelyekhez lenni., az Istenhez. feleségekhez. gyermekekhez. és magokhoz, az Istenhez tartoznak. az ö parancsalattyában valo szent élettel., feleségekhez. tökelleteségel valo hüségel. gyermekekhez. hogy azokot az Isteni félelemben nevellyék. és magokhoz., hogy mindenek felet gondgyok legyen üdveségekre. ved elödben ezt az négy féle köteleséget. és szemeid elöt legyenek életednek minden napjaiban. hogy hüségesen vihesed végben.

Az mi az veszedelmeket illeti. négy részre osztottuk volt ide fellyeb. mivel rend szerént ebböl az négyböl származnak. az lelki, és testi nyomoruságok. az házasokra.[1061] mind ezeket el kerüllyed.

El kerülheted az elsö, és az harmadik veszedelmet. ha szemed elöt lesznek. mindenkor az kristusnak ezek az szavai. *hogy az, az ki jobban szereti nálamnál születt, fiait. nem mélto én hozám* ✳ ha az Istent mindenek felet szereted. mindennél inkáb, az mi leg drágáb elötted ez világon. az ki pedig ekképpen nem[1062] szereti, nem mélto ötet birni az örökké valo boldogságban. tehát az feleségedet, gyermekidet., az Isten után. az Isten szerént. és az Istenért szeresed.

✳Matth. 10.

Az második veszedelem, mely az házaságban. az egy máshoz valo gyülölségtöl jö, ezt jobban meg nem lehet elözni. mint ha sz. pálnak ezt az mondását az elméjekben meg tarttyák az házasok. *férfiak. szeresétek az ti feleségteket. miképpen christus is szerette az anyaszent egy házat., és ö*

✳ephes 5.

[1061] háza⟨sá⟩sokra. [Hosszú ſ betűje *g*-ből javítva.]
[1062] nem ⟨birj⟩ szereti,

magát adta azért, hogy azt meg szentelné. ✳ ha ezt jol meg gondolod,. meg látod micsoda igaz szeretettel tartozol hütös társadnak., az mely nemes szeretet légyen, hogy el szenvedgye[1063] békeséges türésel gyengeségit,[1064] és fo**[145a:]**gyatkozásit. és az Isteni szeretet modot ád abban. hogy el kerülhesék az gyülölséget, ha igazán valo szándékok vagyon. az[1065] együt valo üdveségre.

El kerülheted az negyedik veszedelmet is. mely az világhoz valo szeretettöl jö. ha azt követed. az mire sz. pál inti az házasokot. *ezt pedig azért mondom atyám fiai. mert az mi idö még vagyon. igen rövid. annyira, hogy az kiknek feleségek vagyon. ugy tarttsák mint ha nem volna. és az kik sirnak., mint ha nem sirnának., az kik vigadnak. mint hanem vigadnának. és az kik vésznek valamit, mint ha nem birnák azt. és az kik ez világal élnek. mint ha nem élnének. mert el mulik ez világnak ábrázattya* ✳. azért nem kel ez világhoz. ragaszkodni. el hagyo félben kel ez világi jokal. élni. igen nagy bolondság is az más világon valo joknak el vesztésivel szeretni, és az veszendö jokért, az örökké valo jokot el hadni, és az örökké valo nyomoruságban esni

✳1 Cor 7.

Tizen harmadik Resz

Igen szükséges oktatások.[1066] melyek az ollyan iffiaknak valok. az kik már az világban kezdenek bé lépni.

Az Machabeusok 2. könyvinek,[1067] 2 részében olvasuk. hogy midön nabuchodonozor meg vévé jerusalemet. és az sidokot rabságban akará vinni, jeremias prophétának nagy gondgya vala arra, hogy nékik oktatásokot adna., félvén attol hogy el ne hadgyák abban az idegen országban. az Isten szolgálattyát. *azért meg parancsolta, az törvényt nékik adván, hogy el ne feletkeznének, az urnak parancsolatirol, és meg ne csalatatnának. elméjekben., mikor az arany és ezüst bálványokot és azoknak ékeségeket látnák. és egyebeket efféléket*

[1063] el szenvedgye [*v*—*d*-ből javítva.]
[1064] gyenségit, [Elírás.]
[1065] az ⟨vélek⟩ együt valo
[1066] ✳ oktatások. ⟨kik⟩ melyek [*melyek* ⟨kik⟩ fölé írva. 1744.]
[1067] könyvinek, [*y*—*v*-ből javítva.]

meg parancsolván. inti vala, hogy ez törvény az ö szivekböl kine esnék ✳

Valamint ez az szent propheta cselekedék az sidok iránt, hasonlo képen kel veled kedves fiam cselekednem. mert minek utánna már elsö iffiuságodnak végire vezettelek volna, az mely rend sze[**145b:**]rént az iskolában mulik el. már most azt az idöd el érvén hogy az életnek valamely rendit válaszad, tartozom ollyan jó oktatásokot adni néked, az mellyekel el kerülhesed azokot az veszedelmeket. mellyeket fogsz találni az világban. az ollyan hely, az hol elég alkalmatoságot találsz az Istent el felejteni, és magadot el veszeszteni. azért intelek az prophetával, hogy vígyáz magadra. és soha ki ne vesed az Isten törvényit az szivedböl. azért is adom ezeket az oktatásokot elödben, kérlek olvasad figyelmetességel.

I Oktatás.

Hogy az iffiuságbol valo ki kelesnek ideje. és az világban valo menetel. leg veszedelmeseb. és sokan is vesznek el.

Erre intelek hát fiam leg elöször[1068] is, kivánván ezt az iffiak elméjiben óltani, hogy vigyázanak eleteknek erre az leg veszedelmeseb idejére.

Mivel erre az idöre várja az ördög öket. remélvén, incselkedése nem leszen hejában. minden ki gondolhatatlan alkalmatoságot is keres öket el vonni az jó erkölcstöl, vagy még jobban az vétekben ejteni, mert az szabadcság, az melyben már kezdenek élni: az henyéllés, az melyben könnyen esnek abban az idöben: alkalmatoságok is nagyob lévén az rosz cselekedetre. modgyok is töb az magok mulatására, sok féle társaságokot is gyakorolván. csak hamar az világi szokásokot is bé veszik. az kevélységet, az gyönyörüségeknek szeretetit, mind ezek közöt az veszedelmek közöt, csak hamar el vesztik az jó erkölcshöz valo indulatokot,. az mellyel valának iffiuságokban. azt ugy tekintik, mint ha csak az gyermekeket illetnék. aztot meg vetik. az mit az elöt becsültek. az elöbbeni jó élettyek. nékik már együgyüségnek

[1068] elöször [*r* — *n*-ből javítva.]

tettzik. ettöl jö azután, az jó erkölcsnek, jó szokásnak., tellyeségel valo meg romlása.

Mind ezek nyilvánságosok. és ezeket minden nap.[1069] láttyuk. sz. agoston meg probalta vala ezt. az mint maga is [**146a**:] sirattya gyonásiban. az hol azt mondgya. hogy az házánál lévö dolgok miat el hagyván az iskolát. és az apja házához visza menvén tizen hat esztendös korában, az rosz erkölcsök csak hamar kezdének nöni benne. valamint az tövis az el hagyot földben, és annál könnyebben is szaporodának benne, hogy senki nem vala, az ki azokot ki irtaná ✳. ✳S. Aug. lib 2. Conf. Cap. 3.

kevesen is vannak az kik tobiást követnék. holot például kéne venni az iffiaknak. az irás azt mondgya felölle, hogy iffiu korában nem gyermeki modon viselte magát. és midön mások az bálvánt mentenek imádni, ö jerusalemben ment az igaz Isten imádására ✳ ✳tobiae 1.

Oh mely szép példa ez, azoknak az iffiaknak, kik az világban kezdenek meni. de bár minnyájan nem követik is ezt az példát. sokan találkoznak, az kik követik. tart az Isten magának szolgákot. az kiket meg öriz. az báálnak valo térd hajtástol. és az kik nem hadgyák magokot meg csalatni az világtol. ugyan azért is adom fiam ezeket az oktatásokot. hogy ezek közi számláltathasál.

II Oktatás.

Hogy egy iffiu embernek. a[1070] ki az világban megyen. leg elsö gondgyának annak kel lenni. hogy meg tarttsa és kövesse. az jó erkölcsöket. melyeket iffiuságaban vet magához.

Leg elsö oka. ennek az oktatásnak az hogy, ebben az idöben az ifiak meg változtattyák szándékokot., és el hadgyák[1071] követésit. az jó erkölcsnek, el hadgyák az jó könyvek olvasását. az szenttségeknek gyakorlását. és az jó erkölcsüekel valo társalkodást. azért fiam. leg elsö gondod is az légyen. abban az idöben hogy meg tarttsad azokot az jó erkölcsöket mellyeket már vettél. és kövesed azokot, az mint már meg mondották néked.

[1069] minden nap. nap [Sorvégen és új sor elején.]
[1070] a⟨z⟩ ki az világban
[1071] el hadgyák ⟨anna k⟩ követésit. [Törlés a sor végén.]

Az mi az jó szándékot illeti, azt tud meg. hogy az jó er-[146b:]kölcs[1072] mindenkor egy. és nem változik, és hogy nincsen ollyan idö, se alkalmatoság, az melyben nem volnál az Istené, és az melyben. nem kelletnék ötet szolgálni. hüségesen.

Az mi az jó erkölcsnek követésit illeti, azt tud meg, hogy[1073] köteles vagy. aztot követni, üdveségedben jár, hogy azt el ne hadgyad, ha azt el hagyod az vétekben esel. hanem az imádságot. az jó könyvek olvasását. és az szenttségeket gyakorollyad, az jó erkölcsüekel társalkodgyál, és mindenek felet az gyontato atyádnak ad eleiben lelked üsméretit, mert ebben sokat vétenek az iffiak, az kik is midön magokot kezdik üsmérni, nem akarják senkivel magokot meg üsmértetni, az kik öket az jó utban meg tarthatnák. azokot kerülik. attol is vagyon hogy tellyeségel el távoznak attol. és sokszor viszá sem mennek arra. vagy pedig igen késön. és nagy nehezen.

fiam ne cselekedgyél hát eképpen, emlékezél meg arrol. hogy szent ágoston. az mely rendeletlenségekben eset. annak tulajdonittya hogy nem volt senki is, ki arol meg intette volna., emlékezél meg joás királyrol. az ki is mind addig jó erkölcsü vala. valamég az fö pap josada oktatá ötet, de mihent az[1074] meg hola. az gonoszságra adá magát. és el veszté nyomorultul.

3. oktatás

Hogy igyekezék az rosz társaságot el kerülni. fő képen az rosz erkölcsü iffiakot.

fiam leg elsö lesse az ördögnek, midőn az iffiak ki kelnek az iskolákbol. az hogy, az rosz társaságban vese öket. meg mondottuk már, micsoda veszedelmes legyen az. mivel az világ tele rosz erkölcsü iffiakal, igen nehéz hát öket el kerülni, még az gonoszok is, környül vévén tégedet. azt fogják mondani. hogy ugy kel viselni magadot valamint mások., holot még az baráttság is arra viszen. és illyen formán, egy

[1072] az jó erkölcs⟨öt illeti.⟩ mindenkor
[1073] hogy ⟨arra⟩ köteles vagy. [Törlés a sor végén.]
[1074] az [Beszúrás.]

kevés idö alat könnyen el fajulnak. oh! Istenem.! fiam ki szabadit meg téged ebböl az nagy veszedelemböl.?

Rettegj hát ettöl az veszedelemtöl. ha üdveségedet kivánod. kérjed az Istent. hogy menttsen meg az rosz társaságtol.

[147a:] De mindenek felet. az rosz erkölcsü iffiaknak kerüllyed társaságokot; az kik veled egy rendben vannak. mert az illyenek könnyen meg birják az elmédet. joás király, az ki oly szentül éle iffiuságában, az még az fö pap élt,[1075] azután bálványozásban ejték ötet szolgai. vigyáz hát magadra. ha szinte[1076] el nem kerülheted is az illyen rosz társaságot. leg aláb meg ne ronttsanak. oh! fiam mely boldog volnál, ha el mondhatnád, az mint david *protexisti me, a conventu maglignantium. a multitudine operantium iniquitatem.* psalm. 63.

4. Oktatás

Hogy még idején kel valamely munkára adni magát mivel az henyéllés igen veszedelmes abban az idöben

fiam az henyéllés leg nagyob oka az iffiak rendeletlen életeknek midön az iskolát el hadgyák. ezt igen nehezen is kerülik el, mivel az természet arra maga is hajlando, föképpen ollyan nehezen tet munka után, valamint az tanulás, annak okáért midön már szabadságban kezdenek lenni, és magokra kelni, tellyeségel az reszttségre adgyák magokot annál is inkáb hogy azt régen sohajtották. és nem üsmérik, hogy micsoda szükséges munkálkodni abban az idöben. és mely károkra fordul még az. holot az henyélésben. az rosz szokások kevés idö alat meg nönek. föképen, ha csak az játékrol, mulattságrol, és az magok gyönyörüségekröl gondolkodnak.

Hogy el kerülhesed abban az idöben az henyéllést, intelek hát azért fiam, hogy foglallyad magadot valamely munkában. és leg inkáb ollyanban. hogy alkalmatos lehes abban az rendben mellyet választasz magadnak. evel tartozol az Isten elöt, azért valamely tanulást végy magadnak. mely az

[1075] élt, [*t* — *e*-ből javítva.]
[1076] szinte [*n* — *t*-ből javítva.]

elmédet meg vilagosittsa. ugy mint az szent irást, hadi, vagy törvényes dolgokot., valami[1077] hasznos historiakot. vagy nyelvet tanoly, csak akarjad, találhatz abban modot, hogy hasznoson tölttsed az idöt.

[147b:] *5. oktatás*

Vigyázonak[1078] arra., hogy ezt az harom dolgot el kerüllyék.[1079] mert ezek vesztik el az iffiakot

Az. játék. az bór. az[1080] tisztátalan élet.

fiam. ez az három féle dolog leg veszedelmeseb az iffiaknak., midön már az iskolát el hadgyák. ezekre pedig az henyélés és az rosz társaság vezeti öket. némellyek az játéknak, rendeletlen szeretete miat vesznek el. el vesztetvén vélek sok idöt. jószágokot el tékozollyák. és nyomoruságban esnek. némellyek pedig az részegség és az sok étel miat. mert azon kivül hogy el ronttyák egéségeket., meg eszik és iszák minden jószágokot. még sok nyomoruságokban is esnek. mások pediglen. az miá utálatos vétek miat. mely oly igen nyomorgattya, és fogságban tarttya az iffiakot. sokakban pedig, mind ez az három fel találtatik.

Kérlek hát az Isten neviért. vigyáz erre az három féle veszedelemre. és kerüld el minden tehettségedel,[1081] azt meg tudván, hogy az el kerülésen áll üdveséged.

6. oktatás.

Hogy mikor valamely rendet választasz magadnak., nem kel az iránt sokáig kételkedésben lenni. és az választás után, azt meg nem kel változtatni.

fiam ez igen szükséges oktatás az iffiaknak, midön valamely rendet választnak, ne legyenek sokáig abban az kételkedésben, hogy micsoda rendet válaszanak, hogy egyet le tegyenek. meg mást akarjanak., némelykor meg, egyikét sem. nem tudván mire adni magokot. az illyen tétovázas

[1077] ★ valami [*mi* — utólag írva *vala-* mellé a sorvégen, más színű tintával; valószínűleg 1744-ben.]

[1078] ★ Vigyázonak [*ak* — beszúrás 1744-ben?]

[1079] ★ el kerüllyék. [*ék* — későbbi beírásnak látszik, félig a sorvégi margón. 1744?]

[1080] az tisztátalan [*az* — *es*-ből? javítva.]

[1081] tehettségedel, ⟨alt⟩ [?] azt meg tudván,

azért nem jó. mert semmi állando dologra nem adgyák magokot., és sok idejeket vesztik el, magokot meg unnyák, mindenhez kedvetleneké lesznek. és ha sokáig ugy maradnak. végtire egész életeket is haszontalanul ugy töltik el. ezt minden nap láttyuk.

[148a:] Azért[1082] az mely rendben akarsz menni, azt idején el kel magadban végezni, de mind azon által ollyan formán kel cselekedni az mint már meg mondottam

Midön már magadban el végezted volna. az álhatatlanságot el kerüllyed. mert ez igen veszedelmes. nem is lehet ki mondani micsoda roszat okoz egy iffiu emberben. az ördög azon igyekezvén hogy az gondolkozásban, nyughatatlanságban vese. és az után az henyélésben. azért hogy el veszeszthese véle haszontalanul, az életnek leg szeb idejét. és alkalmatlan légyen, valamely hivatalra.

Azért mondgya az bölcs. hogy az ki változtattya szándékát. ollyan mint az madár. az ki el hagyván fészkit. és nem találván maradando hellyet. ide s. tová repül. az életit is sok veszedelemre adgya * hasonlo képen. az álhatatlan ember, az lelkit sok veszedelemre[1083] tészi. *prov. 27.

kerüld el hát ezt az változtatást az szándékodban., és ha illyen vagy, vesd ki az elmédböl. mert gyakorta ez, az vétek büntetésiért vagyon. azért alázad meg magadot az Isten elöt. és kérjed hogy attol meg menttsen. adgyon néked álhatatos elmét. hogy az ö akarattyában maradván. azt követhesed hüségesen.

Hanem valamely jó szándékot vévén, az mint már meg mondottuk. azt meg ne változtasad. hanem ha valamely nagy okra kéne azt meg változtatni.[1084] de semmit ne cselekedgyél magadtol. hanem okos emberektöl kérj tanácsot. és visgáld meg, ha változásod, nem leszé lelkednek kárára.

7 oktatás

Hogy még elöre meg lása rendinek köteleségeit. és veszedelmit. és azokot végben vivén. és el kerülvén. Istenesen éllyen fiam mikor én azt mondom hogy még elöre kel által látni

[1082] [Előző lap alján, őrszó: *azért.*]
[1083] veszedelemre [*re* — beszúrás.]
[1084] változtoztatni. [Elírás.]

rendednek. köteleségit és veszedelmit, azt értem rajta. hogy nem **[148b:]** csak egy napot kel venni annak meg visgálására. hanem egy nehány napokot.

Hogy pedig jol mehesen végben. két dolgot jovallok. az első, hogy minden nap kérjed az Istennek segittségit, hogy el kerülhesed azokot az veszedelmeket. mellyeket fogsz az világban találni. és hogy kereszténi modon vihesed végben, rendednek köteleségeit. az. masodik, hogy olvasad gyakorta azt az részt. az melyben elödben adtam. az veszedelmit, és köteleségit annak az rendnek mellyet választottál,

8 oktatás

Hogy még idején szoktasa ahoz magát. hogy ne szégyenellye. az jó erkölcsnek cselekedetit.

fiam, ha az fellyeb meg mondot[1085] dolgokot végben vitted is. vagyon még egy hátra, az melyre kel vigyázni, nem más, hanem az a nyomoruságos szégyen, az mellyel vannak az jó erkölcshöz. holot már az világ annyira meg romlot, hogy az jó erkölcsöt, szégyennek. és csufságnak tarttyák,. fö képen az iffiak. intelek azért arra. hogy tapodgyad lábad[1086] ala ezt a szégyent, mert ez egyik akadállya üdveségednek. nagy[1087] vétkes dolog Isten elöt, meg pirulni az ö szolgálattyáért. nem is fogja szolgainak tartani azokot, kik szégyenlik parancsolatit végben vinni

kedves fiam, ellene kel hát állani. ennek az szégyennek. az kezdete nehéz. de idején kel arra szoktatni magadot, hogy az jot dicsérjed, és az roszat gyalázad., és szabadoson cselekedgyed mind azokot. mellyek egy keresztényhez illenek. de két féle dolgot kel el kerülni. az egyike az, hogy. ne az emberektöl valo dicséretért cselekedgyed. az másik.,[1088] hogy el nem kel azért hadni, hogy ö töllök meg ne gyaláztasál.. hanem jot kel cselekedni, arra nem hajtván akár mit

[1085] ★ mondot [*ot* o-ja *e*-ből javítva, *t* későbbi beírás, sötétebb tintával. 1744.]

[1086] lábad [*a* — *o*-ból javítva.]

[1087] nagy [*a* — *e*-ből javítva;] vétkes dolog [*d* — *k*-ból javítva.]

[1088] az másik⟨a⟩.,

mondgyon az világ. csak egyedül az Istent kel tekinteni, az ki azt parancsollya. és az kereszténi köteleséget, az[1089] mely engedelmeségel tartozik néki.

[149a:] *9 oktatás*

Hogy arra vigyázon, hogy ne külsö, hanem igazán valo joerkölcsü legyen.

fiam ezt az veszedelmet is fel találod az világban. az melyben ha fel tetted is magadban hogy az jo erkölcsben élsz, de még is meg csalhatod magadot. hogy ha el hagyván az igazán valo belsö jó erkölcsöt., az hamis és külsöt veszed magadnak., ez sokal veszedelmeseb az nyilván valo vétkes életnél. holot ez igen közönséges, minden renden lévöknél. söt még az egyházi emberek közöt is. vagyon pedig egy nehány féle két szinü áitatoság. de az többi közöt, ezek leg közönségesebek.

Elöször. azok, kik csak külsö képen tárttyák az áitatoságot. szorgalmatoságal is visznek végben. holmi külsö áitatos dolgokot, ugymint. az imádságot. az parancsolaton kivül valo böjtöt. vagy valami más effélet. és azonban el mulattyák az belsö képen valokot. mint, az vétkeknek el kerülésit. rosz szokásoknak meg jobbitását. rosz kivánságoknak, meg zabolázását. és mindenkor meg maradnak az vétekben. azért is kevéllyek. haragosok. szenvedhetlenek, boszu állok. az földi jovokot keresik. és az élet gyönyörüségit.

Másodszor. azok. kik szorgalmatosan viszik, az mit nékik jovalnak vagy tanácsolnak. és el hadgyák azt. az mire kötelesek. az ollyan gazda embernek illyen az aitatosága, az ki gyakorta járul az szenttségekhez. az templomot gyakorollya. templom béli öltözetet csináltatván. arra sokat költ. azonban pedig az háza népire[1090] gondgya nincsen., el mulattya az gyermekit tanyitatni, az jó erkölcsben nevelni. az cseledinek mind lelki. mind testi szükségekre vigyázni. hogy az házánál valo rendeletlenségeket meg orvoslaná. adoságit meg fizetné. és az roszul kereset joszágot viszá adná.

Harmadszor. azok. kik az parancsolatban. egyikét végben viszik, az másikát el hadgyák. követvén azt. az mellyik

[1089] ★ az ⟨ki⟩ mely [*mely* ⟨ki⟩ fölé írva, sor elején. 1744.]
[1090] háza népire ⟨sokat költ.⟩ gondgya nincsen.,

könnyebnek tettzik nékik., és el hadgyák az mi nehéznek láttzik. ollyanok vannak. az kik leg kiseb kárt nem tennének felebaráttyoknak,[1091] de be[**149b:**]csületiben meg kárositani, semminek tarttyák. mások az részegséget gyülölik, de az tisztátalan életet nem kerülik, mások egy tisztátalan cselekedetet nem cselekednének. de az tisztátalan kivánságtol. és beszédtöl. nem örzik magokot. némellyek szeretik jol tenni másokal. de nem meg engedni másoknak. azért mind ezek az áitatoságok. nem igazán valok. mert az ki[1092] egyet el hágy az parancsolatban. abban nincsen az Isteni szeretet.

Negyedszer. azok. ki követik az ollyan koteleségeket. mellyek közönségesek minden kereszténvekel., de azt el mulattyák melly rendekhez valo, mivel az nem igazán valo jó erkölcs egy lelki pásztorban, egy itélö biroban, hogy jó életet élyen,[1093] ha el mulattya hivatallyának köteleségeit.

Sok volna mind ezeket elö szamlálnom. mennyi két szinü áitatoságok vannak. hanem csak rövideden azt mondom. hogy jó erkölcsnek ne tarttsad az mely kevély. és magahit. az ki masokot meg vet. semmit nem szenvedhet. az ki másokban az vétket meg láttya. de az magáét meg sem tekinti.

Sem az ollyat. az ki mord, szomoru. gondolkozo. az ki másoknak is terhére vagyon. az ki másokhoz kemény. magához engedelmes.

Se az ollyat, az ki különös. az ki másokal nem jár egy uton. az ki minden áitatoságiban meg akarja magát külömböztetni. másoktól.

Se az ollyat az mely alá valo. és gyermeki, az ki fél ót az hol nem kéne félni. és ót nem fél. az hol kéne rettegni. az ki igen vigyázo ollyanban az mi nem vétek. és abban nem az mi vétek.

Se az ollyat. az mely szabados. az ki az alat az szin alat hogy nagy vétket nem cselekszik. magának szabadságot ád az töb vétkekre. ez nagy bün. mert az ki meg veti az kis vétkeket. nagyokban esik.

Se az ollyat. az ki emberi tekintetböl, szin mutatás-[**150a:**] bol. vagyon. hogy valakinek tessék. azért hogy becsüllyék,

[1091] felebaráttyoknak, [Mindkét *e*—*a*-ból javítva.]
[1092] az ki ⟨egyben⟩ egyet
[1093] ★ élyen, [*yen*, — beszúrás a két szó közé, 1744-ben.]

hogy valamire mennyen. egy szoval az ki csak magát tekinti mindenben az mit cselekszik.

Se az ollyat. az ki csak az hasznot keresi. az ki azért adgya az jora magát. hogy hasznát, elö menetelit láttya abban.

Se az ollyat az ki csak kevés ideig tarto. az ki mindgyárt meg csökenik, mihent valamely akadályt lát.[1094] és az jót mindgyárt el hadgya.

Azért fiam örized magadot az illyen szines áitatoságoktol. mert ezek ronttyák el az igazán valo jó erkölcsöt.

Azon igyekezél hat hogy jó erkölcsöd igazán valo legyen, magában alázatos, csendes, másokot szeretö. ne legyen különözö. az anyaszent egyháznak rendit szerese, okos. az az. se igen félékeny, se igen szabados. ne az világi hasznodot. tekinttsed, hanem hogy mindenben az Istennek tessél.

10. oktatas

Hogy magát meg gyarapittsa[1095] hová továb jobban. az hitben, és az vallásban.

fiam ez igen szükséges oktatás. mert az hit fundamentuma az jó erkölcsnek. és az nélkül nem lehet üdvezülni ✳ ✳hebr. 11.

Az világban pedig elég ellenkezöt találsz evel az fundamentumal. ugy mint az hitetlenséget. eretnekséget. és az szabad életet.

Az hitetlenség, ollyan mint egy fene állat.[1096] az ki az Isten ellen támad. fel táttya száját az égg ellen. és az ö kezit az minden hato ellen emeli. teremtöit el hadgya. az teremtet allat szolgálattyáért, igyekezvén el törölni, az hit által sziviben oltatot szent gondolatokot. hogy azután szabadcságal adhasa magát az rut kivánságoknak.

Az eretnekség pedig. hogy könnyebben követhese az maga itéletit az hit dolgában. az anyaszent egyháztol. el szakad, *az mely is oszlopa az igazságnak*. az kristus azt parancsollya, hogy halgasuk, ha pogányoknak nem akarunk tartatni ✳ ✳Matth. 18. az ki pedig azt annyá-**[150b:]**nak nem tarttya, az. Isten

[1094] lát. ⟨es⟩ és [Törlés tollhiba miatt.]
[1095] gyarapittsa [*p*—*b*-ből, hosszú ſ—*y*-ból javítva.]
[1096] allát. [Ékezethiba.]
[1097] matrem. [*em* szórész javítva.]

nem leszen annak attya. valamint az sz. attyák mondgyák ✳

✳habere non potest deum patrem. qui ecclesiam noluerit habere matrem.[1097] S. Cypr. libr. de unitate ecclesiae.

Az szabad élettyek az rosz catholicusoknak, abban modot keresnek hogy meg maradgyanak. az vétekben,. magoknak szabadságot adnak, hogy az szent dolgokrol valo igazságokot. visgállyák, és azokrol emberi okoságal itéletet tegyenek. ugyan azért is kételkedésben esnek. az kételkedésböl. az rosz hiszemben. és az vakságban. az mellyek is veszedelemben vetik.

Ez fiam, az az nagy három vétek. ezeket az világban fel találod. de kerüld el öket. és mind azokot az kikben ezeket tapasztalod. mert azt mondgya az apostol. *hogy lesznek az emberek magoknak szeretöi, kevéllyek, szidalmazok, árulok, gyönyörüségnek*[1098] *szeretöi. inkáb mint Isten szeretöi. ezeket távoztasad.* ✳

✳2 tim 3.

Azt bizonyosnak tarttsad, hogy nincsen semmi félelmeseb. és meg változhatatlanab mint az kereszténi közönséges hit. és az hit nagy az ö titkaiban. tiszta. és szent minden tanitásiban. ezt az prophéták elöre meg mondották. az sok csudák meg bizonyositották. az martirumok vérekel meg pecsételték.[1099] annyi sok szent doktorok. életek el vesztésivel is oltalmazták. anyi sok száz esztendöktöl fogvást mindenkor meg maradot. és soha meg nem változhatot,. sem az pogányok üldözésekkor, sem az eretnekektöl. sem az rosz életü catholicusoktól.

Mind ezek után. mondgya sz. agoston. *kételkedünké még is az anyaszent egyhaznak kebeliben keményen meg maradni. az ki is az egész világnak vallása szerént. az apostoloktol fogvást mind eddig mindenkor fent maradot. anyi sok eretnekek közöt is. kik ellene hejában fel támadtak. és az kik mindenkor meg itéltettek. vagy az néptöl, vagy az conciliumoktól, vagy az csudák által: azért még is nem üsmérni azt az anyaszent egy házat elsönek, jele, vagy az nagy hitetlenségnek. vagy az vakmeröségnek* ✳.

[1098] árulok, gyönyörüségnek ⟨áruloi.⟩ szeretöi.

[1099] meg pecsé⟨l⟩telték. annyi sok szent doktorok. [*szent* — hosszú ſ betűje *d*-ből javítva.]

∗. cum igitur tantum auxilium dei. tantum profectum videamus dubitabimus nos ejus ecclesiae condere gremio. quae usque ad confesionem generis humani ab apostolica sede per succesionem episcoporum, frustra haereticis circum latrantibus et partim plebis ipsius judicio. partim conciliorum. gravitate. partim etiam miraculorum majestate damnatis culmen auctoritatis obtinuit, cui nolle primas dare vel summae profecto impietatis est. vel praecipitis arrogantiae. S. Aug. de utilitate credenda circa finem

Adgy hálákot az Istennek hogy az anyaszent egyháznak kebeliben tet tégedet. maradgy meg hát abban keményen és hiven. kap[**151a:**]csollyad magadot az ö szent, és igazságos tanyitásához. legy engedelmeségel[1100] pásztorihoz, és az ö láthato fejihez. az pápához. az hitet tarsd meg, az jó életre vigyáz. mert az hitnek meg romlása, az vétektöl vagyon. *intelek hát arra tégedet. hogy vitézkedgyél meg tartván az hitet. és az jó lelki üsméretet. mellyet némellyek meg vetvén. az hitet el vesztették.* ∗ ∗1 tim 2.

11. oktatás.

Hogy meg erösittse magát, az keresztenyi rend tartásokban fiam, nem elég az hitben valo meg gyarapodás. hanem még az kereszténi életben. és rend tartásokban is szükséges meg erösiteni magadot. mert az világban nem fogsz veszedelmeseb dolgot látni, mint az elmének, az világi rosz szokásoktol valo meg romlását. az mellyek tellyeségel ellenkeznek az üdveségel. azért is inti jeremias propheta az sidokot. hogy babiloniában. aranyal, ezüstel fel ékesitetet bálványokot fognak látni, de vigyázatok, hogy azokot ne imádgyátok. hanem mondgyátok szivetekben. oh uram csak egyedül tegedet kel imádni. hasonlot mondok fiam néked. mert az világban, látz ollyanokot kik az bálványokot imádgyák, az az, kik csak az magok gyönyörüségeket keresik. az gazdagságokot. hejában valoságokot. az kik csak az test kivánságit követik. az rosz erkölcsöt, becsületben fogod látni, és az jót meg vetésben. vigyáz hát hogy az sokaság példája meg ne ronttson. annak okáért. mindenkor az szemed elöt legyenek ezek az kereszténi intések. meg nem üsmérhette az világ ezeket az igazságokot. ezek pedíg soha meg nem változnak. vegyed jól elmédben öket. hogy meg üsmérhesed ezekböl az világi rosz szokásokot. és hogy ezek szerént rendelhesed életedet.

[1100] engedelmeségel [Első *g*—*d*-ből, *d*—*g*-ből javítva.]

Tizen negyedik Rész

Az kereszténi tartásokrol valo intések

Elsö intés

Hogy mi nem az mostani életért, hanem az más életben valo [**151b**:] boldogságert teremtettünk.

∗credere enim oportet accedentem ad deum quia est. et inquirentibus se remunerator fit

Ez az igazság az fundamentuma, az kereszténységnek, tudnillik, hogy egy Isten vagyon. és az jutalmat készitet azoknak. az kik ötet szolgállyák ∗ hogy ez az élet nem egyéb hanem ollyan ut mely az örök életre vezet. *nincsen it meg maradando hellyünk.* mondgya[1101] az apostol. *hanem mást*[1102] *keresünk.*

kedves fiam visgáld meg jol ezt az igazságot, és légyen mindenkor az elmédben. mert ez, az elsö kezdete az kereszténi életnek. és ehez kel szabni életedet.

2 intes

Hogy ez életben nincsen nagyob dolog az üdveségnél.

Ez az igazság, az elsöböl következik. mert ha ez az élet nem egyéb, hanem hogy által mennyünk más jóbra., ebböl következik, hogy az mi leg nagyob dolgunk. ebben az halando életben az, hogy azt keresük az mely örökös. leszen, egy dolog szükséges, mondgya az kristus. mert mit használ az embernek, ha mind ez világot meg nyeri is. ha az lelkit el veszti. ∗. fiam fontold meg jol ezeket az szokot. és el ne felettsed.

∗Matth. 16.

3 intés

Hogy az üdveséghez. munka és fáradcság kivántatik

Ezt nem lehet el hitetni az emberekel[1103] holot ez igen bizonyos. mivel az Isten fia azt mondgya. *az ki akar én utánnam jöni, tagadgya meg magát. és vegye fel az ö keresztit* ∗ *hogy az kapu szoros. és az ut keskeny, mely az üdvességre vezet. és kevesen vadnak azok, az kik azt meg találllyák.* ∗ és masut. *igyekezetek bé menni az szoros kapun. mert sokan. mondom*

∗matth 16.

∗matth. 7.

[1101] mondya [Íráshiba.]

[1102] ★ mást [*t* — későbbi betoldás *más* mellé, valószínűleg 1744-ben.]

[1103] az emberekel ⟨hogy⟩ holot [*holot* ⟨hogy⟩ fölé írva.]

néktek. igyekeznek bé menni, és nem mehetnek. ✳. visgáld meg jol ezeket fiam, és gyözd meg azokot az akadályokot mellyeket találsz az jó erkölcsnek uttyán. ✳luc. 13.

4 intes

Hogy ebben az életben. leg nagyob gondunknak arra [**152a:**] kel lenni. hogy az Istennek tessünk. és azö kegyelmiben éllyünk.

Ez az leg nagyob. és leg igazab boldogsága az embernek. ez életben. hogy kedviben legyen az ö teremtö Isteninek. urának, és örökös jóvának. ez nélkül az egész világ jovais nyomoruság. ezt is kivánta az apostol az ö tanitványinak. *nem szününk meg ti érettetek imádkozni, és kérni, hogy bé töltessetek az Isten akarattyának minden értelmével. minden bölcseségel és ertelemel, hogy járjatok az mint az urhoz méltó. minden*[1104] *engedelemre, minden jó cselekedetekel. gyümölcsöt teremtvén és nevekedvén az Isteni üsméretre.* ✳. hogy ha az keresztények el hitetnék magokal ezt az igazságot. az vétket inkáb el kerülnék, mint sem az halált. minden modon azon igyekeznének. hogy az Isten kedviben lehetnének. és az ö kegyelmiben élhetnének. ✳Coloss. 1.

5[1105] *intés*

Hogy az Isten kegyelmiben nem lehetz. ha tellyeségel fel. nem teszed magadban. hogy soha halálos vétekel meg nem bántod.

Ebben áll annak az nagy[1106] parancsolatnak végben vitele. hogy szeresed az te Istenedet mindenek felet. ez nélkül nem lehet Istennek tettzeni. és kegyelmiben lenni. mivel az, aki nem szereti. az halálban marad. az Istent pedig nem szereted, ha csak fel. nem teszed magadban. hogy soha nem akarod ötet meg bántani. az Isten fia azt mondgya. *hogy az ki ötet szereti, az meg tarttya az ö parancsolatit. az ki pedig ötet nem szereti, az meg nem tarttya az ö beszédit.* ✳[1107]

[1104] minden ⟨eg⟩ engedelemre,
[1105] 5 ⟨okt⟩ intés
[1106] nagy ⟨l⟩ parancsolatnak
[1107] [Az idézet mellé Mikes nem írt forrásjelzést a margóra: János 14, 15.]

6 intés.

Hogy az ember nagyob roszban nem eshetik az véteknél

[152b:] Az Istent meg bánttya aval. ugy, hogy azt soha se az emberek., se az angyalok hellyre nem hozhattyák. el is veszteti az. az emberel az Isten kegyelmit. és az meny országot. az örök kárhozatnak veszedelmiben tészi. és méltatlanná azokhoz az kegyelmekhez, az mellyek nélkül. fel nem kelhet nyomoru állapottyából. az melyben is. az Isten igazsággal el hadgya ötet. valamint el hagyot[1108] sokakot. oh Istenem leheté ez világon nyomorultab állapot ennél? leheté hogy az emberek olly keveset gondolkodgyanak erröl, és ne félyenek ettöl az irtoztato rosztol. hát te kedves fiam gondolkodólé erröl, és el kerülödé azt, minden cselekedetidben?

7 intés.

Hogy az leg nagyob. veszedelem., az halálos vetekben meg halni.

Ez fiam az nyomoruságnak nyomorusága. mert ez, az kezdete, az örökké valo nyomoruságnak. minden joknak el vesztése. minden[1109] rosznak eredete. és azt[1110] mind segitség, mind reménség nélkül, hogy meg foghasad ezt az nyomoruságot. fontold meg azt, ha lehet. hogy mit tégyen az Istentöl örökösön meg valni. örökül az égböl ki rekesztetni, örök kárhozatra. az ördögel vettetni, ót vég nélkül, szüntelen, könnyebség nélkül, reménség nélkül. égni, mindenkor dühoségben. és kéttségben lenni. abban az irtoztato nyomoruságban valo esésért. noha azt el kerülhette volna: ha annyi kegyelemel viszá nem élt volna. ha az üdveségnek annyi modgyát el nem vesztette volna. oh fiam leheté erröl gondolkodni rettegés nélkül?

8 intes

Hogy ebben az nyomoruságban sokan esnek. fö képen azok, kik erröl leg kevesebet gondolkodnak.

Minnyájan abban esnek azok. az kiknek idejek nem volt **[153a:]** az penitentzia tartásra halalok elöt, vagy az kiknek

[1108] el hagyot ⟨k⟩ sokakot.
[1109] minden [*i—e*-ből javítva.]
[1110] ★ azt [*az*-ból javítva a *t* betű hozzáírásával. 1744?]

idejek lévén, nem tartanak., vagy ugy nem tartanak az mint kéne. meg halván az üdvességhez valo készületek nélkül. ugyan azért is int bennünk gyakran az kristus. *hogy vigyázunk, és imádkozunk., mert nem tudgyuk mikor jő el az idö. nem tudgyuk se az napját, se az oráját. legyünk készen. mert ollyankor jö el. mikor meg sem gondolnok, ezt pedig minnyájatoknak*[1111] *mondom hogy vigyázatok.* fiam vigyáz hát. had találljon készen az édes[1112] meg váltod.

9 intes

Hogy gyakran kel gondolkodni az halálrol. az itéletröl, és az örökké valo boldogságrol.

Ez leg job módgya el kerülni azt az nyomoruságot. mert az ki az Isten itéletiröl jol gondolkodik. félni fog az vétekben valo eséstöl. vagy abban maradni csak kevés idejig is. azért is adgya az bölcs ezt az nagy intést, *hogy minden cselekedetidben meg emlékezél az te utolso végedröl. és nem vétkezel soha* ✳. erröl keveset gondolkodnak az iffiak, gondolkodgyál hát erröl fiam. és az Isten itéletiröl. valo gondolat fordittson el az vétekröl

✳in omnibus operibus tuis. memorare novissima tua. et in aeternum non peccabis Eccl. 7.

10. intés.

Hogy az Istent magáért kel szolgálni. és szeretetböl.

Noha az halálrol. az itéletröl, és az örökké valoságrol valo gondolatok szükségesek. mert azok az jó erkölcsre vezetnek, mind azon által nem kel csak abban meg maradni. mivel szolgához illik az félelemböl valo szolgálat, de az nemes lelkek az Istent szeretetböl szolgállyák, azt azért. mert ö meg érdemli az szeretetet. tiszteletet, és az szolgálatot az félelem is jó, de ne legyen egyedül. mert az szeretetnek kel azt véghez vinni, az mit az félelem el kezdet. fiam hogy lehet egy nemes léleknek más kép szolgálni. hanem szeretetböl. azt az Istent az ki oly méltó magában az szeretetre. az kitöl is vette azokot az jokot az mellyek[**153b:**]ben vagyon. és az kitöl is várja mind azt. az mit csak valaha remélhet.?

[1111] minnyájatoknak ⟨mog⟩ mondom

[1112] az édes [*é—a*-ból javítva; az idézet mellett nincs forrásjelzés a margón: Luk. 12 és Márk 13.]

11 intés

Hogy az mi cselekedetinket az Isten törvényihez, az kristus példájához, és tanitásahoz kel szabnunk. és nem az világhoz, se mások példájokhoz. se ne[1113] az szokáshoz.

Ez igen közönséges szokás az emberek között, hogy ugy cselekedgyenek valamint mások., azt az okát adgyák. mert az világ is ugy cselekszik. ez az szokás, azért igy kel cselekedni. ez igen rosz és veszedelmes dolog. mert nem az embereket kel példánknak venni, hanem az Istent, az világ tele lévén vétekel., az emberek akár micsodások legyenek. de meg csalatkozhatnak, az Isten maga az igazság, azért adta törvényit, hogy az szerént járjunk. azért küldötte fiát. hogy minket tanittson., azt is parancsolta, hogy ötet halgasuk. *ipsum audite.* sz. hieronimus is azt mondgya. *hogy azok ne kövesék az tévelygö sokaságot. az kik tanitványinak tarttyák magokot az igazságnak. mert azt bizodalmason lehet követni, az ki azt mondotta, hogy ö az ut. az igaság, és az élet. az ki az igazságot követi. meg nem csalatkozik* ✳ ne szabd

✳nec turbam sequantur errantem qui se veritatis discipulos Confitentur hunc certe imitari tutissimum est. atque ejus vestigia sequi, qui dixit. ego sum via veritas, et vita. nunquam errat qui sequitur veritatem. s hier epist ad Celantiam.

hát soha is magadot az világhoz, másokhoz. vagy az szokáshoz. cselekedetidben, ne az emberek itéletit tekincsed, hanem az Isten törvényit, az kristus jésus, és az anyaszent egy haz tanitását. ne[1114] cselekedgyél hát soha semmit is. az mi evel meg nem egyezik.

12 intés.

Hogy az világ minden itéletiben. és szokásiban, meg csallya magát.

✳beatum dixerunt populum cui haec sunt. beatus populus cujus Dominus[1115] deus ejus. psalm 143.

Ezt az igazságot könnyü meg mutatni.

Az világ, az gazdagságokban tarttya az boldogságot. azokot kivánnya. és keresi mindenek felet. ✳

Az pediglen igaz, hogy az gazdagságok nem teszik az **[154a:]** embert[1116] boldogá. söt még akadállyára vannak

[1113] ne [Beszúrás.]
[1114] ne [Beszúrás.]
[1115] Dnus
[1116] ★ embert [*t* – későbbi beszúrás a két szó közé, halványabb tintával. 1744?]

sokszor az üdveségnek. és hogy az igazán valo gazdagság az. hogy, az Istent lehesen birni.

Az világ azt tarttya, hogy nincsen[1117] nagyob kedveség. mint az érzékenségeknek eleget tenni.

Az pedig igaz, hogy nincsen állandob gyönyörüség. mint az jó erkölcsben.

Az világ sok ollyan dolgokban tarttya az becsületet, mellyek nem méltok az becsületre. mint az hirt nevet. méltosagokot. nagy tiszttségeket. az emberek tiszteletit.

Az pedig igaz. hogy az igazán valo becsület. az jo erkölcsben áll. és attol. meg válhatatlan.

Az világ abban tarttya az bátorságot. és az vitézséget., hogy az meg bántást, meg ne bocsása, hanem boszut állyon

Az pedig igaz. hogy az bátorság, az bocsátásban áll. vagy az Isten fiának nem vala bátorsága. mikor üldözöiért könyörgöt az kereszt fán. és mint ha magát meg csalta volna, mikor azt parancsolta, hogy szeresed ellenségidet. egyik az kettö közül meg csallya magát, mondgya sz. bernárd. vagy az Isten fia. vagy az világ. ✳. az Isten fia pedig meg nem csalhattya magát mert ö igazság. az világ csallya meg hát magát minden tartásiban. azért nem ötet kel követni, hanem az kristus jésust.

✳S. bern: Sermo 3. de nativ.

13. intés

Hogy az földi dolgokot meg kel vetni. és csak az Istenhez kapcsolni kel[1118] magadot.

Igy kel édes fiam igy. mert minden az mi az világban vagyon. csak hejában valoság. és nincsen semmi állando csak az Isten. és az Istenben. azért mondgya az bölcs, *hogy hejában valoságnak, hejában valosága, és minden hejában valoság*✳ az mit **[154b:]** it látunk.. csak semmi, és ugy el mulik, mint az árnyék. és az füst. azert is mondotta az apostol., hogy mindent meg vetet. hogy meg nyerhesse az kristus jésust.✳ és az kedves tanyitván azt mondgya. *hogy ne szeresétek az világot. se azokot mellyek az világban vannak. ha*

✳Eccl. 1.

✳philipp[1119] 3

[1117] nincsen [*c—t*-ből javítva;] nagyob kedveség. [*b—k*-ból jav.]

[1118] kel [Beszúrás.] [Az 1—13 intés szövege végén lapszélességű aláhúzás van.]

[1119] philipp ⟨2⟩ [?] 3

valaki szereti az világot. nincsen, abban. az atyának szerelme. mert valami ez világban vagyon., mind testnek kívánsaga. szemeknek bujálkodása. életnek kevélysége. ez vilag el mulik. ✳1 joan. 2. *és az ö kívánsaga is.*✳ *erre mondgya sz. agoston. válasz mellyikét akarod. vagy az világi dolgokot, szeretni,*[1120] *és azokkal. el mulni. vagy az örökké valo jokot, és örökké élni az Istenel.*✳.

✳S. Augs. tract. 1. in epist. s. joan.

Utólsó Rész

Az álhatatosan., végig[1121] valo meg maradásról. az jóban.

Kedves fiam, ez az utolso intésem maradot még hátra. azt kívánom hogy ez az rész tegye az eddig valo oktatásimot tökélletesé. mivel ez mindeniknél szükségeseb. mert az jó erkölcs uttyában lépni. és abban csak egy kevés ideig maradni. semmit nem használ. ha[1122] abban álhatatosan végig meg nem maradtz. mert az jó életet, az végig valo meg maradás koronáza, és jutalmaztattya meg. és is fejezi bé.[1123] az üdveségnek nagy munkáját, vezetvén tégedet az örökké valo boldogságnak.kezdetire.

fiam igen nagy boldogság[1124] az ki iffiuságaban hiv volt az Isten kegyelmihez. és meg tartotta az jó erkölcsököt midön az életnek valamellyik rendiben ment., de meg ellenben nagy nyomoruság. ha azt az köteleségedet el felejted, hogy az Istent kel szolgálni. és ha viszá élvén azokkal az kegyelmeségekel. mellyeket irgalmaságától vettél, azokot nyomorultul el hagyod. hogy az roszat kövesed. oh édes fiam. nézd meg micsoda nyomoruság ez. azt mondgya az bölcs. *jaj tinéktek kik el vesztettétek az békeséges türest. el hadtátok az jó utat. és az roszat vetté-*[**155a:**]*tek elötökben. vallyon s. mit cselekesztek. mikor meg látogat az ur*✳ ✳Eccle. 2.

fiam mit fognak az illyenek felelni azon az rettentö napján az Isten itéletinek. midön elejekben adgya kegyelminek sokaságát. midön szemekre hánnya hálaadatlanságokot,

[1120] szeretni, [Utólagos beírásnak látszik, nagyobbrészt a sorvégi margón.]
[1121] végig [*é*—*o*-ból javítva.]
[1122] ha ⟨csak⟩ abban
[1123] és [az] is fejezi bé. [A kéziratban hiányzik az *az* vagy (*ez*?) szó.]
[1124] boldoság [Íráshiba.]

hüségtelenségeket. és álhatatlanságokot szolgálattyában. az ö vakságokot, az mellyel el hadták ötet. holot minden jonak ö az kut feje. és az üdveségnek adoja. *nem let volnaé job azoknak*, mondgya sz. péter. *hogy meg ne üsmérték volna az igazság uttyát. hogy nem mint annak üsméreti után az nékik adatot tudománybol hátra állani*∗. ∗2 petr. 2.

Az bizonyos hogy az iffiuságban valo jó élet. szükséges. az jó végnek[1125] el érésére, de az is bizonyos hogy abban nem mindenkor maradnak meg, hasonlot látunk az emberekben, valamit az fákban, az kik tavaszal szép virágokot hoznak. de öszel gyümölcstelenek. az szent irás egy nehány példát ád elönkben. ollyanokrol, kik iffiukoroktol fogvást végig az jó erkölcsökben meg maradtak. de ollyanokot is ád elönkben. kik álhatatlanok voltak, hogy meg mutasa evel az embereknek. hogy álhatatosak legyenek az jó utban.

Ezt az igazságot láttyuk az joas király példájaban. az kit is már egy nehányszor hoztam elö. ki iffiuságától fogva negyven esztendeig az jó erkölcsben éle. de azután az bálványozásban esék.

Ez iránt az salamon példája még rettentöb, mert az Isten ennek az fejdelemnek mindenekben nagyon kedveze.∗ nagy gond viselésel is nevelteték.. az mint maga mondgya. ∗ szentül és tökélletesen éle iffiuságában ∗ ollyan boldog is vala. hogy az Isten maga beszelle véle. és szabadcságot ada néki. hogy kérhetne tölle. mindent az mit akarna∗. ∗2 reg. 12. ∗prov. 4. 3. ∗sap. 5. v. 7. 8. et. 9. ∗3 reg.

Ö pediglen ollyan. bölcsen viselé magát. hogy nem kére, se gazdagságot. se dicsöséget. se semmit ollyant. az mi után az iffiu elme olly igen sohajt. hanem csak jó erkölcset, és bölcseséget kére.∗.

Ez az Istennek ollyan igen tettzék. és ollyan bölcseséget ada néki. hogy se ö elötte, se utánna, soha embernek nagyob bölcsesége[1126] nem vala.∗ evel az bölcseségel tölté el életinek nagyob részit. **[155b:]** az Istennek kedviben lévén. és az emberek nagyon tisztelék, mindenünnen, hozája[1127] mennek vala. halgatni bölcseségit. az ö népit nagy bölcse- ∗3 reg. 4.

[1125] ★ az jó vég⟨re⟩nek ⟨valo érésre⟩ el érésére [A javítások a törlések fölé írva. 1744.]

[1126] bölcsesége ⟨v⟩ nem vala.

[1127] hozajá [Ékezethiba.]

ségel igazgatá, és oktatá az Isten szolgálattyára. azokkal
∗Eccle. 12. az oktatásokal. mellyeket ira az szent lélek által,∗ fiam
mind ezek után ki hihetné el. ha az szent irás nem mondaná.
hogy ez az példa nélkül valo, nagy bölcseségü ember. olly
nyomorultul meg essék. az ö nagy elméje meg homályosodék,
és az aszonyokhoz valo szeretettöl meg hagyá magát gyözetetni, és igy egy kevés idö alat el veszté minden bölcseségit,
∗3 reg 11. és ö aszszonyival. bálványozo lön.∗

Óh emberi nyomoruság, mely nagy vagy.! óh emberek-
nek gyengesége, és álhatatlansága, ki nem rettegne, ezután
az rettentö példa után. ha az illyen nagy bölcseségü meg
esik, hogy ne félne az aláb valo., jaj hát, jaj azoknak, az kik
meg nem maradnak végig az joban. és az kik az jó erkölcsnek uttyát el hadgyák. és az véteknek uttyát követik..
oh édes fiam, tanuld meg ebböl, hogy rettegésel, és félelemel munkálkodgyad üdveségedet∗ mindenkor magadra
vigyáz. és magadnak ne hidgy. és az, az ki gondollya hogy
áll. vigyázon hogy el ne esék.∗ és az ki végiglen meg marad,
az üdvezül.∗ kérlek hát hogy ezekre vigyáz

Elöször. légy hü az Isten kegyelmihez. mert valamint az concilium mondgya. *hogy ha mi el nem hadgyuk az Isten kegyelmit. el is végzi mi bennünk. az jó cselekedetet melyet el kezdet. adván arra akaratot, és tehettséget.*∗

∗philip 2.

∗1 cor. 10.
∗matth. 24

∗deus enim nisi[1128] ipsi illius gratiae defuerint sicut coepit opus bonum ita perficiet operans velle. et perficere. Concil. trid. sess. 6. C. 32.

2. hogy mindenkor az alázatoságban élly. az félelemben,
és az magadnak valo nem hitelben. az jonak cselekedetiben.
valamint az sz. Concilium tanittya. *hogy mindennek az Isten segittségiben kel erös bizodalmát vetni, de mind azon által azok kik azt gondollyák hogy állanak. tarttsanak az eséstöl, félelemel, és rettegésel munkálkodgyák üdvességeket. az vigyázásokal, alamisnálkodásal. imádságokal. böjtölésekel. es az.*[1129] *tiszta élettel, félniek kel. mert még nem az dicsö-*[**156a:**]*ségben. hanem az reménségben születettek ujonnan, és még az test ellen kel hartzolniok. az ördög és az világ ellen. és gyözedelmet nem vehetnek. ha csak Isten kegyelmivel az apostol szavát nem*

[1128] nisi ⟨illius⟩ ipsi illius
[1129] es az. [Beszúrás.]

követik, az ki arra int, hogy nem kel az test szerént élni. mert ha az szerént élünk, meg halunk, hogy ha pedig az testi cselekedetet magunkbol ki töröllyük. élni fogunk.∗.

∗verum tamen qui se existimant stare. videant ne cadant. et cum timore et tremore salutem suam operentur in laboribus. in vigiliis, in elemosinis, in orationibus, et in oblationibus, in jejuniis. et castitate. formidare enim debent. scientes quod in spem gloriae et non dum in gloriam renati sunt., de pugna quae super est cum carne. cum mundo, cum diabolo. in qua victores esse non possunt. nisi cum dei gratia apostolo obtemperent. dicenti. debitores. facti sumus non carni ut secundum carnem vivamus. si autem spiritu facta carnis mortificaveritis. vivetis Sup..

3. hogy erre az ött dologra igen vigyázz. 1. hogy el kerüllyed az Isten meg bántására vivö alkalmatoságokot, mert az ki az veszedelmet nem kerüli, abban esik. 2. az resztségben. és az meg hidegülésben ne esél. mert az vétekre viszen, 3. tavoztasd el az fogyatkozásnak vétkit, és azok közöt[1130] kik az te rended köteleségivel ellenkeznek. mert ez, az leg jób erkölcsüeknek[1131] is meg történik. nem vigyázván némely köteleségekre. 4. oltalmazad magadot. az magad[1132] el hittségtöl. mert ez. az áitatoság közi is bé lopja magát. 5. kerüld el az bocsánando vétket. mert ha azt el mulatod., halálosra vezet. valamint az bölcs mondgya. *hogy az ki az keveset meg veti, lassanként el esik*∗ ∗Eccl. 19.

4 Visgáld meg gyakorta az lelked állapottyát. az magad szokásit. hajlandoságidot, azokot meg üsmérvén,[1133] meg is jobbithassad. annak okáért jol meg visgálván természetedet. kivánnyad magadot hová továb alkalmatosabá tenni az Isten szolgálattyára. hogy pedig abban álhatatos lehes. kérjed azt minden nap az Istentöl. az kristus azt mondgya hogy vigyázni, és imádkozni kel. az concilium azt tanittya. hogy az hiveknek, és még az szenteknek is kel az Isten segittségit kérni. hogy az jó véget el érhesék. vagy az jó cselekedetekben meg maradgyanak.∗ ∗Concil arausic 2. Cap. 10

Oh. édes fiam. micsoda boldog volnál. ha még gyermekségedben el kezdvén az Istennek szolgálni. és azután is egész életedben el mondhatnád Davidal. *Isten. tanitottál engemet*

[1130] azok közöt [*k*—*a*-ból javítva.] kik az te rended⟨nek⟩ köteleségivel

[1131] erkölcsüeknek [Második *k*—*n*-ből javítva.]

[1132] magad [*g*—*d*-ből javítva.]

[1133] meg üsmérvén, ⟨me⟩ meg is [Törlés tollhiba miatt.]

az én gyermekségemtöl fogvást. és mind ez mái napig hirdetem az te csudálatos dolgaidot. vénségemig, és az én meg öszülésemig, Istenem ne hadgy el engemet. miglen hirdessem az te hatalmasságodot.✳

✳psal. 70.

[156b:] Mind ezek után kedves fiam, emlékezél meg arrol,. hogy az élet csak el mulik, az halál siet, és az örökké valoság közelget. az élet ollyan mint egy szem pillantás. és ezen az szem pillantáson füg az örökké valoság. oh szem pillantás, óh örökké valoság! töltcsük leg aláb ezt az szem pillantást az mi teremtönk szolgálattyában. mert ö. örökké valo szolgálatot érdemel mi töllünk. adgyuk magunkot egészen ebben az halando életben. annak az joságnak. az ki magát adgya nékünk egészen az örök életben. ne légyen soha semmi is. az mi bennunket el választhason szolgálattyától. kicsoda szakaszthat el minket az kristusnak szerelmetöl✳ oh kedves fiam kérjük az Istent, mondván. oh Istenem ne engedgyed azt hogy el vállyunk, de söt még cselekedgyed[1134] irgalmaságodbol. hogy az mi szivünk; hozád légyen kapcsolva. és[1135] szent akaratodot követvén mindenekben; álhatatoságal szeresünk ez életben, és hogy örökké szeresünk. imádgyunk, és dicsérjünk az[1136] az égben. az hol élsz, és uralkodol., tied az dicséret. az dicsöség[1137] az tiszteség. az erö. és az hatalom, most és, mind öröké Amen.

rom. 8.

VEGE

Légyen édes jésusom szent nevednek. dicséretire ez az munkám. légyen lelkemnek hasznára. gyermekemnek. és mind azoknak kik olvasák, lelkeknek üdveségekre. hálákot

[1134] cselekedgyed [Utolsó *e*—*o*-ból, vagy *a*-ból javítva.]

[1135] és ⟨az ö⟩ szent akara⟨ttyát⟩todot

[1136] az az égben. [Sorvégen és új sor elején.]

[1137] az dicsöség ⟨és az⟩ az tiszteség. [Törlés a sor elején; *az* ⟨az⟩ fölé írva. — A befejező sor után, a *Vege* fölött lapszélességű aláhúzás van.]

adok uram hogy el kezdetted. hálákot adok[1138] hogy el végeztetted velem tiéd légyen. mindenkor. mindenben, és mindenért az dicsöség.

Constanczinapoli Pérában.[1139]

1744..

[1138] adok [*d*—*k*-ból javítva.]

[1139] Constanczinapoli Pérában. [Későbbi írás halvány tintával, talán 1744 utáni; mintha idegen kéz írásának látszanék.] 1744.. ⟨rodoszto.⟩ [első *4*-es *2*-esből javítva (*1724*-ből *1744*-re)! L. a kézirat címlapját is!]

[157a:] ENNEK AZ KÖNYVNEK TÁBLÁJA

Elsö szakasz.

Elsö Rész[1140] Mi végre teremtetett az ember.[1141] pag. 1. **[6a]**
2 Rész[1142] az kereszttség kegyelmére valo hivatalrol. pag. 6. **[8b]**
Elsö articulus.[1143] az kereszténi hivatalnak mi voltárol. pag 6. **[8b]**
2 articulus. az kereszténi hivatalnak nagy voltárol pag.[1144] 8. **[9b]**
3 Rész. hogy az Isten kivánnya. es kedvelli az iffiak szolgálattyát. pag 11. **[11a]**
4 Rész hogy az Isten kivált képpen szereti az iffiuságot pag. 14. **[12b]**
5. Rész hogy azok kik iffiuságokban nem adgyák magokot az Isten szolgálattyára. nagyon[1145] meg banttyák ötet. pag. 23. **[15b]**
6 Rész hogy az Isten utállya az rosz erkölcsü iffiakot. pag. 27. **[17b]**
7 Rész. hogy rend szerént, az iffiuságban[1146] valo idötöl füg az üdveség pag. 29. **[18b]**
8. Rész hogy azok az kik az jó erkölcsben[1147] foglalták magokot iffiukorokban rend szerént meg is tarttyák azt végig pag. 32. **[20a]**
9 *Rész* az sz irásbol valo példák azokrol kik jo erkölcsüek lévén iffiuságokban abban meg is maradtanak. pag. 34. **[21a]**

[1140] Rész [*R—a*-ból? javítva.]
[1141] az az ember. [Sorvégen és új sor elején.]
[1142] ⟨Elsö articulus. az kereszténi hivatalnak mi voltárol.⟩ [Két sorral alább újra leírva.]
[1143] articulus. [*l—s*-ből javítva.]
[1144] pag. ⟨6.⟩ 8.
[1145] nyagyon [Elírás.]
[1146] iffiuságban [*g—b*-ből javítva.]
[1147] erkölcsben [*er—és*-ből javítva.]

10 Rész hogy azok. kik iffiukorokban az rosz erkölcsre adgyák magokot. nehezen térnek ki abbol. vagy talám soha sem. pag.[1148] 40. **[24a]**
11. Rész. példák azokrol az kik meg tértenek iffiuságoknak rosz erkölcseiböl pag. 44. **[26a]**
12 Rész. pelda azokrol kik soha meg nem tértenek. iffiuságoknak rosz erkölcseiböl. pag. 48. **[28a]**
13. Rész. hogy micsoda rosz származik az iffiuságnak rosz éllettyiböl pag. 52. **[30a]**
Elsö articulus az iffiuságokban valo vétkek. sokaknak rövid életet okoznak. pag. 52. **[30a]**
2 articulus. az iffiusagnak vétkes élettyétöl származik az elmenek meg homályodása. és az rosz erkölcsben valo meg keményedés. pag. 54. **[31a]**
3 articulus hogy mennyi sok szép reménségeknek veszedelmit okoza. pag. 55. **[31b]**
4 articulus hogy az vétkeknek el áradása az emberek közöt, az vétkes iffiuságtol származik pag. 58. **[33a]**
14 Rész. hogy az ördög minden erejével azon vagyon. hogy az iffiakot az rosz[1149] erkölcsre fordittsa pag. 60. **[34a]**
[157b:] *15 Rész* mind azoknak bé fejezése. valamellyeket mondottam az elsö szakaszban. pag. 62 **[35a]**

Második szakasz

Az iffiuságban, az jo erkölcsre valo szer tevésnek modgyárol. 66. **[37a]**
Elsö Rész hogy miben áll. az jó erkölcs. pag. 67. **[37b]**
2 Rész ha jó erkölcsü akarsz lenni azt kivánod kel. pag. 69. **[38b]**
3 Rész hogy az imádság harmadik modgya az jo erkölcs el nyerésinek. pag. 70. **[39a]**
4. Rész hogy az oktatást. szeretni és keresni kell. pag. 72 **[40a]**
5 Rész hogy micsoda szükségünk van ollyanra. az ki az jó[1150] erkölcsnek uttyán vezesen bennünket. pag 73 **[40b]**

[1148] pag. [*a*—*g*-ből javítva.]
[1149] az rosz [*az z*-je *r*-ből javítva.]
[1150] jö [Ékezethiba.]

6 Rész az gyonásrol az generalis Confessiorol. pag 76. **[42a]**
7 Rész az rend szerént valo gyonásról. pag. 79. **[43b]**
8 Rész az gyonásrol valo hasznos intések. pag. 81. **[44b]**
9 *Rész* az ur vacsorájárol. pag. 84. **[46a]**
10. Rész az Communiorol. pag. 85. **[46b]**
11 Rész az reggeli imádságrol. pag. 87. **[47b]**
12. Rész az estvéli imádságrol. pag. 89. **[48b]**
13 Rész az szent miséröl. pag 92. **[50a]**
14 Rész az munkárol. és az idönek töltésiröl. pag 93. **[50b]**
15 Rész az magok meg üsmerése szükséges az iffiaknak.[1151] pag. 94. **[51a]**
16 Rész hogy az jó könyveket kel olvasni pag. 97. **[52b]**
17 Rész az jó társaságrol. pag. 100. **[54a]**
18 Rész az Boldogsagos szüz. és az sz.josephez valo áitatoságrol pag. 101. **[54b]**
19 Rész az örzö angyalhoz valo áitatoságrol. az sz. patronusodhoz. pag. 105. **[56b]**
20 Rész az innepeknek. de főképen az vasárnapoknak üllesekröl pag. 107. **[57b]**
21 Rész hogy az Isteni szolgálatra. az parochialis templomban kel menni pag. 111. **[59b]**

Harmadik szakasz

hogy micsoda akadallyok fordittyák el az iffiakot az jó erkölcstöl pag. 117 **[62b]**
Elsö Rész elsö akadállya az iffiak üdveséginek az tudatlanság pag. 117. **[62b]**
2 Rész az második, akadály. az szüléknek nagy kedvezésektöl. rosz példa adásoktol. és az gyermekeknek rosz oktatás adástol vagyon pag. 119. **[63b]**
3 Rész az harmadik akadállya az iffiak üdveséginek az ö engedetlenségektöl, vagy szo fogadatlanságoktol vagyon. pag 123. **[65b]**
[158a:] *4 Rész* negyedik akadály. az alhatatlanságtol vagyon. pag. 126. **[67a]**

[1151] iffiakk̃.

5 Rész az ötödik akadály. az jó cselekedetnek szégyenitöl vagyon pag 129. **[68b]**
6 Rész az hatodik akadály az rosz társaságtol vagyon. pag. 131. **[69b]**
1 articulus hogy micsoda artalmas az rosz társaság. pag. 131 **[69b]**
2 articulus. hogy ket dolog ártalmas. az gonoszok társaságában. pag 133. **[70b]**
3 articulus hogy négy féle rosz társaságot kel el kerulni pag. 125.. **[71b]**
7 Rész az hetedik akadállya az iffiak üdvességeknek az henyeléstöl vagyon pag. 126. **[72a]**
8 Rész az nyolczadik akadály az szemérmetlenségtöl vagyon. pag. 129. **[73b]**
1 articulus hogy az tisztátalan vétek: leg nagyob ellensége az iffiuságnak. es hogy az egyedül töb iffiakot kárhoztat el. mind sem minnyájan az töb[1152] vétkek pag. 130. **[74a]**
2. articulus hogy micsoda keserves dolgok követik az tisztátalan vétket. pag. 132. **[75a]**
3 articulus pelda az szerencsétlenül valo halálokrol azoknak,[1153] kik erre az tisztátalan vetekre adtak magokot pag. 136. **[77a]**
4 articulus hogy micsoda modal kel az tisztátalanságot meg orvoslani[1154] és hogy még eleinte kel ellene állani. pag. 139. **[78b]**
5 articulus hogy el kel kerülni az tisztátalansagra vivö okokot pag 140 **[79a]**
6. articulus az tisztátalanság ellen valo hasznos orvoságok pag. 143 **[80b]**
9 *Rész* az kisértetekröl. pag 145. **[81b]**
1 articulus hogy mi légyen az kisértet. es hogy lehesen azt meg üsmérni. hogy ha az kisértetben vetekben estél. pag. 145. **[81b]**
2. articulus hogy el nem lehet kerülni hogy ne kisértesél. azért idején kel készülni annak ellene allására. pag. 146. **[82a]**

[1152] az töb ⟨te⟩ vétkek
[1153] azok̃k,
[1154] meg orvoslani ⟨p⟩ és hogy

3 articulus az kisértetben levö elmét meg erösitö gondolatok. pag 148. **[83a]**
4 articulus hogy mit kellesék cselekedni az kisértetekben. pag 150 **[84a]**
5. articulus hogy micsoda mesterségekel csallya meg az ördög az embereket. az kisértetben. fö kép az iffiakot pag. 152 **[85a]**
6 articulus hogy micsoda vétkekben esnek az iffiak az kisertetekkor. pag. 154 **[86a]**
[158b:] *7. articulus* hogy mit kellesék azutan cselekedni.[1155] midön az kisértetet meg gyözöd pag. 156. **[87a]**
8 articulus pelda hogy mi képpen kellesék az kisértetek ellen állani pag. 157 **[87b]**
10 Rész azokrol[1156] az akadallyokrol az kik föképen az gazdag iffiakot illetik pag. 159. **[88b]**
11 Rész azokrol az akadallyokrol mellyek az nemeseket illetik pag. 162. **[90a]**

Negyedik szakasz

Azokrol[1157] az jó erkölcsökröl mellyek szukségesek az iffiusagban.[1158] pag. 165. **[91b]**
Elsö Rész hogy az iffiaknak az kristus jesust kel például venniek. pag. 165. **[91b]**
2 Rész az Isteni félelemröl pag. 167. **[92b]**
3 Rész. az Isteni szeretetröl pag. 168. **[93a]**
4 Rész az atyákhoz valo szeretetröl pag. 171 **[94b]**
5 Rész hogy meg kiket kel masokot is becsülni az iffiaknak.[1159] pag. 174. **[96a]**
6 Rész az oktatásnak szeretetiröl pag. 175 **[96b]**
7 Rész az engedelmeségröl.[1160] pag. 175. **[96b]**
8 Rész az tisztaságrol. pag 176. **[97a]**
9 *Rész* az szemérmeteségröl. pag. 177. **[97b]**

[1155] cselekedni. [*d* – *k*-ból javítva.]
[1156] azokrol [*l* – *k*-ból javítva.]
[1157] Azokrok [Íráshiba.]
[1158] iffiusagban. [*ban* – *a*-ja fölött áthúzott ékezet.]
[1159] iffiakk.
[1160] engedelmeségröl. [Elsö *g* – *d*-ből javítva.]

10 Rész az beszédben valo szemérmetességröl pag 178. **[98a]**
11 Rész az rosz nyelvröl, és az eskuvésröl. pag. 180 **[99a]**
Az[1161] ember szollásról. pag. 182 **[100a]**
Az veszekedésröl. pag 183 **[100b]**
Az szó hordásrol. pag 183 **[100b]**
Az hazugságrol. pag 184 **[101a]**
12 rész az mértékleteségröl. pag 186. **[102a]**
13 Rész az haragrol pag 188. **[103a]**
14 Rész. az felebaráttal valo békeségröl, az veszekedésröl, és az gyülölködésröl pag. 191 **[104b]**
15 Rész az meg bántodásért valo bocsánatrol. és az boszu állásrol pag. 193. **[105b]**
16 Rész az felebaráti szeretetröl. pag 196. **[107a]**
17 Rész az felebaráti szeretettel valo intésröl es micsoda köteleség mast meg gátolni rosz cselekedetetiben. ha lehet. pag 199. **[108b]**
18 Rész az baráttságrol pag. 203. **[110b]**
19 Rész. az játékrol, és az mulattsagokrol. pag 206. **[112a]**
20 Rész az fösvénységröl. pag. 207 **[112b]**
21 Rész az alamisnárol. pag. 210. **[114a]**
22 Rész az alázatoságrol. pag. 213. **[115b]**

ötödik szakasz.

Az elet rendinek választásárol. pag. 217. **[117b]**
Elsö Rész micsoda szükséges legyen az[1162] elet rendinek jol meg választása pag. 217. **[117b]**
2 Rész hogy rend szerént micsoda vetekben esnek az választásban pag. 219. **[118b]**
[159a:] *3 Rész* hogy micsoda modal kel választani az életnek rendét. és hogy az iffiuságban valo jó élet ahoz igen szükséges. pag. 221 **[119b]**
4 Rész hogy jol meg választani lehesen pedig az életnek rendit szükséges arrol gondolkodni még az idö elöt pag. 223. **[120b]**

[1161] Az [*A* — *a*-ból javítva.]
[1162] az az elet [Sorvégen és új sor elején.]

5 Rész hogy micsoda modal kel az élet rendinek választásárol végezni pag 224. **[121a]**
6 Rész hogy mit kellesék[1163] Cselekedni mikor abban az idöben lész. hogy valamely rendet válasz. pág 225. **[121b]**
7 Rész hogy micsodásnak kel azoknak lenni, az kiktöl tanácsot kérdesz ebben az dologban. pag. 228. **[123a]**
8 Rész hogy az atyáknak, es az[1164] atyafiaknak tanacsokot bé kellé venni ebben az dologban pag 228. **[123a]**
Hogy az attyák miképpen cselekedgyenek. midön valamely hivatalra adgyak gyermekeket. pag 230. **[124a]**
9 Rész az életnek külömb külömb féle rendeiröl elöször az egyházi rendröl pag. 234. **[126a]**
1. articulus az egy házi rend köteleségeinek. és veszedelmes voltának nagyságárol pag. 235 **[126b]**
2. articulus az egy házi rendre valo hivatatásrol: pag. 237. **[127b]**
3 articulus hogy micsoda készülettel kel lenni az egy házi rendhez. pag 238. **[128a]**
4 articulus ennek az resznek bé fejezése. pag. 240 **[129a]**
10 Rész az szerzeteségnek rendiröl. 242 **[130a]**
1. articulus hogy mi legyen az szerzetes rend. annak micsoda köteleségei. hasznai, és veszedelmi vannak. pag. 243. **[130b]**
2. articulus hogy mi képpen lehesen meg üsmérni. az szerzeteségre valo hivatalt. pag. 244 **[131a]**
3 articulus arra idöt kel venni. hogy meg lehesen üsmérni ha az szerzeteségre vagyé hivatalos pag 246 **[132a]**
11 Rész az külömb külömb féle világi életnek rendiröl pag 248 **[133a]**
1. articulus az nagy renden valokrol. és azokrol. kiknek másokot kel igazgatni pag. 248 **[133a]**
2. articulus az itélö biráknak es azoknak kik törvényes dolgokban forognak.hivatallyokrol. pag. 254 **[136a]**
3. articulus az udvari életröl pag 257. **[137b]**
4 articulus az hadi rendröl. pag. 260 **[139a]**

[1163] kellesék ⟨g⟩ Cselekedni
[1164] es az ⟨at⟩ atyafiaknak [Törlés a sor végén.]

12 Rész az házaságnak rendiröl pag 264 **[141a]**
1. articulus hogy mit kel meg üsmérni az házaság rendiben pag. 264 **[141a]**
2. articulus hogy micsoda készülettel kel lenni az házaságnak rendihez. pag 266 **[142a]**
3 articulus ennek az résznek bé fejezése. pag. 270 **[144a]**
13 Rész igen szükséges oktatások kik az ollyan iffiaknak[1165] valok. az kik már az világban kezdenek lépni pag. 272. **[145a]**
[159b:] *1. oktatás.* hogy[1166] az iffiuságbol valo ki kelésnek ideje. és az világban valo menetel. leg veszedelmeseb. és sokan is vesznek el. pag. 273. **[145b]**
2. oktatás hogy egy íffiu embernek az ki az világban megyen. leg elsö gondgyának annak kel lenni, hogy meg tarttsa, és kövesse az jó erkölcset. mellyeket iffiuságában vet magához pag. 274 **[146a]**
3 oktatás hogy igyekezék az rosz társaságot el kerülni. pag. 275. **[146b]**
4. oktatás hogy még idején kel valamely munkára adni magát mivel az henyéllés igen veszedelmes abban az idöben. pag. 276. **[147a]**
5 oktatás vigyázon arra hogy ezt az harom dolgot el kerüllye. az játék az bór, az tisztátalan élet pag. 277. **[147b]**
6 oktatás hogy mikor valamely rendet választnak nem kel az iránt kételkedésben lenni. pag. 277. **[147b]**
7 oktatas hogy még elöre meg lássa az ö rendinek kötelességeit és veszedelmit pag. 278 **[148a]**
8 oktatás hogy még idején ahoz szoktassa magát hogy az jó erkölcsnek cselekedetit ne szegyenellye pag. 279 **[148b]**
9[1167] *oktatás* arra vigyázon. hogy igazán valo és nem külsö képpen valo jó erkölcsü legyen pag. 280 **[149a]**
10 oktatás hogy magát meg gyarapittsa hová továb jobban az hitben. és az vallásban pag. 282 **[150a]**

[1165] iffiakk̃
[1166] h az [*h* íráshiba *hogy* helyett.]
[1167] ⟨1⟩ 9 [*9*-es *0*-ból javítva.]

11 oktatás hogy erösittse magát az kereszténi rend tartásokban. az mellyek ellenkeznek az világal pag 284. **[151a]**

14 Rész az kereszténi tartásokrol valo intések. pag. 284. **[151a]**

1 intés hogy mi nem az mostani, hanem az más életben valo boldogságért teremtettünk. pag. 284. **[151a]**

2 intés hogy ez életben nincsen nagyob dolog az üdvességnél. pag. 285. **[151b]**

3 intés hogy az üdveséghez. munka. és fáradcság[1168] kivántatik pag. 285 **[151b]**

4 intés.[1169] Hogy ebben az életben leg nagyob gondunknak arra kell lenni hogy az Istennek tessünk, és az ö kegyelmében élyünk. pag. 285. **[151b]**

5 intés hogy az Isten kegyelmében nem lehetz, ha tellyeségel fel nem teszed magadban hogy soha halálos vétekel meg nem bántod. 286. **[152a]**

6 intés hogy az ember nagyob roszban nem eshetik avéteknél. pag. 286. **[152a]**

7 intés hogy aleg nagyob veszedelem a halálos vétekben meg halni. pag. 287. **[152b]**

8 intés hogy ebben a nyomoruságban sokan esnek. föképpen azok, kik erröl, leg kevesebet gondolkodnak pag. 287. **[152b]**

9 *intes* hogy gyakran kell gondolkodni a halálrol, az itéletröl, és az örökkévalo boldogságrol pag 288 **[153a]**

10 intés. hogy az Istent. magáért kell szolgalni, és szeretetböl. pag. 288 **[153a]**

[160a:] *11 intés*[1170] hogy a mi tselekedetinket. az Isten törvényihez, a kristus példájához, és tanitásához kell szabnunk.és nem avilághoz. se mások példájokhoz, se ne aszokáshoz. pag. 289. **[153b]**

[1168] **fáradcság** [*g*—*k*-ból javítva.]

[1169] [Kelemen József lektori véleménye szerint a *4 intés.*-től végig, későbbi kézírás, valószínűleg 1744-ből vagy még későbbi évből, de szerintünk toll- és tintacsere következménye is lehet az eltérőnek látszó írás.]

[1170] [A *11 intés*-től végig: nem kéthasábosan, hanem a lapon végig írt hosszú sorok.]

12 intés hogy a világ minden itéletiben, és szokásiban meg tsallya magát. pag. 289. **[153b]**

13 intés hogy a földi dolgokot meg kell vetni. és tsak az Istenhez kel kaptsolni magadot 290. **[154a]**

Utolso Rész Az alhatatosan végig valo meg maradásrol a joban. 291.[1171] **[154b]**

[1171] 291. [*1*-es *2*-esből javítva. — A táblában az első és az ötödik szakasz részletezése végén nincs aláhúzás; a 2, 3, 4. szakasz végén hasábszélességű aláhúzás van a kéziratban.]

JEGYZETEK

AZ IFJAK KALAUZA KIADÁSÁRÓL

Mikes ÖM IV. kötete az előző kötetekben lefektetett és bevált kiadási elvek alapján készült. A betűhív szövegközlés alapjául az időrendben következő végleges szerzői kéziratok rendjében *Az Ifjak Kalauza* kézirata szolgált.

A *Kalauz* esetében az autográf kézirat utolsó változatát, a véglegesnek ismert szerzői tisztázatot vettük alapul. Ugyanis az 1724-ben lefordított, majd 1744-ben javított kéziratot követő 1751-i új átdolgozás olyan mérvű volt, hogy az 1724—44-es kézirat szövegváltozatnak minősül. Ezt Kelemen József gondos lektori jelentése is megerősítette. A *Kalauz* 1724/44-es változata variánsként követi a főszövegbe került végleges 1751-i átdolgozást.

A kötet főszövegében és variáns kéziratában idegen kéz nyoma látszik. A Mikes kezétől eltérő írásrészekre fölhívjuk jegyzetben a figyelmet akkor is, ha nem tudjuk teljes bizonyossággal eldönteni, hogy idegen tollvonásról van-e szó. A variáns szövegéhez kapcsolódó lapalji szövegkritikai jegyzetekben lehetőség szerint megkülönböztettük azokat a javításokat, amelyek 1744-ből valók; ezek a jegyzetszámhoz egy külön csillagot kaptak. Mikes aláhúzásait a kiadványban kurziváltuk. A kéziratok lapszélességű, szerkesztési rendeltetésű aláhúzásait elhagytuk, de a lapalji szövegjegyzetekben erről folyamatosan jelzést adunk.

A *Kalauz* variáns-szövegéhez nem adtunk újra tárgyi jegyzeteket, mivel a tárgyi jegyzetek a *Kalauz* főszövegként közölt végleges átdolgozásához kapcsolódnak. A tárgyi jegyzetek a főszöveg, ill. a variáns közlése után következnek.

A kéziratszámozás és a lapkezdet jelölésére továbbra is a kézirattári levélszámozást használtuk, s a szögletes zárójelben a recto/verso oldalt is jelöltük. A sorokat paginánként ötösével számoztuk; az áttekinthetőség kedvéért a tárgyi jegyzetekben a kiadás lapszáma mellett erre a sorszámozásra is hivatkozunk. (A sorok közé beszedett latin petit margószöveg nem számít bele a sorszámozásba.)

A főszövegben a margóról a tükörbe a sorok közé beszedett petit latin margószöveg sorkezdetét azonos csillaggal láttuk el; ezzel a csillagtípussal jelöltük meg a nyomtatásban a bal- és jobboldali margón azt a sormagasságot s helyet, ahol a latin margószöveg kezdődött a kézirat margóján.

A főszöveg és a variáns együttes szövege új vizsgálódási anyagot nyújt Mikes nyelvi és stilisztikai szempontú tanulmányozásához, helyesírásának és írásmódjának fejlődéstörténeti értelmezéséhez, valamint fordítói gyakorlatának jobb megértéséhez. Fokozottan figyeltünk mindarra, ami az író kiejtése, hangjelölése vagy szövegének értelmezése szemszögéből fontos lehet. Az ejtésen alapuló egyszerű íráshibák javítását és átírását még elvszerűbben mellőztük, s a fordítás szövegét változatlanul hagyva, az általunk javított alakot vettük lapalji jegyzetbe. Ritkán, s csak azt írtuk át a főszövegben szövegkritikai jegyzet kíséretében, ami félreértésre adhatna okot, s azt ma-

gyaráztuk tömören, ami az író stilizálása és nyelvi fantáziája, fordítói eljárása szempontjából figyelemre méltó.

Mikes a bibliai részleteket és idézeteket hol önállóan, hol pedig Káldi szövegének fölhasználásával vagy átalakításával fordítja. A nyelvi alkalmazás módjaira a tárgyi jegyzetekben esetenként kitértünk. Ezek a bibliai szövegrészek tanulságos helyesírási, hangtani, nyelvi vizsgálódásokra adnak alapot, akárcsak Mikes szó- és kifejezéskincsére, a fordító nyelvében tükröződő fogalmi, tárgyi és fogalomtörténeti részletekre, a fontosabb nyelvtani sajátságok és szerkezetek rögzítésére, közmondásokra, szólásokra stb. vonatkozó utalások. Ezek azonban már nem olyan bőségesek, mint a *Törökországi Levelek* vagy a *Mulatságos napok* kiadásában, mert ezzel kapcsolatos nyelvészeti szakirodalom jóformán nincsen.

Ebben a kötetben is utaltunk *Az Ifjak Kalauza* és a *Törökországi Levelek* közötti témák, motívumok, kritikai hangok és gondolatok rokonságára, anélkül azonban, hogy a fordításrészeket minden esetben közvetlen forrásnak tekintettük volna. Bár ezúttal figyelembe veendő, hogy Mikes egyik (téma szerint is) legkedveltebb olvasmányáról van szó.

A fordítással kapcsolatos jelenségek megvilágítására fölhasználtuk a franciaországi tanulmányutunk (1962) idején megkeresett és a nemzetközi kölcsönzés (Eötvös Könyvtár — OSzK) útján meghozatott francia forrásmű szövegét. De Mikes fordítói módszerének mélyebb elemzésére, a francia szövegrészek bővebb idézésére nem volt helyünk s módunk. Többször visszatértünk a fordító egyes kifejezéseinek francia változataira s jelentésárnyalataira. Az idézett francia szövegrészeket vagy szavakat a használt kiadás régi helyesírása szerint közöljük idézőjelben, lapszám (p.) megjelölésével. A *Kalauz* két fordításváltozata páratlan összehasonlítási alapot nyújt a fordító Mikes műhelytitkainak megismeréséhez.

Az MTA Irodalomtudományi Intézete XVIII. századi Kutatócsoportjának munkái keretében készült Mikes ÖM IV. kötetével kapcsolatos szerkesztési és sajtó alá rendezési feladatok 1971-ben fejeződtek be. Munkánk befejező szakaszában igyekeztünk érvényesíteni az első három kötet megjelenését követő bírálatok és kritikák tanulságait, meg a szóbeli tanácsokat és javaslatokat. A Mikes-kiadás tökéletesítését célzó szíves észrevételekért, amelyeket a befejező kötetek munkálataiban kamatoztathatunk, ezúton is köszönetet mondunk. Támaszkodtunk a Mikes-kiadás időközben elhunyt irodalomtörténész lektorának, Zolnai Bélának korábbi önzetlen tanácsaira, továbbá Kelemen József igen alapos lektori jelentésére.

Kézirathagyomány

Az alábbiakban leírjuk a főszöveg és a variáns kéziratát. Mindkét kézirat mikrofilmje megtalálható Mikes címszó alatt az OSzK, az MTAK mikrofilmtárában, valamint a kolozsvári EK-ban.

Az Ifjak Kalauza a Keresztyéni Áitatoságban 1751. A kávébarna színű újabb keletű egész bőrkötésre rá van ragasztva a régi barna töredékes, rongált bőrfelület. Ezen egy tintával írt nagy 4-es van; alatta kisebb számjeggyel írt 49-es áll. A 4° kézirat Mikes lapszámozásában 679 oldal. A kézirat elmosódott, rongált, restaurált felső fél címlapján kivehető nagy álló

betűk: AZ I.... ..LAUZA ..... TYÉNI ..... GBAN nyomai láthatók. A bevezető részt (1a—8b) s az üresen hagyott 9ab—10ab leveleket a szerző nem számozta. Mikes lapszámozása a 12a-n kezdődik. A számozáskor 230 és 231 helyett tévedésből 240, 241-et írt, majd a 240-et áthúzta és 230-at írt alája, a 241-nél pedig a 4-est 3-asra javította. 349 után eltévesztette a lapszámozást és 350 helyett 400-at írt, s így folytatta 563-ig; ekkor észrevette a hibát, és 350-től újra számozta a lapokat. 577 helyett 578-at írt, majd a 8-ast 7-esre javítva folytatta 679-ig. A kézirattári levélszámozás 351 levelet jelöl. A kézirat első része penész vagy átázás következtében igen rosszul olvasható; hasonló a befejező rész állapota is. Tintaszíne általában egyenletesen barna, de a szöveg a kézirat vége felé az átütő tinta miatt nehezen olvasható. A középső rész a legépebb. Az egész kézirat szabályosan szerkesztett, egyenletes, nagyobb sorközű; javítás viszonylag kevés benne. Több utólagos javítás esetében Mikesétől eltérő betűtípusok (z, d) találhatók a kéziratban; mintha idegen kéz nyomai volnának! A gyanús helyeket a szövegkritikai jegyzetekben megjelöltük. A fordító a hosszabb latin margószövegeket — a francia forráskiadás nyomdatechnikai megoldását követve — folytatólag beírta az alapszöveg megfelelő bekezdése alá, de igen apró betűkkel. A kézirat jellege szerzői tisztázat.

Lelőhelye és jelzete: OSzK Quart. Hung. 1099.

A variánsként közölt korábbi átdolgozás címe: *Az Iffiaknak kalauzza az Isten uttyában. Az Sz. Irásból. és az Sz. Atyákbol Szedegetett keresztényi oktatások ött szakaszra osztva.* ⟨Rodoszto.⟩ 1.7⟨2⟩44. (2 jav. 4-re). Ez a kézirat is barna színű, egész bőrkötésű, 4° alakú. Mikes által írott és számozott 302 + 7 számozatlan üres kéziratoldal. Téves számozás: a 16—18. lap jelzése elmaradt; 124-től 133-ig kétszer van meg egymás után a lapszámozásban; kézirattári levélszámozás szerint 160 kéziratlevél. A címlap előtti 1ab—2ab, és a címlap versója 3b, valamint a végén a 160b üres. A 14a—17b rész (Mikes lapszámozásában 20—27) idegen kéz írása, hasonlít a rodostói György Deák kézírásához (Kiss István Magyar Phylosophya OSzK Quart. Hung. 122.). Ezt a kéziratot Mikes 1724-ben fordította le, majd 1744-ben hozzáfogott javítgatásához, de abbahagyta. A címlapon s a kötet végén törölte a város (Rodosztó) nevét, és az évszámot mindkét helyen 1744-re változtatta. A kézirat szövegének végén, a tábla előtt (156b) odajegyzett *Constanczinapolyi Pérában.* mintha nem Mikes kézírása lenne, de ez nem állítható bizonyosan. A kézirat szerkezeti egységeit jelzik a következő oldalakon beírt nagybetűk, sorrendben: 5b (lent a jobb sarokban) *A* — 14a (fent a margón) *B* — 26a (szintén fent) *C* — 38a (fent) *D* — 50a (fent) *E* — 60a (fent) *F* — 70a (fent) *G* — 80a (fent) *H* betű; itt megszűnnek. (Mikes betűjelzései?) A papír állapota elég jó; alaptintaszíne egyenletesen barna, kivéve az erősen elütő sötétbarna színű javításokat. Az első levegősebb oldalakat kivéve a kézirat sűrűn írott, eléggé szabályos margóval. A fordító mind a margó latin utalásait, mind a folyamatos szöveg vonatkozó passzusait csillaggal látta el. A hosszú latin margószövegeket itt is beírta folytatólag a szöveg közé.

Lelőhelye és jelzete: Budapesti EK kézirattára, A. 241.

A kéziratok sorsa

Az Ifjak Kalauza két kéziratának sorsáról a többi Mikes-fordítás kéziratának történetével együtt, Mikes ÖM II. kötete jegyzeteinek bevezetőjében adtunk összefoglaló képet. L. ott a Mikes-hagyaték hazakerülésének és előkerülésének történetét ismertető beszámolót, 907—914. Vö. a Mikes ÖM I. kötetének a kézirat sorsáról szóló fejezetében a 362. l. is.

Nyomtatott kiadások

Az Ifjak Kalauzának előszava. Figyelő 1877, 318. Abafi Lajos szövegközlése a budapesti EK-ban megtalált 1724/44. évi kéziratból. — Az elöljáró beszédet kiadta még: Baránszky-Jób László: A magyar szépprózа története szemelvényekben. Bp. 1937, 88.

„Hogy a jó könyveket kell olvasni" c. fejezet a *Kalauz*ból; Abafi Lajos: Mikes Kelemen pedagógiai nézetei. Magyar Tanügy 1877, 385—394.

„S. Bernardi meditationes 6.3." c. latin költemény és magyar fordítása a *Kalauz*ból; Abafi Lajos: Mikes Kelemen. Bp. 1878, 151—152.

Forrás- és keletkezéstörténet

Mikes 1751 előtti fordítói tevékenységére vö. Mikes ÖM II, 294—938 és III, 951—977. Az alábbiakban — Mikes egész fordítói munkásságát szem előtt tartva — *Az Ifjak Kalauza* keletkezésének történetét foglaljuk össze, s nem térünk ki az előző kötetekben már érintett általános vonatkozásokra.

A *Kalauz* Mikes legelső nagyobb fordítói kezdeményezése volt. Már a rodostói évek elején nekifogott, s lefordította. 1744-ben újra elővette fordítását, s miközben más munkáin dolgozott, ezt is stilizálta, javítgatta. Az a tény, hogy Mikes 1751-ben újra lefordította, arra enged következtetni, hogy elégedetlen volt az első változattal, ezért hagyott föl annak javítgatásával.

Abafi ugyan a *Kalauz*nak szerzői tisztázatát tíz évvel korábbinak véli a megrongálódott címlap bizonytalan olvasata alapján: „Az újabb dolgozás címlapja rongyos, de annyit némi bizonyossággal kivehetni, hogy 1741-ben készült." (1878, 110.) Király kételkedik ebben, mondván, hogy a múzeumi példány „Abafi szerint 1741-ből való (valószínűleg azonban még későbbről: mire való lett volna az előbbinek átjavítása 1744-ben, mikor ez sokkal tökéletesebb átdolgozás.)" (EPhK 1912, 24.) Mi is ezen a véleményen vagyunk. Logikus Király gondolatmenete, miért foglalkozott volna Mikes a *Kalauz* 1724-ben lefordított kéziratának további tökéletesítésével még 1744-ben is, ha az új átdolgozást 1741-ben (egy időben az *Epistolák* . . . négy kötetnyi kéziratával?!) végezte volna el? Az a valószínűbb, hogy éppen a javítások közben jött rá, hogy az egész generális átdolgozásra szorul.

Megjegyzendő, hogy Farkas Lajos hagyatékában egy lista többször is 1751-gyel jelzi a *Kalauz* múzeumi példányát. A lista elkészítésekor bizonyára még kivehető volt a sérült címlapon levő évszám (vö. Mikes ÖM II. A kézirat sorsa, 910—913).

Bibliográfia a *Kalauz* 1724/1744-es variáns-példányát 1875-től tartja számon, Mikes nevének említése nélkül. Címét Márki J. közölte: Az Ifjaknak

kalauzza az Isten uttyában. 1744. Magyar kéziratok a budapesti tudományegyetem könyvtárában c. ismertetésében (Irodalmi Értesítő 1875, 7. sz. 104. l.). A kézirattári katalógusban 1850 óta volt nyilvántartva ezen a címen, szerző nélkül.

Az OSzK példányáról, *Az Ifjak Kalauza* 1751-i kéziratáról első ízben fölfedezője, Pulszky Ferenc adott hírt: Mikes Kelemen kéziratai. Fővárosi Lapok 1874, XI, jún. 26. 144. sz. 630—32 és Mikes Kelemen ismeretlen kéziratairól. A Kisfaludy-Társaság Évlapjai, Új folyam X. k. 1874/75, 155—60.

A meglehetősen gyér szakirodalomból felsoroljuk a legfontosabbakat:

Abafi Lajos: Mikes Kelemen. Bp. 1878, 110, 131, 151—52.

Imre Antal: Mikes Kelemen élete és munkái. Bp. 1883, 35.

Mikes Kelemen. Az iffiaknak kalauzza az Isten úttyában . . . 1744. 4° 6 + 295 + 7 l. „Mikes saját kézirata az egész . . .” megjegyzéssel. Catalogus librorum manuscriptorum Bibliothecae Universitatis R. Scientiarum Budapestiensis. I. Bp. 1889, 39. (Jelzete: A. 241.)

Kardos Albert: A magyar szépirodalom története. Bp. 1892, 110—16.

Papp Endre: Mikes Kelemen kiadatlan kéziratai. Bp. 1895, 59.

Toncs Gusztáv: Zágoni Mikes Kelemen élete. Bp. 1897, 250.

Mikulics Károly: Mikes Kelemen élete, irodalmi működése. Trencsén, 1899, 74.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. VIII. k. Bp. 1902.

Lévay Ede: Mikes Kelemen Ifjak kalauzának ismertetése. Bp. 1905.

Kürty Menyhért: Mikes Kelemen kiadatlan munkái. Egri Főgimn. Értesítő 1906—1907, 4, 10, 17, 35—44.

Riedl Frigyes: A magyar irodalom története Zrínyi halálától Bessenyei felléptéig. Bp. 1908, 290—301.

Király György: Mikes Kelemen fordításai. EPhK 1912, 24—25.

Zolnai Béla: II. Rákóczi Ferenc könyvtára. Bp. 1926, 23.

Vajthó László: Mikes Kelemen. Bev. a Törökországi Levelekhez. Bp. 1941.

Gálos Rezső: Mikes Kelemen. Bp. 1954, 109.

A magyar irodalom története. 2. k. Szerk. Klaniczay Tibor. Bp. 1964, 524—25. (H. L.)

Hopp Lajos: Mikes Kelemen francia fordításai. Klny. Eszmei és irodalmi találkozások. Szerk. Köpeczi Béla és Sőtér István. Bp. 1970, 53—58. Uő. Mikes Kelemen, a műfordító (Zolnai Béla emlékére). ItK 1969, 645—48.

*

A pedagógiai, erkölcsnevelő munka szerzője jeles francia pedagógusíró, Charles Gobinet (1613—1690). Saint-Quentin-ban (Picardie) született. Tanulmányait kiváló eredménnyel végezte el a párizsi egyetemen, s doktori címet (docteur de la maison et société de Sorbonne) szerzett. Püspökök versengtek, hogy megnyerjék maguknak a tehetséges fiatalembert, korán felkínálva neki a püspöki helynöki (grand vicaire) tisztséget. Richelieu bíboros, a Sorbonne bőkezű újjáépíttetője és proviseurje azonban másképp döntött: őt szemelte ki az újjászervezett Collège de Plessis vezetőjének. Ennek az egyetem szempontjából igen fontos intézménynek Gobinet 43 éven keresztül igazgatója

(premier principal), szellemi gondozója és tanára volt. Ő dolgozta ki a Sorbonne-kollégium új racionális oktatási tervét, fölélesztve hallgatóinak tudományos érdeklődését és a könyvek iránti szeretetét; fejlesztette a kollégiumi könyvtárat, pezsgő szellemi légkört teremtett, ösztöndíjat alapított szülővárosából való tanulók számára. Itt is halt meg 1690. dec. 9-én. Tudós erényeit, hosszú évek alatt kifejtett munkásságát és termékeny életét egyik pályatársa, Ch. Rollin szép latin költeményben örökítette meg. (Vö. Moréri, Michaud.)

Irodalmi tevékenysége elsősorban pedagógiai jellegű. Az ifjak és leányok nevelésével foglalkozó írásai rendkívül népszerűek voltak egészen a XVIII. század végéig. Egyes könyvei angolul és spanyolul is megjelentek. A Mikes tetszését megnyert könyve az Instruction de la jeunesse ún. első részét (Première partie) alkotja. A második és harmadik rész a következő:

Instruction sur la pénitence et sur la sainte communion, seconde partie de l'Instruction de la jeunesse, par M. Ch. G. . . . Paris, F. Le Cointe, 1668. 2 parties en 1 vol. In-12°. (Ez már az 5. kiadása volt; 1715-ben a 10. kiadásnál tartott, 1827-ben pedig már meghaladta a 20. kiadást.)

Instruction sur la religion, où l'on traite des sentimens qu'il faut avoir de Dieu, de Jésus-Christ, de l'Eglise catholique et de la vertu. Troisième partie de l'Instruction de la jeunesse, par M. Ch. G. . . . Paris, F. Le Cointe, 1687. In-12°. (Más kiadásai, 1733, 1750, 1771 stb.)

Főművével kapcsolatos, külön megjelent könyvei:

Instruction sur la manière de bien étudier, par M. Ch. G. . . . Paris, F. Le Cointe et U. Coutelier, 1689. In-12°. (Más kiadások: 1690, 1746 stb.)

Instruction sur la vérité du Saint Sacrement . . . par M. Ch. G. . . . Paris, F. Le Cointe, 1677. In-12°.

Instruction chrétienne des Jeunnes filles . . . tirée [par M. Marquot] du livre de l'Instruction de la jeunesse, fait par M. Gobinet . . . Paris, F. Le Cointe et Elie, 1682. In-12°. (További kiadások: 1703, 1709, 1720, 1734, 1754. stb., valamint 1767 és 1865 között több változatban kb. 25 kiadás.)

Gobinet összes írásai közül az Instruction de la jeunesse . . . volt a legnépszerűbb. A barokk és klasszicizmus átmeneti időszakában megjelent mű kiadásait jóformán alig lehetne összeszámolni. Használták iskolákban, kollégiumokban, olvasták tanárok, diákok, egyháziak és világiak, udvari emberek, franciák és külföldiek. A terjedelmes munkának három változata volt:

A) Instruction de la jeunesse en la piété chrétienne, tirée de l'Ecriture Sainte et des Saints Pères, par M. Charles Gobinet . . . Paris, impr. de F. Le Cointe, 1655. In-12°, pièces limin. 705 p. et pl. gravées. (Paris, BN CatGen 1915. Jelzete: D. 36131.) (További kiadások: 1695, 1704 (Paris); az új javított és bővített kiadások jelzése „Très-exactement revûë, corrigée et augmentée par l'Autheur" (1704), lényeges változtatásokat csak a szerző halála évéig (1690) jelenthetett; 1704 (Troyes), 1714 (Reims), 1714 (Paris), 1719 (Paris, C. Le Clerc et P. Morisset), 1719 (Sainte-Manehould, G. de Liege), 1732, 1733, 1754 (Paris, C. Le Clerc), 1754 (Paris, J.-T. Hérissant, 627 p.), 1754 (Hérissant, 523 p.), 1754 (Paris, Vve Berton) és 1770-től 1820-ig még 9 kiadásban.)

B) Instruction de la jeunesse en la piété chrestienne . . . avec une instruction très utile pour la méditation et oraison. Paris, F. Le Cointe, 1667, 4^{e}

édition. In-12°, pièces limin. 660 p. et pl. gravées. (Más kiadásai: 1677, 1682, 1710, 1771 stb.)

C) Instruction de la jeunesse en la piété chrétienne . . . avec le souverain moyen de bien mourir. Rouen, J.-B. Besongne 1712. In-12°, 495 p. et table. (1810—1851 között még mintegy 30 kiadása van.)

A szerző munkáját egy külön kötettel is kiegészítette:

Addition à l'Instruction de la jeunesse, contenant cinq traités: 1. de l'Imitation de la sainte jeunesse de Notre Seigneur; 2. de la Dévotion à la très sainte Vierge; 3. de la Prière; 4. de l'Oraison dominicale; 5. de la Méditation. Par M. Ch. G. . . . Paris, F. le Cointe et U. Coutelier, 1689. In-12°, pièces limin. et 468 p. (Más kiadása 1714 stb.)

Az Instruction de la jeunesse . . . utóéletére jellemző, hogy 1820 és 1850 között kb. 20 teljes és mintegy 25 kivonatos kiadását jelzi a BN katalógusa.

A mű utóéletéhez tartozik, hogy egy Mortier nevezetű egyházi személy a XVIII. század elején átdolgozta a könyv egyik fejezetét, amiből aztán bonyodalmak származtak. Moréri azt írja erről: „Mortier s'avisa en 1703 d'en détacher le quatrième chapitre, sur la Correction fraternelle, et y ajouta ses propres réflexions, dont quelques-unes autorisaient, conseillaient même les délations. L'ouvrage fut publié; mais ayant paru dangereux, il fut supprimé, et l'auteur fut admonesté." Van egy kritikája is ennek a munkának (Critique de la Correction fraternelle. Bâle, 1707, in-12°, 167 p.). „L'anonyme contredit avec énergie Gobinet lui-même, qui si on l'en croit, a ouvert la voie aux folies de Mortier."

Michaud biográfiája jogosan írta a XIX. század derekán, hogy Gobinet munkáinak nyelve már elavult („style un peu suranné"). Morális szempontból azonban még időtállónak érzi, s azt javasolja, hogy egy jó stiliszta írja át a XVII. századi szerző stílusát „pour ôter tout prétexte de les écarter de l'éducation, où ils ont été et peuvent être encore si utiles". Úgy látszik, hogy a XIX. sz. elején fölmerült az igény, hogy korszerűbb művel kellene már helyettesíteni az oktatásban Gobinet tisztességben elöregedett könyvét, s akadt, aki még ugyanazon század közepén is védelmébe vette.

A XVII. század derekán megjelent kötet és a „très exactement revuë, corrigée" új kiadások szövege barokk stílusban írt értekező próza. Gobinet értekezéseivel nem áll egyedül; Fénelon és Claude Fleury szintén foglalkozott a fiatalok nevelésének hasonló problémáival. Ezekre a *Törökországi Levelek* kapcsán részletesen kitértünk (vö. Mikes ÖM I, 27, 62, 82, 88. lev. jegyz.).

Már többen foglalkoztak Mikes pedagógiai nézeteivel és a *Kalauz* 1751-i, illetve 1724/44-es kéziratával (Abafi, Papp Endre, Lévay Ede, Kürty Menyhért), forrását azonban csak a század elején sikerült Király Györgynek kideríteni (EPhK 1912, 25), s Gobinet pedagógiai művében megtalálnia: „Előttem az eredetinek második, 1677-i kiadása volt. Kezdődik a Fiú Istenhez intézett Ajánlással, ezt előszó követi, mint Mikesnél, de ő ide beleszőtte műve fordítására vonatkozó megjegyzéseit. Hiányzik azonban kiadásomban a kérdés-felelet formája (egy apa és fia párbeszéde), az egész — mint Mikes múzeumi kéziratában — megszakítás nélkül folyik, de második személyben egy ifjúhoz intézve. Lehet, hogy Mikes a francia eredeti két külön-

bözö kiadását használta, s ezek egyike, akár az első kiadás, akár egy későbbi (pld. Páris, 1714), a párbeszédes formát alkalmazta; lehet azonban, hogy ez a forma Mikes eredeti invenciója."

A megfelelő kiadást ebben az esetben a legnehezebb megtalálni, mert a szükséges kiadások csak külföldön érhetők el. Gobinet kérdéses művének számtalan kiadása ezt a feladatot még inkább megnehezíti. A Király által másodiknak nevezett 1677-i kiadás valójában már legalább az ötödik kiadás volt. Párizsi kutatásaink idején (1962) jó néhányat átvizsgáltunk, de Mikes két fordításváltozatából akkor nem állott elegendő gépelt anyag rendelkezésünkre, s így a Mikes által használt kiadást nem tudtuk pontosan meghatározni. Párbeszédes formát egyébként egyik francia kiadásban sem találtunk. (A kérdések egyébként adva vannak a francia szövegben, de nincsenek szerkezetileg kiemelve.)

A *Kalauz* két változatának különbségeiről már jó néhányan írtak Abafi óta, de a dolgot alaposan még nem vizsgálták meg; csak felületesen vetették össze a két kézirat tartalomjegyzékét. Ennek legjellemzőbb példája az a regényes nagyítás, hogy Mikes a második átdolgozást „jól meg is bővíti: az új átdolgozásban a munka terjedelme több mint kétszer akkora, mint az előbbiben. Több új fejezete is van . . ." (Gálos, 1954, 109). A fejezeteket alább megvizsgáljuk, most csupán a terjedelemről mondjuk meg, hogy az 1724/44-es sűrűn írott szerzői fogalmazvány Mikes számozásában 302, az 1751-i pedig szerzői lapszámozásban 679 oldalt tartalmaz. A terjedelmi különbség azonban nem a tartalom ilyen mérvű növekedéséből, hanem abból adódik, hogy az 1751-es átdolgozás rendezett, szabályos, széles margóval ellátott, levegős sorokkal írt oldalakkal szerkesztett szerzői tisztázat. Ehhez képest elenyésző a fejezetgyarapodásból adódó többlet. A stiláris eltérés a lényeges, Király megállapítása szerint: „gyökeres átdolgozás".

Király helyesen írta, hogy Mikes fordítása szakaszról szakaszra pontosan követi az eredetit, alig egy-két elhagyással. A két kéziratot azonban ő csak a kezeügyében levő francia eredetihez mérte, nem egymáshoz. De megjegyzi, hogy „az egyetemi könyvtári példányban hiányzik két fejezet, a melyek azonban előkerülnek a múzeumi példányban, az egyik a II. szakasz 17. fejezete: Avertissement contre les mauvais Livres, a másik az V. szakasz XIII. fejezete: De l'Etat du Celibat. Mindkét példányban hiányzik a III. szakasz két utolsó fejezete, a 12. Obstacles particuliers aux Beneficiers és 13. Avis aux parens sur le même sujet." — Ehhez kiigazításul annyit, hogy a III. 12. fejezet megvan az 1751-es változatban.

A *Kalauz* 1751-i átdolgozásában levő következő részek:

Második könyv 17 Rész A rosz könyvekröl.
Harmadik könyv 12 Rész Az olyan ifiu egyháziaknak kik beneficiumokot birnak különös akadályirol
Negyedik könyv 9 Rész A modos maga viselésröl
Ötödik könyv 11 Rész. V Articulus A világi életnek. meg más rendeiröl.
Ötödik könyv 13 Rész A Nötlenségnek rendéröl.

nincsenek meg a korábbi változatban.

A *Kalauz* 1724/44-i fordításában található rész:

Negyedik szakasz 6 Rész az oktatásnak szeretetiröl

nincs meg a későbbi átdolgozásban.

Ha valaki Abafi óta (1878, 131) írt róla, azt állította, hogy az 1724/44-es kézirat értekezése *Az szó hordásról.* nincsen benne az új átdolgozásban. Nézzük meg először a *Negyedik szakasz* (1724/44) „tábláját":

11 Rész az rosz nyelvről, és az eskuvesről.
Az ember szollásról.
Az veszekedésről.
Az szó hordásról.
Az hazugságrol.

Most pedig az új átdolgozásban a *Negyedik könyv* „tábláját" (1751):

11 Rész A nyelvnek más egyéb rosz erkölcseiről, és leg elöbször az esküvesről
Az ember szollásrol.
A boszuság, vagy a gyalázattal valo illetésről
A veszekedest szerzökről
A hazugságrol.

A *11 Rész* tartalma megegyezik (kisebb fogalmazási eltérésekkel) a két kéziratban. *A veszekedest szerzökről* szóló részlet ugyanis *Az szó hordásrol* értekezik, csak rövidebben. A *(Gondolatok* függelékénél, Mikes ÖM III, 1062—1063. l. említett) *Kalauz* első kéziratában meglevő közös példa ugyan elmarad a végén; de a téma kifejtése itt is megvan.

A két kéziratnak a megfelelő kiadás szerkezeti fölépítésére vonatkozó vizsgálatát elősegítené, ha sikerülne legalább az általunk meghatározott egyes kiadások analitikus tábláját Mikes két „táblá"-jával összevetni. Ti. a fejezeteken belül további részbeosztás áll fenn:

1724/44 Első szakasz. 1. Rész — 2. Rész (ezen belül 2 articulus) — 3. Rész — 4. Rész — 5. Rész — 6. Rész — 7. Rész — 8. Rész. — 9. Rész — 10. Rész — 11. Rész — 12. Rész — 13. Rész (és 4 articulus) — 14. Rész — 15. Rész.

Második szakasz. Összesen 21 Rész-ből áll; ezek nem oszlanak tovább.

Harmadik szakasz. 1. Rész — 2. Rész — 3. Rész — 4. Rész — 5. Rész — 6. Rész (és 3 articulus) — 7. Rész — 8. Rész (és 6 articulus) — 9. Rész (é s 8 articulus) — 10. Rész — 11. Rész.

Negyedik szakasz. Összesen 22 Rész-ből áll; tovább nem részleteződnek.

Ötödik szakasz. 1. Rész — 2. Rész — 3. Rész — 4. Rész — 5. Rész — 6. Rész — 7. Rész — 8. Rész — 9. Rész (és 4 articulus) — 10. Rész (és 3 articulus) — 11. Rész (és 4 articulus) — 12. Rész (és 3 articulus) — 13. Rész (és 11 oktatás) — 14. Rész (és 13 intés) — Utolsó Rész.

Az 1751-es kézirat öt könyve az alább következő fejezetbeosztásban a kérdéses fejezeteken belül ugyanazt az analitikus táblázatot mutatja, azzal a módosulással, hogy az

Ötödik könyvben a 11. Részben van még egy 5. articulus. Itt a 14. Rész (és 11 intés) után a 15. Rész (és 13 tudomány) következik az Utolsó Rész előtt. De az előbbi kézirat eltolódott fejezetszámozásában a 13. Rész (és 11 oktatás) egyezik az utóbbi 14. Rész (és 11 intés)-sel. Továbbá az előbbi 14. Rész (és 13 intés) megfelelője az utóbbi 15. Rész (és 13 tudomány). A két kézirat szerkezete közötti különbözés inkább Mikes szerkesztői eljárására, mint két eltérő kiadás használatára vezethető vissza. (Bizonyos tartalmi eltérést jeleztünk a tárgyi jegyzetekben, pl. a 39. lapon „négy neve-

zetes példa" van, a variánsban pedig csak háromról van szó (407. l.); előfordulnak kisebb eltérések a margóidézetekben és utalásokban.)

Vegyük szemügyre az általunk elért kiadások fejezetbeosztásának variációit:

	Première partie	Deuxième partie	Troisième partie	Quatrième partie	Cinquième partie
1655	XV	XX	XII	XIX	XIII et dernier
1664	XV	XXII	XIII	XXII	XIII et dernier
1677	XV	XXII	XIII	XXII	XV et dernier
1695	XV	XXII	XIII	XXIII	XV et dernier
1712	XV	XXII	X	XXI	XI et dernier

Vegyük hozzá Mikes két átdolgozását:

1724/1744	XV	XXI	XI	XXII	XIV és utolsó
1751	XV	XXII	XII	XXII	XV és utolsó

Az 1664-i harmadik kiadást követi: 1667.

Az 1677-t követi: 1682, 1710.

Az 1695-t követi: 1704, 1714, 1719, 1732, 1733, 1739, 1754. stb.

Egy ilyen összevetési lehetőségben még számos bizonytalansági tényező marad. Ugyanis Mikes kéziratváltozatainak fejezetbeosztása egyik említett kiadásával sem egyezik meg pontosan. De mivel az csaknem bizonyos, hogy inkább elvett fejezetet, mint hozzátett volna, nem valószínű, hogy az 1655, 1664, 1712-es típust használta. Marad az általunk ismertek közül az 1677 és 1695-ös típus. Mikes szerkesztési módszeréből következhet, hogy egyes fejezeteket kihagy, átrendez. Pl. a *Negyedik könyv* (1751) és *Negyedik szakasz* (1724/44) fejezeteinek száma (XXII) megegyezik; ám az előbbiben a *9 Rész A modos maga viselésről* és az utóbbiban a *6 Rész az oktatásnak szeretetiről* szóló fejezet kölcsönösen hiányzik (vö. a két táblát), s így lehetséges, hogy azt a kiadást használta, amelynek negyedik könyvében XXIII fejezet volt (1695).

A kiválasztott két kiadást (1677 és 1695) ismételten megkértük nemzetközi kölcsönzés útján. Sajnos, csak egy 1664-es kiadást kaptunk meg (jelzete: 24627). Az összevetés eredményei a következőkben foglalhatók össze.

Az első három könyv fejezetszámai (XV, XXII, s az elhagyott részt beleszámítva XIII) megegyeznek. A negyedik könyvben hiányzik a kézirat XXI. fejezete *(Az Alamisnárol.)*, továbbá az ötödik könyvben a kézirat XII. és XIII. fejezete *(A házaság rendéröl.* és *A Nötlenségnek rendéröl).*

Ebből megállapítható, hogy 1. a Mikes által használt kiadás negyedik könyvében összesen XXIII fejezetnek kellett lennie; 2. az ötödik könyv a XV et dernier fejezetcsoportnak felel meg. Ez a típus az 1695-ös és az azt követő 1704, 1714 stb. kiadás.

Mindkét kéziratban vannak olyan kisebb részletek, amelyek nem találhatók meg az 1664-i kiadás szövegében: a 71. lapon latin idézettöbblet van a margón az ágostoni Confessionesből; a 215. lapon a szövegben egy mondat és Szent Bernáttal kapcsolatos utalás és latin idézet; a 252. lapon egy nagyobb bekezdésnek több mint a fele nincs meg a kiadásban; a 270. lapon a negyedik könyvben *Az Alamisnáról* c. *XXI. Rész* sincs meg; hasonlóképpen a 276. lapon egy Sz. Bernátra vonatkozó kb. húsz soros bekezdés és latin utalás. A 296—302. lapon, az ötödik könyv XIII. részén belül, *A szüléket illető tanáts. a gyermekek hivatalosságirol.* terjedelmes részlet szintén hiányzik a kiadásból. A 320. lapon *ehez egy különös articulust teszek.* bevezető mondat, s a III. Articulusnak megfelelő szöveg nincs meg a nyomtatásban; akárcsak a 340. lapon levő *A házaság rendéröl* c. *XII. Rész* s más kisebb részletek. — Van egy rövid latin margóutalás (196), amely a kiadásból és a variánsból is hiányzik. Viszont a szóhordással kapcsolatos rövid példa csak a variánsban (578) van meg, s a későbbi átdolgozásban és a kiadásban nincs nyoma. A tárgyi jegyzetekben nyomon kísért szövegtöbblet a fentebb megjelölt bővített kiadásra irányítja figyelmünket.

Vannak természetesen olyan részletek, amelyek a kéziratban tömörebbek vagy a variánsban rövidebbek; ezek összevonás benyomását keltik; némileg eltérnek az utalások számai a kiadásétól. Mivel nem a pontosan megfelelő kiadást használtuk, nem állíthatjuk teljes határozottsággal, hogy az ilyen jellegű eltérések minden esetben Mikes fordítói módszeréből következnek. Ennek megállapítása akkor lehetséges, ha az összehasonlító vizsgálat a Mikes által használt francia kiadás alapján lesz elvégezhető.

Néhány, a fordítással kapcsolatos technikai megjegyzés: a francia szerző helyenként utal a szövegben egyes fejezetekre és részletekre, hogy a szóban forgó gondolatok előzményeire, párhuzamaira rámutasson. Mikes az ilyen didaktikus célokat szolgáló, s az előadás menetét zavaró utalásokat általában elhagyta. A szöveg tartalmát és fő mondanivalóját Gobinet a margón rövid kurzivált francia mondatokkal vagy szavakkal kíséri, néha kérdés formában. Ezeket a kiemelő francia margórészeket Mikes csak ritkán fordítja le. Vannak a kiadásban az auktoroktól vagy a bibliából való latin nyelvű margószövegek is, a hozzájuk tartozó utalásokkal. A végleges átdolgozásban az utalások és margóidézetek jobban igazodnak a kiadáshoz; teljesebb az idézetek száma és szövege. Igaz, előfordul, hogy a variáns helyenként olyan margóidézeteket tartalmaz, amelyeket a végleges kézirat csak utalással jelöl. Mindkét kéziratban találhatók hiányos vagy lerövidített margóidézetek is. Ez érthető, mert Gobinet gyakran zsúfolja a margóutalásokat és nem takarékoskodik a terjengős latin idézetekkel.

A *Kalauz* a dolgos, munkás életmódot dicséri, s a kulturált időtöltésre nevel. Példákkal bizonyítja, hogy aki ifjúkorában megszereti a jó erkölcsöt, egész életében megőrzi azokat (József és Putifár feleségének története, Tóbiásnak, Eleazárnak históriája); s aki egyszer kiűzte szívéből a nemes erényeket (mint Izrael tizenkilenc királya s többen Judea királyai közül), a rossz erkölcsöktől megszabadulni aligha lesz képes. S míg az első könyvben állítja, hogy az ifjaknak a jó erkölcs útján kell járniok, a másodikban ennek módjaira tanítja őket. Az udvari és polgári életből vett példák felsorakoztatásával munkára sarkall, tanulásra ösztökél; erkölcsi megfontolás-

ból küzd a tétlen életmód ellen, mert „otium est pulvinar diaboli", azaz a semmittevés az ördög párnája. Intései között vannak régi jelszók: ismerd meg magadat; modern tanácsok: olvass jó könyveket, kerüld a rossz könyveket; jó erkölcsű személyekkel társalkodjál stb.

A harmadik könyvben a jó erkölcs megszerzésének legfőbb akadályait a tudatlanságban, az oktatás fogyatkozásában, az ésszerűtlen kedvezésekben, az állhatatlanságban, a magahittségben, s a rossz társaságban látja. Egész fejezet festi a „heverő és henyélő" életrajzát. Példákkal s helyenként finom lélektani elemzéssel festegeti az ételben és italban való mértéktelenség és az érzékiség káros következményeit. Orvossága, minden baj előzője: a munka. Külön kitér azokra az akadályokra, amelyek a gazdag, a nemes világi és a beneficiumos egyházi ifjakat „tekintik". A negyedik könyv az „imitatio Christi" szellemében int, s gyakorlati oktatást ad; szól a barátságról, a tisztes játékok és mulatságok szükségességéről, a módos magaviselésről, a szerénységről, a kegyes önmérsékletről, valamint a szerencsejátékok s a mód nélkül való mulatságok kerüléséről stb.

Az utolsó könyv kizárólag a pályaválasztásról értekezik. A pályaválasztásban modern álláspontot foglal el, a hajlandóságot, a hivatásérzetet s az arravalóságot tartja egyedül jogosult szempontnak. Általános elvül az erőszak kerülését ajánlja. Óva inti a szülőket, hogy pusztán a „familia haszná"-ért szülői hatalmukkal vissza ne éljenek. Tartsák szem előtt, hogy természet szerint minden ember szabad! Az egyházi rendről szólva helyenként egyházkritikával él. Csak azok legyenek az egyház szolgáivá, akiket nem a könnyebb s gondtalanabb megélhetés vagy éppen anyagi javak gyűjtésének önző reménye csábít az oltárhoz. A világi életpályákat részletesen fölsorolja; bírák, magistrátusok, hadirend, az udvariak, prókátorok és nótáriusok, orvosdoktorok, kereskedők és mesteremberek, valamint a főrendek jellemzésével együtt szól az uralkodók, fejedelmek s általában az elöljárók kötelességeiről; ne a maguk gyönyörűségét keressék, hanem alattvalóik javára munkálkodjanak. Az első ifjúságának végére elkalauzolt ifjút ezután a házaséletről és a „nőtlenség rendéről" oktatja ki a szerző. A nagy anyaghalmazból Gobinet szerkezetileg jól tagolt munkát írt: pedagógiai-erkölcsi gondolatok gyűjteményét.

Eszméi közül Mikes munkáiban több ismétlődik. S talán a rodostói író életkörülményeiből és a bujdosó élet viszontagságaiból következik, hogy eggyel sem találkozunk olyan gyakran, mint a tétlenség, restség, henyélés kárhoztatásával s a munkás élet dicséretével. A francia író gondolatait tolmácsolva Mikes szívvel-lélekkel, saját élettapasztalatával tanítja, kalauzolja leendő ifjú olvasóját. A *Kalauz* elsősorban e tematika révén rokon a *Leveleskönyv* pedagógiai, moralista célzatú leveleivel.

A kérdés hazai vonatkozásait, a XVIII. századi magyar pedagógiai irodalom helyzetét nincs terünk részletezni. Összevetésül azonban megjegyezzük, hogy Gobinet magyar kortársa e tekintetben a XVII. századi magyar puritánus írók-nevelők munkáját betetőző Apáczai Csere János lenne. De Mikes fordításának időpontjai (1724/44 — 1751) szerint a felvilágosodás százada korai évtizedeinek hazai pedagógus törekvéseit kell szem előtt tartanunk. Erről elég részletes irodalmat adtunk a *Leveleskönyv* neveléssel kapcsolatos témáinál (vö. a 27, 62. lev. jegyz.).

A korszerű nevelés problémái iránti érdeklődés Mikesben bizonyára Rákóczi közvetlen hatására fejlődött ki. Az ifjú Mikes még itthon, a kolozsvári kollégiumi évek után tapasztalta, hogy Rákóczi milyen nagy gondot fordít a nemesifjak nevelésére, milyen áldozattal segítette a kétszer is fölégetett sárospataki ref. kollégium talpraállítását. Megismerte a Rákóczi-kancelláriából kisugárzó, modern tájékozódású kultúrpolitikát; később pedig személyes külföldi tapasztalatok ösztönözték. Gobinet munkáját a fejedelem rodostói könyvtárából választotta ki. (Király, EPhK 1912, 25; Zolnai, 1926, 23; 43. sz.)

S ha a századforduló táján a hazai neves protestáns iskolák és kollégiumok kétségbeejtő helyzetben voltak, sorsuk még súlyosbodott, mint az eperjesi ev. főiskoláé és kollégiumé, amely a Rákóczi-szabadságharc idején bekövetkezett utóvirágzást követően végleg elenyészett. Nemcsak a nagyenyedit, hanem a debreceni kollégiumot és könyvtárat is szétdúlták a császáriak, könyveit tábortűzön elégették; maradékát Budán a jezsuiták vetették mágyára. Szomorú képet mutatott ebben az időben a hazai pedagógia és iskolaügy. Mégis biztató volt, hogy a hivatalosan támogatott jezsuiták korszerűtlen ellenreformációs nevelésügyi programja ellenére, sikerült a haladó szellemű polgári értelmiség erőfeszítései révén legalább a protestáns oktatásügy modernizálása és oktatási reformok bevezetése. Figyelmet érdemel az a körülmény, hogy ezek gyakorlatias, az élethez közel álló, polgárias társadalmi igényeket kielégíteni törekvő, az anyanyelvi iskolázásért küzdő, a reáliák oktatását pártoló célkitűzések rokoníthatók a Mikes által lefordított francia szerző könyvének oktatói programjával. A katolikus Mikes, Rákóczihoz híven, nem a hazai jezsuiták pedagógiai elveivel rokonszenvez; inkább bírálja azokat (vö. 62. lev. és jegyz.).

A hazai összképet tekintve a korszerű, új tankönyvek kiadása terén is nagy bajok voltak. A nemes ifjak testi és lelki kiképzésével foglalkozó, a művelt társasélet elemi előírásait tartalmazó könyvek között olyanokat találunk, mint pl. az 1727-ben Nagyszombatban kiadott Astiologus Christianus francia szerző művét, melynek első kiadása 1617-ből való! A tanuló-ifjú napi elfoglaltságát a jezsuita iskolában még Hevenesi Gábor foglalta össze latinul, Diarium adolescentis studiosi (Bécs 1697). Az újskolasztikát és az Európa-szerte keményen bírált elavult jezsuita nevelési rendszert Graff Gábor, Problema philosophicum (Kassa 1731) c. írásában vette védelmébe.

Más utakon járt a hazai pietista érzületű értelmiségi írók kulturált csoportja. Az ország kulturális elmaradottságán író-oktató nevelő munkával igyekeztek segíteni. A legfontosabb eredmények a pietista oktatási reformokért küzdő Bél Mátyás működéséhez fűződnek. Pozsonyi líceumában nemesek fiai is számosan tanultak, elsősorban a Rákóczi mellett szerepet játszott családokból. Az iskolák újjászervezésével együtt járt az új tankönyvek írása és kiadása is. A legnagyobb tankönyvíró-munkásságot maga Bél Mátyás fejtette ki. A pietizmus gyakorlati, pedagógiai célkitűzéseit közvetítő műveket, elsősorban A. H. Francke (1663—1727) könyveit Vázsonyi Márton, Szenicei Bárány György és Sartorius Szabó János fordította le (Halle 1711). Ezek a pedagógiai könyvek, valamint fordítóik előszava a nevelés egyetemes alapelveit fejtegetik; az oktatásban a latin helyett az anyanyelv tanítását

és a reális tárgyak, az ún. reáliák, hasznos ismeretek tanítását sürgetik, s általános erkölcsi útmutatásokat tartalmaznak.

A század második felében új irányokba tapogatózik az erdélyi Székely Ádám, aki John Locke (1632–1704) egyik könyvét fordította le (A gyermekek neveléséről. Kolozsvár 1771), hogy megmutassa, „miként kelljen egy nagyrendű úri embernek fiúmagzatját nevelni". (Vö. MagyIrod 1964, II, 510; ld. még 403, 409, 414 és 450–56.) Még egy Mikeséhez hasonló típusú munkáról is tudomásunk van: „Stephanus Málhitz ÖM. Conv. Egy nemes magyar urfinak az Isten utjában kalauzza, melyen vezeti . . . minorita pap Nagyszebenben. (Vö. Szentiványi, 294. l. — 686. Diarium itineris Pii. — Chart. in 4°, fol. 76, col. 1. teg. chart., a. 1782. Cs.M_5 IV. 9, B. 310.)

A hazai állapotokat tekintve a pedagógia helyzete, európai szempontból ítélve, meglehetősen egyenetlen összképet, archaikus vonásokat mutat. Mikes kísérlete, fordításának egész rendszerével, számos modern pedagógiai elvével, racionális vonásaival, kritikus társadalmi nézőpontjával, szociális eszméivel és elismerésre méltó értekező stílusával a legjobb hazai pedagógiai irodalmi törekvésekkel állítható egy vonalba a magyarországi és erdélyi korai felvilágosodás évtizedeiben.

MIKES KÉZIRATAIBAN ELŐFORDULÓ BIBLIAI RÖVIDÍTÉSEK VÁLTOZATAI

A biblia könyveinek száma és rendi (Káldi, 1626)
Az ószövetség könyvei

gen. Gen. genes. Genes Genes. Gens.	Genesis vagy Mózes I. könyve.
Exod Exod.	Exodus — Mózes II. könyve.
levit levit.	Leviticus — Mózes III. könyve.
deut. Deut Deut.	Deuteronomium — Mózes V. könyve.
jud.	Iudicum — Bírák könyve.
1 reg. 1. reg. 1 Reg 1 Reg. 1 király.	I. Regum — Királyok vagy Sámuel I. könyve.
2 reg. 2 Reg.	II. Regum — Királyok vagy Sámuel II. könyve.
3 reg. 3. reg. 3 Reg.	III. Regum — Királyok III. könyve.
4 reg. 4. reg. 4 Reg 4 Reg. 4. Reg.	IV. Regum — Királyok IV. könyve.
1 paral.	I. Paralipomenon — Királyi Krónikának I. könyve.
2 para. 2 parl. 2 paral. 2 paralip.	II. Paralipomenon — Királyi Krónikának II. könyve.
tob tob. Tob Tob. Tobi. tobie tobiae Tobiae Tób.	Tobias — Tobiás.
judith.	Iudith — Judit.
job job. Job Job. jób jób. Jób Jób.	Iob — Jób.

ps ps. psal. Psal. psalm psalm.	Psalter. Davidic — Dávid Zsóltári.
prov prov. prov..	Parabolae seu Proverbia — Példabeszédek.
Eccle Eccle. eccles. Eccles Eccles.	Ecclesiastes — Prédikátor könyve.
Eccl Eccl. Eccle eccli eccli. Eccli Eccli. Eccli.. Ecclis.	Ecclesiasticus — Jésus Sírak fia könyve.
sap sap. Sap Sap.	Sapientia — Bölcseség könyve.
Isa. Isai isaiae isaiae. Isaiae Isaiae.	Isaias — Isaias Prófétálása.
jere jerem jerem. Jérem Jerem. jeremiae. jerem siral. lament. lam. jerem Baruk.	Ieremias cum Baruch — Jeremias Prófétálása Bárukkal.
Ezech. Ezech.. Ézék	Ezechiel — Ezekiel Prófétálása.
dani daniel Dan. Daniel.	Daniel Prófétálása.
oseae.	Osea — Osee Prófétálása.
amos. Amos Amos. Amos. profe.	Amos — Amos Prófétálása.
Michae.	Michaeas — Mikaeas Prófétálása.
Zach.	Zacharias — Zakarías Prófétálása.
machab.	I. Machabaeor — Makabaeusok I. könyve.

Az újszövetség könyvei

matth matth. matt. Math: Matth Matth. Mathei.	Evangelium secundum Matthaeum — Máté Evangeliuma.
Marci mark mark. Mark.	Evangelium sec. Marcum — Márk Evangeliuma.
luk luk. luc. lucae.	Evangelium sec. Lucam — Lukách Evangeliuma.
joan. Joan	Evangelium sec. Ioannem — János Evangeliuma.
act.	Acta Apostolorum — Apostolok cselekedetei.
rom rom. Rom	Epistola Pauli Ad Romanos — Pál levele a Rómaiakhoz.
1 cor 1 cor. 1 Cor 1 Cor.	Epistola I. ad Corinthios — a Korintusiakhoz I.
2 Cor. 2. Cor.	Epistola II. ad Corinthios — a Korintusiakhoz II.
galat galat. Galat	Epistola Pauli ad Galatas — a Galateiaiakhoz.
eph. ephes ephes. Ephes Ephes.	Epistola ad Ephesios — az Efezusiakhoz.

philip philip. philipp	Epistola ad Philippenienses — a Filippiekhez.
coloss. Coloss.	Epistola ad Colossenienses — a Kolossaiakhoz.
1 tessa 1 thess.	Epistola I. ad Thessalonicenses — a Thessalonikaiakhoz I.
1 tim 1 tim. 1. tim. 1 timoth.	Epistola I. ad Timotheum — Timóteushoz I.
2 tim 2 tim.	Epistola II. ad Timotheum — Timóteushoz II.
tit. ad tit	Epistola ad Titum — Títushoz.
hebr hebr. Hebr.	Epistola ad Hebraeos — a Zsidókhoz.
jacob. Jacob. S. Jacob. jacobi	Epistola Iacobi — Jakab Levele.
1 petr. 1 petr:	Epistola I. Petri — Péter I. Levele.
2 petr.	Epistola II. Petri — Péter II. Levele.
1 joan 1 joan. 1 Joan. 1 epist jános	Epistola I. Ioannis — János I. Levele.
apoc. Apoc. apocal.	Apocalypsis Ioannis — János Jelenések könyve.

*

A kötet tematikájával összefüggő, kortörténeti, patrisztikai, bibliai, társadalmi stb. magyarázatot s az idézett auktorok műveire vonatkozó további felvilágosítást igénylők figyelmét felhívjuk az előző kötetek rokon témájú jegyzeteire s az alábbi segédkönyvekre:

Abraham Bosse et la société française au XVIIe siècle, par André Blum, préface de Gabriel Hanotaux. Paris 1924.

Szent Ágoston Vallomásai. I, II. k. Ford. és magyarázta Balogh József. (A Parthenon kétnyelvű klasszikusai) Bp. 1944.

Alfaric P. Origines sociales du christianisme. Éditions rationalistes. Paris 1959. Magyarul is: A kereszténység társadalmi gyökerei. Ford. Nyilas Vera. Bp. 1966.

Altauer, B. Patrologie. Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter. 1960.

Bevezetés a vallástörténetbe és a valláskritikába. Bp. Tankönyvkiadó, 1967. (Főleg a IX. A vallás és filozófia viszonya c. fejezet s a X. Vallás és tudomány.)

Bibliotheca hagiographica Latina antiquae et mediae aetatis. Ed. Socii Bollandiani I. II. 1898, 1901; Suppl. 1911.

Cave, W. Scriptorum ecclesiasticorum historia literaria, tom. 2. London 1688/98.

Ceillier, R. Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques, tom. 23. Paris 1729/64. Table des matières de Rondet et Drouet, tom. 2, 1782.

Chevalier, J. Histoire de la pensée. (III. La pensée moderne, de Descartes à Kant.) Paris 1961.

Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum, hrsg. von der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien (1866-tól, eddig 77 kötet).

Dictionnaire de la langue philosophique, par P. Foulquié et R. Saint-Jean. Paris 1962.

Dictionnaire des Lettres françaises du XVIIe siècle. Paris 1954.

Dictionnaire portatif, historique, théologique, géographique, critique . . . Barral, P. Paris 1758—1759.

Encyclopaedia Biblica. Cheyne, T. K.—Black, I. 4 vol. London 1899—1903.

Filozófiai kislexikon. Szerk. M. Rozenthal és P. Jugyin. Bp. 1964.

Filozófiai kislexikon. (Az 1964-es k. 2. átdolgozott kiadása, bibliográfiával.) Bp. 1970.

Filozófiatörténeti szöveggyűjtemény. I. k. Az ókortól a XVII. század végéig. II. k. A XVII. század végétől Marxig. Szerk. Simon Endre. Az előszót írta Mátrai László. Bp. 1966.

Hartmann, Nikolai: Teleologisches Denken. A teleológiai gondolkodás. Ford. és bev. Redl Károly. Bp. 1970.

Holbach, P. H. Tableau des saints. Londres 1770. Magyarul is: Szentek képtára. Ford. Gellért György. Bp. 1966.

Jöecher, Ch. G. Allgemeines Gelehrten-Lexikon. 4 Bde. Leipzig 1750/51, und Suppl.

Kanapa, Jean: La doctrine sociale de l'église et le marxisme. Paris 1962. Magyarul: Az egyház társadalmi tanítása és a marxizmus. Ford. Gellért György. Bp. 1964.

Kézikönyv a vallásról. Mátrai László előszavával; oroszból ford. Szepesy Gyula. Bp. 1961.

Kosidowski, Zenon: Opowieści biblijne. Warszawa 1963. Magyarul: Bibliai történetek. Ford. Varsányi István. Bp. 1968.

Lacroix, Paul: Le XVIIe siècle. Institutions, usages et costumes. Paris 1891.

Levada, Jurij: A vallás társadalmi természete. Ford. Józsa Péter. Bp. 1969.

Marx—Engels, A vallásról. Bp. 1961.

A marxista filozófia alapjai. Bp. 1963.

Paulys Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, neue Bearb. von Georg Wissowa (und W. Kroll, K. Ziegler). Stuttgart 1893—1957.

Pigler, A. Barockthemen. Eine Auswahl von Verzeichnissen zur Ikonographie des 17. und 18. Jahrhunderts. Bd. I, II. Bp. 1956.

Plehanov, G. V. A vallásról. (Válogatott írások.) Ford. Nyilas Vera és Zalai Edvin. Bp. 1960.

Réau, Louis: Iconographie de l'art chrétien, I. Paris 1955 (tom II, 1956, Iconographie de la Bible; tom III, 1958/59).

Tokarjev, Sz. A. Vallás és történelem. (A vallás a világ népeinek történetében.) Ford. Siklósi Mihály. Bp. 1966.

Tusculum — Lexikon. Griechischer und lateinischer Autoren des Altertums und des Mittelalters, von W. Buchwald, A. Hohlweg und O. Prinz. München 1963.

Ugolinus, Bl. Thesaurus antiquitatum sacrarum. 34 vol. Venetiis 1744—1769.

Vallástörténeti kislexikon. Irta Gecse Gusztáv, szerk. Lakatos György. Bp. 1971.

Wetzer und Weltes Kirchenlexikon, von J. Hergenröther und Fr. Kaulen. 12 vol. Friburg i Br. 1882–1903, 1905.

Zolnai Béla: Mikes eszményei. (Király György emlékezetére.) Minerva 1937, 3–55. — Bp. Minerva-Könyvtár 1937.

Helyesírási tanácsadó szótár (Szerk. Deme László és Fábián Pál). Bp. 1961. A magyar helyesírás szabályai 10. kiadásában fölsorolt, s a jegyzetekben is előforduló állandó rövidítéseket külön nem jelöltük. Vö. még A magyar helyesírás rendszere. Írta Deme L. Fábián P. Benczédy J. Bp. 1966. Nyelvtudományi Értekezések 54. sz. — Kniezsa István: Helyesírásunk története a könyvnyomtatás koráig. Bp. 1952. — Fábián P. Az akadémiai helyesírás előzményei (1772–1832 között). Bp. 1967.

A magyar nyelv története. Bárczi G. Benkő L. Berrár J. Bp. 1967. — A mai magyar nyelv. Benczédy J. Fábián P. Rácz E. Velcsov Mártonné. Bp. 1968. — Bárczi Géza: A magyar nyelv életrajza. Bp. 1963. — Benkő Loránd: A magyar irodalmi írásbeliség a felvilágosodás korának első szakaszában. Bp. 1960. — Szathmári István: Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Bp. 1968. — A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan. I, II. Készült az MTA Nyelvtudományi Intézetében. Szerk. Tompa J. Bp. 1961, 1962.

A Mikesnél előforduló szavak, szólások, közmondások értelmezéséhez vö. Magyar Nyelvtörténeti Szótár (Szarvas G. Simonyi Zs.) Bp. 1890–93, I–III. — Magyar Tájszótár, szerk. Szinnyei J. Bp. I, 1893–96, II, 1897–1901. — A magyar nyelv értelmező szótára. I–VII. Szerk. az MTA Nyelvtudományi Intézete. Bp. 1959–1962. — A magyar nyelv történeti és etimológiai szótára. I, II. (A–O) Készült az MTA Nyelvtudományi Intézete és az ELTE I. sz. Magyar nyelvészeti tanszékének közös munkájaként. Főszerk. Benkő Loránd. Bp. 1967, 1970. — O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások. Bp. 1966.

Stilisztikai vonatkozásúak: A magyar stilisztika vázlata. Fábián P. Szathmári I. Terestyéni F. Bp. 1958. — A magyar stilisztika útja. Szerk. Szathmári I. (Fordítás és stilisztika, bibliográfiai útmutató, 560–62. l.) Bp. 1961. — Szabó Zoltán: Kis magyar stílustörténet. Bukarest 1970.

A kötet tárgyi jegyzeteiben használt néhány rövidítésre ld. az I. és III. kötetben a rövidítések jegyzékét.

TÁRGYI JEGYZETEK

7. lap 1. sor *Az Isten Fiához valo imádság* — A variáns csaknem három évtizeddel korábbi szövegében: *Ajánlom Fiu Isten Sz Felségednek ezt az érdemetlen kis munkámot.* — A francia kiadásban: „Oraison dedicatoire av fils de Diev." A végső átdolgozásban Mikes jobban ragaszkodik a nyomtatott szöveghez; a korábbiban szabadabban fordítja ezt az imaszerű ajánlást. Vö. mindkettőt a fr. eredetivel:

„C'est à vous (ô Sauueur des ames!) à qui ie veux ie dois consacrer cét Ouurage. Il vient de vous, et il faut qu'il retourne à vous: et en vous l'offrant, ie vous rends vne chose qui vous appartient par toutes sortes de titres.* Ce sont vos diuines paroles qui y sont employées; et celles qu'il vous a plû inspirer par vostre S. Esprit à vos plus grands seruiteurs. Vostre grace m'a aidé à les mettre par ordre, par des assistances singulieres que i'ay receuës de vous en ce petit trauail. Le zele si grand qu'il vous a plû si souuent témoigner pour le salut des ieunes ames, lors que vous estiez sur la terre, m'en a fait conceuoir le dessein: et l'esperance que i'ay euë de vostre secours, m'a donné la confiance de l'entreprendre. O mon Dieu, receuez vostre don, et ne le rejettez pas pour l'indignité de celuy qui vous le presente. Que ma misere n'arreste pas les effets de vostre Bonté, et qu'elle n'empéche pas que vos saintes Instructions ne produisent dans les ames le fruict qu'elles y doiuent faire. Diuin IESVS! animez de vostre S. Esprit les paroles de ce Liure. Faites que ceux pour lesquels il est fait, reconnoissent en le lisant, les étroites obligations qu'ils ont de vous seruir, et le grand desir que vous auez de leur salut. Parlez à leur coeur au mesme temps que ces lettres parleront à leurs yeux: et inspirez-leur par les mouuemens de vostre grace, les enseignemens qu'ils trouueront icy pour le salut. C'est maintenant plus que iamais où il est besoin que vous fassiez paroistre sur les ieunes ames les effets de vostre misericorde. Tempus faciendi Domine, dissipauerunt legem tuam.* La plus-part vous abandonnent, lors qu'ils doiuent commencer à vous seruir. Ils oublient ce pacte solennel qu'ils ont fait auec vous au saint Baptesme; et les graces inestimables qu'ils y ont receuës de vostre infinie Bonté. O diuin Sauueur! ne laissez point perdre les ames que vous auez rachetées de vostre Sang: et pour le salut desquelles vous auez témoigné tant d'amour. Reseruez-les pour vostre seruice. Empéchez qu'elles ne courbent le genoüil deuant Baal; et qu'elles ne se perdent point par la contagion de ce siecle peruers. Faites reuiure dans le coeur de vos Prestres ce Zele que vous auez eu pour le salut de la Ieunesse. Et donnez-moy la grace que ie vous demande en toute humilité, de pouuoir y employer fidellement mes soins et mes trauaux pour vostre gloire."

7.24 A latin idézetnél a nyomtatásban utalás van: „Psalm.118." Káldinál: „Ideje a' chelekedetnek Uram: el-hánták a'te tőrvényedet." (Ps. 118, 126)

8.6 . . . *hogy hüségel fordithasam minden munkáimot ditsöségedre.* A variánsban: *dicséretedre akarom magyar nyelvre forditani.* A fr. szövegben fordításról természetesen nincs szó.

9.1 Az *Elöl járó beszéd*ben az auctor, a francia szerző beszél. Az erősen összevont variáns-szövegben Mikes hangsúlyozza: *midön idegen nyelvböl magyarra akartam forditani, . . . Szándékom nem egyéb vala . . .* és személyes mozzanatot visz bele: *az bujdosásomnak ideje., adván alkalmatosságot erre. hogy szomoruságal muló idömet, haszontalanul ne tölteném, . . .* Úgy látszik, hogy Mikes az ilyenféle „aktuális", szubjektív elemeket kihagyta a végleges átdolgozás szövegéből. Ekkor már hatvanéves elmúlt, hatalmas munka

*Tua sunt omnia: & quae de manu tua accepimus dedimus tibi. I. Paral. 29.
* Psalm. 118.

állt mögötte; nem érezte szükségét az önmagát biztató ifjúkori fordulatoknak.

Amit Gobinet műve keletkezésével kapcsolatban említ, Mikes elhagyja. A fordító nem ad nevet a „kegyes olvasónak" sem, akit a szerző jelképesen „Theotime"-nek hív. Theotimus (Timót) a görögben a. m. istent tisztelő. Egyébként Teotimus († 403 körül) püspök, görög műveltségű hittérítő, a bölcsészek védőszentje. Timót vértanú († első század vége) Szent Pál kedves tanítványa; Timóthoz írt levelei a példás életre buzdítanak.

Az összevetéshez közöljük a rövid „Preface av Lectevr" c. részt.

„Ce Liure (mon cher Lectevr) n'a pas grand besoin de Preface; et si i'en fais ici vne, ce n'est que pour vous dire que ie n'ay pas dessein d'en faire. Les Prefaces sont necessaires pour aduertir le Lectevr, ou du dessein de l'Autheur: ou de l'occasion qui a fait naistre son Ouurage: ou de l'ordre qui y est obserué: ou de l'vtilité qu'il peut apporter: ou de quelque chose semblable. Quant à mon dessein, il n'est autre que celuy qui est porté par le titre du Liure, à sçauoir, d'instruire la Ieunesse en la Pieté: c'est là tout mon but & toute ma pretention. L'occasion qui me l'a fait entreprendre, a esté que me voyant appellé à la conduite de la Ieunesse, i'ay tâché de me rendre capable de cét employ si important, & de correspondre aux intentions saintes de la Compagnie qui m'a fait l'honneur de m'en charger. Et ne trauaillant pour m'instruire moy-mesme, i'ay trouué que ce que i'auois preparé pour moy, pourroit seruir à l'instruction de la Ieunesse, s'il estoit mis en quelque ordre: & que cela me seroit encore plus vtile, estant veritable que le meilleur moyen d'apprendre est celuy d'enseigner. Ie l'ay donc reduit en l'ordre que vous voyez, dans lequel ie traitte cinq choses qui m'ont semblé les plus necessaires pour donner aux Ieunes, vne instruction entiere en la Pieté: à sçauoir, Premierement les motifs qui les y obligent 2. Les moyens qu'ils doiuent employer pour l'acquerir. 3. Les Obstacles & les difficultez qu'ils y rencontrent. 4. Les Vertus qui leur sont propres. 5. L'importance de bien choisir vn estat de vie, & les moyens de les faire comme il faut, qui est vn sujet peu connu aux Ieunes gens, & encore moins pratiqué.

Quant à l'vtilité du Liure (mon cher Lectevr) ce n'est pas à moy d'en iuger; mais à vous. La fin pour laquelle il est fait, qui est l'instruction de la Ieunesse, vous le fera estimer vtile. Les choses dont il est remply, qui sont pour la pluspart tirées de l'Ecriture ou des Peres, vous feront faire le mesme iugement. Si l'ordre que i'y ay gardé vous semble facile, ce sera pour acheuer le iugement entier.

Au reste i'écris pour les Ieunes, c'est pour eux que i'ay dressé cét Ouurage, & particulierement pour ceux dont il plaist à Dieu me donner la conduite. Que si d'autres plus auancez en âge, prennent la peine de le lire, ie les prie qu'ils le lisent en esprit de charité, excusant ce qu'ils y trouueront de defectueux, & receuant de bonne part ce qu'ils y trouueront de bon. Mais vous (ô mon cher Lectevr! pour qui i'écris) ie vous exhorte à faire vostre profit de ce petit trauail, que ie vous donne pour vostre salut. Ie vous appelle en cette Instruction du nom de Theotime, qui signifie honorant Dieu; pource que ie vous considere en cét estat, ou en la volonté d'y paruenir. Lisez la donc en cét esprit & auec ce desir. Lisez la pour y estre instruit de vostre

salut: & pour y apprendre de bonne heure ce qu'il faut faire durant toute la vie, c'est à dire à seruir celuy à qui vous deuez tout.

Et afin que vous en fassiez vn profit certain & asseuré, ie vous demande deux choses.

La premiere, que vous la lisiez auec trois conditions: auec desir d'apprendre, auec attention, & auec ordre, c'est à dire lisant les parties l'vne apres l'autre.

La 2. que vous consideriez que ce n'est pas moy qui vous enseigne; mais Dieu, par les diuines Instructions qu'il nous a données dans les saintes Ecritures,* & dans les écrits des SS. Peres. Lisez la par consequent auec tout le respect que vous deuez à ce Maistre adorable: & cherchez dans ces sources sacrées la veritable Sagesse, sans laquelle tout le reste n'est que folie. Heureux si vous la cherchez comme il faut: & si vous pouuez dire vn iour auec vn des plus Sages des mortels, que vous auez cherché la Sagesse durant vostre ieunesse; & que vous estant addonné serieusement à sa recherche, vous l'auez receuë. & y auez fait progrez. Vous en donnerez comme luy toute la gloire à Dieu qui en est l'Autheur: Danti mihi sapientiam, dabo gloriam. Et vous en recevrez le profit qui vous demeurera iusqu'en l'Eternité." (Ed. 1664.)

9.3 *hogy meg tudgyad, hogy nem* [ti. akartam] *tsinálni.* Vö. a fr. szöveget.

11.1 *A Részek Táblája.* — Vö. a variáns táblájával, amelyet Mikes a kézirat végén helyezett el. A két tábla eltéréseiről a jegyzetek bevezetőjében a keletkezéstörténet kapcsán szóltunk. Mikes mindkét táblában általában tömörebben fogalmazta meg a fejezetcímeket.

20.6 *okos teremtet állat* — fr. „une creature raisonnable," (p. 2)

21.10 *teremptettek, . . . teremptöjök . . . teremptettél, . . . teremptet* Az -mpt- kapcsolat nem ritka a régi szövegekben. Mikes gyakran írja így kéziratiban. De pár sorral lejjebb: *teremtetett, . . . teremtet . . . teremtette . . . teremtettél,* alakban is; alább ismét *teremptet . . . teremtet* váltakozása.

21.33 *aki kezdője mindennek,* — fr. „qui est l'Autheur de toutes choses" (p. 4) Vö. az 50. sz. lapalji szövegjegyz. is.

22.22 A zárójeles rész fr. megfelelője „(figure opposée à celles des bestes qui ne regardent que la terre)" (p. 5)

22.25 *metam.3.* — A kiadásban (p. 5) az Ovidius-részlet a Metamorphosesból: „Metam. 1."

„Pronaque cum spectent animalia caetera terram,
Os homini sublime dedit, coelumque tueri
Iussit, et erectos ad sidera tollere vultus."

A világ keletkezéséről szóló Metam. I, 84—86. sora magyarul:

„Minden egyéb állat letekint görnyedten a földre,
embernek fölemelt orcát és adta parancsát,
hogy föl a csillagokig pillantson, az égre tekintsen."

(Ovidius: Átváltozások. Metamorphoses. Ford. Devecseri G. Bp. 1964, 9.)

* Eccli. 51. Cum ad huc iunior essem, priusquam oberrarem, quaesiui sapientiam palam in oratione mea. Laetatum est cor meum in ea, à iuuentute inuestigabam eam. Inclinaui modice aurem meam & excepi illam.

23.24 *s. bernard. in declamationibus* — Szent Bernát neve az előző fordításokban többször előfordult. Gobinet is több munkáját idézi. Vö. róla Mikes ÖM II, 951 és III, 1023, 1048, 1086. l. stb.

23.30 *ihon erre a nemesi végre . . . ihon az örökség . . . oh' talám . . . oh'emberi vakság . . . oh'kedves fiam . . . oh! ember, . . .* — fr. „*Voilà la fin tres noble . . . voilà l'heritage . . . helas! peut-estre que vous n'y avez iamais pensé . . . O aveuglement des hommes, que tu es grand! O mon cher Enfant, . . . o Enfant du Ciel, . . . O Homme, . . .*" (p. 8) Az első fejezet barokk pátosszal telített. Az író figyelemfölkeltő stilizálással és érzelmi hatást keltő hangváltással fokozza ezt a pátoszt.

24.19 *s.chrysol serm.17.* — *chrysologus szent péter.* — A kiadásban a margón: „S. Chrysol. serm. 71." Latin egyházi szónok (Petrus de Ravenna, kb. 406—450), a szigorú erkölcsösség és a munka tiszteletben tartása ügyében mondott beszédeiről nevezetes (Sermones).

25.30 *apocal.5.* — A kiadásban: „Apocal.1." (p. 10) Az utalás pontos helye: Apoc. 1,5

26.21 *feredöje* — Káldinál: „fôrôdõje"; a *Leveleskönyv*ben is: *feredök* (189. lev. és jegyz.) székelyes alak. — *böségesen* a variánsban: *bövségel.* Káldinál: „bévségessen". Az idézett részlet a helyesírási és bizonyos hangtani eltéréseket leszámítva megegyezik Káldi szövegével. A variánsban az egész idézet már sokkal szabadabb fordítás. Mikes a *Kalauz* 1751-es átdolgozásakor a terjedelmes bibliai idézetek fordításakor általában Káldi pontos bibliai szövegét adja.

26.28 *millium* — a. m. millió (fr. million), a *Leveleskönyv*ben is: *milliumot*, 56. lev. jegyz. Szily.

27.7 *Beati sumus ó Israel; quia . . .* A kiadásban utalás is van: „Baruch. 4." (p. 13) A variánsban Mikes ezt magyarul írja le.

27.13 *szent Agoston azt mondgya Theodosius császár felöl.* — Ágoston (354—430) egyházatya (Szt. Ambrus hatására tért meg); a kiadás utalása („Aug.lib. 5. de Civit.cap.20.") szerint a De civitate Dei-ben írt Theodosiusról. — Mikes *Leveleskönyv*ében elmond egy legendát, amely a császár és Ambrus milánói érsek személyével kapcsolatos (72. lev. és jegyz.).

27.28 *a jó erkölcsröl valo tudományok. a melyeket predikálotta,* — fr. „les maximes de vertu qu'il a préchées," (p. 14) A vonatkozó névmási tárgy utáni tárgyas ragozás Mikes minden kéziratára jellemző.

28.11 *szent pál mondása szerént,* — A kiadásban utalással: „Tit. 1." (p. 15)

28.26 *mondgya szent Agoston — s. aug. 1. 4. de symbolo ad Cathecumenos cap. 1.* — A továbbiakban feltűnő Ágoston gyakori és sokoldalú idézése. Az előző két kötetben is sűrűn fordult elő neve, vö. Mikes ÖM II, 946; III, 1020, 1046, 1065, 1085. l. stb.

28.31 *hogy ha hiti szeget nem akarsz lenni.* — A variánsban: *ha hitedet meg nem akarod szegni* fr. „si vous ne voulez passez pour vn perfide et pour vn deserteur." (p. 16)

29.32 *victor uticensis. persecutionum vandalicarum. lib 3.* — A kéziratban 5.-nek is olvasható. Victor de Vite, Victor Vitensis (cc. 430—?) Historia persecutionis Vandalicae seu Africanae sub Genserico et Hunnerico, Vandalorum regibus. (Egyik régi kiadása, Paris 1694.)

30.12 *a sengéjit.* — a zsengéit, fr. „les premieres," (p. 19)

31.25 *a veled egy korásuak.*, — A variánsban: *veled egy idösüek*, fr. „. . . . tenté de ceux de vostre âge," (p. 21) vö. a 758. l. jegyz. is.

31.30 *a melyet viaskodo. és proba idönek nevezhetni*, — fr. „qu'on peut appeller le temps de combat et d'épreuve," (p. 21) a variánsban: *méltán lehet ezen idöt az proba és hartz idejének hini.*

32.5 *s. Cyprianus lib de mortalitate.* — Cyprianus itt idézett művével (De mortalitate) a pestis idején vigasztalta híveit. Ld. róla Mikes ÖM II, 954 és III, 1036, 1051, 1068.

32.9 *Hugo à s. victor. — egy tudos auctor mondgya.* — H. de Saint-Victor (1096—1141), augustinus szerzetes, skolasztikus és misztikus író.

33.3 *az együgyüeket*, — A variánsban: *az edgyügyüeket.* fr. „Les simples" (p. 23)

33.16 *mint az idösüeknek.* — A variánsban más szerkezettel: *mint az idösb koruak*, fr. „. . . que dans les âges plus avancez." (p. 24)

34.11 *. . . hogy meg láthasam az el mult idöt. és . . .* — Itt is, a variánsban is, Kálditól eltérő fogalmazással fordított idézet (Job 29). A kiadásban a margón latinul, a szövegben franciául írva; a magyar szöveg az utóbbihoz áll közel.

34.15 *Szent Agoston . . . meg valya gyonásiban. — lib 1. conf. cap. 10.* — tovább: *lib. 5. c. 9.* — Gobinet alább többször idézi Ágoston Confessiones c. munkáját, 737, 738, 743, 746, 748, 749, 750, 752, 757, 758, 759, 774. l. jegyz.

35.18 *s. Aug. ser. de Epiphan* — Ágoston: Serm. 8. de Epiphania.

37.21 *szent János szerént* — A variánsban megjelöli az idézett passzust: *1. Joan 5.*

39.16 *Erröl valo nevezetes példák.* — fr. „Exemples notables sur ce sujet." (p. 34) Az író gyakran él különféle példákkal; *négy nevezetes példát adok elödben* — fr. „Je vous en rapporteray icy quatre exemples tres-notables," (p. 35) A variánsban: *szép három példát hozok néked elö . . .* Az Absalonról szóló negyedik példa itt hiányzik; a második pedig kb. fele terjedelmű, akárcsak a fejezet vége. *A negyedik példa Absolonrol, . . .* Az Absalon tematika, férfiszépsége, halála, népszerű tárgya volt a manierista és a barokk festészetnek. L. például A. Tempesta, P. Lastman, Rembrandt, M. Preti, F. Bol, B. Cavallino, L. Giordano, G. D. Tiepolo képeit. Bővebben Pigler, I, 155—57.

39.25 *genes. 38.* — A kiadásban itt „Sap. 14." áll, ez a jó.

42.2 *Ez kevély elméjü volt. tudta magát tettetni, boszu álló, nagyra vagyó . . .* — Dávid harmadik fiának, Absalonnak jellemzésekor az író halmozza azokat a vonásokat, amelyek sejtetik a gyilkos ifjúnak apja elleni lázadását.

44.24 *prov. 22. 6.* — A nyomtatásban tévesen: „Prov. 12." (p. 43)

44.32 A francia szerző nagy erudicióval dolgozik, sokat idéz a bibliából. Ebben a részletben több passzusra is utal. Mikes általában Káldi bibliai szövegének fölhasználásával követi francia forrását és annak helyenkénti latin idézeteit. Itt pl. sokkal szorosabban ragaszkodik Káldihoz, mint a variánsban, ahol elég szabadon ültette át e sorokat.

45.5 *Ez a caput tsak abol áll, hogy . . .* fr. „Et tout le reste de ce Chapitre, . . ." (p. 44) Ez a mondat a variánsban nincs meg.

45.32 *A minden napi proba ezt a mondást. oly nyilvanságosá tészi.* — fr.

„L'experience rend cette proposition si euidente, . . .” (p. 46) Többször hivatkozik az író a „próbára”, a tapasztalatra; erkölcsi tételeit igazoltnak látja az élet gyakorlatában.

46.5 *a szokasok* — Megfelelője itt: .les habitudes” (p. 46) másutt: „l'experience” (p. 47) „ses moeurs” (p. 70) „coustume” (p. II, 18) „maximes”. (p. III, 3) megfelelője is.

46.12 *mondgya szent hyeronimus. — S. Hiero. epist ad letam — S. Hier Epist. ad nep.* — Epistola ad nepotianum, levélformában megírt nekrológ. Szent Jeromosra vö. Mikes ÖM II, 943 és III, 1026.

46.29 *S. Bern. l. de ordin. vitae.* — Sz. Bernát, De ordine vitae. L. előbb a 734. l. jegyz. is.

47.17 *S. Aug. Serm. 250 (de tempore.)* — Ágoston Sermones c. munkájából; alább is idézi 756. l. jegyz.

47.17 *hasonlo atüzhöz, a mely meg fojtodik, a nyers fa alat* — Vö. a variánsban is; fr. „semblable au feu qui se conserue auec peine sous le bois verd dont il est accablé.” (p. 48) Latinul is megvan a margón.

47.17 *S. Hier. in vita pauli.* — Hieronimus 374/79-ből való műve.

47.22 *az ember élete . . .* — A hozzá tartozó margó: *militia est vita hominis . . .* (Iob. 7)

48.32 *hogy meg menekedgyél az idegen aszszony állattol, a kinek beszéde kegyes. és tsalárd.* — A variánsban más szerkezettel: *. . . az idegen aszszonyi állattol. ki az ö beszédivel hizelkedik.* — Káldinál: „Hogy meg-menekedgyél az idegen aszszony'állattól, és a'kivül-valótól, ki az ő beszédit meg-lágyíttya;” (Prov. 2, 16)

49.22 *egy mély veremben* — fr. „dans vne vieille cisterne,” (p. 52) a variánsban: *egy száraz kutban*

51.17 *nem tsak boszut nem álla.* — L. a lapalji szövegjegyz. fr. „Ayant occasion de se venger de ses freres qui vinrent en Egypte pour faire leurs prouisions durant vne grande famine, non-seulement il ne le fit pas; mais . . .” (p. 55) Vö. a variáns fogalmazását is.

51.27 *óhfiam, gondolkodgyál jól erröl apéldárol. és tanuld meg ebböl, . . .* — A szerző ismét nevezetes példák részletes előadásába fogott. József története után egy másik népszerű história következik: *Az öreg Tobiásnak példáját akarom tehát elé hozni.*,

52.13 *Oh'fiam mely szép élet egy ifiutol., aki . . .* — fr. „O la belle vie d'vn ieune homme, Theotime, qui . . .” (p. 56) Hangulatkeltő stilizálás, színezi a közvetlen beszélgető modort.

53.7 *véletlen történetböl.* — véletlen esetből, véletlenül; fr. „par vn accident inopiné.” (p. 58)

53.27 *Elnem végezhetem ezt a részt amely már is elég hoszu. hogy még egy harmadik példát is ne hozak elé néked.* — A szerző is érzi, hogy a fejezet kissé terjengőssé vált. Igaz, hogy az előadás fonala egyenes irányú maradt, s az előző két példa is eseményes; a befejező részlet hőse, az ősz zsidó mártír, Éléázár. A nyomtatásban utalás: „2. Machab. 6.”

54.25 *Oh! fiam, hogy nintsen olyan foganatos pennám . . .* — fr. „O Theotime, que n'ay-ie icy vne plume assez puissante pour grauer dans vostre coeur, plus fortement que sur le bronz, ou sur le marbre, . . .” (p. 61) Vö. a variáns eme részének fogalmazásával.

55.24 *Eccles 15.* — A nyomtatásban: „Ecclesiastae 1." Pontosan: 1, 15.

56.1 *ossa ejus . . .* — A nyomtatásban utalás: „Iob 20."

56.22 *S. Aug. lib 8. conf c. 3.* — Ld. előbb is, ahol Ágoston első és ötödik könyvét idézte a Vallomásokból, 735. l.

56.20 *a mint egy aucthor mondgya, . . . S. Isidor* — Valószínűleg Szent Isidor (Pelusium) cc. 360—435) görög egyházi íróra és szónokra utal.

57.20 *oh! fiam. kitsoda mondhatnáki . . .* A kiadásban az egész bekezdés egyetlen jól fölépített barokk körmondat. Mikes követi a mondanivaló menetét, fordítása világos; vö. a variáns fogalmazását is.

58.3 *oh'fiam, mely boldogtalanok . . .* A variánsban adja e részlethez a kiadás utalását is: *jerem. 16.*

58.15 *Meg elégszem tehát egy igen fö példával . . . a mely a szent Agoston példája.* — Nemcsak példájára hivatkozik, de műveire is gyakran utal, és idéz tőle.

58.34 *S. Aug. lib 1. conf. c 12. cap 16. cap. 19 . . . lib 2. cap 1. cap. 2. cap. 3. . . . lib 3. cap. 4. . . . lib 5. c. 1. c 11. . . . lib 6. c 11. . . . lib 8. C. 5. cap. 7. . . . lib 10 c. 30.* A Confessiones idézett részletei alapján rajzolja meg Ágoston ifjúkori tévelygéseinek és megtérésének történetét; vö. 735. l. jegyz.

59.20 *az iskolából* — A variánsban: *az oskolából* — Továbbá: *tselekesznek.* var. *cselekesznek.* — *szabadság.* var. *szabadcság* — *mitsoda* var. *micsoda* — *tsuda által* var. *csudálatosan* — másutt sokszor: *tsak* — a variánsban: *csak* stb. *tettzik* var. *tetczik* a kézirat elején: *váltottad meg,* var. *váltottál megh. fogh kérni*

60.25 *Cicero könyvének olvasásaval, a mely könyvet nevezik Hortensiusnak.* — M. T. Cicero (i. e. 106—43) Hortensius c. dialógus formában írt bölcseleti művéről van szó; vö. 743. l. jegyz. is.

61.20 *a manikéusok eretnekségiben veté ötet,* — A manicheusok a kereszténységből és a mágusok bölcseletéből Manes v. Mani perzsa származású férfi által alapított szekta. Az *ötet,* ragkettőzéses alak a régi nyelvben; vö. *Epistolák . . .* 950. l. jegyz.

63.15 *rom 13.* — A variánsban az idézett részt (Káldihoz képest) szabad magyar fordításban adja.

64.1 *oh! fiam. olvasd el egy nehányszor ezt a példát, visgáld meg . . .* — A szerző később összefoglalja az olvasás módjára vonatkozó utasításait. Itt is, előbb is, ezek szellemében jár el: fr. „O Theotime, lisez et relisez cét exemple; considerez attentiuement toutes les particularitez, et voyez . . ." (p. 76) — A következő fejezetben ellentétes példák olvashatók, azokról, akik nem tértek meg (mint Ágoston).

64.9 *Valamint a szélvészkor a hajó esze töretetvén. sokan vesznek el, . . . ugy a jó erkölcsnek hajó törésiben . . .* — Kedvelt hasonlat és barokk metafora: „Comme dans vn nauffrage où vn nauire est brizé par la tempete, . . ." (p. 77) Az *esze* 'össze' alakra vö. a *Leveleskönyv* 9. lev. jegyz. *Epistolák . . .* 950. l. jegyz.

64.18 *a kinek elödben adom historiáját* — A Királyok könyve alapján szól Izrael és Judea királyairól, Manases „tsudálatos megtéréséről". A históriához Hieronimust is idézi.

64.27 *a meg oszlás után.* — Itt a kiadásban folytatása „depuis la diuision qui fut faite de ce Royaume, d'auec celuy de la tribu de Iuda, apres

la mort de Salamon, il n'y en a pas vn seul . . ." (p. 78) A variánsban utal Salamonra.

65.20 *4 Reg 6.* — Alatta még egy utalás a kiadásban (p. 79): „*2. Par. 28.*" alább újra: „*2 Par. 36.*"

68.29 *evilági hejában valoságok.* — Szólamszerűen ismétlődik; más fordításokban is: a *KerTükör*ében, az *EpistolákEvMagy*ban; a *Leveleskönyv*ben is jellemző szólam.

69.5 *daniel . . .* — Ehhez utalás a kiadásban (p. 86) és a variánsban: *dani 13.*

69.13 *S. Fulgent. Epist. 2. Cap. 3.* — Szent Fulgentius Claudius Gordianus püspök (468—532) epistolái.

69.19 *. . . és ollyan lesz. a meg sértet szöllö gerezd. az elsö virágjában. és mint a virágját el hányo olaj fa.* — Káldi alapján íródott (Jób 15, 33) fr. „Et qu'il sera comme la grappe de raisin, que le mauuais temps fait couler en sa premiere fleur: et comme l'oliuier duquel les fleurs sont emportées par le vent et par la tempeste." (p. 87) Érdemes összevetni a szabadon fordított variánssal: *és olyanná lészen valamint az szöllö, mellyet még virágjában meg ront az rosz idö. és valamint mikor az olaj fa el hullattya virágát.*

71.1 *minden meg tartozkodás nélkül* — fr. „sans aucune retenuë." (p. 90)

71.21. *S. Aug. libr 2. Conf. cap. 2.* — Ismét Ágoston „gyonásit" idézi, fölhívja olvasója figyelmét a Vallomások „szívet megható" részleteire, *a melyek meg érdemlik hogy itt egészen ki tétessenek,* — Mikes a *Kalauz* fordításakor egészében számottevő (a Gobinet által idézett) részleteket ültet át a Confessionesból magyarra. Vö. 737. l. jegyz. A 20-as években készült variánsszövegben fogalmazása eltérő. Mindkét kéziratban a második latin margóidézet bővebb, mint az 1664-i kiadásban, ahol (p. 91) „ibam longius à te, etc."-val befejeződik.

72.25 *hasonlok lévén az olyan fákhoz., a melyek tavaszal. rakva lévén virágokal, egy hó harmat azokot gyümölcsteleneké tészi . . .* — fr. „semblables aux arbres tout couuerts de fleurs au Printemps, qu'vn mauuais vent rend infructueux pour tout le reste de l'année." (p. 93) Vö. a variáns szövegével Mikes stiláris eltéréseit.

73.29 *ezt igen gyakorta láthatni az egyházi rendben, . . .* — Egyházkritika! Alább ismét: *. . . a kik beneficiumokot birnak, heverök. fösvények. mértékletlenek., alkalmatlanok apapi hivatalok végben vitelére, . . .*

73.34 *ps. 131* — Mindkét kéziratban tévesen: *31* áll.

76.16 A rossz erkölcsű tanulók *a Nemesek közöt, kevély nemes emberek. veszekedök. szemtelenek, káromkodok. szabad életüek.,* — más jellemképek: *a birák közöt, gyenge birók, személy valogatok, a kik igaságtalanságot tesznek a pénzért. becsületért, a félelemért. tudatlanságbol. vagy hirtelenkedésböl, a melyel itél, a prokátorok közöt, ravasz versengö. tsalárd.,* A XVII. század derekán készült morális szempontú francia társadalomrajz; „Dans la noblesse les Gentilshommes superbes, querelleux, duellistes, impudiques, blasphemateurs, libertins. Dans la Iustice, les iuges lâches, corruptibles, acceptateurs de personnes, & qui commettent beaucoup d'iniustices par argent, par faueur, par crainte, par ignorance, ou par la precipitation auec laquelle ils rendent leurs iugemens. Les aduocats, chicanneurs, inuenteurs de fourbes & de tromperies. Dans la police, les Magistrats incapables de leurs charges,

peu soucieux de leur deuoir, qui voyent le vice, & ne l'empéchent pas. Et de la corruption de ces quatre sortes de personnes vient la deprauation des peuples, & le debordement du vice dans le monde. Et ainsi il est vray de dire que de la mauuaise vie des estudians procede vne grande partie des desordres du monde." (p. 98) A nemesi rend bírálatáról ld. később is.

77.27 *a ki a patakot meg akarja mérgesiteni. a forrásban veti a mérget,* — fr. „Il sçait bien que pour empoisonner les eaux d'vne fontaine il suffit de jetter le poison dans la source, . . ." (p. 100) A szerző nemcsak példákkal, hanem szemléletes stílusával is szolgálja a munka erkölcsi célzatát.

78.4 *jérusálem meg vételekor . . .* — Nabukodonozor kegyetlen cselekedetét a szerző már kellő stílusaláfestéssel részletezte (12. Rész.). Itt Jeremiás siralmaira is utal.

78.22 *akiket rabságaban tarttya* — A vonatkozó névmási tárgy utáni tárgyas ragozásra vö. 734. l. jegyz., ld. a *Leveleskönyv*ben 3. lev. jegyz.

78.31 *mondgya szent János a látásiban Cap. 12.* — fr. „. . . saint Iean en son Apocalypse" (p. 103) János Jelenések könyve.

79.4 *Irok néktek ifiu gyermekek, . . .* A kiadásban a latin margórészlet alatt utalás: „1. Ioan. 2." (p. 103)

79.20 *Bé fejezése mind annak, valamit mondottunk ebben az elsö könyvben.* — fr. címe: „Conclusion de tout ce qui a esté dit cy-dessus." (p. 104) A szerző elmélkedésszerűen foglalja össze az utolsó részben az eddigi fejtegetések legfontosabb erkölcsi tanulságait; az egyes pontokhoz a margón a vonatkozó fejezeteket is megjelöli (Mikes is a variánsban).

81.11 *A szent historia azt mondgya,* — Ismételten a szentírást említi így, fr. „L'Histoire Sainte" (p. 107); itt az ószövetségre hivatkozik; a kiadásban utalás is van: „2. Esdrae 8." Alább (II. könyv p. 3.) a „l'Ecriture Sainte" kifejezést *szent irás*-sal fordítja.

82.8 *mondván szent Agoston után.* — *soliloq c. 33.* — Soliloquia első fennmaradt művei korából (386–87).

Gobinet az érzelmi fokozás eszközeit is igénybe veszi hatásos ágostoni részletek kiválasztásával. Mikes ezeket kiváló stílusérzékkel ülteti át. Vö. a variáns szövegével is.

82.22 *mondván szent bernárd után — Serm. 16. cant.* — Sermones, In Cantica Canticorum.

83.5 *a melyet meg fogok néked mutatni . . .* fr. „. . . que ie vay vous découurir, . . ." (p. 110) *azokot figyelmeteségel olvasad.* — A szerző az első könyv utolsó soraival a második könyv olvasására készít elő.

84.1 *Második könyv* — Terjedelme kb. azonos az első könyvével.

84.9 *utozo köntösben. Rafael Angyalra találа.* — Ismét Tóbiás alakja; a kiadásban utalás is: Tobie 4. et 5. Égi és földi alakok találkozása: a manierista és a barokk művészet kedvelt jelenete, pl. Id. Jan Brueghel: Tájkép, Tóbiás és az angyal staffage-alakjaival. Raffaellino da Reggio követője: Tóbiás az angyallal (Budapest). F. Guardi is megfestette Tóbiás történetét (Venezia). Vö. még Mikes ÖM III, 1102. l. jegyz. ld. Pigler, I, 184–90.

85.36 *Ecclis. 11.* — A kiadásban: „Eccli. 1." Pontosan: Eccli. 1, 11. — Közvetlenül alatta még egy utalás: „Psal. 110." (p. 4, II. könyv)

87.17 *Oh'fiam mely szép példa ez arra. hogy . . .* — Ez a Bölcseség könyvé-

ből idézett részletekre vonatkozik. Ezek fordítását Mikes Káldi szövegével helyettesítette (Sap. 6 stb.). A variánsban maga fordította le őket; vö. a két fogalmazást.

88.3 *A bölcs Salamon . . . az ö imádságát. ennek a résznek a végin teszük fel.* — Salamon imáját (Sap. 9) Káldi szövegének fölhasználásával fordította Mikes, de eltér tőle; különbözik a variáns fogalmazásától is. A latin margóidézetek a kéziratban elmaradtak.

88.15 *Eccle 51.* — A kiadásban tévedésből: „15". Mikes helyreigazította.

90.14 *Fiam ha szomot fogadot tanulni fogsz,* — ha szómat fogadod (d ~ t) — A „szép íntéseket" a tanulás módja egészíti ki: *ugy mint a predikacio. a lelki dolgokrol valo könyvek.* De jó *kalauz* is kell.

91.6 *Ha egy vak más vakot vezet.* — fr. „Si vn aueugle conduit vn autre, . . . ils tomberont tous deux dans la fosse." (p. II, 15) Mikes más fordításaiban *(KJÉHist, Epistolák . . .* és a *Leveleskönyv*ben is (62. lev.) találkozunk a bibliai közmondás változataival (Máté 15, 14). Vö. Mikes ÖM II, 964 és III, 1073. l. jegyz.

92.7 *S. Hier. ep. ad rustic* — Sz. Hieronimus, Epistola ad rusticum. Ld. előbb a 736. l. jegyz.

93.7 *Nem ugy, fiam nem ugy, . . .* — A variánsban: *nem igy kedves fiam, nem igy, hanem . . .* fr. „Non non, Theotime, il faut que . . ." (p. II, 18) Ez a közvetlen hang élénkíti az erkölcsi intelmek témáiról szőtt, helyenként monotonná váló fejtegetéseket.

94.4 *4 Reg. 2.* — A. m. 4 Reg. 12, 2

94.9 *a szabados és rendeletlen rosz életre adá magát,* — fr. „. . . s'abandonna au libertinage, et aux desordres d'vne mauuaise vie," (p. II, 20)

95.34 Utalás csak a variánsban van; a kiadásban: „Psalm. 50." és „Psal. 55." (p. II, 22)

97.11 *absolutiot* — föloldozást; a fejezetben a szerző külsőségektől mentes valóságos penitenciatartást, igazi bűnbánatot ajánl, szigorú követelményeket állít, vö. erről a témáról az *Epistolák . . .* jegyz. 942. lap stb.

99.18 *S. Bern. Serm de interiori dono* — A kiadásban fejezetmegjelöléssel: cap. 37. Ld. Szent Bernát, Sermones. 751. l. jegyz.

99.23 *ez iránt még több oktatásokot is adok. a melyeket kérlek. olvasad figyelmeteségel.* — fr. „i'ay plusieurs aduis à vous donner, que ie vous prie de lire attentiuement, et de les bien remarquer." (p. II, 28) Az első személyben író moralista nevelő lépten-nyomon beleszólva, mintegy személyes jelenlétével irányítja ifjú olvasóját.

100.8 *lágyságbol,* — fr. „soit par lacheté" (p. II, 30) A variánsban *tunyaságból.*

100.12 *közönséges* — általános, fr. „commun" (p. II, 30)

100.14 *esnek, az esésért . . . az esetel . . . az esettöl.* — esés v. eset a. m. botlás, elesés; fr. „Il ne faut point perdre courage pour estre tombé, il faut se releuer au plustost, et se seruir de la cheute pour estre dauantage sur ses gardes par apres." (p. II, 30) Vö. a variáns fogalmazását is.

100.20 *az ördög a menyiben tölle lehet,* — A variánsban: *az ördög minden tehettségivel* fr. „le diable fera tout son possible" (p. II, 30)

102.5 A kéziratban kilenc pont van; a variánsban és a kiadásban tíz. Mikesnél itt a variánsban 8. ponttal jelzett rész hiányzik.

102.10 *A Szent Komuniorol* — A variánsban így írta: *Az Ur vacsorájáról.* fr. „De la sainte Communion." (p. II, 34)

103.2 *Zach. 9.* Alatta még egy utalás a kiadásban: „Psal. 22."

103.10 *mind azon által.*, — fr. „pourtant" (p. II, 35)

103.17 *Mint kell. a jó komuniohoz készülni* — A variánsban: *Az kommunioról valo oktatás* — fr. „Aduis pour bien Communier." (p. II, 36) Rákóczi is foglalkozott ezzel a témával rodostói írásaiban. Mikes említi, hogy *aminap a fejdelem arrol beszélgetet. hogy micsoda nagy buzgoságal kel bé venni a communiot* (31. lev. 1719). Ld. az *Epistolák* . . . jegyz. is 960. lap.

103.24 *Grande opus. non* . . . — A kiadásban utalással: „1. Par. 29."

104.23 *minek utánna el mondottad volna a Confitéort. Domine non sum dignus.* — Confiteor Deo omnipotenti . . . A szertartáshoz tartozó bűnbánó tartalmú imaszöveg. — Áldozás előtti rövid ima: „Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo et sanabitur anima mea": „Uram nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj . . ."

104.37 *ps. 31* — A kiadásban „Psal. 17."

105.12 *vetsernyére* . . . *mulattságod.* A variánsban *vecsernyét* . . . *mulatcságod*, fr. „recreation" (p. II, 40)

105.22 *a jó könyvek olvasását. a jó társaságot.* — Mindkét témáról alább külön fejezet szól. 743, 745. l. jegyz.

105.25 Az első bekezdés után a kéziratban a kiadás következő két bekezdése hiányzik; a variánsban viszont megtalálható. Lehet, hogy Mikes az ismétlődés miatt (ami a variánsban megfigyelhető) rövidített.

106.17 *különös helyen* — magános helyen, fr. „en quelque lieu vn peut retiré," (p. II, 43)

108.30 *oh! kedves fiam, hogy lehetne aluni* . . . — Az ilyen közvetlen hangú felkiáltáskra vö. előbb is. — *és azördög tört vett* var. *az ördögnek kelepczéit.* A bekezdés utolsó mondata nincs meg az 1664-i kiadásban. Ld. a variáns eltérő fogalmazását.

109.22 *egy szers mind.* — fr. „tout ensemble" (p. II, 48) — Az ezután következő négy kifejezés latin megfelelőjét írta le a variánsban Mikes.

110.4 *nemimel. ámal, és tsak szokásbol.* — fr. „non pas negligemment et par coustume," (p. II, 49) nem ímmel-ámmal, . . .

110.25 *a Consecratiotol fogvást a Communioig* — A mise részeiről van szó; fr. „consecration" a. m. a kenyér és bor megszentelése; *introitus*, bemenetel, bevezető ének; *a krieñ eleisonkor* könyörgéskor (uram irgalmazz); *az offertoriumkor* fölajánláskor; *a prefatiokor* préface a. m. előima, dicsőítő ének. — Az egész bekezdés hiányzik a variánsból.

111.1 *A munkárol. és az idö töltéséről.* — fr. „Du trauail et de l'employ du temps." (p. II, 51) Ez Mikes kedvelt témái közé tartozott, vö. a fordításokban *Epistolák* . . . , *K Gondolatok*, *KerTüköre* jegyz. is, valamint a *Leveleskönyv*ben a 88. lev. éojegyz. Ld. Mikes ÖM II, 142, III, 1055, 1099. l.

111.15 *a rosz humorok* —rossz nedvek; ilyen értelemben a *Leveleskönyv*ben is (49, 64. lev. jegyz.). *Amunka*, az *egéség* és *betegség* összefüggéséről, a *heverés* és *henyélés* ellen, vö 64. lev. jegyz.

111.22 *Elne mulasad tehát fiam magadot minden nap olyan munkában foglalni, a mely ahoz arendhez illik*, . . . — A francia író társadalmi szemszögből is differenciálja az ifjak munkáját; tágabb értelemben is, életkor, állapot,

helyzet (la condition, profession) megjelöléssel: *Hogy ha amunka szükséges minden renden lévöknek, a sokal szükségeseb atanuloknak, . . .* A fejezet utolsó bekezdését közöljük:

Le trauail necessaire à tous: et encore plus aux estudians, et pourquoy.

„Que si cet aduis est necessaire en toutes les conditions qui occupent la vie des hommes differemment, il l'est encore beaucoup plus en la profession des estudes. Si vous y estes appellé, vous deuez vous y employer encore plus fidellement qu'en aucune autre condition. Non seulement à cause que Dieu vous a mis en cet exercice, & que c'est aussi vn moyen pour vous faire éuiter l'oisiueté; mais encore dautant que si vous estes paresseux dans cette condition, vous perdez le temps propre pour apprendre, qui est le temps de la jeunesse, que vous ne pourrez iamais reparer. Vous perdez l'occasion de vous rendre capable de quelque bon employ, comme on le voit arriuer tous les iours a plusieurs, qui ayant perdu le temps durant leurs estudes, demeurent faineants & inutils à tout bien, le reste de leur vie, & souuent deuiennent vicieux & meschans. O Theotime, vous deuez faire grand scrupule de perdre ce temps si precieux. Vous en rendrez vn compte exact au Iugement de Dieu. *L'ignorant* (dit l'Escriture) *sera ignoré. Et celuy qui refuse d'apprendre, tombera en beaucoup de maux.*" (p. II, 52)

Si quis ignorat, ignorabitur. I. Cor. 14. Qui euitat discere, incidet in mala. Prou. 17.
Voyoz le chap 7. de la 3. partie.

112.24 *az Apollo templomának akapujára irták delphus városában, üsmérd meg magad. magadot. — juvenal. sat. XI.* — Apollo a görögöknél és a rómaiaknál a nap, a fény és a művészet istene volt. Az idézett részletre vö. a IV. könyv 5. részében található sorokat Juvenalis Szatíráiból; a kiadás görögül idézi. — *delphus városában* a. m. Delfiben; mint pl. *roma varosa* (230. l)

113.8 *S. Ambr. l. 1. offi 4.* — *szent Ambrus mondása szerént,* — Szent Ambrusról vö. a *KeresztKirUttya* és a *KerGondolatok* jegyz. Mikes ÖM III, 1030, 1053. De officiis ministrorum egyháziak részére készült erkölcstan. Alább még többször utal rá a szerző.

113.14 *a keleptzéket el készitti.* — fr. „il dresse des embuches" (p. II, 55) var. *nékik tört keszit.*

113.35 *mondgya szent Bernárd., — S. Bernard. l. 2. de consideratione. c. 3.* — Szent Bernát, De Consideratione c. munkája a pápai kormányzat elveinek jó stílusban megírt kódexe. Ld. róla előbb is, 734. l. jegyz.

114.9 *valamint annak a filosofusnak, . . .* — A filozófussal kapcsolatos anekdotát vö. a variáns szövegének fogalmazásával; fr. „. . . Comme à ce Philosophe (ti. il arrive), lequel estant attentif à contempler les astres, tomba dans vue fosse profonde, faute de regarder soy-mesme, et se rendit la risée des spectateurs." (p. II, 57)

114.14 *. . . meg türköztetésére.*, — fr. „à la moderation de vos affections." (p. II, 57) Alább *meg türköztetést.* A variánsban más szerkezetben: *mértékleteségre*

114.34 Az Ovidius-idézetet ld. a harmadik könyvben is. 177. és 751. lap jegyz.

115.13 *noverim me, . . .* A kiadásban a margón e fölött: „Psal. 17." A latin margóidézet végén pedig: „S. Bern. 37 in Cant." (p. II, 59)

115.19 *A jó könyvek olvasásárol.* — Erről már előbb is volt szó, itt a szerző egész fejezetet szán e témára. Vö. a *Leveleskönyv*ben a 27. és 62. lev. jegyz. is. — *A bölcs ember.*hez margóidézet és utalás a kiadásban: Eccli. 39.

115.27 *az oktatást pedig nem csak a mesterek tanitasibol lehet venni, hanem még a könyvek olvasásából is,* — Az oktatás mellett az olvasás propagálása modern nevelési szempont a XVII. század közepén megjelent francia műben. Még Mikes idejében is az, de a vallás-erkölcsi, ájtatos, meditációs jellegű könyvek egyoldalú előtérbe állítása és a világias tartalmú olvasmányok teljes háttérbe szorítása a XVIII. század derekán már elavult nézőpont.

116.14 *szent Agoston . . . gyonásinak 3 könyvében. és 4 részében.* — Előbb már idézte: Confessiones lib. 3, cap. 4. vö. 737. l. jegyz.

116.15 *a hortensius könyvének olvasása* — Ciceró művét ebben az összefüggésben Gobinet már előbb (60. l.) is említette, 737. l. jegyz.

116.29 *De nem elég a jó könyveket csak olvasni, hasznoson kel olvasni, erre valo nézve. az olvasásidban ezekre vigyáz.* — „Hasznosan", gyakorta gondolkodva kell olvasni, meditálva az olvasottakon. Gobinet tanácsa összefügg az ajánlott olvasmányokkal: Ágoston Vallomásait, Kempis Imitációját ajánlja elsősorban, *vagy valamely más szép áitatos könyvet.* — Mikes az 1724-i variáns szövegében nevek nélkül fogalmazott. A hét pontba foglalt recept az olvasás módjáról bizonyára Mikesnek is mintául szolgált fiatalabb éveiben; vö. a variáns fogalmazását.

117.2 Az 1. pont végéhez utalás a kiadásban: „Psal. 118."

117.6 *S. Ambr. l. 1. offic. 20.* — Szent Ambrus, lib. 1. offic. cap. 20. Ezt a munkát előbb idézte. — *S. Ambr.* fölött a kiadásban van még egy auktor: „S. Hier. Epist. ad Eustochium." (p. II, 62)

117.6 *S. Cypr. ep. ad dominum.* [helyesen: *Ad Donatum.*] — A már idézett Cyprianusnak itt egy másik könyvére utal; Ad Donatum, beszélgetés a pogányságból való megtérésről, a keresztség utáni boldog lelkiállapotról.

117.23 *S. Bernd. de vita solitaria. ad fratres de monte Dei.* — Szent Bernát sermója, De vita solitaria . . . alább ismét utal rá.

117.24 *Ved eszedben fiam jol ezeket, . . .* — Ez az utolsó bekezdés a variánsban egy-két sorral bővebb; az 1664-es kiadásban nincs meg.

118.1 *A rosz könyvekről.* — Ez a fejezet nincs meg a variánsban. Először általában említi a *minden féle rosz könyveket . . . az ördög . . . minden idökben és minden nyelveken és minden nap ujakot találtat, sokan azok közül, holmi szines tudományokal. vagy ékesen valo szollásokal. vagy elme találmányal vannak tele,* a szerző panasza, hogy *az ifiak azokot gyönyörüségel. és buzgoságal olvasák., és meg is tarttyák.* A „rossz könyv" az ifjú olvasónak olyan, mint az „utálatos méreg", *a melyet apokol okádta a földre,* — fakad ki az író hatásos barokk fordulattal; fr. „Et il les doiuent fuir comme des productions du diable, et comme vn venin detestable que l'Enfer a vomy sur la terre, pour infecter les ames et pour les faire mourir." (p. II, 65)

Ezután fölsorolja a rossz könyvek csoportjait. 1. *ahereticus könyvek,* 2. *Istentelen könyvek,* (egyházgyalázók, vallásgúnyolók, egyházi személyeket csúfolók, szentírást félremagyarázók) 3. *A szemérmetlen és fajtalan könyvek, a melyek a tisztaságot üldözik. a szerelemről valo könyvek, magyar, vagy deák versek.* — A magyar vonatkozás természetesen a „François" magyarra ültetése. A francia szövegben egyébként négy pont van; Mikes az utolsó

kettőt erősen összevonta. Ez mindenesetre fontos mozzanat. A fejezet végét is felére csökkentette. Összevetésül érdemes megnézni a fejezet irodalmi szempontból legfontosabb részletét:

„Ces liures sont, 1. tous les liures heretiques, qui enseignent des erreurs en la Foy, ou qui combattent les veritez receuës par l'Eglise.

2. Tous les liures impies qui tournent en derision la Religion & les choses saintes: qui blâment les ceremonies de l'Eglise, & les coustumes receuës par elle: qui se mocquent des personnes dediées à Dieu, commes des Prestres & des Religieux. Ceux qui abusent de l'Ecriture Sainte en des applications mauuaises & profanes.

3. Les liures lascifs & impudiques, qui font vne guerre ouuerte à la chasteté.

4. Les liures qui traitent d'amours, encores qu'ils ne soient pas impudiques en paroles; tels que sont plusieurs Poëtes Latins & François, & vne grande partie des Romans. Ces liures sont plus dangereux que ceux de la troisiéme sorte; dautant que ceux-là enseignent le mal à découuert, donnent facilement auersion d'eux mesmes aux ames qui ont encore la crainte de Dieu: mais ceux-cy ne paroissans pas méchans tout d'abord, attirent l'esprit par leurs beaux discours, & par la douceur des choses qu'ils traittent, par laquelle delectant les sens, ils allument dans le coeur le feu de l'amour impudique." (p. II, 65)

A tilalmi lista első két pontja célzás a XVII. században terjedő kezdetleges polgári materialista filozófiának az egyház dogmáit s a filozófiai idealizmust kikezdő tanításaira, antiklerikális pamfletekre, szkeptikusok és ateisták írásaira, a reneszánsz tovább élő eszméire, a reformáció heretikusnak bélyegzett és kiátkozott írásaira stb. (erre a sorsra jutnak az ez idő tájt megjelent janzenista művek is), vö. ehhez az *Epistolák* . . . 952. lap jegyz., valamint a libertinusokra vonatkozó jegyz. a *KerTükör*ében, Mikes ÖM III, 1089. A felvilágosodás hajnalán török földön elszigetelten fordító Mikes előtt nem voltak teljesen ismeretlenek azok az ideológiai természetű viták és világnézeti küzdelmek, amelyek szellemi téren folytak a XVII. századi Franciaországban. De nincs nyoma, hogy erre különösebben reagálna; minden kommentár nélkül fordít.

A 3. pont, figyelemmel a francia szöveg 4. pontjára is, részben az antik és a reneszánsz s főként a francia barokk szépirodalomra vonatkozik. Kiterjed a gáláns és heroikus, libertinus költészetre (la poesie heroïque et galante, le lirisme „grotesque" művelőire, mint pl. Theophile, Cyrano, Tristan l'Hermite, Saint-Amant, Voiture, Benserade stb.), szatirikus műfajokra (l'epopée bouffonne, la parodie epique, la comedie italienne; Satires de Régnier), a regények nagy részére (le roman pastorale d'Urfée, le roman d'aventures, La Calprenède, Mademoiselle de Scudery), le roman trivial (Charles Sorel) és a roman burlesque (Scarron) s a mondain és précieux irodalomra.

Kétségtelen, hogy a francia barokk irodalomnak ezek a profán rétegei a „l'amour" központúsággal, „szerelemre gerjesztő", gyönyörködtető tematikájával szembekerültek a korabeli vallásos irodalmi szemlélettel s a korfelfogásra jellemző előítéletekkel.

A Mikes fordításával kapcsolatos „puritán" irodalomfelfogás, a világi szépirodalom iránti elutasító szemlélet, amelynek történetére a rodostói

Rákóczi-könyvtár szellemére vonatkozólag Zolnai Béla utalt (Minerva 1937, 165–73), Ágoston és Kempis nyomán szinte valamennyi janzenista írónál, Nicole stb., de mások, Fleury, Bossuet munkáiban is fölfedezhetők. Talán a Port-Royalból is kisugárzó, esztétizmust és intellektualizmust tagadó rigorózus szellemből magyarázható Gobinet munkájában a rossz könyvekről szóló fejezetnek az a részlete, amely a szerelemről szóló verseket, énekeket, regényeket, s általában az ilyen tárgyú világi szemléletű szépirodalmi könyveket sommásan elítéli.

A XVII. század közepén készült listát Mikes egy évszázad múlva ellátja magyar vonatkozású tilalmakkal. Érdekes jelenség, hogy a fordító Mikes, a levélíró világias érdeklődésétől eltérően, ha szűkszavúan, lerövidítve is, de átveszi forrásainak rigorista szemléletét, „szépirodalom-ellenességét" is; egy másik fordításban szintén elítélőleg szólt ilyen írásokról: *Tisztátalanságrol valo könyvek, a szerelemröl valo versek, és énekek, de söt még a katzágásra valo szok is, a helytelen tréfák, a két értelemre valo szók, és többek illyenek . . . (Epistolák . . .* 311. lap és 956. lap jegyz.) Hasonlóképpen a *KerGondolatok*ban: *a komédiák, vendégségek, tántzok. tisztátalan versek, rosz könyvek, énekek, szemérmetlenségek, mind ezek, véghetetlen vétkeket okoznak, . . .* Mikes ÖM III, 1056. A *Mulattságos Napok* önálló elöljáró beszédében Mikes a janzenisták szentjére, Szent Pálra hivatkozva írja: *a beszédinknek, és még a mulattságinknak is ollyanoknak kell lenni, a melyekben ditsértessék az Istennek szent neve, mind pedig magunknak. és másoknak lelki vagy testi hasznokra szolgállyanak . . . a melyek mind az elménck mulattságára, és hasznára mind a szivnek meg jobbitására lehetnek . . . ebben a könyvben sok szép jo erkölcsüeket. és nemesi indulatuakot látz, a melyek még ez életben hasznokra vált.* Szépirodalmi munkáinak érdemét a jó erkölcsre való oktatásban jelöli meg: *ne tsak mulattságal. de haszonal olvasad.*

A levélíró Mikes nem sokat törődik a szerelmi tárgyú témákra, könyvekre és gáláns históriákra vonatkozó tilalmakkal, sőt különösképpen kedveli őket, olyannyira, hogy a szerelmi tematika iránti érdeklődés a levélírás első két évtizedében a Mikes-levelek egyik legjellemzőbb irodalmi vonása. A *Leveleskönyv*ben Mikes irodalmi szemlélete modernebb, mint fordításaiban. Vö. alább a 751. l. jegyz. is. Továbbá Mikes ÖM III, 978, 1056.

119.26 *A jó társalkodásrol.* — A variánsban: *Az jó társaságrol.* A kettő összefügg: a társalgás szabályairól és a jó társaság megválasztásáról van szó ebben a fejezetben. „De bonnes Conuersations." A társalkodik szó XVII. sz.-i jelentésére vö. Martinkó A. MNy 1949, 57–63.

121.5 *S. Ambr. l. offic. 20.* — Előbb a mű 1. könyvére, itt a 2. (libr.)re utal.

121. lap *S. Hiern. epist ad nepotianum* — A kézirat elején hivatkozott rá.

121.14 *akik ne fodoritot hajal;* — Vö. eltérő szerkezetben a variánsban; fr. „qu'ils n'ayent pas soin de frizer leurs cheueux;" (p. II, 70) a margón latinul is.

122.10 *S. Bernd. serm. 4 de assump.* — Vö. előbb, Szent Bernát Sermones.

123.22 *S. Bern. serm. 1. super salve Regina* — Szent Bernát a sermójában szép irodalmisággal magyarázza a régi Mária-himnuszt, annak befejező szavait (melyeket egy időben neki tulajdonítottak).

124.13 *S. Bern. homil. 2. super missus est* — Super Missus est. Alább is idézi, 757. l. jegyz.

124.22 *Anselm. in. alloq Coelest n. 27.* — Szent Anselmus canterburyi érsek és Anglia prímása (1033—1109), nagy skolasztikus. A kiadás szövege utal S. Anselmera, de a latin idézet és utalás nincs meg a margón a nyomtatásban. A variánsban megvan.

124.23 *egy igen szép példát hozok elé.* — Szent Brigitta (megh. 1373) *Revelationum. c. 53* (a kiadásban Lib. 7. Revelationum cap. 13.), a svéd származású misztikus szerzetesnő látomásainak elbeszélése jellegzetes barokk példázat (De la devotion à la sainte Vierge). Vö. Revelationes Santae Brigittae. Róma 1448.

126.22 *S. Bern. Serm. 12 in psa qui habitat* — Sermones c. idézett művében.

126.14 *az udvarából valo fejdelmet küld egy szegény szolgának gondviselésire.* — Ez is kedvelt barokk allegória: az őrzőangyal (alább *jó kalauz* — „vn si bon conducteur") az ember szolgálatában (De la devotion à l'Ange Gardien).

127.11 *emberséges ember* — A *Leveleskönyv*ben, a fordításokban is előfordul; megfelelője itt: „vn homme de bien." (p. II, 79)

128.13 *S. Bernard. epist. 42 S. Ambr homil. 5. de virginitate.* — Szent Bernát epistoláit és Szent Ambrus homíliáit idézi együtt.

128.18 *S. Aug. serm 29. sanct.* — Ágostontól már idézett mű.

129.4 *Genes. 2.* — Ez alatt a kiadásban még két utalás van a bekezdéshez: „Exodi 20. Leuitici 23." (p. II, 82) A variánsban megvan. — Alább *hebr. 7.* alatt még „1. Petri 2." latin margóidézettel, ami megvan a variánsban, de az utalás nélkül.

129.23 *s: leo. epist 15.* — Nagy Szent Leó (440—61) Epistolae.

130.9 *origenes homil. 23 in numeros* — Origenes (Adamantius) görög egyházi író (185—252), művei nagyrészt elvesztek; szentírás-magyarázatai részben rövid szöveginterpretációk, részben homíliák.

131.7 *S. Aug. in ps. 22.* — Ágoston, Enarrationes in Psalmos.

131.17 *mondgya origenes. — supra o num. 15.* — Az előbb idézett mű.

131.29 *joan. 8.* — Itt a kiadásban ehelyett két másik utalás van latin idézettel: „Rom. 6." és „2. Petri 2." (p. II, 86) A bibliában a joan. 8, 34-nél ez a két utalás párhuzamos passzusként van feltüntetve (Rom. 6. c. 16. és 2. Pet. 2. d. 19.)

132.21 *S. leo. serm 3. de quadrag.* — Nagy Szent Leó, Sermones.

132.22 *S. August Serm. 275* — Ágoston, Sermones c. művéről előbb is.

132.24 *Szent Agoston a maga gyonásiban meg vallya — lib 12 conf 33* — A Confessionest gyakran idézi a szerző; Mikes „gyónások"-nak fordítja a később Vallomásoknak nevezett művet, vö. 735. l. jegyz.

132.25 *fogvást, f—v*-ből jav. vö. a lapalji szövegjegyz. Alább is: *igazságnak* második *g—k*-ból jav. 464. sz. szövegjegyz. — *regelig.* szóvégi *g—k*-ból jav. 612. sz. szövegjegyz. — De *végik* és *hetegik* nincs javítva, ld. a 433, 707. sz. szövegjegyz. — *részekség*, 1206. sz. lapalji szövegjegyz. — *ragaszgodnak*, 1221. sz. szövegjegyz. Mikes általában javít a zöngés-zöngétlen mássalhangzó párok téves írásakor. Csak néhány esetben hagyta őket kijavítatlanul.

133.4 *nem azért hogy trécsély, neves, nezed ki jön bé. ki megyen ki, mindent köszöngess, azért hogy láss másokot; és tégedet is lássanak.* — fr. „. . . non pas pour y deuiser, rire, regarder les passans, saluër tout le monde, pour y voir et estre veu, comme il arriue à plusieurs, . . ." (p. II, 88) Eleven stili-

zálással rögzített templomi jelenet a figyelmetlen templombajáró jellemzésére; alább is lesz még egy ilyen mozzanatos pillanatkép (231. l. jegyz.)

133.24 Ehhez a kiadásban latin margó és utalás: „Psal. 83." (Fölötte még kettő: „Isaiae 33." és „Heb. 4." (p. II, 89) — A zsoltár szövege a helyesírási, hangtani, központozási eltéréseket leszámítva megegyezik Káldi szövegével (Ps. 83, 2, 5, 6); a variáns sorai szabad fogalmazásúak.

134.27 *Szent Ignátz. aki . . . emlékezik leveleiben,* — Antiochiai Szent Ignác (II. sz.) Trajanus császár alatt vértanúságot szenvedett. Híveihez írt görög szövegű leveleket hagyott hátra.

134.31 *Canon 10 Apost.* — Canones Apostolorum

135.1 *Szent Justinus . . . apologiájaban, — S. Just. Apol. 2.* — Iustinus Martir egyházatya (kb. 100—megh. 165). 150 körül a császárhoz írta a keresztény vallás apologiáját, amely 2. apologia néven ismeretes. Marcus Aurelius alatt még egy párbeszédet írt.

135.19 *Tertullianus a maga Apologeticájában. — Tert. in Apol. c 39* — Quintus Septimius Florus: Apologeticus. Vö. róla a *KerGondolatok* jegyz. Tertullianus. Mikes ÖM III, 1020, 1058 és II, 961.

136.9 *a keresztyén csaszárok alat* — Nagy Constantinus császártól (i. sz. 306—337) kezdve, aki államvallássá tette a keresztény vallást a IV. században. A jelzett auktorok az őskeresztények életéből idézik a néprajzi érdekességű egyháztörténeti részleteket.

136.24 *a tridentinumi Conciliumbol. — concil. trid. ses. 22. — Sess. 24. cap. 4.* — A zsinat anyagára vö. a *KerGondolatok* Mikes ÖM III, 1051 és II, 945. l. jegyz.

137.32 *áitatlanságbol* — fr. „Les vns le font par vne pure indeuotion, . . ." (p. II, 97) A variánsban igei szerkezettel fordítja.

138.9 *S. Aug. serm 271 . . . 251* — Ágoston többször idézett műve, Sermones, ld. 746, 736. l. stb. jegyz.

138.21 *S. Bern. epist 42* — Előbb már utalt Szent Bernát epistoláira, 746. l. jegyz.

138.14 *. . . rugodozás;* — fr. „vne rebellion" (p. II, 98)

140.9 *anem áitatoság, hanem játzodtatás.* — fr. „n'est pas vne deuotion; mais plustost vne illusion." (p. II, 100) A 119a-val kezdődő részlet első három rövid bekezdése nincs meg a variánsban.

140.17 *Végezetre arra intelek fiam, . . .* — A második könyv utolsó, 22. fejezeténél tartunk, a terjengős befejező részt Mikes a kéziratban rövidítette. A szerző itt nem tér ki az egész könyv tanulságaira, mint az első könyv végén.

140.28 *ati elöttetek jároknak,* — Káldi kifejezése: „a'tí előttetek-járóknak," az egész idézet némi eltéréssel Kálditól való (hebr. 13, 17); a variánsnak ez a részlete fogalmazásban erősen eltér tőle.

141.1 *Harmadik könyv* — Ez 12 részből áll, de egyes részek kisebb artikulusokra oszlanak; terjedelme kb. azonos az előzőkével. *ebben a harmadik könyvben . . . meg mutatom* A rövid bevezető ráirányítja az olvasó figyelmét az erkölcsi mondanivaló lényegére s a pedagógiai oktatás magjára.

141.10 *Raphael. Angyal. (:akiröl már szóllottunk).* — fr. „Ainsi l'Ange Raphaël (duquel nous auons parlé cydessus) ne se contenta pas de guider

le jeune Tobie: mais . . ." (p. III, 1) Az epizódra vö. a második könyv elejét.

142.19 *ez a tudatlanság az oktatásnak fogyatkozásától jö, . . .* — A szerző megkülönbözteti a vallási és világi oktatást és tudományt; kevesli az üdvös és ájtatos dolgok iránti érdeklődést, s ezért a szülőket és a „mestereket" okolja. Igazságának bizonyítására *két ellenkezö példát* hoz, az egyiket Ágoston Vallomásaiból, a másikat, *atiszta Susánnának nemesi cselekedetit*, a bibliából. A téma ábrázolására vö. P. P. Rubens, A. Van Dyck, Rembrandt, Maulbertsch képeit. Pigler, I, 218—29.

143.8 *lib 3 Conf. cap. 1.* — Hatásos idézet a Confessionesból.

144.1 *A bölcs elme, azt keresi hogy tanittsák, . . .* — Ezt a mondatot Mikes itt a fr. szöveg alapján, a variánsban a latin margó szerint fordítja. Vö. Káldit is (Prov. 15, 2).

144.4 *a Szüléknek. nagy kedvezések. rosz példa adások., és rosz oktatások* — Hasonló tartalmú fejtegetésekről ld. az *Epistolák* . . . 972. lap, a *KerGondolatok* és a *KerTüköre* jegyz. Mikes ÖM III, 1056, 1103; valamint a 27, 62. lev. jegyz. — Az indulatos stílus *Nyomorult Atyák! . . . vak atyák. nem láttyátoké . . .* „Malheureux peres! . . . Peres aueugles . . ." hatásfokozás; *hasonlok azokhoz az ostoba állatokhoz, kik addig ölelgetik fiokot. hogy meg ölik*, fr. „semblables à ces sots animaux qui étouffent leurs petits à force de les embrasser." (p. III, 7)

145.27 *a melyröl ide fellyeb szolottunk, . . .* — Héli főpap fiairól az első könyv 6. részében volt szó.

146.30 *A Elöbbeni Részhez valo adás.* — A variánsban ez a toldalék nincs így elkülönítve, hanem folyamatosan következik. Az általunk használt francia kiadásban nincs meg!

148.33 *S. Hier. in cap. 6. Micheae.* — Hieronimus homíliáiból.

149.12 *a fejeségtöl.* — [értsd: a fejességtől] az önfejűségtől; fr. „de l'opiniâtreté" (p. III, 11)

149.21 *a mely beteg . . .* — fr. „Le malade qui ne veut pas connaître son mal, et qui regette les remedes, est hors d'esperance de guerison." (p. III, 11)

149.29 *Az oktatásokrol azt mondgya.* — Ez s a következő bekezdések a variánsban bővebbek, akárcsak a kiadás szövegében; az utóbbiakban elöl még két utalás van: „Sap. 3." és „Prov. 10." (p. III, 12) s folytatólag is több az utalások száma. A latin margóidézetek az utalások mellől mindenütt elmaradtak. — A Példabeszédek könyvéből halmozott idézeteket Mikes Káldi alapján fordítja; a variánsban szabadon.

150.24 *Hitesd el magadal.,* — fr. „Persuadez-vous," (p. III, 14)

150.29 *az az igazgatás pedig negy dologban áll; az oktatásban. tanátsban, feddésben, és intésben, . . .* — A fejezetben tárgyalt nevelési eszközök összefoglalása. A szerző a feddés, intés, dorgálás („la reprehension", „l'exhortation") hangoztatásával a nevelő kritika szükségességéről beszél: *a ki pedig gyülöli a feddést. esztelen.* — Helyteleníti a „maga mentést", „maga hittséget" („la presomption"); a példabeszédek szerint *Az emberre., a ki a feddöt kemény nyakal meg veti, hirtelen veszedelem jö.*

151.17 *S. Hier. in cap. 5. Amos.* — Hieronimus homíliáiból.

151.26 *S. Hier. ad demetriadem de virginitate* — Szent Hieronimusnak tulajdonított epistola, vö. a variánsban is.

152.15 *a fa nem véthet gyökeret a fövenyben, . . .* A. m. nem vethet, nem eresztheti gyökeret . . . fr. „La semence ne peut prendre racine dans vn sable mouuant; ny la vertu dans vn esprit leger, qui change à toute occasion." (p. III, 17) Vö. a variáns fogalmazását is. — Természeti jelenség erkölcsi példázattal; alább is: *a jó erkölcsü ember . . . valamint anap, a mely soha el nem veszti fényeségit; de az esztelen változo. valamint ahóld, a mely soha egy állapotban nintsen* — vö. a variánst is.

153.27 *erösistsd meg* — a. m. erősítsd meg — Káldinál: „Erössíts-meg" (Ps. 16, 5) Az *erösistsd* második *s* betűje íráshiba.

154.7 *Tertull. in apologetico.* — Előbb már idézte Tertullianust.

154.23 *conf. lib 2. Cap. 3 — valamint etörténék szent Agostonal. aki eröl keservesen beszél gyonásiban* — A következő fejezetben idézi a Vallomásokból ezeket a részleteket.

154.30 *miért pirulsz meg,?* — fr. „De quoy rougissez-vous?" (p. III, 21) a. m. elpirul, szégyenkezik.

156.13 *a rosz társaság* — fr. „Les mauuaises compagnies." Erről a témáról 3 articulusból álló kis traktátust írt a szerző. A rossz társaság *aza tör.* („le piege") *a melyre lesi az ördög . . .* alább egy barokk metafora: *ajó erkölcsnek olyan kö sziklája, a melyen sokan hajo törést szenvednek.*, „C'est là l'écueil de la vertu, où plusieurs font des naufrages irreparables;" (p. III, 26)

157.13 Ehhez utalás a variánsban s a kiadásban: „2. Tim. 3."

158.5 *szabadoson és tartalék nélkül* — fr. „aller librement et sans crainte en ces compagnies," (p. III, 26)

158.33 *a nyelve olyan tüz. mely . . . tüzet a gehenna tüze gerjesztette fel . . . a bünösök szája olyan mint a meg nyilt koporso. a melyböl tsak büdösségek jönek ki, . . . az áspis kigyonak mérge vagyon ajakakon, . . .* — Nemcsak e részletek összeválogatása, hanem a stilizálás is a barokk képalkotásra vall. — A jó társalkodásról és a társaság megválasztásáról az előző könyv 18. részében volt szó.

159.10 *A ki a szurokhoz nyul.* — Vö. ezt a részletet a variáns eltérő fogalmazásával; ld. Káldi: A'ki a' szurkot illeti, meg-mochkoltatik attól: és a'ki a' kevéllyel társolkodik, kevélységbe öltözik." Stb.

159.22 *Euseb. Emis. homil. 1. de initio quadragesimae.* — Eusebius Emisenius, emesiai püspök (III. sz. végén), kiváló szónok és vitázó író homíliái.

159.22 *s. Aug. libr 2. conf 9. — lib 2. conf. cap. 5.* — Idézetek a barátságról és a rossz társaságról a Vallomásokból.

160.24 *Istentelenek, és szabad életüek.* — fr. „Les impies et les libertins." (p. III, 31) A libertínusokat támadja, vö. előbb a rossz könyvekre vonatkozó 743. l. jegyz.

161.22 *kerüllyed a heverö és henyélö ifiaknak társaságokot,. . .* — Erről egy egész fejezet következik; ld. a második könyvben a 14. részt: *A munkárol. és az idö töltéséröl.* — A *heverés* és *henyélés* ellen szólt Mikes a *Leveleskönyv*ben is (62, 88. lev. jegyz.).

161.25 *. . . hogy hivatalodot el mulasad. és magadot mulasad, a játékot, a korcsomát. meg szeretetik veled.* — fr. „Ils vous persuaderont de quitter vostre employ et vostre trauail, et de vous donner du bon temps. Ils vous apprendront à aymer le ieu, hanter les cabarets, frequenter les bals et les comedies."

(p. III, 33) A variánsban: . . . *hogy dolgodot, hivatalodot hadgyad félben, magadot mulasad, . . . az játékot szeresed, az vendégséget, musikát, tántzot.*

163.1 *S. Bern ad frat. de monte Dei. serm* — Szent Bernát Sermóját ld. előbb is, pl. 740, 743, 745–46. l. jegyz. stb.

163.5 *sokat látz . . . a kik henyélö, és tunya életet élnek, amunkát ugy kerülik mint ahalált, . . . tsak a mulattságrol. gondolkodnak. a játék. a sétálás. a jol lakás. aluvás. életeknek ezek a leg föveb hivatallyi, . . .* — A gördülékeny előadás is mutatja, hogy Mikes otthon érzi magát a témakörben; a fr. szövegben is kitűnő az állhatatlan *rest* jellemzése: „C'est l'oisiueté qui apporte l'ignorance et le defaut d'instruction, laquelle on ne peut acquerir que par le trauail . . . Elle est cause de l'inconstance. Le paresseux veut et ne veut pas; auiourd'huy il veut vne chose et demain vne autre; auiourd'huy il veut le bien, et demain il change d'auis . . . Vous en voyez la pluspart viure d'vne vie faineante et oysiue, fuir le trauail comme la mort, ne voulans s'addonner à aucun exercice arresté, . . . Ils n'ont affection ny pensée que pour les plaisirs et les diuertissemens. Les jeux, les promenades, la bonne chere, le dormir . . . O paresseux, . . ." (p. III, 35) A következő reflexiók a munka szükségességének társadalmi és erkölcsi oldalát világítják meg: *az emberek mindnyájan a munkára születtek, . . .* — fr. „Considerez que tous les hommes sont nez pour le trauail" (p. III, 38) *Hogy ha az emberek tartoznak dolgozni egész életekben; még inkáb tartoznak ifiuságokban, . . .*

164.16 *S. Bernard in declamationibus* — Már idézte a munka elején.

165.33 *Hieronym. Epist. ad rusticum* — Előbb már hivatkozott rá.

167.22 *ezért is mondotta Aristotéles,* — A kiadás a helyet is megjelöli: „3. Ethic. vlt. 3." Arisztotelész (i. e. 384–322), a görög filozófust Mikes *Levelesköny*vében is említette (62. lev. jegyz.).

168.3 *S. Hier. Epist. ad demetriadem.* — Ld. előbb is, 748. l. jegyz.

168.11 A kiadásban itt idézet utalással: „Idem epist. ad Eustochium." (p. III, 44)

169.9 *Auctor libri de Bono pudicitiae.* — Szent Cyprianust tartják szerzőjének.

170.10 *a hideg lelésben lévö ember. a hus eledelt nem kiványa.* — fr. „celuy qui est malade de la fievre, ne prend point de goust aux meilleurs viandes," (p. III, 47) Testi példa lelki dolgokról.

171.17 *szent Agostont, Conf. lib 2. cap. 5.* — *cap. 2.* — Confessiones, életrajzi részletek; a 2. könyvet már idézte 738, 749. l. jegyz.

173.11 *a következendö példákra nyisd fel a szivedet* — A szerző a továbbiakban emlékeztet számos korábban részletesen elmondott példára; néhányat még hozzáfűz a szentírásból, s folytatja: *többeket is adhatnék a historiákbol. de meg elégszem kettövel, a mellyeket ki választottam a többi közül* — az elsőt *szent Gergely adgya elönkben. a dialogusiban.* A kiadásban utalás: „Lib. 4. Dialog. cap. 38." (Nagy Szent Gergely, Dialogi . . .) A furcsa, halállal kapcsolatos látomásos jelenet: . . . *rettentö sok gonosz lelkeket látot irtoztato formákban.* fr. „Estant à l'extremité, il apperceut soudainement vne multitude de malins esprits qui se presenterent à luy en des formes hideuses, et se mettoient en deuoir de l'emporter aux enfers. Il commença a trembler, blêmir, crier lamentablement au secours: il se tournoit de tous costez pour éuiter de les voir; mais . . ." (p. III, 57) A következő „még rettentőbb"

történet, melynek végén a bukott ifjú megrázó halálát ecseteli: *látom apokol. meg nyilt. hogy engem el nyelyen, . . .* Gobinet tudatosan választja ki azokat a példákat, amelyek mind erkölcsi mondanivalójukkal, mind pedig propagandisztikus barokk megjelenítésükkel hatnak a korabeli olvasóra.

175.23 *egy Istenes püspöki embernek irásibol vették ki.* — A variánsban pontosabban, a kiadás szerint; fr. „Il est rapporté par Iean Gerson Chancelier de Paris, qui l'auoit tiré de Thomas Cantipré euesque suffragant de Cambray, qui dit en auoit esté témoin." (p. III, 57)

176.16 *aki engem el hitetet,* — fr. „qui m'a seduit," (p. III, 58)

177.13 A kiadásban (p. III, 60)

Principiis obsta, serò medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras,

Idézte e sorokat a 2. könyv elején is (114. lap), Ovidius: Remedia amoris, 91—92. sor.

177.25 *Auctor lib de jejun. apud Cypria* — Auctor lib. de ieiunio apud Cyprianum. Az előbb idézett mű.

178.1 *S. Hier. in capite 9 Ecclesiast* — Hieronimus homíliáiból.

178.15 *S. Bern. lib de interiore dono. Cap.* — A kiadásban: „cap. 39." A műre korábban már utalt: *S. Bern.: Serm. de interiori dono,* 740. l. jegyz.

179.15 *szent Bernárd, — lib. de modo bene vivendi. C. 51* — Alább ismét utal erre a könyvre.

E fölött van még egy utalás a kiadásban egy előbb idézett részlettel: „S. Ber. ser. ad Frat. de monte Dei." (p. III, 63)

179.18 *Ezt az igazságot még a pogányok is üsmerték halgassad mit mondanak ez iránt.* — Ovidius: Remedia amoris, 139—140 és 161—162. sor. Mikes forrásában:

„Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.
Contemptaeque jacent et sine luce faces.
Quaeritur Aegystus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat." (p. III, 64)

179.28 *S. Hier. epist ad furiam de virginitate servanda* — Szent Hieronimus, Epistola ad furiam . . . és *Epist ad Eustochium de custodia virginitatis* — A szerző gyakran idézi Hieronimus erkölcsi tartalmú önálló epistoláit.

180.1 *a mely hegyek szüntelen valo tüzet, és lángot okádnak. nem égnek olyan nagy sebeségel. mint az ifiak velöi, . . .* — fr. „Que le Mont AEthna, le Mont Vesuue, et le Mont Olympe, qui exhalent continuellement des feux et des flammes, ne brûlent pas auec tant d'ardeur, que les moüelles des ieunes-gens, lors qu'elles sont enflammées par le vin et les viandes." (p. III, 65) Az író lenyűgöző hasonlatot keresett a borivás ártalmainak ecsetelésére.

180.28 *az aszonyokal valo nyájas társalkodás. a mely igen veszedelmes.* — fr. „la conuersation familiere auec les femmes, qui est encore infiniment dangereuse." (p. III, 66) A variánsban a fordító *az aszszonyokal szabadoson valo nyájaskodástol* inti az ifjakat. *Az aszszonyok szépségéért sokan vesztek el.*, A fordításnak ez a részlete a könnyed francia udvari erkölcsök, a XVII. század közepén virágzó nagyvilági szalonélet által megtestesített l'art de plaire kultusza, a hódolást, udvarlást, a színlelt érzelmeket a viselkedés szabályaiba foglaló galantéria erkölcsi kritikájaként és irodalmi jellemzése-

ként is felfogható. A *társalkodás* és az *aszonyokal valo társaság* hangoztatása kortünet: *a veszedelmesé, és halálosá lészen. hogy ha anyájaságra. és a barátt-ságra fordul, a szabados beszedre, az ölelgetésre, ha azt kiványák, hogy tessenek. és szeretesenek, és egyéb efélékre. a melyek közönségesek az ifiaknál, . . . Ted ezekhez még a tsokolásokot is. a melyeket . . . is nevezi egy jó auctor. az ördög marásinak, . . .* — „Que si la compagnie des femmes est tres nuisible aux ieunes gens, elle leur deuient funeste & tout à fait mortelle, quand elle passe à la familiarité, au desir de plaire & d'estre aymé, aux entretiens trop libres, aux caresses & demonstrations d'amitié, & autres semblables priuautez trop communes aux ieunes-gens, . . . Il faut joindre à cette cause les regards, ou deshonnestes ou trop curieux, qui se peuuent faire, soit dedans soit hors la conuersation. L'amour entre par les yeux, & quelquesfois vn

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

regard, . . . Gardez la mesme regle & fort exactement à l'égard de toutes les peintures ou figures impudiques, qui sont autant d'écueils à la pudicité dont le monde est malheureusement remply.

Les baisers.

Ioignez aussi aux causes precedentes les baisers, lesquels principalement entre les ieunes gens, procedent souuent de sensualité & d'affection deshonneste, quoy qu'elle soit quelquefois cachée: ou pour le moins ils l'excitent, & donnent commencement à beaucoup de pechez & de salerez. C'est pourquoy vn bon Autheur les appelle excellement, *les morsures de diable, & les arrhes du peché.*

Les Livres impudiques.

Enfin, adjoustez encore à ces causes les Liures deshonnestes, que vous deuez fuir comme la peste des esprits, & la corruption certaine de la chasteté. Voyez ce qui en a esté dit en la 2. Partie chap. 17." (p. III, 67–9)

A szerelmi téma kárhoztatása megfelel a fordított mű aszkétikus-biblikus szemléletének. Ellentétben Mikes *Leveleskönyvének* világias, a szerelmi témákon kedvtelve anekdotázó, borsos epizódok után kutató szellemével (pl. 49, 58, 86. lev. stb.). Vö. 743. l. jegyz.

181.14 *S. Hier in vita hilarionis.* — Szent Hieronimus 386/91-ből való munkája: Vita S. Hilarionis eremitae.

181.32 *Euseb. Emis. homil. de quadrag.* — E munkát előbb is idézte, 749. l. jegyz.

182.28 *28. 1. 8. conf. 7. — lib 2. conf. c. 3.* — Ágoston Vallomásainak erkölcsi tanulságaira gyakran hivatkozott az előzőkben, vö. 735. l. jegyz.

183.9 *Epist. ad rusticum.* — Hieronimus epistolájára előbb is utalt.

183.17 *olvasás, és elmélkedés. — olyan könyveket olvass. a melyek . . .* — Az olvasásról és módszeréről ld. a második könyv idevágó 16. fejezetét és jegyz.

183.25 *a munka, . . . ezigen fö orvoság,* — A munka és a tanulás mindenre jó orvosság: ez a gondolat végighúzódik a könyvön. A kiadás itt Senecára utal, „Epist. 56." „Nunquam vacat lasviuire districtis." (p. III, 72)

184.9 *a deák auctorok . . .* — A latin margószövegben föl vannak sorolva; fr. „dans l'estude des Autheurs Latins: voulant posseder parfaitement la subtilité de Quinctilian, la fluidité de Ciceron, le style graue de Fronton, et la douceur de Pline." (p. III, 73) A már említett Cicero; Quintilianus, M. F. (35 v. 38—96) a római szónoklattan kézikönyvének megalkotója; Fronto, M. C. F. (cc. 100—170) Cicero után a legnagyobb szónoknak tartották; Plinius, C. (62—cc. 114) levélstílusáról híres.

186.24 *Job. 7.* — Ez áll a kiadásban, ez a pontos utalás. A kéziratban s a variánsban tévedésből *jacob. 7.* Jakab levele egyébként csak 5 részből áll.

187.5 *S. leo.* — Ld. Szent Leo előbb idézett művét, 746. l. jegyz.

187.5 *S. Greg. lib 4. moral. c. 12* — Nagy Szent Gergely: Moralia. Alább is hivatkozik rá, 754. l.

187.11 *szán szándékal* — A variánsban is így; fr. „volontairement" (p. III, 78) Gyakori előfordulására vö. pl. Mikes ÖM III, 991, 1093. stb. l.

189.19 *S. Aug. Serm. 46. de verbis domini.* — Ágoston: Sermones.

189.19 *S. Bern. de Conversione ad clericos. cap 1.* — Szent Bernát sermója, amelyet Párizsban 1140-ben írt.

189.22 A variánsban itt utalás: *Deut 31.* A francia kiadásban tévesen „Deut. 52." (hosszú latin idézettel).

190.2 *tetétöl fogva talpig.* — A variánsban is így; fr. „depuis les pieds iusqu'à la teste," (p. III, 83) alább is: „de pied en cape" (p. III, 88)

190.8 *az oroszlányok* — A variánsban *tigris* áll; fr. „Les tigres" (p. III, 83)

190.24 *S. Aug. manualis, Cap. 22 — cap 23.* — Ágoston Manuale c. művét először idézi.

190.13 *találsz — találszból* jav. ld. a 668. sz. és 669. sz. szövegjegyz.

190.25 A latin margóidézet alatt a kiadásban van még egy utalás: Hebr. 6. idézettel.

191.14 *S. Hier, Epist. ad Eustochium 21.* — Ld. előbb is. A kiadásban „22." áll.

192.27 *nézd meg Dávidot aki a Goliát ellen hartzol.* — Szent Ágostontól idézett részlet; *S. Aug. Serm 4 de verbis apostoli.* — Sermones. Dávid és Goliát: igen kedvelt téma az olasz, spanyol, német, németalföldi barokk festészetben, vö. Pigler, I, 133—39.

194.29 *minden tartalék nélkül* — fr. „sans aucune retenuë." (p. III, 92) a kifejezésre vö. előbb, 749. l. jegyz. és 760, 762. l.

195.1 *szegény esztelenek. kitsoda varáslot meg titeket.* — A variánsban: *. . . mi homályosit meg benneteket.* — Káldinál: „Oh esztelen Galátziaiak, ki ígézett-meg títeket . . ." (Galat. 3, 1). A latin alapszöveg a margón: *o insensati galatae. quis vos fascinavit . . .* fr. „Pauures insensez ! qui est-ce qui vous ébloüyt" (p. III, 92)

195.7 *ez az el hitel.,* — A variánsban: *az illyen gondolat* fr. „Cette persuasion" (p. III, 93)

196. lap *conc. trid. sess. 6. c. 12.* — A hozzá tartozó latin margószöveg csak a variánsban van meg. — Az utalás alatti rövid latin idézetrész nincs meg az 1664-i kiadásban.

196.1 *Az elsö a, hogy . . . A második . . . a hogy,* — Mikes kéziratiban gyakran áll *a* (az helyett), *e* (ez helyett), ld. a 13. lev. jegyz. a *Leveleskönyv*-ben.

196.7 Judit és Holofernes — Ezt a bibliai történetet a szerző már részletesen előadta; itt a hangsúly Judit feddő szavaira esik. A Káldi alapján leírt részletet vö. a variáns eltérő soraival. Ez a bibliai téma kedvelt tárgya volt a későreneszánsz manierista és barokk festészetnek: V. Tiziano, J. Tintoretto, P. Veronese, B. Spranger, A. Bosse, Fr. Solimena, Ph. Van Dyk, G. B. Tiepolo, F. A. Maulbertsch képei is tanúsítják. Vö. Mikes ÖM III, 1084. l. jegyz. is. Pigler, I, 191—97.

197.1 *egy szer . . . egyszer* — „vne fois" (p. III, 96)

197.18 *az ellenséget tsak nem mind meg ölék.* — A variánsban és a kiadásban utalás is: Iudic. 20. (p. III, 97)

197.27 *az eseted,* — fr. „vostre chûte" (p. III, 97) vö. a variánst is.

198.27 *S. Greg. 3. moral. 16.* — Ld. fentebb is, 753. l. jegyz.

198.30 *Azt egy régi igen jól mondotta., hogy . . .* — *Seneca. epist. 6.* — Seneca (i. e. 4—i. sz. 65) Epistulae morales.

199.4 *A több példák között a melyeket elé hozhatnék, tsak a nagy szent Hieronimust választom például néked.,* — Ágoston mellett az aszkéta Hieronimus az egyik legtöbbet idézett auktor. *S. Hier. epist. ad Eustochium. 22.* — Erre már előbb is utalt. A pátosszal telített életrajzi részletekhez vö. a variáns fordítását is.

199.28 *iszonyodtak a Ciliciumban az én éktelen tagjaim,.* — cilicium a. m. vezeklőing, vezeklőzsák. — A variánsban így fordítja: *az én meg változot testem. irtozék az sákban valo létitől,*

200.7 *ez a nemes vitéz . . . fiam mitsoda nagy példa ez? de halgasad még mi következik.* — Jellemző, hogy a barokk szerző ilyen forrásokat aknáz ki; Mikes megjelenítése is remek stílusteljesítmény. Az aszkézis dicsérete után erős kontraszt: a gazdagok kerülnek tollhegyre.

202.3 *a gazdagság, a nemeség, az egy házi joszágok.* — fr. „Les richesses, la noblesse et les Benefices." (p. III, 105) A harmadik könyvnek ez a három utolsó fejezete tartalmazza a legkeményebb társadalomkritikát. A morális szempont mellett erőteljesen megnyilvánul a nemesi rendet bíráló polgári nézőpont. Egyházkritikát is tartalmaz; olyan vonásokat emel ki, melyeket különösen a janzenisták tettek szóvá a XVII. század közepétől. A szerző fejtegetéseiben sok évtizedes pedagógiai tapasztalatai jutnak kifejezésre a gazdag ifjak jellemzésében.

202.14 *a minden napi probán* szerzett bizonyság a gazdagok ellen szól: *az gazdag ifiak rend szerént roszab erkölcsüek másoknál . . . restek. a munkát gyülölik . . . nagyra vágyok, . . . kevélyek, . . . másokot meg vetök. engedetlenek, az oktatásokot bé nem veszik . . . gyakorta, hamisak, . . .* csak *a gazdagsághoz valo szeretet* uralkodik bennük. Ezzel szemben, s ez jellemző Gobinet erkölcsi bátorságára, hangsúlyozza, hogy van a társadalomnak hasznosabb rétege: *ellenben pediglen. az ollyanok a kik szegények, vagy közép érteküek* (fr. „pauures ou de mediocre fortune" p. III, 106) . . . *a jó erkölcsben eléb mennek, ahenyélést kerülik, a munkát szeretik, a tanulást keresik. és azt hasznokra fordittyák, . . .* Ezután a gazdag ifjaknak szóló intelmek következnek: *Légy alázatos gazdagságodban meg emlékezvén a szent Agoston mondásárol. hogy . . . S. Aug. serm. de verbis Domini.* (Ezt a munkát már idézte.) A bölcsesség és jó erkölcs nélküli gazdag ifjú *olyan lesz mint egy czifrán fel öltöztetet ló, a ki minden ékeségivel. tsak okoság nélkül valo állat* — „. . . vous estes

semblable à vn cheval richement encharnaché, qui auec tous ses ornemens n'est qu'vne beste sans raison." (p. III, 108) ez már nemcsak kritikus, de indulatos, sértő hang is!

202.30 *ps. 48.* — A variánsban és a kiadásban ez előtt még két utalás latin idézettel: Prov. 28. és Iacobi 4. (p. III, 107)

204.13 *luk. 6.* után a kiadásban még egy utalás: Job. 21.

204.18 *S. Hier. ad celantiam.* — Sz. Hieronimus, Epistola ad Celantiam.

205.17 *S. Cypr. lib de habitu virginum.* — Cyprianus: De habitu virginum c. könyvében szerény ruházkodásra és imaéletre inti a szűzeket.

205.18 *A nemesek különös akadályirol.* — fr. „Les obstacles particuliers aux Nobles." (p. III, 111) A gazdagok bírálatának éle határozottan a nemesi rend ellen irányul: *Tsak egy kevesé visgállyuk meg a nemesek életét, ez az igazság ki tettzik, . . . hogy rend szerént. ennél meg romlottab, se rosz erkölcsel tellyes rend ennél nintsen* — tolmácsolja Mikes kissé ügyetlenül; vö. a variáns fogalmazását is. S itt következik a nemesi rend olyan kritikai jellemzése, amely felülmúlja a gazdagok előbbi szigorú bírálatát is. A biblikus nézőponton túl, a társadalmi ellentéteket kifejező polgári magatartás kap hangsúlyt. Válogatott jelzők garmadáját zúdítja a szerző a nemességre, hangot adva az ismert korabeli polgári sérelmeknek. A valláserkölcsi burokban született társadalombírálat az osztályellentéteket fedi föl. Gobinet kifakadása: *oh! Istenem mitsoda élet az ilyen.* — merész gondolat fölvetését készíti elő. A sokat támadott születési előjogok merülnek föl, *mert ha a nemeség a fö renden levö szüléktöl valo születésböl áll, . . .* hihetetlen *hogy a kereszténynek leg szeb része. oly igen meg légyen romolva. és hogy anemeség, a mely a jó erkölcsnek jutalmára adatot . . . jóbb let volna. ha a nemeseknek leg nagyob része alább valo familiákbol volnának.* Ennek magvas kimondása után természetesen kompromisszum következik. A „valóságos nemes" és a „rossz nemes" megfelelő erkölcsi intelmekben részesül. E fejezet néhány részletét közöljük:

„Ce seroit faire iniure à la noblesse de vouloir la mettre entre les obstacles de la Vertu; mais nous ne ferons pas tort à la verité, si nous disons que le mauuais vsage que les nobles en font est vn grand empéchement de leur salut, & souuent la cause de leur perte & de leur damnation.

Il suffit de faire quelque peu de reflexion sur la vie de la noblesse pour voir cette verité, & pour connoistre euidemment qu'il n'y a point d'estat plus corrompu pour l'ordinaire, ny plus remply de vices que celuy-la.

* Corruption de la Noblesse. Iob. 11.

On y voit regner vne superbe prodigieuse, qui leur fait mépriser tout le monde, & estimer tous les autres infiniment au dessous d'eux. L'ambition & le desir de s'agrandir les possede incessamment. Ils sont sujets desordonnément à tous leurs plaisirs, amateurs des voluptez: hardis & effrontez à publier leurs pechez, & à en faire gloire. Enuieux au dernier point: attachez à leurs interests: n'aymans personne qu'eux mesmes. Iniustes, violens, durs, & souuent cruels enuers les autres, & principalement enuers les inferieurs. Impatiens & coleres, addonnez aux iuremens & aux blasphémes. Vindicatifs iusqu'à l'excés, ne pouuans souffrir ny dissimuler la moindre iniure, qui souuent n'est fondée qu'en leur imagination. Voire mesme ils font profession ouuerte de n'en souffrir ny dissimuler iamais aucune. O Dieu! quelle

vie pour des hommes qui font profession de la religion Chrestienne? . . . Et que la noblesse, qui est donnée pour recompense de la Vertu, & pour y exciter les autres, soit deuenuë la source du vice & de la deprauation des nobles? en sorte qu'elle est à plusieurs vne marque de reprobation, & qu'il seroit beaucoup plus souhaitable pour la plus grande partie des nobles, qu'ils ne l'eussent iamais esté . . ." (p. III, 111—14).

206.11 *az otsmány egymást fegyvere valo ki hivás.* — A párbajt kárhoztatja: „cette detestable passion des duels," (p. III, 113)

206.33 *Euseb. Emiss. homi. 3 de paschate.* — Eusebius Emisenius homíliáira már utalt, 752. l. jegyz.

207.26 Itt utalás van a kiadásban: „l. Joa. 3." (p. III, 115)

207.34 *S. Aug. serm. 127. de temp.* — Az elején már utalt rá, 736. l. jegyz.

207.35 *ehez hasonlo szép oktatást ád szent Hieronimus a nemeseknek.*, — *epist ad. Celantiam.* — E műre előbb is történt hivatkozás. Az oktatás első része: *Ne betsüllyed magadot fellyeb másoknál nemeségedért: és meg ne vessed azokot a kik nem nemesek,* „Ne vous estimez iamais plus que les autres à cause de vostre noblesse, et ne méprisez pas ceux qui ne sont pas nobles." (p. III, 116), a XVII. század közepén alapvető társadalmi ellentétre mutatott rá; folytatása erkölcsi jellegű: *a mi vallásunk nem személy valogato. az emberek rendét nem tekinti, hanem az életet. a szokásokrol itéli a nemeséget.*

A fejezet végén a francia szerző jegyzete: „Voyez encore plusieurs choses qui regardent les nobles, en la 5. Partie chap. 11. art. 1. 3. et 4." (p. III, 118.) Mikes az ilyen utalásokat szövegéből gyakran elhagyja.

Mikes erdélyi kortársa, Hermányi Dienes József, műveiben szintén bíráló hangon szól a nemességről. Prédikációiban „a szép nemzetségből való származás" kapcsán ez olvasható: „ganéjnak tarthatni" a tudomány nélküli nemességet; „nem tudom, mint lakhatik az alázatosság a büszke köntös alatt, a fényes fő és kendőzött ortza alatt s ama tzitzomákon belül, amelyeket nem szenvedhetni . . ." Vö. Gyenis Vilmos: Hermányi Dienes József, kandidátusi disszertációjának kéziratát. Bp. 1970, 512—13. (4° Pred. II. 35, 149, 210. Kolozsvári Ev. Ref. Theológiai Fakultás Könyvtára M.S.37. — MTAK mft A/639/VII másolat. Továbbá Pred. I. 37, 382. Nagyenyedi Bethlen Állami Dok. Könyvtár M.S.32. — MTA mft 637/I. sz. másolat.)

Rodostói Kiss István, Mikes bujdosótársa, Magyar Phylosophya c. 1730. (OSzK Quart. Hung. 122.) kéziratában filozofikus eszmefuttatásában az igazi nemességet nem a születés előjogában, hanem az egyéntől magától kimunkált erkölcsben, az emberi érdemben látja. Íme a szóban forgó részlet.

„Más a nemesség magától, más történet szerént: magától tulajdon erkölcsre s érdemre nézve, történet szerént eleitől, nemzetségétől. Dicsőségesebb magától fényeskedni, mint csak eleitől, őseitől vett fényesség sugárival élni, mert különben érdemesebb volnál vér szerént, mint más jó erkölcseidnek, viselt dolgaidnak érdeme után. Nagy vérség, sok nemzetség mit használ, kiknek címereivel sok helyen egész pitvarokat szoktak bévonni. Az érdemes jó erkölcs egyedül igaz nemesség. Az egy igaz erkölcs vagy mesterségben, vagy fegyverben áll. Az igaz nemesség az erkölcstől, történet szerént nemzetségtől való; ki a szerencsétől származik, ritkán az erkölcsnek bizonysága. Az vér, nem az erkölcs származik vértől. Nem csinál nemest festett képekkel való teljes udvar, vagy annak pitvara. Valami előttünk volt, nem miénk, másért

mást dicsir, valaki nemzetét hányja. Tudatlan, kinek minden tudománya mások pennája: nemtelen, kinek minden nemessége mástól vagyon. Szebb dolog embernek érdeme után nemesedni, mint úgy csak születni. Nemtelen vagy? Ha jó erkölcsöd vagyon, nemesség eredetivel birsz. Nemes vagy? Ha jó erkölcsöd van, hazádhoz illendő vendég vagyon." (Rákóczi-Emlékkönyv II. Szerk. Lukinich Imre. Bp. 1935, 20—21. A kézirat szövegével összevetve.)

208.17 *szent Bernárd szerént.* — *Epist. ad Sophiam.* — Ezt az epistolát első ízben idézi.

209.1 *Az olyan ifiu egy háziaknak kik beneficiumukot birnak. különös akadályirol.* — fr. „Des obstacles particuliers aux ieunes Beneficiers." A XII. fejezet nincs meg a variánsban.

209.9 *beneficium* — egyházi javadalom, hivatal

210.21 *concil. trid. sess. 14. c. 6. de reform.* — Előbb is utalt rá.

211.1 Az egyháziak világi szokásait kifogásolja; leteszik az egyházi köntöst és rövid öltözetet hordanak, *fel ékesitettet valamint a világiak. fodoritot hoszu hajat viselnek, valamint az udvariak.* — fr. „. . . les cheueux longs et souuent frisez et poudrez comme des Courtisans," (p. III, 120). Csak anyagi előnyökért senki ne vállaljon egyházi hivatalt; a rossz erkölcsű egyháziak *gonoszabbak, mint mások.*, Egyházkritika!

211.27 *és hanem* — és ha nem. Egybeírva; másutt is többször. Vö. pl. 307, 318. lapon.

212.15 Ehhez utalás a kiadásban: „1. Reg. 2." (p. III, 123)

212.25 Az 1664-i kiadásban van még egy fejezet ugyanerről a témáról: Chap. XIII. Aduis aux parens sur la mesme sujet. (p. III 124)

213.1 *Negyedik könyv* — Valamivel terjedelmesebb az előzőknél, 22 fejezetből áll. Útmutatása („Des Vertus necessaires aux Ieunes.") tömör: *E fiam a leg föveb része ate oktatásodnak. az elödbeni három részek ehez tartoznak.*

214.4 *S. Irenaeus. lib 2. adversus haereses. c. 39.* — Irenaeus (Eirenaios, II. sz.) jelentős görög egyh. író, főműve: Adversus haereses.

214.21 *a doktorokot halgatta. és kérdéseket tett töllök.* — Másutt is hasonló sajátos szerkezettel: *halgatván. és kérdés tévén töllök? (Epistolák* . . . 101. lap.) — A variánsban: . . . *kérdéseket teve nekik,* fr. „il écoutoit les Docteurs et les interrogeoit . . ." (p. IV, 4) A kiadásban utalás is: „Lucae 2. v. 42."

215.13 *S: Bern. hom. 1 super missus.* — Előbb már utalt e műre. — A Szent Bernáttal kapcsolatos mondat s a hozzá tartozó latin margóidézet hiányzik az 1664-i kiadás szövegéből!

216.6 *S. Aug. lib. 7. conf. cap. 1.* — Életrajzi részlet a Vallomásokból; vö. 735. l. jegyz.

216.15 *prov. 9.* — A kiadásban fölötte: „Prov. 1." utána még: „Eccl. 1." és „Psal. 110." (p. IV, 7)

217.5 *jerem. 10* — A nyomtatásban több utalás latin idézettel; az 1. pontnál: „Psal. 118.", a 3. pontnál: „Eccli. 1." (p. IV, 8)

217.22 *Eccle. 1* — A kiadásban pontatlanul: „Eccli. 5."

218.7 *viszá* — vissza, vö. NySz és MTsz, ld. a *Leveleskönyv*ben is, 7. lev. jegyz., és Mikes ÖM III, pl. 994. l. jegyz.

218.30 A kiadásban utalás idézettel: „Lucae 10." (p. IV, 11)

219.23 *A szeretetnek az a tulajdonsága, hogy tettzeni akar annak a kit szeret, . . .* — fr. „C'est le propre de l'amour de vouloir plaire à celuy qu'il ayme." (p. IV, 13) A l'art de plaire vallásos értelmű alkalmazása.

220.5 *conf. 10. c. 27.* — Ismét Ágostont idézi. Sorai ilyenkor líraibb szárnyalásúak. A fejezet végén a kiadásban utalás Dávid „szép szavai"-ra: „Psalm. 72." (p. IV, 14)

222.18 *nem tsak természet szerént, valo, és érzékenységi szeretetnek kel lenni,* — fr. „. . . que cét amour ne doit pas estre seulement vn amour naturel et sensible: il faut que ce soit vn amour raisonnable, et selon Dieu." (p. IV, 18) Érdekes és jellemző az *okos*, racionális szeretet kívánalma.

223.1 A 4. ponthoz két utalás van a kiadásban; az elején: Eccli. 3. a végén: Luc. 2. (p. IV, 20) margóidézettel.

224.9 *Hebr. 13. 17.* — Alatta más utalások is vannak a kiadásban: „Eccli 7. Levit. 19. Prov. 24." (p. IV, 21) idézettel.

224.16 Az V. fejezet után a nyomtatásban következő Chap. VI. címe: „De la Docilité." (p. IV, 22) Ennek fordítása csak a variánsban van meg: *Hatodik Rész — Az oktattatásnak. szeretetiröll*

224.17 *VI Rész — Az engedelmeségröl.* Chap. VII. „De l'obeyssance." (p. IV, 23) A variánsban: *Hetedik Rész Az engedelmességröll* — az eleje rövidítve.

224.26 *Author lib de duodecim abusionibus. saeculi apud cyprianum* — Cypriánusnak tulajdonított munka.

225.16 A szöveghez utalás a nyomtatásban: „Prov. 21. v. 28." (p. IV, 25)

225.22 *VII Rész — A tisztaságrol.* Chap. VIII. „De la Chasteté." (p. IV, 25) Variáns: *nyolczadik Rész — Az tisztaságrol.*

225.32 *olyan kór* — kor „âge" (p. IV, 26)

226.1 *veled egy korásuak.* — fr. „tous ceux de vostre âge," (p. IV, 26) másutt *egy idösüek.* Vö. 735. l. jegyz.

226.20 *Hier ep ad demetriadem.* — Már volt előbb, 748. l. jegyz.

226.20 *idem in vita B. Hilarionis.* — Hieronimus e művére is utalt már, 752. l. jegyz.

226.20 *S. Bernard. in sententiis.* — Sententiae S. Bernardi. A sentenciák száma 43.

226.20 *Aug. serm 43. de verbis Domini* — Előbb is előfordult.

227.3 *S. Cypr. lib. de bono pudicitiae.* — E művet már idézte. Alatta még egy utalás a kiadásban: „Sap. 1." (p. IV, 28)

227.3 *Rufinus azt irja náziai szent Gergely felöl,* — Rufinus Tyrannius (IV—V. sz.) latin szerző és fordító. „Belle vision de S. Gregoire de Nazianze" (p. IV, 28)

227.21 *VIII Rész — A szemérmeteségröl.* Chap. IX. „De la Pudeur." (p. IV, 29) Variáns: *kilentzedik Rész Az szemérmetességről* — ennek az eleje és vége rövidített.

228.5 *S. Ambr. 1. officiorum 18.* — Ld. előbb is, 745. l. jegyz.

228.23 *S. Bern serm. ult. in Cant..* — E munkára már hivatkozott.

229.9 *IX Rész — A modos maga viselésröl.* — Chap. X. „De la Modestie." (p. IV, 32) Ez a fejezet nincs meg a variáns szövegében.

229.27 *S. Ambr. lib 1 officiorum cap. 18.* — Vö. fentebb.

230.5 *Juliánus apostata ellen valo elsö oratiojaban.* — Nazianus Szent Gergely, Oraison contre Julien l'Apostat.

230.16 *oh! mitsoda tsudát táplál roma varosa.* — fr. „O quel monstre la ville de Roma nourrit." (p. IV, 34) Furcsa jellemzés, de stílusábrázolásnak kitűnő. — *roma varosa*-ra vö. 742. l. jegyz.

230.30 *(a hivalkodás volna.:)* — fr. „(ce qui seroit vne pure vanité)" (p. IV, 35)

231.6 *Eccle. 4,* — Alatta még két utalás a nyomtatásban: „Psal. 92." és „Sophonias 1." (p. IV, 36)

231.10 *ót maradni illetlenül, ide s'tova tekinteni. szükség nelkül beszélni. nevetni másokal. majd egy székre könyökölni, majd tsak fel térden állani. és . . .* — fr. „Y entrer comme dans vne maison profane, sans respect & sans retenuë, y demeurer sans modestie, regardant de costé & d'autre, parlant sans necessité, riant auec les autres: y estre en posture indecente, appuyé indecemment sur les sieges, agenoüillé sur vn genoüil, & autres semblables irreuerences, . . ." (p. IV, 36) Ismét a figyelmetlen templombajáróról esik szó. (Vö. 746. l. jegyz.) Mikes az ilyen eleven részletekben fürge tollú fordítónak bizonyul.

231.23 *S. Aug. 3. conf. 1.* — Ismételt utalás a Vallomások életrajzi tanulságaira, vö. 757. l. jegyz.

231.30 *S. Hier. ad Eustochium* — Már volt előbb, 753. l. jegyz.

232.8 *S. Cypr. lib de bono pudicitiae.* — Idézte már, 758. l. jegyz.

232.15 *X Rész — A beszédekben valo szemérmeteségröl.* Chap. XI. „De la modestie dans les paroles." (p. IV, 39) A variánsban a *Tizedik Resz*-szel kiegyenlítődik a fejezetszámozás. A negyedik könyv végéig megmarad az eltolódás a kéziratok és a kiadás fejezetszámozása között. Vö. előbb a VI. fejezet jegyz.

232.17 *Eccli 1.* — A nyomtatásban: „Eccli. 27."

232.30 *akét értelmü szokot.* — fr. „les paroles cachées et à double sens," (p. IV, 40)

233.3 *Az beszélgetésekben, . . . ne légy gyors a szollásra. hanem halgasad minek elötte szoly,* — A szerző az udvarias társalgás szabályaira oktat: *Hogy rendes beszédü lehess. ezeket kövessed. — 1. Beszély keveset. sokat halgas. nagy jele az okos elménck.* — A *Leveleskönyv* tanúsága szerint Mikes hasonlóképpen társalgott a rodostói társaságban (37. lev.). Részlet Gobinet szövegéből:

„2. Dans les discours bons ou indifferens, ne soyez pas prompt & leger à parler; mais écoutez auant que parler. Il y a des esprits qui sont tousiours les premiers à parler, & les derniers à se taire; qui se meslent de tout, interrompent les autres, parlent des choses qu'ils ne sçauent pas. C'est vn signe d'vn esprit mal fait, volage, indiscret, & quelquesfois superbe . . .

1. Parler peu & écouter beaucoup. C'est vne grande marque d'vn esprit sage, quand il écoute les autres & qu'il parle peu . . ." (p. IV, 40)

233.16 *prov 17. 27.* **— A kiadás még két utalást jelez itt: Iob. 13. és Iac. 1.** (p. IV, 41)

234.3 *XI Rész* — Chap. XII. „Des autres vices de la langue, et premierement des iuremens." (p. IV, 43) Ez a fejezet négy kisebb részből áll: „De la Médisance." — „Des injures et des reproches." — „Des seumeurs de querelles." — „Du Mensonge." Sorrendben: *Az Ember Szolásrol.* Variáns: *Az Ember szollásróll.* — *A boszszuság. vagy a gyalázatal valo illetésröl.* Var. *A veszekedésröl — A veszekedést szerzökröl.* Var. *Az szó hordásról — A hazugságrol.* Var. *Az hazugságról.* Ezek a részek a variánsban kissé összevontak.

234.24 A nyomtatásban két utalás: „Psal. 110." és „Exod. 20." (p. IV, 44)

235.24 *Szent Gergely . . . lib 4. Dialogi cap. 18.* — Előbb is idézte.

235.25 *1 tim. 1.* — Fölötte a kiadásban: „Levit 24." (p. IV, 46)

236.20 *szán szándékal.* — fr. „par dessein de . . ." (p. IV, 47)

237.10 *meg nem fokaszt* — Káldinál: fakaszt

237.18 *tartalékbol,* — fr. „par timidité" (p. IV, 49) félelemből

238.4 *rom 12.* — Fölötte még egy utalás a nyomtatásban: „Eccli. 23." (p. IV, 49) latin idézettel.

238.21 A kiadásban itt utalás: „Eccli. 5." (p. IV, 51), az utalásokat latin idézet kíséri; ezeket Mikes gyakran elhagyja.

239.11 A variáns ezután egy bekezdéssel folytatódik, ami nincs meg az 1664-i kiadásban; Mikes *Az szó hordásról* c. részlet végén *egy szép példát* ír le *egy hizelkedö szo hordoról.* 578. l.

239.22 *A hazug elméjü tsalárd lészen amaga viselésiben.* — fr. „Vn esprit menteur deuiendra fourbe et trompeur en sa conduite. Double en ses paroles. Infidelle en ses promesses. Hypocrite en ses moeurs. Dissimulé en toutes ses actions. Flatteur et lâche, quand il faut dire la verité. Hardy et effronté à produire ses mensonges . . ." (p. IV, 53) A kitűnő emberismeretre valló jellemzést vö. a variáns fogalmazásával.

240.20 *S. Aug. tract. 12. in joan.* — Tractatus 12 in Sanctum Joannem. Alább is idézi, 775. l. jegyz.

240.20 *S. Ambr. de dominica passionis.* — Szent Ambrus: Serm. in Dominica Passionis.

241.9 *XII Rész A mértékleteségröl.* — Chap. XIII. „De la Sobrieté." (p. IV, 56) A harmadik könyvből több részlet kapcsolódik ehhez a témakörhöz: egészség és munka, mértékletesség evésben és ivásban, az elme nyugalma, részegség, torkosság („l'yvrognerie et la gourmandise"), betegség és halál; egy régi példabeszéd: *a kövér hass. nem terem éles elmét.* „Le ventre engraissé ne produit pas vn esprit subtil." (p. IV, 58)

241.34 *a mohon valo étel* — Ez Káldi kifejezése; a variánsban: *az meg elégithetetlen faldoklás.* A *valo*-ra vö. 764, 766. l. jegyz. is.

242.6 *Hieronimus . . . Epist. ad nepotianum — S. Hier. lib 2. ep. 9. — idem. ad Eustochium — epist. ad furiam.* — Már idézett művek.

242.20 Itt a kiadásban még egy utalás: „Eccli. 31." s a fejezet végén még: „Prov. 23. v. 20." és „Eccli. 23." (p. IV, 58, 61)

243.1 *A mi a minéműséget illeti,* — fr. „Dans la qualité . . ." (p. IV, 59)

243.8 *mohon nem kel enni, ne tekénts minden ételre, mint ha a szemeidel az egész asztalt meg akarnád enni. nem kel tsak a jó falatokrol beszélleni . . . ne nyuly elsöben atálban, . . . a korcsomákot kerüld el.* — A kulturált étkezésre és társasági viselkedésre oktat az egész fejezet. Egy részlet: „Quant à la modestie dans le repas; manger auec auidité, deuorer des yeux toute la table, rechercher tous ses appetits, ne parler que des bon morceaux, estre le premier à manger, & le dernier a cesser, sont des choses entierement opposées à l'honnesteté & à la temperance . . ." (p. IV, 60)

244.1 *XIII Rész A kegyeségröl. a haragrol.* — Chap. XIV. „De la Mansuetude contre la Colere." (p. IV, 62) Jó a haragos állapotnak leírása: *. . . az ortzája el halványodik., a szemei szikráznak, a szóvába akadályoz. ateste resz-*

ket. akiáltozások, . . . fr. „L'exterieur mesme est tellement changé, qu'il rend vn homme méconnoissable. Les yeux estincelans, le visage blesme, la parole entrecoupée, le tremblement du corps, les clameurs, & autres semblables changemens, sont des effets de la colere qui rendent vn homme semblable a vn furieux." (p. IV, 64)

244.19 A kiadásban itt utalás idézettel: „Eccli. 11." (p. IV, 63) A variánsban e helyett: *Eccle. 28.* (ez is a haraggal kapcsolatos). Alább az *Eccli 7.* előtt még „Prov. 12." (p. IV, 64), mindegyik idézettel a margón; a végén: „1. Cor. 13." és „Ephes. 4." (p. IV, 66) a variánsban megvan; a fejezet végén: „Matth. 11." (p. IV, 70)

245.16 *a könnyen haraguvot, ki szenvedheti el . . .* — A társasági élet mérge a haragtartás; embertelen következményekkel járhat. A szerző itt is a kulturált együttélés szabályaira oktat.

246.28 *egy poéta szerént. — ovid. quo quisque est májor, magis est placabilis irae. et faciles motus mens generosa Capit.* — Az idézett részlet: Ovidius Tristia III, 5, 31—32. sora irae, gen. qualitatis.

246.30 *S. Hier. ep. ad demetriadem* — Ld. előbb is, 758. l. jegyz.

247.6 *Ambr. concione. de obitu theodosii Imp.* — Sz. Ambrus, Oratio de obitu Theodosii.

247.14 *türköztesd meg magadot,* — fr. „retenez vous" (p. IV, 68) variáns: *meg tartoztassad magadot,* Vö. pl. Mikes ÖM III, 995. l. jegyz.

249.7 *vak merök, és gondolatlanok.* — fr. „temeraires et inconsiderez, qui ne se conduisent que par caprice, et iamais par raison." (p. IV, 71) *egyeledenek,* - Káldi szava.

249.19 *prov. 15* — A kiadásban pontosabban: „Prov. 17" (p. IV, 72) A 2. pont végéhez: „Prov. 22."

250.4 *ne fokadgy* — vö. NySz Fakad; ld. a 31. lev. jegyz.

250.9 *. . . hogy nintsen szived,* — fr. „que ie n'ay point de courage." (p. IV, 73)

252.21 A *mondhatnádé azt. hogy . . .* soroktól (s a variánsban) a bekezdés végéig a megfelelő francia szöveg nincs meg az 1664-i kiadásban.

253.18 *Mind ezekböl azt hozuk ki fiam, . . .* — Az emberi együttélés nem tűri a bosszúállást; a fejtegetések az előző fejezetek témakörével kapcsolatosak.

253.31 A fejezet végéhez utalás és idézet a kiadásban: „S. Ambr. Oratione de obitu Theodosii." (p. IV, 79)

254.11 Itt utalás a kiadásban: „Luc. 10." (p. IV, 80)

254.29 *el szoktatni,* — leszoktatni fr. „Il est tres-important de desabuser la ieunesse de cette erreur si commune," (p. IV, 81)

255.20 *légy jól tevö,* — jótevő fr. „Soyez benin et aimable à tous" (p. IV, 82)

256.1 *oh! mely szép jó erkölcs egy ifiuban. a szegényekhez valo könyörületeség, és szánakodás.* — fr. „la misericorde et la compassion pour les pauures." (p. IV, 83) A bibliai szociális szemlélet másik pólusa az előbbi sorokban: *ne légy irigységel a gazdagokhoz, se azokhoz a kiknek jól fóly a dolgok.*, fr. „. . .point d'enuie pour les riches, et pour ceux qui sont en prosperité."

256.5 *a mint az irás mondgya.* — Mikes a fr. szöveg nyomán gyakran mond egyszerűen *irást* („Ecriture") a szentírás helyett, vö. 739. l. jegyz.

256.26 Itt a kiadásban s a variánsban utalás: „Eccli. 11." (p. IV, 85)

257.9 *el mulattyák . . . az el mulatás.* — az elmulasztás.

257.15 *egy mást. Egymást* — Mikesnél váltakozva, jobbára külön írva. Káldinál: „egy-mást", kötőjellel, mint az igekötők, s az összetett szavak stb.

257.26 *S. Chrysost. lib 3. adversus vituperatores vitae monasticae.* — Chrysostomus aszketikus szellemű könyve a kolostori élet kigúnyolói ellen.

257.30 *el mulattuk* — fr. „nous auons negligé" *ez az el mulatás.* „cette negligence" *a ki elmulattya . . .* „celuy qui manque à . . ." (p. IV, 87)

258.28 *tsak . . . tselekedni . . . parantsolatot . . . mitsoda* — A variánsban: *csak . . . cselekedetit . . . parancsolat . . . micsoda* — A variánsban következetesen használt *cs* arra mutat, hogy Mikes később tért át a *ts* (cs) túlnyomó jelölésére.

259.25 *1 joan. 3.* — A kiadásban tévesen: „Joan. 4." (p. IV, 90)

259.28 *S. Chrys. de ferendis reprehensionibus. — hom. 4 in 1. ad. cor.* — Chrysostomus homíliából.

260.19 *gyuladásnak . . . égésnek.?* — („feu . . . embrasement")

261.1 *hogy ha valamely tartalék, lágyság, vagy kedv keresés . . .* — fr. „. . . qu'il n'y aura eu qu'vne crainte imaginaire, ou plûstost vne grande lascheté, ou vne forte complaisance qui vous en aura retenu?" (p. IV, 93)

261.18 *Agoston . . . quaest c. 1.* — A variánsban: *S. Aug. 5 quaest. c. 1. epist 109.* — Quaestionum Evangeliorum.

261.27 A variánsban és a kiadásban: „S. Thom. 2. 2. quaest. 33. art. 7". (p. IV, 94)

263.30 *illyen az olyanok baráttságok. akik tsak a magok hasznokot keresik.* — fr. „Telle est l'amitié de ceux qui ne cherchent en la vôtre que leur vtilité, ou quelque vaine complaisance qu'ils prennent à vous aimer, et à estre aimés de vous." (p. IV, 98) E bekezdéshez utalás is van: Prov. 16. Az emberi önzést a szerző az élet minden terén elítéli.

264.4 *S. Ambr. 3. offic. c. 16.* — Ld. előbb is, 758. l. jegyz.

264.15 *ajó akarotol vett sebek jobbak., mint sem az ellenségtöl vett tsokok.* — Káldinál: „Jobbak a' szeretőnek sebei, hogy-sem a' gyűlőlőnek álnok chókjai." (Prov. 27, 6) A variánsban: *türhetök az baráttságos embertöl vet sebek. de az gyülölönek csokjai csalárdok.*

265.5 *XIX Rész — A játékokrol. és a mulattságokrol.* — Chap. XX. „Des Ieux et des recreations." A játék ne legyen céltalan és mértéktelen: *a játék az elme mulatására legyen. hogy alkalmatosab lehesen amunkára.* El kell kerülni a „szerencsejátékokat" („les jeux de hazard"), *a melyért a játékosok nagy nyomoruságban esnek, erröl elég példa vagyon.* A hazárdjáték nagy divat volt a XVII. századi Franciaországban (kártyabarlangok, udvari szórakozások stb.). „. . . qui rüine souuent de bien et d'honneur et reduit à de grandes miseres; comme on n'en void tous les iours que trop d'exemples." (p. IV, 103)

266.25 *S. Aug. lib 2. conf. 4* — Ágoston Vallomásainak kiaknázásáról vö. előbb is, 735. l. jegyz.

267.4 *XX Rész — Az adakozásrol a fösvénység ellen.* Variáns: *Huszadik Rész — Az fösvénységröl* Chap. XXI. „De la Liberalité contre l'Auarice." *A fösvénység apénznek rendeletlen szeretetétöl származik, . . .* — A fösvény (l'avare) típusa a kornak, Molière tette emlékezetessé. Gobinet is jól jellemzi és elítéli a fösvénységet.

267.29 *meg gyükeredzik, . . . gyükerének* — Káldinál: „gyökere"

268.15 *S. Cypri. lib. de opere. et eleemosyna.* — Sz. Cyprianusnak tulajdonított könyv De opere et . . .

269.10 *meg gondolván. hogy menyi szegény vagyon olyan. a kinek még kenyere is nintsen.* — fr. „considerant combien il y a de pauures qui n'ont pas mesme le necessaire, . . . Aymez les pauures, faites volontiers l'aumosne . . ." (p. IV, 108) *szeresed a szegényeket. adgy örömest nékik, . . .* Az ilyen sorok Gobinet erős szociális érzékére vallanak. Ld. a 3. könyvben a gazdagok bírálatát. Az *is nintsen* régies alak 'sincsen' értelmében.

269.25 *Végtire, vagy szegény vagy, vagy közép rendü, vagy gazdag, . . .* — fr. „Enfin ou vous estes pauure, ou de mediocre fortune, ou riche." (p. IV, 109) Az itt következő jámbor óhajoknak aligha volt hatásuk a korabeli gazdasági és társadalmi életben.

270.6 A kiadásban és a variánsban néhány sorral folytatódik e bekezdés, utalás is van hozzá: *hebr. 13.* (a nyomtatásban tévesen: „Heb. 6." p. IV, 110).

270.13 *XXI Rész — Az Alamisnárol.* Megvan a variánsban is. Az 1664-i kiadásban azonban ez a fejezet hiányzik!

274.27 *XXII Rész — Az alázatosságrol.* A variánsban is megvan. A kiadásban Chap. XXII. „De l'Humilité." (p. IV, 111)

275.25 *Eccle. 6* — Fölötte „Eccli. 10." alatta „Psal. 113." és „Psal. 38." utalás a kiadásban (p. IV, 112).

276.16 *S: Bern. serm. 1. in cant.* — Erre a műre már történt hivatkozás. Sem a Sz. Bernátra való (terjedelmes latin idézettel kísért) utalás, sem a hozzá tartozó bekezdés nincs meg a kiadásban.

276.29 *egy féregni teremtet állat,* — egy féregnyi teremtett lény fr. „vne chetiue creature" (p. IV, 113) A *teremtet*-re vö. a 733. l. jegyz.

277.24 A margóidézethez utalás a kiadásban: „Eccli. 4." (p. IV, 114)

278.2 *ugyan erre is tanit szent Bernárd czekben a szép versekben. — S. Bern. medit 6. 3.* — Meditationes. A variánsban az első verssor végén *opesque* áll.

A versidézettel a kiadásban vége a fejezetnek s a 4. könyvnek. Mikes a hexametereket idézi, utána prózában lefordítja őket. A variánsban verseléssel is próbálkozott; tizenkettesekbe foglalta Sz. Bernát „szép verseit". (Abafi közölte: 1878, 151—52.)

279.1 *ötödik könyv* — Az egész munka legterjedelmesebb könyve, gyakorlatias tartalommal: *Az élet rendének választásárol.* „Du Choix de l'estat de Vie." Vö. Mikes ÖM III, 1084. l. jegyz.

280.1 *az embereknek nintsen egyenlö hajlandoságok. se egyenlö természetek, . . .* fr. „tous n'ayans pas les mesmes inclinations, n'y les mesmes capacitez," (p. V, 2 — a kiadás számozása a 25. oldalig rossz). Hivatás, elme, alkalmasság és gondolkodás szükséges a jó pályaválasztáshoz; *az élet rendinek rosz választása* sok bajt okozott már: *mind magának, mind másoknak terhére lészen, és hivatallyában ugy lészen, mint egy tömlötzben.* A kérdés ilyen fölvetése modern, polgári gondolkodásra és igényre vall a XVII. század közepén készült munkában.

283.2 *másképen tselekedni, olyan, mint a ki meg indulásakor el tévelyedik. vagy hajo törést szenved még a portusban.* — fr. „Faire autrement, est se fouruoyer du chemin dés l'entrée, et faire naufrage dés le port." (p. V, 8) Ezzel a hasonlattal a pályaválasztás vallás-erkölcsi szempontját emeli ki; *imé erröl valo példa.* Az oktató bibliai példázat: *Az Izraéliták, . . . Egyiptumban . . . Jaj pártos fiak, . . .* Az idézet fordítása Káldi alapján készült; vö. a variáns eltérő fogalmazását.

286.3 *A királyok historiája rettentö példát ád elönkben, Saul királynak személyében.* — E részlet kerek előadását az erkölcsi célzat taglalása követi.

286.14 *egy varásló aszonyhoz* — fr. „vne deuineresse," (p. V, 13)

288.14 *ps 142* — A kéziratban *74*, a variánsban: *14.* A kiadásban helyesen: „142"

289.3 *magadot kel meg visgálnod.* — fr. „il faut se consulter soy-mesme" (p. V, 19) A választásról *jó elöre kel gondolkodni*, az előkészülethez önvizsgálat is kell. A tudatos önvizsgálatot a szerző nyomatékkal ajánlja az ifjaknak.

289.13 *S. Ambr. libr 1. offi. 44.* — Ld. előbb is, 762. l. jegyz.

289.14 *A pogányok magok tudták ezt a szükséges tanátsot, a melyet egy az ö poétájok közül., ezt versben ki tette. — juvenal. XI. satyr.* — Juvenalis XI. szatírájára a második könyvben is utalt; ott is erre a gondolatra hivatkozott: *üsmérd meg magad. magadot.*

„Égből jött ez a szózat: ismerd meg magadat,
el ne feledd, s forgasad ezt emlékezve szivedben,
mig nősülni, vagy épp az atyák szent testületébe
vágyakozol [kimaradt: mert Thersites sem kérte Achilles fegyvereit,
s csak gúnyt aratott félve Ulixes;]
és mikor összezilált, rendkívül kétes ügyet vágysz
védeni, fontold meg s döntsd el, mi vagy."

A latin sorok:

27 sacculus e caelo descendit nosce te ipsum
28 figendum et memori tractandum pectore. sive
29 coniugium quaeras vel sacri in parte senatus
30 esse velis; [neque enim loricam poscit Achillis
31 Thersites, in qua se traducebat Vlixes;
32 ancipitem] seu tu magno discrimine causam
33 protegere adfectas, te consule, dic tibi quis sis,

(D. Iuni Iuvenalis Satirae. D. I. Iuvenalis Szatírái latinul és magyarul. Ford. és jegyz. Muraközy Gyula. Bev. Horváth István Károly. Bp. 1964, 242–43. XI, 27–30 és 32–33. sor.) Vö. még D. Iunii Iuvenalis Saturarum libri V. Mit erklärenden Anmerkungen von Ludwig Friedlaender. II. Band. Leipzig 1895, S. 492. Ld. a variáns szövegét is (622. l.).

290.11 *(. . . tizen kilentz, vagy husz esztendös korodban:)* A kiadásban is ez áll zárójelben. — A variánsban: *(. . . tizen nyolcz esztendös korodban.:)*

291.20 Itt két utalás van a kiadásban idézettel: „Sap. 9. Psal. 24." (p. V, 23)

292.4 Először „a két közönségesen valo rendek" közül kell választani, ezek *a házaságon kivül valo, és a házaságban valo rendek*, alább mindegyikkel külön-külön foglalkozik.

294.20 A tanácsadók *jó erkölcsüek, okosok. és ne hasznok keresök.* legyenek, és ne legyenek elfogultak saját hivatásuk iránt, *példának okáért,. egy, egyházi embernek, nem kel az egyházi rendet jóvallani, se egy szerzetesnek a szerzetes rendet,* . . . Sem a tanácsot, sem a választást nem kell elhirtelenkedni. — A fejezet vége mindkét kéziratban erősen össze van vonva; a kiadásban két utalás is van latin idézettel: Eccli. 8. Eccli. 9. (p. V, 29)

294.20 *VIII Rész — Hogy ha leheté az illyen választásban a szüléket halgatni.* — „Chap. VIII. „S'il faut écouter les Parens en ce choix." (p. V, 30) A kérdés fölvetése a feudális társadalmi kényszertől megszabadulni akaró nevelő gondolkodását tükrözi; jogos erről szólni: *mivel a gyakorta történik, hogy az élet rendének választását. meg gátollyák. vagy meg háborittyák a szülék, a kik szabadságot nem adnak gyermekeknek a választásra,* fr. „Ie traitte icy cette question, dautant qu'il arriue souuent que le choix de l'estat de vie est empéché ou troublé par les Parens, qui ne donnent pas à leurs enfans la liberté de choisir: mais les determinent eux mesmes selon leur inclination, ou leurs interests. En quoy ils péchent tres grieuement, & ils se rendent coupables deuant Dieu de tous les desordres, & de tous les malheurs qui arriuent souuent, ou qui peuuent arriuer de leur iniuste procedé." (p. V, 30) A helyes szülői magatartás: az erőszaktól, fenyegetéstől való tartózkodás; ne a família hasznára, hanem gyermekük jövőjére tekintsenek.

296.22 *A szüléket illetö tanáts. a gyermekek hivataloságirol.* Vö. a variánsban is. E cím fölött mindkét kéziratban lapszélességű aláhúzás van. Az itt következő terjedelmes fejtegetés nincs meg az 1664-i francia kiadásban. Feltűnő. hogy a hosszú szöveghez egyetlen utalás sincs!

298.14 *Az okoság arra tanittaná öket., hogy az ember természet szerént szabad. és ura lévén tselekedetinek,* . . . *atyák. lévén, tartoznak a természet törvénye szerént, afioknak jóvokot keresni,* . . . A természet törvényeinek ilyen szembeállítása a feudális szokásokkal és érdekekkel pozitív álláspont; *nintsen a földön olyan hatalmaság, a ki igaságal arra kötelezhese., a mi ellenkezö az ö jóvával,* . . . ez a határozott hang figyelemre méltó!

299.34 *a papság, szerzeteség, és a házaság. ezekre soha sem kel kénszeriteni gyermekeket.* — Erről előbb is volt szó; itt különösen az erőszakos kiházasítás ellen emel szót: *az szüléknek nintsen hatalmok hogy arra kénszerittsék gyermekeket,* . . . *a házaság olyan két rész közöt valo kötés,. a melyhez tellyeségel szükséges a szabadság. és az egy máshoz valo szeretet;* ez modern (polgári) erkölcsi álláspont.

302.12 A moralizáló iró intelmével: *Kérem az atyákot, és az anyákot. kik ezt az intésimet fogják olvasni, hogy ezt a nagy dolgot igen meg visgállyák,* . . . a pályaválasztásra vonatkozó fő gondolatokra irányítja a szülők figyelmét.

303.18 *levit. 10.* — A kiadásban ez alatt még egy idézet utalással: „Levit. 1." (p. V. 35)

303.21 *szent thamás. — S. th. 2. 2. ques. 134. art. 8.* — Aquinoi Szent Tamás, Questiones quodlibetales (V. disputatae)

304.15 *Concil. Trid. sess. 22. cap 1.* — Ld. előbb is többször.

304.23 *szent Gergely — Homi. 5. in Ev.* — Nagy Sz. Gergely: Homiliae in Evangelia.

305.1 *S. Hier. in cap. 14. Ezechi.* — Sz. Hieronimus homíliáiból.

305.11 *S. Bern. in declamatio* — Már utalt rá előbb, 750. l. jegyz.

305.18 *. . . ha abban a tunyaságban esnek, mely oly közönséges az egyháziak között,.* — Gobinet bőven él egyházkritikai megjegyzésekkel; vö. alább is a beneficiariusok fösvénységéről.

307.14 *de hanem* — de ha nem Vö. 757. l. jegyz.

308.2 *S. Bern. in declama.* — Ld. fentebb.

308.20 *három féle fogyatkozások* — A variánsban is *három*; a kiadásban: „Il y a deux sortes de defauts . . ." (p. V, 42)

308.26 *az elmében valo fogyatkozások, a goromba. nehéz. tompa, és változo elme. a tudatlanság. vagy több illyenek.* — „Les defauts d'esprit sont la grossiereté vn stupidité, la rudesse, la legereté d'esprit, l'ignorance et autres semblables . . ." (p. V, 42) Jó stílusjellemzés.

310.13 *S. Greg. lib 7. epist. 18. 21.* — Nagy szent Gergely epistoláiból.

310.8 *valamint hogy a nyers fa. nem jó az épületre. és . . . nem hogy az épületet meg tartaná, de még le ronttya,* — Egyházkritikával kapcsolatos szemléletes hasonlat. „Que comme le bois n'est pas propre à estre employé aux bastimens, lors qu'il est encore tout vert et sortant de la foret, s'il n'est desseiché long temps, autrement il sert à rompre le bastiment plustost qu'à le soûtenir." (p. V, 45)

310.18 *S. Hier epist 1* — Hieronimus e művére már hivatkozott.

310.24 *S. Bern. lib. de conversione ad clericos* — Előbb már utalt rá. Ez a szövegrész és utalás hiányzik a variánsból. *vide cap. 17. 20.* — A nyomtatásban más számokkal: „27 28 29"

311.3 *S. Thom. 2. 2 quaest 89. art. 1.* — Ld. előbb, 765. l. jegyz.

311.14 *Sess. 25 cap. 12.* — A tridentinumi gyűlés anyagát már idézte, 765, 757. l. jegyz.

312.18 *és mihent arendben valo meneteledet magadban el végezted,* — Az állítmányra vö. a lapalji szövegjegyz. A variánsban: *és minek utánna már magadban el végezted volna.* fr. „Et aussi-tost vostre resolution prise, appliquez-vous serieusement à ces deux-choses." (p. V, 49)

312.30 *szent Ambrus . . . Hieronimus . . . Gergely . . . Bernárd* — Az itt felsorolt auktorokra és művekre többször hivatkozott a szerző.

313.24 *lehetetlen hogy a tudatlan egy házi, henyélö, és tunya ne legyen. mert tudatlan lévén. nem gyönyörködhetik atanulásban., a mely az ö dolga volna, . . .* fr. „Il est impossible qu'vn Ecclesiastique ignorant ne soit faineant et oisif, ne pouuant s'appliquer à l'estude . . . comme on le voit tous les iours." (p. V, 51) A kulturált és művelt nevelő szigorú egyházkritikus. Ebben a törekvésében az általa kedvelt régi auktorok is támogatják. Erkölcsbírálatát szemléletessé teszi; szánalmas látni, *a midön a pásztor meg nem találya a juhainak valo legeltetö helyt, a midön a kalauz az üdvességre vivö utat nem tudgya, . . .* „lors que le guide ne connoît point le chemin par où il doit conduire au salut" (p. V, 52)

314.8 *S. Bern. in declamationibus.* — *S. Aug. epist 184* — Mindegyik műre hivatkozott már.

315.11 *igen szomoru. és keserves dolog, egy olyan szerzetes, a kinek tsak a köntöse szerzetes, . . .* — fr. „c'est vne chose triste et deplorable qu'vn Religieux, qui n'est Religieux que d'habit . . ." (p. V, 54) A szerző a szerzetesi életben is súlyos fogyatkozásokat lát, s ezeket elítéli.

315.30 *I Articulus.* — A variánsban is így. A kiadásban nincs articulus-felosztás, a kiemelés és a szöveg azonban megegyezik a kéziratokéval.

315.32 *szent Thamás. — 2. 2. qu. 169 art. 1. sap.* — Előbb is idézte.

317.3 *S. Bern. hom de verbis domini — lib. de modo bene vivendi serm 66.* - Mindkettőből többször idézett már. — A variánsban és a kiadásban még egy hivatkozás: Serm. de tribus ordinibus Ecclesiae. (p. V, 57)

318.12 *hanem* — ha nem

318.28 *psalm. 48.* — Megvan a variánsban is. Az utalás s a hozzá tartozó bekezdés nincs meg az 1664-i kiadásban.

319.1 *1 reg. 15.* — Ez is kapcsolatos Sámuellel, de a kiadás utalása pontosabb: „1 Reg. 3." (p. V, 59). Fölötte még egy hivatkozás, ami a variánsban is megvan: *matth. 14*

319.18 *3. Mindenek felet ne végez semmit is a magad fejétöl. és jó tanács nélkül, . . .* — fr. „4. Sur toutes choses, ne resoudez rien de vostre teste, et sans prendre bon conseil." (p. V, 60) A bekezdésszámozás eggyel eltér; valószínűleg elnézésből. A variánsban egyezik a kiadással.

320.5 *valamint szent Ambrus mondgya* — Ld. a variánsban is, de idézet nélkül. A kiadásban ez a hivatkozás nincs meg; a szöveg többi része egyezik (a variánsban rövidebb).

320.25 *ehez egy különös articulust teszek.* — Ez a mondat nincs meg a variánsban, de a *III Articulus* megvan, csak rövidebben. A kiadásban viszont hiányzik az utaló mondat, s a következő articulusnak megfelelő szövegrész is.

321.9 A kiadásban itt utalás áll: „1. Joan. 4." (p. V, 62) A következő articulus elején ismétlődik.

323.3 *XI Rész. A világi életnek külömb féle rendeiröl* — Chap. XI. „Des diuers estats de la vie seculiere." Ezt a fejezetet Mikes *XI Articulus*-sal jelzi; a táblában helyesen: *11 Rész.* Ez oszlik öt articulusra. Vö. a 1102. sz. szövegjegyz.

323.12 *I Articulus. A fö renden lévökröl, és azokrol, akik igazgatnak.* — „De la condition des grands, et de ceux qui gouuernent les autres." (p. V, 63) Egész traktátussá növesztett fejtegetéseit bibliai forrásokra és terjedelmes Ágoston-idézetekre alapozza a szerző. A királyoknak és fejedelmeknek ajánlott „keresztyéni tudományokat" négy pontba foglalja: 1) ne légy kevély és felfuvalkodott, inkább alázd meg magadat; 2) *azok akiknek parantsolsz, nem te éretted teremtettek, hanem te, ö érettek.* „Sçachez que ceux ausquels vous commandez, ne sont pas faits pour vous: mais vous pour eux." 3) Istentől vetted hatalmadat, számadással tartozol neki; 4) *kemény itélettel lesznek azokhoz. a kik igazgatnak. és hogy a hatalmasok hatalmasab büntetést fognak szenvedni.*

Gobinet könyve 1655-ben jelent meg, a XIV. Lajos kiskorúsága (1643—1651) utáni években, a nagykorúsított abszolút uralkodó (Monarque de droit divin, seul) hatalomátvételének időszakában. A hatalmasokról szóló gondolatok nagyon is időszerűek voltak a Fronde utáni években.

A szerző merészen bíráló szemszögből tekint a hatalmasok „igazgatására". *Izrael királyának jéroboámnak historiájára* emlékezteti azokat, akik hatalmukkal visszaélnek; *a szent irás. olyan irtozva szól annak anyomorultnak példájárol.* Az alattvalókat bölcsességgel, jósággal és igazsággal („Sagesse,

Bonté, Iustice") kell kormányozni, mert – szögezi le szokatlan élességgel – *a hatalom, bölcseség nélkül, oktalan állathoz valo. jóság nélkül, kegyetlenség. és igaság nélkül. tolvajság.* „L'authorité exercée sans la sagesse est vne brutalité; sans la bonté c'est vne tyrannie; et sans la iustice c'est vn brigandage." (p. V, 68) Az alattvalók pártján áll: *örömest halgasad. az el nyomottak panaszit, . . . az igen nagy rosz anagy urakná!., hogy a szegények nehezen mehetnek elejekben., hogy panaszokot néki meg mondhasák.* Az udvaroncok siserahadára célozva tanácsolja: *üzd el magadtol a hizelkedöket,* „Chassez loin de vous les flatteurs, et estimez que ce sont vos plus grands ennemis, . . ." Intő példa *a Juda királyának Joásnak nyomorult példája. a ki . . . nyomorultul el vetemedék . . . az udvariak hizelkedések miat.* A „nagy uraknak" is hallgatni kell a jó szóra: *utállyad a hizelkedöket, és szeresed azokot. kik az igazságot néked meg mondgyák, mutasad jó kedvedet azokhoz a kik téged meg intenek.*

Rámutat a feudális főurak és jobbágyaik alapvető helyzetére is: *Oltalmazad magadot a fösvénységtöl., és a pénz telhetetlenségétöl, ez a fö renden lévöknek mirigye, . . . suhajtozik a nép, a nagy renden lévöknek. igasságtalan. és kegyetlenségek alat, . . .* „Gardez vous de l'auarice & de ce desir insatiable d'argent, qui est la peste des Grands, & de ceux qui gouuernent, & qui leur fait commettre vne infinité de crimes. Car de la viennent les iniustices, les violences, les oppressions des innocens, les exactions iniques, & mille autres desordres, qui font gemir les peuples sous l'iniustice & la tyrannie des Grands, que Dieu deteste tant par ses Prophetes." (p. V, 70) A Bölcsesség könyvéből *rettentö intéseket* citál a nagy uraknak, majd egy összefüggő ágostoni részletben leírja *a nagy renden lévöknek köteleségit.*

Ezeket a gondolatokat azért emeltük ki, mivel a *Leveleskönyv*ben is találkozunk hasonlókkal (vö. a 32, 39, 43, 51, 69, 85. lev. és jegyz. 1720 – 1727) a fejedelmek kötelességeiről, ld. itt Rákócziról is. A rodostói filozófus kéziratában így ír erről a korjellemző témáról:

„A fejedelem földi Isten, az Ég közönséges háza, az értelmek és elmék vezére, forgassák az Eget nem magok, hanem népek hasznára. A fejedelem Nap, a vezérek csillagok, világosságot a Naptól vesznek, hogy azt viszont megtérítsék és visszaadják. A fejedelem hajósmester: az ország hajó, az vezérek kormányosok. Azt kívánom, minden fejedelem Alphonsus legyen, kinek címere fiait vérével éltető pelikán volt, föliben írva: Törvényért és az Népért. Amely nap királlyá lettél, magadnak meghalván, másoknak élni kezdtél." (Rákóczi Emlékkönyv II, i. m. 10.)

„Egy hit, egy törvény, egy királya a természetnek vezérlete szerint is. Dícsértessék a democratia és aristocratia, de az monarchia tulajdonsága szerént feljebbhaladja, övé a nyereség. . . . Azért egy fejedelme, egy feje légyen minden birodalomnak, ha két feje vagyon, rettentő váz; ha feje három, cerberus; ha pedig hét feje vagyon, hidra. Hát mikor a fejedelmek atyafiasok s barátosok? Julius császár és Pompejus olyanok voltak, de az irígység egyben vesztvén őket, ellenségévé tette egymásnak. Romulus és Remus egy anyának méhében elfértek, egy országban el nem fértek. Nem jó egy háznál sok gazda, egy seregben sok hadnagy, egy hajóban több kormányos, egy kalastromban sok gvárdián; sok agár között a nyúl, sok bába között elvész a gyermek." (I. m. II, 13.)

„Boldog fejedelem alattvalóinak atyja: annyi fia, mennyi jobbágya,

minden őrizö és fegyver nélkül bátran alhatik ölökben; mint fiainak, úgy parancsol, mint fiai, úgy szolgálnak. Ha meghal, mi hallatik? Az mely kegyes, dícséretes fejedelem vala ez! Mint atyánk, úgy parancsolt. Mint atyánk, úgy halt meg; békével nyugodjék, fiai könnyhullatásában csendesen temettetik. Megholt és béfödik koporsójával. Nem holt meg, mert az hívei kedves emlékezetében él örökké, azt írván koporsójára: Ez jámbor fejedelem csak abban vétett, hogy meghólt." (I. m. II, 13.)

326.14 *S. Aug. lib 5. de civit. Dei cap 24.* — Ágoston egyik főműve a 410—30-as évekből: De civitate Dei. Ld. alább is a szövegben.

327.19 *Ezech. 32.* — A kiadásban fölötte még egy utalás idézettel: „Isaiae 3" (p. V, 70)

328.22 *senki személyét nem válogattya,* — Vö. a lapalji szövegkritikai jegyz. Káldinál: „válogattya"; a variánsban: *senkinek személlyének nem kedvez.* Mikes az egész passzust Káldi alapján írta le. A kiadásban és a variánsban utalás is: *sap. 6.* A variáns fogalmazása eltérő. Hasonlóképpen különbözik a korábbi és a későbbi fogalmazásban a terjedelmes ágostoni részlet fordítása is.

330.22 *A Birák. és a Magistratusok hivatallyirol.* — „Des Charges de Iustice et de Magistrature." *azon légy hogy ebben a hivatalban tudos lehess., és igen alkalmatos,* . . . — Tanulással elért tudás és meggondolt okos cselekvés: ez a szerző ideálja minden munkaterületen.

331.5 *2 paral. 19.* — A kéziratban pontatlanul: *2 paral. 1.*

331.23 A bírói foglalkozás erkölcsi háttere: *Az ajándék. soha meg ne rontson tégedet a melyet ugy kel egy jó bironak el kerülni valamint a mirigyet.* „Ne vous laissez iamais corrompre, ny par les presens qu'vn bon Iuge doit fuir comme la peste . . ." Társadalmi vonatkozások: *a gazdagokot szabadoson botsáttyák magokhoz. kedvezésel halgattyák öket, a dolgokot tsak hamar el végezik. és mindenben kedveket keresik,* — Ezzel szemben *a közép rendüek, és a szegények, feléjek sem mehetnek., kemény szókót vesznek., az ö dolgokot el halogattyák.* „5. Gardez-vous de l'acceptation des personnes, c'est vn mal qui se glisse facilement dans l'esprit des Iuges & des Magistrats, & qui leur fait faire beaucoup d'injustices. Ils donnent libre accés aux riches, ils les écoutent fauorablement, expedient leurs affaires, les fauorisent en tout: mais les pauures, & et les mediocres ne peuuent trouuer d'entrée chez eux; ils en sont rebutez, leurs affaires negligées, & tirées en des longueurs extrémes qui les ruinent souuent, ou les incommodent notablement." A bíró álljon ellen „minden tehetségével" az igazságtalanságoknak *a melyeket . . . a gonoszok követik, föképpen a nagy renden lévök.* „6. Soyez ferme à resister au mal, aux injustices, aux violences, que vous voyez exercer par les méchans, & sur tout par les Grands . . ." *ne hogy meg ijedvén valamely nagy renden lévönek szine elöt. köteleségedet el ne mulasad.* Társadalmi rokonszenve itt is megnyilvánul: *Légy gyámola a szegényeknek, özvegyeknek, árváknak, és mind azoknak. a kik igaságtalanságot szenvednek,* . . . „Soyez le protecteur des pauures, des vefues, des orphelins, et de tous ceux qui souffrent injustice . . ." (p. V, 68; a kiadásban rossz a lapszámozás, 70 után újra 60-nal számoz).

332.8 Itt a kiadásban utalás van: „Ierem. 5."

333.34 *Exod. 18* — Mindkét kéziratban pontatlanul: *Exod. 8*

334.4 *Az udvari eletröl.* — „De la Vie de la Cour." A tömör artikulus mondanivalójának lényege: az udvari élet bírálata, ill. erkölcsi tanácsok összegezése. A nemesekkel szembeni polgári kritika jut kifejezésre az erkölcsbíráló elítélő hangjában. A variánsban ez az artikulus kb. még egyszer ilyen terjedelmű, a 4. ponttól bővül ki.

Az udvari életben minden rossz megtalálható, amit a szerző eddig felhozott a gazdagokkal és a nemesekkel szemben: *az olyan élet, a melyben tellyeségel uralkodik a kevélység, a nagyra vágyás. a hivalkodás. a heverés. a tzifrálkodás. a mértekletlenség, a mód nélkül valo gyönyörüségeknek szeretete, a világi jóknak telhetetlensége,* — kétszínű udvaroncok, irigyek, álnokok, hamis barátok gyülekezete, *ki ki tsak a maga hasznárol, és szerentséjiröl gondolkodik.* Képmutatás, csalárdság, bosszúállás, emberileg lealacsonyító jelenségek, *méltatlan maga meg alázások.* „Cette vie est toute pleine de dangers & de precipies qu'il est tres-mal-aisé d'éuiter à ceux qui y sont engagez. Les vertus communes s'y corrompent facilement, les plus solides y sont fort ébranlées, & il est tres-difficile de ne s'y perdre pas. C'est vne vie en laquelle on voit regner absolument l'orgueil, l'ambition, la vanité, l'oisiueté, le luxe, l'intemperance, l'amour desordonné des plaisirs, la conuoitise insatiable des biens du monde. S'il y a de la Religion, elle n'y est qu'en mines & en hypocrisie; chacun en fait paroître autant qu'il en a besoin, pour paruenir à ses fins. La solide Vertu y est méprisée, mocquée, & souuent persecutée. Vn desir insatiable de s'agrandir y occupe tous les esprits: chacun ne pense qu'à ses interests, & à sa fortune. De là les flatteries enuers les Grands, les lâches complaisances enuers tout le monde, les soûmissions indignes, les fausses amitiez, les dissimulations qui font faire bon visage à ceux qu'on hait mortellement dans le coeur. De là les enuies, les fourbes, les tromperies, les intrigues malicieuses, les moyens iniques pour supplanter les autres, & pour s'agrandir à leurs dépens. De là les inimitiez irreconciliables, les vengeances, & beaucoup d'accidens funestes." (p. V, 71) Mikes oly szakértelemmel és jellemző stilizálással fordította le ezt az éleslátású, társadalombírálattá mélyült részletet, mint akinek olvasmányélménye mellett bő emberi tapasztalata volt ahhoz, hogy ossza a francia szerző kritikus véleményét az udvari életről. (A levélíró Mikes is jó társadalombíráló.)

A rodostói bujdosók udvarában nem Mikes volt az egyetlen, aki elgondolkodott a nemesi udvari élet sorskérdéseiről. Kiss István filozofikus munkájában általános érvényű megfogalmazásban állítja elénk az udvari embert. Kézirata kezdő soraiban írja: „Valaki kőzjót keres vagy szerez, magános nyereségre vagy jóra ne is nézzen, se ne tekéntsen. A Magános vagy rész szerént való jónak kereseti, az kőzjónak romlási. A ki csak magát vagy magáét keresi, a kőzjót elveszti." Ez a platóni gondolat vezeti be a rodostói Magyar Phylosophya első részét. S a szerző mintegy konkretizálja az általános elv rögzítése után saját „udvari" helyzetét: „ha elvész hazád, elveszett hajód, nyomorult reménység, ha deszkán ragadsz". A bujdosó kuruc filozófus ezt követőleg meglehetősen sötét színekkel ecseteli az udvari ember életét, korlátozott lehetőségeit.

„Az udvari ember eladta szabadságát; másé, nem magáé. Fényes rabság az udvari dicsőség. Ó mennyi főrend kívánkozik az udvarba! Udvarba kéredzenek; alig fogadják be őket. Aranyszájú Szt. János az udvari tiszteket

(tisztségeket) köteleknek nevezi, mégis mely igen kívánják! Az udvari ember maga ítéleti szerint legszerencsésebb, hogy így leköttetett. Szerencsétlen szerencse! Az igazán szerencsés az, aki szabad akaratját követheti, mástól senkitől nem függ, meg nem gátoltatik, nem kényszeríttetik. Ha császárnak barátja, vajjon senki nem kényszeríti-e? Boldog vagy? Állj elő udvari ember s mondd meg nekünk: azóta többet s jobban aludtál-e, mint azelőtt, amikor a császár szolgája nem voltál? ... Az udvari ember hogyan lehet a magáé? Reggel mindjárt a külső házban megállapodik, órákat tölt hivatala szerint, egyszóval egészen a fejedelem parancsolatától függ: ha csengetnek, felugrik, megijed, mintha menykő esett volna mellette, mindent széllyel hány, elvét, az ajtóban terem, mit mond vagy parancsol valaki; ideje magának semmi sincsen, semmi tulajdon helye; más asztalától él; valamikor fejedelmét látja, meghalványodik, megpirul, tétova futos, mindenkor fél: mennyi térdet hajt, süveget vét, mindent a fejedelemnek, mindent másnak, magának semmit. Aristoteles ebédlik, mikor Sándor akarja: Diogenes, mikor Diogenes akarja. Diogenes mondta, mikor meghallotta, hogy Aristoteles udvarba állott: Az udvari élet tyúkketrec. Az udvariak kalitkába vannak zárva; valaki szabadságát szereti, az udvart kerülje." (Rákóczi-Emlékkönyv II, i. m. 13—14.)

„Vagyon néműnemű igazság az hamis politicusokban vagy udvariakban is, de homályos orcájoknak, beszédeknek különböző a fedele. Gomorrhai—Sodomai alma: kívül megérettnek látszik, belől tüzes hamu, ha szorítják, porrá lesz. Írott kép: festékkel jelenti a valóságnak hamis ábrázatját. Tükör: szeme előtt mutogatja a tettetett igazságnak ábrázatját. Árnyék: igazság képét hazudja. A valóságos igazság nem homályos, nem fedezett, nem palástolt; megcsalhat, nem tulajdonsága miatt, hanem aki rosszul látja vagy hallja. Úgy áll mint a föld a merő igazság, mégis azt véled, hogy mozog, ha fejedet álnokság szédíti. A világos igazság olyan mint a nap: mégsem látod, ha elmédet az oktalanság megvakítja".

„Nem illik udvari emberhez szivét-elméjét mindenek előtt tárva-nyitva tartani. Igyekezeted rejtekben, titokban légyen, hogy az ellenség fel ne fordíthassa. Kívánságidot tettesd, ha nagy dologon igyekezel; az miket láttál, mintha nem láttad volna, az miket hallottál, mintha nem hallottad volna. Veled ellenkező félnek reménysége gyakran megcsalatik, ha eszében vészi, hogy az, miket ő forral, nálad tudva vannak. Ugyanis ha titoknak véli, arra nem fakad, hogy álnoksággal vagy visszás igyekezetivel megcsaljon. Szükséges az udvari embernek tanácsit titokban tartani, sőt ha lehet, cselekedetit is; valamit leginkább cselekszik, legkevésbbé cselekedje. Gyakran véghez mégyen képmutatással az, mi fegyverrel véghez nem mehet és különböző úton végét érhetni a dolognak, kit nem lehetne nyilván véghez vinni." (I. m. II, 14.)

A politikusok nagy része „álnokság kovácsi, csalárdság mesteri, tettetni jók, képmutatni elmések, históriákban vagy példákban csalárd hiúzok, mesékben mindenütt százszemű Argusok, hármas lelkű Anteusok, hétfejű hidrák, háromszívű Perionok, róka- s oroszlánbőrbe öltözött Machiavellusok, titkon mást suttogó, nyilván mást kiáltó rettentő vázok: kit nem csalnak meg? Madarász annyi tőrt s horgot, vadász annyi hálót nem vetett. Ha valamikor, mostani időben bizonyodik Petrarca mondása: Az csalárd-

ságok mestereit újjal mutogatják; aki legjobban tud csalni, az okosabb. Mondván Lysanderrel: valahol az oroszlán bőre nem használ, rókabőrt húzzál. Tiberiushoz hasonlók, ki minden indulatit, szándékit eltitkolta: az mit kívánt, nem mondotta, beszédével akaratja ellenkezett. Az mire vágyott, gyalázta; az kit utált, ölelte, ok nélkül megharagudt, harag nélkül felindult; úgy sanyargatta barátit, mint ellenségeit, azt akarván, hogy az fejedelem természetit senki ne ismérje. De mit nyert véle? Tiberiusnak senki nem hitt, igaz barátja senki nem volt; mindenek gyűlölségében elepedt szegény udvari hős." (I. m. II, 15.)

„Az udvari életnek vagy politikának gyakorlás az élete. Az udvari élet gyakorlás nélkül ég nap nélkül, fa ág nélkül, test lélek nélkül. Gyakorlás minden." Ez pedig megtanítja az udvari embert arra, hogy „az örvendezők között víg, a sírók között szomorú, bölcsek között tudós legyen, az megértők között tartsa magát, tudatlanok között titkolja el tudományát. Mindeneket magához édesítsen, legkisebbeket is, kiket jóakarattal, kiket emberséggel, kiket becsületes köszöntéssel, kiket szolgálatjának ajánlatával, kiket orcája vidámságával, kiket ajándékkal igyekezzék meggyőzni s magáévá tenni. Mindenek kedvét, humorát ismerje, elméjét kitanulja. Ha ifjakkal vagyon, adjon valamit az időnek, engedjen valamit az ifjúságnak; ha vénekkel, idejüket böcsülje. Ha idegenekkel, tartózkodva, ha földiekkel, bátrabban nyájaskodjék." (Rákóczi-Emlékkönyv II, 16—17. A részleteket a kézirattal történt összevetés alapján idéztük.)

335.29 *a jó könyvek olvasásával.* — fr. „par la lecture des bons liures;" (p. V, 73) Ez gyakori jótanács az ifjak részére.

336.1 *A hadi rendről.* — „De la Profession des Armes." (p. V, 74) Erkölcsi jellemzésének fő vonásai: vallástalanság (sőt: „l'atheisme"), káromkodás, tisztátalanság, párbaj, húzásvonás, lopás, erőszak.

336.30 *S. Aug. serm. 19. de verbis Domini — S. Aug. epist 205 ad bonifacium* — Mindkét műre utalt már.

337.1 *Ne tarttsad abban a nemesi vért, . . . hogy . . . mindenel meg verekedgyél, . . .* „3. Ne mettez point la generosité & le courage à faire le vaillant, à ne souffrir rien de personne, à vous battre à toute rencontre: Mais à seruir fidelement & courageusement vôtre Prince & vôtre Patrie dans les occasions." (p. V, 76) Mikes ide olvasztotta be folytatólag a 4. pontot. „4. Munissez-vous contre la tyrannie des duels par vne ferme resolution de ne vous battre iamais en duel . . .": *ted fel magadban., hogy soha senkivel duellumban meg nem verekedel,* — A szerző előbb is elítélte a párbajozást; az ember ellen elkövethető nagy bűnnek tartja, *a duellum szintén olyan nagy vétek, valamint agyilkoság,* „C'est vn crime aussi grand que l'homicide est grand et enorme." (p. V, 78) Ez előtt egy terjedelmes bekezdés van még a kiadásban; a variánsban lefordította. — A párbajt Richelieu tiltotta meg 1626-ban.

337.25 *Abel vére. kainellen.* — A kiadásban és variánsban utalás is: *Genes 4.* — A szövegben a variánshoz képest rövidített. A bekezdés végén még egy utalás: „Iob 24." (p. V, 79)

337.31 *kerüld el . . . a versengelést.* — A „versengelés" szót eddig csak itt találtuk Mikesnél. Vö. a variáns fogalmazását is. „Euitez les causes des duels, comme les querelles, et les inimitiez." (p. V, 81) Az előző szövegrész a variánshoz képest rövidebb.

338.16 *Légy örömest segittségel a nyomorultakhoz, . . .* — Az ide tartozó utalás: „Prov. 24." (p. V, 82)

339.1 *V Articulus — A világi életnek. meg más rendeiröl.* — Article V. „Des autres Conditions de la Vie seculiere." A variánsból hiányzik. — A bemutatott típusok: prókátorok és notáriusok, orvosdoktorok, kereskedők és mesteremberek. A prókátorok és a kereskedők munkájával kapcsolatos (csalárdság, álnokság, ravaszság, fösvénység, hamisság stb. elkerülése) figyelmeztetések mellett új vonás: *az orvos doktorok,* akik *gyakorta abban is vétenek hogy a természetnek igen sokat tulajdonittanak. és az Istennek igen keveset.* „Trop libres à attribuer beaucoup à la nature, & peu à Dieu, qui est autheur de la nature; & autres choses semblables." (p. V, 85) Célzás a XVII. században erősödő természettudományi érdeklődés nyomán kibontakozó természetfilozófia hatására.

339.12 A nyomtatásban itt utalás van latin idézettel: „S. Bern. lib. de Consideratione cap. 10." (p. V, 84)

340.12 *XII Rész — A hazaság rendéröl.* — A három articulusra tagolt terjedelmes fejezetben bibliai-erkölcsi szempontok dominálnak. A pedagógiai követelmények, már ismert gondolatok, a gyermekek nevelésével kapcsolatosan merülnek föl. A kiadásból az egész rész hiányzik.

342.7 *a gyanoság.* — féltékenység.

342.29 *Hogy mitsoda készületel kel lenni a házaság rendéhez* — Fontos a józan előkészület; nagy fogyatkozás van a választásban *nem üsmérvén. se elméjit, se szokását. se természetit. a személynek. a kivel holtig kel lakni. és egyebet nem tekintenek tsak a hasznot. . . .* Ellenben: *Egy okos, és értelmes aszony. az Isten ajándéka.*

347.20 *olvasad a Tobiás historiáját. abban meg látod példáját a szent házaságnak.* — Tóbiás könyve írja le az ifjú Tóbiás regényes történetbe illő házasságát Sárával; az asszonyt előbb említette: *emlékezél meg a sára hét férjeinek rettentö példájokrol, a kiket az ördög meg ölé lakadalmok napján.*

348.12 *S. Bern. Serm 2. de nuptiis* — A műre már hivatkozott (Sermones). Az utalás és idézet nincs meg a variánsban.

350.12 *XIII Rész — A Nötelenségnek rendéröl* — Olyan világiaknak szóló intelmek, akik nem akarnak megházasodni. Ez a fejezet nincs meg sem a kiadásban (1664), sem a variánsban. De megvan az 1677-i kiadásban „De l'Etat du Celibat".

352.19 *S. Fulg. lib de virginitate* — A kézirat elején említett Szent Fulgentius könyve, ld. 738. l. jegyz.

354.12 *XIV. Rész — Igen hasznos intések, melyek az olyan Ifiakot tekéntik. a kik a világban kezdenek lépni.* — A variánsban az előbbi eltérés következtében ez a fejezet a *Tizen harmadik Resz* — A kiadásban pedig: Chap. XII. „Advis tres-importans povr les Ievnes-gens qvi commencent à entrer dans le monde." A fejezet tizenegy intést tartalmaz. A variánsban *intés* helyett *oktatás* („advis") áll.

355.21 *az uj társaságok a melyeket gyakorollyák.* — amelyeket látogatnak, fr. „Les nouuelles compagnies qu'ils frequentent, où ils prennent bien-tost l'esprit du monde, la vanité, la superbe, l'amour des plaisirs, les maximes du monde, l'imitation des méchans, & la corruption entiere des moeurs." (p. V, 88)

356.3 *Szent Agoston — lib 2. conf. c 3.* — Ez az utolsó idézet a gyakran említett Confessionesból, vö. a 735. l. jegyz.

358.13 *III Intés. — Hogy szorgalmatossággal el kel kerülni a rosz társaságot,* — Erről írta a harmadik könyv 6. részét. *A legg elsö tör,* Var. *leg elsö lesse az ördögnek,* előbb *keleptze* is volt már. „C'est le premier piege qui le Diable dresse . . ." (p. V, 93)

359.5 A kiadásban itt is van utalás: „Paral. 24." (p. V, 94)

359.17 *IV Intés — Hogy valamely hasznos foglalatoságra kel magát adni, a heverés el kerülésiért a mely veszedelmes* — Itt a harmadik könyv 7. részében leírt gondolatokra utal.

360.3 A tanulás és fölkészülés nem független az élet által megszabott feladatoktól: *jó idején foglallyad magadot valamely rendes munkában., és leg elöbször a mely hasznodra legyen., hogy alkalmatos, és tudos légy a hivatalban. a melyre adod magadot,* . . . Gobinet és Mikes nem a jezsuita oktatási rendszer alapján állnak; a reáliák, a hasznos ismeretek tanulását szorgalmazzák: *foglallyad magadot. a szent, és a világi historiákban. a geographiában., a nyelvek tanulásában., és más illyen tisztességes. hasznos. és kedves tanulásokban,* . . . „Ajoûtez y les études propres à perfectionner l'esprit, comme l'étude de l'Histoire, tant sainte que prophane, le Chronologie, la Geographie, les belles Langues, les bons Autheurs, & autres semblables études qui sont tout ensemble, honnestes, vtiles, & agreables. Si vous voulez trauailler, vous ne trouuerez que trop de moyens de bien employer vostre temps: & outre l'vtilité de vostre trauail, vous y receurez des plaisirs tres-purs, & des satisfactions d'esprit, ausquelles tous les plaisirs du monde ne sont pas comparables." (p. V, 97) Vö. a témáról a *Leveleskönyv*ben a 62. lev. jegyz.

360.15 *V Intés — Hogy az ifiak. rend szerent valo veszedelminek. ezen három okait el kel kerülni, A bort, a játékot, és a tisztátalanságot,* — A rövidre fogott intelmek a harmadik könyv 8. és 9., ill. a negyedik könyv 19. részének gondolatait summázzák.

362.1 *a ki változo, olyan mint a madár aki el hagya fészkit,* . . . *ide s'tová repülvén sohult meg nem állapodik.* — A bibliai hasonlatot (Prov. 27, 8) szemléletesebbé téve jellemzi a szerző a foglalkozásában el nem mélyedő, „hivatalát" cserélgető, munkájában állhatatlan ifjút. A *VI Intés* és a *VII Intés* az ötödik könyvben kifejtettekre, az élet rendének megválasztásáról mondottakra vonatkozik.

364.20 *az ispotályokot* — a kórházakat („les Hospitaux")

364.26 *a hagyot dolgok* — a rendelt dolgok („les choses commandees")

365.17 *Igen hoszas volnék, hogy ha minden féle szines áitatoságot elödben adnék.,* — fr. „Ie serois trop long à vous déduire toutes les sortes de fausses pietez." (p. V, 106) *a mely kevély. és maga nagyzó,* — „vne vertu superbe et arrogante, qui méprise les autres . . ." Var. *kevély. és magahit.* Ez az intés a legterjedelmesebb s a legérdekesebb témájú: a különc álszentekről és képmutatókról szól. Az „állandó és a valóságos jó erkölcs" nevében bírál világiakat és egyháziakat a „tsalando és szines áitatoságért". Az álszenteskedő korjelenség; emlékezetes típusát Molière örökítette meg (Tartuffe).

366.32 *S. aug serm. 20. de verb. apostoli* — Már többször hivatkozott rá. Alatta még két utalás latin idézettel: „Iob. 15." és „Rom. 1." (p. V, 121), a következő idézethez beírtuk a kiadás utalását: „1. Tim." (p. V, 122)

367.4 *azok az eszközök pedig, . . .* — fr. „Ces machines sont l'impieté, l'heresie, & le libertinage. L'impieté des méchans: l'heresie des Nouateurs en mariere de Religion: & le libertinage de quelques mauuais Catholiques" (p. V, 121) Vö. ehhez a 2. könyvben a rossz könyvekre vonatkozó jegyz.

368.1 *S. Cypr. lib de unitate. Ecclesiae* — Cyprianus a De unitate ecclesiae c. művében örökítette meg a pápával folytatott vitája után elveit, egyházügyi elgondolásait.

368.17 *S. Aug. lib de utilitate credendi circa finem.* — Ágoston 391-ből való műve.

370.11 *XV Rész* — Variáns: *Tizen negyedik Rész* Chap. XIII. „Des Maximes Chretiennes." A fejezetben 13 egység („Maxime") *Tudomány* van; a variánsban ugyanannyi *intés.*

370.18 E sorokhoz utalás a kiadásban: „Heb. 11." (p. V, 127) latin idézettel.

370.30 *matth. 16.* — Előtte és utána is van még utalás: „Matth. 11." és „Matth. 7." (p. V, 128) mindegyik latin idézettel.

372.18 *hát té fiam gondolkodolé erröl, kerülödé ezt . . .* — Figyelemfölkeltő stílusfordulat a moralizáló meditációs próza élénkítésére. A két utolsó mondat nincs meg az 1664-i kiadásban.

375.8 *S. Hier. epist. ad celantiam* — Hieronimus eme epistolájára már többször utalt. — A margón *S. Hier.* fölött még két utalás latin idézettel: „Math. 17." és „Math. 23." (p. V, 134)

375.13 Ehhez utalás a kiadásban: „Psal. 143." (p. V, 135) latin idézettel; a variánsban megvan.

376.3 *S. Bern. serm. 3. de nativ.* — Sz. Bernát Sermóira is gyakran hivatkozott, De nativitate.

376.10 *Igen is kedves fiam. valami evilágban vagyon a tsak hejában valoság.* — „Ovy, cher Theotime, car tout ce qui est en ce monde n'est que vanité. Il n'y a rien de solide que Dieu, & en Dieu. Vanité des vanitez, dit le Sage, et toutes choses sont vanitez. Tout ce qui est icy n'est rien, tout cela passe comme l'ombre & la fumée." (p. V, 136) „Vanitas vanitatum et omnia vanitas." (Eccles. 1) — Kedvelt szólam Mikes *Leveleskönyv*ében s a fordításokban is.

376.25 *S. Aug. tract. 1 in ep. 2. S. joan.* — Ágoston e munkáját is idézte néhányszor, vö. 760. l. jegyz.

377.1 *Utolso Rész. A végig valo meg maradásrol.* — Chapitre dernier. „De la Perseuerance." (p. V, 138)

377.30 *gyakorta ugy történik az emberekel. valamint láttyuk a fákban, a melyek szép virágokot hoznak tavaszal, de öszel gyümölcs nintsen rajtok.* — Természeti hasonlat erkölcsi célzattal. „Et qu'il arriue assez souuent aux hommes comme aux arbres, qui portent de belles fleurs au printemps; & point de fruicts en l'Automne." (p. V, 139)

378.10 *De ez iránt a Salamon példája irtoztató* — „Mais celuy de Salomon est effroyable en cette matiere." (p. V, 140) Bölcs Salamon is elbukott: *ez a tsudálatos ember nyomorultul meg esik.* Az asszonyok vitték a bajba: *az aszszonyok szeretetire adván szivét,* („laissant gagner son coeur à l'amour des femmes,"). *tsak kevés idö alat el veszti minden bölcseségit, . . . és annyi*

féle Isteneket imáda, valahány féle bálványozo feleségi valának. Tanulság: *légy álhatatos* a jó erkölcsben; *oh! mely nagy vagy te. emberi nyomoruság! oh! gyarloság. oh! emberi álhatatlanság . . . Jaj . . .* Érzelmi hatáskeltés propagandisztikus barokk szólammal a végéhez közeledő előadásban. „O misere humaine que tu es grande? ô foiblesse, ô inconstance des hommes! Qui est-ce qui ne doit trembler apres cét exemple terrible? Si les plus hautes vertus font de si grandes chûtes, qu'est ce que ne doiuent craindre les vertus communes & mediocres? Malheur, malheur derechef, à ceux qui ont perdu la perseuerance, & qui ont quitté le chemin de la Vertu pour suiure celuy du vice? (p. V, 142) Salamon és az asszonyok: a téma színes dokumentációját találhatjuk a festészetben, Pigler, I, 159—68.

378.11 *2 Reg. 12.* — Alatta még két utalás: „Prov. 4. v. 3." és „Sap. 7. v. 7. et 8. v. 19." (p. V, 140)

378.27 Itt is van két utalás latin idézettel: „3. Reg. 4." és „Eccles. 12." (p. V, 141) Alább a margón: *1 Cor. 10.* — mindkét kéziratban tévesen: *2. Cor. 20.*

379.26 *Concil. Triden. sess 6 C. 33.* — Előbb többször utalt rá, 766. l. jegyz.

381.12 *S. Aug. lib 2. de bono perseverantiae. cap 29* — Ágoston polemikus könyve, De dono perseverantiae (391-ből). A variánsban nincs utalás.

381.12 *Concil. Arausic. 2. C. 10.* — A második Arauscianumi Concilium, másképpen Orangei (II.) tartományi zsinat 529-ben; a semipelagianus eretnekség elítélése ügyében hívták össze.

381.18 *Végtire kedves olvasom., emlékezél meg arol. hogy az élet el mulik. a halál jö, és az örökké valoság közelget, az élet olyan mint egy szem pillantás. és . . .* A könyv végén a keresztény-sztoikus gondolatok imádságos prózába oldódnak. — „Apres tout, mon cher Lecteur, souuenez-vous que la vie passe, la mort auance, l'eternité approche. La vie n'est qu'vn moment, & de ce moment dépend l'eternité. O Moment! O Eternité! Employons au moins ce moment . . . Et que faisant vostre sainte volonté en toutes choses, nous vous aymions perseueramment en cette vie, pour vous aymer, adorer, & benir a iamais dans le Ciel, où vous viuez & et regnez dans les siecles des siecles. Ainsi soit il." (p. V, 146) Vő. a variáns befejező részét is. Az *Amen* és *Vége* után a variánsban még van pár sor, a munka befejezésével kapcsolatos fohászszerű hálaadás.

RÉSUMÉ

Az Ifjak Kalauza . . . Instruction de la jeunesse . . . a paru sous la forme du quatrième volume des oeuvres complètes de Kelemen Mikes, publiées sous les auspices du département du XVIIIe siècle de l'Institut d'Études Littéraires de l'Académie des Sciences de Hongrie. Ce volume contient le texte littéral inédit de la traduction d'après l'ordre chronologique des manuscrits de 1751 et le texte de la variante. Le texte établi par la méthode critique est accompagné de notes minutieuses en bas de page, signalant les ratures, les corrections, les surcharges, les retouches des phrases etc. L'appareil explicatif qui suit le texte contient une introduction aux notes de ce volume donnant des éclaircissements nécessaires sur l'état des manuscrits, sur la méthode suivie dans cette édition critique, sur la source française de ce remaniement et infin sur les recherches concernant les travaux de K. Mikes.

Dans ce IVe volume on a publié la traduction définitive: *Az Ifjak Kalauza a Keresztyéni Áitatoságban. 1751.*

Et la variante de cette traduction: *Az Iffiaknak Kalauzza az Isten Uttyában. 1724/1744.*

On a démontré la source du manuscrit: Charles Gobinet (1613—1690) *Instruction de la jeunesse en la piété chrétienne*, tirée de l'Ecriture Sainte et des Saints Pères . . . Paris 1655 in-12° (première édition), pièces limin. 705 p. et pl. gravées. Puis les nouvelles éditions: 1664, troisième édition; 1667, quatrième éd. etc. „Très-exactement revûë, corrigée et augmentée par l'Autheur".

Pour réaliser la publication les manuscrits inédits de K. Mikes, le rédacteur a poursuivit des recherches dans les bibliothèques en France, jouissant d'une bourse et de l'appui du C.N.R.S. et de l'Institut d'Études Littéraires de l'Académie Hongroise. On prie les représentants de ces deux institutions, les collègues français de trouver ici l'expression de profonds remerciements. L'édition des oeuvres complètes de K. Mikes paraît sous les auspices de la Maison d'Édition de l'Académie des Sciences de Hongrie.

Mikes avait choisi les ouvrages qu'il désirait traduire parmi ses lectures préférées, et une bonne partie d'entre eux provenait de la bibliothèque de Rákóczi à Rodosto. Son premier essai datant de 1724 est „*Az Iffiaknak Kalauzza az Isten Uttyában*", traduction d'une oeuvre de Ch. Gobinet, Instruction de la jeunesse . . . La transposition en hongrois de ce texte écrit dans le style des dissertations baroques, fut une épreuve de force redoutable pour le jeune Mikes, et en 1744, tandis qu'il travaille à d'autres ouvrages, on le voit reprendre son manuscrit, le corriger, en améliorer le style. Il semble que Mikes n'ait pas été satisfait de ce texte rapiécé et quelques années plus tard, en 1751, il le retraduit et le remet au point cette fois sous le titre de „*Az Ifjak Kalauza a Keresztyéni Áitatoságban . . .*"

Ce fait montre que Mikes était un traducteur exigeant: il polissait infatigablement son texte, aux prises avec la discipline toute française du style et les gallicismes, il s'appliquait à régulariser le cours de ses phrases, s'efforçant d'écrire avec le plus de simplicité et de naturel possible. Les corrections qu'on trouve dans ses manuscrits, les passages raturés, ceux qu'il rajoute, les modifications qu'il apporte à son texte, des plus simples aux plus compliquées, sont fort instructives non seulement du point de vue de l'orthographe, de la grammaire et du style, mais aussi de la technique de la traduction. Les moyens minutieux auxquels il a recours dans sa recherche d'un style plus expressif, d'une plus grande pureté linguistiques, sont du plus haut intérêt vus sous l'angle du travail de Mikes en tant que traducteur et un traducteur jamais satisfait, et aussi sous l'angle de la formation de son style personnel d'écrivain. Les types de correction auxquelles il se livre sont également très importants d'un point de vue stylistique fonctionnel, la manière de corriger du traducteur étant un exercice de stylistique vivant qui permet de voir comment l'écrivain manie la langue, quels sont les élèment du système linguistique dont il dispose, ceux qu'il retient comme les mieux aptes à exprimer ce qu'il veut dire, à servir le but de la traduction et du texte qu'il met au point. Or tout montre qu'au cours des années pendant lesquelles il s'emploie à adapter des oeuvres françaises en hongrois, l'écrivain se mue peu à peu en un styliste conscient.

Pour les traductions qu'il fait de dissertations revelant du style baroque, Mikes adopte d'abord la forme du dialogue. Ce dialogue (entre un père et son fils) nous ne l'avons pas trouvé dans les éditions françaises du livre de Gobinet. (Les question sont du reste impliquées dans le texte français, mais elles n'y figurent pas en tant que telles.) Il se peut que la solution adoptée par Mikes ait été son idée personnelle, mais dans son manuscrit ultérieur, il a rétabli le texte et supprimé les points d'interrogation. Les deux manuscrits et l'original français présentent certaines divergences et celà quoique Mikes ait conservé dans son ensemble la disposition du livre de Gobinet et qu'il soit généralement resté fidèle au texte français.

C'est ainsi par exemple que dans sa traduction de 1724/44 „*Az Iffiaknak Kalauzza*", figure le „*Negyedik szakasz 6. Rész Az oktattatásnak szeretetiről*" (quatrième partie, chap. VI. „De la Docilité" dans l'ouvrage français), qui disparaît dans la version ultérieure.

Dans la deuxième version de 1751 de „*Az Ifjak Kalauza*", on relève par contre certains passages qui ne se trouvent pas dans la première variante; ainsi:

„*Második könyv 17 Rész A rossz könyvekről*"
(Deuxième partie, chap. XVII du texte français, intitulé „Avertissement contre les mauvais livres").
„*Harmadik könyv 12 Rész Az olyan ifjú egyháziaknak, kik beneficiumokat bírnak különös akadályairól*"
(Troisième partie, chap. XII, de l'ouvrage français, intitulé: „Obstacles particuliers aux bénéficiers").
„*Negyedik könyv 9 Rész A módos magaviselésről*" (Texte français: Quatrième partie — Chapitre X., „De la Modestie").

„*Ötödik könyv 11 Rész, V. Articulus A világi életnek meg más rendeiről*" (texte français: Cinquième partie, Chap. XI, Article V. „Des autres conditions de la vie séculière").
„*Ötödik könyv 13 Rész, A Nőtlenségnek rendéről*". (Ce chapître ne figure pas dans le volume de 1664, mais il se trouve dans celui de 1677; c'est la Cinquième partie, Chap. XIII. „De l'État du Célibat").

Répartition de la matière dans les éditions que nous connaissons:

	Première partie	Deuxième partie	Troisième partie	Quatrième partie	Cinquième partie
1655	XV	XX	XII	XIX	XIII et dernier
1664	XV	XXII	XIII	XXII	XIII et dernier
1667	id.				
1677	XV	XXII	XIII	XXII	XV et dernier
1682	id.				
1710	id.				
1695	XV	XXII	XIII	XXIII	XV et dernier
1704	id.				
1714	id.				
1719	etc. id.				

Répartition dans les deux manuscrits

1724/44	XV	XXI	XI	XXII	XIV et dernier
1751	XV	XXII	XII	XXII	XV et dernier

Il ressort de ce tableau que la répartition des chapîtres dans les versions manuscrites de Mikes ne correspond à aucune des éditions indiquées. Mais puisque la méthode générale de composition du traducteur permet de supposer que Mikes supprimait des chapitres plutôt qu'il n'en rajoutait, il est vraisemblable qu'il a utilisé *l'édition de 1677 ou de 1695.* Il ne fait aucun doute que la deuxième version, plus complète, est aussi plus proche de l'original français. A comparer entre elles, les omissions des deux manuscrits, il apparaît comme tout à fait vraisemblable que Mikes a utilisé l'edition dans laquelle la quatrième partie comprenait XXIII chapîtres (1695). Car un passage de ces chapitres — mais pas le même — a été retranché dans les deux manuscrits ce qui fait que le nombre des chapitres de „*Negyedik Szakasz*" (1724/44) aussi bien que celui du „*Negyedik könyv*" (1751), a été ramené à XXII (dans le premier cas, c'est le chapitre intitulé *6 Rész „Az oktattatásnak szeretetiről*" Chap. 6. qui manque, dans le deuxième cas, le chapitre intitulé „*9 Rész A módos magaviselésről*" Chap. 10.*)*.

Ce qui est caractéristique de la méthode de composition du traducteur dans ce manuscrit, c'est que Mikes a généralement supprimé de son texte les passages d'intention didactique et technique qui renvoient aux antécédents et aux parallèles de certaines idées.

Les textes figurant dans la marge, en italique et destinés à rappeler les pensées conductrices, ne sont que rarement traduits par Mikes. On trouve également dans son édition, des citations en latin et leurs références notées dans la marge, extraites d'auteurs comme Sénèque, Juvenal, Cicéron, Ovide, Saint Bernard, Saint Augustin, Saint Jérome, Saint Ambroise, Saint Thomas, Rufin, Origène etc., ou encore de la bible. Dans la version de 1751, ces références et ces citations dans les marges, respectent mieux l'impression; le nombre et le texte des citations sont plus complets. Il est vrai qu'il arrive aussi que la première version contienne des citations dans la marge, que la version définitive de l'auteur n'indique que par une référence. Dans les deux versions on trouve également des citations dans la marge, incomplètes ou abrégées. Fait qui se comprend parce que Gobinet abuse souvent des citations et il ne nous épargne pas les citations latines interminables.

Ce recueil de réflexions morales et pédagogiques de Gobinet a connu un grand nombre d'éditions, et il était encore populaire au XVIIIe siècle. On l'utilisait dans les écoles et dans les collèges; parents, éducateurs, professeurs, élèves, gens d'église et laïcs, nobles, bourgeois français, étrangers, le lisaient et c'est la raison pour laquelle il figurait parmi les volumes qui composaient la bibliothèque de Ferenc II Rákóczi. Son sujet, l'éducation de la jeunesse, intéressait au même titre le prince et son chambellan.

L'ensemble des réflexions pédagogiques de l'écrivain et de l'éducateur français, constitue un système qui s'insère tout naturellement dans une conception religieuse du monde. Cependant sa manière de voir réaliste, rationnelle, ses idéaux sociaux, son point de vue critique sur la société, l'usage qu'il fait de sa langue maternelle ne sont aux yeux de Mikes nullement démodés au XVIIIe siècle. Gobinet fait l'éloge d'un mode de vie studieux, consacré au travail, il incite son lecteur à l'étude, aux distractions inspirées par la culture; énumérant des exemples empruntés à la vie de la noblesse de cour et de la bourgeoisie, il encourage le travail; s'appuyant sur des considérations morales, il part en guerre contre un mode de vie oisif, parce que „otium est pulvinar diaboli" ou encore, comme le dit Mikes, parce que „l'oisiveté est l'oreiller du diable". Dans la suite, il voit dans les lacunes de l'enseignement et le manque de persévérance dans le travail, le grand obstacle à vaincre. Invoquant des exemples qu'il affirme véridiques et faisant foi ici et là de beaucoup de finesse psychologique, il décrit les conséquences désastreuses de l'ivresse, d'une vie livrée aux excès, l'existence de l'homme „oisif et paresseux". Le remède qui chasse tous les maux, c'est la lecture des „bons livres", et le travail, parce que „tous les hommes sont nés pour le travail".

L'activité de la jeunesse varie d'après lui selon les couches sociales, auxquelles cette jeunesse appartient: „Les jeunes gens qui sont riches, sont moins moraux que les autres, ils sont paresseux, ils ont horreur du travail, . . . ils sont ambitieux . . . arrogants . . . méprisants à l'égard des autres, désobéissants, ils n'acceptent pas les enseignements qu'on leur donne, . . . ils ont souvent le caractère faux . . . l'amour de la richesse" domine en eux. Il y a dans la société une couche plus appliqué et plus utile: „ceux par contre qui sont pauvres ou de médiocre fortune . . ." témoignent d'une plus grande moralité, ils se détournent de l'oisiveté, ils aiment le travail, ils s'attachent

à l'étude et en tirent profit. Les jeunes gens riches dépourvus de sagesse et de moralité sont „semblables à un cheval richement harnaché qui avec tous ses ornements n'est qu'une bête sans raison". C'est là un ton qui n'est pas seulement critique mais véhément et blessant à l'égard de la noblesse.

Il fait une place à part aux „obstacles" qui s'attachent aux jeunes gens riches, à ceux qui appartiennent à la noblesse, et à ceux qui à titre ecclésiastique bénéficient d'une prébende. Que ceux qui embrassent la carrière ecclésiastique ou acceptent une charge, coupent court à tout espoir égoiste de tirer des bénéfices matériels de leur charge, qu'ils ne soient pas „oisifs, avares, intempérants". L'auteur exerce par endroit une critique très dure à l'égard de l'église; ailleurs, il émet un jugement sévère à l'adresse de „ces nobles arrogants" qui „sont querelleurs, insolents, blasphémateurs, de moeurs libres". On retrouve sous la plume de Mikes l'esquisse de la société française envisagée sous un angle moral au milieu du XVIIe siècle, et aussi les expériences pédagogiques et sociales de Gobinet: „Il suffit de faire quelque peu de réflexion sur la vie de la noblesse pour voir cette vérité, qu'il n'y a point d'état plus corrompu pour l'ordinaire ni plus rempli de vices que celui-là".

Cette critique de la société sous le couvert de la morale religieuse prépare la voie à une réflexion qui ne manque pas de hardiesse. Au dela du point de vue biblique, c'est l'attitude de la bourgeoisie, reflétant les contradictions de la société, qui est mise ici en relief. L'auteur lance contre la noblesse tout une série d'invectives, se faisant ainsi l'interprète des griefs connus de la bourgeoisie de l'époque. La question des privilèges dûs à la naissance et souvent attaqués, est soulevée, „parce que si la noblesse tient au fait de naître de parents appartenant à cet ordre, . . . et que la noblesse qui est donnée pour récompense de la vertu et pour y exciter les autres, soit devenue la source du vice et de la dépravation des nobles en sorte qu'elle est à plusieurs une marque de réprobation . . . Il serait beaucoup plus souhaitable que la plus grande partie des nobles fut composée de ceux qui leur sont surbordonnés." Cette pensée concise est suivie d'un compromis: le „vrai noble" et le „mauvais noble" sont l'objet des remontrances morales adéquates. Les leçons de ce genre ne devaient pas être suivies de beaucoup d'effets parmi la noblesse, il n'en reste pas moins que la courageuse attitude de Gobinet est digne de respect, quand il souligne par exemple que „notre religion ne fait pas de distinction parmi les personnes, elle ne tient pas compte de l'ordre auquel appartiennent les hommes, mais c'est leur vie qu'elle prend en considération et c'est sur sa conduite qu'elle juge la noblesse". Le noble Mikes se fait l'interprète fidèle de ces remontrances, lorsqu'il écrit „Ne vous estimez jamais plus que les autres à cause de votre noblesse, et ne méprisez pas ceux qui ne sont pas nobles".

Dans le dernier livre, l'auteur en parle du choix de la carrière. Il adopte, dans cette question, une attitude absolument moderne, et il considère comme un point de départ justifié, face aux préjugés féodaux, l'inclination, la vocation et les aptitudes. Il met les parents en garde, pour qu'au nom de „l'intérêt de la famille", ils n'abusent pas de leur pouvoir. Qu'ils n'oublient pas que „selon la nature tout homme est libre" ! Il énumère les carrières laïques et après une analyse critique de la haute noblesse, il poursuit avec les devoirs

des grands, des princes, de ceux qui détiennent le pouvoir: qu'ils agissent non pour leur plaisir, mais pour le bien de leurs subordonnés. Après avoir accompagné le jeune homme jusqu'à son âge adulte, l'auteur l'instruit sur les complications de la vie conjugale et sur le célibat.

Se faisant l'interprète des pensées de Gobinet, Mikes instruit et guide le jeune Transylvain son futur lecteur, en y apportant tout son coeur et toute son âme et aussi ses expériences personnelles. L'ouvrage intitulé „*Az Ifjak Kalauza*" est voisin, par son sujet au premier chef, des lettres de ton critique, écrites dans un but pédagogique, ainsi que des passages se rapportant à la manière cultivée d'employer son temps et au mode de vie saine et voué au travail dans le Lettres de Turquie.

„Ce livre n'a nul besoin d'une longue préface — écrit Mikes avec tout le sérieux d'un auteur — en voulant traduire cet ouvrage d'une langue étrangère en hongrois . . . je n'avais d'autre intention que d'être utile à la jeunesse." Et dans la courte introduction de 1724, il informe le lecteur des circonstances dans lesquelles il vit „. . . l'époque de mon exil m'a donné l'occasion d'employer utilement mon temps qui s'écoulait dans la tristesse . . ."

L'ensemble de l'activité créatrice de Mikes en matière de traduction, n'a pas encore été entièrement éclairci; son oeuvre dans ce domaine, qui est immense, n'a encore fait l'objet du jugement de la part des historiens de la littérature. Il est certain que l'examen approfondi de ses traductions, jettera une lumière nouvelle sur l'image traditionnelle que l'on se fait du prosatur le plus important de la période littéraire du début de l'époque des Lumières en Hongrie. Il aidera à porter un jugement d'ensemble sur l'avenir de l'auteur, sur la conception qu'avait de la littérature l'épistolier et le traducteur de Rodosto (Tekirdăg), sur les rapports entre les Lettres de Turquie et les adaptations. Il permettera enfin de mieux comprendre l'art d'écrire de Kelemen Mikes. Nous voudrions apporter notre modeste contribution à ce travail.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. *(a, b)* A Kalauz 1724/1744-es kéziratának címlapja.
   Instruction de la Jeunesse . . . 1664. (harmadik) kiadásának címlapja.
2. A Kalauz 1751-i kéziratának első oldala: Az Isten Fiához valo imádság.
3. Elöl járó beszéd (1751, 2. verso).
4. A Részek Táblája (1751, 4. verso).
5. Elsö könyv — Elsö Rész (1751, 12. recto).
6. A munkárol és az idö töltéséröl (1751, 94. recto).
7. A jó könyvek olvasásárol (1751, 98. recto).
8. A rosz könyvekröl (1751, 100. verso).
9. A jó társalkodásrol (1751, 102. recto).
10. A nemesek különös akadályirol (1751. 177. verso).
11. *(a, b)* A modos maga viselésröl (1751, 201. recto).
    A játékokrol és a mulattságokrol (1751, 239. verso).
12. Az udvari életröl (1751, 308. recto).
13. A Kalauz 1724/1744-es kéziratából: Elsö szakasz — Elsö Rész (6. recto).
14. Idegen kéz írása a variáns-kéziratban (14. recto).
15. Azokrol az akadályokrol mellyek az nemeseket illetik (90. recto).
16. Zágon. Mikes szülőfalujának látképe. Edvi Illés Aladár festménye saját felvétele alapján. Mikes-emlékkiadás. Törökországi Levelek. Bp. 1906, 38, színes műmelléklet.
17. Zágoni utcarészlet. Edvi Illés Aladár képe. Mikes-emlékkiadás, i. m. 1906, 118, színes műmelléklet.
18. Rodostó a „magyarok utcája" s tengerparti telke felől. Edvi Illés A. képe. Mikes-emlékkiadás, i. m. 1906, 184, színes műmelléklet.
19. Rodostói kút és minaret. Edvi Illés A. festménye. I. m. 112, színes műmelléklet.
20. *(a, b)* Két festett színes bordure Rákóczi ebédlőpalotájából. Edvi Illés A. rajza az eredetiről, Mikes-emlékkiadás, 1906, 91, 108.

NÉVMUTATÓ

Abafi Lajos 716—717, 719—721, 763
Ágoston, Szent (Augustinus, Augustin) 27—29, 34—35, 46—47, 56, 58—59, 63, 71, 82, 115—117, 128, 130—132, 138—139, 142, 154, 159—160, 171—172, 182—183, 189—190, 192, 203, 207, 216, 220, 226, 231, 234, 240, 260—261, 266, 314, 326, 329, 336—338, 356, 358—359, 366, 368, 376, 381, 395—396, 402—403, 411, 419—422, 425, 431—432, 441, 473, 482, 484, 486, 491—492, 495, 506, 510, 521, 530, 537—538, 540, 551, 555, 559, 596—597, 602, 642—643, 655—656, 664, 666—667, 677, 686—687, 694, 728, 734—739, 743, 745—750, 752—754, 756—760, 762, 766—767, 769, 772, 774—776, 780
Alfaric, Prosper 728
Altauer, B. 728
Ambrus, Szent (Ambroise) 63, 113 117, 120—121, 128, 228—229, 240, 247, 264, 289, 312, 320, 470, 474—475, 579, 584, 599, 622, 648, 734, 742—743, 745—746, 758, 760—762, 764, 766—767, 780
Anselmus, Szent (Anselme) 124, 479, 746
Apáczai Csere János 724
Apollo 112, 470, 742
Arisztotelész 167, 750, 771

Balogh József 728
Baránszky-Jób László 716
Bárczi Géza 730
Barral, P.—A. 729
Bél Mátyás 725
Benczédy József 730
Benkő Loránd 730
Benserade, Isaac de 744
Bernát, Szent (Bernard) 23, 46, 82, 99, 113—114, 122—124, 126—128, 138, 162—164, 178—179, 189, 204, 208, 215, 226, 228, 259, 275—276, 278, 305, 307—308, 310, 312, 314, 316—317, 348, 376, 391, 411, 442, 457, 471, 476, 478, 480—482, 491, 512—513, 526—527, 556, 559, 570—572, 595, 609, 611, 636—538, 642, 644—646, 673, 693, 716, 723, 734, 736, 740, 742—743, 745—747, 750—751, 753, 757—758, 763, 765—767, 773, 775, 780
Berrár Jolán 730
Bessenyei György 717
Black, I. 729
Blum, André 728
Bol, Ferdinand 735
Bosse, Abraham 728, 754
Bossuet, Jacques-Benigne 745
Brigitta, Szent 124, 746
Biueghel, id. Jan 739
Buchwald, Wolfgang 729

Cantipré, Th. de Cambray 524, 751
Vavallino, Bernardo 735
Cave, W. 728
Ceillier, R. 728
Chevalier, Jacques 728
Cheyne, T. K. 729
Chrystomus (Aranyszájú Szent János) 257, 259—260, 593, 595, 762, 770
Cicero 60, 743, 753, 780
Constantin, Nagy (Constantinus) 747
Cyprianus, Szent (Thascius Caecilius) 32, 117, 168, 177, 205, 224, 227, 232, 268, 399, 518, 525—526, 552—553, 570, 603, 686, 735, 743, 750—751, 755, 758—759, 775
Cyrano de Bergerac 744

Deme László 730
Descartes 728
Devecseri Gábor 733
Diogenész 771
Dyck, Anthonis Van 748
Dyk, Ph. Van 754

Edvi Illés Aladár 783
Engels 729

Eusebius Emisenius 159, 181, 206, 530, 554, 749, 752, 756

Fábián Pál 730
Farkas Lajos, Losonczi 716
Fénelon (François de Salignac de la Mothe-) 719
Fleury, Claude 719, 745
Foulquié, Paul 729
Francke, August Hermann 725
Friedlaender, Ludwig 764
Fronto, M. C. F. 753
Fulgentius, Szent (Claudius Gordianus) 69, 352—353, 738, 773

Gálos Rezső 717, 720
Gecse Gusztáv 730
Gellért György 729
Gergely, Nagy Szent 175, 178, 187, 198, 235, 239, 304, 310, 312, 523, 526, 535, 546, 575, 577, 636, 639, 750, 753—754, 760, 765—766
Gerson, Jean (Chancelier de Paris) 524, 751
Giordano, Luca 735
Gobient, Charles 717—720, 723—725, 732, 734, 738—739, 743, 745, 751, 754—755, 759, 762—763, 766—767, 774, 777—778, 780—782
Graff Gábor 725
Guardi, Francesco 739
Gyenis Vilmos 756
György Deák 715

Hanotaux, Gabriel 728
Hartmann, Nikolai 729
Hergenröther, J. 730
Hermányi Dienes József 756
Hevenesi Gábor 725
Hieronimus (Hyeronimus), Szent Jeromos 46—47, 67, 91—92, 121, 148, 151, 165—168, 177, 179, 181, 183—184, 191, 199, 201, 204, 207, 226, 231, 242—243, 246, 304, 310, 312—313, 343, 374—375, 411, 428, 450—451, 475—476, 500, 503, 515, 517, 526, 528—529, 531—532, 539, 547—548, 552, 555—556, 569, 580, 584, 639—641, 669—670, 692, 736—737, 740, 743, 745, 748, 750—756, 758—761, 765—766, 775, 780
Hohlweg, Armin 729
Holbach, Paul Heinrich Dietrich 729
Hopp Lajos 717
Horváth István Károly 764

Ignác, Szent (Antichiai) 134, 488, 747
Imre Antal 717
Irenaeus (Eirenaios) 213—214, 558, 757
Isidor, Szent (Pelusium) 56, 419, 737

Jeremiás (Siralmai) 44, 65, 78, 155, 158, 166, 188—189, 217, 268, 354, 409, 420, 427, 438, 507, 509, 516, 536, 561, 603, 675, 687, 739
Józsa Péter 729
Jöecher, Ch. G. 729
Jugyin, P. 729
Juliánus (Julien) apostata 230, 758
Julius Caesar 768
Justinus martyr 134—135, 488, 747
Juvenalis, D. J. 112, 289, 622, 742, 764, 780

Káldi György 714, 726, 731, 734—738, 740, 747—749, 753—754, 760—764, 769
Kanapa, Jean 729
Kant 728
Kardos Albert 717
Kaulen, Fr. 730
Kelemen József 708, 713—714
Kempis Tamás 117, 743, 745
Király György 716—717, 719—720, 725, 730
Kisfaludy-Társaság 717
Kiss István, Szegedi 715, 756, 770
Klaniczay Tibor 717
Kniezsa István 730
Kosidowski, Zenon 729
Köpeczi Béla 717
Kroll, Wilhelm 729
Kürty Menyhért 717, 719

La Calprenède (Gautier de Coste, sieur de) 744
Lacroix, Paul 729
XIV. Lajos 767
Lakatos György 730
Lastman, Pieter P. 735
Leo, Nagy Szent 129, 132, 187, 483, 485, 535, 746, 753
Levada, Jurij 729
Lévay Ede 717, 719
Locke, John 726
Lukinich Imre 757

Machiawelli, Niccolo 771
Malhitz, Stephanus 726

Marcus Aurelius 747
Márki J. 716
Marquot, M. 718
Martinkó András 745
Maulbertsch, Anton Franz 748
Marx 729
Mátrai László 729
Michaud, M. 718—719
Mikulics Károly 717
Molière 762, 774
Moréri, Louis 718—719
Mortier, M. 719
Mózes 143, 333, 495, 659
Muraközy Gyula 764

Nagy Sándor 771
O. Nagy Gábor 730
Nazianzi (Nazianus) Szent Gergely 227, 230, 570, 758
Nicole, Pierre 745
Nyilas Vera 728—729

Origenes (Adamantius) 130—131, 484—485, 746, 780
Ovidius 246, 584, 733, 742, 751, 761, 780

Pál, Szent (Paul) 26, 63, 134, 170, 205, 221—222, 224, 232, 235, 238, 241, 245, 251, 268—269, 271, 321—322, 341—342, 349, 252, 368—369, 371, 394, 425, 483, 487, 509, 519, 544, 566—567, 572, 575—576, 583, 603, 647, 650, 668—669, 674—675, 732, 734, 745
Papp Endre 717, 719
Petrarca, Francesco 771
Petrus de Ravenna (Chrysologus Szent Péter) 24, 392, 734
Pigler Andor 735, 739, 748, 753—754, 776
Platón 729, 770
Plehanov, G. V. 729
Plinius, C. 753
Pompeius, Gn. Magnus 768
Preti, Mattia 735
Prinz, Otto 729
Pulszky Ferenc 717

Quintilianus, M. F. 753

Rácz Endre 730
Raffaellino da Reggio 739
Rákóczi-Emlékkönyv 757, 768, 771—772
II. Rákóczi Ferenc 717, 725, 741, 768
Rákóczi-könyvtár (Rodostó) 745, 777, 780
Rákóczi-szabadságharc 725
Réau, Louis 729
Redl Károly 729
Régnier-Desmarais (François-Séraphin) 744
Rembrandt, van Rijn 735, 748
Remus 768
Richelieu, Armand-Jean Du Plessis cardinal duc de 717, 771
Riedl Frigyes 717
Rollin, Charles 718
Romulus 768
Rozenthal, M. 729
Rubens, Peter Paul 748
Rufinus, Tyrannius 227, 570, 758, 780

Saint-Amant (Marc Antoine de Gérard, dit de) 744
Saint-Jean, Raymond 729
Saint-Victor, Hugo de 32, 399, 735
Sartorius Szabó János 725
Scarron, Paul 744
Scudéry, (Madeleine) Mlle de 744
Seneca 198, 547, 752, 754, 780
Siklósi Mihály 729
Simon Endre 729
Simonyi Zsigmond 730
Solimena, Francesco 754
Sorel, Charles 744
Sőtér István 717
Spranger, Bartholomeus 754
Szabó Zoltán 730
Szarvas Gábor 730
Szathmári István 730
Székely Ádám 726
Szenicei Bárány György 725
Szentiványi Róbert 726
Szepesy Gyula 729
Szily Kálmán 734
Szinnyei József 717, 730

Tamás, Aquinoi Szent 303, 310—311, 315, 597, 640, 762, 765—767, 780
Tempesta, Antonio 735
Teotimus püspök 732
Terestyéni Ferenc 730
Tertullianus (Quintus Septimius Florus) 134—136, 154, 488—489, 747, 749

Theodosius császár 27, 247, 395, 584, 734, 761
Théophile, de Viau (dit) 744
Tiepolo, G. B. 754
Tiepolo, G. D. 735
Tintoretto, Jacopo 754
Tiziano, Vecelio 754
Tokarjev, Szergej Alexandrovics 729
Tompa József 730
Toncs Gusztáv 717
Trajanus, Marcus Ulpius 747
Tristan l'Hermite (sieur Du Solier, dit) 744

Ugolinus, Bl. 729
Urfé, Honoré d' 744

Vajthó László 717
Varsányi István 729
Vázsonyi Márton 725
Velcsov Mártonné 730
Veronese, Paolo 754
Victor de Vite (Victor Vitensis) 29, 397, 734
Voiture, Vincent 744

Wissowa, Georg 729

Zalai Edvin 729
Ziegler, Konrat 729
Zolnai Béla 714, 717, 725, 730, 745
Zrínyi Miklós 717

3

AZ IFFIAKNAK
KALAUZZA AZ ISTEN
UTTYÁBAN.

Az Sz. Irásból, és az Sz. Atyákból
Szedegetett keresztényi oktatások

ÖTT SZAKASZRA OSZTVA.

Vt detur parvulis astutia adolescenti scientia et intellectus prov. 1.

1744.

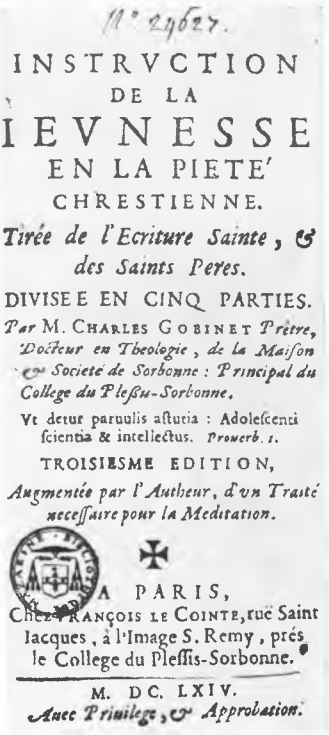

11° 29627.

INSTRVCTION
DE LA
IEVNESSE
EN LA PIETE'
CHRESTIENNE.

Tirée de l'Ecriture Sainte, & des Saints Peres.

DIVISEE EN CINQ PARTIES.

Par M. CHARLES GOBINET *Prêtre, Docteur en Theologie, de la Maison & Societé de Sorbonne : Principal du College du Pleſſis-Sorbonne.*

Vt detur parvulis astutia : Adolescenti scientia & intellectus. *Prouerb. 1.*

TROISIESME EDITION,

Augmentée par l'Autheur, d'un Traité necessaire pour la Meditation.

A PARIS,
Chez FRANÇOIS LE COINTE, ruë Saint Iacques, à l'Image S. Remy, prés le College du Pleſſis-Sorbonne.

M. DC. LXIV.
Auec Priuilege, & Approbation.

1.a. A Kalauz variánsának címlapja
b. A Kalauz francia kiadásának címlapja

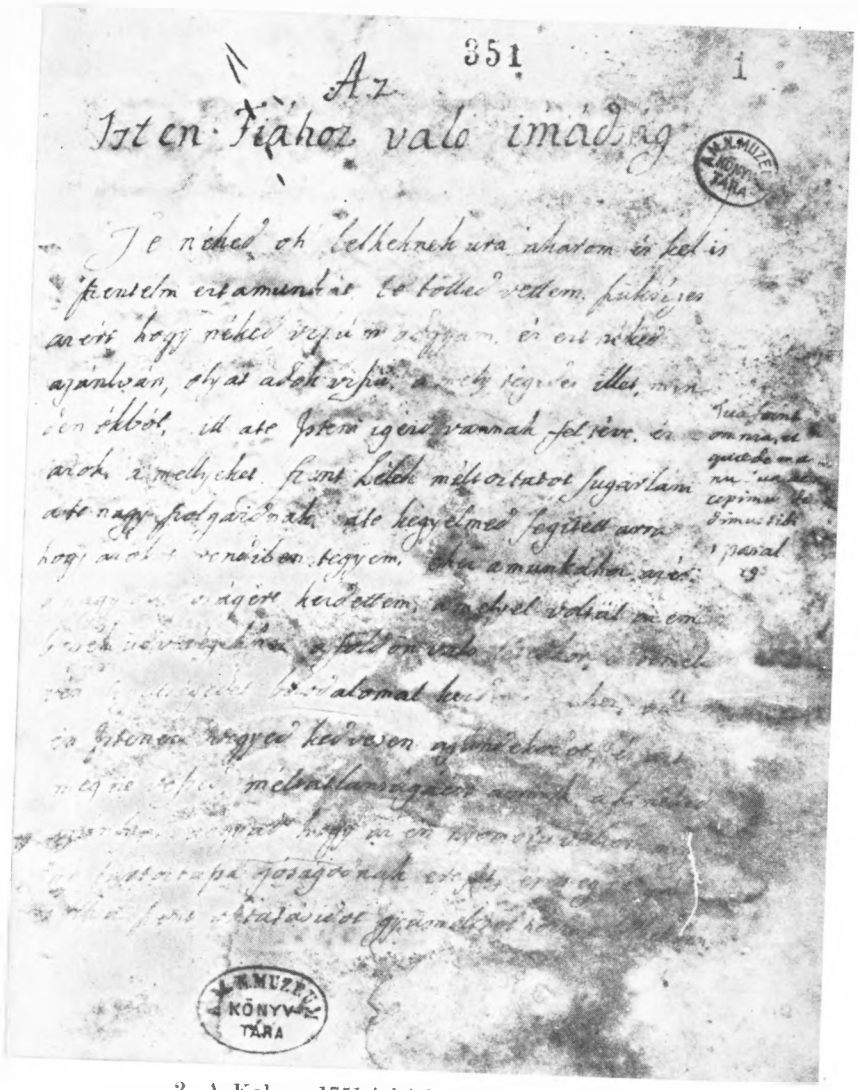

2. A Kalauz 1751-i kéziratának első oldala

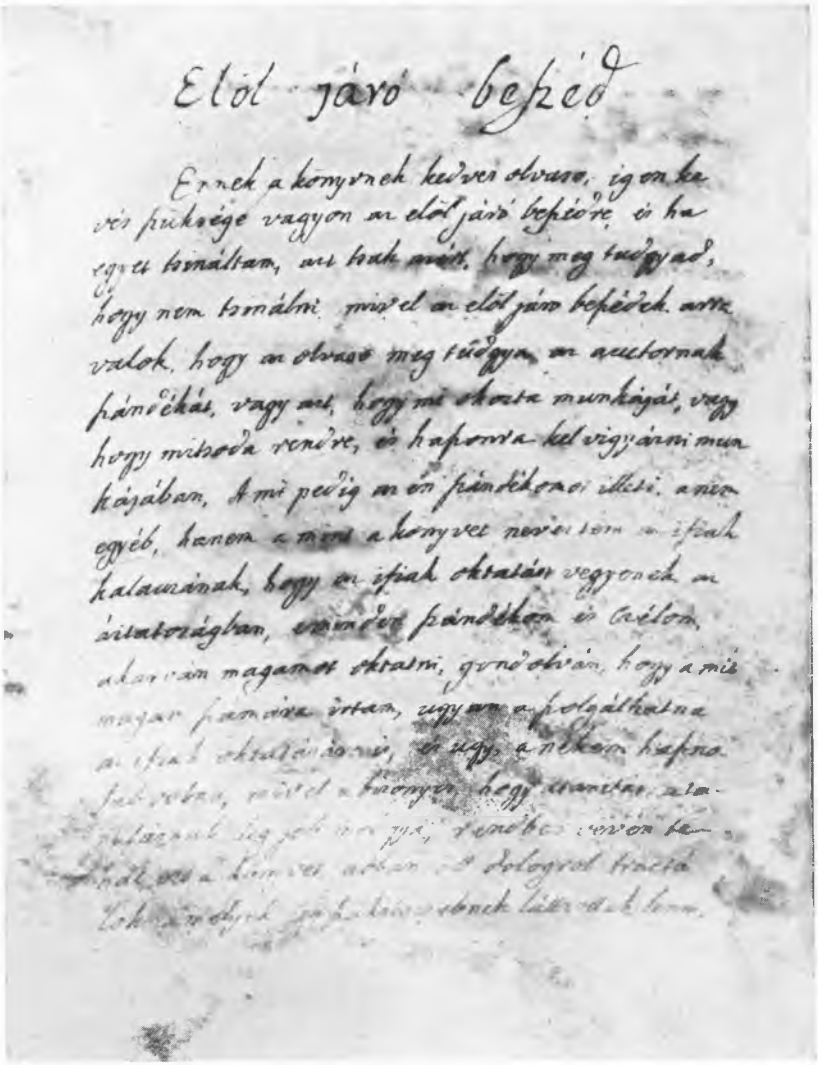

Elöl járó beszéd

Ennek a könyvnek kedves olvasó, igen ke
vés szükrége vagyon az elöl járó beszédre, és ha
egyet tsináltam, azt csak azért, hogy meg tudgyad,
hogy nem tsinálni, mivel az elöl járó beszédek arra
valok, hogy az olvasó meg tudgya, az auctornak
szándékát, vagy azt, hogy mi okozta munkáját, vagy
hogy mitsoda rendre, és hasonra kel vigyázni mun
kájában. A mi pedig az én szándékomot illeti, a nem
egyéb, hanem a mint a könyvet nevezetem az ifiak
kalauzának, hogy az ifiak oktatást vegyenek az
áitatoságban, eminden szándékom és Czélom,
akarván magamot oktatni, gondolván, hogy a mit
magam számára írtam, ugyan a polgálhatna
az ifiak oktatásárnis, és ugy, a nékem hasznos
[illegible], mivel a bizonyos, hogy [illegible]
[illegible] rendben vévén te-
[illegible] dologrol tractá
[illegible]

3. Elöljáró beszéd (1751)

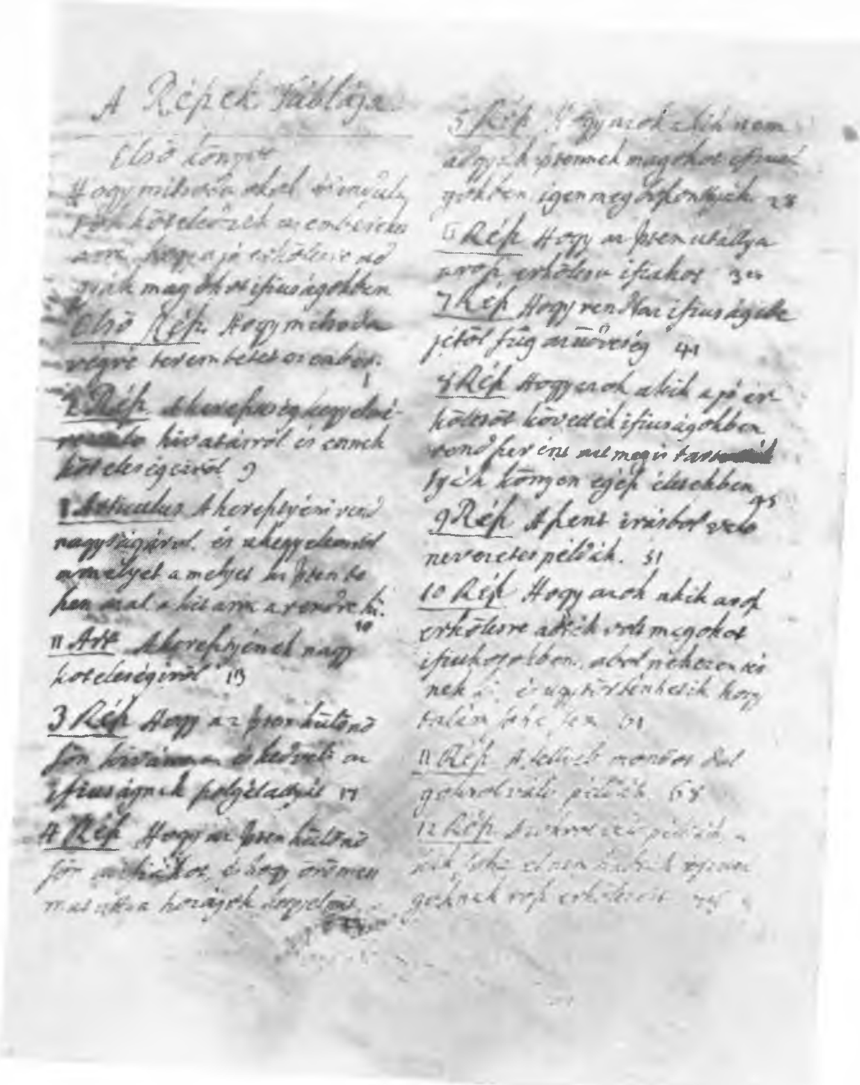

4. A Részek Táblája (1751)

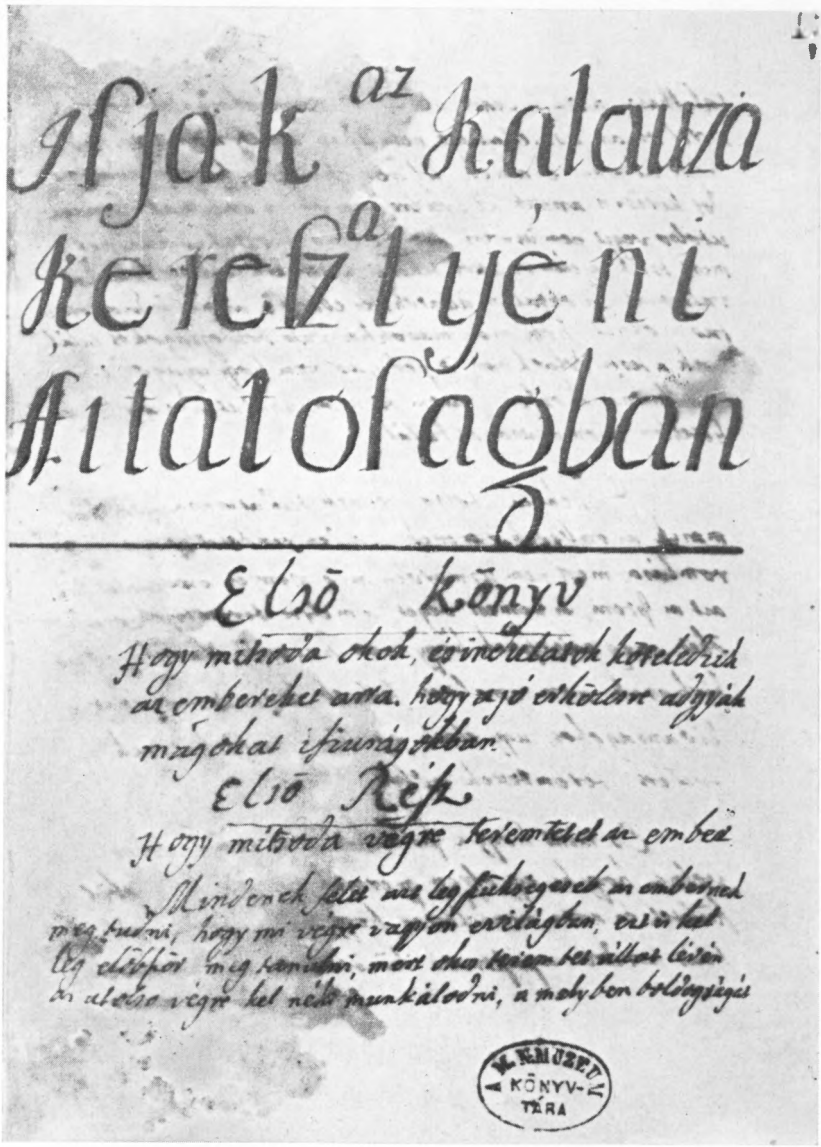
Isjak az Kalauza
keresztyéni
Ifitatoságban

Elsö könyv

Hogy mitsoda okok, és indulatok köteledzik az embereket arra, hogy a jó erkölcsre adgyák magokat ifiuságokban.

Elsö Rész

Hogy mitsoda végre teremtetet az ember

Mindenek felet azt legfüksegeseb az embernek meg tudni, hogy mi végre vagyon evilágban, ezt is kel leg elöbbör meg tanulni, mert okos teremtet állat lévén az a tolso végre kel néki munkálodni, a melyben boldogságát

A M. KÖNYV-TÁRA

5. Elsö könyv – Elsö Rész (1751)

minden imádságiban, a misének minden réfeiben. ugy
mint, kérj véle bolsánatot Pentől. az introitus, és a
kyrie eleisonkor; könyörögj véle midőn a kassyör
géseket mondgya. halgasad figyelmeteségel az Epis-
tolát, és az Evangyéliumot, mint ha magát a kris-
tust halgatnád. és tartsmeg mindenkor az elmédben
valamit azokból, a Credot mond el véle, és az of
fertoriumkor ajánlyad véle együt, a prefaciokor
mikor azt mondgya. sursum Corda. emeld fel Pten
hez szivedet, és légy figyelmeteségel. hogy a Conse
cratiokor imádgyad a mi urunkot, és a fellyeb
meg mondot négy dolgot végben vigyed.

Tizen negyedik Rész

A munkárol. és az idö töltéséröl

Nem elég a napot jól kezdeni. és jól végez
ni. a mint azt meg mutattuk, azt meg hasznosan is kel
tölténi valamely tisztességes munkában, nem lévén
semmi. a mi ugy ellenkezném ajó erkölcsel; se jób aka
roja nintsen a véteknek, mint a hessyélés, főképen az

6. A munkárol és az idö töltéséröl (1751)

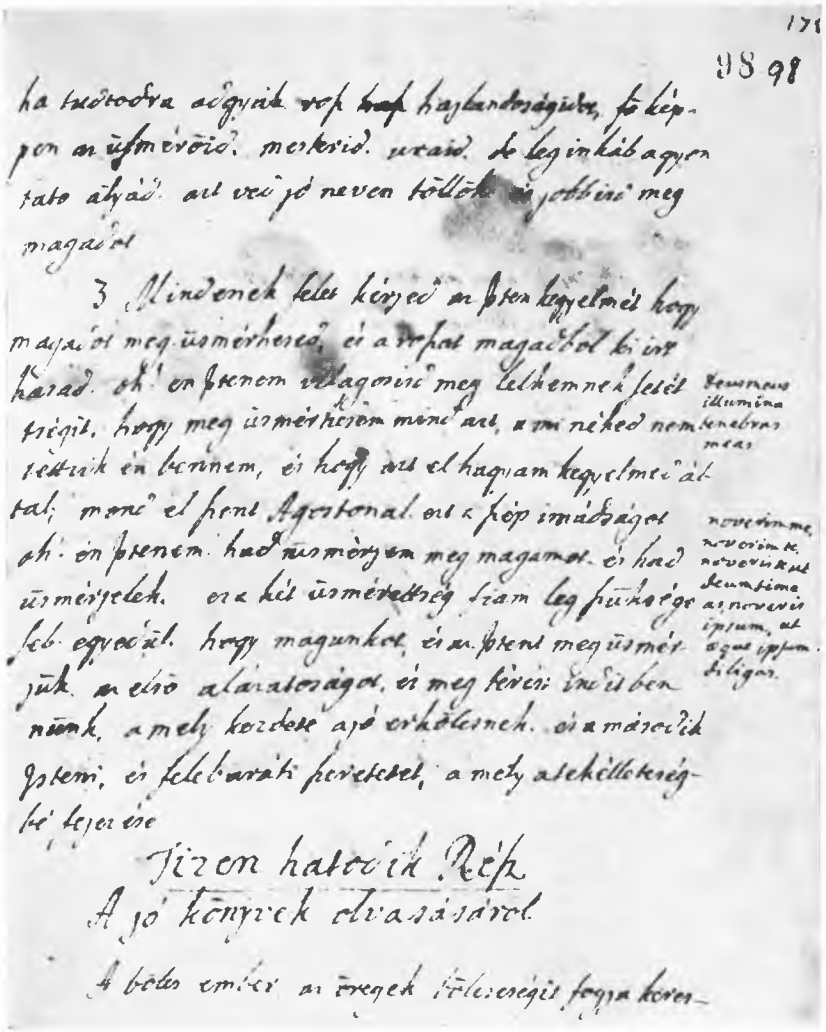

7. A jó könyvek olvasásáról (1751)

178

Tizen hetedik Rész

A rosz könyvekröl.

A midőn arra intelek hogy a jó könyveket olvasad, egyszers mind arra is intelek hogy tettyeségel kerüld el azoszakot, a melyekröl el lehet mondani, hogy a jó szokások mérge, nintsen semmi azoknál vesszedelmeseb az ifiaknak.

Ezeknél nem találkatot az ördög fövel módot az elmék meg rontására, ö minden féle rosz könyveket találtatot, minden féle dolgokrol minden időkben és minden nyelveken és minden nap ujakot találtat, sokan azok közül, holmi pincs tudományokat, és ebe vagy ékesen valo pollásokat, vagy elme találmányat vannak tele, és ezek annál is vesszedelmesebek, hogy azon szin alat, halálos mérget rejtenek el az ifiak azokot gyönyörüségel és burgosságal elvasák, és meg is tarttyák, a könyv is kezeknél maradván, idejek vagyon hogy azokról gondolkodgyanak, és kedvesen elnyeljék az alatta valo mérget.

A rosz könyvek mindenkor vesszedelmes és ha-

8. A rosz könyvekröl (1751)

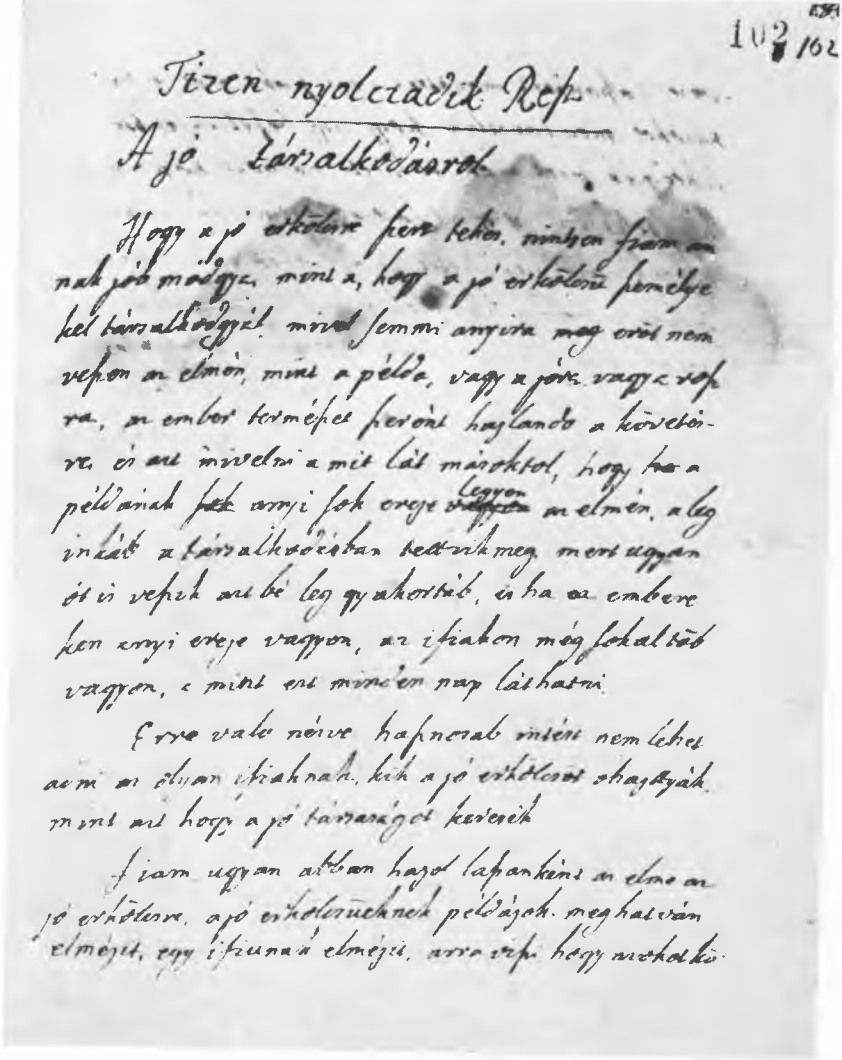

102 162

Tizen-nyolczadik Rész

A jó társalkodásrol

Hogy a jó erkölcsre szert tekes, nintsen fiam annak jób módgya, mint a, hogy a jó erkölcsü személyekel társalkodgyál, mivel semmi annyira meg erőt nem veszen az elmén, mint a példa, vagy a jóra, vagy a rosszra, az ember természet szerént hajlando a követésre, és azt mivelni a mit lát másoktol, hogy ha a példának sok annyi sok ereje legyen az elmén, a leg inkáb a társalkodásban tettzik meg, mert ugyan ót is veszik azt bé leg gyakortáb, és ha az embereken annyi ereje vagyon, az ifiakon még sokal tőb vagyon, a mint ezt minden nap láthatni.

Erre valo nézve hasznosab intést nem lehet adni az olyan ifiaknak, kik a jó erkölcsöt ohajtyák, mint azt hogy a jó társaságot keresék.

Fiam ugyan abban hajol lassanként az elme az jó erkölcsre, a jó erkölcsüeknek példájok meghatván elmézit, egy ifiunak elmézit, arra vissi hogy avokat kö-

9. A jó társalkodásrol (1751)

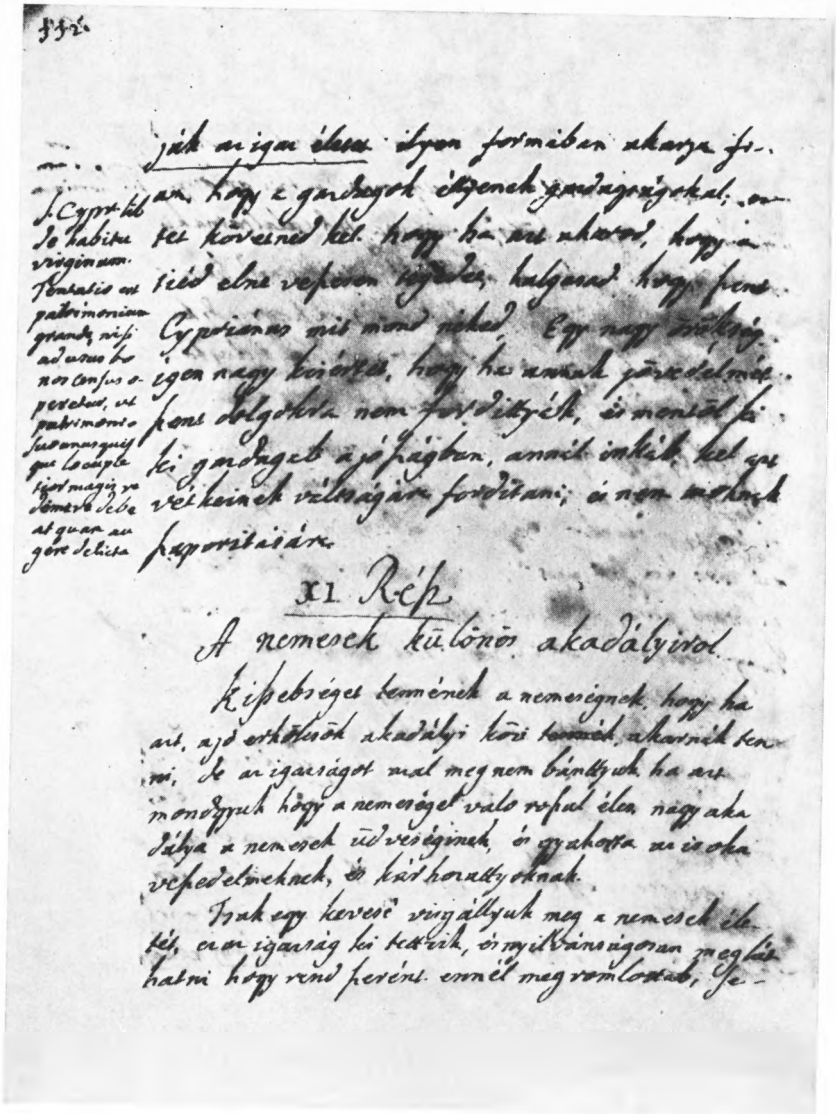

10. A nemesek különös akadályirol (1751)

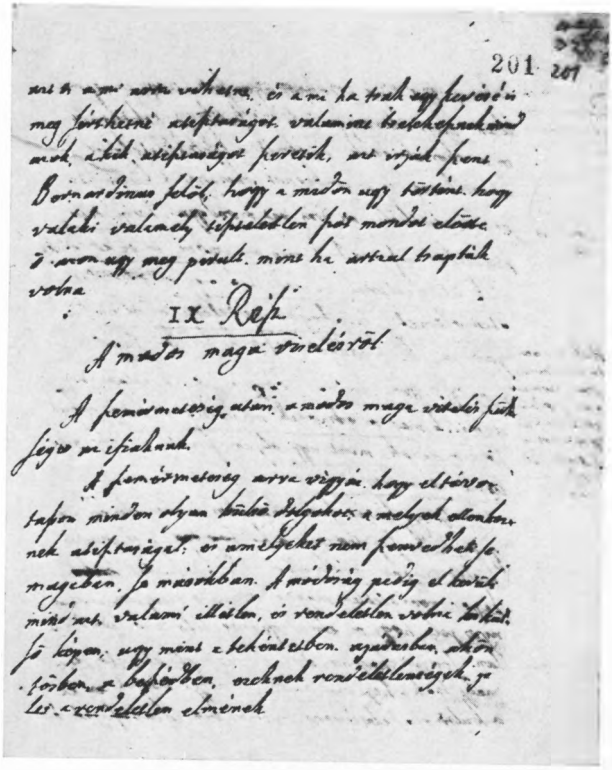

201

IX Rész

A modos maga viselésről

11.a. A modos maga viselésröl (1751)

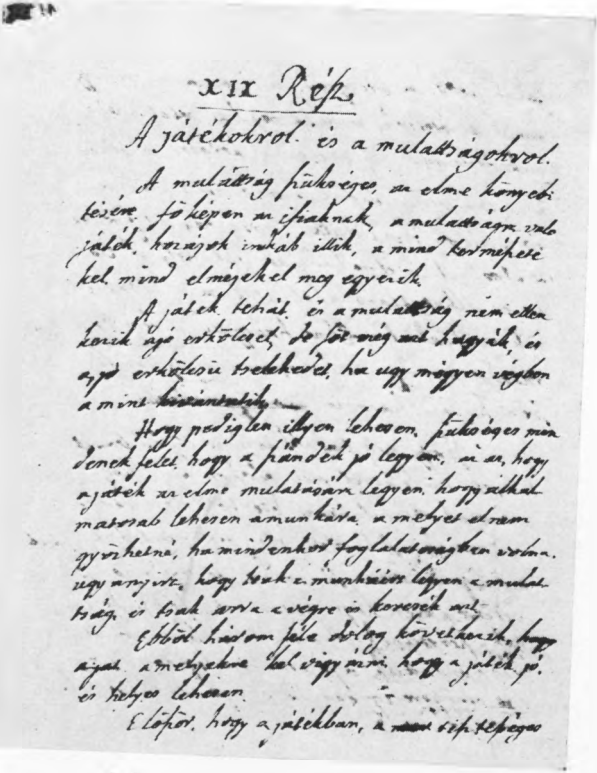

XIX Rész

A játékokrol és a mulattságokrol.

A mulattság szükséges, az elme könyebitésére, főképen az ifiaknak, a mulattságra valo játék, hozájok indkáb illik, a mind természetekel mind elmérekel meg egyezik.

A játék tehát és a mulattság nem ellenkezik ajó erkölcsel, de sőt még azt hagyák, és a jó erkölcsü tselekedet, ha ugy mégyen végben a mint kívántatik.

Hogy pediglen illyen lehesen, szükséges mindenek felet, hogy a szándék jó legyen, az az, hogy a játék az elme mulatására legyen, hogy alkalmatosab lehesen a munkára, a melyet el nem gyözhetné, ha mindenkor foglalatosságban volna, ugy anyirt, hogy tsak a munkáért legyen a mulattság, és tsak arra a végre is keresék azt.

Ebből három féle dolog következik, hogy a jat a melyekre kel vigyázni, hogy a játék jó, és helyes lehesen.

Elöször, hogy a játékban, a [illegible] tisztességes

b. A játékokrol és a mulattságokrol (1751)

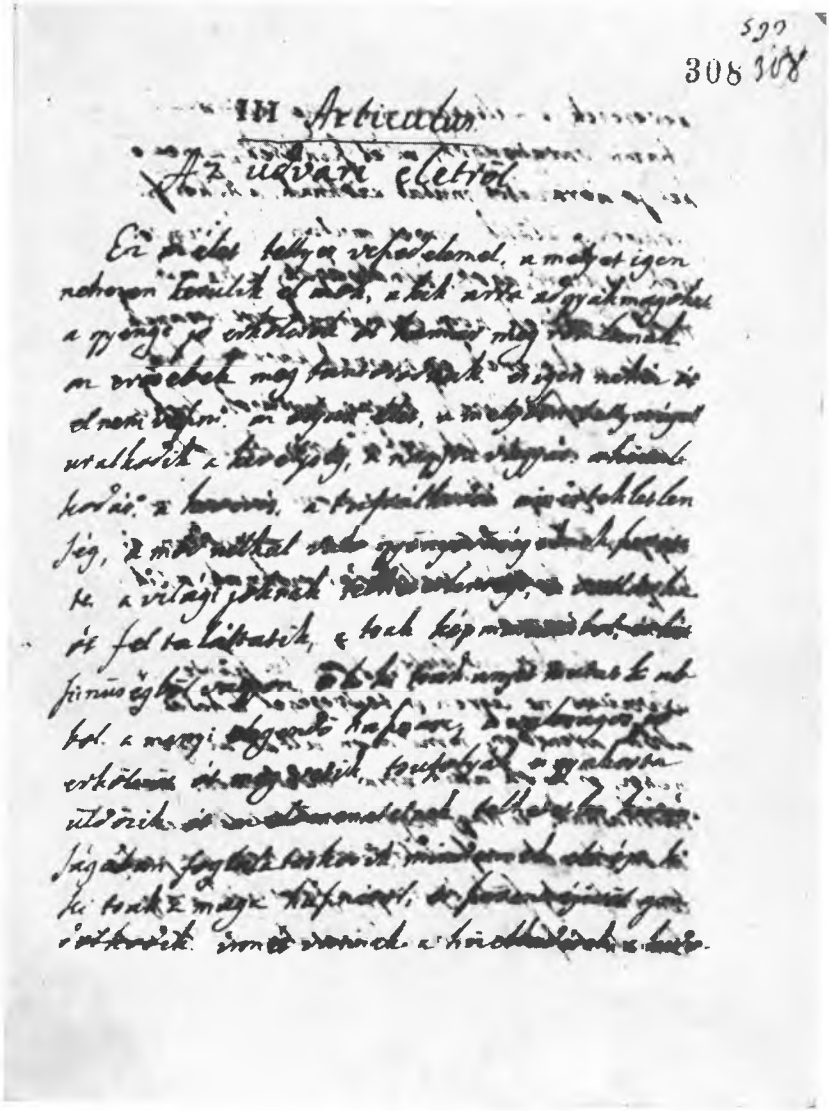

12. Az udvari életről (1731)

6

Az Ifiaknak kalauzza

az isten uttyában.

Kereptényi oktatásokot adó Attya beszédi az ö Fiához

Elsö szakasz

Hogy miszoda okok köteledzik az embereket, az jó erkölcsre adni magokot ifiuságokban

Elsö Rész

Kérdés. Mi végre teremtetett az ember?

Feletet. Mind azok közöt az mit az embernek szükséges tudni, mindenek felet azon végtek meg üzmerését, az mellyért van ezen az világon mert mivel értelmes teremtes állat, mindenekel kellesik nékü olly végre munkálodni, az mellyet el érvén abban találhasa perenességit. és boldogságát. de azon végre nem munkálkodhatik, hogy ha ollyan üzmerettsége nem lesz, az mely indittia és ösztöröne az en utnak keresésére [illegible] az mellyen azt el ébheti. az mely ember az maga utolso végit nem tudgya, nem külömbözik az oktalan állattol. mert csak

13. Elsö szakasz — Elsö Rész (1724—1744)

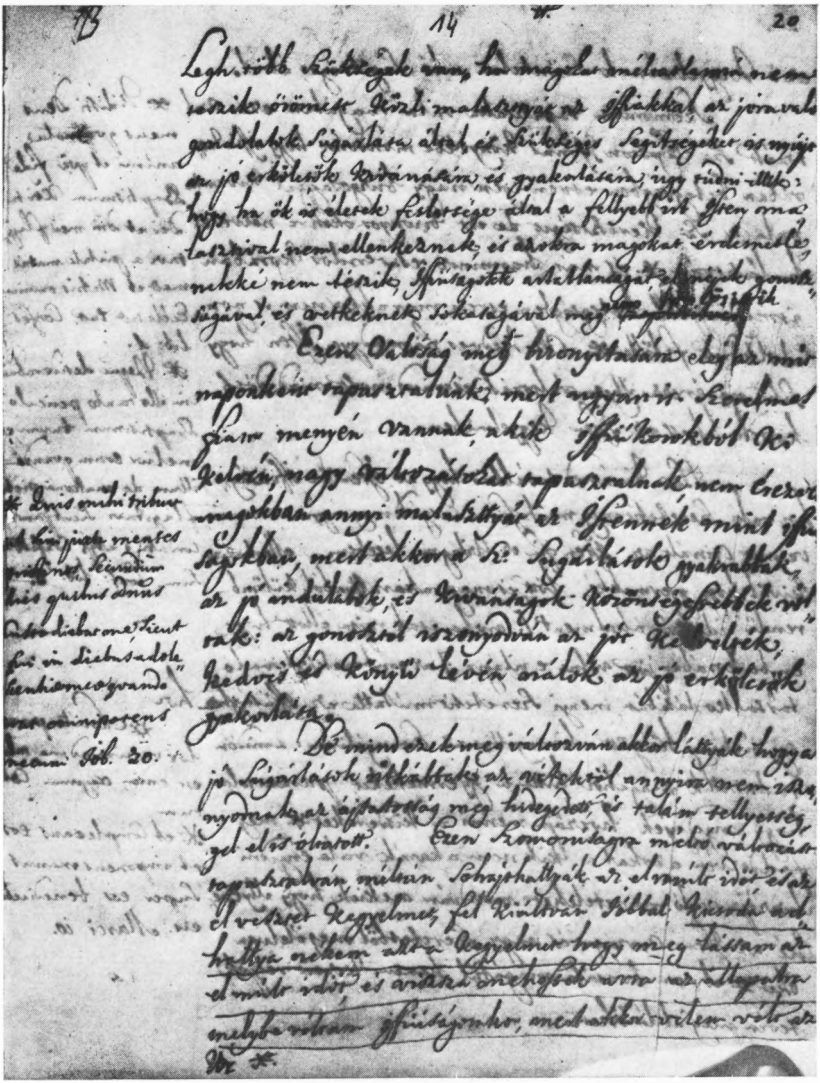

14. Idegen kéz írása a variáns-kéziratban (1724/1744)

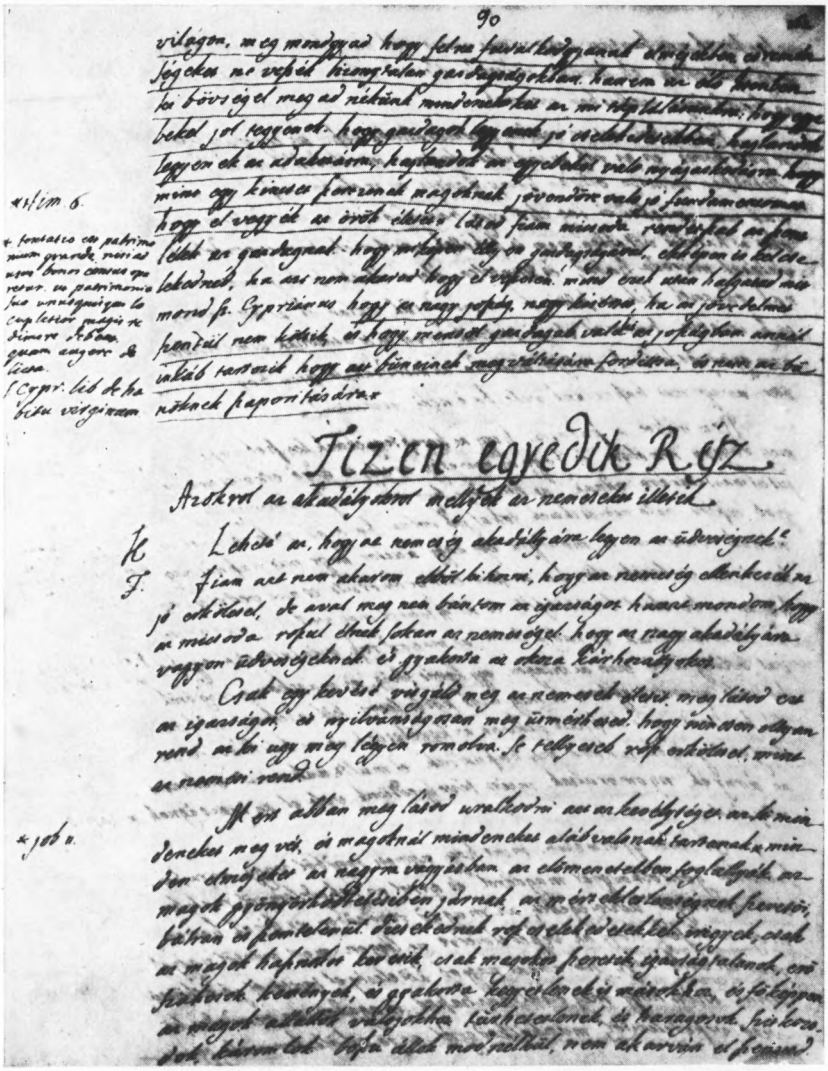

15. Azokrol az akadályokról mellyek az nemeseket illetik (1724/1744)

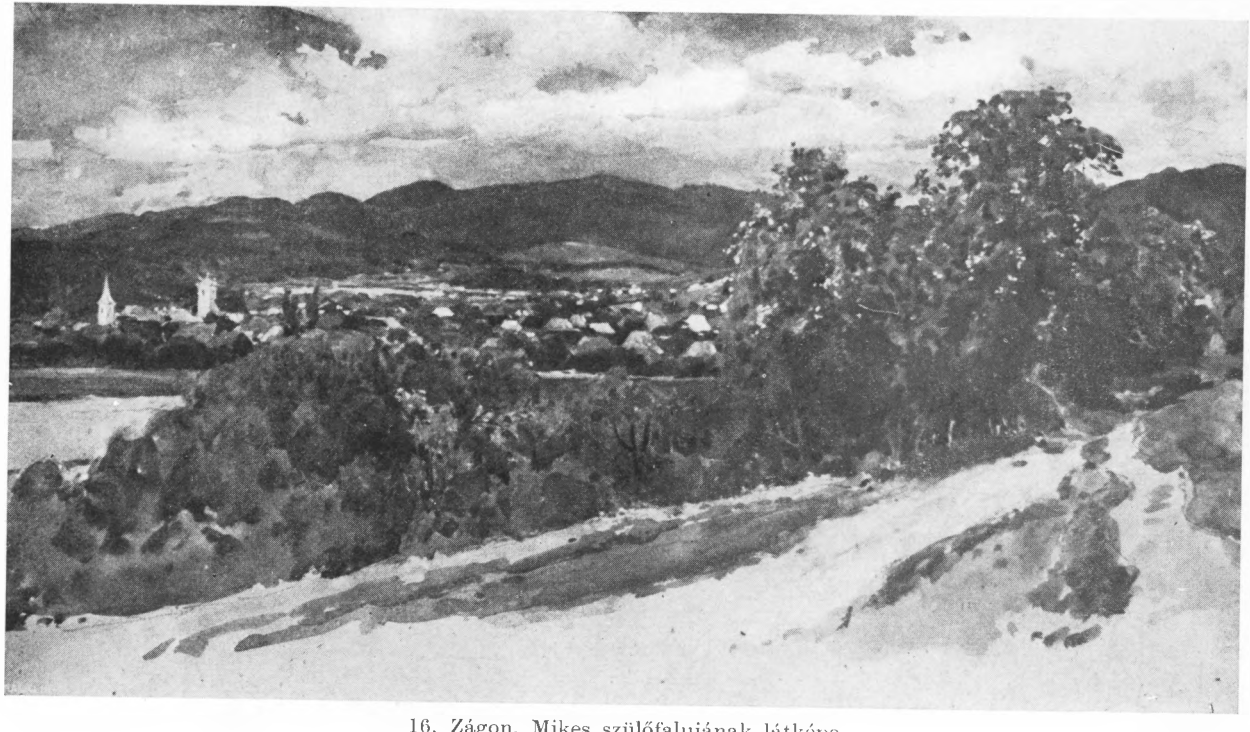

16. Zágon. Mikes szülőfalujának látképe

17. Zágoni utcarészlet

18. Rodostó a „magyarok utcája" s tengerparti telke felől

19. Rodostói kút és minaret

20.a.b. Két festett színes bordure Rákóczi ebédlőpalotájából.
(Rákóczi ebédlőpalotájának mennyezet alatti belső fadíszítéséből.)

TARTALOMJEGYZÉK

Az Ifjak Kalauza... 1751 5

Elöljáró beszéd 9

A Részek Táblája 11
Első könyv 20
Második könyv 84
Harmadik könyv 141
Negyedik könyv 213
Ötödik könyv 279

Variáns: Az Iffiaknak kalauzza... 1724/1744 383

Elöljáró beszéd. 386

Első Szakasz 388
Második Szakasz 443
Harmadik Szakasz 494
Negyedik Szakasz 557
Ötődik Szakasz 613
Ennek a könyvnek táblája 700

Jegyzetek 711

Az Ifjak Kalauza kiadásáról 713

Kézirathagyomány 714
A kéziratok sorsa 716
Nyomtatott kiadások 716
Forrás- és keletkezéstörténet 716

Mikes kézirataiban előforduló bibliai rövidítések változatai 726

Tárgyi jegyzetek 730

Résumé 777

Képek jegyzéke 783

Névmutató 785

EÖTVÖS KÖNYVTÁR
MTA
*

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
A szerkesztésért felelős: Somogyi Béla
Műszaki szerkesztő: Kovács Gábor
A burkoló és kötésterv: Bogdán Hajnal munkája
Terjedelem: 49,5 (A/5) ív + 20 oldal melléklet
AK 262 k 7578
74.74597 Akadémiai Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bernát György